

ਪੰਜਾਬ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ

੧੯੧੪.

ਪੁਸਤਕ ੨ ਟੁੰਗ; ਘੋੜ ੧ ਟੋਲਾ.

હવે તે દહાડા ગયા !!

એકાદ દુક લડોળ્યા મહેતાજના હાથના

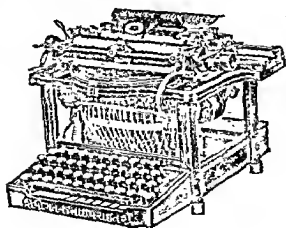
લખાયલાં

કાગળો ઉકલાવવાની તેમજ લખવામાં થતી
દીલની હાડમારીથી ક્યો વેપારી અજાણ્યો છે ?
એક ટાઇપરાઇટરની ઝડપ અને સફાઈ કોણને
ખબર નથી ?

ગુજરાતી રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપનીએ એક તદ્દન સંપૂર્ણ
ગુજરાતી ટાઇપરાઇટર બહાર પાડ્યું છે.

આ મશીન સરકારી ખાતામાં વાપરવાને સરકારે
પસંદ કર્યું છે.

રેમીંગટન ગુજરાતી ટાઇપરાઇટર.

દરેક મોટી ઓફીસ અને વેપારીને આ
મશીન એક આશીરવાદ સમાન છે.

આજે એક કાર્ડ લખો, અમે તમારી
ખાત્રી કરી આપીશું.

રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપની
લીમીટેડ,

૭૫ હોરનબી રોડ, કોટ;

મુંબઈ.

કુસ્તક: ૨ જી.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪.

અંક: ૧ લા.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરહાસ નવિન એ કરશે બે વાત;
મૃત્યુ ઉદય તે લાવી સંગાન,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચ્ચે ચડ્યાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit or Truth shall guide us unto all Truth,

ગ્રાહકોને ખબર.

હમારા જીના તથા નવા ગ્રાહકોને ચાલુ નવાં વરસથી હમેશું શું શું લાભો આપનાર છીએ તેને લગતા વિગતવંતું પુલાસા આ અંકના પાછલા ભાગમાં જોડવામાં આવેલા ખાસ વધારામાં આપવામાં આવેલ છે તે તરફ વાંચકોનું આ પૂર્વક ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

હમારા રિવાજ સપ્ટેમ્બરનો પહેલો અંક વી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવાનો છે અને તે મુજબ નવા વર્ષના પહેલાં (સપ્ટેમ્બરનો) અંક વી. પી. થી પોષ્ટ કરવામાં આવે છે પણ હમેશાં આ વખતે હમારા ગ્રાહકોમાંના જેનાં ૩૦ થી સપ્ટેમ્બર સુધીમાં ચોતાલું લવાજમ હમારી જોડીસ (કાન્ટા બીલીંગ, કાલખાદેવી) માં ભરી જરી અથવા મનીઓર્ડ કરી પહોંચાડવી આપશે તેઓનેજ ઉપર જણાવવામાં આવેલા વધારામાં - ખતાવેલા લાભો મળી શકે તે લવાજમ વસુલ કરવા સપ્ટેમ્બર માસનો અંક વી. પી. થી મોકલેલ નથી. ઉપર જણાવેલી તા. ૩૦ થી સપ્ટેમ્બર સુધીમાં જે ગ્રાહકો ઉપરનો લાભ મેલાવું ચુકી જઈ લવાજમ નહિ ભરે તેઓને અકટોગર માસનો અંક વી. પી. માં મોકલવામાં આવશે તે માનવતા ગ્રાહકોએ વી. પી. રસીકારી લેવા મહેરબાની કરવી.

ચાલુ માસથી નવા ચતારા ગ્રાહકો માટે અમેજી હમારી ચાલુ વાર્તા નામે સરજતની સુઢરી ને ગયા ને માસથી શરૂ કરી છે તેનો લંબાણ સાર નવા ગ્રાહકોને વાર્તાનો લાભ સંપૂર્ણ મળી શકે તેથી છપાવવા માંડ્યો છે તેવાર થયેથી મોકલી આપવામાં આવશે.

પ્રભાત માસિક દર મહિને ખઠાર પડે છે અને તેનું લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૩-૮-૦ છે અને હિન્દુસ્તાન ટાઇમ્સ ગ્રાહકો માટે રૂ. ૪-૮-૦ છે. છુટક નકલના ના. પોસ્ટેજ સાથે છે આના છે.

પ્રભાતમાં પ્રકટ થતાં નામે સાધના લખ્યાં માટે માલેકો જોખમદાર નથી.

એન. બરજોરની કુંઠ

માલેકો "પ્રભાત."

કાન્ટા બીલીંગ, કાલખાદેવીરોડ, મુંબઈ નં.

આ ચોપાલીનું મેસર્સ એન. બરજોરની કુંઠ માટે નવરોડ નક્કરવાનજી બીલીંગોરીયાએ ચંચાગ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ના. ૪ ના. ૩ ખીમીમાં મેસર્સ એન. બરજોરની કુંઠ.

Photo by J. S. Taraporewalla

Specially taken for "The Prabhat."

“માતાની પ્રભાત.”

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

“તોખમ તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખવાસ;
ભાગ્યો પણ કુવો લુવો, છુજે દીલની પ્યાસ.”

શુદ્ધ તે જારે હકતાજ્ઞાના જેવી હકુમત કે હકિમીને ન યઈ મીસજીન માનવી આ દુનિયા ઉપરનો પોતાનો કરામત ભર્યો કારોગાર ચલાવી રહ્યો છે. જેની ઇલાકાને આધીન યઈ ફેરવાતાં જમાનાના ફેરવાતાં વચ્ચેથી માનવી પોતાની દેખાતીમાં હસ્તી ભોગવી છે અને પોતાની અક્ષ અને હોશવારીને દર કીસમે વી રહ્યો છે. ખુદતાજ્ઞાની ખુદીને આધીન યઈ માનવીએ પોતાની જીંદગીની અંદર અપજાવ્યું અને અનુસરના ચક્રમાં રમણ, સુખ અને દુઃખમાં જ, એકીન અને એકમના ભેરે ઇનસાન પોતાની જિંદગી રજા છે. ઇનસાનની જિંદગીને આધાર તેના પોતાનામાંથી અક્ષમની ઉપર છે જે અક્ષતું ખીસતું માનવીના જીવનની ઉપર આધાર રાખે છે. ખુદતાજ્ઞા સાહે માનવીનું મન કાંઈકી રીતે ખીસે અને જિંદગીન મનમાં ખીસવા સાથે અક્ષ કે હોશનો ભેર દીસે પ્રકાશ. મનને ખીસવવાના સાધનોમાં જના ખનતા દુઃખરો કીસમના સુખ, દુઃખના કે લાજ, છુદ્દ કે છુરા ખનાવો જીંદગીમાં બન્યા પછી તે સમજાની વચ્ચે માનવી પોતાનો મોતેજર ત્યારેજ સાચી શકે કે ત્યારે તે વિષા અવશાસ લેમ પાછલ મંડ્યો રહી આ જીંદગીમાં કે જન્મમાં નવું સગજવા, કાંઈ નવું અકરમમાં. ઉતારવા, રાત દાડો પીરજથી ઇતેજર રહે. દરોજની પોતાના મજગી કે કુદુંબને લગતી ખાનગી કે બહાર જીંદગી સમાગમમાં આવતાં દરેક માણુમની સાથે ઇનસાન્યત । જાઈમથી વાવરે-જમણી લાજાઈની પોતાની ગમે જીંદગીની ને ખાકસાર જીંદગીને રમણીય કરે અને ગમે એવા દુઃખો કે કષ્ટ ખમી પારકાનેજ, સુખ વા તે આપુર અને ત્યાંજ માનવીની જીંદગીને ફેરવે ત્યાંજ જીંદગીની જન્મજન્ય બરેથી જીંદગીને ઉવટની છે, ત્યાંજ જન્મનો ભેદ છે, ત્યાંજ માનવીના મોતની ઇ છે. કહેવામાં આવે છે કે ખુદશેતા પ્રકાશ હેઠળ ને કાંઈકે નથી, દરો, પણ આપણું અજાનપણું તે મદા કાંઈ અજાનપણું રહેશે? ના, તેમ કહી નહિ

ખનશે? કુદરતના કાપડને તામે યઈ માનવી જ્યારે તમામ સદ્યજીવોમાં સંપૂર્ણ યશે ત્યારે અને ત્યારેજ પોતાના જન્મનો ફેરો સદ્ય યથા સમજશે, ત્યાંજ તેની જીંદગીની તમામ સજવા સચારો, અને ત્યાંજ એક મુશ્કી કળી મીસાલ તેની જીંદગીની ખીસી રહેશે ગણાશે.

આ સજવા વિચારોને રસનો આપવા “પ્રભાત” દરહમેશ પોતાનો “પ્રકાશ” ચાલુ રાખે છે અને પોતાના લેખક બજની ઉપર આધાર રાખી વાંચનારી આશમના એકમનો વધારો થાય, વાંચનારાં સ્ત્રી-પુરો કે જાગકોમાં ઇશરી એકીન વધારે મજબુત થાય અને દરેક જણ રાત્રી જતી મદા રાત્રી મજાને પીજાનતો થાય એવા નેક ઇરાદાથી આ કામ અમેએ આરંભ્યું છે અને વીશેષમાં પિનંતી તો એકીજ કરવાની છે કે અમારા શરૂ થતાં આ જીર્મ વરસની છુદ્દ જામદાદે અમારા વ્હાલો વાંચકો અને કામેલ લેખકોએ એકજોજ કસદ કરવો કે પોતાના પ્યારાં “પ્રભાત” ને જ્યાની નહી પણ જગરની શીદા-ગીરીથી ચાર લોકમાં વધારે ફરતું કરતું જેથી સંગીન વિચારોને ફેલાવો જાય. બહેજો યશે અને આકાશની અંદર સચાઈ અને તેજીનીજ જીત યશે, જરૂરીથી યશે. વ્હાલો વાંચકો, અમારા પોતાના શરૂ થતાં નવા વરસની ખુદાઈમાંજ નહી પરંતુ જરૂરોસ્તી શીરકાના ભેસતાં નવે સાવતી શુક શુભરીમાં અમારા લગ્ન લેખક મિત્રોએ મિત્રોના ઉમરા જુગાર સાથે લુગા લુગા પ્રકારના મુંદર લખાણોની જે દારગાળા રજુ કીધી છે તે અમારી તરફથી ઉપકારના એક ઉનદા હરીઆ સાથે તમારી સનમુખ રજુ કર્યું છીએ. ગયા વરસના ખનમ યથજા અંકમાં “પ્રભાત” ની “પોલીશ” અમેએ ખુદાશેતાર વર્ણવી છે અને જો અમે ફરીથી એટલુંજ કહીશું કે આપવાઈ પૂનો હમારો ઇરાદો નથી. અમારાં વ્હાલો વાંચકો, સુચકોની અમારા માટેની ચાંદતાતજ અમારી મહેનત ને ખરચનો જદી છે. અમે આજે એકીજ દુઆ શુભરી ખનમ “કરીશું” કે આ નવું સાલ સડને ખરેખર શુભારક થાય અને કહેવાના દુશમનોના દીલમાં દાનાઈ, લાજાઈ નેજો પ્રકાશ જ્યાદા થાય.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયાં.

યુરપમાં ચાલી રહેલી લડાઈ તરફ રાજ્યોની લડાઈ આખી દુનિયાના લોકો એકી નજરે ને જોઈ રહ્યાં છે. આપણી શાણી શહેન-શાહને આ લડાઈમાં કાન્સ અને બેલજીયમની મદદે ઉભા રહેવાને જામની અને ઓસ્ટ્રીયા સાથે લડાઈ બંડેર કરી છે અને કાન્સની મદદે એક મોટું લશ્કર ઉતાર્યું છે. આ મંતવર લશ્કરની સાથે હિંદી લશ્કરને મદદ કરવાની તક આપવાની નામદાર શહેનશાહની સરકારે મોંગળી સ્વીકારી છે તેથી હિંદી પ્રજા અતિ મગર થાય એ સ્વસાધિક છે. હિંદી લશ્કરનો એક વિભાગ અહીંથી ઉપડી ચુક્યો છે અને મોટાંકમાં કાન્સની સરહદ પર સહીસમાપ્ત ઉતરી મિત્ર રાજ્યોના લશ્કરની સંક્રમાં ઉઠ્યા રહી પોતાનું ખર્ચ અને ધૈર્યના બતાવી આપશે. હિંદને મજેરી આ તકને માટે હિંદી પ્રજામાં અતિ દર્દ સાથે અંતઃકરજીની ઉર્મીએ ઉઠાયા મારે છે. યુરોપની ભૂમી ઉપર જે ભયંકર લડાઈ ચાલી રહી છે તેનું પરીણામ શું આવશે તે તો ખુદાનેજ ખગર છે. પણ એ લડાઈની સાથે જોડાયેલા કેટલાક નવાના આપણને હાંદગીના થણા બોધદાયક શીઠજી પુરાં પાડે છે. નામદાર બ્રીટીશ સરકારનું પાઉપાયદશ લશ્કર તેના શુરા અધિકારી અર્થે ક્રીયતરની તારીફ લાયક ગોઠે. તે પછીથી કાન્સની ભૂમી ઉપર વગર હોદાકારે જારે રવાના કરવામાં આવ્યું ત્યારે નામદાર પ્રભાવી શહેનશાહ જોયે છે “ફરજ” ની ચાવી પોતાના દરેક સોતજરને સ્વાધીન કરે જે નામાંકીત સખુનો ઉચાઈ હતા તે તો અતિદાસમાં માટે રહી જશે.

ક્રીયતરે તા. ૧૮ મી ઓગસ્ટે નીચઝા માધાકુલ નામના લડાઈપર જતાં સોતજરને પુગાડ્યો હતો કે:—
“બ્રીટન અને કાન્સના એક કુચમન સામે લડાઈ માટે મોટાંક સીપાહીને મદદ આપવા સાર શહેનશાહના એક સોતજર નરીકે પરદેશ જવાનો તમોને હુકમ થશે છે.

તમોને એવું એક કામ બખવવાનું છે કે જોને તમોને તમારી હીમત, ચંચળાઈ અને ધીરજનો ઉકરવાની જરૂર પડશે.

“યાદ રાખજો કે તમારા મહિલા દરેકની ઉપર બ્રીટીશ લશ્કરની હોરમતનો આવાર રહેશે. “ડીસીપ્લીનના” ખાગમાં હાખશે જોસાડવાની ફરજ બખવવાની છે એટલુંજ નહીં પણ આ લડાઈમાં તે તમારે મદદ આપવાની છે તેમની સાથે મીત્રાઈ સંબંધ નીભાવવાની ફરજ પણ તમારે બખવવાની છે.

“જે હીલચાલમાં તમોને ભાગ લેવાનો છે તે ભાગે મીત્રાચારી ધરાવનારા મુલકમાં છે. કાન્સ બેલજીયમમાં બ્રીટીશ સોતજર તરીકેનું ખરું ખર્ચીર દેખાડી આપશે તો તેના કરતાં વધુ અડક્યાતા પ્રશેવા તમારાં દેશ માટેની તમો બખવી શકશે. હમેશાં સખ, વીવેકી અને ચણાણ બનજો, સાલ મી તારાજ ધવાનો સંભવ બજાણ તેનું કશુંખી કામ દ કરતા ના. હુદ ચજાવવી તે એક હીચુપસનીમર્મ્ય કા એમ હમેશાં બજાણો.

“લાં તમોને જરૂરજ આવકાર મળશે અને ઉપર વીચાસ મુકવામાં આવશે. તે આવકાર અવીચાસને તમો લાયક છો એમ તમો તમારી વર્તે સખેત કરી આપજો. તમો તનદોસ્ત અને કીપતમદ નહીં તો તમારી ફરજ તમારાથી બખવી શકાશે નહીં હદની બહાર જતાં હમેશાં બહુજ ચેતીને ચાલતા ર.

“આ નવા અનુભવ દરમયાન તમોને દાર સીચો એ જે તંત્ર લકચાવશે, તે જાને સામે તમોને હમેશાં તદનજ ઓસ્તવાર રહેવું અને સખળી ઓઓ તરફ સંપૂર્ણ સખના દેખાડજો કોઈની સાથેખી મીત્રાચારી બાંધતા હમેશાં અમગ રં તમારી ફરજ બહાદુરીથી બખવજો, ખુદાથી કરતા અને તમારા શહેનશાહને માન આપવું.”

આ યાદગાર સપ્તને જોડના લડાઈપર જતા સોલ-
અગત્યના છે તેટલાજ બન્ને તેથી વધારે દરેક
ને પોતાની જાંઘની લડતમાં કુલેવની રંગબેરંગી
જુરી લાગણીઓની સામે લડત કરતાં જોખી રાખવા
નહી. મિત્રોહ માંગમાં દાખલ થવા પહેલાં દરેક
એ જાણી લઈ લડવાની છે તેમાં કેટલાક કાપદાઓ
જાના છે જેમના એક લોઈ ક્રાયનરે ધણીજ સીક-
ના પોતાના ઉપડા અમુક સપ્તનેમાં આપણી
જે રહ્યું કીધા છે.

૪
૫
૬
૭
૮
૯
૧૦
૧૧
૧૨
૧૩
૧૪
૧૫
૧૬
૧૭
૧૮
૧૯
૨૦
૨૧
૨૨
૨૩
૨૪
૨૫
૨૬
૨૭
૨૮
૨૯
૩૦
૩૧
૩૨
૩૩
૩૪
૩૫
૩૬
૩૭
૩૮
૩૯
૪૦
૪૧
૪૨
૪૩
૪૪
૪૫
૪૬
૪૭
૪૮
૪૯
૫૦
૫૧
૫૨
૫૩
૫૪
૫૫
૫૬
૫૭
૫૮
૫૯
૬૦
૬૧
૬૨
૬૩
૬૪
૬૫
૬૬
૬૭
૬૮
૬૯
૭૦
૭૧
૭૨
૭૩
૭૪
૭૫
૭૬
૭૭
૭૮
૭૯
૮૦
૮૧
૮૨
૮૩
૮૪
૮૫
૮૬
૮૭
૮૮
૮૯
૯૦
૯૧
૯૨
૯૩
૯૪
૯૫
૯૬
૯૭
૯૮
૯૯
૧૦૦

૧૧
૧૨
૧૩
૧૪
૧૫
૧૬
૧૭
૧૮
૧૯
૨૦
૨૧
૨૨
૨૩
૨૪
૨૫
૨૬
૨૭
૨૮
૨૯
૩૦
૩૧
૩૨
૩૩
૩૪
૩૫
૩૬
૩૭
૩૮
૩૯
૪૦
૪૧
૪૨
૪૩
૪૪
૪૫
૪૬
૪૭
૪૮
૪૯
૫૦
૫૧
૫૨
૫૩
૫૪
૫૫
૫૬
૫૭
૫૮
૫૯
૬૦
૬૧
૬૨
૬૩
૬૪
૬૫
૬૬
૬૭
૬૮
૬૯
૭૦
૭૧
૭૨
૭૩
૭૪
૭૫
૭૬
૭૭
૭૮
૭૯
૮૦
૮૧
૮૨
૮૩
૮૪
૮૫
૮૬
૮૭
૮૮
૮૯
૯૦
૯૧
૯૨
૯૩
૯૪
૯૫
૯૬
૯૭
૯૮
૯૯
૧૦૦

૧૧
૧૨
૧૩
૧૪
૧૫
૧૬
૧૭
૧૮
૧૯
૨૦
૨૧
૨૨
૨૩
૨૪
૨૫
૨૬
૨૭
૨૮
૨૯
૩૦
૩૧
૩૨
૩૩
૩૪
૩૫
૩૬
૩૭
૩૮
૩૯
૪૦
૪૧
૪૨
૪૩
૪૪
૪૫
૪૬
૪૭
૪૮
૪૯
૫૦
૫૧
૫૨
૫૩
૫૪
૫૫
૫૬
૫૭
૫૮
૫૯
૬૦
૬૧
૬૨
૬૩
૬૪
૬૫
૬૬
૬૭
૬૮
૬૯
૭૦
૭૧
૭૨
૭૩
૭૪
૭૫
૭૬
૭૭
૭૮
૭૯
૮૦
૮૧
૮૨
૮૩
૮૪
૮૫
૮૬
૮૭
૮૮
૮૯
૯૦
૯૧
૯૨
૯૩
૯૪
૯૫
૯૬
૯૭
૯૮
૯૯
૧૦૦

દાખલ કીધા પછી ધણી વિદ્યાર્થીઓ આ મદ્રેસાઓનો સારો
લાભ લે છે પણ હજી તેઓને વધારે ઉપયોગી કરવાની
જરૂર છે. બીજી એક અગત્યની બાબત ઉપર અમે આજે
બોલવા માગીએ છીએ તે એ છે કે આગત્રા અને હાલના
કેટલાક અધ્યાપકોની ઇનામના લખાવતા રેસાલાઓ
વગર છાત્રો એમના એમ પડી રહ્યા છે. આ લખાવતો
કારણ અમેને એ પરથી મળ્યું છે કે ખાસ “પ્રમાત”
માટે એક “સ્કોલર” નો ઇનામનો “રસ્તો યજ્ઞ” ઉપર
આસરે ૨૦) વરસ ઉપર લખાવતો એક રસાલો મેળવવાનો
અને તેને પહેલા પહેલા જાહેરમાં મુકવાનો અમે લાગ-
ણી થવા છીએ. ઇનામી રેસાલાઓ લખનારા અધ્યા-
પકોની અગત્યના લેખો બનતી ઉતાવળે છપાવીને
જાહેરમાં મુકવાની જે સગવડ ધરાવતા ન હોય
તો આપણી મદ્રેસાના કારોબારીઓની તો તે આપણ દરમ
છે કે તેના સંગીન લેખકોના વાંચવા લાયક અને ઇનામ
મેલવેળાં લખાણો બનતી ઉતાવળે છાપી-છપાવી જાહેર
વાંચવાની અધ્યાપકો આસપાસ માટે જાહેર પાઠશાળાં.
ઇનામો માટે લખી માગવામાં આવતા રેસાલાઓની
કંઈ કંઈ બાબતો દર વરસે જાહેર કરવામાં આવે છે તે
પણ જાને મદ્રેસાના અધીકારીઓને જાણવાની ધણી જરૂર
છે કારણકે બનવાનો છે કે એક મદ્રેસા એ કામ માટે
માગવામાં આવતા રેસાલાઓ માટે બીજી મદ્રેસામાંથી તેજ
બાબત પાછી રહી નહીં કરે. વળી એક બીજી બાબત ઉપર
પણ અમે લાગતાવળગતાઓનું ધ્યાન ખેંચવા માગીએ
છીએ, સારા ઇંગ્લી કોલાઈને લીધે મુદ્દાં શીરોજ મદ્રેસામાં
શીખવતા મારતર સાહેબોને જે વારસીક લવાજમ મટે
છે તે તેઓની મદદત અને આદા તદ્દ જેતાં પુરતો
અને સતેવકાર નથી. અમારી ગણતરી મુજબ મુદ્દાં
શીરોજ મદ્રેસાએ પોતાની હયાતીના ૬૦ વરસ થયા એટલી
મદીનામાં ખતમ કીધાં છે પણ તેણે સર જમશેદજી
મદ્રેસાની માફક પોતાની “લુખીલી” હજી સુધી
નથી માટે અમે મુદ્દાં શીરોજ મદ્રેસાના કારોબારીઓને
મુચ્ચતા કરવાની રત્ન સદાયે છીએ કે એ પુરુષોની
“કામચંદ લુખીલી” ઉત્તરવાની ઘટ્ટની ગોઠવણ.
અને શ્રીમંત જરથોસ્તીઓ મારફતે લે પુરુષ હજી ઉત્તર
બીજાના બીજા તાંત્રક કામ કરતા શીરોજના પચાસ
“દોનર-અમ” માં પડેલા વધારો કરી આપવો.

“પ્રભાત” નો પ્રભાવ!

અથવા

“પ્રભાત” માટે પ્રાર્થના.

લખનાર : મી. અકબરઅલી ડી. નુરાની.

હરિગીત છંદ.

હો! પ્રિય બંધુઓ જીવો! છે શુક તે અલ્લાહનો;
 જેના પ્રભાવે જન્મ થયો છે; આ પ્રભાતના પલ્લાનો.
 હોતે વધાવી હૃદયથી, લાંચો વિવેકી વાંચકો! ૧
 વિદ્યા વધારી વિચરો ને, સાહ્ય દઈ તમ સાહ્યકો!
 દુનિયા વિષે વિજયી થઈ, જ્ઞાની પ્રકાશે પાથરો;
 અધકારમય અજ્ઞાનીઓને, દો આશવતો આશરો.
 આશિષ આ ઉર્મી સમી, યાવો કૃણીભૂત સર્વદા;
 જગમાં જશે જશવંત થઈ, ફરકાવો વિજયની ધજા! ૨
 સાહીત્યની સેવા સમીપ, આદરો શુભ કેશેશો;
 વધારવા જન હિત માટે, ઝિલાવો નિમ્ન સાહસો!
 દિનબદિન ચડતી થવા; કદપિ ન પાછળ આવજો!
 હર હમેશાં હામથી, કામં તમ પૂર્ણ પાડજો! ૩
 આશિષ દુવા અદના તણી, ઓ રખ! કબુલ ફરમાવજો;
 સાહીત્યની શુભ સાહ્યને, પરવરદિગાર નિભાવજો!
 આવું ઇચ્છી અંતરે, ઉઠા હૃદયનાં ભાવંથી;
 કહે છે “નુરાની” વધો જગમાં જશે, “પ્રભાત”નાંજ પ્રભાવથી! ૪

સાલ મુબારક.

સગન ચોક ચાહન નવા સાલ કાળે, સન્યાં ઘરખારે તોરણ કુલ તાળે.
 ખુશ હોશ શાંતિ ઘરે ઘર ગાળે, કરી હે હમાન્નેર સઉ સાથ આળે.
 આફીયત ને કેફીયતનો દીન આજ વાળે, પરસપર મલાઈની લલી લામ પાળે.
 સોગત ને પરજતનો પડવો ધરીને, કરી હે હમાન્નેર સઉ સાથ આળે.

હરમીસ.

આજ રોજની મહારી બંદગી.

લખનાર:—ખરોદછ. જ. બ. વાહીયા.

**"To find, O Lord ! Thy Will in mine
To loose my griefs in work for others,
To fully trust the Love Divine
And cease the load of all my brothers.
This is my prayer."**

Sheldon Clark.

બદલાતાં વરસની જુલદ જામદાદ દરેક માનવીનું મન ફિરતાર તરફ જ એવાયજી રહે છે અને પોતાના ઉલ્લાસના ઉજવણીમાં પ્યારોમાં તેનું દેમાગ જાણે રોશન મંદ થાય છે. આમજા વરસોમાં થયેલી જુલોની માણી તે જીવનમાં ચાહે છે અને નવા વરસની નવી ઉમેદો સાથે ધનસાન પોતાની ખાટી હિયાતીના ખાટી એક નવા વરસમાં દાખલ થાય છે. ખુદાતાલાની હજારો નેમામતો તેની જીવન જુલદી દરરોજ પુકારી રહી છે અને દીનની દાનાઈમાં કે ઉડી શીલસુરીમાં જરા કુદરતના કારોબારનો અને ખુદાતાલાની તમામ પેદાઈશોની હજારો હજાર સીકત અને ખુબીની ઉપર નેમાહ પુકારી દાદારના કહાવણ ઉપર દરિયાઈત કરીશું તો માલમ પડશે કે જુદી એજ કુદરતનો કાયદો છે અને કુદરતની તમામ પેદાઈશ જાણે દર પ્રકારમાં પોતાનો પ્યારો પ્રકાર ખુદાતાલાની જનાજમાં હર કીસમે રજુ કરી રહી છે. પલુ સજર એ ધનસાન કુદરતની તમામ નેમામતો અને કરામતો વચ્ચે જરાકજીનું જાણ કર એ દાનવ ધનસાન કે શું કામ તું જાન્યો ને કયાં તું જનાર, શ્રુષ્ટીમાં સરજત છે શી તારી, તેનો કર કંઈ જાણ. તો માલમ તને પડશે કે કુદરતની તમામ બનાવટ કરામતમાં ધનસાન તરીકે જે અકસતું ઉમદા ગહર તું ધરાવે છે, આનંદનો પ્રકાર ત્યારે હમ્મે દરરોજનો દીપી રહ્યો છે અને તમામ જાતની લાગણીઓ તારાં જીવનમાં ખીલી રહી છે. તે બધાનો ભેદ અને ભરમ શો છે? શા માટે તું દરરોજ બંદગી કરી રહ્યો છે? શા માટે તું તારી આંખો આકાશ તરફ ખેંચી રહ્યો છે? શા માટે તું તારા ખાલી હાથે જીવનના જોશ સાથે પટખી રહ્યો છે? ફરેતાઓની મદદ તું શા માટે માગી રહ્યો છે? શા માટે તું મંદીરોમાં ને મસજીદોમાં, દેવાલયોમાં અને અગ્નીચારીઓમાં તાર મતવથી લાજુતર કરી રહ્યો છે? ખુદાતાલા તુંને ત્યાં જડનાર નથી, મજા કદી તુંને ત્યાં મજનાર નથી. સાજુઓના સજુનોનું તું સંગીનપણું રસીકાર કે પિકારથી પિકાર કરી અટકનાર નથી, અટકે છે પિકાર

તો મિનાઈ પ્યારથી." કહાડી નાખ ત્યારે તારા દીવના વેળીપ ને જીંદગીમાં મિનાઈ મજાઈ મોહનનું સિતું શીખ. માગી માગીને તું શું માગી રહ્યો છે? કરીને તું શું કરી રહ્યો છે? ફરી ફરીને તું ક્યાં છે? વિચાર કર હે ધનસાન તારી આંખે થયી હો ઉપર! નાશવંત આ જીંદગીના નાશવંત કારોબારના લીલી પાયા ઉપર તે મઝાર આંખો છે તો તે ક્યાં ટકનાર છે? છાડ-છાડ તારી યુમરાડી, ફેંકી દે તારી રાખ, જાણ્યો મુક તારી તકોઈરી, તોડી નાખ તારા તુંડાઈ, મારી નાખ તારા મનની મોટાઈ, નમનતાઈ તું દીપતો રહે અને દુઃખીઓના દુઃખ તું રાકતો ફેરવ તારી આંખો આસપાસ અને જો કે નીરાધાર પડ્યાં છે, દોડીમાં દોડીયાને વસ્તે કેટલાં વળતાં રહ્યાં છે. અરે અન-પાણી વગર કેટલાંકા જીવ પડ્યાં છે તેઓને માટે તે શું કાંઈ? દાન માટે તારી પૈસા નથી તો કાંઈ શીકર નહીં, તારી પાસે નથી તો ચીંતા નહીં, તારી પાસે અંજ તો મઝરા નહીં, તારી પાસે એકજ ચીજ તારા દીવનો સાન્યો પ્રેમ, દુઃખીઓના દુઃખ તારા દીવની સાન્યી દાઝ, વિચારોના વાજ રોહ સાથે આકૃતમાં અટવાતાં સાટે તારાં જીવ દિલાવર દયા. તેજ તું ખીલવને તેનોજ તું ઉપયોગ તારી આંખોમાં આજુઆ સાથે, હૃદયમાં પુરતી દયા પલુ જીવનની ખુશાલી સાથે અને આતમાના આનંદ સંએકત એક કસાક તું ચુનર અને આજે આ પૃથ્વી ઉપર દુઃખોને જે બંધકર કહાટ—કહાટના દુઃખ પેકાર તેમાં-દા તેમાં-તું તારા દીવશીજ વિચારોના એ મંદી કારણે ચોકડી સાન્નિતો પ્રવાહ પુર નેચ પાથર, તારાં દીવની પરી દયાનો ગરો વેદતો કરી જીવનના સાન્યો ખુદાઈ પ્યારની બરકતથી તારી દરરોજ જીંદગી તું ચુનર. એજ તારી જીંદગી છે.

અંગ્રેજ પ્રબલના નામીયા આસામીઓના વૃતાંતને લગતો

મહાભારત ગ્રંથ.

ડીક્ષનરી ઓફ નૅશનલ બાયોગ્રાફી.

લખનાર—મીં ૩૬૫૮૭ પેસતનં છ કરકરીઆ.

લાપતાના હાલનાં સહિત્યમાં ફેટલાક ગંભવર અથો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. એ ગ્રંથો એકાદ બે ચા ડઝન અરધો ડઝન પુસ્તકોમાં સંપૂર્ણ થયલા નથી, પણ તેના પુસ્તકોની સંખ્યા ડઝન.

અને વળી કુટીબંધ પણ ગણાય છે. એ વળી ગંભવર કંઈક માત્ર એમની લંબાઈથીજ આપણું ધ્યાન ખેંચતા તો એ કે લંબાઈ અને પુસ્તકોની સંખ્યા પણ હેરાત કરનારી છે. પણ વધારે અલ્પથપ કરનાર છે કે એ ગ્રંથો આવડા મોટા છતાં તેમાં ભરેલા ની ખુબી અને શ્રેષ્ઠતાજ આપણું ધ્યાન વધારે ખેંચે છે. બંધ પુસ્તકો બધા હિંમ્મી સપાટી ઉપર રચવામાં અને તેના સથળાં પાતામાં ઘણીજ સંભાળ અને મહેન-ડીશાનીઓ સ્પષ્ટ રીતે માલમ પડે એ ખરેખર વખાણવા ઠ. એ ગ્રંથોમાં ભરેલા લંડારની શ્રેષ્ઠતાનું એક મુખ્ય આ છે કે તેમાં એકાદ બે ચા પાંચ દસ લખના-ડી મહેનનનું કળ આપણને મળતું નથી. પણ એ ઉપર તો લખનારાઓની એક નાની સરખી ફાજ ના લગભગ સથળાં ભાગોમાં વહેંચાયલી માલમ દરેક લખનારે ફક્ત પોતાના ખાસ અભ્યાસની ઉપરજ વીચેયન કરે છે, અને તેથી વાંચનારને ખાત્રી છે કે તેનું લખાણ ખરેખર ઉપોગી અને સત્તાધારી નેહ્યે. દુનિયાના સથળાં ભાગો ઉપર વીખર્યાં લખનારાઓના લખાણો મેક્ષવી, ગોક્ષવી, એક ના બરાબર સ્ત્રી પ્રગટ કરવા માટે “એડીટરો” અને ના-એડીટરો” પણ બહુજ કુશળ હોવા નેહ્યે; અને

ખરેખર આ મહાભારત ગ્રંથોના “એડીટરો” પણ તેવાજ લાયક અને કુશળ આસામીઓ હતા તે વીધે તો કરો સદેક નથી. આવા નામીયા ગ્રંથોમાં “એનસાઇક્લોપીડ્યા બ્રીટાનીકા,” “ન્યુ ઇંગ્લીસ આફફર્ડ ડીક્ષનરી,” અને “ડીક્ષનરી ઓફ નેશનલ બાયોગ્રાફી” આપણું મુખ્ય ધ્યાન ખેંચે છે. એ ત્રણે મહાભારત ગ્રંથો હાલના જમાનાની ઇંગ્રેજ સાહિત્યના મુખ્ય શૃંગાર સમાન છે; અને તેઓને રચના માટે ખરેખર આપણું જમાનાએ મગરર થયું નેહ્યે.

એ દરેક ગ્રંથોની એક નાની જેવી તવાંરીજ છે, જે ખરેખર મજાવાળોજ અને રસીકી છે. આપણે અત્રે ફક્ત છેલ્લા ગ્રંથ (“ડીક્ષનરી ઓફ નૅશનલ બાયોગ્રાફી”) વીધે થોડુંક બોલીશું. એ ગ્રંથની બીજી પુરવણી (supplement) ના પુસ્તકે હમણાજ થોડુંક થયું પ્રગટ થયા હતા એટલે એ આપણા મનમાં તાજ બીના છે. એ પુરવણી મેં ઉપર કહ્યું તેમ બીજી પુરવણી હતી. પહેલી પુરવણી બાર વરસની વાત ઉપર પ્રગટ કરવામાં આવી હતી તે તો જુદી. એ બે પુરવણીજ ૭ મોટાં દફતરો રોકે છે. હવે જે મુજ ગ્રંથ આ પુરવણી-ઓમાં સંપૂર્ણ રવામાં આવ્યો છે તેના ગંભવરપણાને ખ્યાલ એટલાથીજ આવશે કે તે બધા મળી ૬૩ દફતરોના બનેલા છે એ રીતે ત્યારે પુરવણીઓ સદ્દા આ નામીઓ ગ્રંથે ૬૯ મોટા કદના દફતરોમાં સમાયેલા છે અને વળી એક જુદાંજ દફતરમાં એ ૬૯ પુસ્તકોમાં સમાયલી બાજ. દોનો ટુંકે સાર આપવામાં આવ્યો છે, જે ૭૦ મું પુસ્તક બહુજ ઝીણા અક્ષરના ૧૭૦૦ સપાટું બન્યું છે. આ સથળાં ૭૦ દફતરોમાં પુરી થયલી આ “ડીક્ષનરી ઓફ નૅશનલ બાયોગ્રાફી” ખરેખર જેટલા તેના ગંભવર કદથી આપણું ધ્યાન ખેંચે છે તેટલુંજ તેમાં સમાયલા ગાનાં લંડારની અને લખનારાઓની કાબેલીઅતની છે.

એને રચવા માટે એ એડિટરો લાગ્યા વખતનાં એક કાળમાં હતા અને "સમ એડિટરો" તો દોટકે ઝળ હતા. એના લખનારાઓ સાતસો ઉપરની સંખ્યામાં હતા. એ લખનારાઓ અને એડિટરોની મહેનતથી આ ગ્રંથ રચાવા પામ્યો છે; પણ તેને દસતીમાં લોવાવું અને પ્રગટ કરવાનું સઘળું માન ફક્ત એક પુરુષને જ થયે છે, અને તે પુરુષ પરેખર એક ધણા સહીત્વનો શાખીનજ નહી પણ દેશ ભક્ત ગણાવો જોઈએ. એ ગ્રંથ પ્રગટ કર્યામાં એ નરને કંઈ પૈસાની લાલચ તો ખીલકૂલ ન હતી. પરેખર તો એણે પહેલાંથીજ જેમ લીધું હતું કે એવા ગંભીર ગ્રંથને પ્રગટ કરવાનો ખર્ચ ધણા ભારેજ થયો જોઈએ, અને એ ગ્રંથનો કોઈ એટલો બધો લોકોમાં ખપ કદી ન થાય કે જેથી કરી તેની ઉપર થયેલો ભાર ખરચ પાછો નીકળી શકે. એ નર એક ધણી જાણીતી પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી અંગ્રેજ પેટીનો વડો હતો, અને એને પોતાની ધંધા ચાલુ રાખવા માટે અવશ્ય જરૂર હતું કે નફાકારક પુસ્તકોજ બનતા સુધી પ્રગટ કરી પોતાની પેટીને ફાવેલો કરવો. તે છતાં આવા ગંભીર પુસ્તકનો ભાર ખરચ નહાની ખીલકૂલ આશા વગર એણે માથે ઉઠાવ્યો એ પરંજ એને માન લેરું હતું. એ નામીયા નરનું નામ મીડી જયેન્સ રમીથ (૧૮૨૪-૧૯૦૧) હતું જે "રમીથ એલડર" નામની ધણી જાણીતી પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી પેટીનો વડો હતો. એ પેટીએ ધણા વખલાવાલા અંગ્રેજ ગ્રંથકારોના પુસ્તકો, પહેલવહેતા બાકેર પાડવાનું માન મેલવ્યું છે, અને તેમાં થેકેરે, શાર્લોટ ઓન્ડે, કવિ રોબર્ટ બ્રાઉનિંગ અને તેની મહેરદાર, જે પણ એક નામીયા કવિ થઈ ગઈ છે, જેમણે આરનલ્ડ, જેન સીમન્સ અને ડીંગલન વીગેરે મુખ્ય છે. એવા ગ્રંથપાત નર-નારીઓના પુસ્તકો પ્રગટ કરી અલગત જયેન્સ રમીથ અને તેની પેટીએ માન સાથ નહી પણ ઝાઝો મેલવ્યો હતો. તેપણ તેની કાંઈ તે પેટી એટલી શીમ્લ બનેલી ન હતી કે આવી એક લાખો રૂપાના ખરચવાળો ગ્રંથ તે પ્રગટ કરી શકે, અને જયેન્સ રમીથ જે ફક્ત પોતાની પેટીની આવક જોડે તેના નફા ઉપરજ માત્ર આધાર રાખતો હતો તે આણું મહાભારત કેમ પોતાની પેટીને માથે ઉપાડી લેવાને સુચવી શકતો નહી અને પોતે પણ તેમ કરી શકતો નહી. સુમતે જયેન્સ રમીથની પોતા પાસ ખાનગી

દોલત બાંધી મોટી હતી અને તે કાંઈ ચોપડીઓ કરીને ગેજેટરી નહતી, જયેન્સ રમીથ પોતાની પ્રગટ કરવાના ધંધા ઉપરાંત "એપેલીનીરીસ" ના વખલાવાલા જોશાયા પાણી (Aperient wat) વેચવાનો ધંધો પણ કરતો હતો, અને એ ધંધો નફાકારક નીવડ્યો કે લાખોની દોલત એને ગેજેટરી આ ધણી જાણવાળો ખીતા છે કે એની મોટી મદદથી પછી તેના ઉપયોગ માટે તેને જે વિચાર પડેલાં તે પોતાની અંગત જોશમજાદા થા ખીમ્લો લાગ નહી પોતાની ઈંગ્રેજ પ્રમળા હીતને અને સાહિત્યને લગતો રમીથ પોતે કાંઈ ચોપડીઓ લખનાર નહતો, તે પોતાના ચોપડી પ્રગટ કરવાના ધંધામાં તે સાદિ ધણા નામીયા ઉસતોદો સાથ સમાગમમાં આવ્યો અને તેથી કુદરતી રીતે સાહિત્યનો તે એક જુવરો શો અને ઉતેજક બન્યો હતો. અંગ્રેજ સાહિત્યને પોતાના ઉપરાંત ખીલકૂલી રીતે પોતાની ગંભીર દોલતથી કરી શકે એ બાબદ ઉપર એણે ધણા વખત વેર વિચાર્યો અને આખરે જે પરીણામ ઉપર આવ્યો તે એ કે એક ગંભીર "યુનીવર્સલ બાયોગ્રાફીકલ ડીક્ષનરી" કે જેમાં દુનિયાના સઘળાં દેશો અને પ્રાંતોના જાણ પુરુષોના ચરિત્રો આપવામાં આવે તેવા એક ગ્રંથ બા આશાઓ પામ રચાવી પ્રગટ કરવો. પો દોલતનો રૂડો ઉપયોગ કરવાને પરેખર રમીથનો વિચાર ધણા ઉત્તમ હતો કારણકે અંગ્રેજ સાહિત્યમાં ગ્રંથની ખોટ છે, જે હજી સુધી પણ કાંઈ પુરી નથી. અંગ્રેજ લખામાં દાઢ જે આવા "બાયોગ્રાફીકલ ગ્રંથો ચાલુ વખતમાં છે તે ટુંકા અને સાદા પર રચાયા છે. ચરિત્રોની મોટી "ડીક્ષનરી" દાઢ દસતી ધરાવે છે તે ૧૨ પુસ્તકોવાળી રોજની પ્રગટ થવાને આજ ૬૦ ઉપર વરસ થયાં છે અને પુસ્તકોવાળી આમસની જે રોક કરતાં પણ પચીસેક વધારે લુગી છે, એટલે આજે જેને લગભગ ૮૦ થી વરસ થવા આવ્યાં છે, તેણે છે, ખીલકૂલ લાખોમાં તેમાં પ કરીને ફ્રેંચ લાખામાં એવા ચરિત્રના ગ્રંથો અંગ્રેજ ક કદમા ચડીવાતા છે. "બાયોગ્રાફીકલ ડીક્ષનરી" ના જાણીતી ફ્રેંચ ડીક્ષનરી પોલોસિ ઉપર પુસ્તકોમાં આજ લગ એક સદી અગાઉ પુરી થઈ હતી. વળી તેની નવી અ

૧૧. ૪૫ સદીની અધવચ્ચે ૪૦ થી ૫૦ દફતરોમાં નીકળી
અને આજે પણ એ નામીની કેવળ બાયોગ્રાફીકલ
ડીક્ષનરી આપણને ધણી ઉપયોગી થઇ પડે છે.

બયોગ્રાફી રિમથે અંગ્રેજી ભાષામાં "બીઓ-
ગ્રાફી ઇન્ટરસ" ના ધોરણ ઉપર એક અથવા બહાર
ના પહેલાં નકી કર્યું, અને તે કામ માથે લેવા માટે
લેઝલી સ્ટિવન (૧૮૩૨-૧૯૦૪) નામના જાણીતા
જોડાકને વિનંતી કરી. સ્ટિવન નામીયા નવલ-
લખનાર થેકરેનો જમાઇ થતો હતો; અને થેકરેના
અસિધ્ધ પુસ્તકો આપણે ઉપર કર્યું તેમ રિમથની
પ્રતિએ પ્રગટ કર્યા હતા, તેથી રિમથ થેકરે સાથે ઘણા ધાડ
ધમમાં આગ્યો હતો; અને સ્ટિવનની આગળ પછી
રિમથ સાથે થેકરેએજ પેહેરે કરાવી હતી. "કોન્ટ્રીસાઇ-
ડીક્ષનરી" નામનું વખણાયું મારીક રિમથને માટે
જે પહેલાં એડીટ કરતો હતો અને પોતાના સસરાના
શ્રી બાદ લેઝલી સ્ટિવન એ મારીક ધણું દુઃખમંદ
રિમથ અને તેની પેઢી માટે ચલાવતો હતો. લેઝલી
સ્ટિવનના સાહિત્ય અને ફિલસૂફીને લગતાં પુસ્તકો પણ
તથાજ પ્રગટ કરતો હતો, અને અને વચ્ચે મજબૂત
પ્રતિને ગાંઠ બંધાવેો હતો. ત્યારે કુદરતી હતું કે બયોગ્રા-
ફી પોતાની "યુનીવર્સલ બાયોગ્રાફીકલ ડીક્ષ-
નોની યોજના વીગે સ્ટિવનની મસલત અને મદદ મંગી સ્ટિવ-
ન આગળ ત્યારે એ વિચાર મુકવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે
પ્રસન્નતા પડ્યો. પણ તેના વિસ્તારમાં અને બહુ અગત્યનો
પર સુચ્યો. બધી પ્રજાના જાણીતા પુરોના ચરિત્રો
મા એક સત્તાધારી અંધ રચવાનું કામ તેને ધણું બીકટ
લગલગ બની ન શકે તેવું લાગ્યું, પણ તેજ વખતે
રિમથે સુચન્યું કે પોતાની ઈંગ્રેજ પ્રજાનાજ આસા-
નો વીશે એવો અંધ બે રચવામાં આવે તો બહુ
જો થાય, તો એ કે એ કામ પણ ધણું બીકટ હતું.
પર એ સુચના માન્ય કરી અને ફક્ત ઇંગ્રેજ પ્રજાના
સામીએને લગતી એક "બાયોગ્રાફીકલ ડીક્ષનરી"
પર કરવાનું ચાલુ કર્યું. લેઝલી સ્ટિવનને તેના એડી-
ટરીકે કામ બગવવાનું ધણી બનાકાની સાથે કણુલ
૧૮૮૧ માં એ કામ આરંભવામાં આવ્યું અને
પેહેરું દફતર ૧૮૮૫ ની શરૂઆતમાં પ્રગટ થયું
આ પુસ્તકના સંબંધમાં જે એક ધણી જાણવાએજ
આપણું ધ્યાન જાય છે તે આ છે કે એના બધાં

પુસ્તકો બરાબર ત્રણ ત્રણ મહિનાને અંતરે ચાલુ પેઢીથી
ઉલ્લે સુધી કાંઇ પણ ખાંચા યા દીઠ વગર પ્રગટ થયાં
હતાં એક ત્રીમાસીક "રીવ્યુ" યા ચોપાનિયાની માફક
બરાબર વખતસર આ અંધના ભાગે પોતાનો દેખાવ દેતો
હતા; અને વરસની ચાર માસમાં માસાલ નીયમીત રીતે
જેમ શીયાળો અને ઉનાળો વસંત અને પાનખર રૂઠું એક
બીજા પછીએ આવ્યા કરે તેમ પુસ્તકો પણ કાંઇપણ નડતલ
વગર પોતાનો નીયમીત દેખાવ વરસમાં ચાર વેળા દેતા
હતાં. કેટલાક ત્રીમાસીક રીવ્યુઓ કદાચ વખત સુધી મોડા
બાહર પડતા હતા; પણ "રીવ્યુ" કરતા અતી મેહનત
અને થમથી રચાયલા આ અંધના ભાગે તેમી આપેલા
દીવસ કદી ચુકતાં નહીં હતા. એ અંધને બરાબર તૈયાર
કરી નીયમીત રચના માટેની યોજના શક્તિ ખરેખર ધણી
વખાણને ગ્રાવ હતી. પેઢી લેઝલી સ્ટિવન આશા
રાખતો હતો કે એ અંધ ધણામાં ધણા ૫૦ પુસ્તકોને
બનશે, પણ જેમ કામ આગળ ચાલતું ગયું તેમ માલમ
પડ્યું કે એ હદ લંબાવવી પડશે અને આખરે થયું પણ
તેમજ. આપણે ઉપર કહ્યું તેમ મુળ અંધ A થી Z
સુધી ૧૯૦૦ ના છેડે ૬૩ દફતરોમાં પુરો થયો અને ત્યાર
પછીના બાર-તેર વરસોમાં બીજા ૭૭ દફતરો થયાં
તે તો જુદા. એ પુસ્તકોના સમજા મલી ૩૨૦૦૦ ઉપર
સહા છે, અને દરેક સફા ઝીણા ટાઇપનો એ કાલમને
બનેલો છે. એ ઉપરથી આ અંધના કેટલાં મહાભારત
વિસ્તાર છે તેની સહેજ સમજ પડશે.

લેઝલી સ્ટિવન ૧૮૯૧ સુધી એનો અધિપતિ રહેશે
અને પછી એ કામના મોખ્ખાએ એની તખીયત ઉપર ધણી
માડી અસર કરવાથી એડીટરનું કામ ૨૬ દફતરો પછી એણે
છોડી દીધું. એ કામ એને સમુજાય છોડી દીધું તેની અગાઉ
પોતાના "એડીટર" નરિના કામમાં એક બીજા વીદવાન
પુરપને આગેજ કર્યો હતો જેની સાથે મલી પાંચ દફતરો
નંબર ૨૨ થી ૨૬ એણે બાહર પાડ્યા હતાં. પણ ત્યાર
બાદ એડીટર તરીકેનો સંબંધ એની નાકુરસત તખીયતને
લીધે સદંતર છોડી દીધો અને નંબર ૨૭ થી છોડા સુધીના
સઘનાં પુસ્તકો પોતાના આગામી એડીટરે એકકાંએ તૈયાર
કરી પ્રગટ કર્યા હતાં. "ડીક્ષનરી" ના એ બીજો એડીટર
સર સીડની લી (જન્મ ૧૮૫૯) નામનો વિદવાન છે જે
સર લેઝલી સ્ટિવન માફકજ અંગ્રેજી સાહિત્યમાં અસિધ્ધ
છે. સ્ટિવનને જે કે ૧૮૯૧ માં એડીટર તરીકેનો સંબંધ

છોડી દીધાં તો પણ ચરિત્રો લખનાર તરીકેના સંબંધ તો એણે મુળ ગ્રંથના છેડા સુધી અને પેહલી પુસ્તકી સુધી ચાલુ રાખ્યો હતો. શયળાં મળીને ૧૦૦૦ ચરિત્રો એની કલમથી લખાયલાં છે કે જે ને સઘળા સાથે છપાય તો એ ડીક્ષનરીના સરામે દફતરો નેટલાં થાય. સર સીડની લી ને કે ૨૭ માં દફતરથી ૧૮૬૨ માં એના એકલો એડીટર થયો હતો તો પણ તેના સંબંધ આ ગ્રંથ સાથે અવસથીજ ચાલુ રહેલો હતો. રિટવને એને પેહલેથીજ પોતેના ડીક્ષનરીના કામમાં મદદગાર સબ-એડીટર તરીકે રોક્યો હતો. અને એ ગ્રંથના કામ ઉપર બારીક તપાસ રાખવા ઉપરાંત એણે એમાં ચરિત્રો પણ પુરાકળ લખ્યાં છે, જેની સંખ્યા ૧૩૦૦ ઉપર ન્ય છે, અને જે સઘળાં સાથે છપાય તો આ ડીક્ષનરીના ખાસમાં ત્રણ પુસ્તકો રોકે.

જેઠ એડીટર સાથે મળી આ ૭૦ દફતરોમાંથી પાંચ થા છ દફતરો નેટલાં લખાણ પોતે કર્યું છે, ત્યારે બાકીનાં સઘળાં પુસ્તકો તેના સબ-એડીટરો અને ૭૦૦ થી વધુ બીજાં લખનારાઓએ કર્યાં છે. એ લખનારાઓમાં આપણે કહ્યું તેમ ઇંગ્રેજ સાહીત્યના લગભગ સઘળા આંગેવાન બહુતા લેખકો સમાઇ ગયાલાં જેવામાં આવશે અને કેટલાકો તો અતી નામીયા પુરો થઈ ગયા છે. રાસન ગાર્ડીનર, જેમ્સ ગાર્ડીનર, બીશપ કેટન, બીશપ નેટ્લસ જેવા પંકાયલા ઇતિહાસ કર્તાઓ એડમંડ મોસ ફ્રેડીક હેરીસન, વાઇકોઉંટ મોરલી જેવા નુકતેચીતો એવા બીજા અનેક એવાજ વખણાયલાં નામો આપણે એના લખનારાઓની ટીપમાં ભેટાએ છીએ.

એ ગ્રંથમાં અંગ્રેજ તવારીખની સરખાતથી તે હમણા સુધીના સઘળા બહુતા આસામીઓના ચરિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે અને એ “ડીક્ષનરી” એવા ત્રીસહજાર ઉપર પુરોના ચરિત્રોને બંડાર છે. દશમી સદી જેમાં એલફ્રેડ નામનો બહુતા અંગ્રેજ રાજા થઇ ગયો તેના વખતથી તે શરૂ થઈ આપણા થોડક પર મુજબ પામેલા રાજા સાતમા એડવર્ડ સુધી એ ગ્રંથ લખાય છે. મુળ ગ્રંથ મહારાણી વીક્ટોરિયાના મરણ સુધી લખાયલો હતો પણ પાંછળથી છેલ્લા દસ વરસમાં થઈ ગયલા નામીયા નર નારીઓના ચરિત્રો દાખલ કરવા માટે એ ગ્રંથની એક પુસ્તકી ગમે વર્ષેજ ત્રણ દફતરોમાં બાહેર પાડવામાં આવી હતી. એના લગભગ સઘળા ચરિત્રો બહુજ સંભાળથી અને મહેનતથી લખ-

નારાઓએ અને શોધ બોળ કર્યા પછીજ રચવામાં આવે અને કેટલાકો તો અત્યાર વીક્ટોરિયાના સત્તાવાર કબજે ર છે. દાખલા તરીકે આ ગ્રંથમાં આવેલું એકેન્સીય ચરિત્ર જે સર સીડની લીએ પોતે લખ્યું હતું તે પુસ્તક આકારમાં છુટું છપાયું છે અને સઘળે ટેકણે એક તરીકે લેખાય છે. વળી મરહુમ મહારાણી વીક્ટોરિયાનામર છંદગીનો હેવાલ જે પણ ઘણો લખાણથી સીડની લીનીજ કલમથી લખાયલો છે તે પણ એક ચોપડીના આકારમાં છે ઘણા વરસ થયા બાહેર પડી વિખ્યાતી પામ્યું છે. મરહુમ મી. ગેટ્ટેન્ડેનની કોરંતી રીંત ઈસ્ટીન વર્ણન આ ડીક્ષનરીમાં લખાણથી હાલના વિખ્યાતેલા લેખક મી. હુરબટ પોલે કર્યું છે અને તે પણ ચોપડીના આકારમાં પ્રગટ થઇ ઘણું બહુતીયું થયું છે. ના પુરોના ચારીજ ઉપરજ આ ગ્રંથમાં ઘણી મહેનત લેવા એજ બીવકુલ નથી, અને ખરેખર તો એવા નામીયા પુરો હેવાલો માટે આ ડીક્ષનરી જેવા ગ્રંથ પાસ સાધારણ વાંચનારાઓ જતા નથી કારણ કે એવા બહુતા નર એવા છંદગીના અહેવાલોના ખાસ જતાનો જુદા જુદા કોમાં લખાયલાં છે પણ જેને માટે ખાસ કરીને આ ડીક્ષનરીના ગ્રંથોનો મુખ્ય ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તે નામીયા નહી પણ થોડા બહુતા પુરોના જતાંતને મળે છે અને અકસર કરીને જે પુરોના ખાસ જતાંતના પુરો દસ્તી ધરાવતાં નથી તેઓ મારેજ આ “ડીક્ષનરી” ઉપયોગી થઇ પડે છે અને તેવા આસામીઓના આ ખરેખર ઘણી સંભાળથી અને બહુ મહેનતથી ઉપકરણમાં આવેલાં છે. એક મુખ્ય ખુબી આ ડીક્ષનરી એ છે કે દરેક જતાંતને છેડે એ જતાંત ક્યાં સધોનો રચા ઉપગવવામાં આવ્યો છે તે દસ્તાવેજમાં આવ્યું જેથી કરીને તેના વાંચનારાઓને જે વધુ વીગત મેળવ અગત્ય હોય તો તે મેળવવાને સહેલાઈથી બની આવે સાધનોમાં છપાયલી ચોપડીઓજ નહી પણ હાથના લખ અને છપાયા વગર રહી ગયલા એવા પુસ્તકો પણ એ રચુઓઅમ-પોડડીઅન લાઇબ્રેરી અને એવાજ દસ્તાવેજો અને મંતવર પુસ્તક બંડારોમાં પડી દોકવામાં આવ્યાં છે.

આવા મહાભારત ગ્રંથને રચવાનો અને પ્રગટવાનો ખરેખર ઘણુ મહાભારતમાં થયો છે; અને તે કે લખેનો થઈ જાય છે. લેઝકી રિટવન અને સર ની લી જેવા નામીયા પુરોના એડીટર તરીકે

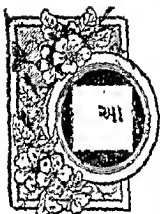
ટલા વરસો સુધી રોડી રાખવાનો ખરચ અને આ
નરીમાં લખાણ કરનારાઓની મહેનતનો બદલો તેમજ
વા ૭૦ સુદર છપાઈના દફતરોની છપાઈનો ખરચ બહુ
રે હતો. જેનો થોડો ભાગ પણ આ ડીક્ષનરીના વેચા
માંથી હજુ સુધી ભરપાઈ થયેલો દીસતો નથી. આ
૫ હમણા થોડાં વરસ સુધી એક દફતરે-૧૫-શીલ્ડીંગની
મતેજ ખરીદી શકાતું હતું; એટલે આ સઘળા ૭૦
નકાની ૫૩ પાન-૬ માને લગભગ ૮૦૦ રૂપિયાની
મત ફક્ત એક સદતી પડતી હતી. દેખાડતું હતું
આટલી મોંઘી કામતે સાધારણ શક્તિવાન તો શું પણ
શ્રીમતે પણ એ “ડીક્ષનરી” પોતાને ગમે એટલી
પ્રીતી હોવા છતાં ખરીદવાને શક્તિવાન નહીં હતા; અને
શ્રી કોઈપણ સાધારણ પુરતકાલોને માટે પણ ધણું ભારી
એક આખી કપાટ એને રાખવા માટે બેઠાયે. જેટલી
આ કંઈ સઘળાઓ પાસે હોય નહીં. ભારી કદને અને
રી કામતને કોષ રીતે કમી કરવા ખાતર ૧૯૦૮ માં
નાં પ્રગટ કરનારાઓએ ઘણી તારીફ લાયક કોષેય કીધી
ને પતલા પણ ટકાઉ કાગળ વાપરી એના કદને જે
રીઆઉસ ઓછું કરી નાંખ્યું. પણ દફતરેલું લખાણ
કે દફતરની અંદર સમાયું અને તેમાં દફતરની કીમત
ગણતરી માફક ૧૫ શીલ્ડીંગ રાખી. એથી કીમત ઘણી
નસી ગઈ એટલુંજ નહીં પણ એ ડીક્ષનરી જે અતી
રી જગ્યા રોકતી હતી તે પણ ઘણી કમી થઈ ગઈ.
અલબત્ત શક્તી થવાથી એ ડીક્ષનરીનો
જરા વધારો ભાગ્યે હશે ખરો
પણ તે એટલી હદ સુધી તો નહીંજ કે એની પાછળ
કાચલી થાપણ પાછી ભરપાઈ થઈ રહે. પણ આપણે
શું તેમ એ અથ બાહર પાડવાનો હેતુ તેના અસવ
વિવરતાવાનાઓનો એમાંથી નફો કઢાડવાનો બીલકુલ
જોગ્ય નહીં અને જે કાંઈ એ અથ પાછલ ખોટ ગઈ છે
જ્યોર્જ રિમથે ઘણી ખુશીથી પોતે ખમી છે.
હા ઘણી ખુશી થવા જેવી બીના છે કે જ્યોર્જ રિમથ
તે તેમજ તેના બંને એડીટરો સર લેઝલી રિવન
ને સર સીડની લી આ મુળ અંથને છેડાનેવા પામ્યા
ના. મુળ અંથ આપણે કહ્યું તેમ ૧૯૦૦ માં ૬૩
તરોમાં પુરા થયે ત્યારે એ ત્રણે પુરો છવતા હતા.
૧૨ પછી ઘણીજ ટુંકે મુદતમાં જ્યોર્જ રિમથ ૧૯૦૧
૬ હી એપ્રિલ મરણ પામ્યો. સર લેઝલી રિવન
ડીક્ષનરીની પેહલી પુસ્તકીના ત્રણ દફતરો જે

૧૯૦૨-૨ માં પ્રગટ થયા હતાં તે પણ જીવાને
અને તેમાં ચરીત્રા લખવાને છવવા પામ્યો
કારણકે એ છેક ૧૯૦૪ ની ફેબ્રુઆરીમાં મરણ
પામ્યો હતો. સર સીડની લી તો સારા નસીજે હંથ
સુધી હેવાત છે અને જે કે આથા મહાભારત કામમાં
સામેલ રહી તેને પુર કરવાને નસીજવાન નીવડ્યો તોપણ
તે હજુ ૫૫ વરસની મધ્યમ વયનો છે. આપણા મરણુમ શેહે-
નશાહ સાતમાં એડવર્ડ આ અંથ માટે ઘણી ઉલટ ધરાવતા હતા
અને ૧૯૦૦ માં એ પુરા થવાની થોડુંક આગમય એના
માનમાં જ્યોર્જ રિમથે ખાણ આપ્યું તે વેળા પોતે
ગ્રીન્સ એફ વેલ્સ તરીકે હાજર રહી એ અંથને અને
તેના પ્રવર્તનારાઓને બહુજ માન આપ્યું હતું. પછી
પોતે તખ્તપર આવ્યા ત્યારે એના પેદલાં એડીટર લેઝલી
રિવનને K. C. B. માને નાખટ કમાનડર એફ ધી
બાય તો હવે એ પોતાજ બટ્ટી એ સાહિત્યના શાખીનની
એ અથ પાછળની મહેનતની કદર શુદ્ધ હતી.
ત્યાર બાદ હમણાજ થોડાં વરસ ઉપર હાલના
નામદાર શેહેનશાહ પાંચમાં જ્યોર્જ આ અંથના
બીજા અધિપતિની ઉપર નાખટહુક પોતાખની નવાઈસ
કરી પોતા તરફથી એ અંથને પ્રસાસ કરી હતી,
એ અંથમાં સઘળા બ્રીટીશ પ્રમનાજ ભણીતા
આકાશીઓના જ્ઞાતિ આવેલાં છે. પણ આપણે ભણીયે
છીયે તેમ બ્રીટીસ પ્રજા ઘણી મીઠ છે અને તેમાં બીજા
પ્રજાઓના ઘણા નરો આવેજ થયલા છે. અને તેવા ફેચ,
જરમન, ડચ ઇત્યાદી આકાશીઓ જેઓએ બ્રીટનમાં કોષ
પણ રીતે નામ કઢાડ્યું છે તેવોના જ્ઞાતિ પણ આપવામાં
આવ્યા છે. વળી નવાઈ જેવું છે કે આપણા થોડા બહુ
ગણનીનાજ પારસીઓને પણ આ અંથમાં જગ્યા મેલવવાનું
માન મળ્યું છે કારણકે જાતે પારસી હોવા છતાં તેઓએ
પણ બ્રીટીશ પ્રજા તરીકેજ અતી વીખ્યાતી મેળવી છે.
એવા પારસીઓમાં મુળ અંથમાં સર જમશેદજી છજીભાઈ
પેદલા જેરોનેટનુંજ ફક્ત જ્ઞાતિ હતું. ત્યાર બાદ બીજા
પુસ્તકીમાં પહેલા સર દીનશાહ પીટીટ અને
મીં જમશેદજી તાતાના જ્ઞાતિ પણ દાખલ
કરવામાં આવ્યા છે. વળી એ બીજા પુસ્તકીમાં એક
હીંદુ ચેમેરાયંદ્રત અને એક મોહોમેદન બહુદીન તૈયબજીને
પણ જગ્યા મળી છે. એ પાંચ હિન્દીવાન સીવાઈ બીજા
કોષ પણ આ દેશના વતનીઓના ચરીત્રા એ અંથમાં
આવવામાં આવ્યા નથી.

પારસી સખાવતો.

તે કેવે ધોરણે થવી જોઈયે ?

લખનાર—“ શેઠમા.”

પણી નાની પણ પોતાની સ-
ખાવતો માટે પરકોમમાં વપ-
ણાતી પારસી કામમાં જેમ
ધર્મખાતાંઓની ખુટ નથી,

તેમજ ખાતળી રીતે સખાવત કરનારાં નર નારીઓની
પણ ખુટ નથી. અને એ કારણે આપણે ખરેખર મગર
છીએ. આપણી કામમાં ઘણુંકાં એવુંતે માયાળુ દીવ
ધરાવેછે, કે જેથી તેઓ આગળ જઇ માત્ર એ જોડ
જોડવાનીજ ખોટી રહેછે, અને તેવા અમીરી અજાણના
સખી જરથેસ્તીઓની દયાનો લાજ ઘણાક આખા હાડકેના
અને હરામખોરાં લઇ જાયછે, ત્યારે ખરેખરાં નાચારોતો
આપણાં પોતાની કંગાલરતમાં સખાવત સદા પોતાની સરજ-
તને શ્રાપ દેતાં પડ્યાં રહેછે.

થોડાક વખતની વાત ઉપર સ્ત્રી જરથેસ્તી મંડળના
એક ખાનુ સાથે મને વાત થતાં તેઓએ એટલા જણાવે
કંચનાટથી વિધવા આશ્રમમાં વસતી ઓરતો વિષે પોતાનો
ધીકાર જાહેર કર્યો કે, હુંતે તે જોઇ અચરતજ યઇ
ગઇ. અને સારેજ મેં જોયું કે, આપણી કામમાંથી
નાચારી દુર કરવાને જે સધલા ઇલાએ લેવાય છે, તે બીજ
કુલ કમાઈ, અને હરામખોરી તથા નાચારીને ઉત્તેજન
આપનારા પુરનાર યથા પામ્યાછે. તે બાઈના બોલોમાં
લખું તો હાં વસતી વિધવાઓ સાથે તેઓની કુંવારી
છોકરીઓ પણ રહેછે, અને તેઓ જેવાજ તેમજ મજબુત
બાંધાની હોવાથી સહેલાઈથી પોતાનું ગુજરાન કરવાને,
તેમજ પોતાની વિધવા માતાને પણ વુકડા રોટી અજાડાને

સામર્થવાન હોયછે; છતાં તેઓને મુશ્કેલું રહેવાનું
મુશ્કેલું ખાવાનું મળતું હોવાથી ઘણાં સમજાવ્યા
મેહનત કરવાને સાફ ના પાડેછે, અને આખો દીવસ
વસતી ખીજ ઓરતો સાથે મારામારી અને ગાળગ
કરવામાં પસાર કરેછે, અને બાન્ને વખતનો એક બીજ
એટલા પકડીને સાર વટીક મારેછે. તે બાઈ કહે
એક વેળાએ હું ત્યાં અચ્ચાનક જઈ લાગી, તો જ
છોકરીઓ અને તેઓની વિધવા માતાઓ પણ એ અપાઝ
સામીલ થયથી મારા જોવામાં આવી. મેં તેઓને શિ
મણુના ઘણાક શબ્દો કલા અને માફ જોડમતે
પાડ્યાં. હજી તો હું સીડી ઉપરથી નીચે ઉતરી નહીં
લાંજ મારી પાછળ મારા ચાળા પાડી મરકેરીઓ
લાગી, જેટલામાં મેં પાછું ફરીને જોયું, અને ત્યા
મેં જણ્યું કે, તેઓ દયાને યા મદદને બીલકુલ લાયક
હતાં. ના, એટલુંજ ફરીને તેઓ અટક્યાં નહીં; પણ
મોંઘ લાવતી યાળો વટીક દેવાને તેઓ ચુક્યાં નહીં. મર
ખાઇ દીનખાઇ ખીટીટ આ આશ્રમ સ્થાપ્યું, તેઓની મેંત
એરીતો દરોશ નહીં, કે આખા હાથ પગની જ
ઓરતો, અને તેઓની મજબુત બાંધાની અધોર માત
આવી રીતની લાત મસ્તીમાં પોતાનો વખત ગુજારે.
નહીં એવી ઓરતો પાસે કાંઇ ઉદ્યોગ કરાવવામાં અ
તે હું સમજી શકિત નથી. તેઓ ત્યાં આજસાધમા પોંત
વખત પસાર કરેછે, અને કહેતીછે કે ‘નરો જોડો નાં
પાળે,’ તેમ મારામારી અને તારીમારી કરીને દી-
શાળેછે, તેના કરતાં તેઓને મોખ્ખું ગુંથવાના સાં
સીવવાના સાંચા, નાસાં વણવાની કાળજી, સાડીની કોરો
ગેરે ભરવાનો સામાન જોયું એવું પુર પાડી, તેઓ
કામ કરાવી, તેની ઉપજમાંથી તેઓનું મુજરાન
કવામાં આવે, અને ત્યારે કાઠને ત્યાંથી કામે કાળે એ

દતાં આવે ત્યારે ત્યાં જવાની ફરજ પાડવામાં આવે, તો ત્યાં આપ તેઓ દેકાણે આવે. ન્યારે પણ કોઇ વિધવા વધ્યાશ્રમનો આસરો લેવા આવે, ત્યારે તેની સાથે પેઢે-રે જ કથુલાત કરાવવાની જરૂર છે કે, કાંઈને ત્યાંથી રોટલી માં, રોંધવા, વાસણુ માંગવા, યા બીજાં જેથી કાંઈ કામમાં પડવામાં આવે, ત્યારે પહેલું ત્યાં જવું, અને જે કાંઈ માં માટે ના પાડશે, તેને એ આશ્રમમાંથી તુરતજ ખાલી તંત્રમાં આવશે. બીજું એ કે જ્યારે બાહર કામે કાને મનું નહીં હોય ત્યારે આ આશ્રમમાંજ બેસી ઉપર આ ઉલ્લેખોમાંથી કોઈ ઉલ્લેખ કરવો, અને મહીતાની પારીએ મોકલ સકમ પેદા કરી આપવી. જે આ કરવામાં આવે, તો આપણી કામમાંથી નાચારીતો ર મોટે લાભે નાણુદ થાય એમાં શક નથી.

પારસીઓ માટે એક ઇન્ડીસ્ટ્રીઅલ હોમની જરૂર. નાચાર અને અશક્ત જરથોસ્તીઓ માટે નાજ સારાખજ પારખની ધર્મશાળા મોણુદ છે, ત્યાં ના, ખાવા, પહેરવા એકતા સાથે ઝાકટરની સલાહ અને ની વીરક સુક્ત મળે છે, એટલે અશક્ત અને નાચારો તે તુરત કાંઈ પીકર કરવાની જરૂર રહી નથી. હવે રહી છે, તે આપણી કામના તે વર્ગ માટે છે, કે ના મેહનત કરે, છતાં પોતાના કુટુંબનું સુજવાન રીતે શક્તિ ધરાવતા નથી, અને તેઓ માટે સુખ્ય સરતાં ભાડાની એહેલીઓની નેછે છે, જે ખાન પુર શેક મનવેરજ મરજ્યાનની પહેલ પછીથી ઝોરા-ખાન ખીલકાગ એસેસીએશને ઉપાડી લીધી છે, અને તે પશુ માદુનું ઠીક ગયું છે, છતાં ત્યાં વસ્તાં કુટુંબો મુસીયતે પોતાના કુટુંબનું સુજવાન કરી શકે છે. હવે ને કાંઈ લણુનું તે ત્યાં વસ્તાં દરેક માટે નથી, અહીં પહેલેથીજ જણાવી દેવું નેછે, કારણ મેં ત્યાં પોકા એવાં પણ નેયાં છે, કે જેઓ પોતાના ધરમાં તે બાહરની કરકસર કરી છતાં પોતાનો સુખરો કરવાને ક્ષમત છે; મગર વળી ત્યાં કેટલાકો એવાં પણ છે, માટેઓના ધરનાં બૈરાંઓ એશકી ધણ સાંગે ફરવા નીકળતો અજખરો ધરાવે, — સાંગે છેડે ખુદી હવામાં ના જવું, એ એક સારી ચીજ છે; પણ એશકી યદને એ એક નાપસંદ કરવા બેગ ચીજ છે — અને ધણીની આવકનો વીચાર ન કરતાં મોંઘા કપડાં

ખરીદી લાવી. તે કપડાંની કીમત કરતાં દહોડી, અને બાજે વખતનો બમણી સીલાઈ આપે, અને પાંચ યા દસ વખત પહેવી પછી વાસ્કુટને ખોરબે નામે, તેનાં કરતાં તેઓ સુતરાઉ કપડાંના લેસ અને ઇનસરશન મેલીને પોતાને હાથેજ ને વાસ્કુટો સીવે, અને તે ધોવાડીને ધોતાં અને સફાઈદાર પહેરીને ફરવા ગય, તે શું તે નહીં ચાલે? વળી તેઓ ધરમાંજ બેઠાં બેઠાં સાડીની કોરા ભરી, અને લેસો ગુથી શું પોતાના ધણી યા પિતાની આવકમાં વધારો કરી નહીં શકે? આજે એકો કોરાની ભરામણજ પારથી પંદર રૂપ્યા આપવામાં આવે, અને તેમાં વપરાતો સામાનો તે ભરાવનાર આપે, ત્યારે શું એક મહીતામાં એક કોરા તૈયાર કરી નહીં શકાય; અને તેમ કરી પોતાના પાલન કરનારાના ખર્ચા ઉપરનો સેજ બેઠાં એઓ કરી નહીં શકાય? અજખતે નાનાં ગાળ-કાની જાળલ સાથે ધણું નહીં, તોય થોડું પશુ વેચાતું સીવવા-ભરાવતું કરી શકાય. હવે આપણે તે નાચાર વર્ગ તરફ નજર ફેરવીએ, જેઓ કામ કરવાને ક્ષમિત ધરાવે છે, છતાં કામ મેળવી નથી શકતા, અને તેથી હરામખોરી કરે છે તેઓ માટે એક ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ હોમની ખરેખરી જરૂર છે, ત્યાં તેઓને રાખી, તેઓ પાસે કામ કરાવી, તેઓને ખવડાવવું નેછે, અને જ્યારે પણ કોઈ જરથોસ્તિને ત્યાંથી નોકર માટે માગણી થાય ત્યારે એ હોમમાંથી માણુસો મોકલી આપનાં નેછે, અને જે કોઈ નોકરી ઉપર જવાને ના પાડે, તેને તુરતજ એ હોમમાંથી રૂખસદ આપવી નેછે, કે જેથી બીગળોને ધણ-મળે. જેમ ઉછેએ માટે વડે હાકલ છે, તેજ પ્રમાણે પારસીઓ માટે ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ હોમ ઉઘાડવું નેછે, અને કોઈ પણ પારસીને દયા કરી બીખ તરિક કાંઈ પણ આપવું નેછે, અને એવો કોઈ પણ પારસી બીખ માંગવા આવે, તો તેની હાલત જોઈ તેને પારખની ધર્મશાળામાં, યા તે ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ હોમમાં મોકલી આપવો નેછે, ત્યાં તેને ખાવરચી, સુથાર, તેતર ભરાનાર, ફરતીચર પોલીશ કરનાર, છુક બાઇન્ડર, મીંદર, બાગવાન, લીંગેરોના ધણો શિખરવો નેછે, અને પછી જેવાં માણુસ માટે માગણી થાય, તેવાને તે નોકરીએ જવાની ફરજ પાડવી નેછે. વળી સખી જરથોસ્તી તરનારીઓ, જેઓ પોતાનાં હમદીને માટે દયા ધરાવતાં હોય, અને તેઓની કહેવાતી નાચનારીના

હેવાયો સાંભળી તેવા હરામખોરને મદદ કરવા આતુર હોય, તેઓએ એ હોમના ફંડમાં પોતાનો ફાળો મોકલી આપવો, જ્યાં એક કાંકરે બે પક્ષી મારવા બરાબર થશે. એકતો પોતાના નાચાર હમદોનોને તેઓ મદદ કરી શકશે, અને બીજા તો તેઓની હરામખોરીને ફટકા મારી પોતાની કોમની નોક જાળવી રાખી શકશે. આ ધણુજ દલગીરી ભયું

છે, કે મરહુમ શેઠ બાલીવાળાની વાડીના વેચાણથી જ્યાં નાણામાંથી એક ધનુરટ્ટીઅલ હોમ સ્થાપ વિચાર કર્યો પછી તે પાછો ફેરવી નાખવામાં આવ્યું હતું. પણ કોઇ સખી જરૂરોસ્તી એવાં એક હોમની રચ કરશે તો તેણે પોતાની કોમની એક અગત્યની બજાવેલી ગણાશે.

ધરવાળો કે કરવાળો ?

એક ખરો રમુજ બનાવ.

સખનાર:—મીસીસ જાડાં બરબેર ચીનાઈ.

સોહરાજી બાથે વેસુ ગામમાં જઈ એક નાણુ ખરયા ખરખર ધર ખરીદ્યું. પણ પછી તેવણુ ને માલમ પડ્યું કે ધર તો તદન નકાસું છે અને ફરીથી વેચે તો તેવણુ આપેલા બસો રૂપાના કોઇ બસો દોડયાં બી નહિ આવે ને તેથી તેવણુ તે ધર આગલ ઉભા રહી બલાપો કરવા લાગ્યા અને કોઇને પેહેરાવી દેવાનો વીચાર કર્યો.

“વેલ મી. આ ધરના ધણી તમે છેવ કે ?” એક દાદીવાલો પારસી દાખમાં ચોપડી લઈ સોહરાજી બાને પુછવા લાગે.

“હાજી હુંજ છેજી” મી. સોહરાજીએ ચોંટા જવાબ આપ્યો.

“આ ધર ધણું મજાતું છે નહિ ?”

“અરે વાહ ! ધણું મજાતું છે સાહેબ એ મેં બે હજાર રૂપે વેચાતું લીધું. તમોને હું—”

“વાર પાણી આવેય કે !” પેલા અજાણ પારસીએ પાછો વચ્ચે સવાલ કર્યો.

“પાણી ! અરે પાણીતો સાહેબ રાત દહાડો ધોધ માર આવેય.” એ કે પાણીતો કેમ કદાચ આવતું હતું તો પણ સોહરાજી એ નારકું ફેંક્યું કારણુ તેવણુ સમજતા હતા કે આ કોઇ બચારો ધર વેચાતું હોવા આવોય ખરો.

“વાર મી. તમોને એમ પુછું કે હમણા તો શું આવે વાર ?”

“હમણાજ સાહેબ એ વીશે વાત થતી હતી. એક દોરત રૂપા સાલ હજાર આપવા માગેય તમોને હું—”

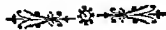
“મને ! નહિ મી. હું કાંઈ ધર લેવા નથી માગું”

“નહિ ? ત્યારે તમો શાને વરે આપાય ?”

“હું તો ઇનકમ ટેકસ કલેક્ટરનો, કચાર્ક છું તો આ ધરની મીકલત બેવા આવોય, ઠીક છે. ત કહોય કે મીલકત શારી છે, રાત દહાડો પાણી આ સાલ હજારની માગણી થઈય ને બધી રીતે તમોને ન છે. મેં સાહેબ એ બધું લખી લીધુંય હવે મી. ત હિષર મહિને દહાડે રૂપા પચાસનો કર ભરવાની નો આવશે. સાહેબજી.”

અરે તાહરી આ શું. મારેથી કાસું કપાયું ! બહુ કે એ ધર લેવા આવોય પણ કેવો કરવાલો કમજબત મહીને મને પચાસ દોડયાંબી નથી મલત પચાસ રૂપા ક્યાંથી આવશ ? આગ લાગે એ અને અતરે સખલાજી બજારતા ધરે નર્ઈ બખો લ પોહરી ગયા.

લગનની મોતેબરી.

લખનાર:—મી. મીનાચંદર માણેકજી માન.

૬૧ લગ્ન આગળ વધેલી શો-
ધોના પરિણામે એમ સામેત
થતું ચાલ્યું છે કે માણસ
(નતીનો ફરક) અને
જનાવરમાંજ નહીં પણ વનસ્પતિમાં
પણ નર અને નારીની જુદી જુદી
જાતો દરિયો ધરાવે છે અને તે
ફરક છે. દરેક જીવ દરેક તણખડું, દરેક પદાર્થ કુદ-
રૂપ કોઈ મહાવારત કામમાં મદદ દેવા, તેને આગળ
જા કામ કરી રહેશે છે અને આ પૃથ્વીની આખાહાની
કરી રાખનારાં એક સાંધણુ તરિકે એ જાતિ-ફરક કુદરત
પુરાની પ્રસન્નતા પામેલી છે.

તે પુરાણ કાગો કે જે માટે આપણા ઇતિહાસો મુખ
અને આપણું જ્ઞાન (લગનની ઉત્પત્તિ) અધિકારમાં
જે વેળાની ચોક્કસ શહાદતો મુજબ માનવીઓ હાલના
સ્થિતિ જાહેર નહીં પણ ભટકતી જાહેર મુજબતા
તે એક તમામ જંગલી સમય હતો કે જે વેળા
જાતું તો શું પણ ખુદ પોતાનું ભાવ ન હતું. ત્યારે
માનવીની જે ક્રિયા હતી તે હાલમાં પણ જેવા હેવાને
જનાવરમાં ચાલુ છે તેવી હતી. વખત પસાર થતો
અને કાંઈક સમજ શક્તિ આવતી ગઈ તેમ તેમ તે
જ્ઞાતી લોકોએ એકજ હરીશમ થઈ જતાં બાસ ચારે
ત્યાં વસવા માંડ્યું. આતું પરિણામ એ આવ્યું કે
‘માઈ’ અને ‘તાઈ’ તો ફરક સમજવા લાગ્યા
આ જગ્યા મારી, આ ગાય દોર મારાં, આ જોરત
એવો કાંઈ ભાસ તેઓને થવા માંડ્યો અને ગોવા
ના મંબીર મરતજાતું પહેલું પગલું મુકાયું. મન-

જીત પગલું જ્ઞાનનો ઉદય થતો રહેયો અને આપણુ તે જાંજા
સમયેને વટાવી હાલની જીવતી જાગતી રાસનીમય સદી-
ઓમાં આવી પહેાંચ્યા છિયે અને એક જોરતને આપણા
સાથી તરિકે જોડતાં કૃત્રીક ગંભીર ક્રિયાઓ ખુદ ખુદ
સત્તા સાથે દરેક જાતમાં ગાડુ થઈ છે.

લગન એક ધર્મ સંસ્કાર (Sacrament).

હાલમાં લગન અવશ્ય કરી ક્રિયા સાથે જોડાયેલું છે
અને લગન કરતાં એ ગોલાં ચોક્કસ ક્રિયામાંથી પસાર
થવાનું છે. પણ ધણીકાં એવો વિચાર ધરાવે છે કે લગન
સાથ તેની ક્રિયા હોવી જોઈએ એમ હતું, એ સામે
એમ વાંધો ઉઠાવી રાખ્યો કે માણસ બૂઝ-ખતાને પાત્ર
હોવાથી ક્રિયા હમેશા તેને ચોક્કસ માર્ગે ચલાવાને હિદાયત
કરે છે; જેમ પાદશાહનો રાજદંડ તેની સત્તા, મહોબત
અને પેદરી સંભાળની જોડેલી નીશાની છે જે તેને હમેશ
તેની ફરજની યાદ આપે છે. હાલમાં બીજી શહાદતો લઈ
તકરાર ન કરતાં ખુદ જરથોસ્તી ધર્મમાં તેને માટે શું
જણાવામાં આવ્યું છે તે ઉપર સંતોષ પકડીશું.

જરથોસ્તી ધર્મ અને લગન.

અરો જરથોસ્ત્ર સાહેબ પોને યજ્ઞસ્તેના ૫૫ માં
હામાં પરજુની દુન્યાઓને તેઓના ખારોંદને તાએદાર
રહેવાની શીખામણ આપે છે. બીજે ઠેકાણે હવસના
દેવને મારી નાખવા ફરમાન આપે છે. વંદીલાદની ચોથા
પ્રકરડ અને ૪૭-૪૮ ના ફકરાઓમાં ખુદને બોલતાં
જણાવામાં આવે છે કે આ સૌથી પવિત્ર જરથોસ્ત!
આ દુન્યામાં એ પ્રમાણે વચર પરજેલી જાહેરના કરતાં
ખાધરીવાલાને ખંચિત હું વધારે પસંદ કરું છું; કુંડું
વચરનાના કરતાં કુંડુંજામાને હું વધારે પસંદ કરું છું.

ફરજદ વગરના કરતા ફરજદવાળાને (હું) વધારે પસંદ કરું છું; કારણ તે એ માણસોમાંના પહેલો (ધાર્મિક વાળો) જનવરોની વૃષ્ટિને સારી રીતે બરપુર કરે છે; તે શપ્થ લઈ મનસ્વી સંધરી લેવાને વધારે શક્તિવાન છે વળી તે ધરમારવાળો માણસ નોકરો રાખવાની અને દોહત ધરાવવાની સ્થિતિમાં આવે છે.”

જો ધર્મ આપ્યાની અને માણસને સિધ્ધિ રહે દોરવા રચાવવામાં આવ્યો હોય અને ત્યાં જો ઉપર મુજબનું પરણવા બાબતું ફરમાન મળતું હોય તો લગન એ ખુદ ધર્મનું ફરમાન છે. ખુદ પયગમબરનું ફરમાન છે અને પયગમબરો ખુદના મેકરેલા હતા તો તે ખુદ ખુદનું ફરમાન છે એમ સાબેત થાય છે. જો ધર્મથી અને પયગમબરોથી લગનના કામને ગંભીરતા અને મજબુતાઇ ન મળી હોય તો હયાં સધળું અધેર અને અસમાધાની ફેલાઈ રહે કારણ એ પુરવાર થયેલી બિન છે કે મુશ્વના મન ઉપર હજી ધર્મ મજબુત છાપ પાડી રાખ્યો છે. ભુલું બોલવું” યા અપ્રમાણિક પછે વરતવું તેને લોકે, ચુનાહ લેવો ધારવા છતાં રાજ્યમાં તે માટે કાયદા ધારવામાં આવ્યા છે જેમાં હરેક શપ્થ ઉપર આકતરી ધાક રહે; તેમજ લગન માટે પણ સમગ્ર લેવાનું છે.

હિન્દુસ્થાનમાં આવ્યા પછી પારસીઓએ નામદાર આવાળું ઈંગ્રેજ સરકાર પાસથી લગનને લગતા ચોકકસ કાયદા બંધાવી લીધા છે એટલે તેને ગંભીરતા, મજબુતાઈ અને ફરમાનની હદમાં સામેલ કર્યું. તે કાયદાઓમાં ખુદનું જણવેલું છે કે ક્રિયા વગરના લગન કબુલ રાખી શકાય નહીં. (જુઓ The Parsee Marriage and Divorce Act 1885 ch. II. P. 2) એટલુંજ નહીં પણ લગનની જે ક્રિયા કરવામાં આવે છે ત્યારે તે ધર્મના ફરમાનની હદમાં આવી ગઈ એ નિશ્ચય છે. જો મુજબ Civil Contract નો ગમે તેમ કાયદો રક્ષણ કરતો હોય પણ તે કંઈ ધર્મની પસંદગી મેળવતો નથી કારણ માણસને એવા બેજાગદારીની છુટ આપ્યાથી તે ક્યાં નો ક્યા લપસી પડે છે અને તેથી ચોકકસ આજ ધર્મિક ફરમાન તરિકેજ નક્કરી રાખવામાં આપણી સલામતી

સમાવશી છે નહીં તો છુટાપણાનો ગેરલાભ લેવાઈ ક્યાં ફોજા ચાખવાં પડે !

આજ સદીઓ થયાં ઇરાન વતનમાં બુદ્ધ અને સખ્તીની તરવાર સામે (પારસી કોમ) શકવતી બિનતાકતીની કમનસીબીથી એક વારની ન કિત અને સાહમિક, જરથોસ્તી પ્રમુખે દેશવંદો લખ દિન્દના મુલકમાં ઠરીકામ થઇ આ દેશની તે પ્રતવારીખ આશા અને નિરાશા, ઉત્તેજન અને નાસીપ ઝળકતી કે અંધકાર, આપાદી કે ખતારી, ફતેહ કે નિજતાનું એક રંગીન ચિત્ર છે. તેને જે નામ કમાયું જે કામ કર્યાં છે તે તવારીખના સફાઈ ઉપર સે દરેકેએ ક્યામતની જાવેદાની વેર જવવાઈ રહેશે. આ દેશની બદલાઈતી હાલતમાં ધણું ધણું ખીચ તે તરફનું ધારણ કર્યું, કેટલુંક ચેતાનુ ચુમાવ્યું અને સરોસટ પંચોમાં કે ફતેહની કુલાઇ જતી ધરીઓ પસાર થઇ આજે આ કલમ આજે છે ત્યાં તક હા ધરાવતાં આવ્યા છે.

પારસી કોમની ઘણીક પડતીઓમાં આજે એ પુ સધળે દેશભેથી ખાત્રી (લગનનો સવાલ) સાથે રહે છે કે પારસી કોમ લગનમાં ભવભરી હદ તક મે થઈ છે જેના પરિણામમાં લગનની મોતેજરી બુલાઇ છે. અને ધર્મના ખુદના ફરમાન છતાં કુંવારાપણું હદ તક ફેલાઈ રહ્યું છે અને જો તે દર્દને વધુ લઇ ચલાવામાં આવશે તો હરતી ને સત્તાનો મોટો સ તેને ઉકાચવે પડશે તે માટે આપણે સંખ્યાબંધ કારણ કરી શકાયે.

કારણો.

(૧) ખામી ભરી કેળવણીની દોષ દોષમાં એ ઉચરતક દોહડયું. પણ કમાવા જેની બિન આવસક આપણામાં આવી છે. (૨) તે કેળવણી ધણું કરી સિદ્ધ શક્તિઓ બિલવતી હોવાથી માણસ તરિકેની ચ નેજમદારી અને જવાગદારી બુલાઇ થઇ છે. (૩) સખ્તી સંભાલ્યો. ‘મં’ મેરી ફેરતા હું” નો એકવા મામલો થઈ પડ્યો છે. (૪) ઓરતેની ખામી બ કેળવણીથી તેઓમાં (ક) હેંકશઈ ટેંકરાઈ દેખા દેખીની ફેશનનું દરેક લાગે

નથી મરદો જણી જોઈ મોટા ખર્ચમાં તણાવા પાડી બેઠા છે. (ખ) કેળવણીનું ધોરણ ખામી ધૂં હોવાથી જે ચીજો ધર-સંસારી બાળકમાં કામ તે ચખાડવામાં નથી આવતી અને ધર-સંસારમાં જે કામ પડતી હોય ત્યાંથી તેઓ પોતાની સંસારી ફરજમાં ભૂલ્યાં છે. (ગ) યુરોપિયન કોમોનાલિટીમાં તેઓમાં ફેલાયેલા હોવાથી મરદો બાળકો છે. (પ) રીતની ભીખની બાળકાસહ, નામરદાઇ, અમત, બેશરમ અને કંગાલ બદીથી મરદોએ પોતાનામાં ઉપર મુશ્કેલી રહેવા બદલ સસરાના પદસાએ દમામ, સહેલમહેલ કરી લગનના ખર્ચને મંદી પર નો નાખ્યું છે; તેથી મા-બાપો દારી ખાવ છે. (૬) દો લાખી વખત “પરીને શરમાવે” એવા અને મરદો દોલતના દરકા લઇ આવે” એવા પરણેતરના સંધમાં પડી રહે છે. (૭) કોમના રમુજ લેખકો કોમના નાના ભોળે પરણેલી છંદગીતું જે દેહશતનાક ચિત્ર કરે છે જેની માડી અસર ઉપરતી કામ ઉપર થવા પડે છે. (૮) હદ બહાર છુટાપણથી બેઉ બાળુ ચમકી જાય છે. (૯) જવાબાઓમાં કલ્પ-સાધક, ગાલ-લાઇક અને પચા પચામાં પડ્યા પાચ્યા રહેવાની એક જાતની ઘેષછા, જે એક જાતની ફેશન કહેવાય છે,

તેને પોતાનું ફળ કુવારપણામાં નિખળવ્યું છે, (૧૦) નક્કી સુધારાથી ન આ તરફે કે ન પેલી તરફ જેવી આપણા ધરોની સ્થિતિ દુઃખી, કળ્યા અને કંકાસવાદી ચર્ચ મંદ છે. કારણ આપણામાં, અગાઉ Joint Family System થી કામ લેવાનું હતું; પણ હવે જુદું ધર માંડવાની રીતમાં મા-બાપો તેનેથી અંતર રહી લાંગરાવાદી કળ્યાનું બી રોપે છે. એક હાથ ઉપર પારસી કુટુંબમાં સંપ ન રહેવાથી તેમજ ફેનેશિયલ દેખાદેખીથી Joint Family System માં અણહદ કળ્યાનું બી રોપાય છે; બીજા હાથ ઉપર, જુદું ધર માંડતાં યુરોપિયનોમાં કેમ ચાલે તેની બિન માહિતીથી કળ્યા-કંકાસ સાધારણ ચર્ચ પડા છે. (૧૧) લગન ટાંકણે દેખાદેખીથી જે મોટા ખર્ચો થાય છે અને મહિનાઓ સુધી ખર્ચાળ આપ લે આ તો મારસી-સાસુ કે કુવણ સાસુના, સાધીના, વેહવાણના મામા એટલે આટલા રૂ. આપવા બેઠાયે તેવી બિન જરૂરી ખર્ચાણું રીત પણ કુવારપણાં માટે કેટલેક ફરજને જવાદાર છે.

આ તો ઘણા સાધારણ ખુદશાં કારણો છે જે કદાચ વગર અપવાદે કણલ રખાશે એમ કું માનું છું. પણ હજી ઉંડાણમાં જતાં જે બે-ત્રણ મોટા કારણો મળે છે તે તરફ હજી પારસી કામની નજર ખેંચાઇ નથી તે શું તે આપણુ હવે પછી જોઈશું.

આદર્શાહી માણસો ધંધાદારી તરીકે.

World's Recorder તા. ૨૦ મી જાન્યુઆરી ૧૪ ના વધારામાં નિચી બિના ખાસ ખ્યાન એવી છે.

રાજ્ય કરતા રાજ્યોમાં ઘણાક રાજ્યો આહોરા મોટા પાયા ઉપરના ધંધામાં કુશલતા વાપરી રહ્યા છે. જેઓમાં જરમન કેપસર અગત્ય જગ્યા ધરાવતા રૂપ થયા છે. તેવણની ખાસ ડોડી (porcelain) કામની મરી છે. જે ફેક્ટરીમાં માણસો રાખતા તથા તેઓની પકાત પિછાની તેઓના દરગાયા સ્થાપવા જેવા કામો શોહેનશાહ, ઘણીજ ઉમંગ સાથે કરે છે. ઉપરાંત મોની સુખસાંતી તથા સમગ્ર ઉપર બહુજ ખર્ચ રાખતા કામ પડ્યા છે. જેવેતે રહેવાની તથા આત્મીની જગ્યા નું કાંઈક ધંધામાં નફો પણ મળે એવી ગોઠવણ

કરતાં રહે છે. જે નફાનો અડસટો વર્ષે લગભગ ૧૫૦૦૦૦) રૂપિયા જેટલો વહેંચાય છે.

લેપીદીતમોહકના કુંવર સાહેબ ઈંદ તથા માખનનો ધંધો નિલાવણ ઉપરાંત, એક ગીરની કે નર્મી છંટ બનાવવામાં આવે છે તેની માલિકી ધરાવે છે.

વેતનમર્ગના રાજ સાહેબના બે હોટેલ છે. જેની આસરે વાર્ષિક પેદાશ ૬૦૦૦) પૌંડની કહેવાય છે.

ગોસડીયા હનગેરીના શાહાનશાહે ચીનાઇ કામની ફેક્ટરી સ્થાપી છે. જેમાં કળ્યાણ જુનરમંદ માણસોની આસરે એક હનગેરીની સંખ્યા કાને રોકાઇ છે.

પણ સરવીઆના રાજ સાહેબનો ઘણીક દુકાનો ઉપરાંત દવા દારૂ વેચાણ કરવા માટે ભારે ઉમંગ લે છે. અને મોટોરગારીની ચકાવવાની ઈજનસી વતીક ધરાવે છે.

બદલો તો વાળવો જોઈએ ?

નેહીનાં નતિજાતી એક દુઃખી વાર્તા.

લખનાર :—મિસીસ મેદરબાતુ ફિરોજશાહ એડનવાળા.

દોહી મેદર હોમજીનાં બોલાનાં હુકમથી પૈસા દુકાની રીતની ચિંતા કે કમાવા જવાની હમત ધરક હતીજ નહીં. તેનાં માખાપ ન હતાં; તેઓને થોડાક પૈસા અને કાકાજનો મોટો દરજો તેને હાથ લાગ્યો હતો; ત્યારથી તે સુખવાસી અને શતેલી હતો. માખીઓ જરૂર મધ ઉપર ભમે તેમ દોહીના પૈસા ઉપર તેનાં મિત્રોનો ડોલો હતો, અને પરિણામે તેને થોડાક ઘોડાની શતેનો શોખ તેઓ આપી શક્યા. જ્યારે જ્યારે મુંબાઈમાં રહાશક્તીની ઘોડદોઢ યતી ત્યારે તે કમલાએ તેની રમતમાં થોડું બધું ખેલતો, તેમ વળી કેટલીક વખત કંઈક મેળવતોખી. એટલું તો બધુંજ ઠીક હતું કે પોતાને સહંતર બારણે એસાડી દે તેવી મોટી શતો તે છેતો કે રમતોજ નહીં.

થોડાક વખત પોતાના રમતમાં ગાળવાને તે દુકા રકમની રમતો ત્યાં ખેલતો. વળી પુનાની ઘોડ દોઢની રૈસમાં પણ રમવા જવા વનાં તેને આશુતું નહીં.

તેનીજ એક રૈસનાં દિવસમાં પુનાથી ઉપડતી સવા-રની ગાડીમાં તે સારું જેવું લાતું બાંધી લઇ મુંબાઈથી બેઠો. કોઇ હસશેકે ડીનર કારનો ઉપયોગ કરવાને બદલે હવે તે લાતું સાથે લેવા લલિા જંગલી અને દસ બાર વર્ષ પાછળનો હોય તેમ કેમ બની ગયો ? પણ દોહીને ખસસ પોતાને ત્યાંનાં સાહેલા બાવરચીને હાથતુંજ ખાવાતુ બહુ ભાવતું, કારમાં મત્રતાં વાસી ગોરટનાં કકડાઓને, મસાલાનાં પાણીની કાઢી કે મોકોડા જેવા વવરા આવશ્ય થી તેને ઉજક આવતી. તેવન લાલાજીની તીરીન બારકીટ સાહેલો લરતો તે બે ધડી જોઈને છત્ર બેચાસ યથ જવ, તેનોજ બોલ બોલ્યે તો, બેચાસ થાય એવું હાથતું રહેવું કાંઈ અને કુવડ બોલોને હાથતું વદ્યું સદ્યું સડોલેવું ક્યાં ? એથી તે મોહું જેવું લાતું દીરીન બારકીટમાં

બંધાવી લઇ બઈ, લેમન સોડા સઉ સમય સાથે ઉપડતી ગાડીમાંનાં સેકંડ ક્લાસમાં બેઠો. તે ચાહતો હતુ રૈસને બે દીનનો વાર છે એથી સામાં દોઢ ગાડીમાં જવાનાં ન હશે, અને તે એકલોજ હોય સારું, પણ તેટલાં એક સાદા માંડા લાપાણ જેવા પાવરીવાળા પારસી, હાથમાં એક હાવનાં હળમે કાકટરો હંમેશાં રાખેછ તેવો હેડબેગ લઈને અંદર બેઠો, અને કેવાક બોળખાંલુના હોય તેમ હસીને દોઢ સાહેજણ કીધી.

દોહી શેઠ પાસેથી એટલું સારું કે અપદુરેટ વાતો ધખારો ન હતો, વળી બોળખાંલુ પડયા પે વાત તે કેવી કરવાની ! એવું વમાસીને વક્કરમાં બેસી તો મોંઢ હીલંવવાતું વળે નહીં, તેથી આ સાદા દેખ પારસીને દોહીએ વાતમાં બિતાવેા, તેઓ વાતચીત કે અને હસ્તા બોલતા આગળ વધ્યા, તે લાટેલા ગામ પારસીએ તો કંઈ કંઈ ગામડેની વાતો તેનાં આગળ કી અને દોહીને તે બહુજ લાગ્યું. બપોરે અગ્યાર વ એટલે દોહીએ વાંકો વળી દીરીન બારકેટ, બોલવાતું “અરે ખીસી જાવો મેદરબાત, હું બધું બોલું, બા કાહકું અને તમુંને રોજ તમારો બાવરચી ટેબલ બે બીને જમાડે તેમ આપણું જમાડું.” એમ કહી તે પા એ બેકકની ઉપર એક મોટો તુવાલ કાહડી બિછાવ્યો. ઉપર ખાલી પ્લેટ, કાંટાં, ચમચા, છરી, ચમચી, નાં દાની, અચારદાનીઓ વગેરે મેલી એક પછી એક વાંલું કાહડવા માંડી.

અજાણતાં દોહીએ તે પારસીને પણ જમવાની બો કીધી અને બઈ લાંછ ગજાસોમાં નાંખી, ઝીમોલ્ટ સીર બાટલી લરીને સાથે લીધેલો વ્હીસ્ટી બનેનાં ગ્યાર ખાલી કરી તેજોએ ખાત્રા પિવાં માંડ્યું.

તો.

“મને આઠવું ખાતાં તો ઘણું ખુદે, પણ સેવકને ને નસીબે આપનાં જોવા અસલ જખાનાનાં હાતમ-ખાનાં સગા લાઈ સાથેજ મેલાપ થઈ ગયો ત્યારે ના તે કહેવાય. મોહનાં આગલ રજા આયું તેને ના નહીં ગમે; હીવ્યા બરાબર”. માછલી ને મરફી મોહનાં મોટા સાચા વડે તે એવેલા દેખાવનાંએ મેલાવવા માંડ્યું.

“પણ વધેલું બધું રજા જતેની?” ધરખારનાં ત્યારે દોહીએ કહ્યું. “યુતામાં મને રજા મહેલ દુલમાં ઉતરવાનું છે. ત્યાં એ લાંબું કંઈ મને કામ પડે નહીં, આપને જરૂરોતી લાઈઓએ સાથે મેસીને મુંઝ તેમાં ખુદે શાનું?” દોહીએ મનાવી લીધું.

“એમ છે તેથીજ તો! હુંની સમજીએ કે વધે તે જાહે, તેનાં કરતાં પેટમાં જાણ તે સારું.” એક બીજો મોટા પેટમાં હોતાં તેવજી કહ્યું.

“વળી યુતા નજીક આવતું બપોલ તેમ હવા ખુરસુમાં જોઈ કે આર વખત એટલું તો મુંબાઈમાં ખવાઈ નહીં, તેટલું એકી ટગરે અહિં ખવાય. હું શુકરાનાં જરૂરોતનાં.”

દોહીએ તેને દસ દીવસનાં લુખ્યા વરની હપે ખાતાં મનથી વિચારું કે દીકરું મયું કે તે ઉમદા આવવાની તદન : રજા ન જતાં વગે લાગી ગઈ, અને એક પારા જુખ્યાની જુખ લાંગી.

જમી રહ્યા પછી પેલા પારસીએ બધું સાકસુક, વધું સધું રજાનપર આવેલાં લિખારીઓને પી દઈ દીશીન બારકેટમાં વાસણે મોહની બધું સમે કરી દીધું. પછી લાલ રમાલ પોતાની પાંચડીમાંથી ની મોટું ગુંજતાં દોહીને કહ્યું.

“નેહીતો નતીજો નહીં આપો, તો સારો દાખલો તમામાં બેસેજ નહીં. અત્યારે મને લુખે પેટે કડકા પુસ દાલતમાં યુનાં ઉતરવું પડતે પણ તેનાં બદલે, મેહરખાનની નેક મેહરખાનીથી મેં ધણુંજ ઉતમ, મેં ઉમદા ખાણું ખાધું. તમે સાહેબ યુનામાં નારી પરમ દીનની રસ માટે ત્યાં જાવોજની? પછી ને દીવસમાં પાછા મુંબાઈ સિધારશે કેમ?” એમ તો તેને પોતાનો વે બેજ બોલ્યો. “એક મારા જોવા : કીન તરફથી આ મેટ કણલ રાખોજ. એ ઘેર જાવો

ત્યારે તમારાં નેકમખત ધરખાણીને તમે તરફથી આપજો?” એટલું કહીને તેણે અંદરથી એક તદન ન જીવાં દામની દોરતી તારની ખોટા હીરા જડેલી ખરસેટ બાહાર કાઢી દોહીને આપી.

“અરે નહીર બા, એટલી નજીવી ખાખદમાં બદલા શાનાં વાળવાનાં?” દોહીએ તે ન લેતાં કહ્યું. “હું તો કેંપોરો છડું?”

“એની કોમત કંઈજ નથી. હું ગામે ગામ ફરીને તરેહવાર-માલ વેચનારો ગરીબો એવંટ છઉં, આએ ખરસેટ મને કોપલમાં મલીછ. આપ સાહેબ કુંવારા છેજી ત્યારે તો આપનાં માતાજી સાહેબને આપજોજ.”

“નહીરજી મારાં માતાજીની નથી!” દોહીએ કહ્યું.

“પણ કોણ બહેન, પાછળી છેકની? સાહેબ, ગરીબને છેડ કાંઈ હીણો? એકુ બેનછી ઉતી?”

“હા, મારી નાંહની બેન સુન્નુ ધરે છે.”

“ત્યારે લેવો સાહેબ, તમે તરફથી એ નજીવી મેટ તમે મુંબાઈ જાવો ત્યારે આપજો.”

“એવી, મોટી ખરસેટને એ શું કરે? ખોટા હીરાનું એ કંઈજ નહીં પહેરતી.” દોહીએ ખુલ્લું કહ્યું.

“આહોહો એવંટની માફ છે, સાહેબ, યુનાંહની તોખાહ! એવાં મોટાં માણસને ખોટા હીરાની મેટ તે કંઈ હોય? માથેથી માથું ગયુંજ! એ પાછી આપોજી, મારા શેઠનાં કારખાનામાં સોનાનાં તારનાં બોય જાનેછ, તમારાં બેહેનનું આયું નામ મને આપો તો, સાહેબ. એવા બોય ઉપર તે નામનાં પહેલા દરકતો શુદ્ધની તમે ઉપર મોકલી આપીસ. નહી, નહી, મને રંછલા નાં કરો, મને કંઈની અલ્હો વાળવા દેવો, એ બોયમાં મને જાઓ ખર્ચ થશે નહીં. આવતા નવરોજને દીને એ બોય તમે મેહરખાન ઉપર હું મોકલાવીસ. તમે તેવજીને તે ભેટ કરજોજ.” તે પારસીની બાંસી નિખાતી ચીવટાઈ જોઈ દોહી હાંપી અને તેને પોતાની બેહેનનું નામ “મીસ સુન્નુ” કેકોખાદ મહેર હોમછ, વાકકેશ્વર મહેર હોમછ વીલા મુંબાઈ” અર પ્રમાણે કરી આપ્યું.

“મોટી મેહરખાની શેઠ! હવે તમારું મુંબાઈ નામ આપશેજ” આપ મહેરખાન બહુજ રમાણ છેએ, મુંજતું બહુ કોષને પડે નહીં. સિવાય કેને ધણ ખાઉ

હોય. હમે પ્રમાણીક નોકરીથી ખલાતિ જોરે ખાનારા છીએ, અને એક વખતથી કોઈનું મુક્તનું ખાઈએ તો હમારો ગરીબનો ફાવેલો તુટે.”

તેને તે બંને ભાઈ બેહેનનાં નામો લઈ પોતાની હેંડ બેગમાં મેલ્યાં, ખીજી ત્રીજી વાલો કરી તેઓ પુનામાં રેશનપર છુટાં પડ્યાં.

દોહી મેદરજીએ તે રેસમાં છ ગીનીઓ ખોલી અને પોલ્સે મોંઢે તેહવારનાં દિવસોમાં તે ઘર પાછો ફર્યો.

રાત હોવાથી તે સુષ ગયો, અને સહવારનાં નાસ્તાની રેગલ ઉપર તે પોતાની બેન સાથે બેગો મલ્યો. જરૂર જોઈ પુછી પરછીને તેણે નાસ્તો અશુભર્યા દીલે લેવા માગ્યો.

“હું સારી કાની જાણું છું કે તમારો જીવ ધણેજ ઉદાસ ને બેચેન છે, તમે હવે ઘણી મોટી રકમોની હાર જીત રમવા લાગ્યા છો, હું દોહીભાઈ,” મુનુએ તેને ઉદાસ જોઈ કહ્યું. “તમે બરાબર જાણો છો કે એ રમત ચોક્કસ વખત જીતે ઉત્કેરીને સચેતપણું લાવેલ, પણ તેનાં પરિણામો કેટલી ખરાબી નિપજાવેલ. સારે સપરમે દહાડે તમારો જીવ કેટલો ઉદાસ ને બેચેન છે. એવું કશું જોઈ તો કાંય?”

દોહીએ તો આ બધું નાહની બેન તરફનું લેકચર દાનું વકારી સાંભળવાનું કીધું. “એ શું કેદવાય! મુનુ, માણસને પોતાનો જીવ જરાક ઉદ્યોગી અને રમત્યાગ રાખવાને વાસ્તે સહેલાણ એ રમતમાં જખલાવવા ગમે તેમાં એટલું બધું લેકચર કોણ તુને કરવા કહેલ, કોણે કહ્યું કે હું હાંપો?”

“એટલે એ સવાલજ કેવો? તમે સાત હજાર દારીને આપ્યા—” “સાત હજાર? જા, જા, ગાંડી, અમથી અમથી મનથી કાંય દહતાવજ. મુનુને બધું બોલતી અટકાવી તે વચે પુરાયો. “હું હાંપો ખરો, પણ એવી મોટી રકમ હું કોઈ દહાડે દારજીતમાં મેલતો, જોહતોજ નથી, મેં છ ગીનીઓ પુનાની રેસમાં ખોલી.”

“એમ?” મુનુએ લગભગ ચીસ મેલી પુ: “આંખે તાર કોણનો! તારથી રૂપ્યા સાત હજાર મેં વનાર. તમેજ કે કોઈ બીજો?”

“લાવ જોઈ, એ શું બકેજ? તેણે તે તાર ચીકડી હાથમાં લઈ વાંચીને ફગલઈને મુનાને પુછ્યું.

“જલ્દી બોલતી મુના! તેં એ સાત હજાર મેં લ્યાતો નથી?”

“પણ વળી નહીં કાંય મોકલું? તમે ખુદથી લખોજ કે તારથી રૂપ્યા સાત હજાર મોકલી દેવો હાંપોજ. તમારે નહીં કાંય મોકલું?”

“મુલો હું!” દોહીએ કપાળ કુલું. “ખરે તારમાં મારે નામે તુંજે ખુદલું લખેલું છે કે ર. હજાર તારાંદે તારથી મોકલજો. હવે તારો વાંક તે કહ્યું? એ પેલા નેકનો નતીએ વાળનારો ગામ પારસી! તેનાં એ પ્રાકમાં” હુળી કેટલો બોલો, છં છં, મેં એક પારસીને મેલજ્યું સાથે જમાક્યું તેનાં બદલામાં તારને મારું નામ મેલજ્યું અને બોલ કરીને તારે વાસ્તે મારી ઉપર તારાં નામનો મોકલનાર હતો. કહેજે મેદરજીનીનો બદલો વાળે જોઈએ. તે જોયું આંખે? આવી રીતે બદલો વાળે.

અહીં હવે મુનુને બોલવાનું ફાવ્યું. તેની એ રાજીખ માટેની ખરાબીનાં સિદ્ધા ચિતારો પોતાનાં આગળ રજુ કર્યો, અને તેને ત્યાંને ત્યાંજ કસમ લીધી ફરી હવે એ દુર્ગુણમાં જવું નહીં.

સાત હજારની મોટી રકમ તે જીંદગી ભર કે શકનારો ન હતો, તે એક દિવસમાં હાથમાંથી ઉડી અને ટુંક ટુંક રકમથી રમતાં તેને તે શોખ વધ્યો ને રકમોથી રમાડવા શીખ્યો એમ તેને લાગ્યું, તેથી એકજ વાતનાં નુકશાનથી કાંન ચીમતી તે જોડે જતો મુનુનું કેહજુ માની લઈ પાછો ફર્યો.

મુનુ દુવા ચાહેલ કે ખરાબ લખ ધરાવત આજનાં લેખથી સમજ તેથી પાછાં ફરી સધરી આગીન! આગીન!!

શાન્તિ.

લખનાર:-મી. મણિલાલ મોહનલાલ વકીલ પાદરાકર.

:-o:-

વાડિ, ગાડી, ને ધન હંડાર,
અી પુત્રો કે સુખ-આગાર,
કીર્તિ અને બહુ માન-મતાય,
“શાન્તિ” વીના સૌ વ્યર્થ ગણાય !

પાદરાકર.

લ દિમ્બેનો કંઈ મહારે ત્યાં તોટો નહો
તો, ગાડી, વાડી, લાડી, સાલખીને
જાતનાં સુખનાં સાધનો મહારે ત્યાં હાઝર હતાં, અને
કંઈએ તો સુખના તે સાલખીના શીખરે હું પોહ-
હતો. પણ “નથી સાલખી સદાય કોઇની ટકી
” એ પ્રમાણે કમનસીબે મહારાં બાલ સુખનાં સૌ
ધન, સંપત્તિ, વીગેરે સૌ જતાં રહ્યાં. કાગળાયાથી
સુખને ધરડી ડોશી પણ ધમપૂરી તરફ સીધાવી ગયાં.
માત્ર મહારાં સગા, સહોદર, ને મીત્ર મંડળમાં બંદાજ
રહ્યા. તે પણ કોડી કર્કન વિનાનાજ !
હવે અદિ રહેવાથી શો કપ્પે? વિદ્યાના, દુઃખ,
અને શોક ! એ સીવાય ખીલું કંઈજ નહી. મને
એન પડતું નહી. આવી સ્થિતિમાં એક દહાડો સવાર
હું બહાર પડ્યો. હીક કડું ! મહારે એક ચીજની
ગરજ હતી. મહારે શાંતિની જરૂર હતી. જેઠું
માં રખડતાં પણ કંઈ શાંતિ મળે છે ?
ધણા દેશો દેશ રખડ્યો. ધણાં મંદિરો, રાજ મહેલો,
ની અગીવારીઓ, મરજીદો ને પાદરીનાં દેવળામાં
ગા. પણ ક્યાંય તેન મળી. જેને માટે પ્રાણપેલુ પણ
તૈયાર છું તે શાંતિ ક્યાં હશે ? તે ક્યાં મળશે ?
નહી ?
આ વખતે શિશિર રૂપું સામ્રાજ્ય આખી દુનીયા
સંકુ હતું. જરૂર પડતો હતો પવન પ્રયંત્ર વેગથી
હતો, પાંદડા વીનાનાં ઝાડ થર થર કંપતાં હતાં,
આજી તુપાર, સઘળું ધોળું ધન, ને હું પણ તહાડથી
તો હતો. હુપણ માણસજ ! કંઈ જનવર હતો કે
નહી લાગે ?

વા : હીકજ થયું ! દુર એક પ્રકાર જણાય છે તે
તરફ લક્ષ રાખીને સીધાજ ચાલ્યો તો એક મોટું મકાન
જણાયું, તેના દરવાજામાંજ એક નાનો બાળક બેસતો
હતો.
“હું આજ અહી રહું કે છોકરા ?” મેં તે છોક-
રાને પુછ્યું.
બાળકે અજબમ ધમને મારાં તરફ જોયું. મને
લાગ્યું કે તેને મારી ખીક લાગી. તે બાલ્યો “મને તે
ખજર નથી ; પેલી બોલીમાં મોટા લાઇ વાંચે છે ત્યાં જવ !
તેનેજ પુછો !”
હું તે બોલી તરફ ગયો મેજ પર એક દીવો મુકી
એક તરફ વાંચનામાં નિમગ્ન થઇ ગયો હતો.
“કેમ શું કામ છે ?” તે તરફે પુછ્યું.
“કૃપા કરીને જો મને—”
“તે માટે પિતાજીનેજ પુછોને ! પેલા દિવાનખાનામાં
ત્યાં-પેલા બેઠા-ત્યાં—”
હું તે દિવાનખાનામાં ગયો. મોટી મુઝવાલો એક
વૃધ્ધ પણ મજાલુત માણસ ત્યાં બેઠેલો હતો ને તંબાકુ
પીતો હતો.
“શું જોઇએ આપને ?”
“આજ રાતનીરાત—”
“આ બોલીમાં દાદાજી છે તેમને પુછો ! તેજ ધરના
વડિલ છે.
તે બોલી તરફ હું ગયો. અંદર એક વૃધ્ધ પુરૂષ
નિદ્રા લેતો હતો. તે અતિસય જરા અસ્ત વૃધ્ધ હતો, તે
મરેલો હતો કે જીવતો તે પણ સમજી શકતું નહોતું.
“મહારાજ—”

અતિ સિલ્લુ સ્વરે જવાખ મળ્યો “શો હુકમ છે?”

“હું આજ અધિ—”

“તે માટે મને શામાટે કહે છે? ધરના મુરબી દાદામહ આ પાસે ઓરડીમાં છે તેમનેજ પુછોને મહેરબાન!”

પાસેની ખોલીમાં હું ગયો. લોખંડી પાટાથી લટકતેલો એક હાંચકા પર એક અત્યંત વૃધ્ધ માણસ પડ્યો પડ્યો થયરતો હતો. વક્ષરચળતા હાલવા સાથે આખું શરીર હાલી ઉઠતું હતું. શરીરની આમડી લાલ થઈ ગઈ હતી. ને જાણે હમણાંજ ટુટી પડશે એમ લટકતી હતી. જરાક ધકેકો લાગેતો તેનું દેહ પોંજર મુરેમુરા થઈ જવા એવું જણાતું હતું.

“મહારાજ મ્હારે આજ—”

એક આંગળી વડે મને તે વૃધ્ધ પાસેની ઓરડી બતાવી. પાસેની એ ખોલીમાં વળી એક ખીન્ને વૃધ્ધ પુરુષ મને જણાશે એમ મને લાગ્યું—પણ તેણે વૃધ્ધ મને જણાવ્યો નહીં. તે ખોલીમાં એક કૃષ્ણ મગ ચર્મ પર, એક અપૂર્વ સૌંદર્ય શાલિની તરૂણી—યુવાન સ્ત્રી કાળા વસ્ત્ર પહેરીને બેઠી હતી. તેના સૌંદર્યથી તે આખી ઓરડી જવાનસ્પમાન બની રહી હતી. કાળાં વસ્ત્રથી તે ઘણીજ રૂપવતી લાગતી હતી.—

આ તરૂણી સાથે શું બોલવું? અને કેમ બોલવું? તે મને સમજાયું નહીં—અરે કદપના પણ થઈ નહીં. જે મુખમાંથી અત્યાર સુધી એક સરખો વાક્યપ્રહાર ચાલતો હતો તે મુખ એકદમ બંધ થઈ ગયું.

આજસની મુરાદ:—

પવિત્ર ગાથા કહે છે:—“ખાલેસ પરરતેસ કરનાર તરિકે રારતીની મારફતે તથા ધણીજ નેક નિયતથી (અએ અહરમબદ, આ બે ધીજ હું માણું છું:—(૧) તારાં ફરીન (૨) ફીન બાબે તારી સાથ વાંતચિત.

(અહનવદ ગાથા, હા ૩૩, ૬. ૬.)

ધણીજ વખત હું ત્યાં ઉભો રહ્યો પણ એક શબ્દ હું બોલી શક્યો નહીં.

મને રતબ્ધપણે ઉભો રહેલો નોંધ તે તરૂણ મને પુછ્યું—“આપને શું નોંધ્યું?”

અહાહા! કેટલો મધુર સ્વર! સ્ત્રીની દિવ્ય વાણી મને લાગે છે કે આટલી મધુર ન હશે! તે મરવ શાંભળી મારું હૃદય શાંત થયું. આટલો સમય જે દારણ વેદના હૃદયમાં થઈ કરતી હતી તે એક માંજ નાણુદ થઈ.

તે સુન્દરી ફરીથી પોતાના સુમધુર મંત્રણ બોલી “શું! આપને બધ લાગે છે? આપને શું નોંધ્યું તે કહે! હું સર્વ આપી શકું છું. મારું નામ જાણો છો?”

“નહી—”

“મુરુદેરતા. શું નોંધ્યું? માંગો!”

“શું માંગવું આની પાસે! હૃદયમાં લાખો વાહાપત થઈ, હેવરે મનમાં વિચાર ક્યો કે, જે માંજ આપે તેનોજ મને લાલ થાય તો કેવું સારું. ધીરજ તે તરકાળ મળશે?”

સુન્દરીએ પુનઃ પુછ્યું—“શું નોંધ્યું આપને?”

દૈર્ઘ્ય ધરી મેં કહ્યું—“તુંજ નોંધ્યું મને તો?”

“હીક લછ્મ મને!”

એવું બોલીને રમણી આગલ ચાલી. તેના શીઝાઈ મુગલતો મારા લલ્લાટ પ્રદેશપર રખાં થયો—

અહાહા! કેવી અલૌકિક—અવર્ણનીય શાન્તિ?!

બંદગીનું બળ:—

પવિત્ર ગાથા કહે છે: “ઓ અહુર! નાશરૂ તથા હુરાહને તારી બંદગીની મારફતે હમારેથી કુર શકીશું તથા હમારા પોતાનાઓ, હમારા પાડોશી હમારાં ભાઈબંધાના ગોરાપંદ, માલ મિલકત, સામે નાથ, આદત, ખરાબી આવે તે સર્વેને બંદગી તથા દારીની મદદથી સદન કરી શકીશું. (હા ૩૩, ૬.)

“સુધારો અને સુધારકો.”

(ગાંધીજી.)

લખનાર:—કવિ ભવાનીરાંકર નરસિંહરામ.

- સુધારના સપાટામાં, ગપાટા મારતા ગાંડા,
ઝપાટા મારતા ઝાઝા, શું? સાચો એ સુધારો છે? ૧
- ખુવારી થઇ ખુમારીમાં, ભુવાની ગઇ ભુસ્સાઓમાં,
કીધું નહિ લોકનું કલ્યાણ, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૨
- બગાડયાં લોક કરી ષકવા, ખરે રસ્તે જતાં ખાળયાં;
ભમાવે લોક ભોળાંને, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૩
- સુધારાને જ શરમાવ્યો, સુધારકને જે શરમાવ્યા,
કપાળ્યું નાક કુધારે, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૪
- ખીડીની મુખમાં ઘડ્યો, અને રાતી રહે વ્યાંખો,
નિશામાંડિ કરે નીશા, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૫
- વડાઈની કરે વાતો, મુરખીનું નહિ માને,
જુનાને મારતા જુતા, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૬
- પિતાને માતને પજવે, પિતાના વેણ ના પાળે,
મુરખ માને ન માતાનું, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૭
- પ્રિયાને રાખી પાસામાં, ફરે મેદાનમાં ફેરા;
મુરખીનું નહિ માને, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૮
- તમા રાખે ન તિરથની, પ્રભુની ના ધરે પરવા;
પ્રિયાની રાખતા પરવા, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૯
- રસોડાં નાહિ રૂચે ને, હમેશાં જાય હુંડલમાં,
વટલવામાં વડાઈ લે, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૧૦
- વિલાયત એ જે વૈકુંઠને, ઍમેરિકા જ અદ્ધર ધામ;
સુધા સમ માનતા શેમ્પીન, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૧૧
- ભવાની ભાવણે: વાણુતા, સુધારના ઉઘ્યા શૂર;
લટકતા હાથ કરી લાંબા, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૧૨
- રહે છે રાતમાં રાજી, ઉલ્લુક સમ દીવસે ઉઘે;
પચીશે થાય છે પૂરા, શું? એ સાચો સુધારો છે? ૧૩
- ભવાની ભાવતાં ભોળન, કરે છે રોજ કલ્પોમાં;
નિશાચર જાય નાટકમાં, શું? એ સાચો સુધારો છે. ૧૪

મેસમેરીક લેડી.

અખબાર:—જરવાનુ મેદુરવાનજી કોઠાવાલાં.

હો એટન, તારું તો પુકું
ફાટવું દેખું! રકારજરેના
મોહલામાં એક મોઢાં હોટલ
આગળ ઉમેતી, ફક્ત મોટા-
રકારમાં ખેડેલા એક જવાનને ડાં
વેળલીએ કહ્યું.

થોડીક વર્ષો ઉપર જ્યારે ડાં વેળલી પોતાના રુકુ
મીત્ર એટનને મળ્યો હતો ત્યારે બીચારા ડાં એટનનું
એક ડાકટર દાખલ કર્યુંજ ટડુ માલતું નહતું પણ આજે
તેને આવી મુંદર કાર ફક્તવતો અને આ પીકતાં મોટે
ખાંચરેના હોટલમાં દેખીતો વસતો નેધ વેળલી અજબ
યથે.

"હા, દોસ્ત, સેવકતું પુકું ફાટજ." ત્રીસેક વર
સના એક જવાન્યાએ તે મોટરમાંથી બહાર કુદી પડતાં
કહ્યું.

"હું સાંભળીને ધણો ખુશીજી એટન, પણ એ
અચીતો ફેરફાર થવાતું કારણ શું?" વેળલીએ પુછ્યું.

"હું પરણીયો" તે સતોષી હસવાં સાથે બોલ્યો.

"ઓહો, એમકે? પૈસાને પરણીયા દેખું?"

એટન ખુશમીઝાએ હસીયો.

"અને હવે તું કરેજી શું?" એટને પુછ્યું.

"હું કે? મારી ધણી બોલણી ધરાકી છે. લેનકેરા-
એરને નજીતો ધારી રસતો બધો મારાં ધરાકથી ઉઘાડ
જાયછે અને ચાલતે દહાડે પ્રેક્ટીસ જમશે કે હું અન્નજી
કમાવસ, કેમ વાઈ?"

એટને શક્ય ડોક્યું ધુલ્યંબુ.

"તે તો કેણ જાણે બા. નંચા ડાકટરને ધરાકી
મીત્રનીને કમાવને ગાંધરા અંધરા અહીં કાંઈ સડેસ હોય

એમ મને લાગતું નથી. ડાકટરો પાસે આવવાના કર
બીજાં નીમહકીમો પાસે આજી શીને ખાતર જવા
લોકો વધારે પસંદ કરેજી પણ છોને તેમાં તેઓને વધ
હેરાન થવાતું હોય પણ ડાકટરો કરતાં નીમ હકીમો સસ
પડેજી એટનજી એ જમલીઓને મનસે ગણીમત
પણ ચાલ હવે દોસ્ત, મારી ધણીયાણી સાથે તું
આજપણ કરાઉ અને હમારી સાથેજ જમજે.

ડાં વેળલીએ કામતુ બહાનું બતાવ્યું, તેને કે
હવું ખર્ચ પણ તેમ એટન જે તેના ધારવા મુજબ પૈ
ઉપર પરણીયો હતો તેની બેરીમાં કાંઈ ખુશસુરત
ખેંચાણ હોય એમ તેને લાગ્યું નહીં! એટલે તે બહા
બતાવી પોતાના દોસ્તથી છુટા પડી ચાલી ગયો.

આટલે દહાડા પછી ડાં વેળલી રસ્તે ચાલ
પોતાના મીત્ર એટનના શબ્દો યાદ કરતો હતો, તેના કે
મુજબ ત્યાંના લોકો એટલો અભણ હતાં કે ડાકટરો કે
નીમ હકીમોને વધારે પસંદ કરતાં તેટલાં એક
બહાર જમા થએલી લોકોની ગંજાવર હોં તેનું
ખેંચ્યું. તંબુમાં ઇલેક્ટ્રીક જતીઓ જળની હતી
બાજીમાં બહાર ખાસ બેન્ડ વાગતું હતું અને તે
તંબુમાં પેહલાં જવાની એકમેક સાથે હરીફાઈ કરતાં

આ શું ધમાક હતી?

આ વાર તેના હાથમાં કોણએ જાહેર ખા
હેન્ડનીવ પકડાવ્યું જેની ઉપર મોઢાં દરદે "મેસમે
લેડી" લખાએજી હતું અને અંદર ખચર આપ
આવી હતી કે—"આજની સાંજ ઉલટી છે. આજ
મેસમેરીક લેડી પોતાની સમાધીમાં પડી દુખ્યાંઓની
કરશે, અને સલાહ આપશે. સલાહ મારે બે શીકાં
સલાહ અને દવા મારે પાંચ શીકાં, "કાલપી
ગાંધરામાંથી એ જાતુ ઉઠાંમરી કરી જશે" વગેરે.

ડાં વેળલીને આ વાંચી બહુ કોષ ચડ્યો.
પોતાની છેલ્લાસા તુમ કરવા ખાતર તે પણ રેલાં યો

ચવાયો. તેણે જેમ લીધું કે એ શીશીમ અને પાંચ
શીશીમ ખખરાવતાં ત્યાં એટલાં બધાં આદમીઓ ભેગાં
ત્યાં હતાં કે તેટલાં ઘરાકો તો તેણે એક મહીનામાં પણ
જ્યાં ન હતાં.

તેણે તંબુમાં હવે ડોકાવ્યું. ત્યાં રોજ ઉપર એક
તેરી તખત જેવી મોટી ઝરૂકતી ખુસ્તી મેલી હતી
જે ઉપર એક નાનુંકુ રૂપાળી સ્ત્રી અરધી આંખ વીગીને
જે હતી. તેણીએ ધણેજ શોભીતો ને ઝકઝકે ચતો
રીએન્ટલ પહેરવેષ પહેડયો હતો. તેનાં માથા ઉપરથી
ને એક બહુજ ભારી મોટી ભલી, પાછળ પીઠ ઉપરથી
રી નીચે જમીન ઉપર પડી હતી જે તમામ સફેદ
ચીનતી હતી તે ભલીની અંદર તેણીએ પોતાનો ગળો
ધર મેલ્યો હતો અને જમણા હાથમાં કલમ પકડી તેણી
ર કહ્યું તેમ સમાધી જેવી દાલતમાં બેઠી હતી.
જીજી માથાં ઉપરથી પાછળ પડેલી પેલી, ભારી ભલી,
તેરી રાખવા માટે કપાસને ફૂંટી એક સોનેરી કડી
પીએ પેદરી હતી જેની વચમાં મોતીના સુંદર ઝુમખા
લેકતા હતા, અને મોઢાં ઉપર એક બહુજ બારીક ભલી
પી હતી.

એકજ નજરે કેદવાણ શકાય કે તે અબલા બહુજ
ખસુરત હતી અને તેણીના મેહરા ઉપર સમાધીથી
કે ચાકથી કહો પણ બેચેનીના ચીન્હો જણાતાં.
તે લાકડાનાં રોજને બન્ને છેડે પાંચ છ લાકડાના
મીયાનો બે દાદરો મુકાએકા હતા એક તરફથી લોકો
ચડીને ઉપર આવતાં, અને સલાહ લઈને બીજો
માથો ઉતરી જતાં.

બધું કામ નીચે પ્રમાણે ચાલતું.
એક ઘાડા ધોધારી અવાજનો સખસ જે સરકસમાં
જતા લાલ મખમલી રીલીના ડરેસમાં રાજ યથેલો
અને જેને ડાન્ડ વેબલીએ પેલી, મેસમેરીક બાનુના
દાખલ ધારી લીધો તે એક પછી એક આવતાં
બીને પેલી બાનુ આગળ લઇ જતો અને તેણીને
દાય જે પેલી મોટી ભલીની અંદર છુપાવેલો હતો,
રૂઝ ખુસ્તી આપીને બેસાડતો અને તે દરદીને જે
પોતાના દરદ માટે કેદવું હોય તે પેલો લાલ મખમ-
લેસવાલો એક રખરની નળીમાં બોલતો જેનો એક

છેડો પેલી અબલાના કાન ઉપર બધાએલો જણાતો. પેલી
બાનુ લોકોના દરદની કૃપાદ સાંભળતી તે પ્રમાણે પેલાં
કાખલ ઉપર લખતી. ઢોષવાર આદમીઓ પેલાં રખરની
નળીમાં પોતેજ પોતાની કહાંણી કેદતાં અને પેલો આદમી
એક મીનીટથી વધુવાર ઢોષની ધરાકને ત્યાં બેસવા દેતો
નહી. પેલી બાનુ પોતાની બધે આંખોએ એક કાગલ
ઉપર કાંઈ ચીતરતી તે પેલો સખસ લઇ ઉપર નજર
પોતાને દાયે લખી તે કાગલ ધરાકને આપતો અને બીજો
દાદરથી તેને ઉતરી જવાનું ફરમાન મલતું. દરેક ધરાક
જે પુકટ સલાહ લેવા આવતું તે ત્યાંની ટેબલ ઉપર બે
શીશીમ મુકીને જતું.

જ્યારે ડાન્ડ વેબલી ત્યાં જઈ પુગીયો ત્યારે બે
શીશીમવાળાં ધરાકોની ત્યાં ધમાલ ચાલી રહી હતી, પહેલાં
તે લોકથી પરવારી પછી પાંચ શીશીમવાલાં ધરાકોની
વારણ આવનાર હતી. એક અરધા કલાકમાં ડાન્ડ વેબલીએ
પંચોતેર રૂપાનો વકરો યથેલો ગણી કહાડ્યો.

તેને ભારે ઝુસ્સો ઉપજ્યો. જે રીતે મુખ આદમીઓ
પોતાની આંખો ખુસ્તી રાખીને આ દેખાતી ઠગખાણથી
ચાહોમ ઠગાતાં હતાં તે ઉપર તેને ધણું ખેદ થયો 'પણ'
તેટલાં તો લોકોનું ટોળું વધુજ ગયું અને જે ચીથર
તેઓને સલાહનું મળતું તે ઉપર ખરચેલા પોતાના
સકમાધના પૈસા માટે સહેજેજી દલગીર થવાને બાધે
તેઓ ખુશી ખુશી જણાતાં.

હવે વેબલીની ધીરજ ખુરી, તેને એક લઠ જેવા
લેનકેરીયરને પુછવું કે આરી રીતે તેઓ કેમ લોકોની
ઠગખાણનો ભોગ યથ સકતાં હતાં અને આવે ટકાણે તો
પોલીસે વચ્ચે પડવું નેમણું હતું પણ પેલા રાખસે
તુરત કહ્યું.

"જોને હું, એક મીસટર, તમે કાંઈ પોલીસ દેહલી-
સનું નામ લીધું છો તો ખખરાદાર. આજે વરસ દહારો
યથો હું અને મારું કુટુંબ આપ બાનુની દવા કરીએ છીએ
ને હમે બધાં તદત સાદગી યથ જઈએ છીએ, મારા પગમાં
કલતર ચાલતીતી તે હું શીખેલા ભણેલા ડાકટર પાસે
ગીયો તે ઉલટી વધી ગઇ ને જ્યારથી આપ બીચારી
ખેલતી ખારી બાધની સલાહ લેઈછ ત્યારથી હું સાન્ન
તાએ યથને ફરજ. ઠગખાણ બી નહી ને દગો બી નહી ને

પોલીસની શું મગદુર કે વચ્ચે આવે, હમે છીએ, બધા સીપાઇઓના હારકાં તોરી નાખ્યે." તે નાકના શીશાં ફેરવી બોલ્યો.

હવે વેબલી થોડાક જુવાન છોકરાઓના ડોળાં તરફ ફર્યો અને કેવી રીતે તેઓ આ ઠગબાઇમાં ફસતા હતા તે તેણે સમજાવવાની તજવીજ કીધી.

"એ ઝેર દેવાની ને ઠગબાઇ ચાલી રહેલીની વાત કેાણ લાઇુંછ?" એક જવાન છોકરાએ તેણે ફેરવી નાખીને વેબલીને કહ્યું. "મારી ખાતરી ચાએછ કે તું કોઇ તારે તો ડાકટર હોવો જોઇએ. જા, જા, તારા જવાઓથી જેટલાં ઝેર દેવાયાંછ તેટલાં બધાં એ બાતુથી નવે છાંદ-ગીએ બેએછ."

"અને આપ બાતુ જો હમને ઝેરજ આપતી હોએ તો હમે બધાં મરી કાંબ નહીં જતાં? એક બીજા છોકરાએ જાતુની આંખે પુછ્યું. "કેમ હવે ચુપ થઇ ગયો તે કહેશે?"

ડાં વેબલીએ જાણીયું કે આ અલણે સાથ માણું શોધવામાં સાર હતો નહીં તેથી તે થોડો વખત એક બાલુએ ઉભો રહ્યો તેટલાં તંબુમાં બધારે મોટી વીજલીક જતીઓ સળગી રહી અને પેલા લાલ મખમલના રાખસે તંબુ બહાર આવી ધાટી કાઢીયા. "પાંચ શીશીંગવાલા ધરકો, આવો." કે નવેસરથી બીજાં જગરાં ડોળાંએ એક પછી એક અંદર જવા માંડ્યું.

અતે વેબલીએ કસદ કીધો કે તેણેની અંદર જવું. તે ગયો. તેને તુરતજ બેઠક આપવામાં આવી અને પેલી બાતુનાં જે હાથ જાલીની અંદર હતો તે બાલુએ તેને હાથ અંદર મુકવાને ફરમાસ થઇ, આટલું તો ડાકટર વેબલીને મનસે કચુલ કરવું પડ્યું કે જે રીતે તેના હાથ પેલી જાલીથી અંદરથી પકડાયો હતો તે બતાવી આપતું હતું કે આ જીને નાહ તપાસતાં તો બરાબર આવડતી હતી. હવે તેને પેલી રજરની નળી પોતાના હાથમાં ઉઠાવી અને તેમાં હોઠ ખેસીને ધીમા અવાજે પણ મજબુતીથી નીચે પ્રમાણે તે બોલ્યો.

"મારાં માથાંમાં લોહીતો મોટો ધસારો ચાએછ, અને બ્યારે હું અજીજ જોળાં આદમીઓને આવી રીતની દેખીતી ઠગબાઇમાં યાહોમ આંખ ચીચીને ઝીણવાત્ત

જોઉંછ ત્યારે મારાં હાટના થપકારા થજા વધી જાએછ. વળી મને એ જોઇને એટલું દુખ ચાએછ કે એ બાપડ જંગલી આદમીઓને બચાવવા ખાતર આ ઠગબાઇને જેણે લાવવા પોલીસની મદદ લેવાનો મને વીચાર આવ્યા કરેછ."

ડાં વેબલી ધીમે સાહેદે એમ બોલી ગયો પણ તે બધું થજા કરાવથી બોલ્યો હતો અને તે બોલોથી પેલી મેસમેરીક બાતુ ઉપર શું અસર થઇ હતી તે જોવા તેણે પોતાની નજર તેણીના એકા ઉપરજ ટેકવી રાખી.

તેણી ભારી અભાગેથી વચ્ચે પેલા બેચેન કંડાસેલ જવા પેલી બાતુના એકા ઉપર જરાબી અસર થએલ જણાઇ નહી.

હવે તેને એક નવો વીચાર સુછયો અને તેને પેર રજરની ટ્યુબને એક આંચકો આપી જોયા પણ અભાગેથી તેનો બીજો છેડો જે પેલી બાતુને કાને બંધાએલા જેવે દેખાતો હતો તે લગાર હાથે નહી. હવે તેને વહેમ પેર અને આ બધું કામ કેવી રીતે ચાલતું હતું તે શોધ કાઢવાનું નહી કીધું પણ પેસો લાલ મખમલના ફેસવાદે અધીરો પડેલો જણાયો અને એક મીનીટ થઇ થઇ એ કહી તેણે ડાકટર વેબલીને ઉઠી જવા કહ્યું. અને એ કાગલયું તેના હાથમાં પેલી તેને એક કસાક બાદ દે લેવા આવવાનું જણાવી તેને "નંબર જસોને તેરીસ નામનો મોટો ઘરો પાડી બીજાં ધરાકને બોલાવ્યો.

ડાં એ રટેજ ઉપરથી ઉતરી પડી પોતાને મળેલ પેડું પ્રીરકીપરાન બોલીને વાંચી જોયું, તેમાં લખેલું હતું—

"બીજાના કામમાં નાખ બોસવાનું મોકુફ રાખ અને તમે જે પીડાઓથી દુઃખી થાવોછ તે દુર થરો.

ડાં વેબલીથી ખર ખરાટ-હસી પરાયું અને હા તો તેને લાગીયું કે જરૂર એનાં ઉંઘણ મુઠી પુગી વગર

હવે તેણે લોહનાં પ્રીરકીપરાને લઇને વાંચી જો માંડ્યાં. તેણે અભાગેથી વચ્ચે જોયું કે પોતે ડાકટર હાખલ જે દરદ ઉપર દવાઓ આપતે તેરીજ બધી રી સરની અને સમજદારીની દવાઓનાં પ્રીરકીપરાન લખ એલાં હતાં. તેણે ધાર્યું કે આ આદમીઓનો કોઈ મહત્ત કાંઇ નહીં તો કોઇ કેમીસ્ટની દુકાનનો કોઇ મદદગાર હો

એ ત્યારે બહારથી તેણે ધાર્યું હતું તેમ. આ કાષ્ટ નો ગાંધેા લેખને ગાંધી થઇ નીકળ્યા ન હતો પણ દરોની પુરે પુરી નહીં તો પહેલાંએની સમજ ધરાવતાં.

પરંતુ તેનો કોઇ હજુર આછો થયો નહીં. આ ડાહી પ્રેરણાથી અને સમાધીમાં આવેલી માનીને કુખી લોકો પાને પૈસા આટલો બધો વેરી નાખતાં તેને ખદ્દ તેના શીખેલો ડાકટર પાસ જાય તો વધારે વાજખી હતું, એમ તેને લાગીયું.

તેણે ત્યાંજ લગ્યા કીધું. અંતે સારા દરો અંદર મુમાંથી પેલો સખસ બોલ્યો કે પેલી બાબુની સમાધી લેવા આવી હતી માટે લોકોએ વીખરાઇ જવું અને વખત પછી દવા લેવા આવવું.

લોકોની પુઠે ડાઁ વેખથી આગળ ચાલીયો. એક પુ આગળ એક સખસ જાત જાતની દવાના બાટલા લઇ હતો. વેખથી જાણવા માટે ધણો દતિજ્વર હતો કે શું દવા આપવામાં આવશે એટલે તેથી પોતાનું રક્ષીપશન લઇને અંદર ગયો તુરતજ તેના હાથમાં એક અરની બાટલી મુકવામાં આવી. વેખથી ફરીને દરો પો. આ કાષ્ટ જખરા દોહવણુ આદમીઓ હતાં એમાં નહીં. કાપદાથી એવાંઓ સામે લડત કરવામાંથી તે શકાય એવી કશી બાતમી તેને મળતિ નહતી. અંતે યારમાં તે વીચારમાં તે આગલ ચાલ્યો. મોહલાને છેડે બોહામ ઉભેલી હતી ત્યાં તે જઇ પુગીયો તેણે એ જોયું તો અંદર એક બાતુ બેઠી હતી અને તેણીએ પોતાનો એરીએનટલ પેદરવેખ અને ધરેણાં કાધાં હતાં અને કુરોપ્પન લેડીના લેખાશમાં હતી છતાં પાલીએ એકે તણકે નેંઇ લીધું કે તે પેલીજ સમાધીવાહી હતી.

તે તુરતજ અધારમાંથી તેણીની નજીક જઇને તેને જ્નેનાં પેલી બાતુએ લીધી ચીચારી મુકી.

“બીહીના મેડમ, માતુંજ કે તમે પેલાંજ બાતુ મોકે જોઓ કુખી દરદી આદમીઓને સાહજ કરવાનું માથે લીધું. હવે હું પોતે એક તખીજ હેખાથી દરો પોતાની તખીજી રીઝી શું છે તે જાણવા માતુંજ પેલીએ કહ્યું.

તેણીનો એહરો એક બાજક જેવો મીઠો ને નીરોપ હતો પણ આ મારા સવાલથી તેણીએ ગભરાટમાં આંખ ફાડી મુકી. “તમે કાંઇ લુલ કરતાં હશે—” તેવણુ બોલવાં ગઇ. “એમાં જુલ જેવું કશુંજ નથી. તમેજ પેલાં મેસમેરીક બાતુ છે અને ત્યારે તમે “નકસ વામીકા” જેવી એરી ચીજો બેલાશક પ્રીસકાઇજ કરો છે ત્યારે તમારી તખીજી રીઝી એક ડાકટર દાંખલ મને જાણવાની જરૂર છે. તખીજીથી અજણુ આદમીથી આવી દરો આપી શકાય નહીં તેતો તમે જાણોજ.

“હ-હ-એ વાતની બધી સમજ ધરાંઉછ—તેણી ઉતાવળે બોલી પડી.

“હ ધારંજ કે તમે કાષ્ટખી તેવો રીપજોમાં મને બતાવી શકશે નહીં. વળી હું કાંઇ વધારે જાણુંજ. તમે ફક્ત એક પુતલાની માફક ત્યાં બેસોજ, અને જે રખરની ટયુખમાં તમારાં ધરાંકો પોતાના કુખનાં બ્યાન કરેજ તે રખરની ટયુખને પીએ છેડે તમારે કાને બંધાએલો નથી રહેતો પણ તે કાષ્ટ ત્રીજા ત્રાહીત સખસને કાને અંદરખાનેથી બંધાએલો છે અને તમે જે એક હાથ તમારા જબાની નીચે રાખોજ તે હાથથી તમે હમારી નાડી તપાસતાં નથી મજર તે જબામાં છુપાએલો કાષ્ટ ત્રાહીત મદં હમારી નાડ તપાસે છે અને તે મદં સાથે હું હમણાં વાત કરવા ઉભેજ, કારણુ આવી દગખાજ હું વધારે વખત ચાલવા દશ નહીં.”

આ સાંભળી પેલી નાણુક બાતુ તો આંખે હાથ દઇ ડચકાં ખેંચવા લાગી, વેખલી ગભરાયો, એક જવાન સુંદર બાતુનાં આંસુઓ આગળ તે પાણી પાણી થઇ ગયો તેટલાં એક આકાર અધારમાંથી તે ચારી નજીક આવ્યો. પણ વેખલીને ત્યાં ઉભેલો જ્નેતાંજ તે એકદમ પીક ફેરવીને અધારમાં દોડ્યો.

“એમ કે? તારે તો તારાંમાં પાપ હોતુંજ એમજ નહીં તો હું એમ દોરી જાય નહીં” એટલુ બખડતો વેખલી પણ તે આકારની પુઠે દોડ્યો.

જે એક મીનીટ તેઓ યાહોમ દોડ્યા હશે તેટલાં પેલા પહેલા દોડનારને આંખી આવી અને તે નીચે તુટી પડ્યો. ડા. વેખલીએ દોડી આવી તેને પકડી લીધો. પહેલાં પેલા નીચે પડેલાએ પોતાનો એહરો છુપાવવાની

તજવીજ કીધી પણ અંતે સપાઈ ગએલો જાણી તેણે
 પોતાના મોઢ ઉપરથી પોતાના હાથ ખસેડયા. ડાઁ વેળ-
 લીએ ભારે અજાણી વચ્ચે પોતાનાં એકાંતિક તવંચર
 ધમેલો જવાન મીત્ર ડાઁ ઓટન એમ. ડી. ને ત્યાં ભેંચે
 બેઠેલો જોયો.

“મારા ખોટા!” વેળલીએ અજાણીથી પુકાર્યું.
 “તું અહીં શું કરે છે? શું તું—”

ઓટન ભોંય ઉપરથી પોતાનો કગલો વખોડતો ઉઠીને
 ઉભો થયો.

“હા, હું. રોજના ત્રણસોના આરસો રૂપયા કમા-
 નારો છેઉં. તું એને કમાવો છહેવા નીકલશે પણ આપર
 દરદારથી જુએ મરવાને બદલ આવી હીકમતથી મારો ધધો
 ચલાવી પુકળ કમાવવામાં હું કાંઈ હીલું સમજતો નથી.”

“તારે આજથી આ ધધો તમને બંધ કરવો પડશે,
 ઓટન વેળલીએ ધમકીથી કહ્યું.

“અને પાછો જુએ મર! કદીથી નહીં.” તે જવાન
 બોલ્યો. “તારે હું તુંને ઉધાડો પારીય.”

“વેળલી તારા એક પુરાણી મીત્ર સાથ તું એવો
 સખત યશો કે તું વીચાર કરી જો કે હું શું અણધરતું કામ
 કરું. તું પામી ગયોછ તેમ મારી વાઈફ બીચારી એક

પુતલી માફક ફક્ત બેસી રહેછ. હું તેની પાછળ ખુર
 નીચે બરાબ લોકોની નાડ તપાસું છું ને પ્રીસક્રીપરાન લા
 આપું છું મારી વાઈફ પોતે કાંઈની લખતી નથી. એ
 હું લખી આપેલાં કાગલો પેલા મારા મવત્યાને છુપે
 તે દુમારાં ધરાકોને આપેછ, આવી રીતે તું જોશે કે
 એક એમ. ડી. કએલો મારાં બધાં ધરાકોની દવા કે
 વાને લાથક છું—”

“પણ આવી રીતની કમાવો કરવાતું શું કામ?”

“એટલું જ કે અત્યારે દવાખાતું ખોલીને એનાથી
 સરસ દવા હું આપતો હોઉં અને એના કરતાં અર
 શી હોતો હોઉં તોપણ એમાંની પચીસમે હીરોગી ન
 ધરાકી મહે નહીં તેથી મેં આ નીરોગ તાગરો રચે
 મને બાહેર કરવાથી તારા હાથમાં શું આવશે. વેળલી લોકે
 મારી વાઈફ ઉપર એવો વિશ્વાસ છે કે તેઓ તારાં માનશે
 નહી. ચાલ, ચાલ, દોસ્ત, કાંઈ નહીં તો મારી ધણીયા
 ખાતર તું મને બાહેર ના કરવો. તું જાદને કેળવ્યો
 આદમીઓની દવાદાર કર અને મારે વરે આંધ મુખીઓ
 ટોળાં રહેવા દે.”

ડાઁ વેળલી દરરો અને બન્ને મીત્રોએ પાછા દોર
 માં હાથ દલાવ્યા.

પ્રભાત.

લખનાર:—મી૦ હાટલાલ રવીરાંકર માસ્તર.

જોઇ “પ્રભાત” યથા આનંદ, ઉરભારી

વીતી ગઇ રાત, “પ્રભાતે” નિંદ્રા વિસારી

“પ્રભાતે” સુવર્ણ કિર્ણ પ્રસયી ઉઠ્યા જાગી ઉમંગી થયા સહજન

“પ્રભાતે” નેકી પોકારી વળગ્યાં કામે નરનારી

ધન્ય “પ્રભાત” ત્યજવી આળસ કરાવે તું કિરતારતું ભાન

નેકીની રીતી તું શીખવે, કરે આભાર અમપર ભારી, થયો આનંદ.

પરોપકાર.

લખનાર:—શ્રી ૦ અરેશર બેરામજ હોમાવજર.

હરે ને તું માનવ, તો જરાથી ભરી જા,
અરે નેક કામે, અહીં કંઈ કરી જા;
જીવનમાં ખરે છે, લલાંની લગાઈ,
હિંમતથી જરા ભાઈ, તે તું દરી જા
નથી આવવાનું કશું સાથ તારી,
ધણું થાય નહીં તો, કરી કંઈ જરી જા.

દીલખન.

આ ગોખી રાખવા જેમ લીડીએ—માત્ર
થોડાં દીન થયા—મેહસ્તનરીન થયલાં
આપણી કામના અને ધર્મના ખરેખરા
ખાદ પારસી કરી શી. દાદી તારપોરવાલાના છે, કેરી
પ્રસુમક લીડીએ કે આ માનવી! જે તું મરી જાય તો
હી આજુબાજુ કુલના પમરાટના મીસાલ કીર્તીનો પમરાટ
કાવી મરી જા કારણ લલાં માણસોની લગાઈજ માત્ર
દુન્યામાં યાદગાર રહે છે. માટે આ લગાઈનાં કામોની
કીર્તી જ્ય દિંમતથી તું મેળવ, તારી સાથ આ લગાઈ
કીર્તી સીધાપ થીજ કાંઈ આવનાર નથી માટે ઘણી
તો થોડીથી લગાઈ લઈ કામે તું કરી જા. આજ
જાણે સ્પીનોજા નામનો એક લેખક પણ કહે છે કે
યુસોનાં જીવો કાંઈ દુનિયાથી જીતી શકતાં નથી
તે જીવ દયાજી તથા પ્યાર ભરી કામોની જરૂર છે.
જીજી ખુદ પ્યાર છે અને પ્યારમાં રહે છે તે ખુદ ખુદમાં
છે, માટે દુનિયા પ્યારની લાગણીથી પરોપકારી કામે
માં રહેવું. બીજી એક લેખક હેવરગલ કહે છે કે
જોને સુખી કરવાની કાંઈ પણ તક હાથથી જરા દેનો જા.

ખરેજ, ખરોખરિયા આપણને શીખવે છે કે સર્વ
મંડળમાં આપણી પૃથ્વીનો ગોળો એક મુઠ્ઠા છે, અને અંદર
એક ઉપમુઠ્ઠા છે અને એવા તો અનેક મુર્ખમંડળો છે
જેઓ એકમેકના જેવાજી થી યાને એકમેકની ભેગી નિય-
મિત ગતિથી ભ્રમણ કરે છે તેજ મિશાલ આ દુન્યાનાં
વાતાવરણમાં એક આદમીનો પોતાની આજુબાજુના સર્વ
આદમીઓ તરફ કેવા પ્રકારનો સંબંધ છે અને તે પોતાની
આજુબાજુનાઓ તરફ એકમેક સાથ ફરજની કેવી માંડણી
જેડાયેલા છે તે વિષે હિરોકલીસ નામનો એક લખનાર
આ પ્રમાણે ખુદાસાવાર જણાવે છે. તે કહે છે કે આપણ
દરેક જણ એક મધ્ય મિંદુ છેએ અને તેની આસપાસ
ઘણાં ગોળાકાર ફરી વળેલા છે. બીજા એક ગોળાકાર
આપણું પોતાનું છે જેમાં આપણા માયાપ અને બાપડી
છોકરાં સમાયેલાં છે. બીજા એક ગોળાકારમાં સગાવડા
લાંઠિયા અને અતલગતા અંગત મિત્રોનું મંડળ સમાય છે.
એક ત્રીજું ગોળાકાર છે જે હમખતીઓનું બનેલું છે.
જ્યારે એક છેલ્લું ગોળાકાર છે જે મધ્યે કુદરત મનુષ્ય જાત
આવી જાય છે.

આ પ્રમાણે દરેક આદમી-થું અન્યમનું કે દુરનું,
થું આલખપાકખનું કે થું અન્યથા હમખતી કે

પરમતત્ત્વ એ દરેક તરફ કાંઈ નહિ તે કાંઈ રીતે પોતાનો સમર્થ ધરાવતું હોય છે. થોડીક પળનો પુખ્ત નિચાર આપણને શીખવે છે કે આપણું 'રોજનું' ખાનપાન જે આપણે મેલએ છીએ તે ઉપર દુન્યાના અસંખ્ય માણુ-સોનો આધાર લટકેલો હોય છે અને તેથી સાબેત થાય છે કે એક પુરુષ પા એસત આ દુન્યામાં યુક્ત પોતા તેમજ પોતાનાજ લગ્ન માટે જીવતો નથી પણ તેને જે જીવે જીવવામાં આવી છે તે કુલ દુન્યાના લગ્ન માટેની કોશિશ કરવા. કેટલાકોને મનથી આ જીવે તે મોજ-મજા માત્ર છે જ્યારે કેટલાકોને જીવે દુઃખ સમાન છે પણ આકેલ માણુસોને મન જીવે એ ફરજ અને પરાય-કાર છે. જેઓની મજાસુત મજા દરેક લઘા કામની આશા રાખીને ઉપેક્ષી કામે જગ લાવવાની હોય છે કારણ કે તેઓ અચ્છી રીતે સમજે છે કે તત્ત્વનશીન રાજ્યની તે રાહથી માટે યજ્ઞયજ્ઞતાં એક મિત્રુક સુધી દરેક ને દરરોજ અને હર પળ કાંઈને કાંઈ ફરજ જગ લાવવાની હોય છે.

પરમેશ્વરે માનવી માનને વલત જાતની શક્તિઓથી નવાજ્યા છે અને આ જુદી જુદી શક્તિથી પૈસા કમાવાના અને જીવનના રસ્તા જાતાં છે કોઈ એવીચારીમાંથી યાને એકત્ત જની જીવે જીવે છે, કેટલાકો હુલર તથા વેપાર વંચુને પૈસા પેદા કરે છે જ્યારે બીજાએ કેળવ-ણીના બળથી જુદાં જુદાં પરાક્રમોનાં સાધનોથી પોતાનું જીવન ચલાવે છે. કોઈકને કુદરતે પૈસા રકાએ નવાજ્યા છે તો કોઈક શરીરના જોર પર મુસ્તાક રહી જીવે છે. આ પ્રમાણે જો કે દરેક આદર્શમાં આત્માતો એકજ પરમ કૃપાળુએ મેલ્યા છે છતાં તે દરેકને જુદી જુદી રીતની રહેતી કરણી સોંપી આતી છે. ત્યારે પરીણામ માત્ર જે આપણું જોઈએ તે એજ કે પોતાને મજેલી શક્તિની બેટને સંવિધોગ કરી અરુપરમ મદદ કરતાં જની લોકોનું 'લજુ' કરવું તથા 'લજુ' ઇચ્છવું.

જુદાની મેહેરથી જો સારી વિદ્યા આપણને મળી હોય તો તેનો લાભ દરેક ગરીબ જીવને આપવો. જુદાની મેહેરથી સારી સમાચારના ઓપેદાર બન્યા હોયએ તો લલમનસાહ, પ્રમાણીકપણું અને કૃપાગતાથી લોકોપકારી કાંઈ કરવાં. પૈસાની બહીસ યજ્ઞ હોય તો કેળવણીના

પ્રસાર માટે નિશાળો તથા પુસ્તકશાળાઓ, હુલર ઉધોગ મથકો, રોગીઓના નીવારણ માટે ધર્માદા દવાખાન દોરખીતાલો તથા ધર્મશાળાઓ વગેરે સ્થાપી લોકો હીત ઉદાર કાંઈ કરવાં એ સર્વ જેમ દલપતરામ કવિ કહે તેમ ધર્મના ધણીઓની ધર્મ યાને ફરજ છે.

આ જગે મરહુમ કવિ દાદી તારાપોરનો એક દોહ આતી ઉપેક્ષી યજ્ઞ પદ્યો કે:—

દાન કોઈ હાતમ જરૂરી કરે,

કોઈ મુખથી, કોઈ હીલથી, કોઈ કરથી કરે.

આ એ લીંદીનો દોહરો ધણીઓની જીવ લાંબરો કે પર પકાર કાંઈ પૈસા માનથીજ બની શકે એમ નથી. પારકાનું લજુ આવી તેનું જીવું કરવા એક ઇનસાન થા તો તેમ કરવાની શક્તિની કંઈ હદ નથી.

નરસીંહ મેહતા વિશે કહેવામાં આવે છે કે જ વખત તેઓ આગત દેશોમાં એક ટોળું આણું ન તેઓ નરસીંહને અરજ કરવા લાગ્યા કે હમારે ધરે આ એક દીન લાજન ગાઓ. આ દેશોની બાતો ઉપર લાવ જોઈ નરસીંહનું હૈયું પીગદયું અને તેઓએ તે કરવા કષ્ટયું. તેઓ એક રાતના આ દેશોનાં મહોલમાં ગયાં અને તેમણે માટે તૈયાર કાપેલી જગ્યાએ બેસી તેઓ આખી રાત સુધી ત્યાં સજન ગાયું આંખી મેહેતા વર્ણના લોકોએ મેહેતાની મરેડીઓ અને કેકડીઓ કર માંડી કે મેહેતાજી તમે એવા શું, નાત ન જાણો જાત જાણે ન જાણો કંઈ વિવેક નિચાર." આનો ઉત્તર મેહેતાએ થડે કવેજે આપો હનો કે:—

એવારે અમે એવારે, વતી તમે કહોછો તેવારે,

હરી લક્ષિ ગાતાં કેહેશો એવા, તો કરશું હામેહરી સેવા કેવો ઉમદા ઉદાહરણ !

પરોપકાર કરવો તે શું કાંઈ આપણાં સર્ગા વધા માટેજ પા શું આપણને કાંઈ નુકસાન ન વેઠવું તોજ ? નહીં ! નહીં !

આવું સાંકડું મન ખરા પરોપકારી માણુસનું હો નથી કારણ તે તો પોતાના સર્વ લાભો તથા માત્ર પારકાં લગાને માટેજ કાંઈ કરવાની તલબ ધરાવે છે. Self-sacrifice યાને મતી ભોગ આપી જે કાં જમવાં પરે તે સહી પોતાનું લજુ કામ જાનવે છે. &

દુ સેષક કહે છે “બુદ્ધ સુખી ઔર ગયરકો લેઝઝત એ-
પાદ હમ કયાગમે દેખા”. યાને કયાગ પોતે બહીને
નંને લેઝઝત આપે છે.

પરોપકારી માણસ તો હરેક આદમી શું રાખ કે
ગરને તેની તંગ હાલતમાં આપણા નરસીહ મેહેતા
ફક મદદ આપના તૈયાર થાય છે અને કોઇ તેની
‘છલ શુ’ બોલશે તેની તલભાર પણ દરકાર કરતો નથી.
તો એક કુદરતીજ નીયમ છે કે આગસું અધારસીઓ
ઓ કાંઈપણ કરી શકતા હોના નથી તેઓ આવા ઉદાર
મો કરનારની ગીણસ કરે છેજ પણ ને ખરો પરોપકારી
સાન છે તે આવી તાણતોડની સુદ્ધ દરકાર કરતો
પી, આજ બાબદ ઉપર કમીર કહે છે કે.

જમજમ નાતા જતકા,
તપ લગ છત ન હોય.
નાતા તોરે, હરી બને,
ભગત કલાવે સોય.

જ્યાં સુધી એક માણસ નાત-જાતના વહેમ દેખે
જે યાને એમ કરસ તો લોક એમ બોલશે-આપ કરસ
પેલાને ગમશે કે નહીં-એવા તુરંગો એક આદમી
અમાં ધારે તો તે ખરા સત્યતાના માંગે જઈ શકેતો
પી આદ્યા કાળે ને સત્ય લાગે એજ કરવું.

જરોરતી મજહબ ખીલવવા મરહુમ ઝોલયા શેક
રશેદજી કામાએ-કન્યા કેળવણીને પ્રસાર કરવા મરહુમ
કે સૌરાષ્ટ્ર જંગાલીએ-પારસી કામના અબજુ તથા
કેવ લુવાન કુંવારીકઓ તથા મરહેલી કડીનાજ રપી
પટકળીઓ કાટવા મરહુમ દાદી તારાપોરે-વરીજ કંગાલો
ને આદતમાં સપડાવવાઓનાં દુઃખ ટાળવા નામદાર
હેવા સર જમશેદજી તથા લેડી આર્નાજાઈએ પોતાની
કળીઓ અર્પણ કરી હતી તથા હીંદના ઘણા આપણા
જોગ એક દાદાભાઈ નવરોજીએ દેહીઓના હોકાની ઘડન
વામાં કાંઈપણ આકાત દેખાડી નથી.

આ પ્રમાણે દરેકે, પોતાની લુદી લુદી શકિતઓના
ફોગથી લોકોપકાર કર્યા છે. પારકાના બચાની

યોજના મનમાં ઘડવી તો તે કયા કાનુન પર ઘડવી તે
આંગેની ઘટતી શીખામણ આપણને એક કારસી કવિ
આપે છે તે કહે છે કે.—

સુત રહેલ એ સુયે ગયર જખશ હમયાશ-સુત
તીશેહ એ સુયે ખીશ પાશનદેહ મયાશ-તઅલીમએ
-અરેદે ગયર દર કરમે મયાશ-ચીઝી જે સુયે ખુદ
કરા વ ચીઝી મી પાશ—

યાને કે રાંડની માફક ખીજઓની બાલુમાંજ ફકન
ના નાખ-કોહાડીની માફક માન તારી તરફજ એકધું
ના કર પણ કરવતની માફક થોડું તારી તરફ ખેંચ તથા
થોડું વેરવીબર કર.

ઘણાં માણસોની ધારણા આમ હોય છે કે પરોપકાર
કરવું એ એક મહાભારત કામ છે અને તેથી તેઓ તેમ
કરવાને તદ્દનજ અશકત છે. આ ખોટી દહેશત માનવી
તેઓ પરોપકારી થતાં અટકે છે. પરોપકારી કર્મ તે કાંઈ
મહાભારત યા મોટુંજ હોયું નોંધએ એમ નહીં, એવાં
મહાભારત કર્મોની નો રાહ નોતાં બેસો તો પોતાની
આખી છંદગી દરમ્યાન પણ કદાચ એક આદમીને એવી
એકાદ વક ન મરી. પણ દરરોજની સાધારણ ચંચળ
વલણ અને રહેણી કરણી દરમ્યાન પરોપકારી કર્મોની કર્પ
ખોટ છે! જેમ એક ઉંચુ અને મોટું મકાન બાંધવા
પહેલાં તેની શરૂઆત એકદમ નીચાણમાં પાયાથી કરવી
પડે છે, જેમ એક મોટું ઝાડ ઉગાડવાની શરૂઆત
જમીનમાં નાના ખી રોપવાથી થાય છે, જેમ નાનાં દીપ
મોડે પાણીનો મહાસાગર બનાવે છે, જેમ નાની પલો
અનંતકાલના જમાનાઓ બનાવે છે, જેમ માનવીની નાની
નાની બુદ્ધો તેઓને નેહીના રસ્તાથી પાપના ઉડા ગાર
તરફ ધસડી જાય છે તેમ મહાભારત કામો કરવાની હોંસ
ઉઘોડે નાના નાના કામો કરવાની આદતથી પાર ઉતરે
છે. મારે નાના બચ્ચાઓને પરોપકારી બનતા શીખવનાં
મા આપ તેમજ ઉરતાહોની ફરજ છે.

(સાંધણ છે.)

ચોરને ઘર ચોર પરીણો

(એક ટુંકી વાર્તા.)

લખનાર:-સોલન.

તે હું કંઈ સદમજતો નથી મનુ' મારવાડી બોલ્યો, "મને તો મારા પૈસા જોઈએજ, ધધા તે ધધા. હું તમને સાચું ચેતાવું કે આજથી બરાબર દશમે દીવસે મારા રૂપૈયા પાંચ છે જે તમારે બરપાઈ કરવાજા' જોઈશે નહીં તો હું શું કરશ તો કહી શકતો નથી."

"પણ મને થોડાક વધુ વખતની મેહતજ આપો મી, મંચેરજ, "દીનશાહ દુકાનદારે કહ્યું." હું તમારા રૂપૈયા ભરપાઈ કરશ. હાલમાં મારી દુકાન બરાક ફીક ચાલવા લાગીજ એટલે થોડા વખતમાં હું પગભર થવશ અને માથ વેચાતો જશે તેમ તેમ હું તમારા રૂપૈયા વ્યાજ સાથે ભરશે જવશ!"

"હું તમને એક કલાકનીથી મેહતજ આપવાનો નથી" મંચીએ જવાબ વાલ્યો. "અથ, તો તમને ચેતાવવા આપોજ, નહીં ભરપાઈ કરશો તો હું તમારી દુકાન જપ્ત કરશ."

એટલું બોલી તેણે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

દીનશાહ દુકાનદારે ધધા કરવા સારું મંચીમારવાડી પાસે રૂપ ટકાના વ્યાજે એક હજાર રૂપૈયા, વરસ દહાડાની મુદત માટે, ઉછીકા લીધા હતા. આ રૂપૈયા આજથી દશ દીવસની મુદતમાં પાકતા હોવાથી મંચી મારવાડી તેની થાદ આપવા દીનશાહની દુકાને આવ્યો હતો, અને તેણે વચ્ચે ઉપસી વાતચીત થયેલી આપણે જોઈ આવ્યા છીએ.

દીનશાહના માથાપ બાદરગમ (વલસાડ) રહેતાં દનાં. દીનશાહ કાંઈ ધીખ્યો ભણ્યો નહીં એટલે તેનાં માથાપે તેને મુંઝવે નોકરી કરવા મોકલ્યો, પણ નોકરીમાં કાંઈ વચ્ચું નહીં એમ ધારી મંચી પાસે નાણા કદાવી

પરચુટણ સામાનની એક દુકાન માંદરોડ તરફ કદાવી હતી જે તમમજ આજ વેર ચાલતી હતી.

દીનશાહ રોજ બપોરના પોતાના એક ફ્રેન્ડ સોરામ ત્યાં જમના જતો હતો. આજે પણ તે રાખેતા મુજ જમના ગયો, પણ મંચીના નાણા માટેના તકાદાને લીધે તેની જુખ મરી ગઈ હતી.

"કેમ આજે તું કંઈ ખાતો નહીં દીનશાહ?" તે ખાતાં નહીં જોઈ સોરામે પૂછ્યું, "તુને શું છે? મને તો કહે, "કંઈ નથી સોદી!"

"નથી કેમ, શું છે મને તો કહે હું કાંઈ ઉપાય કરશ" "ઉપાય શું કરશે, મેં મંચી મારવાડી પાસે રૂપૈયા પચીસ ટકાના વ્યાજે કદરાવ્યાજ તે તો તું જાણે એનો વાપરો આજથી બરાબર દશમે દીવસે પાંચ છે થાદ આપવા એ મને આપેતો. બધા મળી સાદવી ખા રૂપૈયા જોઈએજ."

"એ મંચી કંઈ થોલે એવો આશામી નર સોદીએ કહ્યું. "તુંથી એના એક આદમીના સપાઠ સપાથોજ કે જેના પંજમાંથી છુટવો મુશ્કેલ છે."

"મેં જેમ તેમ અડીસો રૂપૈયા બચાવ્યાજ," શાહે કહ્યું, "આછીના હજાર રૂપૈયા લાવવા કંઈથી એક મોટો વીચાર છે."

"તું હમણા તો જા. હું કંઈ એવો થાદ ધડ મંચી બરાબર બોજી વીચરી જશે" સોરામે કહ્યું.

દીનશાહ જમીને દુકાને ગયો. સાંઠવના મો દસતોં દગનો તેની દુકાને આવ્યો. તેના દડાના કે પરથી દીનશાહને કાંઈક ધીરજ આવી.

"કેમ સોદી તેં પછી શું ઉપાય કીયો? પૂછ્યું, "મારો કંઈ રસતો કીયો?"

“હા, દીકરા, મેં તારાં તો એવી કીધી છે કે નેથી
તે આપણા સપાટામાં આવ્યાં સપાટા.”

ત્યાર પછી સોલીએ તેને કંઈ કાનમાં કહ્યું ને હિપ-
દીનશાહ ખુશી થયેલા દેખાયા અને બંને હસતા
તા છુટા પડ્યા.

બહારવણે રવીનાર હતો. સોલીને ઓશીસમાંથી રજા
નારતો આપતે તે તૈયાર થયો, અને પોતાના કપા-
થી એક ધણુજ છુટું અસલી વાજ હતું તે કહાડ્યું.
કપડામાં લપેટ્યું અને ત્યાંથી સીધાં મંચુ મારવાડીને
હેરવું લીધું.

મંચુએ તેને રાખેલા મુગબનો આંચકાર દીધો. તે
પુરાણી યીજોનો પણ સંબંધ કરતો હતો.

“કેમ શું છે મીઠું ?” તેણે પૂછ્યું.

“મારે એક વાજ વેચવું છે ! સોલીએ કહ્યું, અને
હું બોલી તેણે કપડામાં વીડાળેલું પેલું વાજ કહાડીને
મીતી નજર સાધું ધ્યું.

મંચુએ તે લીધું અને બારીકાઈથી તપાસ્યું, બેસાક
પાંચસો ધણુજ અને બેમલ કારીગીરી હતું.

“હું, વાઈ એનું શું કશો મી ?” મંચીએ પૂછ્યું.

“પાંચસો રૂપય.” સોલીએ કહ્યું.

“પાંચસો ? હટ, પાંચસો તો નથી પણ બેસો
જો, જોઈએ તો લેઓ !” ને તમારી પાસે એની
હોતે તો વધી જોડીનાં પાંચસો આપતે !”

“મારી પાસે એની જોડી નથી !” સોલીએ કહ્યું,
રે પાંચસો રૂપયા આપવા હોય તો આપો નહીં તે
હું મારે ચાલ્યો.”

“હીક છે આવજો મારે તો બીજાજ આપવા છે !”

“મારે તે કશુંજ નથી.” સોલી બોલ્યો, પણ વાજ
તમારો વીચાર કરે ને પાંચસો આપવાની મરજી થાય
આપ માટે ટકાણું છે ત્યાં આવજો હું મલશ.”

એટલું બોલી તે ચાલી ગયો અને સીધા દીનશાહની
ગયો અને જે થયું હતું તેથી તેને વાકેફ કાધો.

“આપ વાજ તારી કુકાનમાં રેહવા દે !” સોલીએ
કહ્યું, “એને બરાબર એવે ટેકાણે મુકજો કે પેલા મંચી
આવે તો તેની તે પર નજર પડે !”

એટલું બોલી તે (સોલી) ત્યાંથી ગયો. દીનશાહ તે
વાજ, એક યુવામાં મુક્યું. સોલીનાં ગયા પછી પાંચેક
કલાકમાં મંચી ત્યાં આવ્યો.

“કેમ પછી મારાં રૂપીયાંની કંઈ બોલવણ કી રીત
ક ?” તેણે આવતાં વાર પૂછ્યું. “હું તમને વાદ
આપવા આવ્યો છું !”

એટલું બોલતાં તેની નજર ખુશમાં મુકેલા પેલાજ
વાજ પર પડી અને તે ચમક્યો. અરરર, આપ તો તેને
માટે બાંધેલા ચાનસ હતો ! આપ વાજ સસત્રામાં પડારી
સેય અને પછી પેલું વાજ સોરાજ પાસેથી પાંચસો રૂપયે
લખને જોડી બેચેક હજાર રૂપયે વેચવાનો એક સપાટામાં
તેને મન સાથે વીચારખી કરી દીધો !

“મંચુ આપ વાજ વેચવાનું છે ?” તેણે પૂછ્યું.

“હા.”

“કેમ આપનું ?”

“બારસો રૂપયે” દીનશાહે કહ્યું.

“બારસો હટ પણ છે, બારો આપનું ?”

“નહી, બારસોમાં એક અરખી બોલી નહી.”

આખરે ધણી રકમ પછી અચવારસોમાં મંચીએ
તે વાજ ખરીદ્યું. તેની સામે રચાવેલી બાજનો તેને મુલક
ખ્યાલ આવ્યો નહી. એક કલાક પરજ આવું વાજ તેને
જોયું હતું, અને એટલા થોડા વખતમાં તેજ માણસ આ
વાજ દીનશાહને વેચી નવ એમ તેના માનવામાં આવ્યું
નહી. એટલે તે ખુશી થતો સોલીને ઘરે ગયો. ઘરે પુણતાં
તોફરે તેને સનાનના સમાચાર કહ્યા.

“હટ તો આજે નરોજ છે તે બાણીપીણી કરવા
દોહદારો છોતે ઉતરી પરવાશ. તે છેક આવતી કાલે
છત્તરે આવશે ?”

આ ઉપરથી તો મંચીની વધારે ખાતરી થઈ કે
સોલીએ તે વાજ વેચેલું નહીંજ હોયું જોઈએ.

સોલીને ત્યાંથી સીધો તે પોતાને ઘરે ગયો અને વાઝ તીંગેરીમાં સંભાળથી ચુક્યું; જીજી દીને સહવારના તેને ટપાલ મારફતે દીનશાહનું કાગળ મળ્યું કે તેનો સંબંધો હીરાબ ચુકતે કરી જવો. આ ઉપરથી તે દુરતજ દીનશાહની દુકાને ગયો અને પોતાનો હીરાબ વ્યાજ સીકે ચુકતે કરી તેની રીસીટ પણ લખી આપી. દીનશાહની દુકાનેથી નીકળી સીધો તે સોલીને ત્યાં ગયો.

“તમે સાહેબ કંઈ કરમાશ?” સોલીએ પુછ્યું.
“કંઈ સહવારના પહેરામાં તકલીફ લીધી?”
“હું તમારું પેશું વાઝ ખરીદવા આવેછું!” તેણે કહ્યું.

“તમે ધણુજ મોડા આવ્યા!” સોલીએ કહ્યું.
તેણે વાઝ દીનશાહ દુકાનદારને તેજ દહારે વેચી નાંખ્યું.
તમે કહ્યું અને તોફાનથી તો મળે ખરું!”

આ જગ્યા સમજ મંચોનો ચેદરા ઉતરી ગયો કાંઈ ખમડનો ફફડતો ત્યાંથી ચાલી ગયો.

આને પારસીઓની પથેરી છે. સોલીને ઘરે લગાર ખમાસ છે. મંચી મારવાડી જેવાને સપાટામાં લીને તેનાજ રૂપિયાએ તેનું કરજ ભરપદ કરી શક્ય માટે સોલી અને દીનશાહ પુરા પુરાજ છે અને એકમેકની સલામતી વારા ફરતી ચાલ્યાં કરે છે.

અવસ્તાની મહત્વતા,

સત્તાધારી અમ્બારી રેવરંડ ડો. લૉન્સ મીલ્સ અવસ્તા માટે આ રાખે છે: “Yes, the Avesta is important, if anything at all like it could be ever called so: and it should be preserved to us not only as a mass of documents considered by some to be of interest nor mere as a quantity of unique monuments, but most of all as a holy Book.” અર્થ:- “હા, જો તેના જેવા કોઈની ચીજને કદી અગત્યની કહેવામાં આવે તો, અવસ્તા અગત્યના છે; અને તે ધણુકેના ધારના મુજબ પ્યાન આપવા જોગ લખાણોના નવા તરિકેજ માત્ર નહીં, એક અસાધારણ યાદગીરી તરિકેજ માત્ર નહીં પણ સર્વોત્તમ તો એક પવિત્ર ધર્મ પુસ્તક તરિકે આપણે તેને અલગી રાખવા જોઈએ.”

પરમેશ્વરનો પ્યારો, “તે ભક્ત શંતોષ, શાંત, ક્ષમા, મન ઉપર કાણુ રાખનારો અને જે દુનિયાથી ડરીને હડી જતો નથી; જેનેથી દુનિયા ત્રાસ પામતી નથી; જે ફિકર, દલગીરી અને પુરાણીથી દુર છે, જે કશું આલેખતો નથી; જે પવિત્ર, દુસ્વાર, શાંત, જીરસા પગરનો; જે જેમ પ્રેમી નથી તેમ દુસ્મન નથી; જે ગમ કરતો નથી કે ભાગતો નથી; ભક્તીભાવથી ભરપૂર છે; દોસ્ત અને દુસ્મન તરફ એક સરખો છે; જે નિંદા અને વખાણમાં શાંત છે; દુઃખ અને સુખમાં સરખો છે; તમામ સંતોષ, તેજ ભક્ત મને પ્યારો અને મારો પ્રેમી છે.” (અધ્યાય ૧૨ શ્લોક ૧૪-૧૯.) (મીન્ માન્ મોન્ડન.)

ધરની શાંતીનો ઉપાય,

રેવરંડ સીડની સ્પીચ નામનો લેખક કહે છે કે ને માલેકના પદસાનો કદી પણ વિચાર કરતાં નથી. મેં કે મારા ઘરમાં સાણેનો મોટો ખપ છે અને નોકરો દરકારીથી વાપરે છે તેથી હું હલકી કીમતનો અને બારી કીમતનો સાણુ લાગ્યો અને ભાવનાં ચિટ્ટી દે કરી અને પછી નોકરને લોભાવી પુછ્યું કે તેને કયો પસંદ છે, નોકરે દેખપડી રીતે જે ઉપર મોંઘા કીમ ચિટ્ટી હતી તે પસંદ કર્યો. મેં તેને કહ્યું કે તેને કીમતનો છે માટે સંભાળથી વાપરવો. એ મુજબ દહારે હું કેટલા ૩. ખચાવી શક્યો. મીસીસ હેમી પોતાની એક ચોપડીમાં ધરના સમાન્ય કારોબાર નવું કાપડા સુચરે છે જે જો કે ઉપરથી ધણુ સારા મ પડે છે પણ તેનો ભગ આપણા ઘરોના કચણાનું છે. (૧) સધળું લાયક વખતે કરો (૨) સધળાને તેને લઈ લેવો વપરાસમાં લ્યો (૩) સધળું તેની લાયક જગ્યાએ સ્વપનાની તાસીર,

ઉંઘમાં સ્વપનાની હાલતની તરફ તરફની સમ આપણ છે. તે ખરી હકી પરતુ તે ખુબ અધુરી અને તરફી છે. નીચેના સત્તાધારી ખનાવ છે જે ઉપરથી એણે કોઈ વધુ ઉઠાણમાં જવાની ફરજ પડે છે. ૧૯૧૧ સાલમાં હાલના નામદાર અરીનાએ સ્વપનો જોયા કે શપ્સ કહે છે. “હું” છેક સાઈબીરયા વેરથી તમો દારની વરસમાં જોવા આવ્યો અને તમારા યોડેસરાએ મારી નાખ્યો.” જીજેજ દિવસે “ખખર મતી કે એક દુસ્લક લોકો અને યોડેસરાએ વચ્ચે યહું હતું” જેમાં ૨૦૦૦ માણસો કપાઈ ગયાં હતાં. (મીન્ માન્ માન્ડન.)

જુદી જુદી કોમના હિંદુસ્થાનના પ્રથમ બેરોનેટ્સ.

વંશપરંપરાનો જે ખેતાય વિલાયત મધ્યે આપવામાં આવે છે, તેમાં પ્રથમ દરજ્જે કચુકનો છે; પછી માર્ફીસ; તે અર્લ; ચોથો વાઇકાઉન્ટ અને તે બાદ બેરનનો ખેતાય આવે છે. આ ખેતામો સાથે જગીર રાખવી પડે છે. આપણી તરફ જગીર ધરાવનાર ધણા લોકોને આને મરજતા વંશપરંપરાના ખેતામો મળ્યા છે. ઉદાહરણરૂપે:- ગાંગ, રાજ, નવોળ, સરદાર વગેરે.

જગીર સિવાયનો જે ઉચ્ચો ખેતાય 'નાઇટ્સ' નો છે. તેમાં સૌથી પ્રથમ દરજ્જે બેરોનેટ પદનો આવે છે તે પણ વંશપરંપરાનો છે. આજ દિને આપણી તરફ જુદી જુદી કોમના પ્રથમ બેરોનેટ પદ પામનારાઓની નોંધ રજુ કરું છું.

જેડીસન લ. ડી. બારભાયા.

સર જમશેદજી જીજીભાઇ.

દેશ પરદેશ વેપાર કરનાર પારસી, જે પ્રથમ બાટલીઓ સા હતા. વેપારમાં પૈસો મેળવી ધણી મહોટી સંખ્યાવતો થી. હિંદુસ્થાનમાં સૌથી પહેલાં માન પામનારા પહેલા બેરોનેટ.

સર જેફ્ફ ઇ. સાસુન.

બગદાદવાળા દેવીડ સાસુનના વડીલ પુત્ર વિલાયત માં વમી લગલમ આખી દુનિયામાં વ્યાપાર ચલાવનાર જે જેને મુંબઈમાં સાયન્સની કોલેજ સ્થાપી છે. પ્રથમ ક્રીસ્ટ વાહુદી બેરોનેટ.

ડ. સર ફરીમભાઇ ઇબ્રાહીમ.

કચ્છરાલા વહાણુવડી ઇબ્રાહીમ પખાનીના પુત્ર મુંબઈમાં ધણી મીલો ઉભી કરનાર અને દેશ પરદેશ વ્યાપાર ચલાવનાર ખોળ મુહમ્મદ અને પહેલા મહોમેદન બેરોનેટ.

ઈ. ડી. ઓન. સરદાર ચીતુભાઈ મા. રજુછોડલાલ.

અમદાવાદમાં પ્રથમ મીલ સ્થાપનાર ૨૦ બાં રજુછોડલાલના પૌત્ર જેની મહોટી સંખ્યાવતોને લીધે પ્રથમ સી. આઇ. ઇ પછી સર નાઇટ અને આખરે બેરોનેટ બનાવવામાં આવ્યા છે. આવું ઉચ્ચ માન પામનાર પહેલા નાગર અને પ્રથમ આર્ય.

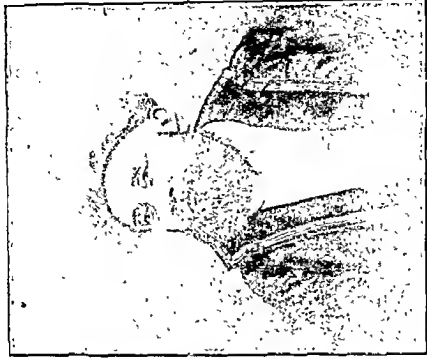

સર જમશેદજી તાતા,
પહેલા પારસી બેરોન.

સર જોડામ ડા. આચાર્ય,
પરિવાર ચાકુની ગણેતર.

સર કરીનભાઈ દયાલિખ,
પરિવાર મહોમદન ગણેતર.

સર ચીનુભાઈ મા. રણછોડલાલ.
પહેલા દિવસે ગરેબે.

મો હતો, મરનારે એ માટેની યોજના નથી કરી હતી; રંતુ બીજા અનેક યોજનાઓ સાથે એ હોસ્પીટલની યોજના ત્ર ગુરત તો મુલતવી રહી છે; જે કમનસીબીની વાત ; આ નાની હોસ્પીટલમાં બિમારોની સારવાર સદનની યોજના કરે છે એ ખુશી યત્ના-લેગ છે. સદનનાં રાહત આપનારાં ખાતાઓ, આશ્રમો, દવાખાનું અને હોસ્પીટલની કે મુલાકાત લઇ, હવે સદનના ઉદ્યોગી અને ઉપયોગી ખાતાઓ તરફ નજર કરીશું:—

રાંધણ કળા જે દરેક સ્ત્રીને જાણવાની જરૂર છે; સંસારમાં સગવડ આપનારી, અને ખરબચાં ઉઘારો નારી છે; જે સ્ત્રીને પોતાનો ખાસ હુજર છે; અને તે હિંદુ સ્ત્રીઓ હજી પણ શૃંગાર લેખે ગણે છે, તે પ્રાચી ઉંચા પકવાનો બનાવવાની તાલીમ આપણાં પરો-પારી આનું શરીરના કામ આપે છે; અને ૨૧ બાલુઓ માં દાસમાં લાભ લે છે. જન જનની પેઠીઓ અને મમ કિસમના પકવાનો માટે આજે ચાલુ માગણીઓ ખોળી તરફથી યાપ છે; અને એવી પેઠી અને પક-વાનાં વેચણથી કમાઇ કરી શકાય છે. જેઓને ખુદ એ પૃથુ હોય, તેઓ પોતાનાઓને બિમારી ખુશી કરી શકે, એને છંદો લુગવવાની મુશ્કેલી હોય, તેઓ આ હુજ-રો ગુખરો કરી શકે. રાંધણ કળા બેચા બેચા અને જમાવવા પછી, એક સ્ત્રીનું બીજું કામ તે:—

સીવવા, વેતરવા, ભરવાની તાલીમ લેવાનું આ માટે લુદા લુદા વગેરે ચલાવવામાં આવે છે. આશરે બાલુઓ એ વર્ગોના લાભ લે છે. તેઓને વેતરવાનું, પલાવું, ભરવાનું, સાંચામાં મોળાં ગુથવાનું, કસળ કામ લવાનું, સાદું અને સુંદર કામનું શિક્ષણ મિસ કેપ્ટન મિસ અવારના આપે છે, જેઓ આ વર્ગો બહુ ઉમ-તે ચલાવે છે. પણ રાંધવા અને સીવવા સાથેજ સ્ત્રીની પૂર્ણ યતી નથી. પરંતુ અકસમાત યા અચલુચ બિમારી કે શું ઉપાયો લેવા તે પણ જાણવું જરૂરી છે. એ માટે નર્મ:—

એમબ્યુલન્સ ક્લિનિક ચલાવવામાં આવે છે, જે ડાકરીઓ દાખરી આપે છે, તે ખુશીની વાત છે. જે સ્ત્રી તેના ઘર સંસારને તપાસવાની અને આપવાની છે. સંસાર પામે, એટલે કે હાલને અંક.

સમાત ચવાની, કોઇને ઇન ચવાની, કોઇને એકલેક વિધાતી લાઇ પડવાની વાતો અને બનાવો તો આપણે હોય છે, તે બેળાં-શું-કરવું, શું ઉપાયો લેવા, કેમ લેવા, અને ડાકટર આવે ત્યાં વેર તેને કેમ રાહત આપવી, આ લેવું દુખ વધતું-કેમ અટકાવવું, તેનું ધણું ઉપયોગી કામ છે. મિસ. ખરેખટ અને મીસીસ પંથડી અચ્છી રીતે આપે છે. હવે જેઓને બિમારોની મારગત કરવા, તેઓને રાહત આપવાની, અને તેમ કરી પોતાનું મુજબ કરવાની ઇચ્છા હોય છે તેઓને:—

નર્સિંગની તાલીમ આપવાની પ્રોવિડેન્સ ઇન્સ્ટિટ્યુટ આવે છે; અને તેઓને નર્સિંગ અને મીડીસીની શીખવા માટે હોસ્પીટલોમાં મોકલવામાં આવે છે; જ્યાં તેઓ અભ્યાસો માટે ડાકટરોએ સારાં મતો ઉચાર્યા છે, તે માટે સદનને સંતોષ ઉપજે એ કેવળ સ્વભાવિક છે. હવે જેઓને બાપા શીખવાની ખુશી હોય, તેઓ માટે:—

લાપાની કેળવણીના વર્ગો ચલાવવામાં આવે છે, જ્યાં ગુજરાતિ, મરાઠી અને અંગ્રેજીના યડ ઉતર વિદ્યાર્થી આપવામાં આવે છે. આ વર્ગોના લાભ પર છાત્રીઓ અને સ્ત્રીઓ લે છે. જેઓને ચિત્ર કળાનો શોખ હોય, તેઓને માટે:—

ડ્રોઇંગ ક્લેસ ખોલવામાં આવે છે, જ્યાં જાણકારીઓ ભેગી મળે છે; અને મિસ આરવાની પ્રદેશી હેડસ ત્રણે શ્રેણી પરિક્ષાઓ માટે તૈયાર થાય છે. સ્ત્રી સામાન્ય કેળવણીમાં:—

સંગિતનું શિક્ષણ - અગત્યની જગ્યા રહે છે. સંસારની અનેક અપચીરતો વચ્ચે પોતાનાં પાશરોને પરી રિજવવાને, અને તે સાથે જગતના બાપની મનો બહેરોની પાદ આસાર સાથે કરવાને, જેઓ આરણ્ય હોય છે, તેઓને સંગિતનું શિક્ષણ આપવાને એક અપ-રિહિંદ હાજર રહે છે, જેઓ પોતાની સુંદર કળાથી અન્ય શિક્ષણ આપતા કેહવાય છે.

ઉદ્યોગ અને ઉપયોગ. આ રીતે સદન ઉદ્યોગી ખાતાઓની ઉડતી મુલાકાતમાં આપણે જે મેળે છે, તે એ છે કે, સ્ત્રીઓને પોતાની લુધિ, શક્તિ અને સામાન્ય પ્રકૃતિ પ્રમાણેનું વ્યવહાર અને ઉપયોગી આપવામાં આવે છે; જેથી તેઓને જાતે મેદન

સ્વમાન, જાગૃતીને, પોતાનું સુખરૂપ કરી શકે, અને પોતાનો ગરીબ સંસાર સંતોષિ બનાવી શકે. સદનના આ કલ્પેથી ખાતાંઓમાં બહારની વર્ણીક અન્યાયો આવે છે અને ત્યાં ઉમંગથી પોતાનું શિક્ષણ લે છે. આ કારણે છે. પ્રજ્ઞા સદનની એક વધુ નેમ સ્ત્રી. જાતિનું જાન અને જોશો વધારવાની છે; અને જેઓને વાંચતો જોશ હોય, તેઓ માટે એક :—

મુક્ત પુસ્તક ખાતું રચાયું છે, જેમાં મરદુમ મલખારીના કિતાબખાનાની લગભગ સર્વેકિતાઓને સદનને ભેટ મળી છે, તે સમાવવામાં આવી છે, જેમાં એન સોયકસી પીડ્યા ક્ષિત્રીના આપણું જ્ઞાન જોયે છે. સદનના શૈક્ષીય રૂમે માટે છતાં છતાં જાગૃતી આપણો અને ચોખ્ખાનાં જાણેલા પોતાનાં પત્રો મુક્ત મોકલાવે છે, જે માટે વાંચનારો આભારી છે. હવે સદનના કામને જાણીને કરવાને, અને વાંચક વર્ગની પ્રીતિવધૂ કરવા અને વિશ્વ સૌજન્ય મેળવવાને :—

મુક્ત સાહિત્ય લખાણ પહેલાંય છે. સેવા, સ્વચ્છતા અને સુચી વિગેરે જાગૃતી ઉપરનાં હાંધણી, ખંડી, મુક્ત પહેલાંયામાં છુદા લેખો, ચોખ્ખા-પંચો નેમ છે. હવે ઈ, જે વાંચના અને વિચારવા

કાપડ :—

પણ કરવાનું મુક્ત સહાય, આપવાની જોડ-ચાલીઓ છે. કેશવશીના વધારા સાથે કાપડ ઉપચાર અને મુક્તમાંથી પણ વધે છે તે એક સંજોગ છે, જેને તે હોય, પણ ગરીબોને કામદા પેદશાંધી અને મુક્ત સહાય આપવાને આપણાં સદનપ્રારથના મિત્ર બીખાઈછ એનજી-પર આજે તેના રી લેખે વિચારેલાં છે. હવે સદનનું કામ અટકતું નથી, મગર

દોષથી સેવાઓ જાળવવાને સદનની બેહતો હવે તે હોયમાં જાય છે; પ્રક્રિયા અને ક્રિયા વિચારોને આપીને છે; અને વળી કાપડ વેળા પૂરતો પણ ખાતે છે. આ ઉપરાંત, ગીરગામ અને અંદોડ છે. મુનશ વર્ગ મહાવે છે જે ખરેખર સ્તુતિ પાત્ર ત પૂત અમદાવાદ અને ખાતે

પણ સદનની ચાખાઓ છે. સેવાસદનનું એક સમ ખાતું તે :—

ધરમપીરનું ખાલીનું સેનેટારયમ છે. સીમ જતાં ૫૦૦૦ શેટ ઉપર ૫૬૫ ઉપર એક સુંદર સે આ સેનેટારયમ આવેલું છે. હવે ગયે વર્ષે ૧૩૪ જિમરો સમય કયો હતો; જેમાંથી ૩૬ જણાં સારાં યવાં હતાં જણામાં સુધારો થયો હતો; જ્યારે ૫૮ જણાં દુષ્ણનો વધારો થયો અટક્યો હતો, જે ૫૦ નાણાવડી કામેલ કરોપારનું દુષ્ણ પરિણામ દેખાડે છે. હવે સદનના :

મૂખી અને માનવતંત્ર પહેલાંઓનાં લીડર જે નિચલાં નામકિત નામો તરફ પડે છે. પ્રથમ લે મિત્રીસ મદાદેવ ગોવીંદ રાનાડે મિરાજે છે; તરફ વિદ્યો લેખે લેડી માટા, લેડી ક્લાઈ, લેડી બેરેટ, લેડી લીડીંગડન, લાલા લગ્નપ્રસાદ, જોડાલેખ મિ. પાંડે, પ્રસાદ અને વિશ્વસાઈ જોડાલેખ મિ. પાંડે

તરફ હોતી છે. છતાં કેવી અન્યથા અને દલગીર એક વાંચક વાત છે :—

નાણાંની તંગીથી સેવા સદન જેવું જન સમાજ છે અને ખીંજો સેવા કરતું બનાયો અને અરોનો, મિમારો અને હાંચરું નથી; જે તમજણ અને રજીજાઓને બાધરો આપનાર, સુધારા આપનાર અને સ્વજગિ બનાવનાર ખાતું જન સમાજને એક છે તે હ ઉપયોગી થવાની મરજ અને ઉત્સાહ છતાં, નાણાંની તે તેના દુઃખ સમજ મદદ નહિ કરી શકે, એ ખિતર મુનશ તા રીતે આપણ દયાળુ મોહેરને શોભા આપનારી નથી. આપણે તો કારણ નથી

વહાલના કેંદ્રની મદદ. ખરેખર મરદુમ મથાળાં દુષ્ણ આપણ મરજ પછી વહાલના ફેંટી મદદ પિના સેવા સદનને આપણને પડ મુરોક્કી તરફ, તે કદીથી શકાયું નથી. છતાં સહી. હવે કુ સગીન કામ તરફ માનવતંત્ર તરફી સાહેબોની પ્રથમ પડ આપણે જે ઉતરી, અને તેઓની આમળા જેવો ધરમમ ટેકા મેળવે કમ રૂપે સદન લાગવશથી થાય, એવી સર્વ શુભેચ્છકાંની ઉચ્ચતાં ના અને કુશ છે, તે હાસર આપીત કરે!

અમર શાંતિ, મહેસારી ! સેવા સદનને સેવા શાખા તર, તેને સમ અને પ્રજામાં જોડી કરનાર, તેને તે મા સમાજમાં શ્રિષ્ઠ બનાવનાર, મરદુમ મલખારીએ પાંડે તે સ રજીજાઓમાં જેમ સદનને સહાયતા આપી દેતી, તે આપણે !

</

પ્રીત્તે, એક ખીયારી બાર વરસની બાળકી આ તેણીની
બીજી ઉમરમાંજ વૈધવ્ય પ્રાપ્ત કરે, અને તેણીના પૂર્વ
માણે તેણીથી પુનર્લય થાય નહીં, તો તેણીના આ ભવ
માટે તેણીનું કુખ માણસ જાતથી સહન નહીં થઈ શકે
નું જ છે; જન્મથી આંધળા અવતરેલા મનુષ્યનું કુખ પણ
નું જ અસહ્ય માણસ માટે છે. પણ એવાં કુખો સમયે
માણસ જાતે યાદ રાખવાનું છે કે જો કે આ ભવમાં
જાતની ધડી સુધી એ કુખોમાંથી મુક્ત થવાનું નથી,
પણ ખીજા ભવોમાં તો એ કુખોમાંથી મુક્તી છેજ, તો
જા ભવ જેવું લાંબામાં લાંબુ આયુષ્ય ૧૦૦ વરસનું છે.
તે ખીજા ભવોનું આયુષ્ય અસંખ્ય વરસોનું છે, તે
જા ભવને આખા મૌલીસ કલાકના દિવસના એક પળનો
પણ ત્યાંજા ભાગ કહી શકાય, તો પછી આ અવતારમાં
જાણી ભવનાં કુખને એકંદરે માત્ર એક ધણીજ રુકે
જેવું ૩૫ ગણી, મનમાં ધિરજ રાખવી અને જન્મ દેનાર
રમાતમા ઉપર તેની સહાયતા માટે ભરોસા રાખવો, તો
ત્યાં અસહ્ય કુખો માણસથી સહેલાઈથી તેમજ
જો વેદના વિના સહન થઈ જશે. વળી, કેટલીક વખતે
માણસે કહે છે અથો તો સુકૃત્યો લખી કરીએ છીએ પણ
ત્યાં ૩૫ રૂપે કાંઈ સુખ અમને મળતું નથી, તો તે લોકોએ
ત્યાં આ સમજ લેવી કે જે સુખ તેઓ કહે છે તે
જા માટે તેમનાં આ ભવનાં સુકૃત્યો પુરતાં નથી. એક
જાણનાં ઘરમાં જાણ માટીની લીપેલી ભોંય હોય તો કાંઈ
તરવાર વાળવાથી તે આરસપહાણ પથ્થરની શોભીતી કદી
થવાની? જેની જુપડી આગળ માત્ર એક નાનકડી
છ છે તો તે જુપડે કાંઈ દિવસ કદી શકાશે કે સારી
નાનકડી કુખ આગળ સરોવર તીર સમાન ચાંતા કેમ નીક-
તી નથી? વળી, કેટલાંક સુકૃત્યોનું ૩૫ તેના નિષ્ફળ

વખતે મળે છે. આજે આજો વાલો તો કાલે તે જીવી
નીકળવાનો નથી પણ તેની રૂતુ આવતાંજ તેના ઉપર અમન
૩૫ આવશે આ રીતે માણસનાં સુકૃત્યોનું ૩૫ અનુક સુખ
માટે પુરતું નહીં હોય તો વિશેષ સુકૃત્યોની જરૂર છે, તેમજ
તે સુખ રૂપી ૩૫ માટે તેના નિર્માણ થએલા વખત માટે
વાદ ભેવાની જરૂર છે પણ એટલું તો માણસે જરૂર યાદ
રાખવું કે સુકૃત્યોનું ૩૫ તેના પ્રમાણમાં તેના નિર્માણ થએલા
વખતે જરૂર માણસને મળશે અને મળશે ત્યારે આપણે
આટલી હડકોટ મનમાં સારી રીતે સ્થાપીશું કે કુખ એ
કાંઈ જગતમાં નથી, અને આપણામાંજ છે, અને આપણે
કુખમાંથી સદા માટે મુક્ત થઈ સદા સુખમાંજ મહાસુખ
હોય તો સદાં સુકૃત્યોમાં રહેવું એજ માર્ગ છે. આ પ્રમાણે
વર્તતાં માણસ જોશે કે સુખ તેને અનેક ઉદ્ધણથી આવી
મળે છે, અને જે સુખ તેને આવી મળે છે તે તેનાં
સુકૃત્યોનું ૩૫ છે. સુકૃત્યોથી સુખ માણસને આવી મળે
છે, તેથી માણસ જાતે એવો ગર્વ કરવાનો નથી કે સુખ
ઉપર મારો હક છે અને મારાં સુકૃત્યોથી મેં તે ઉપાર્જિત
કરેલું છે. માણસે યાદ રાખવાનું છે કે સુકૃત્યના ૩૫ રૂપે
સુખ માણસને મળે છે તેનું કારણ માત્ર એટલું જ છે કે
તોથી તોથીને સુખ દેનાર દાતાર શ્રી પરમાત્મા આ વિષયમાં
સર્વ સ્થળે ન્યાયનું નાજનું લઈ બેઠેલો છે; અને જે સુખના
દાતાર પરમાત્મા સુખ દેવા બેઠેલા નહીં હોત તો કેટલું
સુકૃત્યોમાંથી પણ એક પણ સુખ માણસ જાતને મળી
શકતોજ નહીં. માટે, મનુષ્ય કુકૃત્યો કરતાં બધું ધરો અને
સુકૃત્યોમાં પ્રવૃત્ત રહેશે તો શ્રી હરી તરફથી તેમનામાં રૂપેરૂપે
સુખજ વ્યાપી રહેશે, અને જગતમાં જે કાંઈ સુખનાં
સાધનો છે તે વળી મનુષ્યમાં પોતામાં વ્યાપી રહેલા
સુખમાં વધારો કરશે.

પવિત્રાઇની દ્વારમાળા: "તમારા યકીનમાં સદાચુ,
સુખમાં જાન; જાનમાં મિતાદારપણું; મિતાદારપણુમાં
શુરી; સુશુરીમાં પવિત્રાઈ; પવિત્રાઈમાં ભાઈમધ; અને
ભાઈમધમાં સખાવતનો સમાવેસ કરો. ત્યારેજ તું પવિત્ર
માહેતી મેળવશે." (St. Peter ch. ૧-૫-૮)

સુલેહની સરત.

"આ હાફેજ, અગરજે તું ખુદાનો મેળાપ આદરો
હોય તો દરેકની સાથે સુલેહથી કામ લે; મુસલમાન સાથે
અરબાદ, અરબાદ કર અને અરબાદ સાથે રામ."

અવસ્તાનો પરોદર્શ નામનો મરઘો અને ઉધોગ

વિષે મલતું ફરમાન.

અપનાર:—મીંડ અરદશર ખ. વેસાવેવાલા; બી. એ.

WAKE UP!

આપણા અસલી ન્યાગાનોમાં જે જનાવરો તેમજ પક્ષીઓ માણસને ઉધોગી હોય છે તેઓને વખાણવામાં આવે છે અને તેઓને પવિત્ર ગણવામાં આવે છે. એવું એક પક્ષી પરોદર્શ મરઘો છે અને સવારની મુખસાંતી દેવાનાર (Harbinger of morn) કહેણે છે. અસલી સુતાનીઓ અને સુવંતું પવિત્ર પક્ષી ધારે છે. એવું વાસતું જાણે એ સવારની સલામ ગણાતી હતી Shakespeare પોતાની Richard III માં એને માટે કહે છે કે:—

"The early village cock"

Hath twice done salutation to the morn.

એ પક્ષીને પરશીયા પાને ધરાતી પક્ષી કહેતા હતા અને એને માટે કહે છે કે એને એશીયાથી ઇજીપ્તમાં અને ઇરાનથી મુરોપ તરફ લઈ જવામાં આવ્યું હતું. આપણા ન્યાગાનોમાં ગાય, કુતરો, અને મરઘો એ ત્રણે ધણી પવિત્ર જાનવરો ગણાતા હતા વંદીદાદની ૧૮ થી પરગટદમાં અશોનજરોસ્ત અસીઅદુરમજદને સલામ કરે છે કે આ અશોઅદુરમજદ અશોસરોશપજદના હોકમો પ્રમાણે ચાલનાર કેણુ છે? સરોશ યજ્ઞદતું કામ અદુરમજદના હોકમો માણસ જાતને જાહેર કરવાનું છે, અને તેમ માણસનું સરોશપજદ આપો દદાડો રક્ષણ કરે છે. ત્યારે અદુરમજદે જવાબ આપ્યો કે "આ જરોસ્ત મરઘો જેને સાધારણ રીતે હોકા કહડંતાસ કહે છે અને જેનું ખરનામ પરોદર્શ છે તે અશો સરોશપજદના ફરમાન પ્રમાણે ચાલનાર છે. મરઘા માટે અવરતા જોલ પરોદર્શ છે જેનો અર્થ 'પર' એટલે આગમજથી અને "દર્શ" એટલે જોનાર પાને આગમજથી જોનાર એવો થાય છે. સુવંતી રોશની આપણ સર્વ જોષજો તેની આગમજથી તેને આવી પહેાંતી જાણી મરઘો વાસે છે અને પોકાર કરે છે તેથી એને પરોદર્શ કહે છે. મરઘો પરોદર્શ નીચે પ્રમાણે પોકાર કરી માણસોને ખીદાર કરે છે કે "આ માણસો ખીદાર યાઓ.

સરંથી સરસ અશોહની રતુતી કરેા અને દેવોનો તુચ્છક કરેા તે લાંગા હાથવાળા બુધારત તમારી પર ધસી આવે છે તે સઘળી હાડમંદે હુન્યાને બામદાદને વખતે જાગ્યતાને વાર ઉધમાં નાંખે છે. તમે આદમીઓ! લાંબા વખતથી સુષ રહેતું તમેને લાપક નથી, ઉપલા કસાતી મતલબ આ છે કે હોરમજદ કહે છે કે સરે યજ્ઞદને મેં માણસોના રવાનની પાસજાતી કરવાનું કાસોખું છે. મરઘો બામદાદે પોકાર કરી માણસોને ખીદાર કરે છે કે તેઓ સવારે સઘણે ઉઠી કામકાજે લાગી પોતા ઉધોએ વગળી તને અને મને મુખી થાય અને પોતા રવાનની ચટતી કરે. વળી મરઘો ખીદાર કરી માણસોને મદેવારે છે કે તેઓએ લકાવીયાર લકાવચન અને લકાકા અખત્યાર કરવા અને બુઝાવીયાર બુઝાવચન અને બુઝાકામે છોડી દેવા. હાહોમ્ત તુચ્છક પ્રમાણે આલસાહના દેવ બુધા અને ઉધોગનું જાન આપનાર મરઘા વચ્ચે જાણે દરી છે. જ્યારે મરઘો પોકાર કરી માણસોને હુશીયાર કરે ત્યારે આલસાહનો દેવ પોકાર કરે છે કે આ માણસો સુષ રહેા હવે ધરતા ધરખણી રાતના પહેલા પોદ ખીજાને જવા આગમજ ધરના આતશને મેજાવે છે એ રાખથી દાંકે છે કે તે સહવારે પાછો રોજણુ કરે. આ એક રીતે તેને ઉધોગી અને અપગ થવાને તાદીદ કે "આ ધરંપણી મારી મદદ માટે તું ખીદાર થા, પહેર, તારા હાથે પો, લાકડા જોલ, અને મારી અઆવ. દેવનો પેદા દાંધેલા આજીથ દેવ મારી છાંદગી દુમઝો કરવા આવે તે આગમજ ધાઓલા હાથે સાદ કરી કાઠીઓમાંની કાઠીથી તું મને રોજન કર. એ મુજબ રેતી ખીદારીના સખુનો મરઘો તેમજ આતશ કામ કરનારઓને અને ધર ખદાર ખેડુતોને પણ કહે એમ મરઘાના પોદારથી ખીદાર થતાં સુતેવાઓ એકાં ખીદાર કરે છે કે "હું નવો દદાડો ચર થયો જે વહેલો ઉઠે અને કામકાજે લાગે તે જગદીથી બેહેર જશે, અને જેઓ એમ ઉધોએ લાગે છે તેને ધરનો અનીચથી દુવા દે છે "તારે ત્યાં ગાય પોસપદોતી

ને, હીમતવાન બેટાઓની વૃદ્ધી હોય, તો મન ચંપકી
 ૧. તારી જીંદગી આસાક રહેને નેટથી રાત ઘૂં જીવે
 ૨. રાત ખુશાલી ભરેલી જીંદગી સાથે જીવે. આ
 ૩. ઉપથી વાતચીત ઉપરથી આપણે નીચેના સાર
 ૪. થીએ છીએ ૧) આપણે વખતનો સારો ઉપયોગ કરવો
 ૫. જો અને ને તક મળતી હોય તેનો સારો ઉપયોગ
 ૬. લેવો તે તક ફાટમાં જવા દેવી નહી. ૨) આપણા
 ૭. આ દહાડાના કામકાજમાં ધરમાંહે તેમજ ધરની બહાર
 ૮. ત હુમત હુવરશત આપણા કામકાજમાં અજવાર કરવાં
 ૯. એવા પ્રમાણિક ઉધ્યોગથી દાદર અદુરમજદ ખુશ થાય
 ૧૦. તેના કરમાના પોહોવાકનાર સરોચનજદ ખુશ થાય છે,
 ૧૧. પણ ધરનો આતશ ખુશ થાય છે અને આપણને તન
 ૧૨. ની દરસ્તી ગાય ગોસપદ અને બેટાઓની વૃદ્ધી છગે
 ૧૩. ૪) એવો રૂઝે ઉધ્યોગ આપણી હાલત અદહતી કરે
 ૧૪. એથી ઉચકું અપ્રમાણિક, આત્રસાહ આપણી હાલત
 ૧૫. કરે છે.

આ ઉપથી બાજદો આપણને પેલી કહેતી ખરી
 છે કે:—

Early to bed and early to rise
 makes a man healthy, wealthy and wise.

વળી આગળ જતાં અરો અદુરમજદ જરથોસ્તને
 છે કે “આ સ્પીતમાન જરથોસ્ત ને કોઈ ધણી
 ૧. જ ભણા ધણીને આરોહાદ તરીકે પ્રમાણિક ઉદ્યોગનું
 ૨. આપનાર મરથાનું એક નેકકું બેટ આપે તો તે
 ૩. તે ધણીને આરોહાદમાં એક મોટા મહેલ જેવું ધર
 ૪. આપું હોય તેટલા સવાજ લાગે.” આ હેતુના વાક્ય
 ૫. ગતત્રજ એ છે કે કોઈ ભણા ગરીબને આપતી દોલત
 ૬. ધરખાર આપું તેના કરતાં તેને કોઈ એક સાધન
 ૭. પામું જેથી તે બોધ લઈ તાકીદ ઉદ્યોગ કરી આપ
 ૮. પોતાનું યુજ્યાન કરી આગલ વધે તો તે વધારે સાર.
 ૯. વખતે મરથો કવખતે પણ પોકારે છે, તેને કેટલાક
 ૧૦. નીચાની ધરે છે. સદર કેતાજ કહે છે કે તેને જુરી
 ૧૧. ની નહી ધરવી અને તેને અપમુકન નહી કહેવા પણ
 ૧૨. એક જાતની ચીતવણી છે જે માણસે બીદાર રહેડું
 ૧૩. જુરી અછોથી સાવચેતીમાં રહેડું. તે ચોપડી કહે
 ૧૪. મરથો કોઈ નહક આવતી આજ્ઞ થાય છે તેથી તે

કવખતે વાંસે છે. વળી મરથા વિષેની એક વાર્તા આપણને
 ૧. મીરખોડ તવારીખ નવેશ જણાવે છે કે “એક દહાડા
 ૨. ક્યોમરસ જીતુઓની શોધમાં નીકલ્યા. મર્ગમાં તેણે એક
 ૩. સાપને મુરબીને કંઈ મારતો દીડો, પણ એક મરથો તેની
 ૪. સામે ચાલે તે મુરબીનો બચાવ કરતો હતો. આ બેલ બોલ
 ૫. પાદશાહ ક્યોમરસ મરથાની માલથી ખુશ થયો અને તેણે
 ૬. સાપને મારી નાખ્યો. પછી થોડા દાણા પેલા મરથાને
 ૭. બોલાવી સાથે ખાધા પેલા મુરથા વિષે ક્યોમરસનો ઉત્તમ
 ૮. આખ્યાં નેણે તે એખલા ખાધા નહી પણ પેલી મુરબીને
 ૯. વીચાર આપ્યો, તેણે તેને સારા સગવડો માની લીધી ને
 ૧૦. કહ્યું કે આ જશી કદર અને સજાવત અને ખરવે છે.
 ૧૧. કહે છે કે જે ધરમાં મરથો હોય તે ધરમાં દેવ દરને
 ૧૨. હોતા નથી.

Dr. Geiger પોતાની Civilization of the
 Eastern Iranians માં મરથા ભવે નીચેના વિચાર
 જણાવે છે, ‘Watchfulness and early rising
 are reputed a great virtue by the Mazda
 Worshippers. In it they were aided by
 the cock, which at early dawn awakens
 sleepers by his crowing. For this reason
 he is so highly praised and even held
 sacred in the Avesta.’ વળી એમ પણ કહેવાય
 છે કે મરથાને વાસવાનું પહેલ વહેણ તેહમુરસપ પાદશાહે
 શીખવ્યું હતું. તેહમુરસપને અવસ્તામાં તખ્મઉરપ કરી
 કહેતા હતા. વળી તેને દેવજંદ કરી કહેવો છે તેનું કારણ
 એ કે તેણે જુરા માણસો તેમજ દુર્યોનો નાશ કીધો
 હતો. વળી મરથો પણ જુરી શક્તીઓને નાશ કરનાર
 સાધન કહેવાય. વળી મરથાના વસવાટથી જુરી શક્તીઓ
 અને જીવ પ્રકૃષ્ઠ નાશ પામે છે તથા નાશદ ચક્ર બપ છે.
 એ વિષે Shakespeare પોતાના Hamlet નાટકમાં
 નીચે મુજબ કહે છે:—

HORATIO—

“I have heard
 The cock, that is the trumpet to the morn
 Doth with his lofty and shrill-sounding throat
 Awake the God of day, and at his warning
 Whether in sea or fire in earth or air
 The extravagant and erring spirit hies
 To his confine.”

MARCELLUS—

It lade! on the crowing of the cock
 This bird of dawning singeth all night long
 And then, they say no spirit dares stir abroad,
 The nights are wholesome, then no planets strike
 No fairy takes nor with hath power to charm
 So hallowd and so gracious is the time.”

અધિપતિઓની અકળામણ.

બે સખીઓ વચ્ચે સંવાદ.

લખનાર:—મિસ લીખાણી લીઠ પાલમકોટ.

વાલકેશ્વરના એક સુંદર મકાનનાં કુશદે સણુગારેલાં દિવાનખાનામાં બસુબાઇ બરબોરજી બનાજી પોતાની એક સખી સુનાબાઇ સોરા-બજી સંતોકની રાહ બેતી બેઠી હતી. તેણી પોતાની હમેશની હથ મુજબ ફેશનમાં અથાઈ ગઈ હતી. અને જાણે કોઈ મોટા મેળવડાં યા લગ્નની મીઠાસમાં જવાની હોય, તેમ કિમતી ખર્ચાળુ પોશાક સાથે હીરા મેલતીનાં ઝવેરાત પેદરીને પોતાનો બપોડો દેખાડવા, તેમજ ગરીબ પણ સાદી સુનાઇને ઝાંખી નાખવા અને પોતાથી ઉતરતી દેખાડવા માટે આટલો બધો બપોડો કીધો હતો. તેણીનાં બેજાંમાં બનાજી ખાનદાનની જખરી રાઈ લરાયલી હતી. અને બનાજી અટક શિવાયનાં સધળાં ઉતરતાં ખાનદાનની ગણતી હતી; વારંવાર સર્ગા-રનેહીઓ આગળ પોતાના પડવાઓની બહોળલાઈની વાત સહરાગત કરીને કરતી હતી. અને જેમ તોરતાંવાડીઓ ગરબો ગાતી વખતે વચ્ચે તોપડો મૂકે, તેમ દરેક વાતમાં પોતાની ખાલી મગરરી દેખાડતી વખતે વચમાં ખાનદાનને લાવી મૂકતી, છાપામાં કોઈ બીજાં ખાનદાનની ખુબી ગવાતી તો નાકનું ટીચકું ચડાવીને અધિપતિઓને ખારી માહલી માફક વાંછરી નાખતી. આજે તેવીજ કોઈ બાબત છાપામાં વાંચેલી હોવાથી અને કેળવણીનાં સંબંધમાં એક જાણીતાં કુટુંબની કેળવણી કુંવારીકાની કીર્તિની તારીફ સંભળીને બસુબાઇનો મિમજ બરબેવાફ થયો હતો! તેથી પોતાની સખી સુનાઇ સંતોકને ટેલીફોનથી જોગાવી છાપાના અધિપતિનાં અધિકાર પર તકરાર કરવા ભમતી હતી.

અત્રે સુનાબાઈ સોરાબજી સંતોકની જોગબ વાંચક-વર્ગ સાથે કરાવવી ઠીક થઈ પડશે. સુનાબાઇ એક કેળવણી આપતી કેળવણી હીકરી હતી. તેણીને બાપ તરફથી નિદાતાનો વારસો મળ્યો હતો અને માતા તરફથી

સાદાઈ, નમ્રતા અને સહનશીલતાનાં મુલ્યો તેણીમાં ઉતરતાં. સુનાઇને સાહિત્ય તરફ કુદરતી શોખ હતો અને નિશાળની કેળવણી સંપૂર્ણ થતાંજ તેણીએ વર્તમાન-પત્ર અને ચોપાનિયાંઓમાં લખાણ કરવા પોતાની કવમ રૂઝે ઉખેળ કરવા માડ્યો. રફતે રફતે તેણી એક નાનકે લેખક થઈ અને વર્તમાન-પત્રો અને ચોપાન-પાવાળાર તેણીનાં લખાણ માટે આમંત્ર કરતા અને આવડ રહેતો બચાઈ બનાજી તેથીજ સાદી પણ શિખેલી સુનાઇની દેસ રાખતી હતી.

બી-ભતીની અણપટતી વળણ પર સુનાઇની કલગાર સખ હતી, અને બપોરે પણ પોતાની જાની વિલખતું પડે, ત્યારે એક પુરુષને બાજુએ બેસાડે કોઈ દિમ્મતથી, છટાથી, અને દલીલથી લખાણ કરતી, કે લખાણની દલીલ ગાજા અને સમજુ લેખકો પણ તે સક્તા નહિ હતા. કોઈ સમયે કેટલાક જાહેર લખનાર કરતાં પણ તેણીનાં લખાણમાં જાહેર જુસ્સો, જાહેર દિમ્મત વિશેષ જણાતાં હતાં; અને ખરી બીનાં સમ્બાધથી જ કરવા માટે સાદો સુનાઇને પેસાવાળાંઓ અને લાગવાળાંઓની ખફીમાં બેસાડું પડતું; કેકાએ છાં સંધીની કુશમનાઇ કીધી હતી; કારણ કે જાહેર સેવા પ્રત્ય-લાભની તરફેણના તેણીના લખાણો દુક ખાનગી જાહેર ખાતાઓ અને મંડળોનાં સુકાનીઓની મરજી મતસજ ખુદશી કરતાં, તેમજ તેઓની આપ ખુદીને ઉપાડી આપતાં. તે સમયે એક જાહેર લેખકની પવિત્ર તેઓ ખૂબી જતાં, જેથી બાપડી સુનાઇને ખમતું હતું; પણ તેથી તેઓની નખજાઇ અને કમ અકલ અસ્સોસ કરવાની રચાણી સુનાઇને સહેજ પણ દરક અવકાશ નહિ હતો. તેણી પોતાની પવિત્ર ધરજ એક લેખક તરિકેની બગવંતી અને બોલતી કે “ મને ને

પાપની વિરૂદ્ધ પણ વાજબી રીતે પ્રજા લાંબ મોટે લખવું
પડે તો હું લખું.” આવો તેણીને જાહેર જુરસો જોઈ
કા લક્ષ લખનારાઓ દંભ થઈ જતા. વાંચક-વર્ગ-સાથની
પાઠશી યોગ્ય સાદી સુનાઈ માટે બસ છે. હવે આપણે
પ્રગળ વળે.

અચાપ બનાઈએ પોતાની મોટરકાર સુનાઈને લેવા
દલી હતી, તેમાં તેણી સંજે ચાર વાગે જઈ પહોંચી.

અચાપ—“સુનાઈ તું આવી કે? ચાલ, સારું થયું.”
તાઈને એટલાં અચાપ બોલી.

સુનાઈ—“કેમ શું છે? મને કંઈ તેવીકિંમ કરીને
આવી?”

અચાપ—“આજનું ‘અઝઝુડ’ વાંચ્યું કે? પેલી બાત
મોટરની તારીખનાં બુકગ્રો પૂંકાયાં છે. તે જાણે દુશ્મી
એ જ છે ને મામમાં બીજાં બધાં ઠાક છે.”

સુનાઈ—“નહિ, મેં તેમાં નથી વાંચ્યું પણ
તેનાં ‘ચટપટી’ માં બાતું બામબોટની તારીખ છે
તે. જોડ, અઝઝુડ સાવની, તેમાં શું છે?” અચાપએ
નીતીજ ટેબલ પરથી તે હાજર કર્યું. (સુનાઈ
ચાંચિ છે.)

“વાંચ્યું. તું શું કહેછ, અચાપ? કંઈ દમ નથી.
અચારીએ કંઈ મહેનત-જહેમત ઉઠાવી હોય, ત્યારે
માં બે-ચાર બોલ લખ્યા છે, તેમાં તુંને શું ખોટ
ની છે? તું બી કંઈ કરી દેવાડની કે તારીખી નામ
છાપે છપાયા. તારો તો વખત બધો દૂરમાં,
પ્રીટ” માં ને પાર્ટિઓમાંજ પૂરા થાય તેથી તુંને જાહેર
પાન ને કીર્તી ક્યાંથી મળે? બધાને મુદ્દાકાતો આપી
થી, પાર્ટિ આપીને પાર્ટિમાં ગયાં તેમાં કંઈ વધ્યું
એ બે પેપરની જગ્યાએ હું હોતું તો હું
કંઈ લખું. આપણી કોમમાં એવાં દુશ્મિયાર હોય તેને
નહી બાહેર લાવે? ને કંઈ નહી તેઓ વારતે લખે?”
તાઈએ પોતાની હમિયની જાહેર લીખત દેખાડી.

અચાપ—“સુનાઈ, એ રીપબ્લિક કપારથી કરતાં રીપબ્લિક
સુધાર મીઓ જેવાં જાહેરમાં આવે ને આપરે ખાનદાની
માં બેરો કે? એ મુઆમિયત ખાનદાન ને ખમીર શું.

સુનાઈ—“કોણે કંઈ કે બાતું બામબોટ ખાનદાન
વચરની છે? એના વડવાઓએ શું બંદોબસાથી બોમની
છે, તેનો તુંને કંઈ ખ્યાલ કે બાનખી છે? બધા વપારીઓ
ને શાહ સોદાગર હતા; એના બાપ કેવો વિદ્વાન છે, તે
તું જોતી નહી? એનામાં બધી. એના મા-બાપની ખાસી-
એત છે, કોઈને વારસામાં પેસાને પાછે દુશ્મિયારી મળી
હોય ને તે જાહેર આવે, તો તેમાં ખોટું શું છે? આપણે
જાત-ભાઈ તરિક ને જરથોસ્તી તરિકે ખુશ થવું જોઈએ
કે આપણી કોમમાં પણ એવાં છે.”

અચાપ—“પણ બી, એ. ને એમ. એ. થયાં,
તેમાં વાપ શું માંદો? લરડી, લરડીને બેજાતું દંડી કીધું,
તો પૂછની કે બીકાતું ગોસ રંધિતું આવેછ કે? એમ-એ
થઈને ભાગ્યે સા રૂપીઆખી કમાવતો.”

સુનાઈ—“પણ અચાપ, તુંને એક સવાલ પૂછું, તું
જ્યારે રકુલમાં જતીતો ત્યારે તુંને રંધિયીમાં જવાનો વખત
મલતોતો કે? તું આજે ઘેર બેઠેલી છે, તોખી તુંને આવઃ
લમાં મીઠું કેટલું નાખવું તે આવરેછ કે? જોઈ જવાજ
દેની. તું તો કહે છે કે મને ધૂડી કરતાં નથી આવ-
રવું. હવે તું બધી વાત રહેવા દે ને મને કહે કે તે મને
શું કામ બોલાવી.”

અચાપ—“હજુર નહી સમજતી? આએ બાત
બામબોટ વારતે.”

સુનાઈ—“તે તો જાણ્યું કે એને પુશકળ મહેનત-
જહેમત કીધી ને જરા રતી તારીક થઈછ. તેમાં શું થયું?”

અચાપ—“તે પરતો બધાં કહે જે સુનાઈ ‘જાહેર
લેખક’ છે, સાદી એક વાત નહી સમજતી. તું એક
એવી જાખત પર લખાણ કર કે એની બધી તારીક ને મહે-
નત પર પાણી ફરી વળે ને એને તોટી પાર, કે બધાં બી.
એ. ને એમ. એ. થાય તેનાં કરતાં કંઈ હજાર હાંસજ
કરે તો કામદો. કે કંઈ થયેા કરે કે નહિ થાય કે ડોક્ટર
થાય. બીજી બધીઓ બી. એ. એમ. એ. થઈને શું
ધોરેછ, કે એ ધોરવાની છે, એમ ખુદશું જાહેરમાં લખ
તું તો કહેજે હું તો મારા બાપ સામેથી લખવું પડે તો
જાયું, તો જોડ હવે તારી લીખત ને જાહફરી.”

અનેતો વાતચીત વચ્ચે ઘટવાયો ને એક આવા કાંઈ લખે દિવાનખાનામાં દાખલ થઈ. “મિસ આઈમાંએ છુમલાચોર.” કાંઈ વાંચીને બચાઈ ચમકીને બોલી “મરે એ કાંઈથી પુટી નિકળી. વરી કંઈ સખાવતને નામે રૂપીઆ ઝોડાવા આવી હોશે. એ બવાથી તો ભક્ષા ભક્ષા માટી-ડાઓ બાર ગાઉ દૂર નાહસેછ કે વરી એ બક્ષા અમારાં બચ્ચાંના મુખમાંથી કડાંથી છુટવા આવી. એ બેળાં કાટેલી સાથે-કાણુ માથા-દુખાયુ કરશે.” બચાઈ બોલી—“આવવા દે એને અંદર, જરા ચેરવશું ને છાપરે ચરાવશું તો મળાદ પરશે. ચઢરાઉ તારીનું ધરીયું છે.”

બચાઈએ આવાને હુકમ કીધો “આઈમાંએને બોલાવ.”

આઈમાંએ છુમલાચોર દિવાનખાનામાં દાખલ થઈ, બચાઈ અને સુનાઈએ તેણીને આવકાર આપી બેમાડી.

બચાઈ—“કેમ આઈમાંએ કડાંથી આવ્યાં? કંઈ થયું લાંબે વખતે કેખામાં.”

આઈમાંએ—“અરે બોલોનાં, બચુમાઈ, મને કંઈ જપછે. હું કંઈ બીનાં સાધારણ બેસંચોતી માફક પરવારતી કે ઘેરમાં બેઠેલી છેઉં. આએ ગરીમાનું ને સખાવતનું કામ કરવાનું, તે કંઈ ઘેર બેસીને થાય? લોકોને ઘેરે ઘેર ને બંગલે બંગલે રખડવું પડે, સખાવતની દીપમાં પંચ રૂપીઆ ભરાવનાં લોલીનું પાણી થાય, કોઈ કંઈ બોલે ને કોઈ કંઈ બખારે, ત્યારે નાકનું દીચકું ચઢવી પાંચ પચ્ચીસ ભરી આપે. હવે એવી રખડપડી કરતાં મારે, છવ કંટાલી ગીથોજ, કેટલીક વખત તો માટીડાએ ઘેરમાં હોપજ તોખી તે લોકને ઘેરનાં બેરાં જુકું બોલે કે ઘેરમા નથી. કોઈ કહેશે અમારાં બચ્ચાં છેકરને ખવારીયે કે તમારાં દીપજાનું જ ભરતીયું ભરે, ને મને જોઇને તો હવે બધાં ચમકીજ બપજ કે હું તો પૈસા ભરાવાજ આવીઠ. તે દાહરે મિચારી એક ગરીમ બાઇને મેનેજાજનની જરૂર હતી તે ફરકુનજ ફાકામારને કેટલા દુસવાગા, ત્યારે એક સીસી અપાવી બીચારાં ગરીબોને અન—વસતર અપાવ્યે તે કેટલું પુણ્યનું કામ છે? નહિ સુનાબાઈ?”

“જેતો પૈસો તેને પુન—રાંધે તેને લુમાડો” સુનાઈ એ અર્થ સૂચક જવાબ આપ્યો “તમે તમારા બીસામાંથી

કોડીને ગરીબોને આપો; તેજ પુનવું કામ કે જે ચાર બોલ બોલીને લોકોને તમે શરૂ નાંખીને નીચવો તો તેઓ કચવાઈને તમને જે પાંચ આપે ને મનમાં થોડી સેસ તમેને ભરે. સખાવત કંઈ છે તે ખુદીથી, પોતાના મનથી, દરેક આઈમાંએ જોઇએ. તમે સખાવત કરવાની લોકોને ફરજ પાડો તે સખાવત નહિ કહેવાય. લોકો એવાં ખમરદાર થય સખાવત ક્યાં કરવી ને ક્યારે કરવી તે જરાજર સર તે લોકોને તમારાં લાયજીની કે શીખામણીની જરૂર તે લોકોને પૈસા છે તે તેઓ પોતાની મરજીમાં અખાતામાં ભરે, જે ખાતામાં પૈસા આપવાની તે મરજી નહી હોય તેમાં તમે તેઓને ફરજ નહી પાડો તેથી કંઈ એમ નથી ફરજ કે તેઓ દયા-ધર્મ વગરનું સુનાબાઈએ દલીલથી તકરાર કીધી.

બચાઈ—“પણ આઈમાંએ આજે તમે શું આપાંજ, તે તો જજાવો, તમે અમમાં તો કંઈ નહિ. વરી કંઈ રૂપીઆ ઝોડાવા આયાં હોશે. પાંચ બધાની પાસે ઝોડાવોજ તે તમેને કોઈ દાહરે “વંચાયજ કે? તમેએ કોઈ ફંડમાં એક રૂપીએબી સૂધી ભરો હોય એમ મેં સાંભળ્યું” કે વાચ્યું નથી.

આઈમાંએ—“પણ મારી પાસે શું બચ્યું? બધાં ફંડમાં ભર? હું તો આએ ગરીમો વાસ્તે કરી છુટું; મારી કંઈ એની સ્થિતિ નથી.”

સુનાઈ—“ત્યારે પહેલાં તમારીજ સ્થિતિ સુધારે. સુનાઈ વચ્ચે પુરાઈ. “નહિતો તમારોજ હાથ જેવો થશે.”

બચાઈ—“સુનાઈ તું સુગી રહે. માએ, અ તમે આજે શું કામ આપાંજ તે બોલોની, અમે બાહર જવાનાં હજએ તેથી પૂછી લેવું.”

આઈમાંએ—“જ, જોવાની, એક બીચાર કુટુંબ ૧૨ માણસનું છે, તેમાં આઠ છેકરીઓ લોકોને માટે જુનાં થોડાં વંપરાવધાં કપરાં મારે ઘે: આપાને. હું તે લોકોને વેંદ્યી આપશ.”

બચાઈ—“હું એજ કે, બીચાર કંઈ?” કાચ બચાઈએ દુકું પનાવ્યું. “વાર, હું મોકલશ. માફ

પાછામાં, હમોને બાહર જવાનું છે, નહીં તો બેસતે” બોલી બચાઇએ ઉઠવા માંડ્યું, એટલે આખામાંએને મારી પડ્યું ને દરવાજા તરફ રસ્તો લીધો. બચા- મોટરકાર તૈયાર રાખવાને હુકમ થયો. આખામાંએ મળીને ચાલી ગઇ.

બચાઇ—“પેત્રી ધુતારીને તાલ કરીને કાઢરી,” સુનાઇ કરીને બોલી. “હમોશ બીખારીની માફક પૈસા માગ- પછું આજે તો કપરાં લેવા આવી. મેં તો સાંભલ્યું કે કપરાં ગરીબો વાસ્તે આપેછ, તેમાંથી સારાં સારાં પોતે રાખેછ ને પહેરેછ; શક્તિના ખોરાક માટે કોઈ તા-દાઈની સીસીઓ આપે, તેથી પહેલ્યાં પોતે અજ- નિય, ને નહીં સદે તો વાપરેલી અર્ધો પોણી સીસી ને આપે. પછાં ગરીબ માણસો પાસેથી અસલી ને અસલી ગારા ને અસલી કસળી ઠોરા સરતે બાવે છે, ને પછી તે બેવડી છીમતે ચોટે ઘેરે વેચે, એવાં એનાં બોપાલાં હમણા જાહેર પર્યાંછ, તેથી તો ધણે એને હવે દરખુત કરીને નીચે ઉતારેછ ને કોઇ તો પાણીએજ કાસર કાઢેરેછ ને લોકોમાં “દયાની બેન” પેછ. મુઠના પોતાના દાલ અવતારનાં તો કેકાણું ને ગરીબોની દાલત સુધારે, સુનાઇ તેં હીક અપકે અટકી તો ધણો લાગો હોસે. એની પાસે બચ્ચુંછ પરીઓને નામે પોતાનુંખી કોણ જાણે કેટલું બજન ને કરતી દોરો. પછુ સુનાઇ, એને મરવા દે. આપણી આવીને એણે ખલેલ છીધી. ચાલ, બોલની, તું કેખકમાં અપેછ તે હવે શું લખવા માગેછ? જોઈ શીખારી?”

સુનાઇ—“તું જાણે કે હું માઈ સ્વતંત્રપણું વેચું, ત દહોડે જનશે નહી, બચાઇ, તારીને મારી વચ્ચે જામે તેવી હોય; પછુ ત્યાં જાહેર આખત કે જાહેર આખો, ત્યાં તો મને તારી વિરુદ્ધથી લખવું પડે.”

બચાઇ—“તું કોઇ બીજાનીજ તારીફનાં બાંધાં કંક. ને બધું “મુપરલેડીવ” ડીઝી” માંજ લખ. તલ ઉત્તમ ને બીજે કોયે તારે પેલો મુદ્દ મુજ- તાલ, સરેચત, શેસ્ત, શું તે લીટીએ લીટી ઉમેર,

ને જોટલા વિશેષણો બધા હોય તે ડીકસનરી ઉઠાવી ઉઠ- લાવીને લખતીજ ચાલ.”

સુનાઇ—પણ, બચાઇ તું કોણની તારીફ કરવા કહેછ તે મને સમજ નહીં પડતી.”

બચાઇ—“કોણની વરી? તુંજ કહેછ ની કે જે લોક લાખક હોય તેઓની તારીફ કરવી, તે તુંને કોઈ લાખક દેખાતુંજ નહીં? કોઇ હુનરવાલીને વાસ્તે લખ. હે, આપરાં આખજ માંજરા, જોની કેવાં હુશીઆર પ્રાઇમ ને પેનતી- ગમ્મો. મહિને રૂ. ૫૦૦, કંમાયછ, ૧૦૦૦ છોકરાંઓને શીખવેછ ને સંકેડો છોકરાંઓ સ્કુલ આઈની પરિ- ક્ષાર્માં થઈ એક મુધી માન સોથે પસાર ચાયછ. આપણી કોમમાં એવાં હુનરવાલાં આખઓ કેટલાં છે? ખીજાં કોણને મીત્રકલા શીખવતાં આવરેછે તે કેટલી? શીખ્યાં તો ધણુખી પછુ ધોયું શું? શીખવતાં આવરે તો શીખવે કેની? પોતાનેજ આવડે નહી, તો ખીજાંને શું સમજવે? કપાળ? આખે તો પોતે પોતાનું આખર ધર્મતથી ગુજરાન કરવા ઉપરાંત, પોતાના જ્ઞાનનો લાભ ખીજાંઓને આપેછ એ તો ખરું પુનવું કામ.”

સુનાઇ—“અરે બચાઇ, તું તો કંઈ બાંચતી નથી. આખજ માંજરા વાસ્તે તો પુષ્કળ લખાયું; તેવણે હવે કંઈ જરૂર નથી. તેવણે તો જગ-જાહેર થઇ ગયાં. મુંબઇ ની બધી નીશાઓમાં શીખવે, એટલે પોણી મુંબઇ એવણને જોળખેછ. હવે મારી તરફના લખાણ ને તારીફથી કંઈ તેવણું ગાડું ગખડશે, નહીં તો અટકી પડશે, તેમ નથી. તેવણે તો પોતાનાં ધંધામાં વર્ગો થયાં “સેટલ” થઇ મુકાં. હવે આખજની ગમે તો વીરુદ્ધ લખો કે તરફણમાં લખો, તેવણે તો પોતાની બાહોશી, ખત અને મેહનતથી “દાલ માઈ” મેલવી લીધોછ.”

બચાઇ—“મરે સુનાઇ, તું તો આજે મને જાણે હંતવવા ને હંકવવાજ આવીછ, તું મોટી લેખક થઇ, તારે શું લખવાની છે? વાઈ, ત્યારે એ વાત પડતી મુક ને પેલો ટેમુજ તરકતી, નવરોજ નકદાના રૂપીઆ આખ જામે દીવાળું કાઢ્યું, તેની પર તારી કલમ ચલાવ, એણે મારી મરીબ મારીની તેહમીના રૂપીઆ પચાવી પારીને ખીચારીને નિરાધાર ને પે વગરતી કરી મૂધી. એવા કાવતારાજા પર

કદમ કાપ નહીં ચલાવતી? એ લોકોને ખરે નામે ઉતારા પાડ ને પુછ કે એવા કારણોએ લોકોને નીરાધાર ને કંઠાળ બનાવીને પછી આમરદાર પાસની હુદ મોમા ને મોમાયગી એમા મેનાવા લાયક છે કે? આપણામા મોસામનીના કાષ્ઠા જેવુ થુ છે? દીવાના કાઠી બાપરાદના નામ દુઆરીને પડી નકટે નાકે લાવ વાવટે ફરે, તે પૈસા કાઠાધી મચેછ? શરીય બાઈ બાવરીઓ અને વીધવઓને રાત્રીને પેતે મગહ મારે.

સુનાઈ—“તે આજે લખુ, નામ હામ સાથે મતાવ અને મુબઈમાથી એવો કોઈ માએનો પુત કે જે હીમ તથી પોતાના છાપામા મઝ લખાણ હે કયા છે આજે એમ કેખરજ કામરાજ, કે એક શેરામ પાનમકેટ? આ છે એમ દલકાર કે એક મનમુખ? કયાં આજના તમ રા મમન બીદકણ અધી પતીઓ ને કયા તે જમાનાના હીમન વાન બાહુરુ જગ-બહેર લખનારાઓ? તેઓ થુ સચાઈ બહેર કુત્રા રવત નતાધી, ફરીનથી, રડનાતા ને આજના આ, દુમ દનાવીને નાશ-વાગ કરતા પોચા-પચ અધી પતીઓ હે, આવી મુમઠના અધીપતીઓને મેનેજ કરજ કે તેઓનામા ને અધીપતીના નમને લવકનો જરામી અશ હોય તો જે કુકર્મી કર્પીઓએ કાવતર કરીને નીદોળીને હેરાન કીધા છે, તેઓને ખરા નામ સાથે ઉઘાડા પારે, ને રોતાના છાપામા છાપે છે કે એ તારા અધીપતીઓમા હીમન ને મહેર લુમ્મો? એવા તો મારી પાસે ઘણા દાખનાઓ છે, કે જેમા ખરીસ ખચાપના નીચ કુતરાઓ કષ્ટ નીર્મ હુદ નમા લુમી જઠને તેઓને નીરા ધાર અને છદમી સુધીના દુખી બા થા છે, અને તેમ કરીને પોતાનુ દામી રાખેનુ ત્રોતુ વેર લીધુ છે એવા તો કેક દુમ્માબ ઉ નીમદ્દરામે ના દાખના મે જોના છે કે જેઓએ અદેખાની આગમી હરમ યઠને મે સાચા ફેરસોને લુ। પાયા છે, કે મુખી ધરોમા કગન કલ્યાનુ નેહત દદમ દાખન મરી નાશ કીધા છે ધણી ધણીમાણી આ સખનુ સત્યાનાથ વાનુ, લાઈ-ગહેન વચે વેગ પરા પાઠ માએ-નિશાને વીણુટા પારવાજ નમનાઓ સામે અને નાલુક નીરાધાર અવનાઓ સામે પોતાનુ જીવ વાપરુછ ને એ હીચમરાઓમા ખરેખરી હીમનજ હોય તો હમણા લડાઈ ચાલે તોમા ક્રીનીશ સમર તરફથી

જમગઓ સામે લડવા કાન નહીં પોતાનુ જીવ દેખાડત ખીચાર કેક નીદોળી રહે સાઈ જશે, તેને બદલે એ માર કાપીસખાકેઓને વાહણુ હારીને દુરામન સામે લડતા મો લંવા જોઇએ, કે જેથી ત્તા કષાઈ વહેરાઈ જાય, ત્યારે ખીજાઓને દુખ દીડુ, તે લોકોનુ વેર વમે એવા ના રસ પાસીઓ ને પારસણોના મે કડો દાખનાઓ મારી પા મોલુદ છે વણુ તેઓને ઉઘડા પાડનારા વીરતાઓ આ કોણ છે? નિર્દોશોની નાજુએ ઉભા રહી તેઓને ધામ અપાવનારા શુરવીર અધીપતીઓ આજે ક્યા છે? આ કાવના અધિપતિઓ ધગઈ પમ્મઈ જવાની ધમ્તી ખાઈ ધાવતી ઓડીને પેઠી જાડ નિર્દોશોની તરફથી જે વાને બદલે સામા દગનમાજોની ફેરતી બાધ છે જ, મે મુગી મુગી, મયાઈ, આજ-કાલના સોડવોરની આ માફક નથી જતા અધીપતીઓનો દગ-ધરો કદા છે? એક કેખરજ કામરાજ ને શેરામ પાનમકેટ જેવા રવ ખચાસના, બહેર લુમ્માવાના ને પ્રમ-સેરા કે કામ-કે મળવાનારા હીમતવાન અધીપતીઓ પે। થના એક જ જમાનો જોઇએ.

અચાઈ—“વાઝ, સુનાઈ, હે તારી સાથે સરત બકુ તું એક એનુજ લખાણુ કર ને જોઈએ, મુમર્દના છાપ કોઈ અધીપતી નહીં હે તો મારે તુને પાચ હજાર રૂપી આપવા ખરા નામ-હામ સાથે એક ખરો મનેવો દીન નનાર લખ ને પ્રત્યક્ષોના કાવાદા ઉઘાડા પા.”

સુનાઈ “જનુન છે મનેજ લખીને મોકલુ વચારીને તાગજ માણસ પામે તે નખાણુ ટપાન એ સમા મોનાનુ ને જે જરામ આવે તે ત્યાણુ આન મને જરા દે આજે જે “ઈન્સપીરેશન” મા લખે તેનુ નવે નહીં લખાજે હુ રાનના લખી કાદરુ સદ્દારે લખાણુ નહીં આવસ.”

સુનાઈ તરફથી કે મસદ લીધી મયાઈ પાચ દે રીઆની સગત મારે રિચારના વમગમા પડી ને એ રાન ઉધા નહિ

ખીજે દિને સુનાનાઈ સતોક કમનાત મુજબ વ લખે હજામતા હજાના બચુમાઈ ગનાજીને મગવા અ ને તે નખાણુ વચારી મયા નિાજ માણુસ પામે । એસીક માર્દને એ અધિાનિ પર મોકલાવ

ખીઓ તે પછી હમી-ખોશીને છુટાં પડ્યાં; સુનાચાહને અધિપતિઓની અકરવરનો કીક અનુભવ મળ્યો હતો, જરા અધીપનીઓના અવતાર જોઇને તેણી મનમાં હસતી તી, જેઓનો સાહિત્યમાં જન્મ નહિ, તેવાઓને અધિપતિ નેકા જોઇને મનમાં મુંઝાતી હતી અને બીહકણ અધિ-પતિઓની અર્થ અકલામણ જોઇને અજાણ થઇને મૂંઝો રરકાર દેખાડતી. પેઢી કહેવત:-“મારીકાઓનાં ભેળાં મોઢાં,” તુચકારથી વારંવાર મનકમાં જોલતી.

એ દહાડા પછી પેલા અધિપતિ તરફથી સુનાચાહ તેકને જવાખ મળ્યો:-

રજાન બેનજી સુનાચાહ,

તમારી કાળેસ કસમથી લખાયેલો દિવ પીગળાવનારો જાનાવવાનીદુ ખેદ પામ્યો છું. એવાંતો કંઈ નિર્દોષ કુટુંબી કીકારમાઓના બોજ થઇ પડીને કચાઇ ગયાં છે, કંઈકોએ માનીનીચ તેમ પાર પાડવા ને મતલબી ધુચ્છામાં ફાવી જવા કુટુંબી આદર્શોને વધુ કુઝારીને ધર-પારથી ને પેસા-થી નિરાધાર બનાવ્યાં છે. તમે જોને જે હેવાસ લખ્યો છે તે માં મારી આંખમાં આંસુ આવ્યાં છે ને લખેલી વિમલો માં અને ખરી છે તે કું પોતે પણ જાણું છું; પણ ચીર છું કે ક્રોધક કારણો ને સંતેગોને લીધે તમાર માણ, મારી વણી મરજી છનાં, જાપરામાં ધણો જોખમ પડેલો જોડું છું. કું ઇનસાફ આપું તેનાં કરનાં વખ. વહેવા લાયકે કોમ પોતેજ તે નિર્દોષને ઇનસાફ આપરો, સચાઇ મો વર્ષે પણ જાહેર થશેજ. આપણી કોમમાં માણું ફકડાઓ ધણા વધ્યા છે અને એ જડીને તમે છેલે ભેગ સમ દેખાણી ને મજલુત હાયે, એ-ચારને નામે ઉદ્ધા પડીને દાખી દેવી જોઈએ, કે જેમાં સખી-સંસારને સરો લગાડી બીજાઓના ધરની તમાં, પોત કું વેર લેવા, માયું નહી મારે. એ બાજત નું નિરંને એક જગરી જોગવર આર્ટિકલ લખી

કાદવાનો છું; તેટલાં તમે બહેન ધીરજ ધરશે ને આ તમાર લખણ જાપી મારવાની મને ફરજ નહિ પાડેલો.

લીં તમારો સેવક,

ધનજીભાઇ ધાર્ટીખાઉ.

અધિપતિ-“સચાઇ અને હિમમત.”

ઉપરો જવાખ લઇને સુનાચાહ સંતોક બચુચાહ બનાજીને બંગલે જવા તુરતજ નિકળ્યાં. સુનાચાહને એકા એક આવેલાં જોઇને બચુચાહ દરખાઇ ગયાંને બોલ્યા:- “કેમ સુનાઇ પેલા અધિપતિ તરફથી કંઈ જવાખ મળ્યો કે?”

સુનાઇ-“હાજરો, તેથી તો કું આવી. લાવ રૂ. ૫૦૦૦ ને લે આ કાગલ વાંચ.”

બચુચાહ બનાજીએ તો પહેલાં મરકેરી માની, પણ કાગળ વાંચતાંજ શીકાં ફચ થઇ ગયાં. મોઢડાં પરથી લોલી ઉડી ગયું, ને બનાજી ખાનદાનની મગફરી એક પળ દવામાં ઉડી જતાં જે કોણ કંઠીને ઉંચીજ રહેતી તે કુદરતીજ હવે નીચે જુલાર પડી ને કમુલાત પ્રમાણે મુંડી ખંજ-વાળીને કુટુંબનું નાક ને ટેક રાખવા રૂ. ૫૦૦૦ કાઢી આપવા પડ્યા. બચુચાહ જરા જોખરાં થયાથી બનાજી ખાનદાનની બેળમાં લરાયલી રઇ થોડી કમી થઇ તોપણ બંન સખીઓ વચેની દોરતી તૂડી નહિ સુનાઇને તો ખાનરી હતીજ; કે અધિપતિઓ એટલા બીહકણ અને ધુજરા રહેજ કે કોઇ દહાડે ખરાં નામ કામ સાથનો ખરો બનાવ જાપે નહિ; એ જાતની હિમમત ધણા થોડા અધિપતિઓમાં હોય છે; પણ બચાઈની મગફરી અને અદેખાઇ તોડવાનો આ એક પ્રસંગ હતો, તેનો લાજ સુનાચાહએ લીધો.

તે દિવસથી ખેતનાં બાગમાં અંકેકી વાન નહીં થઇ. બચાઇ બનાજીએ જાપામાં આવતી કાઢની તારીફ માટે અદેખાઇ કે ખણુજોડ કરવાનું છોડી દીધું; અને સુનાચાહ સંતોકનાં મનમાં કેટલાક બીહકણ અધિપતિઓનાં ધુજરાં માટે જે ઉતરનો ખ્યાલ હતો, તે સદાનો કાયમ રહ્યો.

કાર્યનું બજા:-“જે મારો બજત મારું કાવું કરે છે તે કચા પણ અંતર સખ્યા વિના; તે મારી પામ આવે છે.” (અખાવ ૧૧ રજોક ૫૫)

આદમ અને ખુદા.

તન-રવાન-બૌદ્ધ-પ્રેરોહર-એને અહુર-મઝદ.

Body-Soul-Christ-Spirit and God.

લખનાર:—ડૉ. જહાંગીર ખરશેહુ દાહ, એલ. એમ. એન્ડ એસ.

“આદમ ખુદા નહીં હય, આ-દમ ખુદા-આ નહીં, લેશન ખુદાકા નુરસે, આ-દમ ખુદા નહોં.”

“We feel we are nothing.
For all is 'Thou and in Thee ;
We feel we are something,
That also has come from Thee
We are nothing, O Thou !
But Thou wilt help us to be.”

નથી કંઇ સનાતન^૧ હમારી અંદર
સર્વ છે તું અને તારે આધાર
જે અમર જડે છે હમારી અંદર
તેનો તુંજ છે નિરાળો^૨ દાતાર.^૩
હમો છીએ ના-બીજ આ પરવરદેમાર!
સીવાય કે કરે તું અમારો નીલાવ.

આદમને અર્ધ
ખડુ બોહોજો પાપ
છે. જે શરીર વડે
આદમ દીકામાં અને
ઓળખવામાં આવે
છે તે શરીરમાં કેષક
સાહેબો આદમની
સઘળી હસી, શક-
તી અને જોગવાય
સમાધાયવી સમજે
છે; તેઓની સમજ
મુજબ અમુક શરી-
રની કોવા ખંધ

અંત આવ્યો, તેનું ચતુક નીપજ્યું. બીજાઓ એ
માને છે, અને તેઓ મધિના કેષક ખાતરી પુરવઠા રી-
જાણે છે, કે મજબૂર શરીરમાં આદમની સઘળી હસી
શકતી અને જોગવાય સમાધ જતી નથી; તેઓની સમ-
જમુજબ શરીર આદમને એક ભાગ છે, અને તે ભાગ
હુંકી દુન્યવી જીંદગી દરમ્યાન આદમ સાથે જોડાયેલો
કે જે જીંદગીની આખેરીએ મજબૂર ભાગનો નાશ
જતાં આદમની જીંદગી ચાલુ રહેશે, જો કે તેના પ્રકાર
મજબૂર ભાગની ગેરહાજરીને કીધે એકસ ફેરફાર
થશે. ખુદરતનાં બેદી પાસાંના જાણકારો જેઓને
લખાણમાં જાણ-બેદુઓ તરીકે ઓળખાવવામાં આ-
તેઓની સમજ મુજબ જે દેખીત શરીર વડે આ
ઓળખાય છે, તે આદમનું સર્વસ્વ નથી, તેનો એક
તત્વ નથી, એટલુંજ નહીં પણ વળી તેનું એક પુરં શ-
વકી નથી. મજબૂર દેખીત શરીર કે જે શ્યુખ આ-

પડી અને શરીરનું ચતુક નીપજ્યું, એટલે મજબૂર
શરીર વડે દીકામાં અને ઓળખવામાં આવતા આદમનો

^૧ અમર, અવિનાશી, હમેશાં ^૨ પુરો, નેહિયો. ^૩ બહિસ આપનાર, બહ કરનાર.

રખત યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો રખત યજ્ઞત વિષે અવસ્તા તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મલતું બાન.

લખનાર:—મી. ધનજીભાઈ માણેકજી વાન્છા.

જે રખત યજ્ઞત વિષે એ યજ્ઞતની બાબત લેખએ તેવું પ્રમાણ આપણને આપણી પાક કેતાળો (અવસ્તા-તથા-પહેલવી) થી મલતું નથી તો પણ જેટલું આપણે મેળવ્યે તેટલું આપણને તે યજ્ઞત વિષે તેના કામ બાબત આપણને પકડો. જેમ દરેક યજ્ઞતો દરેક વીજની ઉપર મવ- હોય છે તેમજ એ રખત યજ્ઞત પણ મુખ્ય કરીને દુન્યામાં "સસ્તી"ની ઉપર તથા "સન્માધ"ની ઉપર મવકલ છે. એ એવું આ દુન્યામાંના કામોનું એવું છે. અને બીજું જે પેલી દુન્યામાં એવું મુખ્ય છે તે એ કે આ દુન્યામાં માણસ જાતે જે કમો હોય તે કમો વિષે જે તેને પેલી (મીનાઇ) દુન્યામાં માન આપવાનો, તે એ રખત યજ્ઞત એક માણસના યુ બાદ એથી બામદાદિ તે ઇનસાફ કરનાર તરીકે આપણે છે.

અવસ્તા ઉપરથી જે આપણને લખાણ મળે છે તે આ છે. પેહેલું; માંચાવાણી કે જે આપણુ અશો ભરત સાહેબના પોતાના બનાવેલા છે તથા જે ધણુ તરીકે એટલે જગમગ આસરે ૧૦૦૦ થા ૧૨૦૦ રની અગાઉના છે, તેમાંથી એ ખુદ રખત યજ્ઞતને ફક્ત એકજ ફકરા મળે છે જે "ઉત્તપદ ગાથા" ધાને તો ૪૬ મોહા-ફકરા પાંચમોમાં મળે છે. જે સ્તી તથા સન્માધની બાબતના ધણુક ફકરાઓ મલે આપણે તેની ખરી જગ્યાએ બેઠું. બીજું; ૧૬માં (પ્રગર્હ ૧૯, ૫૬૨ ૨૮-૩૨) માણસના મરણુ તેવું રવાન કર્યાં જાય છે તથા તેવું શું થાય છે તે તેવું લખાણ મળે છે અને એજ મંત્રજનું લખાણ તોરકમાં પ્રગર્હ બીજામાં તથા મીનોખેરના બીજા

બાબતમાં તથા ડેક્ટર-હાઉગ અને દરતુર હોસંગજીનાજી અરદાએ વીરાધના પાંચમાં બાબતમાં પણ મળે છે. બીજું; યજ્ઞશતેમાંથી જે કાંઈ મળે છે તે ફક્ત તેને, જેમ દરેક ગેહેમાં દરેક યજ્ઞદોને આરાધેલા છે, તેમ ઉશહેતગેહેમાં યાદ કીધે છે અને બીજી વખતે જ્યારે સામટા અમ- સારપદ તથા યજ્ઞદોને યાદ કીધેલા છે ત્યાં તેને પણ યાદ કીધેલા છે અને એ સિવાય યજ્ઞશતેમાં તેને લગતું બીજું લખાણ મળતું નથી. (માથા સિવાય-કે જેને હું આ બાબતને માટે ઉપર કેહેવા પ્રમાણે જુદા રાખું છું.) એણું; આપણી પાક ખોરદેહ અવસ્તા પ્રમાણે આપણને એને લગતું મુખ્ય વર્ણન રખતું પરત પરથી ધણું મળે છે. કે જેની અંદર આ દુન્યામાં તેના શું શું કામો છે તથા પેલી દુન્યામાં બેહેરત વગેરેની ઉપર સંભાળ રાખે છે તે વિષે મળે છે. એ રખત યજ્ઞતને લગતું બીજું લખાણ બાકીની બીજી યસ્તોમાંથી મળે છે જેમ કે એના હમશરીકો શેરાશ અને મેહેર એઓની યસ્તમાંથી મળે છે તેમજ ફરવરદીન પરત કે જેમાં દરેક અશો ફરોહરને આરાધેલા છે ત્યાં એના ફરોહરને આરાધેલું છે, તથા બેહેરામ-પરત-અશી તથા અશીશંગ યસ્તમાંથી વગેરે મળે છે. પાંચમું; પેહેલવી કેતાળો કે જેની અંદર માણસના મરણુ બાદ તેના રવાનને લગતી બાબત ધણીજ બારી- કથી આપે છે તે એ ચોપડીઓમાંથી મળે છે. જેમ કે મીનોખેરદેહની "દેહસ્તા ને દીની," પોરસેસ (સવાલ) ૧૩ માં પુછે છે કે રવાનતા સારાં તથા ખરામ કાવોના લીસાળ કોણ રાખે છે. ઇનસાફ કોણુ કરે છે-તેઓની જગ્યા ક્યાં છે અને તેઓનું શું થાય છે વગેરે. તથા એવુંજ લખાણ "સાયેસ-ના-સાએસ્ત"ના આદ્યમા બા- બતમાં તથા "જુનદેશમાં" તથા "બહમન યસ્તમાં" તથા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે "મીનો ખેરદ" તથા "અરદા- વિરાધ નામુ" એઓમાંથી મળે છે.

* આ રસાયે અરેની બનીની મુદ્રા શીરોજ મહેસા તરફથી ઇ. સ. ૧૮૯૫-૯૬ માં શીખતા વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી આપ્યા હતા અને એ રસાયને "હતામના ક્ષેત્રમદ રસાય તરીકે બહેર કરવામાં આવ્યા હતા. લગભગ ૨૦ વર્ષો અને "મસાત" માં તે પહેલ વહેલો પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

ચતુ-તેની આરાધના કયે દહાડે તથા કયા વખતે થવી જોઈએ. અમસાસપદ યજ્ઞતોની આરાધના તેના દહાડાના ચોક્કસ વખતેજ થવી જોઈએ અને તેવે વખતે કર્વાથી થતા ડાયદા અને બીજે વખતે કર્વાથી થતા ગેરદાયદા.

અમસાસપદ યજ્ઞતની આરાધના કયા વખતે થવી જોઈએ તેને લગતું લખાણ આપણને પેહેલવી તથા અવસ્તા કેતાઓમાંથી બરાબર સુધ્ધ (directly) મલતું નથી. આપણી સાધારણ અકલે આપણે જાણીએ છીએ કે દરેક કામ તેના અનુસરતા વખતે ચતુ' જોઈએ. અને તેજ પ્રમાણે અમસાસપદ-યજ્ઞતોની પણ આરાધના તેના ચોક્કસ દહાડે અને ચોક્કસ વખતેજ થવી જોઈએ કે જ્યેથી તેની અસર માણસની ઉપર બરાબર થાય અને નહીં કે તેથી ઉત્ક્રુ' ગેરદાયદા થાય. જેમ કે અર્દ્ધસુષપ્ત આપણને સુરજા ઉગ્યાથી તે સુરજ અસ્ત પામે ત્યાં સુધી કરવાને માટે ફરમાવશું છે અને એ યજ્ઞના ૯૪ માં ફકરા અશો જરથોસ્ત સાહેબ નિર્મળ અર્દ્ધસુર અનાહીતાને પુછે છે કે "આ દુન્યામાં તારી જે કિયાઓ જુરા-દેદ-પરનાને સુરજના અસ્ત પામ્યા પછી કરે છે તે કણુને પહેલે છે." ત્યારે અર્દ્ધસુર અનાહીતા જવાબ આપે છે "એ સામ્યા અને સ્પીતામાનને લગતા અશો જરથોસ્ત; લિવ-યક-નિયરનક-અપરકરક અને અપપ્રયોસક એ (બદ રહો), મારે લગતી દેવધરનાઓએ રાત્રને વખતે કાપેલી કીધાને સ્વીકારે છે, અને તે બદ રહો છરો ગના હજાર જે દેવોની આરાધનાને હું સ્વીકારતી નથી તેની પુઠે જાય છે (યાને તે સ્વીકારવાને તે કિયા કરનારની આરાધના

એમાં થાય છે)." એ ઉપરથી આપણે જોઈશું કે અમસાસપદ-યજ્ઞતોની કિયા તેના ચોક્કસજ વખતે કરવી જોઈએ, નહીં તો કાયદાને બદલે ગેરદાયદા થાય છે. કે આપણને કાંઈ વખતે તેજોની આરાધના કરવી એ તકથી નથી મળતું પણ આપણે ચોક્કસ કાલોથી શોધી કાઢવાને શક્તિવાન થઈ શકીએ. પેહેલું કારણ આપણે કાંઈ ભણવાનું શરૂ કરીએ તેની અગાઉ આપણે ભણતી વખતે જે વખત હોય તેની "ગેહ" પેહેલે લીએ છીએ એ ગેહોમાં તેના વખત પ્રમાણે ચોક્કસ યજ્ઞતોને આરાધેલા છે. જેમ કે હાલન ગેહમાં મે અને રામયજ્ઞને અને એ પ્રમાણે બીજા યજ્ઞોને. બીજા કારણ જે દહાડે જે રોજ હોય તે રોજનો જે યજ્ઞ હોય તેની તે રોજ બંદગી કરવી, અથવા એ તે રોજ બંદગી ન હોય તો જે રોજના તેના હમકાર હોય તેને તે યજ્ઞતને લગતા બીજા યજ્ઞતો જેમ કે હોરમજ્ઞને લગતા દએ-પ-આદર દએ-પ-મેહેર દએ-પ-દીન તે પ્રમાણે બીજા રોજને લગતા યજ્ઞોની બંદગી કરવી જોઈએ. ત્રીજું કારણ દરેક યજ્ઞના તરજુમાં પરથી માણુમ છે કે તે યજ્ઞત રાત્રને માટે આરાધવાને વધારે સારો દિવસને માટે. જેમ કે ઉપર લખ્યું તેમ આવાં અસર દિવસને માટે તેમજ તેરતર તીર યજ્ઞતની આરાધના રીક પડે છે કેમ કે એ યજ્ઞના ૧૩ માં ફકર આવે છે કે તે (તીર યજ્ઞત) પેહેલી દશ રાત્રે શરી આકાર લે છે અને (માણુસને મદદ કરવા જાય છે તે અને મરદની શીકતમાં જાય છે. તેજ પ્રમાણે જાય બીજી વીસ રાત્રોને માટે શરીરનો આકાર લઈને ગોધ તથા પૌંડાની શીકતમાં જાય છે. તથા મોહોટી ૨

† આપણા લોકોને એહેવો બીચાર છે કે અદ્વિસુરની કિયા અથવા બંદગી હસાહેન ગેહમાં નહિ થઈ શકે; વફરો નવાજે (કરદો ૧૬ મે. ફકરા ૬૧ મે.) અને બંદગી હસાહેન ગેહમાં કરી છે (અને તેની સુરાહ બર આવી તે ઉપરથી જણાવે છે કે હસાહેન ગેહમાં અદ્વિસુરની બંદગી થઈ શકે. (ગેરવદ-તે. દી. અકલેથરીયા).

(૧) એ માટે વધુ દરેક ગેહના પેહેલા તથા બીજા કરદા જુઓ. તથા મહોટી હજન ચપ્તમાં જ્યાં શરૂ થાય તથા ફકરા પછી જે ગેહ લખીએ છે તથા છેલ્લે લખીએ છીએ તેમ પ્રમાણે શીરોત્તમ ચપ્તમાં.

(૨) એજ પ્રમાણે બીજા અમસાસપદને લગતા યજ્ઞોનું બ્યાન માટે જુઓ ગેરવદ. કા. એ. કાંગાની જે અવસ્તા આઘતી ત્રીજી-પાત્ર ૧૪૫ મું.

(૩) એજ પ્રમાણે બેહેરામ યજ્ઞમાં પણ બેહેરામ યજ્ઞ માણુસની મદદને માટે દશ શીકણો ધારણ કરે છે. બેહેરામયજ્ઞ પેહેલા ૧૦ કરદા તથા એને પગડું સાહનામમાં જ્યાં કિરોહોસી, અરદેસર બાબેકાનની બાબમાં જણાવે છે.

રત (કરો સાનમે) ને રાતો ઉઝાં વગર એટલે
 ાપી રાત નશન પગથી આપણી સંભાળે છે. આએ
 જે કારણે સાથે લીધાથી તથા બીજા એવાં ફીલી આ-
 નાં કારણથી આપણે અમસાસપદ તથા ચરનોતી આ-
 ધનાના દિવસ તથા વખત નહીં કરી શકીએ. અને
 આરે એજ પ્રમાણે આપણે આપણી આપણે કેદવાતા
 નુ યજ્ઞતને માટે પંચુ નહીં થઇ શકે. (૧) રંજુને
 શહેન ગેદુમાં એના હમચરીકા સાથે યાંદ કરે છે જેમ
 “આયેસ (અને) પચીવના વખત ઉશહેન. જે વખતે
 ાદ યાદવાનુ તથા ધરપણીનાં અધિકારને લખવું (કામ
 છે) તે વખતમાં (દાદાર દોરમંજને) ખુશાલી કર-
 ને માટે પાક, અશોધવામાં, રતેદમદ તથા દુન્યાની શુદ્ધિ
 નાર રાશેરા વજ્ઞની સહથી સામા કરતે યજ્ઞતની તથા
 ાની શુદ્ધિ કરનાર અને દુન્યાની આપણી કરનાર આ-
 નાદ (યજ્ઞ) એ બધાઓની આરાધના કરાને વીગેરે
 .....વળી “દારેસ્તાને દીની” ના ૩૦ માં બાબના
 નસમાંથી એવું માલમ પડે છે જે માણસના મરણ
 ની ત્રીજી રાતે એટલે ચોથા દહાડાના બામદાદે જે દિવા
 નામાં આવે છે અને તેની અંદર ત્રણ યજ્ઞદોને તેની
 ધાધના દદન ધનગ્રાથી કરવામાં આવે છે તેની અંદર

એક દરમંની કિંતી રસન તથા આરતાંદને માટે કરવામાં
 આવે છે તે એટલા માટે કે આમદાદની રોશની અને ઉશ-
 હેન ગેદેને મલે છે. કારણ કે આરાતાંદ યજ્ઞત કે જે
 બામદાદની વખતે (ઉશહેન ગેદેમાં) રતેદોના પાદશાહ છે.
 (Ruler of glory) અને માણસનો પ્રાણ તેના મરણ
 પછી ચોથા દહાડાની બામદાદે (ઉશહેન ગેદેમાં) પાતાનો
 લીસાજ આવે છે તેને. (આસનાદને-એટલા તેના જોડાયા
 રસને: પણ) ખુશ કરવાને એ દિવા તેને: અરપણુ કરે છે.
 એ ઉપરથી આપણે જોઈશું કે દરેક અમસાસપદ યજ્ઞતની
 દિવા તેના ચોક્કસ વખતેજ કરવી જોઈએ: કે જેથી તેના
 પુરતો ફાપદા હાંસલ થાય. જેમાં કે એક બીજે દાખલો
 લખએ હમેસાં આપણે આપણી નજરે જોઈએ છીએ તે
 લખએ. ખુરશેદ-મેહેરની નીઆયેસ તથા પરતોં આપણે
 સવારથી સાંજ સુધીમાંજ કરીએ છીએ કારણ કે સુરંગના
 ઉમવાથી ખસાજ ચીત્તે જે ની કે અંધકાર વગેરે દુરાચાય
 છે અને બીજી ચીત્તેને પાકીજગી થવાનો સખજ થાય છે.
 ત્યારે આપણે જોઈશું કે રસ્તુ યજ્ઞત ઉશહેન ગેદેમાં કરવી
 જોઈએ અને તે મુખ્ય કરીને મુરશાંદ (અપેરેતાત) રસ્તુ
 આસનાદ અને જમીઆદોને લણુથી જોઈએ.
 (અધુર.)

(૧) જોગી ખુરશેદ નિઆયેસ. પ્રકાશ ૧૧ થી ૧૫

વિશે વાંચે

ઉપર અજ-

ક મી. કેમચર કાચરાઇ પારસી કામને આ મુજબ
 લીમેન્ટ આપી હતી. ” “દિ-દુસ્તાનમાં સેધી આગળ
 કામ પારસીનીજ છે. પણ આગળ વધતી કામ
 ને કાનુનો ધરાવા જોઈએ તે કાનુનોની આપણી
 ની ગેરદાજરી માલમ પડે છે; આ સમાને મારી અરજ
 માર્ક પણ ગુચરડા બંને સ્વાસ્થ આપી પડે તે વખતે
 થોમસે, નિચાર કરજે, અને પછી આગળ
 આજનો પારસી સંસાર એક “બેહુકેલાં
 ” સમાન મને લાગે છે, મી. મા. માદન.

વાળું પડે છે. જાણુડો રંગ માણસને ઉદાસ બનાવે છે,
 રચાના બંદીખાનામાં ‘વેનડીવેશન’ ના કાચમાંથી જાણુડી
 રોશની પડતી હતી જેથી ત્યાં રહેનાર કેદીઓ સુસ્ત
 અને ઉદાસ બની જતા, જે તેઓને બીજાં જોરણોમાં
 ખસેડવામાં આવતા તો ફરી તેઓ ચપાળ બનતા. દરજ
 યોની આ સાધારણ પ્રસાદ છે કે લાલ રંગનાં કપડાં
 ઉપર દામ કરાથી તેઓને માવાનો સખત દુઃખારો
 અને ઉમડી થાય છે. તેમજ એ રંગે જાનતવુંની બીમારી
 લાવે છે.
 મી. મા. માદન.

બહેસ્તના બાગનો દરવાજો કેમ ખોલશે?

ગુપ્ત જ્ઞાનીનું એક બાલુવાળેગ સ્વપ્ન.

લખનાર—મીં બેદમન ચોરાબજી જહાં, બનાજી.

એક ગુપ્ત જ્ઞાની એક દિવસે પોતાના રૂપેતા મુજબની મધ્ય રાતની ક્ષત્રીની ભક્તિ કરી તરોમ મનુષ્ય જાત ઉપર શાંતી અને મીનાઇ રક્ષાના પ્રવાહ પોતાની ઉમદા ભક્તિ વડે મોકલ્યા અને પોતાના ખીજાના ઉપર જઈ

નિદ્રાવશ થઈ ગયો અને એક બાલુવાળેગ સુંદર સ્વપ્ન બોલું જે નીચે પ્રમાણે રલુ કરવામાં આવે છે.—

“મને પોતાને એક મહોટા પહાડ ઉપર ચઢતાં મેં જોયો. ચઢતાં ચઢતાં યાદની સુરત થઈ ગયો છું. આખરે પહાડને મથાળે આવી પુગો છું અને આરામની જગા મેળવવાને માટે અહીંતહીં નજર ફેંકું છું તો મારી નજરે એક મહોટો દરવાજો આવડ્યો પડ્યો અને તેને મથાળે એમ લખેલું જણાયું કે “આ દરવાજો બેદસ્તના બાગમાં દાખલ થવાનો છે. આ દરવાજો એક હજાર તાળાઓથી બંધ કરવામાં આવ્યો હતો, અને એ વતરોગે વચમાં એક મોટું તાળું હતું. સર્વ તાળાઓ ખોલી શકાય તેવાં હતાં, પણ પેલું સર્વથી મહોટું તાળું ખોલ્યા વગર કોઈથી અંદર દાખલ થઈ શકાય તેમ નહોતું. આ મોટાં તાળાની દશ હજાર કહો હતી.”

આવી શખત રીતે આ બેદસ્તના બાગના દરવાજાને બંધ કાઢેલા જોઈ હું તદન નીરાશ થઈ ગયો. અને એ દરવાજો કેમ ખોલી, શકાય અને મને ક્યારે શક્ય મળશે એવા વિચારોથી આ દરવાજો નીહાળતો હતો.

બેદસ્તના બાગના દરવાજા ઉપરના લેખો.

એ દરવાજા ઉપર આ પ્રમાણેનો લેખ નજર પડ્યો. “માણસ પોતાની મરજી બળ (Will-force) વાપરતું નથી તેથીજ નીરાંધળ નીવડે છે.” તુરત આ લેખ ગુપ્ત થઈ

ગયો અને તેની જગા ઉપર “કેશીય ફર” એવાં શબ્દો નજરે પડ્યા. આ શબ્દો વચિતાંજ મારી નીરાંધી દુર ગઈ અને ગુપ્ત હાલુથી વિચાર કરવા માડ્યું કે દરવાજો કેમ ખુલી શકે. એકદમ વિચાર આવ્યો કે બેદસ્ત દરવાજો તો સદૃશ્યથી ખોલી શકાય, આવા વિચાર વમળમાં મેં દરવાજા તરફ નીજાહ કીધી તો આ પ્રમાણે લેખ નજર પડ્યો. “બોલ તારું બોલેલું સાંભળવા આવશે! બોલ, માણસ જાતના બવાને માટે અને આત્માની મુક્તિને માટે તે શું શું કર્યું છે, કહે, જે શબ્દોમાં આ તાળાઓ ખોલવાની આવી સમાયતી હશે તે બોલો તું બોલશે ત્યારે આ દરવાજો ખોલશે અને દાખલ થઈ શકશે.”

આ લેખ હળવે હળવે ગુપ્ત થઈ ગયો અને તે સોના જેવી અળકતી અને સાદ માસમ પડી. હું દરવાજામાં દાખલ થવાનો મારો હક સામેત કરવા માટે અવાજે મારા સદૃશ્ય મિત્રે બોલવા લાગ્યો અને અવાજથી આલુઆલુની એકાત જગા તીના પાડાને ગાણ રહી

હું આ પ્રમાણે બોલ્યો, “તાની વચથીજ હર તે સંકલે વેડી મોટો થયો છું કેટલીક મુશ્કેલીઓ છતાં અજ્ઞાસ ચાલુને ચાલુ આગળ વધાવ્યો ગયો અને સાલ લોકોને આપતો ગયો, ઉમદા હેલુથી પરિન જ ગુજરતો રહ્યો અને લોકો તરફથી માનઅરકામ કીર્તી મેળવતો ગયો. જેમ જેમ કીર્તી મેળવવા લે તેમ તેમ મારા ઓળખના અંગેનાં અને બંધ માણસો નીંદા કરવા લાગ્યા, મારી રીર્તિને ક્યંક લગાડવા લા મારી સાથે દયામાજ ચવાના લાગ્યા, અને મને તોડી સર્વે લોકો પોતે કીર્તી મેળવવાની કોળેપ કરવા લા ગેં મારી છૂંત જોઈ કે આ દુન્યવી કીર્તી તકલીદ મનને બેચેન કરનારી છે, જી હીનીની જોનને જુમાવી

અને મરણ પછી પણ આપાતી કરનારી છે. પણ ઉદયોગથી અને સદ્યજીવી જ્યાં પણ જતો. ત્યાં છાપ હોઠા ઉપર બેસાડતો અને સર્વને ઉપયોગી પડતો, યાને મારામાં ઉપયોગી પણ પ્રગટ થવા માંડ્યું. બોલ્યા પછી મેં પ્રભુ આશા રાખી હતી કે દરવાજો શે; પણ મારી મોટી અન્યથા અને નીરાશી વચ્ચે કે દરવાજો જતાં પણ હૃદયે નહીં પણ મારો "ઉપયોગી પણ" નાં અવાજનો પડધો ચોતરફથી રહ્યો.

વળી પાછો "કેરોષ કર" નો હોખ દરવાજા ઉપર નીકળ્યો. મેં મારા બીજા સદ્યજીવો યાદ કીધા બોલવા માંડ્યું.

પારકી ઓછોને મા બહેન તરીકે ચાલી છે અને આપ્યું છે, કોમળી ઓ સાથ બદલેવાર રાખ્યો નથી પવિત્ર છંદગી ગુમરી છે. વળી "પવિત્ર છંદગી" ના બોલોના પડધા આજુબાજુની જગામાં ગાઇ રહ્યા, દરવાજાના યોડાંક તાળા ખુલી ગયાં.

શોડીક આશા આગાથી વળી મારા બીજા સદ્યજીવો કરી બોલવા માંડ્યું.

ધર્મનું મોડું ફરમાન મનની સ્વચ્છતા રાખવાનું વિરોધી જાનનો હોઠામાં ફેલાવો કીધો, કોમળીથી મારી, બીમારી અને જાદી દુર કરવાની દરેક કોશિશો. હુંકામ, મગરૂરી અને રીતસાત વગરના માણસોને વર્તણૂક ચકાવવા શીખતી છે. આવી કોશિશ કરતાં બદ છંદગી ગુમરનાર માણસો મારા દુશ્મન થયાં,

મારી સામે કાવાદાવા કરવા લાગ્યા, હોઠામાં મારી મગરૂરી કાઢા કરાવી, સંસારમાં કંકાસ અને જંગાણ પડાવ્યું. બદ છંદગી ગુમરનાર માણસોએ તરેહવાર રીતે મને દુઃખ દીધું. મેં તેઓને પાછું દુઃખ દીધું નહીં પણ તેઓના કવાદાવામાં નહીં ફસ તેથી તેઓથી દુર રહ્યો, બદારથી તેઓ તરફ ધીકાર દેખાડવા લાગ્યો, બાતેનમાં તેઓ તરફ દયા દેખાડવા લાગ્યો અને તેઓને બોલો સારો મારો દેખાડે તે માટે બંદગી કરતો હતો અને તેઓએ મને જે દુઃખ દીધું તે માટે તેઓને મેં "મારી બહી" આમ બોલતાજ ધણીક તાળા બોલી ગયાં અને "મારી"ના બોલના અવાજના પડધાથી તે જગાં ગાઇ રહી.

આથી મને ઉત્તેજન મેલવાથી મેં વળી બોલવાનું માંડ્યું રાખ્યું.

"ચોક્કસ હાલતો કામ કરતાં હરદમ ખુદાને માદ કરે છું. ખુદાની ભક્તિમાં દુરસંદનો વખત પસાર કરે છું. ભક્તિનું જળ એવું તો વધવા માંડ્યું છે કે તમામ મીઠામાં ખુદાજ નજરે પડે છે. તેનીજ ખુશમરતી જણાય છે તેથીજ તમામ મીઠા, અને સર્વ માણસ જાત જોતા તેઓ ઉપર ભક્તિનો પ્રેમ ઉભરી નીકળે છે. અને સર્વને આનંદ અને સુખ આપવામાંજ મને સુખ અને આનંદ મળે છે. દુઃખીના દુઃખનું તારણ કરવા, લુપ્તયાને અનાજ આપવા, દમગીરને આનંદ આપવા, શોકાતુરને દીલાસો દેવામાંજ મારું સુખ અને હૃદયની સેવા માત્રું છું." આ બોલોના પડધાથી સર્વે જગાં ગાઇ રહી, સર્વે તાળા ખુલી ગયા અને બેહરતનો દરવાજો ખુલ્યો થઇ ગયો અને હું ખુશાલીમાં લીન થઇ ગયો. (અધર)

અસાડો બાળયો.

"હવે હું કદી પરજીવનો નથી" જાતુંએ તેની કી ના પાડવાથી હોઠાએ કહ્યું. એમ પેમાં નાં કહારો!" જાતું બોલી, "વળી કાંવ નહીં!" તારા જેવી સામરી મને બાપસંદ કીધો તો બીજા મને પસંદ કરવાનું છે? ત્યુ બોલી તે ત્યાંથી ઉભી પુઝીએ નહો.

(સોહન.)

ફેરાનની પુઠ.

"આજનું પેપર વાંચ્યું કે જમશેદજી" મીસીસે કહ્યું, "આજે રસતાપરથી એક બાઇ જતીતી તેને શું પહેર્યું છે તે જોવા સારું એક બાઇ બારીમાંથી દીઠમને જોવા જતાં રસતાપર પરી ગઇ." "બરાબર છે," જમશેદે જવાબ વાળ્યો, "આજ શાવ બરાબરો ફેરાનની પુઠ પુઠેજ પસરાયછી."

(સોહન.)

હાલો દોહરો દીકરો.

બમનજી બંદેનાની બરણી પપેરીની સવારમાં પોતાના મીસીસ અને છ વરસના બુચાજીને લઇને નામવેમાં બેસી ધોખીતલાવ આતશગેહેરામ જતા હતા. ત્રામવે ધણીજ ચીકાર હતી અને વચમાં પણ હોક ઉઠ્યું રહ્યું હતું. એક રોડ પર એક મધ્યમ વયની યુરોપીય બાઈ નામવેમાં બેસવા ચઢી પણ જગા ન હોવાથી તે બાઈ વચ્ચે ચલચરા કચરીમાં હોમી રહી. કંડકતરે તેણીને ઉતરવા કહ્યું પણ તેણી ઉતરી નહિ અને પાંચેક મીનીટ ત્રામવે પ્રેસેનજરોના બખરાત વચ્ચે ખોટી ઘડ એવામાં એકાએક મીં બમનજી બંદેનાની બરણીના બુચાજી બધા સમજે તેમ તીણા અવાજે બોલી ઉઠ્યા. “પપા, તમેએ અને તે દહાડે કહેવું ની કે કોઈ મોટું માણસ ઉઠ્યું રહે તો આપરે કોળિને જગા આપો.”

“હારતો દીકરો! લાખ રૂપાની વાત છે. કેવો મારો ડાહ્યો દીકરો!” મીં બમનજી યુજ પર હાથ દેતા દીકરાજીને પસવારતા બોલ્યા ને મમાજીથી દીકરાની કુસવારી ભેંધ હોકો ભેંધ તેમ દસવા લાગ્યા.

“હું તે પપાજી, આપ બચારી મડમ ઉમી રહીજ.” હું તમારા બોરા પરથી ઉડી જઉં ને મારી જગ્યાએ એને બેસવા કહું? સાઈ લાગશે કેમ મમાજી?”

પ્રેસેનજરોમાં દસવાનો અવાજ, મીં બમનજી બંદેનાની બરણીનો મીઝસ ગેબ ને મમાજીનો સ્વસ્થાપ પર બેસાડ. કેમ વાંચક! કેવો ડાહ્યો ડોહરો દીકરો?”

બરબોર ૨. ચીનાઇ.

લીસ્ટ લાંબું હોયું બેઠાએ.

“ચાલ હોમી. એમ આવ મને તારા માનનારાઓનાં નામ અને તેઓ તારી પર કેટ કેટલી રકમ મંગેજ તેનું એક લીસ્ટ લખાવ.”

“એક મીનીટ સજર કરજે હું કાઢાજી” હોમીએ કહ્યું “મને તમારા બરવામા સડી લરવા દેઓ!”

(સોવન)

“બોરોદબાઈ ખા.”

બરીબ બચારી બોરોદબાઈ ખાં! બચારીએ તેમ બે પ્રાથમરો શીખી ને પછી જાણે એમજ સમ લાગી કે મારાં જેવું ઇંગ્રેજ જ્ઞાન ધરાવનાર કોઈજ બસ જરા જરામાં પોતાના માપ શાયે, બપાઈ શાયે, મ શાયે, બપેકે ધરના રામા શાયે યાતો દુધવાળા યા ઇંડાં શાયે બસ ઇંગ્રેજમાંજ ફેંકે! એક દહાડે પપેરીનું સીવારવા દરજીને બોલાવ્યો. ને અરજી ઇંગ્રેજ ને બા શુજ્વાલીમાં તેની શાયેમી ફેંકવા લાગી ને ઉઠ્યું બો બાઈ ખાને સીવાઈ લારી પડી.

“પણ મરો જુનો તેજર તો રૂપીસ શ્રી હોતો ને તું ૪ રૂ સીવઈ સાની મંગિય? રૂપીક?”

“બાઈ મારું કામ જોર ને તેનું કામ જોર” યુજમાં બાઈનું સુરપાનું ઇંગ્રેજ સમજતા દરતાં બો.

“નોનસનસ! વધી કામ શું જોડ?” તો પેલા કરતાં “you are dearer to me.” વાંચક! વાઝમનો શું તરજુમો થયો!

મીસીસ બજા બરબોર ચીની

કુનેહબાજ.

સોરાબ એક દુઝનદારને ત્યાં મપેા.

“તમે મને માલ મોડવી આપયો, પણ હજુર પૈસા લેવા કેમ નથી આવ્યા?” તેણે પુછ્યું.

“ઓહ, એક મકરુથ આદમી પાસે હું કદી મળતો નથી.

“નહીં નહીં? તાહરે એક માણસ જો પૈસા નહીં તો તમારો ટકુ કેમ ચાલે?”

“થોડો વજત હું થોમી જાઉં. પછી જોડું પેલા આપરી મેજે પૈસા તોલતો નથી તાહરે હું અનુમાનપર આઉં છ કે એ મકરુથ નથી, અને તેથી પાસેથી પૈસા લીધરાયું.”

(સોવન)

મત્રીભની યુક્તી."

પેશી—પીલાં હું કાઠની પાવરરતે જાઉં છું ને તેથી
 જગવામાં બે રમાય યુક્તિ. સમજ્યું કે ?
 પીલાં—બે રમાય ? મરે બે રમાયલું હું કામ ?
 પેશી—તે જોની ડીઅર; વાલ એમ છે કે મારા
 હાથે મને કહેલું કે તેવણુ પોતાના વીલમાં મારે નામ
 ૩૦,૦૦૦ લખશે ને તેથી ડીઅર કાઠીજીને ને બધાને
 વા મને ધણું આશુઓ પારવા પડશે ને તેથીજ બે
 મું—

પેશી—પણ વાર, સમજે કે તમારે નામ કાંઈ નથી
 હું તો ?

પીલાં—તો તો ડીઅર, બેને બદલે તણુ રમાડો
 તેં સારી યાદ આપાંતો.

બરજોર. ૨. ચીનાઇ.

રીઝર્વડ.

રામ એક દહાડે પુને જવા ટ્રેનમાં બેઠો, તેણે
 આમત્રની જગ્યા લીધી હતી. થોડીક મીનીટ પછી
 ખીજે પારસી ત્યાં આવી લાગ્યો.

મી. આય જગ્યા તો મેં લીધેલી હતી" તેણે
 કહ્યું "બરજોર ?" બેરામ જગ્યાની ખચખાં
 બેલયો.

હા પેલાએ કહ્યું, " ને મેં વળી સીટપર ન્યુસપેપરની
 પાંચ "

રામ ઉઘો અને બેઠક પરથી ન્યુસપેપર કઢાડ્યું.

કાકા આય તો એક કાલતું ન્યુસપેપર છે," તેણે
 ખી તારીખ જોતાં કહ્યું, તમે હું આય એક કાલની
 રીઝર્વડ કાઢીશું ?"

તોએ વપારે ધાંધલ કરવાનું માંડી વાળી બીજી ગમ
 ની જગ્યા લીધી.

(સોલન.)

કંઈ જાતનો આદમી ?

એ કેવો આદમી છે વાર ?"

તો આમત્ર, જે આપણે એની પસંદગી સાફ એ
 ર કયે તો એક તે રજવામાં સેરવી દેય છે ને બીજી
 પાંચે ધંકવા માટે છે.

(સોલન.)

હીજર-જવાબ.

શોલી—સાહેબ મારા પપાએ પુછાવ્યું છે કે તમારું
 નામ શું ?

મહેતાજી—અટવા મારું નામ ખી હંજુર પુને માંત્રમ
 નથી ? મારું નામ પાનાચંદ ! ગયેરા !

શોલી—વાર સાહેબ.

મહેતાજી—શું મારું નામ ? બોલતી જોઈ ?

શોલી—તમારું નામ કુલચંદ ગુધરા; બેઠકેવે મહે-
 તાજીનો મહેરા.

બરજોર. ૨. ચીનાઇ.

CHAT.

કુંવર કસરેવજીને સારા ગામતી કનવાર હતી ! લોકની
 નીંદા કરવામાં તેણી નંબર વન હતી. પડોશી આગળ
 રોજની કાઠની ને કાઠની નીંદા કરવાની દુમેશની તેણીની
 આદત હતી.

એક દીવસ કુંવર દાઘમાં કંઈ સીવવાનું લઈને પોતાની
 પડોસણને તાંદ ગઈ.

" મરે તમુંને ખબર કે દીનામાય, પેશુ નાંકેતું" એ
 આવી ઉઠતી તેમાં તો આજે લાસત આયું જો !"

" હા હું જાણું છું," દીનામાયે કુદેથી કહ્યું.

" મરે તમે એ લોકનો સામાન જોયો કે ?

" નહી, મેં કંઈ ધ્યાન આપ્યું નથી.

" બે મારાં બરેલાં ઉતારે સામાન તો એવા કે હું તો
 તેના સો રૂપિયાથી નહીં આયું. કંઈ બરતીને બામટાં
 તો એવાં એખરા એખરાં જેવા કે જોવા નહીં ગમે તેથી
 સીંગીને ચારામાં બરેલાં ! ને છોડાચાં ! તોજાહ કેદશે
 બોલેજ, પણ મરે એવાં ડરડી કે જોઈતે સુગ લાગે,
 મારાં છોડાઓને તો એ લોકની સાથે જોળાવાળી નહીં
 દેડે ! ને માંખ ! છડાં પીડાં જેવી સારી ને તેવુંજ
 જણવાન. આપને મોને કાણુ જાણે પીપયું હોશે ? મરે
 એ કાણુ હોશે. તમે જોજોજો ?"

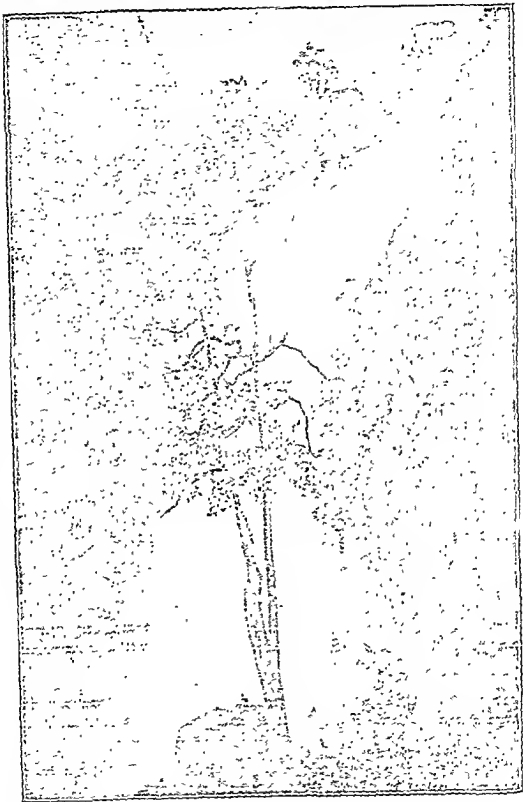
" હા ધણાં સારી રીતે !"

" હે ? કાણુ છે ?"

" મારા બેન બંધેલી !

કુંવરે ત્યાંથી આવતીજ પડી.

(સોલન.)

Figs. 1 & 2.

પરોડીઆમાં પોકાતે છે કેમ જાહેર પીયુ પીયુ, ને પીયુ તેનો આવીને મકેલ તુરત,
તેમ પવિત્રાઈમાં પુકારશે તુજે પિતા પિતા, તો પિતા તુંજનો આવીને મનશે તુરત,
ને પુછશે કે શું કામ છે બેટા મહાત્મા, ને ઉત્તર તું દેએકે દર્શન કરવાં છે તારાં. ખુરશેદ.

હીઝ એડિટર-ગ્રી, ધી સ્ટ્રીટ ઓફિસ,
 ફોર્મલ ફોર્મલ થોમસ બેરન
 પીપીગ્રાફ.
 સુખદેવનાં નામદાર ગવર્નર.

આર્થાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૫].

હીઝ એક્સેલન્સી, ધી રાઈટ ઑનરેબલ

ફીમેન ફીમેન-થૉમસ, બેરન વીલીંગડન.

જી. સી. એમ. જી; ધી. સી;

લખનાર:-જે. એલ. ડી. બાર્બાયા.

Experience is the best teacher.
Only the school fees are heavy.

મહાન નિશાળ તે અનુભવશાળા મનાય,
જેનો ખર્ચો પરિચય ભાગ્યેજ મેળવાય.

અંગ્રેજી રીત ભાત અને ચારિત્રોનાં પુસ્તકો વાંચતા કેઈને પણ તાજાડોળ જણાઈ આવશે કે વિનાયત તરફ મનુષ્યનાં સારાં ખાનદાન અને સારાં સગવળ તરફ મનુષ્યનીય દ્રષ્ટિએ જેવામાં આવેછે, કે નેટલું માન પૈસાને અપાતુ નથી. મનુષ્યનાં સારાં આચરણ અને શુભ અને ખાનદાન એની પદવી એટલી બધી તેા ઉત્તમ લેખવામાં આવે છે કે તેના ઉપરથી નિચેની બે કહેવતો ખાસ નિકળી છે:-

A man is known by the company he keeps==સંગત ઉપરથી મનુષ્ય શુભ જણાય.

A man is influenced by the Society he possesses==સંબંધને લઈને આગળ પગ મુકાય.

આજે અને હું આપણી ઉપર સરદારી ભોગવતા મુંબઈ ઇન્ડિયાના હાકિમના જીવનની રૂપરેખા આલેખું છું; જેના જીવન ઉપરથી જણાઈ આવશે કે એક વખત મહેસા પુણું ટેકા પછી, મનુષ્ય પોતાના શુભ અને નશીબને અંગે કેટલો આગળ વધી શકે છે.

ઈંગ્લંડના એક અંગ્રેજ રહીસ મીં ફેડરીક ફીમેન-થૉમસ કે જે હેંગ્વાનના પહેલા વાઈકાઉન્ટની પુત્રી મેળવને પરણ્યો હતો. ઉભય દંપતિને પેટે એક પુત્રનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૬૬ ના સપ્ટેમ્બરની તા. ૧૨ મી બોલ્યો હતો, જેનું જયપણું નામ ફીમેન રાખવામાં આવ્યું હતું.

જ્વાહરી વિષય પુરતું જ્ઞાન મેળવ્યા બાદ, નિશાળની છંદગી દરમ્યાન મીં ફીમેન ફીમેન-થૉમસે ફિકેટના હુશિઆર ખેલાડી રૂપે નામના મેળવી હતી અને છંદન તેમજ કેમલીજના ધણેવન તરફથી કેપ્ટન નેમાયા હતા.

ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં તેના લગ્ન બેરન બ્રાસીની પુત્રી ઑનરેબલ મેરી એક્સેલ જેઝ થયાં હતાં.

ઇ. સ. ૧૮૬૩ માં તેઓને પેટે પ્રથમ પુત્ર અવતર્યો કે જે ઑનં મી. જોર્જ ફેડરીક ફીમેન-થૉમસ ભવિષ્યના બેરન વીલીંગડન છે.

ઇ. સ. ૧૮૬૫ માં લૉડ બ્રાસી જ્યારે ઑસ્ટ્રેલીઆમાં વિક્ટોરિયા ખાતે ગવર્નર નેમાયા ત્યારે તેણે પોતાના

(આશ્રમ) મી. ફ્રીમેન-ચોમસને પોતાના એઈ-ડી-કેમ્પ નેઆ હતા.

ઈ. સ. ૧૯૦૫ માં સરકારી નોકરીમાં ત્યાંથી તેઓની નેમલુંક્રીનીએરી ખાતાના જુનિઅર-લૉડ તરીકે યથા હતા, જે દરમ્યાન ઈ. સ. ૧૯૦૦ માં હેરલ્ડિસ તરફથી 'યુ'ટાઇને તેઓ પર્સ્યોનલિટીમાં બેઠક મેળવવા પામ્યા હતા. ત્યાર બાદ ઈ. સ. ૧૯૦૬ માં બેડમીનના ભાગ તરફથી ઈ. સ. ૧૯૧૧ માં કોર્નવોલીસ તરફથી તેઓ ફરીથી 'યુ'ટાઇ પર્સ્યોનલિટીમાં આપ્યા હતા.

સસેક્સ ઇમ્પીરીઅલ યોમેનરીના મેજર તે પછી તેઓ થયા હતા અને ત્યારબાદ સમ્રાટ રાજના લૉડ-ઈન-કોન્ટ્રોલ પદે આપ્યા હતા. ત્યારબાદ લૉડ વિર્ગીનસને બેરન તરીકે અલગવવામાં આપ્યા હતા, અને તેઓની જાગીર ગ્રિમ્સમાં રેટન ખાતે વિર્ગીનસ મધ્યે હોવાથી તેઓ રેટનના બેરન લેખાય છે. રેટન ખાતેના બેરન પદને પામવા તરફ તેઓ પ્રથમજ છે. તેઓને એક બીજો પુત્ર પણ છે.

ઈ. સ. ૧૯૧૩ ના એપ્રિલ માસની તા. ૪ થીએ તેઓ મુંબઈના ગવર્નર રૂપે મુંબઈ શહેરના એપોલો બંદર

આવી પહોંચ્યા, અને તા. ૫ મીએ તેઓએ હાકિમ તરીકે પોતાની હકુમત અસાવવા માંડી.

ત્યારબાદ આપણે જોયું છે કે તેઓએ કાષ્ટ પણ જનતાની ગડબડ કે ધાંધલ વિના કેવો કારભાર ચલાવ્યો છે. યુરોપમાં ચાલેલી લડાઈના પ્રારંભ કાળમાં જ્યારે અત્રેના બ્યાપારીઓએ રોજની અપત્તી ચીજોના ભાવો વધારી મૂક્યાં, ત્યારે તેઓ પુનેથી અત્રે આવી આપણાં શહેરના પોલીસ કમીશનર મી. એડવર્ડ્ઝ જોડે ખાંડમજર, માડવીના લવાઓમાં જઈ જન દિલનું નથુના લાયક કાર્ય તેઓએ કીધું હતું. અને તે બાદ આ શહેરના પ્રથમ શહેરી રૂપે સર શ્રીરંગશાહ મેહતાએ તેને માટે લાગણી લઈ શાસ્ત્રો વફાદારી બતાવવા માટે ભરાએલી જાહેર સભામાં જોડાઈ છે. તે પછી વિશેષ લખવાનું કશું એ રહેતું નથી.

આજુ માસની ૧૨ મી તારીખથી એટલે લગભગ પંચેતીના પ્રારંભથી નામદાર બેરન વિર્ગીનસને પચાસમું વર્ષ શરૂ થયો. અને આપણે ઇચ્છીએ છીએ કે તેઓને યશ, કિર્તિ અને આખાંદી સાથે દીર્ઘયુગ આપો !

નિર્ણય.

(ગજલ.)

ખંજરથી હું ડરતો નથી. ડરતો નથી હું તીરથી,
આપને શરણે જીવર થાસે નહિ તદબીરથી,
ભુલ્લોનો વરસાદ વરસાવે કિંવા જખમી કરો,
અન્ધાનમાં નાખો અગર જકડો લહે જંજીરથી,
છાના રહીને શું સતાવો આમ આ મજલુમને,
આવો કદમ ગરદન ધડું જખડા કરો સમશીરથી,
'પ્યાલુ' બરેલુ' પ્યારથી પીતાં કદી પરવા નથી,
હોયે હળાહળ ઝેરથી કે, હો ભલું શીરથી,
ચરમની મસ્તી બધી મહબુબ મગવા માટછે,
પુર નુર થાસે ચરમ આ મહબુબની તસનીરથી,
મહબુબની બસ મેરમાં "શયદા" તણું દિલ છે ખુશી,
આંસુ નહિ ટપકે કદી આ દીદ એ દિલગીરથી.

"શયદા."

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલકશ,

“ધર્મોન્નય,” “કુદરતનો એલ,” “કુપરીનો ચેરાગ”
વિચેરના કર્તા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

દેવીઃ પોતાની માનીતી રાએલીનથી હુયો તો પડ્યો
પણ તેને કશું ચેન પડ્યું નહિ. તેને પોતાના મધનમાં
કશું ચેન પડ્યું નહિ. નહિ ચેન પડવા સાથે તેનો એકરો
ઉતરી ગયો. તેણે પોતાનું મન બીજી તરફ રોકવાને
ધણીની તજનીજ કાંધી, પણ ફોફટ! તેનું મન જે રોડીમાં
રોકાઈ ગયું હતું તે કેરે કરી બીજી ચીજમાં રોકાઈ
સકયું નહિ. તેની નજર સામે, તેને લાગ્યું કે રોડીની
બોળા ભાલી સુરત ભખ્યા કરતી હતી. તે ખીરી મુરતે
તેનો એવો તો મજાજુત પિકો પકડ્યો હતો કે તે ગમે
તેથી કેશિશ છતાં દુર કરી ચડ્યો નહિ.

રોડીની આગની આગથી તેને ગહુજ લાગી આવ્યું
હતું. તેણે રોડીને આગના જેવી અકળાટ મહારાટમાં કદી
પણ જોઈ હતી નહિ. રોડીનો આ મહારાટ શાનો હતો
તે તે સમજી શક્યો નહિ. તેને લાગ્યું કે રોડી કાંઈ એવો
બેઠે કુરાવતી હતી જે શુદ્ધે કરવાને તે બીલીતી હતી.
તેને લાગ્યું કે આ બેઠે તેણીની આગથી ગરીબાઈ સાથે
નિકટ સંબંધ ધરાવતો હતો, ભેંકે તેણીએ પોતાની ગમે
તેટકી ગરીબાઈમાં તેણીએ કશું જોડું કરવાનો તેને સહેજ
પણ રાક હતો નહિ. તે તેણીને પોતાના મનથી એટલો
બધો તો ચહતો હતો કે તે રૂપકુંદરી મારે-સહેજ પણ
શુરો ખ્યાલ લઈ જતાં તે કમકમતો હતો.

કાંઈ વાર તેનાં મનમાં કાંઈક શુરો ખ્યાલ પોતાની
મેંદે ઉભો થતો પણ બીજીજ પથે તે તેને જડમુજથી
કહાડી નાખતો હતો. રોડીને છાંડી આવવા પછી તેનાં

છગરમાં આરીજ કિસમનું યુદ્ધ ભગ્યું હતું જેનું પરિણામ
રોડીની ફતેહમાં આવવા પામ્યું. રોડીના મહારાટને
સાધારણ મહારાટ સમજ્યો અને રોડીની બેદી વર્તણૂક
નિર્દોષ માની લીધી, આ ખ્યાલ ધર્તાજ તેણે રોડીથી
રહેઠામાં સુખાઈ જોઈ. રોડીને લડતમાં ફતેહ પામે
જેતાંજ તેનું હૈયું રોડીને મળવા તડપવા લાગ્યું. તે
લાગ્યું કે તે રોડી વગર છવી રાકવાનો હતો નહિ, જે
તેણે આજેજ રોડીનો જવાબ મેળવવાનો નિશ્ચય કાઢ્યો
તેણીના ‘હા’ થા ‘ના’ ઉપર તેની છંદગીનાં સુખ
ફુજાને આધાર હતો.

તે ઉઠ્યો, તે તૈયાર થયો અને મોરારમાં સવાર
તેણે ‘ઝેન્જ’ તરફ આગુ મુક્યું, જ્યાં તેની મનની ખીરી
મોરાદ વસતી હતી.

જ્યારે રોડીનો પતો મથ્યો હતો નહિ ત્યારે, શુરો
જ્નેનનાં નાણુતિ અને ઝેન્જનો પાસગાન દેવીદ પોતે હતો
તે વેળાએ તે અવારનવાર ઝેન્જની મોલાકાત લેતો હતો
જેનો અર્થ હેસતર એલ જુદોજ ઉઠાવતી હતી. દેવીદ
ઝેન્જ તરફનાં ખેચાણનું મુળ તે પોતાને સમજતી હતી
તેણીએ તો એમજ માની લીધું હતું કે જવાન તાલેવર
દેવીદ તેણીને ચાહતો હતો. હેસતર એલ પણ તે જવાન
ચાહતી હતી, અને તે તેની ઉપરથી પોતાનો જન સદ
કરસ માંગતી હતી. દેવીદ પણ તે જવાન એરત તર
પણ સ્પષ્ટજ માયાથી વર્તતો હતો જેથી હેસતર એલ
જુદીનો પાર હતો નહિ. તે એરતથી હસાઈ હસા
જવાતું હતું. તે વેળાએ શુરો જ્નેનની તમામ દેવત પોત

જાણ દાઘમાં આવવાનો યુગ-સ્વપનો જોતી હતી. વળી નીંદ પણ તોડેવતં હતો, જવાન હતો, યુગસુરત હતો અને હેતાળુ હતો. તે વેળાએ હેસતર બેઠને દુરનો પણ સ્વપનો હતો નહિ કે જુદા જોનની દોલત તેણીના દાઘમાં છિનવી શેવાને રોડી એકાએક પુરી નિકળનાર હતી. રોડી પોતાના કાકાની દોલત હતી જવાને પુરી નેકળી તો નિકળી પણ હેસતર બેઠે જોયું કે તેણીના મમાં આવવાથી દેવીદ તેણીની ઉપર આગળ કરતાં આજુ ધાન આપતો હતો, અને રોડી ઉપર ધરપર યથા ગયો તો. રોડીના નહિ પારેલી પુરી નિકળનાથી તે જવાન યાદ ઉપર બેરોડા ફટકા પડ્યો હતો. એક તો તેણીના મમાંથી જુદા જોનની દોલત ગઇ હતી અને ખીલું નો જવાન દેવીદની તેણીએ મોહાત ખોલી હતી. આ યાદ આવતાં તે બોલે આસું એ રોષ હતી પણ તેમાં તેણીએ પોતાની જુલ જોઈ હતી, રોવામાં તેણીએ ખોલવા જેવું મારી લીધું પણ છુપાઇને રોડીનો ચારોમારો જોવામાં પોતાનું જાનું માની લીધું.

તેણીએ જે પગથી રોડીનો ગભરાટ પેલા કંગાળ બાળકના સંબંધમાં જોઇ લીધો હતો અને જે પગથી રોડી અને પેલાં બાળકની નજર એક યતાં 'મમી! મમી' નો ઘ્યાર પેલાં બાળકનાં મોહકમાંથી નિકળતો સાંભળ્યો હતો પગથી તેણીને રોડી માટે મોટો શક ગયો હતો. તેણીને પો શક ગયો હતો કે રોડીએ પોતાને કુંવારી જાહેર કરી પોતાના કાકાના વીજથી ઉલટી રીતે તેણીના દાઘમાં પામેલી દોલત દયાહિણુ બની છિનવી લીધી હતી જે ગળ જાળકે રોડીને જોતાં 'મમી, મમી!' ને પોડાર લીધો હતો તેજ તેણીનાં પેટનું ફરજદ હતું યાને રોડી કે બાળકની માતા હતી.

"પણ એની સામેતી શી?" આ સવાલ તેણીના મમાં ઢરપળ ટોળાયા કરતો હતો, અને આ જોરત દેવે એને તેણીનાં ખરું રૂપ-રંગમાં ઉધાડી પાડવાને, દેવીદ બાળક તેણીને નીચી પાડવાને અને તેણીને 'ઝેન્ઝ'માંથી પુત કરી કહાડવાને જમીન અને આસમાન એક કરી નો હતી.

જ્યારે દેવીદ પોતાનાં મકાનમાં જોડી રોડીને રજ-નો અને તેણીની પાસેથી 'દા' થા 'ના' તો જવાન

મેળવવાનો વિચાર કરતો હતો ત્યારે રોડી પોતાના છુપા શરૂ હેસતર બેઠ સાથે વાતમાં રોડાવતી હતી.

રોડી જ્યારે પણ હેસતર બેઠ સાથે એકલી પડતી ત્યારે તે બેઠદ અઝળાટ ગભરાટમાં પડતી હતી અને આખે દિવે પાણી પાણી યથા જતી હતી. જે જોરતનો જુદા જોનની દોલત ઉપર ખરેખરો હક હતો તે દોલત ખોરી રીતે, અપ્રમાણિક રીતે બધકે કંગાધથી મેળવવા માટે તેણીનું દિલ સુપની મિસાલ કંપાનું હતું. રોડીની આ હિલચાલ હેસતરની આજોથી છુપી રહી હતી નહિ. તે તુરત પામી ગઇ. તેણીની બાધના ચેનચાળા; આવલાવ, રીત-ભાત અને દરેકે દરેક હિલચાલ એક કુંવારી સ્ત્રી કરતાં એક પરજોલી સ્ત્રીને વધુ મળતાં આવતાં હતાં.

"મીસ બેલ, તું હમણાં ક્યાં હતી?"
"બાનુ, હું તમેલામાં હતી. આવતી કાલે મારા માનીતા ઘોડા ઉપર—હું જીની, કેમકે હવે હું એ ઘોડાને 'મારો' કહી શકશ નહિ. એ ઘોડો તમારા મરનાર કાકાએ સ્વારી માટે મને સોંપ્યો હતો. મરનાર મારી સાથે અચાર નવાર ઘોડા ઉપર સવારી કરતા હતા, અને અમો કરતાં હતાં. મરનાર જોકે એ ઘોડાને 'મારો ઘોડો' કરી બોલાવતા હતા તોપણ તેઓએ મને કોઇ એકદમ આપી દીધી હતો નહિ. અને કદાચ આપી પણ દીધો હોતે તો વરસ દહાડે સો પાઉન્ડના પચાર ઉપર મારી સાથે એનો પણ હું યુગ્મરો કરી શકું એમ તો બનેજ નહિ. હું આટલી નાની આવક ઉપર મારી સાથે મારાં એ પ્યારાં જનનવરને જુએ મારવાનું પસંદ કરું નહીં."

"ત્યારે મીસ બેલ, તને સવારી કરવાનું પસંદ છે?"

"હા, બાનુ; જ્યારે હું તમારા કાકાની નોકરીમાં આપી ત્યારે ઘોડા ઉપર સવારી કરતાં મને આવડતું હતું નહિ, પણ તમારા કાકાએજ મને સવારી કરતાં શીખવ્યું હતું. એ ઘોડો મારો માનીતો છે પણ એ મારાં માનીતાં જનનવરથી છુટા પડતાં મને ધણું લાગેજ."

આ પણ હેસતર બેઠના સાદ ગળગળી રહ્યો હતો. આ પણ તેણીએ એવો દેખાવ દીધો કે જાણે જોડી રોડી તો એમજ સમજ કે મીસ બેલને પોતાના માનીતા ઘોડાથી છુટું પડતાં ધણું લાગતું હતું, જ્યારે ખરી દશાવત તો તેણીને ઝેન્ઝથી છુટું પડતાં ધણું લાગતું હતું; અચરને

તે 'ઝેન્જ'થી અને રોઝીથી છુટી પડી દુર જાય તો રોઝીને પુરેપુરો બેદ મેળવવાની તક હાથથી જાય તેમ થતું અટકાવવાને તે પોતાને મળનારી દોલતમાંથી અરધી દોલત વરીકે આપવાને તૈયાર થાય. ઝેન્જમાં રોઝી સાથે રહી તેણીનો બેદ મેળવવામાં તો તેણીને દેવીદે એકવાર ફરીથી હાથ કરવાની ઉમેદ હતી.

મીસ બેલ એવા તો અજગજતા સાથે બોલી હતી કે બોળી રોઝીને ધણું લાગી આવ્યું અને તે પહેલીજ વાર મીસ બેલના ચહેરાને ધારી ધારી જોઇ બોલી—

“મીસ બેલ, ઝેન્જ છોડવાની એટલી ઉતાવળ કરવાની કરી જરૂર નથી. હું ઝેન્જ છોડી જવા કહેતીજ નથી. મીસ બેલ, લગ્ન તું અહિં તારી ખુશી પડે ત્યાં સુધી રહે. હું કાંઈ તને કાઢી મુકવા માંગતી નથી. અગર જો તારાં કેઈ સગાંવાદલાં યા દોરત આશનાંબો હોય તો તું તેઓ પાસે જવા માંગતી હોય તો લગે જા.”

“બાતું, ખરું પુછો તો મારું કાંઈ સચું વાદલું છેજ નહિ. હું જઈ તો મને બીજી નોકરી શોધવા વગર—”
“ત્યારે તને એમ કરવાની જરૂરજ શું? અહિં તારે આદે કામ ધણું છે. તું અહિંજ મારી આગળ કં નહિ કર પડી રહેતી?”

હેસતર બેલ વિચારમાં પડી. દેખાતી રીતે તે વિચારમાં પડેલી લાગતી હતી, પણ ખરી રીતે તે તે મનમાં મનન ચતી હતી કે હાંનિ રચતુંજ વેદે કરવાયું હતું.

“પણ બાતું, જે આરતને તમારા કાકા દોલત આપી જવા માંગતા હતા તે આરતને તમે તમારી નોકરીમાં રાખવા માંગતા નહિ હશે. બાતું, એ તો સારુંજ થયું કે તમે પરણ્યાં નથી, પણ કુંવારાંજ છે, નહિ તો તમારા મરનાર કાકાના એકાદ બે પળના ફાંટાને લીધે હુંજ તમારી હકની દોલતનો હુટારો બનતો ને તમે અને આપથી અનેક કુંવારી વધારી હોતો, બાતું, હું ધણી ખુશી છું કે તમે પરણ્યાં નથી પણ કુંવારાંજ છે અને તમે પેલાં બેટીના માતા નથી.”

મીસ બેલનું આ બોલવું રોઝીને સાદું અને બોલું ત્યારેજ લાગતે કે ત્યારે તેણીનું અંતઃકરણ પાક હતે, દિવના ડાંખી ખિલકુલ સાફ હતે. પણ રોઝીનું અંતઃકરણ અંધ હતું. જેથી તે મોત જેવી શીઝી રચ પડી ગઈ.

મીસ બેલની તિરકણ આંખોમાંથી તેણીના ચહેરા ઉપર ફેરફાર છુપો રહી શક્યો નહિ.

રોઝી વધુ અને વધુ ફિફી પડી બોલી, “મીસ બેલ, તને મોઝો ઇનસાફ થયોજ એમાં કરી શક નહું મારા કાકાની લગીજ હતી અને તેમની પસંદગી જવાન સાથે નહિ પરણવાની જીદ કરવા સિવાય મેં તેમ કરી શકેલું કીધો હતો નહિ. પણ મારા કાકાએ તારા મન દોલત મેળવવાનો ખ્યાલ મુરી જઈ પછી વરસ દા માત્ર સો પાંડ ઉપર છોડી જવામાં મોટી છુટ કીધી એમ મારે કણલ કરવું જોઈએ.”

“હું મરનારને એ માટે સહેજ પણ ઠપકા દે નથી. મરનાર મારી તરફ સદા દયાળુ હતા, અને મને રોઝીની તરફ આદરતા હતા.”

“તે ગમે તે હોય, રોઝીએ હિમ્મતથી બોલવા આજુ રાખ્યું, “પણ મીસ બેલ, મેં મીં દેરીની સજ લીધીજ તે તને સહેજથી વધી નહિ હોય તો હું મ કાકા તને દર વર્ષે સો પાઉન્ડ આપવાનું ફરમાવી ગયું તેમાં હું શો પાઉન્ડનો ઉમેરો કરવા માગુંજ. હું ત કાંઈથી રીતે ઇનસાફ આપવા માગુંજ.”

એટલું બોલી રોઝી ખારી આગળ ગઈ. હેસતર જે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો કેમકે તે આ પહે એટલી બા તો ગુસ્સે થઈ ગઈ હતી કે રોઝી ગમે તેટલી બોળી તેણીનો ગુસ્સો તરત પામી ગઈ હોત. હેસતર રોઝી માથણીથી ગુસ્સે થઈ હતી નહિ. પહેલાં તો તેણીએ આ માથણીની આશા વરીકે રાખી હતી નહિ. તે પોતે રોઝી જગોએ હતો તો દર સાલ સો પાઉન્ડથી ગમે તેવા સગાં પણ છુટી પડવા માગતો નહિ. તેણીના ગુસ્સો દોડ મારે હતો. દેવીડ જે પહેલાં હેસતર બેલ ઉપર બેહદ ખ્યાન આપે હતો, તેણે તેણીની કિમત માત્ર સો પાઉન્ડથીજ આપે હતી. આ ખ્યાલ યત્તાંજ તે બેહદ ગુસ્સે થઈ ગઈ, પ તેણીનો આ ગુસ્સો સારાં નસીબે રોઝીને જ યા જા શકી નહિ તે માટે તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. બીજાજ પહે હેસતર બેહદ ઉચ્છેદાયથી હમે રોઝી ત દાંત્ય કચકચાવી બોલી, “મારી પછી ખાત્રી થાયજ દેવીડ એ આરતને બેહદ મોહનતથી આલેજ. તે મારી રા બાર પણ ફરફાર કરતો નથી. જેમ કુના આગળ રોઝી

કો નાંખી તેને શાંત પાડે તેમ તે સો પાઉન્ડનો એક ટુકડો ખી પોતાની તરફની સારી ચાહતનો નીચ બદલો વાળત્ર 'જેઈ' પશુ તેના કમીનાપણાનો બદલો નહિ લેઈ બસ મારે અહિંજે અટકવું જોઈએ. દીવાલને પશુ ન હોયછ. તેને મારે માટે સહેજ પશુ માન મોહબત મ તો તે કદી પશુ મને સો પાઉન્ડ આપવાની રોઝીને કાઢ આપતે નહિ. આ હું કેવું ઇચ્છુંછ, કે તે બંનેને છાંં પાડું. પશુ કેમ, કેવી રીતે એ બંનેને છુટાં પાડું, હા કાનાનો ધગધગતો અંગાર કેમ બાહરે પાડું?"

એકજ ચીજ માટે તેણીને સતોષ ઉપજ્યો હતો તે હતો કે રોઝી તેણીને 'ગ્રેન્જ' માંથી બાહર કાઢવા મતી નથી.

આ પછે રોઝી પોતાની બેઠક ઉપર મીસ બેઝ બગ આવી બેઠી.

"કેમ, મીસ બેઝ, મારી માગણી માટે શું કાણું? થારંછ કે:-

"બાબુ, તમારી માગણી માટે હું ઉપકાર માનુંછ, તુ તમારા બધા કાકા મારે માટે જે રકમ નક્કી કરી પાછ, તે ઉપરાંતની મારે આશા રાખવી એ હું એક પ સમજુંછ."

"પણ તું જુલોછ મીસ બેઝ કે મારા કાકા પોતાની મામ મિલકત તને લગભગ સોંપી ગયાછ. અને હું જે જીવેલી હતે તો મારા કાકાની તમામ દોલત તારીજ રહે, ત્લે તેમની દોલતમાંથી સો પાઉન્ડ વધુ કલુલ કરવામાં મરનારના રૂદને શાંતી બખ્તી રાકશે."

"પણ હા, પણ તમે કાંઈ પરણેલાં નથી. તમે મારે માટે, બાબુ, એટલી બધી કાળજી ના રાખે; જલે તારા કાકાએ મારી સાથે ધણુ ધાતકી આવ ચલાવી હોય મ તમે ધારોછ. તમે બાબુ જે આંખે જોવોછ તે આંખેજો નેતી નથી."

"એ તારી લાયકા છે મીસ બેઝ."

અતે મીસ બેઝ સો પાઉન્ડ વધારે લેવાને ત્યારેજ કે ત્યારે રોઝી તેણીને પોતાના ખાનગી એકેટરી તરીકે કામ સોંપવાને રાજ થાય.

હેસતર બેઝ 'ગ્રેન્જ' માં રહેવાને જેમ રાજ હતી તેમ નારાજ પશુ હતી. રાજ એટલા માટે કે રોઝીની સાથે રહેવામાં તેણીનો બેઝ રોઝી કાલકાવતું બની આવે, નારાજ એટલા માટે કે રોઝી અને દેવીબુનું ધરપરં જોવા કરતાં પોતાની આંખો ફોડી નાખવાને તે વધુ પસંદ કરે. પશુ અતે તે ગ્રેન્જમાં રહેવાને ક્ષુલ્લ થઈ.

પ્રકરણ ૧૬ સું.

દેવીબુનું નામ પોકારવામાં આવ્યું ત્યારે રોઝી અને મીસ બેઝ વાતમાં રોકાયલાં હતાં. હેસતર બેઝ પોતાનાં ખાસતું નામ સાંભળતાંજ ફિક્કો થઈ ગઈ, અને મુસાંધી તેણે પોતાની છાલ કરી. દેવીએ જેમ રોઝીને તેમ મીસ બેઝને હરીને રોકેન્ડ કીધી. રોકેન્ડ કરતાં હેસતરનાં હાથે કુજ્જતા હતા. તેણીનું જંગર જેકે ચરચર કાંપતું હતું, તોપણ તે પસાર કરતાં વધુ સખત બની ગઈ હતું.

દેવીએ હસીને હેસતરની ખખર અંતર પુછી, જેનો હુંકમાંજ જવાબ દઈ કરસામાંજ પોતાની બેઠક, તે છોડી ગઈ. એ વેળાએ તેણીનો ચેહરો લાલચોળ થઈ ગયો હતો, અને આંખનાં લાંબાં તીરની માફક ભેલાં થઈ રહ્યાં હતાં. તે બેઠક છોડી તો ગઈ પણ તે પોતાના ઓરડામાં જવાને બદલે રોઝી અને દેવીદવાળા ઓરડાની બાહરે નિકળી પાછલા રહે તેજ ઓરડામાંના રક્ષીન પાછળે છુપાઈ બેઠી.

"કેમ રોઝી, હજી તું તારા વિચારમાંથી ફરેજ બનીછ કે તેજ ખ્યાલમાં તું હજી રમી રહીછ? રોઝી, તું તારાં બેગ ઉપર જે ગમતો ભાર લાઈ ફરેછ તે માટે હું ઇચ્છુંછ કે તું મને તારા વિચારમાં લે."

"પણ દેવીડ, મને કાંઈજ નથી. હેઝના ચોડા માસ મને ઘણીજ કંગાલ જાહેરી ગુજારી પડીછ. એક વખત એવો હતો કે મને બુખમરો સહેવો પડ્યો હતો. મેં એક કંગાળમાં કંગાલ તોડરી મેજવવાની અનેક ફાંફાં મોપી હતી પણ તે વખતે મારું કિમત એટલું બરેબરેતે બન્યું હતું કે તે પણ હું મેજરી રાકી હતી નહિ. આ મારી આવલી સ્થિતિ મને વાદ આવતાં હું કમનસીમ બની નહીંછ અને તે વખતનો ખ્યાલ મારું કલેજું કેતરી ખાપછ."

એટલું બોલતાં તે હસી પડી પણ દેવદિ ભેંસુ કે તેણીનું તે હસવું બાહેરનું હતું. દેવીદે હસ્યો નહિ. તે વધુ મંબર થઇ બોલ્યો:—

“રોડી, તને સ્વપ્ને પશું ખ્યાલ હોય નહિ કે મેં તારી પુઠ ક્યારથી પકડીછું! તારા કાકા મરણ પામ્યા ત્યારથી હું તારી શોધમાં છું. રોડી, હું તારી ઉપર દીવાનો ચલેછ.”

“બેરહેમ, બેવકા આશક,” હેસતર બેલ દેરીઆ મોહડેમી ઉપજા સખુનો બાહેર પડતાં ચોંટી ઉડી બોલી, “ત્યારે તું એજ કંગળ ઓરત ઉપર દીવાનો હતોની? તું મારી સાથે તો નાહક મોહબતનો ખેલ ખેલતો હતોની! એ શોહામણી આમડીમાં સંતાપજા શેતાન! તું બહેરમાં મારી ઉપર હતો કુરઆન પણ બાતેનમાં તું રોડી ઉપર આપતોતો જાન! દેવીદે! મેં તો તને જોયોતેજ તારી ઉપર મેં મારો જાન બોલો! મેં મારા પ્યાર તને એટલો બધો તો સપુરદ કીધો કે મેં મારો આખો જાન રદ કીધો!”

હેસતર બેલ ઉશરેશ્ચીના આવેશમાં એથી પણ વધુ બોલતે, પણ તેણી દેરીડને બોલનાં સાંભળી ચુપ થઇ ગઇ.

“રોડી, ત્યારથી તું તારા કાકાનો આશ્રો છોડી ગઇ ત્યારથી મારી પાદદાસ્ત તને ભુલી ગઇ નથી. હું તને મારી આંખો આગળ લમતી જોતો હતો. કાઇ કાઇ વાર સ્વપ્નમાં પણ જોતો હતો. કાઇ વાર હું તને ખેરાક વિના ટળજળતી, ભુખે મરતી જોતો હતો. કાઇ વાર તને તંદેરાસ્તીના પુર બાહેર ગોલાખના કુલ સમાન ખીમેલી જોતો હતો. એક પણ એવી, નહિ હતી કે તું મારી નજર અગળથી ખસતી હતી. આજે પણ તેજ મારો હાલ છે, રોડી હું તને બેહદ પ્યારથી ચાહું છું.”

“ઓ દયાબાજ આશક!” છુપાવથી હેસતર બેહદ યેસ્માના આવેશમાં પોતાનાં મન સાથે બોલી, “તું રોડીને ઓહેછની? પણ જાણ કે તું તારી મોહબતનો સવાદ આંખી શકનાર નથી. દેરીદ, હું તને મારા જાતથી જવાહા ચાહેતી હતી પણ આજે હું તને શેતાની વધુ ધિક્કારું છું. મેં તને મોહબતથી વધારી લીધો હતો, હવે હું તને અનેક

કિસમની આશતથી વધારી લેવશ. મેં તારી ઉપર મ જાન કુરઆન કીધો હતો પણ હવે તારી ઉપર અને ત માનીતી માંયુક ઉપર મારા દમદમતા કહેરનો અવરસાવવાને મારા જાનનો પણ ભોગ આપશે. આ આ બેવકા! તમે બને ઉપર એવી તો જાફા પાડું કે તમે એક બીજાની મોહબતનું નામ જાપાન ઉપર પણ શકો નહિ.”

તે વધુ બોલી શકી નહિ, કેમકે તેણીએ દેવ બોલતાં સાંભળ્યો.

“બોલ, રોડી, તું મને ચાહેછ કે નહિ?”

“દેરીદ, હું તને ખરા છયરથી ચાહું છું. ૫-૫-૫”

તે વધુ બોલી શકી નહિ, કેમકે દેરીડ તેણીને પોત મજબુત હાથથી પોતાની તરફ ખેંચી લઇ પોતાની જાત બેહદ હેતથી દાખી, અને તેણીએ તેણીના સુવાસા ન લાલચોળ કરી નાખ્યા.”

“ઓ ખુદા! હું આ દેખાવ કેમ જોઇ શ દેરીદ જેવો જવાનને હું કેમ ખોડી શકું? નહિ, ન કદી નહિ. હું એ બંનેને કદી પણ એક યશો દેનાર ન હું કાઇ પણ ભોગે એ બંનેને દુર અને દુર રાખશ. બંનેમાં અદેખાઇનો એવો આતશ સપ્તગાવશ કે એ તેમાં જળી મરે, એકબીજાની જુનાઇમાં બની મ આશતનો એવો તો અન્નમ શોભો વરસાવું, બંનેને કે બીજાની મોહબતમાં એવાં રીમાઈ, રમાઈ, જગાડું તેઓ મોહબતનું નામ જુરી જાય, બસ તેઓ સંકટ કુલી જાય!”

તે ત્યાં વધુ વાર ચોખી નહિ. તે દેરીદ અને ર વચેની મોહબતનો દેખાવ પોતાની નજરો નજર વધુ જ્ઞેવા માંગતી હતી નહિ. તેણીને પોતાની ઉપર બરો હતો નહિ. તેણીને મોડી ધાસ્તી પોતાના ઉશકેરાઇ જવ હતી કે જેથી તે ખરાં રૂપરંગમાં બાહેર આવવા તો પોતાનો કાનો લેવાને બની શકે નહિ.

આવા ખ્યાલથી તે તે જગ્યા છોડી ગઇ.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર:—સહનશીલ સખી.

બેસતું સાલ! આહા! ધણ! બેસતું સાલ મુખા-
! કેટલાકે તે કેમ ને વગર અર્થે, આ બેસતે સાલ
જે છે ને વત્ત છે? કંઈખી લખશે, —મુખ્ય કરીને
સારી દુઆ તો બોલશે—કહેશે.
મોટે ભાગે જાણે એક રિવાજ હોય તેમ પાળશે;
—પણ ધણાં અફસોસ સાથે આપણે આપણી અનાદ
એ છિયે, કે નવાં વર્ષનો દિવસ પસાર થયા પછી
ખાં વર્ષ દરમ્યાન તેઓની વર્તણૂક વિચિત્ર થઈ જાય
મુબારકબાદીનાં લાંબાં લાંબાં પંચો ચિતરાશે; પણ
વર્ષની સાંજ સાથેજ તેઓનાં તમારા શરૂ થશે. સંજો-
નાં બાહનાં હેઠળ, બહુ ઇચ્છવાની કશુલાતો પર પાણી
વળશે; સ્વાર્થાં તેમ સાચવવા બહુ કરવાનાં વચનો
છે જશે; પદોપકારી બનવાનાં પ્રસંગોને 'પોતાની
મજા કાઢે પડતાં મૂકવામાં આવશે; તમ્મમાં તર્ર ઓછો
નાં ઝાટકણી કાઢવા તૈયાર થઈ જશે; મોઢાં પર મર-
રાખી પેટમાં મોટી કરવત રાખશે; એ સમજી
ણે કામમાં, સગાં—બહાણાંમાં, દોરતોમાં, રનેહ—
ધમાં નેછએ છિયે, અને તે બહુ નવા વર્ષનાં બીજા
થીજ શરૂ થાય છે. જાણે, દુઆઓ, બંદગીઓ, કશુ-
વચનો ફક્ત નવાં વર્ષનાં એકજ દિવસને માટે હોય,
આખાં વર્ષ માટે નહિ હોય, તેમ એકજ દહાડો
થવાનું બહુ, કરવાનું ડોળ દેખાડે છે!!

ખરી રીતે તો બેસતાં સાલની બંદગી, મુબારકબાદી,
વિચારો, બહી ઇચ્છાઓ, અને તેક કાંઈ કરવાની
તો એવી હોવી નેછએ, કે તે ફક્ત નવાં વર્ષની
સાથેજ ખતમ નહિ થતાં, આખાં વર્ષ દરમ્યાન તે-
વર્તણૂક ચાલુ રહે, કે જેથી દર વર્ષે મળતા એવા
આશિષ આપણી બંદગીને આ શ્રુષ્ટિમાં સ્વર્ગતો કેક
આખી મુખી ને સતોપિ બનાવે! સગાં—રનેહી અને
ને મઠી દુઆ ઇચ્છતી સેળાએ આખું વર્ષ તેઓ
રનેહલાવથી, મિત્રાચારીથી, મનશની, ગવરાતી અને
મીઠી આવવાનો નેક નિયમ ધ્યાનમાં રાખી તે
વર્તવાની નેમથીજ જેઓ બહી દુઆ ઇચ્છે છે;

તેઓનીજ દુઆ—બંદગી ખરી, સાચી હોય છે ને ફળે છે.
બાકી જેઓ મનમાં એક ને બાહર બીજું દેખાડે છે;
બાહરે એક, ને કરે છે બીજું; સ્વાર્થની સોડ સાંધી પર-
માર્થને ઠોકરે મારે છે તેઓ આખાં વર્ષ દરમ્યાન પોતાનાં
વર્તનમાં “ટોંગી” ની ઉપમાં મેળવે છે. આપણે ઇચ્છીશું
કે જાણી નેછને કે આડકતરી રીતે બીજાઓનું શુર
કરવાનો હીલુપસ્તી બધો ખ્યાલ જેઓનાં બેજમાં ભરાયો
હોય તેઓ કાઢી નાંખે; જેઓએ નિર્દોષને હેરાન કરી
દુઃખ દીધું હોય, અને સાચાં રનેહીઓને વિખુટાં પાડ્યાં
હોય, તેઓ ગાત્ર પર તમાચા મારીને પોતાનાં પાપનો
પસ્તાવો કરે અને ખુદાની હજુરમાં એક પગે ઉભા રહી
તોખાહ કરે; તેઓનાં છુટકારા માટે આપણે પણ દયા
દેખાડી બંદગી કરીશું!

આ બેરતે સાલ આપણે ઇચ્છીશું કે જરથોસ્તીઓ
આ આખું સાલ પોતાનાં વર્તનમાં સાચા, નિમકદલાલ,
બક્ષા, વફાદાર, દયાળુ, મામાળુ, ધર્મી અને સખાવતથી
ભરપૂર પદોપકારી સામેત થાય; સગાં—રનેહીઓનાં સંપત્તિ
ખુશ થાય; દિલસોઝ મિત્રો વચ્ચેનાં અપલાસ નેછ સંતાપ
કરવાને બદલે રાજ રહે; ભાડુતો અને પદોપકારીઓની આ-
બાદી અને ચઢતી નેછ મનમાં મગન થાય; કામની ચઢતી
કેળવણી અને કીર્તિ નેછ ખુશદાલ રહે; કામની નિર્દય
કન્યાઓને વગોવવાને બદલે તેઓનાં બચાવમાં શરવીર
પુરોગીની માફક હિમ્મતથી બાહર પડે, લાચારીનું નેહરત
કદમ કામમાંથી કઠી થાય; પ્રત્યેક દેહાણે પ્રત્યેક પ્રકારની
આબાદી અને શાંતિ ફેલાય! આમીન! આમીન!

જે મહાન ખિરીશ રાજ્યમાં આપણે મુખ—સગવડ
અને શાંતિ સાથે નિર્ભયપણે રહે છિયે; જે ઇન્સાફી
રાજ્યનાં શીતળ છાંયા હેઠળ આપણી મુઠીભર કામ કેળ-
વણીમાં, ધંધા—વેપારમાં, હનર—ઉદ્યોગમાં આગળ વધી
પૃથિવમાં પ્રખ્યાત થઈ છે, તે મહાન ખિરીશ રાજ્યનાં
આપણે માથે સલામત રહે; તામવરો સહેનશાહ અને
સહેનશાહ જાનું, રાણી—માતા અલેકઝાન્ડ્રા, તેમજ
રાજ્ય—કુટુંબને તે કિરતાર જશવંતાં, ફતેહમંદ અને સલા-
મત રાખે! આમીન! આમીન!!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૧ લો.

“ભમભમ.”

મહારા વહાલાં બાળકો,

તમારી ઉઘરતી-ઉઘરતી હાંદીને રમણિય કરનારાં તરેહવાર કીસમના રમકડાંઓ તેમજ તમારી ખીચતી હાંદીની અંદર ખુશાલી આપતી ઘણી તરેહની રમત-ગમતો માંદિલી થોડીકનું વર્ણન પ્યારાં પ્રભાતના આગલા અંકમાં હું કરી ગયો છું.

ખારસીઓના શરૂ થતાં નવાં સાધની સાથે સાથેજ “પ્રભાત” પણ પોતાની દેખાતીનું એક વરસ અતમ કરી ખીન્ન નવા વરસમાં હાથથ ચાપ છે અને જ્યારે આ ખુશી ખુશીને પ્રસંગ છે તો તે વેળા રસવાચિક રીતે તમે સનમુખ તમારી માનીતી રમત કે ગમત “ભમભમ” ઉપર થોડુંક વિવેચન કરીશું જાણે બધાં નહીં જશે.

મહારા વહાલાં બાળકો, જેમ જેમ તમારી ઉંમર વધતી જશે તેમ તેમ તમને રસન થશે કે છાં સુખ-દુઃખથી ભરેલી છે; પરંતુ તમને એ પણ રસ થશે કે તમારા દુઃખની અંદરથી તમને તારણ કે પુતાતાશાએ ઘણી ભાતની ન્યામતો તમને પાછી છે.

જ્યારે તમે ધણુંજ નાદના દર્તા અને ખારણે રડતાં દર્તા ત્યારે તમારી વ્હાલી માતા કે બહેનનું દાવગુંડું તમારા થોડાં મનને કેતું રાહત આપતું હોય. ગાયનના ખુશી, અવાજથી તમારાં યકિલાં શરૂ થઈ હોય આવતી દર્તા! ખટ્ટી જ્યારે તમે જરા થયાં ત્યારે વાજાંવના સુંદર અવાજે તમારા કમવા કંઠાએલા કાનોને કેટલી રાહત આપના દર્તા અને જ્યારે જરા વધારે મોટાં થયાં ત્યારે ટાપ “આરગી”

“સાસી” કે “પેંપુડી” કે “દોત્ર - તાસા” ના સુંદર
 ૧. રળીયામણા રમકડાંઓ તમારું મન કેવું રીઝતું
 , અને જ્યારે તમે દોડવા ને કુદવા લાગ્યા ત્યારે તમારી
 ૨. બીનો પાર કંઈ રહ્યા નહીં પણ જ્યારે તમે પડી જતાં
 ૩. લાગ્યાં ત્યારે તમારી મદદે “ભમભમ” શીવાય
 થું થું આબ્જ હોય?

પારસી-પંપેતી ઉપર જે ઉલટી “ભમભમ”
 જવાની તમે ઈતેજરી રાખો છે તે કુદરતી છે, અને
 ૧. જના તે સુંદર સરોદો તમોને છંદગીત ધણા ઉમદા
 ૨. દે છે અને તમને કહે છે કે આખું વરસ તમે ખુશ
 ૩. પાલીમાંજ ગુમરજી, ગમે એવી આશ્ત યા દુઃખ તમારી
 ૪. આવી પડે તોળી ખુદાના જેખી અને ઇનસારી કાપદા
 ૫. જીવતા ના. તમારા ગમને ગાયન વીશરાવશે, તમારા
 ૬. તમાં તે દીશારો દેશે, એકસાનપણમાં! જીવનાનો તે
 ૭. ને બોધ દેશે. તમારી સારી ને સુંદર છંદગીતી આસ-

પાસ વાળાઓમાં ખુશાલીના પ્રવાહ પાંથરવાને તે તમને
 પાઠ શીખવશે. એક ઈશ્વર કવિના બોલોમાં બોલીયે તો:—

“Of all the arts beneath the heaven
 That man has found, or God has given,
 None draws the soul so sweet away
 As music's melting, mystic lay;
 Slight emblem of the bliss above
 It soothes the Spirit all to love.”

મહારા વ્હાલો બાળકો, આ હું કે લેખ ખતમ કરતાં
 હું દુરા ગુમરું છું કે આ સરં થતું પારસીઓનું અને
 “પ્રતીત” નું નવું વરસ તમોને દરેક દરેક રીતે ફાયદા
 ભર્યું થાય, તમારા જ્ઞાનમાં અને તમારી નીતી-રીતીમાં
 રોશનમંદ થાય અને તમારી ઉપરતી—ઉછરતી છંદગીત
 આવતા સામે દરેક રીતે આપાદ થાય. આમીન!

લગ હમેસગુ લાહું ઇચ્છનાર
 મોટા બાવા,

જતીની જપ.

પાશેત ગ્રેહાંની પવિત્ર પ્રભાત.
 ૧. સાલ સુચવતાં સગનેા સાથ,
 ૨. માં હળ મળ્યો હવે હર્ષનાદ,
 ૩. ઝીએ અરસ પરસ અંતરની યાદ.
 ૪. ને જમાડી જગતના જતી,
 ૫. ન નવાઈ નિત નિર્ધન નથી,
 ૬. છંમાં લેળાઈ ભજ ભક્તી ભક્તિ,
 ૭. ધ રદ રહેશે રસ રંગે રતિ.
 ૮. તો તણાથું તોડી તેજની તાણ,
 ૯. માં મનાથું મેળવે મંલ માન,
 ૧૦. કરી કેળવે કાઠીના કાન.
 ૧૧. માલી ખળુખળુએ ખેલતાં ખંતથી ખાણ,
 ૧૨. ધુરન્ધર ધીરજના ધણી,
 ૧૩. ન્ય ચમકાવ્યું ચીતે ચીત્રો ચણી,
 ૧૪. વંચાવે વિવિધ વિષયો વણી,
 ૧૫. કારો ચરને ગળ્યા ગુણવાન ગણી.

“સોરાખ પટેલ.”

બસ?

(ગજલ.)

બનીને ઇશ્કના ચેલા અમે ઘેલા થવાના બસ,
 ૧. રહીને ઇશ્કના શરણે મગ્નયો મારવાના બસ?
 ૨. ભલે આ જગતની બાજી અમારા હાથથી નામે,
 ૩. મગર આ ઇશ્કની બાજી કહીના હારવાના બસ?
 ૪. કરે બે ઇજતની અથવા દિએ દરખાસ્તી ધક્કા,
 ૫. તથાપી બજમે માથુકમાં અમે તો આવવાના બસ?
 ૬. ધરને ઇશ્કની કંઈની જથું માથુકના દરપર,
 ૭. જથ ત્યાં ઇશ્કની લીલા અમેતો માગવાના બસ?
 ૮. રહીશું મરત મહોબતમાં લઇશું ઇશ્કની તરબી,
 ૯. અને હા? ઇશ્કના નાપો મુખેથી નાપવાના બસ?
 ૧૦. અમે તો ઇશ્કપર “શયદા” અમારો ઇશ્ક છે મજહુબ,
 ૧૧. અમારો ઇશ્ક છે મહાયુગ પગે ત્યાં લાગવાના બસ?

“શયદા.”

Hail Holy Zarathustra!

By Dastur Noshirwan Dastur Kaikohad. (Mhow.)

Holy Zarathushtra the promoter protector, promulgator and a profound philosopher of the Mazdayasnian Religion say in one word the Prophet who propitiously poured forth in pathetic prose and poetry his pious prophetic prophecy in Ancient Iran. A native of Media born in Airyana Vaeja North of Eastern Iran; son of a very noble family born of Pourushaspa and Doghdova.

The marvellous miracle that attended Zarathushtra's birth was that as soon as he saw the light of the world he broke out into laughter and this was a clear sign of Holiness and Truthfulness.

In those days there were many monstrous malicious magicians who to serve their bad purpose wanted to end the life of the holy child but the Supreme Author of Righteousness protected him from the evil doers. Furthermore Zarathushtra miraculously escaped from the terrible cruel hands of enemies and through the mercy of Ahura Mazda was well shielded from being crushed by the feet of oxen and horses and was guarded from the devouring jaw of wolves.

We know that every step of progress in the history of our race has been made in the face of opposition and difficulty, and been achieved and secured by men

of intrepidity and valour by leaders in the van of thought-by great prophets, great discoverers, great patriots and great workers in all walks of life. Holy Zoroaster was persecuted on account of his Studies in Nature and no doubt he was falsely charged with dealing in magic, because of his investigations and studies in the Holy Language. He endured all and piteously suffered all for truth, honesty and piety. "It is not by tempest" says Daniel "that doth show the Seaman's cunning; but the field that tries the Captain's courage; and we come to know best what men are in their worst jeopardies."

We read in the Farvardin Yasht that Aunramazda spoke to Spitma Zarathushtra "So Thee alone I shall tell the power and strength, glory usefulness and happiness of the holy guardian Angels, the strong and victorious O Righteous Spitma Zarathushtra." That he was beloved of Ahuramazda is evident from the above mentioned para. We should render therefore all honour to them who deserve it; tribute to whom tribute is due.

It is universally acknowledged that Zoroaster was the greatest of the great prophets, holiest of the holy poets, highest of the high philanthropists and last but not least the best and pious

philosopher Earth had ever seen or produced. We read in Zamyad Yasht that Zarathushtra was holiest in holiness; and that he thought according to the law." Zarathushtra was the first in everything that was noble, pious and good. How beautifully reads the Farvaran Yasht "We worship the rule and the guardian Angel of Zarathushtra Spitama who first thought good thoughts who first spoke good words who first performed actions, who was the first priest, the first warrior, the first cultivator of the soil, the first prophet, the first who was inspired, the first who has given nature truth and words to mankind. Whom all Ameshaspentas together with the Sun, worship with believing inquiry in the mind, for the duration of life, as the patron spirit and religious acceptor of the WORLD praiser of the righteousness which is the greatest, best, and most excellent, and the PROMULGATOR of the BEST religion of those existing."

Some one has said. "The man who has any dignity of character should conquer with honour, and not use any base means even to save his life." So Zoroaster inspired by Holy Duty and Good Faith declared himself as not only ready to be killed but face death boldly wherever and whenever it pleaseth Auhramazda. He bravely fought with the turbulent Evil Originators for the good Mazdayasnian Religion and thus answered to the chief of the Evil Originator "I will curse the good Mazdayasnian Reli-

gion, not if my body, not if my soul, not if my life should part asunder."

Zarathushtras' lifelong faithful partner was Havovi. By her he had three sons and three daughters. His domestic life was virtuous and happy. Zoroaster's motto from his infancy was Humata-Hukhta-Hvarshta and he was the first who thought good thoughts, who spoke good words who performed good deeds. Zoroaster during his very short stay in this world firmly established the good Mazdayasnian Religion and fulfilled the express wish of Auhramazda. It is truly said that what we think we become. As truly as the influence of calm or tempest, of dew and sunshine, is stamped upon every fibre of the mountain oak from pith to bark so every thought we think, every motive we cherish writes its autograph indelibly upon every fibre of our lives. We are to look, admire, imitate and follow in the footsteps of our Great Holy Prophet Zarathushtra. Yea, who will propitiate Zarathushtra Spitama with gifts midst men, this Man is fitted for the proclamation, and to him Auhramazda will give the prospered life. And he will likewise cause the settlements to thrive in mental goodness. We take him, therefore God's good companion to further and maintain His Righteousness and His Wisdom and His Peace.

—Amen—Hail! Holy Zoroaster!

A Glimpse into The Religion of China.

By Mr. K. E. Punegar, B. A.

The religion of China is at times identified with the religious system promulgated by that politician of fame, Confucius. But Confucianism is misnomer to represent the religion of China, which dates not from the time of Confucius but from the very origin of China, about five thousand years before the present times. The Chinese religion and civilization are supposed to have been at first fetched from Chaldea by a tribe that came from the banks of the Euphrates and founded the Chinese Empire. Prior to the advent of the founders of the Chinese Empire, the aborigines that occupied the lands watered by the Yellow River were swayed by that crude system of religious thought which is known as fetishism or fetichism.

The principal feature of the primitive Chinese religion is strict monotheism. A supreme being who stood as a godhead over the Chinese nation was, probably from the idea of his residence being in the heaven, called Sublime Heaven and, owing to His being predominant over all, came to be regarded as Sublime Ruler. As such, His function it was to produce, to maintain and to destroy existence, which three-fold aspect of the God of China reminds one of the tripled characteristics of the Hindu God. He is all in all. All human duties and laws are ascribed to him. He is the Judge of the

human doings, awarding rewards for merits and administering punishment for failings. He is the author of prosperity and adversity as well. The Emperor on earth was His mundane mandatory nominated and prepared beforehand for his responsible post by sublimation in Heaven for long ages. Heaven thus played an important part and as overruler of every issue, divination was resorted to for the prognostications of good or bad time.

The primitive worship addressed directly to this sublime Heaven though simple and expressive, was not devoid of idolatry. Though the primitive Chinese made no idols figuring the Heaven or God, and thus laid claims to a higher religion, they nevertheless lay themselves low in mental calibre in propitiating the self-same God, with a view to obviate His wrath and win His good grace, immolating an ox or such other victims.

Next in degree of worship came the Manes or, to use a Zoroastrian term, the Fravashis of illustrious benefactors of the Chinese world, the so termed transcendent beings predominating even over earth, trees, mountains and so on. The belief in the human soul and its survival after death was prevalent among the primitive Chinese people, though the deities of justice dealt out to the soul at death and of its passing into Purgatory.

Hell was not to be traced in their stem of religious thought.

The dead were not neglected alike. Rituals were instituted in honour of them and these rituals were performed in great earnestness, probably more with a view to allure thereby the blessings of the departed. They however required a medium between them and their ancestors

in the heaven. At times, a mere tablet of wood acted as the medium, before which were placed articles of offerings and were sung chantings accompanied with bell-rings and drum-strikings. At times, a relative of the deceased was dressed in the costume of the departed and offered food, drink, songs and addresses as though to a medium.

(To be continued)

Who prays truly?

Who pants and struggles to be free,
Who strives for others' liberty,
Who, failing, still works patiently,
He truly prays.

Who, loving all, dare none despise,
Who with the worst can sympathize,
Who for a truth a martyr dies,
He truly prays.

Who, when a truth to him is known,
Embraces it through smile or frown,
Who dares to hold it, though alone,
He truly prays.

Whom strength must come to dare,
Whom empty air are but empty air,
Whom action is the only prayer,
Thus learn to pray.

—Annie Besant (1875).

This New Year's Day Begin to "Be"

Be patient, Be prayerful, Be humble, Be mild
Be wise as Solomon, Be meek as a child;
Be studious, Be truthful, Be loving, Be kind
Be sure you make subservient to mind
Be cautious, Be prudent, Be truthful, Be true
Be courteous to all men, Be friendly with few;
Be temperate in argument, in pleasure, in wine
Be careful, of conduct, of money, of time;
Be cheerful, Be grateful, Be hopeful, Be firm
Be peaceful benevolent willing to learn;
Be courageous, gentle, Be liberal Be just
Be aspiring, Be humble because thou art dust;
Be penitent circumspect sound in the faith
Be active devoted, Be faithful till death;
Be honest, Be holy transparent and pure
Be pious Zoroaster like and y'll be secure;
Be afraid of evils of lies and of bee,
Be Ahura-loving devoted and y'll be free.

A Comparative View Of The Oriental And Occidental Mythologies: And The Characteristic Signs Of The Present Age

By Mr. Manekji Kavasji Patel.

In taking a comparative view of the Eastern and Western mythologies, we find a striking difference between them. Oriental creeds proceed from an infinite Deity to a finite world. Western mythologies open their speculative career with finite creatures, and end with the infinite Deity. In the East we have to this end incarnations of the deity; in the West, we have deifications of men. In the East, the human mind strove with no ordinary powers to be emancipated from the shackles of the material world. In the West, man created his own heaven, his own Gods, and made the most strenuous efforts to become like unto God. But how fearfully the attempt to produce the Deity from human resources was revenged in the tragical end of the Western Mythology! When the Romans had obtained universal dominion, they lost their liberty, and were degraded to be slaves. When the Grecians became aware of their greatness, when arts and sciences were in their fullest bloom, they felt the workings of decay! The Neo-Platonists left nothing in the end but an

unknown Deity and finite appearance. The Grecian mind commenced its speculations where the Oriental mind had ended; and it ended where the latter had commenced. Western mythology encouraged a taste for science and the fine arts. This is its chief merit, indeed, the only thing that can be said in its praise. The natural Religion among the nations of Northern and Western Europe being more rough, it was calculated to foster a spirit of military prowess and heroism. This is a laudable quality, but far too insignificant to be the sole blessing which natural Religion conferred upon Europe. Mythology in the East failed to produce either the one or the other effect upon mankind. However, Eastern systems of belief proved themselves the most formidable, because they are the most antique and the most systematic. According to statistical estimates, there were in the last century about nine hundred millions of Non-Christians, and only about two hundred and fifty millions of Christians. The number of Christians in the last century has been increased

out fifty millions, and it increases still more rapidly in the present century; whilst the number of Non-Christians remains essentially the same. This is not to be wondered at, when we remember that it is against the principles of most of the Oriental Religions to admit converts from other denominations. The Hindus and Parsees, for instance, are horrified at the idea of receiving a foreigner into religious communion with themselves.

It is one of the characteristic signs of the present age that the Western portion of the human family has been awoken with an irresistible and unprecedented feeling to the native soil of its existence. The politician, and the Christian believer, have their attention equally riveted by the phenomena which have arisen on the Eastern horizon, and which seem pregnant with portentous events. As children at mature age return to cherish an aged and brokenhearted parent, being prompted by the tender emotions of filial affection and gratitude; so the younger members of the human family in the West seem to turn homeward to administer the cordials of political and spiritual consolation to an aged parent. Whilst, however, from various motives, chiefly political, the nations of the West look to the East, we find that this feeling of sympathy has been responded to in the latter place in a no less remarkable degree. As the man of Macedonia once

stood in the vision before Paul the Apostle, saying, "Come over and help us;" so the Oriental nations, without exception, appear now before their Western brethren with uplifted hands, saying: "My sons, children of my youth, come over and help us!" It is the experience of physicians, that madness often disappears on the approach of death, or after some very severe delirious fever; that after years of unconscious insanity, the faculties awake from their torpid state and become once more sound and sober. Be this as it may, it is a well-known fact, that the Eastern tribes of the human family have now awoken as if from a state of intoxication and madness into which they had fallen. There is at this period such a heaving and fermenting in the mouldering mass of Oriental nations, such a dissatisfaction with every existing institution, both religious and political, as will terminate, sooner or later, in religious and political convulsions of a most important character convulsions upon a grander scale, more sudden, more intense, and more striking, if possible, than the political earthquakes which are agitating the whole of civilized Europe at the present moment. Oriental nations at large seem now to feel more deeply than they probably ever felt before, that the resources of their own power and wisdom must be utilized to the full to rise in the scale of nations. The general confession is now being wrung from the numerous tribes of the

❖ પ્રભાતનું પંચાંગ. ❖

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪.

રવિ.	બાહરના, આસો. હિંદુ માસ : બાહરના, આસો. પારસી માહ : ૧૨ મો, ૧ લો. ખ્રિસ્તીય વર્ષ : ૨૨૭૭, સવાલ.	બીજ. ૬ અતેરાન.	આઠમ. ૧૩ બેહમન.	એકમ. ૨૦ આદર.	આઠમ. ૨૭ મેહર.
સોમ.		ત્રીજ. ૭ ૧ લો ગાથા.	નોમ. ૧૪ અરદીબહેરત.	બીજ. ૨૧ આવા.	નોમ. બેક૨૮ બંધ. સરોશ.
મંગળ.	બારસ. ૧ અરસીસંચ.	ચોથ. ૮ ૨ લો ગાથા.	દશમ. ૧૫ રાહુવેર.	ત્રીજ. ૨૨ ખુરશીદ.	દશમ. ૨૯ રસને.
બુધ.	તેરસ. ૨ આસતાદ.	પાંચમ. ૯ ૩ લો ગાથા.	અઘ્યારસ. ૧૬ અસપનદાદ.	ચોથ. ૨૩ મોહર.	અઘ્યારસ. ૩૦ ફરવરીન.
ગુરુ.	ચૌદશ. ૩ આસમાન.	છઠ. ૧૦ ૪ લો ગાથા.	બારસ. બેક૧૭ બંધ. ખુરદાદ.	પાંચમ. ૨૪ તીર.	આ મહિનાનો ચંદ્ર લેખ : “ સંક્રમણ ”
શુક્ર.	પુનમ. ચંદ્રમહલ ૪ જાળીઆદ.	સાતમ. બેક૧૧ બંધ. પાંચમો ગાથા.	તેરસ. ૧૮ અમરદાદ.	છઠ. ૨૫ ગોશ.	
શનિ.	એકમ. ૫ મારસપંદ.	સાતમ. બેક૧૨ બંધ. અહુરમઝદ. નવું વરસ ૧૨૮૪.	અમાસ. ૧૯ દેવાદર.	સાતમ. ૨૬ દપમેહર.	

પુસ્તક: ૨ જી.

અક્ટોબર ૧૯૧૪.

અંક: ૨ જો.

અસાને શાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરુદાય નવિન એ કરશે જો. વાત;
મુર્ચ ઉદય ને લાવી સંગાત,
પુરણી સરખી દશે જાત પ્રજાત.

અસાન નિષાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
ચડુ' પડુ' સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit or Truth shall guide us unto all Truth,

આહુકોને ખબર.

ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અમારા જે આહુકોનું લવાજમ મળે તા. ૩૦ મી સુધીમાં મળ્યું નથી તેઓને આ મહિનાનો અંક અમેએ રિવાજ મુજબ વી. પી. યી. (લવાજમના રૂ. ૩૦ તથા વી. પી. યીના એક આનો મહી રૂ. ૨-૯-૦) મોકલવામાં આવશે. જે આશા છે કે ગમે વરસે જેમ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું તેમ આ વખતે પણ સ્વીકારશે, કારણકે અમે કાંઈ બીજ કંઈકટર દસ્તક વસૂલ કરતા નથી.

અમારા આહુકો જેઓ અમારા ચોપડીના સંસ્કરણ લાવેો હતુબી લેવા છુટતા હોય તેઓને આવતી તા. ૩૧ મી અક્ટોબર સુધી લાભ આપવાની કૃપા રાખી છે માટે તે લાભ લેવા ચુકવું નહિ.

હિન્દુસ્તાન બહારના આહુકોને આથી જણાવવામાં આવે છે કે જે આહુકોનું લવાજમ તા. ૩૧ મી અક્ટોબર ૧૯૧૪ સુધીમાં અમારા રજીસ્ટરમાં જમે થશે નહિ તેઓને નવેમ્બર ૧૯૧૪ થી પ્રભાત બધ કરવામાં આવશે.

નવા આહુકો માટે અમેએ હમણી ચાલુ વાર્તા "સરજતની સુદેરી" જે ગયા માર્ચ માસથી શરૂ કરી છે તેને લખાણ સાર વાંતાનો લાભ સંપૂર્ણ મળી રહે તેથી જુદો છપાવ્યો છે જે આ અંક સાથે મોકલવામાં આવ્યો છે.

પ્રભાત માસિક દર મહિને બહાર પડે છે. તેનું વર્ષ સપ્ટેમ્બરથી શરૂ થાય છે અને તેનું લવાજમ ચોરસ સાથે રૂ. ૩-૯-૦ છે. હિન્દુસ્તાન બહારના આહુકો માટે રૂ. ૪-૯-૦ છે.

પ્રભાતમાં પ્રગટ થતાં નામો સાચતા લેખો માટે માલેકો બેખમદાર નથી.

એન. બરજેરની કુંડો

માલેકો "પ્રભાત" કાન્ટા બીલીંગ, કાલબાદેવીશ, મુંબઈ નં. ૨.

આ ચોપડીનું નવરોજ નશાવાનગ બીલીંગમાંથી ચંચલ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ના. ૪ બોલવાલ લેન, કોટ, મુંબઈમાં છપાયું છે, અને મી. બરજેર કે. ખસીમાયે મેયર્સ એન. બરજેરની કુંડો માટે કાલબાદેવી, કાન્ટા બીલીંગમાં પ્રગટ કર્યું છે.

પ્રભાત

સાંકલિયું.

અક્ટોબર.

૧૯૧૪.

અંક.	વિષય.	પાનું.	અંક.	વિષય.	પાનું.
૧	રોશનીના રાગ મહેર યજ્ઞની સેનાયશ (કવિતા) ૭૨		૧૫	બાનુંઓનો બાગ	૧૧૫
૨	પ્રજાનનો પ્રકાશ.	૮૦	૧૬	બાળકોને બરનું.	૧૧૭
૩	દુરબીનમાંથી બહાર.	૮૨	૧૭	ઘેરવે પ્રભાત (કવિતા.)	૧૧૮
૪	પરોપકાર	૮૫	૧૮	રમુજ સંપ્રદ.	૧૧૯
૫	પ્યારનો ભોગ (દુઝી વાર્તા.)	૮૯	૧૯	A Glimpse into The Religion of China	૧૨૧
૬	લગ્નની મોતેબરી.	૯૫	૨૦	Musings in Solitude	૧૨૩
૭	ક્યાં આવી (કવિતા.)	૯૮	૨૧	God! Save the People! (Poem)	૧૨૬
૮	સરજતની મુંઢરી (આધુ વાર્તા)	૯૯	૨૨	"The A. B. C. of the War." (Poem)	૧૨૭
૯	રબે યજ્ઞત અને તેને લગતો બોધાસ. ૧૦૪		૨૩	To Death (Poem)	૧૨૭
૧૦	બહેરના બાગનો દરવાજો કેમ બોધાશે? ૧૦૬		૨૪	O! Vanity!! (Poem)	૧૨૭
૧૧	એક કુદરતી સંજોગ (દુઝી વાર્તા) ૧૦૮		૨૫	પંચાંગ	૧૨૮
૧૨	દેનની નીડત વંદન.	૧૧૦		આ અંકમાં આવેલા ચિત્રો.	
૧૩	દી. બા. અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઈનો સ્વર્ગવાસ.	૧૧૧	૧	લેશનો નમુનો	
૧૪	ગોંડના નાનું કાકર સાહેબ ડૉ. સર બગવતસિંહજી.	૧૧૩	૨	લેશને બોધાની રીત.	
			૩	સ્વર્ગવાસી દી. બા. અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઈ.	

અમારા ગ્રાહકોને નમ્ર સુચના.

અમારી ચાલુ જોડમન અને મેહનતથી પ્રજાતને દર મહીને વધુ અને વધુ ખીતવું-ખીતવું કરવાને અને અમારા કદરવાલ વાંચકોને દર રીતે પેસ પાડવું કરવાને અમારો બનતો યત્ન કરીએ છીએ. પ્રભાતનો ધણો બોહો ફેલાવો થાય અને તે ધણકોની મોટી સંખ્યામાં વંચાવું થાય એજ અમારી ઉમેદ છે. માટે અમારા મેહનતવાળા ગ્રાહકો અને વાંચકોને એટલીજ માનપૂર્વક વિનંતી છે કે પોતાથી કરી પોતાના મિત્ર મંડળમાં પ્રભાત ફેલાવું કરવું અને નવા ગ્રાહક થવાની તેઓને મંજૂર તલાશમાં અને તેવા નવા થનારા ગ્રાહકોના મુખ્યારક નામે અમારી ઉપર મોકલેલી આપણાં અથવા જે નામે સરનામા સાથે અમેને સપુરક કરવા તેઓ ઉપર હમે એમનાં કોઈ પુત્રી સાથે મોકલેલા આ

રોશનીના રાજા મહેર યજ્ઞદની સેતાયશ.

લખનાર:—મહુમ કેવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

(રાહ). “ઓ ખુદા હાથ ભેડી કહું છું નમી, આય મારી મુરાદો પુરી પાડતું”

ઓ ઇજદ મહેર તું રોશનીનો ધણી*, નમું મિથ તારા મહા નામને;
કાલ સચ્ચાઈ દીલમાં લઈ* હું ચણી*, હું નમું મિથ તારા મહા નામને. (૧)

જેતરી બોહોલાં રાખનારો ખરો*, આગે કુલ જગની રોશનીનો ઝરો*;
મીનો-ધજ્જદોમાં ગણાતો મણી*, હું નમું મિથ તારાં મહા નામને. (૨)

જ્યારે હું ત્યાં મળું ચીનવદ પુલ પર, રાખજે તું રહમ માહુરી ભુલ પર;
સાચ ઇનસાફ કરનાર તુંજને ગણો, હું નમું મિથ તારાં મહા નામને. (૩)

દેશ કુલમાં તહારી ફરે હાકમી*, રોશની, ખ્યારની શી તને છે કમી,
ખાણુ પોતે ગણાયો જગે તે તણી, હું નમું મિથ તારા મહા નામને. (૪)

રામ ખાત્ર તહારો સદા ભેડીયો*, તે કદીબી તહેને નહી ઓડિયો;
સાચ દિલથી મહારાં વખાણો લણી, હું નમું મિથ તારાં મહા નામને (૫)

છે તહારૂં મકાં પહાડ અલખુર્ક પર*, જ્યાં નથી રાત અધકાર પડતા નજર*;
ભુજ્યે છે જગત તું સદા આપણી*, હું નમું મિથ તારા મહા નામને. (૬)

ઓ ઇજદ મહેર તારી મને મહેર દે, તે હરેમદ ખુરા ઉપર કહેર દે;
આવ લઈ તું ખુશાલી અમારી લણી*, હું નમું મિથ તારાં મહા નામને. (૭)

જેશ વહી અમારી થકી આવ તું*, પાક દિલની દયા*, સ્હાય પણુ લાવ તું;
કાઠ “દિદા બાન” નાં જદ વિચારો ખણી, હું નમું મિથ તારા મહા નામને (૮)

(દોહરો.)

મહેર મહા બલવંત છે, નીતી ઘરકે પુર;

પ્રમાણીક સચ્ચાઈ ને, લલાઈમાં લરપૂર.

* મહેર, ન્યાયેશ ક. ૧૨, યજ્ઞદની દા. ૩ ફકરો ૧૩. ૧ યજ્ઞદની, વંદીદાદ, મહેર યરત-ન્યાયેસ ઇત્યાદિ
૨ મહેર, ન્યાયેસ, યજ્ઞદની, વંદીદાદ, ઇત્યાદિ. ૩ યજ્ઞદની દા. ૨, ક. ૪; મહેર ન્યાયેસ ક. ૧૩. A વંદીદાદ
૫. ૧૭, ક. ૧૧. † ખુરશેદ ન્યાયેશ ક. ૧૧. -૪ ભુજો નં ૧ વાળી નોટ. ૫ મહેર યરત ક.

૬ મહેર, ન્યાયેસ શરઆતમાં.

૧ મહેર યરત ક. ૫૦. ૨ મહેર યરત ક. ૫૦. ૩. મહેર યરત ક. ૧૫. ૪ મહેર ન્યાયેશ ક. ૧૪.
૫ મહેર ન્યાયેશ ક. ૧૪. ૬ મહેર ન્યાયેસ ક. ૧૪. ૭ મહેર ન્યાયેસ ક. ૧૪.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

“ખાદ્ય ગ્રાંઠનું પારકી, નીંદા કરવા કાજ;
મગફરી મૂરખો કરે, રહે સદા મહોતાજ.”

આદમનો અવતાર તો, સુકૃત્યથી શોભાય,
વળખાં માટે શું વળે? માથો પડે બપ.”

કુદરત અને કુદરતની તમામ પેદાશથી તરફ જો
આપણે નજર પુગાડીશું તો આપણને રોશન થશે કે
સઘણું એકજ કાપડે બરપા થઈ રહ્યું છે. જે કાપડને
વિદ્વાનો પ્રગીકરણ અથવા શિક્ષા કાપડ તરીકે
પીછાને છે. જેમ એક બીમાંથી ઝાડ એકદમ આપણું
ઉચ્ચ થવું નથી, જેમ એક દુરતનું જનમેલું બાળક
એક તાલકે બુજારોગીની હાલતમાં આવી જતું નથી
તેમ કુદરતની દરેક દરેક પેદાશ પ્રગીકરણના ધીમા
ક્રમે શિક્ષામાં થઈ રહી છે. પણ સઘણી શ્રેષ્ઠ, સઘણી
ખાદ્ય શિક્ષા જે કેથેમી આશ્વત્થી હોય તો તે મનુષ્યના
હૃદયમાં છે જેના સુંદર પડો આપણને બાહ્યજનના
જીવિતા સખુનોમાંથી મળે છે કે જ્યાં આપણને શીક્ષણ
આપવામાં આવ્યું છે કે “Consider the lilies
of the field how they grow.” અર્થાત ખેત-
રમાં ‘લીલી’ કેમ ઉગે છે તે તપાસીએ, તે ખાતમાં
હેવા. ખાતમાં હેવાની એજ મતવજ કે તે પ્રમાણે
આપણા છગરે કાંઈ કરતી આત્મિક શક્તિથી આપણે
પુરેપુરી ખીલતીએ વા ખીલવા દઈએ. અંદરની આત્મિક
શક્તિ ખીલે, તે શિક્ષામાં થાય, તેની અગાઉ અસ્થયનું
છે કે શારીરિક તન અને શારીરિક મન અને શારી-
રિક અંતઃકરણ ખીલવું જોઈએ ન શિક્ષામાં આગવ
વધવું જોઈએ. આપણી સામંજસીઓ અને આપણા
આચાર વિચારો, આપણા લક્ષ્યો અને આપણા સ્વભા-
વોની શત અને હદોડા શિક્ષા કરવાની છે. પારકાંની
નીંદા અને પારકાંની બદગોષ, પારકાંની અંદેખાહ અને
પારકાંની અંદર તે શિક્ષા કાંઈમાં કોઈ કાળે મદદ
કરી શકશે નહીં. ખેતરમાં ઉતરી “લીલી” ની ઉપર
નજર કરો. પારકી પીડામાં તેઓ પડતી નથી. પોતાની
શક્તિ અને પોતાની દૃઢમત ઉપર મુસ્તાક રહી તેઓ
જીવનના બીજરમાંથી બાહર આવે છે. જુરી ને ખડખડી

જીવનના અંધકાર રૂપી હેઠાંબમાં એકાદ બી વચાપ છે
અને તે બીની શિક્ષામાં જીવન ફાટીને એકાદ બીમાંથી
બીઆનો ફણોગો બાહર પડતો દેખાય છે. પછી તે
બીઆનો પડતા ફણોગો ઉપર એક બાજુ ગરમ તાકે
ને બીજી બાજુ ઠંડું પાણી પોતાની અંતર અજમાવે
છે અને પરીણામમાં વખતના વહેવા સાથે એક બીમાંથી
મોટું દરખત આપણી નજર સનમુખ ખડું રહેવું
આપણે જાણે છીએ કે જે ચોમેર પવનના સુસવાત
અને વરસાદના તોફાન વચ્ચેથી ચોસ્તેવારીથી જીવન
ઉપર ટટાર ઉઠ્યું છે. તે ટટાર કાંઈ છે? કારણકે તેના
મુજબ જીવનમાં જડ ધાકી બેઠાં છે. તેઓ ધણા મજ-
બુન છે. તેજ મીસાલ આપણી મનુષ્ય જીવનમાંથી
આપણને શિક્ષામાં થવાનું છે. મુખ કે મુશાલીના
તાલકાં કે કુખ કે અંધુઓના પાણીઓ વચ્ચે આપણને
આગવ વધવાનું છે અને જીવનની જીવન ઉપરનું પડ
ફાટી મિતરની લાવનાઓ સાથે ટકર જીવી હાલતો
ટોલ, લાલચ, ને લંપટોની સાથે બહુતવારીથી લી
ખુદાઈ જીવનમાં ખડું રહેવાનું છે. જે ઝાડોના મુજ
મજબુન હોય તોજ તે બાહરના મુસાદા અને પુકાનોમાં
ટકી રહે છે તેમ આપણી મનુષ્ય જીવનના આત્મો
પાથે પછી તે ખાકી શરીરનો હોય કે તેજસ્વી મન-
મગજનો હોય, પછી તે લસી કે જુરી લાગણીઓ નો
હોય કે આત્મિક આશા કે આશાઓથી ભરપૂર હોય
તે સઘણા સંજોગો અને સઘણી સ્થોતી વચ્ચે આપણું
સરને આગવ વધવાનું છે; પણ તેમ કરવા અગાઉ
મનને અંધકાર, મનની મોટાઈ ને મગફરી સમુદયથી
આપણને તજવાની છે. ઝાડ ઉગે છે તે જાણવું નથી
કે દું ઉઠ્યું. કળી ખીલે છે તે જાણવી નથી કે દું
ખીલ્યું. ફળ પાકે છે તે જાણવું નથી કે દું પાકું
તેજ મીસાલ મીઠકાન આ માનવી, તારી તમામ દેવે

રાષ્ટ્ર તું તમ, નમનતાપ્રમાણ તું આગલ વધ. ને તનની તુંડાઈ કે તકાજરીમાં નહીં પણ તાલેવંત તવ-ગરીમાં, મંનની મુખે મગરૂરીમાં નહીં પણ માતજર મોતેજરીમાં, લાગણીઓની લટપટી લાપકાતમાં નહીં પણ લાપકાતા છુકંદ રાહમાં માનવી તું આગેલને આગળ વધ. ત્યાંજ તારી જીંદગીનો પ્રકાશ છે. જીંદગીમાં બુદ્ધિભી યશે, ને લાનખી બુદ્ધિયુ. જીંદગીમાં હજારો આફતોખી યશે ને દુઃખોમાંખી દુઃખપ્રયુ. પણ તે સધળાની વચ્ચે આત્મોનીજ વૃદ્ધિ યશે, અનુભવની નીશાળ કરતાં ખીજ કોઈ ચડીઆતી નીશાળ નથી. તે અનુભવની નીશાળ કરતાં ખીજ કોઈ ગીજ

રાજા ફેડરીકની ઉદારતા.

સાત વરસની લડાઈ (Seven Years War) ખલાસ થયા પછી મુશ્કેલ લશ્કરના એક કરનલને લશ્કરમાંથી કઢાડી મુકવામાં આવ્યો હતો. આ કરનલ ફેડરીક રાજાને, પોતાને લશ્કરમાં પાછો લેવાને વારંવાર આગ્રહ કર્યા કરતો હતો રાજા તેથી ખુબ કંટાળી ગયો. "ફરીથી આ કરનલને મારી હાજરીમાં કોઈએ મોકલવો નહીં." તેણે હુકમ બાહર પાડ્યો.

ચોડાંક આઠવાણમાં પછી એક ન્યુસપેપરમાં રાજા ફેડરીક વીશે એક ઘણુંજ અપમાન ભર્યું લખાણ પ્રગટ થયું. આવાં હુમલાઓ તો વારંવાર તેની સામે થતા હોવાથી ફેડરીક તેમની ઝાઝી કતવાર કરતો હતો નહીં. પણ આ વાર લખાણ એવી સખન ભાષામાં હતું કે તેનો જખરો ચચકાત રાજાને લાગ્યો, જેથી તુરતજ તેણે આ લખાણના કરતારને શોધી કઢાડ્યા માટે પચાસ સોનાના સીકાતું ધનામ આપવાનું જાહેર કીધું.

ધનામ જાહેર કર્યોને બીજેજ દીવસે પેના કરનલે રાજાની હજુરમાં હાજર થવાને એક વાર ફરીથી રજા આગી જે તેને આપવામાં આવી.

"નામદાર રાજાજી" કરનલે તેની રજા જતાં કહ્યું, "આપ નામંદરે તમે સાહેબની સામે થયેલાં લખાણોના સજાનાર શોધી કઢાડ્યા સારાં ૫૦ સોનાના સીકાતું

વીચાળ નથી. જીંદગીમાં સુખ અને દુઃખ, ખુશાલી અને ગમીની હજારો લડતો વચ્ચે આદમનો અનદીઠ અલ્પતા અનુભવ સાગરમાં તરીકે તકી રહ્યો છે અને તેનો હાલનો અનુભવ તેના આવતા:લવતું અનુ ગોણ તૈયાર કરી આપે છે. આ પ્રમાણે જીંદગીની નહીં વહી રહી છે. આ મુજબ જીંદગીનું ઝાડ ઉગી રહ્યું છે. તારી જીંદગીની મીનેાઈ પ્રકાત આવશે ને પ્રકાશ પથ-રાશે ત્યારેજ આ બહાના વાંચક, તું જાણશે કે જીંદગાનીમાં જીવતું એખી એક મિનેાઈ મોજ છે. પ્રકાતના પ્રકાશ વચ્ચે આકાશના બાપને પીછાનવો એમાંજ જીંદગીની ફતેહ છે.

ધનામ આપવા જાહેર કર્યું છે, તો તે ધનામ હું લેવ આવ્યો છું. હુંજ તે લખાણનો લખનાર છું! મારી જીંદગીપરથી હું હાથ ઉઠાવું છું. પણ આપ નામંદર તમારા બાદશાહી વચન પાળવાની વાદ રાખજો. મને શીક્ષા કરો તે ખમવા હું તૈયાર છું પણ મારી બૈરી છોકરાઓને તમોજી કણલેણું ધનામ મોકલી આપજો!"

"એકદમ તું દપાંથી સ્પેન્ડો (Spandam) ના કીસ્લામાં જ" રાજાએ હુકમ કીધો, "અને ત્યાં આર-હુકમની રાહ જો!"

"હું તમારા હુકમને તામે છું," કરનલે શીર નમાવી કહ્યું. "પણ નામંદર પૈસા?"

"જે કસાકની અંદર તારી બૈરીને તે પહોંચતા કરવામાં આવશે," રાજાએ કહ્યું, "આ કાગલ લે અને સ્પેન્ડોના કીસ્લાના મરનરને આપજો. પણ તેણે આ કાગળ જમ્યા અગાઉ ઉખેડવું નહીં."

કરનલ સ્પેન્ડો ખાતે આવી પુગ્યો, અને પોતે કેદી તરીકે ચરણે થયો, બરાબર રાજાએ નેમેલ વખતે મરનરે કરનલે આપેલું કાગળ ઉખેડ્યું અને વાંચ્યું. જે નીચે મુજબ હતું:—

"આ કાગળ લાવનારને હું સ્પેન્ડોના મરનરનો એધો આપું છું. હાલના મરનરને તેની આગલી નોકરી ખ્યાનમાં લઈને હું બરલીન ખાતેનો મરનર નેમું છું ફેડરીક." (સોલન.)

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

મુંબઈના કુવાઓ વસ્તીમાં વધારો થતો જાય સામે કુએડ. જેના લીધે વસવાટની જગામાં પણ વધારો થવો જોઈએ. પરંતુ તે તરફ જોઈએ લક્ષ આપવું હોવાથી પ્રભુઓને ધીમે ધીમે રહેવું પડે છે. કેટલીક ઓરડીઓ તો એવી નગરે પડે છે કે જ્યાં કલકત્તાની કાળી કોટડી. આવી ધીમે વસ્તી હોય ત્યાં તેઓની તંદુરસ્તી સારી ન રહે એ તદ્દન બ્યારબી વાત છે. મુંબઈની મુખાકારી તરફ આપણી મ્યુનીસીપાલિટી વધારે લક્ષ આપતી દેખાય છે પણ જે તરફ લક્ષ આપવું જોઈએ તેને બદલે જુદીજ રીતે લક્ષ આપવામાં આવે છે. આ જથી એક દાયકા પહેલાં મુંબઈમાં મરણી કાંડી નીકળી ત્યારે ખુદશી દવાની પીછાન પ્રત્ય તથા સરકાર તરફથી થવા લાગી હતી જેના પરિણામે લોકો પરાંઓમાં વસવા જતા રહ્યા હતા અને ત્યાંની દવા અનુકુળ પડવાથી આજે ઘણો મોટો લાભ પરાંઓમાં વાસો કરી રહ્યા છે. બુન મેરે ને પશીત જાગે તેમ મરણીનું જોર મંદુ પડ્યું અને મેલેરીયાનું જોર ચાલુ થયું. આ મેલેરીયાને જોર મંદ કરવા હેતુ ઓરીસરે શોધ ચલાવી જેમાં મુંબઈના કુવાઓ અને તળાવ માંહેના જંતુઓ ખાસ કરીને મેલેરીયા ઉત્તમ કરે છે એમ શોધી કાઢાયું અને ત્યાર પછી તેના સામે કુએડ ચાલુ કરી. પહેલાં સહેરમાં ઘુસા છતાં વપરાસ વગરના અને ગંદા કુવાઓ અને તળાવો હતા તેને પુરી નાંખવામાં આવ્યા અને ત્યાર પછી દમેશાં વપરાતા કુવાઓ પુરી નાંખવા તરફ કુએડ ચાલુ કરી. જ્યાં સુધી કોઈને લાગતું વગરનું

નદતું અને ધાર્મિક બાજતોમાં અડચણ નહીં ત્યાં સુધી તો પ્રજા તે કાર્યની આડે આવી નહિ. પરંતુ પારસી અને હિંદુઓ જેઓમાંના કેટલાંક તો નજાના પાણી કદી પણ પીવામાં લેતાં નથી અને ધાર્મિક કીવા-ઓમાં કુવાના પાણીનો ઉપયોગ થાય છે તેના નિત્ય વપરાસના કુવાઓ પુરી નાંખવાની રાજનીતિ મ્યુની-સીપાલિટીએ લાયક ધરી ત્યારે દરેકની લાગણીઓ દુઃખાવા લાગી અને હેતુ ઓરીસરની સમંતીથી કુવાઓ પુર્ણ સિવાય મેલેરીયાના જંતુઓ દૂર થાય તેવા ઇલાજો લેવા અરજીઓ પર અરજીઓ થવા લાગી છતાં તેમની રાજનીતીમાં ફેરફાર થવા પામ્યાન નહિ અને બીજા બાલુ મુંબઈની વસ્તીને પુરું પડે તેટલું પાણી મ્યુની-સીપાલિટી તરફથી મળવાં ન લાગ્યું ત્યારે લોક લાગણી તીક્ષ્ણ થવા લાગી અને ૨૫૦૦૦ ની સહી સાથની એક બ્યારબી દલીલવાળી આજી મ્યુનીસીપલ કમીશનર તરફ મોકલવામાં આવી. મુંબઈમાં પડતા પાણીના કુટ માટે પુરવો કરતાં બીજા જે જાણે છે તેવું લાગેજ બીજા જાણતા હશે. યોગ્ય કે પાંચમા માળે રહેનારો શ્રીમંત વર્ગ નજા બંધ થતાં નજદીકની ટાંપીઓ પાસેથી માથે ઉપાડી પાણી ભરી લાવે ત્યારે તેમને જે વીટંબના વેડંબી પડે છે ને તે વખતે મ્યુનીસીપાલિટી તરફ જે ચાલેનો વર્ષા વરસે છે તે જોડે સાંભળ્યો હશે તેઓની આંખમાંથી આંસુઓ અર્થા સીવાય રહેતા નથી. એક બાલુ કુવાઓ પુરાની દેવા અને બીજા બાલુ કાઢોના કાઢો નહિ પણ કેટલીક વખત દિવસોના દિવસો સુધી પ્રજાને પાણી ન મળે ત્યારે પ્રજા શું મરે? પ્રજાને આડું સંકટ વેડંબું પડ્યું ત્યારે તેમની આંખો ઉઘડી અને ટાંકિન

હોતમાં છેલ્લી મળેલી મંળનર સભામાં પ્રમુખના આગેવાનોએ પોતાના દુઃખોનો ઉલ્લેખ ખાત્રી કીધો હતો. હજુ પ્રમુખ તરફથી થયેલી અરજનો જવાબ કાંઈ મળ્યો નથી અને તે માટે ગયા માસમાં મ્યુનિસીપલ કોર્પોરેશનની એક સાધારણ સભા એ. સર. ફાળસલાઈ કરીમલાઈના પ્રમુખપણા હેઠળ મળી હતી તેમાં ધણું ગરમ ગરમ લાપણું થયા હતાં અને મી. વાસ્થાએ રાખત ધુમ્મસ ચલાવ્યો હતો. તે મીડીંગમાં એવો ફાવ પસાર થયો છે કે “અરજદારોને જણાવવું કે આ બાબતમાં દીક્ષાબેઈ બરેલી રિતે કામ લેવાને કોર્પોરેશન પોતાથી બનતું કરે છે અને તે કાંઈ પણ રીતે લાગણી દુખાવવાનો ઇરાદો રાખતી નથી. અત્યાર સુધી તેજ રાજનીતીને અનુસરી સ્ટેન્ડિંગ કમીટી તથા કોર્પોરેશન કામ લેતી આવી છે.” પ્રમુખની અરજનો જવાબ તો બહુ સારા શૈલીમાં આપવાનો થયો છે પરંતુ તેનું પતન અને વસણું છે કે કેમ એ એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે. શરૂઆતથીજ મોટા સામ્રાજ્ય પ્રમાણે કામ લેવાનું હતો પ્રમુખ મોટા પુકાર કરતજ નહિ. પણ કહેવાનું એક અને કરવાનું બીજું ત્યાં પ્રમુખ સંતોષ યામજ કેમ? આપણે ઇંગ્લીશ કે પ્રમુખની લાગણી તરફ લક્ષ આપી કામ લેવામાંજ લાલ સમજશે અને મ્યુનિસીપલ ઓફીસરો પ્રમુખ સાથે મળીને કામ લેવા તરફ લક્ષ આપશે તોજ પ્રમુખ સંતોષ મામશે.

હિંદ તેની દાન કરવાની હાલની લડાઈના રીતીથી આજનું નહિ પણ હીંગામમાં દાનદારી લાંબા વખતથી પ્રસિદ્ધ છે. હિંદીવાનો, હિંદમાં એવાં નરરનો યજ ગયાં છે કે તેઓએ પોતાનું દરેક સુખ સુકાંત તથા સાન્ત જીવગી ગુજરી છે. દાનેશ્વરી હરિશ્ચંદ જેવાં ક્ષત્રી રામજો પોતાનું રાજ પાટ તથા એક વચનની ખાતર ચીઃ મોકડીનું રાજ તથા વનવન રખડી આ ભૂમી પરથી ચાલી ગયા છે. તેજ દાનેશ્વરીના વીર પુત્રો આજે આ ભૂમી પર વસે છે અને તેજ પુણ્યને આધારે હિંદ તેના ટેકમાં ટકી રહ્યું છે. હિંદે જ્યારે જ્યારે પોતાના કે પારકા દેશમાં જ્યાં

જ્યાં આજે પડી છે ત્યાં ત્યાં પોતા તરફનો ક્ષયો મોકલી આપી તેઓના સંકટમાં ભાગ લીધો છે અને તેવાજ ભાગ દાનમાં આત્મી લડાઈમાં હિંદે ગહુજ ઉદારતાથી આપ્યો છે. નાં રહેનશાહની સરકારે તેનો માનની નજરથી સ્વીકાર કીધો છે. હિંદી પ્રમુખ હમેશાં તેના શીર-તાજની તરફ વફાદાર રહ્યો છે એમ ઇતિહાસ શાક્ષી પુરે છે છતાં કેટલાંક ઉતાવળીયા અને હિંદી પ્રમુખા હૃદયથી અધગ રહેનારાઓએ નાં રહેનશાહની સરકારની લાગણી ડગમગતી કરી નાંખી હતી પરંતુ લડાઈના હાલના મામલા વખતે હિંદી પ્રમુખ કેટલી વફાદાર અને ફરજ પીઠાનવારી છે તેની સંપૂર્ણ ખાત્રી નાં હિંદી સરકાર અને નાં રહેનશાહની સરકારને યજ છે તેને નાં રહેનશાહના નીચલા સદેશા પરથી ટેકા મળે છે.

“શહેનશાહતના બચાવ માટે, અને તેનું અખંડ પદ” જગતી રાખવા માટે, શહેનશાહની મારી આખી પ્રમુખ તરફથી જે સંજ્ઞાઓ સાંપેતીઓ પુરી પડવામાં આવી છે, તેમાં મારાં તાજ તરફ હિન્દ અને ઇંગ્લંડની પ્રમુખે જે જુરસાદાર વફાદારીની લાગણી જાહેર કરી છે અને ખાસ કરીને હિન્દના ખંડોષા રામજો અને ખીજ રાજકર્તાઓએ શહેનશાહતના બચાવ માટે પોતાનાં લશકરો તેમજ પોતાનાં અખુટ સાંધો આપવાની જે માગણી કરી છે તે બનાવથી મને ઘણીજ ખુશાલી ઉપજે છે, દીક્ષાબેઈ આને સને ૧૯૧૨ ની છેલ્લી તાજ પેલીની ગંભીર કીધા પછી ઈમ્મરૂડ પાછા ફરતાં તમોએ પ્લીટીસ પ્રમુખ ઉપર એજન્ડાસ અને ભાષ-ગંધીનો જે પેગામ મોકલ્યો હતો તે હું ધણું માન સાથે શાદ કરું છું અને હાલની ક્ષોટી અને કટાકટીના વખતમાં તમોએ આપેલી ખાત્રીનો ઉમમ અમમ કરવામાં આવે છે તે જોઇ મને ધણું આનંદ ઉપજે છે અને મને જણાય છે કે શેટ્લેન્ડ અને હિન્દનો સંમત નહી વુટી શકે તેવી રીતે અરસપરસ જોડા થશે છે.”

નાં રહેનશાહે જર્મની સામે લડાઈ જાહેર કરી કે જુરતજ હિંદુસ્તાનના એક એક નાના મોટા રામ-ઓએ પોતાની સર્વ રયાસત સાથે પોતાને ના. રહેન-શાહની સેવામાં રજુ કરનારા તારોથી ના. લોઈ દારૂગને

મુંઝાવી નાંખ્યા, એટલુંજ નહિ પણ હિંદની દરેક કોમેથી પોતા તરફનો ફાલો અને દિલસોજ દેખાડવામાં આવ્યા. આવી રાજલાકિત ખીજ કષ્ટ પ્રજામાં જોવામાં આવે છે. હિંદ હમેશાં રાજ્યભક્ત છે એ પ્રતિજ્ઞાસમાં સોનેરી અક્ષરે લખાયેલું છે. તેથી પણ વિશેષ વશદાર પ્રજા તરીકે હિંદીવાનો હોવાનું ના. સહેનશાહ માન ધરાવે છે એ કાંઈ એણું નથી. હિંદી પ્રજા પર અનેક પ્રજાઓ નાજ્ય ભોગવી ગયેલ છે અને હમેશાં વફાદાર રહી છે તેમ ના. બ્રીટીશ સરકારની છત્ર છાંયા તલે હિંદ વફાદાર રહ્યું છે, રહે છે અને રહેશે એના સરદારીકિટો મેળવવાની ના. સહેનશાહની ખાતી થયા પછી હવે હિંદી પ્રજાને જરૂર રહી નથી.

યુરોપમાં ચાલતી લડાઈથી આપણી સંકટ. દરેક કોમેમાં ગુજરાત ચલાવવાના અને જીત્તી ટકાવવાના સાધનો ઘટતાં ચાલ્યા છે. વળી કેટલાકોને તો સદંતર ધંધારોજગારો ગુમ-વવા પડ્યા છે અને રોજીદાર નોકરોને નોકરીઓ પરથી ધરે જોસવું પડે છે. એમાંતો જરા પણ શક નથી કે હાલના મામલાથી દરેકને એટલી વધતી પણ કાંઈને કાંઈ અસર ખમવી પડે છે અને તેથી મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગ સંકટમાં આવી ઉભા છે. એ તો સ્વભાવિક છે કે ન્યાં જીવનના દારો બંધ થાય ત્યાં સંકટ સ્વાર થાયજ. આ અણધાર્યાં આવી પડેલા સંકટના ભોગ યદ્ય પડેલાનો બચાવ કરવા દરેક ક્ષતિઓએ ફડ ઉભા કરવા જોઈએ છીએ. કેટલીક કોમે પાસે એવા ફડો હાલ મોલુદ છે અને તેથી તેનો ઉપયોગ કરવો એ એક ખરેખરી તક છે. આવા અનામત પડી રહેલા ફડોને અને ન હોયતો ખીજું નવું ફડ ઉજું કરવા માટેની પહેલ મુંબઈમાં વસતા પારસી જરજોસ્તી એસોસિએશન તથા કોયળ બંધુઓએ કરી છે તે સવં ખુશી થવા ભોગ વાત છે. અમો આશા રાખી શું કે અમારી પચડંગી પ્રજા પછી ભલે તે હિંદુ હો કે મુસલમાન હો ગમે તે હો પણ તેમણે પોત પોતાના

કુટુંબને, કોમને અને પછી દેશ જનને સંકટમાં સપ-ડાતા અટકાવા અને સંકટમાં સપડાયેલાનો ઉધ્ધાર કરવા પોત પોતાથી બની શકતી મદદનો વહેતો ઝરો ખુલ્લો કરવો તેજ મહાન પૂણ્ય છે.

હિંદુસ્તાનમાં ૧૯૫૬ ની મહામારી પછી આખા ના કેટલાંક વરસોમાં ચોમ સુ આખા ચોમારુ. ઉતરતાં છતાં હિંદુસ્તાનના કોઈને કેઈ ભાગમાં દુષ્કાળનો ડરામણો દોર ખાઉં કરતો ઉભોજ હોય તેનું કારણ કાંતો ટીડોના ઢોળાંથી, ઉંદરોનાં મારાથી અને ખરેડીની ખાધથી પાક નીબળ ઉતરે છે. અતુભવીઓ જણાવે છે કે આમાનો કાંઈને કાંઈ ભય દરેક વર્ષે હોય ને હોયજ જેના લીધે મોંઘવારીમાં પ્રજા સળગાજ કરે છે. આતુ વરસમાં ખુદાની મહેર ખાનીથી હિંદુસ્તાનના ચારે ખુણામાં વરસાદ વખતસર પડ્યો છે અને તેથી ચોમાસુ આખા ઉતર્યું જણાય છે જેથી સર્વત્ર લીલા લહેર થઈ રહી છે. આતુ વરસાદથી કોઈ પણ રચને પાકને કાંઈ પણ ખરાજ અસર થવા સંભવ નથી જેથી અનાજ પાણી તરફનું પ્રમ્ને કાંઈ પણ સહન કરવું પડે એમ નથી. સુખ અને દુઃખ જન્મે શીતો છે તેમ મુકાળની સામે દુષ્કાળ પશ્ચીમમાં. ઉભી ચયેલી લડાઈને લીધે ઉભો થયો છે. આખા વરસાદને લીધે જેજે લાભો તૈયાર થશે તે લડાઈને લીધે ઉભી ચનારી જોડ ખાઈ જશે એટલે પાછાં ન્યાને ત્યાંજ ઉભા રહેવું પડશે. આવો ડરામણો મામલો હાલ તુરત ડોળા ધુરકવતો ઉભો રહ્યો છે. ગયા માસમાં મેઘજી હંદજીએ સર્વત્ર મહેર કરી પોતાના ગાંસડા પોટલા છોડી નાંખ્યા છે જેથી જેડુતો કમર કસી કામ કરવા લાગ્યા છે. આપણે હન્છીશું કે આપણા પર આવતી દુષ્કાળરૂપી ભયની સીમલો ખુદા દુર કરવાને પોતાના હાથો લંબાવે અને સર્વત્ર શાન્તિ શાન્તિના ટુવાશઓ વરસાવે.

પરોપકાર.

લખનાર:—મી૦ અરદેશર એરામજી હોમાયજીર.

(પાને ૩૨ થી ચાલુ.)

નરસિંહ મહેતા વિષે જે દાખલો આપણે ઉપર જોયો આઠવા છીએ તેવણુ વિષે કહેવામાં આવે છે કે નરસિંહના માખાપ ધણાજ લોકોપકારી ધણી ધણીવાણી હતાં અને આડોશી પાડોશીઓને અતિ મદદ આપતાં. આ નરસિંહ જોતો અને તેથી તેને પણ નાનપણુ-

જીજ પરોપકારી કમો કરવાની ટેવ પડી હતી.

રતીદેવ રાજ ભૂખ અને તરસે મરણુ થીજીને પડ્યો હતો અને ન્યારે તેને પાણી પીરા આપવામાં આવ્યું હતું સારે જોવા તે પાણીનો પ્યાલો પીવા લાગ્યો કે તરતજ એક તરસ્યો માણસ ત્યાં આવી લાગ્યો અને પાણી મોટે અરજ કરવા લાગ્યો. રાજાએ આ પાણી તે તરસ્યા માણસને આપી દીધું. આની રીતે Sir Philip Sydney એ Battle of utphen વેળાએ પાણીનો પ્યાલો પોતા કરતાં એક વધુ તરસ્યા માણસને આપી કહ્યું હતું કે Thy need is greater than mine તે કેણુને ખજર નથી? આના કરતાં ઉદાર દાખલા કયા હોય શકે?

એક ઉમરાવ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે કે એક દીને પોતાની માડીમાં દ્રવ્ય જતો હતા તે વખતે તેણે એક સારંગીવાદાને મુસ્ત જોડેલો જોયો. આ સારંગીવાદો દરેશજ માણુઓ લગકારી પોતાનું ગુજરાન કરતો તે અખીર નીહાજતો હતો તેને આજે આગ મુસ્ત જોડેલો

જોય તે ઉમરાવની જાસા વધી, તેથી માડીમાંથી નીચે ઉતર્યો અને આવી મુસ્ત હાથમાં જોડી રહેવાનું કારણ તેણે સારંગીવાદાને પુછ્યું તેણે કહ્યું કે આજ આખે દિવસ વમાડ્યા છોધું છતાં મને એક ખોટી પેની પચું હતું સુધી મલી નથી. આ સાંભળતાં ઉદાર દીક્ષના ઉમરાવના દીક્ષમાં લાગણી પેદા થઈ આવી અને તેણે તરતજ તે સારંગીવાદાની સારંગી પોતાના હાથમાં લઈ વગડવા માંડી. ઉમરાવને આ પ્રમાણે એક બીજી આગળ સારંગી વગડતાં જોય રાહદારીઓ તેમજ માડી-ઓની મોટી ઠઠ એકઠી થઈ અને હળવે હળવે સારંગી-વાદાની ટોપી સોના તથા રૂપાના સીકાથી ચીકાર બનવા લાગી. આ ટોપી તે સારંગીવાદાના ખીસામાં ખાલી કરી તે ઉમરાવ ગુપચુપ ત્યાંથી સટકી ગયો અને અખજખીથી દંગ વધવા લોકોનું ટોળું વીખરાઈ ગયું, ન્યારે તે બિહુક પેલા ઉમરાવ ઉપર આશીરવાદોનો વરસાદ વરસાવતો પોતાને ઘેર આવી ગયો.

ઇ સ. ૧૮૩૮ માં એક વહાણુ રાતને સમયે ખટક ઉપર ચડી જઈ લાંગી ગયું. દરિઆમાં તોફાન જારી હતું તેથી માન નવ માણસો જોયો એક લાક-ડાના કક્કાને વક્ષગી રહ્યા હતા તેઓ શીવાય વહાણુ-માંના સર્વ જળ્યા રૂળી ગયા હતા. આ નવ માણસોનું દુઃખ જોસ ડાર્ડીંગ નામની એક જુવાન સ્ત્રીએ દુરબીન માંથી જોયું. તેણી તેઓના સંકટ નીવારણુ માટે પોતાના ધરમાં ખાપને લઇને હોડીમાં ગઈ. ધણી મોટી મુશીમતે તેણી આ જ જળ્યાના જીવ બચાવવા શક્તિમાન નીવડી હતી. એવું કહેવામાં આવે છે કે એક મોટા દેવળની આંધણી વેળા એક પાત્રક ધરી પડી જે ઉપર ઉભા રહી કામ કરતા જે મજુરો એક પડુ પડુ થઈ

રહેલા બાળકોને વગર્યા. આ બાળકોએ માણસોનો ભાર
જીરી શકે એવી દાહતમાં ન હતો આથી એક જગે
બાળકો હોડનાં બીજોને કાઢી દેતાં એકેએક છું પણ
તુને તો આજુ કુંડુંજ પાળવાયું છે. એવા પરોપકારી
સંકેપ દાખલાઓની કાંઈ ખુદ નથી. પોતાના સંસ્કાર
કુંવરને અચાચા દાસી પત્નીએ પોતાના હોડકરને વહાલો
ન કરતા તેનો જોમ રાખે લેવા દીધો.

ધનવદ્ધની મામની બદાદુર સ્ત્રીએ સંવત ૧૬૪૫
માં ખંભાતના અખાતમાં કુળતા બાલકોને તથા પોતાના
બાળકોને અચાચા જે લોકોનો કકરો પોતે પકડ્યો
દતો તે છોડી દઈ તેઓને આપ્યો. જોન ફોક્સે સર્વે
ઉનારોના બચાવ કાજ આગના સપાટામાં સપાટા
જનાં કુકાના હોડકું નહીં અને આગજોટને ખડક આગળ
લઈ જઈ ત્યાં સર્વે ઉનારોનો સહીસકામત ઉતાર્યા, વગેરે
વગેરે દાખલાઓ દતિદાસના સહાયો ઉપર પોણુદ છે,
જેમાં ખરા કોઈથી માનવી શીતોએ પરોપકાર તેના
ખરા આકારમાં કરી બતાવ્યો છે. આ સપાટા પરોપકારી
નમુનાઓ ઉપરાંત માથ એકજ વધુ નમુનો આપવો જોઈ
જસ કરીશું. કાસીમાં એક દાખલ છે કે!

એક આદમી એક વેળા એક ઉજાડ મેદાનમાંથી
પસાર મનો દતો તે વેળા તેણે એક કૂતરાને જૂજ તર
સથી અંધમૂંઠો બનેલો એક કુવાની પાળના છાંયે પડી
રહેલો જોયો, આ વખતે તેણે થાણું છત્તું કે કોણ તેની
મરે આવી પડેવી તેને પાછી પાછી સજ્જન કરે પણ
તેણે કાંઈ પણ સંસાર ન બનવાથી તેને એક ઉપાય
સુચ્યો. તેણે પોતાની ટોળી કાઢી પોતાની કસબી
પાવડી માંને કુપડો છોડી તે કાઢી લેડી કુવાના પાળની
ઉંડાઈએ ટોળા પડેવી ત્યાં ચેરની લાંબી દોરી બનાવી
ટોળીમાં પાળી એવું અને તે તરસા કૂતરાને પાણું
આપી તે સજ્જન થયો. રાત્રે તેણે એક રૂપનેા જોયો
કે મદપદ પેશમજરે તેને કાંઈ કે તું તારા જમ્મા કામ
માટે જાણ્યાદ મરો.

નીતી—નીતીના કાપડાઓથી વનના સીંચાણ તથા
આમણસન-ઓના મુખની યોગ્યતાઓ કરવા રીવાજની
દીર્ઘ દીર્ઘ વગરનાં રાત્રી મીસાસ છે. ખરેખરો ધર્મ

જે દોષ છે તે કરા પણ વૈધાટ વગર સુપાડીની નેજા
અને નીતીનો માર્ગ અખતવાર કરી બીજાઓનું બંધુ
કરવામાં મંડ્યો રહે છે અને તેમ કરવામાં ફરજ માને
છે. અનંતકાળની સ્થિતિનું આ નિઃસંશય તથા નિશ્ચય
મુખ છે. જે ખરો પરોપકારી નર ગુણસ્વાને સક્તિ-
વાન નીચે છે, તેનું અંતઃકરણ તેને કહે છે કે “તારે
કદી મરી જતું ન જોઈએ.” હંમેશાની તો પ્યાર તેની
ઉપર લોપી રાખે છે અને જો તે એક પદ્ધતિમાંથી
જોતો દોષ તેમ કુદરતની તમામ અજાયબીઓ ખારી-
કાથી નીકાળે છે અને ખુદાને તેની અનંતતા, તેની
દયા, અને તેના પુર પ્રતાપમાં જ્યારે નિરંતર નીરા-
કારને નીકાળતા તે કદાચ કરે છે ત્યારે કુદરત તેને
કહે છે, તેનો ધર્મ તેને શીખવે છે કે જે જોખામાં
તેનો આત્મા રહેલો છે તે જોખું તો નાશ થનાર છે
જ્યારે ખુદ આત્માને તો હંમેશાની બેદરતની જગ્યા
પેલી જ્ઞાનમાં મળશેજ.

ખુદ જરથોસ્તી ધર્મની નજરે જોઈએ તો આ
પવિત્ર મજદબ આપણને બહુજ નમ્ર થવાનું તથા
દરેક છત્તસાન માથ તરફ સરખી રીતે વર્તવાનું ફરમાવે
છે. આ મજદબ દયા, સખાવત અને ધનસાહ ઉપર
ચાલેલો છે. એક વક્ષજેર ખ્યાલ ત્યારે આપણને
જણાવશે કે કાંઈ પણ પરોપકારી કર્મ કરવું એ બીજું
માણસને ધનસાહ આપ્યા બરાબર છે અને સારે જો
ધનસાહ આપવામાં આપણે પગાળ પડે તો આપણા
મજદબનું ફરમાન તોરડું લેખાય.

મરદુમ પાત્રજોટ કહે છે કે:—

જરથોસ્તી ધર્મની શીતમુશી ગદાન,
શું તને શીખવે છે જોશ એ ધનસાન!
કે પરોપકાર કરવો જસ પારકા ઉપર
ને આગસાઈથી ન કદી આજોટનું ધર.

ખુદ પરોપકાર અને પરોપકારી માનવી જિવે
આટલું જોશનું જસ લેખાશે કારણ જેટલું જોશ
એટલું આ જાનદ ઉપર જોશાય એમ છે જતાં આ
પરોપકાર કરવા માટે યોગ્ય મુગનાઓ કોયેલી બધે
મણાશે નહિ. પરોપકારી કામ કરવાની મંજૂર થઈ

તો તે ઇચ્છાને ઠીક કરી ટળવળાવવી જોખમ ભરી છે. એકાદ પરમાર્થી નાનું યા મહોદું કામ કાઢે કરનાર હો તો તેની શરૂઆત આજથીજ કરજો નહીં તો જેમ એક કમજોર, નાજુક, મજબુત પાયા વગરનું યા સારા ટેકા વીનાનું ઉભું કરીએકું કાચી બાંધણીનું સમારકામ એકાદ અચ્છુચ થયલાં જગરાં તોફાનથી નાશ પામશે તેમ પહેલેથી તકેદારી, અદોષસ્ત, પા જળવણી રાખ્યા વીનાનું ધારેલું કામ પણ આવતી કાલના વિચીન સંજોગોથી કદાચ અટકી પડે.

તમેએ હાથ ધરેલાં પરોપકારી કામને નીંદતા જો તમે તમારા શત્રુઓને સાંભણા (આ શત્રુઓ કાષ્ટજ નહીં પણ તમારા કહેવાતા મિત્રો હોય છે) તો સદન શીલતાથી તથા ચીવરાધથી નીંદની દરકાર સિવાય મુંગે મહોડે તમારું ધારેલું કામ પાર પાડવા કેશીય કરતા રહેજો કારણ કે,

J. Collier કહે છે કે:—

“Ease must be impracticable to the invigous they lie under a double misfortune, common calamities and common blessings fall heavily upon them.”

“અદેખા હોકાને શાંતી નથી. તેઓ પોતાની હાર નહિ ખમી શકવાના અને ખીજની ફતેહ નહિ જોઈ શકવાના બેવડા દુઃખથી પીડાતા હોય છે. પરમાર્થ કરવામાં સ્વાર્થ ફરી પણ સાધવો જોઈતો નથી કારણ સ્વાર્થ એક દીવાલ સમાન છે.”

જે આપણા આત્માને તેમજ આપણે હાથ ધરેલાં કામને આગળ વધતાં અટકાવે છે. યાદ રાખવું અવશ્ય છે કે:—

The reward of good deed is the consciousness of having done it.

અજાણનાં દરેક કામ માટે જાહેસો તો હોવાજ જોઈએ ત્યારે જો કાંઈ પણ બદલાની ખાહેશ એક પરોપકાર, કર્મ કપા પહેલાં ચડાવી, ધટારત હોય તો તે માત્ર એજ કે તે કામ કરવા માટે જોઈતું પુર

કાવત, મજબુતી અને લાંબી છાંદગી ખુદા પાસ માગવી. આપણા વખતુરાન વખતુર સવીતમ જરુરતને પણ આજ રીતની ખાહેશ પોતાના દીલ ફેલાવવાના મહાભારત હાથ ધરેલા કામ વેળા ઇચ્છતાં આપણે ગાથામાં જોઈએ છીએ.

આ દુન્યાના પરોપકારી કર્મોનો છુપો બદલો તે દુન્યામાં બેહસ્તમાં મળવાનોજ ફરીદુન અતાર નામનો ફારસી લેખક લખે છે કે:—

હડતાલા બર દરે જોનત નવેશત-ઈનકિલ મથે એ સખ્યા, બારાદ બેહશત-એ સખ્યારા બા જોહ-નમ કાર નીરત-નથે મોમસેક,

જોજ દરને નાર નીરત-યાને કે—

પરવરહોગારે બેહસ્તના દરવાજા ઉપર લખ્યું છે કે પરોપકારી આદમીઓની જગ્યા બેહસ્ત છે અને પરોપકારી આદમીને જોહનમ સાથ કાંઈ કામ નથી. એકલપેટા આદમીની જગ્યા દોઝખી આતરા સિવાય બીજે કંથે નથી. આજ ટેકણે સાહીએ એક ક્યામતના દીનનો સ્વપનો જોઈ તે વિષે વર્ણન લખ્યું છે તે જણાવતું ઠીક લેખાશે. સ્વપનામાં તેણે ક્યામતનો દીન જોયો કે જ્યારે સપનાં લોકો અહીં તહીં હોડધામ કરવા પડ્યા હતા, જ્યારે એકજ નર એક શીતળ છાયા હેઠળ બેસી આરામ કરતો હતો, વગેરે.

પરોપકારી મંડળોમાં સંપ એક મુખ્ય સદસ્ય છે. આ સદસ્ય વગર આપા મંડળો તીમી કે ટકી શકતાં નથી. કામ્યા સુવરનો દોરો ઝટ દુડી જાય છે પણ જ્યારે તે ખીજ દોરાઓ જોડે એકઠા વણાઈને દોરાઝ રૂપે યાય છે ત્યારે તોડી નાંખવો અતિ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. ના, આટલુંજ નહીં પણ તે મોટા મોટા ભારોને જેની લઈ જવા કામમાં આવે છે. થોડીક પગ વિચાર કરવાથી સહેજ માલમ પડશે કે જો આપણા ખાતામાંનો દરેક માણસ દરદીઓને મદદ આપવા માટેની માહીતી તથા મન મેળવ્યા પછી જો આ ખાતામાં જોડાય નહીં પણ પોતે એકઠા કાંઈને કાંઈ પરોપકારી કામ કરવાની ખાહેશ રાખે તો કયા દરદીને ખસેડવા કાજ તેને બોલાવવામાં આવે યા એવા કેટલાં દરદીઓને ખસેડવા શક્તિમાન બન્યો હતો એક પણ

રહેલા બામ્બુને વળગ્યા. આ બામ્બુ એ માણસોનો ભાર ઝીલી શકે એવી હાલતમાં ન હતો. આથી એક જગે બામ્બુ ઊડાનાં બીજને કાઢી બાંધ હું તો એકસા છું પણ તુંને તો આખું કુટુંબ પાળવાનું છે. એવા પરોપકારી એકસા દાખલાઓની કાંઈ ખુદ નથી. પોતાના રાગના કુંવરને બચાવવા દાસી પલાએ પોતાના ઊડાને વહાલો ન કરતા તેનો ભોગ શત્રુને લેવા દીધો.

ધનવ્રતની નામની બદાદુર સ્ત્રીએ સંવત ૧૯૪૫ માં ખબાલતના અખાતમાં દુગાતા બ્રાહ્મણને તથા પોતાના ધણીને બચાવવા જે લાકડાનો કડકો પેતિ પકડ્યો હતો તે છોડી દઇ તેઓને આપ્યો. જ્ઞેન કોકિને સવે ઉતાર્યોના બચાવ કાજ આગના સપાદામાં સપડાયા છતાં સુકાન ઊડ્યું નહીં અને આગબોટને ખડક આગળ લઇ જઇ ત્યાં સવે ઉતાર્યોને સહીસસામત ઉતાર્યા, વગેરે વગેરે દાખલાઓ ઇતિહાસના સદાઓ ઉપર મોજુદ છે, જેમાં ખરા સંપત્તિ માનવી મીત્રોએ પરોપકાર તેના ખરા આકારમાં કરી બતાવ્યો છે. આ સપગા પરોપકારી નમુનાઓ ઉપરાંત માત્ર એકજ વધુ નમુનો આપણે જોઇ બસ કરીશું. કાસ્તીમાં એક દુર્ગત છે કે !

એક આદમી એક વેળા એક ઉત્તર મેદાનમાંથી પસાર થતો હતો તે વેળા તેણે એક ફૂતરાને બૂબ તર-સથી અપમૃષ્ટો બનેલો એક કુવાની પાળના છાંયે પડી રહેલો જોયો, આ વખતે તેણે ધણું હચ્છયું કે કાંઈ તેની મરદે આવી પહોંચી તેને પાણી પાઈ સજ્જવન કરે પણ તેણે કાંઈ પણ સંભવ ન જનવાથી તેને એક ઉપાય સુલભો. તેણે પોતાની ટોપી કાઢી પોતાની કમળી પાંચડી ચાને દુપડે ઊડી તે હાડી તોડી કુવાના પાણીની ઉંડાઈએ ટોપા પહોંચી ત્યાં વેરની લાંબી દોરી બનાવી ટોપીમાં પાણી ખેંચ્યું અને તે તરસ્યા ફૂતરાને પાણી આપી તે સજ્જવન થયો. રાત્રે તેણે એક સ્વપ્નનો જોયો કે મદમદ પેશમખરે તેને કહ્યું કે તું તારા બચા કામ માટે બાદશાહ થશે.

નીની—રીનીના કાપડાઓથી વર્નિત સીવાય તથા આસપાસનાઓના સુખની ચોજનાઓ કરતા રીતવાળી રીની કીમત વચરનાં રતન મોસાદ છે. ખરેખરો ધર્મી

જે હોય છે તે કશા પણ ધોંધાટ વગર સુપકીથી તેની અને નીતીના માર્ગ અખતવાર કરી બીજાઓનું બંધુ કરવામાં મંડ્યો રહે છે અને તેમ કરવામાં ફરજ માને છે. અનંતકાળની સ્મૃતિનું આ નિઃસંસાર તથા નિઃશ્વસ્ય સુખ છે. જે ખરો પરોપકારી તર ચતુરચાને શક્તિવાન નીરડે છે, તેનું અંતઃકરણ તેને કહે છે કે “તારે કદી મરી જવું ન જોઈએ.” હૃદયેશ્વરીના પ્યાર તેની ઉપર ચોટી રાખે છે અને જણે તે એક પડદામાંથી જોતો હોય તેમ કુદરતની તમામ અમલ્યપીઓ બારી-કીથી નીહાળે છે અને ખુદાને તેની અનંતવા, તેની દયા, અને તેના પુર પ્રતાપમાં જ્યારે નિરંતર નીરા-કરને નીહાળવા તે કોશીય કરે છે ત્યારે કુદરત તેને કહે છે, તેનો ધર્મ તેને શીખવે છે કે જે બોખામાં તેનો આત્મા રહેલો છે તે બોખું તો નાશ થનાર છે જ્યારે ખુદ આત્માને તો હૃદયની બેદરતની જગ્યા પેસી જેહાનમાં મળશેજ.

ખુદ જરથોસ્તી ધર્મની નગરે જોઈએ તો આ પવિત્ર મજદહન આપણને બહુજ નમ્ર થવાનું તથા દરેક ઇનસાન માત્ર તરફ સરખી રીતે વર્તવાનું ફરમાવે છે. આ મજદહન દયા, સખાત અને ઇનસાફ ઉપર રચાયેલો છે. એક પક્ષએ ખ્યાલ ત્યારે આપણને જણાવશે કે કાંઈ પણ પરોપકારી કર્મ કરવું એ બીજા માણસને ઇનસાફ આપ્યા બરાબર છે અને ત્યારે જે ઇનસાફ આપવામાં આપણે પગાત પડ્યો તો આપણા મજદહનનું ફરમાન તોડવું લેખાય.

મરદુમ પાલમકોટ કહે છે કે:—

જરથોસ્તી ધર્મની શીઝમુરી મહાન, શું તને શીખવે છે બોલ એ ઇનસાન ! કે પરોપકાર કરવો ખસ પારકાં ઉપર ને આજસાધથી ન કદી આજોડવું ધર.

ખુદ પરોપકાર અને પરોપકારી ગાનવી રિતે આટલું જોલણું ખસ લેખાશે કારણ જેટલું જોઈએ એટલું આ જામદ ઉપર જોલાય એમ છે છતાં આ પરોપકાર કરવા માટે થોડીક સુચનાઓ કોયેલી જાણે ગણાશે નહિ. પરોપકારી કામ કરવાની મુશ્કા મજ

તો તે ઇચ્છાને દીક્ષ કરી રાજવળાવવી. જોખમ ભરી છે. એકાદ પરમાર્થી નાવું' યા મહોદું' કામ કાલે કરનાર હો તો તેની શરૂઆત આજથીજ કરજો નહીં તો જેમ એક કમજોર, નાજુક, મજબુત પાયા વગરનું' યા સારા ટેકા વીનાવું' ઉભું કીધેલું' કાચી ખાંધણીનું' સંભારકામ એકાદ અચયુષ્ય થયલાં. જગતમાં તોફાનથી નાશ પામશે તેમ પહેલેથી તકેદારી, બ'દોખરત, યા બળવણી રાખ્યા વીનાવું' ધારેલું' કામ પણ આવતી કાલના વિચીત્ર સંભોગોથી કદાચ અટકી પડે.

તમેએ હાથ ધરેલાં પરોપકારી કામને નીંદતા જો તમે તમારા શત્રુઓને સાંભણો (આ શત્રુઓ કોણજ નહીં પણ તમારા કહેવાતા મીત્રો હોય છે) તો સહન શીલતાથી તથા મીનદ્રાણથી નીંદાની દરકાર સિવાય મુઝે મહોડે તમારું' ધારેલું' કામ પાર પાડવા કેશીય કરતા રહેજો કારણ કે,

J. Collier કહે છે કે:—

"Ease must be impracticable to the invigous they lie under a double misfortune, common calamities and common blessings fall heavily upon them."

"અરેબા લોકોને શાંતી નથી. તેઓ પોતાની દુઃખ નહિ ખમી શકવાના અને ખીનની ફતેહ નહિ જોઈ શકવાના બેવડા દુઃખથી પીડાતા હોય છે. પરમાય કરવામાં સ્વાર્થ કદી પણ સાધવો જોઈતો નથી કારણ સ્વાર્થ એક દીવાલ સમાન છે."

જો આપણા આદર્શને તેમજ આપણે હાથ ધરેલાં કામને આગળ વધતાં અટકાવે છે. યાદ રાખવું' અવસ્થનું' છે કે:—

The reward of good deed is the consciousness of having done it.

અસખનાં દરેક કામ માટે જલ્દી તો હોવાજ જોઈએ ત્યારે જો કાંઈ પણ જલ્દાની ખાહેશ એક પરોપકાર, કમ કયા પહેલાં ચલાવી. ધટાટ હોય તો તે માત્ર એજ કે તે કામ કરવા માટે જોઈતું' પુર

હોત, મજબુતી અને લાંબી છંદગી ખુદા પાસ માગવી. આપણા વખતુરાન વખતુર સર્વતમ જરુરુરને પણ આજ રીતની ખાહેશ પોતાના દીક ફેલાવવાના મહા-ભારત હાથ ધરેલા કામ વેળા ઇચ્છતાં આપણે ગાથામાં જોઈએ છીએ.

આ દુન્યાના પરોપકારી કમોંના છુપો જલ્દો તે દુન્યામાં જોઈસ્તમાં મજવાનોજ ફરીદુન અત્તાર નાખેના ફાસી લેખક લખે છે કે:—

હાતાલા ભર દરે જન્મત નવેશત-ઈન્કિલ મયે એ સખ્યા, ખાશદ જોઈશત-એ સખ્યારા બા જોઈ-નમ કાર નીસ્ત-નયે જોમસેક,

જોઈ દરને તાર નીસ્ત-યાને કે—

પરવરદીગારે જોઈસ્તના દરવાજા ઉપર લખ્યું' છે કે પરોપકારી આદર્શોની જગ્યા જોઈસ્ત છે અને પરોપકારી આદર્શોને જોઈનમ સાથ કાંઈ કામ નથી. એકલપેટા આદર્શોની જગ્યા હોજખી આતશ સિવાય બીજે કંઈ નથી. આજ ટેકાણે સાડીએ એક કમામતના દીનનો સ્વપનો જોઈ તે વિષે વર્ણન લખ્યું' છે તે જણાવતું' ઠીક લેખાશે. સ્વપનામાં તેણે કમામતનો દીન જોયો કે જ્યારે સખ્યાં હોદા અહીં તહીં દોડધામ કરવા પડ્યા હતા, જ્યારે એકજ નર એક શીતળ છાયા હેઠળ બેસી આરામ કરતો હતો, વગેરે.

પરોપકારી મંડળોમાં સંપ એક મુખ્ય સદ્યુષ્ છે. આ સદ્યુષ્ વગર આપા મંડળો નીમી કે ટપી શકતાં નથી. કામ્યા સુવરનો દોરો ઝટ ટુટી જાય છે પણ જ્યારે તે ખીન દોરાઓ જોડે એકઠો વણાઈને દોરડા રૂપે યાય છે ત્યારે તોડી નાંખવો અતિ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. ના, આટલુંજ નહી પણ તે મોટા મોટા ભારોને ખેંચી લઈ જવા કામમાં આવે છે. થોડીક પણ વિચાર કરવાથી સહેજ માત્રમ પડશે કે જો આપણા ખાતામાંનો દરેક માણસ દરદીઓને મદદ આપવા માટેની માહીતી તથા સંન મેળવ્યા પછી જો આ ખાતામાં જોડાય નહી પણ પોતે એકસો કાંઈને કાંઈ પરોપકારી કામ કરવાની ખાહેશ રાખે તો કયા દરદીને ખસેડવા કાજ તેને જોડાવવામાં આવે યા એવા કેટલાં દરદીઓને ખસેડવા શકિતમાન જન્યો હતો! એક પણ

નહી! કારણ? કારણ એજ કે એક દરદીને મદદ કરવા ઓછામાં ઓછી ત્રણ ચાર માણસોની જરૂર પડે છે. કુસ્તરનો આ નિયમ બધું મોટે ભાગે સધળે ફેલાયેલો હોય છે, કે એક ઉધોગી માનવીને આજસ ઉપર તીવ્રસ્થાવ છુટશે, એક વહેંચા ઉઠનાર સખસને ઉઠવાના વખત પછી ઉધજ આવશે નહીં, તેજ મુજબ એક નિતીરીતીથી ચાંચી અશો પરોપકારી છાંદગી ગુજરનાર માણસની વચણ કાઢ પણ દીન પાપના કામો તરફ દગલો નહીંજ. તેથી પરોપકારી જનચાની આદત બેચ્ચાને નાનપણથીજ પાડી અવસ્થની છે.

એક પરોપકારી નર પોના જેવા બીજા તર નારીઓ ઉઠા કરવાની હમેશાં તત્ત્વમાં રહે છે અને તે કદી પણ બીજા પરોપકારી માનવીના કાગની ફેલેલી અદે-ખાઈ કરતો નથી પણ સામેા તેનાં કાગમાં ઉમટી તેને ટેકા તથા ધટની મદદ આપે છે. પરોપકાર વિશેના વિષય અહીં ખતમ કરીશું અને ખનમ કરતાં તે પરમ-કૃપાળુ પ્રચુને ખરા અંતઃકરણથી અરજ ચુભરીશું.

જમરો! હુંચાપાર!

ત્રણ ચાર દોસ્તોનું ટોણું ટાઢેલું વજાગેશું દનું વાન-પરથી વાત નીકળતાં કુતરાની હુંચાપારી પીસો તેઓ ગપા મારવા લાગ્યા.

“એક વખત હું સ્ત્રીમરમાં જતો તો ત્યારે મારા હાથમાંથી એક ગીની દરગામાં પડી ગઈ. તરતજ મારી આગળ મારો કુતરો ઉઠેલો હતો તેણે દરગામાં હુજાઈ મારી અને પાંચ ગીનીટમાં તો પેણી ગીની મારી આગળ લાવીને હાજર કીધી!” એકે કહ્યું:—

“અરે એમાં શું મોટી વાત!” બીજાએ કહ્યું:—
મારા કુતરાએ તો તદન અવધીજ કાંધી. એક દેહાડો રાતના મારા ઘેરમાં આગ લાગી. જેમ તેમ કરીને ગઈઓ સહીસલામત બહાર નીકળ્યાં. એકાએક મને માદ આંધું કે મારો માનીતો કુતરો જીમ રેડી ગયો. મેં તો ધાંધલ કરી મુંઝા. કાઢ કેહેજે અમે અને પાછો આગમાં જતો જોયો! ઘણી સોષળોચ ચલાવી પણ ફેકટાં બાપેર પાએક કસાકે હું ઉઠેલો હતો તાંક મારો કુતરો ઘેરમાંથી કુદેશ મારીને ચાલ્યો. તમે લોક મને માનસોળી તરી. પણ મારાં ઘેર અને ફરનીચરની વીમાની પોલીસી એક બીના નાપટાનની અંદર વીટાકીને તેણે પોતાના મોઢામાં પકડેલી! જે દેતી કે તેણે મારી આગળ મુકી?” (સોલન.)

ઓ પવિત્ર આગ! ઓ ઇનશાન માતાના મીનોઈ મીત તું તારીજ છુપી શક્તિથી મને અને પરમજી લાગણીઓ દેડે રાખી તેના કામો કરવા તત્પર એવા મારા બીજા લાઈ બેહેનોને એવી તાકાતી બક્ષ, એવું કૈવલ અને જેમ આપ કે તેની મદદથી કુદરે આદમ જીવ-પછી શું હમજીવ કે પરમતનાં-સક્ષા અર્થે-તેઓનાં શંકટ નીવારણ અર્થે-હમે તેઓના સંકટના હમસરીક બનીએ અને તે સર્વ સંકટો ટાળવા શક્તિમાન નીવડીએ. ઓ જગતના આપ તું એવી જીહ્વીની બક્ષેસ કર કે જે જીહ્વીના જગથી હમે હમારા દેશની વૃદ્ધિ તથા આગાહી માટે, સચ્ચાઈ, નીતિ અને ઇનસાફ માટે, ફારીશો કરીએ અને ત્યારે ને ત્યારેજ માત્ર જેમ સદ-વારનાં સુખોદપના કીજી આગમજ ઘેરજી ઘારજી ભણે ધુમસ પીગળી જઈ તેજસી આજગાણ પડે છે તેમ આ અમારા સર્વે સદચુરોધી દેવે ઉમ્મત થતી ખુશહીની માહીતમારી આગમજ મરતી વખતનો જે લાગ પાપીઓ અને મીઠ્યા છાંદગી ગુજરી મરનાર માણસમાં પ્રગટ થાય છે તેનો નાશ થઈ તેઓનાં દીકરામાં સંતોષ પ્રગટ થાય.

દંદનું મુળ.

પીસો પીપચાને નજીકા ઘણો હતો. પરેડીને ત્રણ ચાર દીવસજ બાકી હોવાથી તે જમદી સારો થવા માંગેલો હતો કે કસમમાં જઈને નામ પ્રમાણે બાટકીના માંચા લાંગે.

“મારા સાહેબ, એ વારી ઘરી એમ શું થયા કરેછ” તેણે ડાકટરને કહ્યું, “આવ દરદનું મુળ છે તેજ મારી કપાસોની કે મને જાણુકનો આશય આપ!”

ડાકટર જે પીસાને એક ખુરશી પર બેસાડે તપાસતો હતો તે પુર મંબીરાઈથી ઉઠ્યો, એક લાકડી લીધી અને તે તેજ પર પડેલી દારથી ભરેલી ડીકાનટરને મારીને લાંછ નાંખી.

— “એ, એ, તમે આવ શું કીધું?” પીસો પોતાના દારનો નાચ ચપડો જોઈને બાલી ઉઠ્યો.

“એ—એ તો જે તમારાજ કેહવા પ્રમાણે તમારાં દંદના મુળને મારી કઢાડ્યો!” ડાકટરે કહ્યું.

(સોલન.)

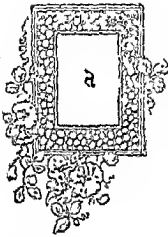
વીકો વ્યાજ ખાઉ.

“હું તમારા બાવાને ઓલખતો તો તેથીજ તમારી પાસે પંદર ટકાનું વ્યાજ લેજોછ મીં કાવસજ, કાવસજ—“ઘણી ખુશીની વાત છે કે તમે મારા બપવાને નહીં ઓળખતાં.” (સોલન.)

પ્યારનો ભોગ.

(એક દુઃખી વાર્તા.)

લખનાર:—મી૦ લાલુગીર દાસશાહ દુગાઇ.

પ્રકરણ ૧ હું.

સાંજનો દીવકા વખત હતો, અને હજારો નર નારીઓનાં બેગા થયાથી એપોલો બંદર પોતાના પુરબદારમાં ઝળી રહ્યો હતો. સર્વ જણાં આનંદમાં ખુશગોષ્ઠિઓ કરતાં પ્રાથમ પડતાં હતાં; ત્યારે રશી દુગાઇ પોતાનાં કમ-બાગ્ય નસીબ ઉપર વીચાર ચલાવતો એક પથર પર બેઠો હતો.

ઐટલામાં તેનાં ખભાં ઉપર એક નાનુક ગોરો હાથ જઇ પડ્યો, અને તે એકદમ પોતાના વીચારમાંથી નજૂત થયો. “કેમ વ્હાલા શું વીચારમાં બેઠો છે?” તે નાનુક આકારે પુછ્યું.

“કંઈ નહીં દારવીંગ” ઉત્તર મળ્યો.

“રશી” તે તેની આગસ પોતાની એકક લેતાં બોલ્યો “પછી તેં મારે સારું પુછ્યું કે?”

“હા દીપર, પણ તેવજે મને જણાવ્યું ને, જે હું ઉપરવારી થઇને તેમ કરશ તો મને મારું ધરખાર સહ ખોલું પડશે.”

રશી દલગીર લાડયા આજે બોલ્યો, “કરણ?”

“શુભ તું બોલેછ તો ખરી ને એમાં મુખ્ય હાથ પેઠી મારી સાવધ માથ થતીનો છે અને જ્યારે એવું કાંઈ નહીં વશ્યું ત્યારે હાલ તે મારી પર પોતાનું

પેર લેવા આહેછ; પણ હું તેની જરાખી દરકાર કરતો નથી.”

“શું તું મારા લીધે ગરીબાઈ ભોગવશે? નહીં વ્હાલા, હું કહી પણ તેમ થવા દેનાર નથી,” શુન જીસાથી બોલી.

“દારવીંગ તારે લીધે હું ગમે તેવોખી ભોગ આપવા તૈયાર છું, તો પછી ગરીબાઈથી મારે શું કામ કરવું બેઠએ?” રશી તેણીનો નાનુક હાથ પોતાનાં હાથમાં લેતાં બોલ્યો “શું તેવજુ જરા પણ સમજતાજ નથી,” તેણીએ ઈનેતરી બાળી સવાલો પુછવાનું આશુ રાખ્યું. “નહી” રશીન બખલ્યો “મેં મારું બનવું કરી એવજુને સમજવામાં જરા પણ બાધી રાખ્યું નથી, પણ અફરોસ એવજુ તો સાદ નાજ કહે છે, માટે હું હવે મારું સુમળું કરી લેવાનાં બનતા કરાવ ઉપર આવ્યો છું; બોલ વ્હાલી તારી તો મરજી છે ને?” “એ સવાલજ કેવો?” તેણી પોતાની આંખોમાં આંસુ સાથે પોતાનાં નાનુક હાથ તેનાં ગરદનની આસ-પાસ નાખનાં બોલી. “વ્હાલા હું તારીજ છું. મારે લીધે તારે જરા પણ શીકર કરતી નહીં. ચાલ આવે ઘણું ‘લેટ’ થયું છે માટે ઘરે જઈએ જયારાં માથજ વાટ બોતાં હશે.”

તેવો બેઠ ઉઠ્યાં; અને રસને ચાલતાં બેમાંથી એકે પણ જરાખી સખુત કાઢ્યો નહીં, “સાહેબજી દીપર” રશીતમે આખેર સુપડીની તોડી છુટા પડતાં બોલ્યો. “સાહેબજી વ્હાલા” જવાબ મળ્યો અને અન્ને તે બેઠ જણીને હાથે એક ખીજ સાથ મદદા અને તેવો છુટા પડ્યા.

પ્રીય વાંચનાર રૂશી દુઆશ એક તવગર આપનો એક પુરા શેશન ચેરાગ હતો. તે દીલે ઉઝો, સોહામણો અને બાહદુર જવાન હતો. રૂશીનાં માથ તે બ્યારે પાંચ વરશનો નાનો બાળ હતો ત્યારનાં મુકી આ ફાની જહાનમાંથી કુચ ફરી ગયાં હતાં; રૂશીનાં પીતા બલેજર પોતાની ધણીયાણીનાં હક ચવા બાદ, રૂશીને એક માતા કરતાં પણ આવા પ્યારથી તેની બરદાશ લીધી હતી, અને તેને સારી તાલીમ આપી અબ્યાસની ઉઝી પંકતી પર ચઢાવ્યો હતો.

રૂશતમ બને હુશીયાર હોવાથી હુકે વખતમાં પોતાના માસતરોનો ચાહ ખેંચી શક્યો હતો અને એક વીશ વરશની ઉંમરે તે બી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કરવામાં નશીબવંત નીવડ્યો હતો.

તેના પીતા બલેજર પાસ પુરાકલ પૈસા હોવાથી, ખુદરતી રીતે તે મોટી મોટી શોસાયટીમાં સારી રીતે પંકાઈ ગયો અને ધણીએક નારીએ તેને પોતાનો બીલું કરવા પુરાકલ દાંદાં મારી રહી હતી તેમાં જર કાટવાલ સુખ્ય હતી.

રૂશતમ વારંવાર જરનાં ત્યાં જતો હોવાથી જર પોતાનાં મગજમાં હવાઈ કીલાઓ બાંધ્યા જતી હતી. જર જેકે રૂશતમ કરતાં ઉંમરમાં એક દાયકો બ્યાદા હતી પણ તેણી પોતાને ૧૯ થી ૨૦ વરસની ખપાવવા માગતી હતી.

એક દીવસ તેણીએ રૂશતમને અચાનક ગુલની સાથે ઘરા-પરાં કરતાં જોયો અને ત્યારથી તેણીએ પોતાનું વેર લેવાનો કાસદ કર્યો.

બલેજરને ઘરડે ઘડપણમાં પરણ્યાનો શોખ ચક્ર આવ્યો અને તેવણે પોતાની પસંદગી જર કાટવાલ પર દોડાવી અને હુકે વખતમાં તેની સાથ ગોઠવાયા.

દુન્યાના ચાલતા આવેલા રીવાજ મુજબ આ ૬૭ વરસના જુવાન વરરાગ કે જેવણનો એક પગ અત્યાર આગમચ કપરમાં મુકાઈ સુક્યો હતો. તેવણ પોતાની દીકરી ગરાબરની જર સાથ પાછા એક વાર લગનની જુશરીમાં જોડાયાં હતા. ત્યાર બાદ આશતે ૫ ઘરનો સધવો કારોબાર પોતાનાં હાથમાં લીધો

અને છુદાઈ ગોયા બલે તેનાં હાથમાં રમકડું ચક્ર પડ્યા હોય એવી તેમની હાલત હતી.

આ અરશમાં જરે રૂશતમ ઉપર જુલમ પાડવામાં જરા પણ બાકી રાખ્યું ન હતું, અને તે જવાને સધવું મુજે મોહડે સફન કીધું; ત્યાર પછી શું બન્યું? તે આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ.

મકરણુ ૨ જી.

હડધુન.

રૂશતમ ગુલથી છુટા પડ્યા પછી એએન દીક્રે પોતાનાં ઘર લણીનો રશતો લીધો. ત્યાં જઈ પુત્રા બાદ તે સીધો પોતાનાં રૂમમાં ગયો અને બારીબમાં કેમ કરવું તેનો વીચાર કરતો ‘આરામ-ચેર’ પર પડ્યો. એટલામાં તેનાં પીતા બલેજર બોરડામાં દાખલ થતાં પોતાની પાછલ બારણું ખંધ કરતાં બોલ્યા. “રૂશતમ, આજે મને તારો આખેરીનો જવાબ જોઈએજ. બોલ તું મારા ફરમાન મુજબ ચાલવા પુશી છે કે?” છુદાઈ એક પછી એક સવાલો પુછતાજ ગયા.

“માફ કરો બાવાઈ આ બામદમાં હું તમારા મતને મંચી શકતો નથી.” આખરે તે જવાન મક્કમ ઠરાવ પર આવી દાંધ નાખતી બારી રીતે બોલ્યો. દુકતા, હું હવે જેકે છું જે તે તારી કેળવણીને ઝાંખ લગાડી છે. ગુલ જેવી એક ગરીબ દુકતીની ગોરી ચાર્કી પરે તું લોભાઈ ગયો છે. પણ વીચાર કર કે આપરે કાણુ? આપણો મોસો શું? જે હું તુને તારી મરજ માફક ચાલવા દઉં તો ગામનું લોક મને શું કહે? અને—” “બસ બસ કરો બાવાઈ હું હવે જેકે છું જે તમે મારી સુપકીદીનો ઘણો લાલ લીધો છે.” તે જવાન એકદમ પોતાની ખુશી પરથી ઉડતાં પોતાનાં આપને વધું બોલતો અટકાવી ગુસારી બોલ્યો.

“નાદાન સમજ, જે તું મારા વીચારથી જરા પણ ઉલટો ગયોજ તો મારી તરફથી એક અરધી ની બી આશા રાખતો ના, જ તાર કાણું કર, આજથી મારા દીલથી તું મુવેલો સમાન છે,” છુદાઈ જોખરા અવાજે થર થર ફુગતા બોલ્યો.

“માફ કરો બાવાજી” તે જવાન લગભગ સ્ત્રી દેતાં આજીજી કરતાં અવાજે બોલ્યો “જેવ જરા વીચારો તમે પહેલા કેવા મારી તરફ માથાળુ હતો, પણ હું” “જેવું” છું જે તમે જ્યારથી પેલી મારી માથ યતીને અને સાચા છો, ત્યારથી તમારામાં ફેરફાર ચાલુ થયો છે; બાવાજી શું કામ તમે મારા સુખનું નબોદ વાતી આપણી વચ્ચે કડવાસ ઉભો કરો છો?”

સ્થિતમના આ આચારકર બોલોથી તે જુદો પીમલ્યો હોષ એમ લાગ્યો અને બોલ્યો “તારી મરનાર માતાને મેં વચન આપેલું” હોવાથી હું તારાં સુખોની વચ્ચે આડો પડવા માગતો નથી, પણ” અને અંતે જલેજર વધુ બોલે તે આગમ્ય તે ઓરડાનું બારણું ધક્કા દેતું ઉધડી ગયું અને જર લુવાક ધણીજાં લુસાથી ઓરડામાં દાખલ થઇ બેઠા ચઢાવી બેઠી.

“હું એ લગન થવા દેનાર નથી, જલેજર આજે તમારો સુધક્ષો કાં” ગયો? શુદ્ધ એ શુદ્ધ જેવી બીખારણને તમારી વહુ કરતાં તમને શરમ નથી આવતી? ગામનું લોક મુતું શું બોલશે? બસ હમણાંજ મારા દેખનાં તમારા બોલેલા શોક પાળ જેવો દેવો.” તે એકદમ તાણે થયો અને બોલ્યો “સ્થિતમ તારાં માથની મરજી નથી તો હું લાચાર છું, હું જે ચાહતો હોય તો ગામમાં બીજી ધણી પણ છોડીએ છું કે જેને હું” ખુશીથી તારી ભાગણ બનાવી શકશે.”

“ચંડાળ હું અને શયનાનના રૂપમાં માથ તરીકે આવી છે, તે તારી આની રીત ભાતેથી કુલ સ્ત્રી આલમને લગ્નવી છે, તારા કરતાં એક ખુનીનું જીવણી વધારે દયાનું હોય છે.” સ્થિતમ એકદમ તરીયાપર પર આવી જઈ આગલો પાછો વીચાર કર્યા વગર મનુનથી પોઠારી નહોતો.

“જેવ જલેજર એ મુલો મને શયતાન અને ચંડાળ કહે છે તો પણ તમે બેઠીને જોયા કરો છો અને એ મરી ગયા ને કાંઈ કહેતા પણ નથી. તમેજ એને ઘણો બગાડી મુક્યો છો,” જરજાણુએ હવે પોતાનું ખરું પળી દેખાડાનું સર ક્યું અને જલેજર જયારા ગોસે પણ શું? તેવણી દાખન ‘સુડી વચ્ચે મે.પારી’ સમાન હતી.

આપણે ઉપર જોયું તેમ જલેજર પોતાની દાસીની ધરતીનાં એક ગુલામ જેવા હતા, આખરે તેવણે સુખથીથી તોડી અને પીમાં પણ ગંભીર અવાજે બોલ્યા સ્થિતમ તેં આજે તારી માથને ઘણાજ ખરાબ સંપ્દો ઉચાર્યાં છે, તારી તરફથી મેં આવા બોલોની આશા રાખી હતી નહી, છોકરા, હું તુને કુકમ કરું છું જે તારે એકદમ હમણાજ તારી માથની મારી આહવી.”

“નહી કદી નહી” તે જવાન ખુશી ઉઠ્યો “હું એ ચંડાળને મારી માથ કહેવા આગમ્ય મારી જીભ કાપી નાખવાનું વધારે માન ભરેલું સમજું છું.”

“જલેજર એ જોયો કે મુલો તમે બાપ થતાં ના મોં પર એ કેવો તરડાળને જવાબ આપે છે. ત્યારે હું તમને એ મરી ગયા ને સાઈ કેતીતી ત્યારે તમે મને નાદન કહી દહી કાઢતા હતા, હવે જોયા તમારા દીકરાનાં ઢંગ!” જરજાણુ આગમાં તેલ નાખતાં બોલ્યા.

“કુકતા ત્યારે હું નથી સમજતો ત્યારે જ તારાં કાણું કર અને આજ પછી મારાં ધરની ઉમર પર જરા પણ પગ મુક્યોજ તો માણસો પાસ દહ્યુત કરાવી કાઢી મુકશ,” જુદાજ એકદમ તેની તરફ ધરી જતાં બારણું લણી પોતાની આંખથી દેખાડતાં જોખરા અવાજે બોલ્યા. તે જવાન તાણે થયો અને વધુ એક પણ શબ્દ બોલ્યા વીનાં બહાર પડ્યો.

રે! માથાગે તમારાં બચ્ચાનાં સુખની વચ્ચે ફાંચ મારતા પહેલાં, આગવો પાઠો વીચાર કરો, લગન જેવી ગંભીર બાબત તમારાં કરતાં તેણે વધુ સારી રહેશે સમજી સકે છે માટે તેજોનેજ તેમની પસંદગી કરતા દેવો.

મકરણ ૩ ભૂ.

લગન.

કુદરત તારી કરામત ઓરજ છે, જે શખશ દર મીનીટની વાન ઉપર દાખરો રૂપા, અને મહેલ-અહેલનો ધણી દનો તેજ શખશ દાવ એક બીખારીની દાવને જર પડ્યો હતો. કુદરતી કરામત અજાળ છે! સ્થિતમ પોતાનાં આપીકા મહેલમાંથી દહ્યુત થતા પછી ક્યાં જતું અને રાત કેમ ગુજરી તેને

વીચાર કરતો પોતાનો રસ્તો કાપતો હતો. પહેલાં તો તેણે ગુલને ત્યાં જવાનો વીચાર કર્યો પણ તરતજ તે જવાનને ખ્યાલ આવ્યો જે ગુલ પોતાની માતા સાથે જેમ તેમ ગરીબાઈમાં પોતાનાં દીવસો કાઢતી હતી માટે તે લોકાં માન્યેલીનાં આશરમાં જવું તે લુપ્તાનને કુદરતી રીતે પસંદ પડ્યું નહીં.

આખરે તેને રાત કોઈના પથુ ઓટલા પર સુઇ કાઢવાનો વીચાર કર્યો અને તે ઘણેજ થાકી ગયેલા હોવાથી તેમજ ઉપરાસાપરી ખાવોથી તેનું મગજ ઘણુંજ ઘુમી આવ્યું હતું માટે આખરે રસ્તામાં એક ‘પુટપાય’ પર સુઇ પોતાની રાત પુરી કરી.

જ્યારે તે જાગ્યો ત્યારે સવાર પડી ચુકેલી હતી અને લવીખામાં પોતાનું ગુજરાન કેમ કરવું તેનાં તે ખ્યાલમાં હતો, તેટલાં તેને એક વીચાર સુજ્યો અને તરતજ તેને એક રોજીયાં પત્રની કોપી ખરીદી જેમાં નીચે મુજબ લખેલું વાંચ્યું—

“આફ્રીકા સાર તારાંદે જોઇએ છે એક માલિક જવાન કે જેણે અમેજીનો સારો અવ્યાસ કરીધો હોય, ખાવા પીવા સાથે પગાર રૂ. ૧૨૫, ત્રણ વરસની જમીનગરી મળે ખરશેદજી સેકનાં મુલતાન બીલ્ડીંગ, કોટ મુખાઈ.”

તે તૈયાર થયો અને ખજર કાઢતો કોટમાં સેકનાં ની ઓફીસમાં ગયો ત્યાં તેને એક ઓરડામાં બેસાડવામાં આવ્યો, પાંચ મીનીટ બાદ એક અધીર વયના પારસી ગ્રહરથ કે જેવણ લાલ બટાકા જેવા અને સંધળી બાલુએથી ગોળ દડા જેવા હતા તેવજ દાખલ થયા અને રશતમની સલામતો જવાબ આપતાં બોલ્યા.

“હું ધારું છું જે તમે આકરી સાફ આગ્યા હશે. આજે ત્રણ ત્રણ દીવસો થયા હું જાહેર ખજરો છપાવું છું પણ મારા વીચાર મુજબનો કોઈની લાયક આદમી મલ્યો નથી; બાવા, તમને મારી શરતો કયુલ છે કે ?”

“હા સાહેબ” રૂશી વીવેકથી જવાબ આપતાં બોલ્યા “તમારી સંધલી શરતો મને મંજૂર છે અને હું તમો સાહેબને કયુલાત આપું છું જે હું તમોને નેગારક બદલો આપશ.”

“જોઈશું” ખરશેદજી બોલ્યા અને અત્રે તેવજે રશતમની ઉલટ પાલટ તપાસ લીધી અને તેમાં તે જવાન ફેલેહમંદ પાડ્યો. આખરે ખરશેદજી બોલ્યા, વેલ મીં રશતમ દુબાશ મને તમારી માગણી કયુલ છે, તમે આવતી અથવા તે પછીની અત્રેથી પી. એન. ઓ. ની મેલ રડીમરમાં ઉપડી જાવો, તમારી ‘પેસેજનો’ હું બંદોબસ્ત કરીશ,” એટલું બોલી તેવજે રશતમનાં હાથમાં ૩૦૦ રૂપા ખરચનાં આપ્યા અને તે જવાને તમો ત્યાંથી ગુલનાં ઘર લણી રૂપાદ લીધી.

ગુલનાં ઘર જવા બાદ રશતમે સંધળી બનેલી બીનાં જાહેર કરીધી. “વ્હાલા તું શું અત્રે રહી કાંઈ આકરી નહી કરી શકે ?” આખરે સંધળું સાંભળ્યા પછી ગુલ જેમ તેમ હીમત રાખી બોલી, “નહી, કારણ જે મને આ જગામાં રહેવું જરા પણ પસંદ નથી, હું ત્યાં જઈ સારો બંદોબસ્ત કરીશ અને પછી હું દાર-લોગને તાંદં બોલાવશ. તું આવશ કે દીવર ?” રશતમે તેણીને મમતા ભરી રીતે પુછ્યું.

ગુલે કશો પણ જવાબ આપ્યો નહી અને ત્યાંથી ઉડી પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઇ ત્યાં જઈ દુશકે દુશકે રડી પોતાની છાતી ખાલી કરીધી.

ધનબાઈજી કે જેવણ ગુલનાં માતર હતાં તેવજ પણ રશતમ વીવેની હકીકત સાંભલી ઘણુંજ દીસતી થયાં અને તેવજે રશતમને આટલા દીવસ પોતાને ત્યાં રહેવાનું મંજૂર કરીધું અને તે જવાને કયુલ મલ્યો.

ગુલની મરજીને આધીન થઇ આખરે ધનબાઈજી આ પોતાની દીકરીનાં લગન રશતમ આફ્રીકા બજ તે આગમન કરવાનું કયુલ કર્યું અને તેવો છુપા છુપ પડણી લગનની પત્રિત ગાંઠથી બેઠાયા.

અકરણુ ૪ થું.

ઉદલો મેલાપ.

હવે રશતમને જવાને માત્ર વચમાં બે દીન બાકી હતા, અને જ્યારે ગુલ રસ્તી તો રશતમ તેને દીકારો આપ્યો, અને જ્યારે રશતમ તેમ કરતો ત્યારે ગુલ તેને સંખ્યાદો આપતી, આ પ્રમાણે તે બેઉ વ્હાલા આ પોતાનો વખત પસાર કરતાં હતાં.

આખરે તે યાદનાર દીવસ આવી લાગ્યો અને હજારો જણની ભીડ એપોલો બંદર પર ભેગી થઈ હતી, કાંઈ ખુશી તો કાંઈ દુઃખી એ મુજબનો હાલ હતો.

"શુક શું દીવસ હું બેઠું ફરીથી પાછો ફરવાનો ન હોઈ તેમ છું આંખ પાણી કંઈ કરે છે" રશતમ તેણીને પોતાની ગોદમાં આપતાં તેનાં પરવાણા હોયો પર મોહઅતનું શીશું મારતાં બોલ્યો.

"નહી વ્હાલા છું એવું ના બોલ પણ મુકું શું કરું? મારાથી રહેવાતું જ નથી" ગુસ્સે પોતાનાં આશુઓ છુંછતાં જવાબ આપ્યો. "આલ દીવસ સાહેબજી, ખુદા છું વ્હાલીનો નેગેહબાન થાવો," આખરે રશતમ તેણીની છુટો પડતાં બોલ્યો.

"સાહેબજી રમ લવસ" જેમ તેમ તેણી હીમત રાખી ગુંગામયતા અવાજે બોલી. અને અંતે તે બેઠું વ્હાલગીનાં હાથો એક બીજા સાથે મળ્યા અને રશતમ તેણીને કીનારે સુંકી પોતે દુઃખી હજારે લોભ્ય પર ઉપરી ગયો, અને જ્યાં સુધી લોભ્ય ગુમ થઈ નહી ત્યાં સુધી તે બેઠું વ્હાલોએએ રમાઈ હલાવ્યા કીધા. રશતમને પહેલ્યાડ્યા પછી ગુલ દુઃખી હજાર પોતાને ઘેર પાછી ફરી.

તે રાક્ષસી યંત્ર પાણીમાં આગલ અને ઓગળ વધતું જ હતું અને હુંક વખતમાં પેલા પાછળ તે મુંબાઈનો કીનારો ઉઠી આગળ વધ્યું. રશતમ એકલો હુટક પર બેસી પોતાની ગુલનો વીચાર કરતો પસાર થઈ જતા કીનારા તરફ જોતો આંખ પાણી કરતો હતો.

દીવસ પછી રાત, અને રાત પછી દીવસ એમ પમાર થઈ જતાં વાર લાગતી નથી તેમ ૧૦ દીવસ કર્યાં ગઈ ગયા તે પછુ કાછને માલમ પડ્યા નહી; દુરથી આફરીકાનો કીનારો દેખાવા લાગ્યો અને સર્વે ઉતાડ્યો ત્યાં ઉતર્યાં ને પોતાને ધધે વગમ્યા.

રશતમ પણ પોતાની આકરી પર પુર ઉતરથી જંગલો અને ૬ મહીનાની દુકે મુલતમાં તે પોતાના સોકોલું વ્હાલ બેચી રાકવાને નશીબવંત નીવડ્યો. આ અરસામાં તે પોતાની વ્હાલી ગુલને ઘડીબર પણ બુલ્યો નહી.

રશતમને તેના શોકોએ કાલસાની ખાણ પર રોક્યો હતો, ત્યાં અચાનક એક દીન તેને હાથ ઢીરાઓ લાગ્યા અને તરતજ તે વીધે તેણે તેઓને વાકેફ કીધા. તેના શોકો આ તેની ઇમાનદારીથી ધણુંજ ખુશી થઈ ગયા અને તેનામાં સારી વેપારની કુનેહ હોવાથી તેઓએ તેને પોતાનો લાગ્યો બનાવ્યો. આ રીતે રશતમનું નશીબ કુદકે ને ભુશકે વધતું જ ગયું.

ત્રણ વરસ વીતા બાદ રશતમને દેશમાં તેના લાગ્યાઓએ જતા દીધો નહી અને બે વરસ વધુ ચોભી જવા તે જવાનને અલતેમાસ કીધી અને તે કશુલ થયો.

જ્યારે તે હિંદુસ્તાન પાછો આવવાનો થયો ત્યારે તેણે એ વીધે પોતાની ગુલને લખી જણાવી વાકેફ કીધી અને તે સુંદરીના હરખનો પાર રહ્યો નહી.

મકરણ પ સું.

અક્ષમાત.

'મશીના' રડીમર પાણીમાં ધમધેકાર રીતે પોતાનો રસ્તો કાપતી આગલ અને આગલ વધતી હતી. રશતમ પોતાની કેળીનમાં બેસી પોતાની 'સરજતનો' વીચાર કરતો ગુલને મનવાનાં હરખ લઈ અપાલમાં બેઠો હતો. પાંચ વરસ આગમજ તે એક મુશ્કેલ જોવા હતો અને હાલ તે એક તવંગર સેકયો બની મુંબાઈ પાછો ફરતો હતો.

તે રાતનો રાત વખત હતો, સર્વે ઉતાડ્યો બે શીકર રીતે ખજાખમાં પડેલાં હતાં એવામાં રડીમર 'મશીના' એ એક મજાજુત આંચકો ખાધો અને સર્વે ઉતાડ્યો પોતાની કેળીનમાંથી દોડી આવી શું બનાવ બન્યો તે એક બીજાને પુછવા લાગ્યાં. એટલામાં કેપટને આવી રડીમર એક કલાકની અંદર પાણીને તલ્યે જશે એમ જણાવ્યું.

'લાઈફ બોટ' ફરીયામાં તુરંતજ ઉતારવામાં આવી અને ધણું ખરાં ઉતાડ્યો તેમાં કુદી પડ્યાં.

એક કલાક બાદ તે રાક્ષસી યંત્ર પાણીને તલ્યે જવા લાગ્યું અને અંદર રહી ગયલાં ઉતાડ્યોના ગમરાટની જુમે રથ રીતે સંભલાવા લાગી રશતમ પણ આ અક્ષમાતનો ભોગ થઈ પડ્યો અને શાંતીથી દરયાના પેરામાં બીજા ઉતાડ્યો સાથે વાસો કર્યો.

વાલકેશ્વર તરફ આવેલાં એક કુશલે બુઝલામાં ગુણ સવારનાં નવ વાગે પોતાનાં 'દ્રોણ રમ' નાં એક શોક પર અલેટાઈ તે દીનતું એક રોહિત્તુ ગુજરાતી પત્ર વાંચતી પડી હતી. "ઓ ખુદા!" એકએક તે મોટેથી ઘીસ પાડી જમીન પર બેઠાન થઈ પડી.

તેની ઘીસથી ધન્યાઈજી તેમજ ધરનાં નોકરો તે ઝારણ તરફ ધસી ગયાં અને તેઓએ ભારે ગજરાટ વચ્ચે ગુજને બેશુદ્ધ હાલતમાં ભેઈ આંપતી સારવાર કરવામાં રોકાયા ત્યારે ધન્યાઈજી તે નુશંપેપર કે જે હજી સુધી અસરકારક ખજર આપતું શોક પર પડેલું હતું તે ઉચ્ચ ફાટ ફાટ થતી છાતીએ નીચે ગુજા વાંચ્યું:—

ભર દરીયે રહીમર મશીનાની ગયં કર હોનારત.

હમરોના ગયલા નન.

આફ્રીકાના એક તવંગર વેપારીનું મરણ.

ગઈ કાલે સતાવાર રીતે માલમ પડ્યું છે જે રહીમર 'મશીના' રાતના એક વાગાના શુભારે ખરાબા સાથ અચકાવાથી પાણીમાં ડુબી જવા પામી હતી. એ હોનારતમાં આફ્રીકાના તવંગર વેપારી મીંડેશતમજી જલેજર દુઆસતું અકાલ મરણ નીપળ્યું હતું. મરનાર પાંચ વરસની વાત ઉપર પોતાના બાપ સાથ ચોકસ અણુબનાવ થવાથી આ દેશનો કીનારા છોડી આફ્રીકા ગયા હતા અને હાલ પાછા પોતાને વતને ફરતા હતા, તેમાં ઉપસો નાશકારક બનાવ બનવા પડ્યો છે. હમે મરનારનાં બેશીઓ તરફ હમારી દીનશોજી બતાવ્યે છીએ, ખોદા! મરનારના રહેને શાંતી બક્ષો!!

આંપતી સારવારથી ગુણ શુધ્ધીમાં આવી. ઓ મારા રૂથી આંખરે તું પણ મારી દાદ લીધા વગર મને આ જહાનમાં ટબંગતી છોડી શું કામ ચાલી ગયો? કેમ નહીં પણ તારી સાથ હોતા ગયો?" તે સુંદરી બહુજ

કકલાટ લાપે અવાજે છાતી ફાડી નાખનાર રહી કરતાં બોલી.

"દીકરી જરા ધીરજ ધર, મોહત આગલ કામને કરો પણ આરો નથી," ધન્યાઈજી જેમ તેમ હીમત રાખતાં પોતાની દીકરીને કકલાટ નહીં બેવાથી, દુરતા અવાજે તેને દીધાશો દેતાં બેલ્યાં.

"અરે! મારાં રૂથી તારાં વગર હું હવે છવી ચકનાર નથી, કેમ નહીં હું તારી આગલ મરી ગઈ? કે જેથી આવો દીરજ મારા બેવામાં આવતે નહીં." ગુણ પોતાના માવતરને કરો પણ જવાબ આપ્યા વગર પોતાનો કકલાટ આહુ રાખતાં બોલી.

અરે ગુણ પાછી એક વાર બેશુધ્ધ થઈ પડી અને તરતજ ઝોકડરને બેલાવવામાં આવ્યો તેણે આવી જણાવ્યું જે દરદીને 'એન રીવર' લાડું પડી છે. ગુણ માર પાંચ દીવસ સુધી એજ હાલતમાં રહી અને "મારા રૂથી હું મુક" એનો એજ પતપતારો આહુ રાખ્યો.

પાંચમે દહાડે ગુણની તબીબતમાં વધારે જગાડો થવા પાડ્યો "બેવા બેવા માવજી મારો રૂશતમ મારી તરફ કેવો બેવ છે ને તે—" અને હજી તે વધારે બોલ જોવે તે આગમય તેનો નીરદોશ આતમાં તેનાં બહાલા રૂશીને મક્કવા દાદારની દરખાસ્તમાં આં ફાલી જાહનમાંથી કુચ કરી ગયો.

ધન્યાઈજી એ પોતાની બેડીનાં મોહતપર બક્ષે વીલાપ કીધા, અને ગુણનાં મરણ બાદ ચાર મહીને તેવણ પણ પોતાની દીકરીને મક્કવા માંડે લાગ્યાં. જલેજર તેમજ જરા પોતાનાં આવાં પત્રવાથી એવું માડું પરીણામ આવેલું જાણી પોતાની મુરખાઈ નો છુંદરી સુધીનો પસતાવો કીધો.

ખુશાલ કે-ગમગીન થયું? "

"કેમ વરી શું થયું? વરી સાનો દરેકો દરેકો હયાં આવ્યો?" નાના રૂશીની બહેને પુછ્યું.

"બાવા છે તે બીતમાં ખીશો માતલાતા તે દયોરી જટકીને અંગણાંપર લાગીને આંગણું છુંદાઈ ગયું!"

"પણ તેથી તું શાનો રહી મરેજ? બાવાનાં આંખરે લાડુ કે તારાં? તું તો તલ અકુબજો છે તુને તો આપણું દસવુ આવવું નેઈછી!"

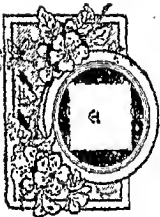
"મને દસવુંજ આહુ જેથી બાવાનો મીનકર બીવો ને મને કપેડી કહારયો!"

(સેતન.)

લગનની મોતેખરી.

લખનાર:—મી. મીનાચેદર માણેકજી માદન.

(પાને ૧૮ થી આરંભ)

ગનની મોતેખરીનું નહીં
પિછાનવું (૨) પતી અને
પરણેતરની ફરજ, કામકાજ,
એક એક તરફની મહોખત,

એક બીજા તરફની વલણ અને એક એકની મદદ ક્યાં
કેમ અને કેટલી સમત છે તેની તમામ બિનમાહેત-
ચારી (૩) ઘર એટલે શું, તેની અસર બાળકો ઉપર
કેમ પડે છે અને તેથી કેવા ફોજા નિપજે છે તે માટેની
બિલકુલ બિનમાહેતચારી, લગનની જન્મદયત, કંગાલયત
અને તેના મરતબા ઉપરથી ઉતારી પાડનારી હું માનું છું.

પારસી કોમની ગમે તેવા સુધરેલાપણાની
જાડાણ છતાં પતિ પરણેતરપણાની જે મોતેખરી
સુરોખ્યત કોમો 'ગણે છે તેવી પારસી કોમ
દાઘમાં માને છે કે? (આપણા પતી પરણેતરનો
મામલો) આગળ ચાલતાં હું જે દાખલા વર્ણવીશ
તે માટે હું જાહેર ચેલેજ સાથે પુછીશ કે આપણી
એકાદ્રી સુખીઓ, સુધરેલી શીલ્લાઓ, દમામદાર કાચ-
નાઓ, જરદાર જેસીઓના દાખલાઓમાં તેવા દાખલા
કેટલા, કેવા અને ક્યાં મળે છે? હું જે દાખલાઓ
આપીશ તેમાં પરણેતરો પોતાના ખાવીદને મદદ કરતી,
તેઓના લખાણો લખતી, તેઓનું કામકાજ સાચવતી,
આપણીનો નોટસ કરતી વિગેરે અરસપરસની ફરજો

સંભાળી લઈ એક એકના દિલ વધુ નજદીક અને
મહોખતવાળાં કરતી ત્યારે અફસોસ! પારસીઓમાં તો
એથી ઉમટું મદદ કરવાને બદલે આયા-દાયાનો કચ્છો;
દુધવાળા કે પાકેવાળાને ધોલ-ઘપરાક મારતી હોય તો
માટીને હવાલો મળે; બાવરચી આટલું ચાંકે કરી ગયો
તેનો કચ્છો આપણે ખાવીદ સુકવતા મરવા પડે;
છાપીની આજે નસોડારી ટુટી અને પાસેના પીરાજખાસએ
મરઘી ચેરી તેનો દયામણો રૂતપાટલો ખીચારો પતી
ચાંકેલો-પાંકેલો સાંભળવા બેસે! બાકીનો વખત ખડ-
કોમાં ભરાઈ તારી મારી કરવામાં કે મેલા-મેલા
લજ્યાવાળા સાથ કે જરીપુરાણવાળા હોરા સાથ મરાઈ
છુંદાઈ પેટ પુરતી ગાળો દઈ વખત પુરો કરે! છતાં
આપણુ કહ્યે છિયે કે આપણુ સુધરેલા છિયે!!!

હું પુછું છું કે કેટલી ઈચ્છા લાગેલી પરણેતરો
પોતાના એનજનપર ખાવીદના ડાયગ્રામ કરવા કે નોટસ
ઉતારવામાં મદદ આપે છે? કેટલી ઈચ્છા શીખેલી
બાનુઓ પોતાના ગ્રેડિસર-પતીના 'કલાસ-લેકચર'ની
નોટસ બનાવી તેનું કામ સહેલ કરી આપે છે? કેટલી
આપણી કહેવાતી શીખેલી-સુધરેલી ચોરતો લખનાર-
ખાવીદના મુદ્દ તપાસવામાં કે લખાણો 'ફેર' કરવામાં
સહાયતા આપે છે? મોટું જેવું ૦ બીજું કાંઈજ
નહીં. અફસોસ, એ તો રહ્યું પણ પોતાની સંસારી
ફરજોમાં તેઓ સુક્યાં છે. આયા-દાયા કે બાવરચીઓ
ઉપર ઘર-સંસારી કામકાજ છોડી મેલ્યું છે; પોતાના
ફરજોને પારકા મારતરો મોટા મોટા યગારો આપી

જો કે તે નજીક લાગે છે છતાં તે નજીક પહોંચી શકે તે સંશય હોય તેવા મગરૂરીયા શકને તાણે કરી શકે છે.”

ઝોરતને વાળખી પછે કમનસીબોનો ફરેશતો કહેવામાં આવી છે. તેણી નાચારને મદદ કરવા પોતાને ઉત્ક્રાંત અને દુઃખીને દિલાસો દેવા હરહમેશ તૈયાર છે. એક હોસપીટલની માતા તે ઝોરત છે. વાળખી પછે કહેવાયું છે કે ત્યાં પણ માણસો જીવડો દુઃખની હાય મારતો હશે ત્યાં એક ઝોરત ખેંચાઈ જાય છે. જ્યારે એક ઇંગ્લેન્ડ નામે મંગોપાકને આફ્રિકાનો એ તેના ઘરખારથી દુર કંઈ અને નાચાર-લાચાર રજહતો છોડી દીધો ત્યારે અસહ્ય દુઃખથી જંગલમાં એક ઝાડ નીચે તે સુતો. ત્યાંથી એક આફ્રિકન કાળી ઝોરતનું પસાર થયું થયું અને તેણીએ તેની પર દયા લાવી તેને પોતાની જુપડીમાં તેડી લાવી ખોરાક આપ્યો. તે ઇંગ્લેન્ડ કહે છે કે તેની પોતાની આફ્રિકાની મુસાફરીમાં આ જોવા બીજા બનાવ તેની ચાક્ષરતમાં કોતરાઈ રહ્યો નથી. તેને એક ખીજાનું કરી આપવામાં આવ્યું જ્યારે તેણીનું આખું કુટુંબ મોટી રાત વેર કામ કરતું રહ્યું અને મને

એક જવાન ઝોરતે ગીત ગાઇ રીઝવ્યો. તે ગીતનો અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે કે, “પવન વાવો અને વરસાદ વરસે; અને એક લાચાર અને થોડો સફેદ મરદ એક ઝાડ નીચે છેલ્યો. તેને મા નથી કે તેને માટે દુધ દેવે યા તેની આછડી નથી કે તેને ખાવાનું રાંધી આપે.” “તે સફેદ માણસને મદદ આપે કે તેના માનમાં.” તે ઇંગ્લેન્ડ કહે છે કે આ સાદા પણ મંડુર માથે મારી પર એટલી અસર કરી કે હું વૃત્ત ભર ઉધમાં પડી ગયો.

આપણી સોસાઈટી અને સંસ્કારના સુખ અને સમાધાની માટે એ જરૂરનું છે કે બેઠ જાતિને તેઓને લાચકની સંપુર્ણ કેળવણી મળે એ એક મોટી ભૂત છે કે ઝોરત અને મરદની જાતિમાં ફરક હોવાથી એક મરદ નીતિના કાપદાને તરછોડી કાઢી પોતાની ખુશી સુખ્ય વર્તે જ્યારે તેજ સુખ્ય એક ઝોરતથી થયું હોય તો તેણીને પસતાવો કરવાનો વખત આપવા બદલે તેણીની આખી જીંદગી રદ થાય છે.

[અક્ટોર.]

“ક્યાં ચાલી.”

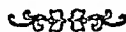

(ગઝલ.)

ચાલી ઇસ્કના રસ્તે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી;
ફસાલી પ્રેમના ફાંસે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
લગાડી ઇસ્કતું ખજાર, જખમકારી ક્યાં સુજને;
પ્રીતિ મરહુમ નહિ દેતાં, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
કટારી પ્રેમની ખ્યારી, કલેજમાં મને મારી;
રિજાવી રોવ રાવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
પ્રીતિનો ખ્યાલો પિવરાવી, દિવાનો તે ક્યાં દિલબર;
રખડતો સુકીને રસ્તે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
અરે! ઓ! માથુક મારી, હુલી તું માણધી ખ્યારી;
ખુવારીમાં ખપાવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
કહું માથુક કે મહપુગ, સનમ કહીને સુકારું યા;
જળાં પર એ કહું જારી, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
હતો તુજ અશ્મ પર “શયદા,” હજારો જાનથી ફીદવી;
ફસાવી આમ ફીદવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.

લવજ હીરજ હામાણી.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—ફિલકશી.

“ધર્મેભ્ય,” “કુસ્તનો ખેલ,” “શુ’પડીનો ચેરાગ”
વિચેરના કવી.

પ્રકરણ ૧૭ સુ.

મીસ બેલ છુપાવણી બાહેર નિકળા ત્યારેજ તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, કેમકે રોડી ઉપર દેવીદનાં ધરોધરાં તે પોતાની દેખતી આંખોએ જોઈ શકતી હતી નહિ. તે બંને વચ્ચેની મોહનત તેણીની આંખોમાં કાંટા અને કવચ મિશ્રણ થઈ રહી હતી. દેવીદની મોહનતનો અંકે-બેલ તેણીનાં હાથમાં તીર અને આંખોની માફક મોઝાતો હતો. તે ચોડીક પણ રોડીને ઘાપોના વરસાદ વરસાવતી પોતાના આંખમાં જોડી રહી પણ ત્યાં તેણીને સહેજથી ચેન પડ્યું નહિ તેણીને અમર લાગ્યું કે દેવીદ મોહનતના મધના મધુરમાં ખાઈથી રોડીને શુંગળાવી નાખતો હતો અને રોડી મગફળીની શણીની માફક તે સખુનો હસ્તા હોડો સાથે સાંભળતી બેઠી હતી.

વળતે તે દેવીદને રોડીના પગ આગળ ઘુટણીએ પડેલાં જોતી હતી. રોડી અજબ નાજો નખરાથી, મોહનતથી તસ તસ થતી આંખો સાથે એક બીજે પોતાના આંખને હસ્તે મુખે નિહાવતી બેઠી હતી.

આ અને બીજા કલપિત દેખાવથી મીસ બેલનું આખું તન બદલ વિચારથી ધ્રુજી આવ્યું. કમકમાટી તિણજી વિજળીક લાગણી તેણીનાં બદનમાંથી બેલ મોહનતમાં પસાર થઈ ગઈ. તેણીનાં કપાલ ઉપર ચુસ્તથી કરચલીઓ ઉપર કરચલીઓ વળી ગઈ. ગાંઠો ખોદના આંતરથી ધગધગા લાગ્યા, હોડો કીનલા આવેશમાં કીરમત રંગના બની ગયા.

મીસ બેલ વધુ વાર ત્યાં થોભી રાખી નહિ. તે પાછી પોતાની ભાગવાની જગ્યાએ જઈ છુપાઈ જાયી દેવીદ અને રોડી વચ્ચેની માત્ર વાતચિતજ તે સાંભળી શકતી હતી એટલુંજ નહિ, પણ આશુક માયુકતું જોડું નહિ જોઈ શકે તેવી રીતે તેમની મોહનતમાં ઉછળના હાવભાવો ઘણી સારી રીતે જોઈ શકતી હતી.

તે બંને છુપાવાની જગ્યાએ મધ ત્યારે તેણીએ દેવીદના પાસામાં રોડીને દબાઈ બેઠેલી જોઈ, રોડીએ પોતાનો એક હાથ દેવીદનાં ગળામાં નાખ્યો હતો, ત્રારા બીજો હાથ તેણીએ દેવીદના હાથમાં આપ્યો હતો. આ નાજુક હાથ દેવીદે મોહનતથી ધડકતી પોતાની છાતી ઉપર મુક્યો હતો.

આ દેખાવ ઉપર નગર પડતાંજ તે અદેખી આંતર પોતાના બંને હાથો પોતાની બંને આંખો ઉપર દોડી દેતાં ભાલી, “ઓ ખુદા! ખુદા! શું આ કમકમાટી ભલે દેખાવ જોવાનું હું અહિં પાછી આવી? રોડી, મગફળી, રોડી, તે મારી દોહલ લુટી, મારી મોહનત પણ લુટી. હા! આ બદનખત આંતર, તું દેવીદની મોહનતમાં પોતાને આંખે મુખે જોડે, પણ યાદ રાખજે કે મારા કીનાનો ધગધગતો અંગાર તારી ઉપર એટલા તો જૂંથી રીતે વરસશે, મારા વેરનો બેઢરી ડંખ એવો તો તને ડંખશે કે તે વેગાએ તું દેવીદની મોહનતમાં માથાથી પગ સુધી કમકમશે. હું કીનાનો વરસાદ એવો તો જનમ વરસાડે, દેવીદની મોહનતમાં તને એવી તો વરસાડે કે તને એક પળનું પણ મુખ રહે નહિ.”

મીસ બેસ હજી પણ કાણ જાણે ક્યાં સુધી બાબત કરતે પણ એટલામાં દેવીદનાં બોલવાંથી તે સુખ થઇ ગઇ.

“મારાં છગર,” દેવીદ રોઝીનાં ગેરાં કપાસ ઉપર સુંબન લઇ બાથો, “મીસ બેસ હમણાં ક્યાં ગઇછ?”

“તે મારી રાંતે લઇ લઇને ગઇછ. શું તેણીની સાથે કાંઇ કામ છે?”

“નહિ છગર, પણ હું જેલેંછ કે હું બ્યારેબી તારી મોલાકરતે આપુંછ ત્યારે એ ઝોરત કાણ જાણે શા સમજથી આપણો પિછા ઊડતીજ નથી, એ વેળાએ એ ઝોરત તને જે દબે દીકરીકી બેયજ તે મને સુદલ પસંદ નથી. કાણ જાણે શા સમજથી એ ઝોરતની આ મકાનમાં હાજરી બિલકુલ મને પસંદ નથી.”

રોઝી હસી પડી, એવા ખ્યાલથી કે તેને વહેમ શિલકુલ બેળ હતો.

“ઓ બેવડા આશક!” મીસ બેસ પોતાનાં મન સાથે એવા તો ધિષ્ઠાર સાથે બાબતી કે હમણાં તે બહેર થઇ દેવીદને તોરો દાખી દે. પણ નહિ તે દેવીદ ઉપર વેર લેવા કરતાં રોઝી ઉપર વેર લેવા વધુ તરખી સ્ત્રી હતી. તે ઝોરત હજીબી દેવીદને આહતી હતી અને હજીબી તેણીને ઉમેદ હતી કે દેવીદની સરજત રોઝીનો નહિ પણ પોતાનોજ ખાવિંદ બનવાની હતી. તે ઝોરતને હવે સહેજ પણ શક રહ્યો હતો નહિ, કે રોઝી કુંવારી નહિ, પણ પરણેલી ઝોરત હતી. બેંકે રોઝીનો ખાવિંદ જીવતો છે કે મુલેલા તે તે જાણતી હતી નહિ, તોપણ તેણીને લાગ્યું કે તે તે શોધી કઢાવવાની અણી ઉપર હતી.

તેણીને મીસ વોગનના નામનાં શરનામાનું એક પરગિંદુ જે-ઝમાંથી હાથ લાગ્યું હતું. તે ઉપર મીસીસ શાર્પે ધરવાડીતું નામ હતું અને ટેકાણું ‘દીન’ એટલું હતું. આ પત્રો હાથ આવવાંથી તે દીન એટિમાં સહેલાઈથી જઈ પુગી હતી અને તેણીને મીસીસ શાર્પેનું ઘેર ગ્રાધી કઢાવતાં વિલંબ લાગ્યો હતો નહિ.

મીસીસ શાર્પે પગના નજલથી બીમાર પડેલી હતી, તોપણ તેણીને મીસ બેસ તરફથી ત્રણ સોવેરીન અજવાળી તેણીએ મીસ બેસને બેઠેલી સઘળી કેદિયત

રોઝીનીને લગતી કહી દીધી હતી. મીસ બેસે રોઝીના મેહરાનું એવું તો હજીજી વર્ષન આપ્યું હતું કે મીસીસ શાર્પેને મીસીસ વોગન તરીકે ઓળખી કઢાવતાં વિલંબ લાગ્યો નહિ. આ પછી તેણીએ મીસ બેસને પછી ખાત્રી આપી હતી કે મીસીસ વોગન પરણેલી હતી. તેણીનો ખાવિંદ જીવતો હતો કે નહિ તે તે જાણતી હતી નહિ પણ તેણીએ એટલી તો ખાત્રી આપી કે તેણીનો ખાવિંદ તેણીની સાથે કદી પણ જાણ્યો હતો નહિ. મીસ બેસના સવાલના જવાબમાં મીસીસ શાર્પે જણાવ્યું કે મીસીસ વોગનને એક બેટીની માતા તરીકે તે ઓળખતી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તે બેટીના મેહરાનું વર્ષન તેણીએ એવું તો હજીજી આપ્યું હતું કે મીસ બેસને હવે સહેજ પણ શક રહેવા પામ્યો નહિ કે જે બાળક કંગાસ પોશાકમાં ધૂલ વેચતું હતું અને જેણીએ રોઝીને બોધ “મમા, મમા” નો પોકાર કાઢ્યો હતો તેજ તેણીએ કાપેલી અટકળ મુજબ રોઝીના પેટનું એકપુરું ફરજંદ હતું.

આ સઘળી ખાત્રી મીસ બેસને ધવાંથી તેણીને લાગ્યું કે દેવીદની પરણેતર ધવાંથી રોઝીની સરજત હતી નહિ. એ ઝોરત દેવીદની સમક્ષ રોઝીને ઉઘાડી પાડવાની. એક પણ વધુ પગની છતેભરી તામાશ કરી શકી નહિ. એ વેળાએ દેવીદને રોઝી ઉપર ધરપર કરતો કેમ બોધ શકે? અને તેણીની પરણેતર બનવાની માગણી કરતો તેને કેમ સાંભળી શકે?

પણ તે સઘળું બેવાની અને સાંભળવાની તેણીની જે સરજત હતી તે ઝોરત કેમે કરતાં દુર કરી શકી નહિ.

“ઓ બેવડા આશક!” રોઝી ફરીથી પોતાનાં મન સાથે બાબતી, “તને મારો હાજરી પસંદ નથી?” પણ હું ખી તો ખરી કે હું તને મારો ખાવિંદ બનાઉં અને હું તારી ખારી પરણેતર બનું. થોપ! થોપ! ઓ બેદિલ બેવડા આશક કે જે ઝોરતને તું આટલા બધા આંખળા ખારથી આડેજ તે ઝોરતે મને દોલતથી ઠગીછ અને તને મોહનતથી ઠગીછ, તે તારી નજરો નજર સામેત કરે, એ ઠગારી ઝોરતને મદાત કરે, મારાં તણવતાં છગરને રાહત બખશું.”

દેવીદને બોલતો સાંભળી તે કીનાબેર ચોરત વધુ બોલતાં ચુપ થઇ ગઇ.

“રોઝી, મારી જીવર જાન રોઝી, મને કહે, અરે કહે કે તું મને ખરા પ્યારથી ચાહેછ. તારો એટલોજ એકરાર મને છોડી બરતું સુખ અપ્પવાને જસ છે.”

રોઝી કરો જવાબ આપવાને બદલે તે દેવીદની આંગળાંમાંની વીંટી સાથે રમવા કાઢી.

“રોઝી તારી ચુપકાદીજ નહિ, પણ તારી આંખ પણ કહોછ કે મારા અને તારાં જીવરમાં દયા છે પણ અજાજ છે કે તારી જાનમાં વાચા નથી. રોઝી, તું હમણું હમનની માંથી બેઠવા રાજ નહિ હોય તો હું તારી જાન ઉપર એક જમાનો ચોલસ પણ મને એટલુંજ કહે કે તું મને ચાહેછ.”

રોઝીએ એક ઉડો નિસાસો નાખ્યો જે જોવાની જમીરે દેવીદને આંખ નહિ હતી ત્યારે તે જોવાની મીસ બેઠને આંખ હતી.

“આ દેવીદ તને શી ખબર કે હું તને કેવી ચાહુંછ?”

આ વાક્ય નેકે રોઝીના મોહમાંથી ધ્યાન ધીમા સાથે નિકળ્યો હતો તોપણ તે મીસ બેઠને એવાં તો બેસથી તેણીની છાતીમાં લાગ્યો કે તેણીને દમ તેજ પડે આખર થઇ જાય! પણ નહિ, તેણીને લાગ્યું કે હિમ્મતની ધણી જરૂર હતી. તે ફરીથી હિમ્મતથી ઉભી કેમકે તેણીએ રોઝીને બોલતાં સાંભળી.

“મારા પ્યાર દેવીદ,” રોઝી પોતાના બંને હાથો દેવીદના મગાની આસપાસ વિંટાળી બેઠી, “હું ખુશને હાજર રાખી સાચ્યો એકરાર કરુંછું કે હું તું પ્યારને મારાં સાચ્યાં અંતઃકરણથી ચાહુંછ.”

રોઝીના મીઠા શબ્દને સાંભળતાંજ દેવીદ રોઝીના ગોલાય સમાન ગણિને પોતાની મોહનતાના છાપથી અંગગાવાની અણી ઉપર હનો તેજ પડે રોઝી તેના પાસામાંથી સર્પે રૂખ માંથી હોય તેમ દહળી બિતી. દેવીદ પોતાની પ્યારી માથુકની આ બેઠેલરી વર્તણૂકથી પહેલાં તો અજાજ થઇ ગયો પણ બ્યારે તેણે મીસ બેઠને દેવીદની પુઠે આવી ઉમેલી બોધ ત્યારેજ તેને તેણીની વર્તણૂકનો સાસ થયેલો બોધ તે ચુસ્તથી તેણી ચઢાવી બોલ્યો:—

“કાણુ મીસ બેઠ!”

મકરેણુ ૧૮ સું.

“કાણુ મારી બેઠ!” મારી બેઠને જવાબ આપવા વગર પોતાની માથુક તરફ ચુસ્તના તેણીએ એકી તમરે બેઠી ઉમેલી બોધ દેવીદ પાસે સવાલ કાઢ્યો.

“હા, હું તેજ કમખખત ચોરત છું, જેની ખરા દહની દેવન હુટાછ, અને તે હુટારો જેમ મારી દોષતનો છે તેમજ તે તારી મોહનતા પણ છે.”

“અને તે હુટારો ક્યાં છે? તે કાણુ છે?” દેવીદ પોતાની મોહનતાની મજાદમાં લંગાણુ પાડનાર તરફ ડાળા કકડાવી બોલ્યો.

“તે હુટારો તેજ છે જે તારાં પાસામાં છે અને જેના તું બહમ ફાંસામાં છે.”

“તેનું નામ?”

“રોઝીન છે, તે મારે આસ્તીન છે.”

“એ સર્પની ઝંડેરી પૂકથી તારી ઉપર એટલી તો જુરી અમર બનીછ કે મારી તરફ તારી નરમ છાતી સંગ દિસ પથર બનીછ.”

“એ સમજો કાણુ તરફ તારો એકરારો છે?”

“તું એમ સમજેછ કે તેની આંખમાં તું પ્યારો છે, પણ તારો એ ખોટો ધકારો છે. દેવીદ, તારાં પાસામાં ધુજતી ચરધરતી ઉમેલી ચોરતેજ મારી દોષત હુટીછ. જસ, હવે તો મારી સખર ખુટીછ.”

“ચોરત! તું શું કહેવા માંગેછ?” દેવીદે બળી મગડાટ કાઢ્યો.

“દેવીદ, હજવે, જરા ધીરો થા. તારી પાંસે દેવન અને ધસકથી ઉમેલી ચોરતે તેને ચાહવાનો ખુશને હાજર નાથી સાચ્યો સાચ્યો એકરાર કાઢીછ, તો એ ચોરતને લાજેમ છે કે, પોતે કુંવારી નહિ પણ પરણેલી હોવાનો એકરાર કરે! અને મોહનતામાં તને અને દોષતમાં મને ફગવા માટે તૈયાર કરે! ખુદા! એવી દમારી ચોરતને તૈયાર કરે!”

આ વેળાએ મીસ બેઠ એટલી મધી તો ઉચકેરાઇ ગઇ હતી કે દેવીદ પણ તેણીના જુસ્સાથી ગભરાઇ એ ચાર કદમ પાછળ હટી ગયો.

આ વેળાએ રોઝીનો ચોરો લય ભરેલી હદ સુધી ફિક્કો ફગ મારી ગયો હતો, જે દેવીદથી છુપો નહિ હતો.

“નીસ બેલ, તું શું કહેવા મગિજ તે હું મુદલ સમજી શકતો નથી.”

આ પછી દેવીદ તરતજ રોડી તરફ ફર્યો અને ગસરાયલી રોડીને પોતાની તરફ ખેંચી. મીસ બેલની હાજરીની સહેજ પણ દરકાર કરવા વગર તેણીના પાસાંમાં લપ ઊભો. રોડીએ પોતાની ડોક દેવીદના ખભાં ઉપર નાખી દીધી હતી.

આ દેખાવ જોતાંજ મીસ બેલનો જુરસો વધુ અને વધુ ઉશ્કેરાયો. તેણીએ પોતાના હાથ ઉપર હાથ બેઠક જુરસાથી ઠોક્યા. ચુરસાથી તેણીના કપાળ ઉપર કન્વેક્સીએ ઉપર કરચલી વળી ગઇ હતી, જેથી તેણીનો ખુનસુરત એકરો કોઈનાં પણ હાડે હાડ મુખે એવા કદરો અને પ્રાતથી લાગતો હતો.

“દેવીદ, સાંભળ અને ધ્રુજ કે તારી પસંદ કાંઈથી માથુંકે તને, તારા સોલીસીટરોને, આખી દુનિયાને અને જુદા જોનનાં રહેતો પણ ‘કંગાળ’ એ આરત જેમ કહેજ તેમ કુંવારી નથી પણ પરણેલી પુર બેઠવા છે, તે એક ફરજની પ્રાતા છે. એ આરત મીસીસ વોગનનાં નામથી દીન સીટવાળી મીસીસ શાપેનાં કંગાળ મકાનમાં રહેતી હતી, રોડીના અંકેક દુકા માટે દવજતી હતી. હું જાણતી નથી કે એના ખાવિંદ જીવેજ કે મુવેજ, તે આ દુનિયામાં છે કે કલ્પમાં સુતોજ. દેવીદ, આ પરણી આરતે પોતાને કુંવારીમાં ખપારી મારા હોંને લાગવાની અણી ઉપર આવેલા દોહતની સરખાવો પાણી ઊંડવી લીધોજ, પણ મારા ખરા હકની દોહત હું એને જરૂરત યવા દેનાર નથી, એને સારી જોહાનમાં રાંચવા કરવા વગર જોપીને બેસનાર નથી.”

મીસ બેલ એટલી બધી તો જુરસામાં બોલતી હતી કે તેનાં એકરા અને હાથની નેસ દોરડાંની માથુંક તણાઇ ગઇ હતી.

દેવીદ ધડકમાં મીસ બેલ તરફ તો ધડીકમાં રોડી તરફ જોતો હતો, તે રોડીના બેઠક ગસરાયલા એકરાથી અને તેણીનાં મુજાં તન બદનથી તે સમજી શક્યો નહિ કે રોડી કેટલી હદ સુધી નિંદો.

“મીસ બેલ કહી દીધી હતી. મીસ બેલ રોડીના હાથ લેવા તો હુમલુ વળુંજ આપ્યું હતું કે મીસીસ ઉપર મુક્યાજ જોગન તરીકે જોગખી કહાડતાં વિરોધ કે એવા આરોપ મુકે પછી તેણીએ મીસ બેલને પછી

“ધણે મરતપો મીસીસ વોગન પરણેલી હતી. પોતાની હોલ યવાના પ્યાલેહોતો કે નહિ તે તે જાણતી. “અને હું તે સાંભળવા માં ખાતી આપી કે તેણીનો મીસ બેલ પેલાં પુત્ર

નજરો નજર જોયલી હકીકત મરચું મીકું એવા તો એન આગા અને હાવભારથી જાણતી કે દેવીદ પણ એ ધડી ચિચારમાં પડ્યો કે “શું રોડી ખરેખર પરણેલી હતી અને તેણીએ કુંવારી હોવાનો સોલીસીટર આગળ કાંઈક એકરાર શું ખોરો હતો?”

આ વેળાએ મીસ બેલ દેવીદનું જીગર આપ્યાદ જાણી શકી. તે બહાદુર અને હેતાજી જવાનના મનમાં શું ધોળાનું હતું તે તુરત પાખી ગઇ જેથી તેણીએ રોડી તરફ ધિચારથી જોયું અને રોડીએ પોતાની ડોક નીચી કરી નાખી.

“આરત, આગળ ચલાવ,” દેવીદે કાંઈક હુમ્પી બની જોખરા સાદે મીસ બેલને કહ્યું.

“તમારી પસંદ કાંઈથી માથુંક કુંવારી નહિ પણ પરણેલી હોવાનો મને શક પડતાં તેણીનું અસલ મકાન રોડી કાહડવાની મેં જુરતેજુર કાંઈ, કુદરત મારી તરફેજુ મા હતી, મને એ આરતના મિજાના આગળથી એક ખાતી એનરકપ મધ્યું, જે ઉપર ‘મીસીસ વોગન, મીસીસ શાપેના મકાનમાં, દીન સીટ લંડન,’ એવું ચરનાયું કાંઈક હતું. મેં હાથ કાંઈક કે આ ચરનામે મારે જવું અને મને પકડે લેરોડી હોતો કે આ હેકાલેથી મને જોહતી ખાતથી મળી શકતો અને તેમજ ચયું. હું મીસીસ શાપેને મળી ને મને હકીકત મળી કે મીસીસ વોગન કોણ આરત હતી.”

“એક ડીટેક્ટીવની સક્તી ધરાવવા માટે હું તમને સુચાર” બેલ વાડ, આગળ ચલાવો.”

હકાડવું કંગાળ માથુંક જુએ

દેવીદેને બેલતાં સાંભળી તે કીનાડે
બેલતાં ચુપ થઇ ગઇ. રત પાઉંના એક

“રોડી, મારી છગર જન રંગરત પોતાના કાકાની
કહે કે તું મને ખરા ખારથી અપરણી છંદગીને કુંવારી
એકરાર મને છંદગી ભરવું. ત્યારે તો તેમાં કશું અજબ
રોડી કરો જવાબ.”

આંખમાંની વીટી નાદે મીસ બેલને આગળ બેલતાં
જે કંઈ, “રોડીને પોતે મારી આગળ અનેક
એકરાર કીધો છે તેણીએ ઘણીજ કંગાલિયતમાં
નિર્મમાં દીવસો ગુજાયા હતા. ચાલ, આગળ

ગેસીસ શાપે સાચો એકરાર કરતાં જણાવ્યું
વોગન આ મકાનમાં રહેતી હતી. તે જવાન
એક માળક બેટીની માતા હતી. બેટીના
ખાલો સોનેરી હતા અને મીસ ફેરીસજીક
તેણીની બેઠન હતી. તમેએ મને કહેલું યાદ
રહેલીના ફેરીસજીકની એક સાવધી બેઠન પછી
ને મીસીસ વોગનની જે નીલાની મીસીસ શાપે
ખીંચ તે મીસ ફેરીસજીક (રોડીની) ને આજ્ઞા
આવે છે.”

“તું મીસીસ શાપે કહ્યું કે બે બહેનો સાચે
હતી?” દેવીદે અજબ ઉલટમાં મીસ બેલને
કીધો.

મીસ બેલે કાંઈ અજબ ખ્યાલમાં બેઠે જુશીના
માં ડોકું ધુણાવ્યું.

“હવે હું સમજતો.” આટલું બોલી તે રોડી
પ્રેમ બોલ્યો, “ત્યારે રોડી તારી મુજબથી તારી
બેઠન માટે હતી, હું કેવો મુખ કે તારી બેઠ-

નની હરતી જુશી જઈ વખતો વખત તનેજ હું ગેર
મનસાઈ કરતો હતો. હા, હવે માલમ પડ્યું કે મીસીસ
વોગન તે તારી બેઠન છે અને તે જોરત કાંઈ મારી
મુશકેલીમાં છે, તેણીની મુશકેલીના ભાર તું ઉઠાવ દિલથી
તારે માથે લઈ રહે છે. હું વખતો વખત જોતો હતો
કે તું કાંઈ મારથી છુપાવતી હતી. રોડી તું કેવી મુરખ
છોકરી કે તારી બેઠનની મુશકેલી તું એકલીજ સહન
કરતી રહી. એમજ કેની મારી ખારી રોડી?”

એકે દેવીદે જેવા લઘા, બોળા રાખસને હજારી
કર્તા રોડીજ છગર ચીરણ દસાઈ ગયું તોપણ તેણીની
પાસે ફરીથી બોલું બોલવા વિના બીજો એક એકાંત
હતો નહિ. તે ધીમા અને મુજતા સાદે બોલી:—

“હા, એમજ છે, મારા જન.”

દેવીદે મીસીસ બેલની હાજરી વરીક જુશી ગયો અને
તે જુશીમાં એટલે બધો તો પુકી ગયો કે રોડીના ગોલાળા
ગાલ મોહબતતી છાપથી લાલચોળ કરી નાંખ્યા.

મીસ બેલનો એટલો જખમી થયલા વાપણના
જેવો વિકાસ બની ગયો હતો. પોતાની બાજુ હાથી
વળેથી જોઈ તેણીનો શરસો માથો સમાયો ગયો નહિ.
તેણીની આંખોમાં ખુની ચળકાટ ચળકી રહ્યો હતો.
શરસાથી તેણીએ પોતાના બંને હાથોની મુદી વળી રાખી
હતી, કપાળ કરચળોએવાડું બની ગયું હતું; હોઠો જે
બેઠે જુરસાથી રાખોડી રંગના બની ગયા હતા
તે મુજતા હતા, તેણીનું આયુ તન બદન કેપલું હતું.

રોડી મીસ બેલનો આ દેખાવ જોઈ શકી નહિ.
તે બીથેલી હંરણીની માફક દેવીદેના પાસામાં વધુ અને
વધુ મુકરાઈ.

જંગલનો અર્થ.

મા, જંગલ એટલે શું? નાનાં રૂંદીએ પુછ્યું.
ગલ એટલે કે જે જગા પર કંઈ પણ ચીજ

“મમાંએ સમજાવ્યું.”

જે રૂંદીને માસતરે ઉપવોજ સવાલ કર્યો.
“રૂંદીને જંગલ એટલે શું?”

“બાવાજીનું માથું.” રૂંદીએ તરતજ

(સોલન.)

એ જુગાર કહેવાય કે?

“મેં સમજ્યું કે તું જુગાર રમે છે?” બાપાએ
દીકરાને પુછ્યું.

“બાવાજી હું પાને રમું છું તે ના નથી કેહતો,
પણ પછી તે ઘણીજ તથ્યી રકમ રમું છું.”

“વાર ચાલ, તું તરાં ખરચ જોશું કુટી કહાડે
તો દીક છે, પણ જે દહાડે હું એમ જાણુ કે તું
મોટી રકમ રમે છે તો હું તુને ઘેરમાંથી બહાર કહાડી
મુકસ!” બાપાએ અગતીમેટમ આપ્યો. (સોલન.)

રખે યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો, રખે યજ્ઞત વિષે અવસ્તા
તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મળતું બ્યાન.

રખુની આરાધના તથા તેની પાસે કરવામાં આવતી માંગણીઓ.

લખનાર—મી. ધનજીભાઈ માણેકજી વાઘા,

(પાને ૫૬ થી આગુ.)

રખુ યજ્ઞ માટે જે કાંઈ આપણને
ખોરદેહ અવસ્તાની રખુ યસ્ત પરથી
માલુમ પડે છે તે એ છે કે તેને ૯ માં
ફકરાથી તે ૧૫ મા ફકરા સુધી દસ કેથર જમીન એટલે
આ દુન્યા કે જે અસસના આપણા ધરિની પાદશાહોએ
તે વખતમાં સાત ખડોમાં (કે જેને આપણે હાલ પશુ
હાલે કેથર જમીન કરી કહીએ છીએ) વહેંચી નાંખી
હતી. જે સાત ખડોના નામો નીચે પ્રમાણે છે.
અરેઝહી-સવહી-કદધકશુ-વિદધકશુ-વોહરે-અરેસિત-વોહરે
અરેસિત તથા ખનિરથ (ખામી) ૧ એ સાને ખડો
ઉપર રખુને ચોકસી કરેતો તથા સરદારી ભોગવતો જણા-
વવામાં આવેલો છે. ત્યાર પછી એ યજ્ઞતને ૧૬ માં

ફકરાથી તે ૨૫ માં ફકરા સુધી દરિયા તથા નદી પાકાડો
તથા ઝાડો જરાંકે વોહરેકર્મ ૨ દરિયા ઉપર; સખેનનુ
ઝાડ ૩ કે જે વોહરેકર્મ દરિયાની અધવચમાં આવેલું છે.
અને જેને ભક્તો ધજાએ વાળું, ઉમદા ધજાએ વાળું,
તમામ ધજાએ વાળું કહેવામાં આવે છે અને જેના ઉપર
તમામ ઝાડોના તોખમો રહે છે તેની ઉપર.....
તથા રંગદા ૪ નદી તથા રંગદા નદીના પાણી સીપાયા
વગરની જમીન ઉપર, તથા પૃથ્વીની છેક છેડેની દસ ઉપર
તથા આ પૃથ્વીના વચલા તથા તમામ ભાગો ઉપર તથા
અતીશય વિસ્તીર્ણ, પ્રકાશીત દર-એરેજમતી ઉપર કે ત્યાં
નથી રાતકે અંધાર, નથી ઠંડો પવન કે નથી સખત
ગરમી, નથી પુષ્કળ મોત નિષખવનાર દુઃખ દર્દ કે નથી
દેવાની ઉત્પત્ત કરેલી નજસાઈ તથા ત્યાં વાદળોએ

(૧) આ સાત ખડો આ પ્રમાણે આવેલા જણાય છે. પેહેલો કેથર પશ્ચિમ દિશાએ, બીજો પૂર્વ દિશાએ, ત્રીજો
ત્રીજો કેથરમાં, ચોથો અગ્નિ કોણમાં, પાંચમો વાગ્વ દિશાએ, છઠ્ઠો ધરાન દિશાએ, સાતમો અનિરથ ઉપર તથા ૮ કેથરની
વચ્ચે. વળી એ છેલ્લા અનિરથ નામના કેથરને બીજા બધાં કેથરો કરતાં મોટું તથા સે.ભીનું (બાંધીમ ચગતું) કહે
છે તેને અંદર ધરાની મુલકો આવેલા છે.) કા. એ. કાંચા.

(૨) પ્રોહેસર હાલે અને કેસ્પીયન અથવા એરલ સમુદ્ર સાથે અને પ્રોહેસર સર વેસ્ત અરબી સમુદ્ર સાથે સંપર્કમાં
છે. (એ. એ. પા. માદનના તારતમ્યો.)

(૩) સએમન પાહવા જમાનાની દંતકથામાં સિતમ્ તથા સિમ્ત કહેવામાં આવે છે. મિનાપેરદમાં કહે છે કે
એ પશ્ચિમી આસાએસની જમા એક ઝાડ ઉપર છે કે જેને જલ-એસ (વૃક્ષાન નદી કરનાર) અને તમામ ક્રાંતિના
તોખમો ધરાવનાર કહેવામાં આવે છે. જ્યારે એ ઝાડ ઉપરથી પક્ષી ઉડે છે ત્યારે તેની ૧૦૦૦ ડાંખલી કુટ છે
અને જ્યારે તે ઉપર આવીને બેસે છે ત્યારે તે તેની ૧૦૦૦ ડાંખલીઓ તોડી નાખે છે અને તેના બીજ વીધે નાખે છે.
ચાંમરોસ નામનું એક પક્ષિ પડોસમાં રહે છે અને તેનું કામ એ હોય છે કે જલ-એસ ઉપરથી જે બીજ
તે તે ભેમાં કરે છે અને જે કેમણી તિરાગ વરાળના આકારે પાણી કંચકી ભવ છે ત્યાં લઈ જઈને તે નાખે
જેથી તિરાગ વરાળાદી સાથે તે બીજને દુન્યાના જલ જલ ભાગોને ફળદ્રુપ કરવા માટે વરસાવે છે. (એ. એ. પા.
તારતમ્યો.)

(૪) એ નદીને તરકી-ઈન-અશીઆમાં આવેલી એ નદીએ યુકનીસ અને ટાઇગ્રીસ એ બેમાંથી તાઈગ્રીસ નદીને કહે છે.

પહેાંચી શકતાં નથી તે ઉપર તથા ધુવંદ વખાણના લાખકના સોનાના બનાવેલા હુકકર્ષે ઉપર પાહાડ કે જેમાંથી ૧૦૦૦ માણસોની ઉચાઈ નેટલા તપાવતથી અધિવૈસર અનાહીત વહે છે તે ઉપર તથા હરદ્રતની રોચ ઉપર કે જેના ઉપર સેતારાઓ ચંદ્ર તથા સૂર્ય પહેાંચે છે તેની ઉપર ૨૫૦ ચોકસી રાખે છે. અને ત્યાર પછી ફક્કા ૨૬ થી તે ફક્કા ૬૨ સુધી લુદા લુદા સેતારાઓ ઉપર તે ચોકસી રાખે છે. જેમકે મજ્જના પેદા ક્રીષેલા "વનત" ૧ પ્રકાશીત અને તુરમંદ "તિરાન" ૧ તથા "હરેતો ધરીંગ" ૧ તથા પાણીના તથા જમીનના * તથા ઝાડોના * તોખમે ધરાવનાર સેતારાઓ ઉપર તથા રપેન્ટો મધન્યુને લગતા સેતારા ઉપર તે ચોકસી કરે છે. અને પછી ૩૩-૩૪ અને ૩૫ મા ફક્કાઓમાં ૨૫૦ યજ્ઞતને ગોધાનું તોખમ * ધરાવનાર ચંદ્ર ઉપર સેતાખયાલના ધોડાઓવાળા સૂર્ય * ઉપર તથા શરૂઆત વિનાની અને પોતાતાજ રીપડાવાળી રોશણીઓ ઉપર ચોકસી રાખતો રહેલો છે.

આ પ્રમાણે સાત ખંડો ઉપર પછી દરીઓ, નદીઓ, પાહાડો અને ઝાડો ઉપર અને ત્યાર પછી સધળા સેતારા પર અને ચંદ્ર સૂર્ય તથા સધળી રોશની પર તેને ચોકસી રાખતો જણાવ્યા પછી તેને છેલ્લો ત્રણ ફક્કાઓમાં એટલે ૩૬-૩૭ અને ૩૮ એ ફક્કાઓમાં અશોભોદાના પ્રકાશીત તમામ દબદબાવાળા બેહેસ્ત ઉપર રોશન

ગરોયમાન ઉપર તથા યુગરેલાંઓની સાસ માટે ૧ આરામગાહની જગ્યા ઉપર ચોકસી રાખે છે. ઉપલા ત્રણે ફક્કા ઉપરથી માણુમ પડે છે કે બેહેસ્ત રોશન ગરોયમાન તથા યુગરેલાંઓની સાસ માટેની આરામગાહની જગ્યાઓ એઓમાં ફરક છે અને ત્રણે એકજ નથી જેમકે ફક્કા ઉપરથી એકજ માણુમ પડે છે. "મીનો ખેરદ" ના સાતમા બાખમાં સત્તાલ કરે છે કે બેહેસ્ત કેટલાં છે અને તે કેમ છે? ત્યારે મીનોખેરદ જવાબ આપે છે કે બેહેસ્ત ત્રણ છે. પહેલું સતર પહાડથી તે માહ પહાડ સુધી માહ પહાડથી તે ખુરશેદ પહાડ સુધી અને ખુરશેદ પહાડથી તે ગરયમાન સુધી કે જે દાદાર હોરમજનું પોતાનું મથક છે કે જ્યાં એક ધણોજ પાક આદમી ઐની પાસે જાય છે. એ ઉપરથી માણુમ પડે છે સૌથી સરસ જે બેહેસ્ત છે તે ગરોયમાન દાદાર અદુરમજનું મથક છે અને બેહેસ્ત ઐનાથી ઉતરતું છે પણ છેલ્લા ફક્કામાં જે બોલો "હવન-હવના-તન સુપ" કરીને આવે છે તે જો કે હું અર્થ સમજતો નથી પણ એ. મે. પા. માદનના તરણુમાં પ્રમાણે કરીએ તો "આરામગાહની જગ્યા" કરીને લે છે. તે કદાચ હોરમજ યસ્તના ૧ લા ફક્કાના "મિસ્તાનેહ માલે" કે જેને હમેસ્તગેદાન કહે છે કે જ્યાં માણુસોના સચાચ તથા પાપ એક સરખાં હોય છે અને જે બેહેસ્તની તથા દોજખની વચ્ચે આવેલા છે. (અધુર.)

(૫) બુન્દહેચના બારમાં પ્રકરણના પાંચમાં ફક્કામાં જણાવે છે કે ધુવંદ હુંગર (હુકકર્ષ) તે છે કે જેમાંથી અદ્રીસરતું પાણી હબાર માણુસોના નેટલી ઉચાઈઓ નીચે કુટ છે. વળી ૧૩ માં પ્રકરણના ૪ થા ફક્કામાં જણાવે છે કે અલખુર્ષ પાહાડની દક્ષિણે એક લાખ સોનેરી ખાડીઓ બનવી છે. એ ખાડીઓમાંથી પાણી ગરમી તથા સ્વચ્છતા સાથે ધુવંદ હુંગર જાય છે. એ પાહાડની રોચ ઉપર એક સરોવર છે; તે સરોવરમાં તે વેડે છે. તદન સ્વચ્છતા થાય છે અને એક ન્હી સોનેરી ખાડીમાંથી તે પાણી જમીન ઉપર આવે છે. પ્રેદેસર વેસ્ટ ધારે છે કે, હુકકર્ષ એ કડવાત અલખુર્ષ પાહાડની એક બીજી રોચ છે અને ધણું કરીને તેનું કેઠાણ પશ્ચિમ તરફ છે-કારણ કે તે સેતારાઓના સમુદાયની પશ્ચિમ તરફના સદસર સતવેસ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. (એ. મે. પા. માદનના તરણુઓ.)

(૬) બુન્દહેચ પ્રમાણે વનત સેતારો દક્ષિણ દિશાનો ત્રીજેય સેતારો પૂર્વ દિશાનો અને હપ્તોઈશિં ઉત્તર તરફનો સેતારો તરીકે મુખ્ય ગણાતો હતો.

(૭) મીનોખેરદના એક બાખમાં એમ જણાવે છે જે પાણીનો સેતારો પાણીના વધારાં માટે, પશ્ચિનો સેતારો પશ્ચિના વધારા માટે, ઝાડોનો સેતારો ઝાડોના વધારા માટે તથા ગોસ્પદોનો સેતારો ગોસ્પદોના વધારા માટે છે. પાણી-પૃષ્ઠી-ઝાડો અને ગોસ્પદોના સેતારાઓ માણુસની દલી માટે છે.

(૮) ગોધાની તોખમ રાખનાર ચંદ્રની મદદબ એ દીરો છે કે માડને બદલમન અને ગોથ સાથે ધણો સંબંધ છે તેથી કદાચ અને ગોધાની તોખમે કહેલાં હોવા લેઈએ.

(૯) સૂર્ય હમેસાં સેતાળી આવના યોડા સાથે સરખાવે છે તે કદાચ એમ હોય કે ધણા બધા વજનમાં હિંદુઓ તથા શીકાની દૈતકયામાં ૨૫૦ મળી આવે છે તે કદાચ એને પણ લાગ પડે.

બહેસ્તના બાગનો દરવાજો કેમ ખોલશો?

શુભ જ્ઞાનીનું એક બંધુવાંતોગ સ્વપ્ન.

બેહસ્તના બાગનો ફિરેસ્તો.

લખનાર:—મીઠ બેહમન શેરાબજી જહો, બતાજી,

(પાને ૫૮ થી ચાલુ.)

બેહસ્તના બાગની સુંદર રોશની અને મનોરંજક દેખાવ ઉપર એક પળવાર નજર રેવું તેટલાં મને આવકાર દેવા એક ફિરેસ્તો નીકળી આવ્યો, અને

ઘણાજ પ્રેમથી મને બેહસ્તના દરવાજામાં દાખલ થવા પ્રેર્યો. આ ફિરેસ્તાની શું પ્રાણસુરતી! શું મહેસૂલું નુર! શું તેના ખોરેનો અલકાદ, શું તેના પોશાકનો સોનેરી રંગ! તેની આંખો તો બહુ અજકતા તારાઓ, તેના ખાલો સોનેરી કસબના હતા જેવી આ ફિરેસ્તાની અને મહારી નજર એક થઇ તેવાજ મારામાં એટલા તો ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન થયો કે હું એકદમ જમીન ઉપર ચુંદણીએ પડ્યો અને તેને નમન કરીશું. તેણે ઘણાજ પ્રેમથી મારો હાથ ઝાલ્યો, મને જમીન ઉપરથી ઉઠાડ્યો અને બેહસ્તના બાગના સુંદર દેખાવો દેખાડવા લાગ્યો. જે સુંદર પુલકો, ચીજો, દેખાવો અને જેવા તેનું બાન કરવું ઘણુંજ મુશ્કેલ છે, કારણકે બાન કરવા આપણી પાસે બેહોશી નથી. આ દેખાવમાં એટલોતો લીન થઈ ગયો કે હું શરીરમાં હેખાઈશું તે તદ્દન વીસરી ગયો અને હું ફક્ત

આમાં છું એવો ખ્યાલ મને આવવા લાગ્યો. આવા ખ્યાલોમાં જ્યારે ગરકાવ થઇ ગયો હતો ત્યારે પેલા ફિરેસ્તાએ મારી પીઠ ટોટી મને આગળ યાત્રવા કરવાવું. આગળ ચાલતાં આ પૃથ્વી કેમ પેદા થઇ, બીજી ચીજો, પુલકો કેમ પેદા થયાં વિગેરે બાબતો શીક્ષણ આપ્યું.

હુ ખીચીની સેવા માટે બેહસ્તના મુખનો ત્યાગ.

પેલા ફિરેસ્તાએ ઘણાજ પ્રેમથી મને બહુવિધ કે “પ્રિય બેટા તારા ઉમદા સદ્ગુણો અને ઉત્તમ પ્રકારની પવિત્ર જીવંતી તે મુન્દરી છે તેના બદલા તરીકે આ બેહસ્તના બાગમાં હવેથી તારૂં રહેણાં થયું છે, જેમાં તારા હવે પછીના સર્વે દીવસો આનંદમાં ગુમર.” આ હેતુના સ્વપ્નને જેવા મારા કાન ઉપર પડ્યા કે હું ચોંક્યો. મારા દેખામાં વીજળીના જેવો અંધારો લાગ્યો. હું તુરંત ચુંદણીએ પડ્યો અને પેલા ફિરેસ્તાનો ઉપકાર માની બોલ્યો “શું મારી જીવંતીના બાકીના દીવસો અહિંયા બેહસ્તના આનંદમાં ગુમર. જ્યારે લાચારીમાં સપડાયશો, હુ ખીચી પીડાતાં, મુશ્કેલીમાં વીજાવ કરતાં, અંધારમાં ગોથાં ખાતાં, દુઃખોની જગમાં ફેરવાં મારા પ્રિય ભાઈ બહેનોને હુ ખાનદારિયામાં ગુમરાના મુશ્કેલી હું અહિંયા આનંદમાં રહું? ના

કદી નહીં! આવો આનંદ કદી બોગનીશ નહીં! હું એ સર્વે દુઃખી માણસોને સુખિત આપી તેઓને આ બહેસ્તના દરવાજામાં મારી સાથે લાવી તેઓને પહેલાં આનંદ બોગવતાં જોઈશ, પછીજ હું આવો આનંદ બોગનીશ તે અગાઉ હું તેઓજ સાથે રહીશ, તેઓના વિલાપથી હું રહીશ, હું તમામ દુઃખ ખમી તેઓને સુખ આપવાની કોશિષ કરીશ, જે બી કાંઈ મને બોગ આપવો પડશે તે આપીશ અને તેઓને સર્વ સંકટમાંથી સુખિત આપીશ ત્યારેજ આનંદ બોગનીશ. ઓ! આ બહેસ્તના આનંદ! તું મારા દુઃખી લાઇ બહેનોને રાહત આપવા જા! તું મને છોડી દે! એ બહેસ્તના બાગ તું તેઓને રીઝવવા તારી તરફ તો અને મને લલચાવ ના! મારેથી દુર રહે! માફ દેયું તું દુખવે છે! આવી રીતે બોક્ષતા માફ દેયું બરાબ આનંદ, આખમાંથી આંસુ વહેવાં લાગ્યાં. આવી મારી સ્થિતિ જોઇ પેલા ફિરેસ્તા બોલી ઉઠ્યો ધન્ય છે, ઓ ઉમદા ખવાશના માનવી, આજથી તું માનવી નથી, તું માનવીની પંક્તી ઉપરથી આજથી ફિરેસ્તાની પંક્તી ઉપર સુક્રમે છે આમ બોલી પેલા શીરેસ્તાએ વચુજ પહાસથી મને જમીન ઉપરથી ઉઠાડ્યો. અને વચુજ પ્રેમથી કોટી કાપી, આશીશ દીધા અને બોલ્યો એ પ્રિય બંધુ તારામાં દેવતાઈ શુભો પ્રગટ થયા છે, તારે માટે એવી ઉત્તમ પ્રકારનું બહેસ્ત હાજર છે કે જ્યાં સર્વ ફિરેસ્તાઓ અને દેવતાઓજ રહે છે. તારી માગણી

દેવતાઈ જેવી પ્રવિત્ર છે, તારા કર્મ મનુષ્ય જાતના રાહબર ફિરેસ્તા જેવું છે.

બહેસ્તનો દરવાજો ખોલવાની ચાવીઓ.

“પ્રિયબંધુ તું નીચલી દુનિયામાં તારી મરજી પ્રમાણે પાછો જા અને બહેસ્તનો દરવાજો ખોલવાની ચાવી જે તે મેળવી છે તે તું લોહાને શીખવ. એ ચાવીઓ, ઉધોગીપણું, પત્રિત્ર છાંદગી, પશ્ચાતાપ કરતા દુશ્મનોને મારી બક્ષવી, ઉત્તમ પ્રેમથી સ્વતંત્ર આહુતું, ધૈર્યસ્તી યાદ ચાલુ મનમા રાખવી, અને ભક્તિના પ્રેમથી સર્વ ઉપર નજર રાખવી, અને દુઃખ્યાઓને સુખ આપી આનંદ મેળવવો. આ બહેસ્તની ચાવીઓ તું સર્વ માણસોને શીખવ. “આમ બોલી પેલા શીરેસ્તાએ પોતાના બંને હાથ મારા માથા ઉપર મુક્યા, ઈશ્વરની ભક્તિ કાપી, મારી ઉપર આશીશ વરસાવ્યા જે આશીશથી આસપાસની જગ્યા ઉપર ઉત્તમ અંચર જેવી ખુશગો ફેલાઈ રહી અને મને આનંદમાં લીન કરી નાખ્યો અને આવી હાલતમાં વચુજ વફાલથી મને કોટી કાપી, જે કોટીથી મારા શરીરના રૂવે રૂવાં એટલાં તો આનંદી બની ગયા કે મારા જ્ઞાન શુભ થવા લાગ્યું. એવામાં મારા કાને પેલા ફિરેસ્તાના છેલ્લા શબ્દો સંભળાયા કે “જા તારા ઉમદા કર્મમાં તે સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વર મદદ કરે, તુંને ફતેહ મળજો, દેવી આનંદ મળજો. “આ શબ્દોનો ગંજુ ગણાદ કાન ઉપર પડતા હું નમ્રત થઈ ગયો.”

એથી વધારે ખાતરી શું જોઈએ ?

નાનો હોમી એક દહાડો ફરવા ગયો હતો ત્યાંથી ફરખાતો દરખાતો ઘરે પાછો ફર્યો.

“મમા, મમા” તે બોલ્યો, “આજે મને કાછનો બોહલવસો બોલ મળ્યો.”

“પણ તારી ખાતરી છે કે આપ બોલ બોહલાવસો હતો?” બાવાજી જેમણે ત્યાં વાંચવા બેઠા હતા તેમણે પુછ્યું.

“હારે પપા.” હોમીએ ખાતરી આપી. “મેં એ જાણ્યું બોલ શોધતાં જોયા, ને એ શોધ શોધી શોધાને ચાકોને ગીયા પછીજ હું સંપત્તે આવતો રહ્યો.”

(સોલન.)

વર્તમાન પવનો કાપદો.

“સાહેબ લગભગ એક મહિના થયો મેં મારા બીલ મોકલ્યું પણ હજી તમે તેના પૈસા ચુકવ્યા નથી!” અધીપતીને લખનારે કહ્યું.

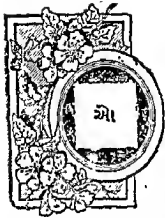
“તમે અમારો ધારો જાણો છો?” અધીપતીએ પુછ્યું. “કાગળની બેઠે બાલુએ લખેલાં લખાણ પર અમે મુદદ પ્લાન આપતા નથી, ને તે છતાં તમે બીલની પછાડે લખેલું કે “જલદીથી પૈસા ચુકવી દેજો. અગત છે!”

(સોલન.)

એક કુદરતી સંજોગ.

લખનાર:—“દીલખુશ.”

(એક ઢુંકી વાર્તા.)

હલો ત્યારે સુના માસી એમને
૧૦ વરસે પછુ યાદ ડીધો
ખરો. ગમે તે પછુ દોસા
માયાલુ તો ખરાં તેવણુ શું
લખે છે ?

સુરત, તા. ૧-૬-૧૪.

વહાલા દીકરા સોલી,

મારે આખરે તું ચીનથી આવ્યો ખરો? ગરીબ
માસીને માટે ચીનમાં શાકર કંઈ લાગેલું કે? લાગ્યા હોસે
તો તેજ શાકરે જીભડું તારાં લગન કરી મીઠું મોહકું
કરવું પડશે. તું જાણેછ દીકરા કે જેદરત ખીચારીને
તે તારી માથ સાથે આગળથીજ મારી શીરીનહું તારી
સાથે ગોઠવવા પાડેલું છે. તેમી હવેતો અખમ્મ રહી વીસ
વરસની થઈછ તેથી તું જરૂર મારો બોલ કરી ઘરડી
માસીને ખુશી કરજે. તમે તો એકઠને નાનપણમાં જોવનાં
તેજ. જરૂરજ બેચાર દહાસા આવીને જજે. દીકરા
શીલ્પાએ તુને કુવા લખાવીછ. ઘણી કુવા સાથે.

હીં તારી સુનામાસી.

“વાહ! દોસાંએ તો મારી બૈરીખી શોધી કાઢી
દેખું? પછુ તે મને ગમશે કે? મેંતો જલકાં વારી
જોયલી તેજ આંધ બોસાં આપરે કંઈ એકદમ કશુજ
થવાના નથી. આપરે તો દયાં મુંબઈમાંજ મોજ મારી-
એજ બ્યારે દોસાં વાત જોયાજ કરશે, દેખા જાયગા.”
વાંચનાર ઉપજુ દારતાન સોરાળ શેઠના પોતાના મન સાથે
રેલવે હોટલમાં બજાડતો હતો. તે કમનસીબે માયાપ

વિનાનો હતો પછુ એક ચીન સાથે ચીન જઈ વેપાર-
માંથી કમાઈ આવ્યો હતો એટલા ખુલાસા પછી આપણી
વાર્તામાં આપણે આગળ વધીશું.

આરેક દીવસ પછી તે ચર્ચગેટના દયાં કીનારે
સાંજે લાલુતો હતો. તેટલાં એક બાઈની ચીસ સાંભળી
ખાજત ફરી જોતાં એક નવજુવાન બાનુને રેલના
પાટાની આંટી લાગવાથી તે હડી પડેલી જોઇ. અધુરામાં
પુરું એક લોકલ લગમગ નજીક આવી પુગી હતી જેથી
તે વાને વેગે દોડ્યો અને તે બાનુને ઉંચકી બહાર
લાવ્યો કે પેલી લોકલ પસાર થઇ ગઇ. તેણી ગમરાટને
મારે બેથુદ થઇ ગઈ હતી. પાણી છાંટી હુશીયાર કરી
એક વીક્ટોરિયામાં તેણીને બેસાડી તેણીને ઘર લઇ ગયા.
ગાડીમાં તેણીએ જણાવ્યું કે તેણી બેજ દીવસની
પોતાના માસી સાથે મુંબઈ આવી હતી અને તેવણુ
માથું હુમ્મતું હોવાથી એકઠીજ ફરવા આવી હતી.
તેણીને મકાને ઉતારી શરમાઇને બહારથીજ તેણીના
ઉપકારના શબ્દો સાંભળી તે પોતાના હોટલમાં આવ્યો
અને એક ખુશીનો દમ ખેંચી બજાડ્યો “વાહ! હવે
સુના માસીને કહીએ કે વાંટ જોવા કરજે. આપજ
ઠોકરી-આરે કેવી ગ્રેસજુજ અને. શરમાળ મારે લાખ-
કની છે. પછુ, મેં શું કાશું કાશું. શરમ અને ગલરાટને
મારે મારું નામ તેણીને સપલ સકન્નાત કહેવાઇ ગયું.
હવે તો એજ ચાલત દેખું જોઇએ પછી જો થાય તે
ખરું. નહીં તો તેણીની નજરમાં હું જુદો પડીશ.”
હુંકમાં તેઓ ત્યારબાદ દોસાંની જાણ વગર વીક્ટોરિયા
બાગમાં અને દરીએ કીનારે મલવા લાગ્યાં અને બન્ને
એકઠેકને ચાહતાં શીખ્યાં.

એક દીવસ તેને મુંબઈથીજ સુના માસી તરફથી
પત્ર મળ્યું કે તેઓ મુંબઈ શીરીન સાથે આવેલાં છે.

માટે મરી જવું તેથી તે ગયો. પહેલાં તેને શીરીન મરી તેઓ એકમેક સાથે ખુશ ગોસ્તેગોમાં હતાં જે દોસાં જોઈને ચોંક્યાં તે બોલ્યો? બહાસ શીરીન, તું મારી ચલે?"

"હું દીવગીર છું બહાસ, કંઈ પણ મારું તો મારાં માસીએ મારા સગા સાથે ગોકુનું છે અને તે આજેજ મનવા આવવાનો છે." આથી તે નાસીવાસ ચઢીને પાછો ગયો અને બીજે દીને માસીને મનવા ગયો. દોસાંએ તેને સારો આવકાર આપ્યો અને આઠ પાણી કરાવી શીરીન સાથે પરણવાની વાત છેડી: સોસી બોલ્યો, "માસીજી, જો કે મેં તમારી શીરીનને જોઈતી નથી છતાં મારે લાગે છે મેં જોઈ કાઢી છે મારે શીરીન આજથી મારી બહેન જેવી છે. મારી 'સ્વીટી' નામથી શીરીનજી છે જેને રક્ષકે અકસ્માતથી બચાવવાનો શુભ સંભોગ બન્યાથી અમે એકમેકને આહતાં થયાં છીએ."

"પણ દીકરા મારા, તે શીરીનને તો કોઈ સપલ સક્રિયતા બચાવવાનું પેરમાં મેં ત્રાંચું," સુના માસી બોલ્યાં. તે ખરું માસીજી, પણ ગરુડને મારે મારાથી જોડું નામ આપાઇ ગયું જે હજીથી સુધારવા હું શરમવાળા કરું છું, "જો દીકરા, અંજાળુ ને આંધળું બરાબર પણ એ અમારાં સુખમાં નડતી પડતી મુશ્કેલી શીરીન તીરીન કેણું છે? તે મને કહેશે." તેટલાં શીરીન હાથલ ચઢી લેવા માસીજી આપજ મારી શીરીન અને તમે સાથે ક્યાંની જોળખાણ?"

"આપ મારી શીરીનને વાસ્તે છું કહેછ? ગર-ધીયા તું થરડી માસીની મરાકરી નથી કરતો?" માસીજી છેડ્યાં. "કાલેતો એતીજ સાથે તું પ્યારની વાત કરતો હતો."

"અલગત માસીજી હું ધારું છું કે કંઈ આંધરે જોઈને કુટાણું છે. એજ મારી શીરીન, એનેજ મેં અકસ્માતમાંથી બચાવી." સોસીએ ખુલાસો કીધો.

હા-માયજી, એવણે સપલાસાહેજ મને બચાવી.

"તે તારી માય મરેરે, તું કંઈ અકસમાતની વાત બોલતો નહીં. મરે, હવે કહાં જઈ મરે." દોસાં જોખ્યાં,

"માયજી, તમે એકલા આપા સાથેથી ફરવા નહીં મોકલશો કરી બોલ્યા નહીં ને આપાથી. મેંજ તે દહારે પાછી વારી."

"અરે, મરેરે, આપ એણે જોયાં? પણ શીરીન તુંને તો મારા બહેનના દીકરા સાથે પરણવાની હતી," દોસાં રમુજ કરતા બોલ્યા.

"અને એવણે તો તારે હાથની માગણી કરવા આપાજી?"

જોવ માયજી, તમારી દીકરીને સુખી કરવા માગતાજ હોય તો એવણેજ મને ગમેછ, "શીરીને કહ્યું.

"જો તારી મરજી એમ છે તો જા એમજ કરીશું," દોસાં બોલ્યાં.

"આ મારાં કેવાં માયાજી મમા, માય હોય તો એવાંજ હોજો" કરી શીરીને દરખાશી દોસાંને (કીસ) લાધી.

"પણ દીકરી એવણું નામ સપલ નહીં પણ સોરાજ છે જો? ચોકતી ના પણ એવણે સાથેજ હું તારાં લગન કરવાની હતી," દોસાંએ ખુલાસો કીધો.

"અને સોસી, હું ઘણા દહાડાની ઠાકરની સલાહ લેવા સુંબજ. આવીજ જો દીકરા? મરે પેટલેજ અકસ્માતને દહારે તુંને જોતો તો આવી મુશ્કેલી બુધ બુધ મણી થતે નહીં જો દીકરા?"

ઓ! ત્યારે એવણે મને કમી? બીલુજ નામ કહી મને જોળાવી. જાવ હું કંઈ એવણે સાથે પરણવાની નથી" કરી કહેતાં શીરીનની આંખમાં બેહરામશાદ આવી ગયા.

"પણ બહાસી શીરીન, તું એમ કેમ કરેછ? હુંથી તું મારી માસીનીજ શીરીન છે એમ કયારે જાણ્યો હતો જો? આજ હવે પાછો ફરતી પુત્રી યા જોઈછ તો! સોરાજ બોલ્યો. "ત્યારે કેવી 'બુધ' બુધામણી' થઈ દેખું." મારો માસીજી કાલે પતેતીને દીવસેજ અમારાં લગન કરો. ખુદ આસાથી સોને મુખારક કરે! શીરીન તયા સુના માસી:— "આમીન!"

Fancy Needle Work.

કેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—Irene.

“ચેરી બ્લોસમ” લેસ.

આ સુંદર લેસનો ઉપયોગ ઘણી રીતે કરી શકાશે. એ નમુનો એવો છે કે જેથી તરફવાર ઉપોગી અને ઘણી શૈલાપમંદ સ્ત્રીએ ઉપયોગી શકાશે. સદરાના શોખીનો પશ્ચિમ શોખીનો સદરો ગુંથી શકશે, તેમજ લેસ, ધનસરશન, ટી ક્લોથ, ટેબલ કવર યા કોઇપણ નમુનાથી ઘણી સુંદર અને વળી જેવી આકારમાં માંગશે તે આકારમાં બનાવી શકાશે.

ગુંથવાની રીત—૧૦ સાંકરી લઈ તેની ગોળ “રીંગ” બનાવો.

પેટેલી હાર—૨ સાંકરી, ૨૩ આંટા વગરના ટાંકાએ રીંગમાં ગુંથો, અને જે બે સાંકરી ગુંથી છે તેની સાથે જોડી નાખો. ૨ સાંકરી, ફેરવો.

બીજી હાર—એક ટાંકા ઊડીને બીજામાં આંટા વગરનો ટાંકા ગુંથો, એક “પીકટ,” (એટલે ૪ સાંકરી ૧ આંટા વગરનો ટાંકા પેટેલી સાંકરીમાં), એક આંટા વગરનો ટાંકા બીજા ત્રણ ટાંકામાં, * થી ગોલ ગુંથી જાઓ, અને આગળ માફક બે સાંકરી સાથે જોડો. બધા મળી ૮ “પીકટ” થશે.

ત્રીજી હાર—૧૩ સાંકરી, એક ‘લોંગ ટેબલ’ (એટલે સુધા ઉપર બે આંટા લેવા) બે ‘પીકટ’ની વચ્ચેના ટાંકામાં, ૬ સાંકરી, ૧ લોંગ ટેબલ બે ‘પીકટ’ની વચ્ચેના ટાંકામાં * થી પાંચ વખત ગુંથો, અને

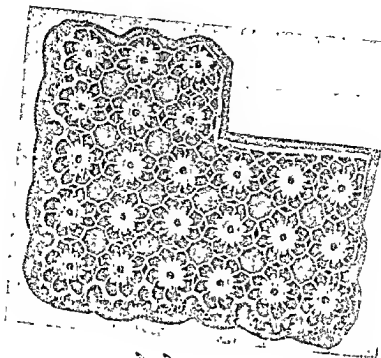
૧૩ સાંકરીની ૪ થી સાંકરી સાથે જોડી નાખો. એજ પ્રમાણે બધાં કુલો ગુંથવાં!

બીજું કુલ ગુંથતી વેળા તેને પહેલા કુલ સાથે નીચે પ્રમાણે જોડવું.

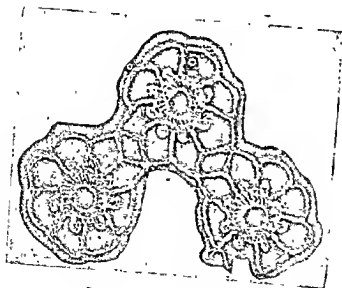
હેન્ડા રાઉન્ડમાં નવ સાંકરી ગુંથતી વેળા ચાર સાંકરી ગુંથીને સુધા બાહાર કાઢી લેવો અને તે, પેટેલી કુલના કોઇપણ નવ સાંકરીવાલાં લુપની પાંચમી સાંકરીમાં પોષ્ટને મુકી દીધેલી સાંકરી ઉપાડી લઈ બાકીની સાંકરી પુરી કરી ગુંથી જવું. હવે બીજાં લુપને પણ એજ પ્રમાણે જોડો. આઠતી ‘ખ’માં જોવાથી જોડવાની રીત તરત સમજ પડશે.

નીચેની કીનારી—નવ સાંકરીવાલાં ફરેક લુપમાં ૩ આંટા વગરના ટાંકા, ૧ ‘પીકટ’, ૩ આંટા વગરના ટાંકા, ૧ ‘પીકટ’, અને ૩ આંટા વગરના ટાંકા ગુંથો. બે કુલોનાં જોડાણ આગલ અરધાં લુપ આવશે તેમાં ૪ આંટા વગરના ટાંકા ગુંથવા.

ઉપલી કીનારી—છુટાં બે લુપમાંના એકમાં * ૧ આંટા વગરનો ટાંકા, ૫ સાંકરી, ૧ આંટા વગરનો ટાંકા. પાસેના લુપમાં ૫ સાંકરી, ૧ લોંગ ટેબલ આગળ ગેંથી ગયલા લોંગ ટેબલની ઉપર ગુંથવો, પછી સોધા ઉપર હેન્ડા બે આંટા રહેવા દેવા; ૧ લોંગ ટેબલ પાસેના કુલના લોંગ ટેબલ ઉપર ગુંથો. સોધા ઉપર રહેલા ટાંકા પછી સાથે ગુંથી જવા, ૫ સાંકરી * થી હજી સુધી ગુંથી જાઓ.

લેસનો નમુનો.

લેસને બેડવાની રીત.

બાળ કાષ્ટ નહિ મળે તો હું અતિશયોક્તિ નથી કરતો એમ સર્વ કાષ્ટ ક્ષુલ્લશે. ઇ. સ. ૧૮૮૪ના ઓગસ્ટની ૨૫ મી તારીખે તેઓને ગાદી સોંપવામાં આવી હતી. તેમની સારી કેળવણી જોઈ ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં તેમને યુનીવર્સિટીના 'ટ્રેસર' સુદી કક્ષાવામાં આવ્યા હતા. પશ્ચિમદેશ સર્વ દેશોમાં ફરી તેઓએ ક્યા ક્યા સુધારાઓ આપણને અનુકરણ છે ને ક્યા ક્યા તજજ્ઞ લાયક છે તેનો સાર પ્રદર્શ કર્યો હતો. ૧૮૮૭ માં તેઓની ૨૩ માં વર્ષની ખુશાલીમાં પ્રજાની પાસેનું ૫૬૦૦૦ રૂપિયાનું 'ટ્રેસર' માફ કીધું હતું. ૧૮૮૬ માં રાજસ્થાનની યુનિવર્સિટીએ તેમને એલ. એલ. ડી. ની ડીગ્રી એનાયત કરી હતી. જ્યારે મહંમ મહારાણી વિક્ટોરિયાએ 'ક્રેસે હિન્દુ' ના એલફાળ ધારણ કરી ત્યારે તેઓને ૧૧ તોપનું માન આપવામાં આવ્યું હતું. મહારાણીના ૫૦ માં વર્ષના રાજ્ય અમલની 'જ્યુબીલી' ટીકણે ગોડલના કાકોરને વિલાપત ખાતે મંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું, જે વેળાએ તેઓને શી. આઇ. ઇ. નો ખેતાબ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. ધરમપુર રાજ્યવાળા નંદુરખા સાથે સિમના લગ્ન થયાં હતાં, જે રાણી યકી ગોડલ દરબારને એક પુત્ર, અને એ પુત્રી છે. રાણી નંદુરખાએ સાહિત્ય પ્રદેશમાં 'સાર' નામ કક્ષાવ્યું છે, અને રાજકોટ ખાતે ભરાએલી સાહિત્ય પરિષદની સ્વાગત મંડળીના તેઓ પ્રમુખ હતાં. તેમજ મહારાણી વિક્ટોરિયાએ તેમને 'કાઉન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા' નો ખેતાબ અપાઈ કીધો હતો. એ પુત્રીઓ પણ સાહિત્ય શાખીન છે. પાટવીકુંવર જોગરાજ શ્રી રાજકોટ ખાતે વસવાટ કરે છે.

માય—(તરતના અદરાયલા દીકરાને) નવવ, તારી બધરીને અડી બીડીએ રાંધતાં આવડેછ કે? કાષ્ટ દહાડે બજારની ખુમ પડાવશે તો?

દીકરો—નહીં માયજી, રાંધતાં તો કાંઈ આવડતું નથી, પણ બજારની જે જગાળી તનપાંચ કરે તો આજે દારેથી એક પુટળોલની, માફક તેને ગજાડી મુકતાં જતો છે, કેમકે તે એક "લોડીઝ પુટળોલ" કલ્પની મેન્બર છે!

K. D. J.

સર, ભગવતસિંહજી એડીનેબરોની 'રોયલ શ્રીઝી સ્ટીપલ ક્રાલેજ' ના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેનાં પ્રતિનિધિ રૂપે ૧૮૯૪ માં મળેલી 'ઇનડિઅન મેડીકલ કોંગ્રેસ' માં કક્ષકતાં મધે ખીરાજમાન થયા હતા.

અંગત અનુભવ વિના સ્વભાવ અથવા કૌટુંબીક-ખીના ઉપર લખણુ અસ્થાને ગણું છું.

આ રાજ્યને (પાછળ વારસ ન હોય તો) નજર રાણુ આપ્યા સિવાય દતક લેવાની સનદ નામદાર અંગ્રેજ સરકારે આપી છે, તેમજ સને ૧૮૭૭ માં 'બાદશાહી વાંવરો' પણ આપ્યો છે.

રાજ્ય આખાદી,

ભાવનગરથી ગોડલ સુધીની હમણી ધારાજી સુધીની ૭૫ માઇલની રેલ્વે આ સંસ્થાના ૨૮૮૪૦૦૦ રૂપિયાના ખર્ચે બાંધવામાં આવી છે. અને તે પછી ધારાજી જેતલસર સુધીની રેલ્વે લખાણમાં આવી હતી. જે અંગ્રેજી રાજા, ૩૪ ચુગરાતી નિશાળો, ચાર સંસ્કૃત અને ઉર્દુ પાઠશાળાઓ આ સંસ્થાનમાં છે. રાજ્યની આખાદી સારી છે ને ત્રિજેરી હમેશાં આખાદી દર્શાવી રહી છે. 'ગોડલ દરબાર ગેઝેટ' નામનું સરકારી ખગર-સમાચાર-સરકારી જાપખાનામાં જાણ સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન અને વિગતો બહાર પાડે છે.

આ મહિનાની ૨૪ મી તારીખે સર ભગવતસિંહજીને ૪૯ મું વર્ષે જસશે જે તેઓને, તેમનાં કુટુંબને આરોગ્યતા બક્ષી માન આજરૂનો વધારો કરે! અત્તુ:

રસ્તેના બીખારીઓખી કાષ્ટ કાષ્ટવાર એવા હાજર જગ્યા આપે છે કે સામા ધણીને લગાર ભારી પડી જાય છે. એકવાર એક બીખારી રસ્તે જતા એક શેડ પાસે માગવા લાગ્યો.

"હું રસ્તા પર કાષ્ટ બીખારીને કાંઈ આપતો નથી." શેડે લખકામાંજ પડાવવા કહ્યું.

"ત્યારે સાહેબ, મહેરબાની કરી તમારું નામ ને કેશણું આપો કે તમારે ત્યાં હું આઉં!" K. D. J.

દી. બા. અંબાલાલ શાકરલાલ દેસાઈનો સ્વર્ગવાસ.

લખનાર:—શ્રી. હીરાલાલ વી. શાહ.

ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદના એક જાણીતા સહેરી દી. બા. અંબાલાલ શાકરલાલ દેસાઈ ગયા માસના બીજા અઠવાડિયામાં ૭૧ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. દી. બા. અંબાલાલનો જન્મ સને ૧૮૪૪ માં થયો હતો. તેઓ સાતે બ્રહ્મકર્મી હતા. તેમના પિતા શાકરલાલ દેસાઈ અમદાવાદના જાણીતા વકીલો મહિના એક હતા. દી. બા. અંબાલાલે ગુજરાતી કેળવણી લઈ અંગ્રેજી ભાષાની થોડી કેળવણી લીધી એટલામાં તેમના તન-મનની શક્તિઓ તદ્દન નરમ પડી જવાથી આગળ અભ્યાસ ચલાવવો બંધ કરી તે સર થીઓડોર હોપના દ્વારા હેઠળ નોકરીમાં દાખલ થયા હતા અને તે રચે તેમણે બે વર્ષ નોકરી કીધી હતી. બે વર્ષ બેટલી મુદતમાં સર થીઓડોર હોપ દી. બા. અંબાલાલની શક્તિઓ જાણવા પામ્યા હતા તેથી તેમણે દી. બા. ને આગળ અભ્યાસ કરવા લલચાવ્યા જેથી તેઓ નોકરી છોડી અભ્યાસ કરવા લાગ્યા અને સને ૧૮૬૫ માં મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે પાસ થયા. ત્યાર બાદ તે મુંબઈની એલ્ફીન્સ્ટન કોલેજમાં ઉચી કેળવણી સંપાદન કરવા દાખલ થયા હતા જ્યાં સને ૧૮૬૮ માં બી. એ. ની પરીક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં પાસ થઈ સને ૧૮૭૦ માં અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત ભાષા સાથે એમ. એ. ની પરીક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં પહેલે નંબરે પાસ થઈ સર રટેફર્ડ નોર્થકોટ પ્રાઇઝ મેળવ્યું હતું. અને વળી તેજ વરસે એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પહેલે નંબરે પસાર કરી હતી એટલે એવી રીતે ગુજરાતમાંથી પહેલ પહેલા એમ. એ. એલ. એલ. બી. ની પદવી સંપાદન કરનાર તરીકે તેમણે કીર્તિ સંપાદન કીધી હતી. હવે તેઓ સરકારી નોકરીમાં જોડાયા અને પ્રથમ તે સુરતની કોલેજમાં પહેલા શિક્ષક તરીકે અને પછી તેજ હાઇસ્કૂલમાં હેડમાસ્ટર તરીકેની નીમણૂક થઈ હતી અને આંખી અમદાવાદની હાઇસ્કૂલમાં હેડમાસ્ટર તરીકે

થઈ હતી. તેમની કેળવણી આપવાની પદ્ધતિ વખાણને પાત્ર હતી. તેમની ઇચ્છા કોઈ રાજ્યમાં જોડાવાની હતી તેથી સને ૧૮૭૫ માં નવસારીના જિલ્લા જડજ તરીકે નીમાયા અને પછી ત્યાંથી વીસનગર અને વડોદરામાં જિલ્લા જડજ તરીકે બદલાયા હતા. સને ૧૮૭૬ માં મુંબઈની યુનિવર્સિટીના ફેલો દી. બા. અંબાલાલને ખ્યાતવર્તમાં આપ્યા હતા. સને ૧૮૮૯ માં વડોદરાની વરીટ કોર્ટમાં કામચલાઉ ત્રીજા ન્યાયાધિશ નીમાયા. અને પાછળથી તેજ જગ્યાએ વડા ન્યાયાધિશ થયા હતા. તેમની ન્યાય જીજ્ઞાસાની નીતી-રીતી રાજ-પ્રજામાં સતોષ કારક ગણાતી હતી અને તેમની અડગ ન્યાયશક્તિને લીધે તેઓ આખા વડોદરા રાજ્યમાં જાણીતા હતા. દી. બા. અંબાલાલ સ્વતંત્ર ન્યાય આપનાર હતા તેથી તેમણે ના. ગાયકવાડ સરકારને ખુબ સારો વિશ્વાસ સંપાદન કીધો હતો જેને લીધે એ રાજ્યમાં ગુજરાતી અને દક્ષિણી વચ્ચેના પક્ષાપક્ષીના પવન ખુંદાતો હતો ત્યારે જાણીતા બાપટ કેસ કમીશન ઉપર રિપોર્ટ કરવાનું કામ દી. બા. અંબાલાલ દેસાઈને શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારે સોંપ્યું હતું જેમાંથી તેમણે ખુબ સારી કીર્તિ અને વિશ્વાસ મેળવ્યો હતો. ના. બ્રિટીશ સરકારે તેમની કદર છુટ્ટને તેમને દીવાન બદાદુરને ખીતાબ આપ્યો હતો. સને ૧૮૮૯ માં વડા ન્યાયાધિશની જગ્યા પરથી પેન્શન પર રીઝાવર થયા હતા. દી. બા. સાહિત્યના પુખ્તરી હતા. તેમણે ગુજરે સાહિત્યની સેવામાં પણ સારું કામ બજાવ્યું છે. ના. બ્રિટીશ સરકારને મારે સંસ્કૃતની પહેલી બે મોડપક્ષીઓ તથા મીઝનની પોલીટીકલ છકોનોમોનું ગુજરાતીમાં તેમણે ભાષાંતર કરી આપ્યું હતું. ત્યારબાદ ના. સરકારે પહેલી અંગ્રેજી ગુજરાતી ડિક્શનરી તૈયાર કરવાનું કામ તેમને સોંપાયું હતું અને તેમની મદદમાં શ્રી. મોન્ટગોમરી તથા શ્રી. મણીધર પ્રસાદને આપ્યા હતા. શ્રી. મોન્ટગોમરીનું તુરતમાંજ

મરણ થવાની બાંધીના એ મૃત્યુએ ડીક્ષનરી તૈયાર કરવાનું મહાભારત કામ ઉપાડી લીધું હતું. આજે તે ડીક્ષનરી બીજી ડીક્ષનરીઓમાં સર્વોત્તમ ગણાય છે. સાહિત્ય તરફના પ્રેમના લીધે દી. બા. અંગ્રાજાદ દેશાધીએ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના પ્રમુખનો હોદ્દા કેટલાંક વર્ષો સુધી ભોગવ્યો હતો. તેમણે એ સંસ્થાની બનુશીલી વખતે અને રાજકોટમાં ભરાયેલી ગુજર સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ પદેથી આપેલાં ભાષણો ગુજર સાહિત્યમાંના અનુપમ હોયો તરીકે વખણાયાં હતાં. તેમની રાજ સેવા અને દેશ સેવા કરવાની જે ઇચ્છાઓ હતી તેની જ બહેર સેવા ગાળવાની તેમની ઇચ્છા હતી જેથી નોકરીમાંથી રીટાયર થયા પછી પોતાનો સર્વેવ વખત બહેર સેવાઓમાં જ ગાળતા હતા. અમદાવાદની મ્યુનિસિપાલિટીમાં પ્રત્યક્ષ સલાસદ તરીકે લાંબો વખત સુધી કામ બજાવ્યું હતું અને તેના વાઇસ પ્રેસીડન્ટનો હોદ્દો ભોગવવાને તેઓ ભાગ્યશાળી થયા હતા. મુખ્ય ઇલાકાકાની ધારા સભામાં દાખલ થવાને ઉત્તર રિભાગ તરફથી ઓ. મી. ગોકળદાસ ક્ષદાનદાસ પારેખ સામે નિમજ્જે ત્રણ વાર હરીફાઈ કાઢી હતી પરંતુ તેમાં તેઓ નીષ્ફળ ગયાં હતાં. આપણી નેશનલ કોંગ્રેસની ૧૮ મી બેઠક અમદાવાદમાં મળવા પામી હતી તેમાં તેઓ સ્વાગતકારીણી સભાના પ્રમુખ નીમાયા હતા. રીટાયર થયા પછી બીજાઓ જેમ પોતાની જીંદગી ધન મેળવવાને અનેક ઉપાધીઓ વહોરી છે તેમ તેમણે વહોરી લીધી નહતી. તેથી તેઓ બહેરમાં સારી સેવા બજાવી શકતા હતા. અમદાવાદના નાગરીકોમાં અને ખાસ કરીને વિદ્યાર્થી વર્ગમાં તેમના માટે સારાં ચાલુ હતું જેથી તેઓ ભાગ્યેજ કોઈક મીટીંગમાં પ્રમુખ તરીકે બીજાજી શકતા નહતા. જીંદગીના છેવટના ભાગમાં તેમણે પોતાના પુત્રોને વેપારી લાઈનમાં બેસાડ્યા હતા અને

તેમની અજન્સી હેઠળ અમદાવાદ, નડિયાદ તથા સુરત ખાતે કાપડ સુતરની મીણા કઢાવી હતી. પરંતુ કામ કરવાના બીન અનુકૂળને લીધે તેમાં તેઓને નીષ્ફળતા મળવાથી મહુમના મન પર મોટો ઘટકો લાગ્યો અને તેજ ધક્કાએ તેમનો પ્રાણ લીધો. જીંદગીના છેવટના ભાગમાં ધંધા રોજગાર તરફથી અનેક અડચણો આવી પડી છતાં તેમણે પોતાની ન્યાય વૃત્તિને જરા પણ ડગલા દીધી નહિ હતી. તેમની શારિરિક શક્તિ ઘણી સારી હતી કારણકે તેઓ બહુજ નીયમીત હતા, કસરત કરવા તરફ અને મિતાહાર રહેવા તરફ તેઓ ખાસ લક્ષ આપતા હતા જેથી તેઓ ૭૧ વર્ષ સુધી જીંદગા પામ્યા હતા. તેઓ મળતાવડા સ્વભાવના અને આનંદી હતા. અનેક પુરોષો તેમની સલાહ લેવા જતા હતા અને તેમાં તેઓ સંતોષકારક સલાહ આપતા હતા. કોઈપણ સારા કામમાં તેઓ આગેવાની ભર્યો ભાગ લેવા કુદી પડતા અને લોકોપવાદથી તેઓ ડરતા નહિ હતા. આવા એક સ્વતંત્ર વિચારક, ન્યાયશીલ, રાજનૈતિક અને સામાજિક બાજતોમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લેનાર વયો વૃદ્ધ પુરુષ આપણી દુનિયા તજી ૭૧ વર્ષની વયે લકવાના દર્દથી સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે તેથી ગુજરાતે અને ખાસ કરીને અમદાવાદ એક નર ગુમાવ્યો છે. આથી ગુજરાતને એક મોટી ખોટ પડી છે. આ ખોટ પુરાતા લાંબો વખત લાગશે એમાં તો જરા પણ શક નથી. એમો ઇચ્છીએ છીએ કે મહુમના આત્માને શાંતિ મળે! આ તકે અમારે અમદાવાદની પ્રજાને જણાવવાની જરૂર છે કે મહુમે પોતાની જીંદગીના મોટા ભાગ તેમની સેવામાં આપ્યો છે અને તેથી તેના નિઃસ્વાર્થી પુરુષનું નામ અમદાવાદની પ્રજાના સ્મરણમાં રહે તે માટે સ્મારક કરવા તમાના અગ્રેવાનોએ પ્રયત્ન શરૂ કર્યો છે તેમાં સહુ કોઈ મદદ કરશે.

આર્ચાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૬].

ગોંડલના ઠાકોર

હીઝ હાઇનેસ ડૉં સર ભગવતસિંહજી

કે. સી. આઇ. ઈ; એમ. બી. સી; એમ. એમ. આર. સી. પી; એફ. બી. યુ; એલ. એલ. ડી;
ડી. સી. એલ. વગેરે.

(લખનાર:—મીં જે. એલ. ડી. બારભાયા.)

નરસ્યા મરણે રૂપં કા રૂપસ્યા મરણ ગુણ: ।

ગુણસ્યા મરણ જ્ઞાનં જ્ઞાનસ્યા મરણ ક્ષમા ॥

(મહાભારત)

નર તણું બૂપણુ રૂપ, રૂપનું બૂપણુ તે યુગુ છે;

યુગુ તણું બૂપણુ જ્ઞાન, અને જ્ઞાનનું બૂપણુ ક્ષમા છે.

(જેકીસના.)

ગોંડલ રાજ્યનો ઇતિહાસ.

ગોંડલ; ધોરાજી; ઉપસેટા; ભાવાવલર; સરસાઈ; મુલતાનપુર; અને હડમતીયા એ નામના સાત મહોટા માહાલોથી બનેલું ૧૭૪ ગામ અને ૧૦૨૫ ચોરસ માધવના ક્ષેત્ર ફળવાળું ગોંડલનું રાજ્ય છે. આ સરસાઈ દ્વારાર પ્રાંતના સર્વોત્કૃષ્ટ ભાગમાં આવેલું છે. સરધારના ઠાકોર પહેલા મેરામણના પુત્ર પહેલા કુબોજી આ રાજ્યના પ્રથમ સ્થાપનાર હતા. મેરામણજીને બે રાણીઓ હતી, જે મહિલી એક ગોંડલના મુગ્ધમાની પુત્રી હતી. મેરામણજીના મૃત્યુ બાદ બીજી રાણીના પુત્રને ગાદી મળી તેથી કુબોજી પોતાને મોસાળ ગોંડલ ગયા. પછી પોતાના સાઈ પાસેથી અરડોહ અને રીમડાનાં બે ગામો મેળવ્યા અને આબુગાબુનાં ગામો છત્રી લીધાં. તેના મૃત્યુ પછી તેના પુત્ર સમરામજીએ ગોંડલની ગાદી મેળવી અને તેના પૌત્ર બીજા કુબોજીએ ધોરાજી, ઉપસેટા, સરસાઈ વગેરે પરગણાં મેળવી ગોંડલનો વિસ્તાર વધાર્યો.

હાલના રાજવર્તનો.

ભગવતસિંહજીનો જન્મ ઈ. સ ૧૮૬૫ ના અક્ટોબરની ૨૪ થી તારીખે થયો હતો. રાજવર્તમાર દોલે-જમાં એક હુસિઆર વિદ્યાર્થી તરીકે તેઓએ પચાનિ મેળવી હતી. ૧૮૬૯ માં જ્યારે તેઓ ચાર વર્ષના હતા ત્યારે તેમના પિતાજી અને ગોંડલના આદ્ય રાજાકર્તા બીજા સમરામજી પરલોકગત થયા હતા. જે દરમ્યાન રાજ્ય કારભાર અંગ્રેજ અમલદાર તેમજ જોડીયા એડમીનીસ્ટ્રેટરો તરફથી ચલાવવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૭૦ થી ૧૮૮૪ સુધી આવેા મામતો માનુ રહ્યા હતા. તે દરમ્યાન તેઓએ વિદ્યાર્થસ ચાલુ રાખી ઘણી ઉપાધીઓ મેળવી હતી અને તેમાં પણ ખાસ કરીને વેડક-સારદા પીડની ઉપાધી તેઓએ સ્થાનિક તેમજ પરદેશી વિષય વિદ્યાલયમાંથી ધણી મેળવી હતી. અને જે હું એમ કહું કે આટલી બધી ઉપાધીઓ મેળવનાર એક પણ રાજાકર્તા આખા ૧૧ પરદેશમાં હવે ગુજરાતી

ખીજી કોઇ નહિ. મળે તો હું અતિશયોક્તિ નથી કરતો એમ સર્વ કોઇ કહેવશે. ઇ. સ. ૧૮૮૪ ના ઑગસ્ટની ૨૫ મી તારીખે તેઓને ગાદી સોંપવામાં આવી હતી. તેમની સારી કેળવણી જોઈ ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં તેમને યુનિવર્સિટીના 'ફેલો' ચુટી કહાડવામાં આવ્યા હતા. પશ્ચિમાફ્રિકા સર્વ દેશોમાં ફરી તેઓએ કયા કયા સુધારાઓ આપણને અનુકરણ છે તે કયા કયા તજજ્ઞ લાયક છે તેના સાર ગ્રહણ કર્યો હતો. ૧૮૮૭ માં તેઓની ૨૩ માં વર્ષની ખુશાલીમાં પ્રજાની પાસેનું ૫૬૦૦૦ રૂપિયાનું દેવું માફ કરી દેવામાં આવ્યું હતું. ૧૮૮૬ માં રાજકોટની યુનિવર્સિટીએ તેમને એલ. એલ. ડી. ની ડીગ્રી એનાયત કરી હતી. જ્યારે મહુમ મહારાણી વિક્ટોરિયાએ 'કૈસરે હિન્દ' નો એલફ્રાઇમ ધારણ કરી આપે તેઓને ૧૧ તોપનું માન આપવામાં આવ્યું હતું. મહારાણીના ૫૦ માં વર્ષના રાજ્ય અમલની બહુમુશીરી દાંડણે ગોડલના કોઠારને વિશાલત ખાતે ગામજી કરવામાં આવ્યું હતું, જે વેળાએ તેઓને ડી. સી. આઇ. ઇ. નો ખેતાખ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. ધરમપુર રાજ્યવાળા નંદકુવરના સાથે તેમના લગ્ન થયાં હતાં, જે રાણી યજ્ઞ ગોડલ દરબારને એક પુત્ર, અને બે પુત્રી છે. રાણી નંદકુવરના સાહિત્ય પ્રદેશમાં સારું નામ કમાયું છે, અને રાજકોટ ખાતે મરાઠેલી સાહિત્ય પરિષદની સ્વાગત મંડળીના તેઓ પ્રમુખ હતાં. તેમજ મહારાણી વિક્ટોરિયાએ તેમને ક્રાઉન ઑફ ઇન્ડિયા નો ખેતાખ અર્પણ કર્યો હતો. બે પુત્રીઓ પણ સાહિત્ય શોખીન છે. પાટવીકુવર મોજરાજ શ્રી રાજકોટ ખાતે વસવાટ કરે છે.

સર ભગવતસિંહજી એડીનબરોની 'રોયલ શ્રીમ્ સીયલ કોલેજ' ના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેના પ્રતિનિધિ રૂપે ૧૮૯૪ માં મળેલી 'ઇનડીઅન મેડીકલ કોંગ્રેસ' માં કવરકર્તા મધે બીરાજમાન થયા હતા.

અંગત અનુભવ વિના સ્વભાવ અથવા કૌટુંબીક બીના ઉપર લખવું અસ્થાને ગણ્યું છું.

આ રાજ્યને (પાછળ વારસ ન હોય તો) નજરાણું આપ્યા સિવાય દરક. લેવાની સનદ નામદાર અંગ્રેજ સરકારે આપી છે, તેમજ સને ૧૮૭૭ માં 'પ્રાદેશી વાવટો' પણ આપ્યો છે.

રાજ્ય આખાદી.

લાવનગરથી ગોડલ સુધીની દસાથી ધારાજી સુધીની ૭૫ માઇલની રેલ્વે આ સંસ્થાના ૨૮૮૪૦૦૦ રૂપિયાના ખર્ચે બાંધવામાં આવી છે. અને તે પછી ધારાજી જેતકનર સુધીની રેલ્વે લખાવવામાં આવી હતી. બે અંગ્રેજ શાળા, ૩૪ ગુજરાતી નિશાળો, ચાર સંસ્કૃત અને ઉર્દુ પાઠશાળાઓ આ સંસ્થાનમાં છે. રાજ્યની આખાદી સારી છે તે ત્રિજેરી હમેશાં આખાદી દર્શાવી રહી છે. 'ગોડલ દરબાર ગેજેટ' નામનું સરકારી ખગર-સમાચાર-સરકારી છાપખાનામાં છપાઇ સંસ્થાનને લગતા કાપડા, કાનુન અને વિગતો બહાર પાડે છે.

આ મહિનાની ૨૪ મી તારીખે સર ભગવતસિંહજીને ૪૯ વર્ષ બેસશે જે તેઓને, તેમનાં કુટુંબને આરોગ્યતા બક્ષી માન આપરૂનો વધારો કરે! અસ્તુ.

માય—(તરતના અદરાપણ દીકરાને) નવલ, તારી બપોરને અડી બીડીએ સંધતાં આવડેછ કે ? કોઇ હાડે બપોરની છુમ પડાવશે તો ?

દીકરો—નહીં માયજી. સંધતાં તો કાંઈ આવડતું નથી, પણ બપોરની જો જરાથી તનપાય કરે તો આખે પ્રદેશી એક પ્રુએસની. માફક તેને ગજાવી. મુકતાં નથી છે, કેમકે તે એક "લેડીઝ પ્રુવોલ" કદબની

K. D. J.

રસ્તેના બીખારીઓથી કોઇ કોઇવાર એવા હાજર જવાજ આપે છે કે સામા ધણીને લગાર ભારી પડી ભય છે. એકવાર એક બીખારી રસ્તે જતા એક શેડ પાસે માગવા લાગ્યા.

"હું રસ્તા પર કોઇ બીખારીને કાંઈ આપતો નથી." શેડ લપકામાંજ પડાવવા કહ્યું.

"ત્યારે સાહેબ, મહેરબાની કરી તમારું નામ ને ઠેકણું આપો કે તમારે ત્યાં હું આઉં!" K. D. J.

બાનુંબોનો બાગ.

લખનાર:—સદ્ગુણ સખી.

પારસીઓમાં કેટલીક બાગ-
જરથોસ્તી છોકરાં. તો છે, જેમાં સુધારાની જરૂર
ઓનાં ખીસ્તી નામ. છે, અને જે તેઓને પોતાને કે
તેઓના ધરનાંઓને દેખાતી
નથી; પણ બીજાંઓ જ્યારે બતાવવાની અને સુધાર
વાની કોશીશ કરે છે, ત્યારે તેઓ બાપમાં ધણી વેળા
તેઓની ખફીમાં બેસાય છે; ધણે મોટે ભાગે તેમાં
મા-બાપનો લાડ, અને જગ-હશી કે લોક-મનહ તરફ
તેઓની બેપરવારી જણાય છે. પરંતુ તો આજ-કાલ
પારસીઓમાં અંગ્રેજોના નામ ધણે મોટે ભાગે છોક-
રાંઓને આપવામાં આવે છે; જાણે પારસી નામ કે
ધંતની નામની ખોટ હોય. ને જ્યારે લગ્નની કે મરણની
રીપમાં આપવું હોય, ત્યારે પેણે બોલતાં ઉમક આવે
તેણે બોલ “ઉરેફ” સાથે મુકીને પછી લગ્નની કે
મોતની રીપમાં નામ લખાવે ને છપાવે! કેટલાંક કુટુંબો
જેઓ શુદ્ધ ધરાની નામ રાખવાનોજ ફકિ ધરાવે છે,
તેઓને ત્યાં પણ બૈરા-માટીડાનાં ઈંગ્રેજ નામો બોલાય
છે ને વપરાય છે; અને તે પરથી ધણાંક પ્રદેશીઓ
મા યા બાપ પરજાત હશે, એવા તેઓના કુટુંબો માટે
ફસફા ખ્યાલો કરે છે. વળી કેટલાંક કુટુંબોમાં તો એવાં
ઈંગ્રેજ નામો માટે બહુ ઉકમાઈ લેવાય છે, પછી બચ્ચે
ને લોકો તેઓને અંગ્રેજનાં છોકરાંઓ ધારે! જ્યારે
અસહના જાનામાં દિંદુ રાખના આશારા હેઠળ આપણા
વડાઓ વસ્તા હતા, ત્યારે તેઓએ પણ કેટલાંક દિંદુ
નામો ધારણ કર્યા હતાં, હાલ ઈંગ્રેજ સરકારના આશરા
હેઠળ છે, તે વિચારથી તેઓ નામ રાખતાં નથી; પણ
ખાલી બાપને શીશીયારી દેખાડવા રાખે છે; જેમાં મન-
જતું સમતોલપણ હોય એ વિષે બીજાંઓને જરા શક
રહે છે. જેમ દેશનની દરીદ્રાઈ ચાહે છે, તેમ ઈંગ્રેજ
નામની પણ સરાસરી યતી કેટલાંક ખુણાં-ખાંચરમાં
નજર પડે છે. પારસી નામ આપેલું હોય છે, તે છતાં

મોંઢકેથી તો પેણું વગર અર્થનું ઈંગ્રેજ નામજ બોલાય
છે; પારસીઓ હવે ડહાપણ વાપરી આ બાગમાં સુધારે
કરે તો કીક; નહિ તો હમણાં જેમ તેઓની ઠંકડી
તેઓની પીઠ પાછળ યાય છે તેમાં વધારા થશે.

૭

એક બીજી બાગત. કેટલેક
પારસી બાગકો ઠંકણે, અને મુખ્ય પ્રદેશોમાં
દિંદુસ્તાની બાપા પારસીઓનાં નહાનાં બચ્ચાંઓ
બોલે. ગુજરાતી બોલવાને બદલે મુસ-
લમાનોની ભાષા બોલે છે.
મા-બાપ ગુજરાતી બોલે ને તેઓનાંજ બચ્ચાંઓ તેઓ
સાથે દિંદુસ્તાનીમાં વાત કરે ને તેમાં મા-બાપ કેંક
વેળા ધણી ઉકમાઈએ કહે કે “નહી, એને ગુજરાતી
નથી આવરણું.” જાણે તેમણે પોતાના બચ્ચાંઓની
કેરીક હુશિયારી દેખાડતાં હોય! પણ તેઓને શુદ્ધ નથી,
કે તેવાં મા-બાપોની કેવી હથી-મરદેરી થાય છે; નોકરો ને
આથાઓનાં આશારામાં ધણી કતોકો બચ્ચાંઓને શખ-
વાથી ખુદરતી તેઓ આકરો સાથે-દિંદુસ્તાનીમાંજ વાત
કરે અને મા-બાપના સમાગમમાં ધણાં થોડાં આનંદથી
જ્યારે મળે ત્યારે બે-ચાર બોલ તેઓ પણ બચ્ચાંઓ
સાથે તેરીજ રીતે વાત કરવાથી, તેઓ ગુજરાતી લખવા
વાંચવાથી અને બોલવાથી અમલ રહી જાય છે. જ્યારે
સમભુ અને ડાહ્યાં આસામીઓ આવે નાટક ને તમાશો
જાય છે, ત્યારે તેઓ એક અંદાસેના નિસાસો નાંખે
છે; આવાં બચ્ચાંઓનો અવતાર ધોળીના કૂતરા જેવો
હોય છે. અને પછી જ્યારે તેઓ ગુજરાતી બોલવાની
કે લખવા-વાંચવાની કોશીશ મોટપણે કરે છે, ત્યારે
તેઓના દેખાવ પર બીજાંઓને દુધા છુટે છે, કે જેમાં
મોરો કમર તેઓનાં બેવકુફ મા-બાપોનોજ આપણે
જોઈએ છીએ. ધણાં આદતુ કાંટે છે કે “પરદેશમાં
કેણુ સિખવે?” પણ મા-બાપ પોતે તો ગુજરાતી

જોલે છે, લખે છે વાંચે છે, પછી મુસલમાનો બોલીમાં બચ્ચાંઓ પાસે વાત કરાવવામાં શું ઉકમાઈ લેતાં હશે, તે સાદી સમજમાં ઉતરી રહતું નથી, શિવાય કે ખોટી તરબીયત અને ખોટી કેળવણી આપવામાં મા-આપોની બેવકુફાઈ જણાય છે, જે ઝોઘી અકસલો એક પૂરાવા છે.

છ

આ બાબતમાં સુધારો પાસરી દુઃખ-દર્દનાં અધ-કામે કરવા કરતાં પાસરી રિત નામ છાપામાં. છાપાએ કરવો ધરે છે. લોકનાં છુપાં દુઃખ-દર્દનાં નામ તેઓની કારકીર્દી છાપતી વેળાએ છાપી મારી એક જાતની તે આપણોતરી ફજેતી કરવાનો છાપાને શું હક છે? નહિ વાંચવા ભોગ દુઃખ-દર્દનાં નામો વાંચવાથી ક્ષાપ્તો શું આપ છે? ધણી વેળાએ ભૈરાં કે માટીડાનાં દુઃખ-દર્દનાં એવાં કદંશો નામો છાપામાં આવાથી તે નહાનાં બચ્ચાંઓ, નાદાનો અને અલગી વાંચીને નિર્દોષપણમાં સઘળાની હાજરીમાં બીજાંઓને પૂછે છે કે “એનો અર્થ શું?” જેનો જવાબ ધણી વેળાએ બીજાંઓને

ઓત્તારીની!

બેવરા મારતર કલબમાં મેમબરીની કઠ ચપ હતી! આજે વરસગાં છે અને દરેક જણા બજાની બરીહારીમાં મશગુલ થયા હતા.

“બદલુ, આજે સવારે પેલી મ્હાઈ મ્હાઈ કરતી મારે ત્યાં આવી લાગીને.”

જમશુ મલાસ ગટગટવતો બદલુ આગલ બોલ્યો.

“ઝોહો! વરસગાંને દહાડેજ કે? વાહ તુંને વરતી ચપ ને તેમજ તુંને મુખારક્યાહી આપવી—”

“અરે શાની વરતી ને શાની મુખારક્યાહી! કમ્બાખત આમો દહાડો માયું ખાસ જવાની, ને ખરચ આ લગાઈની વખતે વધશે તે જુદો, હું તો બા—”

“દીઅર જમશુ, તું ખુશી થવાને બદલે ઐર ફલગીર વાવયા! હું બહુ અજબ થાઉંચ.”

“અરે દીઅર બદલુ, એમાં ખુશી થયા જેવું શું છે? હું તો બા એ દહા આવી તેથી દલગીર છેઉ ને કલબમાંથી જલદી નોંદરી આયો.” જમશુ બીજી ચલાસ ભરતો બોલ્યો.

“જા જા જમશુ, તું ગાંડો છે ગાંડો. મારે ત્યાં એમ આવે તો હું તો અર્ધના ગીર્થ મોહડાં કરે. હું

આંખેનાં ઘણાં લારી પડે છે; અને તેથી એવું છાપવું એજ અર્થોગ્ય છે.

આપણે અંગ્રેજી છાપામાં હમેશાં ભરમમાં અને મર્મીસરીય છાપેલું વાંચીએ છીએ અને તેજ રીતી પાસરી છાપાએ પણ નકલ કરવા યોગ્ય છે. આપણી કામમાં ઘણે મોટે ભાગે કેટલાંક એવાં ચરમાળ હોય છે, કે પોતાની સાધારણ માંદગી પણ કાપને કહેવા રાજ હોતાં નથી અને બીજાંઓનાં દુઃખ-દર્દનાં નામ પણ બીજાંઓને માંદગી સાંભળીને લજવાય છે.

એક વતે માન-પત કે એકુ ચોપાનિયું, જે ઘણાં હાથમાંથી પસર થાય છે તેમાં એવાં અધારિત શબ્દો વાંચી ઘણાંઓ કચવાય છે, અને વિશેષ કરીને જેઓનાં દુઃખ-દર્દ વિષે જાહેર છાપામાં ‘છાપાયું’ હોય છે; તેઓ પોતે પણ તે વાંચીને કમકમે છે, એવી તેઓની ઉધારી ફજેતી કરવા માટે છાપાને સેસ ભરે છે; આવી રીતે સ્ત્રી-પુરુષોનાં દુઃખ-દર્દનાં નામ છાપીને તેઓને જાહેરમાં ખરાબ લગાડવાનો કોષ્ટક પણ છાપાને હક નથી.

તો તેને રમાડું, કોસીઓ લેઉં, ને કલબમાંથી આવું નહિ. તેણી સાથેજ બસ રમ્યાજ—”

“એ તું શું બકચ? કોણને કોસીઓ લેય?” જમશુ અજબ યતો બોલી ઉઠ્યો તેમજ બીજા મોહવાઓ પણ ડાડું વકાસવા લાગ્યા.

“વળી કોણને? જુચીનેજ તો! તારી બેરીને મ્હાઈ મ્હાઈ કરતી આજે જુચી આવીની?”

“જા જા બદલુ, તું તો આંધરે બેહેર કુરેચ. જુચી શાની આવે ને કુચી ક્યાંથી લાવે? જુચી આવવાને તો હજાર વારે છે.”

“એમ? ત્યારે તું કોણને વરે બોલેયા!” બધા મેમબરો જોલી ઉઠ્યા.

“અરે ભલા મનીઓ, હું તો મારી સામુને વરે બચવો કરેચ. આજે તેણી પુણી મારે ત્યાં ધાનો નાખ્યા આવી મુઘચ ને તેથી હું દલગીર છું.”

“ઓત્તારીની!” બધાઓ જોલી ઉઠ્યા ને હસતાં હસતાં તમ્બાક ત્યહાવા લાગ્યા.

બ. ર. ચીનાઈ.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૨ બે.

“કીકેટ.”

મહારાજાના બાળકો,

ઉપરના ઉપરના બાળકો અને ખસી કસી
છાકરાઓની ધણીક તરેહની રમતમાં “કીકેટ” ની રમત
ધણી અગત્યનો ભાગ ભજવે છે અને દુનિયાના તમામ
લોકો આ રમતની અંદર ઉત્સુકી ભાગ લેતા માલમ
પડ્યા છે. અગત્યની અગત્યની ધણી વચ્ચે એ
રમત મેદાનમાં બોલ-બેટ અને “સ્ત્રી” ની મદદ
પડે રમવામાં આવે છે અને તેમાં એક વખતે ધણી
જણા ભાગ લે છે. એ રમત કેમ રમવામાં આવે છે
તે સર્વને સંજ્ઞા છે. એ રમત ધણી ધણી નીતી-રીતોના
શીક્ષણો આપણને પૂરા પાડે છે. એ રમતની રમનારાં-
ઓમાં શુભચિન્તક કે સદ્ગુણીયતાનાં પાત્રો ઉપરાંત
બીજા ધણી તરેહના બોધો મળી શકે છે તે મહિલા
શૈક્ષણિક બાળકો તરફ બહુસાંખ્ય આગળ સહેજ
રજી કરવાની રજા લઈશું.

દરેક રમતની અંદરથી જીવંતીની મહાન રમત
જાણ ઉમરા શીક્ષણ તમામ અપણે મેલ્યો નહીં
તમામ સુખી તે રમતની ખરી ખુશી આપણે પોતાની
કેલેવો નહીં. તેમ આ “કીકેટ” ની રમતની અંદરથી

જે ઉત્તમ ધોર આપણને મળે છે તે આપણી જીવંતી
વધારે ખુબસૂરત અને સુંદર બનાવે છે.

“જે મેદાન ઉપર તે રમવામાં આવે છે તે મેદાનને
આપણે જીવંતીમાં સંસારના મેદાન સાથે સરખાવીશું
અને એ રમતમાં મુખ્ય ભાગ લેનાર “બેટમેન”
તેને આ જીવંતીમાં આગળ વધવાની આજ્ઞા ધરાવતા
ઉમેદવારની સાથે સરખાવીશું જેણે “કર્મ” રૂપી
આવી પડતા “બોલ” ની સામે ધણી ઓરતવારીથી
લડવાનું છે અને જેમ જેણે “બેટમેન” સામેથી
આવતા “બોલ” ને કોઈની રીતે મારી દેવાની પોતાની
આમશક્તિ તથા “સ્ત્રી” ને સહીસહામન સાચવી
રાખે છે તેમ આ જીવંતીની મહાન જાત લગતો સામે
પારથી આવતા “કર્મ” રૂપી “બોલ” થી ડરી નહીં
જતાં આપણને આપણી “મનસની” “મનસની”
અને “કુનસની” તથા મેલેવો “સ્ત્રી” ને ઓરતે-
વારીથી દેશી રાખવાની છે. જો દુશ્મનેના હુમલાને
તાંજે યદ, આજે યદ સામી બાબુથી આવતા
“જા” ને આપણું જાણ રીતે દેશી કદાચી નહીં
તો તે આપણી જીવંતીની “હુમત-હુમત-હુમત” ની

તણુ મુંદર લાકડીઓને ઉડાડી મુકશે અને પરીણામમાં આપણી હાંદગીમાં આપણે “આઉટ” થયલા ગણાવશું. જે પ્રમાણે “વીકેટ કીપર” “બેટસમેન” તરફ ઉભો રહી ધણીજ તકેદારીથી સામી ખાણુથી આવતા “બોલ” ને “વોચ” કરે છે તેમ હાંદગીની મહાન લડતમાં આપણી ઉપર આવી પડતા તમામ “કર્મ” ને “વોચ” કરવાનું છે અને જેમ “શીટ્સ” પર રહેતો દરેક શખસ “બેટસમેન” ને “આઉટ” કરવાને ઇતેભર રહે છે પણ તેઓની સામે “બેટસમેન” ઓસ્તેવારીથી ટકી રહેવાની ઉમેદવારી કરે છે તેમ આપણી હાંદગીની મહાન લડતના મહાન સંસારમાં ધણી તરેહનો લોભ, લાલચો અને લંપટો આપણને હાંદગીમાં પ્રસારી ધનસાનીયત હસ્તીમાં જાણે “આઉટ” કરાવવા માગે છે તેઓ સામે પુર બલતવારીથી લડી “નોટ-આઉટ” રહેવામાંજ હાંદગીની ખુબી સમાવણી છે; અને જેમ “કેપ્ટન” આખી “ટીમ” ને દોરવે છે અને તેના હુકમને તાબે થઈ ખેલાડીઓ રમત રમે છે તેમ આપણા

શરીરીક મેદાન ઉપર લાગણીઓ રૂપી ખેલાડી જેને સુખ-દુઃખની રમત રમી રહે છે તેમાં અંતઃકરણ રૂપી “કેપ્ટન” ના અવાજ અને હુકમ આપણી હાંદગીની છત લાવી આપશે અને જેમ “અમવાયરો” આખી રમત ધ્યાનથી તપાસી રહી પોતાનો ધનસારી સુકાદો આપી રહે છે તેમ આપણી હાંદગીની સુખ-દુઃખની કે દાર-છતની મહાન રમત ઉપર જેમી શીરસ્તાએ પોતાની નેધેયાની બરોબર કરી રહ્યા છે અને હાંદગીની આપણી લડતમાં આપણે “લોભ” ને શરૂ થઈ “આઉટ” થઈએ કે ઓસ્તેવારીથી લડત લડી લલાં બગથી “નોટ-આઉટ” રહીએ તેની સધળી નોંધ તે કીસ્તારને દાર નોંધાયલી રહેશે માટે આ કીકટની રમત ઉપરથી હાંદગીની રમતનો ખોલ હમેશા આપણને લેવો સત્તાવાર છે અને સમગ્ર છે.

લઠ હમેસનું લખું ઇચ્છનાર,

મોરા બાવા.

“દૈવિતે પ્રભાત.”

વાંચક ઓ ભોલ! ‘પ્રભાત’ બડી યા દૈવિત ?
વાંચક ઓ ભોલ! ખુદા પુનંથય યા દૈવિત ?
ભોલ ઓ શ્રીલસુદ! ચાહે તું દૈવિતને ધીક્કાર!
ઓ મર્દ બચ્ચા! ચાહે તું દૈવિતને માર!
ઓ કબી કામેલ! ચાહે દૈવિતને તાના તું માર!
પણ દૈવિત, હા દૈવિતજ છે આ પ્રભાતનો સરદાર!
હસાવસે, રડાવસે, હજારો નખરાં બતાવશે,
હા દૈવિતજ એ બધાં ઢોંગ મચાવશે!
માન છે, અકરામ છે, સર્વ દૈવિતનોજ દમામ છે.
દૈવિત બીન દુન્યા! આ દુન્યાજ ઠાંધ ઓર છે!
વાંચક! દૈવિત તો જગમાં એક બીજો ખુદા છે;
વાંચક! ખુદા નથી પુનંતો પણ હાલ દૈવિત પુનંથ છે!
દૈવિતથીજ આવે છે વાંચકને જોર,
દૈવિત વીના બને છે આદમી કમજોર!
દૈવિત વીન! આદમી હાં મરે છે બાઇ,
મગર દૈવિત કરતાં માન વધુ છે ત્યાં હાંદગીની સરસાઇ.

બ. ર. બીનાઇ.

રમુજ સંગ્રહ.

“બાવાજીની શીખામણ.”

આપરા મી. બેલુઆ બાંગામિહની આજે સાલ-ચરદ દતી અને મી. બેલુઆએ પોતાના દોરતો, સમા બહાલાંએને રતરે બાણપર નોતપા દતા.

રાત પડી બધાં બેઠરા બેઠાં. તેજલ-મરચક ચપ રહી અને બખ્યાના બાટલા ઉઠકાયા. બે છુકા ચપાયા અને મી. બેલુઆના નવેક વરસના દીકરાજ વચ્ચે બોલી હાયા.

“ચરરર! પપા પપા ત—”

“કમ દીકરા, મે તુને ના કહ્યુંની કે હરમીજ ખાતી વખતે બોલ્યે નહિ.”

અસખત બેડી બાપ દીકરાને ધણી ખરાજ ટેવ દતી કે ખાતી વખતે મોટો પીજન પાટશો કરે અને કોઇ દીવસ પરાણુઓ વચ્ચે આટોળી બાફે તેથી બાવાજીએ પોતાના દીકરાજને આજે સખત તાકીદ કીધી હતી અને શીખામણ આપી હતી કે ખાતી વખતે જરાપણ બોલવું નહિ નહિતો વળા કોઈ બાંગરો વાટશે કે “મમાજીના હાંત તો બોલા છે ને પપાજીએ કલર કીધોય.”

પણ આ વખતેથી દીકરાજથી બોલવા વગર રહેવાયું નહિ. કારણ તેમાં કોઈ તે બચારાને મુદ્દલ વાંક નહતો એક બે મીનીટ પસાર થઇને પહેલ વહેલી સલામતી

“અરે પણ પપા તમે હ—”

“પેશુ દીકરા, નાસ્ત્રે મોઢે વચ્ચે નહિ બોલ્યે મુજો મુજો આ.”

બે ત્રણ મીનીટ પસાર થઇ. બખ્યાના ગલાશો પાળાં લેવાયાં કંઈ ચરરર ચરરરના અવાજો થવા લાગ્યા. કોઈ એ તે અવાજ પર ખાલ ન અ.ખ્યું. પણ પેશુ દીકરાજ ખાલ તુરત દોડ્યું.

“અરે પણ પપા, ઝોય કરતા કે તમે ખુ—” દીકરાજથી બોલવા વગર રહેવાયું નહિ પણ પાછો બ-આરો મુજો થઇ ગયો.

“જમશેદ ના કહ્યુંની તુને પપાએ કે વચ્ચે નહિજ બોલવું.” “યુ આર વેરી ડીસએપીડીયંત.” મમાજી એ હવે તારો મુક્યો ને તેથી પરાણુઓને સમજવા હાથ ધરેજમાજ પણ ઝોજમા! હજુરતો મમાજી લારમાં ઇંચિજ બોલીને છરીથી પેડીસ કાપેય ને બધાં એ પાછી સલામતી લેય એવામાં “ધરરર ધુસ” નો મોટો અવાજ થયો બધા. ચમક્યા! કોઇ સમજ્યું કે બોજ ફેંકાયો તો કોઇ સમજ્યું કે કોઇ ધરમા એતાર કીસ્ટ ભરાયો પણ નહિ તેવું કાંઇજ હતું નહિ. ન બોજ કે ન એનારકીસ્ટ! એતો આપરા મી. બેલુઆ વાંગા બોઈ ખુરસી પરથી નીચે ધોસ ચોરડુ થઇ મયા ને ખમીશ ચીર્યા થયાં બધાં એકદમ ઉઠ્યાં ને બચારા બેલુઆને ઉઠવામાં મદદ કીધી. કોઇ જાણે કે બેલુઆએ આજે વધુ ચોક્યો છે, તો કોઈએ ધાર્યું કે બેલુઆએ પહેલેથીજ થોડા પેક લઇ લીધા હશે પણ નહિ. એવું કોઈ હજુજ નહિ. એના એવાતો સેંકડો પેક બેલુઆ લેતા હતા પણ ખરું કારણ પડી જવાયું તો એ હતું કે જે ખુરસી પર જમવા બેલુઆ બેઠા હતા તે ખુરસીની નેતર ઉતીજ નહિ પણ ફક્ત ઉપર કોઇએ અલગી ગારી ગોઠવીને મુકેલી.

“એ કોણ કમજખને આ અલગી ગારી મુજા? મી. બેલુઆ આ દોક બેઇ કોણે કહારી બોલ્યા. “પપા, પપા, એતો મેજ મુકેલી પપા એ તો મેજ માપરના પાવનજીને પારી નાખ્યા મુકેલી કે એવજ બેસ ને પરી જાય ને મળડ પડે!” પેશુ દીકરાએ હવે લરમ ફેરવેલ.

“હ એમ? ત્યારે મને કાંય બેસવા દીધો?— બોલાયું નહિ?”

“તે પપાં હું તો તમોને પહેલાંથીજ કહેતો તો પણ તમોએ મને બોલવાજ કહાં દીધો ને મને તો તમોએ ચુપજ રહેવા કહ્યું; ને મમાજીએ વળા મને ડીસએપીડીયંત કહ્યો હવે મારો શું વાક?”

(બ. ર. ચીનાઈ.)

મહેનત બરખાદ ને શુનાહ લાજમ.

“જેવની પાહલનજી! આપ કેકુએ વરી કાલે બેલખેટ રમતાં હાથ લાંબો. કેવો સુછ ઓયો અને મને પોટીસખી કરવા નથી દેતો.”

“પીલાં, બચ્ચાને તાહરી ધમકીજ ક્યાં છે?”

“પણ પાહલનજી હું શું કરું? એ પોયો તો માહરું કહયુંજ નથી માનતો. મરે કેવો હાથ સુછ આયોય?”

“કેમ નહિ કહયું માનતો? હુખી જોઈય. ચાલ જઈ પેહલે પેઢો બામ લાવ. ચાલ કેકુ સુંદ જન ચાલ જસદી પોટીસ તો નહિ પણ આપ બામ કરવા દે. જે જરાખી જીદ પકડશે તો તારું કીધું તું જાણે. જે જરાખી હીલોચા તો આ નેતર પરેલીજ છે ને તારા માસતરનેખી કહેવચ ને કેકે હું લખખી નહિ જવચ. ચાલ પીલાં એના વાગેલા હાથને બામ ભર ને પછી પાટો બાંધો.”

“પણ પાહલનજી બામ ભરીને પછી સેક કર વાતોની ને પછીજ પાટો બાંધુની?”

“અરે હા, ચાલ જસદી હું અદિજ નેતર કાઢને ઉભોય.”

કેકુખા ખીહને મુક ગયા. પીલાંમાંએ જોસથી ધસરીને બામ ભરવા લાગો. ત્યાર પછી સેક કીધો ને પછી પાટો બાંધો.

“ચાલ હવે કેવો કાહયો લાગો! એમ હમેશાં મારું કહયું માને તો—”

“પણ બાવા માપજીએ તો આપ સારા હાથને બામ ભરોય ને સારા હાથને પાટો બાંધોય. વાગેલા હાથ તો આપ છે.”

“અરે પણ ત્યારે ક્યારનો ભસી કાંચ નહિ મુવો! પાહલનજી ઘંત કચકચાવતા બખારવા.”

“તે બાવાજી તમે તો કહે જે એક બોલ બોલતો ના, જરા હીલતો ના, ગસ મુગો મુગો ભરવા દે ને નહિ તો કોટીથી મારસ ને તેથી બાવાજી હું ખીહને જરાખી બોલ્યો નહિ.”

“મુમ મહેનત બરખાદ ને શુનાહ લાજમ! પાહલનજી શું તમેખી! તમારીખી ધોધક હમેશની એવીજ રહી ગઈ! મુમ કેવી મહેનત કીધી ને બધા મારા હાથ ને પાસરાંખી દુખી આયા. બાવાજી ખસ્યાના પડી ઉપર જતા રહ્યા, માપજી પાહલનજી પર ચીરડાંતાં ચાંધણીમાં ગયાં, ને કેકુખા પાટો બાંધો છોરી પોતાના પાંધરાં પાંસરાં સાથે બહાર લખોટા રમવા ગયા.”

(ખ. ૧. ચીનાહ)

વીમા કંપનીની જોખમશરી.

આવાં ડોશાંએ ઘેરના ફરતીચરનો વીમા ઉતારા પેલો હતો. હવે વીમાનું પ્રીમયમ ખલાશ થતું હોવાથી વીમા કંપનીનો એક એજન્ટ આવાં ડોશાંને તેની પાદ આપવા ગયો.

“બાવા આંચ આતવરે હું ઘેર ખાલી કરવાની છઉં તે મરી જઈ ચાર ગારાં મોકલજોની?” તેવજ પેલા એજન્ટને કહયું, “ને જોવ બા વરસાદના દહારા છે તે સામાન બીજનય નહી તે તાલપત્રી ગાડાંવાળાને લાવવા કહેજો!”

પેલો એજન્ટ તો ડોશાં શું કહેવા માંગતાં હતાં તે બરાબર સમજ્યો નહી તેથી ડોશાંને પાછું પુછ્યું.

“મરુંજે તમે શું કહેવા માંગો?”

“જોવામ એમ સાહવજ શાનાં થઇ જાઓ?” ડોશાં બોલ્યાં, ઘેર ખાલી કરવાનું છે તે કહેજી તે સમજેછકેની?”

એજન્ટના ધ્યાનમાં કંઇ સહેજ ઉતર્યું હોય એમ લાગ્યું.

“હું, વાર પછું તમે તમે તેના કેટલા પૈસા આપવા માંગો?”

“પૈસા?” ડોશાં બોલી ઉઠ્યાં, “પૈસા શાના આપે? તમારી કંપની ખુલું કરવાને બધાપક્ષી છે!”

“નહીજ હમારી કંપનીનો કંઇ એવો ધાર નથી,” એજન્ટે કહયું.

“નથી કેમ!” ડોશાંએ તકરાર લીધી, “આપ તમારી પોલીસી પર શું લખ્યુંછ તે વાંચોની.”

એજન્ટે તે પોલીસી લીધી જે પર ત્રીએ મુજબનું લખાયું હતું:—

“સલાસદો એક મહોલ્લામાંથી બીજા મહોલ્લામાં ખાલી કરી જાય તો તે લોકનું દુનસકર કંઇ પણ દામ લીધા વગર કરી આપવામાં આવશે!”

“વધુ બોલ્યા વગર પૈસાએ ત્યાંથી ચાલતીજ પકડી.”

(સોલન.)

તેજ સાઈ તો પુછે છે.

“માફ કરજો સાહેબ, પણ તમારું નામ શું?” હોટલના કલારકે પુછ્યું.

“નામ?” ઉત્તરેએ લગાર ગુરસાથી કહયું, મારા સાહેબ, આપ તમારા રેક્ટરમાં મેં સહી કીધીજ તે જોતા નથી કે?”

“હું તે જોઉંછ સાહેબ, ને તથી તો તમને પુછુંછ!”

(સોલન.)

A Glimpse into The Religion of China.

By Mr. K. E. Panegar. B. A.,

(Continued from Page 74.)

The principal drawbacks noticed by the theologians in this religious system have been summed up as under :—

The right of communication with the Sublime Heaven vested with the mundane manadatory alone, namely, the Emperor, and private persons could not have any claims over that privilege which in their case would tantamount to criminal usurpation punishable by law.

Morality was no divine enjoiment with the primitive Chinese but inculcated and practised rather as a parental or ancestral enjoiment. The proper moral attitude was accentuated with a view to please a mundane father and not the Father in Heaven a wicked curse was avoided to obviate a parental frown rather than with a view to evade the displeasure of God.

This primitive Chinese religion had subsequently to pass through various vissitciudes. Superstition took more and more the place of right religious thoughts. Divination by numbers and diagrams was introduced and oft resorted to. Astrology and meteorology dividndle into superstitious practices. Sorcery became pre-

valent as an inevitable outcome of the contaminating influence of the aboriginal fetichism. Sutteeism was practised by which men, women, horses, chariots and like other belongings of a departed person were forced into the other world with their dead lord.

After this dark period of decadence, a ray of hazy lustre enlivened the religious system of China with the advent of two men of thought, Lao-tzu and Confucius. These two thinkers formulated their own distinet systems of religious thoughts. Their views were diametrically opposed and hence it is aptly said of them that "they saw and did not understand one another." Their lines of religious thoughts are pithily set forward by modern critics in the following words:—

"Toward the end of the Chou dynasty the ancient beliefs and institutions were no better than a ruin, Lao-tzu wished to clear them all away, and then to build up something completely new. Confucius wanted to restore, piously and scrupulously the antique edifice, Lao-tzu the theorist soared into the clouds: Confucius the practical clung to the earth."

Lao-tzu was more a theoretical spiritualist, and Confucius more a practical materialist. The former was a philosopher and the latter a politician. Laotzu's system of religious thought savored of pantheism, whilst Confucius' savored of monotheism. Lao-tzu denied God theoretically, Confucius prescinded from Him in practice.

According to Lao-tzu, everything was composed of two elements: the primordial principle, the Force, which even superseded the sublime Ruler of old, and the primordial breath, the subtle matter, which formed the substratum of evolutions. With Lao-tzu life was nothing, the lasting repose after death was everything. This led to the observance of the principles of quietude and abstention instead of to activity and the involving of oneself into the bustle of life.

Confucius could hardly put up with abstract speculation and abstract morality. With him the concrete was the principal factor of thought. He addicted to ancient thought and was averse to any change or modification. The great service rendered by him consisted in his compiling the Odes

and the Annals which have preserved for us the religious history of those days. All this led to loyalty and kindness as the keystone of his ethics.

In subsequent centuries the influence of Japanese "shinto" was felt in China and Chinese "shinto" was believed in, according to which the Emperor came to be regarded as the son of God.

Chu-hsi was the pioneer of the Chinese philosophy. According to his religious system of thought, there can be no God, no mundane mandator, no Judge, no Providence. Everything was composed of form and matter. Beings spring from the great all and returned into it again.

Buddhism which was ushered in China in A. D. 65, at first met with little success. In the 5th century after Christ the foreign invaders of China succeeded in propagating Buddhism to such great an extent that all the north of China was covered with pagodas. The Buddhists rose in glory under the rulers of the Ming dynasty. The Imperial family which was reigning but lately in China was Buddhist, though even then the litterati were in great favour.

Musings in Solitude.

(By :—A RECLUSE.)

Blessed are the pure in heart for they shall receive light and blessing from the Lord. The Purity of heart is the one and only redeemer of thee from all the evils of the world, Oh man! No means of salvation for thee is as certain as Purity in heart which is unbreathed by the observance of the principles of Morality, Truth, Virtue and Duty. As the dark sky of mid-night is a wicked thing to the sight of man when compared with the clear glorious Light of the bright silver moon, the sight of a dark vicious heart is despicable when seen through the perspective of Virtue.

Good and Evil unceasingly rage on in battle-field of the heart of man and the war between them is greater than any war on the field of history. If good is victorious thou shalt be glorious; but if evil thou shalt live in eternal misery or shamefaced coward in the surrounding world. Persist in Virtue to constitute thy character on the basis of nobility and Godliness. Live the good life.

Leave off vice for that leads to eternal Death—a death of sorrow and misery. Vice brings a double death to man—Death here buried in the grave of fear, and death in the world

to come for the soul grown clothed through the contagion of Vice becomes feelingless of the permanence of life and of happiness from the Lord. Say! Wilt thou be a mallowing swine in the mire of vice despised of thy Creator and hated of thy fellow-brothers! or wilt thou be one blessed by the Heavens drinking of the azure serenity of the glories of the Lord?

Methinks thou can'st reason and thou shall love divine Virtue. If thou hast Virtue thou can'st see to do what thou would'st by the pure radiant light of Virtue's Self. Man bows down at the image of Virtue. Evil trembles at it with shame in her dark visage. God has His hand over it. Virtue knows no fear nor feels sorrow in the life here or death to come hereafter. But Vice is the constant victim thereof. As a cankering worm it eats up the heart of man and the core of his life with care; and what is left is but a vacant skeleton of himself in which no life abides nor no pleasure. God hath no seat in his heart nor are Love and Truth his companions. His God is his Satan. His friends are Hate and Falsehood that like the comrades of Mephistopheles lift him up Faust-like and bear him unto the Valhalla of torturing Eternity.

"He that hath light in his own clear breast
May sit in the Centre and enjoy bright day ;
While he that hath dark Soul and foul thoughts
Beighted walks under the mid-day Sun."

Hast thou seen a Viceous man !

Dark is his countenance and
Evil the burthen of his talk.

Hast thou Seen a Virtuous man ?
Pure and serene is his face.

Good drops itself our naturally
Like lucid honey from his inspired lips.

Love virtue, Live in virtue,
Teach Virtue to the vice-stricken
humanity.

Die for Virtue.

Death in good is far better than Life
in Evil.

Life is short. Time passeth away,
Let not a moment vanish unservice-
able to Love, God, Truth and Virtue.
These shall save thee from calamities.
Life bringeth with it in its train. Man
is too feeble a creature to govern him-
self but with the staff of Virtue.
Glory cometh to him here. Eternal
Glory is his reward there. It is a
law of God. Altered it cannot be
nor shall it be. If our good actions
be not rewarded the Sun-fire shall
burn up the very life of the earth ;
and the sandy deserts shall turn into
vice-versa. Oceans, volcanoes shall
consume the earth. The threads of
Nature's laws subsist on them the
human life. If any of these be broken
can life be untouched by death ?
Everywhere shall be chaos, just as
much as there shall be anarchy were a

law from the governmental code
broken in a state. The world cannot
get on were the dues of law not ful-
filled. The world is made from law.
The world is made by law. Practise
law and its reward shall be thine.

Therewith shall Wisdom come
to thee ; and with Wisdom all the
happinss of life.

All heaven is thine. All world is
thine. Know in this wicked world
fools are they that say Wickedness
can triumph. Truth and Righteous-
ness ever triumph or else God cannot
be in the world nor can life and light
remain in it. The contraries shall
devour each other.

Be thou a factor in the removal
of this Wickedness and in constructing
Virtue.

Truth and Love triumph in
spreading their light from one corner
of the World to the other.

Submit not to the evil passions
provoked by thy environments, but
fight manfully with them and trample
out the Viper from there. Be not a
prey to the temptations of Satan.
Shackle them off with the sword of
thine own Virtue. This is God-like ;
but Vice is hard to be crushed and
takes very late to do so. It is the most
formidable for the bravest can ever
meet with. Yet the bravest of the
brave and the greatest of the great is
he who fights his Passion out and

bendeth not to the corrupt Will and foul desires of his heart. Virtue hath ever triumph destined. Vice is sure to fall. God reigns. Satan falls. Virtue has its glory in the end; Vice that fell Viper is inglorious. God is above in the Light-Sphere. Satan is in Hell.

The "Me" is made up of constituent-parts the material and the immaterial—the Physical and the spiritual—the seen body and the unseen soul.

The flesh is always supracumbent upon the spirit. The spirit wills but the flesh denies. Oh Soul! Thou the shadow of the light of God! Bend not down to the vacant visionary glimpses of a passionial thought as when Faust saw the shadow of Helen on the wall. Subdue not to the wicked charms of base and corrupt ideas. Pay no obeisance to the despicable love Satan oft beguiles thee with. Bodily pleasures are transient.

Why need thee all this turmoil of joy and pleasure when the end thereof is nothing! Pleasure will never endure. Joys are never eternal. Foolish Soul! Be not delighted at a gush of sweet satisfaction. Be not delighted at the sight of treasures. Joy not in the fatness of thy body, in the gorgeousness of thy palace infirm thing! Mockable drug frail humanity! When thou hast those thoughts in thee hast thou ever seen thy face in the

mirror of thy soul! Thou seemest thou a lusty hog, or a wellowing sow in the mild of refuse! Thy the corrupt invadeth thee in thy worthless hours! Wretch! Better die than worship the satan of Passion. Eat not more nor drink not more than what can keep the body and soul together. For if thou doest not go the currents of wicked crimes are stirred in thee.

There are two ruling factors in every man inward life—namely the God and the Satan. Thou pious son of man! kill the over-ruling Satan in thee and let the God rule thee. So doing shalt thou rise higher and higher on to the level of Godliness. As soon as the conflict beginneth in thee between these Promethean lords of Heaven and Hell, Oh Man! if thou art not a brute give thy Will and reason to assist the God in thee. Satan soon shall withdraw. Thou shalt drive him only from thee as from Eden were driven our First Parents by God when they sinned.

Think not even a while of something wrong towards mankind. Even in thought harbour not an evil for that too hath its evil reward. Why think evil of others! Why envy those thou can'st not vie with! Why return hate for hate and curse for curse! Why speak falsehood about others! Why indulge in thinking and speaking ill

of others when you art full of faults
and wickednesses! Why laugh at
other when you dost know that death
is the end of all, that this short priod
of existence is someday or other surely
to terminate when nothing of thee
either every or curse or falsehood will
bring thee happiness! Oh remember!
Man shall not hate thee nor curse thee
nor laugh at thee nor do any sort of

harm to thee in any way if there be no
evil on thee.

The cause is in thee and hence the
effects thou may'st be growing under.
Let the foolish world do what it lists
towards thee. Thou pursue thy task
of goodness and do it manfully.

Heaven's peace on earth! God's
blessings on all!!

God! Save The People!

(From Ebenezer Elliott, Chartist Poet, 1842.)

When wilt thou save the people?

O, God of Mercy, when?

Not Kings and lords, but nations!

Not thrones and crowns, but men!

Flowers of thy heart, O, God, are they;

Let them not pass like weeds away:—

Their heritage a sunken day:—

God save the people.

Shall crime bring crime for ever,

Strength aiding the strong?

Is it thy will, O Father,

That man shall toil for wrong?

"No," say the mountains. "No" the skies.

Man's clouded sun shall brightly rise

And songs ascend instead of sighs,

God save the people!

When wilt thou save the people?

O God of Mercy, when?

The people, Lord, the people!

Not thrones and crowns, but men!

God save the people! Thine they are

Thy children, as thine angels fair

From vice, oppression, and despair

God save the people!

"The A. B. C. of the War."

BY A BOMBAYITE.

A for the Army, that's gone to the front.
B for the Belgians, for they got the brunt.
C for the courage, they put in the fight.
D for the demon, set Louvain alight.
E for the Eagle, no more it will soar.
F for the French, who will pay off a score.
G for the guns, that we know how to fire.
H for our honour, not bought or to hire.
I for the Indian troops to our aid.
J for old Jollicoe, he's not afraid.
K stands for Kitchener, knowing and keen.
L for Liege, where some heroes were seen.
M for Mulhausen, for now it is free.
N for our Navy, the lord of the sea.

O for the Ocean, the Japanese guard.
P for the People, on whom war is hard,
Q for the quarter, we'll give when we're dead.
R for the Russians, forging ahead.
S for the salety, of those we hold dear.
T for the test, that the nation can bear.
U for the unity, Britons have shown.
V for the vengeance, we hold not our own.
W for war, we have waged for the right.
X for the Red Cross, that works day and night.
Y for the year, that we hope war will end.
Z for our zeal to the cause we defend.
Advocate of India.

To Death.

A Spirit fled! The call divine obeyed.
The levin-darting mouth, uneven blaze;
The clutches sure, a power that dismayed;
With swiftness unconceived, that set all craze.
Such venom wielding Terror of terrors,
Such of myst'ries a jumbled mass, O Death!
A stroke in conscience foul display errors
Sown broadcast till thine stealthy 'proach, O Death!
What dreadful scourge, tormenting wild what curse
Bequeathed be, but that of Love Divine!
And Life to Love, stately and true nor terse,
Deem we no richer chain of love combine.
Despite thy skittish javelin, mortals learn
To have at thee, O Death, no strong a spurn!

O! Vanity!!

A little fledgeling I,
With fallen crest;
Helpless and sore bend I,
With heavy head and bursting breast.
O Vanity!
How full oft sore tried I
When parent-birds their marbling make,
All sweet and serene rise high;
I to my heart the longing take,
To keep with them in flight well nigh—
O Vanity!
As fleeting visions take thy flight
And be away.

MANECKJI FRAMJI SOONAWALLA.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

અક્ટોબર ૧૯૧૪.

રવિ.	આસો, કારતક. હિંદુ માસ : આસો, ૧ થો, ૨ જો. પારસી માસ : ૧ થો, ૨ જો. સુસલમાન માસ : ૭૬૩૬, ૭૬૩૭.	પુનેમ. ૪ દેવદીન.	સાતમ. ૧૧ અનેરાંન.	ચૌદસ. ૧૮ અમરદાદ.	સાતમ. ૨૫ ગોશ.
સોમ.		એકમ. ૫ દીન.	આઠમ. ૧૨ હોરમજદ.	અમાસ. દીવાળી. ૧૯ દેખાંદર.	આઠમ. ૨૬ દેખમેહર.
મંગળ.	આ મહિનાનો સુદ લેખ; “સંતોષ.”	બીજ. ૬ અરશેસંગ.	ત્રીજ. ૧૩ બહમન.	એકમ. હિન્દુ નવું વરસ. ૨૦ આદર.	ત્રીજ. ૨૭ મેહર.
બુધ.		ત્રીજ. ૭ આસતાદ.	દશમ. ૧૪ અરદીબહેસ્ત.	બીજ. ૨૧ આવાં.	દશમ. ૨૮ સરોશ.
ગુરુ.	બારસ. ૧ બેહેરાંમ.	ચોથ. ૮ આસમાંન.	અગ્યારસ. ૧૫ શહેરેવર.	ચોથ. ૨૨ બોરશેદ.	અગ્યારસ. ૨૯ રસને.
શુક્ર.	તેરસ. ૨ રાંમ.	પાંચમ. ૯ જમીઆદ.	બારસ. ૧૬ અસપંદારમદ.	પાંચમ. ૨૩ મોહેર.	બારસ. બકરી ઇદ. ૩૦ કુરવરદીન.
શનિ.	ચૌદસ. ૩ ગોઆદ.	છઠ્ઠ. ૧૦ મારેસપંદ.	તેરસ. ૧૭ બોરદાદ.	છઠ્ઠ. ૨૪ તાર.	તેરસ. ૩૧ બેહેરાંમ.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ ભુ.

નવેમ્બર ૧૯૧૪.

અંક: ૩ બે.

વિષય.

પાનું.

નૂતન વર્ષે સખી નિમંત્રણ (કવિતા.)	૧૨૯
પ્રભાતનો પ્રકાશ	૧૩૦
પ્રભાતના કવર વિષે ખુલાસો	૧૩૧
દુરખીનમાંથી બહાર	૧૩૨
ફંદાસ પર ફિટકાર (કવિતા.)	૧૩૪
સરળતાની સુંદરી (આલુ વાર્તા.)	૧૩૫
કિરમતની સી કુરતા (કવિતા.)	૧૪૧
વચનની મોતિબરી	૧૪૨
સેવકનો ધર્મશાસ્ત્રી રજાસ	૧૪૬
રખે થજતને લખતો ખુલાસો	૧૫૦
અસાર સંસાર (કવિતા.)	૧૫૩
સર દિનશાદ ધનછભાઈ દાવર નાઈક	૧૫૪
ફેન્સી નીડલ વર્ક	૧૫૫
રેલુય સંમદ	૧૫૬
તાબીબી નીબંધ	૧૫૯

વિષય.

પાનું.

પેસવાઈ કેમ ગઈ? ...	૧૬૧
કેવીકે આનની પારસણ પેરી? (કવિતા.)	૧૬૩
માનુએનો બાગ, ...	૧૬૫
જાનની દુનીયા ...	૧૬૬
બાળકોને ભરતું ...	૧૬૭
હેલ્ડી સલામ (કવિતા.)	૧૬૮
Musings in Solitude, ...	૧૬૭
Alchemy, Old & New ...	૧૭૨
પુસ્તક પરિક્ષા ...	૧૭૪
પંચાંગ ...	૧૭૬

ચિત્રો.

૧ સર દિનશાદ ધનછભાઈ દાવર નાઈક

૨ ફેન્સી નીડલ વર્ક

બિન્ન બિન્ન ભાતના ચાળ લરી, હાં? આવો સખી હાં? આવો સખી,
કુમ કુમ હેસર હાય ધરી, હાં આવો સખી હાં? આવો સખી,
અંગ ઉમંગથી સંગ મળી, પુર પ્રેમથી વીણી પુષ્પ કળી,
કુલમાળ સુથે હપે ઉછળી, પછી નૂતન “વર્ષ” વધાવો સખી,
મધુરા મધુરા ટહુકાર કરી, ઉભારાવો આનન્દની લહરી,
શુભ “વર્ષ” મહો ઉત્તર્ક ધરી, રસ સાગરને ઉછળાવો સખી,
રસ ઉછળે આવી દશે દીશથી, મન ધબકીત આશ કૂળે ધંશથી,
એવી અંતરની શુભ આશીષથી, ભૂમી ભારતી આજ ગળાવો સખી.

“શાયદા.”

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

મનુષ્ય જીવનમાં જીવવાની ખુશી તે જીવવાનીની ક્ષેત્રની આવી મનુષ્યના પોતાના હાથમાં જ છે. “જેવું વાવશે તેવું ઉગાડશે” એ એક કુલ્લી કાયદો છે અને તે કાયદો જેટલો જમીન અને ઝાડને લાગુ પડે છે, તેટલોજ તે મનુષ્ય અને તેના કૃતચોને પણ લાગુ પડે છે. એ કાયદો જેટલો ખાકી દુનિયાના ખાકી ભુવન જેમાં ખાકી કરોજારને લાગુ પાડી શકાય છે તેટલોજ બધકે વધુ-હદમાં એ કાયદો મનોહર ભુવનની મિતોષ દુનિયામાંથી લાગુ પાડી શકાય છે. નીતી કે શીઘ્રસૂત્રી, ધર્મ કે સંસારનો પામે જોતાંથી એ કાયદો સર્વ હેઠળ એક સરખો કાયં કરતો માલમ પડે છે. દરેક સ્થળે તે દરેક સંજોગ વચ્ચે એ કાયદાની બારીકીમાંથી આપણે છુટી શકતાં નથી. પણ એ કાયદાના સંજોગમાં સઉથી વધારે અગત્યનું નજીવાનું તો એ છે કે “જેવું વિચારશે તેવું પામશે.” “ઈંગ્રેજમાં એક પ્રખ્યાત કેલ્ટી છે કે As a man thinketh in his heart so he becomes.” જેવું તમે જીવનમાં ધૃષ્ટિએ કે વિચારો છો તેવાં તમે થાવો છો. જે હૈયે હોય તે હોઈ આવે. જે જીવનમાં હોય તેજ અંતે ફાવે. જેમ તમારી આવક વધતી જાય તેમ તમારો ખર્ચ વધતો જાય, તેજ રીતે જેમ તમારા સફળતા વધતા જાય તેમ તેઓના ઉધોગથી વધતો થવોજ જોઈએ; તેમ વળી જેમ જેમ તમારા જ્ઞાનમાં, વિદ્યામાં કે હુજર ઉદ્યોગમાં વધારો ચતો જાય તેમ તેમ તમારા શુભ વિચારોનો પવિત્ર પ્રવાહ પારકાઓ વચ્ચે ખાકી જગતમાં પાંચરવો જોઈએ. તમારા બદલને પ્રકાશીત તંદરોસ્તીથી સાદમાન રાખો, તમારા મનને ઉચ્ચ જ્ઞાનથી રાજ્ય કરો અને તમારા અતઃકરણને પાક પ્રેમથી ભરપૂર બનાવો અને તમારા જીવતાં જીવનમાંથી સઙ્ગે કેહને માટે લજા ભાનુભાવનો જાનકી ખાવા રાતને દહાડો બરપા કરો અને જીવો કે જીવનની ક્ષેત્ર તમારીજ છે. પછી મિતોષ મોહજનને માટે લોકો તમારી મિત્રતા શોધતાં આવશે, તમારાં લજાં જીવનના લજા આશીરવાદ માટે

તંજરતો આરભુમંદ રેહતાં દેખાશે. આપણે અનુભવ આપણને શીખવે છે અને દીન દાનાઈ તેને ટેકો આપે છે કે દરેક ઇનસાન પોતાના જીવનમાં એ લોકોથીજ આકર્ષણ શક્તિ ધરાવે છે જેના પરીણમે તે કોઈ વેળા ખાકી શરીરોને કે કોઈ વેળા તેક લાગણીઓ ધરાવતા બદલોને કે કોઈ વેળા સુંદર વિચારો પ્રગટ કરતા મનુષ્યને પોતે પોતાની આસપાસ એવી રાખે છે અને એ રીતે જેઓની સાથેથી તે સમાગમમાં આવે છે તેઓમાં એક જાતનો મિતોષ ધાર્મિક શાન્ત પ્રવાહ એવો તો ફેલાવી દે છે કે જેમ એક માથાળુ મરઘીની ઉદાળા પાંખોમાં તેના પ્યારા પીત્તાઓ વાસો કરી શાન્તી મેલવે છે તેમ આ જ્ઞાની કે તેક આસામીની પાક પનાહમાં જીવરતો ઉડા બેઠ બુદ્ધો થાય છે. પ્રભાતના વહાસાં વાંચકોમાં આવી સુંદર શક્તિઓ ખીસતી જાય એવું અમે ઇચ્છીશું. કારણ કે મનુષ્ય જીવનમાં મુજવણ અને મુશ્કેલીઓ વચ્ચે માત્ર નાશીપાસી અને નાઉમેદીના ખાલો બરપા કરી હાય અફસોસમાં જીવવા કરતાં જીવનની તે મુશ્કેલીઓ અને મુજવણોની સામે બળતવારીથી લડવામાંજ બહાદુરી છે અને જે નખોજીને વાંધા જેવું હોય તે તો ત્યાગ કરી ધીરજની દાઝ વડે હીમતની હકમત મુકર કરી તમામ જાતની આફત તે અફસોસના જાવં કરને જુરાં વાદજાઓમાંથી આસાનીથી બાહર આવવું તેમાંજ જીવનનું જોર અને જોગન છે. તમે જીવો કે દર દીન તમારી આસપાસ કેટલાં કેટલાં તંજરતો અને તીરા-ધાર કોઈ કોઈના ફરજો પડ્યા છે, તમે જીવો કે આટલી બધી કહેવાતી ટેજવણી સાથે આગલ ધસ્તી ધરતી ઉપર હજી શાન્તીનું રાજ્ય સ્થપાયું નથી અને હવે પછી સ્થપાય એવી વજી નથી કારણકે માનવી જાતનો ખયાસ હજી સુંદર સંજોગોમાં સંપૂર્ણ થયો નથી. એવા સંજોગો વચ્ચે કાલા ઇનસાન તીકે આપણ સર્વને એકજ રસ્તો અખત્યાર કરવાનો છે જે નેજીનો લજો માર્ગ છે. નેજી-નેજી મોટેથી પોતામાંથી

નેથી છગરે આવતી નથી. ખુદ, ખુદ, લાખનાર પોદવાથી ખુદાઈ શકતી છગરે ખીસતી નથી. જે ભેંધે છે તે જાતી ગૂણુ, જે ભેંધે છે તે જાતી ખાસ, જે ભેંધે છે તે જાતી જ્ઞાન. આપણી આસ સુધારથી ને ગર્હ કાઢ દતાં તેના કરતા આવતી કાલે વધારે જાતી, કાલ ને નેક શક્તિ એવી યાહુ કેસીશ આજે—આ પરીએ કરવી એમાં મનુષ્ય છ'દગીનું સાર્થક છે. એમાં જનસાનની હેરાતીની શુભ ચાવી છે. એમાં જનસાનનો ભેદ અને ભરમ ખુદેથી થાય છે. જનસાન તરીકે જે તું જ્ઞાન માહતો હોય તો તારું સાચું ને હકદાર જ્ઞાન તારી પેતાની પાસે પૈસાના લોભે રાખી મુકવાને બદલે ખીજને આપ. આપ, બસ આપ કારણકે જ્ઞાનના જ્ઞાન

કરતાં ખીજું કાંઈ ઉત્તમ જ્ઞાન નથી. તુને લોકો ને મિત્રો ચાહે એવું જે મનુષ્યો હોય તો પછી તારી જગ્યાને નહીં પણ છગરનો પાક અને પવિત્ર પ્યાર સહ કાંઈને આપ. આપ, બસ આપ કાંઈ કે મધરી પ્યાર કરતાં મનુષ્ય છગરે ખીજે કાંઈ ચડતો દરજ્જાને નથી. જે તું એવું માગતો હોય કે તારા દીવના દુઃખો ટાળવા તારી આસપાસનાઓ તારી નજદીક આવે તો આપ આપ, બસ આપ એ જનસાન દુઃખી દીવની ટવળી આંતરડીઓને તારાં છગરની રાહ ને. એનાં એનાં નેક કાર્યોમાં જનસાનની છ'દગીની પ્રભાત છે, જેના પ્રકાશ માંજ આશ્રયના બાપની પાક પીઝન છે.

પ્રભાતના કવર વીશે ખુલાસો.

અમારા વાંચકોની મૈયામાં દર મહીને રબુ થતું 'પ્રભાત' પોતાનું બાહેરનું એક મુંદર રંગીન કવર અત્યાર સુધી ધરાવતું હતું પણ આ મહીનાના અંકથી તેનો સજુગાર બદલી ને ખીજા સાદી રંગમાં તે બાહેર પાડવામાં આવ્યું છે તે સંજ્ઞાથી એક હુંક ખુલાસાની જરૂર છે. ન્યુર પેપરો કે ચોપાન્યાઓ પ્રગટ કરવાની પ્રેસની અનેક મુશ્કેલીઓ અને કેવી કેવી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે પ્રગટ કરનારાઓને પ્રેસ વાલો સાથે દામ લેવું પડે છે તેનો કશો પણ ખ્યાલ ધણું કરીને ગ્રાહકોને કે વાંચકોને રહેતો નથી. અમે એ જગ્યાએ પ્રભાતને પહેલ વેદલુ પ્રગટ કરવાનું કામ આરંભ્યું ત્યારે તેની મહીનાઓ અમારું પ્રભાતને અનુસરતું એક મુંદર રંગીન ચિત્ર કુંદરતો ખ્યાલ આપતું ચીતરાવ્યું હતું પણ તેને બ્રોકામાં ઉતારી રંગીન સહીથી છાપવાનું કામ મન માનવું પાર પડ્યું નહીં અને જે કવર અત્યાર સુધી અમે આપતા હતા તે અમેને સંતોષકારક લાગ્યું નહીં ત્યાર પછી અમે એ લીલાવતના કેટલાક ચીતરાઓ સાથે તેમજ જુદી જુદી સાદીથી રંગીન ચીત્રો છાપનારોની પેલાવતના પ્રેસવાળાઓ સાથે પત્ર વેદનાર કરી પ્રભાત ચોપાનને અનુસરતું એક લીલાવતી રંગીન ચિત્ર તૈયાર કરાવી વિલાપતમાંજ છપાવી મગાવવાની ગોઠવણમાં હતા તેટલામાં લગાઈતા કમનસીબ જનારથી ખીજાઓ માફક અમારું કામગીરી અત્યારે ખોદે પડ્યું છે અને હમે મુંજામાં જે પ્રેસમાં વગર સંતોષે અમે રંગીન ચીત્રને છાપવતા હતા તે કેટલાક નધારેલા સંજોગોને લીધે હાલની લગાઈતા દોગામમાં જાની ચક્રતુ નહીં હોવાથી રીજગીરી સાથે એક સાદા ને મુંદર કવરમાં પ્રભાતના અંકને સજ કરવામાં આવ્યો છે જે ઉપર છે કે અમારા ગ્રાહકો અને વાંચકોને પસંદ પડશે. "પ્રભાત" ની અંદરની વાંચનની બાબતમાં અમે એટલું જ કહીશું કે દર મહીને મુંદર વાર્તાઓ અને નીચાં સાથે ૧૦૦૮ ફોન સાઈઝના ૫૦ પાના લગભગ એટલું વાંચન અમે જેમ દર મહીને પુરું પાડીએ છીએ તેમ લગાઈતા દોગામમાંની ચીજ આપના જવાની અમે ખાતરી રાખીએ છીએ.

અમારા ગ્રાહકો અને વાંચકોને જણાવવાની અમેને ઘણી ખુશી ઉપજે છે કે આપણું અચ્છૂતા બાનુ લેખક બાબ જરૂરના મહેરનાનથી દેશવાળાની કામેસ કલયથી જખાવથી એક યાહુ લંબાણ રસીકી વાર્તા આવતા બનેવારીના અંકથી પ્રભાતમાં યાહુ કરવાની અમે એ ગોઠવણ રીધી છે.

મહુંમ જખીતા કવિ દા. એ. તારાપોરવાળાની રસીકી કવિતાઓનો એક મોટો સંગ્રહ છપાયા વગરનો એમના પુત્ર મીન બીમજીમાં તારાપોરવાળા તરફથી જમન મડે છે જે અમારા વાંચકોનો સંગ્રહ પુરો પડશે.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

જરથોસ્તીઓના ધર્મ સ્થળો જે આતશબેહરામોની પાક આતશ બેહરામો તેઓના પરચવાના વાસ્તીક દીવશે શુકર ગુલરીના જરાનો કરવાં અને દસતુરો પાસે વાયઝો અપાવવી એ વરસોના કાયદો છે અને આવા પવિત્ર મકાનોના નેક યાદના સ્થાપકોની યાદ જીવે જાવવી એ પણ સ્વભાવીક કાર્ય છે. ખીજા ધર્મોવાળાઓ સાથે સરખાવતાં આપણા ધર્મશુરો પોતાના યજ્ઞમાનોની આગળ ધર્મોપદેશ કરવામાં કંઈ આગેવાન જગ્યા ધરાવતા હોય એમ લાગતું નથી. ખ્રીસ્તીઓના પાંદરીઓ કે ઇસલામીઓના મોલલીઓ કે હિન્દુઓના બ્રાહ્મણોની સાક્ષે જરથોસ્તી દસતુરો જરથોસ્તી શીરકાની આગલ ધાર્મિક નીતીમાન-બોધદાયક વાયઝો કે ભાષણો ચાલુ આપતા હોય એવું કંઈએ નથી. જરથોસ્તી ધર્મની શુંકંદી વીશે બાંગ પુકારનારા દસતુરો જીંદગીની જેટલી નેહયે એટલી પાકી જગી ધરાવતા હોય એવું અમે ધારતા નથી. પોતાના બેહદીનોની રાહચરી કરવાને માટે આપણા દસતુરો પોતાના સાથેલાહી લઈ બચાસથી અને પોતાના જાતી ઉંચા જ્ઞાનથી લાયક થયા હોય એવું પણ અમે ધારતા નથી. વરસમાં એકાદ જે વખત વાયઝો આપી દસતુરો જો એમ ધારતા હોય કે તેઓએ પોતાના યજ્ઞમાનોની સેવા કીધી તો અમે હીમતથી કહીશું કે તેમ ધારવામાં તેઓ ગંભીર પ્રકારની જ ભુલ કરે છે. માત્ર આતશબેહરામોની સાલગ્રેહ ઉપરજ તેઓએ વાયઝ આપીને બાહીના બીજા મહીનાઓમાં સુપ. જેસી રહેવાનું નથી પણ નીમખીન અઠવાડીયે, પખવાડીયે કે મહીને, જે મહીને દર શુક્ર અવસરે પોતાના યજ્ઞમાનોને આતશબેહરામોમાં ભેગા કરી કંઈ નસીબતના કે દાનાઈના બોધદાયક સમુનોથી

બેહદીનોની જીંદગીને નીતીમાં જગૃત રાખવા-રખાવવા જરૂર પીછાનવી નેહયે છે. ન્યારે અમે આતશ બેહરામોની સાલગ્રેહ વીશે બોલ્યો છીએ ત્યારે આતશ બેહરામના એકાદ અપવાદ સીવાય કેટલાંક મકાનોની હાલત વીશે એક જે બોલ લખવા ચાહીએ છીએ. ધર્મ સ્થળો એ ખુદાની યાદના મકાનો છે પણ બાજે વખત અમેએ ધણીજ દીલગીરી સાથે જોયું છે કે અગીઆરીઓ અને આતશબેહરામોના મકાનોમાં મુબદ્દાએ ગોયા અને “કાવા ખાતુ” ઉપાયું હોય અને આ ધાર્મિક સ્થળોને “કદમે” નું ધામ સમજતા હોય એવો દેખાવ કરી મુકે છે. વળી એ મકાનો ધણીજ સ્વચ્છ સ્થીતીમાં રહેવા નેહયે, એ મકાનોમાં વપરાતી દરેક વસ્તુ બારી-અને બારણા, જમીન અને સીલીંગ, બાંદી અને બતીઓ વીગેરે સઘળું ચલકતું સાફ અને સફાઈદાર નેહયે તેને બદલે ધણીજ હીનપસ્તી લાયુ છે કે આપણી નજરે એ પવિત્ર મકાનો જેટલાં સાફ અને પવિત્ર, ચોખા ને ચલકતા રહેવા કે રાખવા નેહયે તેની તકેદારી “મેનેજરો” રાખતા નથી. જ્યાં જુવો ત્યાં ધુર અને જળાં, મેલ અને ગત્રીયી નજરે પડે તો ત્યાં પછી ખુદાની પવિત્ર એબાદત કેમ થાય? વળી એક બીજા બાબદ ઉપર પણ એ બોલ લખીશું. આજ કાલાંક વરસ થયાં આતશબેહરામોની સાલગ્રેહના પાક દીવસ ઉપર મોહલાઓમાં ક્રીટસન અને એવી બીજા રોશનીઓથી “લાઈટ” કરવામાં આવેછે અને ખીલાઈ મેવાલાઓ બારણે જેસી જાય છે. જેથી જનલે જનાતું રૂપ ધારણ થયું હોય એવું લાગે છે. એ કહેવાતી લાઈટ પાછલ થતો પૈસાનો ધુમડો શો ખર્ચો? એ ખીનફોક્ટનો ખર્ચ ને બચાવી બીજા ઉધોગી કામ પાછલ વાપર્યો હોય તો કેટલું બેહદર?

ભાવીક લક્ષીના ધર્મે રચના સાદા હતો. સનગાર રહેવાં જોઇયે. સફાઈ સુધાડાઈમાં તે મકાનોને રાખવા જોઇયે, ધ્યાનાં ધર્મશુદ્ધિઓ અને કામ કરતા મોખેદોએ પોતાની પાછી જગી ભરેલી છંદગીથી આસપાસ વાલાઓને વરસમાં એક વખત નહિ પણ દરરોજ નીતીમાન થોડે આપણો જોઇયે.

પારસી કોમની જગ-જગીસીએ બહારે વર્તમાન ચઢી રહેલા રંગુન નવમેત કેસનો પત્રો, જે “નાટક” થોડાક મહીના થયા બાજુ રહેા હતો તેનો છેલ્લો “સીન” ગઈ તા. ૪ થી અકચોળના રવિવારે અંગ્રેજી એલખેસ બાગમાં પારસી કોમનું હીત હેડે ધરનાર કેટલાક મીત્રોએ અને પારસી ટોળાને દોરવવાનું અભિમાન ધરાવનાર કેટલાક ખેરખાઓએ રજુ કીધો હતો, તે વેળાએ આપણી પારસી કોમના કેળવણી વર્ગ માહેલા કેટલા વિદ્વાન અને માન પામેલા જાણીતા સખસોએ પોતાની હાજરીથી કે ભાવણથી ભાગ લીધો હતો તે અમો જાણીતા નથી. પારસી કોમની પડખે રહી મુખના અંગ્રેજીમાંથી આગેવાન પત્રો “જમે જમશેદ” અને “સાંજ વર્તમાન” જેઓ અમારા અંગત મીત્ર છે અને જેઓને માટે અમોને માન છે તેઓએ પારસી કોમની જે “આર્યોડોક્ષ” સેવા જાળવી છે તેને માટે તેઓને આપણે ધન્યવાદ દર્શાવું કારણકે આ ખેજ પત્રોને લાગુ કે કોઈ કહેવાતી જુદીન નવમેતથી પુરાણી પારસી કોમની બધી આતાખશી યદ જશે અને પોતાના માનીતા મતને વળગી રહી પારસી કોમની સેવા કરવાની આ પંકાયલા પત્રોના પ્રખ્યાત માલેકો અને અધિપતિઓએ જે પોતાની ફરજ જાળવી છે તે ખરેખર શોભા ભર્યું અને સાચાસી-ભર્યું છે. તેઓની તે ફરજ હતી અને તેઓએ તે જાળવી, તે ફરજને પાર પાડવા માટે તેઓએ કેટલાક તરફની નામોશી પણ ખમી; પૈસાને ને વખતનો ખોલ આપ્યો તે સધળાં માટે પેલા “અલાહીબાગીઓ” તેઓને આભારી છે. જાહેર સવાલમાં મોકાને દોરવા જેટલા જાહેર વર્તમાન પત્રો કાંઈકાંઈક યદ પડે છે, તેટલું કોઈજ હશે છતાં

અમોને કહ્યા વગર આલુ નથી કે એ રંગુનની કહેવાતી જુદીન નવમેતની ચર્ચા ઉપર અંગ્રેજી પારસી અંગ્રેજી બહાર વર્તમાન પત્રોએ જે ભાગ લાગુ પડતાં છે અને પોતાનો “કો” ખરો કરવાને કોઈ કોઈ વેળા તો હલકી કીસમની ભાષા વીગેરેનો પણ ઉપયોગ કીધો છે તે સમજું કેળવણી પારસી કોમને શોભા આપનાર તો નથીજ. પણ એ સધળા બની ગયા બનાવ ઉપર અમો કંઈ જોલવા માગતા નથી. બને આલુના ભાઈ બંધ વર્તમાન પત્રોવાળા અમારા અંગત મિત્ર છે અને અમો કોઈનું જોઈ દુઃખવવા માગતા નથી. પણ જે અમોને અજાણી ભર્યું લાગે છે તે એટલુંજ છે કે “જમે જમશેદ” અને “સાંજ વર્તમાન” જેવા ધનવાન વર્તમાન પત્રોના માલેતોજાર માલેકો માટે ફડો બેગા કરવાની શી મતલબ અને તે માટે કેટલાક ખેરખાઈ મીત્રોએ સહા મેળવી ભાવણ આપ્યા કે અપાવ્યા હતાં તે સમજું શાને માટે? વીલાપતના જાણીતા અધિપતિઓ “Truth” પત્રવાળા મહુમ લેખકો અને Pall-mall Gazette વાળા મહુમ રડેને જાહેર સેવા કરવા માટે બંધીખાનામાં વડીક જવું પડ્યું હતું અને તે જાહેર ફરજનો ખ્યાલ કરી પ્રજાની ઉત્તતીને ખાતર ખમ્યું હતું. પ્રજાની સેવા કરનારા અધિપતિઓની પીઠે પોહવી જોઈયે. તેઓને માટે ફડો ઉભાં કરી આપવાની પહેલ કહાડનારા મીત્રોને માટે કહાચ તેઓ એમ પણ મનમાં જોલતા હશે કે “અમારા મીત્રોથી અમોને બચાવો.” કારણ કે તેમ કરી આ મીત્રોએ વર્તમાન પત્રોવાળાઓને જરા કંઈકે સ્થાતામાં મુક્યા છે. ખેરખાઈ અને મિત્રતાઈની બહુ હોય છે જે હદ જોળગી જમ આ પ્રખ્યાત પત્રોને જાહેર ફરજ જાળવતાં અધિપતિઓને બનેલા બનાવ માટે હીલગીરી પત્ર લખી આપ્યા પછી “એડિટોર” આપવા અને તેઓની મદદ માટે ફડો બેગા કરવાં એ અમારી કમીની અમલમાં ઉતરી શક્યું નથી. માત્ર જો સલાજ મેળવી તે જાહેર વર્તમાન પત્રોની વાખવાખીને વખાણ કરી તેઓને ભાવણીય જોઈકરનાસી કીધી હતો તે તે સેજની બનીગત ગણાતે પણ તેઓને માટે ફડો બેગા કરવાનું કામ

તો વખાણવા લાયક કહેવાય નહિ. ધણીક તરેહના વિગીન
અનાવેા દુનિયામાં ચાલી રહ્યા છે અને તે સધળા આપ-
ણને ડોળા ફાડીને ભેગા પડે છે.

આજે ધણાં વર્ષો થયાં હિંદના મુલ-
સ્વદેશી મજાકે જુઓ મારી રહ્યા છે કે દેશની દરેક
સાહસો. હાજતો પુરા પાડવાને તેના વત્નીઓએ
મથન કર્યા કરવું કે જેથી આસમાની-સુલ-
તાની વખતે તે દેશની પ્રગતિને કષ્ટ સહન કરવું પડે નહિ
અને તે માટે હુજર ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવાને ના.
સરકાર તરફથી પ્રદર્શનો ભરીને લોકો સમક્ષ જૂદી જૂદી
જાતના અખતરાઓ કરી બતાવવામાં આવે છે એટ-
લુંજ નહિ પણ સ્કુલોમાં સુધ્ધાં તે કેળવણીનો અમાર
કરાવવામાં આવે છે. છતાં તેના લાભ ભેદએ તેવા
મળી શકતો નથી કારણકે દરેકની ઇચ્છા લીટરરી
કેળવણી સંપાદન કરવાનો છે. અલખત લીટરરી કેળ-
વણી ઉત્તમ છે અને તેથી તેના સ્વીકાર કરવો જોઈએ
પરંતુ તેથી પોતાના ધંધારોજગારના ચાનથી અલગ
રહેવું જોઈએ નથી આમ કરવાથી તો આડકતરી
ગરીબાઈમાં વધારો થાય છે અને તેથી દેશના હુજર

ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવા તેરત લીટરરી જ્ઞાન સાથે
લક્ષ આપવાથી ચાર લાભ થાય છે; એક સમય એવા
હતો કે હિંદ ઉપયોગી દરેક ચીજ હિંદમાંથી મળી
શકતી હતી આજે તેને સોય અને ટાંકણી અરે દોરા
અને ધાગા જેવી નજીવી ચીજ માટે પરદેશપર આધાર
રાખવો પડે છે કારણકે હિંદીવાનોએ હિંદી હુજર
ઉદ્યોગોને ખીલવવા તરફ અને જે હતું તેમાં સુધારો
વધારો કરવા તરફ આપ્યું નહિ જેથી હિંદી સાહસોમાં
વધારો થવાને બદલે ધટાડો થવા લાગ્યો. હાલ લાડાઈને
મામલો છે તેવે વખતે પરદેશી ચીજના ભાવો ઉંચા
ચડી ગયા છે અને તેથી નિત્ય ઉપયોગી ચીજની
માંગણી બજારમાં વધુ છે શા માટે બાહોરા વેપારીઓ
અને વેપારી-શુધ્ધી ધરાવનારા ચંચલ નખીરાઓ બહાર
નથી નીકળી આવતા? શા માટે પોતાની શુધ્ધીનો
ઉપયોગ કરી પોતાની કામની અને દેશની હાજતો પુરી
પાડતા? નાના નાના ધંધાઓ ચાલુ કરીને મેચીસ,
સાબુ, કાગલ વગેરે ધરાવ્યું ચીજો પુરી પાડી શકાય
તેમ છે અને તેવું જેઓ સાહસ કરવાની તક હાથ ધરશે
તેઓ જરૂર પૈસા કમાશે અને દેશજનોને નિત્ય ઉપયોગી
ચીજોની ખોટ પુરી પાડી દેશની સેવા બજાવી શકશે.

“સૂ મ ધન ખરચે નહીં કે ખાય” — કંજુસ પર ફિટકાર.

લખનાર—મહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

ચતુર્થ-અધ્યાય.

જલો એ તુરાંગી—જલો એ તુરાંગી,
તેરી મતી હુધ દીવાળી—તેરી ગતી કહાં છુપાળી,
તેરી ગતી ન જવાળી—જિંદગાળી હુએ;
દુનિયાં હુએ એ ફાંગી—કહાં હુએ દોલત બહો છુપાળી!
હોવે ગરબે તુ મશાળી—ન આળી હુએ.—ટેક.
તોરી કહાં જલો શાન—અરી નીપટ નાદાન,
તોહે કોન કહે ઇન્શાળી હુએ?
હર હર હાળી, મરમર લાળી, ખાય ન પિલાય પાળી,
કોન કહે “દિલજાન” દાનિ પ્રાની હુએ?—(૧)

સરજતની સુંદરી.

અખનાર:—દિલકશ,

“ધર્મોન્નય,” “કુદરતનો ખેલ,” “કુંવરીના ચેરામ”
વિગેરના કતો.

— અકરણુ ૧૯ મું.

રોઝીના ગભરાટનો, દેવીદની અલ્પબીનો અને મીસ બેલના શુસ્સાનો પાર હતો નહિ.

રોઝી હજી પણ દેવીદને ઠગવા માટે ગભરાતી હતી. તેણીએ ધણું ચાલું કે તે દેવીદ આગલ ખરો એકરાર કરે અને મીસ બેલને ઇનસાફ આપે, પણ નહિ. એમ કરતાં તે ખીહી કુછ ગઈ. તે આટલી દલ સુધી લુકું બોલી શકી જવા પછી ખરો એકરાર કરી મીસ બેલની નજરો નજર નીચી પડવા માંગતી હતી નહિ. તેણીએ ત્યારે જ્યેનું કે તે આટલી બધી દલ સુધી ફતેહ પામી હતી ત્યારે તો તેણીએ કુંવારી સ્ત્રીનો સોંગ ચાલુ રાખવાનોજ ઇરાવ કીધો. તેણીએ ધણું ઇચ્છ્યું કે તે મીસ બેલને એવી તો ગભરાવી નાખે કે તે ઓરત એમજ સમજે કે તે પોતાની નેમમાં લુલી હતી. પણ એમ કરવાની રોઝીની હિમ્મત ચાલી નહિ. તે મીસ બેલનો કાપકર દેખાવ જોઈ નહિ શકવાથી બીધેલી હરણીની માફક દેવીદનાં પાસામાં વધુ અને વધુ ભરાતી ગઈ.

આથી દેવીદને ધણું લાગી આવ્યું. તે મીસ બેલ તરફ ઝુરસાથી ડોળા કકડાવી બોલ્યો, “મીસ બેલ, તારી શેઠાણીના ઓરડામાંથી મળી આવેલાં કાગળ ઉપરથી દીન સ્ત્રીમાં જઈ મીસીસ શાર્પના મોહડેથી ખાતમી મેળવવા માટે હું તને મુખારકયાદી આપી રાકતો નથી, કેમકે મીસીસ શાર્પના કહેવા મુજબ મીસ ફેરીસજી(રોઝી)ની એક પહેન હતી જે મીસીસ વોગન હતી અને જેણીની સોનેરી વાળવાલી એક ખેટી હતી.

પણ રોઝીનીને પરણેલી ઇરાવવાથી લુડા જોનની તમામ દોલત તને મળવાની હોવાથી તું કુદરતી રીતે ખોટે રસ્તે દોરવાઇ ગઇ અને તેં મીસ ફેરીસજીને મીસીસ વોગન તરીકે સમજવામાં બહુજ ગંભીર ભુલ કીધી.”

“પણ તમે લુલી જાઓ છ કે—” મીસ બેલ કંઈ બોલવા માંગતી હતી પણ દેવીદ તેણીને આગલ બોલતાં અટકાવી બોલ્યો:—

“મીસ બેલ, મહેરબાની કરી મને સાંભળો ક્ષે, કેમકે મીસ ફેરીસજીને મીસીસ વોગન સમજવામાં તમેએ કીધેલી ભુલ ગમે તેટલી ગંભીર હોવા છતાં— તે લઈ ચલાવી શકાય એમ છે. પણ તમારી ભુલનેા મોગ મીસ ફેરીસજીને બનાવવાની તમારી કોશીષ શરમ ભરી છે. તમેએ એ નિર્દોષ ખાતુ ઉપર ગંભીરમાં ગંભીર આરોપ મુક્યોછ કે મીસ ફેરીસજી પરણેલી છતાં પોતાને કુંવારી જાહેર કરી ખોટી રીતે બદલે ઇગ બાળથી, વિશ્વાસનો લંગ કરી કાંકાની દોલત પચાવી પાડીછ એમજ કેની?”

“હું હજીમી. કહેવાની હિમ્મત કદંછ કે સાહેબ, ક્ષે, એમજ છે. મને એ ઓરતે દોલતથી ઠગીછ તેની મને પરવા નથી પણ તમેને એ ઓરતે મોહનતથી ઠગીછ તે માટે મને ધણું લાગેછ. જે ઓરત દોલતને ખાતર પણ પોતાનાં પેટનાં ફરજદને તરછેડી દે અને તે બાળકની નજર પોતાની હકદાર માતા ઉપર પડનાં તે ‘મમી’ મમી, પોકારી એ ઓરત તરફ ધસી જાય,

છતાં જે ઓરત એમ કહેવાની હિંમત કરે કે એ બાળક મારું નથી તો તે ઓરતની પોતાના ખાવિંદ તરફની મોહબત માટે શું ધારવું જોઈએ તે સમજી દેવાનું કામ એ ઓરતના ખાવિંદ થય નિકળેલા તમે સાહેબનું છે.”

દેવીદા કાંઈક વિચારમાં પડ્યો. મીસ બેસે આગળ ચલાવ્યું:—

“તમે સાહેબ માટે એક રસ્તો ખુલ્લો છે. આખો દીન સીટ આ ઓરતને ઓળખતો હોવો જોઈએ. તમે આ ઓરતને લઈ મારી સાથે ચાલો અને ખાત્રી કરો કે મીસીસ વોગન તમારીજ પસંદ કાઢેલી ઓરત છે કે નહીં? અને એ ઓરતમાં સહેજ પણ હિંમત હશે, એ ઓરત ખરેખર પરજીવી નહિ હશે તો તે મારી ચેલેન્જ કીપાડી લેવાને સહેજ પણ આનાકાની કરશે નહિ. પુછો એ ઓરતને તે એમ કરવાને કશુંક છે? પણ હું નહિ ધારતી કે—”

“સચ્ચર,” દેવીદા મીસ બેસને આગલ બેસતાં અટકાવી લુલ્લાથી બોલી ઉઠ્યો, “મીસ બેસ, મેં તને અત્યાર સુધી હકથી જવાબ સાંભળીયો. મને મીસ કેરીસબ્બુ સાથે મસલહત કરવા દે. તું દરવાજો બંધ કરી બાહર જા. હું જ્યારે થાંગ વગાડું ત્યારે તારી ચેલેન્જને જવાબ લેવા અહિં આવજો.”

“મારે કશુંક છે.”

મીસ બેસ દરવાજો બંધ કરી બાહર ગઈ, પણ બીજાજ પળે તે પોતાની ભરાવાની જગાએ આવી ઉભી, જેનો ખ્યાલ વીક દેવીદા કે રોઝીને હતો નહિ, કેમકે તેઓ બંને પોત પોતાની મુશકેલીમાં હકથી જવાબ ગઈ ગયાં હતાં.

દેવીદા મીસ બેસ જેવી શયુ વગરનું મેદાન ખાલી જોઈ રોઝીને બેઠા હેત પ્રિતથી પોતાના પેટમાં ઢાળી સેણીના ગાંધી લાલચોળ કરી નાખ્યા.

“મારી ખારી રોઝી, આસપાસ નજર કરી ને કે તારી લડાઇનું મેદાન તારા શયુ વગર ખાલી ડ્યુંડ હવે મને મુશ્કેલી ને કડકા દે કે મીસ બેસને હું એક હાથે પણ માનતો નથી, તોપણ એકજારગી હું તે માનું. હું જાણું કે તું કુંવારી નહી પણ વીધવ.”

“તોપણ હું તને મારી પરજીવર બનાવવા તૈયાર છું. તું કુંવારી નહિ હોવાથી તારા કાકાની દોષત ભલે મીસ બેસના હાથમાં ગપ પણ તને સુખ અને સંતોષમાં રાખવાને મારી પાસે પુરતી દોષત છે જેથી તું હાલના જેટલીજ મોજ મગહ અને આરામમાં રહી શકશે.”

દેવીદાના આવા ઉદાર દિલના ખુલાસાથી રોઝીએ થાણું આણું કે તે સાચો એકરાર કરી દે. ક્યાં સુધી તે પોતાનું પાપ છુપાવી શકશે? ક્યાં સુધી તે દુનિયાને થાપ આપી શકશે? ક્યાં સુધી તે મીસ બેસના થાપ લઈ શકશે? આ સવાલો ઉપર ખ્યાલ કરતાં તે કમકમી. તેણીનો આ કમકમાટ દેવીદા જોઈ શક્યો, જેનો અર્થ તે ઉમટોજ લઈ ગયો. તે એમ સમજ્યો કે રોઝી બિનકુલ નિર્દોષ હોવાથી તે તેના ખુલાસાથી કમકમતી હતી.

“રોઝી મને માફ કર. હું જોડેં છે કે તું બીનકુલ પાક અને સાફ છે. હવે હું સમજી શકું છું કે મેં મારો ખુલાસો કરી તારું દિલ રંછાઈ કાઢ્યું. રોઝી, મોલ મને માફ કરશે કે?”

“હું સાંટક! રોઝી પોતાનો સાચો એકરાર કરવાને સહેજ સાજ લલચાઈ હતી, અટલામ દેવીદાના ઉપકા સવાલે તેણીની મતિ ફરેવાઈ ગઈ, અને તે ફરીથી કુંવારી હોવાનેજ એકરાર કરવાને લલચાઈ.

પ્રકરણ ૨૦ સું.

“રોઝી, તારા ખુલાસાથી મારાં માથાં ઉપરનો બાર ઉતરી ગયો. હવે તને મારી એટલીજ અજબ છે કે હું તને ધણી જલદીથી મારી પરજીવર બનાવવા માંડુછ,” દેવીદા રોઝીનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ બોલ્યો.

લગનનું નામ સાંભળતાં રોઝી ચોંકી જોડી, “પણ ખારા દેવીદા, ધણી જલદી લગન તે ક્યારે તું કરવા માગેછ?” રોઝીએ ગભરાટમાં સવાલ કાઢ્યો.

હું એક અઠવાડિયામાં તને મારા આશ્રમાં લેવા માંડુછ, કેમ કશુંક છે દેવી?”

દેવીદે આ સવાલ એટલા બધો તો કાલજ અને હૃદયથી પુછ્યો કે તેનો જવાબ રોડીને મોઢડે સાંભળવાને તે હૃદયથી જવાબ ઉશકેરાઈ ગયો હતો.

આ વેળાએ મીસ બેલ પોતાની બરાવાની જગોએ પોતાનાં મન સાથે પટપટી:—

“હા, એ દદલું દિવ કંબોજી! લગનની કથુલાત આપતાં એ ઓરતનું જીવન જખમી બનેછ. દેવીદે! દેવીદે! યાદ રાખજો કે તારી રોડી તને મારા બેલ અખુટ ખારથી આઢી શકવાની નથી. જે ઓરત દોઝ તને પોતાના જાનથી જવાબ આપે તે ઓરત સાચી મોહબત કદી પણ કરાવે નહિ. જે ઓરત દોઝતની તરસી હોય છે તે મોહબતની ખાત્રી હોઈ શકતી નથી. દેવીદે! દેવીદે! હજી પણ તું મારોજ છે અને સદા તું મારોજ રહેશે.”

“પણ જાન,” રોડી. દેવીદેને વળગી પડી બોલી, “લગન માટે એક અઠવાડિયું ધણીજ દુઃખ મુદત છે. મને એ ઉપર કંઈક ખ્યાલ કરવાનો રખત આપ.”

“નહિ રોડી, હું તને આ મકાનમાં વધુ વાર એકલી રાખવા માંગતો નથી, અને હું તને મારી પરજોતર બનાવવા આગમજ આ મકાનમાં રહી શકતો નથી. હવે મીસ બેલ અહી રહી શકશે નહિ અને જે ઓરત તારી ઉપર ગંભીરમાં ગંભીર તોહમત મુકે તે ઓરતની દયા ઉપર હું તને વધુ વાર છોડવા માંગતો નથી. મારાં કોઈ અતલગનાં સર્ગાં નથી. તારી બહેન સિવાય તારાં કોઈ એવું નથી કે જેના આશ્રમાં આપણાં લગન થતાં સુધી હું તને રહેવા દઉં. હું ખાસ લાલ-સ-સથી તારી સાથે તુરતા તરત લગન કરવા માંડુછ. કોઈ નન્દીકનાં દેવળમાં. આપણે ધણી ધણીઆણી તારીકે એક યજ્ઞ જપ્તશું, અને હતીમુન ગુજરાત લાંબી મુસાફરી ઉપર જપ્તશું. મારાં જીવન, તું એમ કરવાને ખુશી તો છેતી?”

“ખારા દેવીદે, એમ ના બોલ. એટલી ઉતાવળ વાળી નથી, તે ઘાતકી છે,” રોડીએ પોતાના બંને હાથો દેવીદેનાં ગળાં આસપાસ નાખી આગેજ કીધી.

રોડી પોતાની બેડી અને બેઠેનને શોધી કહાડવા માંગતી હતી. દેવીદેની પરજોતર થવા પછી તેણીને માટે

એમ કરવું મુશ્કેલ હતું. વળી લગન પછીની લાંબી મુસાફરી તેણીને માટે મોટી આશ્ન સમાન થઈ પડે એમ હતું, કેમકે ત્યારે તે પોતાની બેડીને ફરી પણ મળી શકે નહિ. આ ખ્યાલથી તે લગન કરવાને સહેજ પણ ખુશી હતી નહિ. તેણીએ દેવીદેને આહવાનો તેની આગળ એકરાર કીધો ત્યારે તેણીને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ હતો નહિ કે તે તેણીને આટલી જરૂરી પોતાની પરજોતર બનાવવાની ઉતાવળમાં પડશે.

“પણ ખારી રોડી, હું સમજી શકતો નથી કે લગનમાં દીઝ કરવાનો સમય શું? મારા જાન, ખુદાને ખાતર ‘હા’ કહે.”

રોડીએ પોતાની આંખ ઉંચકી અને દેવીદેને કાંઈ અગમ્ય રીતે ધારી ધારી બેઠ પુછ્યું, “દેવીદે તું મને તારાં ખરાં જીવનથી આજેજ એ માટે તું શું મોકલ છે? તું સહેજથી તો શુભતો નથીની દેવીદે, તું મને તારી પરજોતર બનાવી સહેજથી પશ્ચાત્તાપ તો નહિ કરે કે?”

“કદી નહિ, રોડી કદી નહિ. હું તને મારી પરજોતર બનાવવા આજનો તકથી રહો નથી. તારા કાકાના આજેજ તું રહેતી હતી તે વખતથી હું તને આહતો હતો. બોલ, તને શું તારી તરફની મારી મોહબતમાં કાંઈ શકે?”

“સહેજથી નહિ મારા જાન, પણ મને એ બાબત ઉપર વિચાર કરવા દે. બોલ, દેવીદે, કહે મને કે તું મને વિચાર કરવાની રમ્મ આપવા ખુશી છે?”

“બેશક,” દેવીદે હસીને કહ્યું, “રોડી, મને તે કશુલ છે. હું ખુશી છું કે તું તારી એકલવાઈ હાલત સમજી ગયછ. હવે મારાં જીવન, હું મીસ બેલનો હીસાજ ચુકતે કરવા માંડુછ.”

આ સાંભળતાંજ મીસ બેલ પોતાની બરાવાની જગો હરણીની માફક ઊઠી ગઇ. બીજાજ પગે ચંગ વાગ્યો અને મીસ બેલ કાંઈજ જાણતી નહિ હોય તેમ દેવીદે અને રોડી આગમ જઇ ઉભી. તરતજ રોડી બોલી ઉઠી:—

“મીસ બેલ, તેં જાણે-ગાયું ખાધુછ. મીસીસ વોગન તો મારી બહેન દોરા છે. તે મારા જેવીજ છે.

કોઇ પણ ભુલ કરે એવો અમો બનેનો એહરો
મ ૧૦.૫.૧૭”

“અને પેલી નાની છોકરી ને તમોને જોઇ
મમા મમા કરતાં આપણી માડીની પાછળ દોડી હતી
તે બેટી શું તમારી નહિ?”

“તે કદાચ મીસીસ વોગનની હશે,” દેવીદે રોકકું
પરખાવી દીધું.

“નહિ, મારા ખ્યાલ દેવીદે, તે મારી બહેનની
પણ બેટી નહિ હતી. તે કોણની બેટી હતી તે હું જાણતી
નથી, પણ તે બાળક મારી બહેનની બેટીને મળતી
આવતી હોવાથી તે બેટી ઉપર મારું કુદરતી હેત દોડ્યું
હતું અને જ્યારે મેં જોયું કે તે નિર્દોષ બાળક મને
ગોલાખ આપવા જતાં મોટારમાં કચ્છાઈ મરવાની અણી
ઉપર હતું ત્યારે મને કુદરતી હેત તે તરફ દોડ્યું.”

“મિત્રકુલ ગલત,” મીસ બેલ પોતાને પોતાની
લક્ષતમાં માહત યતી જોઇ ગુસ્સાથી બખાલી, “ઝોરત
તું બુદ્ધી છે. તું હજી તને બનો છગરથી આહવારને
કમેજ. નો! નો! ખુદાની તને જોઈ કમકમેજ! હું
ધારું કે તારાં માયાં ઉપર શેતાન ભમેજ!”

દેવીદે જોયું કે મીસ બેલ રોએલીનને અપમાન
કરવામાં હદ કુદાવી ગઈ હતી. તે પોતાની માથુકું
આટલી હદ સુધીનું અપમાન યતું કેમ જોઈ શકે?
તે ગુસ્સાથી બખાલ્યો:—

“ઝોરત, હવે હદ યત્ર ગઈ. મીસ ફેરીસજીક
પોતે પરણેલી હોવાનો ધનકર કરેજ, તે શું જસ નથી?”
તું બુદ્ધા જોનની દોલત નહિ મેળવી શકવા માટે
નાઉમેદ યત્ર હોય એ બનવા જોગ છે પણ તેથી એમ
કરવું નથી કે તારે મીસ બેલ ઉપર ખોટા આરોપો
સુઝવા જોઈતા નથી.”

“સાહેબ, હું ફરીથી કહું કે મેં સુકેલો
આરોપ ખોટો નથી,” મીસ બેલે હાથ ઉપર હાથ
અશાળી એક વાર ફરીથી કહ્યું.

“મીસ બેલ, હવે આ તકરારના અંત આવવો
જોઈએ. મીસ ફેરીસજીક કુંવારી હોવાનું જણાવેજ તે
તમો માનતાં નહિ હોવ તો તમો સાબત કરા કે એ

બાનું કુંવારી નહિ પણ પરણેલી છે અને એક બેટીની
માતા છે.”

મીસ બેલ ગુસ્સાથી પોતાનો હોઠ કસી બોલી:—
“સાહેબ, તમારી મરજી એમજ છે તો હું એ
માટે વધુ તકરાર કરવા માંગતી નથી. પણ તમેએ
એમ નહિ સમજવું કે આ બાબત મેં છેવટની પાતી
મુકીજ. સાહેબ, હું મારા હક અને લડત ચલાવુંજ,
નહિ કે એક જાસુસ તરીકે મીસ ફેરીસજીકની મેં પુઠ
પકડીજ. જે ઝોરતનો તમો બચાવ કરવા માંગીજ,
તે ઝોરત ક્યારી છે, મારી દોલત અને મેહબતની
ચોર છે.”

“ખામોશ, ઝોરત હોશમાં આવો! હું તને એક
પળ પણ વધુ સંભળવા માંગતો નથી. મીસ ફેરીસજીક
ક્યારી નથી પણ તું પોતે ક્યારી છે, તું દોલતની
ખાસી છે.”

“નહિ, નહિ, આ જોખા જવાન, હું દોલતની
ખાસી નથી, પણ તારી મોહબતની ખાસી છું. હું
તને એક ક્યારી ઝોરતની મોહિણીની જાળમાંથી મારી
જીંદગીના જોગે અચાવશ. એકબીજાની હું મારા પૈસાનો
પણ ખ્યાલ નહિ રાખું પણ તને તારી મોહબતમાં ક્યા-
વલી હું કદી પણ નહિ સાંપું. હું જાણું કે જે ઝોરતને
તું ચાહેજ તે ઝોરત તને તારી મોહબતમાં કમેજ. હું
આ મકાન છોડી જઈજ પણ તે આગમજ હું બાપોકર
બહેર કરું કે તું જે ઝોરતને ચાહેજ તે ઝોરત બેશક
ક્યારી છે અને હું તે મારી જીંદગીના જોગે સાબત
કરવા માંગુંજ.”

દેવીદે કશો જવાબ દીધો નહિ. તે પોતાની ખાસી
માથુકાના ચહેરા તરફ ટીકતો એક પણ બોલ બોલવા
વિના બેસીજ રહ્યો. મીસ બેલ રોડી તરફ પિઠારની
નજર ફેંકી તે ઝોરડો છોડી ગઈ, પણ તે તે મકાન
છોડી ગઈ કે નહિ તે જાણ્યું નહિ, અને તે જાણવાની
નહિ દેવીદે કે નહિ રોડીએ દરકાર કીધી કેમકે બંને
એક બીજાના વિચારમાં ખુબ મસ્ત બની ગયાં હતાં.

પ્રકરણ ૨૧ સુ.

મીસ બેલના જન્મ પછી થોડીક પળ સુધી
આથી. દેવીદે થાણી ઇચ્છ્યું કે રોડી મીસ બેલ

મુકેલા ગંભીર બદ્ધ કમકમાટ લયો આરોપનો એક વાર ફરીથી ઇનકાર કરે પણ તેમ કાંઈ થયું નહિ.

અતે દેવીદેવ પોતાની જાન ખોલી:— “મારી પ્યારી રોઝી, મને તારી બેઠન દોરા માટે આગમજ્યી કું નહિ ખબર આપી? પ્યારી રોઝી, તું તારાં મગજ ઉપર જે મોટો બોજ લઈ ફરેછ તે શું તારી બેઠન માટેજ છે? એ બધી તારી મુશીબત શી છે? તું મને નહિ કહે?”

રોઝેશીને જવાબમાં પોતાની ડોક દેવીદેવનાં ખભાં ઉપર નાખી દીધી. દેવીદેવે જ્ઞેમું કે તે થાકેલી, અને નિસોસ અનેલી લાગતી હતી.

તેણીએ તો પછુખી ઇન્કુ” કે તે તેણીની સપળી હકીકત કહી કે પણ તેણીની હિંમત આલી નહિ.

“મારી પ્યારી રોઝી, તું એટલી બંધી તો દુઃખી માલમ પડેછાં શું પેલા મીસ બેલના કહેવાથી તું એટલી બધી દુઃખી બની ગયેછાં મને સ્વપને પણ પકી હતી નહિ કે એ છોડરી એટલી બધી ફટાઈ બની જશે! પણ છગર, તારે એ ઓરત માટે સહે-જખી ખ્યાલ કરવો જોઈતો નથી. પણ મારા જાન મને કહે કે તારે માથેની જાંજળ શી છે? હું તે જાણવા માંથુંછ.”

“મારે શું કહેવું તે હું સમજી શકતી નથી,” રોઝેશીને ધીમે સાદે જવાબ દીધો.

“રોઝી, શું તારી બેઠનને કાંઈ બદમાશે ફસાવીછ?” દેવીદેવે સવાલ કીધો. તેને એમજ લાગતું હતું કે રોઝી પોતાની બેઠન દોરા યા તેણીના ખાવિંદની કાંઈક બેગલતથી દુઃખી થઈ ફરતી હતી.

શું જવાબ દેવો તે રોઝી સમજી શકી નહિ, તોપણ દેવીદેવના બોલને પકડી પાડવામાં તેણીએ પોતાની દોરમતની સલામતી જોઈ લીધી.

“પ્યારા દેવીદે, અટકળ ખરી છે. મારી બેઠન દોરાનો ખાવિંદ જખરો ઉઠાઉંથી માલમ પડી આવ્યોછ. પણ આ બાબતનાં ઉઠાણમાં હું જવા માંગતી નહિ હોવાથી પુરાને ખાતર એવા સમયમાં મને વધુ યાદ આપી મને વધુ દુઃખી બનાવો નહ.”

પણ રોઝીની આ અપીલની તેણીના ધારવા મુજબની અસર થઈ નહિ. તેણે આગળ ચલાવ્યું, “જ્યારે તેં મારી પરજોતર બનવાનું કણુક કીધુંછ ત્યારે તો તારે મારેથી સહેજ પણ છુપાવવું જોઈતું નથી. તારે મને તારા વિચારમાં લેવો જોઈએછ. હું એમ પુછું કે તારી દોરાનો બદમાશ ખાવિંદ દીન છોટમાં મીસીસ શાર્પવાલાં મકાનમાં તમે બનેલી સાથે રહેતો હતો?”

“નહિ,” રોઝીએ ધીમે સાદે જવાબ દીધો, “તે અમારી સાથે હતો નહિ.”

“ત્યારે શું તે બદમાશ તારી બેઠનને તણ ગયોછ, કાંઈ ખોટો સોંગ સજી ગયોછ?”

રોઝીએ કસો જવાબ દીધો નહિ. કાંઈ પણ જવાબ આપતાં તેણીનું છગર ડબ્બું હતું. દેવીદેવે એમ સમજ્યો કે તેની અટકળ ખરી હતી અને તેથીજ રોઝી જવાબ દેતાં ડુંગતી હતી.

“પણ જ્યારે એમજ છે મારાં છગર તો શા માટે તું તારી બેઠન અને તેણીનાં નિર્દોષ બાળકને અહિં લાવી રાખતી નથી?”

“એ એમ કરવાની પશુખી કોશિસ કીધી પણ દોરા ‘ના’ થી ‘હા’ કહેતી નથી. તેણીનો ખાવિંદ પાછો આવ્યોછ. હું તેને મરતાંગી મારી સાથે રાખું નહિ. હું દોરાને પૈસાની મદદ કરેછ. હવે નાણા સંબંધી બાબતમાં દોરાને સહેજ પણ જાંજળ કરવાની નથી. પણ પ્યારા દેવીદે, હવે મીસ બેલનું કેમ કરે?”

“એ ઓરતને અદિથી સદાની જવાબ દેવી જોઈએ. કાંઈ પણ રવેસે હું એ ઓરતને તારી પાસે રાખવા માંગતો નથી. એ ઓરત જોખમ ભરેલી છે. રોઝી, જ્યાર તારી બેઠનની વાતથી તને દુઃખી બનાવ દુઃખ ઉપજેછ તો હું એ વાત હાલ તુરત બંધ કરેછ. પણ આવતી કાલે સાંત બની તારી બેઠનની કેરીપત તારે મને કહી સંલગ્નિયવીજ પારો. હું તારી બદનને કાંઈક મદદ કરી રાજીશ. અને એમ કરવાને તે કમનસીબ ઓરત તરફ તેણીના બનેલી તરીકે મને દરેક ફરજ બજાવવાની છે કેમ ખરું કેની રોઝી?”

રોઝીએ માત્ર ડોકુંજ ધુણવું.

પ્રકરણ ૨૨ સું.

દેવીદ વધુ વાર થોળ્યો નહિ. એવી ગાઢવણ કરવામાં આવી કે દેવીદે આસ પરવાનો મેળવવો અને નજદીકના દેવલમાં જઈ લગન કરવો. આ પછી રાએ-લોનના વારસાને લગતું કામકાજ બનવી હતીમુન માટે બાહેરગામ ઉપડી જવું. દેવીદના જવા પછી રાએ-લોનના વારસામાં પડી. દેવીદના કાવ તેણીને પસંદ પડ્યો નહિ. તે પોતાની બેટીને પોતાની પાછળ મુકી જવા માગતી હતી નહિ. વળી તે મીસ બેલને પણ ફક્કાવી પોતાની પાછળ મુકી જવા માગતી હતી નહિ. વળી તેણીની બેટીને તે કેટલી પણ પસંદ હતી મેળવી શકી હતી નહિ. તે પણ છુપી રીતે પોતાની બેટીની શોધ ચલાવતી રહી હતા અને તેમ કરવા માટે તેણીને મોટો ભોગ આપવો પડ્યો હતો.

કેટલીક પગા ખ્યાલ કરી તે ઉઠી અને મીસ રેસના એડગમાં ગઈ. તેણીએ બારણાં ઉપર ટકેરા લીધા અને અંદરથી જવાબ આપ્યો:—

“અંદર આવો.”

રાએ-લોન અંદર ગઈ, જ્યાં તેણીએ મીસ બેલને પોતાનો સામાન પેક કરતાં જોયું.

“તમે શું મંગાવો?” મીસ બેલે લઈ ચઢાવી સવાલ કીધો.

“હું જાણુવા માંચું કે તું જવાબ મંગિયો?” હેસતર બેલે પોતાનાં ખખાં ચઢાવ્યાં.

“તારે હું શું કરું?” મીસ બેલે તોળરા જેવું મોઢકું ચઢાવી જવાબ કીધો.

“તું તારી તોફારી છોડવા પછી શું કરવા મંગિયો? તું ક્યાં જશે? તારી પૈસા સંબંધી હાલત તો સારી નથી, તેનું કેમ?”

“હું શું કરવા માંચું તે તમે જાણુવા મંગિયો કે બાત? હું લંડનમાં રહી સાચત કરવા માંચું કે છુટા જોનની દોલત તેં ખેટી રીતે પચાવી, ત્યારે ખરી હકદાર વારસ હું છું, કેમ ખરેખરી મીસીસ વોગન?”

“તું બુલે, મીસ બેલ.”

આ સાંભળતાંજ મીસ બેલ દીવાની પેઠે હસી પડી બોલી, “જોયું બાત, મીસીસ વોગનનાં નામથી તમેજે કેવો જવાબ આપ્યો! તમેજે તમારું નામ મીસીસ વોગન સાંભળવાની તમેજે પહેલી લાગે, બાત, જોકે તમે મને માહત થયેલી સમજે, પણ બલિષ્ઠમાં તમે મારી સામે માહત નહિ થવા પામે તો હું મારા બાપની બેટી નહિ. બાત, તમેજે મારી સામેથી જે મીજ જે મને ઘણી પ્યારી હતી તે ધાતકીપણે છિનવી લીધી.”

આ વેળાએ મીસ બેલે ગુસ્સાથી પોતાની મુઠી વાળી હતી. તેણીની આંખો કાંઈ અંજળ રાસનીથી અજકતી હતી.

રાએ-લોન તેણીનો દેખાવ જોઈ બે કદમ પાછળ દડી ગઈ.

“આ જે મીજ તે છુટા જોનની દોલત અને મારી મોહજત છે. ધન મેળવવા માટે મેં ‘લોહીતું’ પાણી કીધું પણ તેં તે મને જરૂર નહિ થવા કીધું. બાત, ત્યારે આપણે બંને એકલાં છીએ ત્યારે તો મને છુટકી રીતે બોલવા દે, મારું દીલ ખુલ્લું કરવા દે. દીલના કંખથી તું મજરાતી તારા દેવીદના પાસામાં ભરાઈ જઈ તેની કુમક ઉપર તું કુદતી હતી નહિ? પણ હાલમાં તે અહિં નથી. હું જાણું કે તે તને છોડી ગયેલ એટલે તેની મદદ તને હાલમાં મલી શકનાર નથી. હું દેવીદને પહેલીજ નજરે ચાહતાં શિખી હતી અને જે તું વચમાં આવી ન હતો તો તેણે મને જરૂર પોતાની પ્યારી પરણેતર, બનાવી હોતો. તું શું એમ ધારેલ કે મારી દોલત અને મોહજત છુટી લીધા પછી હું તને જતી મુકરા? હું તને માફ કરશું? કદી નહિ.”

રાએ-લોન મીસ બેલનો દાકણ જેવો ચેહરો જોઈ વળી બે કદમ પાછળ દડી ગઈ.

“મીસ બેલ, મારી સાથે જે પ્રમાણે વાત કરતાં તને મારા દરજ્જાનો સહેજની ખ્યાલ આવતો નથી?”

“સહેજ પણ નહિ બાત, જે આરત દોલત અને મોહજતની ચોર હોય તે આરતનો દરજ્જો મને તેટલો છુટકા હોય તોપણ તે આરત સહેજની માનને લાલક ગણાતી નથી. બાત, તારું અંતઃકરણ સારી પેઠે

જાણતું હોયું જોઇએ કે તું કેટલી જુદી છે, ત્યારે
હું કેટલી સાચી છું. દેવીદેને છતવાની મને મળેલી
તકનો તેં નાશ કરીધો. તારી ઠગ્યાણથી મને ધીમારવા
તેં દેવીદેને જોકે શિખર્યું પણ વાદ રાખજે કે
દેવીદે કદી પણ તારો ચર્ધ શકવાનો નથી. તે અતે
મારોજ છે પણ મને કહે કે દેવીદે તને પરજીવાની
મંગિણી કરીધી ?”

“હા,” રોઝીનીને લચડતી જમાને જવાબ દીધો.

“શું ત્યારે કહ્યું જલદી લગત કરવા મંગિણ ?”

“હા, કહી જલદી.”

“ગમે તે હોય,” મીસ બેલે મુસ્સાથી કહ્યું,
“પણ ખાતુ, વાદ રાખજે કે હું તને કાંઈ પણ જોખમે
ઊધાડી પાડવા વિના રહેવશ નહિ. હું તને ફરીથી
કહું છું કે તું દેવીદેની કદી પણ પરજોતર ચક્ર
વાની નથી.”

આ વેળાએ રોઝી કમકમાટથી પોતાના બંને
હાથો પોતાની આંખ ઉપર ઢાંકી દઇ પાસેની ખુસી
ઉપર ફસાઇ પડી.

“કિશ્મતની શી કુરતા.”

લખનાર:—કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

(ગઝલ.)

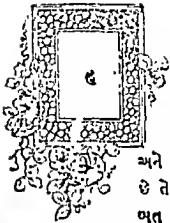
પકવાન રાંધી પ્રિતથી, પત્રાળી માંદી પીરસ્યાં,
વિષમાંહિ પડીયું વ્યાલતું, કિશ્મતની શી કુરતા.—૧
જમનાર તો જોતાં રહ્યાં, મહેનત બધી માથે પડી;
રાંધી રસોઇ પડી રહી, કિશ્મતની શી કુરતા.—૨
વિધિએ કરી તરૂ વાવીયું, આંખા તણું નિજ આંગણે,
કેરી ન આવી કુદરતી, કિશ્મતની શી કુરતા.—૩
મનહર કરાવી મેડીઆ, વસવા ન કીધું વાસ્તુ,
ગમતી હવેલી બગી ગઇ, કિશ્મતની શી કુરતા.—૪
જોયો કરી કરી ખુરદા, લેગા કીધા બહુ ભાવથી,
ખાધું ન પીધું ખરચીયું, કિશ્મતની શી કુરતા.—૫
છાટાં હતાં જે છાકરાં, મોટાં કર્યાં મહા મહેનતે,
રજતી વખત તે ના રહ્યા, કિશ્મતની શી કુરતા.—૬
પરજોયો પ્રિતથી પ્રેમદા, માંદી પડી તે મોહિની,
સંસાર લોગવતાં સુતી, કિશ્મતની શી કુરતા.—૭
ભાવે ભવાની ભક્તિમાં, કાયા કંસી નહિ કામની;
કાયા બગી ગઇ કાચલી, કિશ્મતની શી કુરતા.—૮

લગનની મોતેખરી.

લખનાર:—મી. મીતેચેદર માણેકજી માદન.

(પાને ૯૮ થી ચાલુ.)

વે આપણે એક નાણુક
પણ અગત્યની બાબત ને
સામે ભણેલાઓ બોલે છે
અને મા-બાપો બખાળા કાઢે
છે તે ઉપર આવ્યે. ને મહો-
બત છે. ને કે એ ઉપર

લખવું અસમ્યતા ભર્યું લખાય છે અને નીતિ તેને
તરછોડી કાઢે છે પણ શું કાંઈ એવો મરદ યા ઓરત
દરો કે જેણે પોતાની તમામ છ'ંદગીમાં એકપણ વેળાએ
મહોબતની લાગણી ધરાવી નહોય? શું કુદરત તેને તેવી
લાગણીથી બકત રાખશે? પરંતુમાં લુઓ તે ત્યાં
દયાત છે; ચરદામાં નિદાસો કે તે ત્યાં પણ છે;
નદી, નાળાં, પદારો, પરવતોને તપાસો તો ત્યાં પણ તે
ખેંચાણ ચાલુ છે; શીકારી ફાડીખાનારાં જંગમરમાં
લુઓ કે તેના દિલમાં તે જીવે છે ત્યારે શું માણસનેજ
કુદરતે તેનેથી બાકત રાખ્યો છે? દહાડીરી એ છે કે
માણસાઈ ખારીયત અને લાગણીની એ બાલુને
નીતિની રૂએ ખિલવવામાં આવતી નથી. અને જવાબ
છોકરા-છોકરીઓ કદાચી કુચળાઓ વાંચી ખરા-ખોટા
વિચારો ધરાવતાં થીએ છે અને માણસાઈ છ'ંદગીમાં મોટે
જાગ ભગવતી એ લાગણીને સિધ્ધી રાદે દેરવવામાં
આવતી નદી દેવાથી ધણક નારાકારક સગાઓ
આપણા સંસારને લાડ પડ્યા છે.

એમ લખવું એ એવું અસમ્યતા ભર્યું હોય
જતાં ને જવાબ મરદ અને ઓતમાં તેઓની આત્મ-
ચલણની ખિલવણી સાથ મહોબતને પણ નીતિની રૂએ

ચલાવવામાં આવતી હોય તો વખત આવે તેઓ દવસ
અને મોહબત, શહેવત અને ખરા ખાર વચ્ચેનો રસ્ક
પીછાની રાંક અને તેથી તેઓ નીતિ અને પ્રમાણીક-
પણને પોતાનો સાચી ગણે કે ને વગર માણસાઈ
છ'ંદગી એક કંગાલ અને અનીતિનું ચિત્ર છે.

“સાધારણ રીતે ગણતાં મહોબત હેમાકત છે;
પણ મહોબતને તેના સ્વચ્છ રૂપમાં હોતાં આપણી ઉચી
નીતિનું કારણ અને પુરાવો છે,” એમ એક લખનાર
કહે છે. એજ મીતેચેદર લુરસાના સખબથી આ દુ-ખા
આપણને દરદમેશ તાણ અને ખુરા માલમ પડે છે.
માણસાઈ હસ્તિનું તે એક નિરંતર મધુર ગાણું છે.
બાળપણ ઉપર તે રોશની નાખે છે અને મોટપણની
આસપાસ એક ખુશનુમાં ઓરેહ ઉભું કરે છે. મહોબત
એ વખાણની પેદાશ છે અને ચાલચલણ ઉપર છુલંદ
અને સ્વચ્છ અસર કરે છે. સ્વાર્થના બંદીખાનામાંથી
છેડવવાને તે એક અકસીર ઇલાજ છે; તે નરસી.
દિલસોજ, યકીન અને હિમ્મતને ઉશકેરે છે.

એક બાનુ મારે એક લેખક કહે છે, કે “તેણીને
ચાલવું” એ ગોયા ઉચી કેળવણી લેવા બરાબર છે.”
એ મુશ્મળ નેતાં, ઓરત એક શીક્ષક છે અને જેણી
માણસાઈપણું અને મહોબત શીખવે છે. કહેવાય છે
કે ત્યાં મુખી એક મરદ ઓરતનું નેતું મહોબતની
મારફતે (union) ન થાય ત્યાં મુખી તે નેતું પડકું
સંધાયનું ન કહેવાય. ને પ્રમાણે મહોબતની મીતેષ
લાગણીથી અગત્ય રહેલી ઓરત કહેવાયવાને નાણક
છે તેમજ મરદનું પણ સમજવું એક એક એકને
સંપૂર્ણ બનાવા પેશ થયાં છે. ખરેખર દિલસોજ કહે છે,
કે “દરેક આરાક પોતાની માણકમાં સંપૂર્ણતા લેવે છે.”

મહોબત અને વખાણ.

અર્ જોડાણુ તો જેમ મનનું હોય તેમ દિલનું પણ હોયું જોડાયે અને મહોબત ઉપર આધાર રાખવો જોઈયે. એક લેખક કહે છે, કે “વખાણુ વગર કદી પણ એક સ્વચ્છ મહોબત જન્મ પામે નહીં; તે સિવાયની કોઈ પણ મહોબત અફસોસ લઈ આવે છે અને તે ત્યારબાદ માણુસાધ આત્મા માટે નાલાયક થઈ પડે છે.” ખચિત જેને આપણે વખાણુ તેનેજ ચાહી શક્યે. હુંકમાં, અર્ જોડાણુ (union) ચાલકચલના ગુણો પર રહેવું જોઈયે કે જેથી સંસાર સફળ નીવડે!

એક લેખક ખરી દાનાઈથી લખે છે કે, “મહોબતની બાબદમાં બે મરદોના દિલની વચ્ચે નહીં ટકી શકાય એવા દરીયો વહે છે; એક મરદ બીજા મરદની ગમે તેટલી દિલસોઈ અને મદદથી સહત મેળવતો નથી પણ તેની માતા, યા બહેન, યા પરણેતરથીજ તે સંપૂર્ણ સહત મેળવે છે.”

મહોબત પવિત્ર કરનાર.

મહોબતના દરવાજાથી માણુસ એક નવા ખુશનુમાં, દિલસોજ અને બિનસ્વાર્થની દુન્યામાં પ્રવેશ કરે છે. તે પોતાના નવા ધરની દુન્યામાં દાખલ થાય છે, જે તેની પોતાની મહોબતનું જ ફલ છે ત્યાં તેને દિન ઉગતા નવા અનુભવ મળ્યાં જાય છે. તે પોતાની મહોબતથી જો ચાહે તો પોતાના ધરને ખુશનુમાં બાગે બેહુશ બનાવે અથવા તેજ પવિત્ર મહોબતનો બુદ્ધિ ઉખોળ કરી કારમી અધાર દોળખ બનાવે. એ સમજી તેના હાથમાં છે. એક લેખક લખે છે, કે “કુટુંબી જીંદગી ભરે કાંઈ અને આશ્વત્થી ભરેલી હોય પણ તે મીઠાં ફળો પેદા કરે છે. જો એક પતી પરણેતરનું ધર ફરજી વગર ખાલી હોય તો ત્યાં ધણીક બઢી રાજ્ય કરે છે.”

દરેક બુદ્ધિને સુધારનાર ધર છે. જે એક સ્વાર્થી મનને ધીબર અર્ સુખ પ્રાપ્ત કરાવે છે. એ બાબદ ઉપર એક ઇંગ્લેન્ડ લેખક મી. આરથર લેન્ડ્સ Claims of Labour “નામના રેસાવામાં લખે છે;” કે તમો

એક માણુસને તવગર થતો, પોતાના આધારમાં ઉચી પદવી મેળવતો, એક વેપારી તરિકે ઉચી નામના કમાતો. બુદ્ધિ તો તમો કહો છો કે તે જીંદગીમાં સફળ થયેલો છે. પણ જો તે ધણીના ધરમાં કંઠાસ અને કુછેરો રાજ્ય કરતો હોય, ત્યાં મહોબત અને એક એકની સંબાળની જગ્યાએ ન હોય તો હું ખાતરીથી કહું છું કે તે માણુસ પોતાની જીંદગીમાં તમામ નિષ્ફળ ગયો છે. તેણે ભરે ગમે તેવી મોટી ફતેહ દુન્યામાં મેળવી હોય પણ તે પોતાના ધરની ફતેહનો કિલ્લો છતવા પછાત પડે છે. તે માણુસની જીંદગી ઉચી છેજ નહીં. જેની સખાવત તેના ધર ભણી ફરતી નથી તેને ભરે પોતાના કામોના કિરણો સધળી દીશાએ મોકલ્યાં હોય પણ તે પોતાના ધર તરફ જો મહોબતનું મંદીર અને દિલ્લો દિલાસો છે—તે તરફ મોકલવા બેનસીય છે.

એક માણુસની ખરી ખાસીયત તેના ધરમાં ખરા આકારમાં પ્રગટ થાય છે અને તેની બહેર જીંદગી અને કામકાજમાં તેનું જે ઉદાપણુ બહાર ન આવશે તે તેના ધરમાં ઘુરત જણાઈ જશે. એક માણુસનું મન ભરે તેના કામ કાજમાં હોય પણ તે જો સુખી થવા ઇચ્છે તો તેનું દિલ તેનાં ધરમાં રહેવું જોઈયે. લાંબા તેની ખરી ચોક્કસચલુ અને લાગણી બહાર પડે છે. ત્યાં જે પોતાનું બેસ્વાર્થપણું, રાસ્તી, હિમ્મત, ધીરજ અને મહોબત બતાવે છે. જો એક ધરમાં મહોબત રાજ્ય કરતી ન હોય તો તે ધર એક કુજાલ્યન છે. તેમજ યોખા ઇનસાફ વગર પણ મહોબત, વિસ્વાસ અને માન હોષ ન શકે.

સર થોમસ મુર ઈંગ્લેન્ડ માટે એક લેખક કહે છે; કે “ન તકરાર ન મારામારી કદીથી ત્યાં એક પણ ગુસ્સાથી ભરેલો ચન્દ સંબાળાયો નથી—કદી કોઈ આગસુ હતું નહીં સધળા પોતાની ફરજ ઝડપ અને ખુશમીજગથી ખમવતાં.” સર થોમસે એવા ખુશમીજગથી પોતાના ધરને સુખી કર્યું હતું અને સધળાં જીવોને તાણે કબી હત્યાં. તે એટલી નરમી અને હઠા પધ્ધતી સત્તા વાપરી ગયો છે કે તેના ધરમાં હમેશ મહોબત અને ફરજ રાજ્ય કરતાં હતાં અને જે મુજબ

તે પોતાની જાહેર જીંદગીમાં લક્ષ્ય કરતો તેમ પોતાના નાના કુટુંબના દરેક તરફ દર કલાકે નાની નાની લક્ષ્યઓ કરતો. ધર-સંસારી મહોળત જે દિવસોએ જન્મ આપે છે તે દુન્યામાં દેશાય છે. એક લેખક કહે છે કે “એક માતાની નરમ એકાંત જોદામાં મહોળતની પહેલવી યોગારી કુટે છે અને તે પ્રકૃષ્ટિત થતી તમામ દુન્યાના એકેએક જીવોમાં ફરી વહે છે.

એક ઓરતનું રાજ્ય.

ધર એક ઓરતનું રાજ્ય છે, દુન્યા છે. જ્યાં તેણી મહોળત, દયા, પ્રેમ અને નરમીથી રાજ્ય ચલાવે છે. એમાં કંઈજ શક નથી કે ગમે એવો બદલસલુ રાખસ એક ઉચી મનોવૃત્તી ધરાવતી ઓરત સાથે જોડાય પોતાની બદલસલુ ધણે દરજ્જે સુધારી શકે છે. ત્યાં તે શારીરિક આસાપશ, મનની શાંતી, સજુરી, સંતોષ મેળવી શકે છે. તેટલુંજ નહીં પણ તે પોતાની પરજોતરમાં એક દાનાવ સંસ્કારકાર જોડ શકે છે કે જેણી પોતાની કુનેદગી તેને જૂઠ કરતો અટકાવતી રીધી માર્ગે સુધી શકે છે. ના, એક મરદનાં સંકટ અને દુઃખના સમયે એક ઓરત ટેકો આપતી એક લાકડી સમાન છે અને તેણી બદલસલુ સંતોષ સામે થતાં તેણી કહી પણ દિવસોએ અને દિવાસામાં ચુકતી નથી. જ્વાનીમાં તેણી મરદની જીંદગીનો સજુગાર અને આરામ છે; અને જીંદગીના દરેક તજકે તેણી મરદની વધારા સાથી થઈ રહે છે.

અહા; ઉગલાન્ડનો તે નામીયો રાજદવારી, એડમંડ બર્ક, કેવો સુખી હશે કે જ્યારે તે કહી ગયો છે કે “જ્યારે પચુ હું મારી જાણ દેજી (યાને ધરમાં) હાજલ થાવું છું કે સધળી જીવંત હું વિસરી જવું છું. તેમજ પેકો મદાન સુધારક હુશર, પચુ - પોતાની પરજોતર માટે કહે છે, “તેણીની વગર અગર મને કાંઈનો ખજાનો આપવામાં આવે છતાં હું મારી આ તેણીની સાથની ગરોબાઈ કહી છોડું નહીં” “તેમજ લગન માટે તે કહે છે, “કે ખુદાની સેા કરતાં મોટી અને ઉમદાદ બહેન તે એક બહાં અને અશો પરજોતર ધરાવતી છે, કે જેણી સાથ તે પતી શાંતી અને આરામમાં રહી શકે, અરે, જેણીને તે પતી પોતાની

જીંદગી વટીક અર્પણ કરવાને ચુકે નહીં... જ્વાનીમાં લાયક વખતે પરજુવાથી કહી કોઈને પસતાવેા થતો નથી.”

એક મરદ જો હમેશાની શાંતી અને સુખ મેળવવા ઇચ્છતો હોય તો તેની પરજોતરે તેની લાગણી તેમજ કામમાં મદદગાર નીચકું જોડયે. પણ તેથી કાંઈ એમ નથી કરવું કે તેણી તેની સાથ નક્કર કરે. એક પતી પરજોતરમાં મરદાઈપણું જોડ ન શકે તેમ એક ખાલી-દમાં સ્ત્રીપણું પણ હોવું ન જોઈયે. એક ઓરત માત્ર મનોબળમાંજ હુશ્વાર નહીં પણ મહોળતમાં પણ ઓરતવાર હોવી જોઈયે, ખરું કહ્યે તો તેણી પોતાના પતીને પોતાની મહોળતથી દિવાસો આપે છે અને નહીં કે પોતાના જાનથી. એક લેખક કહે છે કે “એક મનોબળવાની સ્ત્રી (brain-woman) એક ખરું દિવસ ધરાવતી સ્ત્રી (heart woman) કરતાં આપણને વધુ રીઝવી શકતી નથી.” (from “The Professor at the Breakfast Table by Holmes”) જીંદગીની જીવનજો મરદને એટલો કંટાળો ખવાડે છે કે તે ચાહે છે કે તેના પુરસદના વખતમાં નવી યીજી તેને મળે, એક લેખક એ બાજદમાં નીચકું જાણુવા જોગ લખે છે, “અગર મને એકએક ખુદાની સેા કરતાં બ્યારી બહેન મારે ખુદાવામાં આવે તો હું કહીશ કે ખુદાએ એક મરદ અને ઓરતના દિવસમાં જે ફરક રાખ્યો છે તેમાં તેની બહેન સમાઈ જાય છે. એ ફરકથીજ ધણીજ આદવા લાયક, ધણીજ આરામ આપનારી અને દિવસબુધ દેરતી સંધાઈ શકે છે જે માટે માણસનું મન તિયાર કરતા પન અશકત છે.” (“The war and general Culture” by Mr. Helms.)

ઓરત માટે અગત્યનું શું?

સર હેનરી ટેલર પરજોતરની ફરજ માટે જે લખી જાય છે તેનું કદાચજ કદાચ એ લખ્યું હોવ. ને કહે છે:- “એક જ્યારે પોતાના ધરને શાંતી અને આનંદથી ખરપુર પનાવાની બચ્ચન મદન કરી જોડયે છે તેની ખરાં સુધી પોતાના પતીને ધર-સંસારી બાજદના કટાંગે બાજવો જોડતો નથી. તેણીએ તેની આખો અને

શાખને મળતી થવું જોઈએ. ત્યાં મહોળત હોતી નથી તે ધર પતીની જન્મળી જાંઘીને માટે આસાપશ લાવું નથી. મહોળતનીજ મારફતે મનની શાંતી, મેળનની આસાપશ અને શારીરિક તૈયારસ્તી મેળની શકાય છે.”

પરજોલી જાંઘીના કાપકા.

ધણકા પરજોલી જાંઘીથી સહેજ ધરાઈ નય છે કારણકે તેઓ પરજોલી જાંઘી માટે કાંઈ અજ્ઞાન વિચાર રાખે છે. અથવા તો તેઓ પોતાનો ખુશ મીઠાડ, મહોળત, સહનશીલતા અને સાદી સમજનો ઉપોગ કરતા નથી. પરજોલી જાંઘીને ખેડત કરતાં પણ કાંઈ વધુ સંમીન માની શે છે અને ન્યારે તેની જન્મળો, રોડાણો અને ફિકર સામે થાય છે કે તેઓ પોતાના ખુશ રવપનામાંથી જામત યદ્ય પરજોલી જાંઘીથી ઝટ ધરાઈ ગયેલો માન્ય પડે છે. ન્યારે કેટલાક પોતાની પરજોલીમાં સઘળી સંપૂર્ણતા મેળવવાની આશા રાખે છે પણ તેઓ ન્યારે નેણીમાં જૂલ-સુક અને નજ-જાણીઓ જોય છે કે નાહિમેદ થઈ જાય છે. આ વર્ગના પતીઓ વિચાર કરતા નથી કે ખુદ તેઓમાં જાતજાતની નજબાણો મોજુદ છે અને માણસ જાત એ જૂલને પાત છે. પણ હું તો એમ કહું છું કે એક માણસમાં જૂલ-સુક અને નજબાઈ રહેવાથીજ તે આપણી દયા અને દિલસોજીને વધારે લાયક છે અને એક સંપૂર્ણતા

પામેલી સ્ત્રી કરતાં નજબાઈ ધરાવતી સ્ત્રી સાથ મહોળતની મજબુત સાંકળ જોડી શકાય છે.

પરજોલી જાંઘીનો આ એક સોનેરી કાવત છે કે, “ખમો અને દરગુજર કરો.” લગન ગોષા બે રાજ્ય વચ્ચે શાંતીનું (compromise) છે એકે આપણું અને લેવું જોઈએ છે. ખીજાએ ખમી લેવું જોઈએ છે. કદાચ તમે નેણીની જૂલને અખાડા ન કરી જાય છતાં તમારે માફ તો કરવું જ જોઈએ છે. ખીજાએ ખમી લેવું જોઈએ. પરજોલી જાંઘીમાં ખુશમીજન, સચુરી અને સંતોષ દેખાવ દે છે. બન્ને નામનો ઉમેજ કવિ એક બહી પરજોલીને ૧૦ ગુણોમાં વેંદગી નાખે છે. તેમાંના ચાર ખુશ મીઠાડમાં સમાય છે; બે સમજ શક્તિ; એક હોશિયારી અને શાણપણમાં સમાય છે, એક ખુશસરતી અને બાકીની બે નેણીની કેળવણી, આનંદાન વચેરમાં સમાઈ જાય છે.

રમુછ દબાઈ કેટલાયું છે કે નાજનીનો જોશ બનાવમાં ધણી હોશિયાર છે. પણ હું કહું છું કે તેઓએ પોંજ બનાવતાં શાખવું જોઈએ કારણ, મરદને પક્ષીની માફક સહેજથી પકડી શકાય છે પણ તેટલુંજ પકડી રાખવું હાર છે. જે એક પરજોલી પોતાનું ધર જગતનું અને સુખી ન બનાવી શકે તો તે પતી ખીયારો છતે ધરે ધર વચરનો છે કારણ એક પતીને એક જગતનું, સુખી અને શાંતિવાળું ધર ધીરજ-આસાપશ આપી શકે છે. (અધુરું.)

એક નવોજ ડોક્ટર.

“ઓહા કાઈ આવિર, મરેરે હવે શું કરું?” સુનાએ જુમાજુમ પાડી મુકી.

“શું છે સુના, શાંતી જુમ પાડે છે? સુનાને હોમીએ પુછ્યું.”

“અરે શું ને હોમી, તમેજી સાવજ. જેવા બેથી રેદયા છે ઉઠી ડાક્ટરને જોલાવી લાવો, આપર જેથી છે તે દોહડયું ગતી ગીયુંછ.”

“અરે મમા, ડાક્ટરને શું કામ જોલાવેજ.” નાનો ડક્ટર જે પાસે ઉભો હતો તે જોલી ઉઠી, માઝ પરના પીરોજશાહને જોલાવેલી તમે ડાલેજ કહેતા પાંતી કે એવન દોહડયાં જોલાવવામાં ધણી દુરાચાર છે”

(સોલન.)

એક અજબાવવા લાયક નુસખો.

હોમી—પક્ષી તારું પેલું દારમોનયમ વેચાણું કે?

સોલી—હા.

હોમી—કાણે લીધું?

સોલી—મારી પાસેના પડોસીએ.

હોમી—કેટલામાં લીધું?

સોલી—પોણેસામાં.

હોમી—ઓહો? તું તો સાકમાં કદાચને તૈયાર થયસો ને પોણેસો કેમ મળ્યા?

સોલી—અરે યાર મેંખી એક તાક કીધી. વેચવા કદારણું ત્યારે એને લીધું નહી એટલે આપણે ના જે સદગરથી વખરવા માંધુડેની તે રાત સુધી ચલાવ્યાજ કાધું તેથી આપરે બચારાએ મેંજર થયને મેં મેને માંગેલી કીમતે વેચાણું લીધું. (સોલન.)

“સાંજના પાંચ વાગે આઈં તો કેમ?”

સત્તાણુંતું સંતુ ને વરી એ પૈ ઉપર.”

“કીક છે, ત્યારે જરૂર સાંજે પાંચ વાગે આવસ,”

“તમે મારી બહેનને અદરાવાની વીડી પણ પહે-
રાવીનેજ જાએ. તમેને અમેળી સાલપામરી આઠાડમું.
આએ ફેરો તમેજ રાખો, સાંજે લઈનેજ આવજો
સેવક મુખારકબાદી આપેજ.”

“થેંક યુ, સાહેબજી!”

સાંજના સાઝાચારેક વાગે આપણે ઔશીસમાંથી
નીકળ્યા અને એક રોડઝ ગોલ્ડની વીડી અડીઆને
ખરીદી ચાલ્યા. આપણે તો મીઠું તેમજરૂપ ટચકરાના
પર તરફ ઘેરમાં ધામધુમ હતી ને મીઠું તચકરાજી પોતે
ઔટલાપર ઉભા રહીને એક મોજેદ સાથે વાત કરતા
હતા.

મેં સલામ છાધી ને કહયું, “મને મીસ તેહ-
મીનાને મળવું છે.”

“મીસ તેહમીનાને મળવું છે? તમારે? શું
કરવા?” તચકરાએ તો પપેટા જેવા ડેળા કકડાશીને
પુછયું.

“છ મને એવણે તેડ્યોછ.”

“તું તે કોણ છે જે?”

“મારું નામ કેમસાર છે.”

“કેમસાર હોય કે કેમસારનો આપ હોય તો
તેની સાથ મને શું કામ? તું છે કેન? અહિં શું
મગિજ?”

“છ હું ચેપાનિઆવાળો છું.”

“હા! એમ છે; ત્યારે જા બા અંદર જા
તેહમીના હોલમાં ખાતો વગાડે છે.” તચકરાએ પહેલા
મને ઝોળખ્યો નહીં, પણ પછી ઝોળખ આપી ત્યારે
જાણ્યું કે હું તો એનો લાવખખો જમાઇ હતો.”

મારા માથુકજ તો ખાના પર બેસીને નીચલા
ખીસ લલકારતા હતાં:—

“આહા માયા મધુરી! મનમાં તનમાં વાસો તારો ખાસ
આહારે વાહ પ્રીતી ખારી, એજીરે પ્રીત ખારી રસીકી,
રંગમાં જગમાં સંધે તુંજનો વાસ.”

મને તો એવું થયું કે તેના પગ આગળ પડી,
પગે પડીને રહી પડું. મારાં પગલાં સાંભળીને તેણી
હસી અને મારી સામે હસતે મોહોડે આવી.

“આવોજી, બાવાજીને પુછોજ કે?” તેણીએ
પુછયું. જે અવાજ તેહમીનામાં સાંભળેલા તેથી જરા
લુહોળ લાગ્યો પણ એ તો હોય. તેહમીનામાં અવાજ
કાંઈ ફેરવાતો હતો.

“નહીંજી, તમેને પુછુંછ.” મેં ધક્કતી છાતી ને
કુમતી છબે જવાબ આપ્યો. “આએ તમારો ફેરો કેની?”

“અરે હા, આ માયરે તમે ક્યાંથી લાયા?”

“છ હું—”

“અરે એ સખીને માટે નકામી મેં ખીચારી
આયાને ધમકાવી. ગઈ કાલની એ ચોરાઇ ગઈ હતી.
માફ કરજોજી, તમને તરફી પડી. તમને ક્યાંથી મળી?”

“તમેજ મારી પર મોકલીને?”

“મેં મોકલી? ક્યાં?”

“મારી સાથ પરજુવા.”

“કોણ? સખીને પરજુવા મોકલી?”

“નહીંજી, તમે મારી સાથે પરજુવા મગિજની?”

“હું? અરે આએ પારસી તો ઘેરો છે.” તેટલાં
તો તચકરાજી પોતે અંદર આવ્યા.

“બાબાજી, આએ પારસી કાંઈ ઘેરો છે, કહેજો
તમારી સાથે પરજુવા આપોજી.”

“અરે નહીંરે, એતો કાંઈ ચેપાન્યાનું ખીલ લઇ
આયોજ પરંતુ તો શું ખીચારાના માલવાના તો સઠાં
નથી ને બોલવાની તો આવડ નથી. કેમરે એક? શું
કરવા આયોજ? પરજુવા આયોજ કે? હે! બોલની,
મોહોડું સાતું ધુવડની માફક જોયા કરેજી.”

“નહીંજી, તું કાંઈ પરજુવા નથી આયો.”

“ત્યારે શું ધકેલા ખાવા આયોજ.”

“તેહમીના સાથે અદરાવા આપોજી, વીટીંગી
હોતો આયોજ.”

“અરરરર! કાંઈ તદનજ કાતધીનો ઘસેલો છે.
એ રામા, એને જહાર કદાક. કાંઈ દાથતું મુકેલું પગે
હુચી જાય. એની મુદત બળે તે કાંઈ ચીમલાનજી
જેવે. છ ને પરજુવા સાનો તુટી પડયોજી.”

મને તો ધકેલો મારીને બહાર કઢાવો ને હું વિચારમાં પડ્યો કે નખોદ-ગીયો એ-પાસો ઉલટપ કેમ ગયો હશે. ત્યાંથી બહારો બહાર કલ્પમાં ગયો તો બધા દોરતો મારું મોહકું જોઇને થું-થું-થું-થું હસે પછી ભરકો પુટ્યો કોષ્ટએ કેટ મને તેથીકિતમાં બનારી કઢાડેલો ને ઓપ્રીસ પુલ કીધેલો હટ તમારી જાતને દાંડમ દઈ તમારી! પેસો માથુકનો ભાઈ ને લવિખનો સાલો થઈ આવેસો કેડે છલો આવાજ કઢાડી સકતો હસે તે એ ચાર જણાએ મળીને મારા દાંડા ગણુવી દીધા. વાત રસ પર ચઢેડેલી બારેવાર થઈ ગઈ. ચોપાન્યું કઢાડવાનો અભખરો બી દપટ પડી ગયોછ ને હાથ તુરત તો પાછું કલ્પમનું ઠીકું હાથમાં લઇને મસલા માડ્યુંછ. ખુદા છે, એમ ભોંપના પડ્યા ભેચિ રેહીસું નહીં; કાઈ મળી જશે ખરી પચાસ હજાર નહીં તો પચાસસો મળશે તોબી બીસ મીઠવાદ કરશું, નહીં તો આખરે પચાસ બી બાપછ કરવાનાજ.

કુવારી છુચીમાથેથી તો મારો રકાસ વાંચી હમધ હમધ જવાબજ અને બંધી બધામ દરાખ વેરાજ જતી દેધું. હું અં અં અં કાષ્ઠનો ખાદો મીઠો વિચાર દોડેય કે શું. તેનું હોય તો આ તમારા મનીતાં "પેપર"નો અંક મહે કે તુરત અધિપતિની કેરમાં (કમરમાં નહીં હો!) મારી પર લખજો લેઓછ, હુંકમાં મારી છંદગીનું દરિયાને દીવરૂઆ તમોને તદન ખાનગીમાં કહુછ તમો અને હું ખેજ જણાં જણે હો, ત્રાનનું કામ નહીં જદો લેખની લાઇનમાં જીપલાયો છે, જરાક સેવક જુવાન છે, ને બાવા પરજોલા તેજ. ૪૬ વર્ષનો (અરમરધા અંદરથી ગાસમાદ કરજો) લખી થયોછ પશુ હજુર કુંતારોજ છેલ્લું કોમ યુવચસ્મ, દીવચસ્મ, યુવ-અદન, યુવકદ, અગરખરી માંડી વાળવી બાપુ એવાં વિશેષજો અનુભવ વગર આપજોને નહીં આરડે-મકું જે ક્રમ મને જોરી દજુર આપતું નથી, હાં પડેલા સેવક થમ દઇને ચેખ્યા ચત્રકડા તમોમીરિ ચાટલાને ખચાર કમાયછ ન ખચાર ને પાંચ દવાડા શાય નહીં તેડનાં નો હાથ વાટજો થઈ જાય અને બાવા નાહો ને તાપે તેરી વાત બની રહે. પંડી કાણુરી કમગખતી લાગે કે જુઠાઇએ દોડારીવાના ચણુની પુકે?

મારું નામ કેખજરૂથાહ છે છતાં મારા દોરતો મને કેટી કરકાયાલુસને નામે ઓળખેછ ને મારા દોરતો કોમ બીજને સલામ કરવી હોયછ ત્યારે પોતાના ફેંટા પર હાથ મુકેછ પશુ મને સલામ કરવી હોયછ ત્યારે મારા ફેંટા પર હાથ મારેછ. મારા જેવા સમજુ, ઘડાવલા, પીખાયલા અને વળી મોઝવાને કરકાયાલુ-સનો ખેતાય છાજે? મારા દોરતો બીચારા ઓડાની છે ત્યારે તે લોકને સમનવે કેણુ? જોવોછ, મારી સાથ કોમ જુલજુલે મોડવાનું હોય તો એ ચીજ પહેલાં ખ્યાનમાં રાખજો. એકતો દાસભોરીવાને બીજું મોરી ચામડી! હા-બીની માફક નોકે છલ લગાડું તેવો માણુમ હું નહીં! પૈસા જોઈએ પહેલાં અને ખુચસુરતી જોઈએ પછી! જાઓ વારં ધણુ પૈસા હોય તો કાળી મસાદાં જેવી નેબી ખુચસુરત સમજ લેવસ. કહે છે કે આજે પારંસી! આની દુકતીઓ રેવરેવ થાયછ. તેહું જો લોકતું! ક્યાં છે હું આટલાં વર્ષ થયાં રાહ જોડુછ, તોબી મને તો એકબી દીકરી મસી નથી; હા, ખેચાર કાઠીની ડીકી પુકે પુકે લટકેછ એ વાત ખરી.

કેમછ, કાંઈ ખ્યાનમાં ઉતરેછ કે? જો તેનું હોય તો જેમ બને તેમ જમદી કરજો હો! નહીંતો હું બીજે કેકાણે એન્જોજ થઈ જવસ તો તમો બાચારાં હાથ ધસતાં રહી જસો. બી કરીક!

વળી "પ્રસાત" ના અધિપતિરાજ કહેશે કે એમ કરી મારાં માસિકમાં પોતાનાં લગનની જાહેર ખચર આપેછ, પણુ ભાષરે, પેલી-મેરી અધેલી મત જુઠો-નાલી કહેવત ખચર છે કે? તેમ વળી તમારાં વાંચકોને મારી કઢાંજીનો રમુછ હેવાસ આપવાનો અને સાથે સાથે કોમ જુલજુલરી માગજી કરવાની એતો દુનાજ છે.

કોમ સખત(ી)ની દુકની હાથ લાગશે તો એક વર્ષમાં હજારો બનાવો બનશે અને વળી છરના રહ્યા તો આવને વખત આવ તમારાં માનીતાં "પર"નાં અંકમાં મારો રીપોર્ટ તમો સનમુખ મરી મસાલાવી ભરપુર રજુ કરશ, અંતે જો તે દરખાનનાં રવામાનજી મહેરે સીકાર્યાં તો પંડી આપજો ત્યાં મંગાપ.

વાંચકે ડિગર! શુક્રાષાહ!!

રખ્ને યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો, રખ્ને યજ્ઞત વિષે અવસ્તા
તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મલતું ધ્યાન.

રખ્નુની આરાધના અને તેથી મળતા ફાયદા.

લખનાર:—મીઠ ધનજીભાઈ માલુકજી વામ્હા.

(પાન-૧૦૫ થી ચાલુ.)

૨ જુ પરાતની પહેલા કરદાના પાંચમાં ફરમામાં તેની આરાધના કરવામાં આવે છે અને તેની પાસે માગણી કરવામાં આવે છે ત્યાં તે આરાધના કરનાર આ પ્રમાણે બોલે છે. “અગવંત રખ્નુને અમે ૧ આરાધીએ છીએ તથા આશીરવાદ દેખએ છીએ. ઉંચે ધરેલી બોટો ઉપર આતશ અને બર્સમ ઉપર અતિશે વહેતી પુષ્કળતા-શરબદાર ન્યામતો તથા ઝાડોના રસનો દગલો (નેજવા) માટે તેના પરોપકારને અમે વખાણીએ છીએ.” બંદગી કરનાર શખ્સ પાંચમાં ફરમામાં આ પ્રમાણે બોલે છે અને છઠ્ઠા ફરમામાં તેને જવાબ મળે છે ને “જુલદ બજવંત રખ્નુ તારી મદદે ઉંચે ધરેલી બોટો તરફ આતશ અને બર્સમ ઉપર અતિશે વહેતી પુષ્કળતા-શરબદાર ન્યામતોના દગલો તથા ઝાડોના પુષ્કળ રસ (આપવા) માટે ફતેહમંદ પવન અને ગનના આપ તથા બાદશાહી ખોરેદ તથા યજ્ઞદના ઉત્પન્ન કરેલા ફાયદા સાથે આવશે.” આવી માગણીઓ સંજન માણસને થાય છે કે નહીં તે જોઈએ.

આપણા માજદીયસ્તી જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે આપણામાં ૩૩ ફરેસ્તાઓ (અમસાસપદો તથા યજ્ઞતો)

છે અને એ ૩૩ ફરેસ્તાઓમાંથી છેલ્લા ત્રણ જરજો-હોમ અને દદમ સીવાય બાકીના ૩૦ ફરેસ્તાઓ આપણા મહિનાના ૩૦ રોજના નામો છે અને દરેક રોજે તે રોજ પ્રમાણે જે યજ્ઞતનો દહાડો તેને તેની સેતાએક તથા આરાધના જેમ એક માણસથી બની શકે તેમ કરવાની ફરજ છે. હવે સવાલ એ ઉભો થાય છે કે આપણે જે બંદગી કરીએ છીએ (એ અમસાસપદો યજ્ઞતોની) તે કોણને લાગે છે તથા પહેચે છે. જોકે આ સવાલ ઘણોજ બીકટ છે અને મારા જેવા એક કાચા વિદ્યાર્થીથી આખી શકાય એવો નથી પણ જે આપણને આપણી કેતાઓમાં દાખલા મળી આવે છે તેમાંથી એકજ આપીને દેખાડીશ કે જે આપણે એ અમસાસપદો તથા યજ્ઞતની બંદગી કરીએ છીએ તેથી ફક્ત એ અમસાસપદો તથા યજ્ઞતોજ ખુશી થતા નથી પણ સર્વેનો પેદા કરનાર સાહેબ પણ તેવોજ ખુશી થાય છે. જેમ કે ખુરશેદ નીઆએચના ૧૪ માં ફરમામાં તથા ખુરશેદ યસ્તના ૪ થા ફરમામાં આવે છે “જે શખ્સ અમર નુરમંદ (તથા) તેજ ઘોઘાવાળા ખુરશેદને ધજે છે-(અર્થવા વખાણે છે) (તે ગોળા) હોરમજદને ધજે છે. અમસાસપદોને ધજે છે તથા પોતાનાં રાજ નને ધજે છે. જે શખ્સ અગર, નુરમંદ (તથા) તેજ

(૧) અવસ્તાની લગભગ કિવાઓ તથા બંદગીમાં એક વચનમાં આવવાને બદલે જહુવચન આવે છે, એનો ખુલાસો એમ થઈ શકે કે કદાચ તે અવસ્તાના વખતમાં બધા (કુષ્ઠ કરીને એક આણું કુટુંબ) સાથે બંદગી કરતા દેવા જોઈએ અથવા કદાચ એમ પણ એનો અર્થ થઈ શકે કે એક માણસ પોતાના ધરના બીજા બાકી માણસોને માટે બંદગી કરતો દેાય અને તમારે તેદને બદલે અમે જુઠળીએ બાણી શકે એમ પણ હોય.

ધોડાવાળા બેરશદને છત્રે છે (તે ગોવા) તમામ મીના તથા ગેતીના ઇન્દોને ખુશાલ કરે છે." આ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે માલુમ પડે છે કે એક યજ્ઞતની બંદગી કરવાથી આપણે હોરમજદને બીજા અમસાસ્પદોને તથા આપણા પોતાને સ્વાનને તથા તમામ મીના અને ગેતીના ઇન્દો ને આપણે આરાધીએ છીએ અને એજ પ્રમાણે એથી ઉલટું ને આપણે એક યજ્ઞતને નાસી-પાસ કરીએ છીએ તથા ધીકારી છીએ તો તેથી તે દાંદાર અહુરમજ્જ પોતે પણ દુઃખી થાય છે અને તે ખુદ પોતાનેજ ધીકાર્યો હોય એમ માલુમ પડે છે. જેમકે મેહર યસ્તમાં ૧૩૯ માં ફરામાં આવે છે કે "ને કાષ્ટ અહુરમજ્જદને અને બીજા અમસોસ્પ-
"દાને ધીકારે છે, ને કાષ્ટ બહોલાં ખેતરોવાળાં
"મિત્રને ધીકારે છે ને કાષ્ટ દીનને ધીકારે છે ને
"કાષ્ટ દુન્યાની યજ્ઞી કરનાર તથા તેની આબાદી કરનાર
"રૂબું (સમ્રાજ) અને અસ્તાત (ધનસાધને) ને
"ધીકારે છે, તે અહુરમજ્જદને તથા બીજા અમસાસ્પ-
"દોને ખુશી કરતો નથી ને બહોળાં ખેતરોવાળા
"મિત્રને ખુશી કરતો નથી." આ ઉપરથી આપણે નોંધવું કે કાષ્ટ પણ યજ્ઞતની બંદગી કીધાથી આપણુ ખુદાથી વીક્ષંબ નથી તેમજ આપણે કાંઈ એકથી વધુ ખોદાને માનીએ છીએ એમ પણ કાંઈ કહેવાય નહીં. આટલું નહીં કીધા પછી બીજી સવાલ એવો છે કે શું એ અમસાસ્પદો તથા યજ્ઞતો આપણા તરફથી પોતાની આરાધના યજ્ઞેથી નોવાને ઇચ્છે છે યા નહીં? આ માટે પણ અવસ્તામાંથી ઘણા દાખલા મળી આવે છે. જેમ કે "આવાં" યસ્તની અંદર ૮ મા ૧૧ માં અને ૧૨૪ માં ફરાઓમાં આ પ્રમાણે આવે છે. "કાણુ મારી સ્તુતી કરેછ? કાણુ મને હોમોવટે, ગોમો-વટે, અને સ્વચ્છ કીધેલા તથા હાડેલા જોરોવટે આરાધેય? કીઆ ઇમાનદાર એક સરખા વિચારના અને નેક મનવાળા બેટ કરનારને હું મદદ જાઉં." આ પ્રમાણે અગ્રેસર પોતે બોલે છે. આ ઉપરથી ખુદશી રીતે સાબિત થાય છે ને અમસાસ્પદો અને યજ્ઞતો પોતાની આરાધણા યપત્રી નેવાને ઇચ્છે છે અને તે આરાધના ફક્ત મોટી ભણવાની નથી પણ તે ચોક્કસ

ક્રિયા સાથેજ કરવામાં આવે છે જેમકે હોમોવટે-ગોમોવટે વગેરે ક્રિયામાંથી કરવામાં આવે છે અથવા બીજી રીતે જેમ આપણે અગ્રેસર યસ્તમાંથી મળે છે બ્યાં ફરેક મુરાદ માગનારાઓએ, ફક્ત પેલા કરનાર અહુરમજ્જદ તથા અરો જરથોસ્ત સીવાય કે જેઓએ એણીને હોમ-ગવ અને બરઅનુભવી ક્રિયાઓથી ઇચ્છુ છે. ધોડાઓ, ગાયો તથા નાના ગોરખંદથી એટલે ખેરાત કીધાથી આરાધેલી છે અને બીજી વળી એ છે ને તે આરાધના કરનાર માણસ પણ ઇમાનદાર એટલે તે કાષ્ટથી રીતે તેનામાં કાંઈ ખરાબ ખામીઓ નહીં હોવી જોઈએ. જેમકે લુચ્ચાઈ, લુટકાટ, દગલખાઈ અને બીજા ખરાબ વ્યસનો, પણ તે આરાધના કરનાર માણસ એક સરખા વિચારનો હોવો જોઈએ. અને તેણે પોતાના મનમાં કાંઈ વેહેમ અથવા ધ્યુપધ્યુપણું રાખવું જોઈએ નહીં. જેમકે આરાધના કરતી કે નહીં એ આરાધના કંઈથી ફાયદા થશે કે નહીં, તે આરાધેલા યજ્ઞત મદદ આવશે કે નહીં એ વીગેરે બીજા એવાજ વિચારો વળી બીજી મોટી બીકટ ચીજ છે તે એકે મનની પર બંદગી કરતી વખતે પુરતો કાણુ હોવો જોઈએ. એ બંદગી કરતી વખતે બંદગી સીવાય આ દુન્યાને લગતા લોભ-માયા-ફસિ-દગોદટકા એવા વિચારોના સદંતર નાશ થવો જોઈએ છે. અને મનને એકદમ સાંત રાખી તથા ભક્ષા અને સારા વિચારો તેમાં બેસીને બંદગી કરવી જોઈએ છે; હવે આપણે આરાધના કરીએ છીએ તે કેવી મુરાદ બર લાવવાને માટે આપણુને કરવી જોઈએ? શું કાષ્ટપણુ આપણી મુરાદ સારી થાય એક એકાક્ષ યજ્ઞ-તને આરાધનાથી બર આવે છે, આના જવાબમાં પણ આપણુને અવસ્તામાંથી લખાણો મળે છે. તે ઉપરથી આપણુને માલુમ પડે છે. ને એક માણસ ચોક્કસ ઉપા-યથી યજ્ઞતોની મદદ મેળવવા ચાહતો હોય તો તે તેની મુરાદ સારીજ-લોકોના ફાયદાવાળીજ હોવી જોઈએ, પણ એવીજ દુવાથી ને એક માણસ પોતાની બદ મુરાદ બદલાવવા મગિ છે તો તે યજ્ઞત તેની માગણી ના કશુંલ કરે છે. જેમકે અગ્રેસર યસ્તાના ૨૧ માં ફરામાં ગોરા-યસ્તાના ૮ માં ફરામાં, રામયસ્તાના ૧૫ માં ફરામાં તથા અર્શિસંગ યસ્તાના ૪ ફરામાં ધર્મે એટલે જમશીદિ

“દેવાની-મનુષ્યો તથા ખરાબ માણસોની વગેરેની ઉપર કૃતેહ મેળવવાને તથા માણસોને અંધગ કરવાને અને ઝાડપાનને સુકાયા વગરના કરવાને એટલે દુકામાં માણસોના ક્ષયદાને માટે એજે કુવા માગીઆથી તે કુવા તેને આવા ગોશ-રામ અને અર્ધશિને બધી હતી. પણ બીજી બાજુએ એથી ઉલટી રીતે બીજે દહાડે એટલે બુદ્ધિ અગ્રેસર પાસે (ફકરો ૨૯ માં તથા રામયજ્ઞત પાસે (ફકરો ૧૯ માં) એવી બદ કુવા માંગી કે “પૃથ્વીના સાતે કેશ્વરોને રહેવાસી વિનાના હું” કરી નાંખુ” કે જે તેની મુરાદમાં તે નાસીપાસ થયો એટલે એ યજ્ઞતોએ તેની ક્રિયા તથા બંધી સમજી નહીં અને મેંદદ નહીં બધી. આ દાખલા પરથી માલુમ પડે છે કે આરાધના કરનારની મુરાદ હમેશાં નેકજ અને નહીં કે બદ હોયી નોંધએ. વળી બીજી એક મુખ્ય બાબત વિષે આપણા ધર્મમાંથી આપણને ફરમાન મળે છે કે ફક્ત આરાધના કરતો માણસજ નેક હોવા નોંધએ એટલુંજ નહીં પણ તે યજ્ઞતની નૈયતે જે ક્રિયા યજ્ઞ હોય તેની ચાસની પણ નેક માણસજ કરવી નોંધએ. પણ અગર જો કોઈ બદ માણસ તે ઇનએક્ષી ક્રિયાની ચાસની કરે છે તો તે ક્રિયા જે યજ્ઞતને પુગતી નથી એવું માલુમ પડે છે. એને મળતો એક ફકરો આવાં યજ્ઞતના ૯૧-૯૬ ફકરાઓમાં આવે છે કે જ્યાં અશો.....બીજા દાખલા હોમયજ્ઞત; ઇજરનેહા જરથોસ્તના સવાસના જવાબમાં અર્ધસિર કહે છે, “ક્રિયા ક્રીધેક્ષી.....વસ્તુની ચાસણી દીનના એકમ શીખેલા........વીગેરે એવા તું અધૈરમાં તેજ ચાસણી કરવી (અને) મારી આ ક્રિયામાંની ચાસણી-દુસ્તમ ગોસ્તાવાળાઓએ લુપ્ત એ.....વીગેરે તથા આધગા એહેરા-જુરા ધાતકી વીગેરે એવી જુરી આદતવાલા અને ખામીવાલા માણસોએ ખાવી નહીં.” આવીજ રીતતું બીજું આપણને તીર યજ્ઞતના ૫૯-૬૧ માં ફકરામાં અને એહુરા યજ્ઞતના ૫૧ થી તે ૫૩ સુધીમાં આવે છે અને ત્યાં તો વધારે એમ મળે છે કે એવા બદ માણસાં જે તે ઇજેક્ષી ચીજને હાતમાં પકડે તો..... વીગેર તીર યજ્ઞ અને એહુરામ યજ્ઞત જે ક્ષયદો આવે છે ૦ પાછો ખેંચી લે છે એટલુંજ નહીં પણ વધારે

તુકસન જેમકે “ધરાન દેશમાં (એટલે કોઈપણ દેશ જ્યાં જરથોસ્તીઓ વસ્તી હોય ત્યાં) માણસો મારખાવો લસુરો ધસારો કરી આવે વગેરે બીજાં” તુકસાને દેશને લગતાં કરે છે. આની મતલબ જે રીતે કરી શકાય (૧) એક જગ્યાએ એક ધર્મી નેક માણસ પોતાનાં ખરા અંતઃકરણથી અમસાસ્પદ યજ્ઞતની આરાધના કરીને તેઓની પાસે નેક મુરાદોની લાગણીથી હાંસલ કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. ત્યારે તેની આવી મુરાદો તે અમસાસદો તથા યજ્ઞતો બર લાવે છે પણ જગ્યાએ એવા ધર્મી માણસની આરાધના ક્રીધેક્ષી ક્રિયામાંની ચાસણી એક વરસ અમશુ અધર્મી માણસના હાથમાં તે જાય છે ત્યારે તે એ ચાસણીને એટલે પુદ ક્રિયાને એક વેહેમભરેલી ધારે છે અને તેને ધીકરે છે ત્યારે જે અમસાસ્પદોની તથા યજ્ઞતોની..... માટે આ આરાધિકી આ ક્રિયામાંની ચાસની હોય છે, તે અમસાસપદો અને યજ્ઞતો તેથી નાપુશ થાય છે, અને તેથી તે પેલા ખરા ધર્મી માણસની મુરાદ બર આવતી નથી. (૨) આ વખતની એક શોધ પ્રમાણે મેગનેટીક ઓરા (Magnetic aura) કે જેને આપણે “મેરિડ” કહીએ છીએ (કે જે આપણે આપણા અશો જરથોસ્ત સાહેબના માથાં ઉપર કુંડાળ જેવું નોંધએ છીએ તથા જે મેળવવા માટે તુરાની ધાતકી અદ્રાસ્થાએ મેળવવાને માટે અગ્રેસરને આરાધી હતી પણ તેની બદ મુરાદ બર ન આવી હતી.) કે જે દરેક માણસ પર હોય છે પછી તે માણસ લોકો હોય કે ખૂરા, અને જગારે આ પાક ઇજેક્ષી ક્રિયામાંની ચાસની એક ખૂરા માણસના હાથમાં જાય છે કે જેની અંદર Unsympathetic aura હોય છે કે જે Cicra તે પાક ચાસની ઉપર ખરાબ અસર કરતી હોવી નોંધએ અને તેના સમમથી તે પાક ક્રિયા ખરાબ થવાથી તે અમસાસ્પદો તથા યજ્ઞતોને પુગતી નથી અને તેથી પેલા ધર્મી માણસની મુરાદો બર આવતી નથી. આપણા ધર્મ પ્રમાણે આ આરાધનાની બાબત ઘણીજ બારીકાથી એટલે એક નાના બાગની જેટલી પણ બારીકથી ભરપૂર છે. પણ તે બીજાં કેનાં ચોડાજ સ્પષ્ટમાં એક બીજી ઉપોદ્ધાની બાબત સંબંધે

સમાપ્ત કરીશ. તે બાબત આએ છે કે અમસારપદો તથા મુજ્જતોમાં એવા છે કે જેઓ માણસની ખાસ આરાધના માટે તથા તેઓની જળવધૂ તથા સંભાળને માટે તથા તેઓ આશા રાખે છે-અને જે તેમ નથી કરવામાં આવતું તો તે યજ્ઞદોને સામે જે દેવો હોય છે તે દેવો તેઓ પર ગાલેખ આવે છે અને તે દેવો એ યજ્ઞતો પર ગાલેખ આવાથી આપણુ માણસ જાત પર તે દુઃખ દરદ અને બીજાં એવાં ખરાખ કરેલો લાવે છે. આના દાખલા આપણને તીર યસ્તમાંથી તેમજ પંદીદાદની ૧૮ મી પ્રગર્હમાંથી મલી આવે છે. તીર યસ્તના કેરદા છઠ્ઠામાં ૩૬૨ ૧૦ થી ૩૪ સુધી એ બાબત પર એક લંબાણુ સરખું બાન આવે છે. જેનો કુંકે સાર આ પ્રમાણે છે. એ યસ્તમાં એમ છે કે ત્યારે માણસ જાત એ પછી આરાધના નથી કરતું ત્યારે તેની (તીર) ઉપર અપોપ નામનો દેવ ગાલેખ આવે છે કે જેના સજળથી વરસાદ, કે જેની ઉપર તીર યજ્ઞત મવકલ છે, તે પડતો નથી અને તેથી આ દુન્યાના લોકો ખોરાકની તંગીમાં આવી પડે છે તથા બીજા ખરાખ રોગો જેવા કે મરકી-દુકાળ વગેરે પડે છે. એવી હાર

થયા પછી તીર યજ્ઞદ ક્યાંદ કરે છે કે જે તેને માણસ જાત જેમ બીજા યજ્ઞતો આરાધે છે તેમ આરાધતે તો તે ગાલેખ નહીં થતે. આ ક્યાંદથી તેને અહુરમજ્દ પોતે મદદ આપે છે અને તેને આરાધે છે કે જેથી તે તીર યજ્ઞત પાછો તે અપોપ દેવની ઉપર ગાલેખ આવે છે અને તેને મારીને હાંકી કાઢે છે અને પછી વરસાદ લાવે છે. દુન્યાના લોકોને આપાદ કરે છે વીગેરે. બીજું લંબાણુ પંદીદાદની ૧૮ મી પ્રગર્હના ૧૮ થી ૨૮ ૩૬૨માં આતરાતું બાન આવે છે કે જ્યાં આતરા રાતના પહેલાં પહેરમાં ધર ધણીને, રાતના બીજા પહેરમાં ખેડુતને અને રાતના ત્રીજા પહેરમાં તે અશો શરોસને અરજ કરે છે કે જે શરોસા પદોદર્શ નામના મરધાને ઉધમાંથી જાગૃત કરે કે જે માણસને ઉઠાડે છે ત્યારે આતરા અરજ કરે છે કે મારી સામેનો દેવ આજરા મારી જીંદગીની સામે હુમલો કરવાને આવી પહેચે તેની અગાઉ તમે ઉઠો અને મને સડી કાઢીથી શેશન કરો અને તેમ ક્યાંથી તે આતરા તે માણસને યોગ્ય પ્રમાણમાં સુખ આપે છે. (અધુર)

અસાર સંસાર.

લખનાર:—મી. મનહર વરતેજવાલા.

(ગાંધી.)

અરે જીવડા તું જાણી લે જગતમાં કંઈ ન જોવાતું
સુખો કે દુઃખ દેખીને ન હસવાતું ન રોવાતું
મથે મિથ્યા મહેનતથી ફસાઈ આશને ફાંસે
મળે ક્યાંથી મલાઈ કહે જ્યાં પાણીનું વલોવાતું
નહીં ત્યમ સાર સંસારે આંહો નિશ જે અસારજ છે.
કહે શું તારવે તેમાં જ્યાં કંકરનું છે સોવાતું
ભલે કોટી પ્રયત્નોથી કરે સંભાળ તેની પણ
ન દેખે દુધ તે કહિયે વરોણીમાં શું દોવાતું
મટે નહીં કોઈ કાળે એ સલા જે કાયલા કાળા
ધૂએ ધરી દુધમાં પણ તે છે તેનું વ્યર્થ ધોવાતું
જગત આ શુન્ય જાણીને ભલે લાવથી લગવત
કહ્યું મનહરનું માનીને ન કરે પત્યર નિજોવાતું.

આચાર્યવર્તના વીર રત્નો.

[૧૭]

ધી ઑનરેબલ જસ્ટીસ સર દિનશાહ ધનજીભાઈ દાવર નાઇટ.

(લખનાર:—જે. એલ. ડી. બારભાયા.)

If you deny me, fie upon your Law,
there is no force in the decrees of
Venice: I stand for judgement:

answer shall I have it ?

(Shakespeare.)

ન્યાય સત્યતાએ નષ્ટી, જે સત્ય નહિ તે ન્યાય નથી;
ન્યાય ખરો એ કહેવાય, જેમાં અસત્યનું માપ ન લેવાય;
ન્યાય તણી તે પ્રાણાલીકા, શું નહિ અર્પશે તે—

ન્યાય જીધીકારી શાશનિકા ?

(જેકોબન.)

મી. ધનજીભાઈ દિનશાહ દાવર નામના એક જરથોસ્તીને ત્યાં એકના એક પુત્રનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૫૬ ના નવેમ્બરની ૬ દી તારીખે થયો, જેનું નામ દિનશાહ રાખવામાં આવ્યું. દિનશાહે ગુજરાતી માતૃભાષાનું શિક્ષણ લીધા પછી અંગ્રેજ વિદ્યાભ્યાસ પ્રોપ્રાઇટરી હાઇસ્કૂલમાં પુર્ણ કીધો, અને વિશ્વ-વિદ્યાલયની કેળવણી લેવા માટે એલરીનસ્ટન કોલેજમાં અભ્યાસ ચાલુ રાખી ઉપાધી મેળવી વિરામત ખાતે વધુ વિદ્યાભ્યાસાચે જવું ઉચિત ધાર્યું.

મી. દિનશાહ દાવરે ઇંગ્લન્ડ જઈ 'ભીડલ ટેમ્પલ' દ્વારા કાયદાનો અભ્યાસ ૧૮૭૭ થી બીજી રાખ્યો અને ત્રણ વર્ષ બાદ ૧૮૮૦ માં કાયદાશાસ્ત્ર રૂપે ઉપાધિ મેળવી, સ્વદેશ લાગી આગમન કીધું. મુંબઈ આવી બેરીસ્ટરને. ધંધા શરૂ કીધો, અને કાયદા શિક્ષણાલય (Law College) માં ગુરુ (Professor) અને પછી તેતા (Principal) રૂપે કામ કીધું. મી. દાવરની ખ્યાતિ કાયદાશાસ્ત્રી રૂપે વધતી ચાલી, જે દરમ્યાન મી. બાળ ગંગાધર તિલકના તરફથી બેરીસ્ટર રૂપે કામ કરી મી. તિલકના પ્રથમના મુકદ્દમાં તેઓએ સારી પ્રખ્યાતિ મેળવી જેને લીધે ઇ. સ. ૧૮૦૬ માં તેઓને

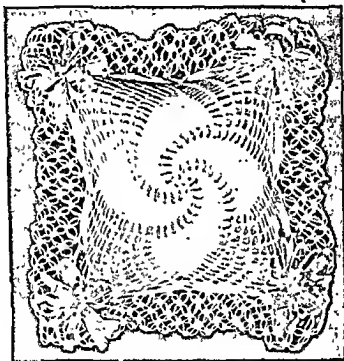
મુંબઈની વડી અદાલતના ન્યાયાસન ઉપર બિરાજમાન કરવામાં આવ્યા. જે દરમ્યાન તેઓની પાસે ધણા જાણવા બેગ મુકદ્દમાંઓ આવી ગયા છે, છતાં પારસી પંચાયત, મી. તિલકનો બીજો મુકદ્દમો, રૂપેસી બેંક અને કેટલાક પારસી મુકદ્દમાંસારી મુકદ્દમાંઓ જે તેઓ સમક્ષ આજ્ઞા હતા તે આપણું લક્ષ બેચે છે.

તેઓના ન્યાયાધીશ તરીકેના કાર્યોની પ્રસંશાએ નામદાર સરકારે તેઓને ઇ. સ. ૧૮૧૧ માં 'નાઇટ બેચેલર' ની પદ્ધતિમાં મૂકી અંગતમાન બદ્યું છે. થોડા માસ પૂર્વે તેઓ વડા ન્યાયાધિશ તરીકે બીરાજ મુકયા છે, અને મુંબઈની અદાલતમાં ન્યાયાધિશ રૂપે ધી ઑનરેબલ જસ્ટીસ સર દિનશાહ પ્રથમ પારસી હોવાથી આખી પારસી કોમને પ્રથમ અગ્ર ન્યાયાધિશ ધરાવવાનું જે માન મળ્યું છે તે માન મેળવી આપનાર સર દિનશાહ પહેલાજ છે. તેઓને એક પુત્ર અને બે પુત્રીઓ છે. પુત્ર મી. દાવર કાયદાશાસ્ત્રી છે અને તે અત્રે પોતાનો ધંધો ચલાવે છે.

ચાલુ નવેમ્બર માસમાં અઢવાળ વર્ષ બેનાર સર દિનશાહ લાંબું આયુષ્ય બોગરી સત્ય માર્ગે ન્યાય રાજ અને પ્રજા ઉલ્લખના આશિર્વાદને પામેા અસ્તુ :

નામદાર બ્રિટીશ સર દિનશા દાવર નાદૃડ.

‘લીલી’ પીનકુશનકવર.

ફેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—Irene.

“લીલી” પીનકુશન કવર.

આ કવર માટે “પેરી-લુસ્ટા” દોશનો એક ગોથ અને નંબર ૨ નો લોખંડો સુધે લેશો તો પાંચ ચોરસ ઈંચના માપન કવર થશે.

૫ સાંકરી લઈ તેની ગોળ રીંગ બનાવો.

પેટેલો રાઉન્ડ—૫ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, એ પ્રમાણે ચાર લુપ બનાવો, ૬ સાંકરી.

બીજો રાઉન્ડ—૪ આંટા વગરના ટાંકો પેટેલા લુપમાં, * ૬ સાંકરી અને ૩ આંટા વગરના ટાંકો પાસેના લુપમાં, * થી બે વખત ગુથો, ૬ સાંકરી.

ત્રીજો રાઉન્ડ—* ૩ આંટા વગરના ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૨ આંટા વગરના ટાંકો આગળ ગુથેલા, ત્રણ આંટા વગરના ટાંકો પેટેલા બે માં, ૬ સાંકરી * થી ત્રણ વખત ગુથો, ૬ સાંકરી.

ચોથો રાઉન્ડ—* ૪ આંટા વગરના ટાંકો પાસેના લુપમાં, એક આંટા વગરનો ટાંકો દરેક ટાંકામાં, સીવાય છેલ્લા, ૬ સાંકરી, * થી ત્રણ વખત ગુથો.

ચોથો રાઉન્ડ સાત વખત ગુથો.

પાંચમો રાઉન્ડ—૬ સાંકરી * એક આંટા વગરનો ટાંકો ગુપનો છેલ્લા સીવાય દરેક ટાંકામાં ૬ સાંકરી; એક આંટા વગરનો ટાંકો બે ગુપની વચમાં સાંકરીના લુપમાં, ૬ સાંકરી, * થી ત્રણ વખત ગુથો ૬ સાંકરી.

તેરમો રાઉન્ડ—* એક આંટા વગરનો ટાંકો ગુપનો છેલ્લા સીવાય દરેક ટાંકામાં, ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૬ સાંકરી, * થી આખો રાઉન્ડ ચાલ ત્યાં સુધી ગુથો.

હવે તેરમા રાઉન્ડ પ્રમાણે નવાં સુધી આંટા વગરના ટાંકોના ગુપ બધે ટાંકોના થાય અને બંને ગુપની વચમાં સાંકરીના લુપો ૧૨ થાય, ત્યાં સુધી રાઉન્ડ ગુથ્યા કરો. ૭ સાંકરી અને એક આંટા વગરનો ટાંકો, ફરતો ગોળ ગુથી જાઓ. અહીં કવરની આગલી બાજુ ખલાસ થઈ. હવે પાછલી રાઉન્ડ માટે ૫ સાંકરી લઈ ગોળ રીંગ બનાવો.

પેટેલો રાઉન્ડ—* ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, * થી ત્રણ વાર ગુથો એટલે સાંકરીના ચાર લુપ થશે. ૭ સાંકરી.

બીજો રાઉન્ડ—એક આંટા વગરનો ટાંકો પેટેલા લુપમાં, * ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, એજ લુપમાં; ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં; * થી આખો રાઉન્ડ ગુથી જાઓ.

ત્રીજો રાઉન્ડ—૭ સાંકરી, * એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો એજ લુપમાં, ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૭ સાંકરી, * થી આખો રાઉન્ડ ગુથી જાઓ.

આ પ્રમાણે ૧૨ લાઈન ગુથો. હવે બંને ભાગોને સાથે પકડીને ત્રણે બાજુએ ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો ગુથી જાઓ. ચોથી બાજુએ ગુથતી વેળા ફક્ત આગલીજ સાધડના ભાગમાં ગુથવું પાછલો ભાગ છુટોજ રાખવો કે જેથી કુશન અંદર મુકવાને બને.

હવે કુશનની ચારે બાજુએ જે ગોરૂર છે તે “સોલોમન સ્ટીચ” ની ચાર લાઇનની બનેલી છે. આ “સોલોમન સ્ટીચ” એટલે તો જાણીતા છે કે તેની વીગત આપવાની જરૂર નથી.

“કેહેને માટીડાઓ અદેખા નથી.”

પ્રભાતના બાત વાંચકો! સમજોજ કે? માટીડાઓ કહેછ કે “હમે કાંઇ ભૈરાની કાની અદેખા પરતા નથી.” શું એ ખરી વાત છે? નાટ આ ખીટ. જુઓ મારી ઉપર શું વીત્યું છે? ને મારો માટીડો ઉલટુંજ અમળને કેવો અદેખો થઇ ગયો હતો.

તે શનીવાર હતો. મારા નવલશા ઓશીશ સીધાયાં હતા. સવારના આસરે અગયારેક વાગે મારાં માથજીએ બોય પાસે મને તેજવી કારણકે તે દહાડે એવજી સંધિરાં કરવાના ઉતાં મને કામે લાગવા બોલાવી હતી. મારા નવલશાતું બોણું ઓશીશે એકલી ખાઇ ખાઇ હું મારાં માથજીને ત્યાં સીધારીને જતી વખતે મારા નવલશાની જાણુ માટે નીચલી ચીડી લખીને ટેબલ પર મુકી, કારણકે તે સનીવાર હતો ને નવલશા જલદી આવનાર હતા. હું ત્યારે ત્યાર પછી હું ચીડી મુકીને ગેઇ. એ ચીડીમાં શું લખ્યું હતું તે જુવો.

“મારા બહાલા નવલશા,

મારાં માથજીએ મને બોલાવી ને તેથી હું ત્યાં ગેઇય, તેમજ મારા “ડોલી” માંથી જીવ ભરાઇ રહેયો છે તેનેથી મલતી આવશ ને કીસી આપતી આવશ. હું જમી ખાઇને રાતના આવશ. બોય તમેને બોણું આપશે. ફર કરશે ના. લીન તમારી બહાલી નાજું.”

માથજીને ત્યાં સંધિરાં બનાવ્યાં ને હમેએ આપ્યા તેમજ થોડાં મારા નવલશાને માટે લઇ જવા રાખ્યાં. રાત પરી ને હું જમી ખાઇ, મારા ડોલીને મલી, કીસી લઇ, રમાડી, ધરે ગેઇ પણ ઓજળ! બહારથી બારણું બંધ! ધણીક જુમે પાડી, મારી સાથે સંધિરાં લાવેલી આપાએ બારણું ઠોક્યાં, ઉપર નીચેના બૈરાઓએ બારીએ ઠોક્યાં કર્યા પણ મારા નવલશાએ બારણું બોલ્યાં નહિ. હું તો મરે પાણી પાણી થઇ ગઇ ને જ્યારે મેં ધણીક જુમે પાડી ત્યારે નવલશાએ ગુસ્સામાં બારણું બોલ્યાં.

“નવલશા આને એટલા ગુસ્સામાં કાંય છેવે મેં તેવજીને પુછ્યું.

“ચાલ મુંગી મર! વલી પુછેય કે ગુસ્સામાં કેમ છેવે! જાતોરો જે હોય ત્યાં જ ને “કીસી આપ.” નવલશા ચીરકાતા ન્યુસ વાચતાં બેઠા.

“એ આય શું કહેવાય? મરે એ તમે શું બકાય! કોણ મુવો હોય ને કોણ મુવાને કીસી આપું?”

“કોણ મુવો હોય ને કોણને કીસી આપું?”
“હા, હા, વલી નવલશા તમે ને એમ બોલવું નહિ એમ એ હું તો મારાં માથજીને ત્યાં ગયલી.”

“હા માથજીને ત્યાં ગયલી ને ડોલી શોલીનેથી મલતાં આયાં ને કીસી આપતાં આયાં. એવા ડોલી સોલી ઉતા તો પછી મારી સાથે પરણવાતું શું કામ ઉતું? જની હજુરથી ડોલી સાથ પરણી જની!”

“મુવો કોણ ડોલી ને કોણ સોલી! નવલશા આને એ શું બલતું બલતું બકાય?”

“બલતું બલતું બકાય! તેં ચીડીમાં શું લખ્યુંય કે હું ડોલીમાં જીવ ભરાઇ રહેયોય તે તેને મલતી આવશ ને કીસીથી આપતી આવશ. એ નાપાક કોણ ડોલી મુવોય? બોલની ક્યાં રહેય? વલી સાથે લખી ગેઇ કે હું મારા ડોલીને મલતી આવશ.”

મરેરે! હવે મને સમજ પડી. આય તો આંધરે બેહેર કુદાયું!

“નવલશા, તમે ધણી અદેખા થયાછ. કેહેને માટીડાઓ અદેખા થાયજ નહિ.”

“અદેખો નહિ થાઉં! મારી સાથે પરણીને હવે તું બીજા સાથે દોસ્તી રાખેને—”

“અરે પણ તે ડોલી કોણ ઉતો તેતમે બોલોય કે?”

“હોરો કાઇ ચોર, હોદર, લકગો, કાગરો, મુછ, બેવજા, મારે હાથનો માર ખાનારો, કમખખત, મને મને તો ખરો પછી તેની—” મારા નવલશા હવે ધણી

ચુરસામાં આવી ગયા ને ટેવલ સાથે હાથે હાથ અમરવા લાગ્યા ને હવે મારેથી બેવાઈ નહીં રાક્ષવાળી મેં ભરમ ખુલ્લો કીધો.

“અરે પણ નવલસા, કાંઈ અમથો છું? દુઃખમાં નાખેલો? કાંઈ એટલા બધા ઉરકેરાવેલો? એમ તે હું બેવડા, છેલ્લે કે પરપયાં પછીની બીજા સાથે દોરતી રાખું.”

“ત્યારે બોલ કોણ આપ મુશ્કેલી છે?”

“નવલસા, એ કાંઈ માટીડો નથી. એ ડાહી તો મારો પાલેલો મારાં માથાંને ત્યાં કુતરો છે. નાનપણથી મેં પાલ્યોય.”

“એમ?” નવલસાએ હવે ઠંડે અવાજે પુછ્યું.

“હા એમજ! તમેથી હરવાયા, નકામાં ખરાયવા. કેહેજે માટીડા તો અદેખા યાપજ નહિ, બોલ બોલ.” નવલસા હવે ધીરા પડ્યા ને સાથે લાવેલા સાંધરાં આંધવા લાગ્યા ને થંડા પડ્યા.

“પ્રભાત” ની વાંચક બાલુઓ, ચીડી લખે ત્યારે ખુલ્લું લખાણે કે તમારા માટીડાઓ એમ ઉધું સમજ પોતાની આંખમાં ઝેર નહિ લાવે.

(મીસીસ જર્વા બરબેર ચીનાઈ.)

મને કાલેજ કાંઈ નહીં કહ્યું?

માથ—નહીં દીકરા અદી, આજે વરસાદ ધણોજ જોરમાં છે. હું ધારૂં છે આજે તું રકુલમાં નહીં જાએ તો સાઈ.

આ સાંભળી અદીનો ચેકરો ખીચનાને બદલે જરા કરમાયો.

માથ—કાંઈ શું છે? રકુલમાં નહીં જવાતું તેથી દલગીર થઈ ગીયોછ કે? ગણો દીકરો છે.

અદી—મને ગઈ કાલનું કહ્યું હોતે તો રાતના બે કલાક મહેનત કરીને લેસન કીધું તે કરતેજ નહીં! વરસાદ બી ધડીપટ જેવો કાલે રાતવીજ કાંઈ નહીં આપ્યો હોસ?

(નોસાકરો કહી.)

સમજી દીકરો.

“કેવો ડહોલો ને સચાણો દીકરો” માથજ બોલયાં “ભોંધ પર પરી ગીયો તોબી જરાક રક્યો નહીં, એમજ કથે દીકરા!”

“માથજ તારા કોઈ સાંભળનાર ઉતુંજ નહી, તો પછી હું રહીને શું કર?”

(સોલન.)

દુરજ બેસું.

માથ—મંચેર, જલ જસાવાલો ધણો ખરાજ દુકતો છે, તેથી તેનાથી દુરજ રહેજે હું દીકરા!

મંચેર—હા મમા, હું એનેથી દરરોજ દુરજ રહેઉં. એ પહેલા બાંકપર બેસેજ ને હું છેલ્લા પર.

(નોસાકરો કહી.)

ધંધાવારી કુંનેહ.

“નાસ્ત્રા પીકચરો મને મુલ્લ ગમતાં નથી. મળે. હતાં મોટાં કેનવાસ પર હોય તે મને ધણાંજ ગમેજ.”

“હું તાહરે તમે કોઈ આદનાં ખાં હોશો!”

“નહીરે, હું તો પીકચર ફ્રેમ મેકર છેલું!”

(સોલન.)

કેટલા વાગ્યા?

જુઓ—મારા બાવા પુછે છે તમારાં ધડીયાળમાં કેટલા વાગ્યા?

પડોસી—ચારને વીસ.

જુઓ—તો મારા સાહેબ ચારને વીસ ચોવીસજ કહી દેવેતી વરી.

(નોસાકરો કહી.)

એક નમ્ર પાદ.

“મારો બધો સાગીન ગાડામાં ભરાયોછ કે?”

“હાજી.”

“કંઈ રહીતો નથી ગયું? બેજે પછી—”

“નહીજ, એક ખોટું દાઢકુની નથી રહી ગીયું.”

(સોલન)

પણ પુછવાનું કંઈ કારણ?

મવાલી—આહજ, પેલો ડગલો પાટલુન ધોવાનાં છે તે આપો.

ધર ધણીઆણી—કીયો ડગલો પાટલુન?

મવાલી—શેકનો કેશમીરનો ડગલો ને પાટલુન છે તે આજે એવણુ ઓશીસમાં જતાં જતાં હમારી દુકાને આજ્યા ને કહયું કે મારો ડગલો પાટલુન ધોવાનો છે તે ઘેરથી લઇ આવજો.

આહ—ત્યારે એવણુ આજે તમારી દુકાને આવી બીધા?

મવાલી—હા આહજ.

બાઈ—એવણુ સારી કાની તો ઉતા કેની?

મવાલી—હાહ.

બાઈ—ને ખરેખરી રીતેજ બોલતાંતા ચાલ-તાંતા કે?

મવાલી—હાજતો વરી. પણ એમ પુછવાનું કંઈ કારણ?

બાઈ—કારણકે આજે આઠ વરસ થયાં એવણુ તો ગુજરી ગયાહ.

(નોટ—પેલાએ ગુપ્તગુપ્ત ત્યાંથી પોગારા માખ્યા.)
(નોસાકરો કછી.)

“હેરી, એ તું કરેજી શું? આટલો નાનો છે ને બીડી પુકે છે? તારો બાપ હમણા જોય તો શું કરે?”

“એરજ દુકે તો!” હેરીએ કહયું, “કારણ એ એવણુનીજ સ્પેશયલ મેકરની બીડી છે!”

(સોલન.)

રામબાણુ ઇલાજ!

મીસીસ—ગકટર, હું ધારૂં કે મારા કાનરા-શાહનાં બેળને કાંઈ અડચણ થયતી છે. ખરેખર તેમ છે કે નહીં તે શોધી કહાડવાનો તમારી પાસે કાંઈ ઉપાય છે?

ગકટર—ધણે સહેલો ઉપાય! તમે તેને કહો કે “હું તમારી સાથે કદી વાતજ કરવાની નથી.” એ સાંભળીને જો તે હસે તો જાણ્યો કે એવણુને બેળ તદન સલામત છે.

(નોસાકરો કછી.)

હુશીયારી કોઇના આપની છે?

“મરેરે વરી તમે હારમાત્રમ શાનું ઉચ્ચા શાપા!” મીસીસે કહયું, “ચુવા પેલા પાસેના હોમજ પાસે એક થોભણું બરેણું છે તેથી એ આખો દહારો મારું ભેજું આહ જાય છે તેમાં તમે એક વધુ ઉમેરાયા!”

“હવે તું ચુંગી મરની સમજે નહી તાહરે! એ એ એનીજ પાસેથી વેચાતુ લીધુંછ. હવે એ શું વળરશે! એનું કપાળ!

(સોલન.)

વાગો બદલીને જાવો?

બેરાંમ બારીયા આપડો બચાંથી બહુ કંટાલી ગયો હતો. એક દિવસે તો તેવણુના મીનકની સ્ટીમ ૧૨૪૫૫૦ ડીમી જેટલી થઈ ગઈ અને આખરે તેવણુ આપધાત કરવાનો ઠરાવ કર્યો.

ફેટો લઇને નીકળતાં બારણાં આગમ મેમસાહેબ મથ્યાં. “કેમ! વરધોડો કયાં ચાલ્યો?”

“બસ, બસ, બચાહ, હવે હું તારી આવી મરકરીથી તદન કંટાલી ગીયેછ. આજે સાંજ સુધીમાં તો હું દરીયામાં મારી લાસ તરતી જોસે!”

“અંહાં એમ છે? પણ આજે તમારો ડગલો, ફેટો ને આજનો નવો કેરો વાગો બદલીને જાવોની!”

(નોટ—બેરામજીના એરડામાં વાગો બદલવા સધાન્યા તે ઉંઘ આવી તે જાણી કરી ગયા.)

(નોસાકરો કછી.)

અનુભવ લેઓ!

પેલો રૂસતમ વીધવાને પરણ્યો ને હવે ખરેખરે પસતાયછ. કહે જો વીધવા સાથે કદીથી પરણુનું નહી.

કાંવ?

ઘેરે રાતના મોડો આવેજ તેનાં કારણમાં એનાં જુનાં લીધ્યાં બાદણા આવી રાકતાં નથી

(સોલન.)

તખીખી નીખંધ.

લખનાર—ડૉ. જાંહગીર ખરૈદલ દાદા એલ. એમ. એન્ડ એસ.

(પુસ્તક ૧ લાના પાને ૫૭૯ થી ચાલુ.)

તનદુરસ્તીનો નિયમ તોડીને દવાદાર વડે તનદુરસ્તી જાળવવાનો ખોટો ખ્યાલ ટેકવનાર એક અગત્યું સાધન તખીખી સલાહ અને સારવારની ચાલુ રહી છે. મજકુર રૂઢી મુજબ દવાના ધીચારા ધીચાવવામાં તખીખી મંડળના મોટા ભાગનો શુભરો ચાલે છે, વાળખી સલાહની કીમત પિઠાનવામાં આવતી નથી, તેનું દામ આપવામાં આવતું નથી. જે તખીખી મેદેનત લેખને ધરાકને સમજાવે છે કે તેને દવાના ધીચારાની જરૂર નથી અને ઘટતી સમજા આપે છે કે ચોક્કસ નિયમ પાળવે તે સારી તનદુરસ્તી જાળવી શકશે, તેને મજકુર સલાહનું કંઈપણ દામ જરૂર નથી, અને તે ધરાક ખોલે છે, એટલે વખત જતાં, તેની આવક સંબંધી સ્થિતિ દુષ્કાંતક યથા પડે છે; જ્યારે તેના ધંધાદારી બાદખાધો કે જેઓ જે આવે તેને નુસ્કાનું ખીલાડું ચીતરી આવે છે, તે જો કુનેદુષ્ટી કામ લે છે, તો તેને ત્યાં ટંકશાળ ચાલે છે. કહે છે કે એક ચતુર વૈદરાજ એક શ્રીમંત ધરાકને બે નુસ્કાની દવા એકેક પછી ફેરવી ફેરવીને આપતો હતો, અને મજકુર ધરાક મહીનાના મહીના દવા લેખ જત રોજ દો વડે કરાવતું હતું. એક વેળા વૈદરાજનું બહારગામ જવું થયું ત્યારે તેને પોતાની જગા રાખનાર બેટાને દવાલો આપ્યો, કે સાત દીવસ એક નુસ્કો બનાવી આપવો અને તે પછી સાત દીવસ બીજો નુસ્કો બનાવી આપવો. બેટાએ જોયું કે પહેલા નુસ્કાથી ફાપદો થાય છે, એટલે તેને તેજ ચાલુ રાખ્યો. વૈદરાજ પાછા ફરે તેટલાં દરદી સાંજે થયો અને દવા લેતો બંધ પડ્યો. વૈદરાજ આવીને પુછે છે કે પેલા ધરાક કેમ નથી આવતો? બેટાએ હરખાંખે જવાબ વાલ્યો, કે તેને પહેલા નુસ્કાથી ફાપદો થયો, માટે તેજ ચાલુ રાખવામાં આવ્યો એટલે તે સાંજે થયો, વૈદરાજે નારાજ થઈ બેટાને હપકો આપ્યો, 'સુખે' અત્તાડી એ તેં શું કર્યું? તેં મારો રોટલો ખોરવ્યો, તેને થોડે દીવસે

બીજો નુસ્કો કાંપ નહીં આપ્યો, પહેલોજ નુસ્કો કાંપ ચાલુ રાખ્યો? એ તો શ્રીમંત છે, રોજ દવા લેતાં એને ક્યાં ખોટ જવાની હતી; હવે હું ગરીબ માણસ ક્યાંથી રોટલો રળી ખાવશ. એવો મામલો અભણ વૈદ વર્ગમાં રળુ થાય છે, તે ના પાડી નહીં શકાશે, અને તે વડે ચોક્કસ લોકોમાં એવો વિચાર ટકી રહે છે, કે તનદુરસ્તીની જાળવણી માટે રોજ દો ચાલુ દવા લેવાની જરૂર છે. તખીખી મંડળ ઉપર એવો ગંભીર અરોપ મુકી નહીં શકાય, પણ એક બીજા પ્રકારનું ખેણ કોટક થાય છે તે ના પાડી નહીં શકાશે, અને તેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ એક દાખલા વડે રળુ કરી શકાશે. મારા તખીખી અભ્યાસનાં પહેલાં વરસમાં એક બાળક સીકે ધરવે તેને લેખને હું મારા કુટુંબના તખીખી કને જતો હતો. તખીખી સાહેબની ટેમજ આગળ અધીરાં ધરાકનો ધસારો ચતો હતો. અમુક ધરાકની હકીકત શરૂ થતાં વાર તેવણ નુસ્કો લખવાનું શરૂ કરતા હતા, અને તે પુરો થવે રળુ કરતા હતા. કાંઈ બોલકાનાં આંધ તનકો કરતાં હતાં કે, 'દાકટર મારી હકીકત પુરી નથી થઈ તેટલાં દવા-શું લખી આપી' ત્યારે તખીખી સાહેબ ઠટે કહેજે જવાબ વાળતા કે, 'અજા બોલો, અમ સજ સમજતા' અને દારતાન પુરું થવે હથીને પેલો નુસ્કો કરી રળુ કરતા કે, 'અમ સજ સમજતા, એ સખકા દવા અમ લીખ દીવા.' ધરાક સતોશ પામી કમપાઈદર કને જતાં અભીપ્રાય આપતાં કે, 'સુવો છુધો બરો કાગરો છે, બધું જરામાં સમજ જાય.' કમપાઈદર નુસ્કો બનાવતો, જે લગભગ સધલાંબી માટે સોદા બાઈકાર્થ અને એસીદ સીડીકનો દીકામાં આવતો હતો. દવા બનાવવે એસ નીકકીને શીલુશીલુ થયું હતું, ત્યારે ધરાક વાત કરતાં હતાં કે 'એવી દવા ઘણી જલદ હોં, જોયું કે, બનાવતાં બનાવતા શીલુ શીલુ થાયશ; અને બીજાં તાપસી કરતાં કે, 'હારે માય, દવાતો

એવી જલદ કે તે દહારે હું લેઇ ગઇ, તે જુએ ફાટક કરીને ઉડી ગયો.' એ રીતે સેંકડે નેવુથી વધુ ટકા ધરાકને ફક્ત સોડા વાટર પાવામાં આવતો હતો, અને ઘણા દાખલામાં ખુદરત દરદ સાઈ કરતી હતી, ત્યારે તપ્તીમીને તેનો જશ મળતો હતો, કારણ કે તે થોડું બોલવે 'અધું' સમજી ગયો.' અને તેને 'દવા એવી જલદ આપી કે ફાટક દેખે જુએ ઉડી ગયો.' પણ મારાં ખેશી બાળકને ફાયદો નહીં થયો. રોજીંદી હકાકત લેઇ જઇ દીવસો તુલીક ફરીયાદ કરવા છતાં સોડા બાઇકાર્થ અને સીટ્રીક એસીદનો નુસ્કો ચાલુ રહ્યો. હું ખીજવાણ ગયો અને બાળકના માથાપને સમજાવીને બાળકને ખીજ તપ્તીમ આગળ લઇ ગયો. તેવજુ પણ સેંકડે નવાણુ ટકા દરદીઓને એકજ નુસ્કો લખી આપતા માત્રમ પડ્યા, કે જે નુસ્કો સેન્ટોનીનનો પાઉંદર અને સુનામખીના મીક્ષરનો હતો. પેલાં બાળકની ખીમારી કરમની હતી, તેને કરમ પડ્યા અને શહત મળ્યો, એટલે મજકુર તપ્તીમની જોજીયા વાહુવા બોલાઇ. પણ તેવજુખી ઘટતી તપાસ પછી નુસ્કો લખી આપના નહીં હતા, તેવજુનો સુંઠનો ગાંઠયો તે હતો. એક ત્રીજ તપ્તીમનો સુંઠનો ગાંઠયો કુછનીન મીક્ષર માલમ પડ્યો. મોથા તપ્તીમના અવુલવે મને વધુ વીચારમા નાખ્યો. તેવજુ ઘોખીને વાગે કપડાં બદલે તેમ થોડે દીવસે પોતાનો સુંઠનો ગાંઠયો બદલતા હતા, તે છતાં તેવજુની પણ આગળ ચાર તપ્તીમોની માફક વાખવાથી થતી હતી. એવા અનુભવ ઉપરથી શાંત વીચાર એકજ અનુમાન ખેત્રી શકે છે, અને તે એકે ઘણા દાખલામાં ખુદરત પેતે દરેક સાઈ કરે છે, કોઇ પણ દવા આપવા છતાં સાઈ કરે છે, અને કંઈ પણ દવા આપવા વીનાખી સાઈ કરી શકે એમ છે. જે ખુદરત સાઈ કરતી હોય, અને ભાત ભાતના નુસ્કા વગર વીચારે આંખ વીચીને ફરમાવવામાં આવતા હોય, તો દવા વડે દુખ સાઈ થયું એમ માનવા કરતાં દવા છતાં દુખ સાઈ થયું એમ માનવાનું વધારે કારણ છે.

ઉપરું વીવેચણુ દુઃખ થવા પછી દવાવડે સાઈ કરવા બાબેનું છે, છતાં દવાવડે તનદુરસ્તી બળવવાના

ભુલભરેલા ખ્યાલમાં તનદુરસ્તીના નિયમ બળવવા બાબે બેપરવા રહેવાના વીખ્યા સાથે તે અતલગનો સંબંધ ધરાવે છે. અમુક નુસ્કાવડે તનદુરસ્તીનો સર્વ પ્રકારનો ખીજાક મટાડી શકાય છે એવી માન્યતાને લીધે તનદુરસ્તીના નિયમ બળવવાની ઘટતી પરવા કરવામાં આવતી નથી.

તનદુરસ્તીના નિયમ પાળીને તેની બળવણી કરવાની જગ્યાએ દવાદારના ધીચારાવડે બળવણી કરવાનો ખોટો ખ્યાલ ટેકવનાર ખીજું અગત્યું સાધત પેટંટ દવાનો ધંધો છે, પૈસા કમાવા થકી અનેક દવાઓનાં બાકાં પુકનારી બહેર ખજારો છુટથી આપવામાં આવે છે, અને તેમાં મજકુર દવાઓને મને એવાં બીકટ અને ગંભીર દરદો સારાં કરવાની ખાતરી આપવામાં આવે છે, એટલુંજ નહીં પણ વળી તેના અટકાવ કરવાની વડીક ખાતરી આપવામાં આવે છે. ત્યારે તપ્તીમ અને વૈદને ધરે લોકો દવા લેવાને ભય છે, ત્યારે મજકુર બહેર ખજાર લોકોને ધરે રોજીંદી ભય છે, અને તેઓને એક પ્રકારની મોહીનીમાં નાખી તેઓનાં મજામાં એવી માન્યતા નીપળવે છે, કે તેઓ અમુક દવાં વાપરીને તનદુરસ્તીની બળવણી કરી શકશે, એટલે તનદુરસ્તીના નિયમ પાળવાની જરૂર નથી.

તનદુરસ્તીના નિયમ પાળવાની જગ્યાએ દવાદારના ધીચારાથી તનદુરસ્તીની બળવણી કરવાનો ખોટો ખ્યાલ ટેકવનાર એક વધુ કારણ તનદુરસ્તીના નિયમોનાં વીગતવાર જ્ઞાનની કોટાઇ તેમજ મજકુર નિયમો પાળવા બાબેની નામરજીમાં સમાયણું છે. આપણે આગળ જણાવ્યું તે મુજબ તનદુરસ્તીનો સામાન્ય ખ્યાલ કુલે ખોટો અને ભુલભરેલો રહે છે. ત્યાં આગળ તેના જુદા-જુદા નિયમોનાં વીગતવાર જ્ઞાનની આશા શી રાખી શકાય? તનદુરસ્તીના સામાન્ય ખ્યાલ ઉપરાંત તેની બળવણીના નિયમોનાં વીગતવાર જ્ઞાનની જરૂર છે, તેવી વીગતવાર સમજ વીના સામાન્ય ખ્યાલની સમજ જરાજર ખ્યાનમાં ઉતરી શકતી નથી અને જોઇતી અંસર કરી શકતી નથી. આગળ પત્રમાં આપણે તનદુરસ્તીનો સામાન્ય ખ્યાલ રજુ કર્યો હતો; આવનાં પત્રમાં આપણે તનદુરસ્તીના નિયમોનું વીગતવાર જ્ઞાન રજુ કરવાની કોશિશ કરીશું.

પેશવાઈ કેમ ગઈ?

લખનાર—મહુમ કવિ દા. એ. તારાપેશવાળા.

આપણી ઉપર રાજ્ય કરી ગયલાં મહારાણી પીકેટરીયાની પ્રતાપિ માદીની આગમજ જે અધેર અમલો આપણા વડીલો ઉપર ચાલી ગયા છે તેનો આપણને જરાથી ખ્યાલ થાય છે? એવા અધેર અમલો જે આ ઇનસારી રાજ્યની આગમજ ભરતખંડમાં હસ્તી ભોગવી ગયા, તેમાં “પેશવાઈ અમલ” એક હતો. આજે જોકે તેની નામ નસલ નથી, છતાં, તવારીખના સ્ક્રીઓમાં તેની યાદ હમેશ માટે નોંધાય રહેલી છે અને આપણે તે માહેલા સૌથી છેલ્લા બનાવો અને યાદ કરીશું.

“પેશવાઈ કેમ ગઈ?” આ સવાલ વિદ્વાનોમાં આજે પણ ચર્ચા છે, અને તેનો મુખ્ય દોષ શુદ્ધ “ખીન બાછરાવ પેશવા” પર મુકવામાં આવે છે. કહે છે કે બાછરાવ પેશવામાં હીચકારાપણું ન હોત તો પેશવાઈ જાત નહિ.

તવારીખ પોતે એની સાહસત પુરે છે.

ખીન બાછરાવ પેશવાને ઇંગ્લેન્ડ સરકારે ખીજ વાર માદી ઉપર બેસાડવાને હજી તો વખત વીત્યો નહીં એટલાં બાછરાવ પોતાની કબુલાતથી ફરી ગયા. તે વેળા સિંધ્યા હોલકર વિગેરે રાજ રજવાડાઓ ભારે પ્રપંચ મચાવી રહ્યા હતા, અને આજના જેવી સુલેહ શાંતીનો વેળ નહતો. સિંધ્યા અને હોલકરે તે પ્રસંગે ઇંગ્લેન્ડથી માંયું ફેરવી હિંદુસ્તાનમાંથી તેને સમૂળગો દાંડી કાઢવાને છજ કપટો રચવા માડતા હતા. તેમાં ખીજે બાછરાવ છુપી રીતે સામેલ હતો.

આ વખતે બાછરાવના સદ્ગ્રાહકારોનો કાંઈ દંડ પડો નહોતો. એમાં મોટું પ્રયત્ન બંડખોર મસલતકારોનું હતું. ઇ. સ. ૧૮૧૦ માં સદાશીવરાવ ભાઉની મારફતે પુરશેદજી મોદી નામના એક પારસી અહરથને બાછરાવ જોડે અચ્છી મીત્રાવારી પહેલી હોવાથી ધણીનાં જાણમાં આવ્યા. એ અહરથ ઇંગ્લેન્ડ સરકારની નોકરીમાં હતા

અને પેશવા તરફથી ખીટીશ લોકો વિષે વકીલાતનું કામ કરતા હતા. એ પુરશેદજી મોદીએ બાછરાવનાં મગજમાં ખીટીશ વિષે સારા વીચાર બેસાડવાની અતિ કોશિશ કરીધી; પણ સદાશીવરાવ ભાઉ અને ત્રીકમજી ડેંગાલીયા નામના મહા પ્રપંચી રાજપદારી દરબારીઓ ઇંગ્લેન્ડ તરફ ધિકારની નજરથી જોતા હતા. તેઓએ બાછરાવને ઉલટુંજ સમજાવી ઉત્તરી અસર ઉપજાવી.

ત્રીકમજી ડેંગાલીયો એક નીચ અને હલકા પંકતીનો માણસ હતો એને પુરશેદજી મોદીના એક કદા રાજ દારી શત્રુની ગરજ સારી હતી, અને તેજ જાંત તેમનો જીવલેલુ જમ થઇ પડ્યો હતો. આ નાખીયા અહરથનું મૃત્યુ દગાથી, જેર આપવાથી નિપજ્યું હતું. તે જોકે કાણુનું કરમ હતું તે આજસુધી અધારમાં રહી ગયું છે, તે છતાં તેનો મોટો શક એ પ્રપંચ ડેંગાલીયા ઉપર લાવવામાં આવ્યો હતો કે જે તે વેળા બાછરાવનો ધણોજ માનીતો થઇ પડેલો હતો.

મરહુમ મોદી સાહેબ જેઓ પાછળથી કરણાટકનાં સરસુખાતો ઓદ્દો મોટા દરમાયાપર ધરાવતા હતા. તેઓ જ્યારે મરણ પામ્યા ત્યારે બાછરાવ બાણુનો નહતો કે ત્રીકમજી ડેંગાલીયો, મોદીની અદેખાઈમાં બળા મરે છે.

ઇ. સ. ૧૮૧૬ માં ત્રીકમજીને ઇંગ્લેન્ડ સરકારે પકડીને ઠાણનાં કોલેલામાં કેદ કરીધા, પણ થોડા દિવસમાં બંદીખાતાના દરોખાની નજર ચૂકવી તે નહાસી ગયો અને બાછરાવ જોડે છુપા સંદેશાલ યત્રાવવા લાગ્યો. તેનું એક પત્ર પકડાયું કે જેમાં તેણે બાછરાવને એવું લખી જણાવ્યું કે “તને જલદીથી ઇંગ્લેન્ડની તાબેદારીમાંથી મોકલો કરીશ માટે તારે કાંઈ ચીંતા કરવી નહી. એકાગ્રહ રીતે મારી દરશાવેલી ગોઠવણો મુજબ ચોક્કસ ગોઠવતા જવું.” પુનાના રેસીડન્ટ મી. એલશીનસ્ટનનાં

હાથમાં આ પત્ર આવતાજ તેણે 'ખાંજરાવધી' તેનો ખુલાસો આહુયો, કે જે તેને ઉડાવ્યા કીધો. છ માસ એમાં ને એમાં વહી ગયા અને જ્યારે બાજરાવે ખુલાસો આપ્યો ત્યારે રેસીડન્ટની નજરમાં તે ખાતરીપૂર્વક દિરંગો નહી. એ ઉપરથી કરનલ સ્મીથને પુના ઉપર હુમલો લઈ જવાનો હોકમ થયો.

બાજરાવ આ મામલો જોઈ ગભરાઈ ગયો અને ઇંગ્લેન્ડને તાબે થવાની ખુશી બતાવી પણ આ તેનું ડોળ માત્ર નામનું જ હતું. વચ્ચે થોડા દિવસ નહી ગયા એટલામાં તેને પોતાની સર્વે કબુલાતો ભૂટી જઈ ઇંગ્લેન્ડ સામે લડાઈ ઉભી કરવાને સૈન્ય ભેડું કરવા માંડ્યું. આ જોઈ ઇંગ્લેન્ડ સરકાર ગભરાઈમાં પડી અને બીજા-વારની તેની ધણીજી નીતનજરી છતાં એક મોટી લડાઈ થઈ. કીલ્ડો તાબે થયા છતાં પેશવાના લશકરે હીમ્મત છોડી નહિ. મગર હીયકારો બાજરાવ જેણે આગળ રહીને પોતાના લશકરને સામી હીમ્મત આપવી જોઈએ તેને બદલ ડાવણી છોડીને નાશી ગયો.

જેવો બાજરાવ પોતાના લશકરને પડતું મેલી હાશી ગયો તેવાજ તે સર જોન માલકમની પનાહ હેઠલ જઈ ઉભો જ્યાં સુલેહનાં નીચકા કાલકરાર થયા:—

- ૧—“ પેશવાએ પોતાનું સધળું રાજ્ય છોડી દેવું.”
- ૨—“ ૨૪ લાકની અંદર બાજરાવે પોતાના કુટુંબ અને લશકર સહીત બ્રિટીશોને તાબે થવું.”
- ૩—“ પુના છોડી પેશવાએ બનારસ અગર બીજા કોઈ સારી જગ્યાએ જઈ વસવું.”
- ૪—“ ઇંગ્લેન્ડ સરકારે તેના અને કુટુંબના પોષણ માટે રૂ. ૮,૦૦,૦૦૦ આપવા.”
- ૫—“ પેશવાના કુટુંબનું બ્રિટીશોએ જરાજી અપમાન કરવું નહિ ”

આએ સરતોને 'ટૂટી ઑફ પુના' યાને 'પુનાની સરતો' કહેવામાં આવે છે. આ સરતો ૪૦ સં ૧૮૧૮ માં કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રમાણે પેશવાના પૂરાતન રાજ્યની ૪૦ સં ૧૮૧૮ માં પાયમાલી થઈ, મજકુર સાલથી તેની આખી સલતનત ઉપર ઇંગ્લિશ અમલ શરૂ થયો, કે જે પ્રતાપી અમલગી પનાહમાં આજે આપણે સુખથી વશીયે છીએ.

બાજરાવ પેશવા કે જે બીજો બાજરાવ ગણાય છે તે ઘણો ખુશસુરત, ધરકી, મોજશો અને માવાળુ હતો. તે એક અમ્છો વકના (બોલનાર) હતો. સંસ્કૃત ભાષાનું તે ઉચું જ્ઞાન ધરાવતો હતો. તેનો ખરાશ ભોગો હતો અને એ જમ તેની મોટી ખુશી હતી તેમ તે હીયકારો હતો અને એ તેની મોટી ખામી હતી.

એવું કહેવાય છે કે બાજરાવ તરવાના હુમરમાં ઘણાજ કામેલ હતો અને એકવાર એક લયખીત વખતે નદીમાં પૂર આવેલો છતાં નખાવી દઈ બીજે પાર જઈ સલામત આવી શક્યો હતો.

પેશવાઈ કેમ ગઈ તે જો આપણે જોઈશું તો પેશવાની તવારીખ આપણને ખુશી રીતે તેના નીચકાં કરણા દેખાડી આપશે:—

- ૧—પેશવા પોતે હીયકારો.
- ૨—સલ્તાહ આપનાર આપ મતજબ્યા.
- ૩—હસકાં માણસોની દોસ્તી.
- ૪—લડાઈનું સમર્થ નહિ.
- ૫—હજીરીયા મંડળ બીન અતુલવી.
- ૬—દરબારીઓમાં દેસ-દેશ.
- ૭—ઇંગ્લેન્ડ તરફ બેવકાફ.

પેશવાઈ અમલ ભાંગી પડવાથી બાજરાવ પોતાના કુટુંબ જોડે 'કહાનપુર' નજદીક 'લીપૂર' ગામમાં જઈ વસ્યો, જ્યાં તેને પોતાની જીંદગીના બાકી રહેલાં ૩૩ વરસ બહુજ આળસાઈ અને એકાંત વાસમાં પૂરાં કીધાં. આ પ્રસંગે તે દેશે દેશની તવારીખો વાંચી પોતાનો વખત પુરો કરતો. એને માટે કહે છે કે વાંચતાં જ્યાંની કોઈ સુરવીર લડવૈયા લડાઈ કરતાં પોતાની જીંદગીની દરકાર નહી કરતાં છત્રખી ગયેલો નોંધાયેલો ત્યાં બાજરાવ હુસકે હુસકે રડી પોતાના હીયકારાપણાં પર ધાંધળાં આંસુઓ નાખતો હતો !

તેની ગાદી ગઈ ત્યારે તેની ઉંમર ૪૩ વર્ષની હતી. તે ૭૬ વર્ષની ઉંમરે ૪૦ સં ૧૮૫૧ ના જન્મે-વારી મહીનાની ૨૫ મી તારીખે આ દોરગી દુન્યામાં પોતાનો પ્યારો જન તણ તે દયાળુ દાસ્તગી દરગાહમાં હમેશને માટે આવી ગયો.

કેવી છે આજની પારસણ પોરી ?

એક રમણ સ્કેચ.

લખનાર:—ર. ર. હ.

છે આજની પારસણ પોરી,
તદન તાવદાન જેવી;
ભલે હોય કાલસો,
પણ મડમરી એક કહેવી. ૧

આ જોવ રે યારો મારા,
આપ ખેણુ ને કંઈ કાટક;
કે સાદું નરસું જોતાં,
જીવ રોજ જીવ ફાકટ. ૨

આ મામણ કરે વહીકું,
આપ દાલમાં કડછો મારે;
પણ દીકરીજી તો એવાં,
કે બાલનાં પદ કાલરે. ૩

શું નખરાં તુખરી ચાલે,
ને મચકછ લચકછ જાપ;
કે મ્હોંમાં દતિા ખોટા,
કસકછ ફસકછ જાપ. ૪

આ બાલમાં પંડોંગ મુખી,
કે છાંટે પાઉડર ગાલે;
ને મારે કુદકા બુલકા,
જો કે ચાલીસ પર ચાર ચાલે. ૫

શું નાખકું યારો દીયકું,
શું નેયન નેજર નાખે;
એ આજની એવી પોરી,
આખાપની સામે ભાખે. ૬

આ બાલ જોવ રે એવા,
કે જીત જેવા માથે;
એ ફરે જીયરી પીયરી,
લખરતાં લટયાં રાખે. ૭

ગયાં યારો—ગયાં,
બખરાં ધરખમ ગયાં,
રહ્યાં આજે રહ્યાં,
તદન તાવદાન જેવાં. ૮

નહોં ઘેરની મલે કસરત,
નહોં ઘેરમાં વાસણ માળે;
ઉચકતાં એકાદ કુલ્યું,
પોરી આજની કાસી. ૯

છે ચરે મરે એવી,
કે કાંસ કુંસ ચાલે;
પર બચારો મુગો,
અફસોસમાં દીલ બાળે. ૧૦

આ છતરી પકડી હાથમાં,
ને કમરે તો પટો;
શું ચાલે આજની છોકરી
હડો બાળુ હડો. ૧૧

આ વરની જોવો કમાણ,
તો જગર પાંચર પાલે;
પણ આજની યારો પોરી
ને શાલાકુલી ચાલે. ૧૨

ઓ જોવ રે મારી લાડકાં,
શું બચકંચ બચકંચ ચાલી;
આ વરણ જહેર ખાંચે,
ફેરવે છે જો કાલી. ૧૩

કંઈ આગણું સાદું સુતરું,
કંઈ આજણું હોયપોય છી છી;
આ કાટલી જેવે બેળે—
આટલીજ અઘણ ! છી, છી. ૧૪

ગઈ મમણ બપુઈ મરી,
ધનરપર દીન કાઢરી;
ન પેડીકાટ હોય આજે
તો પેહડે કેમ સારી ? ૧૫

બપુઈ છુડાં કુટમ મુવાં,
સારીના કાજરા વારી;
પણ મંડણ મોરણ ચાલી,
આ ફુકતીઓ આજ સારી. ૧૬

ભાઈ સારી પાટયાં જેવી,
પહેડતાં બધરાં આગણ;
પણ જેવરે આજે કેવી,
નરી જાંચે કાગણ. ૧૭

કેવું સાદું સુતરું પહેડતાં,
પહેડતાં લગન વાગે;
પણ આજે પારો જોવો,
જાંજર લંગર લાગે. ૧૮

હોય કપડું આના સાતનું,
પણ સીનાઈ સાત જાય;
આ દીવાણું કે દાદો ?
બોલોની ઓ ભાય ? ૧૯

કંઈ ફીલ કુલ લાખડ;
આ લેસપીસ ટગિ;
છેલ ! એકના બમણાં ખરની,
ધેરમાં અબ્બર આગે. ૨૦

કંઈ ખરય કરે ખરય,
ખરય કરે એવો;
હોય વર થતો તો મુધાર,
તો ખી દાદીશિક કહેવા. ૨૧

ઓ બાપરે બાપરે બાપરે !
શીસવારી વધી ચાલી;
આ ખરય જુઠા સાચા,
બીલકુલ ફેકટ ખાલી. ૨૨

કાંઈ પાર આનાની સપાટ,
ને દશનાં છુટ આવે !!
બોલો ભાણજી મારા,
કેમ વરણ જેલમાં જાવે !! ૨૩

જો શું જાસ હોયને પહેરે,
નથી વર કે કંઈ વાંધો;
કાં મીસકીન તણાઈ દુટ્ટે ?
કાં એ જુઠો સાંધો ? ૨૪

બસ કર બેટા ફરેતમાં !
અટકાવ કલમ તારી;
અધુરી કેળવણી કુલ,
આપે છે ફળ સારી. ૨૫

બાનુઓનો બાગ.

સખતાર—સહનશીલ સખી.

આપણામાં સહનશીલપણનો શુભ
 ખરે હોય છે, તો તેનો લાભ
 સહનશીલપણ. ઘણી વેળા અણુઘટતી રીતે
 મતલબી કાંઈ આસામી-
 એથી હેવામાં આવે છે. ને તેઓ આપણને
 સલાહ કરે છે કે “તમે તો સહનશીલ છેવે કેની?”
 ત્યારે ખમો. અમારી સામે શું કામ થાવો છો?”
 પણ જો અધીરાઈની આકરી ચડાઈ સહનશીલ-
 પણનો નાશ કરે તો એક સાધુની સહનતા પણ
 સંકટાચાલુ જ્ય તો તેમાં આશ્ચર્યકારક શું છે? જ્યાં
 સ્વમાનનો સલાહ હોય, જ્યાં આખરની આંકણી થવાની
 હોય, જ્યાં મીઠી શાંતિ પર કંકાસનો કિલ્લો પૂરી પડે,
 જ્યાં લક્ષાઈનો બંડાર, અપમરના કુંગરોથી ડટાઈ
 જાય, જ્યાં સમ્પત્તાભરી વર્તણૂક પર માજીજીનો ટોપલો
 પૂરી પડે, જ્યાં કમઅશ્રય, હડાપણને દમ બરાવી દબ-
 રાવે; જ્યાં નગ્નપણનો નજીસ વાસ, નાક આગળ
 રમાઈ ધરવાની ફરજ પાડે, જ્યાં સડેકાં બેળમાંથી
 નિકળતી મટર જેવી ગંદકી, તંદરોસ્ત લખિયતનો નાશ
 કરે; અને જ્યાં કંપિણ કાવતરાંજાળો પોતાના કુકર્મો
 કાઢે અને કંગાળ કજીયાથી શાંત મનની શાંતિને ઉધી
 વાળે; તો પછી, એક “સિન્ટ” નું કે ફરેસ્તાનું સહન-
 શીલપણું પણ થોડી વડી હવામાં ઉડી જાય, તો તેમાં
 શું શક છે? સહનશીલતાનો સાલો પહેરવા છતાં,
 અડકે સહનશીલપણનો અવતાર હોવા છતાં, જ્યાં
 સ્વમાનનો સલાહ આવે તો બેશક, એની સહનતાને
 થોડો વખત આજી મૂકવાની ફરજ પડે. આદમીઓ
 પોતાની નીચ નેમ અને સગવડભરી મતલબ શોધવા
 કાળે, સામાં સહનશીલ આદમીઓની સહનતાનો
 અણુઘટનો લાભ લે, તો બેશક, તેઓને તેમની
 નીચ નેમમાં ફાવવા દેવાં નહિ જોઈએ. એક
 આદમી સહનશીલ હોય, તેથી કંઈ તે સખાં અણુ-

ઘટતા દુમકાઓ, અપમાનો, અને સંકટો સહેવવાને
 સંકટાપણું કે અધાયણું નથી. શાંત સ્વભાવના સહન-
 શીલ આસામીઓનાં સહનશીલપણા પર, જ્યારે તેહકરાઈ,
 અભિમાની, તોછડાઈ, નિંદા, અને અધુરી ફળવણી જે
 ત્રાપ મારે તો એક સાધુ જેવાની પણ ધીરજ ખૂટી
 જાય, તો તેમાં અજબ થવા જેવું કંઈ નથી. ત્યારે,
 સહનશીલ રહેવા માટે આપણે અવશ્ય કરીને સારી
 ખાસિયતના, સારી રીતમાતનાં, અને સદૃશી આસા-
 મીઓનાં સમાગમમાં રહેવામાં શોભા છે. જેઓ દુઃખી
 અને આપણી શાંતિ અને સહનશીલપણને ઉધાં વાળ-
 વાની કોશિષ કરી, દુઃખાની નજરમાં આપણને દુઃખી
 દેખાડવાની હલકી શુકત કરતાં હોય, તેઓથી દોઢરો
 કાશ દૂર રહેવામાં હડાપણ સમજાયું જોઈએ; અને
 તેજ ખરું સહનશીલપણું છે. “સોખતે અસર” એ
 કહેવત ખરી છે. સારી પ્રતિભા, ઉમદા નેમવાળાં,
 અને સ્વમેગ આપનારાં, સહનશીલ આસામીઓનાં
 સમાગમમાં આવવાથી આપણને ફાયદો થાય છે. જેઓ
 આપણી શાંતિને ઉધી વાળતાં હોય તેઓથી અલગ
 રહેવામાં આપણને લાભ છે.

મેં એક આગલા અંકમાં લખ્યું
 અલેક્ઝાન્ડ્રા રુક્- હવું, કે શેક નયરવાતજ મન-
 લનાં મુકાનીઓને ચેરજ કામાના મરણનો વાર્ષિક
 સૂચના. દિવસ, કામા રુક્લના વિદ્યાર્થીઓ
 પાળે છે, તે પ્રમાણે મરણમ
 મી. માણેકજી ખરોદજી જરજની ધી અલેક્ઝાન્ડ્રા
 રુક્લના આગળાં તેમજ હાલના શિષ્યોને, મુકાનીઓએ
 એક સંપત્તી એકલા મેળવી, જશન કરી, લાવણો
 અપાવી મરણમ સ્થાપકનો વાર્ષિક દિવસ પાળે, તો
 મરણમનાં નામ કામની વાદ અને ધીરે તેઓના જીવનમાં

ચાલુ તાજી રહે. આવતો ખોરદાદ મહિનો અને ફરવર-દીન રોજ મરહુમનો વાર્ષિક દિવસ (બાજ) છે. જે રહ મી નવેમ્બર પડે છે તો તે દિને સઘલાં આગળાં અને હાલના શિષ્યોને એકઠાં કરી, જશન અને ભાપણથી મરહુમનો વાર્ષિક દિવસ ગંભીરતાથી ગુજારવો અને તે દને છોકરાઓને ધૂટી આપવી. અલેકઝાન્ડ્રા રકુલનાં સુકનીઓને મારી ઉપલી સચના છે, અને ૩ને હમેદ

છે કે જે તેઓ પોતાના સ્વર્ગવાસી પિતાના એક ઉમદા કાર્યને યાદ કરવાની અને વર્ષમાં એક વખત ગંભીરતાથી ગુજારવાની તક વિદ્યાર્થીઓને આપશે, તો તેમનું શ્રદ્ધાંતર થઈ પશુ ખુશનુદ રહેશે! મારા વિચાર પ્રમાણે ઉપલી નિશાળના રચાપકનો વાર્ષિક દિવસ આવી રીતે ગંભીરતાથી ગુજારવો જોઈએ. મારી આ અરજ પર લાગતાવળગતાં દક્ષ આપશે એવી આશા રાખું છું.

જ્ઞાનની દુનીયા.

લાખનાર:—મીનાચંદર માણેકજી માદન.

ઇશ્વરના સેવકો—

“ઇશ્વર જે દેખાતો સાગર છે. તેનો ખરો ચાકર તેજ છે જે નમનતાથી હુમી ઉપર ચાલે છે; જ્યારે કોઈ અદ્યતન તેની સાથે તકરારમાં ઉતરે છે ત્યારે તે કહે છે શાંતી; [એટલે તેને હુતકારી કહાડતો નથી] જે રાત્રી ઇશ્વરના ભજનમાં પસાર કરે છે; જે ઇશ્વરને આજીજી પૂર્વક કહે છે કે ઓ ઇશ્વર, હમારેથી તું નર-કની આફત દુર રાખજે કારણુ તે હમેશાની છે; જે જ્યારે પૈસા ખરચે છે ત્યારે તથા કંલુસાર્થ કરતો કે છુટે હાથે વેરતો—જલકે મધ્યમપણું જાલવે છે; જે જીવન ઇશ્વરમાં માનતો નથી; જે પોતાના આત્માને અપવિત્ર કરતો નથી; જે મરદપણાની નીતિ જાલવે છે કારણુ તે વગર તે પાપી કરે છે” [કુરાન—સરાહ ૨૫-૬. ૬૪ થી ૬૮.]

મુધરેલા મુલકોની માંજ:—

રાજ લાલા બેનનાથ પોતાની “England and India” નામની મુશાફરીની ચોપડીમાં પાને ૩૨ (પ્રગટ કરનાર: જેહાંગીર કરાણી) જે લખે છે તે વગર ટીકકાએ રણુ કહ્યું છું. “(લંડનમાં) દેશનેબલ રસ્તાઓ અને યોગાનોમાં જે દેખાવ નજરે પડે છે તે એક હિન્દી શહેરને શરમાવે એવો છે, કાયદા મુજબ કોઈ પણ અનીતિની માગણી થક શકે નહીં પણ જરૂર મોરી બાપડી. હયાં હજારો હુખી, શીક્ષી, બદસરત, બાલાઓ ખુલ્લી રીતે રાહદારીઓ થાસ અનીતિની માગણી કરે છે અને સાંજને છેડે તો પસાર થયું પણ મુઝકેલ છે. પેરીસ ખાતેના બોલેવાડ કરતાં પણ અત્રે તેઓની રાખ્યા વધારે છે, એ કમનસીબ સંખ્યાનું મોટું કારણુ દેશીપણું છે.”

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૩ નો.

લખોટા.

મહારા બહાલાં બાળકો,

ચંદ્ર વેળાએ “ફિટ” ની રમતમાંથી મળતું કે મેળવતું “હંદગીનું” કંઈક મહાન શીક્ષણ મેં તમો આગળ રજુ કર્યું હતું.

આ વેળાના પાઠમાં તમારી આગળ એક બીજી માનીતી રમતનું અવલોકન રજુ કરવાની રજા લઉં છું જે હમેશાં છે કે તમોને પસંદ પડતું ચંદ્ર પાસે.

આપણી હંદગીમાં હંદગીસમે આપણને આગળ વધવાનું છે અને તે વધવામાં એક નેમ રાખવાની છે કે હંદગીમાં હું કેટલી રીતે છત મેળવું, તે છત મેળવવાને માટે એક ચીતની જરૂર છે, જે એક ચીતમાં હંદગીની પ્રકાશ બાહર પડતો રોશન થાય છે અને તેને લગતો કંઈ બાધ આપણને નહીંતી લખોટાની રમતમાંથી મળી આવે છે.

લખોટાની રમત એ બાળકોની બહુ માનીતી રમત છે તેમાં કેટલાંક છોકરાંઓ એકી વખતે સાથે ભાગ લે છે. કેટલાંક છોકરાંઓ તો તે રમતે રમતે રમે છે, અને શું હિંદમાં કે શું ઉત્તરમાં છોકરાંઓની એ રમત બહુજ માનીતી થઈ પડી છે. જમીનમાં એક ખાડો ખોદવામાં આવે છે અને પછી તેની પાસે એક કીણી લખોટી મેલવામાં આવે છે, અને થોડે છેટથી બીજી લખોટી પેલી મુઠેલી લખોટી ઉપર આબાદ ટાંકવામાં આવે છે અને તે ડાબા હાથના અંગ્રોહા અને જમણા હાથની આંગળા વચ્ચે પકડી એવી તો અન્ય ટીસમથી ટાંક-

વામાં આવે છે કે આબાદ પેલી મુઠેલી લખોટીને પાસેના ખાડામાં ગોળા મોઢી આપે છે, નેમ ટાંકવાની એ એક ખુબી છે. અને એ પ્રમાણે રમનારા છોકરાંઓ વારાફરતી મુઠેલી લખોટીને બીજી લખોટીની મદદ વડે ખાડામાં ઉતારવાની અપલ રમતમાં રોકાય રહે છે અને જે નેમ ટાંકીને તેમ કરવાને ફોલોઅર્ નીવડે છે તે છતેલા કહેવાય છે. વળી કોઈ વેળા તો બેથી વધુ લખોટીઓનો ઉપયોગ એ રમતમાં કરવામાં આવે છે અને ત્યારે આ લખોટીઓના સામટા “ધસારા”થી પહેલી લખોટીને “ખાડા”માં ઉતારી દેવામાં ફોલો કે નીચ-ફળતાની રમત રમાય છે. આ એક નીરોળ રમત છે પણ તેમાં ઘણી ઢી ધીખામણ મળે છે. એ રમતમાં પહેલું ધીખવાનું જે મળે છે તે એટલુંજ છે કે રમત રમનાર છોકરાંઓ પોતાનું ધ્યાન ધણુંજ ચોક્કસ અને એક ચીતનું રાખવું, બીજું પોતાનું ચરીત ધણુંજ “સ્ટેડી” રાખવું ને બરોબર ધ્યાન ધરી આબાદ નેમ ટાંકવી. ઉમેરણમાં જેને “Attention” કહે છે તે યુવુ રમનારમાં આ રમતથી ઘણો ખીલી રહે છે.

વળી જેમ જેમ નેમ ટાંકીને પેલી લખોટીને ખાડામાં ઉતારી દેવામાં આવે છે અથવા કોઈ તો ઘેટ કે પરચરનો ટુકડો મુટી તેની ઉપર બી નેમ ટાંકે તેજ પ્રમાણે તમારી હંદગીમાં સમગ્ર સુર હોય તેને ખાડામાં હોમારી દેવાનું છે. ત્યાંજ તમારી હંદગીની છત છે.

લીં તમારો હમેશોને,

મોરા બાવા,

“છેલ્લી સલામ.”

લખનાર:—સત્ય.

- સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ, છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ, (૧)
વિયોગ થાતાં, દુર દેશ જતાં; છુટે છે દીલની હામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૨)
- સુંદર તારાં ઝરણો! ને હુંગર સુંદર ખીણો તમામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૩)
સુંદર નારી લટકે શી ન્યારી! ઘોડી કેશરી જાત ઉદામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૪)
- દીવ્ય ભૂમી શ્રી સોમનાથની શ્રી કૃષ્ણ પૂનીત આ ધામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૫)
પંચ રત્નો શુભ સૌરાષ્ટ્ર કેરાં, ખ્યાંતિ ગઈ કામો કામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૬)
- શુર્જર ભાષા ઉદ્ધિસ કરવા કારણસે ધાર્યું હયાં કામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૭)
હાથો તેને ત્યાં મળ્યો શુભ કેવો! કવિ પૂજ્ય દલપતરામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૮)
- નાટ્ય કળા શુર્જર ગીરાની, મકદીને પાગી મુનામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૯)
સંગીત નાટ્યની રસીક ભૂમિ તું, સુકીર્તિને ખામો દમામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૦)
- વૈદીક જ્ઞાન સ્વદેશી તણું હયાં, જંદુ બટ્ટાદી ગામોગામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૧)
ધર્મ ડંકો શ્રી દયાનંદે ગજગ્યો, જગાડ્યો હિંદ સકામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૨)
- આર્ય પ્રતિજ્ઞા—શી—આર્ય પ્રતિજ્ઞા, ધ્વજ ધારી ગાંધી આમ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૩)
શુર્જર દેશતું સ્કાટલાન્ડ તું, આજ હવા પરાક્રમ ધામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૪)
- પિતાથી પૂત્રને ઉજવળ શ્રેણી, પ્રસારો પ્રભૂ નિષ્કામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૫)
દીન દીન દીવો, ભુગ ભુગ ઝગકો, મુખ કીર્તિ વધો, રાખો મામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૬)
- કેસરી ચહે કેસરી વત જથુક ઉચ્ચતા દે ધન શ્યામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૭)

Musings in Solitude.

(By:—A. Recluse.)

Truth exists no more in the world. Everywhere falsehood and untruth holdeth their sway in the realm of mankind.

All the evils that torment the generations of mankind simply grow from the dominant control held by injustice and untruth in this changeful world. Wickedness triumphs. Truth falls. Untruth and injustice, wickedness and evil have glory in this mortal world.

Shame conquers. Pride wins. And impiety hath its festive day in this land of ingloriousness. Superstition thorn-scattering stalks on uncontrolled.

Hope is no more nor wisdom the friend of man. Life hath become false and death a terror for him.

Though truth and justice are the pivots on which moves the whole universe yet man doth pervert these wherefrom all the evils arise that we endure.

The sense of inward beauty is lost to man and love divine affects him not. Human love hath been but a pecuniary traffic; and money hath been the greatest factor in all the transactions of life. His evil heart and mind drop down shamefully to the allurments of god mammon.

His submissive thought bends down low at the call of desire.

His reason is marred; the rule of reason is lost to him. Anarchy pervades in his mind wherefrom emanate all the evils that are. The past and present are witness to it. Oh Lord! Let not the future be the same.

Great is Thy glory! Thou art the universal forgiver. We have with our own hands made a wreckage of Thy kingdom. Oh Lord! Forgive us. Let Thy kingdom come. We await Thy sovereignty. Peace and happiness spread on earth! Remove the misery that is rampant on the land and let Thy bliss divine spread its sanctity on earth.

We are but mere shadows on earth. The world is but a huge shadow—a creation of our own sense—the shadow of a nightmare phantom-life that passes away Death to the inevitable end of all.

Ruin is constantly at our door. Its irrevocable current moves onward.

We advance onward and onward to the grim land-mark of death that is the final of our life, world, happiness all the while journeying on the path of life.

Our existence is but a drop in the vast ocean of life; and in this living splendour of the mighty universe we are but mutable clouds that shape their varied being, stay awhile, darken a portion of the sphere of time and then sweep down into the concave of nothingness.

Oh Lord! deliver us from all allurements of this illusive world. Nought is the be-all and the end-all of our existence.

Thoughts of the existence to come touch us not. We are groping in the ignorance of the seeming by some vain hopes and make ourselves miserable by cruel fears.

It is not the food thou eatest, Oh man; it is not the drink thou drinkest; it is not the vanity thou indulgest in that will be of use to thee in the end. But it is the good thoughts, good words, good actions, that will come to thy aid when fallest in the jaws of thy inveterate, for that is lying half-way of eternity.

Man that is born of woman is of few days, and full of trouble.

He cometh forth like a flower and is cut down! He fleeth away as a shadow, endureth not, nor doth he ever return.

As the waters fail from the sea and the flow decayeth up, so doth life fall short of him and he riseth not.

Man! thy breath shall slip away once and the world shall then be

covered with darkness round about thee; and thou shalt be nowhere while in a vertigo of finality.

Pray! Be pious. Do good to all. Wish good for all. Buddha commandeth thee to do so, Christ, Mohammed and Zarthusstra, acted thus,

Thou art thine own healer, thine own prophet, thine own redeemer.

Have the lofty in heart, in mind and in soul; that shalt thou be. Then by the joint force of all spread please on earth and place thou shalt acquire on heaven. Breed truth of intellect in the mind.

Be happy! Be eternal! Be sure in spirit. Be virtuous in thy actions and godly in thy behaviour.

Lord! Lord! Teach us to create in the shrine of our heart, thy adamantine image of beauty and fall in self-sacrifice at thy feet.

Worship is made a ritual ceremony a practice for the satisfaction of the perceptive sense and not for the making of spiritual holiness out of a pure idea of love to Thee and love to Thy creatures.

The lower concept prevails the construction of social fabric.

The lofty sense of duty is but a dead matter crumhlingly lying in the greedy heart of man. It hath its aim the bosom of god, but in the body of man its idea is limited in the conserved circle of material gains. Thus man

makes nobler thoughts passion's dreams
corrupted by the low sense of money.

Wicked mortal! All the divineness
of the world and of self thou hast
lowered to brute-platitudes Know!
Thou sufferer of all these impious acts!
Who is punished by the stern hand
of evil for all this subversion?

Good God! Deliver us from evil
and lead us on the path of faith, of
truth, wisdom and purity.

These are the yogas whereby we
can enter the door of hope and into
thy majestic Kingdom.

Renunciation as the sternest fac-
tory in the salvation of man. Buddha
ordains it as a religious command
Christ was an embodiment of it.
Mohammad renounced the world for
forty years. And all these were the
best, and the perfectest of mankind.

Renunciation meaneth not total
abdication of world and all its connec-

tions. That is hypocrisy; it is inacti-
vity. The sacred Gita forbiddeth it. It
is a deeper appeal of Divine love that
unites man more with the world in his
capacity as its ruler and master.

It is invisible active force to steer
the world into the righteousness and
eternity. It is giving the soul and life
through a lofty aim of self-sacrifice to
the service of mankind. It is being
servant in truth and master in reality
of the world.

This total remuneration will lead
man to the higher glories of the spirit.

These latter will uplift its love
towards the hope of Heaven.

This latter in its place will unite
in perfect harmony the god in man
with the man in him.

Union of God with man is effected
and salvation is wrought in its entirety.

MAXIMS.

Taking a pill does not solve the diet question.

Don't let your palate get your stomach into trouble.

What we eat to-day is working and thinking to-morrow.

Good food does not mean fancy food. Fancy food is generally poor food.

Body work is indispensable to first-class brain work.

Get the fresh air habit, and the exercise habit.

Give the pores of your skin a chance to keep you well.

Alchemy, Old and New.

By Prof. Darab D. Kanga M.A., F.C.S.

The two main problems which the twentieth century chemists have before them are:—

(1) The transmutation of one element into another and (2) The getting under control of the intra-atomic energy which when compared to the energy which we get by the burning of coal or wood or by the most powerful chemical action known is by far the greatest. The energy which we get by the breaking up of an atom is of a different class altogether; we cannot compare the two kinds of energy, the one obtained by the action of one system of atoms upon another and the other obtained by the disintegrating of the atom.

The heat evolved by the explosion of Hydrogen and Oxygen gases when they are taken in the proportion required to form water is about two calories while the heat given out by Radium emanation is over 3,500,000 times greater than that let loose by the most powerful chemical reaction known.

At present this heat is being given out by Radium before our very eyes. The disintegration of the Radium atom is taking place every moment and every fraction of a moment; it is not

under our control; we cannot check it—it is an inevitable property of Radium and any other heavy element like Radium *e. g.* Uranium, Polonium and Actinium which are all radio-active and we know as a matter of fact that all matter is radio-active more or less. This is a tremendous power which the future man of science will get under his control; it is stated that the very breath of air which he draws will contain power enough to drive all the workshops of the world and when that energy, the intra-atomic energy is tapped and brought under control it will be comparatively so very great to the one which we are using at present that future scientists will simply look with horror and amusement at the burning of coal and wood.

I have touched upon this point simply because these two problems are so very closely related to each other; the transmutation of Radium into Helium and the spontaneous development of a large amount of heat in this transmutation.

If we look at the alchemists of old we find that their energies were directed to the finding out of the Philosopher's stone; though they were not able to find out that yet they, by

the experiments which they carried on, may be said to be the persons who laid the foundation of chemistry and so in a way they may be said to be the true chemists; and the chemists of the present day may be said to be the alchemists in a way because we know that they have saved many a chemical industry from a premature death, decay and ruin simply because of the help which they were able to give on account of their sound knowledge in chemistry in converting the waste products and the bye-products into useful and valuable substances. This may be said to be nothing else but simply an alchemical transmutation of useless substances into useful ones

by the magic touch of chemical knowledge.

We can recount a number of such instances of the utilization of waste products and bye-products in chemical industries. *e. g.* the utilization of:—

- (1) Hydrochloric acid obtained as a bye-product in the manufacture of Soda in the Le-blanc process;
- (2) Alkali waste in the same industry;
- (3) Glycerine in Soap industries;
- (4) Sodium Sulphate in Aerated Water Factories;
- (5) Carbarnic acid gas from Lime Kilns, and many others.

Morning.

(By:—Adonais.)

The lark enjoys the deepen'd gold
Of the disclosed Heaven's morn,
And doth her heart of rapture hold
Like noon its own sweet rose-dream's thorn;
Oh! She is a living joy of air,
Yet, she to me is a song of care.
The orb of Heaven's radiance
Sends fleetest fancies in the heart
Of Beauty's words with minstrelsy
That is but its own innate part;
Yet gloomy love makes it to me
Grief's mortal cloud of mystery.
Oh! Let me for a lonely nook
Place of darkest solitude,
This world abandon joy-forsook
To meet my death in sorrow's wood!
His world is dim, fragile to me,
I've!—Chant me to death's ecstasy.

Solitude.

(By:—A Recluse.)

Oh Solitude divine! Thy blessed plumes
Spread over me, and seating me upon
Thy cloudy wings, to man unhaunted lawn,
Or, distant climes' most loney glooms,
Bear me to light where all be quietude,
And silence undisturbed, a tranquil home
Where pensiveness and thought soft ebbling
come
To meet the resident of solitude;
Or where alone upon the thickest groves
Impealed with dew at morn the Sun-light
breaks
In column'd spires, the woodbine chirping
pecks
At flushing corn or Philomela loves
To sing her melody responded by
The moon-lit caves where stars oft glim-
mering die.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

તથેશ્વર ૧૯૧૪.

રવિ.	ચૌદસ. ૧ રાંમ.	છઠ્ઠ. ૮ જમીઆદ.	તેરસ. ૧૫ અસપંદારમદ.	પાંચમ. ૨૨ ગોહોર.	બારસ. ૨૯ ફરવરીન.
સોમ.	પુનેમ. દેવ ૨ દીવાળી ગોઆદ.	સાતમ. ૯ ગારેસપંદ.	ચૌદસ. ૧૬ ગોરદાદ.	છઠ્ઠ. ૨૩ તીર.	તેરસ. ૩૦ બેહરાંમ.
મંગળ.	એકમ. ૩ દેપદીન.	આઠમ. ૧૦ અનેરાંન.	અમાસ. ૧૭ અમરદાદ.	સાતમ. ૨૪ ગોશ.	હિંદુ માસ : કારતક, માગશર. પારસી માસ : ૨ જ્યે, ૩ જા.
બુધ.	બીજ. ૪ દીન.	નોમ. ૧૧ હોરમજદ.	એકમ. ૧૮ દેપાદર.	આઠમ. ૨૫ દેપમેહેગ.	
ગુરુ.	ત્રીજ. ૫ અરશેસંગ.	દશમ. ૧૨ ગાહમન.	બીજ. ૧૯ આદર.	નોમ. ૨૬ મેહિર.	
શુક્ર.	ચોથ. ૬ આસતાદ.	અગ્યારસ. ૧૩ અરદીજહેરત.	ત્રીજ. ૨૦ આવાં.	દશમ. ૨૭ સરોશ.	
શનિ.	પાંચમ. ૭ આસમાંન.	બારસ. ૧૪ શહરેવર.	ચોથ. ૨૧ ગોરશેદ.	અગ્યારસ. ૨૮	આ મહિનાનો મુદ્દા લેખઃ “પીરજ.”

પુસ્તક: ૨ ભુ.

ડિસેમ્બર ૧૯૧૪.

અંક: ૪ થો.

સાંકળીયું.

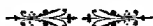
વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
૭ તકસીર કોલુની (કવિતા) ...	૧૭૭	દીવાને રાયદા (કવિતા) ...	૧૯૬
શેહાનીના આશિર્વાદ (કવિતા) ...	૧૭૮	અંતે ધર્મોત્તમ (એક દુ'શી વાર્તા) ...	૨૦૦
પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૧૮૦	બાબુબોનો બાગ. ...	૨૦૨
વાયિકોને ખુશ ખતર ...	૧૮૧	બાબુકોને બરતુ... ...	૨૦૪
કુરબાનમાંથી બહાર ...	૧૮૨	રમુજ સંમેદ ...	૨૦૫
ત્રિશિરો 'છતો' (કવિતા) ...	૧૮૪	સુખ દુઃખ ...	૨૦૭
લગનની ખોતેબરી ...	૧૮૫	ભેરી કળ (એક દુ'શી વાર્તા) ...	૨૧૦
જાનની કુનીયા ...	૧૮૮	લગનના આશિય (કવિતા) ...	૨૧૭
રમ્ને યજ્ઞત ...	૧૯૦	Knock at the Gate ...	૨૧૭
સરજનની મુંદરી (ચાલુ વાર્તા.) ...	૧૯૨	Harmful Habits ..	૨૨૩
ધી જી. ડૉ. રામજિહાગી વોસ ...	૧૯૮	પ્રસાદનું પંથાંગ... ...	૨૨૬

વાર્ષિક લગનમ ૩. ૩૫ પૌરટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—૩. ૪૫ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરબેરની કુા

માલિકો "પ્રભાત," કાન્તા બીલ્ડિંગ, કાલંદારેરી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

હવે તે દહાડા ગયા !!

એકાદ દુક લડોળ્યા મહેતાજીના હાથના

લખાયતાં

કાગળો ઉકેલવાની તેમજ લખવામાં થતી

ઢીલની હાડમારીથી ક્યો વેપારી અજાણ્યો છે?

એક ટાઇપરાઇટરની 'ઝડપ અને સફાઈની

કોણને ખબર નથી ?

લાણીતી રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપનીએ એક તદ્દન સંપૂર્ણ

ગુજરાતી ટાઇપરાઇટર બહાર પાડ્યું છે.

આ મશીન સરકારી ખાતામાં વાપરવાને સરકારે

પસંદ કર્યું છે.

રેમીંગટન ગુજરાતી ટાઇપરાઇટર.

દરેક મોટી ઓફીસ અને વેપારીને આ મશીન એક આશીર્વાદ સમાન છે.

આજેજ એક કાર્ડ લખો, અમે તમારી ખાત્રી કરી આપીશું.

રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપની, લીમિટેડ,

૭૫ હોરનબી રોડ, કોટ,

મુંબઈ.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જી.

ડિસેમ્બર ૧૯૧૪.

અંક: ૪ થી.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરોધાય નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
જુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

“છે તકસીર કોણની?”

ગજલ.

ને હુટાયો રંગ શુલનો કહો છે તકસીર કોણની ?
ને કફસમાં આયુ' બુલબુલ, કહો છે જ'હર કોણની ?

ને હુટાયો રંગ શુલનો—૧

ને અરૂણે ઝેડી દિલબર 'લઈ ચિતાર એક હાથમાં,
દિલ થયું ઘાઈલ બિચારું, કહો ક્યાં તિર કોણની ?

ને હુટાયો રંગ શુલનો—૨

રાજપર સદકે યઈ સરદાર ધસ્યો જંગમાં,
સર થયું તનેથી બુકું તો, કહો છે સમશીર કોણની ?

ને હુટાયો રંગ શુલનો—૩

સર નમાવીને ઉભો નીમાજમાં તે પાકબદ,
લઈ કબૂ ચાલી ઉઠાવી, છે કહો તાસિર કોણની ?

ને હુટાયો રંગ શુલનો—૪

મૌતને કળજે પડેલો કહેછ “બુદ્ધા તું લે હવે”
દર્દ નહાસેછે દુર તેવું, કહો છે તકસીર કોણની ?

ને હુટાયો રંગ શુલનો—૫

ક્યાં રહેછ તકસીર સમશીર ? તીર ક્યાં જ'હર ક્યાં ?
એ બધું તકલીફથી, ના પુછ “એ તકસીર કોણની ?”

‘રફીક’

શેહાદીના આશિર્વાદ.*

(ઈંગ્રિજ તાલ) “ મરે માયો બેહેનો મારી ”

૨૨-૧૧-૧૪.

ખાસ રચનાર :—મહુર્મ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

ધન્ય ધન્ય છે દીવસ આજનો ખુશખુશાળી કાજ,
એક થાય છે શાદી-કોલે, કન્યા અને વર-રાજ;
થાશે સુખારક આ ભેડાંને, દીન આજનો નેક,
સંપ સુલેહથી સદા વસીને, ભેભે સુખ દરેક.

(કોરસ.)

ખુશ ખીત્રી સમાજ, આજ નેક કાજ,
† ખુરશેદ સે ગુલખાનુનાં, શુભ લગન છે આજ. (૧)

સદા પરસપર પ્રિતી રાખી, સુખ ભેભે સંસાર,
અનભુમન કુલ લેગી આજે, ઇચ્છે તમને પ્યાર;
લલાં બાળનાં માત પીતા થઈ, ભેભે લવનું સુખ,
કરણી એવી કરજો કે, નિત હરતુ રહે તમ સુખ.

(કોરસ.)

(૨)

* આ આશિર્વાદ છેકરા અથવા છેકરી કોઇની તરફનાં સાથે ભેગાં મરીને અથવા છુટાં માઇ શો.

† આ જગ્યાએ પરણતાં વર કન્યાનું નામ લેવું.

શુ' સુખમાં કે દુઃખમાં તમ સ'પે રહેલો સાથ,
સ'પીલાં ભેડાં પર છે નિત, તે પરવરનો હાથ;
સ'પીલી ભેડાંની કુખથી, પામો જગ આરામ,
પાક શરૂને પગલે આલી, કરો નેક કામ.

(કોરસ.)

(૩)

તન મનથી નિત તમે આપલો, માત પિતાને માન,
ફરજ તમારી સમજી પાલો, ખ્યાર ધરી ફરમાન;
પાક કાલથી એક થાય છે, આજે ભેડુ' એક,
અનનુમન આશીશ દે છે, તે આમીન થાઓ હરેક.

(કોરસ.)

(૪)

સદા તમારી વધતી હોલો, સફળ થલો સંસાર,
ખરી ખુબીથી ખેંચો તમનાં, ખેશ કુટુંબનો ખ્યાર.
થલો દુઃખીની દાઢ લઇને, પરદુઃખ ભજન હાર,
કિરતીનાં કીરણ દિપાવી, કરો શુભ નિતકાર.

(કોરસ.)

(૫)

કેખશરૂ સમ કિરતિવંતાં, રૂશતમ સમ ખળવાન,
સામ સમાનાં ખુબસુરત થઈ, લેલો જગતુ' માન;
નલ સમાની છ'દગી ભેલો, શાવક સમ થઈ પાક,
લોભ ક્રોધના વિચાર દિલથી, કાઢો કુલ તાપાક.

(કોરસ.)

(૬)

નેક મનશની નેક ગવશની ને કુનશની નેક,
એજ તમારો સદા બાણુલો, દયા ધરમનો ટેક;
દિવસ આજનો નિશદીન, ગણુલો દિલમાં તમનાં મહાન,
આમીન આશિર્વાદ તમારો, સફળ થલો "દિલગન"

(કાદરા.)

(૭)

ધન્ય લક્ષ્મી શુભ ઘડી, ધન્ય દિવસને વાર,
સુખ્યાં દ'પતી થઈ તમે, સફળ કરો સંસાર.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

હંગીની મ્હાન મુસાફરીએ નીકળેલા માનવી પોતાની ચતુર અને ચોક્કસ ચક્ષુએ કુદરતની રળીઆતમાં આસપાસ જે કંઈ તરેહવાર કીસમતના બનાવો બનતા જુવે છે તેમાં શું સુખના કે દુઃખના, આખા-દીના, ખરખાદીના તરેહવાર બનાવો માનવીના મનને ખેંચેન કરે છે પણ તે સઘળાંની વચ્ચે કોઈ એકાંત કલાકે કોઈ શાન્ત ધડીપે ઈનશાન જ્યારે કુદરતના જેથી યાને હાપલુભયાં કારણાર ઉપર લક્ષ લગાડે છે ત્યારે તેમાં તેને ખુદાની ખુબી અને ખુબસુરતીજ જોયે જગ માલમ પડી આવે છે. પોતાની બદલાતી ઉમરની બદલાતી ઉમેદો સાથે હંગીમાં તે આગળ અને આગળ વધે છે. તનમાં કે મનમાં, અંતઃકરણમાં કે આત્મામાં તે વૃદ્ધીમાન થતો જાય છે. જ્ઞાનમાં કે માનમાં વિચારમાં કે આચારમાં પોતાના અને આસપાસવાળાએ વચ્ચે તે અજળ પ્રકારનો ફેરફાર અને ઉન્નતી નીહાળતો આવે છે, પોતાની ગમે એવી મુશકેલીઓ કે મુઝવણો આફતો અને ચિંતાઓ વચ્ચે તે એકજ મીજથી માહીતગાર હર હમેશ રહે છે કે ખુદાતાલાની અપાર શક્તિ નહિ વર્ણવી શકાય, નહિ કહી શકાય એવા મ્હાન વીરતારમાં વ્યાપી રહી છે. અને શુ માનવીની પેદાયશ કે શુ ગોસપંદી પેદાયશ શું ઓર વર આકાશ ને આતશ પવન પાણી કે મત્તી, આક્ર-તાળ કે માહતાળ સૌ નીચમીત ગતીમાં વાલી રહ્યું છે તે દાતારતીજ દાતાર પેદારે છે.

એ સઘળાંની વચ્ચે માનવીની હંગી ત્યારેજ કુતેલમંદ થાય જ્યારે તે પુરતી દિન દાનાઈમાં સમજતો થાય કે ઇશ્વર એક છે ને કુદરતથી એક છે. પણ પેદાયશ અનેકમાં તે ઇશ્વરી શક્તી આરેજ છે અને માનવી પોતાની મ્હાન શક્તિના પ્રમાણમાં જેટલા અંશે ઇશ્વરી કીરણો પોતાના તને ખેંચતો જશે, તેટલા પ્રમાણમાં તેનો આત્મા ખીલતો તે પ્રકાશિતો માલમ પડશે. સત્ય ક્યાં છે અને અસત્ય ક્યાં છે તે જ્યાં લગી તે જોતાં ને સમજતાં શીખશે નહિ ત્યાં લગી માનવીને મનથી ખુદા કે કુદરતનો કારણાર મીથ્યા ને વગર અર્થનો લાગશે, પણ નાશવંત ચીજોની પાછલ અમર શું છે અને લખોના વેદવાથી આકારોના ફેરફારો

વચ્ચે એકજ અંખડ ઇશ્વરી શક્તિ કેમ કાર્ય કરી રહી છે ને રહેશે તેનું મનન કરવાથીજ માનવીના તનમનની મોતેજરી છે. જ્યાં જ્યાં અને જ્યારે જ્યારે માનવી લોભ લાલચ ને લક્ષીતામાં લીન થઈ ચલકતી ચાલ ચાલના સ્થૂભાંતુર આકારો તરફ ખેંચાતો જાય છે; ત્યાં ત્યાં અને ત્યારે ત્યારે તે નાસીપાસી ને નીરાશીનોજ ઘણી થઈ પડે છે. પણ જ્યાં જ્યાં ને જ્યારે જ્યારે તે પોતાની હસ્તી ખુદા તરફ કે ખુદાઇ શક્તિઓ તરફ લખાવે છે ને દરેક નાશવંત પલ કે આકાર પાછલ તે જોયી કીરતાસીજ કરામત તે જુવે છે ત્યાં ત્યાં ને ત્યારે ત્યારે તે હંગીમાં ખરી રીતેજ જીવેલા કેહવાય છે. માણસની હંગીપર રોશની નાખનાર વિદ્યા એકમ કે જ્ઞાન શીવાય ખીલું કંઈજ નથી અને જેટલા જેટલા પ્રમાણમાં તે જ્ઞાન-ખરી હકીકતમાં ઇશ્વરીજ્ઞાન, ઇશ્વરી કાયદાઓનું કંઈ જ્ઞાન આપણે સંપાદન કરતા જઈશું. હદમે એલાહીના અબ્દાસ જેમ જેમ આપણે મદલુ કરતા જઈશું તેમ તેમ ખુદાની નમદીક આપણે વધુ અને વધુ જતાં કહેવાઈશું અને પરીણામમાં આપણી હંગી વધારે ખુશામ, વધારે સુખી, વધારે સાદમાન ને એકમતાથી ભરપુર માલમ પડશે. કુદરતના ચુકર કીચલા સર્વ કાયદાઓને આધીન થઈ, તોયે થઈ હંગીની ગતીમાં આપણે ગચડતાં જઈશું, કરણીનો મહાન કાયદો કેમ કાર્ય કરે છે તે આપણે સમજતાં થઈશું, એક જગ ખીલત જગના રોમમાં દેમ ખેંચા-પલો રહે છે, તે સઘણું જ્યારે આપણે ગણના થઈશું ત્યારે આપણી હંગી ખુશાલીમાં ખરેખર ખીલી રહેશે. સુખી સુખ જે આપણે આટલોવાર શોધ્યાં કરતાં હતાં તે સુખ ઇશ્વરનો અમર આનંદ આપણી આગળ આપણા જીવે ઉભરી રહેશે અને ખુદા જ્ઞાનમાં ઇશ્વરી ગાયનનાજ રાગો આપણને સંભળાશે. જે મ્યુઝીક ના સુંદર સરોદ માટે અંદિ તતજગાર છુપે તે સુંદર શાન્ત આકાશી નાદ આપણે ક્યારે સાંભળીશું? જ્યારે દર પ્રભાતના પ્રકાશ વચ્ચે આપણા વિચારથી, વચનથી કે વર્તનથી કોઈની પારકાનું કંઈગી રીતે લડું કરવાની લાચી ઉમેદમાં દરરોજની આપણી કમીની હંગી મુજરીશું ત્યારેજ તે સુંદર શાન્ત આકાશી નાદ સાંભળવાને આપણે સામર્થ્યવાન થઈશું.

અમારાં વાંચનારાંઓને ખુશ ખખર !

અમારી આજ સુધીની સેવાની અમારાં મેહેર-
ખાન ધરકો અને બહાલા વાંચકો અત્યાર સુધી જે
કદરસનારી કરતાં રહ્યાં છે તેવી હિતેજન પામી અમોએ
આ માસિકની રગોમાં આવતા જાનેવારી માસથી નવું જ
હોદ્દો આમેજ કરવાનો ઠેરાવ કર્યો છે. અમે અમારા
આટલા દુકં અનુભવમાં જોઈ લીધું છે કે વાંચક વર્ગ
જોઈ નથીજ. કદત તેઓ પોતાને માટે જુદા તંદરેસત
અને રસીકું વાંચણ માંગે છે અને તેઓની તે જરૂરને
પુર્ણ વળવાની એક ફરજ માત્ર રાખી આ માસિકને
તેના હજી બીજા વધારા સુધારાના દેખાવ સાથે રજુ
કરના રહેવાનું અમને—અમે ઉપર કંઈયું તેમ અમારાં
વાંચનારાંઓ તરફથી અમને મળતાં ઉત્તેજશુભી—કદત
આવી છે.

ખાધ જરૂરનાં કાઠાવાલા વાંચક વર્ગને પુરતી
રીતે જાણીતાં છે અને તેમની કલમથી લખાયેલી એક
આજુ વારતા માસ જાનેવારીના અમારા અંકથી આપની
કરવાનું અમે જાહેર કરી ચુક્યા છીએ, અને આજે
અમારાં એ વાંચનારાંઓને બીજી જે ખુશ ખખર આપ-
વાને અમે શકિતવાન થયા છીએ તે એ કે જાણીતા
વારતા લખનાર મી. 'રશીક' ની રસીકી કલમથી
લખાયેલી—

“સરજતની સાંકળ”

યાને

“જોત અને માફી”

નામની એક પાવરકુલ પારસી સંસારી સ્ત્રી-
પલ જાનેવારીના અંકથી આજુ વારતા તરીકે દેખાવ
ફેલી રહેશે, તેમજ એજ લખનારની કલમથી એક
સંપૂર્ણ દુકં વારતા દર અંકમાં આપતા રહેવાને
અમે મોઢિ દામે હજી મેળવ્યા છે. મી. રશીકનું નામ
એક આહોરા વારતા લખનાર તરીકે જાણીતું છે અને

અમને તમામ ખાતરી છે કે અમારાં ચોખાનાં પ્રત્યેની
તેમની એ દીક્ષમેળ ભરી સેવા એક અચુક ફતેહજ
પુરાવાર થશે.

ત્યારે જાન્યુઆરી ૧૯૧૫ ના અંકથી જાણીતી
કલમથી લખાયેલી એ આજુ વારતાઓ ઉપરાંત એ દુકં
વારતાઓ જાણીતા રમુજ કવિતાઓ લખનાર “સ્તમ
રરકુચકર” ની કલમથી લખાયેલી રમુજ કવિતા
મરહુમ ફવી દા. એ. તારાપોરવાજાના સંપ્રદુર્ભાંથી
ચુકી કાઢેલું વગર છપાયેલું કાવ્ય અને ફવી લગતી
શંકરની મોહક કવિતાઓનો સ્વાદ તેમાં અપાતો રહેશે
દુકંમાં જોઈલું આપો તેટલું વાંચન કરનાર વાંચક
વર્ગનુંથી પેટ તૃપ્ત થાય તેટલું રસીકું અને તંદરેસત
વાંચન પુરું પાડવાની દરેક કાળજી કરવામાં આવશે,
અને જેમ આગળ તેમ હમણું લગાઈના મોંઘા દોંગા-
મમાંથી અગારું આ માસિક તેની અસલ કીમતેજ દર
મહીને “૧૦ X ૮” ની કાઉન સાઇઝનાં ખીચો ખીચ
ભરેલાં ૫૦ પાણીઓ સાથે મગટ થવું રહેશે જે પચાસ
પાનાંમાં ખીજાં સાધારણ સાઇઝનાં માસિકનાં લગભગ
૬૦ પાનાં જેટલું લખાણ તેમાં દેખાવ ફેવું રહેશે.
અમારું વર્ષ સપ્ટેમ્બર મહીનાથી શરૂ થાય છે અને
તેનું વાર્ષિક લગાજમ પોસ્ટેજ ખર્ચ સાથે રૂ. ૩-૮-૦
છે, પણ જે કાંઈ ‘રશીક’ ની નવી આજુ વારતાને
લાભ લેવા ઇચ્છે તેઓ જાનેવારીથી આગળ સુધી
રૂ. ૨-૮-૦ નાં લગાજમે ધરાક તરીકે પોતાનું નામ
આમેજ કરાવી શકશે. તા. ૩૧ મી સેપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪
સુધીમાં નામ નોંધાવનારને આ સાથે ખીડેલાં હેન્ડખીલમાં
સમજવેશ લાગે તેઓને મળી શકશે, જેને લગતી
વધુ ખખર મેળવવાને અમે હેન્ડખીલનો દવાલો અમારાં
વાંચનારાંઓને સોંપવાની રજા લઈએ છીએ.

માલેકો,

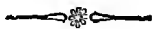
‘અલાત’

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

યુરોપમાં ચાલી રહેલી ખુન-
નામદાર ગ્રીન્સ ખાર લગાઈતું સૂકન કઈ બાજુ
ઝોડું વેદસ. છે તે કશું પણ ચોકસપણે કહી
શકાતું નથી, પણ આટલું તો
ચોકસજ છે કે લગાઈતી ખરાબીઓ સાથે લગાઈ
ખલાસ થવે પ્રજાની કેટલીક ઝોડસ છુપાઈ રહેલી
ખુબીઓ પણ ખીલી રહેલી માલમ પડે છે. બીટીશ
શહેનશાહતનું બળ અને ખર્ખીર તેના સુદર
સ્પેહસાલાઓમાં સમાયતું છે જે લગાઈના વખતેજ
પ્રકાશવંત થાય છે, પણ જ્યારે તે શુરવીર સ્પેહસાલા-
રોની સાથે સાથે રાજકર્તા કુટુંબનો વારસ બેટા
નામવર ગ્રીન્સ ઝોડું વેદસ પોતાના કુમળા જીવની
જરાખી દહેસ્ત ક્યાં વગર રણસંઘામમાં જીવલાવે એ
જેટલું એને પોતાને માન ભેરું છે તેટલુંજ તેની પ્રજાને
માટે ખરેખર મગર કરનાર છે. આપણા અતિશય
પ્રિય શહેનશાહ અને શહેનશાહ બાનુનો આ નામાંકીત
યુવરાજ પોતાની ફરજમાં કેમ પાછલ હશે તે જાનેજ
કેમ ! પોતાના સોબતીઓની અંદર વખણાયેલી, પોતાના
વ્હાલાં સર્ગા-રનેહીઓમાં પળોટાયેલી, પોતાના પિતાથી
રામ્ય જ્યોર્જ તરફ સાચ્ચે સાચ્ચે વફાદાર એવો આ સંપુત
લગાઈના હોંગામમાં સુખે કેમ ભેશે ? તે જાનેજ કેમ !
લગાઈની શરઆતમાં રણભૂમી ઉપર ઉતરવા તે સામર્થ-
વાન હતો પણ તૈયાર ન હતો, તે ઇતેજર હતો પણ
શીકરમંદ નહીં હતો. શુરવીર સરદાર કીઅનરે ચોડાંક
અફવાડ્યામાં એને તૈયાર કીધો અને સઉની નેફ
સુરાહો સાથે તે રંગ ભૂમી ઉપર ખીરાંખી. આખી

શહેનશાહતની આંખો ખારા ગ્રીન્સ ઉપર લાગી રહી
છે. એના એ કામને સઉકોઇ વધાવી લે છે. એવી ઉમેદ
સાથે કે આ ખારો પનોતો યુવ પોતાની પ્રજા અને
ખીતાની સેવામાં હમેશાં પ્રકાશીત થાય. કે જે પીતા પોતાન
વ્હાલા લસકરની જાતી મુલાકાતે ક્રાન્સમાં સીધાઈ છે.

છ

બીટીશ શહેનશાહતમાં અતિશય
અર્લ રોબર્ટસ મોડું નામ કહાંજનાર શુરવીર
મોડું નામ કહાંજનાર શુરવીર
સપેહસાલા અર્લ રોબર્ટસ મોડું
નામાંકીત મૃત્યુક. પામ્યો છે. ઇંગલાંડ અને હિન્દને
સાચ્ચ રનેહી લાવથી એકત્ર
કરવામાં અર્લ રોબર્ટસે કંઈ જોછો ભાગ નથી આપ્યો.
ઈંગ્લીસને ૧૮૩૨ માં હિન્દ ભૂમી ઉપર (કાનપોર)
જન્મનાર અને પોતાની અજબ શક્તીથી બીજાની
પામનાર આ વીરલો બીટીશનો એક હીરો હતો. તેની
ખોહોશી, તેની લગાઈઓમાં ભાગ લેવાની કુનેહ વીગેરે
માટે એટલુતો બોલાયુ લખાયું છે કે વધુ કહેવાતું કશું
એ નથી. પોતાના દેશને વફાદાર, પોતાના રાજકર્તાને
તાબેદાર, જાતી ભોગ આપી પોતાની કીર્તીમાં
વધારો કરનાર લોડ રોબર્ટસનું નામ અને કામ આજે
ધેર ધેર ગવાય છે. બધાસી વરસની ભુજરગ વધે એવું
મરણ નીપજાયુ છે પણ તે કેટલું નામાંકીત ? પોતાની
જાહેર જાંદગીથી કારેગ ચક્ર લોકોને એસ અને આરામ
લેવાની આ ઉમરે પણ ઇંગલાંડને તેના નામ પ્રમાણે
લગાયક બળ બદલામાં અને પ્રજાને એ બાગદમાં
જાગૃત કરવામાં તેણે કશું બાકી ન રાખ્યું. અને હાલની

સડાઈના ભય'કર હીંગાએ એક શાંત બેસવું એ નામવરને ગમ્યું નહીં. પોતાના દેશની દાઝ તેને હાડકે ચઢકી. જે હીંદુ જુઓ ઉપર તે જનમ્યો હતો! તેના માટે તેનો ચાહ કેટલો ભુલક હોયો. જોઈએ કે કાન્સની જુઓ ઉપર હિન્દુ લસકર કરી ઠામ થઈ પડે તે ઇચ્છાંથી કાન્સ ખાસ ગયો અને એક વાર જે હિન્દુ લસકર ઉપર પોતે હાડકો ભોગવેલી અને જે લસકરને એણે પ્યાર ગણેલો તેજ હિન્દી લસકરના વફાદાર શુરવીરોની સુલાકાત તેણે આહી, તેઓની વચ્ચે ફરી એક વાર તે ગયો, લડાઈ સંબંધી તેઓ સર્વને તેણે જોઈતી સલાહ આપી, અને ઉઘમાંને ઉઘમાં તા, ૧૫ મી નવેમ્બરને દીને પોતાનો જન તે જોખી કાસતાસે ને સ્વાધીન કીધો. ઇંગ્લેન્ડ કેદવત પ્રમાણે he died in harness. તેના રૂઢને શાન્તી હોજો.

શ્રી જીવલક્ષ્મી આગ્રહ વધવા

સુવાવડખાનાં સાથે જરથોસ્તી કોમના આચાર અને વિચારો અને રાહ રીતીઓમાં પારસી નર્સીસ ધણા ધણા સુધારો અને ફેરફાર થઈ ગયો છે. આગલી નુકસાન-

કારક રસમો અને ભેમતકથી વેદમોની જગ્યાએ સફાઈ સુધડતામની તેમજ વહેવાર રીતીઓની ચાલ દાખલ થઈ છે તે ખતીતજ ખુશી થતા જોય બાગદ છે. એક વેળા એવો હતો કે સુવાવડી પારસી બાલુઓ અંધારી ખાડીમાં નવા બાળકનો જન્મ આપતી અને સુવાવડખાનાલુ નામ વડીક ન લેતી કે ન બાળતી. આજે તે જમાનોજ બદલાઈ ગયો છે, અને શહેરના લુદા લુદા ભાગ્યોમા હમેશ્વર શ્રીઓની સુખ સવગના સુવાવડખાનાઓ ઉધડી ચુક્યાં છે. વળા ખીજ બાલુ હમેશ્વર શ્રીઓ ઉપરાંત ખીજો દરદીઓપણ હોસ્પીટલોમાં જવા શીખ્યા છે અને તેઓની સાહરવાર કરવાનો ડોક્ટરો અને નસો મદદગાર થઈ પડે છે. આપણી જરથોસ્તી બાલુઓ નર્સીંગના પંચિત ધંધામાં જો રોકાય અને એ દવાવંતાં પુન્યવંતાં કામમાં પ્રવેશ થાય તો કેવું સારું? પરમાર્થી વત્તીના પ્રખ્યાત ડોક્ટર

હોરમસજી મારીના આ કામમાં આપણને મદદગાર થઈ પડે એમ છે. તેઓની જગ્યાની હોસ્પીટલોમાં વીકાવની તાલીમ લીધેની ખાસ નસો આપાત થઈ છે અને તેઓની વડી મેવન મીસ ડીરીન-જેમ્સીના કામની અભેમો ધણી તારીફ સાંભળી છે. તેણી પારસી બાલુઓને નર્સીંગની તાલીમ આપવા, અપાવવાને બહુજ આતુર છે. ડૉ. મારીનાની એસપીનકનો "નર્સીંગ સ્ટાફ" વેકાવતથી આવેલી આ ખાસ નર્સીસથી વધારે મજબુત ને સુંદર થયો છે અને જે લાભ તેઓ આપવા માગે છે તે જુવાન પારસી બાલુઓ જે ઉપાડી લે તો જરથોસ્તી કોમની અંદર પારસી નર્સીસ જે હાલમાં છુટી છાપ છે તેનો ધણો મન માનવો વધારો થાય. ખરી જગવાયલી નર્સીસ મેકવે જરથોસ્તી શ્રીઓનાજ શું પણ પારસી કોમની શ્રીઓનીથી સાહરવાર કરવાને તેઓ સામર્થ્યવાન થાય અને એ રીતે કોમની અંદર શ્રીઓનો એક નવો ઉદયોગી અને ઉપયોગી વર્ગ બરપા થાય.

પૃથ્વી ઉપર વસતી મનુષ્ય પારસી જાતમાં પારસી જરથોસ્તી કોમની સંખ્યાવતો અને સંખ્યાં અને સખાવત સાથે સર-તેના ઉપયોગો ખાવતાં મોટો દીસગુરદો ધરાવ-નારી અને કોઈપણ જાતના

અંતર વીનાની તદ્દરવાર ધર્મ ખાતાઓમાં સખાવત કરવારી જરથોસ્તી કોમ કરતાં ખીજ કોમથી કોમ ચડતી હોય એવું અમેને ભાવવું નથી. થોડા વખત ઉપર ગુજરાતના બેહસતનસીન શેઠ પીરોજશાહ કાકા પોતાની દોલતને પોતાની વાહાલી કોમને સંપુરક કરી ગયા છે, તેમના રૂઢને શાન્તી હોજો. સખાવત કરનારા જરથોસ્તી સખીઓ તો સખાવત કરી જાય છે પણ તે કેવાં ખાતાંઓમાં જરી જોઈએ થાતો તેનો કેવો વડીવટ યોખ્યોને શુધ્ધ થયો જોઈએ તેની કાંઈ જુલોતેજાઈ કે તકેદારી રાખવું નથી એજ મોટા અફ-સોસની વાત છે. જરથોસ્તી શ્રીકાના નાવારસ અને ગરીજ કુટુંબો માટે સસ્તા ભાગની આશીઓ બંધાઈ

છે, ત્યાં મુશ્કેલી ને તંગદસ્ત આપરદાર કુટુંબોને થોડા નજીવામાં ભાડામાં રાખવાની સગવડ સંખ્યાવત કરનારાઓએ ચાહી છે પણ આપણો અતુલ્ય આપણને કંઈ બીજું શીખવે છે. સસ્તા ભાડાની એલીઓ ઉપર મોઢાં મોઢાં ફરતીયરો રાત્રીનીઓ વાપરનારાઓ અને ખરા ગરીબોથી બે પૈસે વધુ મુશ્કેલીઓ સુખમેથી ત્યાં રહે છે. તેઓએ જાતી ભોગ આપી પોતા કરતા નબળી ને નપેતર હાલતનાઓને જંબ્યા કરી આપવી એમ છે. બીજી બાજુ પારસી જાહેર સંખ્યાવતો વિદ્યા હુન્નર અને ઉદ્યોગના કામ અર્થે પણ પુર છુટકી વપરાવી એમ છે, મરહુમ શેઠ નવરાજ મા. વાહડીયાજીના ત્રસ્ટીઓ જે ખારીકામથી અને ઉદાર દીલથી વર્તી નાત જાતનો દરકે જોયા વીના દુરઅદેશ સંખ્યાવતો કરે છે તેનો દાખલો જાહેર ધર્મે ખાતાના દરેક ત્રસ્ટીએ લેવો સનીવાર છે. મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ કાકાના દુર અદેશ ત્રસ્ટી સાહેબોને કંઈ શીખવવા જુલુ પડે એમ નથી માટે આપણે એટલું જ કંઈક શીખવે આ શુભ સંખ્યાવતો રહે ઉધ્યાગજ યાય જેથી કામની અંદર ઉદ્યોગ ખીલી, લાચારી દુર યાય, સુખ સગવડનાં મકાનોમાં ગરીબ કુટુંબોની જુદી યાય અને પારસી કામની અંદર ચપલ અને અંચલ એલાદતુ વધુ યાય.

આસામ પ્રાંતની સરકારી કન્યા શાળામાં શીક્ષણ આપતી કારીગરી શીક્ષકો શ્રી શીક્ષકો માટે એક વિચીત્ર હોકમ આપેલો અમારા સાંભળવામાં આવ્યો છે. આસામની સ્ત્રીઓની જોડણીઓ અને કન્યાઓના નામે મીસ દાસ નો એવો હોકમ જાહેર થયો છે કે ત્યાંની નીચાળોમાં શીક્ષક આપતી શ્રી જો પરજોડી હોય તો તેઓને પુરા પાડવામાં આવતાં સ્કુલને લગતા રહેવાના મકાનોમાં પોતાના પતની સાથે રહી નહિ શકે, પણ વિચીત્રતા એ છે કે પોતાના ગમે એવા ખીમ કામથી સોજાતીની સાથે ત્યાં વસી શકે. પોતાના પતની સાથે તેણી રહી નહી શકે પણ આદેશ તો પોતા સાથે “આદેશ” પીવા તેને બોલાવી શકે. આવી જાતનો વિચીત્ર હોકમ જાહેર પાડવાની શી મતલબ હશે તે તો અમેને મુશ્કેલ સમજ પડતી નથી. જો એમજ હોય તો પછી ગરીબ ખીચારી પરજોડી શ્રીઓને શીક્ષકો તરીકે રાખવાની શી જરૂર? આવો બેહુલો ઠગવ જો અમલમાં મુકાતો હોય તો તેમાં જાને શીખનાર અને શીખવનારને જોરલાલ છે. અમેને તો લાગે છે કે એવો ઠગવ જાહેરમાં મુકવાને અથવા સમજનામાં લેવાને કંઈ ગેરસમ જુલોજ હશે. નામદાર સરકાર એવો ઠગવ પસાર કરવા દે એ અમારી અભ્યખી છે.

શ્રિદેશો હતો!

રચનાર—મી. અકબરઅલી રી. ગુરાની.

શ્રિદેશો હતો (૨)

તમ રાજ અમ કાજ અમ પર સદા તપો!—શ્રિદેશો.

જઈ જંગમાં ઘસો. (૨)

આ વર્ષમાં હર હુઈથી વિજય વિજય વધો!—તમ રાજ.

શત્રુ સંહારાજો! (૨)

વિજય વાવટો વળી વધુ ફરકાવજો!—તમ રાજ.

શ્રિદેશો હતો (૨)

ઈંદ્રેય તાજ તેજથી વધુ વધુ તપો!—તમ રાજ.

લગનની મોતેખરી.

લખનાર :—મી. મીતાચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૧૨૫ થી ચાલુ.)

૬ પણ સમજી રાખસ
માન ખુબસુરતી ઉપરજ
હોભાષ પરણવાતું પસંદ
ન કરે. ધરીલર તેતેનેથી
એમાં રહે એ ખનવા બેગ
છે પણ તેનું પરિણામ હમેશનો
પરતાવો અને કલ્યાણમાં આવે

છે. પણ હું એમ લખી ખુબસુરતીની કિંમત ધટાડી
નાખતો નથી પણ એક ખુબસુરત ઓરતને તેણીની
ચાલચલણ અને ખાસ્તત તપાસ્યા વગર પરણવું એ
છંદગીની મોટામાં મોટી ભુલ છે. કુદરતનો ગમે
તેવો ખુશુમાં દેખાય હમેશાં જેતાં નિર્જીવ અને
બેશોખ થઇ પડે છે તેમ આજની ખુબસુરતી કાલે
સાધારણ થઇ પડે છે; પણ જે તે સાચ લક્ષી
ચાલચલણ અને ખાસ્તત સમાધ દોષ તો તે
પતી બેહસ્તનું મુખ મોગવી શકે છે. લક્ષી ચાલચલણ
સાથની ખુબસુરતી વખત જવે ખુશુમાં થઇ પડે છે
અને નાશ પામવાને બદલે ઓર ખીલે છે. એડીશન
કહે છે, કે " જ્યારે હું એક મરદને દિલગીર જેઠું કે
તેની પરણેતર ઉપર મને અફસોસ છુટે છે અને જ્યારે
મારા બેવામાં એક હરતો એહરો આવે છે કે હું તેના
ધરના મુખ અને પરણેતરનો ખ્યાલ કરું છું."

એક બાપની બેટાને નસીહત.

હમાએ ઉપર કવિ બર્નના વિચારો ટાંકી બતાવ્યા
છે હવે હમાને હોઈ જરણે જેવા રાજદવારી અને સંસારી

બનુલવી નરે પોતાના છોકરાને આપેલી નસીહત ઉમેરવા
દો. " ખુદાની મહેરબાનીથી જ્યારે તું પરણવાને લાયક
થાય ત્યારે તારી પરણેતરની પસંદગીમાં મોટી સમજ
શક્તિ વાપરજો કારણ તારું ભવિષ્યનું મુખ કે દુઃખ
લગનના જોડાણ ઉપર આધાર રાખશે અને લગાઇમાં
જેમ એક જુલથી નાશ થાય છે તેમ તારી જુલથી
તારો નાશ કરશે.....તેણીનો મીઠાગ તપાસજો અને
તેણીના મા-બાપ કેવી હતાં તેની તપાસ કરજો;
કારણ કહ્યું છે કે " એક ભક્ષી માની દીકરીને પસંદ
કરજો." જેમ તેણી તદ્દન મોહતાજ તેમજ મોટી તવન-
ગર પણ ન હોવી જોઇએ કારણ બેઉમાં પરતાવો
અને ધિક્કાર ઉપજશે. એક બેતમાજ અને જુલખ
ઓરતને પસંદ ના કરતો નહોતો તને મોટી શરમંદગી
વડવી પડશે, અને તેણીની 'વાહ લીજન' જેવી વાતોથી
તું કંટાળી જશે."

પરણેતરનું નીતિજનક શરીર.

એક મરદની નીતિજનક ખાસ્તત તેની પરણેતરથી
મોટી અસર પામે છે. હલકી ખાસ્તત જ્યારે તેને નીચે
જુગાવશે ત્યારે ઉંચા ખાસ્તતો તેને જુલદી પર ચઢાવશે.
પહેલ્લી જ્યારે તેની દિલસોજીને મારી નાખશે, તેની
શક્તિને ધટાડી નાખશે અને છંદગીની ઉંચી તેમને ઉંધી
વાળશે; ત્યારે પાછલી તેની મહોબતને જવાબ આપી
તેની નીતિને ઓરખી વધુ જુલદ કરશે અને ખરી
ચાંતી અથવા મનને નવું કામ કરવાને ઉશકેરશે.
એટલુંજ નહીં પણ એક ઉંચી ખાસ્તત ધરાવતી ઓરત
અખજુપણે તેના ખાસંદની છંદગી જુલદ અને તેનું

કામ અને ઉમેદ બંધી બનાવશે. જ્યારે તેથી ઉલટી ખાસપત ધરાવતી તેથી ઉલટુંજ કરી શકશે. એક ઉમેજ કહે છે કે “મેં મારી જીંદગીમાં ઘણાક નજાણા પુરુષોને ફતેહ મેળવતા જોયા છે. તેવું કારણ એટલુંજ કે તેઓ ઉંચા ખાસપત ધરાવતી પરજોતર ધરાવે છે કે જેઓ તેઓની કારકિર્દી દરમ્યાન તેઓને ટેકા આપે છે અને તેઓની જાહેર ફરજમાં દિવસોજ ભાગ લઈ વધુ ઉલટમંદ બનાવે છે. એથી ઉલટું મેં ઘણાક જાહેરાશ અને હિમ્મતવાન રાખ્યો જોયા છે કે જેઓની પરજોતરની દલગી ખાસપતથી તેઓ પોને રચાર્થી યથ ગયા છે જેઓ પોતાની ફરજ સમજતા નથી.” આ ઉમેજ લખનાર પોતે એક ઉમદાદ પરજોતર ધરાવતો હતો અને તે પોતાના દોસ્તો જોગ કામજોમાં પોતાની પરજોતરનો ખુશમીજાજ, હિમ્મત અને ઉમદા આગ્રયલણને માટે ઇતારા કરે છે.

જેમ જેમ તે લખનાર સંસારનો અનુભવ મેળવતો ગયો તેમ તેમ તેવું યાજીન મજબુત થતું ગયું કે ફિક મરદની જીંદગી બંધી અને ઉંચી કરવા માટે એક સુખી ધર અને બંધી પરજોતરની ગરજ છે. માણુ-અનુ” ખરું સુખ ‘લગન’માં છે. તે એમ કહે છે અને તે પોતાના લખેને પોતાની જીંદગીનું હાપણમાં હાપણ લઈ કામ લખી જાય છે. તે લખે છે, એમતો મને સુખી થવા ઘણું કારણો મદદા હતાં પણ શુદ્ધ ખુદાના કે માણુસાજ નાતનું સૌથી ઉત્તમ સુખ જો ઘર છે, તેની મને ખસેલ મળી. પોતાના એક જાની-દોસ્ત ઉપર લખતાં તે કહે છે, ખુદાની મારી ઉપર મોટામાં મોટી ખસેલ તે મારી વદાલી પરજોતર છે. અરે, બારીમાં બારી સંકટ વચ્ચે તેણી કેવી હિમ્મત ધરાવે છે તેનો ખ્યાલ તને આવી ન શકે. જો કે તેણી નરમ અને શાંત છે પણ સંકટમાં તેણી ચપળ બની જાય છે. તેણી મને આનંદના લખમાંથી ખચાવે છે. તેણી મને દિલાસો આપે છે, બંધો બનાવે છે, ઉમંગી થવા કહે છે અને મારી મુશ્કેલીમાં પણ તેણી મદદ આપવા હમેશ તૈયાર ઉભી છે. “એક ખીજ કામગમાં તે લખે છે:” મારી પરજોતરની સાથ આજ વરસોથી રહેતાં મારી પર શું અજર થઇ છે અને મને કેવું સુખ

મળ્યું. જાણ છે તે લખવાને હું અચકત છું. જ્યારે પણ હું બહુ કામ કરું છું તો તેણી મગફરીથી પોતાનું સર ઉંચકે છે જેથી મને તે કરવાની ખેવડી ઉઘર ખુરે છે. અને જ્યારે હું જુમ કરતો હોયય ત્યારે તેણી ગંભીર અને સુખ બની જાય છે કે જે જોયા મારે માટે “ડેનજર સીગનલ” છે. જો કે તેણીને તાજામાં રાખું છું છતાં તેણીજ જોયા મને ચલાવે છે, અને જ્યાં સુધી હું તેણીને આદતો આવીશ ત્યાં સુધી મોજ પણ શરૂ કામ કરવાની હિમ્મત હું કરી શકીશ નહીં.”

ઉપરો લખનાર જ્યારે પોતાની સ્વતંત્રતાના પ્રતાપથી રાજદવારી ચત્રવચમાં પગલ-પડયા ત્યારે તે ગીમકિ, કછપાખોર અને પાછ થઇ ગયા. પોતાના ઉદ્દેશ અંચમાં તે લખે છે, “હાયમાં કલમ પંકડી હું કમીશ સુધી વિચાર કરતો ખેસું છું” પણ મારી ગુચવણ અને મુશ્કેલી વધતી જાય છે. આ મારા કંટાળામાં મારી પરજોતર વગર હું આગળ આવી શકું નહીં કે જેણી મને દિલાસો અને હિમ્મત આપતી ખરી છે. મારી અને તેણીની વચ્ચેનો ફરક તપાસો, હું જ્યારે સેદજમાં કંટાળી માર ફાડ કરું છું છતાં તેણી શાંત મને પોતાની ફરજ બજાવે છે”

જાણીતો રાજદવારી ગીઝો પણ પોતાના સંકટ અને દુઃખ વેળા પોતાની પરજોતરથી હિમ્મત મેળવતો જો તે પોતાના રાજદવારી દરીફાથી તાલુતાણી ખાધ હકુત થતો તો તેનો દિલાસો તેની પરજોતર અને પવિત્ર ધર હતું. તે પોતાના જતાંતમાં લખે છે, “માણુસ ઉત્તમ સુખ અને આસાપસ મેળવતા પોતાના જાહેર કામમાં વાખાં મારે છે. હવે હું સમજતો થયો છું કે અમે તેની મુશ્કેલીમાં પણ ધરની મહોજત ખરી જીંદગી અને ખરું સુખ છે; જાહેર જીંદગીમાં અમે તેની નામતા અને નેકી કમાતો આઈમી, જો તે ધરું સુખ ન અનુભવે તો, ગરીબ અને મોહનાજ છે. તેની જાનુએ તેના સુખ કે દુઃખમાં; સંકટમાં કે આરામમાં, મુશ્કેલીમાં કે વેજામાં દિલાજની ભાગ લીધો. તેજા પરજાં તે અગાઉ ગીઝોએ તેણીને પુલકું. “મારી ખદજખતી જે મને હવે ખુદી માલમ પડે છે તેમાં હું ભાગ લઈ શકીશ!” ત્યારે તેણીએ બદાપુરે

જવાબ ક્યો “ખાત્રી રાખજે કે તારી દરેક ફતેહમાં હું ખુશાલીથી ભાગ લઉં અને તારી મુશ્કેલીમાં એક પણ નાસીપાસી અને નાઉમેદની હાથ લેરીશ નહીં. જ્યારે તે હુંક શીલીપતે વજર થયો ત્યારે તેણે એક દોરત ઉપર લખ્યું કે, “મારી મને તેવી આશ્વત અને મુશ્કેલીમાં હું મારી બાતુથી સદા પુરતો સુખી છું” અને ખુદા જે તેણીને જવાબે તો હું સદા સુખી રહીશ. “અરે અફસોસ, છ મહિનાની એક પલની મુદતમાં તેણી જમને હવાલે થઇ અને ત્યાર પછી ગીઝોની જાંઘની દુઃખી થઇ પડી.

ઈબલાન્ને નામીએ રાજદવારી, ખર્ડ, એક ખુબસુરત મહોબતવંતી અને બાહોશી ઓરતના પ્યારમાં પુરતો સુખી હતો. તેની જાહેર જાંઘની રાજદવારી ચલવલથી ફિકર અને કંટાળાથી બરપુર હતી પણ તેના ખંચ તેના ધરમાં વળતો. તે કહે છે “આપણા ધરની ઓરતને આહવી એ તમામ દુન્યાના લોકને આહવાલું ખીજ છે.” તે પોતાની બાતુની ખુબસુરતીનું ચિત્ર નીચે મુજબ રજુ કરે છે. જે લક્ષા ચિતારાને ચરમાવે એવું છે. તેણી ખુબસુરત છે; પણ તે ખુબસુરતી તેણીના એકદરમાં, ઘાટઘટમ યા રંગમાં નથી. જો કે તેણી ખુબસુરત છે પણ તેથી કાંઈ તેણી મારાં જીવર ઉપર અસર કરી શકતી નથી. તેણીની ખુબસુરતી તો તેણીને ખુશમીજાજ, દયા, નિહિપત્ત, લાજણી અને રહેમ દિલ છે. તેણીની આંખોમાં મધુર રોશની પ્રકાશી રહી છે, તેથી તેણી સઘળાને હોઠમ કરે છે પણ તે હક અને દાવાથી નહીં પણ તેણીના સદચલથી. તેણી હમર જજીની વખાણુ માટે સરગમ નથી પણ એકજ દિલ (યાને પોતેજ) ની આફરીન માટે જન્મી છે. તેણીનામાં દદતા છે તેજ વેળા તેણીમાં નાનુકાઈ પણ જોઇ શકાય છે; તેણીનામાં નરમાસ છે પણ તેથી કાંઈ તેણી નખળી નથી, તેણીનો અવાજ એક મધુર ધિમા ગાયન જેવો છે અને તેણી હમર માણસની મીજલસમાં વાહવાહ કરતા બદલ મારાં જીવર પર મીઝર કરવા સરગમ છે; અરે-તે ગાયન સમજવા માટે તપોએ તેણીના સમાગમમાં આવવું જોઈએ! તેણીના શરીરનું બ્યાન કરવું એ ગોવા તેણીના મન માટે

એલવા બરાબર છે; ગોવા તે એક ખીજની ‘કાપી’ છે. તેણીની સમજ અને બાહોશી લણુ કાંમ કરવામાં સમાધ નથી પણ લલામને સુદવામાં છુપાઇ છે. તેણી સાર બોલવા કરતાં જે જીર છે તે જોડી દેવામાં વધુ મથી રહી છે. તેણીની સમજતા ખુદરતી અને અદેખાવતી છે અને નહીં કે માત્ર કાપદાની; અને તેથી તે લાયક ઉપર અસર કર્યાં વિના રહેતી નથી. તેણી દદ અને એક ચિત્ર ધરાવે છે; તેણી એટલીતો ખુબી ધરાવે છે કે તેણીની બૂઝોને આપણુ જટ માફ કરે છિયે.”

અહા! આપણે કેવી ઉમદાહ, દિલજત અને ખરી ખુદાઇ શકિત ધરાવતી એક બાતુનું ચિત્ર જોઇ ચુક્યા. અરે તેવાજ શખસનું જીવનું પ્રમાણુ છે! ત્યારે હવે આપણે એક મહોબતવંતી મહોરદાર પોતાના ખાવં-દનું ચિત્ર કેમ દોરે છે તે હવે રજુ કરવા દો. લાગ્ય-શાળી નર તે કરનેલ હટચીનસન છે તે માટે તેની મોહરદાર લખે છે.

“આપણે જેને જીવરના ઉંડાણથી આહતાં હોઇએ અને જ્યારે તેજ મનની મનોહર મુર્તી ભાંગી ગય છે (યાને મરણ પામે છે) ત્યારે આપણી જાંઘની કંગાલ જાણે મુશ્કેલ થઇ પડે છે. વખન જવે આપણુ દિવાસો શોધી શક્યે છીએ અને જાંઘનીની કેટલીક મજાહો ફરી શખી શક્યે છીએ. અરે, મને ખબરજ નથી કે મારા પતિના મરણ પછી હું શામાં દિવાસો લઉં! કે જેના વગર મને આ મારી જાંઘની પરચર સમાન છે. મારી પાસ સઘળું છે માત્ર તે પતિનું દિલ અને મધુર આંખો નથી!”

તેજ ખાવંદ પોતાની મોહરદારની તારીફ કરતાં એટલાં તો મજબુત શખ્દો વાપરે છે કે તેણી આપણાં યાદદારત શકિતમાં કોતરાઇ રહી છે. તે લખે છે, “જ્યારે પણ તેણી મને ધર ખરચેતા દિસાબ આપવા આવે છે તો હું કહું છું સઘળું તાજજ છે.” વળી તેઓ મહોબતની સાંકળથી એટલાં તો જકડાવતાં હતાં કે જેમ જેમ તેઓ ઉમરમાં વધતાં ગયાં તેમ તેમ તેઓ એક એક ઉપર વધુ મોહજાતવંત અને પ્રેમવાળાં બનતાં ગયાં. ખીજ વધુ દાખલાઓ આપણે હવે પછી જોઇશું.

(અધુર.)

જ્ઞાનની દુનીયા.

લખનાર:—મી૦ મીનાચંદ્રેર માણેકજી માન.

આરખો અને ઘોડાઓ:—

“સાવનટીસ્તોના મત મુજબ, અરેબ્યા ખાસ ઘોડાઓ માટેનો કુદરતી મુલક છે. ત્યાંની રતુની ઘોડાના કદ ઉપર મોટી અસર થતી નથી પરંતુ તેઓ ચાલાક અને ઝડપી બને છે. ઈંગ્રેજ અને સ્પેનીશ ઘોડાઓમાં અરેબીક લોહી બેલાયું છે જેથી તેઓ નમુનેદાર હોય છે. આરખો પોતાના ઘોડાઓના લોહીને સ્વચ્છ રાખવાને ઝનુનથી મથન કરે છે અને નર કરતાં માદાને વધુ આદરે છે. જ્યારે પણ તેઓને ત્યાં નવો ઘોડો જન્મે છે તે દિવસે આખાં કુટુંબમાં ખુશાલી ફેલાય છે અને ખાણી પીની થાય છે. તેઓ પોતાના ઘોડાઓને પોતાના બાળકો સાથે માયાથી કેળવે છે જેથી તેઓ એટલા નમ્ર અને વધાઈ નીવડે છે. અને કોષ પણ હથિયાર વાપરવાની કદાચ જ જરૂર પડે છે. પોતાના માલિકના માત્ર સ્પર્ધાથી જીવ લઈ દોડે છે અને જો તે બેઠક ઉપરથી સરી પડે છે તો પોતે ઉભો રહી જાય છે.” [The Decline and Fall of the Roman Empire by Gibbon; ch. on “Arabia and the Arabs.”]

જીંગીઃ—

“વારંવાર જીંગીની કુંકાષ અને લીલાપણા માટે આફ્રીકા અને દરયાઈ કરવામાં આવે છે; પણ જો આપણે જીંગીની એક નાની બાજુ લઈએ તો તેમાં તમામ અગત્યપણું સમાઈયું જોવામાં આવશે. જેમ એક નાનાં જંતુને કાચમાંથી જોતાં તેના શરીરના હરેક ભાગો ખુદ્દા જણાઈ આવે છે તેમ જીંગીની નાનામાં નાની બાજુને જો વાદ કરવામાં આવશે તો તેમાં કેટલી ખુશાલી કે મોટું દુઃખ, બારિકાઈ અને અગત્યપણું દેખાઈ આવે છે. જીંગીને સામગ્રી લેતાં તેમાં જુદી જુદી સમાવડી બાજુથી આપણે ધ્યાન આપીએ.

જશું, જ્યારે તેઓમાની એક લો તો તે પર વિચાર કરવાનો કેટલો ખોટો મળશે”—[From the “Letter-Bell by W. Hazlitt.”]

દોખમું:—

એક અમેરીકન બાતુ મુસાફર સારા ડૉક્ટર પોતાની “A Social Departure (P. 367)માં આપણા દોખમાં માટે છટાથી ઉચું મત દરશાવે છે. તેણી કહે છે, “ત્યાં ઉંચા ટાવરો ઉભા હતાં જેઓનું કામ મરણ પામેલાંઓ સાથે હતું. જરથુસ્તે માની લીધું કે કુદરતની કોષ પણ પેલાપણ સ્વચ્છ છે અને રેદવી જોઈએ. મુરદાંની અસ્વચ્છતામાંથી પોતાના લાભધીને બચારી દૂર ઉંચી ટેકરીઓ ઉપર મરણ પામેલાને નાખવામાં આવે છે, હમારી સામે જરથુસ્તના ઉંચા સ્વચ્છતાના કાનુનના ટાવરો સફ સમારી ઉભાં હતાં.”

હાફિઝ:—

આ નામીયા ફારસી કવિ માટે આલ્ફ્રેડ મુઅર્ટ કહે છે, “ધરાનના તમામ કવિઓમાં હાફિઝ કુદરતી સામર્થ્યોએનો સૌથી સરસ આદેતમાર છે. તેનું કલામ ફક્ત ખોદાઈ કલામથી ઉતરતું અને બાકી સવળા કલામોથી અલડપાતું ધારવામાં આવે છે. તે સાદાઈ અને સુંદરતાથી ભરપૂર છે. તેમાં બનાવટ અને મગફરી જોવામાં આવતી નથી.

ધર્મ પાલનારાઓની સંખ્યા:—

જુદા જુદા ધર્મ. પાલનારાઓની સંખ્યા શું છે તે આ કોષમાં જોવામાં આવશે. ખ્રિસ્તી ધર્મ ૫૬૩૦૦૦૦૦૦; હિન્દુ ૨૨૩૦૦૦૦૦૦; ધર્મશાસ્ત્ર ૨૨૨૦૦૦૦૦૦; બુદ્ધીઝમ ૧૦૭૦૦૦૦૦૦; જરથોસ્તી ધર્મ, ૧૦૦૦૦૦; ધણા દેવતામાં માનનારા, ૨૮૩૦૦૦૦૦૦; તાઓહમ, ૨૪૦૦૦૦૦૦; શીનતોહમ ૧૮૦૦૦૦૦૦; બુદ્ધિઝમ, ૮૦૦૦૦૦૦.

સ્વપ્નો:

રાષ્ટ્ર હેગારડ નામનો ઇંગ્લેન્ડ એક જાણીતો નવલકથા લખનાર છે, તેને પોતાના કુતરાના મોત માટે 'સ્વપ્ન' આપ્યું હતું જે તેને ઊંચા મારફતે જાહેર કર્યું. તે દિવસથી તેનો કુતરો ખોવાઈ ગયેલો જણાયો અને તેની લાશ નદીમાંથી મળી આવી.

તેમજ મીડસમર નોટ્સની કોલસાની ખાણમાં ૧૯૦૯ માં એક મોટો અકસ્માત થયો હતો, આને સ્મરતો સ્વપ્નો ત્યાંજ રહેલો એક સપ્તમ જે યોડા પખત માટે આયરલેન્ડ ગયો હતો તેને આળ્યો હતો. 'વરતા' નામની સ્ટીમર દુખી જવાની ખબર સ્વપ્નો મારફતે યદ્ય હતી તે વેળા જોડેલા કમીશન સનમુખ રહ્યું થયું હતું. મી. સોયર નામનો સપ્તમ જે ઓસ્ટ્રેલિયાથી જોડો હતો તેણે ત્રણ રાત વેર લપકાર સ્વપ્નો જોયો હતો કે એક સપ્તમ ટોલીથી ગચ્છતો માસનો કકરો કરે છે. આથી તે દરખાન ખાતે ઉતરી પડ્યો. જ 'લિવિસ' બાદ તેને ફરી 'સ્વપ્ન' આપ્યું હતું કે સ્ટીમર દુખી જાય છે અને તે ખરું પડ્યું.

યોગ અને યોગી:

"તે ખરો યોગી છે જે પોતાની ફરજ, ફજની આશા વગર બળવે છે. યોગ એટલે તક છે; અને તે યોગી ખની શકેતો નથી જે લાજિબની આશા માટે જોડે રાખે છે. યોગ પ્રાપ્ત કરનાર માટે કાર્ય માત્ર એક દહિયાર છે; યોગ પ્રાપ્ત કીધા પછી સતી અને સ્મરતા દહિયાર છે અને તેજ યોગ પ્રાપ્ત કરે છે જે હિંદીઓની ખવાહેશ કરતો નથી અને જે આશાની ઇન્જોઓને તુચ્છ કરે છે."

રોમનોની અસર:

"જ્યારે આપણું યુરોપના જુદાં જુદાં રાજ્યો તરફ નજર કર્યું છીએ ત્યારે ગમે તેવા ફરક છતાં તેઓમાં કેટલીક રીતે એક સરખાપણું જણાયું આવે છે તેનું

મુખ્ય કારણ રોમનોએ ત્યારે તે મુલકોને જીત્યા હતા ત્યારે પોતાના વિચારો, કાયદાઓ અને રવાજોની ઊંચ પાડી હતી તે છે. અને તેઓમાં ફરક દિસવાતો સમજ એ છે કે તેઓએ રોમન વિચારોને એક સરખા પ્રમાણમાં ગ્રહણ કર્યા ન હતા. કેટલાકોએ રોમના વિચારો અને બીજાઓએ જરમનોના વિચારો મોટા પ્રમાણમાં જાલવી રાખ્યા છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે રોમે આખા યુરોપ ઉપર ફેલી મોટી અસર કીધી છે." (History of Rome by Rev. M. Creighton M. A.)

અફસોસ ના કર:

ફોક્ટ છે જરીને કરવી ફર્ધાં,
ગયેલો માલ કદી ન દે ચોર હાથ;
કાઠ યા કસા પર ન ખાંધ દિલ,
બાદ તે ઉડવું યાવ છે મુશકીલ.

ખધોને આહ:

"જેમ તું બીજાની વર્તણૂક તારી તરફ આહ છે, તેમ બીજાઓ સાથે આહ, અને જેમ તું આહ છે કે બીજાઓ તને આપે તેમ તું બીજાને આપ, જે તને આહ છે તેને તું આહ તો તેમાં શું બાદ છે? કારણ એક પાપી પણ પોતાના આહનારને આહ છે, જે તારું બહુ કરે છે તેનું તું બહુ કરે તેમાં શું ગયું? કારણ પાપીઓ પણ એમજ કરે છે. તારા હુશમનને આહ તેઓનું બહુ કર ને આશા ના રાખ."

શકનો એઆમ:

આપણું સર્વ ઉપર હકુમત કરનાર હોરમજદા જે બાબતોને મને રોક હોય તેનો અંત લાવવા માટે લશ્કરી હુશીયારી આપેલી દીનદાર માણસની ધર્મે સંબંધી કેળવણી બધી રીતે સાચી સરસ ઇલાજ છે. કારણ કે ધન ફેલાવવાની ખાહેશ રાખનારને તેનો ઘટો-જલો મળશે.

શરમ શામાં?

મેટ્રોપોલિટ સાહેબે બંધવાને જરા ધીખામણ આપતાં કહ્યું, "લગાં માણસ, તુને ધરી ધરી અહીં આ પ્રમાણે આવતાં શરમખી નથી આવતી?"

"અરે સાહેબ, એમાં શરમ શાની? તમારો જેવાં માણસ ન્યાં હોય ત્યાં જતાં મને શરમ નથી લાગતી, પણ હું એમ પુછું કે તમને દરરોજ બેસતાં શરમ લાગે છે કે વાદ? (નોંધાકરો કહી.)

રખેને યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો, રખેને યજ્ઞત વિષે અવસ્તા
તથા પહેલવી લાખાઓમાંથી મલતું બ્યાન.

રખુની ખુબીઓ-તે લોકોનું રક્ષણ કરે છે.

લખનાર :- મીઠું ધનજીભાઈ માણેકજી વામણા.

(પાન ૧૫૩ થી ચાલુ)

આ પછે રાક્ષસાતમાં નોંધું તેમ રખુ આ
કુળમાં સચ્ચાઈ અને રાસ્તી પર મવ-
કલ છે. એ ઉપરાંત તેને રખુ યસ્તમાં ૭
આ ફકરામાં આ પ્રમાણે ચીતારેલો છે. એ અશો રખુ-ઓ
પણાજ સાચા રખુ, ધણાજ પવિત્ર રખુ, ધણાજ વિદ્વાન
રખુ, સંપુર્ણ રીતે તપાસ કરનાર રખુ, સધળી બાલુએ
જોનાર રખુ, ધણું દુરતું જોનાર રખુ, એ અશો લોકોને
વધુ સારો ટેકા આપનાર રખુ, ચોરોને વધુ સારી રીતે
મારનાર રખુ." આ ઉપરથી આપણે જોઈશું તો માલમ
પડશે કે જેમ દરેક યજ્ઞતોને અશો કહે છે અને
તેવો છેજ એવા તેમ રખુને પણ કહેલો છે, પણ
વધુ જે આપણને આ ફકરા ઉપરથી માલમ પડે છે
તે એ છે કે અહીંયા એ યજ્ઞતને ધણોજ વિદ્વાન, સંપુર્ણ
રીતે તપાસ કરનાર, સધળી બાલુએ જોનાર, ધણું દુરતું
જોનાર, જે અવસ્તા લખાણુ પરથી તેને જેમ આપણે
જાણખીએ તેમ એટલે ધનસાફ કરનાર તરીકે જાણ-
ખીએ છીએ, તેનું જે કાંઈ લખાણુ મળે છે તે ફક્ત
આ યસ્તના ૭ માં ફકરામાંથી મળી આવે છે. એ
ફકરામાં એને સંપુર્ણ તપાસ કરનાર તરીકે કહેલો છે.
અને તે ઉપરથી આપણને જે પહેલવી લખાણુ એના
ચોથે દહાડેની બામદાદે ધનસાફ કરનાર તરીકે મળે છે
તેને આ ફકરા વધુ ટેકા આપે છે. પાછું વળી ખીલું
જે તમે "સધળી બાલુએ જોનાર" કરી કહેલો છે તે

ઉપરથી આપણને માલમ પડે છે તે "મીનાખેદ" માં
ખીજ બામમાં રખુને "પાદશાહ અને ગરીબ" વગેરે
સધળાઓને બરાબર ગણેલા છે. તે ઉપરથી પણ સાબેત-
થાય છે કે રખુ એક સધળી તરફથી બરાબર
ધનસાફ કરનારો છે. આખી આલતા એજ ફકરામાં
કહે છે જે "અશો લોકોને વધુ ટેકા આપનાર રખુ."
આ ઉપરથી આ સાર નીકળશે જે દરેક યજ્ઞતની
આરાધના કરનારને તે યજ્ઞત ટેકા આપે છે, મદદ આપે
છે. પણ અહીંયાં જે રખુને માટે લખે છે, જે તે વધુ
ટેકા આપે છે તે એજ છે જે તે રાસ્ત માણુસ
જે હમેશાં પોતાનું કામ રાસ્તીપરજ કરે છે. તે માણુ-
સને રખુ મદદ આપે છે એટલુંજ નહીં પણ વધુ જે
તે કરે તે એક એક જુદા અને રાસ્તીના માર્ગ પરથી
વેળા ગયેલા માણુસ પર પેલા રાસ્ત માણુસ સરદારી
ભોગવે છે. જેમ રખુ યજ્ઞ ઉપર નોંધું તેમ દરેક
કથર ઉપર વીગેરે સરદારી ભોગવે છે તેમ અને તેથી
રખુને વધુ મદદ કરનાર તરીકે કહેલો જોઈએ.

હવે એજ યસ્તના આઠમાં ફકરામાં તેને "આ
રખુ તું સધળાઓ કરતાં વધારે સારી રીતે ચોરોને તથા
જુદારા માણુસોને ધી:કારે છે. હંફાવે છે મારે છે તથા
તેમનો નાશ કરે છે" એમ આવેલું છે. હવે સવાલ
ઉઠે છે કે રખુ આવા ચોરો તથા જુદારાઓને કેમ
ધી:કારે, હંફાવે તથા મારે એવા દાખલામાં જે આપણે
"ખુરશેદ"ને સાથે લઈશું તો હીક સમજ પડશે.

પુરશેદની આપણે ફક્ત સાધારણ રીતે નજરે નેહીએ છીએ અને જાણીએ છીએ જે તે દરરોજ સવારે ઉગે છે, સાંજે અસ્ત પામે છે. તે આ દુન્યામાં રોશની આપે છે, અંધકારનો નાશ કરે છે વીગેરે આ તેની (પુરશેદની) ફક્ત દેખાણની ખુશીઓ છે. હવે બાતનની વાતમાં તો ફક્ત જેઓ રસાયણ શાસ્ત્રીઓ છે, તેઓ રોષ કરે છે અને તેની ખુશીઓ રોષી કહાડે છે. હવે એ ખુશીઓ આપણે પણ રસાયણ શાસ્ત્રીની મદદ લેના વગર આપણા પાક ધર્મ પ્રુત્તક ઉપરથી જાણીએ છીએ. જેમ કે પુરશેદની નીચાએશમાં ૧૨ માં ફકરામાં કહે છે જે નવારે પુરશેદ ઉગે છે ત્યારે અદ્દરમજની પેદા કાષેલી જમીનના વેદતાં ઝરણે દરીબાના તથા ચમપાણીને તથા અશો પેદાએશ કે જે રપેના-ગીનાની છે તે એ બધાંએને પાટી જુગી થવાનો સમજ થાય છે પણ ૧૩ માં ફકરામાં કહે છે કે જે પુરશેદ નહીં ઉગે તો, આ હવેતેજર જમીનમાં જે એને તથા બનવરો છે તેને દેવો મારી નાંખે વગેરે. આ બધું જે થાય છે એટલે આ દુન્યામાં જે પુરશેદ નહીં હોય તો બધી ગલીથી અને ખરાજ એનેનો વધારો થાય અને દરેક સારી એજનો નાશ થાય પણ પુરશેદની હાજરીથી એ બધું દુર રહેજ અને નાશ પામે છે એજ પ્રમાણે રખુને પણ આતીજ રીતે સરખાવીએ. આપણે જોયું તેમ રખું એ સચ્ચાઇ તથા રાસ્તની ઉપર મવકલ છે અને તેજ એક રાસ્ત માણસ ચોરો તથા હુંડારાઓ ધીકારે તેમાં કાંઈપણ શક નથી અને તેજ પ્રમાણે તે પોતાના સચ્ચાઇ તથા રાસ્તીના બળથી-જેકે તે શરૂઆતમાં કદાચ અથવા જેમ આ દુન્યામાં બધું ખરું બને છે તેમ હમેશાં પોતાને પોતાના સચ્ચાઇના સુખનો આ જુડી અને

દયા ફટકાવાડી દુન્યાને નુકસાન પણ કરે તો પણ અતે તેનો અને તેનોજ ને રાસ્ત અને સાચા માણસનો જય અને ફતેહ છે—અને ત્યારે તે રાસ્ત માણસ જે આ રખું યસ્તમાં કહે છે તેમ તે જુડા, હુડારા તથા ચોરો ઉપર પોતાની રાસ્ત જમાનથી તથા રાસ્તીના અને એક ખુદાઈ માર્ગ પર આલચથી તેઓ પર તે ગાલેજ આવે છે, ડરાવે છે, મારે છે, ધીકારે અને નાશ કરે છે. ઉપર આવી ગયું તેમ રખું તેથીજ હવેતેજર નદી-દરીઆ-ઝાડો તથા પહાડો અને દરેક સેનારાઓ બહેસ્તની આરામગાહ-ગરોથમા વગેરેની જગ્યા ઉપર સચ્ચાઇ બોગવે તથા ચોક્કસાઇ રાખે છે અને તેજ પ્રમાણે છે. એક માણસ પણ આ દુન્યામાં સરદારી બોગવી શકે તથા ખીજઓ પર ચોક્કસી રાખી શકે અને આ પ્રમાણે આપણામાં જે તેનીશ ફરેસ્તાઓ છે તેઓમાંનો દરેકે દરેક ચોક્કસ બાબત પર મવકલ છે અને તેઓ આ દુન્યાની અંદર સરખી (Directly) તથા આબ-કતરી (Indirectly) રીતે માણસોને તથા દરેક જમાનર તથા એનેને મદદગાર થાય છે. વળી મેહેર-યસ્તમાં ૬ મા ફકરામાં એમ કહે છે કે ચિત્ર (ખીય) ધાસ્તી ફલાવે છે, રખું (તેમના) દાંતમાં ધાસ્તી દાખલ કરે છે જેથી આપણને માણસ પડે છે જે રાસ્ત માણસ હમેશાં જુડાએને ધાસ્તીમાં રાખે છે અને જેઓ સચ્ચા અને રાસ્ત હોય છે તેઓને એ ખુદશી રીતે માણસ પડે છે કે હમેશાં જુડાઓ તેઓથી દૂર નાશો છે. આવી રખુની ખુશીઓ હોવાથી દરેક માજદીવસનીજ જરૂરયાતીઓની ફરજ છે જે રાસ્તને હમેશાં વળગી રહેવું, વળી રખુંને મેહેરયસ્તના ૩૨ મા ફકરામાં ૧૩૯ ના ફકરામાં દુન્યાની વધી કરનાર તથા તેની આજ્ઞાદી કરનાર તરીકે કહેલો છે.

ગામનો ઘડો લેશો ?

ચાંદનજાઇ બારણે ચોક્ક પ્રરતાં દતાં તેટમાં એક ગામડયો મટોડીનાં માંટલાં લઇ આવી પહોંચ્યો.

“બાહ ગામનો ખડો લેશો ?” તેણે પુછ્યું.

“ઓ તું મરે, તારી જખાં બરે, તારી જખ ખરી જખ. મુલો પોતેજ મારાં ધેરનો ખડો

કાંપ નહોં લેતો ?” અને એમ બોલી ચાંદનજાઇ ફસક ફસક કરતાં. ધેરમાં મજ. પેલા ગામડયો ત્રિચારમાં પડ્યો કે, “મારાં ગામનો ખડો લેવાતો લેવા પુછ્યું, તેમાં એ ધરડી આમ છેડાઇ કેમ પડી ?”

(નેસાકરો કંઈ.)

ગણતરી તેણે કાઢી. પરંતુના પછી રોજીને જેમ ગમે તેમ નિયોગવાની વણી સારી તક હાથ લાગવાથી તે વણે ખુશ થયો. તેને કાઠેયું કે રોજી તેને સોનાની ખાણ મળી હતી.

“મારી બેઠીને તારી પાંચેથી મેળવવા માટે મારો ભેદ વેંટીક ખુશો કરવાની મેં આયત્રી ખાધી નથી. એ ઉપરથી તું જોશે કે હું તારી ઉપર કેવો આધેજા, વિશ્વાસ રાખું છું ચાલ, હવે કહે મને કે તું ખરાં ફરજંદને ક્યાં અને ક્યારે મારી સાથે મેળવવા માગેછ.”

હું આવતી પરમદીને શુકરવારે તમેને તમાર બન્યાં સાથે મેળવરા. પણ હું તમારાં બન્યાંને એ દીવસે ક્યાં લાઉં? અહિંજ ઠીક થઈ પડશે.”

રોજી વિચારમાં પડી.

“નહિ, આ જગો હવે વધુ વાર સલામતી બરેલી નથી. હું તારાં મકાનમાં મળવા માગું છું, પણ તારાં મકાનનું ઠેકાણું હું જુશી ગઈ છું.”

“મારું મકાન મોટુંસેક ખાતે હોલમ બેંકમ આલેયું છે.”

આ ઠેકાણું મીસ બેલને કાને પડતાંજ તે તેણીએ કાગળના ટુકડા ઉપર ઉતારી લીધું. બીજા પહે રોજીએ આવતી પરમદીને પેલા શખ્ષનાં મકાનમાં સંજિ ચાર વાગે જવાની કબુલાત આપી. જે વખતે હોરતન રોજીની બેઠીને તૈયાર રાખશે અને રોજી તેણીને કબુલે લેવા પછી બીજા બરો પાઉન્ડ તેને સુપુરદ કરશે.

મીસ બેલ વધુ વાર ત્યાં થોભી નહિ, કેમકે તેણીએ ધાર્યું કે રોજી બાહેર નિકળવાની તૈયારીમાં હતી.

અને તેમજ થયું; મીસ બેલ તે જગો છોડી જવા પછી રોજી પણ બાહેર પડી અને પરમદીને પોતાના ખારાં ફરજંદની મળવાની અધીરાઈમાં જે-જ બણીને રસ્તો લીધો જ્યાં મીસ બેલ દુરતનીજ આવેલી હતી.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

“ઓ ખુદા!” હેસતર બેલ પોતાનાં મન સાથે બબડી, “રોજીનું બાળક મારા હાથમાં આવે તો એ ઓરતને મારા અંશુકા ઉપર ઈરી તો નયાઉં કે જેમ આહું તેમ સતાઉં.”

બીજે દિવસે સવારે માંજ મીસ બેલે પોતાને સામાન પેક કરવા માંડ્યો, તે આખાં પરમાં દરેક નોકર ચાકરને મળી બેડી પણ રોજીને “હેલી સલામ” કરવાની તેણીએ દરકાર કાઢી નહિ. રોજીએ એ વીડી મોકલાવી પણ તેનાં તેણીએ ચાર પાંચ તુકમ કરી તેજ પરખિંડામાં બીડી રોજી ઉપર પાછી મોકલી. એટલું છતાં પણ રોજી તેણીનાં ઓરડામાં આવી તારે મીસ બેલ જે-જ છોડી ગઈ હતી.

પણ જે-જ છોડી જતાં તે મગર અને ખારીડી ઓરતને એમજ લાગ્યું કે તે જે-જ થોડા વખત માટે છોડી જતી હતી. તે થોડાજ દિવસમાં શેઠાણી તરફ પાછી આવનાર હતી.

હોરતન સાથે રોજીને કેમ આગળ ચવા પામી તે આપણે જોઈએ.

મીસીસ પાઇકને વાંચનારાઓ જુલી ગયા હશે નહિ. આ ઓરત તેજ હતી જેણીએ દોરા મારેડું પચીસ પાઉન્ડ સાથનું એનવલપ ચોરી લીધું હતું અને રોજીના બાળકને લીલ નામની દુલ વેચનારી ઓરતને સોંપી દીધું હતું. વળી વાંચનારાઓને માફ કરી કે રોજીએ પચાસ પાઉન્ડ બીડવા સાથે વધુ મોટા મોકલવાની કબુલાત આપી હતી. રોજી પોતાનું ઠેકાણું જણાવવા માંગતી નહિ હોવાથી તેણીએ પોતાના કાગળનો જવાબ પોસ્ટ ઓફીસ મારફતે માર્ગે દતો. આ જવાબ તેણીને દોરાનાં નામે લખાયેલા મથો હતો જ્યારે લખનાર તો પેલી લુચ્ચી મીસીસ પાઇક હતી આ કાગળ નીચે મુજબ હતો.

“મારી ખારી રોજીડીન, મને પચાસ પાઉન્ડ સાથને તારો કાગળ મથો છે. મન કહેવું બળે છે કે તેં મારે માટે તારાં બન્યાં સાથે ખરાજ વતેલુક ચલાવીછ. દુનિયા સામેંથી જંગમાં આપણે બનેએ સાથે હોકાન્યા પછી તારી ફરજ હતી કે મને તારે વિશ્વાસમાં લેવી જોઈતી હતી, તેને બદલે તું તારી બહેનથી અને તારાં એક પુરાં ફરજંદથી છુપાતી રહીછ. એમ હું મારી ખારી રોજી? તોપણ હું તારી મરજની આંધે ચાલતી નથી. હું તારી મરજ રાખવા માંગુ છું. નીચે ઠેકાણે તારાં ખારાં બન્યાં સાથે રહું છું. તારું બાળક

તને હવે તદન જીવી ગઇછ. આ મકાન એક ખોરાડીય
હાઉસ જેવું છે અને ત્યાંના એકેએક જગ્યા તારી બેટીને
આજેછ અને ખારથી રૂમાડેછ. બેચાર દિવસમાં હું
તારી બેટીને હવા ખાવા એકાદ દરિયા બાજુના ગામ-
ડામાં લઇ જવશ, ત્યાં પુગ્યા પછી અમારા રહેવાનું
ઠેકાણું તને લખી જણાવશ, પણ તેટલાં જોમ અને
તેમ વધુ રૂપીઆ નીચલા સરનામે મોકલવાને જુલતી
ના તારાં ખ્યારાં ફરજદે તારે માટે અરધી ડઝન ચુમીઓ
ફોકલીછ તે તું કશુંલ કરજે. અમારું ઠેકાણું નીચે
મુજબ છે. હોદમ બેંક, ઓલ્ડ હીયમંડ રોડ મોર્ટેલેડ.”

આ કાગળ રોઝીએ અનેક વાર વાંચ્યું. તેણીએ
નકી માન્યું કે હવે કાગળ ભેંકે દોરાની સંઘી હેઠળ હતો,
પણ તે દોરાનો નહિ હતો, કેમકે દોરા આ રીતે મરતાં
પણ કાગળ લખે નહિ.

ત્યારે દોરાને નામે કાગળ લખનાર કોણ હતું,
તે રોઝી સમજી શકી નહિ. શું દોરાનાં નામે કોઈએ
ખોટો કાગળ લખ્યો હતો અને ખોટો કાગળ લખવાનો
હેતુ રોઝી પાસેં બોટી રકમ પડાવી લેવાનો હતો?

આથી તેણીએ ઉપર મુજબનાં શરનામે પોતે
જતે જવાને ફાવ દીધા.

ત્યાં ને ગઇ. પણ તેણીએ જોયું કે ના ત્યાં
દોરા હતી કે ના ત્યાં તેણીની બેટી હતી. તેણીને એકજ
શખ્સ મળ્યો હતો, જેણે રોઝીની બેટીને રોષી કાઢ-
ડવાનું સારે લીધું હતું. આ શખ્સે પોતાની વાક-
ચાતુરીથી રોઝીનું એટલું બધું તો લઇ બેચ્યું કે
એ ચોરતે પોતાનો બેદ સેદજમ્પી આચરી વગર કંઈ
સંભળાયા. અને એ બાતુ એજ મકાનમાં પોતાની
બેટીને લઇ આવવા આવતી પરમ દીને જનાર હતી.

રોઝી પોતાની નેમમાં ફાવશે કે? મીસ બેલ
તેણીની આ નેમમાં ફાવવા દેશે કે?

મીસ બેલ ‘જે-જ’ માંથી નિકળી ત્યારે તેણીનાં
બેગમાં જે એકજ ખ્યાલ રળી રહ્યો હતો તે હોર-
તનને મળવાનો અને તેની સોડેથી રોઝીની બેટીને
મેળવવાનો હતો. તે આ બચ્ચાને મેળવી રોઝીને દેવીદેવી
સદાની છુટી કરવા માંગતી હતી.

મીસ બેલ એક બાબત્સર મકાનમાં મીસીસ
ફાર્ટનાં નામે જઈ રહી. તે ત્યાં પોતાનો સર, સામાન
દર પાડી હોરતનને શોધવા નિકળી પડી.

તે મોર્ટેલેડ ખાતે ગઇ. આ હોદમ બેંકનો પત્તા
મેળવવા તેણીએ કેટલાક રાહદારીઓને પૂછ્યું. કેટલીક
મુશકેલી પછી તેણીએ અતે આપેલી નિશાની મુજબ
મકાન શોધી કાઢાયું. તે ઉપર ગઇ. ખોરણું ચોક્યું
પણ જવાબ મળ્યો નહિ. તે આખા ઓરડામાં ફરી
વળી પણ કોઈની પણ નિશાની મળી નહિ. ઘણા ખરા
ઓરડાઓ ખીસકુલ ખાલી હતા, તે પણ બધે કોઈલા
દતા. તેણીને લાગ્યું કે આ એકાદ બધે ઓરડામાં
રોઝીની બેટીને બંધ કરી રાખવામાં આવેલી હોવી જોઈએ.

આથી તે એક ઉવાડી રહી ગયલી. બારી વાટે
દિશ્મતથી કૂદી પડી. કેટલાક ઓરડામાં ફરવા પછી
તેણીના કાને કોઇ બચ્ચાના રડવાનો સાદ સાંભળાયો.
કેટલાક ઓરડાઓ ફરવા પછી તે તેજ ઓરડામાં
દાખલ થઇ ત્યાં રોઝીની, બેટી, એક પુરસી ઉપર
રડતી બેઠી હતી. ચતુર મીસ બેલે તે બાળકને તુરત
પેસા કુલ વેચનારા બાળક તરીકે તુરત પિછાની લીધું.

“ના રડ, હું તને તારી મા પાસેં લઇ જવા
આવીછ.”

“મારાં મમી અને મળશે?” તે બાળક રડવાનું
જુલું બધે બોલી

“હા બેટી જશ મળશે. અને તારી મમીએજ
અદિ મોકલીછ. તું આવેછ?”

“આ! હું મમીને મળવા કેવી ખુશ છું!” તે
બાળક બેદદ ઉમેદથી બોલ્યું.

મીસ બેલ વધુ વખત બોટી થઇ તે કાચી નહિ
હતી. તે તે ગોલાખ જેવાં બાળકને લઇ ઉતરી પડી.
એ વળગ્યે તેણીનો ચેહરો કુલની માફક ખીલી
રહ્યો હતો. તેણીએ પોતાને રોઝીને દેવીદેવી સદાની
છુટી પાડવામાં ફેદ પામેલી જોઇ.

તેણીના હૃદયેના પાર હતો નહિ.
ખરેખર રૂપ છું,
તે તે દિવસ હતો જે દિવસે હોરતન રોઝીને
તેણીની બેટી સપુરદ કરવાની કશુલાત આપી હતી.

હોરતને આપેલાં ઠેકાણાં મુજબ રોઝીએ તેનાં મકાનમાં દાખલ થઈ દરવાજાને થોડાંયે, જેનો જવાબ હોરતને દરવાજાને ખોલી આપ્યો.

“કેમ, મારી બેટી ક્યાં છે?” રોઝીએ ઘણીજ ઇતેમ્મરીથી સવાલ કીધો.

“બાતુ, અંદર આવો, હું તમોને કહું.” હોરતને ધીમા શોકાતુર સાદે કહ્યું.

હોરતનના શોકાતુર સાદથી રોઝી એકાંતે. તે સમગ્ર ગંધ કે કાંઈ ખુરં થયું હતું. તે મોત જેવી દિશી પડી ગઈ. બોલ, “મારી બેટી ક્યાં છે?” રોઝીએ બેઠક ઇતેમ્મરીથી એકવાર ફરીથી પુછ્યું.

“બાતુ, હું બેઠક દલગીર છું કે—”

“ઓ ખુદા!” રોઝી ધાસ્તીથી બંને હાથો નેડી એક લાગેલી બેઠક ઉપર બેસતાં બોલી ઉઠી.

“બાતુ, દલગીર ના થાઓ,” હોરતનને લાગી આવવાથી તે દિશાસી દેતાં બોલ્યો, “બાતુ, મારી ગેર-હાજરીમાં તમારી બેટીને કાંઈ ચોરી લઇ ગયું?”

“ચોરી લઇ ગયું? અરે ખુદા! તું શું બોલેછ? તું મને શા માટે બોલું? સમજવેછ? મારી બેટી સપુ-રદ કરવાના બદલામાં તને વધુ મોટી રકમ ભેંધતી હોય તો તેમ કહે. પણ ખુદાને ખાતર મને પુછવ ના.”

હોરતન ગમે તેટલો બદમાશ હતો, છતાં તેને રોઝીની આવી દયા જનક હાલતથી લાગી આવવા નિના રહ્યું નહિ. આથી તે કરગરી બોલ્યો:—

“બાતુ, હું શું જાણું કે તમારી બેટીને મારી ગેરહાજરીમાં કાંઈ ચોરી જશે. બાતુ, હું ગમે તેવો બદમાશ છું પણ એક બચ્ચાને તેની માતાથી વિખુટું પાડવા જેટલો બદમાશ નથી. બાતુ, હું જો હમણાં તમારી બેટીનું પાંખડું તમારા હાથમાં આવવા નસીબવંત નિવડતે તો મને તો તમારી તરફથી બાકીની રકમ મળવા પામતે. પણ એટલી રકમ મારા નસીબમાં નહિ હોવાથી તમારી બેટીને કાંઈ મળે કાંઈ ચોરી લઇ ગયું!”

રોઝીએ બેંધું કે તે બદમાસની આંખો આસુ-ઓથી ચળકી રહી હતી, જેથી તેણીને પણ લાગ્યું કે તે સાચુંજ બોલતો હતો.

“તું શું કારેછ? અરે ખુદા! તું શું કરનાં માગેછ? મને કહુંચાત આપ કે તું મારી બેટીને શોધી કાઢવાં નિના જપીને બેસશે નહિ.”

હું પાક પરવરદેમારના કંસમ ખાંધ એમ કરવાને બંધાઈ, પણ મને લાગેછ કે તમો બાતુના કાંઈ શત્રુનું આ કામ છે. તમો બાતુને કાંઈ શત્રુ છે?”

“હા, છે, જે પેટી મીસ હેસતર બેસ છે, જેણીના હાથમાં મારા કાકાની દોલત જતાં મારેથી અટકીછ.”

“તે શું પટલા અંગતી છે?”

“હા.”

“ત્યારે તેજ હોરી જોડેએ, કેમકે પતલા અંગત-લુંજ બારી વાટે તમારી બેટીનાના ઓરડામાં જઈ શકે એમ છે.”

“પણ તે કેમ જાણે કે મારી બેટી આ મકાનમાં છે? આપણે બે જણા સિવાય આ વાત બાહેર કેમ જઈ શકે?” રોઝી હજી કાંઈક શંકાથી બોલી.

“મને લાગેછ કે આપણી વાત એ તમારી શત્રુએ સાંભળેલી હોવી જોઈએ,” હોરતને આપાદ તર્ક કીધી.

રોઝીને પણ લાગ્યું કે હોરતનની અટકળ ખરી હતી.

થોડા વખત સુધી શાંત સુપત્રીની ચાલી રહી. જેમ રોઝી તેમ હોરતને સુપત્રીની પકડાં રાખી. ત્યાં શાંત સુપત્રીની રાજ ચલાવી રહી હતી.

અંતે રોઝીએજ સુપત્રીની તોડી.

“હું હવે શું કરું? હું મારી બેટી એ ઓરડા સોડેથી કેમ મેળવું?”

આ વેળાએ રોઝીએ હોરતન તરફ ધંધુજ દયા-જનક રીતે બેંધું. તે પોતાની બેટીને મેળવવાના એવા તો જમરા ખ્યાલમાં હતી કે હોરતન એક દરે દરેતો બદમાશ હતો તે પણ તે જુદી ગઈ, હવેજ તેણીને લાગ્યું કે આવાં એક બદમાશને પોતાનો તમામ બેદ જરમ કરી દેવામાં મોટી જીત કીધી હતી. એ જો મીસ હેસતર બેસને મળી જા તો!

આ ખ્યાલ તેણીને હમણાં જ થયો, અને આ ખ્યાલ થતાં જ તેણીના એકરો ઉપરનો રંગ ઉડી ગયો. તેણીએ અચિત માન્યું કે કંગાલ અને બીખારી જેવા બદમાશ આગલ પોતાનો ભેદ ખુલ્લો કરી દેવો જોઈતો હતો નહિ. પણ હવે તેણીની સોડે બીજો ઇલાજ હતો નહિ. વળી તેણીએ એ પણ જોઈ લીધું હતું કે તે જેટલો બદમાશ હતો તેટલો જ તે ચંચળ હતો એટલે પૈસાને ખાતર ગમે તે કરે તેમાં સહેજભી અજળ ચલાવું નહિ હતું.

તેણીએ આ પણ જોઈ લીધું કે હોરતન કાંઈ ધણીજ ઉંડા વિચારમાં ગઈ બની બેઠો હતો. તેને સંવેથી પહેલો ગમ મીસીસ વોગન (રોઝી) સોડેથી અગતી એક રકમ બંધ પડી જવાનો હતો. અને બીજો ગમ રોઝીની નાહિમેદની હતો. તેને મીસ બેઠ ઉપર જમરી બીઠ લાગતી હતી. તેને લાગ્યું કે હવે મીસીસ વોગન પાસેથી નાણાં મેળવવાની આશાને તેણે છેડી સલામ કરવી જોઈએ. કેમકે મીસ બેઠ રોઝીની બેઠીને સોલીસીટર યા પોલીસ સનમુખ ઉભી કરશે તો રોઝી તેણીનાં ખર્ચ રૂપરંગમાં જાહેર થવા વિના રહેશે નહિ. એટલે રોઝી પાસે એક પાછ પણ રહેવા પામેથી નહિ. આ ખ્યાલ થતાં તેણીને લાગ્યું કે તે શા માટે હમણાં જ રોઝીને થોડી ગણી નિચોવે નહિ!

એમ કરવાનાં હસને ઉપર આવતાં તેણે સવાલ કીધો :—

“બાબુ, તમેને કાંઈ ખ્યાલ છે કે મીસ બેઠ એન્જ છોડવા પડી ક્યાં ગઈ હતી?”

“મને એટલીજ યાદ છે કે તે લંડન ગઈ હતી. એ સિવાય મને કશી ખબર નથી.”

“તમારી બેઠી એ ઝોરતના હાથમાંથી હું લઈ આવું તે માટે તમે મને થોડી ઉપયોગી ખબર નહિ આપી શકો?” હોરતને આગળ ચલાવ્યું. “તમે મને કાંઈ ખચ્ચું આપો તો હું તમારી બેઠીને શોધી લાવું.”

રોઝીને સહેજભી આનાકાની વગર ઘુરતજ પચાસ પાઉન્ડ હોરતનના હાથમાં મુક્યા, અને હોરતને મોહકું મટમટાવ્યું.

રોઝીએ ત્યાં વધુ વાર થોભવાનું દરજત ધાવું નહિ. તે ઘુરતજ ખાહેર નિકળી પડી.

હવે શું કરવું તે તેણીને સુઝ પડ્યું નહિ. જો કે તેણીએ હોરતનને પચાસ પાઉન્ડ પોતાની બેઠીને શોધી કઢાડવા આપ્યા હતા તોપણ તેણીને પડી ખાતરી હતી કે હોરતન ગમે તેટલો બદમાશ અને ખાહોશ હોવા છતાં કદી પણ મીસ બેઠના હાથમાંથી તે તેણીનાં ફરકંદને શોધી કઢાડી શકનાર નથી.

ચેડાં છોકરાં.

દોમી—ઝોસીસથી ધરે આવતાં તું ઘણી ઠાપી ગયેલી લાગેછ ડીપર શીરીન શું છે?

શીરીન—(હાકથી દગાએલા સાદરે) બચ્ચાંએએ આવે મને હાકવીને તદન મારી નાંખીછ, ને ઘેલીને અવતાર આપેછ.

દોમી—(દમામથી) એ લોકોને એમ છેકજ ચેડાં ના થવાદે. (છોકરાને) નવલ, પપા જ્યારે વાત કરે ત્યારે વચ્ચે પટ પટ નહોં કવં. એ લોકની સાથ ઘણીજ નરમાસથી વરત. નવલ તું સમજેછ કે, ગડગડ ના કર સોલી માર્ ગજવું ના તાણુ. સમજેછ કે પ્યારી એ એલી સાથે ઘણીજ માયાથી ચાલજે. સમજતો નહોં

કે સોલી ગજવામાંથી હાથ બહાર કઢાડ; અરરર! ચસમાની ફેમ ભાંજ નાંખી. તીકજ અદિથી આહ! પેલો નવલ શું કરી રહયોછ. માન ફેટો બધો કચડી નાંખ્યો. જલદીથી એના હાથમાંથી લઈ ખુરી ઉપર એળવ. ફુકતાંએને વાસ્તે પેલી નેતર લાવતો; નવલ મુંગો રહે, નહોં તો તુંને માર પડશે. અરરર! બેક જણાએ સાથે રડવા માંડ્યું. શીરીન, એકદમ એએને બીજાંએ લઈખ. મારા બોદાવ, હું ધરમાં હોઉં તો મારાં બેળાંનું શું થાય.

જ્યારે શીરીન છોકરાંએને લઈ ઉપર ગઈ ત્યારે દમામજી એકરો દોમીએ પોતાની મીસીસ તરફ બોલ્યું.

“નોસાકરો કરો.”

આર્થવર્તના વીર રત્નો.

[૧૮]

ધી આંનરેબલ ડૉં રાશ બિહારી ધોસ.

એમ. એ; બી. એલ; સી. આઇ. ઇ; એલ એલ; ડી.

(લખનાર:—મીં જે. એલ. ડી. બારબાયા.)

“The three foundations of judgment,
Bold Design, frequent Practice;
And frequent Mistakes”

જોય શ્રેણી કર્મ, દીર્ઘ કામની ખંત;
અને વારંવાર કરાતી ભૂલો;
આં ત્રણ અનુભવો પ્રવિણતા લાવે છે.

જન્મ: બરખાન હજીમાં આવેલાં ટોરેકાણા નામના ગામડામાં મધ્યમ સ્થિતિનો અંગાલી ગૃહસ્થ રહેતો હતો જેનું નામ જગબંધુ ધોસ હતું. તેને ત્યાં ડ. સ. ૧૮૪૫ ના ડીસેમ્બરની ૨૩ મી તારીખે પ્રથમ પુત્ર જનમ્યો તેનું નામ રાશ બિહારી પાડવામાં આવ્યું. કેળવણી: તે ગામડાની પાસે આવેલા જાનકુર નામના શહેરમાં રાશ બિહારીએ શિખવા માંડ્યું. અને સોલમાં વર્ષની તરફળ વયે ઇ. સ. ૧૮૬૦ માં એનટ-૨ નસની પરિક્ષા પસાર કરી, તે બાદ ૧૮૬૧ તેણે કલકત્તા ખાતે રહી પ્રેસીડન્સી કોલેજમાં શિખવા માંડ્યું. ત્યારબાદ બી. એ અને પછી ૧૮૬૫ માં એમ. એ. ની પરિક્ષાઓ તેણે માનસહિત પસાર કરી. પછી ૧૮૬૭ માં કાયદાનો અભ્યાસ કરી બી. એલ ની ઉપાધી મેળવી.

વકીલાતનો ધંધો: તેજ વર્ષના ફેબ્રુઆરી માસની ૫ મી તારીખે મી. રાશ બિહારી ધોસને વકીલાત કરવાની મંજૂરી મળી. અને કલકત્તાની વડી અદાલતમાં ચોતાનો ધંધો શરૂ કરી. પ્રથમમાંજ તેણે ધી આંનરેબલ મી. જરડીસ દ્વારકાનાથ મિતર જેવાની એકાંસા મેળવી. ચાર વર્ષ સુધી વકીલાતનો ધંધો કરવા ઉપરાંત કાયદો વાંચવો અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો. અને

પછી કલકત્તા ખાતે પ્રવીણ કાયદા શાસ્ત્રીના પદ માટે લેવામાં આવતી પરિક્ષામાં બેસી ઇ. સ. ૧૮૭૧ માં ધોસે તે પસાર કરી, અને તે બાદ કાયદા ઉપર ધ્યાન પુસ્તકો તેણે રચ્યાં.

બહેર હંદશી: દિવસે દિવસે કાયદા શાસ્ત્ર તરિકે તેઓની હંદગી વધુ અને વધુ અરસ્તી નિવડતી ગઈ અને તે સાથે તેને બહેરથી અનેક પ્રકારનાં માનો મળતાં રહ્યાં ઇ. સ. ૧૮૭૭ માં કલકત્તા યુનિવર્સીટીના તેઓને કાયદાના પરિક્ષક નેમવામાં આવ્યા અને ૧૮૭૮ માં યુનિવર્સીટીના તેઓ દેહો નેમાયા. ૧૮૮૪ માં આર લોઅની પદવીનું માન આપી ૧૮૮૭ માં કલકત્તાની યુનિવર્સીટીના તેઓને સીનડીકેટ નેમવામાં આવ્યા. ૧૮૮૯ માં ડૉ. રાશ બિહારીને અંગાળી ધારા સભામાં બેઠક આપવામાં આવી. અને તે બાદ સર રોમેશ ચંદ્ર મીત્રની આગ્રી પડેલી જગ્યા ઉપર તેઓને વડી ધારા સભામાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું. ત્યાં જનવેલી સેવાઓના પરિણામે ઇ. સ. ૧૮૯૬ માં તેઓને ઇન્ડિયન એમ્પાયરના કમ્પેનીયનનો આદર આપત કુશવામાં આવ્યો. ઇ. સ. ૧૯૦૬ માં કલકત્તા મધ્યે બ્રજેશી બાવીસમી રાષ્ટ્રીય પરિષદની આવકાર દેનારી મંજૂરી તેઓને પ્રમુખ નેમવામાં આવ્યા હતા.

હાલમાં ડૉ. રાણવિહારી ઘોસ એક શ્રીમંત ઝમીનદાર ઉપરાંત કલકત્તાના આગેવાન વકીલ તરીકે, સેવાય છે, અને થીએટર રોડ નામના નળીતા રસ્તા ઉપર આવેલા 'થ્રાન્ડ હાઉસ' નામના મકાનમાં રહે છે. શ્રીમંત કાયદા શાસ્ત્રીઓ હાલમાં કલકત્તા મધ્યે જેમ અંગ્રેજ પોલીસમાં સજ યજ્ઞને ફરતા જણાય છે તેવું આ ગૃહસ્થના સંબંધમાં નથી. તેને ચપકાન અને છોગા સાથે સજ ચપકા નિહળાએ છીએ. તેઓ ખીજ વેળાએ પરણેલા છે. પ્રથમની સ્ત્રી ગુજરી જવા પછી મલ્લો વખત તેઓએ વિધુરાવસ્થા ચલાવી હતી, પરંતુ છેકરું ન હોવાથી ખીજ વેળાએ પરણવું ઉચિત ધાર્યું હતું.

દૈનિક કાર્ય ક્રમ. રાતના લગભગ બાર વાગ્યા સુધી વાચવાનો શોખ હોવાથી તેઓ સહવારના મોડા

ઉઠનારા છે અને તેથી લગભગ સાડાનવને શુભારે ઉઠે છે. બારવાગે પોતાની ઓશીસમાં નળ છે. સાંજના ફરી રાત્રીએ ઘેર આવે છે. અને આવી રીતે ધડીઆળની ગતી જેવી જીંદગી ગુજરીઆથી, સંધીવાના દર્દથી બ્યારે ભારે પીડાવા છતાં તેઓ સારી તબીબત ધરાવી શકે છે.

ઉદાર વૃત્તિ. પરમાર્થમાં અને ખાસ કરીને કેળવણીના વિષયમાં તેઓ સારો લાભ લેનારા છે. હિંદુ યુનિવર્સિટીની તેઓની બક્ષેશ જગ જાહેર છે. આવી ઉદારતા પછી ખીજ ઉદારતાના દ્રષ્ટિનો આપવાં એ સોના ઉપર દોળ ચઢાવવા જેવું જ યાવ. યાવતા માસની ૨૩ મી તારીએ તેઓ ૬૯ થું વર્ષે જોવા પામશે. તે તેઓને વધુ યશ, કિર્તિ અને આત્માદી બક્ષે એમ આવી હું વિરમીશ.

દીવાને રાયદા.

લખનાર:—મીં હરજી લવજી દામાણી.

બાકી ?

રખડતો આમના મૂકો હજી છે આરજી બાકી,
ન છોડો હાથને ખ્યારા હજી છે ચુકતજી બાકી,
ખફીળી આ તજી દધને રહમદીલી ખતાવોને,
કે હક ઇન્સાફમાં તમને ચવાતું છે હજી બાકી,
મગરૂરી ધરીને શું કરો છો આમ હું! હું! હું!
કળસર આવતા રહેશે ન હું બાકી ન તું બાકી,
બજામાં યુસ માંશુજી જરા એતો ખતાવોને,
કહોને ક્યાં સુધી રહેશે અરે આ જુસ્તજી બાકી,
ઇબાદત શું કરું જાહેર તમારી સાથમાં આવી,
મને દરબારે સાકીમાં જવાતું છે હજી બાકી,
કરું શું હું સુસદ્વાને શું તરળી કામમાં આવે,
નથી હું ને નથી પાણી હજીતો છે વજી બાકી.

અંતે ધર્મોજય.

એક દુઃકી વાર્તા.

લખનાર:—“દીલખુશ.”

“આહા! હવેતો નખોદ ગધ છેકજ કરકા કરકી આવેછ. પશુ ખાખ જોવાં સર તેમુરસ્ય તાલેવંતના કુટુંબ સાથે ઝોળખાણુ ચપ છે અને તેવણુની એક બેટી પરીન અને દોઝરાની દોલત બન્નેમાં સેવકને ડોલો ખોખાયો છે. બટ, કનકા ઉન્ડ ધટા સમજવા મેળે મારો સુછ પીતરાઇ રૂશીખી ત્યાં આવતો જતો દેખું. દોક-રાએ આજે આઠ વાગે જોલાબ્યો છે તો ખરે. હવે નેઠઁઝછ કે ઉંડેરા કધ તરફ પેસે છે.”

વાંચનાર ઉપજુ દોલેજુ જસી બ્હાડીયા પોતાના રૂમમાં ફરતો ફરતો હવો. તે તાલેવંત હોલમાં ગયો બ્યાં કેઠો રૂશીખી આવેલો તેને જોઇ ને બોલ્યો ‘યુ ઇન્ડ-રનક બીરટા! તું અહીં?’ “કેમ નહીં?” રૂશી બોલ્યો. “મને અને સવા આઠવું ઐપોઈટમેંટ છે. “અને મનેબી આઠવાગેતું છે” જસી ફરફીને બોલ્યો, તેટલાં નોકરે આવીને ખબર આપી કે શેઠ જસી બ્હાડીયાને પહેલાં જોલાવે છે તેથી તે ગયો.

“વેલ મી. બ્હાડીયા, તમે મને મળવા આવ્યા છોના?” તાલેવંત શેઠે કહ્યું.

“પશુ મારી બેટી તમુને આવે છે?” તેવણે પુછ્યું.

“હું તેમ માતું છું સાહેબ અને તેથીજ આપને અરજ કરું છું” તેણે કહ્યું “ત્યારે જુવો મી. બ્હાડીયા હું મારી બેટીને મુવેલી જોવા ઇચ્છીશ પશુ તમે સાથે પરણાવીશ નહીં. તમે એક ઉગાઉ, ઝાકતા, જુગારી અને બીલકુલ રદ બાતલ પુરંપ છો. તમે તમારા બાપદાદાની લાખની દોલત રાખ કીધી જેથી તમારા પીતા પાછળ છ માસ પછીજ તમારી માતા તુટેલે હૈડે મરણુ પામી હું તમે માટે દીલગીર છું પશુ મારી પછી મારી દોલત અને દીકરીની સંભાળ લેવા માટે તમે બીલકુલ

ના લાયક છો. સીધારો સાહેબજી” તે બુધ્ધાણ્યે હજે શેઠકુ, પરખાબ્યાથી જસી એક શબ્દ પશુ બોલ્યા વગર બહાર નીકળ્યો.

બીજે દીવસે બન્ને પીતરાઇઓ મળ્યા રૂશીને ખુશ જોઇને જસીએ પુછ્યું “કેમ બન્ન્યા કંઈ ધણોજ ખુશીમાં આવી ગયોછ?” “હા બાહ, ગધ કાલે મારી પરીનના હાથની દોસાજ પાસે માગણી કરતાં જો હું બે માસમાં રૂ. ૩૦૦૦ પેદા કરતો મને પરીન સાથે જોડવા તેવન કષ્ટુલ થયા છે,” રૂશીએ કહ્યું. “આહ! ખરેજ નસીચવાન કુતરો!” કરી બળડતો જસી મનમાં ચોકસ કરાવ કરી ચાલતો થયો.

જસી પોતાના મીત્ર પેસી સાથે ત્રેનમાં મુસારી કરતો હવો, આ પેસી દુઆરાખી એક પકડો બદમાશ હતો.

“આહ! એ મારા પીતરાઇને જીવ લેલોતો થોડું છે” જસી બળડ્યો.

“આહ! હા. હા. હા. હા! અરે જસી, એ તમે બન્નેને ઉંદર-બીલારીનું વેર કેમ છે?” પેસી બાખખાટ હસીને બોલ્યો.

“જોરે એક, હું હાલ રમુજ કરવાના મુડમાં નથી માઇન્ડ વેલ! તે નખોદ ગીયો મજેહતરેહથી લખોની દોલતને ફાંકડી પોટ્ટી લઇ બળ અને હું એક જોખ-લામાં બેસીને તે જોવા કરું? જો ધીસ ઇન્ડ ઇનટોલરે બલ!” જસી ફરફીને બોલ્યો અને બધી કાહણી પેસીને કહી.

“પશુ તેની ઉપર તું કેવી રીતે કીતો લઇને તેને ખુવાર કરવા માગેછ?” પેસીએ બધી વાત પાંતે જસીને પુછ્યું.

“જો એક મક્કા જુદા સાંભળ, પરીને તેની થવા કહ્યલાત આપી છે પણ દોસો તો પોતાની સર તને વળગી રહો છે તે જાણે વેપારી બન્યો છે. આહ! જો મારી પાસ રૂ. ૫૦૦૦ હોય તો બે માસ આગળ એ રકમની બરકતે એને કાપાળી રીતે એના ધધામાં ફાવવા નહીં દઉં અને આવી રીતે એ કંગાલ કુતરા ઉપર વેર લઉં. પણ તે લાવવા ક્યાંથી?” જસીએ દાંત પીસીને ખુલાસો છોડ્યો.

“તે ક્યાં તારી રૂ. ૫૦૦૦) ની પોલીસી છેની?” પેસીએ કહ્યું.

“પણ તે ગીરવી મુકતાં કંઈ પુરી રકમ નહીં આવે જ્યારે પુરા તો હું ધપી જઉં ત્યારેજ મળે કેની?” જસીએ કુખથી કહ્યું. તે પોતાના ઉંઘાં નસીબને શ્રાપ દેતો બેઠો હતો, તેટલાં જન એક બીજી જન સાથે અકરીને ભાંગીને આગ લાગી અને તેથી કેટલાંક માણસ છુટાછૂટા ગયા, અને કેટલાંક માધી ગયાં જેમાં તેઓના કબજામાંની બી એક માણસ મોહકું છુંડાઈને મરી ગયો. અમલદારો જે તપાસ કરતા હતા તે છેક પેસે નાકે હોવાથી જસીને એક વિચાર સૂઝ્યો.

“ચાલ, પેસી, ઉતાવળ કર આ માણસ મારાં કબજે મલતો છે તેને મારાં કપડાં પેદાગરી દે મારા કોટમાંજ મારો કાર્ડ કેસને કાગળ છે જેથી સેવક મરેલો જાહેર થશે અને વીમાના નાણામાંથી સેવક બીજે નામે હેવાતી બોમ્બીએ બદમાસ રહીપર વેર લઈ તેનો પ્લાન ઉઘો વાળશે. બી કપીક! એ વીમાના નાણાનો ‘કલેમ ટુંજ’ કરજો. ઉતાવળ કર, હું કાંઈ એક થયો નથી. હું તેનાં કપડાં પેદરી લેઉં છું એ પુરૂષ સેવકના નામે થોરમાં જશે. ચલાવ મુકલ, જોવા શું રેછ?” જસીએ ઉરકેસાંને કહ્યું.

આં વાતને દીવસ વીત્યા બાદ બન્ને સાહેબો પેસી દુખાસા બંને ખસી પાટક (જસી બહારીયા) સાથે બેસીને પાતની યોજના ઉપર મગઝતા તે પાર ઉતરે તેની સલામતી લેતા હતા તેટલાં જસી એક પેપર ઉપર ટપકે બોતાં શીકકાદ્ય થઈ ગયો તેની આંખે અધારાં આવી ગયાં.

“શું છે માઇ બોય” પેસીએ આગળ બંધને પુછ્યું.

“વાંચ-અરે વાંચ આય-દારગોળાનો સમાન ઓ માઇ ગોડ ચોરને પોટલે” કુલની કુલ તે કુડું ખરૂં રહ્યું. આહ! જુદાઈ લાકડીને અવાજ નથી. અતે ધર્મોજ્યા!” જસી ઉશકેરાઈ બેઠો તે ‘તામ સંઘમાર’ ની કોલમમાંની નીચશો પેરેઆફ પેસીએ વાંચ્યો.

“અમે સારી સર્નાથી જાણાવવાને ખુશી છીએ કે આપના અપૂર્ણતા શેઠરી મી. રસતમજ બહારીયાના એક દુરના સગા વિશ્વાસ્યતમાં ગુજરી ગયા જ જેવન પોતાની બેસાખની દોલત બન્ને પીતરાઈઓ રસતમજ તથા જમશેદજી બહારીયાને સરખે ભાગે આપી ગયા છે. પણ છેલ્લા અઢદશ થોડો વખત થયા બનેલા ભયં-કર રેલ્વે અકસ્માતમાં માધી ગયલા હોવાથી અધી દોલત રસતમજનેજ મળશે, જેવનનો વેપાર સાંભળવા પ્રમાણે કેટલાક વખતથી ગગડેલો હોવાથી આ બાદચાદી રકમથી પાછો ઉગી નીકળશે. વળી અમે વધુમાં જાણાવવાને શકતીવાન છીએ અને મી. રસતમજને મુજારક બાદી આપીએ છીએ કે તેવજુના લગન થોડુંકમાં અનેના અપૂર્ણતા લખપતી શેઠરી સર તેમુરસપ તાલેવંતની એક પુરી બેટી પરીન ખાતુ સાથે યનાર છે. ખુદા એ બોલેને ઘણું સુખ આપે!”

આ વાંચી બન્નેજણ કપાલ કુટી બેઠા જ્યારે રસી પોતાની પ્રીયાને હુંક વખતમાં પરણીને સુખીજ થયો.

બાનુઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

ફરવરદીઆન મહિનેને ફર-
ફરવરદીઆન વરદીન રોજે ધણું પારસી
અને પારસી બાનુઓ ધર્મની દાઝ હેડે ધરી
બાનુઓ

દોખમાં નજીક લણુનર માટે જાય

છે. આવી એક પાક—પવિત્ર જગ્યા આગળ પારસી
બાનુઓને જતાં આપણે જોઈએ છિયે, તેમાં વાંધા
જેવું કશું નથી; પણ, જ્યારે તેઓને બાપકાદાર
પોશાકમાં, જણસો પહેરીને જતાં જોઈ છું, ત્યારે
મારું મન એવું તો કચવાય છે કે શું લખું? એક
જગ્યા, કે જ્યાં આપણાં મરહુમ બહાલાંઓની પાદથી
આપણું જીગર ચીરાઈ જાય, જ્યાં આ તકલીફ ત્રણ
પાંચ દહાડાની દોરંગી કુન્યાનાં ખ્યાલ મનમાંથી દૂર
યઈ, ખુદાઈ ખ્યાલો આપણાં જીગરમાં ને મનમાં વાસો
કરે; જ્યાં તેંડકરાઈ, અલિમ્મની, મગફરી, દરજો, અને
દોર-દમામ ભેળમાંથી નિકળી જઈ, ખુદા અને
તેની કુદરતનો ખ્યાલ મગજમાં પેવડા ચાપ, તેની એક
પવિત્ર જગ્યા પર, ગંભીરાઈથી, શાંતિથી, સાદા પોશા-
કમાં જ્યાંને બદલે પારસીના બેરંઓને લીલી-પીલી
નળીઓ અને ધરણાં સાથે ખુદા-ખુદાસ રહેરે,
સલાવે છે ત્યાં જતાં જોઈ છું, ત્યારે તેઓનાં પચ્ચર

“વેલ મી. બહાલ અને તેઓની કપ અઘરૂં પર
છોની?” તાલેવંત રહે છે.

“પણ મારી બેટી તમને આહે છે?” તેવજે પુછ્યું

“હું તેમ માતું છું સાહેજ અને તેથીજ આપને
અજાણ કરું છું” તેણે કહ્યું “ત્યારે જુવો મી. બહાલીયા
હું મારી બેટીને મુલેલી જોવા ઇચ્છીશ પણ તમે સાથે
પરણાવીશ નહીં. તમે એક ઉડાઉ, છાકતા, જીગરી અને
ચીલકુલ રફ ખાતલ પુરૂષ છો. તમે તમારા બાપદાદાની
લાખની દોલત રાખ કાપી જેથી તમારા પીતા પાછળ
છ માસ પછીજ તમારી માતા તુટેલે હેડે મરણ પામી
હું તમે માટે દીલગીર છું પણ મારી પછી મારી
દોલત અને દીકરીની સંભાળ લેવા માટે તમે બીલકુલ

બીજી કોઈ જગ્યા મુંબાઈમાં હોય નહિ, તેમ જો
ભાડીયાં બાંધીને ત્યાં ખાવા-પીવા તે દીવસે તેમજ
દીવસે ઉતરી પડે છે! જે જગ્યાના દેખાવમાં
આપણું જીગર આપણા બહાલાંઓની પાદથી ચી
જાય, તે જગ્યા પર મળાંમાંથી થુક કેમ ઉતરે,
મારી તો અભયગી છો! જો આ વાત ખરી હોય
પારસી બેરંઓ માટે એક શરમ ભરેલો અને ‘
પરતી ભરેલો દેખાવ ગણાય! મોજ-મજક મારવાથી
બીજી જગ્યા શું તેઓને મળતી નથી? તે રસ્તેથી
પચ્ચર થતાં આપણી છાતી ફાડી જાય છે, તો તેમ
જમીન પર ખેસીને ખુદા-ખુદાસ ખાવા-પીવાતું જીગર
કેમ ચાલતું હશે? જો તેનાં પારસીનાં બેરંઓ પચ્ચરમાં
દેખાતા અને કેમ અઘરૂં હોય, તો ધરનાં માડીઓએ
તેઓને સીધે રસ્તે દોરવાનાં જોઈએ. ખૂરશોની તે એક
પવિત્ર ફરજ છે!

પ્રખ્યાત ગાનારી મૅડમ નૅરરીક
મ્યુઝિકના ખુદાઈ પોતાની પાછળ ત્રણથી ચાર
હુનરની અને હુન- લાખ પૈડની દોલત મુખી થઈ
રમ દો કદર અત્રે છે; એમ તેણીના મરણ પછી
કેટલી છે? જાહેર થયું છે; અને તેણી વાર-
સમાં પોતાના “એકમવીસટ”

(તેણી ગાયન ગાય તે વખતે વાજીંગ વગાડનારને છે
“જેરે એઈ, રૂ. ર. ૯૦,૦૦૦ વારસામાં આપી
માઇડ વેલ! તે નખો હુનરની કદર પૂર્વમાં કેડી છે
દોલતને ફાંકી પોદી જ્યાંથી મળે છે! અત્રે સંગીતના
લાગાં બેરંઓને તે જોવા! કેવાં નીચરવામાં આવે છે;
બલ!” જરૂરી ફાંકીને પીતે, પછી કેટલું બધું માથ-
પેસીને કઢી. તમાં આવે છે; સખાવતનાં એકાં

“પણ તેનાં રંગડામાં આવે છે; અને પોતાનાં
તેને ખુવાર કરવા નત કરનારાં સંગીતના પુખરીઓને
જાને જસીને પુછ્યું છે, એ સઘળાંને જ્યારે આપણે

પુર્વના એકદર લોકોને ખ્યાલ કયે છે, ત્યારે પશ્ચિમની પ્રજાની સંગીતના પુલક હુનર તરફની પ્રસન્નતા, જનરેશની અને અક્ષય પસંદ કરનારાની માટે આફ્રી-નના ઉદ્દગાર કાઢવા વિના રહેવાતું નથી. પૂર્વના લોકોને પૈસા પ્યારો છે; જ્યારે પશ્ચિમના લોકોને હુનર વ્હાલો છે. પશ્ચિમના લોકો હુનરમંદોને દાર પાડવા, તેઓને ઉત્તેજન આપવા, તેમના ગુજરાનના સાધનો શોધી આપવા આતુર અને ખતીલા હોય છે; ત્યારે પૂર્વના લોકો મોટે ભાગે સંગીતના હુનરથી અલથડ હોવાને લીધે, તેમની કદર પિંછાણવામાં પછાત પડે છે; તેઓ પાતાના શ્રવે મેળ-મજ્જા ભારતી વખતે, કે ખર્ચાણુ પોશાકો પાછળ પૈસા વેરતી વખતે, નાણાની બરબાદીનો ખ્યાલ નથી કરતાં; પણ જ્યાં સંગીતની કેળવણીની કે હુનરમંદોને ઉત્તેજન આપવાની, યા પોતાના બચ્ચાં-ઓને મ્યુઝીકની તાલીમ આપવાની વાત આવે, ત્યાં પહેલો પૈસાનો વિચાર કરે અને તે માટે જેમ અને તેમ શિક્ષકોને નીચરવાની, અને બની શકતા ઓછા પૈસા ખર્ચાને તેઓ પાસે વધુ વડીલું કરાવવાની તાણુ-ખેંચ થાય; તેમાં જો પોતાની જાતવાળાં હશે તો તેઓને ગરબા સમજીને કાંઈ વેળા દુનરાવવાની, તો કાંઈ વેળા, શરમમાં નાખીને હાથ કરવાની બાજુ રમાશે. આ સંબંધાતું મૂળ કારણ આપણને શોધવા જવા જેવું નથી. દેખીતું છે કે પૂર્વના લોકો સંગીતના હુનરથી ધણું કમનસીબ અને અલથડ છે; અને તેથીજ તેઓ આવા પુલક હુનરની પિંછાણુ કમ સમજીને લીધે કરી શકતાં નથી; નહિ તો સંગીતના પુનરનીઓ અને હુનરમંદો તો અત્રે મહેલમાં રહે! પૂર્વના કેટલાં

મ્યુઝીકયનો અને શિક્ષકો લાખો પૌંડ એકઠા કરીને પૈસાવાળા થયા તે કાંઈ દેખાડી શકશે? વળે સ્પષ્ટી રજાઈને મેહનત કરવા છતાં પણ તેઓ પોતાનાં ધણપણુ કે લવિષ્યનું રક્ષણ કરી શકે તેની સ્થિતિમાં આવી શકતાં નથી, અને તેવું કારણ જોશો તો પૂર્વના લોકોની બેદરકારી છે. તેઓ સંગીતને એક હુનર તરીકે પિંછાણતાં નથી; પણ જાણે મેળ-મોખનુ એક નજીવું સાધન ગણે છે, અને તે સાધન ધણું સસતું ધારે છે; અને તેથીજ તેઓ સંગીત સંગીતની પિંછાણુ કરવામાં પછાત પડે છે.

સેંકડોની સંખ્યામાં હોકરાઓ બી. એ. થાય છે; પણ એકબી હોકરા સંગીતના ઉસ્તાદ તરીકે પૂર્વમાં બાહર પડતો નથી, જે હોકરાઓ શોખને ખાતર મ્યુઝીક શિખવા ઈચ્છે છે, તેઓની પણ તે કુદરતી ઉચ્છટને મા-આપ દમ ભરાયીને લાગી દે છે; પરિણામમાં એક પણ મ્યુઝીકયન પૂર્વમાં આપણને મળતો નથી, અને તેથીજ પશ્ચિમનાં મ્યુઝીકયનોની મદદ ધણી કિમતી અને આવકારદાયક થઈ પડે છે. એક હોકરાનાં નિશાળનાં અને કેલેજનાં બાર-પંદર વર્ષો અબ્યાસમાં અટવાઈ જવા પછી તે ભાગે ૨. ૫૦ થી ૧૦૦ મેળવી શકે છે; જ્યારે જો તે ૧૨ થી ૧૫ પંદર વર્ષ સંગીતને હુનર, (જો તેની કુદરતી વળણુ મ્યુઝિક તરફ હોય તોજ) હાંસલ કરી મોટે ઉસ્તાદ થઈ શકે અને પછી તે પોતાની ચાળાઈ અને દુસિવારીથી મહિને સેંકડો રૂપિયા મેળવી શકે. એ બાજતમાં પારસીઓની આંખ હજી ઉઘડતી નથી એ અસોસકારક છે!

રમુજ.

રામલો અને પેમલો નામના બે લાલવાઓ રસ્તેથી વાત કરતા પસાર થતા હતા. તેઓનાં નાક મુકાતાં હતાં. પણ પાસે ખરચી નહીં એટલે એકાદ બે બેચડાનાં ગણાસો કેમ પેદા કરવા તેના વમાસણમાં હતા. આખરે તેઓ પોતામાં મરહત કરી એક દેશ પર આવ્યા. રસ્તે એક પીડુ આવતાં રામલો બેસુદ્ધ થઈ જવાનો હોંઝ કરી ભોંપ પર ફસાઈ પડ્યો અને પેમલાએ મદદ માટે માટી મોટી છુમો પાડી ગડગડ કરી મુકી. લોક જમાવ થઈ ગયું અને પીડાના શેઠ પણ બહાર

હોડી આવ્યા. તેણે રામલાની હાથ નેહ દયા આપ એક ટમ્બર ભરીને બેવડા તેને પીવા આપ્યો. પેમલો જાણે તેની કેવીક મેનેજ કરતો હોય તેમ તેની આગળ વાંકો વરી બેવડા તેને પાવા લાગ્યો, પણ સાથે કેંઈ સાંભળે નહીં તેમ કહ્યું, “હદીના, બધા ગટાવતો રખે, મારે હાડ થોડાક રાખજો.” આનો કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા વગર રામલો ટમ્બરમાંનું ટીપે ટીપું ઓટી ગયો અને બેચાર બટાકા મારી ધીરેધી બેરો, “અરે જરે પોપરા, ઉં હાનો તુને આપું? તારે નેહયે તો તુંજી બેદુધ થઈ જા!” (નાસાકરો કંઠી.)

બાળકોને બરનું.

મલાતનો પાઠ ૪ થો.

ગીલીદાંડા.

મહાંસં વહાલાં ભુલકાંઓ,

ભુલ ભુલ રમકડાઓમાંથી મલતુ નીતીનું શીક્ષણ દરમહીને મેં તમો આગલ રજુ કર્યું છે. ભુલો ભુલો રમતોમાંથી મેળવાતું નસપતતુ બ્યાન મેં તમે આગલ રજુ કર્યું છે અને ઉમેદ રાખુ છું કે તમારા વડીલોની મદદથી તમે એની સમજનમાં ઉત્તશાહથી લાગ લઇ કોઇ રમત કે રમકડાંમાંથી કંઈ ને કંઈથી મોધ મેળવતા હશે.

આ અંકમાં ગીલીદાંડાની રમતમાંથી મલતુ શીક્ષણ તમારી આગલ રજુ કરવા માગ્યું એવી ઉમેદ સાથે કે એ શીક્ષણોની ઉપર તમારી કમીની જાહેરીમાં તમે અમલ કરો અને તમારી વધતી જતી વયમાં વધ વધે તેના લાલ સંપૂર્ણ રીતે મેળવો.

ગીલીદાંડાની રમત એટલી બધી તો નાણીતી છે અને જે દરેક ઉપરતો છોકરો સારી રવેસે રમી જાય છે. એમાં એક લાંબા દાંડા જમના હાથે પકડી તેજ હાથ ઉપર એક નાહતી ગીલીદાંડા મુખી ચોક્કસ રીતે ઉછારીની નેમ તાંકવામાં આવે છે અને તે ગીલીદાંડા બધા ઉડીને પડે છે ત્યાંથી ચોક્કસ રીતે માપ ગણવામાં આવે છે અને જેનું વધારે માપ થયું હોય તે જીતેલો ગણાય છે. 'ગીલીદાંડા'ના ઘટ પછી લાંબા એક તુકડાની મીસાલ રહે છે અને લાંબા દાંડા વતે તેને આપાદ નેમથી ફેકવામાં આવે છે. હવે આ રમત પછી આપણને અર્થ સુચક મોધ રમનારને પુરો પાડે છે. લાંબી દાંડી છે તે ગોળા જાહેરીનું સ્વરૂપ છે અને જેમ દાંડી લાંબી સાદું સુવાલી ને સ્વચ્છ હોય તેજ મીસાલ આપણી જાહેરીની સીધી સાદ ને સુંદર રહેવી જોઈએ. જાણે દાંડી તે આપણી દેવાતીનું સ્વરૂપ છે જેના વગર જાહેરીની આગાહી નથી.

જાહેરીમાં જવું એ ખુબી છે પણ તે જાતી ભોજ્ય બીજાના લલાં માટે જવું તેમાજ વધારે ખુબી છે તેમ પેલી દાંડી તે આપણી જાહેરીની અંદર પુરતી આપાદાંનીમાં જવાની જાણે ઉમદા નીશાની છે જે નીશાની દરમ આપણે હાંકે રાખતી સમવાર છે પણ જેમ દાંડી વતે ગીલીદાંડા ફેકવામાં આવે છે તેમ આપણી જાહેરી વતે થતી આપણી કરણી ચોક્કસ રીતે દોરવાની છે; અને પછી આપણા કાર્ય કે કર્મ કે કરણીનું સઘળું માપ આપણે પોતાનેજ હાથે ગણી લેવાનું છે. જેમ ગીલીદાંડાની ફેકાય અને તેના માપની ગણતરી વધુ થાય તેમ સાદું તેમ આપણી જાહેરી ફરી દાંડીથી આપણી લક્ષી કરણીની સુંદર ગીલીદાંડા જેમ વધારે લોકોમાં ફેકાય અને તેના માપ વધુ લોકોમાં જાય ત્યાં તેમ વધારે સાદું. આ ગીલીદાંડાની રમત સાથે જો આપણે સુંદર વિચારો તમે કરતાં રહેશો તો તમારી જાહેરીનું સાધક જલ્દી થશે અને તમારી લક્ષી મનસનીના કાર્યોનું માપ વધારે ગણાતું થશે અને તમારી જાહેરી વધારે સુખી ને સાદમાન રહેશે જો બીજા કોઈની રમતની સમજન અને તેમાંથી કંઈ નીતીનું શીક્ષણ મેલવવા આદતમાં હોવો તો અરજ કરીશું કે તે "રમત"ની વીગત અમે ઉપર લખી ચોક્કસ અને તેની ઉપરથી નીતીનું શીક્ષણ ઉપજાવી લખી ચોક્કસવાને અને ઘણું ખુશી ઉપજશે.

લગભગ દરેકને મોવ

માટેઆપા.

તા. ૨૦-૮-૧૯૦૮—આવતા જાહેરીના નવાં વરસના નવા અંકથી નાતી રીતીને લગતા પાઠો રજુ કરવામાં આવેલો વહાલાં વાંચકોને અરજ ગુજરાતમાં આવે છે કે તેઓ તેની ઉપર બ્યાન પુરાવડું.

રમુજ સંગ્રહ.

“પણ તે મને પેહલીવાર ના કાવ પાડી?” તે બોલ્યો.

“હા, કારણ તમે એક પત્રથી માગણી કરી તેથી.”

“પણ તેથી શું થયું?” તેણે પુછ્યું.

“વાહ, તમે શું એમ કારો છો કે તમે રૂબરૂમાં પ્રોપોઝ કરતાં લાલ અને વાંકા ટીકા થઈ ચૂંદણ મંડીએ પડે તે જોવાની રમુજ હતું સુકું. અમારી જીંદગીમાં આવી ટીકા કંઈ ઘડી ઘડી આવતી નથી તેથી આવી મજાદ હતું જાણી જોઈને સુકું એવી બોલી નથી સમજાણ?”

(આસકે વિચાર્યું કે અચીત ખાઈજી બોલ્યાં તો નથીજ?)

“દીલખુશ”

ઉત્તર:—(રેલવે મેનેજરને) “જુલો સાહેબ, તમારાં છન-જનમાંથી કોલસો ઉડી મારી આંખમાં ગયાથી તેને દાક્ટરપાસે ‘ટ્રીટ’ કરાવાના મને રૂ. ૧૦ થયા છે તો હવે આપ તે માટે શું કહેછો?”

રેલવે મેનેજર:—“કંઈ નહીં મારા મેરજાન, એમા શું છે. હમેને તે ઉડતી કરચની કાંઈજ જરૂર ન હતી તમે કંઈ શીકર ના કરો જો કે એ કરચ અમારી મન્તા હતી છતાં નજીવી ખાખમાં હમે ‘કાગનો વાધ’ કરવા માગતા નથી એ બનાવને સેહજબી મનમાં ન લાવતાં એ શીકર રહેા સાહેબ.”

(ઉત્તરનું કોહુ બોપ?)

“દીલખુશ”

સોરાબજી:—કેમ દોસ્ત નસવી કાર કે તું પોતે પોતાનો નથી તો તું કોણનો છે? કોણના કંદવાયા?”

નસવી:—અલબત્ત, એટલુબી નથી સમજતો મારા લાખુ-બળી હું મારી બેરીનો વર-મારી દીકરીનો બાપ-મારા પૌત્રનો બપાવો-મારા બપાવે દીકરો-મારા કાકાનો ભત્રીજો-મારા મામાનો ભાણેજ-મારા—”

સોરાબજી:—બસ-બસ હીયર નસવી હું હવે સમજ્યો. (સોરાબજી નસવીને ખતાવા ગયા પણ સોરાબજી પોતે સામા ખતી ગયા.)

“દીલખુશ”

સાવકી માય:—“આ ખુશ! આપ રસી કેટલો રડે છો કેમ રસી, શા માટે રડે છે.

રસી:—“પપાએ મને કહેલું કે તેવન મારે માટે એક મજાદના નવા માપજી લાવશે જ્યારે તમે તો કંઈ નવા જેવાં લાગતાંજ નથી-હં-હં-હં-હં-”

સાવકી માય:—“અરે મરે રે, હવે એ ઘેલા ઘાંચીના કુટુંબને કેમ સમજાઉ.”

“દીલખુશ”

મીસીસની કૃનેહ.

ધણીજી—“ડીયર, હું ધંધા માટે વિલાયત જાઉં છું માટે તુને આપ સુનાતી વીટી વાદગારી તરીકે આપી જાઉં જે જોઈ મને રોજ વાદ કર્યા કરે.”

મીસીસ—“ચેક્યુ! પણ હવે માર કશું કરશે?”

ધણીજી—“બોલની બ્લાવી શું કહેછ?”

મીસીસ—“જુલો, હું ખરું કહું છું કે આપ વીટીથી તો તમોને હું વાદ કરીશ નહીં પણ જો તમે એક દીરાની લૉલેટ આપી જશેતો તેમાંની તમારી રખીથી હું ઉઠતાં ને બેસતાં તમાને વાદ કરીશ-સમજ્યા મારા લવ?”

ધણીજી—(પીગલીને) “અરે હારે મારા લવ.”

“દીલખુશ”

હોખી—મમ્મા આજનું પુડીંગ કેવું સ્વાદદાર છે
(ચુપકીદી.)

આહ મમ્મા આજનું પુડીંગ કેવું સ્વાદદાર છે.

મમ્મા—(ચરસામાં) વાંરું તેવું શું કરાવેય.

હોખી—કંઈ નહીરે મમ્મા હું તો મકું જે ત્યારે કોઈ
પરોણા આપરી ટેબલપર એમ કહેય ત્યારે
તમે બહોસ કરોય કે ખીલું જરાક લેશો ખાવા
તેથી મકુંજે મનેખી તમે એમજ.

એક અમીરે લાપણ કરવાને માટે ખાસ પોતાને
ખરચે એક લપકાદાર ખીદડીંગ બધાવીને લાપણ કર-
વાના હોલમાં ખુબ લપકો કરાવતા હતા એક દીવસ
પ્રોફેસર સાહેબ તે હોલમાં કામદારો કામ કરતા હતા
તે વખતે ગયાને તે કામદારોમાંના એકને પ્લેટ ફેરમ
ઉપર જઈને એક લાપણ કરવા કહ્યું કે બરાબર સમ-
બંધય કે નહી તેની પોતે ખાની કરે. પેલા માણસ ઉપર
ચઢીને પોતાનું માથું બમાલીને કહેવા લાગે કે, મને
કંઈ લાપણ કરતાં નથી આવડતું કારણ કે હું કંઈ
ખરો લાપણ કરતો નથી. અમીરે કહ્યું કે કંઈ નહી
તુંને જે જોઈએ તે બોલ ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું
મહેરબાન સાહેબ લગભગ બે મહિના થયા હશે તમો
મહેરબાનને ત્યાં કામ કરીએ છીએ પણ પગારની એક
અરધીખી મળ્યા નથી તેથી મહેરબાની કરીને કહો કે
તમો કયારે આપવાના છે પેલા અમીરે ખીન્જે દહાડે
પગાર સુકવી આપ્યો. (ન. જ. ધરાની.)

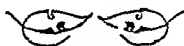
એક આદમી પાંચ પાંઉ લઈને રસ્તેથી જતો
હતો તેને તેના દોરતે પુછ્યું કે તું પાંચ પાંઉને શું
કરેય?

પેલાએ જવાબ આપ્યો કે બે પાંઉતો કરજદારને
આપુંય ને બે પાંઉ ઉછીના આપુંયને એક પાંઉ હું
પોતે ખાઉંય પેલાને સમજ નહી પડી તેથી પુછ્યું કે
જરા બરાબર સમજાવ તો ખરો.

પેલાએ કહ્યું સમજ ત્યારે કરજદારને આપુંય
કરીને કહ્યું તે માપ ખાવાને ઉધાર આપુંય તે મારા
બચ્ચાં તે હવેખી સમજાયે કે નહી? (ન. જ. ધ.)

તમારા સંવકને ત્યાં નવજાને ઉપરના કામને
વાસ્તે રાખેલો હતો તે ખીચારાનું સુવાતું બોંબનળીએ
દાદરની નીચે હમો હોકેએ કરી આપ્યું હતું. નવજાને
રાખ્યાને ત્રણેક દહાડા થયા હશે તેટલા નવજા ફરવા
લાવ્યો કે ખીજે મારનો લવજા એકઠી રાતના ખાર
વાગે ધરધર ઉપર ચરેય તે સવારના ચાર વાગમાં
ધરધર નીચે ઉતરેય તેથી તેની ઉંધ જતી રહેય તેથી
હમારું ચોરડામાં રગારવો મેં નવજાને કહ્યું કે તું
લવજાને કહે કે આસ્તે ઉતરે ને આસ્તે ચરે નવજા.
હેક મેં ઘણીખી ભાષ બાપો કરીને હમજાએ પણ
કહેજે જ તારા હેડને જઈને કહે કે અઠોથાં કંઈ
હવાની જગા નથી મેં વિચાર કીધો કે હું પોતે કહું
પણ હું કે હું ને મનેખી એવો જવાબ આપે તો ઘણો
વાર વિચાર કરીને એક યુક્તી મારા ખ્યાનમાં આવી
એટલે જઈને એક દારીયાના વટાણા ચણા લઈ આવેને
નવજાને કહ્યું કે રાતના લવજા ઉપર જશે તેવીજ તું
આપ ચણા લઈને દાદરના બધા ફાટપાપર નાંખજે ને
સુઇ જજે. નવજાને મેં જેમ શીખવ્યું તેમ કીધું
ને સવારના લવજા રોક ધરધર ઉતરવાં ગયા તેવોજ
ચનાની ઉપર છુટ યુક્તાંની સાથે પહેલે મારથી નીચે
સુધી ધરધરતે નીચે આવ્યો કે નવજા ઉઠીને કહેલો
લાગો હેકને મેં ઘણી વખત હમજાએ કે હેક આહતે
ઉતરો પણ માનેજ નહી ને ઘણું વાપડું હેક. ગરીબ
ખીચારો લવજા તેવજાના ઘણીવાણીએ આવીને વાત
સમજાવી તે જુદી ને નકામાં એક હાથ એક પગ
લચકા ગીયો તે જુદો જુકું શું કામ બોલું તે દહાડેને
નવજા મારી આગળ ફરીવાદ નથી લાવે.

(ન. જ. ધરાની.)

સુખ-દુઃખ.

લખનાર—શ્રીરોહ શેઠરીઆર કાપડીઆ.

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણીએ, ઘટ સાથેરે ઘડીઆં
તાળીઆં તે તો નવ તખેરે, રઘુનાથના જડીઆં

હોંદુ કરી.

પ્રીય વાંચક સુખ જોઇને કુલાઇ નહી જવું તેમજ
દુઃખ પડે ત્યારે નારીપાસ ચઇને દલગીર નહી યવુ
એવી રીતવું મનવું જે વશજી રાખવું તેજ સવૌતમ
સુખને રસ્તે ચઢવાનો સરજ ઉપાય છે.

ધણી વખત આપણે જોઇએ છીએ કે કોઇ રોહન
ચાહ પોતે હકત મકલીમાતની માથેકી ધરાવતો હોવા
છતાં તેજેપણ અનેક જાતની આધી બાધી અને
ઉપાધીઓ હોવાથી તે પણ ખરેખરો સુખી હોતો
નથી; કોઇ કરોડપતી વેપારી કે જેની ગામેગામ અને
દેશ દેશ વેપારી પહેડીઓ ચાલતી હોય છે, અને જેને
દર વર્સે લાખો રૂપીઆની પેદાસ હોય છે તેની પણ
જો બારીકાઇથી તપાસ કરવામાં આવશે તો માલમ
પડશે કે પૈસા બાજવું દરેક સુખ તેને હોવા છતાં તે
અનેક જાતના ખીજ દુઃખોથી તેમજ શીકર ચીંતાથી
દુઃખી હશેજ અને તેવીજ રીતે કોઇ દરરોજના ચાર
આના પેદા કરનાર મજુર પણ ખીજોને પોતા કરતાં
આર્થિક એટલે પૈસા સંબંધી સુખી હાલતમાં જોઇને
પોતાને દુઃખી સમજે છે, એવી રીતે જ્યારે દરેક માણસ
એક મા ખીજ રીતે દુઃખી હોય છે, એવું લાંબા
અનુભવથી સાબીત થાય છે ત્યારે શું સુખવું નામ
ગામજ દુનીઆની સપાતી ઉપર હસ્તી ધરાવે છે? તેનો
માત્ર એજ જવાબ મલશે કે હા ખરેખર તેમજ છે.
એટલે કે જ્યાં સુધી મનુષ્ય જાત આ દુનીઆનાજ
સુખ દુઃખમાં રમ્યો પમ્યો રહેશે ત્યાં સુધી તેવું ગાની
હોવેલુ એ સુખ અને દુઃખ દુનીઆને લગવું હોવાથી.
તે નામ માત્ર રપે એટલે સ્વપના જેવું લાગુમંચુર અને
ચેટલા માટેજ મોટા છે, એ તીરતીચાદ ચોક્કસ છે.

સીકતકેવ અમંખીઆ નામના ઉરદુ પુસ્તકમાં
એક ઠેકાણે લખ્યું છે કે જ્યારે પાકુનઅલે અરજામના
સૌથી નાના બેટા યુસુફઅલે અજામ (જે બન્ને બાપ
બેટા પંચમચર ચપ ગયા છે) ને તે દેરાના પાદશાહે
કોઇ અમુક બેચુનાહ કમણસર કેદ કર્યા હતા. તે
દરમ્યાન તે બાદશાહેને એક રાત્રે સ્વપનું આવ્યું કે
તે બાદશાહની ઉપર દુશ્મનોવું લશ્કર આવીને તેવું
રાજપાત છુટી લીધું છે; અને તેથી તે બાદશાહેને
હારી જવાથી પોતાવુ રાજપાત છોડીને પારકા મુલકમાં
નાહસી જવું પડ્યું છે; કે જ્યાં તેને બહુજ સુખ
લાગવાથી તે ગામમાં બીજ માગે છે ત્યારે છેક સાંજને
છેડે કેહ છુટીઆ તેને સચારની વાસી ખીચડી ખાવા
આપે છે; પણ પોતાની પાસે તે ખીચડી લેવા માટે
કશું વાસજી નહી હોવાથી રસ્તામાં પડેલું એક માટીનું
ઠીકરું ઉપાડી તેમાં ખીચડી લેજે; અને તે ખીચડી
આપનારના બોલકા નીચે રસ્તામાં બેસીને ખોદા તાકાવું
નામ લઇને જેઠો પડેલો કોલીઓ ખીચડીનો લાડીને
મોઢામાં મુકે છે તેમજાંજ એક આબજો દોડતો દોડતો
આવીને હાથમાં લીધેલા ખીચડીના કાળીઆ સાથે
માટીના ઠીકરાંમાતી સથળી ખીચડી પાડી નાખે છે;
જેથી ચમરાઇ જઇને જેઠો રાજ ઉલમંથી જાગી
ઉઠે તે વખતે તો પાડે પોતાને બાદશાહ તરીકે જુએ
છે, તેથી બહુ અજગ ચઇને ગમે ગામના તેમજ
પોતાની દરબારના દરેક વીદવાન પંડીતોને બોલાડીને
પોતે રાતના ઠીકરી સ્વપનાની બીબારી અરથાતી
ખીના ખરી કે આ જ્ઞાતી હાલતની ખરા રાજ તરીકતી
ખીના ખરી એનો ખુલાસો બલુવા માટે તે દરેક

વીદવાને માત્ર એટલોજ સવાલ પુછે છે કે. “આ ખરું કે પેલું ખરું” કારણ કે જે સ્વપ્નાની દરેક ખીના દરેક જણાઓને જાહેર કરે તો તેથી તે આદર્શાદને બહુજ ખરાબ લાગે એમ હતું; માટે “આ ખરું કે પેલું ખરું” એ સવાલનો જવાબ ન્યારે કેમજી વીદવાન આપી શક્યે. નહીં ત્યારે કોઇ દરખાસ્તીએ કહ્યું કે “આદર્શાદ સલામત આપના કેદખાનામાં એક સુસુક કરીને કેદી છે તે સ્વપ્નાની તાસીર બહુજ ખરસ જાણી શકે છે પોતે આપના સવાલનો જવાબ ને બહુજ સારી રીતે આપી શકશે” તે ઉપરથી સુસુક એલે સલામને કેદખાનામાંથી બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને પણ “એ ખરું કે પેલું ખરું” એવો સવાલ ન્યારે પુછવામાં આવ્યો તેનો એટલોજ જવાબ મળ્યો કે જેમ “આ ખરું નથી તેમ પેલુંજી ખરું નથી” એટલે કે આ પણ જોડું છે તેમ પેલુંજી જોડું છે આ જવાબથી આદર્શાદ પોતે તો પોતાના સવાલના જવાબની મતલબ સમજી ગયો પણ ખીન્ન દરખાસ્તના વીદવાનો વગેરે કોઈખી આ જવાબની મતલબ સમજી શક્યું નહીં જે ઉપરથી સુસુક એલે સલામને આદર્શાદે રાતે ઉપમાં જોયેલા ઉપર લખેલા સ્વપ્ના ખુલાસાવાર કહી સંભળાવ્યો; અને તે ઉપરથી આદર્શાદને જે સંપ પેદા થયો કે સ્વપ્નામાં હું બીખારી હતો તે ખીના ખરી કે હું અપારે ખરેખરો આદર્શાદ છું તે ખીના ખરી એટલે ટુંકામાં “આ ખરું કે પેલું ખરું” એ સવાલનો મેં જવાબ આપ્યો કે, જેમ “આ જોડું છે તેમ પેલુંજી જોડું છે.” મતલબ કે જેમ સ્વપ્નામાં જોયેલી બીખારીની ખીનાખી જેમ શણમચર અને ગીધા છે તેવીજ રીતે અત્યારે જે ખરેખર રાજપાટ છું એમ છે તે પણ જાહેરાત કોઈનું રજુ નથી તેમ તારખી રહેવાનું નથી માટે એ પણ ગીધા એટલે જોડું છે.”

આ ઉપરથી દુનીઆના કોઈખી સુખ દુઃખમાં હીન ધઈ નહીં જતાં એટલે તેને ત્યાં નહીં થતાં દુઃખ અથવા સુખના ગમે તેવા ખીન અનુકૂલ અથવા અનુકૂલ એવા દરેક મંત્રોમાં પોતાના મનની એક સમી સંધારતા નવલખી રાખી અંતરની એક જાતની પરમ

શાંતીનો અનુભવ કરવાની આદત પાડવી એજ ખરેખર ઉત્તમ અને રયાઈ સુખ મેળવવાનો સરળ રસ્તો છે.

ત્યારે આ ઉપરથી આપણે શીખવાનું એટલુંજ છે કે રાજપાટની પુત્ર માલ મીલકત અને એવી એવી દુનીઆની બીજી દરેક બાબદોનું સુખદુઃખ મોટે વહેલે બીલકુલ નાશવંત છે માટેજ એવી નાશવંત અને ગીધા બાબદોમાં હીન ધઈ જઈને તેમાંજ રમ્યા પમ્યા નહીં રહેતા પોતે કોણ છે અને આ માનવ દેહમાં પોતાનું સુખ્ય કર્તવ્ય શું છે તે જાણી સમજીને તે સુખ્ય પોતાનું વર્તન કરવામાં મશગુલ રહેવું એજ ઉત્તમ છે.

જેમ જેમ આ જગતના ગીધા સુખ દુઃખોને દુર નાખીને પોતાના સત્ય સ્વરૂપની નજીક જતા જશે અને જેટલા પ્રમાણમાં પોતાના સત્ય સ્વરૂપનું જ્ઞાન વધારે પ્રમાણમાં થવું જશે તેમ તેમ અને તેટલા પ્રમાણમાં તમેને જે એક જાતનું આંતરીક પરમ સુખ અને શાંતીનું જ્ઞાન થશે તેજ માત્ર સ્થાઈ કલ્યાણકારક છે, અને એ આંતરીક સુખ અને પરમ શાંતીના જ્ઞાનનો અનુભવ મન અને શુદ્ધિની પ્રેરનાર હોવાથી આ જડ કલમથી લખી શકાય અથવા જડવાણીથી વર્ણવી શકાય એમ નથીજ.

“એક નાનું બાળક ન્યારે જન્મે છે ત્યારે તે પોતાની માની ગોદમાં બેસીને તેના દુધનું પાવન કરવામાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે. ન્યારે તેજ બાળક જરા મોટું થાય છે. ત્યારે નાના નાના જાત જાતના રમકડાંમાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમાવતું સમજે છે; તેથી ખીન વધારે મોટી ઉમરે તે બાળક પોતાની શક્તિ અનુસાર અમ્બાજ લેવામાં તેમજ રમતમાંજ પોતાને મુખી માને છે, અને એવીની વધારે મોટી ઉમરે વાતોના પુરસ્કા અને મોવેમેંતો વાગ્યામાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે, અને હવે જ્યારે તે બાળક વીસ વરસની ઉમરનો છાકરો થયો હોય છે ત્યારે તે પોતાને માટે મોટો નોકરી ધંધો શોધી તેમાંજ પોતાને મુખી માને છે અને જ્યારે તે પચીસ વરસનો થયો હોય છે ત્યારે પોતાની એકી બર જુનાનીમાં જ્યારે પોતાની નોકરી ધંધો સારી રીતે કરતા હોય છે ત્યારે તે કોઈ ખુશમુરત પોતાના વિચારને મક્કી

સુચીક્ષિત કન્યા જોડે પોતાનું લગન કરવાની તૈયારી કરે છે અને તેમ કરીને પુત્ર પ્રાપ્તિ થયા પછી તે પોતાના સ્ત્રી પુત્રમાંજ પોતાને સુખી માને છે. અને જેમ જેમ એ માણસની ઉંમર વધતી જાય છે તેમ તેમ તે પોતાના છોકરાંઓને કેળવવા વીગેરેમાં પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે, અને હવે લગલગ પચાસ વરસની ઉંમરે પોતાના છોકરાંઓને પરણાવી પોતાની નાત જાતમાં નામ ફાટી તેનો લાહવો દેવામાં તે પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે અને હવે જ્યારે તે પચાસવર્ષી સાહસ વરસની લગતીમાં આવ્યો હોય છે ત્યારેજ દરેક કામથી પરવારીને પોતાને કૃત્ય થયેલો માને છે અને તે હવે પોતાની જાતને જોણખવા તેમજ પોતાના પેદા કરનારને જોણખવાને ફેકટ ફાંફાં મારવા જેવી તૈયારી કરવામાં તે પોતાનું સુખ માને છે."

પણ અફસોસ! સાદું હજાર અફસોસ. કે હવે ધણુજ મોડું થઇ ગયું છે કારણ કે એક તો તેનું શરીર આટલી ઉંમરે ધણુજ અશક્ત થઇ ગયેલું હોય છે અને તે સાથે વળી પોતાના મનને આખી ઉંમર સુધી દુનીયા સંસારી બાબદોમાંજ લગતું રાખેલું હોવાથી તે મન હવે પોતાના પેદા કરનારને જોણખવા અથવા પોતાની જાતને જોણવાના અમુલ્ય કાર્યમાં બીજકુલ ધ્યાન આપવું નથી કારણ કે નાનપણથીજ પોતાના મનને એવા કાર્યમાં ધ્યાન આપવાની આદત પાડીજ નથી, અને હવે જ્યારે મરણની બીકથી તેમજ આવો અમુલ્ય માનવ દેહ ઇશ્વર કૃપાથી પ્રાપ્ત હોવા છતાં પોતાનું ખરૂં કૃતવ્ય નહીં કરવા માટે તે ખરેખર પરતાપ છે; અને તેથી હવે તે પોતાના મનને

પોતાના ખરા કર્તવ્ય તરફ વાળે છે; પણ નબળા શબ્દોએ રૂંધેલ જોશવર તે કહેતી મુજબ પોતાનું શરીર અશક્ત થઇ ગયેલું હોવાથી તે પોતાના મન ઉપર કંઈ કાબુ નહીં રાખી શકેતો હોવાથી તેનું મન હવે તે માણસની ઇચ્છા વીરુધ્ધ પોતાને દુનીયા સંસારી બાબદોમાં રમી પમી રાખેલું હોવાથી તે માણસને પોતાને દુનીયા સંસાર વેદવારના મીઠા તરફ લઇ જાય છે અને તેથી હવે આટલી મોટી ઉંમરે "સાદી સુધી નાહી એ કહેવત મુજબ ને માણસ પોતાના પૌત્ર પૌત્રીઓને રમાડવા જોણખવામાં તેમજ આજો દહાડો નાના બચ્ચાંના જેવી વર્તણૂકથી વરતવામાં પોતાના મનથી પોતાને સુખી માને છે; કોઇ કોઇ વખત તે મદદામાં સંત પુરુષોનો સત સંગ કરવા ઇચ્છા કરે છે પણ હવે તો તેનું શરીર કુખ દરદોથી બીજકુલ અશક્ત થઇ ગયેલું હોવાથી તેનું મન તેને ત્યાં જવા દેતું નથી અને એવી દુખી બેભાન અવસ્થામાં જ્યારે પોતાની આવી જીંદગીમાં કોઇકાં કંઈ પોતાની કરણીના સ્વરૂપમાં આવેતી તેની નજર અંગિક ખાંડ થાય છે ત્યારે તેના નકામો કંઈ કરવા માટે, તેમજ પોતાના યથાર્થ કંઈ નહીં કરવા માટે અને તેથી પોતાને મહેલા બાવા અમુલ્ય માનવ દેહ નકામો ગુમાવવાથી બહુજ દાય અફસોસ કરે છે, પણ તે અફસોસ કોઇકેલા હવે બહુજ મોટો હોવાથી પોતાની ધણીજ નાચાર અને કંઈકેલા હાલતમાં તેના પોતાની કીમતી જાત કોઇ અણુદીક મીનેષ જહાન તરફ તેનું ખાટી બદન છોડીને ચાલ્યું જાય છે.

(અપુરું)

ભેદી કળ.

ચાને

પૈસો કરે પુત.—પૈસો કરે પુત.

એક દુકા વાતાં.

(લખનાર:—સોલન.)

“મી. બ્રેનર દર સાંઢીને ઓશીસ બંધ કરીને ધરે જતાં તીજેરીને બંધ કરતો હતો. આ તીજેરીની કળમાં પાંચ અક્ષરો હતા જે ગોઠરીને તેનો એક બોલ બનાવતો હતો અને તેથી કળ બંધ કરતો હતો. આ બોલને દરરોજ પોતાના બેગમાંથી ઉપજીને ફેરવતો હતો, જેથી કોઈપણ આદમી તે કળ તે શબ્દ જાણવા વગર ઉધારી શકે નહીં.

“સે આજે વળી મેં બીજોજ નવો બોલ શોધી દેઢાયોછ,” બ્રેનરે અક્ષરો ગોઠરીને પોતાની ટાઇપીસ્ટ મીસ સમરશીદે કહ્યું, “જોવ મીસ સમરશીદ, આજ બોલ શું છે તે જો તમે અટકળી શકો તો જાઓ હું કશુકાત આપુંછ કે તીજેરીમાં જેથી કંઈ ચીજ છે તે તમારી!”

“ત્યારે તો હું ધારું છું કે તીજેરીમાં કંઈ માલ દોલો નહીં.” મીસ સમરશીદે કહ્યું, “કાંચે તમે પેરીસ જાઓછ તે હું ધારુંછ કે તમોએ વળી કોઈ ફ્રેચ બોલ શોધી કઢાડ્યો હોશે!”

બ્રેનરે હાથેને ડાકું ધુંધાવ્યું.

“તમારી અટકળ તદન ખોટી છે” તે બોલ્યો, “હું આવતી કાલની ચુસાફરીનો વીચાર કરતો હતોજ નહીં, પણ આજે રાતનાં એક માણસને મળવા જવાનો છેલ્લો, તેના નામનો આજ બોલ છે એવું નામ લગાર વીચીજ છે, જે તમે એક વરસ સુધીની કાંચ નદી ફાંફા મારો તોજી યાદ નહીં કરી શકો, વાર તમે ટકેપહેમ કોમન આગળ રેહોછની? તો રોસનાવેલો ગારડનસ ક્યાં આવ્યું તે કહેશે?”

લીના સમરશીદે તેને જોઈતી હવાની આપી.

“તમે કાંચે તો પેરીસ જાઓછ તો છેક આઠ દેઢાડે આવશે,” તેણી બોલી “વાસતે આજ નામને શબ્દ છુટી નહીં જાઓ તેટલાં સારું કાગળની એક કાપથી પર લખી આપો તો સારું.”

બ્રેનરે હાથે પકથો; અગત્યતાં તેની યાદાસ્ત શક્તિ જેવી જોઈએ તેવી તીવ્ર નહિ હતી.

“નહિ કંઈ જરૂર નથી.” તે બોલ્યો, “હું જે નામ વીસરીથી ગયો હોંઉ તોજી આવું ત્યારે એટલુંજ યાદ આપશો કે તે બોલ તમે જ્યાંની અગાઉ જે માણસને મલકા ગયા હતા તેના નામનો છે, તો મને ઘુરત યાદ આવશે. હું તીજેરીની ચાચ તો તમારી પાસેજ રેહવા દેવશ, હું જમણ ને મને જે કોઈપણ ચીજની જરૂર પડશે તો હું પેરીસથી આંખ બોલ લખી મોકલીશ, કેમ કંઈ બીજું કામકાંજ છે?”

“દાજ, છ આંખ રીપોર્ટ મોકલવાનાં છે.”

“એમ ત્યારે તો ઓશીસ જતી વખતે બ્રેનર બંધોજત કરતાં જજો, હું ચલા પછી તમુને કાંઈ કરવાનું નથી. સદવાનાં આવીને કંઈ કાગળનાં આભાં છે કે નહિ તે જરાક જોવાનું. જો કંઈ પાણુંજ અજાત્યનું હોય તો મને તાર કરી બોલાવજો, પણ હું નહીં ધારતો કે કંઈ એવું જરૂરનું હોય. આજો સાહેબજી. હા ખરા હું જઈ ત્યારે તમુને ખરચતી અવગ કદાચ પડશે, હોજો હું તમુને આટલી બેટ આપુંછ, તે રાખજો.”

એટલું બોલી તેણે પોતાના કાગળનાં જાજવામાંથી નોટાણી ખાંચો ખીચી ભરેલી એક પોકેટ છુક કઢાવી અને તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નોટ કઢાવી લીધાને આપી અને ત્યાંથી ઉતારવે ચાલી ગયો.

પરાબર રશને ટેકારે લીના સમરશીલ ઓશીસમાં દાબરી આપતી હતી. એબનરના ગયા પછી બીજે દીવસે તેણી રાખેતા મુળ્ય ઓશીસમાં દાબર ધર્ષ પાએક કલાક ગયા પછી, એબનરનો લગીએ સાધરીલ આરડર ત્યાં આવી લાગયો.

"મી. એબનર આને ઓશીસમાં આવવાના નથી." તેણીએ કહ્યું, "એવનતો પેરીસ ગયા છે."

સાધરીલ આરડર હસ્યા.

"મને તે માલમ છે" તે બોલયો, "મને એવન ગઇ કાલે રાત્રે મળ્યા હતા, અને તેવને મને તમારે માર્ગે એક મીડી આપી છે. અને આપણે ધણે લાભે વખતે મેલાપ થયો."

"હા લગભગ છ અઠવાડયાં થયા" તેણી બોલી, "હું બી વીચાર કરતી હતી કે તમે કંઈ બહારગામ ગયા કે શું" ઓશીસમાં આવતા હતા નહિ.

"તમે મારા કાકાને પુછ્યું હોતે તો તેવને માર્ગે ખ્યાન પરાબર મરી મશાલો બલશાવીને કીધું હતે." સાધરીલ હસતા બોલયો, "એવને તમુને કેહ્યું હતે કે હું એક આજમુને પાદશાહ છેલ્લે ને કંઈ કામ કર્યું નહિ પડે કરીને આંધ પેન્ટીંગનું આંહું લઈને ફેંચે કંઈ છું. અરે એ પેન્ટીંગને લીધે તો અમુને અવારનવાર ચક્રમક પડ્યા કીધી. છેલ્લે તો એવને બચ મને એમ કેહ્યું કે હું મારી ઓશીસમાં આવીને કચાર્ક થા નહી તો કે હું આજથી તારો કાકો નહી. મેંબી નાજ કેહ્યું ને તે દહાડેથી કાકા આપણા નહિ પણ મારો દહાડો ફેંચો. સુકાન બદલાઈ ગયું. માર્ગે એક પીકઅર મેધિ દામે વેચાહું, ને મને, "મોરનિંગ ફેન પત્રમાં પીકઅરને કારકુને પાડવા, સારે પગારે નોકરી મળ્યા છે. ગઇ કાલે રાત્રે મને કાકાજી કલેપહેમ જાક-ચન પર અચાનક મળ્યા, અને અમે એક બીજાને હાંબેર બેટ્યા, અને તેથીજ હું હમણાં લાં આપ્યો છું, મીસ લીના."

"મી. એબનરે મારે માર્ગે કંઈ મીડી તમુને આપી-છેની?" વાલ ફેરવવા લીનાએ પુછ્યું.

સાધરીલ હસ્યો અને પોતાના સીગરેટ બોક્ષ-માંથી એક મીડી કરેહું કાઢળ કહાડ્યું, જે જેમ્સ

એબનરની નોટ પોથીમથી ફાડેહું એક પાતું હતું.

આ મીડી દખાતી રીતે તેણીના શેડેજ પોતાના હાથે લાખેલી હતી, કારણ લીના જેમ્સના હરફ બરાબર ઓળખતી હતી.

"દીવર મીસ સમરશીલ,

મી. આરડરને ખાતર તમે તીજેરી ઉઘાડ્યો, અને જમણી બાલુએ એક નાતું ખાતું છે તેની અંદર મીડી કરેહું બહુ કાઢળ છે જે એમને સ્વાધીન કરશે.

લી. સેવક,

જેમ્સ એબનર.

લીના આ મીડી વાંચી દલી અને તીજેરી આગળ ગઇ અને તેના તાળામાં ARDER બોલ ગોઠવ્યો તેણીની પકો ખાતી હતી કે આ બોલથી તે કળ ઉઘાડશે. પણ નહી, તીજેરી તો ઉઘડીજ નહી, હવે તેણીએ Cyril શબ્દ અજમાવ્યો પણ નહી, કળ તો તેથીથી ઉઘડી નહી.

"ગઇ કાલે સાંદળે એવન ઓશીસ છોડી ગયા ત્યારે કલેપહેમ ખાતે તમુને મળશે એમ એવન જાણતા હતા કે?" કળ ઉઘાડવા નીશાફી નીવડાથી તેણીએ પુછ્યું.

આરડરે ડોક્યું ધુણાવ્યું.

"નહિ નહિ, એ તો કંઈ નહી કારણે મેલાપ થઇ ગયો કલેપહેમ જાકશનપર તો અમે અચાનક મળી ગયા. મેલાપી ખાતેના મારો રટુડો મેં કહાડી નાંખ્યો ત્યારથી હું ત્યાં જઈ રહ્યો છું. અને એવન તો કલેપહેમ કામન આગળ કાઢ પોતાના દોસ્તદારને મળવા જતા હતા. હું એવન સાથે થોડેક છેટે ગયો પછી તેવન મને એક છોટલમાં લઇ ગયા, કેદળે આપણે મેળાપ થયો તેની ખુશાલીમાં આપણે સલામતી લઇએ પછી ત્યારજ આપ નોટ લખી

"પણ એવન કયા દોસ્તને મળતા જતા હતા તેનું નામ તો તમુને કેહ્યું હોશેજ?"

"નહી, પણ મને એવન નામ શું કામ કેદે?" સાધરીલે અચરતી જવારી, "કાઢ દોરો જેને હું પોતેથી નથી ઓળખતો. એવનનો કાઢ ધણે લુના દોસ્ત છે,

જેને એવન લગલગ વીસ વરસ મુઠી મળયા નહીં હતા.
પણ તું તેનું નામ શું કામ બોલવા માગેછે?"

કાચણ કે હું તેનાં વગર આપ તીજેરી ઉઘાડી
ચકતી નથી. તમારા કાકાએ તમને તીજેરીમાંથી કંઈ
લેવા કેહ્યું હોય તો આપ બોલ તો કહેલો હોવાજ નોઈએ.

"બોલ, બોલ," સાધરીલ યાદ કરતો બોલ્યો
"હા, મને એવને કેહ્યો હતો ખરો, અને મેં તે લખી
લખેલો. મને એટલું ખ્યાન છે કે તે IV ડબ્લ્યુ અક્ષ-
રથી શરૂ થાય છે પણ તે કાગળનું જ કોણ બોલે ક્યાં
છે. પણ હું એમ પુછું કે તેની સાથે આપ તીજેરીના
ઉઘાડ્યા વીણે શું સંબંધ?"

મીસ સમરફીલ્ડે તેને સમજાવ્યું, સાધરીલ
કરસાનાં બધાં ગળવાં બોલ્યાં.

"હા ખરો, હવે મને યાદ આવ્યું, તે બોલ્યો
"હવે આવતાં આવતાં મારા ગળવામાં કાગળમાં પડેલાં
હતાં તે મેં કાઢીને નાખી દીધાં એમાંના એક પર મેં
આપ બોલ લખી લીધી હતો."

પણ આપ કાગળ કોઈ ખીજ ડગલામાં તો નહીં
નરી ગયું હોય?" લીનાએ પુછ્યું.

"નહિ, ગઈ કાલે રાતે અગેં આપજ સુંદ પહેરેલો."
તે બોલ્યો, "પણ વારં એથી શું નોંધ અટકી રહેશે?
"હા, એનાં વગર તીજેરી ઉઘાડવાની નથી, હું
આશા રાખું છું કે તમને આંધ કાગળની ધણી અગત
નહિ હોશે."

"તે તો હવે કેમ કેહવાય," તે બોલ્યો, હા વાત
એમ છે કે કાકા પોતાની બધી દોલત મને આપી
જશે એમ દરેક જન બાણતું હતું. તેવને પોતાની
સઘળી માલ મીલકત મને આપી જવાનું એક બીજ
ધણું વર્ષ થયાં કાઠિયું છે જે તેમનાં બકાસીના
તાબમાં દહી સક્ષાત પડેલું છે, પણ જ્યારે અમે
છ અઢવાડ્યાની વાત પર અધી પડ્યા તે વખતે એવને
શરસામા આવીને ખીજી વીસ બનાવ્યું જેમાં તેવન
બધું ધર્મખાતે આપી ગયા છે. આ વીસ તેવને એક
રેસ્ટોરામાં બેસીને પોતાના હાથે બનાવેલું ને તે પર
ત્યાંજ કોઈ એ શાફીઆની સહી લીધી, અને એથીસમાં
આવીને આંધ તીજેરીમાં મુક્યું. શરસાના આવેશમાં

તેવને આણું વીસ બનાવી દહાડ્યું, પણ હવે તેનો
નાશ કરવાને તેવન ધણા ખાતી છે કે જેથી પેશું જીવું
વીસ કાયમ રહે પણ જો તેવનને બોદા ન કરેને શું
થાય તો આપ નહું વીસ જાળવ રહે ને મારા મારે
વાગી જાય પણ એટલી ઉતાવળની કંઈ જરૂર નથી
એ તો એવનજ એનો નાશ કરવાને એટલા આતુર
હતા એવન ગઈ કાલે રાતે બસ મને એમજ કેહે કે
મને લાગેછ કે તું મારા વારસામાંથી ખાતલ થશે ને
તેથીજ એવને મારી પાસેથી લયન લીધું કે સહવારે
એથીસ ઉઘાડતાં વાર મારે એથીસમાં જીવું અને
તમને આંધ ચીકી આપવી, અને જેમ જને તેમ
વીસનો જલદીથી નાશ કરવો હવે તો એવન આવે
ત્યારેજ તો."

'અરે, નહિરે, આપણે ક્યાં વેર એવનને સારું
થોળીયે, એવનનો કંઈ નીયમ નથી. લખત છે આઠના
પંદર દહાડાની થાય. એવન જ્યારે વીસનો નાશ કરવા
આટલા આતુર છે તો આપણે શું કામ થોસતું નોંધએ?
પેરીસમાં એક તાર કરીને પેશું નામ પુછાવ્યે, તુરંજ
તેનો જવાબ આવી જશે."

અને તુરંજ તેણીએ નીચસો તાર લખી નાંખ્યો.
"એગનર-હોટલ એવન્યુ, પેરીસ. તીજેરીને બોલ
જુલો ગયાં છે એથીસમાં તાર કરને આરકર."

"તમે જો એ તાર ત્રણની અગાઉ મોકલશે
તો મી. એગનર હોટલમાં જશે તેટલાં એવનને એ
મળી જશે, તેણીએ કહ્યું, અને ચાર વામતામાં તો
આપણને આ બોલ મળી જશે. તમે એ વખતે પાણી
આવજો. આપણે તીજેરી ઉઘાડ્યામાં ફોટોમાં થઈએ."

"કેમ મને કંઈ કહાવાજ બેઠાણ?" તેણે પુછ્યું
"દમણા કામ શું થયું છે કે?"

"નરી આંધ કાગળો જરાક નોંધ જવાના છે."

"ત્યારે તો હું જે વાંચે આરીસ ને આપણે સાથે
રેસ્ટોરામાં ખાવા જઈશું, લીના, મને તારી સાથે પડી
અગત્યની વાત કરવી છે."

"પણ તમને કંઈ ધણુંજ અગત્યનું હોય તો
હમણાંજ તે ફોનોની!" લીનાએ કહ્યું "કંઈ નરી
કામનો જરાક થોમશે."

“એમ? હું તો ફક્ત એટલું જ જાણુવાં માંગતો હતો કે તું મારી સાથે પરણી શકશે કે નહીં તું જણે છે કે હું તુંને આહુ છું. હું તો તુંને ઘણો લાગી વળત યોગ્ય એ પુછવાનો હતો, પણ મારું યુગ્મરતનું સાધન કાંઈ બરાબર ચોક્કસ નહિ હતું, તેથી અમકાયા કાંધે પણ હવે તો મારા ભવિષ્યની શીકર મને નથી, મધ કાલે રાત્રે મેં કાકાજીનેથી એ વાતથી વાંદેશ કીધા અને તેવણુથી એ સાંભળીને ઘણા ખુશી થયા. એક બારગી એવનની જે મરજી નહિથી હોતે તેણી હું તુંને મારી ધણી થાણી થવાને પુછતે કારણ હવે તો મને નોકરી મળી છે, લીના, એલ તું મારી થશે?”

જવાબમાં લીનાએ સહેજ હાલું ‘હા’ કહ્યું ધુણાવ્યું. બપોરના તેણી સાધરીલ સાથે જળીને આવી, સાધરીલ તેણીનીજ સાથેજ પાછો આવનાર હતો પણ તેને તેના શેઠાએ કાંઈ કામસર બોલાવ્યો, જેથી તેને જગુ પડ્યું, પણ તે ચારની અંદર કાકાજીના તારનો જવાબ આપે તે અગાઉ પાછો ઓરીસમાં આવવા કહી ગયો હતો.

આર વાંચ્યા, લીના ધાકડતી છાતીએ તારની રાહ જોતી. બેડી. ચારના પાંચ થયા પણ ન તો તાર મળે કે ન તો તેણીનો બહારો સાધરીલ મળે.

તેણી વીલનો નાશ કરવા ધણી આતુર હતી કારણ કે જે કશું મી. એનરને થયું તો કાપદા પ્રમાણે આ હેલુ વીલ કાપચ રહે જેથી સાધરીલ વારસા હીરસામાંથી બાતેલ થાય અને એકકેપામત વીલની કલમ પ્રમાણે ધર્મોદારમાં જાય, લીના પૈસાની લાલચુ નહીં હતી, પણ તેણી એટલીજ આરજી રાખતી હતી કે જે પૈસા ખુદ તેનો સાધરીલનો કાકિ પણ તેને આપવા ઇતેબર હતો તે સાધરીલનાજ હાથમાં જાય.

શું હશે તેના બીચાર કરતા બેડી હતી તેટલાં પાંચનો ટોરો ધડાળામાં પડ્યો અને એક પોલીસનો મનસપેક્ટર ત્યાં આવ્યો, અને તેણીએ સ્નાનના સમાચાર કહ્યા.

“કહેપહેમ કેમન આગળના એક તલાવ આગળ મી એનર આજ સદવારે મુવેલો મળી આવ્યો છે,” મનસપેક્ટરે કહ્યું “તેના માથામાં ગોળી મારવામાં

આવી છે, અને તેના લગ્નના સાધરીલ આરડરને તે ખુન કરવા માટે પકડવામાં આવ્યો છે.”

લીના આ સાંભળી ગભરાઈ ગઈ; તેણીએ અખર માનવાની સાફ ના પાડી. સાધરીલ તેણીને માનીતો સાધરીલ તેનાજ કાકાતુ ખુન કરે એ તેણીને કાઠી અકલમાં ઉતર્યું નહીં.

સાંહજના ન્યુસપેપરોમાં આ ખુનની વધુ વીગત આપવામાં આવી હતી. લીનાએ એક ન્યુસ ખરીદ્યું અને તે હેબતનાક બનાવ ધાકડતી છાતીએ વાંચ્યો.

એવું માલમ પડ્યું કે મી. એનર રાતના આઠને પોતાને ધણી મોડેથી નીકળ્યા, અને કહેપહેમ જંકશન પર જૈનમાં ગયા, ફર્ડ કલાસની અડધી રીટને ટીકેટ તેવનના ગજવામાંથી મળી આવી હતી. કહેપહેમ જંકશન પર તેવનને તેને લગીએ જે ત્યાંજ કેટ રેહતો હતો તે મળ્યો. પાછળથી આ બંને જનોને એક હોટલમાં રોમપેન પીતા બેવામાં આવ્યા હતા, જ્યાં રોમપેનના પૈસા આપવા મી. એનરે નોટોથી ભરેલી એક પોકેટ છુક કહાડી અને તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નોટ આપી, ત્યાંથી આ બંને જણોને આ તળાવ કે જ્યાંથી મરનાર મી એનરની લાશ મળી આવી હતી, ત્યાંના એક બાજટપર બેઠેલા એક કોનસ્ટેબલે તેમાં હતા.

ત્યાર પછી શું થયું તે કાંઈ જાણતું નથી આરડરને પકડવામાં આવ્યો તેણે તુરતજ કણલ કીધું કે તેના કાકાને મળ્યો હતો, અને જે તથાવ આગળથી તેની લાશ મળી આવી હતી ત્યાં તેઓએ બેસીને વાત કીધી હતી, તેણે વળી એટલું પણ કહ્યું કાંઈ કે તે કાકાને મળ્યો તે અગાઉ તે તેવન સાથે મરામલો હતો. જેવને તેનો પોકેટ ખર્ચ પણ બંધ કીધો હતો અને જેથી તે નાણાંની તંગીમાં આવી પડ્યો હતો.

તેણે પોલીસને સાફ કહ્યું કે તે કાકાને તો ત્યાં અચાનક મળ્યો હતો, પણ પોલીસ તેની આ વાત માનવાને ના પાડવાની હતી. પોલીસ એમ કહેતી હતી કે સાધરીલેજ એનરને કહેપહેમ બોલાવ્યો હતો અને ત્યાંજ પૈસાને માટે રીકજી થતાં તેને તેવનનું ખુન કીધું.

આરડરે આ વાતનો બીજારથી મનકાર કીધો.

તેણે એવું કહ્યું કે તેને કહો તો કલેપહેમ તેના કાષ દોરતદારને મળવા આવ્યો હતો, જેનું નામ તે આપી શકતો નથી, -તેઓ જ્યાં બેસી, વાર્તા કરતા હતાં તેટલાં હસ વાગી જવાથી બ્રેજનર એકદમ જતો રહેતો, ત્યારે આરડર સીધા પોતાને ધરે ગયો. કમ બાગ્યે તે ધરે પાછો ફર્યો ત્યારે તેને કાષએ જોયો નહીં જેથી તેનું કહેવું કાષ માનવું હતું નહીં.

પોલીસની નજરમાં આવે લોકોને સાધરીલનું આ કહેવું તદ્દન ગમત લાગેલું લાગવું હતું. જે તેને પોતાના ખત્યાવર્મા ઉજી કહ્યું હતું.

તેની તરફથી આ કાષ બે ચીજ જતી હતી. પહેલું તો તેની રીવોલવર મારવાડીને ત્યાં ગીરવી મુકેલી હતી જે હજી ત્યાં જ હતી. બીજું તો મરનાર પાસે નોટથી ભરેલી જે પોકેટલુક હતી તે આરડર પાસેથી મળી નહીં કે તે માહેલી એકબી નોટ તેની પાસેથી નહીં.

સાધરીલનો એક દોરત કવોડીલ નામે હતો જેની રીતે લીના ગઇ.

“મને તો એમ લાગે છે કે આણસનો બ્રેજ-મળવા ગયો હતો, તે એની સાથે તલાવપર આવેલો હોવો જોઈએ અને તેનેજ એવનને ગોળાથી વીધી ખેલો હશે.” કવોડીલે કહ્યું. એ જો પકડાય તો એની પાસેથી આપ ચોરાયલી પોકેટ લુકનો પ-તો લાગે. આપણે એટલુંજ પુરવાર કરીએ કે આપ આણસ સાથે બ્રેજનરને એપોઇન્ટમેન્ટ હતું તો તેથીજ આરડરનું પાસું બદલાઇ ગયું. એની ઉપર જે શક છે કે બ્રેજ-નરને તેનું ખુન કરવાના ધરાદાથી તેને કલેપહેમ કામન આગળ બોલાવવામાં આવ્યો હતો તે દુરતજ દુર થઇ ગયું, એને આપ એપોઇન્ટમેન્ટ હતું એ પુરવાર કરવું જોઈએ.

“હું તે સાબેત કરી શકીશ, લીનાએ કહ્યું. મી. બ્રેજનરે મને કહ્યું હતું કે તે કલેપહેમ ખાતે એક વીચીત્ર નામવાળા આણસને મળવા ગયું, હું ધારું કે રોસ્ટ્રાવેલો ગારડનસ આગળજ તે આણસ રહેતો હોવો જોઈએ, જે કે મરનારે મને એમ કંઈ કહ્યું હતું નહીં.

“તમે કેહે તે ખરૂં જોયું હોય,” કવોડીલે કહ્યું. પણ આ રોસ્ટ્રાવેલો ગારડનસ કંઈ નાની ગલી નથી. હું ધારું કે નહીં તોખી ત્યાં ત્રણસો ધરો હશે જેમાં આપ આણસને શોધી કહાડ્યો. એ નહીં બની શકે એવું છે. મને આરડરની કહ્યું હતું કે આ આણસ સાથે એવને એપોઇન્ટમેન્ટ કાપેલું, અને તેનું નામ તમને જણાવેલું નહિ, પણ તમારું માનવાને કારણે સાદા ના પાડશે કારણ તમે એની સાથે અદરાયલાં છે. એમ મને આરડરે કહ્યું છે, એટલે કારણે તો એમજ ધારે કે તેને ખત્યાવર્મા નામે લુકુખી બોલો તમે જો મને એવું નામ આપી શકો તો આખો કેસજ ઉલટઇ જાય.

“એ નામ તો મી. બ્રેજનરની ઓફીસમાં લીજેરી છે તેની કળમાં નોંધાયેલું છે એ લીજેરીની કળમાં પાંચ અક્ષરો છે, જે પાંચ અક્ષરોને જોડીને એક બોલ એવન બનાવે છે, દરેજ ઓફીસ બંધ કરતી વખતે એવન આ શબ્દ ફેરવી નાખે છે, એવનનું ખુન થયું તે સાહેબના પણ પોતાના આ કહેવાના દોરતનું નામ એ દીને આ નામના શબ્દમાં જોડ્યું ને મને કહ્યું” પણ છે કે આ એક વીચીત્ર નામ છે જેનું વરસ દહાડો થશે તોખી શોધી નથી કહાડવાની, વાર આપણે જો એ લીજેરીના બનાવનારને બોલાવી મંગાવ્યે ને લીજેરી ઉઘડાવ્યે તો તમે ધારો કે આપ બોલ અંદરની કળમાંથી મળી આવશે?”

“તે હું કેમ કહી શકું? જો કંઈ ધણીજ અગત પડશે તો હું કાલે આ લીજેરીવાલાઓને મળીશ. પણ હું આશા રાખું કે જે આણસને બ્રેજનર મળવા જવાનો હતો તે બહાર આવશે, જો તે ખુની નહીં હોય તો તેને બાહર આવવામાં કંઈ બીહવાનું નથી. વાર આપ ચોરાયલી નોટોના નંબરો તમને માલમ છે કે? શીસ, સમર શીસ.”

“હા, ઇન્સપેક્ટર આજે ઓફીસમાંથી તે નંબર લઇ ગીયો. એ કંઈથી એવને નાણું ઉપાડ્યું તે નોટોનાં નંબર મેં નોંધી લીધાં હતા.”

“આંખ લીજેરીની આવી પોલીસ લઇ ગઇ છે કે?”

“નહિ, મેં કહ્યું આશીસમાં ટાઈમસર હાજર રહેવાને કશુંક કહ્યું અને મારા ધરતુ ટેકાણું એ સોઠને આપ્યું છે.”

“ત્યારે મને લાગેલ કે કહ્યું એ સોઠ એ ચાવીઓ લઈ દેશે તીજેરી ને ઉધાડવી પછી તો ચાવી એ સોઠ પાસે મને દેવી નેમણે હાલ ને ખીનાઓ બહાર આવી છે તે પરથી તો આરડરની સામે કેસ ધણો મજબુત છે અને એ છુટવો ધણો સુરોડેલ છે.”

લીના હવે કવોડ્રીસ આગળથી છુટી પડી. તેણીને મોટી શીકર વીલની પડી ને તીજેરી આપણી મેલે નહિ ઉઘડે તો પોલીસ ઉઘડાવે અને પછી તેઓની હાજરીમાં તીજેરી ઉઘડે તો અંદરથી કાંઈપણ ચીજ તેઓ કોઈને પણ દેવા દેશે નહીં, જેથી પેટું એકસત વીસ પણ પોલીસના હાથમાં નાંધ અને જે પૈસા ટોડા તેનો કાંઈ પ્રેમનર આરડરને આપવાની ખાહેશ ધરાવતો હતો તે ધર્મોદારમાં નાંધ!

હવે શું કરવું. કહ્યું તો ધણું મોટું થાય! પોલીસની હાજરીમાં તીજેરી ઉઘડે તો અલગત વીસ કાંચ સેઓ તેણીને લેવા દેખા નહીં. આવતી કાલની સહવારના દશ વાગતા સુધીનો વખત તેણીની પાસે કાનજ હતો પણ તે કેવી રીતે તેનો ઉપયોગ કરે? કે જોયી તીજેરી ઉઘાડી અને તે વીલનો તે નાશ કરે?

તેણી તુરત પોતાને ધરે ગઈ. આખરે તેણીને એક વીચાર સુચ્યો. મી. કવોડ્રીસે કહ્યું હતું કે રોસ્ટ્રાવેલો ગરબનસ આગળ ત્રણસો ધરો આવેલાં હતાં. ને આપ ત્રણસો ધરમાં ત્રણ ત્રણ કુટુંબો રહેતા હોય તો નવસો નામ તેણીને એકઠાં કરવાં નેમણે. ને મીનીટના ત્રણ નામ મેળવે તો પાંચ કલાકમાં આપ નવસો નામ મેળવવાને તેણી સામર્થવાન થાય. આપ નવસો નામમાંથી પાંચ અક્ષરના નામો ધણાજ થોડાં હોવા નેમણે કે જે મી. પ્રેમનરના કહેવા પ્રમાણે અસાધારણ હોવાં નેમણે આ ત્રણસો ધરનાં રહેવાસીઓ સુધે નાંધ તે અગાઉ તેણી બધા નામ એકઠાં કરી રહેતો ઠીક થાય.

તુરતજ તેણીએ એક ટેલી બોલાવી અને તેમાં યું ગઈ સાત વાગતે તેણી ધારેલ ટેકાણે પુખીતી લઈ ધણી કલાકો તેણીના હાથમાં હતી.

દરેક ધરમાં જઈને તેણી નીચલા સવાલો પુછતી “હમાં કોઈ એક બેમનો શખશ રહેલ જેનું નામ કંઈ અસાધારણ છે? તેને પૈસા આપવાના છે. પણ નામ યાદ નથી નામ તદનજ વીસરી ગઈ છું. જે જે કોઈ કહે તે તુરત યાદ આવે!”

તેણીની આ જુસતેલોમાં ઝાંઝું રખડવું પડ્યું નહિ, અચચાર ધર પુરા કરી તેણી પ્યારમાં ધરમાં ચડી અને ધરવાલીને ઉપર સુજ્ય સવાલો ક્યાં.

“અરે હાને, એ નામ વીરેક્ષ (Wyrex) હશે, પેલે ધેરવાળી બોલી ઉઠી, એ નામના મહસયે એક અઠવાડયાની વાતપર મારા ઓરડાઓ બાંહે લીધા હતા. પણ આજેન મને કેહજે કંઈ અગતના કામસર ‘ઇંગલંડ ઉપડી જવું’ પડે છે તેથી ઓરડા ખાલી કરી જવાની તોડીસ આપી છે.”

લીના આ જવાબથી ધણી ખુશી થઈ. આ તે નામ હેણું નેમણે એમ તેણીની ખાતી થઈ પણ લઈ વધુ ખાતી કરવા તેણીએ પુછ્યું.

“વારં એ મી. વીરેક્ષને ગઈ કાલે રાંચે દશ વાગતે કોઈ મથવા આવેલું?”

“હા, હા, એક મગલનો કદાચર બાંધાનો ને સુંદર એકસોનો આદમી આવેલો ખરો, લગભગ કલાકેક તેણે વીરેક્ષની સાથે ઓરડામાં ભરાઈને વાત કર્યા કીધી.

બસ હવે લીનાની પુરતી ખાતી થઈ, હવે વધુ જુસતેલો કરવાની તેણીને કાંઈ અચર રહી નહીં હોવાથી તેણી તુરત ટેલીમાં બેસીને જેમ્સ પ્રેમનરની આશીસમાં ગઈ.

આશીસમાં ગયા પછી તેણીએ અંદરથી પ્યારણું બંધ કીધું. અને તીજેરી આગળ જઈને તેની કમમાં Wyrex શબ્દ ગોઠવેલો, પછી અંદર કૂંચીઓ દેરવાનાં તીજેરી તેણીની ખુશાલી વચ્ચે ઉઘડી તુરતજ તેણીએ મીનીટમાં લખ્યા પ્રમાણે ખાતું ઉઘાડ્યું અને મહિથી વીચ કહાડી તેને તુરત ખાતી નાંખ્યું.

ત્યાર પછી તેણીએ તુરતજ મી. ક્વોડ્રીલપર રેલફિન કાપેા કે તેનો માછ શેઠ મી. વીરેક્ષ નામના એક અદ્યક્ષ કે જે રોસટ્રાવેલો ગારડનસના નં ૨૫ વાલા ઘરમાં રહેતો હતો તેને ગઈ કાલે રાત્રે દશ વાગતે મળવા ગયા હતા. અને ત્યાં તેની સાથે લગભગ કલાકિક સુધી રાહસે વળગયા હતા જે તેની ઘરવાળી બરૂર પાસે તો પુરવાર કરી આપશે. વળી તેણીએ ઉમેર્યું કે આ મી. વીરેક્ષ નાહશી જવાની તૈયારીમાં છે માટે તુરતજ પોલીશને એ બાબતની ખબર આપવી.

મી. ક્વોડ્રીલે પોલીસમાં તુરતજ ખબર આપી જે ઉપરથી વીરેક્ષને લીવરપુલ ખાતેથી પકડવામાં આવ્યો. તે ત્યાંથી અમેરીકા નાહશી જવાની તૈયારીમાં હતો અને તે માટે તેણે સ્ટીમરની પેસેજ પશુ તૈયાર રાખી હતી. તેની ઝડપી લેતાં તેની પાસેથી મરનાર જેમસ બ્રેબનરની પોકેટ છુક મળી આવી. અને તેને બ્રેબનરનું ખુન કરવ માટે સેશનસ કમીટ કરવામાં આવ્યો.

આ અરસામાં સાઈરીલ આરડરને માન સહીત છોડી મુકવામાં આવ્યો હતો. વીરેક્ષની ઘરવાળીએ બ્રેબનરની લાશ બાળખીને તુરતજ કહ્યું કે બાળ જેમસ અદ્યક્ષ તે રાત્રે વીરેક્ષને મળવા આવ્યા હતા.

વીરેક્ષને ફ્રાંસની સજા થઈ. જે દીવસે તેને ફ્રાંસ દેવામાં આવનાર હતી તેની એક દીવસ અગાઉ તેને પોતાનું પાપ કચ્છ કહ્યું. મરનાર જેમસ બ્રેબનર તેને મળવા આવ્યો. તેઓ ઘણા જુનામાં જુના દોસ્તો યતા

હતા, જે રાત્રે ખુન થયું તેને સહવારે બંને અમથુમ કલેપહેમ રેટેશનપર મળી ગયા. વીરેક્ષે તેને પોતાને ધરે બોલાવ્યો અને તે પ્રમાણે બેબનર ગયો. વીરેક્ષે કાંઈ નવી શોધ કરી હતી તે બ્રેબનરને તેણે ખતલાવી જે બ્રેબનર હાથી પડ્યો અને એવા ફોકટનો ફાંદ નહિ આરવાને તેને કહ્યું.

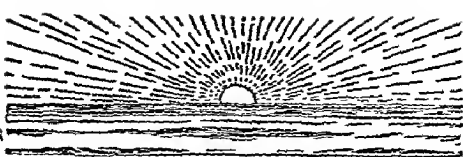
વીરેક્ષને ગરીબાઈમાં સબડતો બ્રેબનરને દયા આવી અને તેને પોતાની પોકેટ છુક ઉંધાડી તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નોટ કઢાડી વીરેક્ષને આપી. પોતે ગરીબાઈમાં અવત્યા મરતો જ્યારે તેનો દોરત પૈસાની રેલ છેલમાં ફરતો હતો, અને વળી જ્યારે બ્રેબનરે નોટાથી ઇસકસ યતી પોકેટ છુક કઢાડી ત્યારે વીરેક્ષની દયાનત બગડી અને કોષળી રીતે આ પૈસા લેવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

બ્રેબનરને રેટેશનપર વડાવા આવવાની તેણે મરજી બતાવી જે બ્રેબનરે કચ્છલ રાખી અને તેઓ વાત કરતાં કરતાં બાહેર પડ્યા રસતે ચાલતા તળાવ આગળ નવરું બેતા વીરેક્ષે તેને ગાળી મારી વાંધી નાંખ્યો અને તેની પોકેટ છુક લઈને નાહશી ગયો. પછી યું થયું તે તો આંખે બ્રેબનર આપ્યા છીએ.

સાઈરીલ આરડરને તેના કાકાનો વારસો લીનાનીજ મેહનતથી મળ્યો. કારણ બે થોલીસ તીબેરી ઉધાડતે. તો વીલ તેઓ કદી બાળવા દેતે નહોં. કાકાના મરણને ત્રણ મહીના પછી સાઈરીલ લીના સાથે કરી પશુ ધામધુમ વગર સુપયુષ પરણી ગયો.

સમાપ્ત.

એક જરથોસ્તી મિત્રના લગ્ન પ્રસંગે એક હિન્દુ મિત્રના આશિષ.

રવિવાર તા. ૨૨-૧૧-૧૯૧૪.

લખનાર:—ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

આજે હૃદયના ઉદ્ગારો
હૃદય સરિતામાં,
સ્નેહ લાવે ઉછળે છે:
ઉભરાય છે.

મીત્રનું લગ્ન,

જ્ઞાન લગ્ન,

સ્નેહ લગ્ન, નોંધ

કેવું હૃદય ના ઉછળે?

વિકાસ ક્રમના માર્ગમાં—

ઉત્પત્તિ ક્રમના વિકાસ પથમાં,

“લગ્ન,” આશિરવાદ છે,

કૃત્રિમ મદદગાર શક્તિ છે,

પ્રદાઇ જીવનનું નર છે!

લગ્નથી મનુષ્ય સંપૂર્ણ થાય છે,

માનવી જીવનની પ્રગતી કરે છે.

લગ્નો ઘણાં થાય છે;

ઘણાં યયાં છે; યયો;

જદુ થોડાં લગ્ન—

સ્નેહ લગ્ન છે!

પ્રભુતાનાં લગ્ન છે!

કૃત્રિમ નીચમનાં લગ્ન છે!

હમણાંનાં ઘણાં લગ્ન, મોહ લગ્ન છે!!!

સ્નેહ લગ્નનાં તો

આછાં આછાં

ઉણાં ઉણાં

દર્શન થાય છે!

મીત્ર! તુજ લગ્ન

એ ખરેખર

સ્નેહ લગ્ન છે.

જ્ઞાનમાં, વિદ્યામાં, શુભમાં
સંપૂર્ણતા, હરહંમેશ
તુજ હૃદયમાં

આવી વસી છે.

નીત નેકીનો શાગીર્દ-
સાહિત્ય દેવીનો ઉપાસક-
બ્રહ્મ જ્ઞાનનો અશાસુ-
સત્યનાં અણુમૂલ સહચરનો
ઉત્સાહી આશાવંત સુસાક્ષર-
રહારો મીત્ર!

સ્નેહ લગ્નનો નેતા થશે,

લગ્નના શુભ વિચારો

નીજ અવન મન્દિરમાં

નીત્યે સ્થાપીને,

પ્રેમ ભાવથી પૂજશે,

સંસારમાં સુંદર સ્વર્ગ બનાવશે.

લગ્ન એ માનવી અવનતું

ઉન્નતિ સ્થાન છે, એ

જગતની સમક્ષ રજુ કરશે.

આજના મગલ દીને:

સંસાર-બાગમાં

ધર્મનો “ખુરશોદ”

પ્રાતઃ ઉવાના સ્નેહરંગી કીરણોથી

ખીસી, ખીલતા

દેખાળ જ્ઞાન-“ગુહ”ને

પોષણ આપી

તેજ અર્પી

જગતમાં ખીલાવશે,

સુંદર પ્રેમ-પરાગ ભરી

આનન્દ-સુરણી પ્રસરાવશે.

મીત્ર! તુજ અવન-મન્દિરમાં

સદા આ જ્ઞાન-શુભની

સુવાસ પ્રસરો!

એ મધુરી મધમધતી સુવાસ અર્થે

પધારશે, વાસ કરશે

શાંતિ, સત્ય અને દયાની દેવીઓ!

એજ અદના પ્રાર્થના

સુજ મિત્રના લગ્ન પ્રસંગે

સ્નેહ લાવે વહે છે!

અસ્તુ.

(દોડી.)

—:—

ચુટી કુસુમ નવલ રંગનાં સહુ આજે,

આશિષ માધ્ય ગુથી પ્રીય બંધુ કાળે,

ફૂલે ફુલનો બનાવ્યો એક તંત્ર,

જેમાં શુદ્ધ પ્રેમ વાસવાનો મંત્ર

સ્વર્ગીય પ્રેમ દમ્પતિ તણે ગણાયે,

વિરલ કોઈ લોગવે તે શાંતિભાવે,

કરે પાન તેતું પ્રેમથી હો! મીત્ર,

શુદ્ધ સ્નેહનું બતાવી દિવ્ય ચીત્ર,

(દોહરો)

આશિષ છે સુજ એટલી, સહો સંપથી સુખ આજ,

પ્રેમ સક્ષર તુજ સક્ષર કરે, વૃજ “ગોપુજ”નો નાથ.

"Knock at the gate."

BY A PARSII-LADY.

It was dawn and all nature was radiant with light of the piercing rays of the sun, the birds came out of their nests and hummed their hymns of praise to the Creator.

The nimble footed labourers left their cottages at the break of daylight in the hope of reaping the harvest as early as possible. Amidst this lovely scenery of wild Nature a temple was situated at the top of a hill, looking majestic and beautiful with its antique splendour.

The temple gate was shut and a loud knock in the morning disturbed the serenity of the residents. The headman of the temple gave orders to the watchman, to go and see who it was.

The answer came "a man with dirty clothes asking permission to enter the temple-hall."

"Refuse him," and the door was shut again by the watchman :

The residents of the temple were busy with their appointed work, and at noon the watchman had to go once more to the front gate, as there was a knock. He came swiftly to tell the headman, that a haggard looking man in shattered clothes desired to enter the temple. The headman answered negatively, and the stranger had to go back. The day passed with the usual routine of work, and the resi-

dents of the temple, gathered together in the temple hall, to chat and fraternize with each other.

It was still dusk, and the watchman announced the arrival of a decent looking man, wrapped in white raiments, waiting outside in the expectation of seeing the headman. He called himself a friend of the temple, and the headman recognized him and was received with due respect. He talked with the headman for a while and declared the subject of his visit to the temple. He received, what he wanted from the headman and then he departed amidst the joy of all.

The silence was reigning supreme, in the mid-hours of night and it was quick in the temple, when the watchman heard a knock at the front gate.

He was wondering, who it was that came at such odd hours of night, but he had to perform his duty, so he paced slowly towards the gate. With the aid of the lantern light in his hand, he saw a man, standing outside the gate. He was majestic and attractive in his look, with charm of manners, and gently said to the watchman, that he was a relation of the headman, and desired to see him. The watchman announced his errand to the headman, who came out of his room, and hastened to the gate.

The stranger was received with love, and made comfortable in the peaceful atmosphere of the temple hall. They talked with each other like brothers, and the headman himself was very careful to see for his comforts and happiness.

At Sunrise, the stranger left the place and the headman went with him till the front gate, and bade him farewell.

The watchman was amazed at the strange behaviour of the headman, and thought deeply over the reason of his different conduct towards the four persons. He could not find out any solution for it, so he resolved to ask the headman.

The next day in the evening, he politely said to the headman, that he could not find out the reason, why the four persons had met with different treatment.

He replied smilingly, that his mind will be pacified, and in the presence of the other residents of the temple, he began to show the reasons of his conduct towards those four.

He said, that this temple was named the Temple of Holiness by its Founder and he was instructed by him to preserve the purity of the temple. The vestures of man are the sign of purity and as long as they are soiled, any man has the right to the temple.

The first man came with dirty clothes, which were the visible sign of impurity, and he had still to learn, that before he deserved to enter the temple he must form clean habits of living. Cleanliness was pre-requisite, and purity without it was a dream. So he was justified in not allowing the man to enter the Temple.

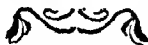
The second man had shattered clothes and was haggard-looking. It is said by the wise men of old that tendencies and inclinations of mind always react on the face. The result of evil tendencies and bad habits is the deformation of physical body, loss of the blush and color of the skin, strength and vitality. All these bring in its train a repulsive look and a keen observer of life can mark out easily the consequence of insane tendencies of life. The residents of the temple of holiness have to always curb the undesirable inclinations of the mind and should have already made some progress in conquering the evil habits of life. Dirty walks of life never bring real purity and without the control of the mind and senses all efforts of purity are of no avail. So he thought it better to refuse the man entering the temple, till he got rid of the undesirable element in him, which would certainly take time. He had yet to learn that before desiring a thing, he had to prepare himself or fit himself for it.

The third man called himself a friend of the temple and had good looks. Now the definition of a friend was a sympathiser or he who sympathised with the other in his weal or woe. The visitor was in unity with the aims of the founder of the temple, and had recognised to a certain extent the need of living a good life with decent habits, which were visible on his face. He met with recognition as a friend and had his difficulties solved by paying a visit to him.

The fourth man was a relation and had attractive looks. He accounted for allowing him to enter the temple, though he came at such late hours. A relation is he who has a link or a blood-tie with the other. The last comer had formed a link with the founder of the temple, which served for the family or blood-tie. He had made himself one with him, as if of the same blood, and his aims and motives were those of the founder. He related to him in such a high degree that he was welcome at any time in the temple, and it was the duty of the headman to receive him personally and see for his wants. The majestic and attractive appearance were the apparent signs of his right behaviour and wise mode of living the life.

How he was able to pass successfully through life was the query of one of the residents. The head-man answered that he prepared himself by self-control, and made himself ready to fulfil his taste dutifully and faithfully, as much as his capacities allowed him to do so. That was the secret of his attractive appearance.

The phrase "those who knock" is for the aspirants of knowledge. An aspirant is one who desires entrance or wishes for gaining the higher knowledge. Now the general rule is this for all, that without passing the lower ranks, one cannot enter the higher one. If a novice wants to enter a college, he must duly equip himself with the necessary knowledge, and get certified by one of the local authorities who has control of education. In the same way an aspirant for higher knowledge should make himself ready for whatever requisites, the path to the higher knowledge wants before knocking at the gate. If he wants entrance to it, he must fulfil the condition, whether he is willing or unwilling. There is no choice of his, he is simply to guard himself from being slipped, and in the meantime to prepare himself till the due time arrives.

The Small and Harmful Habits of Everyday Life.

BY HERBERT M. LOME.

It is the little thing and not the big thing that counts in both the physical and the moral world. The massiveness of the elephant is impressive, but it is the invisible bacilli, harmful or beneficent, that in a sense control our bodily destinies. The spasmodic and magnificent charity of a very rich man may excite wonder and perhaps admiration, but it is the hidden self-sacrifice of the wealthless millions that makes life worth living on the part of those who are benefited by such sacrifices. Likewise, the small habits that one forms make or mar one, and it is with some of these latter that we shall attempt to deal in that which follows.

Many such habits are due to carelessness. Others are symptoms of some physical or mental defects. Still others are the offspring of stupid fashion or the fads of the moment. Not a few are the outcome of that streak of perversity in our natures that prompts us to do wrong when right is equally easy. Many may be traced to a combination of two or more of these causes. All alike for the ill health of brain or body.

One of the more common of these habits is that of stooping, either when walking or sitting. This habit results from sheer laziness in some instances, from muscular weakness in others. As a result of it, the spine is thrown out of alignment and the body out of poise, the circulation of the blood in the head is disarranged, the breathing apparatus is cramped, and the work of the digestive organs is seriously hindered. The round shoulders and sunken chest give an appearance of inferiority and ill health; and the victim, not supplied with a sufficiency of oxygen, becomes anemic, weakened, and apathetic. As his digestive powers fail to supply him with a proper amount of nutriment the enfeebled body invites disease.

A literary man, owing to his neglect to maintain a proper position while engaged in his daily labours, was badly afflicted with the "literary stoop." The inevitable ensued, and after a long siege with doctors and specialists whose ministrations gave him little or no satisfaction, he took the advice of a friend, and rigged up an arrangement of straps by means of which his body

was held in an upright position, while his arms and hands remained free. In a week there was a noticeable change for the better in his carriage. The straps were tightened from day to day, and his mental and physical health increased. At the end of two months, the stoop had disappeared, and, the lesson having been learned, the harness was given up. To-day, the gentleman is upright and strong.

Another very common habit that may be responsible for much harm is reading when in trains or trolley cars. This evil is accentuated when it is accompanied by artificial lighting. The motion of the ear calls for a constant readjustment of the optical focus, the strain of which, plus the indifferent lighting, may result in serious injury to the sight. There is a possible relation between the habit of reading on the cars and the comparative frequency of eye-glasses on commuters.

Certain habits due either to a lack of tone in the nervous system or to want of respect for oneself or the sensibilities of others, are annoying to the onlooker, and call for self examination on the part of those who practise them.

Thus there is the unpleasant habit of picking, rubbing, or scratching the nose. The first of these may be accused in children, but in the case of an adult it is disgusting, and moreover may lead to maladies of the delicate

lining of the nasal cavities, due to irritation. Polypi, lupus (a type of cancer of the milder kind), enlargement of the nasal glands, and the impairment of the sense of smell, are some of the possible consequences of this habit. In order to effect a cure, an inquiry must be made into the cause, and steps taken to shape a fitting remedy, on the basis of the inquiry.

Hawking of the throat is sometimes the result of catarrh or kindred trouble, in which case resort should be made to some appropriate remedy. Often it is due to a selfish nervousness, which ignores the susceptibilities of others. In that latter instance, if no attempt is made to check it, it is liable to breed an irritation of the mucous membrane of the throat that may develop into true catarrh.

As showing the force of habit in connection with clearing of the mouth or bronchial passage, the following is illustrative: An old man, well known to the writer, had, in his youth, worked in a cotton-ginning mill. In those days no precautions were taken to preserve the health of employees as now, and the atmosphere of the mill was, in consequence, full of flying particles of cotton, which were drawn into the nostrils or mouth of the workers by the act of breathing. The effort to get rid of them called for a constant

spitting from the tip of the tongue, which, in the case of the old man in question, was accompanied by a sound that may be phonetically rendered as, T-r-r-u-u-t!

Finally, he came to New York and engaged in another business. But he never lost his habit of clearing his mouth of imaginary morsels of cotton at frequent intervals. As a result, his conversation ran something like this: "When I was t-r-r-u-u-t on Broadway t-r-r-u-u-t to-day, who do you t-r-r-u-u-t, t-r-r-u-u-t think t-r-r-u-u-t I saw coming along t-r-r-u-u-t? Georgie t-r-r-u-u-t Jones, t-r-r-u-u-t by t-r-r-u-u-t Jinks!"

In this instance, the habit was not without a touch of unconscious humour. In the case of the ordinary hawker, it is pregnant with revolting possibilities, to say nothing of the spread of disease germs, for which the trousered nuisance is often responsible. The term is used advisedly, for women are rarely guilty of this offense against decency and hygiene.

Biting the nails is usually indicative of an abnormal condition of the nervous system. The medical theory in regard to this and allied habits is that they are instinctive attempts on the part of the sufferer to divert his attention from the trouble that accompanies and causes them. In other words, relief is sought by means of a counter-irritant. The principle in-

involved is a natural one, and recognized in a therapeutic sense. Thus, if we strike or squeeze a finger, we forthwith press or bite it, the pain of the act nullifying that caused by the accident. In the same manner, nail-biting represents an attempt to relieve an unhealthy mental state by an act that causes a bodily sensation.

Here again, a cure can be effected only by treating the cause; this applying to adults as well as to children. The young, however, may acquire the habit through their strong tendency to imitate. In such cases, the good old remedy of bitter aloes applied to the finger-tips will often prove a sufficient remedy. The nauseous flavour will remind the small nail-nibbler of mother's mandates, and between the two, the habit gets the worst of it. The hand of the nail-biter is never good to look upon. Neither is the though exactly pleasant that he conveys to his mouth the dirt that has gathered under his nails. He nearly always suffers from "nail springs" and tender finger-tips, while indulgence in his minor vice in the presence of others is not calculated to increase their respect for him.

Some physiologists assert that crossing the legs when sitting, interferes with the action of the intestines, and checks the circulation of blood in the abdomen and also in the lower portion of the leg so crossed. Within the past

two or three years prominent members of the medical profession have even declared that the habit is responsible for many cases of appendicitis. It is the right leg that is generally crossed, say they, and this position brings about pressure on the vermiform appendix, which, long continued, induces the malady in question.

Another unpleasant practise is that of scratching the head. In some instances lack of cleanliness and a failure to use a fine tooth comb explain this habit; but in others, like nail-biting, it is due to an obscure nervous condition. The clawing of the scalp is not pleasant to witness; and furthermore, it often results in eczema, or what is known as scalp-itch. Sometimes the act is due to an attempt to relieve the irritation caused by dandruff or dirt that has obtained lodgment at the hair roots. In every instance the cause of the habit can be ascertained and eliminated; hence there is no excuse for its existence.

Some people use the toothpick in public, or "suck" their teeth audibly. No gentleman or gentlewoman—using the terms in the truest sense—would be guilty of either practise, for the reason that a consideration of the feeling of others is the dominant instinct of the well-bred. The toothpick has its place in the scheme of hygiene, provided that it is used in moderation

and in private. But if it is constantly in action, it enlarges the spaces between the teeth, thereby robbing the bases of the latter of the protection that nature gave them through the medium of the close-fitting gum. The result is that decay is invited, and the services of the dentist are constantly in demand. Incidentally, the big spaces invite the lodgment of food morsels, and increase the need for using the toothpick. The person who practises the tooth-sucking habit should take counsel with his dentist.

Winking the eyes, rapidly and at frequent intervals, twitching the mouth or nose, wrinkling the forehead twiddling the fingers, etc., are all indicative of some nervous trouble that either exists, or having once existed, has left behind it the habit. In some cases proper treatment is necessary; in others the victim must bring his will-power to bear on the affliction, watching and checking himself persistently. Let his self-esteem come to his aid in this connection. One who is cursed with a habit of this nature is either an object of pity or ridicule. In social and business life, such habits are grave drawbacks, the loss in personal pleasure and financial being serious.

— "Herald of Health."

THE conduct of our lives is the only proof of the sincerity of our heart.—Bishop Wilson.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

ડીસેમ્બર ૧૯૧૪.

રવિ.	દી-દુ માસ માગસર—પોષ	ચોથ. ૬ આસિતાદ.	અગપારસ. ૧૩ અરદીબહેસ્ત.	ત્રીજ. ૨૦ આર્વા.	દશમ. ૨૭ સરોચ.
સોમ.	જરથોસ્ત્રી માહ ૩ જી ને ૪ થો	પાંચમ. ૭ આસમાન.	બારસ. ૧૪ શહરેવર.	ચોથ. ૨૧ ખારશોદ.	અગપારસ. ૨૮ રતને.
મંગળ.	ચાંદસ. ખોર ૧ દાદ. રાંમ.	છઠ. ૮ જમીઆદ.	તેરસ. ૧૫ અરષદાદ.	પાંચમ. ૨૨ ગાહોર.	બારસ. ૨૯ ફરવરદીન.
બુધ	પુરેમ. ૨ ગોઆદ.	સાતમ. ૯ મારેસપંદ.	ચોદસ. ૧૬ ખોરદાદ.	છઠ. ૨૩ તીર.	તેરસ. ૩૦ બહરાંમ.
ગુર.	એકમ. ૩ દેપદીન.	આઠમ. ૧૦ અનેરાંન.	અમાસ. ૧૭ અમરદાદ.	સાતમ. બેંક ૨૪ બધ ગોશ.	ગોદશ. બેંક ૩૧ બધ રાંમ.
શુકં.	બીજ. ૪ તીન.	નોમ. ૧૧ રોરમખદ. માદ તીર	એકમ. ૧૮ દેપાદર.	આઠમ. બેંક ૨૫ બધ. દેપમેદર	નોમ. બેંક ૨૬ બધ મેરેર.
શનિ.	ત્રીજ. ૫ અરેશંમ.	દશમ. ૧૨ પદમન.	બીજ. ૧૯ આર	નોમ. બેંક ૨૬ બધ મેરેર.	નોમ. બેંક ૨૬ બધ મેરેર.

ડીસેમ્બર ૧૯૧૪ નું રવિ ક્રમ: ૬૫, ૬૬, ૬૭, ૬૮, ૬૯, ૭૦, ૭૧, ૭૨, ૭૩, ૭૪, ૭૫, ૭૬, ૭૭, ૭૮, ૭૯, ૮૦, ૮૧, ૮૨, ૮૩, ૮૪, ૮૫, ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯, ૯૦, ૯૧, ૯૨, ૯૩, ૯૪, ૯૫, ૯૬, ૯૭, ૯૮, ૯૯, ૧૦૦.

પુસ્તક: ૨ જી.

જાતેવારી ૧૯૧૫.

અંક: ૫ થી.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.
નવાં સાલની સદ્વચાર (કવિતા) ...	૨૨૭
પ્રજાતનો પ્રકાશ	૨૨૮
દુરબીનમાંથી બહાર	૨૨૬
સરજતની સાંકળ (ચાહુ વાર્તા) ...	૨૩૧
હરિ હેવાના હાર છા (કવિતા) ...	૨૩૮
લગનની જોતેબરી	૨૩૬
રમુજ	૨૪૧
કોકો (કવિતા)	૨૪૩
જેત કેવલ (દુષ્ટી વાર્તા)	૨૪૭
રમુજ	૨૪૨
જોને વચ્ચે	૨૪૩

વિષય.	પાનું.
એ ફાલકન (ચાહુ વાર્તા)	૨૪૫
ફેન્સી નીડલ વર્ક	૨૬૫
આર્ચાવતેના વીર રત્નો	૨૬૭
તે છું દુઝ હોતો (દુષ્ટી વાર્તા) ...	૨૬૮
નુલન વર્ધામિન'દન	૨૭૨
સુખ દુઃખ	૨૭૩
સરજતની છુંદરી (ચાહુ વાર્તા.)	૨૭૬
જાનુઓનો બાપ.	૨૮૩
બાળકોને બરતું	૨૮૪
દાનાઈના દાના	૨૮૫
પ્રતાપનું પંચાયત	૨૮૬

વાર્ષિક લગાજમ રૂ. ૩૫ પેસ્ટેજ સાથે ડિફુસ્ટાનમાં—રૂ. ૧૫ ડિફુસ્ટાન બહાર.

જોત, બરબેરની કુલ

માલિકો "પ્રજાન," કાન્યા રેસ, કાલ્યાણેથી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

"God moves among His mighty worlds afar
Yet shines in every soul a quiet star;
So the huge sun, that climbs the unfathomed blue
Soars glittering in every drop of deed."

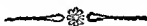
અનંત કાળના મહાન ચક્રમાં વખતનો હાથ પોતાનું ચોક્કસ કાર્ય શુપ્તરૂપે કર્યો જાય છે. ધરતી માતા પોતાની ધરી ઉપર સોનેરી સુષ્પ આસપાસ ફરી પોતાની મંજરવું એક સાલ પુરું કરી પુછે છે ને આ મહીનાથી નવા વરસની નવી આમદાદવી પ્રમાતના પ્રકાશમાં પ્રવેશ કરી પોતાના પ્રગટીકરણમાં આમળ વધે છે ઇસવી સને ૧૯૧૪ નું સાલ આખેર થયું છે ને ૧૯૧૫ ના સાલમાં આપણુ દાખત થયાં છઇયે. ૧૯૧૪ ની જાનેવારીમાં કોઇને સ્વપ્ને પણ ખ્યાત નહી હતો કે તે યુગ્મસ્તે સાલના આઠમાં ઓગસ્ટ મહીનામાં આ પૃથ્વીના પાદ ઉપર લગાતના લયાનક ભરંકાર દેવતા જાગૃત થશે ને મનુષ્ય જાતમાં પોતાની ખાના ખરાબીની નીશાનીઓ જાહેર કરશે. લગાઇ દહ ખતાસ થઇ નથી અને મનુષ્ય હૃદયમાંથી રાજદારી પ્રવંચો દહ દુર થયા નથી. સુખ અને દુઃખ એ કુદરતનો નીયમીત કાયદો છે ને દુઃખના દયાણુ હેઠળ સુખના સાધનો ખીલી રહે છે. અસલી ઇતીહાસ આપણને પુરવાર કરી આપે છે કે આ ધરતી યશી ધરતીએ કંઇ કંઇ જીવાન કે જીવા જીવોના જાતે લઇ લીધા છે. ફેરફારને ફેરફાર એજ બસ જાણે કુદરત ને ખુદાનો નીયમ છે. કંઇ હજારો જીવોની પાલખાથી ધ્રુ છે ને હજારો જીવો હાડમારીમાં આજેની અટરાખ છે. સુરે-હનું રાજ્ય આ પૃથ્વી ઉપર ક્યારે થશે? શાન્તિનું સ્થળ આ ધરતી ઉપર ક્યારે પ્રગટશે? હકદાર ઇન-સાધ્યો સહ કોઇને રાત્રન રાહ ક્યારે જડશે? અસલી ઇતીહાસ ઉપર નજર ફેંકતાં માત્રમ પર છે કે ધણીની લવાનક લગાઇઓ અને ખુનખાર લુપ્તોથી આ ધરતી ધણીક વેળા ધુણ રહી હતી. હજીથી આજેથી સેકંડો શુરેશી લગાયક ખાખીર સાથે રણસ-આગમાં જીપલાયુ છે. વખતના વેદવા સાથે સેકંડો વરસો પત્તી આજની લગાઇથી આગલી લગાઇઓ માફક માત્ર ઇતીહાસના પાનાઓ ઉપર નોંધાઇ રહેશે. વખતના વેદવા સાથે સહ વીસરાશે; ચરિત્ર પછીના ચરિત્રો નાશ પામશે. ખાખી તનોની ખાકમાં રાખ થશે પણ એકજ સીજ અમર આત્માની દરતીથી કાયમ રહેશે, જે છે ઇશ્વરનુ પવિત્ર નામ. ખુદાની દરતી અને ખુદાની આપાર શક્તિને કોઇ પુત્રી વળ્યું નથી ને કોઇ પુત્રી વજરો નહી. તે મહાન સાહેબની મહાન ગતીને, સ્તીશાસ્ત્રી ખ્યાસ મનુષ્ય મગજને કંઠીપણ પુરેપુરો આવશે નહી. તેની કંમરથી કરામત અને તે ગેમી

સાહેબની આ દુનિયાની તમામ મરામત સજામત તેને અને તેનેજ હાથ છે, જેનો કોઇ દાવો કરી શકનાર નથી. તે સાહેબનો સાહેબ જેની કમં જલેશથી આ તમામ જગત જોડાનતી રચના ને કારોબાર આપી રહ્યો છે, તે સહનું સાફ કરનાર છે. તે સાહેબ તો સારો છે તો પત્તી દુનિયામાં ભૂરં હોયજ ક્યાંથી. માનવીનુ મનજ ભૂરં ને લાચાર છે તેથીજ માનવી જ્યાં જુવે ત્યાં ભુરાઇને દુઃખો જુવે છે. ખુદાતાજાની તમામ જાનની ન્યામતો આ. પેલાયશોમાં માનવીજ માત્ર મોવેજર મરત્યો ભોગવે છે તે તેની અંદર સમાયથી અજ્ઞાનના ઉત્તમ તત્ત્વને લીધેજ છે, પણ, અસ્પૃશ્ય કે અજ્ઞાનનું અજ્ઞાન તત્ત્વ જેટલું જોઇયે એટલું ઇનસાન જાતના મગજે હજી પુરેપુરુ ખીલ્યુ નથી અને દુઃખ કે આફતના ચીન્હો કે ચીનગારીઓમાંથી પસાર થયા વખર ઇનસાનનો અમર આત્મા પોતાના તમામ આનંદ રૂપી અજ્ઞાનમાં પુરેપુરો પ્રકાશપંદ થઇ રાહતો નથી. જેમ એક ઇનસાનનું કૃતજ્ય ને કર્મ છે તેમ તેમ આખી મનુષ્ય જાતનું છે અને તે કુદરતના લંકારમાં એક પા-અનેક રીતે ભરપાઇ કરી આપવાનું છે. તે કેમ અને કેવી રીતે થાય છે તે સમજવાનો કે સમજાવવાનો આ સમો નથી; પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે ખુદાતાજા જે રેદમવતો ને દાનાવ જેની શક્તિનો કંઇસાર નહી, જેની કરામતનો કંઇ પાર નહી તેવો ખુદાવંત તાજામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ અને અમુક્ય એટીન આપણુ ઇનસાન જાતે ધરાવવું જોઇયે, પત્તી દુઃખ આવો કે સુખ આવો, આરામ હોવો કે આફત હોવો સર્વ સર્વ સંજોગો વચ્ચે મનની સ્થીરતા માનવીએ જાગૃતી જોઇયે અને આ વિષયને મંથાણે મુકેલી ઉશ્ચ સુદંર લીડીઓમાં પ્રમાતનો પ્રકાશ એટલોજ મેગવો જોઇયે કે તે ગેમીઓનો ગેમી દાનાર કે જેની ઉપર સર્વ-સર્વનો આધાર તે સહ કોઇના જીવરમાં પ્રવેશ કરી રહેશે. અને જેમ એક જોરમંદ પુરોશ દર પ્રમાતમાં પ્રગટ થતાં રાત્રીના કાર્યથી જાગૃત થવા નીચેજ ને સુદંર ડીપાંઓમાં પોતાનો પ્રકાશ પાંચરી તે દરેક દાંના તીપાંમાંથી પોતાનુ તેજ અંધ છે તેમજ સુલેહ શાન્તિ અને સંપત્તી લીપતી દેતીઓ પોતાનો પવિત્ર પ્રકાશ મનુષ્યના જીવરે પાંચરો અને ચંદ્રોજમાં સુદંર સોરખન પગરામણીથી આ ધરતી ઉપર લાગમાવ ચૈકપતાનું રાજ્ય સ્થપાશે. તર્કાસુ!

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

ધરાન સર જમીન ઉપર
સ ગાંધીનો પારસી એક વેળા સંપૂર્ણ બહો જવાસી
સ્થંભ. મોગની પરાગદે યજ્ઞેલી જર-
ચોસ્તી દીનને કાઢખી રીતે
સાચવવા બધી રહેલા થોડાક મુદીલાર હમદીનો હમરો
વરસની વાત ઉપર જ્યારે દિન-લુખી તરફ પોતાનો
રસતો લઈ સહી સલામત સંગળમાં થરીયામ થયા
હતા તેની ઐતિહાસીક નોંધ ભરવાસી દસતુર અસપદ-
યારજી કામદીનજીની ૧૮૨૬ માં સુરતમાં છપાએલી
જાણીતી કેતાબ નામે “કદીમ તારીખ પારસીઓની
કસર” માં લેવાયેલી છે જેની વાસ્તવિક યાદ આપતાં
આપણી કામના જાણીતા તવારીખ નવેશ મીં રસતમજી
પેસતનજી કરકરીઆએ ૧૫ મી ડીસેમ્બરના જામેમાં
હાલના પારસી શીરકાની આંખ ઉઘાડી છે કે તીર
મહીતાના બેદમન રોજ અને સતીવાર તા. ૧૨
મી ડીસેમ્બરે પારસીઓની સંગળમાં ઉતરવાની જરો-
બર ૧૨૦૦ મી સાલગરેહ પડી છે; અને ખરેખર મીં
કરકરીઆના શબ્દોમાં આ એક અરસોસ કારક બીના
છે કે પોતાના બહાલા વતનને ઊડયા પછી હીંદની
બધી જુમી ઉપર પગ મુકવાના પ્રખ્યાત ઐતિહાસીક
જનાવની યાદખી આપણા મગજમાંથી વીસરાઈ જાય!
હિન્દના ઇતિહાસમાં સંગળવું સ્થળ ખરેખર અસમ
વતન ધરાનથી નાસી આવેલાં પારસીઓનાં પગ મુકવાની
જુમી તરીકે જાણીતું રાખવા હાલની જરથોસ્તી કેમો
કંઈ મુસળીન પગમાં ભરવા જોઈએ. અને મહા મુસી-
ખતે ઉલું કાઢેલું આસરે ૨૦) હજારના ફંડમાં ધતો

વધારો કરી યાદગારીનો મહાન સ્થંભ હિમો કરવો
જોઈએ કે ભવિષ્યની ઓલાદની જાણ માટે જરથોસ્તી
વશદારીનું ખમીર આત્યાર આગમનનું જાહેર થયું
જોઈએ હવે પછી હજી અમુક થયું નથી. બીજાર
ધવાનીજ જરર છે.

આ કેજરણીના સાધનો દર
શોધખોળ માટે દીન વધતાં જાય છે, અને કેજરણી
મુસાફરી. અને શીરકા આપવાની ફીઓ
અને રીતીઓમાંથી ફેરફાર થઈ
ચુકા છે. શીરકા સાથે શીરકાની જુદી જુદી જગે
મુસાફરી અને તેની મુસાફરીથી થયું અવસોકન થાને
મજબૂં જ્ઞાન શીખવનાર અને શીખનારને બેવડું આવકાર
દાયક થઈ પડે છે. વેદવાદ જ્ઞાન અને પુસ્તકોમાંથી
મેળવેલાં જ્ઞાન વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફરક છે
જાતી અનુભવથી મેળવેલું જ્ઞાન વધારે સંગીન ને
કાયમનું છે. જ્યારે પુસ્તક દારે લીધેલું કે મેળવેલું
જ્ઞાન તેટલું સંગીન કે કાયમ રહેતું નથી. અને ખસુસ
કરીને રસાયન શાસ્ત્ર જુગોલ વિદ્યા વીગેરે જામદોન
શીક્ષણ તો જોઈએ જાતી જાતથી મહે તેટલું બેદતર.
કુરોપને અમેરીકામાં એ ફરી કાયમ છે કે શીખતાં
છોકરોએ જુદી જુદી જગેએ ફેરડીને જોઈએ
જ્ઞાન વેદવાદ ફીઓથી આપવું. જાણીને ખુદી ઉપજે
છે કે અંગ્રેની એવરીસતન કાવેજના રસાયણ સારવન
ગ્રોહરે દોરામજી ડી. કાંગા પોતાના કેટલાક શીખોને
સહ ઉતર દિ-દુસ્થાનની મુશ્કાલે યા છે અને આપણે

આશા રાખીશું કે તેઓની વિદ્યાને લગતી મુસાફરી નવી શોધખોળ કરવાને ક્રતેહમંદ નીવડે, અને તેનો લાભ ગરીબો દિન-દિને મળે.

અનેતી “યંબ લેડીઝ હાઈ કન્યા કૃળવણી” રકુલે “પોતાની ૨૫ વરસની બુખીલી ગઈ તા. ૧૪ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૪ ને દીને મોટી ધામધુમથી ઉજવી હતી. એક વખત એવો હતો કે ન્યારે છોકરીઓને કેમ્બ્રી જાતની કેળવણી આપવાનું કામ ધણીજ વાંધા ભર્યું અને નાપસંદ ગણવામાં આવતું હતું. વખત બદલાયો છે અને આજે ઉધરતી ઓઝો કેળવણી લેવાને ધિતેજર છે એટલુંજ નહીં પણ તેઓના માત પીતાઓ પોતાની દીકરીઓને કેળવણી આપવાને ધતેજર છે. પણ સવાલ માત્ર એ છે કે છોકરીઓને કેવા પ્રકારની કેળવણી આપવી, તેઓને બી. એ. એમ. એ. કે વકીલ ડોક્ટર બનાવવાની કેળવણી આપવી કે ધર સંસારી ઉપયોગી હાંદગીથી પોતાના અને પોતાની આસપાસ વાળાઓની હાંદગી મુખી અને ખુશાલ કરી શકે એવા પ્રકારની કેળવણીથી દરેક ઓને માહીતગાર કરવી. ઉપલી રકુલના મેળાવણ દરમ્યાન નામદાર ગવરનર લોર્ડ વીલીંગડને જે માયાકુલ વિચારો જાહેર કીધા હતા તેનેથી દરેક માતા પીતા અને સ્ત્રી કેળવણીના હિમાયતીઓ વાકેફગાર થયું નોંધ્યું. નામદાર લોર્ડ વીલીંગડને ધણું વાસ્તવિક પણે કહ્યું હતું કે સ્ત્રી કેળવણીના ખરો શ્રંગાર તે સંસારને સુંદર બનાવનાર હોવો નોંધ્યો. વિદ્યા અને દુખર કરતાં વેહવાર જ્ઞાનથી દીપાવમાન યદ્ય પોતાના બરધારને કે કુટુંબને સુખીને સાદમાન રાખવા જોગ કેળવણીથી દરેક સ્ત્રી માહીતગાર હોવી નોંધ્યું. દરેક માતા પીતાએ જણવું નોંધ્યું કે તેઓની ઉધરતી દીકરી કેવા પ્રકારની કેળવણીથી પોતાની હાંદગી થશે છે.

ઉધરતી બાળકીઓ સંગીતની મ્યુઝીકની કેળવણી હો એ ખરેખર વખાણવા પરીક્ષા. જોગ છે. તે કેળવણી વેહવાર રીતે લઈ વેહવાર રીતે તેની પરીક્ષા પસાર કરે એ વળી વધુ ખુશી થવા જોગ છે. તેને પરીક્ષા માટે વેહવાર કેળવણી આપવાનું સાધન સારાં નસીને હાલના જમાનામાં આપણા વચ્ચે મોજુદ છે. દેશી તેમજ ઇંગ્લેન્ડ ૯૫ મુજબ સંગીત યાને મ્યુઝીક ઉધરતી બાળકીઓ અને બાળાઓ અને બાલુઓ શીખે એમાં કંઈમી વાંધા જેવું નથી, પણ મોટા ખરેખરે લીધે તેવી જાતની કેળવણી બધીજ બાળકીઓને મળે કે તેઓ મેળવી શકે એ બનવા જોગ નથી. કારણ કે જે ગરીબોના સંજોગો ઉંચ મ્યુઝીક શીખવવાના ખરખરો મોજો ઉપાડી શકે નહીં એ તદ્દન સંભવિત છે. છતાં આ ખુશી થવા જોગ બીના છે કે આપણી જરથેસ્તી કામના થોડાક ઉચટમંદ કુટુંબો પોતાને ત્યાંની દીકરી ઓને સારૂ ને સંગીત સંગીતનું શીક્ષણ આપવા અપાવવાને ધિતેજર રહે છે અને લન્ડનની પ્રખ્યાત “ત્રીનીટી કોલેજ ઓફ મ્યુઝીક” તેઓની પરીક્ષા લેવાની જોઈતી સમજ કરી આપે છે. મ્યુઝીકન્ટા અને પાસ કરીને “ચાના” તા બાલુ શીક્ષક તરીકે બાઈ બીખાઈછ. લી. પાલમકોટનું નામ આપણા વચ્ચે મશહૂર છે અને તેઓ તરફથી કેવી સંગીત પ્રકારની કેળવણી આપવામાં આવે છે તે એટલાજ ઉપરથી જણાશે કે ગ્રી ડીસેમ્બર માસમાં એઓના હાથ હેઠળ તાશીમ લીધેલી ૧૫, છોકરીઓમાંથી ૧૨, ધણીજ ક્રતેહમંદીથી પસાર થઈ છે અને આજ સુધીમાં ગ્રીસ બીખાઈછતા બધે (૫૫) શીખ્યાં લન્ડનની જાણીતી ત્રીનીટી કોલેજ ઓફ મ્યુઝીકની બધરી પરીક્ષા પાસ કરવાને નસીજવત નીવડ્યા છે. અમો શીખનાર અને શીખવનાર બન્ને મુજારકબાદી આપીએ છીએ.

સરજતની સાંકળ

પાત્રે

મૌત અને માફી

(એક પારસી અંસારી વાર્તા)

લખનાર—‘રશીદ’

મકરણુ ૧ હું.

“ફિરોજશા શેઠ શેરમાળ છે કે, બેદલા કાકા?”

“હા, પાપ હાથ, છે છ.”

“એકલાજ છે?”

“હાજી, એણીકાં આવો, હીરીનખાઇ” એમ

કહી બેને તે અખજાએ બેહેલા કાકાનાં નામથી બોલાવ્યો હતો તે તેણીને પોતાના શેઠ ને ઓરડામાં હતો તે તરફ લઇ ગયો. પછુ આજે તે અખજાના એકેરા પર ગભરાટની કુદરતી નીશાણી નેષ્ટ તે બહો આદમી ધણે વિચારમાં પડ્યો વધારે વિચારમાં તો તે એમ પડ્યો કે તે અખજા ‘કેમ છેવો બેહેલા કાકા, સારીકાની છેવો’ એમ તેને મમતાથી બોલાવ્યા વગર જ્યારે હોય ત્યારે કદીની ત્યાં દાખલ થતી નહતી.

“આપ હેઠનાનાં હીરીનખાઇ આવેલાં, હેઠ”

એમ કહી તેણે એક ઓરડાનું અળગું બંધ કોષણું ખારણું ઉઘાડ્યું અને તેમાં તેણીને તેણે દાખલ કીધી.

તેણીને ધણીજ ગંભીર અદાથી તે ઓરડામાં આવી થઈ ઉભી રહેલી જોતાંજ ડાકટર ફિરોજ પટેલ ને એક ધડીચેરમાં બેસી વાંચતો પડેલો હતો તે ચોક્કસ જિના થયો અને શેઠકેન્ડ માટે હાથ લંબાવી તે તેણીની આગળ આવ્યો.

“અલો આજે નહીં ધારેલી, નહીં વડી રાખેલી ચુલાકાતનું માન તેં સેવકને આપ્યું? કાંઈ સેવક ઉપર આજે તારી મેહેર—” પછુ તેણીનો હઠેરા જોતાંજ તે ડીને આગળ બોલતો અટકી પડ્યો. તેણે જોયું કે

શેઠકેન્ડ માટે તેણે લંબાવેલો હાથ તેણીએ લીધો ન હતો અને તેની સામે ટગર ટગર જોતી તે ખુબસુરત અખજા ઉભી હતી, અને જે રીતે તેણીની છાતી ઉઠે બેસ થતી હતી તે ઉપરથી તેને જોઈ લેવાનું બની આવ્યું કે તેણી હાલ ધણી ઉરકેરાવલી હાલતમાં હતી.

તેણીએ હવે તેને માથાંથી પગ સુધી જોવા માંડ્યો અને તેણીના નાકનાં ગુલાબની પતલી પાંદડી જેવાં કીકરાં ઉડવા લાગ્યાં, અને જાણે કંઈ બોલવાની તેણી જીવંતોડ કેસોડ કરી રહી હોય તેવો તેનો દેખાવ થઇ રહ્યો હતો.

“ના—પાકા!”

તેણીની સામે હરખુશાળ થઇ ઉભેલો જવાન ડાકટર તેણીનો આ બધો હઠેરા જોઈ ગભરાયો તો હતો, પછુ તેણીના આ ત્રણ અક્ષરી બોલથી અને જે પિત્તારથી તે રાખે તેણીના બે હોઠ વચ્ચેથી નીકળ્યો હતો તેથી તે તો દૂરીજ ગયો, તે ખતાં કંઈક ડાલ ધાલી તે દરયો અને જમતેમ હીમત રાખીને બોલ્યો—

“ઓહો! ત્યારે આજે સીરાં તું કાંઈક ખીજીજ મતલબથી આવીજ, વાર! બેસ તો ખરી!” એટલું બોલી તે અખજા આગળ તેણે એક ખુરસી મુકી.

“હા, આજે હું એક જુદીજ મતલબથી તારી આગળ આવીજ, પછુ તારા ઓરડામાં બેસવું મારે આવજી દરામ છે”

“હાંબેય તું કાંઈ એટલી બધી ચોક્કસ તો રહેતીતી નહીં?” તે બોલ્યો.

અને તેણી આ ટિકા સાંભળતાજ તેણીના મ્હેરા ઉપર રતાશ ચઢી આવ્યો અને તેણીની આંખોમાં ઝનુન વરસી રહ્યું.

“હા તેમ હોય પણ તે વખત જુદોજ હતો, અને તે વખતે હું મુખ્ય હતી અને ખુદા સાહેબ છે કે જેમ આજે તેમ તે વખતેથી મારી રીતી નીતીમાં પાપ તો નહીંજ હતું. હું મુખ્ય હતી, હું નાદાન હતી અને આજે તે મારી મુરખાઈ અને નાદાની માટે મને આપની પડતી ભારી કીમત ભરપાઈ કરેજ, મારી તે નાદાન્યતનો આજે હું નતિજે દેખુંજ.”

બંને થોડીવાર સુપ રહ્યાં. કાંઈ કશું બોલ્યું નહીં અને તે દરમ્યાન તે અજાણે હજી જે કંઈ બોલવું હતું, હજી જે કાંઈ તેને કહેવું હતું તે બોલવાને અને કહેવાને બંની આવે માટે તે થાક ખાતી ત્યાંજ ઉભી રહી અને પેકો જવાન તેણી તરફ, તેણીના મ્હેરા તરફ, તેણીનાં સરના તીર જેવાં સીધાં બદનને નિહાળતો તેણીની સામે ઉભોજ રહ્યો.

“હંમેશા કરતાં આજે તું ધણી વધારે ખુશ ચરત લાગેજ, શીરાં?” તે જવાને આખરે સુપકીદી તોડી.

“સુપ? કેમ એવા સુખન તું તારાં મોહકાંમાંથી કાઢેજ? તે મને ઘાટકીમાં ઘાટકી ફટકા માર્યા પછી તુને આવા મોક્ષ વાપરતાં શરમાવું જોઈય.”

તે તેણીને પઠાવતો આગળ વધ્યો અને પોતાના હાથો તેણે લાંબા કીધા, પણ, પોતાના હાથના એક અજાતથી તે હાથોને તેણીએ બાલુ ઉરાડી નાંખ્યા.

“મને એક આંગળાથી લગાડવાનું તેજે હીચ-કારાપણું બતાવ્યુંજ તો મદદ માટે હું જુઓ પાડસ દુર રહે- મારી આગળ તું આવતોજ ના, હું તુને ધિક્કારેજ” અને આટલું બોલતાં તેણીનો દમામ અટકો બધો વધી ગયો કે તે ખરેખર પાછળ હળીને ઉભો.

“ને શીરાં તું” —

“માર’ નામ મીસીસ શેઠના છે.”

“હીક ત્યારે, મીસીસ શેઠના- તો જોકે આજ સુધી તો મને સીદલા યા શીરાંનાં નામથી તુને બોલા ને દુઃ—”

“હા, તે દુઃ તુને મેં નહીં પણ મારી મુરખાઈ એ આપ્યો હતો.”

“ત્યારે બેરાંબોને છેક અસુરેથી અકલ મુઝેજ એમ કાંય?”

“તો મારીડાઓને શુધ્ધી હોવા છતાં તે પુરી ભયજ એમ કાંય? છેક અસુરેથી? હજુન છેક અસુર નથી ચલું ને તેથીજ હું અહીં આવીજ. તારે સાચે સાચી વાત જાહેર કરવીજ પડશે અને મારાં નામને લાગેલા ગણ તારાં સાચવનાં પાણીથી તારે ધોવોજ પડશે.”

લાં પાછો તે જવાન હસ્યો અને તેને એમ હસતો જોઇ તે જવાન અજાણતા મ્હેરાનો રંગ શીકો મારી ગયો.

“તુને ખબર છે કે મારા જમશેદજી મારી સામને છુટા છેડાની ફર્પાંદી માંડેજ ને મારે કાને એવી વાત આવીજ કે તું તારો ખ્યાલ કરવા કદાંઈમાં આવવાનો નથી.”

તે વાત ખરી હોવાનું તેણે ‘હા’ તું ડાકું ધુણવી જણવ્યું અને પોતે કરી મુકલા તે ડેરાવને સદા મજબુતીથી જણે તે વળગી રહેવાનો હોય તેમ તેના એહેલ ઉપરથી ખુદજ દેખાતું હતું, અને તે જોઇ તેની સામે ઉભેલી તે અજાણનો એહેરો ઉરપુર ગયો.

“તું જાણેજ કે તેથી મને કેટલું દુઃખાન થશે તે?”

અને જવાબમાં પાછું તેણે ‘હા’ તું ડાકું ધુણવું.

“ત્યારે આતુનીય કામ તું કાંય કરેજ?”

“કાંઈ કરેજ? તે તું જાણવા માંગેજ-તો લે હું તુને તે કેહું.”

એમ બોલી તે એ કદમ તેની નજીક આવ્યો પણ ચાર કદમ તે પાછળ હલી.

“હું એ કેસમાં મારો બચાવ નથી રજી કરવાનો કેમકે તુને હું મારી પરજીવર કરવા માંડુંજ તેમ કરી દુઃખમાં કુબા કુબ થયેલી શેઠનાને શીરોજ પટેલની સુખી શીરાં બનાવવા માંડુંજ. મારી એ સુરાદ હાંસલ કરવાનો એ એકજ માર્ગ છે અને તે

માર્ગ અખત્યાર કરવાની જે એક તક મને તારો ખોટી રીતે બહેમાપક્ષો બદલ્યાર આપવા મંગિજ તે લઇ લેવાનો છે. તે તક હું માગવા નથી ગયો, હું તે શોધવા નથી ગયો, તે તક મને શોધતી આવીજ. આંકે દાહાડાની વાત ઉપર એ કેસને લગતો મને સમજ મળ્યો ત્યારે ઉઠ્યો હું અજબ થયો. મારી ચુપકીરી તારા વરને તેનો કેસ જીતાવી આપશે અને મને મારી મોહનતની મુરતી મેળવી આપશે અને જે સાચો પ્યાર તારા જમશેદજી થી વુંને નથી અપાયો તે મારાથી વુંને મળશે.”

“પણ હું તો મારા જમશેદનેજ ચાહું અને મારી જીંદગી સુધી તેનેજ ચાહતી રહેવસ તેવું કેમ?” હવે શુરસે થવાની તેની વારી આવી.

“તું જમશેદને ચાહેજ? અને જે રીતે તેં મને એ રરતે ઉતાયોજ તે પછી તારી એ વાજાત વાત વું મને માનવા કહેજ? મારી ઉપર તેં બહાસ નથી જતાવ્યું? તેં મને નથી નચાવ્યો? તેં મને તેવી રીતે નથી જોયો કે જે રીતે માન પ્યારનીજ આંખોથી જોવાઇ શકાય? હા, હું કણ્ઠ કચ્છ કે મેં વુંને કાઢવાર છીસ નથી લીધી, અને તેં તે આપવાની કાળજ પણ નથી કીધી, એટલુંજ નહીં પણ શેકહેવને માટે તારો દાય મારા હાથમાં લીધા સિવાય તારા આંગને વટીક મેં દાય લગાડ્યો નથી, કે નથી તેં મને તેવી કરી છૂટ આપી; તે સધળું છતાં એ ઓરત! જે કાંઈએથી મને મારી હાલની હાલતે પુગાડ્યો હોય તો તે તુંજ છે, અને તુંજ મને હમણા કહેવા નીકરીજ કે ‘હું તો મારા જમશેદજીનેજ ચાહું.’”

“ત્યારે તું તો એમજ હમણાં સુધી જખ મારેજ કે હું તુંનેજ ચાહું?”

“અલખત!” તે બોલ્યો “અને હું તો શું પણ મારી હાલતમાના સોએ સો જખ એમજ સમજે.”

તે જવાનનાં મોઢમાંથી પડતો આ અંકેક બોલ તેની મદદ શોધતી આવેથી તે અજલાનાં હૈયાપર તાવેલાં સીસાનાં અંકેક ડીપાની માફક પડ્યો! તે વિચાર કરવા પડી કે એવું તે શું તેણીએ કીધું હતું કે તેણીની સામે ઉભેલા તે જવાનને તેણીના સંબંધમાં

આવું પાખી મત બાંધવાનું કારણ મળ્યું હતું? અને તે સવાલનો જવાબ તેણીને તેણીનાં પોતાનાં દૈયાં તરફથીજ મળ્યો અને ગોયા તેણીની આંખ આગળથી અજણપણીને પડ્યાં સરી પડ્યાં.

હવે તેણીને કાંઈ અણુદીક અવાજે સવાલ કીધો કે તે જવાને તેણીને હમણા કહી સંજાળાવેલા બોલ ખરા હતા કે નહીં?

હા, ખરુંજ હતું કે તેણીને મોટીથી ‘પ્યાર’નો શબ્દ નીકળ્યા સિવાય બીજુંજ જે તેણે કહ્યું હતું તે ખરું હતું.

આતશ સાથે ચેડા કાઢવામાં શું ખાનાખરાખી છે તે તેણી આજેજ માન સીપતી હતી.

“લારે તું મનમાં એમજ ચાહે પીએજ કે હું તુંનેજ ચાહું” ધિઠારથી કમકમીને તેણીએ તેને પુછ્યું “અને તેમ માનવાનો તને હકમશું છે? એમ ધાર કે મારી કાંઈક નમજાણથી વુંને એમ માનવાનું કારણ મળ્યુંથી હોય તો તે છતાં આપ કેસમાં વું જે નીચ પણું બતાવવાનો ધરાદો રાખેય તેથી તો મારાં દીસમાં તારે વારતે જે કાંઈની લાગણી હોસે તેથી મરી જસે કેમ કે અત્યારથીજ હું વુંને ધિઠારવા સીપતીજ.

“હમણાં તું એમ કહેજ સીરીન, કેમ કે તું હાલ બે બાખરી બની ગેજીજ, વુંને હાલ તારાં બજાં નામનેજ વિચાર આવેજ.”

“ત્યારે તે વિચાર વુંને નથી આવતો?”

“હા, આવેજ મનેથી તે વિચાર આવેજ સીરીન, અરે મીસીસ શેડના અને વુંને મારી કરવાનો એ કરતાં કાંઈથીજ વધુ સહેલ રસ્તો હતો તો તે હું ખુશીથી લેતે. આપ કેસમાં મેં લેવા ધારેથી વજાણને લીધે હું મને પોતાને તારા જેટલોજ ધિકાઈજ, અને મારી જે ખાતરીજ નહીં હતે કે તું તારા વરને નીંજીજ ચાહતી, રકત મનેજ ચાહેજ તો હું એ વજાણ અખત્યાર નહીંજ કરતે. પ્યારને ધણા મોટા ભોગો લેવાનો હક્ક છે અને તેને માટે તું જે આપ ભોગ આપશે તે ધણીજ મોટો કહેવાશે, પણ ખાતરી રાખજે કે તેનો બદલો હું તુંને મારા અથગ પ્યારથી વાળી આપસ.”

લાં તે જરા યોજ્યો અને પાછો ધીમે અવાજે બોલ્યો.—

“આપણે બંને-તું અને હું-તો બહુશું કેની કે એ બધી વાત ખરીજ છે? જમરોદનો વહેમ તદન નાપાયાદારજ છે? આપણી દોસ્તીમાં પાપ જેવું કશું હવુંજ નહીં?”

“ત્યારે તું એટલો પાટકી કાંપ થાયજ?” તેની સામે ઉમેરી અજવા કરચરીને બોલી અને તે બોલતી વખતે તે અજગાની આંખોમાં આંસું લરાધ આંખમાં “જે શીરાજ, તું મને રીઝાવીને મારેજ? તારે ગમે તો હે આવ તેજવપરની છરી, આવ છાતીમાં ભોટી બધો છેડા લાવી નાંખ! આ નાપાક! અજવધી છરી લઈ હું પોતેજ સ્ત્રીજ કસાડને આપવાત કરું—પણ નહીં—મારાં નામને જહાં સુધી ગય છે હાં સુધી મને મરવાનો ગોખા હજ નથી, એ ગાય સાચી કીધા કરાખા વગર મારા પેદા કરનારની રહેમતમાં હું ઉઝીજ કેમ રહી શકું? તે દાતારની દયા હું કેમ માંગી શકું? આ મેં તારી સાથે એવું તે શું કીધુંજ કે આજે તું છન-ચાન્યત છોડી દેવાન રૂપે મને સતાવવા મારી સામે ઉભોજ? આ નીચાં એક આરતનું પરણ્યું મમાન તુ શું સમજેજ?”

અને આટલું બોલતાજ તે આરત એવી ઉઠે-સાધ ગઈ કે પડીમર તેની સામે ઉમેરો મરદાને મરદ વડીક એક પાંદડાંની માફક હુગવા લખવખવા પડ્યો, મગર, તેણે પોતાની હડ છોડી નહીં.

“તેં શું કીધુંજ તું પુછેજ? ધીરિન, તેં મને પ્યારથી દીવાનો બનાવ્યોજ, બસ બીજું તેં કાંઈજ નથી કીધું.”

“અને તે ને ખરૂંજ હોય-તું ને ખરૂંજ બોલતો હોય તો—” અને તે અજવા રકતી ડગડાં ખાતી, આજુછપી પોતાની ડાક એક બાજુ નમાવી તેની આગળ ગઈ અને તેનાં ખર્ખપર પોતાનો એક હાથ મુખી તે બોલી.—

“એ બધુંજ તું ને ખરૂં બોલતો હોય તો-તો આજે દયા કરી તારા તે પ્યારની મને પુરવારી આપ; જ જમરોદને જમને કહે કે આપણા વચ્ચે બાક

દોસ્તી સિવાય કશું હવુંજ નહીં. મારે ખાતર શીરાજ તું એટલું કર ને તારે માટે મને હથ્થી જપાદા માન બરપા થશે. હું આજનો દેખાવ બધો લુચી જવસ ને જે માનથી તારી તરફ હું જોની આરીજ તેજ માનથી તારી તરફ જોની રહેવસ.”

જેમ જેમ તેણીનો આ અંકેક બોલ તેણીનાં મોંહની કીચેજદી છોડતો ગયો તેમ તેમ શીરાજનાં ચહેરાના કદનો જે હાલ સુધી કંઠારે હતો તે કંપક નરમાસ પડડતો ગયો.

“પણ તે છતાં તે માનશે નહીં તો?” તે બોલ્યો.

“તે વાત લુચી છે—તો તેમાં તારો વાંક નહીં કહેવાશે, તારી—તું જેવા તેવણુના દોસ્તની વાત જે તેવણુ નહીં માનશે તો તેવણુ મારેનો મારો પ્યાર મારાં દીતમાં વાસો કેમ નિભારી શકશે?”

“હું દસગીર હેઉં શીરાજ કે તારી સાચની મારી રીત ભાત અને આજ અજણથી તું ખોટે રસ્તે દોસ્તાયો. ખુદાને હાજર નાજર બનીને કેહુંજ, શીરાજ, કે મારી મતલબ તારી સાથે એક કરવાની હતીજ નહીં-મારો ફેજ હવે તારા હાથમાં છે, મારાં સુખનું બધું જોઈને સરીવામ સત્યાનશ વાળવાથી, મારાં નામને બદલામ કીધાથી મારી પાકદામનને ગાય લગાડી તું ને એમ સમજતો હોય કે તું મને છતી શકશે તો તેમાં શીરાજ તારી ભુલ છે. ને હું જોવસ કે હવે મારો કાંઈ છમાજજ નથી તો મારી ગમે તેરી નામરજ છતાંજી હું મારો જાન કમજ કરસ ને હુંને તારી જંદગીની આખેરી સુધી સંતાપ એજ રહેશે કે તેં એક જવાન નિરદોસ છાને નાહક માવો! પણ હું નહીં ધારતી, મારી પક્ષી ખાતરી છે કે તું મને એ ફેજે પુગાડશે. તારાં ગાયજ મને પોતાની એક દીકરી માફકજ ગણતોતાં ને ચાહતોતાં તો તે મરદૂમ યર-બીનાં નામથી તુંને આજુજ કરુંજ, શીરાજ કે કાંઈને ખાતર નહીં તો મારાં યુવ બચ્ચાને ખાતર ધાસ્તીમાં આવી પડેડી મારી નેકીને તેમાંજી માફગીકર!”

લાં હવે શીરાજ ઉપર રાગવાણ અસર થયથી તેના ચહેરા ઉપર થતા ફેરફારોની પ્રથમ માલમ પડી.

તે અખલાની આલુછને આધિન થઇ તે તેના કલા મુજબ કરવાની અણીપર હતો તેટલાં તેની સામે કલાવાલા કરતાં ઉભેલાં પીકચર ઉપર તેની પાછી નજર પડી અને તે અખલાની અનુપમ ખુબસુરતીથી તેનું મસ્તક ફરી ગયું. તેનાં લવાંતો ચીડીયા વળી પાછો ચડી ગયો તેનો મહેરો એકવાર પાછો કઠોર અને કુર બની રહ્યો.

“નહીં, તમે કહો છો તેમ મારે નથી કરવું. મીસીસ શેક્ષના તમે અહીંથી જાવો નહીં તો હું કંઈ જાણું ન જાણું” કરી દેવસ-ગસ જાવો અહીંથી!” એમ બોલી તેણે આરડાનાં બારણાં તરફ આંગળી બતાવી. તે વખતે તેની આંખોમાં અનુન પ્રયત્ની રહ્યું હતું.

અને તે અખલા તેની તરફ એવો મહેરો કરી ત્યાંથી ફરી કે જે મહેરોનો વખતે થયેલા દેખાવ ફિરોજ મરતાં તુધીક કલાક પિસરવાનો નહીં. જાણે એક વિદ્યાળ સિંહણ ગોલીથી વિધાઈ નાચાર નિરાધાર જમીનપર ફસાઈ પડે તેવો તેણીને આ વખતનો દેખાવ હતો અને જેની તેણી તે આરડામાંથી બાહાર પડી અને તે બારણું પોતાનાં મીજગરાં ઉપર ચીચવાઈને બંધ થયું કે ફિરોજના મહેરપરનો રંગ ઉડી ગયો અને તે જાણે બેધૃમ્મ થઈ જતો હોય યા ઝુંગળાઈને મરવાની અણી પર હોય તેમ તેનો જીવ ગભરાવા લાગ્યો.

તે જ્યાં ભેટી પડ્યો હતો ત્યાંથી હવે ઉઠ્યો અને એક છત્રીએમાં પડાઈને પાછો પડ્યો.

પ્રકરણ ૨ છું.

શીરીન શેક્ષના તેના આરડામાંથી ગયા પછી લગભગ એક કલાક દાકતર શીરોજ પટેલ હાલ્યા ચાલ્યા વગર તરેહવાર જુલસાઓનો ભોગ થઈ પડી રહ્યો.

હાલ તુરત ત્યારે તેને આપણે તેનાં અંતઃકરણ સાથે એકતરમાં છાંડી એ બધી બાબત શું હતી તે આપણે તપાસે.

લગ લગ ત્રીસ વર્ષની તેની જીંદગીમાં ફક્ત એકજ અખલા, એકજ સ્ત્રી-એકજ આરત તેની રેહણી કેહણી, તેની સહ રસમ તેની રીતી નીતી અને તેની દરેક દરેક હીલચાલ ઉપર અસર કરી ચકી હતી,

અને તે તેનાં મરહુમ મા પોતે હતાં. તેણે તેને એવી સારી તાલીમ આપી તેને એવી સારી રીતે રાખ્યો હતો કે તેની જરા સરખી વાત નીકળતાં તે આદરો મોટો હોવા છતાં ‘હજીતો એ મર’ માર’ કુંધ પીતું’ જાયું” કરી તેને હેતથી આજબાવતાં હતાં અને માથ પરથી તેનો પ્રેમ એટલે બધો હતો કે તે એક લકિત-લાવની હરે પુગ્યો હતો.

ત્યાર બાદ ઘણે મોડેથી તેની જીંદગીના સરસ વહેતા રોડમાં એક બીજી અખલા આવી ઉભી અને તે વહેતા રોડમાં એક અટકાવ એક કહેડો અટકાવ તેણીએ નાંખ્યો. શીરીન શેક્ષના ઉપર તેની નજર પડતાંજ પ્યારની લાગણી ફેરી હોય તેનો તેને અનુભવ થયો અને તે અનુભવે તેને લગભગ ત્રણ વર્ષ સુધી ટળવળનો રાખ્યો.

હવે ડાકતર શીરોજ કરતાં કોઈ વધુ સ્વાનો આકર્ષી હવે તો તેના રસતામાં આવેલી તે લાલચથી તે દુરજ રહેતે, પણ કમનસીમે આપણા ધણાક જવાનોના સંબંધમાં અને જે તેમ શીરોજ ઉપર કહેસા સ્વાણ આદમી કરતાંની વધુ સ્વાણો અને થોડો ધણો શીલસૂક થવા ગયો. તેણે પોતાની ઇજતપર અને શીરીનની સમજ શક્તિપર જોઈએ તે કરતાં વધુ ધૃતવાર રાખ્યો અને તે વખતે ઇનશાન જાતનાં મનની નજગાઈને તેને કશોજ ખ્યાલ થયો નહીં. તેઓ બંને વચ્ચેની લાગણીને પાક દોસ્તી તરીકેજ માની તેઓ એકમેક સાથે વધુ અને વધુ બેગાતાં ગયાં અને ખર’ કહ્યે તો તેઓ વચ્ચે તે પાક દોસ્તી સિવાય કશું વધુ બદનામ કરનાર હતુંજ નહીં.

ફિરોજ શીરીનને જે કશું તે ખરેખર ખરજ હતું કે તેણે કોઈની વખતે તેણીનાં આંખને હાથ વરીક લગાડ્યો ન હતો, અને તેઓ વચ્ચેના તે સંબંધને તેઓએ તો માત્ર પાક દોસ્તી તરીકેજ સાચવ્યો અને માન્યો હતો, પણ લોક તેમ કેમ સમજે અને તેમ કેમ માને? અને જ્યારે લોક તેમની વચ્ચેની દોસ્તીને માત્ર પાક દોસ્તીનાંજ રૂપમાં ન લેય તો પછી શીરી-નના ખોંચે જેવો એક જબીર તોરણો ઈથે ઈથ

અદૃશ્ય તેઓ વચ્ચેના એ હૃદયાદાર વધી ગયલા સંગ્રહને પાક દોસ્તીનાં રૂપમાં લેવાને પોતાનાં મનને કેમ મનાવી શકે?

તેઓનું બોહોળું મિત્રમંડલ તેઓને જોઈ રોકું લીધવવા લાગ્યું અને તેઓમાંથી જેઓ ભલાં અને સાચવટવાલાં હતાં તેઓ તો બીહવાળી લાગ્યાં કે એમાંથી એકુ દહાડે મોટું તુફાન જગવાનું, અને તે વાન તેઓ તરફથી તે જાંનેને કાને વટીક આવી તે જાં તોલકની લાગણીની અને લોક અવાજની દરકાર કર્યા વગર તે જાંને નાદાનો જે જોખમ બરોડો રસતો તેઓએ અખત્યાર કીધો હતો તે ઉપર આગળ વધતાંજ ગર્ભા, તેમાં અમે ઉપર કહ્યું તેમ શીરોજ પોતાની ઇજ્જત ઉપર અને શીરીન પોતાના આર્થિક ઉપરના પોતાના અખંડ પ્યાર ઉપર આધાર રાખી બેઠાં.

તે વખતે શીરોજને સ્વપ્નેથી નહીં કે તેમ કરતાં એક વખત એવો આવશે કે પોતાની જે ઇજ્જત ઉપર તે એટલો બધો આધાર રાખી રહતો હતો તે ઇજ્જતની સાક્ષમાં સંજ સંજેનો વચ્ચે કસોટી થશે; અને જમશેદજીએ પોતાની પરણેનર સામે માંડવા ધારેલી છુટા છેડાની ક્ષમાઈને લગતી નોટીસ તેની ઉપર આક્રમણથી છુટેલા ધણા સમેત આવી પડી નહીં ત્યાં સુધી તેની શુધ્ધિ દેકારે આવી નહીં. ત્યારે અને ત્યારેજ તેની આંખ આગળનો ખોટાં ગઢાપણનો પાટો સરી પડ્યો; ત્યારે અને ત્યારેજ તેની નાદાની તેની આગળ ઉઘાડી પડી અને ત્યારે અને ત્યારેજ તેણે શીરીનને કેવા ભવંકર જોખમમાં ઉતારી દીધી હતી તેનું તેને જ્ઞાન આવ્યું.

હવે જમશેદજીએ જો વાત આટલી દદ સુધી પોતાની તરફના કલાળી પ્રોટેસ્ટ વગર વધવા દીધી હતી એમની નહવું. કેાકળી શુધ્ધ સાચો મુદ્દર્ય એમ કહેજ કેમ? તેવજ ગાકર વિરોજ કરતાં શીરીનને તેઓએ અખત્યાર કીધેજ રસતેથી વાગવાની પછી કેાકેલ કીધી અને જ્યારે તે બધી કેાકેલ કેાકેલ મઈ ત્યારે તેવજ જા. કારોજ પર હાથ અજમાયો અને શીરીને જા. કારોજે તેમનું નહોતજ માન્યું એમની

કાંઈ ન હતું પણ મામલો બધો રોકની શીખામણ આપી સુધી જેવો હતો. અને કદાચ એટલી અટકલ એ બેકે જ્ઞાનશુભાંજીની તરફથી કરી રાક્યે કે જો તેઓના તે મેળાપમાં પાપ હતે તો તેઓ તેનાં પરિણામથી કરી જઈ તેઓએ લીધેલા માર્ગથી બાઝ આવતે ખર્ચ પણ અમે આગળ કહ્યું છે અને હાવખી વાંચનારને ખાતરી આપે છીએ કે તેઓનાં મનમાં મેલ કે દીલમાં પાપ હતું નહીં અને તેથી કદાચ પોતાનાં સ્વચ્છ અંતઃકરણ ઉપર મુસ્તાક રહી તેઓએ લોક લાગણીને અને જમશેદજીની તકરારને જોઈયે તેવું વગલ ન આવ્યું હોય તે બનવા જોગ છે કે જેમ કરવામાં તેઓએ સર્વામ યોદ્ધા કીધેજ કહી શકાય.

ત્યારે આપણે ઉપર જોઈ ચયા તેમ શીરોજ તે તે બાબે એટલો બધો નબરવસ અને નર્થીત રહો કે તેને તે છુટા છેડાના કેસમાં જોડયા જવાબદાર બનાવવાને લગતી નોટીસ તેને મળી નહીં ત્યાં સુધી તે પોતાની એ અખરીના આપમાંથી જાગૃત થયોજ નહીં.

અને તે સધળું જતાં હજીબી એ બધી આવતે એક તાકે દુર કરવાનો એકજ માત્ર મુલાખ હતો અને તે એકે તે નોટીસ તેને મળતાંજ તે જો જમશેદજી પાસે દોડી ગયો હતે—કેમકે તેઓ જાંને છુટ મિત્રો હતા—અને તેવજ આગળ બધો ખુલાસો કરી દધ હવે તે વાતથી હાથ ઉઠાવવા તેમને જાખીનગીરી આપી હતે તો જમશેદજી કાંઈ એવા નહીં હતા કે તેની વાત તેવજ નહીં માનતે.

જમશેદજીને આ જાગદમાં બહેમાવાનું ધણુંજ મજબુત કારણ હતું, પણ જમશેદજી પોતે ધણુંજ ગંબીર અને સાંત સ્વભાવના હતા. તેવજને વળી ખજર હતી કે તેઓ જાંનેનાં ઓળખીતાઓ જેઓ તેઓનું જહુજોનાર અને ઇજ્જનાર દ્વાતાં તેઓએ તે જાંને નાદાનીનું ખ્યાન તેઓએ લીધેલા ખોટા અને જોખમથી બરોડા રસતા તરફ ધણીવાર ખેંચ્યું હતું તે જતાં તેઓ જાંને એક ડગળીમાં જવારે પાછળ નહીં દેખા હતાં ત્યારે તેવજ જોયું કે હવે કાંઈને આચરો હવા મિત્રાપ છુટકો ન હતો. એમ તો હજીબી તેવજ એક ઉલ્લી કીધેજ કરી જતે અને કદાચ દીકરો કાળીથી

જતે પશુ તેમ કરવું તેવું પોતાના દરમજની હવે થયું. ઉત્તરવું અને નખોળું વિચાર્યું.

તેવું તકરાર લીધી કે આસપાસ શું બોલાય છે તે સાંભળવાને તેઓના કાન ધ્રુડી ગયાછ? આસપાસ શું ચાલ્યાવી થાયછ તે જોવાને શું તેઓની આંખો નથી?

અલગત એ બાબદમાં શીરોજ કરતાં શીરીનું પ્યાન તેવું થયું. ખેંચ્યું હતું. પશુ ત્યારે વળી તે સમજીતું પુછ્યું કેની-અને આજેની ધણીક ઓકરીઓ પોતાને સમજીતું પુછ્યું જ માની લેય છે-તે એમજ સમજ કે શીરોજ સાચની તેણીની દોસ્તીમાં જ્યારે પાપ જેવું કાંઈ છેજ નહીં અને જ્યે એમ લોકનાં કહેવાથી શીરીન શીરોજથી દુરજ રહેતો ખરેખર તો તે દોસ્તીમાં કાંઈ પાપ હોયુંજ નોંધ્યે એમ સામેત આપ!

કેવી વાહીયાત તકરાર અને કમનસીબે શીરોજનાં જોત્તમાંથી કાંઈ એવીજ તકરારવું જીવું હારેવું એટલે તે ત્રણે જમશેદજી, શીરીન અને શીરોજ પોતપોતાની જુલોમાં જીલવામાં અને કાંટાનું કોસર ચઢે ચઢે.

એ સમયે છતાં અમે ઉપર કહ્યું તેમ શીરોજને મોટીજ મળી તેવોજ તે પોતાની ખરી કરજ વિશે જાગૃત થયો. હવે તો સઘળી વાતનો છેડો ત્યાંજ આવી જતો, પણ પ્રિય વાંચનાર જ્યાં તારાં નસીબમાંજ આ કાંડાંણી વાંચવાનું સરજેલું ત્યાં શીરોજને તેવું ચુકેજ ક્યાંથી?

ઉદો, જમશેદજીએ લીધેલાં એ પગલાંથી શીરોજને ગુસ્સો ઉપજ્યો. તેને ઝનુન છુટ્યું કે 'એક ગાય જેની ગરીબ બેરી' ઉપર આવો ગરીબ વહેમ લાવી તેને હેરાન કરવા માંગતાં જમશેદને કાંઈજ દોષમાં અરે નથી આવતી? તેને એવુંજ ગમેછ તો હીક છે એને પોતાનેથી અચકાવા દેવોજ નોંધ્યે.'

પશુ તેજ વખતે તે દૈવાધુરાને એમ તો વિચાર આવ્યોજ નહીં કે એ લગામમાં જેને 'ગાય જેની ગરીબ' કહે છે તેનો કયાધણ્ય નીકળશે, તે બીચારી ચોકલાજની માતડી ચક્ષીમાં પીસાઇને છુટા થઈ જશે તેવું કેમ?

તેનું તો તેને જાન આવ્યુંજ નહીં, અને જેમ ઘેરાયેલા આઠથી વધુ ઘેરાય તેમ તેનાં વિષમયવાં મનની કોલેજાંઈ ઉપર સેતાને હવે વધુ ગલબો કાઢ્યા, અને નાપાક સેતાનનાં નામ અને કામને પેશ પડતો એક પાપી ખ્યાલ તેને આવ્યો, અને તેને આવેલા આલિચારમાં તેણે તેનાં કીસ્મતે યારી આપેલી તેણે ખોટી રીતે જોય.

જે છુટું જનવાનુંજ હોયછે તો ધનશાનને ઉઠે દાહાડે ઉઠું સુજ પડ્યા વિના રહેવું નથી, તેનો આ એક લાખો છે.

જમશેદજી ઉપર તેને છુટું જનું કાંઈક દરમજે કમી થયું અને તે જરા શાંત પડ્યો. તે શાંત થતાંજ તેને વિચાર આવ્યો કે શીરીનને જમશેદજીથી ઓડવી તેને તે પોતાની કાંપ નહીં કરે?

જમશેદજીએ લેવા ધારેલાં આ પગલાંથી તે નાદાને તો એમજ માની લીધું કે એ રીતે તેને અને શીરીનને એક ચલાવું તેનાં કીસ્મતમાંજ હતું, અને તેમ જો હોય તો તેને મળેલી આ તક તેણે શા માટે ઓડવી નોંધ્યે?

જે ચુપજ રહ્યાથી તેની એ ધારણા પાર પાડી હોય તો જોલવાનું કામજ શું હતું? તેણે ત્યારે કરવાનું જે હતું તે એટલુંજ કે કાપદાને તેનું માથું ફેડવા દેવું-જમશેદજી શીરીનને છુટી થવા દેવી અને તે છુટી થઈ કે તેને પોતાની પરજોર જનાવવી.

એ રીતે તે એવકક દાસ પુરત તો મનમાંજ અદાઓ અને મનમાંજ પરજોર, પશુ તેના એ વિચારો શેખરવટી જેવા હતા, એ વિચારોમાં તેણે જમશેદજીની દાર અને પોતાની અને શીરીનની છત માની લીધી અને તેની એ છુટી વાસનાનો નતિજે શું આવશે તે જોવા માટે તેની અકલ્પની આંખ તો ખંધજ રહી.

અને હવે તેણે કોપેલા આ ઠેરાવપર પાણી રખે ફેરે તેથી પુરતજ તે ઉઠ્યો (વાંચનારે યાદ રાખવું કે આ બધું શીરીન અને તેના ઉપર વર્ણવેલા મેત્રાપની આગળ જન્યું હતું) અને પોતાના બચાવને માટે પોતાના વગીચને જે સુખત્યાર નામું આપવા તેણે તેવાર રાખ્યું હતું તે તેણે ફાડી નાંખ્યું.

બાહ્યે તે સધળું ખુશીથી લઇ ચલાવ્યું. પરણ્યા પછી ૬ વરસે તેને પકડવામાં આવ્યો અને કેદમાં મોકલવામાં આવ્યો. ત્યાં તે બંધી બાનુ પણ તેની સાથે જોડાઈ તેની મુશકેલીમાં લાગ લીધા. બાકરતર કેદમાં પડ્યા પછી પોતા માટે જણાવે છે, “હવેજ મને માલમ પડ્યું કે મારી બાનુ કેટલી બધી, ખુશખીબજ અને મહોબતવાતી છે, કે જેણી મારે માટે હજારો હાંદસા-માંગી પસાર થાય છે.” તેણીના મરણ પછી તે દુઃખી અને નાકેમેદ થઇ ગયો અને તે બરથારે તેણીનું એક અતી દસીનું બ્યાન લખી તેણીની યાદમારી હમેશ તક કાપમ રાખી ગયો છે.

કાલિંદ જીનનીનેકાં એવાજ એક ઉમરાવદિવની આરતથી જોડાયા હતા જેણી પોતાની હિમ્મત અને બાહોશીથી તેના લારી કામોમાં મદદ આપી તેને ટેકાવી રાખ્યો, તે સુખી બરથર એક ટેકાણે લખતાં કહે છે. “૨૪ વરસના મારા અનુભવ પછી હું જાણુના સકિત વાન થયો છું કે એવીજ મોહરદાર મારાં કાંમ માટે તદ્દન લાયક છે. અરે, ખીજું કાણુ મારા કુટુંબની અગવડો સંભાળી લેતે? અરે બીજું કંઈ આરત એટલી દાનાધથી દિવાલો આપતે? અરે, ૧૪ પરણેતર પોતાના બરથારને આવી સખ્તીઓ અને હાડમારીઓ વેઠતો જેણે પોતાની હિમ્મત ટકાવી રાખતે? હયાં ત્યાં બરક-વાની મુંસીઓ તેણી સિવાય કાણુ ઝાંઝતે? તેણી હાલતોમા મને કાણુ ટેકા આપતે?” “કઇ પારસી પર-ણેતર માટે આવા શબ્દો વપરાયા હશે?

ડા. લીવીંગ્સ્ટન, જેને આખું આફ્રીકા ખેદાન મેદાન હતું છે, તેને પોતાની મુસાફરીમાં પોતાની પર-ણેતરના મરણથી જે દુઃખ લાગ્યું હતું તેનું તેને કહી અનુભવ્યું નહતું. તેણીએ પોતાના ખાવિંદનો પદકા ન ઊડતાં મુસાફરીની સધળી મુશકેલીઓ ખુશીયા ઉઠાવી લીધી હતી. ત્યારે તે આરત, આપણી પારસી મુન્સીઓની કેટલી ખરી કેળવણી અને ઝાઝી હોવી જોઈએ, કારણ, પારસી પરણેતરો, જે પોતાનો ખાવિંદ નાનાં ગામડામાં મોકરી અથ્થે આવી રહેશે, તે તેને ગામડામ કરશે! ઉપરોક્ત ડોકતર તેણીના મરણ પછી પોતાના દૈસ્ત ઉપર કાગળ લખતાં કહે છે:—“મારે

કેલું જોઈએ કે આ ભારી આફતથી હું તદ્દન નાદિ-મત થઇ ગયો છું જે એથી ખીજું કાંઈપણ દુઃખ ઉપજતે તો હું વધુ હિમ્મતથી કાંમ લેતે પણ આ ગળજથી તો હું તદ્દન નાસીપાસ અને દુઃખી થયો છું. હું તેણીને અને તેણી મને ચાહતી હતી; અને જેમ જેમ તેણીના સમાગમમાં હું વધતો આવતો ગયો તેમ તેમ તે મહોબતવાતી માલમ પડતી તેણી એક બંધી પરણેતર અને. બાહોશ માતા હતી. હું હવે મારે કામ ક્યાં જઈશું” પણ તે અરધે દિલે અને અણ-ગમતાં મને!”

એક પરણેતરની સંભાળ અને મહોબતથી પતિમાં શું ફેરફાર થાય છે તે આપણને સર સમ્યુ-અલ રોમીલીના દાખલામાંથી મળે છે. તે કહે છે કે “મને જે જે ફતેહ મળી છે તે સધળી મારી પરણે-તરની મેદનતનું ફળ હું માનું છું. આ મારાં ૧૬૨ વરસ એક બાહોશ, બંધી અને માયાળુ પરણેતરનાં અભ્યાસમાં ગયાં છે. તે મારી મોહરદારમાં મહોબત પ્રેમ અને ખ્યાર સાથે બાહોશી, લાગણી, દરમદ, સદયણ અને હિમ્મત જોડાયાં હતાં. તેમજ તેણી મન અને દિલે નાણુક અને મહોબતવાતી હતી.” તે ખાવિંદની મહોબત જેવડ સુધી ટકી હતી અને તેણીના મરણનો ઝટકો તેને માટે અસહ્ય હતો. બૂખ મરી ગઈ, ઉંચ ઉડી ગઈ, મન ઉંચુ થઈ ગયું અને જાણુ દિવસમાં તે પણ મારે લાગી ગયો!

સર કાનસીસ, બરડેત પોતાની પરણેતરના મર-ણથી એટલો તો નાસીપાસ થઇ ગયો કે દુશ તે તેણીને કાહડે તે આગમય તેપણુ મરણ પામ્યો અને તે હેતાળાં જોડાને એક કબરમાં દાટવામાં આવ્યું.

ખીજો જાણુવાજો દાખલો સર મેદામરથી મળે છે કે જ્યારે તેની પરણેતર મરણ પામી કે તેને ગમ વીસરવા ૪૩ વરસની ઉંમરે લશકરમાં જોડાયો. તેઓ ૧૮ વરસ સુખ અને સંપર્માં રવાં હતાં અને તેણીના મરણ પછી પોતાનો ગમ વીસરવા અને પોતાની જીંદગી તેણીના વચર એકલી પસાર કરવા કરતાં લશકરમાં જોડાઈ મુસોનની કાગડમાં નાખના જી.

જે પ્રમાણે એક હેતાળુ પરણેતરના મરણ પછી પતિ નાસિપાસ થઇ જાય છે, જેના દાખલા આપણે, ઉપર વર્ણવી ગયા તેમ કેટલાક દાખલા એવા જણાવવા છે કે જેમાં પોતાના પતિના મરણ પછી પરણેતર આજેના યથા માર્ગે લાગી જાય છે. સર માર્ટીનના મરણ પછી તેની પરણેતરે તુરત સ્વર્ગવાસ શોધ્યો. આ ઉપરથી એક કવિ કહે છે “તે પહેલ્યાં મરણ પામ્યો; અને તેણીએ થોડી વેળા તેના વગર રહેવાની દોશીશ કરી; પણ જ્યારે તે અસલ હતું કે તેણી પણ મરણ પામી.”

જ્યારે મહાન વૌશીંગટનના મરણની ખબર તેની પરણેતરને પુગાડવામાં આવી કે દીલગીરીના નેશથી નખાઈ જતી તે ઓરતે શુરવીર ઓરત મારફત કહ્યું કે— “અરે, સધળું ખતમ થયું છે. હવે હું તેની પાસ જાઉં છું; હવે મારી પરિક્ષા કરવાનું બાકી રહ્યું નથી.”

ઓરતો માત્ર દિલાસો આપનાર દોસ્ત યા મહોબતમય એક માતાજી નહીં પણ બાળવેળા મરદના કામમાં ઉમંગી મદદ કરનાર પુરવાર થઈ છે. વિજળીનો શોધક ગેલવાન પોતાની પરણેતરનાં સુખમાં પુરતો સુખી હતો. તેને વિજળીની શોધ એક તુરતના મરેલા દેકાના ટાંટયાની દિલચાલ પરથી કૃપી હતી એમ આપણુ જણાવે છીએ. જ્યારે અર્ધ કહીએ તો તે તરફ પહેલું ખાન ખેંચનાર તેનીજ દિલસોજ બાહોશ ઓરત હતી.

લા વૌસીપરસ જેવા પુતળાં દોતરનાર પણ પોતાની પરણેતરના નેડાણમાં પુરતો સુખી હતો. જેણી પોતાના ખાવંદના કામમાં મદદ આપવા ઉપરાંત તેને લગતું દોતરકામ પણ કરતી.

ડૉ. બ્રકસ્ટ પણ પોતાની પરણેતરમાં એક ઉપોગી મિત્ર મેળવી ચક્રો છે તેણી તેના કામમાં મદદ કરતી અને તેની ચોપડીઓને લગતાં ચિત્રો વિગેરે પણ પાડતી. આ સુખી જોડના બેટાએ તેઓને લગતી જે ચોપડી કઢાડી છે તેમાં તે લખે છે— “જે કે તેણી પોતાના પતિના કામમાં દિલોખનથી મદદ આપતી છતાં તેણી પોતાના બાળકોને કેળવણી

આપવામાં પછાત પડી નથી અને હરેક સહવારે તેઓને લેસન કરાવતી અને ઉપોગી બાજતોનું જ્ઞાન આપતી અને હવે હમે તેણીના શીશુઓના ફળ ચાખ્યે છીએ અને હમે પોતાને ખરા નસીબવંત સમજી છીએ કે એવાં ભગાં માતાની બહેણ હમોને મળી.” આગળ આવતાં તેજ ભાગ્ય શાકી બેટો લખે છે “જ્યારે મારા પિતા પોતાની ચોપડી કાઢવાની ખટપટમાં હતા કે મારી માતા મહિનાઓ સુધી રાત અને દિવસ તે ચોપડીના લખાણો લખતી, ચિત્રો પાડતી. તેઓ એટલેટો યુધાપક્ષ રહેતાં કે કાઠનાર સહવાર પડી જતી અને જ્યારે સુરજના કિરણો બારી વાટેથી ઘરમાં આવતાં કે તેઓ આરામ લેતાં. મારા પિતાની ચોપડીમાં આવેલાં કંઈક ચિત્રો તેણીનાજ હાથનું પરિણામ છે.” અહીં આવાં જોડના ફરજ દો પણ તેવાંજ નીવડે એમાં શું શક છે.

એજ વેલા આપણને એક બીજો સાવનડીસ્ટ હુયતરનો ચોકાવનારો દાખલો મળે છે. હુયતર આરિક જંતુઓની શોધ કરતો હતો, પણ કમલ એ પોતાની ૧૭ વરસની ઉમરમાં પોતાની આંખોનું રતી શુભાઈ બેટો હતો. એ છતાં તે નાખીયાંના નાખીયાં પુસ્તકો લખી શક્યો છે કે જેમાં આરિક જંતુઓ અને છોડાઓનું આરિક અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે. અને તે કાંમ તેની પરણેતર બખવતી હતી. નાનામાં નાના જંતુઓની દિલચાલને નોંધી તે દિલસોજ ઓરત પોતાના ખાવંદને કેહતી જે ઉપરથી તે નાખકિત પુસ્તકો લખી શક્યો છે. બધીવેળા તે ખાવંદ નિરાશ થઈ જતો ત્યારે તે બહાદુર ઓરત તેને દિલાસો પાને દિનમત આપી ફરી તેને પોતાના કાંમ ઉપર લગાડતી. ધીમે ધીમે તે પોતાનાં કાંમમાં એટલો તો યુચ્યો કે પોતાની નિરાશી જુલો જામ કેહતો કે, “અજ મારી આંખો સાજ થાય તો હું દુખી થઈ જાઉં” તે લખે છે, “હું નહીં જાણતો કે મારી રિયલિમાં સુઝાવંદ ખાવંદને તેની પરણેતર કેટલી માટે પણ મારા ખાસોમાં તો મારી પરણેતર સા કરતાં સુંદર મેનનું અને મહોબતવાંતી છે, જે નાની સુની બાજત નથી. તેનું લખેલું પુસ્તક મધમાખ હજી સુનંદુ પુસ્તક ગણાય છે. જેમાં તે જંતુઓની દિલચાલ, અને આદત ઉપર

બારીકવાન મુમ્મહેમત ચક્રાચાર્યાં આવી છે. તે વાંચતાં કાંઈ એમ ધારે કે તેના લખનારની આંખોએ કેટલી તેજ હોવી જોઈએ જ્યારે ખરું તો એ છે કે તેને ૨૫) વરસ વેર અધાપો ભોગવ્યો હતો અને તેનું ખર માંન તો તેની પરજોતરને થતે છે.

એડીનબરોની યુનીવર્સિટીના 'લોહક' અને 'મેટાશીઝીક્સ'ના પ્રેફિસર હેમીલ્ટનની ખાતુને જાણવાળેગ દાખલો નોંધી લઈશું. ૫૬ વરસની ઉંમરે જ્યારે તે લકનાથી પટકાષ પડ્યો કે તેની પરજોતર તેની આંખો, હાથ, મન, જે કહો તે, યદ્ય, તેણી પોતેજ અભ્યાસ કરતી, શોધખોળ ચક્રાવતી, ઉતારા કરતી અને તેનાં સ્વયં લાપણો તૈયાર કરી આપતી. તેણીનું કાંમ કાંઈ પણ રીતે હિંમતવાંન કહેવરાવાને લાયક છે. અને એમાં કાંઈજ શક નથી કે તેણી વજર સર હેમીલ્ટન જેટલી વિખ્યાની પામ્યો છે, તે જાણેજ પામતો. સર હેમીલ્ટન ઘણો અનિયમિત અને લાસરયો હતો. જ્યારે તેની ખાતુ નિયમીત અને સલાહકારી હતી. તે જો કે આલાક હતો, પણ આજસુ ખનતો. જ્યારે તેણી મેદનવુ હતી. એમાં કાંઈજ શક નથી કે જે જે ઘણું પતિમાં ન હતા તે તેની પરજોતરમાં પુરતા પ્રમાણમાં હતા.

યુનીવર્સિટીના પ્રેફિસર તરીકે તેને મોટી લડત કરતી પડી હતી, કારણ તેને ઉંચનસી ગણત્રમાં આવતો. જ્યારે તેને ચુટવામાં આવ્યો કે પોતાને ટેકો આપ.

“આશકની અરજ,”

આશક:—(ધોડાવાલાને)—“એમ, મીસ હુસીના ધોડા ઉપર તો કાલે જન ગોઠવેલું કે?”

ધોડાવાલો:—“હા સાહેબ, કાંઈ ખોટું હતું. મેદરખાન?”

આશક:—તે દીકું હતું, જેથી તેણી બેસતાંજ પડી જતી હતી તેને મેં ઝીઝી લઈ જવાની લીધી.”

ધોડાવાલો:—“હું તેથી ઘણેજ દીકમીર છું સાહેબ.”

આશક:—“કંઈ શીકર નહીં. હું તેને બચાવનાર કેવો છું. લે આપ શીકકો અને આજેથી અમજ દીકું ગોઠવજે.”

ધોડાવાલો (નમીને)—“વારં, મારા મેદરખાન.”

“દીલખુશ”

નાશઓને ખરાખં ન લાગે તેના ધરાદાથી તે માડી બૈયર સતદીવસ જમજન રહી બીજે દીવસના લેકચરો તૈયાર કરતાં. જ્યારે તે બોલતો કે તેણી વિજગીરી ઝડપે ઉતારી લેતી. અહા! તેઓનું જન્મચરિત્ર લખનાર કેટલી લાગણી સાથે લખે છે:—“કેટલી વેળા લાપણુની ખાતુ બહુ અધુરી રહેતી તો તે પરિ મોટી રાત વેર માધાઝીકણ કરતો જ્યારે તેની લગી પરજોતર વાકી જઈ ત્યાંજ ઉંચમાં પડતી.” કાંઈ વેળા તો લાપણુમાં જવાંને થોડીક મીનીટ રહેતી જતાં તે પતિવ્રતા ઓરત લાપણુના કાંમ ઉપર ઉમંગ અને ઉત્કટથી વળગી રહેતી, એ રીતે સર હેમીલ્ટનને પોતાનું કામ બમણું. એક ચુનંદા લાપણુ કનાં તરીકે વિખ્યાતી પડ્યો; આખા યુરોપમાં અભ્યાસી તરીકે તેનું નામ જાણીતું છે. તેનો જન્મચરિત્ર લખનાર લખે છે:—“જેથી તે પ્રેફિસરની ચોપડી છપાઈ છે તે લખાતું કાંમ તેની ખાતુ કરતી. આ કાંમ તેણીજે મહેબન અને લકિતથી કર્યું છે. તેટલુંજ નહીં પણ તેણી પોતાના ખાતુને એક ચીજ ઉપર દરખાસ્ત કરતી રહેલા શકિતવાંન કરતી. તે વારંવડીજે નીરાશ અને આજસુ બની જતો ત્યારે તે ખાતુ તેને ફરી ઉમંગ અને ઉત્કટ આપતી. તે ઉપરાંત તેણીનો ખુશખીજન હમેશ તેને ખુશખુશાલ અને હસમુખો રાખતી અને તેમાં છેલ્લાં ૧૨ વરસ જ્યારે તે પતિ બીછાના ઉપર રહ્યો જતાં તે ખુશખુશાલ હતો.”

“શ્રદ્ધા પાણીએ કાસલ,”

તે રોજ આવી તેણી સાથે પારતું માથાં દુઃખણ કરતો હતો એવું ધારીને કે તેણી તેને ચાહતી હશે. જ્યારે તેણી તો તેની દરકારથી નહીં કરતી હતી પણ એક દીવસે ભરમ પુટ્યો.

તે:—“બાકી, હું આંતરી કાલે જાઉં છું.”

તેણી:—અ—સધાવોજ કે? આવજો હા.”

તે:—“શું તેથી હું દીકમીર છે.”

તેણી:—અલગત વલી, ઘણી દીકમીર કારણ તમે આજેજ સાંજે વિદાય થશો એમ હું ધારતી હતી.”

(ટાપકો)

“દીલખુશ”

કક્કો.

(ભવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.)

કક્કો કર કર કરથી શુભ કામ, કપટ કુટિલનાને તજ કામ,
કર શિરપર કરતો કાળ, તેનો ભગ્ન થકી ભય ટાળ.
રાજ હૃદયમાં રહેશે રામ, કક્કો કર કરથી શુભ કામ.

(૨)

ખખખા અંતરમાં કર ખોજ, મુક વિષય માયાની મોજ,
તૃષ્ણાનું ટાળી દે તાન, ભજ ભાવ કરીને ભગવાન.
રસનાથી ભજ હારને રાજ, ખખખા અંતરમાં કર ખોજ.

(૩)

ગગ્ગા શુરથી લેતું જ્ઞાન, અંતરનું કાઢી અજ્ઞાન,
મોહ મમતને છાંડી માન, ગોવિંદનું હોંશે કર ગાન,
અંતરનું ટળશે અજ્ઞાન, ગગ્ગા શુરથી લે તું જ્ઞાન.

(૪)

ઘઘઘા પહોંચી જા તું ઘેર, મહા પ્રભુની યાશે મહેર,
પરમ ધામમાં પરમાર્ત, અધિક અધિક ત્યાં છે આનંદ,
વિષય વાસના ને તુજ ઘેર, ઘઘઘા પહોંચી જા તું ઘેર.

(૫)

ચચચા ચતુર થઇને ચેત, પાછળ ધાતું ન પડે પ્રેત,
મનમાંથી ટાળી દે મોહ, દુનિયામાં નવ કરવો દ્રોહ,
હરિનું વધશે તેથી હેત, ચચચા ચતુર થઇને ચેત.

(૬)

છછછા મનના સંશય છેડ, બ્રમણનો ભાંગીદે ભેડ,
મહોનતાના કાઢીમૂળ, ભૂલી જા માયાની ભૂલ,
ખળતા જતાં જશે ખેડ, છછછા મનના સંશય છેડ.

(૭)

જજજ કર જીવનનો જાપ, કલ્મિશ અંતર કેસં કાપ.
મનમાંની પ્રભુ કરશે મયા, વિનાશની કરશે હયા,
પૂર્વ જન્મના જેશે પાપ, જજજ કર જીવનનો જાપ.

(૮)

ઝઝઝા શિરપર ઉગ્યાં ઝાડ, પુણ્ય કુહાડથી તું પાડ,
હીનતાના દાતરેડાં વડે, પાપ વૃક્ષના ડાળાં પડે,
ત્રિવિધ તાપ રૂપી તરૂને તાડ, ઝાઝા શિરપર ઉગ્યાં ઝાડ.

૨૪૩

(૬)

ટટ્ટા જ્ઞાન સિંખરની ટોચ, પુણ્ય પગથીએ પળમાં પહોંચ.
સ્વર્ગ તણું લોગવ તું સુખ, ભવસાગરની લાગી ભુખ.
પુરુષાર્થની હોયજ પોંચ, ટટ્ટા જ્ઞાન સિંખરની ટોચ.

(૧૦)

ઠઠ્ઠા માયાકેરો કાઠ, પ્રપંચનો આપે છે પાઠ;
દગા કપટથી રહેજે દુર, પાપતણું તરી નળે પુર,
સમજ થયાં છે વધા સાઠ, ઠઠ્ઠા માયા કેરોકાઠ.

(૧૧)

ડઢ્ઠા હઠાપણનો તજ ડાળ, પળમાં તારી નિકળશે પોલ;
કોંકટનો તું થઈશ કળેત, ચતુર હોયતો હમણા ચેત;
તાફ જનમાં થાશે તોલ, ડઢ્ઠા હઠાપણનો તજ ડાળ.

(૧૨)

દઢ્ઠા પીઠે બાંધી હાલ, ચોંચે રણમાં લડવા ચાલ;
કરમાં પકડી ધર્મ કટાર, મૂળ કાળને બળથી માર.
કાયર થઈને હઠશે કાળ, દઢ્ઠા પીઠે બાંધી હાલ.

(૧૩)

ણાણા રણકારથી રીઝ, બળને કુટીલ પુરૂષ પર ખીજ,
શાંતિ સરોવરમાં કર સ્નાન, ધરણીધરનું ઘર તું ધ્યાન,
બહુ પુણ્યના વાવી ખીજ, ણાણા રણકારથી રીઝ.

(૧૪)

તત્તા તનમાં આણી તાન, ભાવે ભણલેને ભગવાન,
તેણ બાંધીને તરવાર, શત્રુ અંદરના સંહાર,
કથા તથા કિર્તન સુંણ કાન, તત્તા તનમાં આણી તાન.

(૧૫)

થથથા ઉતરી નશે ચાક, હરિ ભજનની વગાડ હાક,
બાગી નશે ભ્રમણા ભૂત, ત્રિવિધિ તાપનો તૃણા તૂત,
પૂર્વ જન્મના ઉતરે પાક, થથથા ઉતરી નશે ચાક.

(૧૬)

દદદા દુનિયામાં થા દીન, મોહ મમત મેલી થા મીન,
રા રાંકપર રાણ રહે, કવિ—કાવિદ કથી કહે,
પરમ જ્ઞાનમાં થઈ પ્રવિણ, દદદા દુનિયામાં થા-દીન.

(૧૭)

ધધધા પામીશ હરિનું ધામ, જ્યાં છે પરમ સુખ દીન-જામ,
મરણ—જન્મના ફેરા મટે, રામનામ રસનાથી રટે
રીઝે અંતરજામી રામ, ધધધા પામીશ હરિનું ધામ.

(૧૮)

નન્ના લે નારાયણ નામ, સ્મર સદા તું સુંદર સ્થાન,
પામીશ જાણ સાગરનો પાર, નામ ભજનથી તું નિરધાર,
જય નારાયણ દીનને જામ, નન્ના લે નારાયણ નામ.

(૧૯)

પરપા સુકી દે પાખંડ, દેશે જમડા તુંજને કંડ;
કરણી એવું દે કિરતાર, સમજી લે તેથી તું સાર.
શ્રી હરિતું સ્મરણ સુખદંડ, પરપા સુકી દે પાખંડ,

(૨૦)

ફેફડા સુકી દે તું ફેલ, મેલી દેને મનનો મેલ.
ચોખું કર ભક્તિથી ચિત્ત, પરમેશ્વર પર કર તું પ્રિત.
મરી જશે માયા મુરકેલ, ફેફડા સુકી દેતું ફેલ.

(૨૧)

ખખખા સત્ય વચન તું જોલ, ખરે ખરો મારગ તું જોલ
પરમધામમાંથી પહોંચાય, જન્મ, મરણના દેરા બાય;
મળે ભવાની મુક્તિ મ્હોલ, ખખખા સત્ય વચન તું જોલ.

(૨૨)

ભલભા જાણ જગતનો લેલ, બાંચી પુરાણ, કુરાન વેદ;
તિમિર અનાદિનું તું દાળ, પુણ્યતણી બાંધીલે પાળ
ખપાલીદે અંતરનો ખેદ, ભલભા જાણજગતનો લેલ.

(૨૩)

મમ્મમા મેલ મમતને માન, અંતરનું તણદે અભિમાન.
સમતાની ઓડીને શાલ, તૃષ્ણા દાઢ હૃદયથી દાગ.
પ્રભુ ભજનનું કર તું પાન, મમ્મમા મેલ મમતને માન.

(૨૪)

ચરચા અંતે થા ચશવંત, જમણા સુકી ભજ ભગવંત,
કપટ આવઢા અજગાં કરી, સ્થિર વૃત્તિ ધકી જાતું કરી
ખળકહાર થાવં પર અંત, ચરચા અંતે થા ચશવંત.

(૨૫)

રરર રાખ ભજનમાં રંગ, સતપુરુષોનો રાખી સંગ,
કથા તથા કરતન સુંબ કાન, ભવસાગરનું દળશે ભાન
અનુંભવ આનંદ થાશે અંગ, રરર રાખ ભજનમાં રંગ

(૨૬)

લલલ લાલચને તજ લોભ, સુકી દે માયાનો મોભ
મૃગજળ સરખી માયા માન, જગત ધાંડ્યાં સરખું જાણ
સુદ્ર વિધયપર કરતું હોભ, લલલ લાલચને તજ લોભ.

(૨૭)

વળવા વિવેકવડે વિચાર, સ્મરી લેવા સરજન હાર,
હરિજન થઈને હરિકર હાથ, સદ્ગુણો કરને તું સાચ-
સમજીને સદ્ગુણો સાર, વળવા વિવેકવડે વિચાર.

(૨૮)

સરસા કર સદ્ગુણો સંગ, રામભજનનો રાખી રંગ
દયા, ધર્મ રાખી દે દાન, કરશે તારૂં એ કદયાણુ,
લોગ ભજનમાં કરશે ભંગ, સરસા કર સદ્ગુણો સંગ.

(૨૯)

રાદશા કર હરિકેરી શોધ, કામ, કપટને સુકી કોષ,
અંતર તારૂં તું અજવાળ, ભવાની રૂદ્રીયામાં તું ભાળ:
બનતો શ્રવણ કરીને શોધ, રાદશા કર હરિકેરી શોધ.

(૩૦)

હાહા હૈયામાં ધર હોંશ, અંતરનો તણ દે અક્રોશ,
હરિ સંગાતે ખાંધી હેત, પાપતાણું મરી જાશે પ્રેત.
હૃદયતણો ટળી જાશે રોષ, હાહા હૈયામાં ધર હોંશ.

(૩૧)

ક્ષક્ષા ક્ષમાંથી યાશે ક્ષેમ, પ્રાણીપર રાખી લે પ્રેમ,
શાંતિ સાગરમાં કર રનાન, ચોવિંદતું કર પ્રિતે ગાન,
હોંશે થઇશ કયીરતું હેમ, ક્ષક્ષા ક્ષમાંથી યાશે ક્ષેમ.

(૩૨)

મંજા ભર અંતરમાં જ્ઞાન, ધરણીપતિતું કર તું ધ્યાન,
અંતરની આંખો ઉઘડે, પાપ રાકી જનમતું ન પડે,
ભવાનિ રાખ ભજનમાં ભાવ, મંજા ભર અંતરમાં જ્ઞાન.

(૩૩)

ખત્રીશ અક્ષરનો સુવૃણોધ, સુદમમાં સુદમ કરશેોધ.
અંતર માહિઅર્થ ઉઘર, વિવેક થકી ભવાનિ વિચાર,
કપટ, કુકને કાઢી કોષ, ખત્રીશ અક્ષરનો સુવૃણોધ.

(૩૪)

સંવત ઓગણીસે અડસઠ, રામ ભજનમાં લાગી રહ,
ભાદરવામાં જાણ્યા લેદ, કૃષ્ણ પક્ષમાં દુડી દેદ.
દાદશીને દીન ઉઘડયું દાર, ખીક તણને નિકળયો બહાર,
અક્ષર જ્ઞાનથી થયો અલેદ, ભાદરવામાં જાણ્યા લેદ.

(૩૫)

નરસિંહ પિતાતું નામ શુભવતું લીંમડી નિજ ગામ,
માતા દેવકુંવર મલિવાન, સામવેદી શ્રીમાળી જાણુ,
નિર્મળ ભવાનિશંકર નામ, નરસિંહરામ પિતાતું નામ.

જેન કનન.

એક દુઃખી વાર્તા.

સખનાર—“થેલમાં.”

સઘલાં ધરિયાળોની ટોકારીઓ પડે તેના સામઠા ગળુગળુટમાં પોતાનો પેગામ તેણીને કહેવાને તેણે પસંદ કર્યું હતું.

તે પોતાની ચાલથી શરમદિઠા બન્યો હતો, અલબત્તે, તે ધરિયાળોની ટોકારીઓના ગળુગળુટમાં તે પોતાની શરમ વધુ સારી રવેસે છુપાવી શકશે, એમ તે માનતો હતો. ગોપા કાંઈજ બન્યું ન હોય એવા બાહેરના દેખાંચ સાથે તેઓ બંનેએ સાથે યા પીધી હતી. તેણે ધાયું હતું કે તેણીએ તેની અકળામણ દોડી નહતી, લેકાન તેણીએ તેને ત્યાં દાખલ થવા સાથેજ જોઈ લીધું હતું કે તે કાંઈક દેખાવેલો હતો તેવું નામ ધી આંતરેબલ રિચર્ડ ક્રૅન્ટલી હતું અને તેણીનું નામ સેડી જેન કનન હતું અને હાલમાં તેઓ પૉર્ટલૅન્ડ પ્લેસમાં આવેલાં લોર્ડ વેલ્ડના કુશાદે દીવાનખાનામાં બેઠાં મળ્યાં હતાં.

તેણે કહ્યું:—“હું સીબિય વૉટસન સાથે અદરાયો છું. ગઈ રાત્રે તેણીએ મારી માંગણી મંતુર કરી હતી.”

સગડીને પિંક કરી તે ઉભો હતો અને તેણી ઉપર તેની નજર પડેલી હતી. એક વર્ષની વાત ઉપર તે જ્યો દેખાતો હતો તેવાજ આજે પણ તે હતો કે જ્યારે ત્રીજ વખત તેણે તેણીના હાથની માંગણી કરી હતી—અને તે પણ અગ્રેજ આજ જગ્યા ઉપર, તે લીમ્સા કદનો અને પોલ્લી પેરાનીનો હતો. તે મેડી ક્યુરી આંખો ધરાવતો હતો. તેના વાળો અને મુઠ કાળી હતી—તેની આંખો જોતાં તે ખુજસુરત લાગતો હતો—મગર બીજી સઘલી રીતે તે સાધારણ દેખાતો હતો.

તેણીએ તેને વિતર કર્યો નહીં અને તે સેજ અંખાણો પડી પોતાની મુઠ પસવારતો આગલ યાલવા લાગ્યો:—“તેમ કરવાને તોં મને કહ્યું હતું જેન—કાંઈ નહીં તો એમ તો તોં મને કહ્યુંજ હતું કે મારે તારે માટે થોડાંજ નહીં. હું પાંત્રીસ વર્ષની ઉમ્મરનો થયો છું અને હવે મારે લગનના ગાંઠથી નોકાવુંજ જોઈયે. હું સીબિયને સ્કાતો નથી—તેણી તે જાણે છે—મને તેણી ગમે છે. આપણી મરજી પ્રમાણે તેણી વંતરો અને આપણે સદા સાથે મળતા રહીશું. તેણી પોતે કાંઈ હદ બાહેર પ્રેમ માટે તળપતી નથી—અને મારા ધરમાં એક ધણિયાણી વના હવે ચાલે તેમ પણ નથી. છેલ્લી વેળાએ એક વર્ષની વાત ઉપર તોં મને કહ્યું હતું કે તારા પિતા કદાચને બીજાં દસ યા વીસ વર્ષ પણ જીવવા પામે અને ત્યાં ‘સુધી તે અગ્રેજી પોતાનો વાસો ઉઠાવી બીજી દુન્યામાં જાય નહીં ત્યાં સુધી તું છુટી થઈ શકે તેમ નથી. એટલું પડીક તોં મને કહ્યું ન હતું કે તું મારી દરકાર કરતી હતી. જો તે બાબે મારી ખાતરી હતે તો હું તે વખત આવતાં સુધી થોળી જતો.”

તે જોખ્યો, અને તેણીની આંખોથી પોતાની આંખો પ્રેળવવાની તજવીજ કરી, લેકાન તેણી ખારીની બાહેર જોતી હતી. તેણે ફરીને આગ્રહ ચલાવ્યું.

“જે ત્રણ ત્રણ મરતયે તુને પુછ્યું અને તે દરેક વખત તોં નાની નાજ પાડી અને હાલમાં જેમ ચાલે છે તેમજ આગલા દેવાની છપ્પા જણાવી. છેલ્લા ૭ માસથી મારાં માતા મને પરણાવવા કાળે કલાવાસા કરતાં રહ્યાં છે. તેઓ હવે વૃધ વયે પહોંચ્યાં છે અને તેઓની જીંદગીની આખેર આવે. તે આગમય

મારાં એક બાળકને જોવાની તેઓની એકપુરી હોશ છે. વેલ, આપ'દે હું તેઓની આલુછને તાબે થયો. સીમિલ એક શિકારી છે—વૈંતક અમે મિત્રો હતા આ ઉપરથી તું જોશે કે તેણી સાથની મારી સગાઈ કાઢ રવેમે નુકસાનકારક નથી—અમારું જોડાણ કાંઈ ખારતું નથી, મગર વ્યવહારોપયોગી છે.”

તે બોલતો એકાએક અચકી ગયો. તેણી પોતાની એક ઉપરથી ઉડી અને તેની નજદીક ગઇ. તેણી તેના કરતાં કંઈ ઉંચી હતી.

તેણી તેની ઉંચ નજદીક ગઈ. “મગર, ડિક, હું ધણીજ ખુશી યજીયું તું શા માટે મારી ચાહે છે? સીમિલ આપાદ તારે લાપકની સ્ત્રી છે. હવે મારે માટે—આપણે સદા મિત્રો હતાં, અને આપણી જીવન-ગીતના ઉઘાડ તક તેમજ રસીયું. તમે જન સાથે આનીને રહેવાને મને ધણીજ ગમશે.”

ત્યારે તેણી બોલતી હતી, ત્યારે અર્ધ બધ આંખોથી તે તેણીને ડીકને હતો. તેના હાથો, જે તેની પિંક પાછળ વાળેલા હતા, તે એકાએક છુટા થયા અને તેણીને પકડી. તેણીના બને હાથોમાં ગ્રામી તેણે તેણીને પોતા તરફ ખેંચી.

“જેન કહે તું મને સ્વાધ છે, અજ ધડી, લાંબ, હાથાજ અને હું તે સધથી કણવાતો તોડી નીચું. તે સાટું છુટું કરી નાખી, બીજાંઓના સોર-જકારની દરકાર થયું નહીં કર. હું તારે માટે બોલી ચકચ, જે તું મને ગામ એટલુંજ કહેશે, તો તારે માટે સદા થેબીય.”

ધણીજ કંઈનીય તેણી તેનેથી છુટી યજ. તેણી દુર જઇ તે દીવાનપાનાની અધવચ્ચે ઉભી.

“મગર હું તને સ્વાધી નથી, ડિક. હું તન સ્વાધી નથી. અને તે છતાં તું જતરી કરેલ, તે શું કંઈએ ઉપવંતનાર નથી! શું તે મને કહ્યું નથી કે મારા મજન સજે તે કંઈ બીજાના હાથની માંગણી કરી છે! તે પછી આટલીજ વારમા એક બીજ સાથે જોડવાની રમત રમતી એ શું વાજતી છે!”

આ એકાએક ધર્ષ પડેલા બીજાનામા ગોષા તેણી તે મને દેખતી દોષ, કે જેને તેણી પીછાણતી હતી,

અને જેનામા તેણી વિશ્વાસ મેલતી હતી, તેવે તેણીને યુવવાયકો નાસીપાસ હાલ જોતાં તે દુઃખી થયો.

“હું કાંઈક નાલાયક બન્યો છું—મારે અત્રેથી રખસદ લેવી જોઈયે.”

તે ખારણા બહારી ગયો. તે પાછો ફર્યો, અને બોલ્યો:—“મઘ રાત્રે મેં સીમિલને કહ્યું હતું કે, હું એક બીજી ઓરતને સ્વાધો હતો—તે એક સ્ત્રી સ્ત્રી હતી કે જેણીને હું પરણી શકતો નહોતો—અને વૈંતક તેણીને પરણીને પરણી શકાય તેમ થયું નહવું. મેં તેણીને કહ્યું હતું કે, હું સદા તે ઓરતને સ્વાધો રહીશ. સીમિલ તે બાબે કાંઈ વાંધો ઉઠાડ્યો નહોતો. તે થોભ્યો, અને પાછું આગલ બોલતા માઠ્યું, તેનો સાદ કુચતો હતો. “લેકીન બોલના નામથી કહ્યું, જેન, કે જે આ સધલાં વૈંતક તું મને ખરેખર સ્વાધી હતી—અત કટલીક વેળાએ હું ધારણું કે તું તેમ કરતી હતી—તો હું કહ્યું કે તારા પિતાને ખાતર યા કોઇને પછુ ખતર તે એક પાપી કામ કર્યું છે, તે વાત છુપાવીને તે એક પાપી કામ કર્યું છે.” આટલું બોલી તે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

હાથમાં લેડી જેન કૃતનની વધ તેનીસ વર્ગની હતી, અને ઉદરમાં દસ વર્ગથી તેણી ડિક ઝેન્ટીને સ્વાધી હતી. તેને પરણવાને તેણીએ ના પાડી હતી, કારણ તેણીના પિતા હવે ધણીજ રૂધ વયનો અને બીજકુલ અચકત હાલતનો થયો હતો; વળી તેણી તેને સ્વાધી હતી તે પછુ તેનેથી તેણીએ છુટુંજ રાખ્યું હતું, કારણ જે એક વેળા તેણી તે જાહેર કરે, તો પત્રીથી તેણી પોતાની નયગાછને તાબે યજ પોતાનો બચાવ કરવાને અચકત થઇ પડે તેમ હતું. તથા મરતને તેણીએ તેની આગણી રીકારવાને ના પાડી હતી, અને હવે આપદે તેની પીરગતી ઓટ યજ હતી.

તેણીએ દિગતથી સધલું સાંખ્યું હતું. તેણી ધણીજ દિગતવાન સ્ત્રી હતી. તેણી પોતાનાં માત્ર પિતાનું એક પુરુ કરજદ હતી, અને તેણીને જન્મ આપનાં તેણીની માતા મરણ પામી હતી, અને ઉદરમાં થોડાંક વૈંત આખમજ તેણીના પિતામાજ તેણીનું સં-

સવ સમાધ ગયું હતું. આર વર્ષની વાત ઉપર તે પોતાની મોટાંમાંથી પડી ગયો હતો, અને તે અકસ-
માત પછીથી તે બીલકુલ અશક્ત બની ગયો હતો. તે
કોઈ પણ પળે આ જગતમાંથી પોતાનો વાસો ઉઠાવી
નય, આ વર્ષના વર્ષો તક બીજાણે પડી રીખ્યા કરે
એવી તેની હાલત હતી. હાલમાં તે નાનાં બાળક
માફક માલ ઉપર રમકડાં સાથે રમતો હતો, અને
હર પળે પોતાની બેટીને હાંક મારતો હતો.

“મોટારો આ અકસમાત થયો તેની આગમજ
જેન કૅનને ધણીક મેળાવાઓ કર્યા હતા, અને તેણીના
ધણીક મિત્રો હતા; મગર આ અકસમાત બન્યા પછી
તેણીએ પોતાનો સમગ્ર વખત પોતાના પિતાની
જ્વલન પાછળ રોકવા માંડ્યો, અને ત્યારે ધણીજ થોડાં
લોકો જેઓ તેણીને ધણી વ્હાલથી વ્હાતાં હતાં તેઓજ
માત્ર તેણીને મળતાં, બેટતાં રહ્યાં-હવે આલખાણ
પિછાણવાળાંએને મળવા જેટલી તેણીને કુરસદ નહતી.

ડિક ઝેન્ડલી હર હમેશ તેણીને મળવા આવતો
હતો. તે તેણીના ખારમા નહતો એવા બોટો દેખાવ
તેણે કદી ક્યો નહતો, અને તેઓની મુલાકાત વેળાએ
તેણીની પોતાની લામણીઓ ઉપર કાણુ રાખી ડિકને
એક મિત્ર કરતાં વધુ લાહવો ન આપવાતું કામ
તેણીને માટે કાંઈ સેદ્ધ નહતું. અને હવે-હવે-તેઓ
કદી એવી રવેસે પાછા મળનાર નહતાં. ડિક હવે કદી
પણ તેણીને મળવા આવનાર નહતો, અને હવણું એક
પળમા જેમ સુધે આ પૃથિવેને અધિકારમા મરક કરી
અંતર થનાર હતો, તેમ તેણીની પોતાની જીંદગી પણ
તેણીને અધિકાર જણાવા લાગી. તેણી તે ખારી તરફ
પિંક કરી ઓરડામા પાછી ફરી. જેવી તેણી તે અંધારા
ઓરડા તરફ ફરી કે તેણીને તેના હૃદય કાપડા પાદ
આબ્યા:— “જો તું મને ખરેખરજ વ્હાતી હતી, તો
તે વાત હુપાવીને તે એક પાપી કામ કર્યું છે.” શું
તેણીએ એક પાપી કામ કર્યું હતું? તેણી જાણતી
નહતી. તેણી ખાતરીથી માત્ર એટલુંજ માનતી હતી
કે તેમ કયો સિવાય બીજો ઉપાયજ નહતો. બીજી
ઓરડોએ કદાચને બીજીજ રવેસે કામ લીધું હતો.

તેણી અતિથય યાદી ગઈ હતી. પોતાના એકલ-
વામાં ભોજન માટે તેણીને રૂંસ કરવાનો હતો. તેણી
માલ ઉપર જવાને દાર તરફ ગઈ, તે અગત્ય મોટા
પથરના દારા સામે-જ્યાં લાગતાં તેણીનાં બદનમાંથી
એક મુજરી પસાર થઈ ગઈ, તેણીને લાગ્યું કે, મને
એવી દિંમત છતાં એ રીતની જીંદગી ગુનગરી સહાય
તેમ નહતું.

૨

તેણી સદા એકલીજ પોતાનું ભોજન લેતી હતી,
અને તે કારણે તેણી ત્યાં લાંબો વખત લેતી નહતી.
કોઈક વેળાએ તેણી જમી રહ્યાં પછી લાંબા બેસી એક
એકડી વાંચતી હતી, અથવા પોતાના લુના બટવર
સાથે સેન્ડ વાતચીત કરતી હતી; લેખન આજ રાત્રે
તેણી ગુપ્તગુપ્ત પોતા સામે ટીકતી બેઠી હતી, અને ટીક
અને તેણી વચ્ચે જે બની ગયું હતું તેના ખ્યાલ કરતી
હતી. તેણીના પિતાને નોક્રા અકસમાતની એકજ
દીવસ આગમજ તેણી કેટલી બધી સુખી હતી-આખા
લંડનમા તેણીના પિતાના આ મકાનની અનેક તારીફો
થતી હતી; મગર તેણીને મારેતો તે સદાનું સુતુ અને
ગમજોર હતું.

તેણી એકાએક સાવધ બની. આ તેણીની કેવી
નજાણ! તેણીનો પિતા હજી હૃદયત હતો; તેના વના
તેણીની જીંદગી મેશક સુની હતી!

અકસમાતથી તેણીનો પિતા બેધ્યાન અને
અશક્ત બન્યો તેની આગમજ તેણીને કદી ખ્યાલ
વરીક આવ્યો નહતો કે તેણી તેને કેટલાં બધાં વ્હાલથી
વ્હાતી હતી. મગર હવણું, ત્યારે તે નાનાં બાળક
માફક ચિરકાઉ અને ચિંચરાકાર બન્યો હતો, ત્યારે
તેણી તેને એટલાતો પ્રિદ ખારથી વ્હાતી હતી, કે
જેવી રવેસે તેણીએ કદી કોઈ આદમ જાતને વ્હાણું
નહતું.

પોતાનું ભોજન લઈ તેણી પોતાના પિતાના
ઓરડા તરફ માલ ઉપર ગઈ. આ ઓરડો કુસાદે અને
અધિકાર હતો, તેમા એક પથરની બાવિલી મોટી સગડી
હતી. ત્યાં ધણુંજ થોડું રામરમીયું હતું. ઓરડાની
વચ્ચે વચમા એક મોટો અસલી લપનો પલંગ મેલેલો.

હતો. થોડી મિનષતીનો કાંચો ઉમરા તે બીજાણું ઉપર પડતો હતો, તે સિવાય તે આખા ઓરડામાં અધકાર વ્યાપી રહેલો હતો. જેવી જેન ત્યાં દાખલ થઈ કે એક નર્સ હકી ઉભી થઈ, અને તેણીને કાંઈ કહી ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તે પશંગની ઉપર એક આકાર પડેલો હતો, તેનું માથું એક તકીયા ઉપર મેલેલું હતું. તેની આંખો બંધ હતી, અને તેનું તવાયતું શરીર બીજાનામાં લાગેજ નેહ શકાયું હતું. એક વેળાના નામના પામેલા મોટા હોડ વેલેડતું જે સર્વસવ બાકી રહ્યું હતું તે આ હતું.

આ ઘરડો હોડ પોતાનાં મનની અસ્થિર હાલ-તમાં પતરાંના બનાવેલાં સાકરો સાથે રમતો હતો, તે તેની બીજાણી નજીક એક નાની મેજ ઉપર ગાંધી મેસેલા હતા, તેમાંના કેટલાંક પડી ગયલા હતા. તેને જેન કંનને ઉચકી પાછા બરાબર ગોઠવ્યાં. તે પછી તેણી તે પશંગ નજીક બેઠી અને પોતાના પિતાને જેવા લાગી, તે વૃષ મઈ અજાડ પછાડ કરતાં બડ-બડવા લાગ્યો; જેનો અર્થ 'તમે કેમ છો?' એવો થતો હતો. આવીજ રહેસે તેણીએ બીજી કેટલી બધી રાતો સુધી તેની સંવાળ લીધી હતી.

આ એકાંત કલાકોમાં કેટલી બધી વખત પહેલાં નામરજી છતાં, અને ઉલટ ભેર તેણીના ખ્યાલો તે મઈ તરફ દોરવાયા હતા કે જેને આજે તેણીએ સદાને માટે પોતાથી દૂર કર્યો હતો. તેની સાથે તેણી કેવી સુખી થઈ શકતે, તેણી કેવાં કેવાં કામો બજાવી શકતે! તેણી કેવી વિખ્યાતી મેળવી શકતે! શેષાન હવે-હવે.

સઘડું ખરાસ થઈ ગયું હતું—સઘડું મરણ પામ્યું હતું.

આવા ખ્યાલોમાં તેણી ધીમે ધીમે નિંદ્રા દેવીને વશ થઈ. એકાંતેક તેણીને કાંઈ એક સાદ પડ્યો, જે ગોચા પડોસના ઓરડામાંથી તેણીના પિતા તેણીને હાંક મારતો હોય તેવા હતો. તેણી ચોંકીને જાગતી થઈ.

તે સગડીમાં આતશ પુર નોરામાં બળતો હતો; પવનના મુસવાલાથી તે ઓરડાની બારીઓ હાલવી

હતી. સગડી માંહેલાં આતશના ઉમશમાં તેણીએ જોયું કે, તેણીના પિતા બીજાણીમાં ઉઠી બેઠો હતો.

"જેના"—તે પોતાના અસલ તંદરૂત મોટા સાદ પુકાઈ, કે જેમ અકસમાત થવાની આગમન તે કરતો હતો. એક પળ તે ઝોંકા ખાતો પોતાના બીજાણી ઉપર બેઠો, અને પછી એક ધીમા નિશાસ સાથે તે પછાડાઈ પડ્યો.

હેતવથી ધડકતી છાતી સાથે તેણી તેની ઉપર પાંખી પળી; તે મરણ પામ્યો હતો, તેનો ચેક્રો સૂંદ, શાંત અને અકસમંદ દોરતો હતો; તેની આંખોમાંથી દીવાનાપણાનાં ચિન્હો નાણુદ થયાં હતાં. એકવાર ફરીને તે અસલ હાલતે પોંડ્યો હતો.

૩

જે કલાક પછી સદંતર થાકીને તેણી પોતાના ઓરડામાં જાગે સુતી. જ્યારે તેણી જાગત થઈ ત્યારે તેણીએ જોયું કે સહવારતું જઝખડું થઈ ચુક્યું હતું; અને આખાં મકાનમાં જાંભીર શુપકાદી પથરાઈ હતી. જેવી તેણી પોતાનાં બીજાણીમાં ઉઠીને બેઠી કે તેણીને કાંઈ મોટા ભયની ચિંતા પેદા થઈ. પડેલાંતો અર્ધ ઉઘમાં તેણી સમજ નહીં શકી કે તે ભય માત્ર ખ્યાલી હતો કે ખરેખર. શું તે જઝખલામાં કાંઈ ભયભીન પડાયો જેવાની તેણી આશા રાખતી હતી?

જ્યારે તેણી પુર જાગત થઈ ત્યારે તેણીએ જોયું કે, આ તો તેણીના આત્મા ભયથી કાંપતો હતો. તેણીએ પોતાના પિતાના ખ્યાલ કરવાને યત્ન કર્યો; મગર તેનો વિચાર તેણી કરી શકી નહીં. તે અધકાર ઓરડામાં માત્ર એકજ ચીજ તેણીની સાથે હતી, અને એકાંતેક ગોપા ત્યાં અજવાળું પ્રકાશી નીમળું હોય તેમ તે ચિંતા શી હતી તે તેણીએ જાણી લીધું. હવે ડિક મેન્ટીને પરણવાને તેણી છુટી હતી. પોતાના પિતાનાં મોતનો ઉપયોગ આટલીજ વારમાં તેણી કરતી હતી, તે માટે તેણીનાં બદનમાંથી એક કુમરી પસાર થઈ ગઈ. છેકીન તેણી જાણતી હતી કે, જાણી જોઈને તેજ ખ્યાલ તેણી કરતી નહતી. વેરના દેવતાઓએ એવુંજ નિર્માન કર્યું હતું, કે જે કામથી તેણીએ હાલમાં અથગ રહેલું જોઈએ, તેજ કામ કરવાને

તેણીની આંસુ નાસિપાસ અને થાકથી આજે જ બનેલી હાલતમાં તેણીને લલચારી. તેણીએ ખુલ્લું દીઠું કે, એક અંધકાર જગલમાંથી એક કુદકા સમેત ધરી આવતાં એક વિકાળ પ્રાણી માફક ડિકને પરણવાનો ખ્યાલ તેણીનાં મગજમાં ધરી આવ્યો હતો. એક અવાજ તેણીને કહેતો હતો કે, “ડિક ઝેન્ટલી આગલ બન! સહવાર પડતાં બન, અને તેને કહે કે, હવે તું છુટી થઈ છે, તું તેને સદા સ્હાતી હતી, અને હવે તું તેને પરણશે. પેલી બીજી આસ્તની તું દરકાર ના કર. તેણી સમજી સમજી જશે. તે ઉતાવળો બન્યો હતો, તે કારણે તું તમે બંનેની છંદગી બચાવ કરવી જાણે છે? કદાચને તેમ કરવું તેને માટે મુશ્કેલ થઈ પડે તેમ હોય, છતાં તું તમે બંનેએ દુઃખમાં સજાવું જોઈએ? હરોજ તું મહોં એવાં કામો કરતા નથી? આ વાતમાં કોઈ ઝાંઝો દમ નથી. તારી એકત્ર-વાઈ હાલતનો ખ્યાલ કર. હવે તારો પિતા તારી નજદીક નથી. તારી આસપાસ બીજું કોઈ રહ્યું નથી. તું ઉમરે વધતી જાય છે. જેમ જેમ વયો વહેતાં જશે, તેમ તું વધુ અને વધુ એકલી પડતી જશે—અંધારે ડિકને મળીને તારું દિલ ખુલ્લું કર્યાંથી તું સેહલાઈથી મુખી થઈ શકશે. વળી ઝેન્ટલીને એક કેવો મહોં તું બનાવી શકશે, તેનો ખ્યાલ કર! તારી મદદ વના તે ખુલ્લે પડી સજાઈ કરશે, તેના કરતાં હવેથી આટલો એક નાનો ભોગ આપી તારી સંગતમાં મુખી છંદગી તે જીવે તે તું બહુ નથી! જેન કૈનન જેન કૈનન, તારી છંદગીના ઉંચા સુધી આ તક ચુકાવવા કાળે તું પરનાશે! તારી સામે ડોળા ધુરત્તા તે એકાંતવાસમાં કરવા પાનારા પચાતાપનો ખ્યાલ કર!—તે એકાંતવાસ—તે એકલવાઈ હાલત.”

તેણીને લાગ્યું કે આવી હાલતમાં કમકા સુધી તેણી ખેસી રહી હતી, અને આ સાદ તેણીના કાને પડ્યા કરતો હતો. તેણીને લાગ્યું કે તેનેથી તેણી દુઃખી થતી હતી, અને ગાથા કોઈ તેણીની પાસે એક કચુલાત લેવાને થત કરતું હતું. તેણી ઉંચા કાળે પળાડા મારતી હતી. બે તેણીના કાને પડતો આજે અવાજ બંધ થાય તો તેણી કોઈ પશુ કચુલાત આપવાને તૈયાર હતી.

“હા, હું જરૂર,”—આખરે તેણી ચોટથી બોલી. “તું તે કાગળ ઉપર લખ,”—તેણીના કાનમાં કોઈ કહેતું સંભળાયું. તેણી બીજાણા ઉપરથી ઉઠી, બતી સજાવાળી. અને લખવા માંડ્યું.

“ઠાણા-ડિક, બે તું મને કચુલ રાખે.”

કોઈ અવાજે તેણીને આગલ લખતાં અટકાવી. પેન હાથમાં પકડી તેણી અચાંચ ગઈ તેણીના આંસુમાં બારણું બંધ હતું, છતાં તેણીને ખુલ્લું સંભળાયું:—“જેન, જેન, તું ક્યાં છે? મને તારી જરૂર છે. આ સોલજરો ઉભા રહેતા નથી. મેજ ધણીજ સડકથી છે, અને મારા હાથો મુજે છે. તેઓ માહેકા એક પડી જાય છે, તો સજા સરી પડે છે.” તે મુજતો સાદ આગલ બોલતો ગયો.

તેણીએ પોતાના હાથમાંથી પેન મેલી દીધી. એક પળ તેણી તે આંસુમાં ઉભી, પછી પોતાનું રૂસિંગ ગાઉન લઈ બતી ચુક કરી બાહર આંસમાં નિકળી.

બે ઘડિયાળો એક બીજાના દમનબદો માફક સામસામે ટિક ટિક કરતાં હતાં. હજી પશું તે સાદ બીજુલ ખુલ્લો તેણી સંભળતી હતી:—“જેન તું આવતી કેમ નથી? કેટલાક સોલજરો તો મેજ ઉપરથી નિચે પડી ગયા છે, તેઓને ઉંચકવા કાળે મારો હાથ પોહ્યતો નથી.” તેણીએ પોતાના પિતાના આંસુમાં બારણું ઉઘાડ્યું. તે સાદ સંભળાનો બંધ થઈ ગયો.

એકાએક તેણીની મુખે ટેકાણે આતી. તે આંસુમાં સમજું શાંત હતું. તેણીના ચિત્તાને એકરો ગંભીર અને દમામદાર હતો. તે બીજાણા નજદીક તેણી ચુકવે પડી.

“પિતાજી, મને મદદ કરો. હું બહુજી કે તમે સમજો છો. હું ડિક ઝેન્ટલી આગલ જવા અને તેને કહેવા માગ્યું કે, હું તેને પરણીશ, અને તેણે બીજીને કચુલાત આપી છે, તે થઈ મારે તેમ કરવું ન જોઈએ. ઠાણા પિતાજી, મને આમ કરતી અટકવાને દિંમત જશે. હું જવા માગ્યું. હું જવા માગ્યું. તેમ નહીં કરવાને મને મદદ કરો.”

તેણી પોતાના પિતાની યાદને વળગી રહી. તેણીને લાગ્યું કે તે આરકામાં એક મોટું યુધ્ધ ચાલતું હતું અને તેણી માત્ર તે નિહાળતી હતી, છતાં તેણીની આખી જીંદગી એ યુધ્ધ તરફ તેણીને ધસડી જતી હતી. તેણી જીવ ઉપર આવીને લડી. તેણીને લાગ્યું કે જો તેણી પોતાના પિતાનાં બીજાણા આગળથી એક ડગલું પણ હટશે, તો તેણીની હાર થશે. તેણીના પિતાએ તેણીને ત્યાં અટકાવી મેલી હતી. તેણીને લાગ્યું કે તેણે તેણીને વધુ મજબુતીથી ત્યાં પકડી રાખી હતી. તેના હાથે તેણીની આસપાસ વિંટળાવણા હતા. તેણી નાની હતી ત્યારે જેમ તેણીને ઉંચકીને ઉપર ઉછાળતા હોતો, તેમ તેણે તેણીને ઉંચકી હતી, અને તેની નજર તેણીની ઉપર હતી. તેણે હાલમાં તેણીને ખીજા કોષ્ટના હાથે પેદિયી નહીં શકે એટલી ઉંચી પકડી હતી. આવી હાલતમાં યુધ્ધ મરડી તેણી નિંદ્રા દેવીને વશ થઈ, તેણીનું માથું તે બીજાણા ઉપર તેણીના પિતાનાં હાથ ઉપર મેલેલું હતું.

એવી હાલતમાં કેટલાક કલાકો પસાર થયા પછી ત્યારે તેણી જાગૃત થઈ, અને બાહર દીવાનખાનામાં ગઈ, ત્યારે ત્યાં બીજા કેટલાંક કાગળો જોડે ડિક ઍન્ટલી તરફથી આવેલા એક કાગળ પણ તેણીના જોવામાં આવ્યો.

તે નિચે પ્રમાણે હતો :—

“મારી બહાલી જેન,—ગમ કાલે તારેથી છુટી પડવા પછી હું સીખિય વૉટસનને ત્યાં ગયો, અને તેણીને કહ્યું કે મારી કસ્ટોડિયન પ્રમાણે મારેથી વર્તી શકાય તેમ નહતું. ગઈ કાલની તારી સાંધાની વાતચીત આગમજ મેં જાણ્યું નહતું કે, તું મને આલે થા ન આલે, છતાં કોઈ પણ બીજી આરતને હું મારી કરી શકું તેમ બનવું મુશ્કેલ હતું. આગલ કોષ્ટને પણ વેળાએ મને જે ખ્યાલ ન થયેલો, તે ગઈ કાલે થયો હતો. સીખિય ખરેખર એક ફિરસ્તો છે, અને તેજ પ્રમાણે તેણી વર્તી હતી. અમારી અદરવાની વાત જાહેર કરવામાં આવી નહતી—તે વિષે કોષ્ટને પણ કહેવામાં આવ્યું નહતું—અને હું જાણ્યું કે, કોષ્ટ દીવસે તેણી મારા કરતાં દસ હીરસે સરસ પત્તિ મેળવી શકશે. તું કંઈપી શકશે કે, હાલ તુરત હું મારે માટે ખાસ મગરની લઈ શકતો નથી, એક અકલામમાં હું કેનેડા તરફ ઉપડી જનાર છું, અને ઉનાળામાં પાછો ફરીશ. મને હા, ના, નો જવાબ આપવાને હવે હું તને કદી પણ કંટાળો આપીશ નહીં. એક દીવસે જ્યારે તુને લાગે કે, તું છુટી છે અને મને આલે છે, ત્યારે મને તારે માટે ખોટી થતો તું જોશે.

“તારોજ

“રિચર્ડ ઍન્ટલી.”

બસ હવે વંધુ લખવાની કોઈ જરૂર નથી

શુક્રેશ્વર :—“દરેક ઘેરમાં અકકી મોટી ડીક્કનરી રેહવી જોઈએ.”

બાબુ :—“અલબત્ત, તમે બીલકુલ ખરું કહ્યું લાખ, તે કાગસો વીગેરે દાગવાને માટે ધણીજ ઉધોળી અચીતજ થઈ પડે છે.”

(શુક્રેશ્વરનું કાનું ઝોપા)

“દીલ્લુશ”

તેણી :—“જો હું ગરીબ હતો તો મને શક છે કે તમે મને પરણતો નહીં.”

તે :—આપ જોયું, કહે જે અનાધીયાને ગામની કનવાર. “અરે જે ચીજથી આપણે પ્રદાના હુકમથી દુરજ છીએ તેનો વિચારજ શાનો કરવાનો અને હુઃખીજ શાનું સવાનું ગમે. તે કહે પણ હું તો તું અને તારી પાસે જો છે. તેથીજ યુધ્ધ સંતોષ પામું છું. હવે તો બસ?”

“દીલ્લુશ”

રખને યજ્ઞત તેના દોસ્તદારો તેઓના કામ.

દરરોજનો હીસાબ રાખનાર બેહમન, ત્રણ દહાડાનો હીસાબ રાખનાર મેહેર, શરોશ અને રખને અને રસ્તાખીજને દહાડે હીસાબ લેનાર અહુરમજદ વગેરે.

લખનાર :—મીઠા ધનશુભાઈ માણેકજી વાગ્યા.

(પાને ૧૬૧ થી આશુ.)

૨ ખુ યજ્ઞતના જે મુખ્ય દોસ્તદારો છે તે આપણને ઊશહેન ગેહપરથી જે માલમ પડે છે તે ફક્ત શરોશ અને આસ્તાદ છે, પણ આરદિસર નિઆએશ શરોશ ફરવરદીન, અશીસંગ વગેરે યસ્તોમાં અને મુખ્ય મેહેર યસ્તમાં રખેના હમશરીફો તરીકે શરોશ, મેહેર, આસ્તાદ આવે છે. પહેલવી ચોપડીને આધારે વળી એઓમાં ચમારો થાય છે એટલે બેહમન (લખું મન) મેહેરામ વગેરે હિમેરામ છે. હવે એઓના એક એક સાથે શું કામો છે તે જોઈએ. મેહેર યજ્ઞત રખેના. જમણા હાથ જેવો છે એમ દેખાય છે કારણ કે મેહેર યસ્તના ૨૦ માં કરદા માંથી એમ માલમ પડે છે કે રખેએ પોતાની ફતેહનો પાપો એ મેહેર યજ્ઞતપર રાખેલો છે, જેમકે એ ફકરામાં આવે છે કે “જેને માટે રખે જેણે જાણકું મકાન (સંસાર મંડળ) રચાવ્યું છે, તેણે દોસ્તીની મજબુત ગાંઠ બાંધવા માટે એક રેઠાણું તૈયાર કર્યું છે. શું (મેહેર યજ્ઞત) ઘરનો રખેવાલ, કયાઈ નહીં કરનારા માણસોનો રક્ષણ કર્તા છે, દગો નહીં જાણવાના માણસોને તે ટેકાં આપે છે કારણ કે તારી ઉપર (રખે)એ સંસાર મંડળનો સંપૂર્ણ અને મજદની પેદા કરેલી ફતેહનો પાપો રચાયો છે, તથા એ પાપા ઉપરતો જે માણસોએ મિત્રને કચવાની કાશોશ કરી હતી તેમનો તેમના પાપી પણને હીપ નાશ થયો છે, વળી દોસ્તોને દીની ઉપરથી માલમ પડે છે જે મેહેર યજ્ઞત માણસના શરીર, વચનો તથા નશીબની ઉપર પછુ છે.

બેહમન (લખું મન) એ રખેને ઇનસાફને દહાડે આ પ્રમાણે મદદ કરે છે. જ્યાં સુધી માણસો આ દુની-

આમાં રહે છે ત્યાં સુધી તેઓ જે કામો કરે છે, પછી સારાં કે નહારાં તેનો એ બેહમન અમશાસ-પદ દરરોજ ત્રણ વખત હિસાબ લે છે, કારણ કે પી-આરો, શખ્દો અને બીજાં બધાં મુખ્ય કામોનો હિસાબ રાખવો એ તેનું એક કામ છે, આસતાદ વિશે આપણે ઉપર કહી ગયા પણ સાએસત હાસાએસતના ૧૭ માં બાળના ૪ થા ફકરાપરથી એમ માલમ પડે છે કે જ્યારે રખે એક માણસ પાસે હિસાબ તેના કરતુકનો લે છે ત્યારે તે ત્યાં હાજર હોય છે અને તેને (રખેને) ટોળ કરવામાં મદદ આપે છે.

શરોશ યજ્ઞત અશો લેકોનો અચ્ચા કરે છે તથા પાસબાની કરે છે તથા તેમને પુશ્તજીવ કરવાની સેહલાઈ કરી આપે છે.

મેહેરામયજદ રવાનો ઇનસાફ થયા પછી જો તે રવાન અશો માણસનું હોય છે તો તેને પોતાની મદદ આપે છે અને ચીતવણ પૂર પસાર કરવાની વખતે તેની નીજેહબાની રાખે છે.

અહુરમજદ જે હીસાબ લે છે તે ફક્ત કયામ-તને દીવસોજ લે છે તેનું મળવું વર્ણન દોસ્તાની દી-નીમાં નીચે પ્રમાણે આવે છે. “એક માણસના આ દુનામાંથી જન્મ પછી જો તે એક પાંક આઠમી હોય છે તો તેની જગા મેહેરમાં થાય છે અને ત્યાર પછી તેને કાંઈ પણ ત્યાં પોતાનો હીસાબ રાખવો પડતો નથી, અને જો કાંઈ હીસાબ રાખવો પડે છે તો તે ફક્ત કયામતને દહાડે કે જ્યારે અહુરમજદ, મેહેરમન મહેર, રખે અને શરોશ એઓ જ્યારે દરેકનો એક સરખી રીતે હીસાબ કરે છે ત્યારે એઓનો પણ હીસાબ લેવાય છે,” આ બાળન જરાજરા સમજ પડતી નથી. શું

એક વખત તેને તેના કરતુકના કામનો હીસાબ આપ્યા પછી પાછો ક્યામતને દહાડે આપવો પડે છે અને જો એવું હોય તો એક માણસના હીસાબ થયા પછી તેને પત્ની દુન્યામાં કાંઈ પણ કામ કરવું પડતું હોવું જોઈએ, જો કે એની બીજી કશી સહાયત મળતી નથી.

અને યજ્ઞત અને તેનું પેલી દુન્યાનું કામ, ઇનસાફ કરનાર, અશો માણસનું રવાન અને ખુબ મુરત કુમારીકા, બદ માણસનું રવાન અને બદ ઓરત, ચીનવત પૂલ, છેલ્લી બચ્ચા, સૂખ અને દુઃખ.

દરેક આદમખતને આ કાની દુન્યા ઊડાડીને પોતાના આ દુન્યામાં કીધેલાં કરુકોનો હીસાબ આપવો છે. હવે એક માણસના મરણ બાદ તેના રવાનનું શું થાય છે તેનું વર્ણન વંદીદાદમાં તેમજ પેદેલવી કેતાબો જેવી કે અરદાવીરાકનામું હાદોખત નુસક (જદમાં પણ) મીનો ખેરદ સામ્બેસ્ત લાસામ્બેસ્ત હુન્દહેશ વગરેમાં આવે છે પણ બધી રીતે જોતાં મીનો ખેરદના બીજા બાબમાં ફકરા ૧૧૪ થી શરૂ થાય છે, તેનો હુંક સાર નીચે પ્રમાણે છે, માણસના મરણ બાદ તેનો જીવ ત્રણ દહાડા અને ત્રણ રાત સુધી ત્યાં તે રવાન મુદતું હોય છે ત્યાં લાંબા કરે છે અને હાદોખત પ્રમાણે ઉરતવદ ગાયા ગાયો છે પછી ચોથી બામદાદે જો તે રવાન અશો હોય છે તો શરિય વાચ્યે લાવેો તથા ફતેદમદ બેદરામ વગેરેની મદદથી તે ચીનવત પૂલપર આવે છે, જ્યારે તે પૂલ તેના કામ સારાં હોવાથી પોહોલો થાય છે અને પછી તે રવાન જ્યારે ચીનવત પૂલ પસાર કરે છે ત્યારે તેને ત્યાં એક ઘણીજ ખુબસુરત કુમારીકા કે જેના જેવી આ દુન્યામાં કદી તેણે જોયેલી નહીં તેવી તેની નન્દરે પડે છે. ઘણી ખુશ થાય છે અને તેને પૂછે છે કે અચ્ચે ખુબસુરત કુમારીકા તું કાણ છે ? ત્યારે તે કુમારીકા જવાબ આપે છે કે અચ્ચે અશો માણસ હું કાંઈ ખરી કુમારીકા નથી, પણ દુનિા જે તે પેલી દુન્યાની અંદર સારાં કામો કીધાં તે છે. એટલે તારી કેદાર હું અને ત્યાર પછી પેતા આદમી આગળ વધે છે.

પણ જો તે માણસનું રવાન ખરાબ કામોથી ભરપૂર હોય છે તો ચોથી બામદાદે તેને અસ્તવરાદ, ખરાબ વાચ્યે ફરીજસ્ત દેવ વગેરે મળે છે કે જેઓ તે રખે આગળ લઇ જાય છે પણ મારામાં ચીનવત પૂલ પસાર કરતી વખતે તે પૂલ એક તરબતી

ધારના જેટલો પટલો થાય છે કે જેનાથી તેને ઘણુંજ દુઃખ ખમવું પડે છે અને પડી જાય એવી ધારતી લાગે છે. આગળ આલતાં તેને એક બદસુરતની ઓરત કે જેની બદસુરત તેણે આ દુન્યામાં નહીં જોયેલી તેવી બદસુરત તેની સામે આવે છે ત્યારે તે બીહીને પૂછે છે કે અચ્ચે બદસુરત તું કાણ છે ? ત્યારે તેણી જવાબ આપે છે કે અચ્ચે નાપાક આદમી, જે તે ખરાબ કામો પેલી દુન્યામાં કીધાં છે તેનો હું આકાર છું એટલે તારી તે કામોની કેદાર છે.

આ પ્રમાણે તે બેઠે માણસો પેલા અશો તથા બીજો નાપાક રખે યજ્ઞત કે જે ઇનસાફ કરનારો છે ત્યાં આવે છે ત્યાં રખું યજ્ઞત પોતાના સોનેરી ટોળથી એક બાલ જેટલો પણ ફરક રાખ્યા વગર અને બાદ શાહ અને ગરીબ અશો અને નાપાક વીગેરે સૌને એક સરખા ગણે છે અને ઉપર કહ્યું તેમ કાંઈ પણ ફરક રાખ્યા વગર ઇનસાફ કરે છે.

આ પ્રમાણે ઇનસાફ થયા પછી પાક અશો માણસ ઘણાજ ખુશીઓદાર સુગંધ સાથે પોતાનો પહેલો એક પગ “હુમત” પર ચૂકે છે પછી બીજો “હુખત” પર અને પછી ત્રીજો “હુવરસ્ત” અને ચોથો પગલે તે અશો ચમાન બેહેરત કે જે બધો શોશનીયી ભરપૂર છે તથા જ્યાં સઘળા અમસાસપદો અને યજ્ઞતો રહે છે ત્યાં જાય છે કે જ્યાં તેને ત્યાંના અમસાસપદ અને યજ્ઞતો તેની આ નાપાક દુન્યામાંથી સહીસલામત સારો કરુકોથી મીનોખ જેદાનમાં જવાને વાસ્તે શક્તીવાન થયો તેને માટે તેને સુખારકબાદી આપે છે, ત્યાર પછી તે અદુરમજદ આગળ જાય છે જે અદુરમજદ કહે છે અને કાંઈ પૂછેના એ પેલી લખકાર દુન્યાના રસ્તાપરથી ખાતોછો તથાને પછી ખાતુ સ્વાહીસ્ત જોને મેદીચોજરેમ રોગન કરે છે તે આપે છે અને ત્યાં તે ખુશ ખુશીમાં રહે છે.

એથી ઉલટું પેલા નાપાક માણસના ઇનસાફ પછી તે ખરાબ બદલો વાલી જગ્યાપર જાય છે અને જ્યારે પોતાનો દુશ્મન હલ્લુખત અને હલ્લુવરસ્ત મૂકીઆ પછી રોજબ જે અધકારથી ભરપૂર હોય છે અને તેનોખ બદલો તથા ચાતુકો તે દુઃખ છે ત્યારે જારી કરે છે અને બૂખ ખરાબ મારે છે પણ તેની કાંઈ મદદ જતું નથી પણ એથી ઉલટું તેને તાના મારે છે અને તેને ખીજવે છે અને તેને ખરાબ મીજેતું ખાતુ પીવાને જખરસ્ત કરે છે.

માયાના એક ફકરામાં એમ આવે છે કે જે લોકો અશો હોય છે તેને અશો જરથોસ્ત સાદેબ ચીનવત પૂલ પાછી પસાર કરાવે છે પણ એ તે અશો નથી દેવો તે પૂલ પસાર કરી નથી સકતો.

ત્રે કાલકન.

લખનાર :—જરૂરનાતું મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ પેહેલું.

“ઝપથી આવો, લેડી ફેલીસ અને હું તમને તે બતાવીશ. તમે કહો છ કે ગરીબ બેઠોમાં બેઠી દહેશત બેસાડવા મેં આ છુમાડો ઉડારીયો છે. મગર તમે પોતેજ નજરે જોઈ ખાતરી કરો અને ત્યારેજ તમે માનશો કે છુડો જેનેટ જુકું બોલ્યો નથી. મારાં જવાન લેડી, મારી છુડાપાથી નબળી બનેલી અંખો મને કમતી નથી કે નથી મારું મગજ પોચું બન્યું તેજ ત્રાહીત આકાર માન દસ મીનીટ ઉપર અહીંથી પસાર થયો હતો અને તે હમેશાં આ રસતેથીજ યાછો ફરતો હોવાથી તમે તેને આ તરફથી જોઈ શકશો.”

ફ્રાન્સના ઉમરાવી લેંગ્ડોક કુટુંબનો છુડો કારભારી જેનેટ, પોતાની જવાન શેકાણીને ગીચ આડીઓમાંથી સલામત ચલાવી લઈ જતાં ઉપર પ્રમાણે બોલ્યો.

સુંદર લેડી ફેલીસ હસતે મુખે બીન દહેશત તે કારભારીની પુકે આલતી હતી અને જ્યારે ત્યારે સુધોસ્ત પછીથી બનેલા તે કુદરતના ખુબસુરત દેખાવ ઉપર તેણી વખાણની નજર ફેંકતી.

બેશક ફ્રાન્સના સોનેરી ઝલકાટ વચ્ચે ત્યાંના દેખાવ દેમાગ તર કરે એવો હતો. ઉંચા અને સરખાં ગીચ ઉમેલા લીલા આડોની રમણ ધટા વચ્ચે જુલદ “લેંગ્ડોક કારટલ” આવેશે છે તે કારટલનું શીખર એવા બીજના ચાંદની રૂપેરી કાપલી જેને તે વેળાએ આકારા ઉપર દેખાવ દીધો હતો તે સાથ કાંઈ છુપી મસલત કરવાની મતલબમાં હોય, એ ખીસાલ દીસતું હતું.

તેની જમણી તરફ એક વીરાળ જંગલ આવ્યું હતું, જે તે ઉમરાવી લેંગ્ડોક કુટુંબની મોટાઇ દર્શાવનારી બાપીકી મીલકત હતી. કારટલની ડાબી બાજુએ ઉછળા મારતી મેડીટરેનીયન નદી વહેતી હતી, જેની કંડી લહેણ થણી દીલખુરા લાગતી હતી. અસ્ત યામતા

સૂર્યના સોનેરી ઉજાસમાં નદી માહે પડેલા ફ્રેજસના ગામડાનાં મકાનોનાં છાપરાંના એળા હારેકટાર બેવા જોઈ જાણતા.

આ વાતની શરૂઆતનો વખત ફ્રાન્સના કમન-સીજ રાજ સોલમા લુઇની રાજ્યગાદી વખતનો છે. ફ્રાન્સમાં લોકો રોજા એકઠાં મળતાં અને હુલ્લક ઉઠાવી રાજગાદી ઉધી વાજવાના પ્રયત્નો રચાતા, બે કે હજુ સુધી આ ફ્રેજસનું ગામકું હુલ્લકબોરોથી બચી જવા પામ્યું હતું, પણ ત્યાં વસનારાઓ કાંઈ પેરીસ શહેરની બદબગતીથી તદન અંગણુ ન હતાં.

પરંતુ આ જવાન લેડી ફેલીસને આગતી આદ-તનો અંખો ખાલ પણ હોય તેવું જણાતું હતું નહી તેણીએ ખુશખુશાલ પોતા આસપાસના તે બીનમુગ દેખાવ ઉપર મગશરી ભરી ચમક ફેંકી. આ બાપીકી મીલકત કાઉંટ લેંગ્ડોકની એક પૂરી ભેડી દાખલ હવે પછીથી તેણી પોતાની ચનારી હકદાર મત્તા હતી તે ઉપર ખુરા થતાં તેણી આગળ વધી.

છુડો જેનેટ ધણેજ જંગીર દીસતો હતો. પોતા વાછળ આવતાં તે લગલગ દુગાઇ જેવાં દલકાં પરીરૂપ પગમાંને તે હર પહે ધાસ્તીની નજરેથી દીકનો હતો. તેની સુંદર શેકાણી આલપણમાં તેના યુંઠજુ ઉપર રમેશી હતી અને તે હવે જુવાનીના બહારમાં ખીસી રહી હતી, પણ જેવું તે બચપણ મોજશોખ ભણી, પસાર થયું હતું તેવીજ સુખવાસી જવાની જગાર હતી કે તે માટે છુડા જેનેટને થણી વહેમ પડતી આગાહી ચતી હતી, બે કે, લાવીબ તો તદન બેદના પરદમાં છુપાયવું હોય છે.

“આ જગ્યાએ ઉભાં રહો. લેડી ફેલીસ, હું હમેશાં અહિંજ છુપાઇને ઉભો રહું છું અને અહીંથીજ તમે તે ત્રાહીત આકારને જોશો.”

છુડા જેનેટનું જંગીર ડાચું અને હેખતથી ચમકતા, ડેળા જોઈ ફેલીસના ચહેરા ઉપરનું રંગીનું હસવું

હડી મધુ. તેટલાં એકાએક જોતે તેના ખસાં ઉપર હાથ મેળો " સાંભળો "

એક કઠોર ભારી કોહાડીના કોકાના અવાજે ત્યાંની શાન્તીમાં ધાસ્તી ઉપગમે એવી ખસણ કીધી " હું દર વખતે આવો અવાજ સાંભળું છું " જોતે ધીમે શાંતે બજાયો " અને આ ચેતવણી પછી તે ખચ્ચીતજ થોડા વખતમાં આવે છે "

" પણ જુઓ કાંઈ કામ કરતા નથી, જોતે " લેડી ફેલીસ સહેજ દસતાં ગાલી " કાંઈ નહીં તમે આ અવાજ ક્યાંથી આવે છે તે થોડાંક આદમીઓ લાઇ તમે શોધી કાઢતા ? "

" અરે મારી જવાન જાનુ, મેં એકલાએ આજુ નજમ પુલારી મારું, ખુલે ખુલે શોધ કીધી મગર ફેરવી જાગીન લાગેલી કે ખાડા બોલાવતા મેં જોયા નથી, પડેલાં મને ધણાં ભયનીત ખાલો આવતા હતા. કોઈ પોતાનું પાપ છુપાવવા અહીં ખુન કરેલું ચરીર પાતે મોરાળેલા ખાનના દાટવું હોય અને તે શોધી કાઢવા મેં ઘણી ઘણી તજવીજ કીધી, મગર ફેકટ. તમે જોયો યા ના માનો, લેડી ફેલીસ, આ કાંઈ ભુત પ્રેતના બળા મને તો લાગેલ અને એવાં શેતાનનાં કામમાં મને પડી મને તેના કદેર ખેંચી લેવા ગમતું નથી. આ પરીત મેરી હમો સર્વેને તું બચાવજે; પણ તમે મારું કંઈ ગાન્યું નહીં અને હું ફેકટ નોકરોમાં ગરસાટ બેસાડતો હતો એવું તમે મને કહ્યું તેથી માત્ર તમારી ખાત્રી કરતા હું તમને અહીં લાવ્યો છું. " હવે આ "—તે વધારે બોલતાં એકદમ અચકી ગયો અને ધાસ્તીથી યર યર મુજબ લાગ્યો. તેને ચુપકીડીમાં પોતાની એક આંગળી ઝાડીની ઉપર ટાંકીને બદાર બતાવી, લેડી ફેલીસે ધરતો દીઠે ચીમાઇને જોયું.

એક ઉઝો, કાંઈ કપડાંમાં વીટલાએકો આકાર, ખમા ઉપર પાવડા સાથે આવતો જતો જણાયો. તેના એક હાથમાં પાવડો પકડેલો હતો અને બીજા હાથ ખાલી તેની જાગુમાં લટકતો હતો, અને જતી જતું તેના પાસ કંઈ ન હતું છતાં તેના પ્રગતશીયેથી જાણે આતચના લાડાં નીકલતાં હતાં. મને એવી દીમત રાખતા છતાં એક ઠંડી મુજરી તે જવાન ઊઠીના

આંગમાંથી પસાર થઇ ગઇ, અને જ્યાં સુધી તે બેઠી આકાર ત્યાંથી પસાર થઇ ગયો નહિ ત્યાં સુધી તેણીને દમ લેવાનુંથી પાદ રહ્યું નહીં.

જુલો જોતેડતો. બંદી બજાડતો હતો. લેડી ફેલીસ પોતાની નજાણા માટે પોતા સાથેજ ચુસે થઇ અને હીમત રાખી તેણી બોલી " જડ, એ ફેકટ કોઈ આદમી છે, એ કોઈ બદચિયારમાં અહિં ભમતો ફેરે છે તેમાં તો શક નથી. હું કશું કરજી મારા બધા જોતેડ કે તમે મારી ખાત્રી કીધીજ. હવે હું કદીથી ઉતાવસે મત બાંધીશ નહીં, તમને ખોટી ગપ ઉઠારનાર દાખત કહેવા માટે હું પસતાઈ છું તમે એને ભુત ધોરોજ પણ એ માત્ર કોઈ આદમીનત હોવા જોઈએ. આપણાં નોકરોને લાગી એ આદમીની પુઠે બવો.

" મારાં જાનુ, મારી સાથે કોઈની આદમી આવવાને ખુશી થશે નહીં, કારણ આપણાં તમામે તમામે આદમીઓ ખાત્રીથી માન છે કે આ ભુત છે. મેં પોતે એકવાર એની પુઠ પકડેલી પણ એને એકએક હાથ દલાવીને પોતાની આસપાસ નાહાનાં મોટાં બજાઈ લાડાં ઉઠા કીધા અને એક એવી કદર ખીલામણી ચીસ મારી કે તે હજુરની મારા કાનમાં વાગ્યા કરે છે. તે દીવસ પછીથી હું રાજ તાજની લાલચેમી કરી અહીં આવવાને તૈયાર થતો નહીં પરંતુ માત્ર મારા ઉપરનું તોહમત દુર કરવા હું તમને અહીં લાવ્યો. મને કાંઈ એવીજ ઈસારત યાએક કે આ કાંઈ જુરં બનવાની શરૂઆત છે, પરીત મેરી આપણને બચાવે. ચાલો, લેડી ફેલીસ તમારી દાસી વીકટર વાર જોતી દરો અને કદી જો " માઇ લેડી " જાણુવા પામસે કે તેમનાં લાડાં બેડીને હું અહીં લાવ્યોજ તો તેજુ મારી ઉપર બહુ ખજા થશે. ખોદા ખાતર ચાલો, અને તે કારભારીએ ધર તરફ ચાલવા માંડ્યું. તે જવાન સુંદરી તેની પુઠે ચાલી.

" એ પછુંજ કડંગુ છે, જ્યારે મારા પીના પેરીસથી પાછા ફરસે ત્યારે અહીં ઘણી શોધ થવી જોઈશે. " તેણી બજાડી " હા હું કેવું ઈચ્છુંજ કે કાઢે વેદવા ઘેર પાછા આવે. મેં જ્યારે આ જુનખ

ચાળા માટે લેંગડોક મીલકતના ઉપરી મોં જોયા પીએરને કહ્યું ત્યારે તેને મને શુદ્ધ સુરખ કહ્યો આપણા નામદાર કાઢિટખી કદાચ પોતાના રકબાંધેર પીએરિયું માનશે અને મને હસી કાઢવા નીકલશે, પણ તમે તમારા પીતાશની જરૂર ખાત્રી કરોને કે હું ખોટું બોલતો નથી. જેમ મોં પીએરે કહેછ તેમ હું દરેક આદમીઓને ખીલ ધરાવતો નથી પણ આ વાત વધારે વખત પડતી રાખવાની સારી નથી "

" ખરું, પણ કેટલું બધું અંધારું થઇ ગયું. ચાલો! જે મારા કાઢિનરેસ મમા બાણે કે હું અહીં સુધી આવીછ તો ખચીત તમોને અને મને બંનેને કંપકો મલશે. જલદી ચાલો. " જ્યારે તેઓ ઝાડીમાંથી બહાર પ્રવેશી સડક ઉપર આવ્યાં ત્યારે તેણીએ છુટકારોને દમ બેઝ્યો. આકાસ ઉપર અમકતા સૂતરોઓ ઝડપીત થઇ ચુક્યા હતા. સુપારિતનો સોનેરી અલકાટ હોવ શીકકો રૂપેરી બન્યો હતો. તે શુલકે મહાલની દરેક બારીઓમાંથી ભજુકદાર શેશનીના અલકતા ચોળા બહારના જંગલ સુધી પડ્યા હતા.

આ વેળાએ સામી ટેકરી ઉપરથી એક પાતલો આકાર ઝડપથી કુદકા મારતો નીચે ઉતરી આવ્યો.

" આ મારાં ન્હાનાં હેડી, તમે આવ્યાં કે ? " તે આકાર જે હેડી ફેલીસની દાસી વીકટરનો હતો, તેણી બોલી " તમારાં હેડી મમાએ તમોને જે વખત બોલાવવા મોકલ્યાં હતાં " પછી તેણી નજીક આવી ધીમેથી બોલી " તમે તે બેથું કે હેડી ફેલીસ ? "

" વીકટર તું મને નાપ્રુચ કરવા મંગતી હોય તો એ સવાલ પુછજે " હેડી ફેલીસે ઉગ્રચું " હાલતો હું ઉતાવલમાં છું, મારે તરત મમા પાસે જવું જોઈએ "

વીકટર તાબેશરીથી નખી ચુપ રહી, પણ ફેલીસને જતાં જોઇ તેણી મનસે બચી " એતો નકકી છે કે હેડી ફેલીસે છુત જોયોછ. નહીતર શુદ્ધ જેનેટ મારા તરફ આવી ફેતેહતી નજર ફેંકતે નહી. ખચીત આ ઉમરાવી બાનુઓ કેટલી બહાદુર હોવી જોઈએ. બા, આપરેતો બપોરથી આ છુત પ્રેતના ચાળા માટે આંબેચું ત્યારથી સાંજને વખતે બગીચાની અંદરથી

એક તથુ બેટલુંથી બહાર નીકળવાને છવ માલતો નથી "

હેડી ફેલીસ તુરતજ પોતાની માતાના અધિવાન તરફ ગઇ.

કાઢિનરેસ લેંગડોક એક ધણીજ ખુબસુરત ટેકર વધાર અને દખાબહરી ખાતુ હતી. તેણીએ ધણેજ ભપકાભર્યો પોશાક સળ્યો હતો અને ઝાહોઝસાલી માટેજ તેણી જન્મી હોય તેવા તેણીનો દમામી હાવબાવ હતો, છતાં તે દીવકસ ચહેરા તરફ જોનારા ચતુર આદમીઓ તેણીની આંખો માહેલી ગમી જોઇ લઇ શકતાં તે એક એવી કહી ન બુઝાય તેવી ગમગીની તેણીની સુંદર આંખોનાં ઉઝાણમાં ઉતરેલી જણાતી કે તેનો છાંયો સગ્રામવ તેણીની ચશમોમાં છવાઈ રહેલો હતો. લોકો પહેલીજ નજરે કહી શકતાં કે આ શુલકે મહાલની શેઠાણી કાઢિનરેસ લેંગડોક એક સુખી ખાતુ ન હતી.

પોતાની બેટીને આવતાં જોઇ તેણી પોતાના મખમલી દીવાન ઉપરથી ઉડીને ઉભી થઇ.

" ફેલીસ, ફેલીસ, તું કહ્યાં હતી ? મને ખબર મલી કે તું તારી દાસીઓ વગર એકલી જંગલમાં ફરવા ગઇ હતી. ખચીત ફેલીસ આવો ભટકવારો તારા કાઢિટ પપાને ગમશે નહી. તે તું — "

" હા માતાશ, હું બાણું છે કે પપાને તેવું ગમતું નથી " ફેલીસ તુરતજ પદામણે હલકે બોલી ઉડી. " પણ તેવચુ તો હાલ પેરિસ છે અને મારી ખાત્રી છે કે તમે તેવચુને એ ખામે કાંઈ કહેશો નહી. બહાર એકલું ફરવું હરવું કેવું ખુશનુમા લાગે છે. પપા હમેશાં અરથા ડબ્બ નોકરોના રસાલા સાથે મને ફરવા મોકલેછ તે મને જરા નહી ગમતું. હું તેવી વખતે એકલી ફરતી બેકુતની છોકરીનીથી અદેખાઈ કચં અને તારે હવે મેમી ડીવર, તમેજ મને કહેો કે તેવી એક તક મને મહે તો હું તે પકડી પાડું, અને ચાકેલા નોકરોને જરા આરામ લેવા દઉં તે સારું કની "

કાઢિનરેસ મમા હસ્યાં " હું ધારું મારી દીકરી કે તે કુદરતીજ છે "

" મારા પપાની સખતાઇ મને બીલકુલ ગમતી નથી, હર પહે નેડગહે ડગહે મોટાઇ જાણવાનો ફોડો

મને ગમતો નથી. જીવો મમા, આપણું ખાણુંના અગ્નિવાનમાં નોકરોના રસાવા વચ્ચે બેસીને આણું લાઇએ તેને જાલ અહીંજ આ ઓરડામાં મંગાવે. અહીં એકાન્તમાં તે વધારે સારું લાગશે ” હેડી ફેલીસ બોલી.

કાઉન્ટેસે તુરતજ ઘડ તરફ હાથ લંબાવ્યો. નોકર આવતાં તેને ઘડતા હુકમો અપાયા. ફેલીસ એક ગખમતી ન્હાતું સ્ટુલ પોતાની મમના પગ આગળ મુકી પોતે તેના ઉપર બેસી.

“હવે મમા આપણે અહીં એકઠાં વાનો કરી એ”

“તે પહેલાં તું મને કહે બેઠા કે તું આવડેલા લાગો વખત ક્યાં હતી?”

“તેવી દમ વગરની વાત જવા દેવો, મમા મને આવડે કાંઈ જીજીજ સાંભળવું છે. મમા તમે કાઇથી દહાડે તમારી જવાનીની વાત મને કહેતાં નથી, બોલો, મમા તમે શું જવાનીમાં મારા જોશજ આકરને ઉઠા છતાં હતાં?”

કાઉન્ટેસેને એઢરો કાંઈ દુખભરી યાદથી કુમ-લાઇને શીકેલા ક્ય મારી ગયો. તેણીને ધીમેથી પોતાની બેઠીના રૂપાસા હાથે ઉઠાવી પોતાની ગમગીન આંખે દાખ્યા.

“તે વાતની મને યાદ ના આપ ફેલીસ, પણ સાંભળ, હમણાં તારી ગેરહાજરીમાં મને એક કાગલ તારા પીતા તરફથી મળ્યું છે, તે આવને અકવાયે પેલી-સથી અહીં આવી પુગશે અને તે ધારેજ કે જવાન મારકનીસ એડમીન-ડ-મેરી તેની સાથે અહીં આવશે અને તે માટે તું તેવાર થઈ રહેવા તે ફરમાવે છે” કાઉન્ટેસ હેંગોઝ બોલી.

ફેલીસ ચમકી અને તેણીનો ખુબસુરત એઢરો ઉસકરાટથી રાતો મારી ગયો.

“ઓ મમા” તેણી ફક્ત આટલુંજ બોલી અને હાથોમાં મોંઢ છુપાવી તેની ખજગીથી રડી પડી.

કાઉન્ટેસે ધણીજ હેતથી અને ભારે અફસોસની એક હાથ સાથ વાંધી વળી ફેલીસના બીજાએલા ગાલ ઉપર ટીક દીધી. તે જવાન છોકરી ચુરસાચર ઉઠી, ચોખાજી ફેરા ફરવા લાગી “એ કંટું ધીકકરવા બેજ

છે. એક મુગા જનાવર માફક માત્ર સરખે સરખું આનદાન હોવાથી એકમેકનું જીવર પ્રુછવા વીના જવાન જીવ વેચવા કદારવો? ધણુંજ ઘાટકી” તેણી પોતાના પગે અફણી બોલી “ધણુંજ સરમલકું?”

કાઉન્ટેસ અફસોસનીમાં ચુપ બેસી રહી.

“શું પપા એમ ધારેજ કે હું એક થોભકું છે કે” મને કાંઈ લાગણી કે ઉમેદો હતોજ નહીં. આ મેં આગલથી બેકુનચુની જાંઠીની અદેખાઈનીચ, પણ આજના જેટલીતો નહીજ હોય. હું જનનીજ નહીં હોતે તો કેટલું સારું.”

કાઉન્ટેસે પથર ફાડી બપ એવી ઉંડી હાથ મારી તે સાંભળતાંજ ફેલીસ પોતાનો ઉઠાછોડી ચુસ્સો કાણમાં લઈ ઝડ પોતાની માતા આગળ આવી તેમને વળગી પડી.

“ઓ મમા, મમા, મારાં વહાલાં માયાણુ મા અચીત તમે મારી ઉપર સખતાઇ કરશો નહીં. મારી ઉપર રહેમ લાવો, એ મારા પવાને સમજાવો કે અત્યાં લગન ઉપરથી હાથ ઉઠાવે. આ મારકનીસ પીમે હું કંટું જીજીતી નથી, મેં તેને કહી બોલેા પણ નથી અને બેસા માંગતીથી નથી. એ લગન અટકાવતાંજ બેઠાએ.”

“મને શીકર છે મારા ફરજંદ, કે હું તુંને જરાથી મદદ કરી શકશ નહીં” ધણીજ ગમખારીથી તેણી બજડી.

“એ કાઇનેથી મારાં સુખની પરવાહ નથી?” તેણી ચુરસાથી પાછી બખાલી.

“ફેલીસ” અતિ મીઠા કરગરતા આગળે કાઉન્ટેસ ફક્ત આટલુંજ બોલી અને જવાન હેડી ફેલીસ તુરતજ મારી માંગતી ચુંકણુ પર પડી “મને માફ કરો મારાં મીઠાં મા પણ તમે કહીથી ખ્યાસ કરી શકશો નહીં કે હું કેટલું ખયું છે —”

“બોલો સાહેબ છે કે તારું દુઃખ હું સમજી શકું છે, મારી બેટી તે માતાએ મુજતે હોડે કહ્યું.”

“અને તમે મારો વાંક બેતાં નથી કેની મા?”

“મારી દીકરી તારો કમુરતો નહીં. મગર એક નાદાન પછી બંધ સગીયાના પાંજરામાંથી છુટવા જેમ માથું અથાણે તેમ તું કરેજ. તું જાણેજ કે એ ચોકકું

હવે કદીથી અટકી શકનાર નથી, ત્યારે નશીલ સામે લડત કરવી સજાવાર નથી.”

“ઓ ખોદા”. તેણી બગડી.

તેણીની માતાએ આગળ ચલાવ્યું. “મારી બ્હાલી ફેલીસ, કાં નહીં મારકનીસ એક તારે લાપકનો શુરો જવાન હોય, મેં આજ સુધી ધણી બારીકોથી તારા ઉપર નજર રાખીછ અને મારી ખાતી છે કે તે કોઈ ઉપર તારું દીલ બાંધ્યું નથી ત્યારે કા નહીં તુંને મારકનીસ એકદમ પસંદ પડી આવે.”

“નહી, તેમ જનનાર નથી. ફક્ત મારાં તામ અને મારી દોલત ઉપર મને પરજુતા તૈયાર થનાર એક મઠ કદીથી શુરો કહેવાએજ નહી—”

“પણ બેટી તું ભુલી જાએછ કે તે તો આપણું શેહરનો સ્વયેજ છે. કાન્સમાં એકમેકના છગર કરતાં એકમેકના ખાનદાન તપાસીનેજ જોડાં સંધવામાં આવે છે, હું જાણુંછ કે એ જગતી રસમ છે પણ અફસોસ, મારાં બચ્ચાં કે તેમાં હું કોઈથી રીતે અટકાવ નાખી શકતી નથી. તું હવે સમજમાં આવીછ ફેલીસ અને એટલું તો જોઈ શકતી હોશે કે તારા પીતા અને મારા વચ્ચે કેટલો બધો તફાવત છે છતાં:—”

“હું તે જોઈ શકુંછ, નહાનપણથી હું તે જોતી આવીછ. તમો કહ રીતે આપણી ચીતકત પરના બાકુતો સાથે વરતોછ અને બાવા કઈ રીતે તેઓ સાથે ચાલે છે તે હું જાણુંછ. જ્યાં તમે જાઓછ ત્યાં દરેક જણુ તમને હકતે મેઢરે આપકાર આપેછ, જ્યારે પપાને જોઈ ધણીકોતો ડરેચો મોઢડું મરડેછ અથવા તેવજુને પ્રસામ કરવા ખાતર ધરમાં બરાઈ જાએછ. તેવી વખતે શરમીંદગીથી મારા માલ જરી જાએછ. પણ તે છતાં હું દીલસે કમુત કરુંછ કે એમાં બધો કમુર મારા પીતાનોજ છે. ઓ મમા, એવજુ એટલા સખત. એટલા દદ બહાર બે રહેમ કાંઈ છે ?”

“હય, હય, મારી દીકરી, તુંને એમ બોલવુ યાને નહી” તે માતા બગડી.

“મમા, મને ધણીવાર એમ લાગેછ કે તમે પપાને પરજીજ કેમ ચડીયાં દરો. તમે આવાં ખુનમુરત દવાણુ ધર્મી—”

“જસ બચ્ચાં, બચ, તારા પપાને લીધુપસતી દેનારો એકથી સખુન મારે સાંભળેસો જોઇએ નહી કારણુ તે મારો ધણી છે. હું ખરા દીકરી હુંજુછ કે આપણા મેહનતુ બેટુનો તરફ તે જરા વધારે રહે-મદીલનો બને. આપણે દરેકજણુ ખાખી વગરનાં તો જાએજ નહી—”

“જલ્લે મારાં ફેસનાઈ ખસતતનાં માવમાં કાંઈથી ખાખી હોએની ?” ફેલીસ બગડી.

“ફેલીસ, મને મારે લગતો વીચાર કરવા મમતો નથી. હું તારાં સખાનો વીચાર રાતદીન ક્યો કરુંછ. મારો બધી આચાએ મેં જવાન મારકનીસ ઉપર બાંધીછ. મેં હમેશા તેને માટે સાદીજ બગરો સાંભ-ળીછ મારાં બચ્ચાં મારાં ખરા દીકરી આ રીખ:મજુ ખાન ઉપર લે અને નશીબની સાંમે યાતામાંથી બાઝ આવ. ખોદાના શુકર કર બેટી કે તારું દીલ બીજે કંઈ તેં આપ્યું નથી અને હવે મારકનીસ તારે માટે નકકી થયેછ, તો તેને માટે દરેક સારા વીચારો તું કર અને તે તને મમતોજ જોઇએ. ઓ ફેલીસ મેં જે જે ખમ્યુંછ તેમાંથી ખોદાતાશ તારો હમેશા બચા કરો એવી રાતોદીનની મારી હવા છે.”

“તમે મમા—” તે કુખી મુજતો અજાજ સાંભળી ફેલીસ પોતાની માને વગાળી પડી.

“હય, હય, બચ્ચાં, નોકરો ખાણુની દૂ લાવેછ—”

તેજ વખતે થોડાક નોકરો અંદર આગ્યા અને ત્યાંની મેજ ઉપર ખાણું ગોઠરી બતી વધારે બહુ-કદાર બનાવી પોતાની શેઠાણી તરફની ઇસારત ધનાં પુરતજ આરડો ટોડી ગયા.

પ્રકરણ બીજું.

આપણે ગયા પ્રકરણમાં વાંચી આગ્યા તે પ્રમાણે સંજોડક કારકનીસ શેઠાણી કાઉન્ટેસ સંજોડક અને તેની બેટી ફેલીસ પોતાના આરદાનાં અંકતમાં નોક-રેના રસાવા વગર એકલાં રાતવું ખાણું લેનાં દનાં. કાઉન્ટેસે પોતાની બેટીને ખજાર આપી દતી કે હવે થોડાજ વખતમાં તેણીનો પીતા પેલીસથી પાઠે ફર-

તે ઉતર એક આવર કાઢી પેહડી લેતે, તેની ગળ્યામાં એકાદ બે કાગળો તમારે નામનાં, અથવા તમારે નામની પેહટ છુક અથવા નામનાં કાઢી રાખજો; લાસ નહીં મહે તો આવર કાઢ મહે ત્યારે તમે મરી ગયાછો એમ પૂરવાર થશે. હું તમને ત્યાં મલીશ. આવતી કાલ સવારમાં મીઠું સેમ્યુઅલ આડીને તમે મુલેલા સાંભલશો, ચાલો ખલાસ, મારે ખીજા કામે આવડાવનાં છે.”

સેમ્યુઅલ આડી ઉઠીને ઉભો થયો, તેને ટીકી ટીકીને તેના મ્હેરાપરથી કંધક જેવા જણવાની મેહનત લીધી પણ કશામાં હોયજ નહીં તેમ પીંચ્યા બાવા દસ્તા બેઠા.

“રાતે ખાર વાગે !”

“રાતે ખાર વાગે.”

“હું ત્યાં જઈશ ?”

“હું ત્યાં મલીશ.”

આ પ્રમાણે છેલ્લી વાત પછી તે છુટા પડ્યો, ને દુઃખને બંધ કરતા ગયો.

“એ સેમ્યુઅલ આડી જેવો સાદો તો છેજ નહીં, કાણુને છેતરવા આમ્યોછ? અપાટમાં નામ પુછ્યું તેનો જવાબ એક આંગણા ખાધને આપ્યો તે વખતે સેમ્યુઅલ કેહવાતા સાહેબ, તમારા મ્હેરા પરનાં ફેરફારથી બંદા ચેતી ગયો કે તમે મને નોડી કાઢેલું નામ આપોછ. બોળા લટકા અને આલ્યાગપાટ દેખાવા મંગો પણ સીલાસ કંઈ છેત્રાયકે સરસ્વતી માતાનાં મજાનુ જાનીક જણાવ્યોછ. જ્ઞાનનાં પુજરી, જ્ઞાનનાં બંડારી ખીલાં જણાવ્યોછ.” તેનાં જવાબ બાદ નૈશી માહારાજ સીલાસ પીંચ્યા બાવા “તું સેમ્યુઅલ આડી નથી, એમ જાહેર કરનાર લખાણુ મેં તને પરખીડામાં ખીડી આપ્યુંછ, મારી પકડીજ ખાતી છે કે બાલેબાલ સાચાં વચની જણાવો તું માણસ કદીખી એ વિશ્વાસ લઈ કરશેજ નહીં. દાડી ને લવાં ખોટાં હોય તો; હોય ખી: હોયખી:”

તેજ રાત્રે સીલાસ ટાફલગર રકવેર આગળ આવ્યો, કાતેટલાં એક મોટા જેવો આવરકાટ આડીને ત્યાંજ ખોટી રખેતો ઉમેલો સેમ્યુઅલ આડી સામી થયો. તેના

કાટ વળી ધણોજ જુનો અને ચરકુળાં માણસને લાયકનો હતો.

“જરાક લટાર માર્યે? હજી ધણો વખત હાથમાં છે.”

“હું તમારો ફરમાવેલો બંદો છું, સાહેબ.” તે બોલ્યો અને સીલાસ સાથે ચાલ્યો. તેનો હાથ હાથમાં લંબને ઝાડોની ઘંટા વચ્ચે પસાર કરતાં પડીતજ બોલ્યો.

“તમે જાનોછની કે મારો ધરાહો તમને આપઘાત કરાવવાનો છે. હોગી આપઘાતથી તમે હુન્નામાં છંપતાં છતાં મુલેલાં જાહેર થશે. પણ લોક અચાંજ ધણી થશે.”

“જેમ ચચાં જામે તેમ સાઈ માર મોત લોકનાં માન્યામાં ને સાંભલવામાં આવશે.”

“હવે મરવાને થોડો વખત બાકી છે, જુનો શરીરમાંથી એ શરીર સાથે લાગતાવળગતા પણ ધરાવનારાઓ ઉપર કંઈ કશું કેહવાડયુંછ?”

“એક ઇલતુખી નહીં. કંઈ નહીં.”

“વાર ત્યારે. તમારે જે કર્યુંછ તે એટલુંજ કે સામે રહેવો દાદર જણાયજ તે ઉપરથી ચકીને સાંચી પારે ઉતરી, નદીને કીનારેનાં પુલ ઉપર ધીરે ધીરે ચાલ્યો, એ પુલને રાંધેઆંતને જગ્યેજ એક કોન્સટેબલ ઉભો રેહજ તે તમને પુલ ઉપર જકડે નેશે. અડધે રસ્તે જઈ લાગે ત્યારે ધીરેથી તમારાં નામનો કાઢી ધરાવતો પેલો આવરકાટ આંગમાંથી કાઢીને પુલ ઉપર નાંખી જાશે, અપાટમાં આકીને પુલને છેડેનાં ડાબા હાથનાં રસ્તાની પેહડી મલીમાં ૧૪ માં ધર પાસે જઈને ઉભા રહેજો, હું તમારી પાછળજ રહીશ અને ત્યાં આપણે મલીશું. ચાલો, તમે જતા થાઓ, હું થોડે છેડેથી પાછળજ આઉંછ. પુલને અડધે છેડે આવરકાટ નાંખવા બુલતાનાં.

સેમ્યુઅલ આડી કંઈ બોલવા માંડ્યું. પણ વિચાર ફેરવી નાંખી ફરમાવું બળલાવવા ચાલતો થયો. દેખાઈતી મોટી સફેદ દાંડીવાળા તરફ જોતાં તેની ઉમરને: ખ્યાલ કંઈ તો તેનાં પગલાં તેને ધણી નાહતી વખતે જતાવવાનું કરતા.

હું કાચલામાં તે ખુંટી બેઠી હશે. “કેવી વાત હ?” અને પીન્ય હત્યો.

“બીજું શું કે સમુચ્ચ આઈ કાચુ હતો? તેની ફેલીસી ક્યાં છે? તેનાં દોસ્તો કાચુ છે? કાચુને ને ક્યે ટેકાણે ખખર આપવી તે બધું કંઈ ખખર નથી પડતું, પોલીસે આવરકોટમાંથી તેનાં નામનો કાંઈ કાલ-ક્યો તે ઉપર ‘ટેક્સાસ’ અમેરીકા કરીને લખેલું. બધી નજરે જોનાર વાત કેહનાર ફક્ત એકલો હું જ સવારનાં પેપરમાં કોઈ નહીં જણાવેલા સેમુઅલ આઈ નામનો લાંબી દાંડીવાળો ધરડો યુરૂપ નદીમાં આપધાત કરી સુવોણ એવી વાત બહાર થશે. તમે માંગતા તે મલ્યું.”

પોતાનાં મોતની વાત સાંભળી જલજી કેવોડ છત્ર હવે હોય તેમ મોટોરની સીટપર અડેલીને બેસી તે સારી રીતે હત્યો.

“આ ફાસે લગવતાં મેં તમને પાછળથી જોયા, તમને હેલતની ચીંમપારી મેલતાંથી સાંભળ્યા, તમારો મોહ ઉપરનો ડરામણુ મોતનો ખ્યાલ આપનારો દેખ-સાવનારો દેખાવ મેં જોયા, ઓહા! તમે સંપૂર્ણતા ધરાવોજ, મને સુવેલો પુરવાર કરવાનો તમારો નાદનો નાટક ખરેજ ફતેહમંદ છે. પીન્ય હત્યો, ને બોલ્યો.

“હવે વાત એમ છે કે મારેથી કંઈ નવું જ નામ આપવું કેની? તેથી મેં જ્યોર્જ જેક્સન નામ પોલીસને આપ્યું છે, અને લાસ મહે તો મને સેવાય હોટલમાંથી તેડી મંગાવે એમ જણાવ્યું છે. આજે બપોરે તમારા ગયા પછી સેવાય હોટલમાં એક રૂમ મેં ભાડે રાખ્યો. તે પછી શોફરને આ ગાડી લાવી ને ચોક્કસ રસ્તે રાતનાં એક વાગે તે પાર રેહવા કહેલું તેમ જો ગાડી બી તેવાર આવી હતી; તે છતાં તમને લાગ્યા વખત ખોટી રેહવું પડ્યું તેથી ફીક્ષીર છું.”

“જાઓ વખત મને ખોટી રેહવું પડ્યું નથી. હવે આપણે ક્યાં જઈએ છ?”

“કેન્ટ પ્રજામાં મારી એક નાહની કોટજ છે, ત્યાં આપણે જઈએજ. બેચાર દહાડા તુલીક ત્યાં વસ્તીથી દુર રહીને ‘લવી વ્યમ’ ને પ્લાન રચવો હોય તે રચજો. ‘તેટલાં હું’ તમને મુકીને પાછો ફરી,

સવારનાં પેપરો લઈ આવીશ. એમાં તમે જોશો. ખખરો વાંચીને તમને શંતોષ વળશે ખરેખર.”

“ખચીતજ.”

“વળી તમને ગમે તેટલો વખત બી નિક- મુખારક, એ મારી મરીબડી ખુંપડીમાં રવાના થઈ વાંચતની ચોપડીઓ, સારા સારા દારનાં બોધરો સીગરેટો જે માંગશો તે તમારી સેવામાં હાથ મારાં સુવેલાં માંજીસ. તમે મને ચમડીમાં મારી નાંખો તેવા તંદુરસ્ત ને મજબુત જણાવો.”

જનિ ખીલખીલ; અવાજ કરીને ગાળમાં હત્યા. ધીમું સદવાર પડી ચુક્યું હતું, ચુકાખી હંડી વાતી; બપોરે તેં મોટોર પીન્યની નાહની સુંદર વડીમાં દાખલ થઈ દરરોજે ઉભી. ત્યાંથી એક મુક નીકળી આવ્યો અને કુરનસ બગીચી હુકમ લેવા હાથ ટેકી ઉઠ્યો. (કોઈ કેદશે કે નોકર હુકમ આવ્યો ને કમરે હાથ શાનો? પલ્લુ પગ લચકા. ડોકને મરોડ આપી, એક હાથ કમરે દેવો, એ તરફનાં નોકરને શેક તરફ મોટો મહલાએ બતાવવાની શીખવેલું હોયજ.)

“વીસ મીનીટમાં જો જનનો નારતો જોઈએ, ખુદ! પીન્યે હુકમ આપ્યો. “ચાલો સાહેબ, મારું માંજીસ તમને નાહવા, ધોવાની સગવડ કરશે. હવે ફરાગત થઈને ધરમાં હોવો એમજ માનજો.”

તેઓ ત્યાં જરા વારમાં નવા બુના થઈ નારતો, લીધા બાદ ચામમાં જવા પીન્ય તેવાર થી આવી ઉઠ્યો. “તમારો કંઈ હુકમ છે? ત્યાંથી કાવવું હેવું છે?” તેને જતાં પૂછ્યું.

સેમુઅલ આઈને ત્યાંની જગ્યા ઘણી પતેમ વરડા પડતી ખોટી ખુરસીપર અડેલી પડ્યો. મોતનાં સમાચાર!

“તે તમને મનશે. હવે મારે ત્યાં જોઈએ કે ત્યાં પોલીસ શું ધારેજ. આવતાં જુ આવીશ તેટલાં છુક તમારી દરેક-સગવડ સારા ચાલો સાહેબજ.”

એમ કહી સાહેબજ કરતો મોટોરમાં જાણની વાળીઓમાં ચુંટાઈ ગયો.

નેહીને તારી પાસથી માફી માંગી લઉં છ, અને ખરા,
દીલથી તને કાળેલ્યત સિવકારૂં છ.”

“સિકારો છ ખરા કે દોસ્ત?” ફત્તેહથી હરખાઈ
ને હરતા પીન્ય બોલ્યો. “પણ ત્યારે સેમ્યુઅલ ઓડે?
તે કેવો કારૂં?”

“માફ: માફ:” તેને ખાજા બંને હાથો નોડ્યા.
“તે કે?” નહીં જણાવેલો નાંખુસ, પાછો નહીં જણાવેલો
મુઠ્ઠા ગરૂં છ. નોડી કાઢેલો માંખુસ નોડી કાઢેલાં એતે
પુચ્છો છ.”

“સારૂં, સારૂં, પોલીસ માચુકું દીને મરી જશે
યા તેનાં સગાં કે દોસ્તોનો પતો મેળ
પામશે નહીં. એટલી તરફી આપુને બોલો.”
ફત્તેહ બેનદ્રી પીન્યને બનાવવા આવ્યો, અને તેવું
બોલું પકડવા ગયો પણ પોતેજ ફત્તેહ ચમતે માફ

માંગતો બેઠો. “આજનાં દીવસની મારી ફત્તેહની યાદમાં
મારે એક માહલારત કામ કરવું જોઈયે. આ તમે
મને જે રૂ૧ એક હજારનો એક લારી આપો છ, તે
સેમ્યુઅલ ઓડેને નામે તેની યાદમાં હું અને તમે
બન્ને મળીને એકાદ ચર્યમાં તખ્તી કાઢાવ્યે, યા એકાદ
કુવા તળાવ ખણાવ્યે, યા એકાદ હોસ્પીટાલમાં બિઝાંતું
આપ્યે. હું કારૂં છ આ મારી પાત તમને ગમશે!”
ફ્રેડરિક બેનદ્રીએ તેની ધણી તારીફ ગાઈ, આ ઉદ્દેશ
વાંકમ પરથી તે પેસાનો લુખ્યો નથી એમ તેને
જોઈ લીધું.”

“આશીન: આશીન: દોસ્ત, તું તારી વિધવાને
જેર એક નહીં ઉકેલી શકાય તેવું ઉપમાણું ચઢ
પાડો છ. એક નહીં હરાવી શકાય તેવો જાણકાર, ફત્તેહ
હમંદ જાણકાર પુરવાર મયો છ.”

દિવાને શયદા.

રંગ બતલાવ્યો.

(ગજલ)

સનમ તારી લુહાઈનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અચાનક આપત્તિને આ જમાને રંગ બતલાવ્યો,
છગર મહિ હતી આશા ખાલો વસલ પીવાને,
બદલ તે જેર પીવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
શરાબે ઇશકતું આહું, મેં લખપાસે ધર્યું તું પણ,
પિધા વિધું ફ્રેડવા તેને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
બગીચો આ બનાવ્યો મેં હવે નિજ હાથથી હાથે,
પુરો પામાલ કરવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અતિશે જેહમતો ખેચી વફાદારી કરી જ્યાં મેં,
વફાપર બેવફાઈનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
ગરેબાં શાક આ દીધું વહે છે ચરમથી ધારાં,
રે પથ્થર સર પટકવા ત્યાં જમાને રંગ બતલાવ્યો,
તમન્યા તીર ખાધાને હવે શમશીર ના નીચે,
ગરદન આ ઝુકાવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો.

હરથ લવચ દામાણી.

વાધની માફક ઝુનુનથી ડોળા ધુરંતમાં હમારી જાનની વચ્ચે આવી ઉભા. તેવને એમાઇલને ધણાક નાનાવક હીલુપસ્તી ભર્યા બદ સુખનોથી દરમૂત કીધો. તેના પચ નીચેની જમીનને વટીક તેવને ધીકકારી કાઢી એમાઇલ આ બધો વખત એક સંજેમરમરના પુતલાં જેવો રથીર અને સફેદ મારી ગયો પણ તેની આંખ આતસના ગોળા માફક બળતી હતી. મારા જાવાને કશોથી જવાબ આપીયા વના તે યુપસુપ મારી નજદીક આવ્યો અને તદન કહોર મારી ગયેલા ખેખરા અવાજ—જે હલુરથી મારા કાનમાં ધુમેલ—થી તે બોલ્યો, “નશીય સામે વધુવાર લડવું ફેલ્ટ છે. છેલ્લી સલામ. મારગેટ, ખોદા મારૂ બધુ સુખ તુને બહે” અને હું કાંઈથી બોલું તે પહેલાં તે ત્યાંથી ચાલી ગયો. મારા પીતાના રજાવા ધણો કરડો હતો અને મારી દીકરી હું તેઓને તાલે થઈ; અને એમાઇલની છેલ્લી સલામ પછીથી એક માસ મને આ લેંગડોક કાસ્ટલની કાઉન્ટેસ હાખલ અહીં લાવવામાં આવી.”

“ઓ મમા મમા, મારાં ફેરસતાઈ મમા” ફેલીસ કચકાં ખાવા લાગી “ઓ તમે ફેટલું ખમ્યું હોસે—”

કાઉન્ટેસ ગમીથી હસી. “મારા બચ્ચાં ગમગીની કાંઈ હમેશાં આદમીને મારી નાખતી નથી. વળી ભલા પાટરી ઝંખીરકો મને ધણી નશીયત દીધી અને મને શાન્ત કીધી, તેને મને સાફ કહ્યું કે ક્રાન્સમાં એવેજ ધારો હતો કે બાપની મરણ સુજન બેટીઓના ચોકકા ગોઠવાતા અને હું જે ના પાડું તે મારા પીતા ખુદ રાજની પરવાનગી બેળતીને મને પરણારી આપશે, તે કરતાં તો બેહતર હતું કે મારે યુપકીરીથી મારા પીતાની ખાહેસને તાલે થવું. અંતે મને તેમજ કરડું પડ્યું અને તે ભલા ધર્મચુરની નસીયતે મને મારા ચએસા ધણી તરફની ફરજમાં ઓસ્તવાર રહેવા શીખાવી. મારી દીકરી એ ઉપરથી તું જોશે કે તે માખાલુ ધર્મચુરની કબર ઉપર હું દર કીસ્ટમ્સે ડુલ મઠાઉં.”

તારા જન્મ પછી—મારાં સુખ, મારા ઝવેર, મારા ખજાના, તારા જન્મ પછી હું વધારે શાન્ત થઈ. મેં તુને એ વાત કહીમી કહેવા ધારી હતી નહી, પણ હવે તારે માટે એવો વખત આવેલો જણાયેલ કે

મારા ઉપરથી તું દાખલો લઈ શકશે અને તેથી આ હકીકત મેં તુંને કહીલ. ફેલીસ, તું તારા પીતાની મરણની ઉપર વારી થઈ શકશે નહી, અને તેથી મારા બચ્ચાં, મારું કહ્યું માન અને આ જવાન માટે સારા વીચારો તારા મગજમાં એકલા કર અને તું જનમલ-રની ગમીમાંથી બચી જશે.

“તે ભલા માખાલુ એમાઇલને તેને તમે ત્યાર પછીથી કહીમી જોયો કે, મમા?” ફેલીસ પુછ્યું.

કાઉન્ટેસ આ સવાલથી લગાર ચુરસે થઈ પણ શાન્તીથી જવાબ દીધો.

“જે વખત, એક વખત પેરીસમાં જ્યારે હમારી માડીના થોડા ભડકયા ત્યારે તેને મને તદન મોતમાંથી બચારી તે એક સખુનથી બોલ્યો નહી, બસ મને કાઉન્ટના હાથોમાં સોંપી પોતે ટોળામાં યુમ થઈ ગયો. તારા જાવા તેની હરતી વટીક જણાવા નથી.”

“અને બીજી વેળા?” દીકરીએ સવાલ આલુ રાખ્યા.

“અહીં આપણાં મહેલ આગળ તું ન્હાની હતી અને હું તુંને જાગમા ફેરવતી હતી ત્યારે મેં તેને બરાબર જોયો. તે વધારે મજલુન અને દમાગી દેખાતો હતો, તેની આંખોમા તેજ, માખા અને પ્રમાણીકપણાનો છાપ હતો, આપણને જોતાંજ તેને પોતાના જાનને હાથે જાતી ઉપર વાળી મુક્યા”

“અને તમે તેની સાથે વાતો કીધી, મમા?”

“નહી” મારી દીકરી, હું ભુકી ગઈ નહી હતી કે હું કાઉન્ટ લેંગડોકની ધણીયાણી હતી,” કાઉન્ટેસ જવાબી. “બીચ એમાઇલ; હું જે તમારે જોઈ હતો તો તેને બેચાર ઉપકારના સખુને કહી સંભજાવતે—”

“ફેલીસ હું દસમીર છું કે તું વધારે ઉઠાછ્યું મગજ જતાવેલ, આ વાત કરવાની મારી એકજ મકસદ છે અને તે એજ કે માખાપના મતને ના તાબેનાર થવું નહી. આપણાં રાજમાં તેમ બની ચકલુંજ નથી. હવે એલ, ફેલીસ, મારકરીસ માટે તારો શું વીચાર છે?”

કાઉન્ટેસને નારાજ બનેલાં જોઈ ફેલીસ નહી પડી “મમા, પહેલાંતો હું પપાને સમજાવી જોવશ

જોડીને તારા પાસથી મારી માંગી લઈ'છ, અને ખરાં,
દીલથી તને કાબેલિયત રિવકાર'છ."

"સિકારો'છ ખરા કે દોસ્ત?" રતેદથી હરખાઈ
ને હસ્તા પીન્ય બોલ્યો. "પણ ત્યારે સેમ્યુઅલ ઝોર્ડ?
તે કેવો કાર'?"

"માફ: માફ:" તેને પાછા બંન્ને હાથોં જોડ્યા.
"તે કે" નહીં જણાયેલા નાણુસ, પાછો નહીં જણાવો
મહ ગમે'છ. જોડી કાઢે'છ. માણુસ જોડી કાઢેલાં મોતે
પુચ્ચો'છ."

"સારં, સારં. પોલીસ માથુંકે ડીને મરી જશે
મા તેનાં સર્ગા કે દોસ્તોનો પત્તા મેળ
વાવું પાંમશે નહીં. એટલી તરદી આપુને ઝોછી.
રેસર બેનદી પીન્યને બનાવવા આવ્યો, અને તેવું
ધોં પકડવા ગયો પણ પોતેજ ફજેત થઇને માફ

માંગતો બેઠો. "આજનાં દીવસની મારી ફતેહની યાદમાં
મારે એક માહુલાસત કામ કરવું જોઈયે. આ તમે
મને જે ફૌ એક હજારનો એક ભરી આપયો'છ, તે
સેમ્યુઅલ ઝોર્ડને નામે તેની યાદમાં 'હું' અને તમે
બન્ને મધીને એકાદ ચર્ચમાં તખ્તી કોત્રાવ્યે, યા એકાદ
કુવો તળાવ ખણાવ્યે, યા એકાદ હોસ્પીટાલમાં બિજાંતું
આપ્યે. હું કોઈ'છ આ મારી વાત તમને ગમશે!"
ઝોર્ડેસર બેનદીએ તેની ઘણી તારીફ માઈ, આ છેલ્લા
વાક્ય પરથી તે પૈસાનો લુખ્યો નથી એમ તેને
જોઈ લીધું."

"આશીન: આશીન: દોસ્ત, હું તારી વિધ્યાને
જોરે એક નહીં ઉકેલી શકાય તેવું ઉખ્યાલું થઈ
પડ્યો'છ. એક નહીં હસવી શકાય તેવો જાણુકાર, ફતે
હમંદ જાણુકાર પુરવાર થયો'છ."

દિવાને શયદા.

રંગ બતલાવ્યો.

(ગજલ)

સનમ તારી જુદાઈનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અચાનક આપત્તિનો આ જમાને રંગ બતલાવ્યો,
જીગર માંહે હતી આશા ખ્યાલો વરલ પીવાને,
બહલ તે ઝેર પીવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
શરાબે ધરકનું ખ્યાલું, મેં લખપાસે ધર્યું તું પથ,
પિધા વિણ ફેડી પૂ તેને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
બગીચો આ બની ગયો મેં હવે નિજ હાથથી હુયે,
પુરો પામાલ કરવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અતિશે જોહમતો ખેચી વફાદારી કરી ત્યાં મેં,
વફાપર બેવફાઈનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
ગરેબાં ચાક આ દીધું વહે છે ચશ્મથી ઘારાં,
રે પથપર સર પટકવા ત્યાં જમાને રંગ બતલાવ્યો,
તમન્હા તીર ખાધાને હવે શમશીર નાનીએ,
ગરદન આ છુકાવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો.

હરજી લવજી હામાણી.

આદમી આહુતું નથી અને જે મામલો અચીત ગંભીર હોય તો મને મારા ધણી માટે ધણી ચીંતા લાગે છે "

" મમા તેમ છે અરુ. મેં ધણી વખત બોલ પાસ દુવા ચુકારી છે કે મારા પપાને મોઢો દવાલુ રવભાવ બધા. એ મમા, એવળુ આપણા ગરીબ બેહુતો તરફ એટલા સીતમકારક શું કામ થઈ શકતા હશે "

કાઉન્ટેસે એકદમ ધસારતથી પોતાની બેઠાને ચુપ કરી. બહાર કોઇનાં પગલાં વાગતાં હતાં.

" મોં, પીએરી આવે છે. હું એના આપ સાંધે જવા લીસાં પગલાં ઉપરથી પીછાણી શકું છું " ફેલીસ બોલી " મમા તમે એ બે બદામના આદમી સાથે ધણુ તોરથી વર્તજ, મને તો એને જેતાંજ ધીકાર છુટે છે. "

" જટ ફેલીસ, મોં. પીએરી તારા બાવાના વિસવાસુ કારભારી છે " કાઉન્ટેસ બબડી. તેજ વખતે દરવાજો ધોમેથી બોલી એક મધ્યમ વયનો પુરુષ લપકાદાર કપડાંમાં સજ થયેલો અંદર આવીને ઉભો. તે પહેલાં કાઉન્ટેસને નમીયો અને પછી ફેલીસને નમન કર્યું. તે નમનોમાં એમ ખુલ્લો અર્થ હતો કે મારાં લેડીઓ હું તમારાં જેતાબને માન આપુછ પણ તેની આંખો જણાવતી કે તમે મને ધીકારો છ તેની મને પરવાહ નથી, કારણ કાઉન્ટ જેવા સુરખાને મેં એવા રંગાડી લીધો છે કે હું કાંઈપી હુકમો ચલાવરા તોપણ તમે મને કંઈકાડી ચુકશો નહી. કાઉન્ટેસ તેની આ દબાજમ પામી ગયેલી જણાતી.

" મેડમ, તમે મને બોલાવ્યો? " તે નમીને બોલ્યો.

" હા, મારે તમારા સાથ વાત કરવી છે, બેઠક લેવો. " કાઉન્ટેસ બોલી તેણીને હેઠકમ કરતો સત્તાવાન અવાજ અને રાણી મીસાલનો કુદરતી ટેક અને દબાજો બોધ પીએરી એક પલ અંખવાયો. તેણીએ એક નીચી ખુરસી તરફ તોરથી આંગલી દર્શાવેને બોધ છુપા કરનાથી પોતાનો હાથ પીસી પોતાને લાગેલી ખીજવાહ છુપાવવાની તજવીજ કરતો તે અડ બેસી ગયો.

" મેં કાઉન્ટ તરફથી કાગલ મેળવ્યું છે, તેમાં તેઓ ફરમાવે છે આપણા ફેન્સના ગામડાંમાં ધણી તકેદારી રાખવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને આપણી બેટી ઉપર કોઇપણ અંગણાં આદમીને આવવા દેવા નહી, એમ હુકમ ફરમાવવાને કાઉન્ટને ધણું સંગીન કારણ મહેલું છે. " કાઉન્ટેસ બોલી.

" એવા હુકમો ફરમાવવાના સહેલ છે માઇ લેડી, પણ તે બળવવા મુશ્કેલ છે. એ કરતાં તો મેડીટરેનીયન નદીનું પાણી ઓસારવાનું સેહલું પડે! " મોં. પીએરી બોલ્યો. " મારે તે કાગલ જોવું છે "

કાઉન્ટેસ આ નફરદાથી લાલ મારી ગઇ.

" મેં તમને તમારા માસટરનો પેગામ પુગાર્યો છે, એથી વધારે તે કાગલમાં તમને લાગતું વળગતું કશું નથી. " તેણી ચુરસાથી બોલી.

" જેમ તમો મેડમની મરજ, મગર જે કાઉન્ટ પોતે અત્રે હોતો તો આવા તેમનાં ફરમાનનું કારણ શું તે હું તેમને પુછી શકતો, હું ધારું છ માઇ લેડી કે તમે મોતેખી જાણતાં હોવાં જોઇએ. "

તમારે તમારા માસટરના હુકમો બળ લાવવાની ફરજ સમજવાની છે, તેના કારણે જાણુવા મંગવાને તમને કશો હક નથી " તેણી હજુરખી શાન્તી રાખતાં બોલી. "

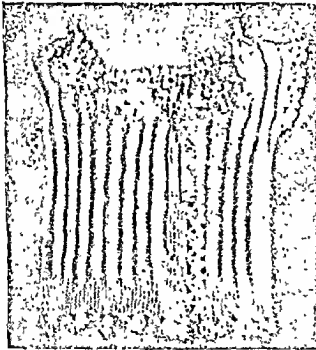
" હીક, ત્યારે તમે મારાં કામમા વચ્ચે પડવાનું છોડી દેવો અને હું મારે કામ કરીશ. હરેક વખતે મુખ્ય બેહુતો મારા પાસ આવવાને બદલ તમારા પાસ આવે છે પછી હું મારી સત્તા ચી રીતે ચલાવી શકું! "

" મારો તમને હુકમ છે કે મારા ગરીબ બેહુતો ઉપર તમારે જુલમ ચલાવવો નહી. તેઓ મારી પાસ આવે છે તે મારી પોતાની આહેશથી છે. "

" હું ધારું કે આ પ્રમાણે તમારા વચ્ચે પડવાનો જવાબ તમને છેલ્લાં કાઉન્ટ તરફથી મળી ગયો હતો. " મોં પીએરીએ એક અદાવતી નજર ફેંકતાં કહ્યું.

કાઉન્ટેસના ગાલ ઉપર ફરી જોરામાં લાલાસ ચડીયો. તેણી પોતાના ચુરસાજ ધણીનું અપમાન થયેલી ગઇ હતી નહી. તેણીએ પીએરીની ના કદરી મારે

“બચાંની ચેડી”

Fancy Needle Work.

કેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—Irene.

બચ્ચાંની પેટી.

નેઇલી ઝીળે:—બે આઉંસ “Lady Betty Ply” ઉન અને નંબર ૧૨ ના હાથીદાંતના સોષાની
૧) તથા ગરકન માટે એક વાર બેળી રીબીન.
સોષા ઉપર ઉંર ટાંકા લેવો, અને ૧૦ હાર.
પેટી થશે.

પેટેલી હાર—સાદી થશે.

બીજી હાર—૧૨ ટાંકા બખીયાના લેવો, ૧૦
સાદા થશે.

ત્રીજી હાર—સાદી થશે.

ચોથી હાર—૧૨ ટાંકા બખીયાના થશે, ૧૦
સાદા થશે.

પાચમી હાર—સાદી થશે.

છઠી હાર—સાદી થશે.

સાતમી હાર—૧૦ સાદા, ૧૨ ટાંકા બખીયાના
થશે.

આઠમી હાર—બધા સાદા થશે.

ઉપથી આઠ હારો છ વખત થશે, ને, જો
મોહોડું બચ્ચુ હોય તો વધારે લાઇન થયજો. જો સાત
વખત થયશે તો ૫૬) હાર થશે.

સત્તાવનમી હાર—પેટેલી હાર માફક થશે,
અને છેલ્લા ટાંકામાં આગલના દોરામાં
એક ટાંકા ને પછવાડેના દોરામાં એક
ટાંકા થશે.

અઠાવનમી હાર—બીજા ટાંકામાં આગલીની
માફક એક ટાંકા વધારે થશે, ને બાકીનું
બધું બીજી હાર માફક થશે.

બીજી ચાર લાઇન તરફ માફકની થયીને નાકેના
ટાંકામાં એકેકા ટાંકા વધારે થયેલા બેળી જો
ચાર લાઇન પુરી થતાં ૭૮) ટાંકા રહેવા જોઈએ.

૬૩ મી હાર—ત્રસ ટાંકા સાદા થશે. બાકીના
બધા બખીયાના થશે, ને અર્ધા માટે ૧૨
નવા ટાંકા લેવા.

૬૪ મી હાર—બધા સાદા થશે, બધા મઠી
૬૦) ટાંકા થશે.

૬૫ તરફ પ્રમાણે ૧૫ હાર થશે.

૬૬) આપણે બધાને માથે આવી પુગીયા.

એટલે ખર્ચાની ૧૫) હાર બધાના થઈને ૧૬ મી
થઈએ. તેમાં બગલ માટે ૨૪ ટાંકા બન કરો ને
બાકીના બધા સાદા થઈ જાવો. ૬૬) સુધ્યા ઉપર
૬૬ ટાંકા રહ્યા. ૬૬) ૮૦ હાર પુરી થઈ.

૬૭ મી હાર—બધા સાદા થશે ને નાકેના
બે સાથે થશે.

૬૮ મી હાર—પેટેલા ટાંકા સેરવી લેવો, એક
બખીયાના થશે, સેરવેલા ટાંકા એની
ઉપરથી સેરવી લેવો.

બાકીના બધા બખીયાના થશે ને નાકેના ૧૦
સાદા થશે.

૬૯-૮૪ મી હાર—૮૧, ૮૨ માફક થશે.

૮૫ મી હાર—બધા બખીયાના થશે. છેલ્લે
બે સાથે થશે. ૬૬) સુધ્યા ઉપર ૬૧
ટાંકા રહેતા જોઈએ.

૮૬ મી હાર—સાદી થશે.

૮૭ મી હાર—બધા બખીયાના થશે, ને નાકેના
૧૦ સાદા થશે.

૮૮ મી હાર—સાદી થશે.

૮૯ મી હાર—તરફથી પેટેલી હાર માફક
થશે ને બગલ આગલ એક ટાંકા વધારો.

૯૦ મી હાર—એક ટાંકા વધારો ને બખીયાના
થશે. નાકેના ૧૦ સાદા થશે.

૯૧-૯૨ મી હાર—૯૯ ને ૯૦ માફક થશે.

૯૩ મી હાર—૧૪ ટાંકા સાદા, એક વધારો
અને ૨૪ ટાંકા ખમા માટે નવા લેવો.
બધા મઠીને સુધ્યા ઉપર ૬૦ ટાંકા થશે.

૯૪ મી હાર—સાદી ગુથો.

૯૫ મી હાર—દસ સાદા, બાકીના બખીયાના.

૯૬ મી હાર—સાદી ગુથો.

હવે બીજી ૧૩ હાર તરફ માફક ગુથી જાવો અને ૧૨૦ મી હાર—ગુંચી વેળા આગમ માફક ખસાં આગવળી આઠ ટાંકા બંન કરો, તે-બાકીના સાદા ગુથો.

૧૧૧ મી હાર—દસ સાદા, બાકીના બખીયાના પશુ ઉદ્દેશ બે ટાંકા સાથે ગુંચા, જેથી એક ટાંકા બાંધી શકો.

૧૧૨ મી હાર—એક ટાંકા સેરવો, એક સાદો સેરવેલા ટાંકા ગુથેલા ટાંકા ઉપરથી પસાર કરો. બાકીના સાદા ગુથો.

હવે દરેક હાર તરફ પ્રમાણે ગુંચી.

૧૧૩ મી હાર—ત્રણદની પેટેલી હાર પ્રમાણે પશુ ઉદ્દેશ બે ટાંકા (મળાં આગવળી) સાથે ગુથો.

હવે પછીની મધ્ય દારોમા એજ પ્રમાણે ટાંકા બાંધી કરતા જવું, જેથી મુઠ્ઠા ઉપર ૭૬ ટાંકા રહેશે (અદિયા પીક સર થાય છે) સાત પટા પીક માટે થાય ત્યાં મુઠ્ઠા એ ૭૬ ટાંકા ઉપર તરફ માફક ગુંચી જાવો. હવે ૫૭ મી હારથી—૬૩ મી હાર મુઠ્ઠા ગુંચા જાવો. પશુ ખસાં માટે બાર ટાંકા નવા લેવાને બદલે આઠ લેવો. આથી ૯૦ ટાંકા આગમ માફક મુઠ્ઠા ઉપર થશે. આગવળા ખસાં નેટલું ઉચુ ખમ્મું ગુંચાવા પછી બગલ માટે ૨૪ ટાંકા બંધ કરો, જેથી મુઠ્ઠા ઉપર ૬૬ ટાંકા રહેશે.

૯૨ મી હારથી ૯૩ મી હાર મુઠ્ઠા ગુંચી જાવો. મુઠ્ઠા ઉપર પાછા ૯૦ ટાંકા અને બહાની પાછોલાઈ બરોબર થાય ત્યારે ટાંકા બંધ કરાવો.

—૧૨૧ મી થી તે ૧૨૬ મી હાર મુઠ્ઠા ગુંચી જાવો. ૭૨ ટાંકા રહેશે. હવે બીજા ફેટ થાય છે જે માટે એ ૭૨ ટાંકા ઉપર ૭ સાત પટા થાય ત્યાં મુઠ્ઠા ગુંચી જઈ, પછી માટે ૧૦ સાદી હ ગુંચી, બધા ટાંકા બંધ કરી નાખો. અને ખસાં ભાગને ઘણી સફાઈથી ઝોડી નાખો.

કીનારી—એક અચીના મુઠ્ઠા (Crochet એ ઉદ્દેશ ખસાંના ટાંકા બન કીવા ત્યાંથી ગુથો એક સાંકડી એક ટાંકા છોડી એક આંટા સાથેના ટાંકા * થી ગોત ગુંચી જાવો અને ઉન તોડી નાખો હવે પાછું પેટેલા ટાંકાથી સર કરો અને પેટેલા નાકાગ એક આંટા સાથેના ટાંકા લેવો, ૩ સાંકડી, એક આંટા વગરનો ટાંકા (પીકટ) પાસેના આંટા સાથેના ટાંકા ઉપર ગુથો.

આ માફક ચાર આંટા સાથેના ટાંકાને ચાર હોલ પડે ત્યાં મુઠ્ઠા ગુથો, તેજ ટાંકામાં એક આંટા સાથેના ટાંકા લેવો * એક હોલ છોડી બીજા હોલમાં એ આંટા સાથેના ટાંકા લેવો એક પીકટ એક આંટા સાથેના ટાંકા એક પીકટ, એક આંટા સાથેના ટાંકા * થી છેડા મુઠ્ઠા ગુંચી જાવો.

એજ પ્રમાણે બીજા ખસાં ચરદન તથા નીચે ફેટમા બંધ ગુંચા જાવો.

આચાર્યવર્તના વીર રત્નો.

[૧૮]

મીં 'રત્ન' જન્મશેઠ તાતા.

(વિખનાર:-જે. એલ. ડી. બારલાયા.)

BE GENTLY WISE.

Ye noble few? who here unbending staid
Beneath life's pressure, yet bear up a while;
And what your bounded view, which only saw,
A little part deenidevil, is no more;
The shade of false applause will quickly pass,
And one response to truth expressive all.

(Thomson.)

લોક દિવસને દેહ અંધેલું કરનારા બહુ જુદા છે,
જેને તોફાની છંદગીમાં અરબલીત રહે છે.
પણકંડ તોફાન સમયે આપ મેળે ટપી જશે,
એવું ધારી જેઓ કાર્ય કરવામાં પાછા ન દરશે.
લેચ વિચારેના માર્ગમાં નિયમીત ભય છે,
અને તેમાંજ કાળાઈ તણી સત્યતા સમાય છે.

(જે.એલ.ડી.)

હિંદુસ્તાનમાં આધુનિક કળમાં એવું કોઈ જન-
સેવક હશે કે જેણે વ્યાપાર, ઉદ્યોગના પિતા મહંમ
મી. જમશેદજી નસરવાનજી તાતાજી નામ સાંભળ્યું ન
હોય. તેમના બીજાં પુત્ર મી. રત્નને જન્મ ઇ. સ.
૧૮૭૧ ના જાન્યુઆરીની ૨૦ મીએ થયો હતો.
માતૃભાષાની અને અંગ્રેજીની કેળવણી લીધા પછી
તેઓ સેન્ટ મેરીઅર્સ કોલેજમાં દાખલ થયા હતા.
ઇ. સ. ૧૮૯૨ માં તેઓનાં લગ્ન મી. અરવિંદર
નસરવાનજી સેઠનાં પુત્રો જોડે થયાં હતાં.
મહંમ મી. જમશેદજી તાતાની દેહાવતીમાં
તેઓ મેસર્સ તાતા સન્સની કાંઈ માં ભાગીદાર તરીકે
જોડાયા હતા. અને હાલમાં તેઓ તાતાનાં સખર્ગાં
સાદસાં માથે જોડાયેલા છે. આખા હિંદમાં તો
શું, પણ આખા એશીઆમાં પ્રથમ દરજ્જેનું
આવડું તાજ મહાલ હોટેલ જે ઇન્ડિઅન હોટેલ્સ
કં. લી. ને હરતક છે તે સંસ્થાના તેઓ પ્રમુખ છે.
તે સીવાય લગ્નન આતેની મેસર્સ તાતા લીમીટેડ, અને
અંગેની તાતા આર્વર્ન એન્ડ રીલ્સ વર્ક્સ; તાતા
હાઇડ્રો ઇલેક્ટ્રીક પૌરર સપ્લાઈ કં. લી.; તાતાની
સર્વે મીલ્સ; આઈન લેડ માઇનિંગ કં. લી.; વગેરે
ધણી. સંસ્થાઓના નેઓ ડાયરેક્ટર છે. હિંદુસ્તાન-
માં તેઓની માલિકીની ધણી મીલકતો છે. તે
ઉપરાંત ઇંગ્લેન્ડનાં મીડલ સેક્ટસ પરજણામાં ટવીન્કેમ્બે

ખાને તેઓની જગ્યા છે, જ્યાં તેઓ વર્ષમાં થણા માસ
સુધી રહે છે. યોગ્ય સમય ઉપર તેઓએ પાટલીપુત્ર
ખાતે શોષ ખોલ કરવા વાસ્તે મદદ આપી છે.
પુરાણી વરગુઓના સંચક અને સાહિત્યના તેઓ
વિભાગી છે, અને તે માટે તેઓએ જે મદદો વખતો
વખત આપી છે તે પ્રશંસાને પાત્ર છે.
સરવન્ટસ એક ઇન્ડિઆ સોસાયટીને તેઓએ
સંખીન મદદ કરી છે અને દેશનાં હીને લખતી
બીનાઓમાં તેઓ છુટે હાથે મદદ કરવા રૂલા છે. આપણી
તરફ ખુબી દર્શિઓનાં ઉપચાર શુદ્ધ, દક્ષિણ આફ્રીકામાં
દીક્ષિતોનાં ફુઝખ નિવારણાર્થે અને તેનાં અતેકાનેક
સ્થળોએ તેઓએ જેટલી મદદ આપી છે એટલી ભાગ્યેજ
બીજા કોઈ મુજબના ચહેલીએ આપી હશે.
સુસાહરીને તેઓને ધણો શોખ છે, અને સુખા-
શરી કરવામાં તેઓને જરાપણ કટાણો હોતો નથી.
તે સિવાય ગાડાપાનની રોપણીમાં પણ શોખ ધરાવે છે.
યોડરચારીનો પણ સારો શોખ છે. પૈસાદારના પુત્ર
તરીકે યુવ ન ગાંતાં આપણે તેઓની ઉદારચિત્ત તરફ
નજર કરીશું તો જણાશે કે પરમેશ્વરે તેઓને જે
અખુટ દોલત આપી છે તેના તેઓ સઃ ઉપયોગ કરે છે.
ચાહુ પ્રાસની વીસથી તારીએ તેઓને સુમાવીસમું વર્ષ
સર થયે; જે આપણે ઇચ્છીએ કે તેઓને દીર્ઘાયુની જનાવી
હિંદુસ્તાનના લાભનું નિયત કાઇ કરવાનું જોમ જશે.

તે શું હુંજ હતો ?

(એક દુઃકી વાર્તા)

લાખનાર 'રશીક'

હું ધારતો હતોજ કે મેરપતવારે સહવારે મારાથી ઓશીસમાં દાહમસર જવાશે નહીં; અને તેમ ધારવાને મારી પાસે ધારણ હતું.

સહવારે છેક હું અમુરેથી ઉઠ્યો હતો, અને તેમાં મારો ખર્ચ પુછો તો વાંક નહીં હતો. આજ ત્રણેક દહાઝ થયા રાતે મને બરાબર ઉંઘ નહીં આવતી હતી અને જો ઉંઘ આવતી હતી તો કાણુભણે શા સળગાસર બેચેની એવો ગલળો કરતી હતી કે તે રાત મારી સારી જતીજ ન હતી; તેમાં બુધવારની રાત તો મારી એવી ગમ કે મુતો ત્યારથી તે ઉઠ્યો ત્યાં મુઠી મેં દરેકે દરેક કલાક ગણવાજ કીધો. ત્યાર પછી કાણુ ભણે ક્યારે મારી આંખ લાગી તે વાર જોઈ જોઈને મારી ઘેરવાસીએ મને જવારે મારા બારણા ચોંટી શાઈને સળગાઈ કીધો ત્યારેજ હું જાગ્યો; ત્યાર બાદ તૈયાર થતાં કાલરતું બદન પડી ગયું જે જેમતેમ ધણા વારે શોધી કાઢ્યું, ત્યારે છુટ પેહેરતાં છુટતી ઘેસ મુદી ગમ એટલે મેંતો જાણ્યું તુંજ કે નવને પંચાવનની ત્રેન જો મને મળશે તો પણ દારીસમાં હું અડધા કલાક લેટ થવસ પણ વળી મને એવો ધખારો થયાજ કરતો હતો કે નવને પંચાવનની ત્રેનથી મારાથી નહીં પકડારો અને તો નહીંજ પકડાઈ, પણ કેવા સંભોગ વચ્ચે ?

રૂઝાનપર જતાં પોલીસ ચોંટી આગળથી પસાર થતાં એક કોન્સ્ટેબલ મારી આગળ આવ્યો અને મને અટકાવી બોલ્યો :

"જરા સાહેબ, એક મીનીટ અંદર આવરો ? એક બંધવાને ઓળખવાને માટે અમને સાક્ષીઓની કાયદામાં ફરમાવેલી સંખ્યા પુરી કરવાની છે."

"એટલે ? તમે શું કહેાછ તે હું સમજી શકતો નથી, અને મારીથી હાલ એક મીનીટથી ચોખાપ તેમ નથી."

તે કોન્સ્ટેબલ ધણા નમાનો હતો તે છતાં મક્કમ રહી બોલ્યો,

"હું દલગીર છેલ્લે સાહેબ, પણ તમારે મારી સાથે આવવુંજ પડશે; ધણું તો તેથી તમને પંચિક મીનીટ મોકું થશે. કલેપાર્કમાં ચપલાં ખુનને લગતી ખીના છે."

"ખુન ? કયું ખુન ?"

"કલેપાર્કનાં એક મકાનમાં જે ખુન થયું તે બાજનાં બધાં પેશોમાં છે, અમે જે એકને તે માટે પંકડાયેાછ તેને ઓળખાવવાનો છે અને તે વખતે જેટલા સાક્ષીઓ જોખ્યે તેમાં એકજ ધટે છે." મેં જોયું કે ઇલાજ નહતો.

મેં આવવાની હા કહીને તે મને પોલીસ ચોંટીમાંની એક મોટા હોલમાં લઈ ગયો ત્યાં દળનેક ખીજા રાખસી હતા જેઓ પણ મારીજ માફક સમજાયલા હોવા જોઈયે. અમેને હારખંધ ઉભા રાખ્યા બાદ પોતાની વચ્ચે એક રાખસને લેઈ બે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ અંદર આવ્યા, જેમની પાછલ પોલીસ સારજન્ટે આવ્યો.

"ચાલ, તું આ ગૃહસ્થોમાં બેળાઈને ફટખી ઉભો રહે" પેલા રાખસને પોલીસ સારજન્ટે કહ્યું, અને તે બાંપડો મારી પાસેજ આવીને ગોઠવાઈ ગયો. તે વિદ્યાળ મ્હેરનો એક રાખસ હતો અને તેણે ખુન કીધું હોવું જોઈયે કે નહીં તે પારખી લેવાને કાંઈ ધણું ચોલાક મેળની જરૂર ન હતી.

ત્યાર બાદ એક ઓરત જે પેલા માથાં ચપલાં રાખસની ચાકરડી હતી તેને અંદર લાવવામાં આવી અને જે રાખસ તેણીના કહેવા પ્રમણે મંગળવારે રાત્રે તેણીના શેઠને મળવા આવ્યો હતો અને જેને તેણીએજ ધરતું ખાલું ઉંઘાડી અંદર દાખલ કીધો હતો તેને

અમારી દારમાંથી એળખી કાઢવાને તેણીને ફરમાવવામાં આવ્યું. તેણીએ અમારી આખી દાર તર પોતાની સોડી જેવી આંખો ફેરવીને જોયું અને મારી તરફ આંગળી કરીને તે બોલી.

“આવ રહેલો તે શખ્સ.”
“તું સોળદર એમ કહેવાને તૈયાર છે?”
“હા.”
“તે કેમ જાણ્યું કે તે શખ્સ એવજુજ છે?”
“એવજુ ખર્માં આગળથી જરા વામાં વળેલા છે. તે ઉપરથી એવજુને કહેવામાં હું એળખી કાઢવા વગર રહેતું નહીં.”

અને તેણીએ જે કહ્યું તે ખરજ હતું, કેમકે ધણુક અબાસીએને આપણે જોયે છે તેમ હું મારા ખર્માં આગળથી જરા વેંકિ વળેલા હતો.

“અરે, પંચુ ભર્માં માંજુસ—” હું બેસવા ગયો, પંચુ મને સુપ કરી દેઈ તે સારજન્ટ બોલ્યો—
“ચાલ જા હવે તાર કામ નથી.”
અને પેલી ચારત ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

તેં ગઈ કે પેલા ખંધવાને લખને પેલા બે કૉન્સ. ટેબલો ત્યાંથી ચાલી ગયા અને અમને પંચુ તે સારજન્ટ ચાલી જવા કહ્યું.

હવે પેલી નવને પંચાવનની જેત હું ચુક્યો કે તે પંજીની જેનેન હજી બીજી આધો કપાક હતો, અને આ દીકરી મને ઉપજેલો કંટાળો અને કચવાટ જાણે થોડો હોય તેમ મને પેલી એરતે પોતાના શેકના ખુતી તરીકે એળખાવી મોલીસમાં મારી ફેરવી કોંઈ હતી!

“હું ઘણો દત્તગીર છેલ્લે, સીસર” તે સારજન્ટ મારી આંગળી ચાલી બોલ્યો. “એવી જુલો વારવાર બનેછ એમ તો તમેથી જાણતા હોસો, પંચુ અમારે માટે તો એ જુલું ધણી કમનસીમ કહેવાય, કેમકે ખુતી સામેનો અમારો કેસ એવી ઘણો નજીબાંય વેલો માની સકાય.”

તે બીચારાને એ મોટી ખોટ ગણતરી લાગતી હતી.

“પંચુ, વાર તમે તો તે માધો ગળકા શેખ્સને પરમ દીને રાતના દીક વાગતે મળવા તો નહીં ગયા હતા?” તેણે મને પૂછ્યું.

“ખસીતજ, નહીં, ને હું જાણુતો બી નથી કે ખુને થયું કેણુ? અને મને તે જાણવાની ક્વચરથી નથી. કેમકે પેલીસના ખામશાની મને ખબર છે” એમ કહી હું ચાલતો ગયો. ખર્ જે પુજો તો મને યાદ છે કે મંગળવારે રાત્રે હું કામપરથી એટલો કાઢીને ઘરે આવ્યો હતો કે નવ વાગ્યામાં હું બોલું મારી ગયો હતો. અતે ત્યારે હું સ્ટેશનપર આવ્યો અને મેં ઉપર કહ્યું તેમ જેનેન વખત હોવાથી મેં એક પેપર ખરીદ્યું અને તે ઉમેળતાં મારી નજર

“સાઉથ લંડનમાં થયલું ખુન!”

એમ ચોક્કાનનારાં મથાળાં ઉપર પડી. એરી દીક માંતું હોયું સોડી બધામ જાવ તેરી ખમરો અકસર કરી હું વાંચતોજ નથી, પંચુ જ્યારે તે ખુન સંબંધમાં પેલી એરતે મને સંદેખો હતો ત્યારે તેને લગતી વિગત જાણવાની જગાસા હું થોળાવી શક્યો નહીં.

પંચુ વાંચું શું? હજીતો શુરઆત વાંચું તેટલાં હું ચોક્યો અને તે પેપર મારા હાથમાંથી પડી ગયું કેમકે, જેનું ખુન થયું હતું તેનું નામ એન્ડ્રુકેવરરોંગ હતું અને તેને તો હું સારી પેટે જાણખતો હતો.

હવે તેનીનો નાજુક ખુનસરત આકાર મારી આંખો સામે આવીને ઉભો. જેવી તે બે વર્ષની રાત ઉપર હતી તેરીજ આજેની મને તે જાણુ. તેણીની ઉપર મારો ઘણોજ જીર હતો અને થોડોકવાર હું બી એવી આશામાં હતો કે તેનું બી હેત. મારી ઉપર હશે અને અમે પરણીને એક થઈશું.

પંચુ તેટલાં તો નાપાક કનેરરોંગ અમારાં બેકેની વચ્ચે આવ્યો અને તેણીને તે જીતી ગયો. નેનસીએ પોતાનાં લગનમાં આવવાની મને ખશી આજુજીવી અરજી કરી તેને લીધે તેણીને બીજાની પરજુલર થતી જોવાને હું ગયો હતો અને તેણીને પાદરને મોઢી

નીકળતો એકેક બાલ મારા મોતના ઘંટના એકેક ટકેરા જેવો મને લાગ્યો હતો.

તેણી પોતાના વરના હાથને દેઢા દેઢ વેળમાંથી ત્યારે બહાર નીકળી ત્યારે તે ધણીજ સુખી દેખાતી હતી, પણ તે ખીચારીના તે સુખી અને સતેથી દેખાવ દેલીજ વારનો હતો, કેમકે કલેવરીંગ કાંઈ સારો ભર્યાર નીવડ્યો નહીં હતો. તે તેણીની સાથે માયાથી ચાલતો નહીં હતો તો નહીં પણ તેણીને મારફાડ કરતો હતો અને મારી નેનસી જોવી અરીજ અને અરવી હતી કે તે કંગાળની મારફાડખી તે ચલાવી લેતે પણ રફતે રફતે તે તેણીથી એવો અલગ થઇ ગયો કે દાઢાડાના દાઢાડા તેણીને તે મોઢ નહી ખતાવતો હતો, અને ત્યારથી તેણીનાં દીલમાંથી ધુણી-મનમાંથી સુખ-અને ન્હેરા પરથી સંતોષ તેણીને સદાનાં છોડી ગયાં હતાં.

લગલગ એક વર્ષ યુધ્ધ મેં તેને નેહ ન હતી અને ત્યારે એકાદ મહીનાની વાત ઉપર તે મને મળી હતી ત્યારે તેનો હાલ ખરેજ દયા ઉપજવવા જેવો મને લાગ્યો હતો, અને જો ખરજ યુદ્ધો તો તેણીનો તે દેખાવ જોયા પછી તેના તે તેના વિચારમાં મને રાત્રે ઉઘ નહીં આવતી હતી. હવે તેણીને તેણીની આ કંગાળીયતમાંથી છાડવવાનો ઇલાજ શું હતો? મને તો એમ લાગ્યું કે તેણી પોતાનાં આ દુઃખમાંથી તેનાં મોતે યાતો તેણીનાં પોતાનાં મોતેજ છુટી યાય. હવે આ અગાધ દુઃખમાંથી તે ખીચારી મરીને છુટી યાય એમતો મારું ચાહવું હતુંજ નહીં અને હોયખી નહીં, અને ત્યારે આજે કલેવરીંગનાં ખુનની ખબરથી મેં જે એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો તે એજ હતો કે મારી નેનસી સદાનાં દુઃખમાંથી હવે છુટી હતી! અને કલેવરીંગનો ખુની પછી તે પેગ પોલીસમાં મેં જોયેલો બધેલો હોય કે કોઇ ખીન્ને તે મને નેનસીનો સાચો દિનાર્યો લાગ્યો.

તેટલાં મોંરી ત્રેન આવી મુઆથી મારા નેનસી વિશેના વિચારોનો રોહ બરછી પડ્યો. આશીસમાં તે દીને 'પણ કામ હતું' એટલે છેક અમુરેથી ધરે આવીને તે ખુનને લગતી મેં હકીકત પુરે પુરી વાંચી.

તે ઉપરથી મને જાણ્યું કે મંગળવારની રાત્રે ૧૦ વાગે કલેવરીંગને મળવા કોઇ શખ્સ આવ્યો હતો. કલેવરીંગની ચાકરી તેને આગળ પીછાણતી નહીં હોવાથી અને તેને પોતાનાં શેઠનાં મકાનમાં દાખલ કરતી વખતે ચ્ચાછતો જોયેલો હોવાથી તેણે પોતાના શેઠના ખુની તરીકે મને જાણખાવ્યો હતો.

હવે પોતાના શેઠ કલેવરીંગને એમ મોડી રાત્રે કોઇ કોઇ મળવા આવતા હતા અને પેલા અમરયા શખ્સની તે રાતની મુલાકાતમાં કશું અસાધારણ જેવું ન સમજતાં તેણીએ તેને તે મકાનમાં દાખલ કીધો હતો.

તે રાત તો એમજ પસાર થઇ, કશું અસાધારણ બન્યું નહીં હતું પણ ત્યારે ત્રીસીસ કલેવરીંગ સદ્વારે ૭ વાગે સર્જાગર થઇ ત્યારે તેણીએ જાણું કે તેણીના વરનું પીછાણું ખાલી હતું. તે પેલી ચાકરી સાથે નીચે ઉતરી તો દોહામાં તે બંનેએ કલેવરીંગને લોહીનાં ખાજોખામાં મુવેલો પડેલો જોયો.

તુરત ત્યાં શોર બહાર થઇ રહ્યો અને દાકતર આવી લાગતાં તેણે તેને ૭ યા આઠ કલાકનો મરણ પામેલો જાહેર કીધો.

જેને ત્યારે તે ચાકરીએ રાત્રે દશ વાગે દાખલ કીધો હતો તેણેજ તે ખુન કીધું હોવું જોઇયે એમ સૌએ નકકી માન્યું પણ જર જાણુસ દર દાગીના અને સખણું જેમનું તેમ હતું એટલે તે ખુનનું કશું કારણ સમજી શકાયું નહીં.

તેની સાથે મને હવે કશું કામ ન હતું મને જે લાગતું વળગતું હતું તે એટલુંજ કે હવે નેનસીનું શું થયો તેનો વિચાર મને પડ્યો.

એ બધા વિચારોમાં હું મશગુલ હતો તેટલાં મારી ધરનાકીએ લાવીને મારા હાથમાં એક કાગલ મુક્યું, અને ત્યારે સીરનામાના અલ્લશે મેં નેનસીનાં હાથના પારખ્યા ત્યારે મારીગી મોકિયા વિના રહેરાયું નહીં.

મેં તે તુરત ઉખેડીયું. તે કાગળ મળ્યું હુકું ને દય હતું. તે દયાથી લખવામાં આવ્યું હતું. તે તેમાં લખેલું ન હતું, તેમ તે જોજો લખ્યું હતું તેની સદી

પણ ન હતી માન મેં અક્ષર પરથી પારખ્યું કે તે નેણુસીના હાથનું હતું, અને તે નીચે મુજબ હતું—

“મારે તમને જેમ અને તેમ જાણી મળવું છે. મારે ઘરે આવવાનું કાંઈ કામ નથી પણ મરકયુરી રોડને નાકે પોષ્ટના થાંખલા છે ત્યાં રોડે આંક વાગે મને મળજે”

આ ભેદી કાગળ મને મળ્યું તે વખતે સાતલે વાગી ચુકેલા હતા અને તે કાગળ વાંચી તેની મતલબ માટે હું તો વિચારમાં પડ્યો.

મને તો તે કાગળ બે મતલબ સર લખાઈ હોય તેમ લાગ્યું:

એક તો એ કે કદાચ નેણુસીની આકરડીને માલમ પાડ્યું હોય કે હું કેાણ હતો અને તેણીએ મને પોતાના શેઠના પુત્રી તરીકે ઝાળખાંબ્યાની વાત તેણે પોતાની શેઠાણીને કહી હોય યાતો નેણુસીને તેણીનાં આ દુઃખમાં મારી મદદની, મારી સલાહની જરૂર હોય, અને તે મીઠી ગમે તેવા ભરમમાં લખાવેલી છતાં મને તે લખવાનું આ હેતુ કારણ વધુ સંભવીત લાગ્યું.

હેતુવા વખતની દશ મીનીટ આગમજ હું મરકયુરી રોડને નાકેના પોષ્ટના થાંખલા આગળ જઈ ઉભો, અને મને ત્યાં આવ્યાને વીસેક મીનીટ થઈ હતું કે ત્યાં નેણુસી આવી પુગી.

તેણીએ અલખત કાગે પોલાક પહેલાં હેતો અને એકાપર બાડે કાગે શુરખો નાખ્યો હતો. તેણી મારી આગળ આવીને ઉભી રહેવાનું તેણીના હાથ મારી હાથમાં હું લેવા ગયો પણ તેણી “નહી” કરી બોલી મારી આગળથી બે કદમ પાછળ હતી.

એ ‘નહી’ બોલતી વખતનો તેણીનો અવાજ નેકે દયાનક હતો તોપણ તેમાં ‘મીઠીક’ અને ‘ધિકાર’ની બેગી લાગણીનો કાંઈક અંશે ‘મે’ જોયો અને મને લાગ્યું કે તેણીની આકરડીએ પેલી પોલીસ પરની વાંત તેણીને કહી જોવાની છે. પછી ‘પરેખર’ તેમની હોય તો મને લાગ્યું કે તે મુન મેંજ કીધું એવો તો શક તેણીને કદી આવવાનું ના જોઈયે.

હું તો તેણીને ટગર ટગર જોતો ઉભો. તેણીની કાંઈજ બોલી નહીં અને એમાંથી એકનાં બોલ્યા

જગર તે સુપકીલી ‘તુટવાની’ નહીં એમ સમજી હું પોતેજ બોલ્યો—

“તમે મને બોલાવ્યો?”

“હા, કેમ કે-કેમ કે-હું તમોને કહેવાનું માંગતી હતી કે મને આપ નીજ મળીય.” એમ કહી તેણીએ એક ચામડાની વોલેટ મારી સામે ધરી જેને મેં મારી પાકેટ છુક તરીકે ટુરત પીછાણી.

“અરે, હા, એ તમોને ક્યાંથી મળ્યો?” મેં અજાબ થઈને પૂછ્યું. “હું તે ગણકાન સહવારની શોધું.”

“તમે ત્યાં મુકી આયાતા” તે બોલી.

“ત્યાં? એટલે ક્યાં” મેં અજાબ થઈ પૂછ્યું.

“હવે ટાંમ કરવામાં લાભ શું મી. જેનકી-સ? હાલમાં નીચે આવતાંજ મને એ મળી અને જેવો મેં તેને ખીચારાને તેની હાથમાં જોયો તેથીજ મેં તે સંનારી દીધી, અને અપારે પોલીસ આવી—”

હવે મને સમજ પડી

“ઓ ખુદા! હું એમ તો નથી ધારતી કે—” જેના જવાબમાં પેલી પાકેટ છુક જે હજીપી મેં મારાં હાથમાંજ પકડી હતી તે તરફ તે પોતાની આગળી ખતાવતી ઉભી.

“હું જો આહતે તો એ પોલીસના હાથમાંજ ચુકતો પણ આગલી દોસ્તીને ખાતર મેં તેમ નથી કીધું.”

નેણુસી, ખુદના કસમ ખાધને ફેફાં કે હું કાંઈ જાણી-સુત કરેજ. આજ વરસ થયું તારાં ઘરમાં મેં પગે ચુક્યોજ નથી.”

“આહો હું કહેજ તે માનવા જેવી હાલતમાં હું જો હોઉંતા-રેવું સારું! હું કહેજ કે હું મારાં ઘરમાં આવેજ નથી તો આપ પાકેટ છુક કેમ, મોતેજ આવીને આવી?”

હું, શું, જવાબ આપું? મારા મગજમાંથી તે વખતે તરેહવાર વિચારો પસાર થઈ ગયા.

“તો, એ નીચું કામ કાંઈ કીધું તે હું જાણતી નથી અને જાણવા માંગતીજી નથી. આપણે એકવાર એકમેકને જાણીતાં હતાં. તેથી આપ પાકેટ છુક તારે સ્વાધિન કરજ, હવે આપણે એકમેકને મળવું નથી” એટલું બોલી તે ફરી અને મારી આગળથી આવતી મધ્ય અને તેણીને મેં ગમે તેટલી બોલાવી પણ તેણીએ મારી તે અરજને કશીજ મચક આપી નહીં.

આપો ઘેના જેવો હું મારે મકાને આપ્યો.
અને જે બાજમાં સદંતર અભણપણે હું ગુચવાયો.
હતો તેનું કારણ શોધવાનાં ફોફટ ફાંફાંમાં પડ્યો.

અંતે ઠાપીને હું સુઘ જવા ઉઠ્યો તેટલાં મારા તે
રમતું ગારણું ઉઘડ્યું અને મારો એક દોરત અંદર આપ્યો.

“અદા જેનકી-સા! બચ્યા, કાંધિ નસીજ કે
આજે ધરે મેળાપ થયો. પરમ દાદાડે રાતેથી હું
આવી ગીયો પણ તું મગયો નહો.”

“પરમ દાદાડે રાતે? કયારે, મંગળવારે? મને
મારી ઘેરવાણીએતો નહોં કેશું કે તું આયોતો?”

“ઘેરવાણીને શું દરકાર પડીજ અને મારા
આપ્યાની બજાર કદાચ તુને કહે—નહોં કહે તેથી
તો હું તારે માટે ચીટી મુકી ગીયોતો.”

“પણ હું મંગળવારે રાતે તો બહાર ગીયોતોજ
નહોં? હું તો જમદી સુઘજ ગીઓ હતો!”

“તું બહાર નહોં ગીયોતો? તારે કયાં દવો?”

“ખીજાણીમાં, નવ વાગ્યામાં હું સુઘ ગીયોતો.”

“ન જ કોણને સમજાવેજ? હું તારા સુવાના
ઠાણમાંથી જમ આપ્યો તો—તો ખીજાણું જેવું ને
હું ખીજાણું દવું.”

“ખીજાણું જેમણું તેમ હવું? એ શું બહેજ?
કેટલે વાગે?”

“આશરે દશેક થયલાં હોસે.”

“પણ દોરત હું સવા નવેકે સુઘ ગીયો તે
છેક સહવારે ઉઠ્યો.”

“નોનસ-સ હું કેમ માનું? મેં તારું ખીજાણું
ખાલી બોયું; તારો રગ તારા પગ આગળ પડી
બંધ ગોઠવેજો હતો; દકથો બરાબર હતો અને ચાદરપર
એક કરચલી નહતી—પણ છે શું? કાંય આટલો શીકડો
કાંય મારી ગીરોજ?”

“તું—તું—ખરેજ કહેજ કે હું દસ વાગે મારાં
ખીજાણાંમાં સુતેજો હતોજ નહોં?”

“હા, હા, પણ તેમાં એટલો બધો ગમરાપજ
કેમ? એમાં શું? પેલી તારી ઉંચાં ચાલવાની આગલી
આદત પાછી તુને પડી હોસે, તું રકુસમાં હતો—”

દેવો, હું થોભાજી, દવે ગમે તો પોલીસ આવે
ને મને પડે, જ્યારે મારી બદનામીથી નામોલીમાં
જનારું મારું કાઢજ નથી તો મને શું શીકર છે?
તેણી તો છુટી? અને તે જ્યારે પોલીસ હતી કે
આપણે બેઠેએ દવે મળવુંજ નહોં? ત્યારે તેણીએ ખરીજ
આગાહી છાપી હતી.

નૂતન વર્ષાભિનંદન.

સાખી,

સન ઓગષ્ટીસો પંનરે, હિન્દ રહેા દુષ્કાસ;
રિષ્ધી સીધી પામો સુદા, એ ઉરતી છે આય.

ગાંડ.

વિભૂતું સહાયતા દેને નવા આ વર્ષની માહે,
કૃપાશુ કષ્ટ તું દરજે નવા આ વર્ષની માહે;
અમી નીધિ ઉછળીને સદુ સંચાર ભોજવજે;
હુસાસે શખજે નીચાલીન નવા આ વર્ષની માહે;
સફળતા આપજે સરવર ભજવતા ભાતે ભુખીમાં;
પુરણ કીર્તિ પ્રકાશે હાં! નવા આ વર્ષની માહે;
પ્રિતે પ્રભાતની આસીવ, અપુ જ્યોર્જ પંચમને;
વિજયવર આપજે તેને, નવા આ વર્ષની માહે.

“શાયદા.”

લખનાર—શ્રીરાઝ શેઠરીઆર કાપડીઆ.

(પાને ૧૮૭ થી આરંભ.)

આગસ લખેલી એક નાના બાલકથી તે ધડપણની મરણ સુધીની અવસ્થામાં આપણે અનુક્રમે જોઈ આવ્યાં છે પોતાની માતા ગોદમાના સુખથી તે ધડપણ સુધીની દરેક સુખ જેવા કે રમત ગમત, અભ્યાસ, ધર્મ, રોજગાર, સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, દોલત, ધરખાર વગેરે અનેક એવી મનની માત્ર માની લીધેલી સુખ. આપનારી અજ્ઞાનમાંથી કોઈપણ સીજ તેને સ્થાપ સુખ નીરંતરની નર્મીતાઈ અથવા તો પરમતત્ત્વની અપાર શાંતિ આપી શકતી નથીજ, પણ એથી ઉલટું જ્યારે કોઈ માણસ નાનપણથીજ પોતાની જાતનો તેમજ પોતાના પેદા કરનારનો વીચાર કરીને પોતાના મનને તેવીજ બાળદત્તી અભ્યાસ પાઠ્યો હોય છે તો તે માણસ પોતાનાં યથાર્થ કાર્ય પોતાની શક્તિ અનુસાર કરેલું હોવાથી હર હમિશ છેલ્લી ધડી સુધી સર્વોત્તમ સુખ અને પરમ શાંતિ સાથે તે દાદગરની દરખારમાં જવાને ખુશીથી તૈયાર હોય છે.

પોતે કોણ છે, ક્યાંથી આવ્યો છે, શામાટે આવ્યો છે આ સંખળા ફેરફાર થવાનું કારણ શું છે વગેરે વગેરે અદ્વય બાળદો ઉપર વારંવાર મનન, ચીંતન કરવાથી તેમજ માહાત્મા સંત પુરુષોના સતસંગ કરવાથી ખડૂજ કાંઈક થશે એ ખાતરીથી માનજો; કોઈ માણસ પોતાની નાનપણની ઉમરથી તે ભરણીવાન વયમાં પોતાનું યથાર્થ કાર્ય કરવા લક્ષ નહીં આપશે તો ઉપર કલા મુજબ ધડપણમાં તે જનનું ખીલકુલ અશક્ય છે એ ખાતરીથી માનજો; આપણે ધણીખરી વખત જીવાનીઆઓને જોલતાં સાંભળીએ છીએ કે લાઈ આત્મારે જીવાનીમાંથી ધન દોલત કમાવાનો તેમજ સ્ત્રી પુત્ર વગેરેનું અપુણ્ય સુખ ભોગવવાનો વખત છે; અને મૃત્યુને એકાગ્રવાનો વખત તો ધડપણનો છે, પણ ખરેખર તેમનો આવો વીચારજ બુદ્ધ ભરેલા છે.

એક ગઝલમાં કહ્યું છે કે:—

“જન તુમ આપે જગતમે, લોક હસે તુમ રાય”
કરણી એસી કર ચલો, ને પીછે હશે ન કાય”
દીસે વાદ મનલા કર ઉસીકી એવાદત સારી કીછએ
હમે પયેલા કીયા છસને ઉસીકી પાદગારી હયે.

મતલબકે જ્યારે નમો આ. દુનીઆમાં જનમ્યા.

ત્યારે લોકો ખુશી થઈને હસતાં હતા પણ તમે તેવખતે નાના બાળક તરીકે રડવા હતા, પણ જ્યારે આ દુનીઆ છોડીને જાઓ તો અંતે સારાં કાર્યો કરીને જાવો કે તમારી પાછલ કોઈ હશે નહીં. સારાં કાર્યો તે શું કે ખુદાતાલાની એવાદત અને જુને પેદા કરનારની પાદગારી હર હમેશા મનમાં જાળી રાખવી તે; હવે દુનીઆમાં કોઈ બચ્ચું જન્મતી વખતે તે રડે છે પણ તે બચ્ચાને જોઈને તેની આજીજાજીના દરેક લોકો ખુશી થઈને હસે છે તેનું કારણ કિંકા વીચારથી એજ નીકલે છે કે જ્યારે બચ્ચું દુનીઆમાં આવે છે ત્યારે આ દુનીઆમાં લોભ લાલચ મોહમાં છતીને પોતાનું ખરું કૃતવ્ય પાર પાડશે કે કેમ એવા વીચારના સંદેહને લીધે તે રડે છે. મતલબ કે આ દુનીઆમાં પોતાનું ખરું કૃતવ્ય નહીં થશે તો ખોટા તાલા પાસે પાછો જઈને શું જવાબ દેશા એવા વીચારથી બાળક રડે છે. અને બાલકના જન્મ વખતે લોકો હશે છે તેની મનઝગ એ છે કે તે લોકો એમજ વીચારે છે કે જેની રીતે આપણે આપણું ખરું કૃતવ્ય નહીં કરતા દુનીઆ વહેવારમાં લપટાઈ ગયાં છે તેમ આ નવા આવનાર કાંઈ અથવા બાઈ. સાહેબ પણ આપણી ટોલીમાં લગનતા થશેજ એવા વીચારથી હશે છે, કારણ કે તે લોકો દુનીઆ, સંસારમાં ખુજ રચી પચી રહેલા હોય છે પણ ગઝલતો લખનાર બીજી લીટીમાં લખે છે કે લાઈઓ આ જીંદગીમાં પોતાના ખરા સ્વરૂપને જાણવા જેવું એવું તો મથારે કાર્ય કરી જાઓ કે મરતી વખતે

તમારી પાછળ કોઇ દરો નહીં ઐટલો કે તમે યુવાયં
સારાં કરમે કરીને મરી જસો તો લોકો તમારાં મોતથી
દુઃસે નહીં પણ વીલાપ કરશે.

કોઇ સાહેબોને વીચાર આવશે કે મયાલે તો સુખ
દુઃખ નામ લખીને અહીં આં કરમની ચીવરીને કરે
છીના કાપદા ઉપર ક્યાં ઉતરી પડ્યાં તો તેઓ
સમાધાન ઐટલાથી જ યસે કે જેમ દરેક ચીજનો
તેઓની આકૃતિ પ્રમાણે ઐલો અથવા પડછાયો પડે
તેવી જ રીતે દરેક સારા માણસ કરમોનો અથવા સારી
માડી કરણીનો સુખ દુઃખ રૂપ ઐલો અથવા પડછાયો
પડે છે. અને જેમ કોઇ આકૃતિનો પડછાયો વાસ્તવિક
રૂપે તેનું ખરૂં સ્વરૂપ નથી જ પણ માત્ર આભાસ રૂપ
ઐલો અથવા પડછાયો જ માત્ર છે તેવી રીતે સુખ
દુઃખ જે પોતાની કરણી અથવા કરમના ભાસ રૂપ
પડછાયો છે અને જેમ કોઇ વીચારથી જ પુરૂષ પોતાનો
સારો યા માડો પડછાયો જોઇને ખુશી અથવા દુઃખગીર
થતો નથી તેમ દરેક માણસે પોતાના કરમના ફળ રૂપ
સુખ દુઃખ જોઇને તે બધા કાચુ ભંડુર અસ્થિર અને
મીથ્યા છે એમ સમજીને તેના ઉપર ઝડપ લક્ષ નહીં
આપતાં પોતાના પેદા કરનારનું દર હમેશ મનન
ચીંતન કરવું એજ માત્ર કર્મ અથવા કરણી તેઓમાટે
ઉત્તમ છે; એજ આ સુખ દુઃખના વીપવર્મા કરમની
ચીવરી સમજાવવાની મતલબ છે; જેવી રીતે કોઇ
ઉમેશ માણસને પોતાના પડછાયોના માથા ઉપર
પોતાનો હાથ મુકવો હોય તો જેમ તે પોતાના પડ-
છાયોના માથા પર હાથ મુકવા જાય છે તો ત્યાં હાથ
મુકાતો નથી જ; પણ જો તે જરા વીચાર કરીને પોતાના
માથા ઉપર પોતાનો હાથ મુકી દે છે તો તરત જ
તેના પડછાયોના માથા ઉપર પણ તેનો હાથ પોતાની
જેમ પોતાની જાય છે; અને તેવી જ રીતે જેમ જેમ
આપણે પોતાના પડછાયોને પકડવાને તેની પાછળ દોડી
શું તો આપણે પડછાયો આપણી આજ્ઞા ને આજ્ઞાજ
રૂપા કરશે પણ આપણા હાથમાં આવશે નહીં જ, પણ
જો આપણે આપણા પડછાયોની તરફ થીડ ફેરવીને
સુરજ તરફ ધીમે ધીમે અથવા જલદીથી આવવા
માડીશું કે તરતજ આપણે પડછાયો આપણી પાછળ

પાછળ પોતાની મેડે આવ્યાજ કરશે; જેમ સુખ કુલ
સંજોનો જીવન દાતા છે તેમ દરેકનો આત્મા તેનો
પોતાનો પરમ સુખ અને શાંતી દાતા છે, અને જ્યાં
સુધી સંનિસાન પોતાના કરમના ફળરૂપ સુખ દુઃખ જેવા
પડછાયો પાછળ મીથ્યા દોડીને ભગ્યા કરે છે ત્યાં
સુધી સુખ દુઃખ રૂપ તેનો પડછાયો તેનાથી દુર નાસે
છે. પણ જ્યારે પોતાના પડછાયો રૂપ સુખ દુઃખ તરફ
થીડ ફેરવીને તેની તરફ ધ્યાન નહીં આપતાં જ્યારે
પોતાના ખરા સુખ રૂપ આત્મા તરફ ફેરવીને તેના તરફ
આપણે આપણે રસ્તો લખીએ છીએ અને તેના મનન
ચીંતનમાં અનંત તત્ત્વ પરમ શાંતિનું જે અતુલ્ય
સુખ મળે છે તેજ સુખને ખરેખર પ્રીતિપાત્ર સુખનું
નામ આપ્યું છે; બાકી દુનીઆને લગતાં જે જે દરેક
સુખો તમે જોશો તે તેના ઉપર વીચાર કરશો તો
માલમ પડશે; કે જ્યાં સુધી તમેને એવા તમારાં
મનથી માનેલાં સુખો મળ્યાં નથી ત્યાં સુધી તમેને
તે બહુ પ્રીય લાગશે. પણ જ્યારે તમેને તમારું મજા
સુખ પ્રાપ્ત થયું કે તરતજ તમારું મન બીજા જ તેવા
મીથ્યા સુખની પ્રત્યક્ષ કરશે અને જેવી રીતે જ્યાં
સુધી પોતાના આત્મા સ્વરૂપમાં પોતાનું મન લીન થાય
નહીં ત્યાં સુધી જેમ વાંદરો એક ઝાડ પરથી બીજા
ઝાડ ઉપર કુદકા મારી સંતોષ પામતો નથી તેમ
જ્યાં સુધી આ દુનીઆના સુખ મેળવવા પાછળ કુદકા
મારીને ફોડવા અથવા કરશે ત્યાં સુધી અથવા
સુખ કદી જી મળવાનું નથી.

આ લખાણથી એવો સાર નીકળતો નથી જ કે
કોઈએ સ્ત્રી પુરુષ, રમત ગમત, નોકરી ધંધો, ઘરગાર,
માલ મીલકત, વીંદર બાળકોમાં ધ્યાન આપવું જ નહીં.
પણ એ દરેક બાબદો જરૂર કરવી એમ દરેક માણસ
ધર્મમા ખાસ હુકમ છે. પણ તે દરેક બાબદો એવી
રીતે થવી જોઈએ કે જેમ કમળનું પુષ્પ દર હમેશાં
પાણીમાં રહેવા છતાં જ્યારેની તેને પાણીની બહાર
કાઢીએ છીએ ત્યારે તે કમળને પાણીનો જરા સંપર્ક
સરખો પણ થયો હોય એમ માલમ પડતું નથી,
તેવી રીતે દરેક માણસે જો પોતાના જનક કાંઈમાં
ધ્યાન આપવાં સારે તેમાં બીજા કુલ લીન થઇ જાય

તેની આબહોમાં સ્વીપચી નહી રહેતાં, પોતાની જાતને ઓળખવા જેવાં યથાર્થ કાર્યમાં હર હમેશ સાવધ રહેવું એજ આ લખાણમાંથી સાર કાઢવાનો છે.

પોતાના આત્મા સ્વરૂપનું મનન ચીંતન હરહમેશ કરવા છતાંની કેાઇ આગવા જન્મોના કષ્ટો અનુભવ કેાઇ આધી, આધી કે ઉપાધી આવીપડે અથવા તે કેાઇ કુલ દુનીઆની બાદશાહી તમારે હસનક આવીપડે. તો તેનાં દરેક દુઃખ સુખ માત્ર ક્ષણભંગુર અને મીઠ્યા છે એમ મનમાં ખરોતર ઠસાવીને આપણું ઉપર જણાવેલું અચક્ષુ સુખ મેળવવાના યથાર્થ કાર્યમાં મગ્ન રહેવું કે જે અનંત સુખ મેળવવાને એજ અમુક રસ્તે આજે કાલે અથવા તો કેાઇમી અંતવ કાળમાં જવા પીના છુટકાજ નથી એ નીચપ માનભે

અરે અમુલ્ય માનવ દેહ ધારી સુત બધુંએ, "લુલ્યાત્માંથી ફરીથી ગણો" એ કહેતી મુજબ જા જનમ-થીજ અથવા ખરૂ કહીએ તો આજના સુખ દીવસથીજ જો તમેને તમારા મનમાં ખરૂ સુખ, યથાર્થ અચક્ષુ સુખ મેળવવાની અભિપ્રાય થઇ હોય તો, માત્ર આજથીજ નહી પણ હમણાથીજ તમારા આંતરમનને તમારી જાતને, ઓળખવા જેવું કાર્ય કરવાને વલણ આપીદો; અને તે સાથે તમારા મનને એવી તો આદત પાડીદો કે મને તેજ કામમાં તમે હો છતાં તમારા આત્માસ્વરૂપનું જ્ઞાન-તમારું મન કહીમી વીસરી સડેજ નહી અને શદ શબ્દોને કે જેટલા પ્રમાણમાં તમારા મનને એવા મનન ચીંતનની સ્વભાવીક આદત પાડી દીધી હશે તેટલાજ પ્રમાણમાં ખરાં સુખનો લાહવો તમે લઇ શકશો.

એવા આત્મા સ્વરૂપના મનન ચીંતનના સંસકાર તમારા મન ઉપર એકતર પડી ગયા પછી જેમ જરૂર વરસ વરસાદ પડવાની સાથે પુરતજ જમીન ઉપર

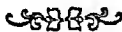
ધાસ પોતાની મેલે ઉગી નીકળે છે તેવી રીતે તમારા મનમાં એક વાર ચોક્કસ પડેલા એવા સંસકારથી, માત્ર આ જનમમાંજ નહી પણ જન્મો-જનમકે જ્યાં સુધી તમોરો આત્મા પરમાત્મા સ્વરૂપમાં મળી જશે ત્યાં સુધી કામ આવશે અને પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ જાણવાની અભિપ્રાયથી પરમ સમરૂપ ઇચ્છીત ધામમાં, સત્તર પોહાચી જસો, કે જે સ્તીયિ એજ માત્ર. પરમ સુખ રૂપે સત ચીન આનંદ થવાયે છે.

જેવી રીતે પ્રચીનો જેટલો લાગ જ્યાં સુધી સુવર્ણ તરૂર રહે છે તેટલાજ લાગમાં સુવર્ણ પ્રકાસ પડે છે અને દીવસ હોય છે; અને જેમ રાત જેવી કરી વસુ નથી પણ માત્ર સુવર્ણ ગેર દોઝરીનો વખત છે, તેવી રીતે જ્યાં સુધી કામની માજુમ જેટલા સમૂપ સુધી અને જેટલા પ્રમાણમાં સુખની અભિમુખ રહે છે એટલે જ્યાં સુધી તે સર્વત્ર સુખના તનદગસીના પરમાર્થે જેવા લક્ષા વિચારનું મનથી ચીંતન કરે છે ત્યાં સુધી અને તેટલા પ્રમાણમાં તે સુખીજ હોય છે અને રહે છે, પણ જ્યારેથી સુખની તરફ પીક ફેરવીને એટલે જ્યારેથી સુખનો વિચાર નહી કરતાં શીકર ચીંતા, દુઃખ, દારીદ્ર, કુકપટ, ધર્મ અદેખાઇ જેવા દુઃખ ઉપજવાનારો વિચાર તે કરવા માડે છે કે તરતજ દુઃખનો અનુભવ જરૂર એજરૂર તેને થવાનોજ. માટેજ મને તેવા દુઃખમાં પણ સુખનો અનુભવ કરવો, એજ સુખ મેળવવાનો ખરો રસ્તો છે.

માણસ માત્ર જીવને પાત્ર છે ત્યારે એવા જીવને પાત્ર મારા જેવાના લખાણમાં કરી જીવ હોય એ બનવા ભેજ છે, પણ સુત વાંચકો એવી ભુલો તરફ ધ્યાન નહી આપતાં આ લખાણનો જે અસંસકાર છે તેજ માત્ર સમજ ને તે ઉપર ધ્યાન પોહવાડશે તો આ લખવાની મતવજ સફળ થયેલી માનીજ.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:- દિલકશ.

“મનોજય,” “કુસ્તનો એલ,” “કુપડીના ચેરામ”
વિગેરના કતા.

અકરણુ ૨૬ મું.

રોઝેલીની ધાસ્તી ખરી પડી. હોરતન તેણીની બેઠીને શોધી કાઢી શક્યો નહી. અતે રોઝીએ મીસ બેલને મળવાનો કામ કીધો. તેને ઢેચે નેહ હતી કે તેણીનાં વાહલાં ફરજદને ચોરી જનાર બીજું કોઈજ નહીં પણ મીસ હેસતર બેલ હતી. રોઝીએ ઘણું મુશ્કેલું કે તે મીસ બેલના પગ આગળ ચુંદણીયે પડે અને આગળ અને મીનતગરીથી તે પોતાના વાહલાં ફરજદની મીનત કરે. પણ મીસ બેલ જોજી હોડવા પછી હાથમાં કંપા જમ રહી હતી તેનો રોઝીને સ્વપ્ન નો પણ હતો નહીં.

રોઝી આવા ખ્યાલમાં મસ્ત બની રહી હતી એટલામાં તેણીએ બેહદ અજબ યધ જોયું કે મીસ બેલ તેણીની નજર સામે ઉભી હતી.

“કાણુ મીસ બેલ?”

“હા, હું મીસ બેલ છું.”

“મીસ બેલ, તારામાં દયાનો સહેજ પણ કતરો છે કે તે પથરો છે?”

“રોઝીની, મને જવાબ આપ કે તારાં દીલમાં અંગર છે કે પથરો છે?”

“મીસ બેલ, તારી તરફની મારી વતર્તલુકને યાદ કર. મેં તને કેવી કેવી યાદી!”

“પણ અફસોસ કે તેં મારી દોલત સાથે મોહબત પણ પુડી. અગરજો તું મારી મોહબત મને પાછી દવાલે કરે તો હું તારી પ્યારી બેઠી તને દવાલે કરું.”

જા, મને દોલતની સહેજ પણ દરકાર નથી પણ દરકાર મારા સાચા પ્યારની છે. બેલ, તે આપવા તું કસુલ છે?”

રોઝી સુપ બેસી રહી. તે એક પણ હર્દ બોલી શકી નહીં.

“રોઝી, હું તાર અતકરણુ ચોપડીની માફક વાંચી શકું કે તું કુંવારી નથી પણ પરણેલી છે. તું શું એમ માને છે કે દેવીદ સાથે તું પરણવા પછી તાર પાપ બાહર આવશેજ નહીં? અને તાર એ પાપ બાહર આવ્યા પછી તારી શી ગતી થશે તેનો તને કાંઈ ખ્યાલ છે? તે વેળાએ તું દેવીદની નજરમાં કેવી લાગશે? તારી તરફનો તેનો પ્યાર ધીકકારમાં બદલાય જશે. તારી તરફની તેની મોહબત કમકમાટમાં ફેરવાય જશે રોઝી, તે તને ઠોકરે મારશે અને તારી સાચની દોસ્તી યવાની પળને તે હજારો આપથી વધારી લેશે. રોઝી, આવી હાલતે પરણેતર યવા કરતાં તારા શકાની દોલત ઉપર તારાં એકપુત્ર વાહલાં ફરજદ સાથે સુખમાં દીવસો સુમરવા તું શું પસંદ કરવા જોજ નથી? જે દોલત ઉપર મારો એકલીનો હક છે અને જે દોલત તું પથારી બેઠીજ તે દોલત તને હું આપી દેવા છતાં તું દેવીદની મારી તરફની મોહબત તું મને પાછી નહીં આપશે?”

રોઝી બીજુંલ સુપકાદી પકડી બેસી રહી. મીસ બેલને લાગ્યું કે તેણીના બોલવાની રોઝીનાં મગજ ઉપર અસર યધ પુડી હતી.

“મીસ, બેલ, તું શું મને બેટી સપુરદ કરશે, બેલ એમાં તો તું મને ફગતી નથી ની?”

“હું તે આપના ખુસી છું પણ તે એકજ સંતે!”

“અને તે શર્ત” કમનસીબ રોઝી શર્તવું નામ સાંભળતાંજ ચમકી બેઠી.

“તે શર્ત તારો સાચો એકરાર છે, દેવીદ ઉપર તારે સાચો એકરાર કરવો પડશે. તે એકરારમાં તારે કશુંક કરવું નેહ્યું કે તું કુંવારી નહીં પણ એક પરણેલી આવત છે, પણ કાકાની દોલત છતવા માટે તારે—”

“બસ, હું સમજી,” રોઝી હેસતરને આગલ બેલતાં અટકાવી ગુસ્સાથી બેઠી હતી, “મીસ બેલ, મારાં વાહલાં ફરજંદને મારી છાતીએ દાખવા માટે હું એ સમજું કરવાને તૈયાર છું. હેસતર, ખુદને ખાતર મને વધુ ના દવળાવ, મને મારું ફરજંદ બતાવ. બેલ, તેને તે ક્યાં સંતાડયું?”

આ વેળાએ રોઝી એટલી બધી તો ઉશકેરાઇ ગઇ હતી કે હેસતર પણ તેણીનો જુસ્સો નેહ બસ રાઇ ગઇ.

પણ હેસતરનો ધબરાટ થોડીજ પળનો હતો. તે જખરી ઠાપકી હતી. તે રોઝીના ગુસ્સાથી એકદમ દબાઇ ગય એવી નહીં હતી.

“બાતુ, હળવો. મને તારા એકરારની મને પહેલી જરૂર છે. ચાલ, તારો એકરાર લખી આપ. તું દેવીદ ઉપર તે લખતી હોય તેમ મને લખી આપ. ચાલ, હું લખાઉં છું તેમ લખ ને પછી તારી બેટીને તારી છાતી સાથે દાખ.”

રોઝી આવી આપેલાં પુતળાં માફક ઉઠી અને તેમજ આગલ જઇ બેટી તેણીએ હેસતરે જેમ લખાવ્યું તેમ લખ્યું.

“ચાલ રોઝી હવે તારી સહી કર.”

પોતાના નામની સહી કરતાં રોઝીની છાતી અશરૂ આવી અને તેણીની આંખમાંથી આસુ આંખડી પડ્યાં.

રોઝી પોતાના એકરારવાળું કાગળ હેસતરના હાથમાં આપતાં મલંગલતા સાથે બેઠી, “ઓસ્ત, હું માફત થઇ છું, તને સદાની રાહત થઇ છે. ચાલ, મને વધુ ના તરસાવ, મારું ફરજંદ ક્યાં છે, મને બતાવ.”

“તારું ફરજંદ મારા મકાનમાં સલામત છે.”

“તારું મકાન ક્યાં છે? તું તે મને ક્યારે સપુરદ કરશે? મારાં વાહલાં ફરજંદને મળવા મારું દીલ ક્રેવું તરખી રહ્યું છે તેનો તને સહેજખી ખ્યાલ નથી.”

હેસતર બેલે પોતાના ધરતું ટકાણુ લખી આપ્યું જે રોઝીએ ધણી સંભાળથી લીધું. હેસતર બેલે તેણીને આવતી કાલે તેણીની બાળક બેટીને સપુરદ કરવાની કજીવાત આપી.

હેસતર બેલ પોતાનું કામ પૂરું થવાથી વધુ વાર થોભી નહીં. તે પોતાની ફતેહ ઉપર હરની બાહેર નીકળી. તેણીને હજી ધણું કામ કરવાનું હતું. જેજને કંપાઉં આ ઓરત એવાજ ખ્યાલમાં પસાર કરતી હતી એટલામાં તારવાલો તેણીની સામે મલ્થે, જેણે તારનો એક સંદેશો મીસ બેલના હાથમાં મુક્યો. મીસ બેલે રોઝીના સંજ્ઞામાં કાંઈક નવું જાણવાની છતાસાથી પોતેજ સહી કરી આપી લીધી. કંપાઉંમાંથી બાહેર નીકળી તે તેણીએ વાંચ્યો. તારનો સંદેશો કાઢી ઝાટર તરફ નો હતો જેમાં દેરીદની લખકર બીમારીની અન્ દેવીદ રોઝીને મલવાની કેટલી બધી તમરમાં છે તેને લગતી ખબર આપવામાં આવી હતી.

“કેવું સારું થયું કે તારનો આ સંદેશો રોઝીના હાથમાં જવા પામ્યો નથી, નહીં તો મારી સમજી બેલે ધુળ મલી ગઇ હોત. હા, બસ મને મલેલી તંકનો લાલ લઉં ને મારી બેલના દરખત ઉપર મીઠા ફળ લાઉં.”

હેસતર બેલનાં જવા પછી રોઝીને કશું જેન પડ્યું નહીં. તેણીને મીસ બેલના જવા પછીજ ખ્યાલ થયો કે તેણીએ પોતાના ફરજંદને કંપને લીધા વગર એકરાર આપી દેવામાં મોટી ભૂલ કરી હતી. તેણીને લાગ્યું કે જ્યારે તે ઓરત તેણીને આવતી કાલે તેણી

તું ફરજદ હવાલે કરનાર હતી તો તેણીના એ કરારનામાં ઉપર કરો હક હતો નહીં.

આ ખ્યાલ તેજ વેળાએ નહીં થયો તેટલા માટે તેણીને ઘણુંજ લાગ્યું પણ હવે મોડું થઈ ગયું હતું. હેસતર બેલ એકરાર લઈ ગેજ છોડી પણ ગઈ હતી.

હવે શું કરવું?

એક ખ્યાલ તેણીને ધાઈ આવ્યો. કાલ ઉપર પોતાના ફરજદને કળને લેવાનું મુશતવી રાખવાનો બદલે તે તેણીએ આજે લેવાનો દરાવ કીધો.

બેલ બેલતામાં તે બાહર જવાનાં કપડામાં સજ થઈ અને હેસતર બેલે આપેલી નીશાની મુજબ તેણીનું મકાન શોધી કઢાડવાને બાહર નીકળી.

અકરણુ ૨૭ સુ.

રોડી પોતાને ધરથી નિકળી ત્યારે સાંજનું ઝઝઝકું હતું, એટલે હેસતરનું મકાન શોધી કઢાડતાં તેણીને ઝાઝો વિઘ્ન લાગ્યો નહિ.

તેણીએ દરવાજો ઘોક્યો, અને એક ઓરતે તે ઉઘાડ્યો.

“મીસીસ ફોર્ડ ધરમાં છે?” રોડીએ ઘણીજ ઇતેજારીથી સવાલ કીધો.

“નહિ બાઈ મીસીસ ફોર્ડ બાહર વાઈજ,” પેલી બાનુએ રોડી તરફ ઘણીજ માનથી નેઈજવાળા આવ્યો.

“પણ મીસીસ ફોર્ડ મારે મકાનેથી બહાર આવવા ક્યારની નીકળી ચુકી બાનુ, તમારી કાંઈ જીવ તો નથી?”

“નહિ બાનુ. પણ તમે બેસો તે હમણા આવવી હશે,” પેલી ઓરતે સધિવારે આવ્યો.

હેસતર બેલે ગેજ છોડવા પડી. પોતાનું નામ મીસીસ ફોર્ડ રાખ્યું હતું.

રોડીનીને મીસ બેલના આવ્યાની રાહ નેતી બેસવાની ફરજ પડી. પેલી બાનુ પણ તેણીની સામે બેઠી.

“બાનુ, તમેને મીસીસ ફોર્ડ તમારા મકાનમાં મળી ગયા ત્યારે તેણીએ કાંઈ કહ્યું હશેતી કે તે કંઈ બોલ્યું?”

નહિ.

“તમે બાનુને મીસીસ ફોર્ડ સાથે કાંઈ ખાસ કામ છે?”

આ પછે “મમી, મમી,” તો સાદ સાંભળતાંજ રોડીએ ચોંકી પાછળ ફરી બેઠું. તો તેણીની બેઠી હતી, જેણીને નેતાંજ તે કમનસાઈ માતા ખુરસી ઉપરથી છળાંજ મારી ઉઠી વળગી પડી.

“મારાં ફરજદ, મારી ખારી બેટી, તું આખરે મને મઠી ખરી! એ! હું તને મળવા કેટલી કેટલી ઇતેજાર હતી! ખુદાએ તને આખરે મળવી ખરી! મારા જન, તું તારી કમનસાઈ માતાને જીવી તો નથી ની?”

આટલું બોલી માતાએ પોતાની બેટીને વધુ નેરશી પોતાની છાંટી સાથે દાખી તેણીનો ગાલ લાલ-ચોળ બનાવી મેલ્યો, તે નિહાંપ બાળક પણ પોતાની માતાને બેઠેલ નેરશી વળગી પડ્યું.

આ એક બેવા લાયક ચિત્ર હતું.

“ઓ મમી! મમી!” અને તે નિહાંપ બાળક બોલ્યું, “તમે કહ્યાં ગયાં. ઉતા! મેં તમોને કેટલાં કેટલાં શોખાં! તમે બાહર ગયાં ને મને મુશી ગીયાં! બોલો, હવે મને તમે ફરીથી છોરી જશો નહિ.”

“નહિ, મારાં ફરજદ” કહી પણ નહિ. મારા હમણાં છેલ્લો હમ બાકી રહેશે ત્યાં સુધી હું તને મારી નજર આગળથી બિશાદીશ નહિ.”

“ત્યારે કેવું મળેતું! મમી, મને તમારી આગળ રહેવા કેવું કેવું ગમેછ.”

“ઓ મારા જન, હું તને સાદ મારા જગર સાથે દાખેલી રાખરા. તને એક ઘડી બરખી છુટી પાવા દેવશ નહિ.”

“ત્યારે શું બાનુ, આ બાળક તમારું છે? હા મીસીસ ફોર્ડ એમનાં કહેલીતી કે એ બચ્ચું તેણીની એક સહીનું છે. ઘણુંજ ગરીબ ને સ્વાનુ બચ્ચું છે. ત્યારે શું તમે આ બચ્ચાનો કળને લેવા મીસીસ ફોર્ડને મળવા મંગતાં હતાં?”

“હા, મારાં આ લાડકવાળાને મારેજ હું બહિ આપીશ પણ કમનસાઈ મીસીસ ફોર્ડ હજી આવી નહિ. મને નાહક બોલી થવું પડેછ.”

રોઝીને બળાપો કરતી જોઈ પેલી ચોરતને દય,
આવી તે મમતાથી બોલી:—

“પણ એમાં શું મુશ્કેલી છે ? તમે બેલાશક
તમારાં ફરજંદને લઈ જાઓ, જોકે એ બાળકની જેર
હાજરીમાં અમોને મુદ્દલ સોહવારો નહિ તોપણ તમે
બેલાશક લઈ જાઓ. હું મીસીસ ફ્રાંકને તમારા આવ્યાની
અને તમારાં બાળકને લઈ જવાની ખબર આપશ.”

રોઝીને એવું જ જોઈતું હતું.

“હું તમારો બેહદ ઉપકાર માનું છું બાલુ, મીસીસ
ફ્રાંકને જણાવજો કે આજે આપણી વચ્ચે મારાં મકા-
નમાં થયેલા વાતચીત મુજબ હું મારી બેટીને લઈ
ગઈશ વળી એમ પણ કહેજો કે—”

પણ રોઝી આગળ બોલી શકી નહિ કેમકે
તેણીને કાને એક ભપકર ચીમીવારી પડી.

એ શું દરો તે જણાવવા ધણીજ દયાજનક રીતે
રોઝીએ પેલી બાલુને જણાવતું નામ મીસીસ માઈલ્સ
હતું તેણીની તરફ જોયું.

મીસીસ માઈલ્સ હસીને બોલી, “બાલુ, ધણારાવો
ના. એતો એક કમનસીબ ચોર છે જે બીમારીને
અંકસમાત થવાથી તે પોતાની યાદદાસ્ત રાકિત શુભાથી
બેઠી છે, તે બીમારી કોણ છે તેનું તેણીને સહેજબી
જ્ઞાન નથી, તે જ્યારે પોતાની આગલી સ્થિતિ જણાવતી
કોશીશ કરે છે અને તેમાં તે કાપતી નથી ત્યારે એવીજ
રીતે જુમ પાડી એવી કોશીશ કરવાનું છેડી દે છે.”

“કેવી કમનસીબ !” રોઝીએ ખરાં જીરથી
બળાપો કીધો.

“ખરેજ કમનસીબ !” મીસીસ માઈલ્સે રોઝીને
ટકા આપ્યો.

હવે વખત ધણે વહિ જવાથી રોઝી મીસીસ
માઈલ્સનો બેહદ ઉપકાર માની તે મકાન છોડી ગઈ.

બીજો અરધો કલાક પસાર થયો નહિ અને મીસ
બેલનાં પગલાં મીસીસ માઈલ્સે સાંભળ્યાં. તે ચોરત
ગુરતજ દોડી આવી અને સઘળા કેદિયત કહી સંભળાવી
પણ મીસ બેલને મીસીસ માઈલ્સની કેદિયત કરતાં વધુ
અગત્યની બાબદ ઉપર વિચાર કરવાનો વખત જોઈતો
હતો. દેવીદ ધોડા ઉપરથી પડી જવાની અને તેનાં

બેજાં અને આંખોને ધણીજ ગંભીર ઈર્ષા થવાના બેહદ
કમનસીબ બનાવ ઉપર તેણીનું ધક ધકાન લાગી
રહ્યું હતું.

તેણીને લાગ્યું કે તારનો સંદેશો તેણીના હાથમાં
ન ધારેલો આવી જવામાં કુદરતનો કાંઈ ખેલ હતો.
રોઝી દેવીદની ભપકર બીમારીથી તદ્દન અંતરથી હતી,
એ તેણીને મોટો સધિમારો હતો.

તેણીએ કશવ કીધો કે તેણીએ દેવીદને મકાને
જવું અને ત્યાંના રાહવાત જોઈ કામ લેવું.

અકરણુ ૨૮ સુ.

બીજા દિવસે મીસ બેલને દેવીદના મકાનના મોટા
કંપાઉન્ડમાં દાખલ થતી આપણે જોઈએ છીએ. તે
ચોરતે ધીમા પણ મજબુત કદમે આંખો કંપાઉન્ડ
આંખાંગી દરવાજા ઉપરનું બટન દાખ્યું. બટનને દરવાજો
ખોલ્યો, અને મીસ બેલ મકાનમાં ઝડપથી દાખલ થઈ.
બટનર જે મીસ બેલને ધણી સારી રીતે પીછા-
નતો હતો, તેને તેણીએ સવાલ કીધો, “કેમ જોવાન્સ,
તારા શેઠ કેમ છે ?

તે વફાદાર નોકરે નાસીપાસીથી ડાકું ધુણાવી કહ્યું:
“બાલુ, શેઠની હાલત ધણી ખરાબ છે. કેટલી હદ સુધી
ખરાબ છે તે હું જણાવતો નથી પણ હું એટલું જણાવું
કે માથાંની બોપરી ધણી જોખમાઈ છે અને આંખોને
ગંભીર છળ થઈ ગયું. ડાઁ કારતર અધિજ છે અને એક
રોગશયાશીલત આજે આવનાર છે.”

મીસ બેલ કશે જવાબ આપે તે આગમજ લાગે
બટનર યાદ આવનારી બોલી ઉઠ્યો, “પણ બાઈ, મીસ
કેમીસચુક (રોઝી) ક્યાં છે ? શેઠ એમનીજ તરફ પકડી
રાખી છે ! ડાઁ કારતર કહે છે કે મીસ કેરીસચુકના આવ-
વાથી શેઠને ધણે લાભ થશે.”

આ વેળાએ મીસ બેલનો ચહેરો અદેખાઈથી લાલ-
ચોળ થઈ ગયો હતો. પણ તેણીને એટલો સધિમારો
હતો કે દેવીદ પોતાની શુદ્ધીમાં હતો અને તે રોઝીનીને
મળવા આતુર હતો.

“લાલ જોવાન્સ, મીસ કેરીસચુક હવે તારા શેઠ
આગળ આવી શકે એમ નથી. અને તેથીજ હું ડાઁ
કટરને મળવા માંડું છું કે મીસ કેરીસચુકના સંબંધમાં

તારા ભક્ષા શેકને મારે કેવી ખબર આપવી. ડાક્ટર મને હમણાં મળી શકશે?"

બટલર મીસ બેકને લાયબ્રેરીવાલા ઓરડામાં લઇ ગયો. જ્યાં તે ઓરત બેઠેલ વમાસણમાં બેઠી.

“આ ખુદા!” તે પોતાનાં મન સાથે બચ્ચી, “શુ દેવીદ પોતાને ચયલી ઇનથી મરી જશે? નહિ, નહિ, હું જ્યારે જ્વેહની છેક નજીક આવી પુગીજ ત્યારે તો તે દયાળુ ખુદા મારી તરફ જોશે ને જોને હું વધીથી ચાહતી આવીજ તેને મારી સાથે મેળવશે. જ્યારે—”

તે વધુ બોલી શકી નહિ. લાયબ્રેરીનો દરવાજો ઉઘડી ગયો અને એક અટારવપનો મદદરથ દાખલ થયો, તેણે હેસતર તરફ નજર ફેળી, અને પછી કપાળ ઉપર કરચલી વાંધી તે બોલ્યો:—

“તમો બાનુ મીસ બેક છે. તમો બાનુ મીસ ફેરીસજી તરફથી આવેલાં લાગેજ,” ડા. કારનરે હેસ-તરને માથાંથી પગ સુધી દીકી દીકી જોઇ પુછ્યું.

“નહિ, હું મીસ ફેરીસજી તરફથી આવીજ નથી. પણ ખુદા ખાતર મને જણાવે કે તમારો દર્દી કેમ છે? શું તે મોટી ધારતીમાં છે?”

ડાક્ટરે કંઈક ગંભીર ચહેરો કરી કહ્યું, “હા, બાનુ, એમ છે ખરું. દાલ દુસ્ત તો મારો દર્દી મોત અને જીંદગી વચે છે. મોટી ધારતી માથાંની ખોપરીના સળધમાં છે. એ બીચારની આંખોને પણ સખ્ત ઇન્ન થઇ છે. પણ આંખની બીમારી માટે મને નેટલી ધારતી નથી તેટલી તેની બીજી બીમારી માટે છે,”

હેસતર અચકી અચકી બોલી, “પણ સાહેબ, તમો શું એમ ધારોજ કે તમારો દર્દી પોતાને ચયલી ઇનથી જીવશે નહિ?”

ડાક્ટર હેસતરને ધારી ધારી જોઇ બોલ્યો, “હું એવી આશા રાખતો નથી, મારો દર્દી જવાન અને લોહીયાળ હોવાથી મને આશા છે કે તે મોતને વળી બીમારીમાં લાત મારવા ચિના રહેશે નહિ. પણ હું પુછું? બાનુ કે મીસ ફેરીસજી (રોઝી) કેમ કરશું? મી. દેવીદની તરફ એકજ છે ને મીસ ફેરીસજીને મળવાની છે. તે એમજ સમજેજ કે તેની અજલ નજ-

દીક આવીજ. પણ તેમ નથી. તે જો શાંત પડી રહે તો મને દરેક ઉમેદ છે કે તે મોતને લાત મારવા વગર રહે નહિ. પણ તે જ્યાંસુધી મીસ ફેરીસજીને જોશે નહિ ત્યાંસુધી તે શાંત પડશે નહિ.”

હેસતરનો આ પળે ગુસ્સો સમાધ ગયો નહિ. તે સમજી શકી નહિ કે રોઝેરીનમાં એટલું બધું બેચાણ દેવીદને શા માટે લાગતું હતું? તેણીનો ચહેરો ગુસ્સાથી વધુ લાલચોળ થઇ ગયો હતો. તેણીએ ડાક્ટરની હાજરીનો કાંઇ પણ ખ્યાલ કીધો વગર પોતાના બને હાથોની મુકી વાળી અને તેને ઓરત ગુસ્સાથી હવામાં ગુમાવવા જતી હતી એટલામાં ડાક્ટર કારનરે આગળ ચલાવ્યું:—

“કમનસીબે તેની આંખની સ્થિતિથી તે વધુ અસ્વસ્થ બન્યોજ, અને તે જેમ જેમ બેટર થતો જશે તેમ તેમ તે વધુ અસ્વસ્થ અને બેચેન બનતો જશે.”

“એટલે શું એજ કે દેવીદ પોતાની આંખને ચયલી ઇનથી સદાનો આધોળો ધંધ જશે?”

“કાંઇ કહેવાઇ શકાય નહિ. હાથમાં મેં એની આંખોએ પાટા બાંધેલા હોવાથી એનો ચટપટો, જીર ધણો ગભરાયજ અને તેનાં પરિણામે તે પોતાની આંખનો પાટો છોડી નહિ નાખે તે માટે એક એવા જીવાની જરૂર છે કે જેને એ ચાહતો હોય અને જેને પુછી શકવાને પોતાની બેચેનીની પણ દરકાર કરે નહિ.”

હેસતરે વધુ ગુસ્સાના આવેશમાં પોતાનો હોઠ કરડ્યો.

તે ઓરત પિચારમાં પડી અને તેમાંથી તેણીને ફારેજ થતાં બે પગ પછું લાગી નહિ.

તેણીએ ડાક્ટર તરફ ધારી ધારી જોઇ પુછ્યું: “ત્યારે ડાક્ટર શું તમે એમ નથી ધારતા કે મારે મીસ ફેરીસજીને લાગ જાજી બતાવવો જોઇએ? જ્યારે તમારો દર્દીની આંખે પાટો છે તો તે મને પિજાની ચકશે નહિ. મીસ ફેરીસજીની હાજરી બુલી બધ તેવીજ રીતે મારો લાગ જાજી બતાવશે. જો તમારી રજા હોય તો—”

“નહિ, બાનુ,” ડાક્ટર પોતાનો ચહેરો લગાર જંબીર કરી બોલ્યો, “એ અખતરો તમો ધારોજ તેજ

ફાયદાકારક નથી, બલકે સામેા તુકસાનકારક છે. આવી અખતરો તે દર્દીઓ માટે છે કે જેની પળ ભરાઈ રહેલી હોય છે. પણ તેમ આ કેસ નથી. મારો દર્દી દરેક રીતે સાવધ છે, ફક્ત માથાને લીધે તે જોઈ શકતો નથી એટલું જ છે. બાકી તમેા બંને બાતુનો સાદ તે ઘણી સહેલાઈથી પિછાની શકે એમ છે.”

ડાક્ટરની આ સૂચના હેસતરને પણ પસંદ પડતી થઈ પડી, કેમકે બ્યારે દેવીદ દરેક રીતે શુદ્ધીમાં હતો ત્યારે તેા રોગીને એકરાર ખુશી કરી દેવામાં જ લાજ હતો એમ થવાથી તેણીએ ખાત્રીથી માન્યું કે દેવીદ પોતાની બીમારીમાં રોગીને ધિકારી તેણીનેજ આદવા વિના રહેશે નહિ.

“ડાક્ટર હું તમારા વિચારને મળતી છું. મારી સૂચનાની મતલબ કાંઈ પણ રીતે તમારા દર્દીને સહત આપવાની હતી, પણ હું હવે જોઈ શકું છું કે મારી સૂચના, સહતને બદલે આફત લાવનારી છે.”

“એક મીસ બેલ. તમેા મીં દેવીદના ખેર ખાઈ છે. એટલે મારે તમેાને કહેવું જોઈએ કે મીસ કેરીસબુક (રોગી) ને મોલાવી લાવવી જોઈએ. હું કાંઈ કે મારે હવે રેલીફેશન કરવો જોઈએ. મેં જે તારનેા સંદેશ મોકલ્યો હતો તે જે ગામડામાં મીં દેવીદને અકસમાત મર્યો હતો ત્યાંથી હતો. પણ હવે રેલીફેશન—”

“હા ડાક્ટર, મીસ કેરીસબુક એજ છોડી ગઈ. તે ક્યાં ગઈ છે તે જણાવું નથી. હું તેણીની સોધમાં જ છું. પણ ડાક્ટર, હું તમારા દર્દીને એકલી મળવા માંડું છું. તમારા દર્દીના મારી ઉપર મીસ કેરીસબુક જેટલોજ વિશ્વાસ હોવાથી હું તેની એવેની દુર કરી સકીશ.”

ડાક્ટરે જવાં ચઢાડ્યા. તેણે હેસતર તરફ વધુ ખાત્રીથી જોયું, અને તે ઘણુંજ ગંભીર સાદે બોલ્યો—
“બાતું, એટલું સાદે રાખજો કે મારા દર્દીના મોત અખતરો સવાલ તેને ઉશ્કેરવો કે નહિ ઉશ્કેરવા ઉપર છે.

“હું તે જણાવું ડાક્ટર.”

“ત્યારે મહેરબાની કરો મારી પાછળ આવો. હું તમેાને મારા દર્દીના આરડા દેખાડું.”

ડાક્ટરે ચાલવા માંડ્યું. તેની પાછળ મીસ બેલ મનમાં મળકાતી ચાલતી હતી.

અંતે ડાક્ટર ઘોળ્યો અને આગલી વડે આરડા દેખાડ્યો ત્યાં દેવીદ જીંદગી અને મોત વચ્ચે તડફૂલીમાં મારતો પડેલો હતો.

“બાતું, મહેરબાની કરી દર્દીને ઘણો વખત સુધી વાતમાં રોગી નાખતો ના.”

મીસ બેલે એમ કરવાની છુપાત આપી અને ડાક્ટર ત્યાંથી ચાલી ગયો.

મીસ બેલ આરડાનું બારણું હળવેથી ઉઘાડી અંદર ઘણુંજ ધીમા કર્યો દાખલ થઈ.

પ્રકરણ ૨૯ સું.

દર્દીના આરડા બિલકુલ બંધબસ્ત હતો. હેસતરે અધારમાં પોતાને ગાટા ખાતી જોઈ. બ્યારીના વીની-શનો બંધ હતાં. બ્યારી બારણું પરદાથી ઢાંકી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. ધકકતાં જગર અને મુજતા પગ સાથે હેસતર દર્દીના બિજાના આગળ જઈ ઉભી તેણીએ જોયું કે પોતાના ખ્યારનો ચેહરા બિલકુલ સફેદ પુણી જેવો થઈ ગયો હતો જેમાં સફેદ પાટા આંખો ઉપર અને માથે બાંધવાથી તે વધુ સફેદ લાગતો હતો.

હેસતર ઘણુંજ દુઃખી જગરથી દેવીદનો ચેહરો જોતી ઉભી હતી. આ વેલાએ તેણીની છાતીનો ધપકારો તેણીના કાને આબાદ સંભળાતો હતો.

આ પળે દેવીદ પોતાનો હાથ લાંબો કર્યો. દેવીદે તે મુજતા હાથમાં પોતાનો હાથ મુક્યો જે દેવીદે બેઠક મોહનતથી જેટલું જોર થઈ શક્યું ત્યાં સુધી દાખ્યો.

“હા, રોગી હું અંતે આવી ખરી મને તેા ધાસ્તી હતી કે હું તને કદીપણ જોવા પામશું નહિ એા મારી ખ્યારી રોગી, હું તને જોવાને કંટકો કંટકો ધતેબર હતો!”

દેવીદ એટલું બોલતાં ઢાંચી ગયો. એકાદ બે પગ સુધકાદી રાંચ ચલાવી રહી.

અંતે તેણેજ સુપ કરી તોડી. “મારી ખ્યારી રોગી, તારાં માથું મારી છાતી ઉપર મુકે મારાં જગરને ચંકક વળી.”

હેતસરે તેમ કીધું અને દેવીદ તેણીનાં માથાનાં બાળ સાથે રમવા લાગ્યો.

“મારાં બુલબુલ, હું કેવું ઈચ્છું છું કે હું તારો ચેહરો હમણાં જોઈ શકું. પણ તું ધમરાતી ના શું હું કંઈ આંધળો યજ્ઞ જવાનો નથી? ખુદા આપણી બન્ને તરફ જોશે રોઝી, ત્યારે તું હવે મારી નજદીકમાં છે ત્યારે મારું દુઃખ દઈ દુર થઈ જવા વગર રહેશે નહિ. આલ, મારાં ગોલાબ, તારી મીઠી જમાન ખોળાને કંઈ મીઠું મીઠું બોલ.”

આ વેળાએ મીસ બેલ પોતાનો હોઠ દેવીદની હોઠ ઉપર મુક્યો. રોઝી માટે દેવીદની આટલી બધી મોહજતના મરમીયા (!) સાંભળતાં હેસતર અહુજ મુશકેલીથી દમ લેતી હતી. તે રોઝી તરફની મોહજત વધુ વાર સાંભળવા માંગતી હતી નહિ.

“દેવીદ મારા જન! તું બુલેલ. હું કંઈ રોઝી નથી. ખુદા ખાતર તું મુસે થતો ના યા ઉશકેરાતો ના. હું હું હું તારી કમનસીબ હેસતર છું.”

દેવીદ પોતાનાં પાસામાં તોપનો ગોળો છુટ્યો હોય તેમ ચોંક્યો અને ખીજળ પળે હાથની એક અછાડ સાથે હેસતરને પોતાનાં પાસાંમાંથી દુર ડાંધી.

“દેવીદ મારા જન, તું નાહક મારી ઉપર ગુસ્સે ના થા. હું બિચકુશ નિર્દોષ છું. તું આ માટે મને એમ ધિકકારી તરછોડી કાઢેલ છે રોઝેલીના, ડાંગર તરફના તારના સંદેશ છતાં નહિજ આવી ત્યારે હું આવી. મેં રોઝીને ધણીખી સમજાવી કે ત્યારે દેવીદ તારીજ તગર કરેલ તો જા, પણ તે નાહકરે નાથી હા કહ્યું નહિ ત્યારેજ તારી તરફની મારી મોહજતથી હું ધસઘાથ અડિં આવી.”

“રોઝી નહિ આવી! એમ દમ બને? રોઝી કદી પણ આવવા વગર રહે નહિ. પણ તને મારે માટે સહેજગ્યા દયા હોય તો જા રોઝીને મારી પાસે લાવ હેસતર, મને રોઝી વગર, ખુદાને ખાતર ના ટવજાવ.”

“પણ તે તો કેઠે જતી રહીલ.”

“જતી રહી! ક્યાં! હું માનતો નથી. તે રોઝીને કેઠે છુપારીલ,” દેવીદ બેલદ ઉશકેરાઇ બોલ્યો.

આ વેલાએ હેસતરનો ચેહરો ગુસ્સાથી કેટલો બધો લાલ ચોળ થઈ ગયો હતો તે દેવીદ શું જાણે તેણી ગુસ્સાથી પોતાના બને હાથોની મુઠી વાળી બાવી:—

“હું ફરીથી કહું છું કે રોઝી તારી ખીમારીની બખર સાંભળવા પાછી જતી રહીલ. અને જતી વેલાએ એક એકરાર કરી ગઇલ, જે તને અથવા મને જાણવી ગઇલ.”

“એકરાર!” સર્વે ડાંખ માંથી હોય તેમ પોતાનાં બિઝાના ઉપર ઉછળી દેવીદ પોકારી ઉઠ્યો.

“હા, તે એકરાર છે જે કરવાનું રોઝીને યા માટે સુઝ્યું તે હું સમજી શકતી નથી. કદાચ તેણી તું ડાંખ તેણીને સપની માફક ડાંખ્યું હોય, કદાચ તે પલ્લરાઇ હોય કે હું તેણીને પરજોશી ઓરત તરીકે શામેલ કરશ કદાચ તેણીનો ખાવિંદ જે જીવનો હોય તે એકા એક ગુમ થયેલો પુરી નિકળ્યો હોય, ગમે તે હોય પણ તેણીએ એકકાર કરી તેણીને મને સપુરદ ડાંધીલ. જો, તે લા રહ્યો હું તમને વાંચી બતાઉ?”

દેવીદ એક ઝટકા સમેત રોઝીનો એકરાર પોતાનાં હાથમાં ખુચવી લીધો, અને હેસતર અટકાવે તે આગમજ તે લઇ પોતાની આંખ ઉપરથી પાટો કપાળ ઉપર સેરવી નાખ્યો. પાટો ખસી જવાથી આંખો ઉપરના જખમો જોઇ મીસ બેલ કમકમવા વિના રહી નહિ તેણીની આવી સ્થિતિનો લાલ લઇ દેવીદે તે કાગળ પોતાની આંખ આગળ ધર્યું જે તે લઇ વાંચ્યું. તે નીચે મુજબ હતું:—

“દેવીદ, હું તારી નજર આંખથી સલાતી જાઉંલ, કેમકે મેં તને બેકદર બની ઠપોલ, હેસતર બેલનો મારી ઉપરનો આરોપ નિશકુશ ખરો છે. હું કુંવારી નથી, પણ પરજોશી છું. જો કે મારા ખાવિંદ કબરમાં સુતોલ. મારી એક બેટી છે જે માટે હેસતર બેલે તને ખાતી આપીલ. મારા કાકાની દોલત હાથ કરી ભુખમેરા માંથી બચાવ માટેજ મને એક કુંવારી ઓરતનો સોળ સજવો પડ્યોલ, જે માટે ખુદા મને માફ કરે! હું ખુદાની ને તારી ગુનેહગાર છું. દેવીદ, મને માફ કરજે, મને ભુક્ષી જાજે, ને હેસતર બેલ જે તને ખરાં જીવરથી ચાહેલ. તેણીને હક ધનસાક આપજે. તે તને સાચી રહીલ, ને સદા સાચી રહેશે. મને શોધવાની સહેજ પણ કોરોથ કરતો ના છેલ્લી સલામ! કમનસીમ રોઝેલીના વોગન”

છેલ્લી લાંબન દેવીદની આંખ આગળ જખ અંધકારમાં ગાયબ થઇ ગઇ, અને તેના હાથમાંથી રોઝીનો એકરાર બિઝાના ઉપર પડવા સાથે તેણે એક લેડા નીસારો નાખ્યો.

હેસતર નેચું કે રોઝીની બેધમનીની ખાતરી થવાથી દેવીદ બેલાને થઈ ગયો હતો.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સંખી.

એસતાં સાલની બંદગી.

૧૯૨૫ ના એસતાં સાલની આ-
પણી પહેલી બંદગી, એસક,
આપણા મહાન રાજ્ય-કર્તા અને
રાજ્ય-કુટુંબ માટે છે; કે જે
પશિર-છત્રનાં શીતળ છાંયાં હેઠળ આપણે કેવાં નિહંચ-
પણે શાંત છંદગી સુખી સ્થિતિમાં પસાર કર્યે છિયે !
નવાં વર્ષનાં પ્રભાતમાં આપણે પ્રાર્થના કરીશું કે તે
સર્વે વ્યાપક સર્વે સ્થળે શાંતિ સ્થાપે, હાથ ચાલતી
લગામનું ધેરામણું વાદળ વિખેરાય જાય, આપણી સન્મા-
નની માટે ઉમેજ સરકારનું રાજ્ય આપણે માથે સઘ
કાયમ રહે ! આ ખરાં છગરની બંદગી કરવામાં આપણે
જ્યાજ્યાની છિયે; કારણ કેજણીનાં સીઠી ફળથી; વેપાર-
ઉદ્યોગ અને ધંધા-દુનરનાં બોહોણા પ્રસારથી, તેમજ
નિર્મિતારી રાજ્યનાં નિર્મિત ન્યાયથી આપણે જેટલાં
ઉમેજ સરકારનાં રાજ્યમાં સુખી, આખાદ, નિર્મિતપણે
શાંતિથી જેવી છંદગી ગુજાર્યે છિયે, તેવી છંદગી અને
તેવું સુખ, આપણે ખીજ કોઇ પણ રાજ્ય-કર્તાના
અમલ હેઠળ ભોગવી શક્યે નહિ; અને તેટલા માટે,
ખરે બોલ્યે તો આપણાં લગાં માટે આ બંદગી
સાદરની જગારે આપણે પહેંચાડીયે છિયે !

શહેનશાહ, શહેનશાહખાતુ, શયી માતા અલેક-
ઝાન્ના અને આખાં રાજ્ય કુટુંબને આ એસતાં સાલ
તરની તંદોરસ્તીમાં, મનની શાંતિમાં અને દોલતનાં
કુંગરમાં આખાદ નિવડે એવી મારી ખરાં છગરની
પ્રાર્થના તે મહાતાની માનેલુમ સાંભળે ! અને તેથીને
આમીન થાએ ! !

આજ-કાલ આખાં હિંદુસ્તાનની
દિકરો દેશને દિલસોઝી આપણા લગાં વાદળ
અપણું ! સર્વોય લોહી-હારીન્જ તરફ કુદ-
રતી ખેંચાઈ છે. એક પ્રેમાજ
મે-પતિવ્રતા પત્નીને બોલાવે દહજ છ માસ થયા નથી,
તેટલાં પોતાના લગજીવાન હેતાશુ દિકરાને બોહવાની

ખેંચી નાંમદારને ખમતી પડી છે ! જેઓ લગાં
હોય છે, તેઓને આ જંગલી જગતમાં મુજે મોહડે
ધણું સોસણું પડે છે; જેઓ પરમાર્થી હોય છે, તેઓને
ધણું બોહડું પડે છે; જેઓ પરોપકારી હોય છે,
તેઓને ધણા ભોગ આપવા પડે છે; અને તેવો એક
તાએ દાખલો આપણી સામે નામદાર વાદસરોપનો છે.

દેશ અને દુન્યાને ખાતર એવા સ્વભોગ આપ-
નારાં આસામીઓનો આપણે જ્યારે ખ્યાલ કર્યે છિયે,
ત્યારે તેઓનાં તેનાં મહંતવના કાર્યો આપણા અંતઃક-
રણમાં મહાન માન ઉત્પન્ન કરે છે. દ્રવ્યવાનો દોલત
કાઠી આપતાં હસ વાર વિચાર કરે છે, જ્યારે નામદાર
વાદસરોય જેવા દેશલકતો દિકરાઓને દેશ-સેવા ખાતર
ભોતના ગાંઠમાં દાખલ કરતાં એક પળનોખી ખ્યાલ
કરતા નથી. રાજ અને રાજ્ય તરફના ભક્તિમારનો
એથી વધુ ઉત્તમ નમુનો ખીજે કયો હોય ?

આપણા ઉદાર દિલના વાદસરોયે પોતાના પ્રેમાજ
પુત્ર દેશને અપણું કર્યો, તેનો શાંત મતે જંગીરાધવી
આપણે વિચાર કર્યે છિયે, ત્યારે ખચ્ચીતજ આપણને
ખ્યાલ આવે છે કે દેશ-સેવા એ કેવું મહંતવનું કાર્ય
છે. અફસોસ ! એક ખીલતી ગુલાખી કળી કવખતે
કરમાઈ ગઈ છે ! લગજીવાનીમાં હજારો આશા-ઉમે-
દનો લારેણ વહાણો દિકરા બોહવો, એ કંઈ જેવું તેવું
દુખ નથી; એ દુખનો ખ્યાલ તો જેઓ પર એવું
સંકટ પડ્યું હોય, તેઓને ખરાખર આવી શકે.

તે સર્વ શક્તિવાન સાહેબ પાસે આપણે દુઆ
ગુજરીશું કે આપણાં ગમખાર હાકેમને આવા અસલ
સંસારી સંકટો સજીરીથી ખર્ચવાની શક્તિ આપે !
તેમનાં અને તેમની વહાલી દિકરીનાં મનમાં આપણે
ભાગ લઈએ છિયે. નામદાર વાદસરોયને આ મહાન
દુખ દરમ્યાન એટલા સંતોષ લેવાનો છે કે દિકરો
દેશને અપણું કર્યો છે !

અહુમજદ મરદમનાં રૂઢને અમર શાંતિ : ખલે !

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૫ મો.

છ'ંદગીની સુંદરતા.

મહારા પ્યારાં બાળકો,

ઉધરતી ઉજરતી છ'ંદગીમાં અપઘાતાં મહારા વ્હાલા બાળકો તમારી રમણ્ય છ'ંદગીને વધારે રમણ્ય કરવા આ પ્યારા પ્રભાતના પેહલા અંક સાથેજ તમારે માટે માલેકે એકાદ બે પાના દર અંકે શજલ પાડી કંઈ કોઈ રમત કે રમકડાં ઉપર વિવેચન કે વર્ણન કરી સુંદર સમજણ આપવાનું કામ આ લખનારને સોંપ્યું હતું; અને તે મહારી કમીની શક્તિના પ્રમાણમાં તે ફર્ન ધણી ખુશી સાથે મેં બજાવી હતી.

હવે ૧૯૧૫ ના નવા વરસની નવી શરૂઆત સાથે તમે આગલ નિતી રીતીના સુંદર ને સુશોભિત શીશણો, બોધદાયક વાર્તાઓ ને નસીબતના સખુનો જે દાનાવો શીખવી સમજાવી ગયાછે તેનો રસકસ તમે આગલ દર મહીને રજૂ કરીશ ને ઉમેદ કરાવીશ કે તે તમને અને તમારા વ્હાલાં વાલીઓને મન પસંદ ઉપયોગી ને ઉલટમંદ થઈ પડશે.

મહારા પ્યારા બાળકો, વાદ રાખજો કે જે છ'ંદગીની અંદર તમારા વ્હાલા માત-પીતાને ત્યાં તમેજો જન્મ લીધો છે તે છ'ંદગી ધણી ધણીજ અમુક્ય છે. તેની ખુબીનો પ્રકાશ જેમ જેમ તમે માર્ગ થતા જશો તેમ તેમ તમને માલમ પડતો જશે તમારી છ'ંદગીનું સાર્થક સુંદર કેળવણીનેજ સ્વાધીન છે. પછી તે, કેળવણી તમારા તનને લગતી હોય, મનને લગતી હોય કે અંતઃકરમને લગતી હોય. જેટલું 'તમારું' તન અને મન સ્વચ્છ ને સુંદર રાખવાની જરૂર છે તેટલુંજ તમારું અંતઃકરમ નીખાલસ ને નીમંગ રાખવાની જરૂર છે. વાદ રાખજો કે તમારી વધતી જતી નેચર કામે તમારી છ'ંદગીનો પ્રકાશ તમારા સુંદર

સ્વભાવ, મળતાવડી ખાસીઅત અને ખરી નમનતાઈની ઉપજળ આધાર રાખે છે.

સર્વે જાતના સુંદર સદગુણોમાં તમે દીપાયમાન થજો અને તમાર કે તમારી આસપાસવાલાઓનું બહુ ચાહવામાં કે બહુ કરવામાંજ તમારી છ'ંદગીની ઝમકને. રોશનમંદ કરજો, તમારી છ'ંદગીમાં કેમ પ્રકાશમંદ થયું તેનો એક સુંદર દાખલો તમારી આગલ આજે રજૂ કરીશ. તે એક જાપાનીસ ઝિની વાર્તા યા કથા છે જે બોધથી ભરેલી છે. કહે છે કે પુરાણી કાળમાં જાપાનના એક મહાન મંદીરના એક આચ્છવને દીને તે મંદીરમાં ઇશ્વરની શક્તી કરવા આવનારા સેકંડો બલકે હજારો શ્રી પુરૂષો અઢેક સુંદર રોશની વાળુ જ્ઞાનસ અર્પણ કરતા હતાં. તે વખતે એક બહુજ શ્રીમંત ને માણેતુજાર ધણીજે હજારો સુંદર લાઈટથી દીપાયમાન કરીને તે મંદીરની દીવાલો ઉપર ચઢાડ્યા અને ધણીજ મગરૂરીથી ઇશ્વર તરફની પોતાની ભક્તિભાવનો પુરાવો દુનિયાના લોકોને જાહેર કીધો. તેજ વેળાએ ત્યાં એક બહુજ સુફલસ અને ગરીબ, કંગાલ અને ચીમેદાલ શ્રી આવી જેણીની પાસે પૈસાનો એક રીકકો પણ નહીં હતો. તેણીએ ઇશ્વર તરફનો પોતાનો ભક્તિભાવ અને ખંદગી કરવાના પેલા મંદીરના મકાન તરફની પોતાની ફર્ન કેમ બજાવવી! પોતાના સુંદર સુંવાળા લાંબા પ્રકાશીત બાત તેણીએ કપાડ્યા અને પોતાના અંગ ઉપરથી ઉતારેલા તે સુંદર ખાલનો જથ્થો તેણીએ વેચ્યો જેની કમાણીમાંથી ઉપજેલા પૈસાનું એકજ સાદુ ને મુઠ્ઠા જ્ઞાનસ ખરીદ કીધું અને ઇશ્વર તરફની સંપૂર્ણ શક્તી ભાવની એક અદના નીશાની તરીકે ને મંદીરને તેણીએ

તે સાદી “સાઈટ” નું સાદું “ફાનસ” અર્પણ કીધું. બીજી બાજુ જુવો કે થું બને છે. કહે છે કે તે મંદીરના રમણ દીવરો જ્યારે હજારો ફાનસોથી જ્યારે તે મંદીર ચક્રચક્રીત થઈ રહ્યું હતું અને પેલી મુસ્લેસ બાઇએ આપેલા ફાનસ ઉપર કાઢ્યું. ધ્યાનથી ન હતું તે દરમ્યાન પવન અને તોફાનના એકજ જખરજસ્ત ઝપાટામાં સર્વ ફાનસો એકઠી વખતે છુલ્લ થયાં પણ પેલી મુસ્લેસ ને ગરીબ સ્ત્રીએ મુશકેલી વચ્ચે મેળવેલું ફાનસ તેની અંદરની રોશની સાથે કાયમ રહ્યું કે જે ફાનસની ઉપર કાઢ્યે નજરથી પુગાડી ન હતી. સર્વ જણાં અભયથીમાં ગરકાવ થયાં અને હજારો છુલ્લ થયેલા ફાનસોમાંથી એકજ અને એકજ પ્રકાશીત ફાનસ-જે ગરીબ બાઈ તરફથી અર્પણ થયેલું—ઉપર નજર પુગાડી અને સઠ કાઢ્યે ખાતી

કરી લીધી કે ધંધરી નજરે માથેપુગર મીલકતદારનો તુમાખી તોર ભકતીના મકાનો ઉપર કદીથી કાયમ રહેતો નથી પણ ગમે એવા મુસ્લેસની સામ્યી જાન ફેસાની અને આફતમાં અટવાયલાઓનું ધંધરી એકી-નજ વધારે પ્રકાશમંદ ચાપ છે. તેમ આપણી આ કમીની જીંદગીમાં બાહેરનો ભપકો ને સંપકો ખોટો ને નાશવંત ચક્રકાટ કદીથી કામ આવતાર નથી, પણ બીજાઓના એકલપેટા દીવાઓ જ્યારે અસ્ત થશે ત્યારે પોતાના જાતી ભોગના સુંદર સદગુણોથી સલ-માવેલું જીવર રૂપી ફાનસની અંદરનો જીંદગી રૂપી દીવોજ પ્રકાશમંદ રહેશે.

લા. કુવાગીર સેવક,
મોરાખાવા.

દાનાઈના દાના.

ગંગાજળ કાય બચક, દીવો લાજન દીન રાત
સાધુ બન મય મુમર મુમર, હરી ન લગો હય હાય
માળા ભજી મય રામકી, બચત હમારો હોય
ચીતકી ચીરીયાં હિરહી, રહો બેકામય રોય

માનવ જાત જ્યારે તે જન્મ આપનારની જતાખમાં પાક કલામથી ફરજ અદા કરે છે અને જ્યારે તે ખોલા તાલાની બંદગીમાં સર છુંકાવી બેઠો રહે છે ત્યારે તેનામાં એક ખાતી (સાથે નવવાણુ ટકા માણુઓમાં) હોય છે તે એજ કે તેનાં મગજની ડ ભમતા વિચારની સ્ત્રીઓ તેનાં મનને શાન્ત રહેવા દેતી નથી; ઉપશી ચાર લીટીઓમાં આટલા સાર છે કે એક પરિવ જગા ઉપર એક માણસ રાત ને દીવસ ખોદાનું નામ લાઇ બંદગી કર્યાં કરે છતાં તે ખોદાને ન મેળવી શકે અને પોતાની બંદગીનાં પ્રતાપથી પોતાનાં મનને શાન્ત ન રાખી શકે, પોતાની બેઠેલા ન મેળવી શકે તો તેની બંદગી કયા કામની! જેનું ચીત બંદગી કરતી વખતે

બંદગીમાં નથી રહેતું તે જોયા બંદગી કર્યા પછી પૂજુ રકતો રહે છે. બંદગી એ મનની શાન્તીનો ખોરાક છે. અને જો તે ખોરાક પ્રાપ્ત ન થયો તો તે બંદગી શા કામની! બંદગી તે ખોદા અને માનવ વચ્ચેની સમજૂતી સાંકળ છે અને તે સાંકળની એક કડીને શાન્તીનું પાણી પાયેલું છે. શાણુ બાણુને કે ચીત વગરની બંદગી એ માત્ર મનને સમજવવાનું છે. માટે પ્રીય વાંચક બંદગીમાં મગજની-લગામ મજબૂત વિચારનાં હાથે પકડી પાક કલામનાં ઘોડાઓને ખુલ્લ રસ્તા ઉપર છોડી દેજે એટલે છેવટે વિજય વાવટો તારાજ છે.

“કુદીર, ૧૧”

પ્રભાતનું પંચાંગ.

બનેવારી ૧૯૧૫.

રવિ.	આ મહિનાના ચંદ્રા સ્થાનઃ “હિમત”	બીજી. ૩ દીન.	નોમ. દશમ. ૧૦ હોરમજદ. માહુ-અમરદાદ	બીજી. ૧૭ દેપાદર.	નોમ, ૨૪ દેપમેહેર	પુનેમ. ૩૧ ગોઆદ.
સોમ.		ત્રીજી. ૪ અરશેસંગ.	અબ્યારસ. ૧૧ બહમન.	ત્રીજી. ૧૮ આદર.	દશમ. ૨૫ મેહેર.	
મંગળ.		ચોથી. ૫ આસતાદ.	બારસ. ૧૨ અરદીબહેસ્ત.	ચોથી. ૧૯ આવાં.	અબ્યારસ. ૨૬ સરોશ.	
બુધ.		પાંચમી. ૬ આસમાન.	તેરસ. ૧૩ સાહેરવંર.	પાંચમી. ૨૦ જોરશેદ.	બારસ. ૨૭ રસને.	
ગુરુ.		છઠી. ૭ બીઆદ.	ચૌદસ. ૧૪ અરપંદારમદ.	છઠી. ૨૧ મોહોર.	બારસ. ૨૮ ફરવરદીન.	
શુક્ર.		સાતમી. ૮ મારેસપંદ.	અમાસ. ૧૫ જોરદાદ.	સાતમી. ૨૨ તીર.	તેરસ. ૨૯ બહરાંમ.	
શનિ.		આઠમી. ૯ અનેરાંન.	એકમ. ૧૬ અમરદાદ.	આઠમી. ૨૩ ગોશં.	ચૌદસ. ૩૦ રાંમ.	

બનેવારીનું ઝવેર. { જાતિ બામથી જીવતી જીવતી, અતી જાનથી હાંડગીની જવન,

પ્રભાત DAWN

પુસ્તક: ૨ જી.

ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫.

અંક: ૬ ઠા.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
દિલ્હાવલી વીંટી (કવિતા)...	૨૦૭	રમુજ સંચલ ...	૩૨૧
પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૨૦૮	સરજતલી સુદરી (ગાલુ વાર્તા.)	૩૨૩
દુરબીનમાંથી બહાર ...	૨૦૯	બાનુઓનો બાપ. ...	૩૨૫
સરજતલી સાંકળ (ગાલુ વાર્તા) ...	૨૧૧	બાળકોનો બરતુ ...	૩૨૬
રમુજ ...	૩૦૦	કિર્તીની ટોંગ (દુ'સી વાર્તા)	૩૨૭
ભગનની મોતેબરી ...	૩૦૧	બાનુવા વંતેય ...	૩૩૪
મેશી મહારાજનું માહક (દુ'સી વાર્તા)	૩૦૪	લખતુ ડે આખરો સફની અવરત (કવિતા)	૩૩૫
રિવાજે શુષકા (કવિતા) ...	૩૧૨	Marcus Aurelius ...	૩૩૬
રખે ચલત ...	૩૧૩	પ્રભાતનું પંચાંગ...	૩૪૧
એ ફાલકન (ગાલુ વાર્તા)...	૩૧૫		

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૦ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૩૫ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરબોરની કુા

માલેકા "પ્રભાત," કાન્ના ટેરેસ, કાલ્યાણેશી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

જાનેવારી ૧૯૧૫.

રવિ.	આ મહિનાનો મુદ્રા દિવસ : "હિમત"	બીજા. ૩ દીન.	તોમ. દશમ. ૧૦ હોરમજદ. માહ-અમરદાદ	બીજા. ૧૭ દેપાદર.	તોમ. પુનેમ. ૨૪ ૩૧ દેપમેહેર ગોઆદ.
સોમ.		ત્રીજા. ૪ અરશેસંગ.	અગ્યારસ. ૧૧ બહમન.	ત્રીજા. ૧૮ આદર.	દશમ. ૨૫ મેહેર.
મંગળ.		ચોથ. ૫ આસતાદ.	બારસ. ૧૨ અરદીબહેરત.	ચોથ. ૧૯ આવાં.	અગ્યારસ. ૨૬ સરોશ.
બુધ		પાંચમ. ૬ આસમાન.	તેરસ. ૧૩ શહેરવર.	પાંચમ. ૨૦ ખોરશેદ.	બારસ. ૨૭ રસને.
ગુર.		છઠ્ઠા. ૭ જમીઆદ.	ચૌદસ. ૧૪ અરપદારમદ.	છઠ્ઠા. ૨૧ મોહોર.	બારસ. ૨૮ ફરવરદીન.
શુક્ર.	પુનેમ. એક ૧ બધ. ગોઆદ. માહ તીર	સાતમ. ૮ મારેસપદ.	અમાસ. ૧૫ ખોરદાદ.	સાતમ. ૨૨ તીર.	તેરસ. ૨૯ ખેરરાંમ.
શનિ.	એકમ. ૨ દેપદીન.	આઠમ. ૯ અનેરાંન.	એકમ. ૧૬ અમરદાદ.	આઠમ. ૨૩ ગોશં.	ચૌદસ. ૩૦ રાંમ.

જાનેવારીનું અવેર. } જાતિ બાજથી જન્મી જન્મી, જાતી જાનથી જન્મીની જન્મ,

પ્રભાત.

ચુસ્તક: ૨ જી.

ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫.

અંક: ૬ ઠો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ કુરો એ વાત;
સૂર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
પ્રણી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

હિણાયલી વીંટી.

અરે કુંભનસીળ!

તુંજને હ્યાં પટકી તે ચાલી ગયી, મેહરં તેની ખટકી હ્યાં ખાલી થયી;
હું કંગાલની ભુલનો તું આળે થઈ ભોગ, મુજને સતાવવા આ સાંધેયો સન્નેગ;
આહ! જન્મી તું કોઈ આંગળે કરવાને રાજ, કે નહીં છાજતું અપમાન આ ખમવાને, કાજ?
ચંદર પર શુકતાં ખુદ છંટાયીછ તે, તુંજને તેમ હિણુતાં ખુદ હિણુયીછ તે;
બસ, મુગી રહે, ચુપ! કડવાં કહેતી ના વેણ, તું મારી છને ખેંચસ તુંજ નેણ;
મજનેળી શુરસો તો ઘણો છુટેછ, પણ આગલા તે ચાહની થોદ સિને ખુટેછ;
ગોહર કેમ ગમે હોય સંગ જેતું દિલ, કાગ અને ભુલભુલ કેમ બને ખલિદ?
કંઈ નહીં, હ્યાં સુખમાં સદા થોળજે, મજ મેહુબુજને સુખારક હાથ શોભજે.

૨૨૧૬.

સુંદરપીકટોરીએલ પોસ્ટ કારડો. રંગીત ચીત્રો.

પ્રસીધ્ધ ચીત્રકાર રામ રવીવરમાના હીન્દુ ધર્મના હાલના કાલેલા ચીત્રોનાં ફોટોગ્રાફ ઉપરથી બનાવેલા છે. રંગી આર્ટ સીરીઝ—આ સરમાં જુદી જુદી બાબતો (૨૫) રંગીત પોસ્ટ કાર્ડ રાખાયજી, મહાબારત વગેરે હીન્દી પુરાણોનાં ચીત્રો ઉપરથી બનાવેલા છે. અંગ્રેજી વસ્તુના સાથે કીમત ૨૫) કારડના સરમાં રૂ. ૧-૪-૦.

જુદી સીરીઝ—આ સરમાં ૧૮ જુદી જુદી અવતાં રમણીય ઓંચાનાં સુંદર ચીત્રોનાં સંગ્રહ છે જે પ્રસીધ્ધ ચીત્રકાર રંગી વરમાનાં પેન્ટીંગ ઉપરના છે.

કીમત ૧૮) કારડનાં સરમાં રૂ. ૦-૧૧-૦
એનટીક સીરીઝ—આ સરમાં ૨૫ અવતાં પુરાણ. રાખતાં ઓરતી શબ્દકાની ૧૫૦) વચ્ચે અગાઉના વસ્તુ રતાનનાં પહોડામા અભવતા, કારલા, કનરી, એલીફનતાં વગેરે ઉકાણનાં જે ગોડાઓનાં બોલકામ કરેલા છે તેના જુદા જુદા અંગ્રેજી વચ્ચેના સાથે. કીમત ૨૫) નંગના સરમાં રૂ. ૦-૧૨-૦.

જે સેટ સાથે તંજાવનારને લીં પી ખરચ માફ.
અંગ્રેજી લીસ્ટ મંગાવવાથી મુક્ત મોકલજી.
ગણવાનું ટેકાણું—ઓરીએનટલ પબ્લીશીંગ હાઉસ, પાટકુપર અથવા

એન બરબેરની કુપની, કાન્તા બીસીંગ, કાલજાદેવી પ્રેસ

આતંકનિગ્રહ

ગોળીઓ

૧ લાંબી છ'દગી.

૨ તંદુરસ્તી.

૩ પહું તાકાત.

૪ યાદદારતા

૫ પહું ઉત્સાહ

૬ ગેરે વગેરે

મેળવવા

માટે

વાપરો.

કીમત-ગોળી ૩૨ ની
૭મી ૧ નો રૂ.

વધારે વિગત માટે પ્રાઇમલિસ્ટ
વાંચો.

વૈધ શાસ્ત્રી

મણિશંકર ગોવિંદજી.

અમનગર—કાઠિયાવાડ.

પ્રાંચ નંબર ૧.

મુ'અઇ.

કાલજાદેવી રોડ.

બીમારોને માટે એક આશાનું કીરક.

જેઓ શરીરની વેદનાઓ જેવી
કે માથાનો દુઃખાવો, લથક,
કડીવાયુ, અકડીગયલા સાંસાઓ,
નજલો, સંધીના વગેરેથી સાચા
ચવાથી નીરાસ થઇ એક દોષ
તેઓને મટે

અમૃતાંજન

એક રામબાણુ ઈલાજ છે. જે વનરવિના
ગોળાનાં તત્ત્વોમાંથી બને છે અને સવળા પ્રકારના
દુઃખાર અને દરેક

ઉપર ચત્રાકારીક અસર કરે છે એકવાર અજમાતી
જુઓ.

કીમત ૭મી ફીક આના ૮.

સવળા ગાંધીઓને ત્યાં અથવા નો
અમૃતાંજન ટીપા, મુ'અઇમાંથી મળી શકશે.

ડૉંબાટલીવાળાની

રામબાણુ દવાઓ.

- ૧ દરેક જાતના તાવ માટે "એન્થ્રીપીક્સ" અને
"એન્થ્રીપીક્સ" આગા છે.
- ૨ "દરદાન" એક દિવસમાં દરદાન, મુજલી
અને કીડા મટાડે છે. કિમત ૪ આના.
- ૩ "ક્રોલેરોલ" ઉલટી, જુલામ અને કોલેરાના
જંતુનો નાશ કરે છે. કિમત રૂ. ૧૧.
- ૪ "હરદાન" સહેદ બાલને તદન કાળા કરી "ધડગળુ
માં જુવાની બનાવે છે. કિમત રૂ. ૨.
- ૫ "અંબરીલીટીનીક પીલ્સ" શરીર અશક્ત
બનાવવાનો રામબાણુ ઇલાજ કિમત રૂ. ૧.
- ૬ "દાંતતુ મંજન" દાંતને મજબુત કરનાર મુખથી
મંજન કિમત આના ૮ તથા ૪.

આ દવાઓ દરેક બજારોમાં મળે છે. નહિ નો વગેરે

ડૉંબાટલીવાળા, વરલી દાદર—મુ'અઇ.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

હિન્દુદેશની સેવામાં પોતાનું
 જોહનયંદ કરમયંદ તન-મન અને ધણુ અર્પણુ
 ગાંધી. હિન્દનો કરનારા આંગળી પર ગણામ
 એક વિરજો. એટલા વિરજા પુરોષોમાં દલીલુ
 ઓફીકામાં સત્યાગ્રહ લાડત
 ચલાવવાને માટે પ્રખ્યાત થયલા મી. મોહનયંદ
 કરમયંદ ગાંધીની ગયા જાનેવારી માસમાં થયલી પંધ-
 રામણી વગર નોંધે પસાર થતી જોઇતી નથી.

આ કાઠયાવાદી નરમાં પોતાના દેશની દાઝનું
 ખમીર એટલું બધું તો ખીલી રહ્યું છે, પોતાના ગત
 ભાષણો માટેની આદેશાત એ બંધમાં એટલી બધી
 તો બંધાઇ રહી છે, પોતાની જન્મભુમી માટેનું
 માન એ સુધ્ધા ગ્રહસ્થમાં એટલું બધું તો જામી રહ્યું
 છે કે દર દીવસની એ લક્ષા નરની લલી અને
 જાતી ભોગ આપનારી છંદગી દરેકને દોડા લેવા ભોગજ
 ચક્ર પડી છે. દલીલુ આફીકામાં એરીક્ટર તરીકે
 ફોલેમંદીથી છંદગી ગુજારનાર મી. ગાંધી રાજદ્વારી
 ચલવલમાં પડી પોતાના ગરીબ હિન્દ ભાષજધાને દક
 ઇનસાફ આપવા-અપાવવાના કામમાં આજ વરસો
 થયાં પડ્યા છે અને ઘણીક તરેહનાં દુઃખો અને
 કષ્ટ ખેંચી, ગુરંગમાં વતીક જઇ, દોડા વતીક
 આપી દેટલેક દરજ્જે પોતાની નેક નેમ પાર પાડવાને
 ફોલેમંદ નીવડ્યા છે. વરસોના વસવાત પછી હિન્દ
 દેશમાંજ પોતાની વધુ કાયા વધારે અર્પણુ કરવા
 જાનેવારી માસમાં તેઓ મુંબઈમાં પંચાઈ હતા
 પણ હિન્દના આ વિખ્યાતી પામેલા વિરજાને માન-
 વતો, આવકાર આપવાને હિન્દે શું કીડી? પુરાણી
 કેહતી પ્રમાણે "રડતીના આંસુ" કુછવા" જેવી આવ-

કાર આપવાની ગોઠવન થઇ. બંદર ઉપરથી લોકોની
 ધમાળ કંઈ ઝાઝી નહી અને "રીસેપસન કમિટી"
 તરફથી અપામલી "પાર્ટી" બી જેટલી જોઇએ એટલી
 ધરખમને દમામદાર નહી. અરસપરસનાં ભાષણો અને
 વખાણો ઉપરાંત સાચી પ્રશંસાની કાતાઇ કંઈ
 જણાઈ આવતી હતી, અને એ "પાર્ટી"માં સર
 શીરાજશ મેહતાએ જે ચાક્ષાત્રી ભવું ભાષણ કરી
 મી. ગાંધીના કામકાજનો ઇનતેખાખ આપી જે જે
 વખાણનાં શબ્દો મી. ગાંધીની તારીફમાં કલા તે
 ખચ્ચીતજ ધ્યાન પુગાડવા ભોગ હતા પણ તેથી વધુ
 મી. ગાંધીનો જગાજ હવો કે જેની અંદર તેઓએ
 આપી અપાતી પાર્ટીના "તમાશા" (આ શબ્દ
 મી. ગાંધીનો પોતાનો હતો) કરતાં ગુપચુપ મુગે
 મોહડે દેશની સેવામાં છંદગી અર્પણુ કરતાનું કાર્ય
 તેરને વધુ પસંદ કીડ. છતાં તેમના પ્તિયા મિત્રો
 અને વખાણનારો તરફથી આ માન મેલવવાને માટે
 તેવજે પોતાનો હર્ષ જહેર કીધો.

જેઓ મી. ગાંધીની ખાતરી છંદગીથી મારીત-
 ગાર છે તેઓ એકે આવજાને અંમતી તારીફનાજ
 સખ્તોમાં આચળને જણાવે છે કે ખડુજ સાકી,
 નીવમીત અને છથરી છહેની તેઓ ગુજર છે. રેદર-
 શમાં ને રેદરશમાં, રેદરીમાં ને કચ્છીયા ખડુજ
 ચોખ્ખા શુધ્ધા ને નીરનીર છે; અને છંદગીના
 ઘણોજ ઉચંચંદા તેઓ ધરાવે છે. પોતાની સાકી
 છંદગીને વધુ અને વધુ સુંદર અને પ્રકાશીત રાખવાની
 એ નરની નક નેમમાં મદદ કરવા અંમતી હતાં
 નેક શુસીજ ને સદનરીજ પતની મીસીક ગાની
 પોતાના કૃતખરી આપણા માન અને આદને પુરે

ધુનં લાયક નીવડ્યાં છે. એ બંધે નર-નારીની વખાણવા લાયક હાંડગી, ખમેલાં કપડાં અને દેશ પ્રત્યે તેમની અર્પેલી સેવા કાષ્ટનેથી જાગૃત કરવાને પુરતી છે. મુખ્યપના સ્ત્રિ વર્ગે મીસીસ ગાંધીને માટે માધવ બારમાં મેળાવડો કરી જે માન આપ્યું છે તેને તેણી ઇચ્છે ઇચ્છે લાયક છે. એ વીરો હમારાં ચંચલ લેખક “સહનશીલ સખી”એ “ખાનુઓના બાગ”માં જે લખાણ કર્યું છે તેની ઉપર હમારી વાંચનારી બેઠનાનુ બ્યાણ બેચીયે છાયે.

માનવતંત્ર લલ્લી પાદના અને સર જમશેદજી નેક દીદારના પેઢલા બેરોનેટ અને સાહેબ નામદાર સર જમશેદજી નવસારી. હજીલાખતે જન્મ નવસારી મધે થયો હતો કે જે બખ્તાવર જુમીએ શેઠ જમશેદજી તાતા જેવા સાહલીક વેપારી અને શેઠ દાદાભાઈ નવરોજી જેવા નામાકીત નરોને જન્મ આપ્યો છે. નવસારીની જુમી નામદાર ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે અને ત્યાં જરથોસ્તીઓની વસ્તીની સખ્યા મુખ્યપની વસ્તીના કરતાં બીજેજ નંબરે આવે છે. મુખ્ય આતશબહેરામે અને ગાંધીઆરીએ તે વડું અને ધાર્મિક મથક છે જ્યાં નાવર મરાતઓ કોષ્ટથી ટેકાણેની અગીઆરી આતશબહેરામેમાં કામ કરવાને પહેલા છે. તે પુરાણી જુમી ઉપર જાણેવારી મહીનાની અધવચે હાલના નામદાર જવાન પાંચમાં બેરોનેટ સર જમશેદજી એ મુકાકાત લીધી છે અને ત્યાંના જરથોસ્તી રેહવારીઓનું માનપત્ર મેળવવાને લાગવશથી નીવડ્યા છે. તે માન પત્રને જે દુર અદેશીયી સર જમશેદજી એ જવાબ વાળ્યો હતો તે તેમાં સમાયલી બે બાબદોને માટે વધારે બ્યાણ એવનારો હતો: એક તો અંદોશીની છુલ્લદી માટે પેદલા બેરોનેટ સાહેબ નામદાર સર જમશેદજીના અહુજ આનક આપનારા અને અનુલલ્લી વિચારો અને અંદોશીની અગત્યતા વીરેનુ તેમનુ માયાકુળ વર્ણન અમીતજ વખાણવાબેગ હવે ન્યારે બીજી જે બાબદ સર જમશેદજીએ રણ કીધી હતી તે તો નવસારી કે

જે જરથોસ્તી શીરકાની ધર્મની તેકડી તેની ઉપર પારસી સેનત્રલ કોલેજ સ્થાપવા સંબંધી ઉલ્લતમંદ વિચારો તેવણે કહ્યા હતા જે આજના ચાલુ જમાનામાં ઉપાડી લેવા બેગજ ગણાતા હતા પણ તે સુદર વિચારોને અમલમાં મુકનારા કયાં છે? પારસી ભાષ્યો બોલે છે જગના મજ પણ ફારે છે તસુ”-મગજ ઘસે છે ન્યારે જગના મજ પણ પરીણામ લાવે છે આટલુ સરખું. પણ કંઈ નહીં, હાલની ધીરજ શીખવશે આપણને લવિષ્યની ફરજ. આજે સર જમશેદજીએ જે ઉમેદ જાહેર કીધી છે તે આવતા જમાનામાંથી જલદીથી પાર પડે એવુંજ અમારું ચાહતું છે જે ખુદા આમીન કરે.

સર જમશેદજીની નવસારી નવસારીમાં મધે છેલ્લી મુલાકાત દરમ્યાન સુવાવડ ખાનું. ત્યાંના જાણીતા વતની અને શહેરી મી. મેહતાની સારી રાખાવતથી બરપા મયલું અને ઉધડેલું પારસી સુવાવડ ખાનું એક વખાણવા લાયકજ અને ઉંધોગી ખાનું ચક્ર પડતું બેઠયે. ચુસ્ત અને અસલી વિચાર ધરાવનારા જરથોસ્તી નરનારીઓનું નવસારી એકવેળા એવું મથક હતું કે ત્યાં સુવાવડખાનાનું નામ લેવું તેથી ગોપા જાણે શુનાહ ગણાતો; પણ વખત બદલાયો છે અને કેળવણી આગળ વધી છે; પરીણામ આગલા વેદથી ને બેઅકલી ખ્યાલો બાહ્યો ને ભાષ્ટ્યોના મગજમાંથી દુર થયા છે; સુગ ઉડી ગઇ છે; આસપીતલો અને સુવાવડખાનાની સગવડો અને જરૂરી હાજતો જણાઇ આવી છે તેઓના રૂઠો ઉપયોગ કરનારાઓની સંખ્યાથી હવે વધી છે. આ સધળું રતુતી પાત્ર છે અને એટલુંજ ધ્વજવા બેગ છે કે એવાં ધર્મખાતાઓના વહીવટ દરોજસ્ત ચાલે. દીનપર દીન એવા ઉંધોગી ખાતાંના વધારો થતો રહે તેનો વધુ લાભ લેવાતો રહે દેશ પરદેશમાં જન્મ આપનારી માતાઓના સુખ સગવડ ને નવા જન્મતા છુવેના આરામ અર્થે એવાં ધર્મસ્થળો અમીતજ આવકારદાયક છે, અને તેને જાંધાની આપનારાઓને પુરતો ધન્ય છે.

સરજતની સાંકળ

વાને

મોત અને માફી

(એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા)

લખનાર—'રશીક'.

પ્રકરણ ૩ બું.

મીસીસ શીરીન શેઠના, દાકતર શીરોજ પટેલનાં મંદાનમાંથી નીકળી ગયા બાદ શીરોજ પોતે એક છત્રીચેરમાં પંજરાઈને પડ્યો તે આપણે ગયા અંદમાં જોઈ આવ્યાં છીએ, અને એ બધી બાબત શું હતી તેની એક ઉડતી તપાસ તેજ અંદનાં ઉવટનાં પ્રકરણમાં લીધા પછી એ વાર્તાની સાંકળ ત્યાંથી આપણે છોડી આવ્યાં છીએ ત્યાંથી પાછી પકડી નીચમસર આપણે આગળ વધીશું.

છત્રીચેરમાં તે પડ્યો પડ્યો શીરીનની હમણાંની સુલાકાતનો, તેણીની સાથે તેને થયેલી તકરારને અને તેણીની ઉપર તેણે આંધેલી પણ વ્યર્થ ગયેલી આશાનો તે વિચાર કરવા લાગ્યો. તેણે જોયું કે લગભગ ત્રણ વર્ષની મુદત સુધી તે જીવવાયો હતો. તેઓ વચ્ચેની દોસ્તીને શીરીન ત્યારે મોઢે મોઢે નિરદોષતામાં લીધી હતી, ત્યારે તેણે તેને ખરા પ્યારનું રૂપ આપવામાં કેવી થાપ આંધી હતી તેના અફસોસમાં તે હવે પડ્યો હતો.

અફસોસ? એક પરજોતરના નાદાન હંસ-મોઢે ઉપરથી તેણે એમ સમજી લેવું કે તે અજાણ તેની સાથે પ્યારમાં છે અને તેના પોતાના વાલીવાત વિચારમાં કાળાપાળી અફસોસમાં પડ્યું એના જેવી બીજી દેમાકત કંઈ હોય? એ દેમાકત જેવો સંસારનો ચતુ બીજો કયો?

જે આરંભમાં તે દાઢ ખેંચી હતો ત્યાંની હવા તેને ગરમ લાગવા લાગી અને તેથી જાણે તે યુગ-

જામ જમ મરી જવાની ધારતીમાં હોય તેમ તેને લાગ્યું. તો તેની આસપાસની હવા ગરમ નહીં લાગે? અમે તો અજાણ છેએ કે તેની આસપાસની હવાએ ભાડું લઈ સળગી ઉડી તેને બાળી નહીં નાખ્યો? એવાએનો એથી બીજો ફળ શું હોય?

હરતજ તે ઉઠ્યો અને ત્યાંની બધી બારીઓ તેણે ઉઘાડી નાંખી અને તે બારીઓમાંથી ફરફર આવતી હવાથી તેના હાલના ઉશ્કેરાયલા જીવને રાહત આપવા બસ નહીં હોય તેમ ત્યાં પડેલા એક પંખો ઉડેછી મળ્યા આગળનું શાંતનું બટન છોડી નાંખી જેરથી હવા ખાતો ઉભો.

તે છતાં, તેનાં મનને નિરાત વળી નહીં એટલે હવે તેણે ખહેલે ધીમે અને પછી જોરમાં આમતેમ લટાર મારવા માંડી.

તેની સામે આવીને ઉભી રહેલી મુશકેલીથી તે એટલો ગુસ્સેવાળો કે તેના મહેરો ઉઠ્યો. લામ થયો હતો. આવી દુઃખની ધડી તેણે કાઢેલી દીવર અતુલથી ન હતી. પોતાના વ્હાલાં માયંજનાં મોતન બીજાણી આગલ બી આંધે દુઃખી હોયે તે ઉભો ન રહે હતો. એમ દવે તેને યાદ આવ્યું. તેના મગજ આગળન નેસ ઉડવા લાગી અને તેનાં મગમાં કાચળ બાક હોય તેમ તેને લાગ્યું. એકવાર તેનાં તેનાથી જુમ રેડી પડાઈ ગઈ અને તેના જવાબમાં ત્યારે ખેલવા કાઢ અંદર દોડી આવ્યા ત્યારેજ તે તેના લલાતોળા અંદર ઉપર મહેરાતની નિશાણી જોઈ તે કંઈક શાંત થયે

અતે તેને ચઢી આવેલો જોશ નરમ પડતો ગયો, પણ તે છતાં જાણે ઉંઘમાં તે બીલામણું સ્વપ્નું જોઈ ઉઠ્યો હોય તેવી તેની હાલત હતી. હજી તેના બદ વિચારો ઉપર નેકી પુરેપુરી કાપી ન હતી; હજી તેનાં મનમાં બસી અને છુરી વાસનાઓ ખાંચાખાંચ લડી રહી હતી.

હવે તેને તેનાં પોતાનાં માથાનાં વિચાર આવ્યો. પણ ત્યારે શીરીનેથી તેણીના નાનેજ તેને વિલુપવાની વેતરણ કીધી હતી. પણ, તે વખતે તેનાં રહુન મારી ગયલાં મગજ ઉપર તે કશી અસર કરી શકી ન હતી; પણ હવે તેને તે મરનાર બહાલાંની વાદ બેવડા જોશ સાથે આવી અને મરતી વખતે તે નેક અબલાએ તેને દીધેલી નસપતનો અંકેક બોલ તેનાં ગરમ મગજ ઉપર હથોડાના અંકેક ફટકા મારફ પડ્યો. “શીરાજ” તેણી તે વખતે બોલેલાં તેને વાદ આવ્યાં અને તે મનસે અજાન થયો કે શું તેણી આજન વખતને માટે બોલ્યાં હશે કે “મારે પેટે તું સિવાય કોઈ ફરજદ યયુ નહીં હતું. એક દીકરીની મને ધણી હોંસ હતી, પણ મારી તે મુરાદ ખુદાએ પાર પાડી નહીં ને તેથી જાણે દુન્યાની દીકરીઓ મારી પોતાનીજ હોય તેમ જે છોકરીઓના સંબંધમાં હું આવતી તેઓને હું મારી પોતાનીજ સમજી તેઓ ઉપર માર્દ દીલ દોડવું હતું. આપરે ઘેરેથી તું કોઈ છોકરીને લાવે તો તેને સુખી કરજે. મારા દીકરા સાથે પરણીને પરતાઈ એમ કોઈની છોકરી ધારે નહીં તેવું તું કરજે. તું પરણેલા હોય કે કુંવારો રહે પણ કોઈની નાણુક અજલા તારી પનાહ શોધતી આવે તેને અધુરે દીલ તારી સીડીએથી ઉતરવા નાંદેતો, આપ વાત દીકરા કાંઈ મારાં મનમાં રમી નહીં રેહી હતી. હું જાણું છું મારો નમાનો નિતીમાન અને નેક દીકરો છે પણ કોણજાણે સાને વાસ્તે આપ બોલે તુંને સંભળાઉં છું; મારી અજલ જોઈ તું ગભરાતો ના, રડતો ના, બરાપોના કરતો, ખુદા ઉપર વિશ્વાસ બાંધીને રહેજે ને સુખી થજે.”

આપ તેવણના ઉલ્લા બોલો હતા અને તે તેને આજે વાદ આવ્યા અને દુરત તે ગભરાઈ ગયો.

“ઓ ખુદા! શું કોઈ જેમી બધારતથી આવજ વખતને માટે તો આ બોલો મારાં બહાલાં માથાએ મને નહીં કહી સંભળાવ્યા હોય?” તે મનસે બડમણે “અને જે છોકરીને હું પરણી લાવું તેને નહીં તો નહીં પણ જેમી નાણુક અજલા મારી મદદ માંગતી આવે તેને ખાલી હાથે ને ભારી હેથે પાછી નહીંજ ફેરવાવું મને તેવણું ફરમાન હતું! તે છતાં આજે શીરીન જેને તેવણુ એક દીકરી તરીકેજ લેખતાં અને ચાહતાં હતાં તેનેજ મેં રડતી આંખે અને લોહીથી ઝંઝરતાં દીલે પાછી ફેરવી! ઓ ખુદા ખુદા! ને શીરીન બોસીતી મી શું? ‘તારાં માથા મને એક દીકરી મારફ ચાહતાં તો તે મરહુમનાં નામથી તુંને આજુજી કરું છું, શીરાજ, કે કોઈને ખાતર નહીં તો મારાં પુલ બચ્ચાને ખાતર કાસ્તીમાં આવી પડેલી મારી નેકીને તેમથી મોકલી કર! ને એ બધું છતાં હું સખત કેમ રેહી શક્યો? ને નાની તેહેમી? તેના વગર તેની માપ શું કરશે ને કેમ જીવશે?”

ત્યાં હવે તેની પુરે પુરી ખાતરી થઈ કે તેણે લેવા ધારેલાં પગલાંથી શીરીનનું સર્પોમ સરવાનાજ નીકળી જવાનું અને તેમ નહીંજ થાય તેથી દુરત તેણે તેજલ તરફ પોતાનો હાથ લાંબાવી અંજ માયો અને તેના જવાબમાં બેહેલા કાકા આવે તેટલાં કખાટમાંથી આંડી કાઢી તેમાં જરાકજ પાણી નાંખી તે ચટાવી ગયો.

“બેહેલા કાકા” તેના કારભારી તેના તે ઓરડામાં હખલ ચતાંજ તે બોલ્યો “જરા ટાઇમતેજલ લાવેની ને મારા નાલ્લા બેગમાં એક બે જોડી કપડાં ભરો, જરા જલદી કરો ને પછી ગાડી મંગાવો, મારે જરૂરનાં કામસર મુખાઇ જવું છે.”

વીશ મીનીટમાં તો તે પોતાને માટે તૈયાર ઉઘેલી ગાડીમાં બેસવા પોતાના બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યો.

“કોઈ આવે તો બેહેલા કાકા તેને કહેજે કે એક બે દહાડાં હું બહાર ગયેલો છું. કદાચ કાલેજી આઉં; તેમ હોશે તો તમને હું તાર કરજ. અને કેહો રેરજનપર હાકે, સાહેબજી.”

હવેજ તેને કાંઈક કળ વળી, કેમકે, શીરીનનો વર
જે હાલ મુઆધમાં હતો તેને મળવા અને મળીને બહુ
સાચેસાચું કહી ફરીથી શીરીનની આગ્રે નહીં જવાની
તેને ખાતરી આપવા તે મુઆધ જતો હતો.

પ્રકરણ ૪ થું.

શીરીન શેઠનાએ ૩૦ શીરોજને આપેલી મુલત-
કાત પછી ૩૦ શીરોજની થું હાલત થઇ હતી અને
તે વિચારેના કેવા તુફાની વરોળામાંથી પસાર થયો
હતો અને આખરે તે થું દેરાવપર આવ્યો હતો તે
આપણે હમણાંજ પુરાં થયેલા પ્રકરણમાં જોઇ આવ્યાં
છીએ. હવે આ પ્રકરણમાં ૩૦ શીરોજ સાથની શીરી-
નની તે મુલાકાત પછી શીરીનની હાલત થું હતી તે
આપણે તપાસીએ.

“આથા,” તે પોતાનાં મકાનમાં આવતાંને વારજ
તેને સામેજ મળેલી આથાને પોતાનાં ખસાંપર નાંખેલી
શૌલ આપતાં બોલી “આથા, આથ શૌલ છે ને હું
મારા આરામાંજ છેઉં પછુ કોઈ મને પુછવું આવે તો
કહેજે કે આઇ બાહાર મીયાંબ, સમજી !”

“હા, હાજી,” તે બેઠેલી પોતાની બાઈ આગળ
આવી અને તે શૌલ હેતાં પોતાની બાહના મહેરા પર
તે આથાની નજર પડી અને તે મેહેરાનો રંગ જોઇ તે
આથા દયામળ ગઇ.

શીરીન શેઠના જે કામે ગઇ હતી તે કામમાં
નિરાશ નાસીપાસ થઇ જે બંગલામાં તે પાછી ફરી
હતી તે તેના ધનવાન ધણીએ સીઝને માટે લાડે
રાખ્યો હતો.

તેણી ઘણી યાત્રાને આવી હતી અને યાક ઉપ-
રાંત તેણીની હાલત ધણીજ ઉરેરાયેલી હોવાને લીધે
તેણીનું આંગ તપી આવ્યું હતું.

“બાઈ તું જન્મતી નહીં? તું કહે તો આર-
ગમાંજ જન્મવાનું લાઉં?” આથાએ આરામાં
આવી પોતાની બાહને પુછ્યું.

“હા-નહીં-નહીં. મારી તખ્ત ત્રીક નથી, તેથી
હમણાં હું કાંઈક લેતી નથી, હું જરા સુધું બાઉં
ને ઉઠીને પછી કોરી ને તોરાંત કોરી લેવસ, પછુ હું

ઉઠીને તુને હાંક માઈ નહીં ત્યાં સુધી મને તુ
ઉઠાડતી નાં.”

એણી ગમ આથા મઠ કે શીરીન બારણાંને કળ
દમ બીછાણાંપર પડી.

ત્યારે થું તેણીને ઉંધ આવી હતી? નહીંજ.
તેણીને આવી હાલતમાં ઉંધ આવે તે બનવા જોમ-
નહવું. જ્યારથી તેણીના વરે તેણીને તે ધારતો હતો
તેમ તેણીનાં પાપને માટે ખખડારી હતી અને તે
વાતને આજે કાંઈક અઠવાડમાં થયાં હતાં ત્યારની તેણી
ઉંધ અને પાંધરી ભુખની ખરેખર મોહોતાજ હતી.

જે દાહાડે એ પંચાતી પહેલી જગી તે દાહાડે
પોતાનાં મામને મળવાનું બાહાણું કાઢી જમશેદજી
મુઆધ ગમા હતા અને ત્યાંથી તેવણુ આજ સુધી
પાછા ફર્યાનહતા.

તાપથી સસરવું ઇનશાન બોખારની મીતમાં કેમ
આંખ બંધ કરીને પડી રહે તેમ તે બીચારી ત્યાં
આંખ બંધ કરીને પડી હતી, અને તે વખતે તે પેલી
મારામારીનો આથો દેખાવ આજે પાછો તેણીની સામે
આવી ઉઠ્યો રહ્યો હતો; અને તે દેખાવમાં તેણીએ
પોતાની સામે ગુસ્સાથી ઉરેરાય ગયેલા ખાળીને ડોળા
કડાવતો ઉઠેલો જોયો. તેના તે વખતનો દેખાવ તેણીને
આજ સુધી ગમગાવતો થેરતો રહ્યો હતો અને તે
વખતે તેણે તેણીને કહી સંભળાવેલા બોલો તેણીના
કાનમાં હજી આજ સુધી ગયુગયુ કરતા હતા.

તેજ મુજબ તેણીનાં પરણ્યાં માન ઇમાન અને
મરતયા ઉપર તેણે મુકેલાં ગંભીય તોહમતોને તેણીએ
જે જ્ઞેસથી તુચ્છકારી ચિકકારી દાદ્યાં હતાં તે વખતે
તેણીને ચડેલું જડુંન હાલ તેણીને યાદ આવ્યું,
તે આરોપોની પુરવારીમાં તેણીએ ત્યારે સા-
મગી ત્યારે તેનાં જવાબમાં તેણીને તેણે કહી
જાહેલા થયેલા જોમના તેમ તેણીનાં મનમાં
તાગ થયા.

“સામેતી!” તે વખતે ચિકકારથી તે જ
યાદ આવ્યો.

“તુને સામેતો જોઇયેહ! તારાં પાપ
તેની સુપડીથી કરતાં વધુ સામેતી બીજી

ભાગ, એ કમઅકસર ઓરત કે શીરોજ પતેલ તેની
પાંચે મેં મુકેલાં તોહમતોનો બચાવ કરવા નથી
પાવતોનો-તે સાફ કહેલ કે બચાવ કરવા લાયક તેની
પાંચે કરાજ મુદ્દા નથી !”

ત્યારે અને ત્યારેજ શીરીનના પગની નીચેની
ભીન-નીચેને નીચે સરતીજ તેણીને લાગી. તેણીની
પાંચે અંધારા આવવા લાગ્યાં અને માઢ મુશ્કેલીએ
પાતાની સુલુન મારી જતી હોરા ઉપર કાણુ રાખી ફેલત
! એટલુંજ બોલી શકી હતી કે “એમ હોવાજ નહીં.”

ત્યાર બાદ મુરસા ભરેલા ઇનકાર ઉપરથી તે
રોજર ખાલી ભરી સમજાવત ઉપર આવી; તેજ વખતે
ણીએ મુદ્દામરડીએ પડી હાથ બેઠી પોતાની સામે
બોલા મદને ઇનસાફ અને દયાને માટે વિનવ્યો હતો.
ણી તે મરદે તેના પગ આગળ પડેલી તે અજાણની
પ્રાચાં અંતઃકરણની આલુછને એક પાપી જીવની
આલુછો સમજી તુલ્લકારી કાઢી હતી. તેના લોખંડી
રાવ સામે તેણીએ ધણું માથું જીક્યું પણ તે
પણું બ્યારે તેણીએ ફાકટ બેયું ત્યારે લોહીન
કરતાં જીરે નિરાશ અને નાસીપાસીમાં હુઆ હુજ
મ્મ તે મુપ બેઠા.

તેણીને જે માટે ગમ લાગ્યો હતો તે એ હતો
જે આદમીને જીંદગી સુધી આહવાના ખુદાને બાર
લાગંદ નોંધાવી તે પરખી હતી તેજ આદમી હાથ તે
પાક સોજદને બેવફા થયેલી તેણીને માનનો હતો.

હાલ તુરત પેલા ડાઁ પટેમને માટે તેણી કચોજ
ચેચાર કાજમ પાડી શકી નહીં, કેમકે તેણીને સ્વપ્નેથી
મેલા ખાલ ન હતો કે જે પોતાને ઇનસાન કહેતો,
દેવાડતો હેય તે એવી દગજાજી તેણીની સાથે રમે.

પણ, તેણીની ઉપર તેણીના વરે માટેના છુટા
પ્રાના દાવાને લગવાં કાગજમાં તેણીને મળ્યાં પછી,
પેટેક દાદાડા વિટતાં તેણીની હાલત જે બેખમમાં
ઉપી પડી હતી તેનું તેણીને લપકાર લાત ધણું;
ત્યારેજ ડાકતર પતેલ જે બી હાથે પ્રનામાંજ હતો
આજનંતે જઈ તેને વિજ્ઞવાનો વિચાર તેણીને આવ્યો,
ણીએ વગર ડીઝે અંમલમાં મુક્યો અને તેનું શું

પરિણામ આવ્યું તે આજણે આગલા અંકમાં જોડ
આવ્યાં છીયે.

કાંઈમી અમલ આવી પાતડી અને નાતરસ
હાવતમાં આગળ કાંઈ વાર મુકાઈ હતી?

બેઠે મરદો જેઓ જન્ને તેણીને જીગર જનની
આહવાનો ફાકો રાખ્યાં હતાં તેઓ જન્ને તે ખીયારીનું
સર્પામ સત્પાનાસ વાળનાં બેઠા હતાં; અને તે અમલ
નાદાન હતી, મુખી હતી પણ નિર્દોષ હતી, તેડીજ
આટલી રળવળતી હતી, તેથીજ તે આટલાં તરફડીયાં
મારતી હતી.

વળી કાંઈ એમથી ન હતું કે શીરીન તેણીના
ખાવિંદ સાથે કચાખી પ્યાર વગર પરખી હતી. તેઓ
જન્ને તે પરખાને પાંચ વર્ષે થયાં હતાં અને તે વખતે
તે પ્યારનાં લગન કહેવામાં હતાં. હા, એટલું હતું કે
તે જન્નેના સ્વભાવ વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફરક
હતો.

શીરીન એક દસમુખાં સ્વભાવની, ખુશ મીમજ,
રડતાં હસાવે તેવી ધણી મીઠાસવાલી છેકરી હતી,
અને જમશેદ જે તે વખતે ચાલીસ વર્ષની ઉંમરે પુગી
મુક્યો હતો તેને તે છેકરી ધણીજ ગમી હતી. તેણીની
ઉંમર તે વખતે ચોવીસ વર્ષની હતી અને તેજ વખતે
જમશેદને તેણીએ ગંભીર અને એકમાર્ગી સ્વભાવના
બેલા અને જણ્યા હતા, છતાં તેણીએ તેવજમાં એવા
ધણાક શુણો બેલા હતા અને તેથી બ્યારે જમશેદ
જીએ પોતેજ આઢીને તેણીના હાથની માંગણી કાપી
હતી ત્યારે તેણીએ તે દેવાંના દરખ સાથે કચુજ રાખી
હતી.

તેણીની પરજીની જીંદગી તેણી પોતે જમી ચાહે
તેથી પ્યાર ભરી અને મુખી નીવડી ન હતી એમ
શીરીન પોતેથી કાંઈ કહેતી ન હતી. તેણીના ખાવિંદને
તેણી ઉપર અપાગ પ્યાર હતો. તેણીની મરજ તે તેણીના
ખાવિંદને મનસે એક દોકમ જેવી હતી. તે ધનવાન
ખાવિંદની પનાહમાં તે કુનાતું મુખ બેઠી હતી એમ
તે પોતેથી કચુજ કરતી હતી. ત્યારે, ત્રાંચનાર પુછશે કે
એવી વધુ તે માંગતી શું હતી? એ સમજી છતાં
તેણીના ખુશામ જીવને પેલ આરતો જે એક કીસમને

લાડ-તેણીને જોઇતો હતો, જે એક ચોક્કસ વરેલાં
 ધરાંપરાંને માટે તેણીને જીવ દળવળતો હતો તે તેણીને
 જમરોડે આપી શકતો ન હતો; ને તે આપી શકતો ન
 હતો કારણકે તે કીસમના લાડ અને તેણી ચાહતી હતી
 તેનાં ધરાંપરાંને પુગી વળવા જેવા તેનો સ્વાભાવજ ન
 હતો. અને એ રીતે તેણીના પરણ્યા આવીથી જે
 તેણીને ન મળ્યું તે મેળવવા તેણીએ પોતાના આવી-
 દનોજ એક જાની દોરત કે જે તેઓને ત્યાં આવતો
 જતો હતો-મેળાતો હતો તેની તેણીએ સોડ સાંધી, અને
 અસખત તેમ કરવામાં તેણીએ પોતાની છંદગીમાં એક
 મોટાનાં મોટી લુલ કીધી હતી.

આગળ આપેલી હકીકતથી વાંચનારને જોઇ લેવાને
 બન્યું હશે અને અમેથી તેને વળી પાછી ખાતરી
 આપે છીએ કે તેઓ વચે પડેલી અને પાછળથી વધી
 ગયેલી દોસ્તીમાં પાપ જેવું કંઈજ ન હતું, પણ તે વધી
 ગયેલી દોસ્તીએ રહેતે રહેતે એવું કંઈ લીધું કે તેઓ
 બંન્નેને સાથે જોનારાં તેઓના તે મેળાપમાં પાપ
 સમજે એમાં નવાજ ન હતી.

પ્રકરણ પ મું.

પોતાની પરણેતર કેવી હોવી જોઈએ તે વિશેના
 જમરોડછના વિચારો જુલ્લમ સીઝર જેવા હતા, અને
 તેથી તેની માંગણી એવી હતી કે તેની જે પરણેતર
 હોય તેની ઉપર તો વહેમનો ઝોળો પડીક ન પડે
 જોઈએ અને તેની તે માંગણી અસખત નાજનીજ હતી.

જે જમરોડછએ બી જોયું હોય કે તેનાં પોતાનાં
 બચ્ચાંની માય, તેને તે પરણેતરે તે વખતે જેવી હતી
 તેવી આજે ન હતી, તો તેણેથી તે બાચ્ચની કરી
 કનવાર કીધી ન હતી; વળી જ્યારે તેણે એટલુંબી
 જોયું હતું કે કાકતર શીરોજની હાજરીમાં તે જ્યારે
 અસલના જેવીજ રંગીલી, મોહશી, હરમુખી બનતી
 તો તેની પોતાની આચળ તે આસક્રાણી અને મંબીર
 થઇ જતી તો તે વિશેથી તે ઉઠી કરીને કાઢ દાહડે
 બોલેલાં ન હતો અને તે નહીં બોલેલાં તેમાંજ તેની
 મોટી લુલ હતી. તે વખતની તે નાદાન પરણેતરને
 તેણે જેવા પોતાની કસબમાં લુલેલી પુલેલી જોઇ કે

તેવણે આંપતા ઉપાય લઇ તેણીને વારી હતે તો એ
 મામલો આજનું ગંબીર રૂપ ન લેતે.
 જેટલો જમરોડછને પોતાના પંદા કરનાર ઉપર
 વિશ્વાસ હતો તેટલોજ વિશ્વાસ તેવણને પોતાની પરણે-
 તર શીરીનપર અને પોતાના દોસ્ત કાન શિરોજ પર
 હતો, અને તેથી જ્યારે પહેલ જેટલો તેવણનો પહેલ
 પોતાની પરણેતરનાં પરણ્યાં પ્રમાણ ઉપર ઉત્કેશનો ત્યારે
 તેવણ તેનાં દયાણુ હેઠળ ગોળા કચડાઇ ભચડાઇજ
 ગયા.

આગળ ચાલતાં તેવણે તે બંન્નેનું પાપ પોતાનાં
 મનમાં સામેત થયેલું માન્યું ત્યારે પોતે ઘણાજ અજણ
 થયા. તેવણે માનીજ લીધું કે તેવણની પરણેતરે અને
 તેવણના જીવનન દોસ્તે તેવણને નામોદીમાં શીરક તાર
 કીધા હતા, અને તેવણનું જીવનજ ગોળા તેવણને
 અકાર થઇ પડ્યું હતું. પણ તેજ વખતે વળી તેવણને
 પોતાનાં કુલ બચ્ચાંના વિચાર આવ્યો, અને વળી સારે
 નસીએ તેવણ પોતે નજામાં મનના ન હતા તેથી
 પોતાની પરણેતરને તેવણે ધારી હતી તે કરતાં વધુ
 નજામાં મગજની જોયાથી કાંઈ તેવણ દુન્યાદારી તણ
 બેસે તેવા ન હતા, અને તેથીજ એ બધા દિવસો
 તેવણે તનનાં અને મનનાં કેવાં અપાધ દુઃખમાં પસાર
 કીધા હશે તેના સિવાય કોઈનાં રવાને પણ અંબરે
 હતી નહીં.

શીરીને ઓરડામાં ચારી આવ્યાને તો રૂબસદ
 નાની હતી, પણ ઘણીક વખત એ જાતમાં જે વજાદારી
 અને પોતાની બાઇ પ્રયેની જે લામણી જેવામાં આવે
 છે, તેને આધિન થઇ તેણીની શોડાણીના બંધ ઓરડાનાં
 બારણાં આગળ તે બાહાર લમ્યા કરતી હતી, અને
 તેથીજ જ્યારે તેણીએ તે ઓરડામાં જરા સરખો
 સનસારો સાંભળ્યો તેથીજ તેણી રાંધણીમાં દોડી ગઇ
 અને ત્યાંથી ચરમ ચરમ કારીતું એક કપ અને તોદદ
 પાઉંની એ કતરી લઇ આવી બેઠે કરાંમાં દોલજ
 નહીં તેમ તે બંધ બારણું તેણીએ ઠોક્યું.

તેની શોડાણીએ તે બારણું ઉઘાડ્યું અને તેજ
 વખતે તેણીની નજરે પડેલા તેણીની બાઇના દેહરએ
 તેણીને અરેખરી હેજતાવી મારી.

તેણીની શોધાણીના બાજમાં દાલ જે ગુજવતું હતું તેથી થોડે ધણે દરજ્જે તે દીલસોજ ચાકરડી વાંકડાં હતી અને તેની શોધાણી તરફ તેણીની પુરે પુરી દીલસોજ હતી.

તે આપા અંદર દાખલ થઇ અને એક તેજસ્વર તે કાશીનું કપ અને તોરડતી રકાબી તેણીએ ગોઠવી મુકી અને પછી બાહાર ચાલી જવા જતી હતી પણ તેની બાજુએ તેને યોગાવી.

“નહીં, આપ લઇ જા, મારું માથું હજી નરમ નથી પડ્યું. લાવ, મારી લખવાની ચોપડી લાવ બે નવું કાગળ મને લખવાનાં છે ને તે નાખી આવવા તુંને બોલાઉં તારે તું પાછી આવજે.” તે આપાએ તેણીનો બ્લેડીંગ પેંડ તેણીને આપી અને પછી પેલું કપ અને તોરડતી રકાબી ઉંચકી અને—

“આઈ ત્યારે તેહેમીબાઈને લઇ આઈ કે?” એમ પુછતાં તેણી જવા બારણાં આગળ ઉભી.

“નહીં, હમણાં નહીં હું કેહું ત્યારે બેબીને”

“હા, સારું કીધું—લાવ મને આપ” અને તે કાગળ તેણીના હાથમાંથી લઇ શીરીને ફાટી નાંખ્યું.

ડા. શ્રીરાજ ક્યાં ગયો હતો અને શું કામે ગયેલ હતો તે બે બીચારી શીરીન દાલ જાણતે તો તેણીની તે રાત અલગલગ મુખની તો નહીંજ પણ કાંઈક ચાંતીની જતે.

તે બીચારીને થોડીજ ખબર હતી કે જે વખતે તેણી એક છેલ્લી આલુજી ડોક્ટર પટેલ ઉપર લખવા બેઠી હતી તેજ વખતે તે પોતે જમશેદજી આગળ બધે સાચે સાચે ખુલાસો કરી દેવા મુંબાઈ જતી પુના જેનમાં ગોઠવાઇને બેઠો હતો.

જમશેદજીને તે વાત કેવા બોલ સાચે કહેવી તેનો તેણે મુસાફરી દરમ્યાન બરાબર વિચાર કરી રાખ્યો હતો અને પ્રિય વાંચનાર છેક અંતની ધંડીએ તેણે જમશેદજીને મળી એ વાતનો સજાહ ચાંતીથી નિવેડો લાવવાનો વિચાર કીધો હોય તેમાં નવાઇ કાંઈજ ન હતી, કેમ કે જમશેદજી બાલેબાલ-પેલા વાસ્તા લખનારાઓ કહે છે તેમ પોતાનાં માથાંના વાળની ટીચડીથી તે પગનાં તરખાં મુઠીનો એક સાચો મુખ્ય ગુદરથ હતો, અને તે જાણતો હતો કે જમશેદજીને ફક્ત આગણાં કામનો સાચો પકારાર તેને મારોનો પરતાવો અને તેવું કામ કરી ન અને તે મારેની ખાતરી સિવાય કશું વધુ બેઠવું ન હતું.

પુનાની જેન જી. આઇ. પી. લાઇનપર સોએ ચોરાણું પંચાણું ટકા અને છે તેમ મુંબાઈ થયું લેટ આવી અને તે વિક્ટોરિયા તરમીનસ રેલેને આવી પુત્રતાં લગભગ રાત થયલી હોવાથી તે સીધા વૉટસન હોટેલમાંજ ગયો અને રાત ત્યાંજ બેચી કાઢી સહવારે સકાને તે જમશેદજીને મળવા તેવજનાં માથે બંગલે પહોંચી ગયો. તે બે વચ્ચે ત્યાં શું વાતચીત થઇ તેની કાંઈજ ખબર પડી નહીં.

જે માત્ર જણાયું તે એટલુંજ કે લગભગ બે એક કલાક એક બેઠે ચોરાણાં તેઓ બંને વાત ચીતમાં શોધ્યા અને ડાકતર ફીરિજો પોતાના પરમ સંદોષ વચ્ચે બેઠે લંધું કે બધી વાતે તે પોતે જેવી

રીતે ચાહતો હતો તેવી. રીતે જમશેદજીની ખાતરી કરવાને શક્તિવાન થયો હતો, અને અમને પોતાને પણ તે વિશે કશો શક નથી, કેમકે, જમશેદજીને ફક્ત એટલું જ જોઈતું હતું અને તેવણને તે મળતાં જ એક શુધ્ધ અને સાચા ગૃહસ્થની માફક તેવણે તે કશુંક રાખ્યું હતું.

તેઓ જન્મે તે મુલાકાતનાં પરિણામમાં સુખા-ઈથી અપેરે ઉપાડી ઝેનમાં પુને જવા બેઠા.

બેઠેમાંથી કાઢીએથી ઝાઝી વાતચીત કરવાની ઝેનમાં મરજ દેખાડી નહીં, કેમ કે તેઓ બેઠાનાં મનમાં શીરીનને લગતાં લુદા લુદા પ્રકારના વિચારો તુરંત કરી રહ્યા હતા. જમશેદજી વિચાર કરતા કે શીરીન આગળ એ વાત કેમ છેડવી, તેને ચાંત કેમ કરવી અને તેની સાથે સલાહ કેમ કરવી?

ડા. ફિરોજ તેણે જે આજે લાડું કામ કીધું હતું તેવું પરિણામ કેવું મન માનવું આવશે અને શીરીનનાં મનમાં કેવું સમાધાન થશે તેનો તે વિચાર કરતો ઘાટની સીનરી ભેટો બેઠો હતો.

“પણ, એમ ધાર શીરોજ” ઝેને ખડકી છેડતાં જમશેદજી બોલ્યા “કે શીરીન કદાચ નહીં જ સમજી શકે! તે આગળી પાછલી નહીં જ બુદ્ધિ તે?”

“તે નહીં સમજે? શીરીન જેવી બેરી આગલી પાછળી નહીં બુદ્ધિ? જમશેદ, તું કાંઈ ખસી જસી ગયોઈ? તે મને આપ સવાલ ચાર કલાકમાં ચોવીસથી વખત પુછ્યો; અરે, માણી યાગવાની ચાંતી બળીઈ? તું ફક્ત એટલું જ કહેશે કે ‘શીરીં ચાલ બધું બુદ્ધિ જન, મારાં મનમાં કાંઈ જ નથી’ તો તે એવી બેરી છે, જમશેદ, કે તારા પાંચ પર માણું મુકશે.

— તે જન્મે દોરતો પુણાનાં રેશન પર ઉતરી પ્લાટ ફાંમે ઉપર ફરીકામ થતાં જમશેદજી બોલ્યો—

“ફિરોજ હું તો હમણું જંગલે નથી જતો, હું રીધો કોનોટમાં બેઠો, તે પછી નચીત છવે સહ ચારે જંગલે જવસ.”

“ને હમણું જાંમ નહીં!”

“મારી છતી નંધી ચાલતી. સહચારે મને લાગે છે કે મને હાંમત, આવશે ને—”

“તો તારી મરજ, પણ તારે જગે જો હું હોઈ તો મજેદનો વ્હીરથીનો એક સ્ત્રીક પેગ લઇ ઘેરે જઇને આજે હમણું જ સલાહ કરી નાંખું. તે બીચારીએ એટલું ખમ્યું છે કે એક રાતથી વધુ તેણીને તેણીનાં દુઃખ સાથે એકલી છેડવી એ હું ઘાતકીપણું સમજીશ.”

“પણ હવે રેલા કેટલા કલાક? પોણાઆઈ તો અંદાજ થયા. નહીં, હું તો હોટેલમાં જ બેઠો. તું જી ચાલની, પછી જમીને તું તારે જંગલે જજે.”

“નહીં, કેમકે. હું તો જંગલે જ બેઠો, કેમકે મારો વિચાર કાલે સહચારે અંદાજી કેટ દુર ઉપડી જવાનો છે.”

“કેટ દુર? કયાં? ને આપ મોસમમાં?”

“કહાં તે મેં હજી કાંઈ નહીં કીધું નથી. મારો વિચાર કાલે કલકતે ઉપડી જવાનો છે, ત્યાંથી રંગુન જવસ ને રંગુનથી લંબાણ દર્બાની સરે નીકળવાનો મારો ઇરાદો છે. વાસ્તે સાહેબજી, હવે કદાચ હમણું મળાય કે નહીં જી મળાય—પણ, મુસાફરીથી પાછો ફરે ત્યારે તુને અને બેહેન શીરીનને જરૂર મળસ. શીરીનને મારી દુવા કરજે.”

“ચાલ ત્યારે અંદાજ રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં બેઠેકા પેગ લઇ છુટા પડીયે.”

“ચાલ, ચાલ, શીરોજ હોટેલમાં જંગલે, હવે એક બે કલાક જંગલે મોડો જજે. હોટેલમાં સાથે જ જમ્યે ને કાલે અંદાજી જવાનો તું વિચાર માંડી લાલે તો હું કાલે રાતે મારે ત્યાં પારડી કરું” રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં જતાં જમશેદ શીરોજને બોલેલું કીધી.

“નહીં, કેમકે મારો જીવ હવે ઉચર પડ્યોઈ, અને બધું પેક કરવાનું, બેહેલાને બધી વરડી આ પ વાની ને—”

“તું મંગાવું? હેમ કે નોખર.”

“જે હોસે તે ચાલશે, વરી હું પીનારો એવો રાઉસ કે વ્હીરકી થયો સારો તે બધું.”

“જે દોસ” શીરોજ પોતાનું ગ્લાસ ઉચકી બોલ્યો “જમશેદ, મારી મુરખાઈથી તુને અને બીચારી મારી બેહેન શીરીનને ખમ્યું જ ખમ્યું, તેની

મારી ખરાં દીલની માંથી કેશુદ કરજે. આજનો આપણો મેળાપ તારા હવે પછીનાં સંસાર સુખમાં તુને સુખારક થાય. ખુદ તુને અને શીરીનને તમો બેઠી બાકીની જીંદગી સુધી એક મેઠનાં સુખમાં ગુચવાવલાં ગંદાપલાં રાખે!"

"ખુદ! કુલથી નહીં રાખે ભુદી ગણી,

સદાં તેની હીફાજતમાં રહે માણી!"

"સાહેબજી, ઠેકયુ. એ કહાંથી તફાવતુ? કરાં-છીના કાડમાંથી કે?"

"અરે, નહીં રે તેમ કહું તો એતો લાગશે તફરાંમતીમની ક્યાંદીજ મડિ!"

તેઓ દરે રોશનની બાહાર નીકળયા અને ત્યાંજ છુટા પડ્યા.

જંમશેદ હોતેલનો રસ્તો લીધો અને શીરીન પોતાને બંગલે ગયો.

હવે શીરીને જમશેદજીને કહું હતું તેમ પોતાને બંગલે જઈ બધું બાંધવા રૂંધવા તે પડ્યો હતો તો ખરેખર બેહેતર થતે, પણ તેને શીરીનની રાત કોણ જાણે કેવાં દુઃખમાં જશે તેના વિચારે થેયોજ કીધો. જમશેદજીની તેને ખરેખર કંઈક હૈયતો લાગ્યો.

એક પોતાની પરણેતર આગળ જઈ, એક જુદા કશુદ કરી સમાધાન કરવામાં એટલું તે શું હોમતતું કામ હતું તેની તેને સમજ પડી નહીં.

ત્યારે જમશેદજી શીરીનને મળે તેટલાંજ બે શીરીનનાં મનનું સમાધાન કરવુંજ હોય તો ઉપાય શો હતો?

તેનીથી તો તેઓને બંગલે જવાય નહીં!

"આહ! જમશેદજી સાંચના મેળપનાં આવેલાં શુભ પરિણામની તૈયારીને એક કાગળ મારફતે તે ખર્ચ કરે તો કેમ? હા, તેમાં શું ખોટું હતું?"

એ સુખજી તેણે ગાડીમાં બંગલે જતાં દરવ કીધો અને તેનાં બંગલો આવી લાગતાં તે ગાડીમાંથી કુદી પડ્યો અને ગાડીને બાંકું ચુકવી તેનો બંગલો બાહાર કાઢીતું ઉતારવામાં બેઠેલાં કોકને સાંધી તે પોતાના ઓરડામાં ગયો અને ત્યાં શીરીન પર એક કાગળ લખવા બેઠો.

પ્રકરણ ૬ :

કાગળ શીરીનપર જે કાગળ લખ્યું અને જે કાગળ શીરીનની જીંદગીમાં ધણીજ મોટો ફેરફાર કરનાર પાછલથી ચર્ચ પડ્યું હતું તે આ રહ્યું!

"શીરીન

"સુખાઇ જઈ આજેજ સહવારે તારા જમશેદજીને હું મળી આવોજ એમ જાણી તારાં મનને આરાધે કે કાંઈક કંઈ વળશે.

"ગેઈ કાલે જ્યારે તું મને મારે ત્યાં મળવા આવી હતી તે વખતે તે મને ફરમાવ્યા સુખ્ય મેં કીધું છે, અને કહેવાને તારે ખાતર હું ખુશી છઉં કે મેં જે જમશેદજીને

કહું તે તેવું બંધન સાચુ માન્ય છે.

આપ કાગળ આવી મોડી રાત્રે તારી ઉપર લખી મોકલવાનું કારણ એ કે તે વાંચી

તારી આજની રાત રાત પસાર થાય

હવે, શીરીન, તારાં વંચતું સુખ એક વાર ફરીથી જોતી થજે, કેમ કે, છુટા છુટાની

ક્યાંદીની હવે કશીખી જશર રહેશે નહીં, અને તારાં ભણાં નામને કશો બંતો લાગશે નહીં.

"એ કેસ કોઈમાં આવવાં દઈ મારો બચાવ હું રજુ નહીં કરવાનઃ મારા

અસલ દરાવને વળગી રહેયા હતાં તો તે પછી થોડો વખત રહી તું મારી પરણેતર

થતે અને મારી બાકીની જીંદગી હું પરમ સુખમાં ગુમરતે! પણ મારા જટલા મારી

ઉપરનો તારો ખ્યાર જોરખર પુરવાર થયો નથી, કેમ કે જો તેમ હોત તો જટલા

ભોગ આપવાને તું આપણી નહીં ખોતે. હવે આવતી કાલે સહવારનાં પહોરમાં હું

તુનેથી ઉપડી જઉંજ. હું કહી જવસ તે કાંઈ ચોક્કસ નથી; અને ખાસ કરીને તમો

બેઉ-વર બેયર જોવાં અસલ હતો તેનાં ફરીથી ચર્ચ જવાનાં તું વધારીને તેક આપવાજ

તું વધારીથી ફરફારનીકળાં જાઉંજ.

“આવતી કાલે જમશેદજી તારી આગળ આવશે અને ખુદા કરે તે તે તારી આગલ આવે ત્યારે તારે માટે અનંત સુખ હોતો આવે! પણ તારા રવભાવથી હું વોકે હોવાને લીધે મને ભય છે કે તેવણના પ્યારમાં તારો જીવ બે સુખ માંગતો દળવશે છે તે તેવણથી તુને મળશે કે?”

“હું” તો એકલો અટુલો કેથેળી રજાસ રખાડસ પણ મારા તે એકાંત વાસમાં તારી સાથે શુભરેલા કલાકોની યાદ મને મારી તે અકાંત પલો સોહાવવાનું ધણ મીઠું મોઢક સાંધણુ ઘર્ષ પડશે.

“શીરીન, તુને હું” કેટલી હદ સુધી આહું છ તે તો તું” મારા કલા વગરજ જણેછ; મારા તે પ્યારની આ છેલ્લી વાર તુને યાદ દેવરાવવામાં હું” ધારું છ કે હું” કંઈ “મોટું” કરતો નથી, પણ હવે આજ પછી મારાં મરનાર માયજના કસમ ખાધને કેહું છ કે એકબી, આડી નજર કે આજા મોલથી તારાં ભલાં નામને હું” બતો બગાડસ નહીં, અને તેથીજ શીરીન મેં છેલ્લીવાર મારાં દેવાને ઉભરો આ કાગળમાં ખાલી કીધો હોય તો તું” મને માફ કરજે.

હાલ એજ

“લાનું” સુધી તારો

“ફિરોજ”

એ કાગળ તેણે બીડ્યું. તે ઉપર શીરીનનું તેણે સીરનાયું કીધું અને એક માણસને ફોડતો તે પ્લેગ્યાડવા મોકલી આપ્યો, અને તેણે વળી તેને તાકીદ કીધી કે જો ખાઇ ઘરમાં ન હોય તો તેણે તે કાગળ ત્યાં સુધી આવવું.

હવે જો કે શીરીન અને જમશેદજી વચ્ચે ઉઠવા આપ વાંધા અને થયલા અણબનાવની વાત એક બંહેર મતા જેવી થઇ ગઇ હતી તે છતાં શીરીનનાં સાચવટમાં

તે બેઉનાં કેટલાંક ઝોળખીતાં અને પીછાણવાલાઓમાં એટલો વિશ્વાસ હતો કે તેઓ તે બનાવને એક ધણીજ, કમનસીબ નાદાનીનું પરિણામ માત્ર લેખી શીરીન અને જમશેદજી સાથે જેવાને તેવાંજ મળતાં બેટતાં રહેવાની તેઓ કાળજી બતાવનાં હતાં. તેઓએ તે બેઉની વચ્ચે પડવાની ધણી કોરોશો કીધી હતી, પણ તે વર્ધ ગઇ હતી. જમશેદજીનું થોડી યાકીને કહેવું એમજ હતું કે “તમે બધાં મને સમજવવા આવોજ એ તમારી સાથે છે અને હું” તે માટે તમારો ઉપકાર માનુંજ, પણ જેને એ મારી કમનસીબી સાથે લાગેછ વળગેછ તે કેમ હુમ દમારીને ન્હાસતો ફરેજ?”

ત્યારે, અમે આજે કલેજ કે તે સાંજે પુણાન એક જણીતા અને માન પામેલા રવીશ ખાનખાહાદુર શેઠ નસરવાનજ રતનજ નરીમાનનાં આશ્રમાય બેઠેલ, કરી શીરીનને લઈ ગયાં હતાં, તો વાંચનારને તેમાં અજબ થવાનું કાંઈ કારણ મળશે નહીં.

‘શીરીન પોતે જો કે એકલી ફરવા દરવા જતી, પણ કોઇને ત્યાં હાલ તુરત જતાં ઝોરકાતી હતી અને તેથીજ તેનું મન વેરાય એમ સમજી તેણીનાં ઝોળખીતાંઓ ત્યારે તેણીને મળવા આવતાં ત્યારે તેણીને પોતાની સાથે જેવી જવાને ચુકતાં નહીં.

- ખાનખાહાદુર નરીમાને પુણામાં પોતાની જાંઘી એક સાધારણ સ્કુલ—માસ્તર તરફે યુર કીધી હતી પણ પાછળથી તેવણે નાનાં નાનાં કંટાકટો હેવા માંડયા અને તેમાંથી આપ બળથી તેમજ પોતાના મળતાવડા રવભાવથી વધીને તેવણે મોટા સરકારી કંટાકટર થયા અને તેટલાં તાપફરવાલાઓનું હીંદુસ્તાનની કિતર કાંઈક મોટું રમખાણુ જગ્યાથી સરકારનાં કોમીસેરીયટ ખાતાંનું તેવણને કામ આપવામાં આવ્યું જે કમમાં ખુદાના હુકમથી એવણ પાસે પાંચ પૈસાનો જીવ થયો, અને સરકાર તરફથી ખાન ખાહાદુરનો ખેતાય મળયો; પણ હાલ તુરત અને કેહોની કે આ વારતા દરમ્યાન તેવણ સાથે આપણને કશુંજ કામ ન પડવાથી તેવણને તેવણની ધણણની મોજ લરી આસાવશમાં છોડી આપણે અંગેજ વધીએ.

હવે શરીર નરીમાનને ત્યાં ગયલી હોવાથી, દિરોજની પેલી ચીઠી તેનો માણસ તેણીને બગેલે માળીને આપી વાલતો થયો; માળીએ તે ચીઠી શરીરની આયાને આપી અને આયાએ તે ચીઠી શરીરના ઓરડામાં લખવાની તેમજ પર પેપરવેટ તળે દાખીને ઢાળી મુકી.

આયા ચીઠી મુકવા ઓરડામાં આવી એટલે પોતાની બાઈનાં બદલવાનાં કપડાં સ્વીપર તેમજ મોરીમાં સાણુ ટુવાલ, મોંઢ ધોવાલું પાણી ને સુતી વખતનું નાનું ફેરી લેખ એ બધી જરૂરી ચીજ ત્યાં ગોઠવી મુકીનેજ તે ઓરડામાંથી નીકળી.

તે ઓરડામાંથી નીકળી પછવાડે રાંધણીમાં જવા બચ્છ તો હોલમાંની બતી મોટી થયલી તેણીને જણાઈ, અને તે ધીમી કરવા ત્યાં ગઈ તો તેણી પોતાના શેઠને ત્યાં ઉમેશો જોઈ.

તેવણ પાંચડી કાઢી એક ત્રીપાઈ ઉપર મુકતા હતા, તે ઉપરથી તેણી જોઈ શકી કે તેવણ હમણાંજ આવ્યા હતા.

“કેમ, આયા બાઈ ક્યાં છે?” જમશેદજીની નજર તે આયા ઉપર પડતાંજ તેવણે પુછ્યું.

“હ, બાઈ નરીમાન શેઠનાં આઈમાય સાથે ગીયાંછ”

“જમીને આવવાનાં છે કે? તુને કાંઈ કંઈ ગીયાંછ કે?”

“નહીંજ, કોણુ જાનેજ, પણુ નવ થઈ ગીયાછ તે વખતે બાઈ જમીનેજ આવશે.”

“જા, જરા બોલને મોકલ, અરે એમ આવ અને કહે બ્હીસ્કી સોડા લેતો આવેને મીસ્ટરીને પુછ કાંઈ જમવાનું છે કે?”

જો કે પોતાના શેઠને જોઈને આયા ચોંટી ખરી પણુ કાંઈ અજબ થઈ નહીં, કેમકે, જમશેદજી જો કે ઝાઝા પુનેના બંગલામાં રહેતા ન હતા તોપણુ કાંઈ કામે કાજે કાંઈ લેવા મુકવા દાહોડો અડધો દાહોડો એમ આવતા જતા હતા અને તેથી જ્યારે તેણીએ તે ખજાર તેવણના બોલને અને મીસ્ટરીને આપી ત્યારે તેઓખી કાંઈ તેવણની હાજરીથી અજબ થયા નહીં.

હોતેલમાંજ જમીને રાત કાઢવાનો તેવણે જો કે વિચાર રાખ્યો હતો તે છતાં તે વિચાર આપણે ઉપર જોયું છે તેમ ફેરવી નાંખવામાં તેવણે શરીરનાં સુખનીજ કાળજી કીધી હતી, કેમ કે હોતેલમાં ઠરી હામ થતાંજ દિરોજે તેવણને કહેલા બોલો તેવણને ખટકયાજ કીધા હતા.

(સાંધન છે.)

બરાબર સમજ્યો.

“મને એક એવી બારણાની સ્પ્રિંગ જોઈએજ કે જે ઘડી ઘડી બગડી નહીં જાય.”

“બારણાની સ્પ્રિંગ?” દુકાનદારે પુછ્યું.

“હા, ને જોવની મા. વળી એટલી ભારીખી નહીં જોઈએ કે જે ઉઘાડવા દર માણસનું જોર વાપરવું પડે.”

“આઈ સી.”

“ને તોખી તે એવી મજબુત હોવી જોઈએ કે બારણું આખો વખત ઉઘાડ બંધ થાય તો તેને ફરી

અળવળ નહીં આવે ને બારણું બરાબર ચપટ બંધ થવું જોઈએ. જરાખી ગેપ રેહવો નહીં જોઈએ.”

“હું સમજ્યો.” દુકાનદાર બોલ્યો, “તમને સાદુ પણુ ધરખમને ટકાઉ જોઈએજા”

“બરાબર છે.” ધરાકે કહ્યું. “મને એવુંજ જોઈએજ. ઘડી ઘડી બગડી જાય તે સારું નહીં. લઈએ તો ધરખમજ”

“હાજી હું સમજ્યો તમને શું જોઈએજ?”

“વેલ, એવી સ્પ્રિંગ બતલાવશે.”

“અમે બારણાની સ્પ્રિંગ રાખતા નથી”

(સોલન.)

લગનની મોતેબરી.

લખનાર :—મી. મીનાચેહર માલેકજી માદન,

(પાને ૨૪૨ થી ચાલુ.)

એક ચોરતની હાજરીજ વિષટ, ઉમંગ અને ઉત્તેજન ઉત્કરણ બસ છે; મને તેવી નિરાશી દેદે થાય છે; દિવાસો આપવા તેણી એક રામજાણુ ઇશાજ છે અને નુબર પોતાની પરણેતરની વખાણુ એજ મુજબ કરતો હતો. તેણી તેને એટલીતો મદદગાર થઈ પડી કે તેઓ એક તવારીખ અને રાત્ર્યેવારી સંબંધી તકરાર કરતાં. જે ઉપરથી તે પોતાની કિંમતી ચોપડીઓ લખી શક્યો છે.

જોન રુઝવૂડ મીલ જેવા સોહસ્યનની પરણેતર પણ તેને તેના ઉંડા જ્ઞાનમાં મદદ આપતી. પોતાની એક ચોપડી પોતાની પરણેતરને અર્પણ કરતાં તે હેતાણુ સરથાર લખે છે:—“આ ચોપડી એક મિત્ર અને પરણેતરની વહાલી યાદને હું અર્પણ કરું છું કે જેણે આ સઘળી ચોપડીઓ લખવા મને ઉત્કરશી હતી. તેણીની સચ્ચાઈ મારું ઉત્તેજન હતું અને જેણીની વખાણુ મારી મેદનતત્ત્વ ઉંચાંમાં ઉંચું ઇનામ છે.”

મીલ જેવા લાગ્યદાણી પતિ જેનાએજ પોતાની પરણેતર માટે તેણીની કબર ઉપર આ મધુર શબ્દો લખ્યા છે; “તેણીની હાંદગી પણ ગમ, રંજ અને દહાડીરીમાંથી પસાર થઇ હતી પણ તે છતાં તેણી પોતાની આહોદ્ધી, મીઝજ અને વફાદારી જાણવી રાખી હતી. ૪૦ વરસના લાંબા ગાળામાં તેણી પોતાના ભર-થારની વફાદાર મદદગાર હતી અને તેના દરેક કામમાં તેને પોતાના શબ્દો અને કામોથી આગળ પાડતી રહી હતી.”

જાણીતા સાયનટીસ્ટ ફ્રેડેરીક પરણેલી હાંદગી પણ સુખી નીવડી હતી. તેની પરણેતર એક મદદગાર, હરેક કામમાં ટેકા આપનારી, રીઝવનારી અને મહોંજતારી હતી. તેથી તે પરણેલી હાંદગી માટે કહે છે. “લગન સુખ અને માનતું મોટાંમાં મોટું મુજ છે. તેની પરણેલી હાંદગી ૪૬ વરસ વેર લાંબાઈ હતી તેથી તે લગન માટે જે પણ લખે તે વજનદાર ગણાવું નેહ્યે. તે લખે છે:—“જે એક એવો બનાવ છે કે જેથી શારીરિક, માનસીક કે આત્મિક તદ્દિરસ્તી મેળવી શકાય છે. અને તે ચાલચલચુને વધુ મજબુત અને લાકી બનાવે છે.” ઉપરો અનુભવ તેને પોતાની પરણેલી હાંદગીના ૨૮ મેં વરસે થયો હતો અને ઉપર કહ્યું તેમ ૪૬ વરસ તક તે સુખી જોડાણુ ચાલુ રહ્યું અને જોમ જવાનીમાં તેમ કુદાપામા પણ તેઓ સંપીલા અને મહોંજતવંત રહી શક્યાં. ખમિત, એક ઈંગ્રેજ કવિના શબ્દો આ તકે ઉચરી આવે છે કે “લગન એક સોનેરી સાંકળ છે જે ખુદ ઇશરના રહેણાણુમાંથી આ દુન્યાતક લાંબાય છે; તે જ મહોંજતવં જીવદ અને મનને એક મેકથી બાંધે છે.

ચોરત મદદગાર, વફાદાર અને ભલામના મોખીલા ઉપરાંત એક દિવાસો આપનાર ફિરરતો છે. તેણીની દિવસોજ કદી બર્થ જતી નથી; તેણીની દિવસોજ કદી કપી થતી નથી. તેણી દિવાસો આપે છે, ઉત્તેજન આપે છે, ઉમંગ ઉત્કરે છે અને સુખ આપાવે છે. જે બાંધતમાં હતી હાંદગી પણ લાગણીવંત ધરે.

આપે એમ છે. તે જન્મથીજ અકલંક હશે, છતાં તેની પરજોતર દેને વફાદાર અને મદદગાર રહી છે તે એક ડબ્બી સમજદારી ધરાવતી બાહોશ અને પતિવ્રતાં ચારત હતી અને પોતાના ખાવંદને ઉત્તેજન આપી તેની દુઃખી છાંદગીમાં તેને ટકાવી રાખ્યો હતો; તેની આસપાસ આશા અને ઉમંગની હવા ફેલાવતી અને તેના બીમાર બીજાનાને પોતાના ખુશમીનજ અને દિવાસાથી એક બગીચો બનાવતી તેમ તે હરથાર તેણીથી બે સમજ હશે નહીં. જ્યારે તેણી ગેરહાજર હતી ત્યારે તેણી ઉપર કામગીરી લખનાં તે હરથાર લખે છે: “ડીવરેટ તારા સિવાય મને કશું સુખનું નથી, અને હું તારી હાજરીમાં મને પોતાને સેા કરતાં સુખી, ખુશમીનજ અને આગાહ ધારું છું.” આ કામગીરી હું કારણ વગર લખતો નથી. હમણાંજ મને તારા કામગીરી મધ્યું છે; બીજું આપણા ફરજદોની યાદ છે; ત્રીજું તારા દિવાસા અને મહોજતની યાદ છે; અને છેલ્લું મને પક્ષી ખાત્રી છે કે તારી મધુર આંખો આ કામગીરી ઉપર મહોજતથી નંખાશે” એક બીજા કામગીરીમાં તે લખે છે: “આપણે બાગમાં જ્યાં બેસીએ છીએ ત્યાં બેસ્યા સિવાય મને કશું ચેન પડતું નથી.” તેણી એક દિવસોજ દોરત ઉપરાંત તેના કામમાં મદદ કરતા મિત્ર હતી, તેણીની ઉંચી સમજદારીમાં તેને પુરતો હરોણો હતો અને તેથી તેણી તેના લખાણો વાંચતી, મુદ્રાવતી અને નવું ઉમેરતી તે હરથારે લખેલી યશ્નિક મોપડીઓ તે વફાદાર પરજોતરને આભારી છે; આ રીતે ઉમંગની-પરજોતરી નદી પણ દિવસી-આનુ-ઓની સંક્રમાં મોક્ષિક દુડ પણ એક આગેવાન જગ્યા રોકે છે.

તેમજ પેનીનમુશાર લખાઈ “ના તવારીખ નવેશ સર નેખરતી પરજોતર પણ એાહી આગેવાન જગ્યા રોકતી નથી. તેણીએજ પોતાના હરથારને તે લખાઈની તવારીખ લખવાને ઉશ્કેરેા દતો, અને તેણીની સદાવતા વગર તે પુરું કરી શકતે કે નહીં એ એક શકમદ સચાવ છે. નદી વાંચી સકાય એવા દાખના દરતાવેબે અને કાચવાંએ તેણી યોડી મુશ્કેલી વચ્ચે ઉકેલાવતી અને તેનો તરબુચો કરતી. સર નેખરતા

અહારે અજુબ હુંદેમુધી મુશ્કેલીવાળા હરેલા અને નદી વાંચી સકાય એવા હતા, જેને તે ચારત મોડી મુશ્કેલીએ ઉકેલાવી તેની શુધ્ધ કાપી કરતી, એ ઉપરાંત ગણુવા બેગ તો એ છે કે આ હારે જેદમત લખાં કાંમના દર્શાણુ તથે તેણી કદી પોતાના ફરજદોની સંભાળ અને કેળવણી આપવામાં પછાત પડી ન હતી. જ્યારે હરથાર મરણુ કાંઠે પડ્યો હતો ત્યારે તેણી પણ લખકાર માંદગીમાં સજાડતી હતી. આખરે પોતાના મરતા પતિને જોવા તેણીને ખુરસીપર નાંખી તેના ચોરડામાં લઈ આવવામાં આવી. તે જન્મેએ મુગી મુલાકાત લીધી અને તેજ ધડીએ ખાવંદનો પ્રાણુ ઉડી ગયો અને તુરંતજ થોડા કલાક પછી તેની પુરે. તે પતિવ્રતા ચારતે આકલા માંડ્યું, અને આજ તકતેઓ એકજ ધોરમાં સાથે સુતાં છે!

એવા એવા તો હમો પાસ પુષ્કળ દાખલાઓ પડ્યા છે જેને આપતાં મોપડીઓ હરાય તો પણ આ તકે થોડાક વધુ આપવા દરૂત સમજાય છે.

જેણીના કાતરકામ કરનાર ફલેકસમેનની પરજોતર પણ એક દિવસોજ દોરત અને મદદગાર હતી, જે પોતાના ખાવંદના કાતર કાંમનાં જેદમત લખાં કાંમમાં ખુશમીનજથી ભાગ લેતી અને ૪૦ વરસની લાંબી પણ સુખી પરજોતરી છાંદગીની યાદમાં તે દેતાણુ ખાવંદે પોતાનું મુંદર “યક્ષન” “આશા” અને “સખાવત” દેખાડતું પુતણુ તે મહોજતવંતી પરજોતરને અપેણુ કર્યું છે.

એવોજ એક દાખલો બેક ચિતારાનો છે, જેને તેની પરજોતર દુન્યાનો સાથી સરસ ચિતારો માનતી. તેનું સપથું ઉપર ટપકેનું કાંમ તેણી ઉંચકી લેતી અને ૪૫ વરસ તક તેના મુખ થા દુઃખમાં એક-સરખો ભાગ લીધો. સાથી લાગણી બધું તો એ છે કે જ્યારે તે ખાવંદ મરવા પડ્યો કે તે પતિવ્રતા ચારત તેની પાસ ધીમે આંસુ પાડતી દાખલ થય. તે મરતા ખાવંદે કર્યું: “એમજ રહે વદાતી કેત, એમજ બેસી રહેજે; હું તારી તસવીર પાડી લખય; કારણુ મારી હમેશની મદદગાર હતી” અહા! તે વફાદારી! તે મહોજન!!!

ઝીમરમેન એક સફળ આત્મીય. ગમગીન અને ઉદાસ નેવે શખ્સ હતો. અને કોઈ બીજા પરણે તરે કદાચ "મેનીમોન્થ કોર્ટ" નો આશયો લીધા હોતે ત્યારે તેની બાબુ તેને દિવાલો અને આનંદમાં રાખવાને કોશીસ કરતી, અને તેના વિચારોનો ગોથા અભ્યાસ કરતી. જ્યારે તે મરવા પડ્યો ત્યારે પતિવ્રતા બોરતે રડી દેતા કહ્યું "મારા વહાલા ઝીમરમેન! હવે હું ક્યાં તારા વિચારોનો અભ્યાસ કરવા જઈશ?" ખરી જગવાણી અને લાગણીવંત પરણેતરો હમેશા પોતાના આવંદોને મદદ આપવા તૈયાર રહે છે.

તે માટે તવારીખનો એક લખણ લોકતા મારા હાથે લાગણીથી મુજે છે. મધ્ય યુરોપમાં આવેલું વીન્સનમં માંમંડુ કુટુંબનોને હાથ મધુ ત્યારે ત્યાંની બોરતોએ માગણી કરી કે હમેને હમરી કામતી ચીજ ઉચકા લઈ જવાની પરવાનગી આપવી. પરવાનગી આપવામાં આવી, અને જ્યારે તેઓ ગામડાંનાં દરવાજામાંથી બહાર પડી ત્યારે તેઓની કામતી ચીજ તરીકે તે બોરતો પોતાની ખાંધ ઉપર શુ મધુ હતું? પોતાના આવંદોને! (સાધન છે.)

મેદનત બરખાદ.

સોહની.—છટ બરાબર નહીં. બધી મેદનત ફેક્ટ ગેઈ.

હોમી.—ચાની મેદનત? શું બરાબર નહીં?

સોહની.—હીપનોડીઝમ રેયાર, હું હીપનોડીઝમ શીખેલો તે તુને યાદ છેની? વેલ તે દ્વારે કુધવાવાનો મેદનતાળ બીજના પૈસા લેવા આવ્યો. મેં તેને ખુરશીપર બેસાડ્યો, પછી તેની તરફ એકી દગરે જોવા કીધું. તેનેમી મારી તરફ ચીમજ જોયું, પછી હું આજનેથી બોલ્યો, "આમ બીજ તો મેં આપેલું છે."

"પછી મેદનતાળએ શું કહ્યું?"

"મેદનતાળ તો કહેજે તમે બુદ્ધ છેઓ! પૈસા આપ્યાજ નથી."

(સોહન.)

"શેઠ તમને કોઈ મલવા આપું છું," નોકરે કહ્યું.

"વારં એલે કંઈ નામ આપ્યું હોયેની?" કહે પુત્ર્યું.

"નહોં છું, પણ હું ધારું કે એ તેજ આદમી છે જે તમારી દીકરીને પોતાવું નામ આપવા માંગે છે."

(સોહન.)

જખરો અફસમંદ.

"મારા ગરીબ કાવલામાં અફસ ખરીજી—અચારો થયોજ લોકોને—"

"જલો ને અફસવાલો" બીજ બોલી ઉઠી "જલો તો કેવો, રોજ તુને મેડીપાક જમાવો તો."

"અરે મારતો તો ખરોજ પણ તે એવી જગ્યા કે તેના દામ પડીને કાળને દેખાય નહીં."

(સોહન.)

ગ્રોફેસર બીખાજી જ્ઞાનસુવાને માટે કહેજ કે તેવન જખરા વીસરજો હતા. એક કલાકપર શું થયું તેથી તેને યાદ રહેલું નહીં.

એક દીવસ તે પોતાની મીટીસ સાથે બહાર ખાણુપર મેડો હતો. તેમજ પરોણાઓથી ચીકાર દરી પહેલાં સુપ જખરને પીરસવામાં આવ્યો બીખાજીનાએ તે સુપના એ સદરકા ભાગો. પછી મીટીસ તરફ જખા સમયે તેમ મોટેથી બોલ્યો,

"વરી આવે તે સુપ તદન પાણી જેવો કીધે છે. હં. તુને કંઈજ આવરવું નથી."

(સોહન.)

“સમજ્યો, એક ક્યાંક ભણે માત તમને જોઈ-
યેછ. લોકો જાણે કે તમે મરી ગયાછ તે સિવાય બીજું
કંઈ જ નહોં. વિચીત્ર મામલો.”

“તમારેથી તે બનશે!”

“સીલાસ પીન્ચ આગળ કંઈથી નહીં બને એવી
વાત છે જ નહીં.” જરાક વખત બંને જણ એ પછી
ચુપ બેઠા, પંડીતે સીંગરતો દાખડો કાઢી પોતાનાં આંક
સામે મેલ્યો પણ એક હાથની અછાતે તેને ના પાડી.
જે બાદ સીલાસે એક સળગાવી મોહમાં જોસી તેનાં
ધુવાના ગોટાઓમાંથી બારીકથી તે નિદોષ દેખાતા,
ઢોંગી મોતે મરવા બહેર થવા ચાહનારનો મહેરો તપા-
ર્યો. સીલાસે મનથી ક્યુલ કીધું કે અત્યારેતો વાતચીત
ઢપણું, કટલાં, પરથી દરેક આપનારને અર્ધોઅર્ધું હું
ઓળખી લેતો, પણ આ ચુંચવાડો ખવાડે તેવો માંચુસ
હતો એને હું જાણી શકતો નહીં.

“મારે માટે છુડું માત જગતને બહેર કરે તો
હું તમોને મંચે તો રકમ આપવા ક્યુલ છું” બોલ-
વાની વળ જોઈને આખર તેજ બોલ્યો.

વળી પાછી ચુપકાડી. એકાએક જરા વારે
ટેબલને છેડેથી ખસી ઉછળાવી તે ધરપા પુરપતી લગે
લગ આવી લાગી તેને પુછ્યું.

“તમે કાણ છો?” તેને ઉતાવળે પુછ્યું.

જવાબ આપ્યા પેલાં તે અચકાયા, યુગળાયા,
પછી ગળું ખુંખારી તેને જવાબ કર્યો “મારું નામ
જ્યારડ મેન્ચુઅલ જ્યારડ છે.” “અને તમારો ધંધો?”
તેને અપ દબને પુછ્યું.

“મારો ધંધો જાણીને તમે શું કરશો? તે
સાચ તમને લાગે વળગે નહીં.” ઠીક. એક માંચુસ
મરવા ચાહે, અને એમ કરીને દુન્યાને છેત્રે, પોતાનાં
એને છેત્રે તેમાં તેનો કંઈ હેતુ તો હોવાજ નોંધવો.
હેતુ સારો હોય તો સારું, પણ અનુભવ રીઅવેલ કે
૧૦૦ એ ૯૯ દકા એવી વાતમાં હેતુ બહી નહેતો
નથી. માટે દોરતોયી. ચુરચુરું અને દુન્યામાં જીવતા
રેહડું તેનો હેતુ શું? તમારા હેતુ માટે મને કેહવો?”

“તે બી. મારી પોતાની વાત છે. હેતુથી હું
ડીક નહીં.”

“ત્યારે તો હલા’ ભાઈ, બધું જ છુપાવું છે
તો એકલે હાથે મરવું હતું, અને કહીને મારી મદદ
શાની લેવા આવ્યા?”

“મેં. એકલાંએ મારા લાગતાવળગતાઓથી ખુવેલો
બહેર થવાનાં ધણાખી પ્રપંચ રચી બોધા, પણ કંઈ
વળગું નહીં, એક દહાડો હંમારી કલમમાં તમારી
જાળની તારીક થતી સાંભળી હું તમારી મદદ લેવા
આવ્યો છું. એ કામ માટે હું તમને સારી રકમ
આપીશ.”

તે કેમ? ખુવેલો માંચુસ પોતાની બેંકમાંથી
પૈસા કેમ ઉપાડી શકે?” પંડીતે પુછ્યું.

“મરવા ચાહનાર માંચુસે હવે પછી નામ ધારણ
કરવા ધારેલાં નામ ઉપર પોતાનાં પૈસા, ચઢાવી દીધા
હોય તો પછી શું?”

સીલાસે એક પરખીકુંને કોરું કાગળ કાઢી તે
ઉપર કંઈ લખ્યું, પછી તે પરખીકું બીડી તેના
હાથમાં મેલ્યું.

“જીવો સાહેબ, આ પરખીકામાં મેં તમારે
માટેનું મારું મત લખ્યું છે એ હમણાં બોલશો નહીં.
હું ત્યારે તમને હુકમ કરું ત્યારેજ બોલજો.”

“તમને મારી ઉપર વિશ્વાસ નથી આવતો?
હું ધર જતાંનેજ વાર બોલી જોઈશતો?”

“તમે વિશ્વાસઘાત કહીશી કરોજ નહીં, મને
પુરતો અનુભવ છે.” તે બોલ્યો, પેલો ચોક્યો. “જોહી
સાહેબ, હવે તમે ક્યારે મરવા મંજીશ?”

“બને તેમ જલદી.” તેને આ ઉતાવળથી
અન્યથાનીતો આંચકો ખેંચી કહ્યું.

“ઠીક, ત્યારે કહો કે આજે રાતે બાર વાગે મને
મલશે?” સમયચલ જ્યારડનો મહેરો ખીલી નીકલ્યો.
અજબ થતાં તેને પુછ્યું “કંઈ તાગડો રચીશી
કાઢ્યો કે શું?”

એનો જવાબ તેણે દીધો નહીં. તેણે પોતાનું
દાસ્તાને આગળ ચલાવ્યું.

“દુન્યામાં જીવતા રહીને મરવા ચાહતા હોય તો
આજે રાતનાં બાર વાગેટ ટ્રાંશકંગર રહેવે આગળ
ભમજો, હમણાં પેદરખાંચે તોનાં કપડાં પેદરજો પંજ

રખતુનું ફુલ તેની ઊપરથી ઊપજતા આપણી પાક કિયાને લગતા વિચારો તથા ખુલાસો.

લખનાર :—મીઠો ધનંજયભાઈ માણેકજી વાઘજી.

(પાને ૨૫૪ થી ચાલુ.)

ફુલ-ફેદકશના ૨૭ ના બાબમાં ૨૪ મા
ફક્કરા પરથી એમ જણાય છે કે
આ ફુલમાં જે સુગંધી-પુદ્ગળોદાર
સારાં પુસી ચાપ છે તે દરેક અમસાસપદ તથા યજ્ઞતને
સાપક છે તથા અનુસરતાં (appropriate) છે.
અને તેજ પ્રમાણે ભુ-દેહકશના જે હા ના બાબમાં દરેક
અમસાસપદ તથા યજ્ઞતને તેના અનુસરતાં પુસી સાથે
ગોઠવ્યાં છે. જેમ કે અદુરમજને “મયંથ અને
મોગરા” (Myrtle and Jassamine) અનુ-
સરતાં છે. બહમનને સફેદ મોગરા, આવાં જે પાણી ઉપર
મવકલ છે તેથી તેને Water-lily (વૉલ્ટર-લીલી)
અનુસરતાં છે અને તેજ પ્રમાણે એ બાબના ૨૪ માં
ફક્કરા પ્રમાણે રખતુનું અનુસરતું ફુલ દોગ-રોઝ
(Dog-Rose) નામનું છે.

આ ભુ-દેહકશના બાબપરથી આપણે જે કિયાકામ
કરીએ છીએ તે માટે એક પચાલ આવેછે. આ ફુલમાંથી
ગુજર મયેલાં માણસો કે જેઓ આપણા સગાં હોય
છે અથવા જેઓ સારાં અને અશો હોવાથી આપણે તેઓની
“દરન બાજ” કરીએ છીએ અને તે વખતે “આફ-
રીનગાન” કરીએ છીએ. એ વખતે આપણે કેછ
વખતે પુલોને ચાકસ રીતે ગોઠવીએ છીએ તથા સાંથે
મુકાએ છીએ અને વધી કોષ વખતે કિયા કરતાં કરતાં
એક મુખેદ યા દસ્તુર જે “આફરીનગાન” કરતા હોય

તે-જે બીજો મુખેદ તથા દસ્તુર તેની સામે હોય તેને એક
મોગરાનું ફુલ આપે છે અને એમ અરસ પરસ કરે છે.
અને “આફરીનગાન” કરતી વખતે તથા “બાજ”
કરતી વખતે આફરીનગાનમાં તથા બાજમાં ફુલ હોવાજ
નેમ્મએ એવો જે વીચાર આપણા જરથોસ્તીઓમાં છે તે
વીચાર કદાચ આવાજ દાખલા પરથી નીકળીએ હોવો
નેમ્મએ. એટલે આપણે જે પુસી કિયામાં લખ્યે છીએ
તે એ યજ્ઞતોની યાદ તરીકે મૂકીએ છીએ. કે જેથી
જે તે લખનાર એ પુસી અને તેને લગતા યજ્ઞતો
અમસાસપદોને બરાબર પીછાને તો (જેમ કે લખતી
વખતે જો આપણે બરાબર તેનો અર્થ સમજીએ તેમ)
હોયતો. તે યજ્ઞતની આ કિયા બરાબર કરવાને
તથા તે યજ્ઞતને વધુ યાદ કરવાને બની શકે છે અને
તેથી છેલ્લે આપણે આ પ્રમાણે અમસાસપદ તથા
યજ્ઞતોને એમ યાદ કીધાથી આપણે આપણા પાક
પરવરદેશરને તથા વળી આપણા રવાનને પણ યાદ
કરીએ છીએ—

રખતુ, રસ્તાખીજના વખતે બીજા યજ્ઞતો સાથે
મદદ કરનાર, તથા રસ્તાખીજ વાસ્તે બીજા
ધર્મમાંથી મળતું ખ્યાન, અને થોડાક
એને લગતો ખુલાસો.

દરેક ધર્મમાં વધુ કરીને કપામેતના દહાડ
એટલે રસ્તાખીજના વખતની યાદ આવે છે. આ
આ દહાડને The day of Judgment

કહે છે. કે માહોમદનોનો વિચાર એવો છે જે જે વખતે તેઓ મરણ પામે છે ત્યારે તેમનો કાંઈ ઇનસાફ થતો નથી પણ તેઓએ જે કાંઈ આ દુન્યામાં પાપ કીધાં હોય તેને માટે જે શીક્ષા થાય છે તે આ છે જે ફક્ત તેઓના સવાબ અને પાપના ટોળ તથા પ્રમાણ પ્રમાણે ત્યારે તેઓને તેઓના મરણબાદ ધોરમાં નાંખે છે ત્યારે તે ધોર નાની એટલે સંક્રાસવાળી જેને ગ્રે તંગ કરી કહે છે. તથા પોહોલાઈમાં મોટી થાય છે. એટલે ત્યારે તે સવાબથી ભરપૂર હોય છે. ત્યારે તે ધોર મોટી એટલે વધારે પહોલી હોય છે કે જેથી તે ધોરમાં તેનો જન સુખથી રહે છે. અને તેને કાંઈ દુઃખ મળતું નથી. પણ ત્યારે, તેના પાપો ધણા હોય છે ત્યારે તે ધોર નાની સંક્રાસવાળી થાય છે કે જેથી તેની અંદર તેના જનને દુઃખ લાગે છે. અને તેઓનો ઇનસાફ ત્યારે છેલા રસ્તાખીજ થયે ત્યારે થાય એવો વીચાર છે . . . . .

હિંદુઓમાં જે કે અવતાર લેવાની બાબત (Doctrine of Incarnation) આવેલી છે તો પણ તેઓના આત્મા ત્યારે ધણીજ પાછીજગી મેળવે છે ત્યારે તે આ દુન્યાથી પેલી દુન્યામાં જાય છે અને ખીજ બધા સાથે તેનો પણ રસ્તાખીજને વખતે છૂટકારો થાય છે. આપણુ જરૂરેતીઓમાં આપણી કેતાઓમાં મુખ્ય કરીને પેહેલવી કેતાઓમાં એ બાબતપર ધણું ખર્ચ લખાણ મળે છે. કે માણસના મરણબાદ ચોથી બામદાદે તેનો ઇનસાફ આ દુન્યામાં કીધેલાં કરતુકો માટે થાય છે અને તેની જગા તેના કૌં પ્રમાણે સારી-યા નફારી એટલે બેહેરત યા દુનખમાં થાય છે. અને અહીંયાં સખ જોતાં-(જે તેઓ પાક હોય છે તો) તથા દુઃખ જોતાં (જે તેઓ પાપી હોય છે.) તો ત્યાં ક્યામતના એટલે રસ્તાખીજના દદાડા સુધી પડી રહે છે. તથા તેઓ ત્યાં થું કરે છે તેનું બ્યાન પેહેલવી ખીતો ખેરદ તથા દોરતાની દીની વગેરે ચોપડીઓમાં આવેલ છે —

માટે તમેએ પેલા કીધી. કે કોણું મને બનાવી? મારી ઉપર ગુસ્સો છુટકાત, મારામારી, ખરાખી, દુલ-રાઈ (અથવા બંખેડો,) અને જુલમ આવી પડે છે તમારા સિવાય મને બચાવનાર કોઈ નથી, એટલા માટે મને તમે ઉધ્યમ શીખવો, કે (જેથી મજબુર બલા હું દેદે કરું)" આ ઉપરથી માલમ પડે છે કે ત્યારે આ દુન્યામાં બધી રીતતું બદલેલ ચાલે છે જેમ કે ઉપજા ફકરામાં આવ્યું તેમ મારામારી જુલાઈ ખરાખી વગેરે ત્યારે આ દુન્યાના લોકો ફરીયાદ કરે છે અને પછી એજ ૨૯ માં હાના ખીજ ફકરામાં અહુરમઝદ પુછે છે જે કોણું મદદને માટે મોકળું અને ત્યારે તે અશો જરૂરેત સારુંબને આ દુન્યામાં આ દુન્યાનો કારોબાર બરાબર જોડવવા મોકળે છે તેજ પ્રમાણે આ દુન્યામાં ત્યારે બધી રીતતું ધર્મ જ્ઞાન પાછીજગી અને સારાં કાંમે જતાં રહેશે અને તેની જગા બધી રીતની બદલીને લેશે અને જુનદિહશના ત્રીજા બાબતના ૩૧-૩૨ વગેરે ફકરા ઉપરથી માલમ પડે છે કે ત્યારે ગરસ્તેહ બનામીનો એટલે એહેરેમન એટલે તેને

ત્રે ફાલકન.

(આલુ વાર્તા.)

લખનાર:—મીસીસ જરખાનુ મેહરવાનજી કોઠવાલા.

પ્રકરણ ત્રીજું.

જેમ દહાડાઓ પસાર થતા ગયા તેમ “લેંગ પેક-કાર્ટલ” ની જાગીરી ઉપર સાંજે ફરવા નીકળતા પેલા ઓળાની ઉશકેરણી કાર્ટલના નોકરામાં વધારે ને વધારે થવા લાગી. કાઉન્ટેસ અને તેણીની બેટીએ પોતાના રકવાએર મો. પીએરીને બધી વાતોની બારીક જુસ્તેજુ કરવાને સોંપ્યું હતું તે પ્રમાણે પેલા ખાઇખગડેલા પીએરી ત્યાં શોધ જોલ કરી પસ્તાયો હતો અને તેના કહેવા મુજબ ત્યાં તેવું કશુંથી હતું નહોતું. કાઉન્ટેસને તે માનવાની ફરજ પડી પણ તેણીના મહે એટલા સમજાવવા છતાં મહાકના નોકરો મુખ-અસ્ત થવા પડીથી મહાનની બહાર નીકળવાને સાધ ના પાડતાં.

પીએરી શીવાય દરેક જણ કાઉન્ટની પેરીસથી પાછા ફરવાની બહુજ આતુરતાથી રાહ જોતાં હતાં; પણ પીએરી પોતાના માલિકની આ લાંબી ગેરહાજરીથી ઓરખી ખુશ હતો.

હવે કાઉન્ટ તરફનાં કર્ણા કાગલ પત્રો પણ આવતાં ન હતાં અને ગરીબ કાઉન્ટેસ ફકર ચીંતાથી બેધીરજ બની ગઇ.

“ફેલીસ,” એક બપોરે કાઉન્ટેસ પોતાની બેટીને કહ્યું. “એ હવે વધુ વખત મારેથી ખમી શકશે નહીં. આપણે કોઇથી રીતે આ જીવત માટે શોધ કરવી જોઇએ; તારા પિતા કાલુજીએ ક્યારે આવશે અને પીએરી ઉપર જરાથી ભરખો મુકી શકતો નથી. મારી સાથે સાંજને છેડે આપ જંગલમાં આવવાની તારામાં હીમત છે? આપણે એટલી સાવચેતીથી કામ લેવું જોઇએ કે દોડવામાં કોઇનેથી આપણી ગેરહાજરીની ખબર પડે નહીં.

ફેલીસે તે શાન્ત હીમતવાન એહરા ઉપર એક હસતી નજર ફેંકી.

“મારાં બાકાં મમા, હું તમારી સાથે તો કુન્યાને છેડેથી આવવા તૈયાર છું; પણ જુદા જેનેટને આપરી સાથે રાખશો કે?”

“નહીં દીકરી, તેનેથી નહીં. કાઉન્ટની રીવાજ-વર હું મારી સાથે રાખસ અને પછી આપણને કશી ફકર નથી.”

માતાની બહાદુરી જોઇ ફેલીસ દંગ થઇ ગઇ.

“મારાં મા તમે કેટલાં હીમતાવાન છે, હું અજબ થાઉં છ કે આપણાં મગરર ઓસડીયન રાણી મેરી એનટોઇનેટમાંથી આવેલો દમામ હોશે કે? કોણ મારી શકે કે કાઉન્ટેસ લેંગપેક એક જીવતે શોધી કાઢવા રાત્રીના વખતે જંગલમાં કોઇથી મદદની રાહબરી વગર એકલાં ગયાં હતાં?”

“કાઉન્ટની ગેરહાજરીમાં મારાં ગરીબ માલુસાની સલામતી મારે હાથ છે અને તે હું મારી ફરજ જુદી શકતી નથી. એ આકાર કયે વખતે બહાર આવે?”

“સુજ્ઞ અસ્ત પામ્યા પછી.”

“ખચીત એ કોઇ જીવતો નજગતો જીવત હોવો જોઇએ, કારણ હવાઇ આકારો માટે કુન્યામાં ભટકવાને વખત એ નથી! વારું તું તારી દાસી વીક્ટરને કેહજે કે સાંજે તું મારા ઓરડામાં આવે કે પછી તેણીનું કશું કામ પડનાર નથી માટે તીએ આવી જાએ. તેજ પ્રમાણે હું મારી દાસીનેથી કહીશ અને જ્યારે તમામ નોકરો આપણને લાખણેરીના ઓરડામાં બેસીને વાંચતાં ધારશે ત્યારે આપણે પાછાને રસતે બહાર નીકળી જઇશું. અને કાંઈ ખરાબ બનવાની આગાહી થાએય. તે શું છે તે મને કશું સુજતું નથી. જોશ આપણો મદદગાર.”

સાંજને વખતે ઘણી સાવચેતીથી તે જન્મે-માં બેઠી દાદર ઉતરી બહાર બાગમાં નીકળ્યાં અને ઝડપી પગે તેઓએ તુરંતજ બહાર ઝાડીઓમાં ચલાવ્યું.

“મમા, શું તમને દેહશત નથી લાગતી?” ફેલીસ ધીમે બગડી

“મારાં ફરજંદ, શું પોતાનાં બચ્ચાંની સલામતી ખાતર વાપણ પોતાના છત્ર ઉપર આવીને લાડતી નથી? મારી લાડકી તારાં મુખના થીયારે મને ભેગડી હીંમત આવી ગયું; તુને જેનેટે ક્યાં ઉભી રાખી હતી તે જગીયો તુને વાદ છે?”

“હા, આપણે તે તરફજ જઈએ છ.”

જેવાં તેઓ તે જગીયે જઈ હતાં રહ્યાં કે કોદાડીના કોર થોડાનો અવાજ આવવા માંડ્યો.

તે માં બેઠી ગમરાટથી થોડો વખત દગ થઇને ઉભાં.

આહ! જરાજર પેસાજ વાવડાવાસે. કાલો આકાર સારો સડકેથી આંતરે આવતો હતો અને તેની આંતુ બાંતુ આંતરના લડકાં નીકળતાં હતાં. જેવો તે આકાર આગળ નીકળી ગયો કે કાઉન્ટેસ હાંમત ધરીને ઝાડીની બહાર નીકળી.

“ઓ મમા, તે પાછળ ફરીને જોશે તો? -”

ફેલીસ બોલવા ગઈ. “કંઈ ફર નહીં મારે શોખી કાઢવું” કે એ કોણ છે. આપણે અંદી ઝાડીઓના અંધારા ઝાંગામાં ચાલ્યું તો તે આપણને જોઈ શક્યે નહીં” આટલું બોલતાં તે બહાર ઉમરાવજીએ આગળ ચલાવીયું એટલે ફેલીસને મુઠે મોડે પુડે જવું પડ્યું.

ઝાડીના ઉંડા અંધારાજ તે આકાર અચ્ચુચ બેળ ધઈ ગયો. આ વખતે ચાંદ પ્રકાશીયો અને ઝાડી-ઓમાંથી ચાંદનાં ફેરી પ્રતીબિંબ છુટાં જવાયાં પડ્યાં દોષાથી ત્યાં સદેજ ઉત્તસ ફેગયો. કાઉન્ટેસ નારી-પાસ નજાજ ધબેલી ત્યાંજ થઈ ગઈ.

“એ શું દોરો?” તેણી બોલી “જાણે જાણેથી અંધાર થઈ ગયો.”

“જુ તે ખરેખરે જુલજ દોષ તો કેવું?” ત્યાંજ ફેલીસે મુઠે તે જગે પુછ્યું.

“જુ, હું જુનોની વાત માનતી નથી—”

એકાએક ફેલીસે પોતાની માતાનો હાથ મજબુત ઝાલી લીધો. “જુલો જુલો” કાઉન્ટેસે જોયું કે નીચેની સડક ઉપર તેજ આકાર જાણે ચોટી ભરતો હોય તે થીસાજ ફેરા ફરતો હતો. તેઓ પોતાની અંતરેની માંથી ફરેજ યાએ તે પેદલાં તેઓએ સામેથી એક તેજાજ બીજા આકારને બગાડનાં લડકાં સાથે આવતો જોયો. હવે તેઓને છુપાઈ જવાનો માર્ગ રહેલો નહીં. જમણી તરફ જતાં એક આકાર હતો ત્યારે વળી ડાબી તરફ બીજો હતો.

“ઓ આપણું શું થશે મમા?” ફેલીસ થરથર પુછતાં બગડી “ઝાડીમાં છુપઈ જવા સીધા બીજો આપણો કશો ઇસાજ નથી ફેલીસ, ખોડા આપણે બચાવનાર છે” કાઉન્ટેસે બોલી “બીક ના, મારાં બચ્ચાં, તે માત્રક આપણી સાથે છે અને તે આપણને બચાવશે.”

“ખરું છે મેડમ તે માત્રક સર્વેનો મદદગાર છે.” અચ્ચુચ તેઓની લાગોલગ પાછળથી એક ત્રાહીન અવાજ આવ્યો અને કાઉન્ટેસ જે જાડને અથીંગી ઉભી હતી તેના થડે ટાવું વકાસીયું અને પડી જતી કાઉન્ટેસનાં ખસાને પાછળથી કાઉંએ ટેકા આપીયો.

“તમે કોણ છેઓ?” હેમતાએકી કાઉન્ટેસે પુછ્યું.

“એક દોસ્ત”

આ વખતે પેસા બે બાંકર આકારો છેક લાગો-લગ આવતા જતા હતા. બચવાને ધણેજ થોડો વખત હાથમાં હતો, પણ કાઉન્ટેસ ડગમગી; તેજ વખતે પેસા આકારે ધીમેથી તેણીના કાનમાં પોતાનું નામ કદકું તે સાંમળતાંજ કાઉન્ટેસે લંગડાક એક હાથમર ઉઠતી “અંદર આવ ફેલીસ, આ મદદજ આપણા થીજ છે અને મને એમના ઉપર પુરેપુરો વીસવાસ છે” તેણી પુછતે અવાજે બોલી. પોતાની માતાના અવાજમાં યએલો ફેરફાર જોઈ ફેલીસ હેરાત રહી.

તે જાડનાં થડમાં એક ન્દાની બારી જેટલું બાંધ્યું હતું. તુરંત તેઓ માટે ઉતરી પડ્યાં. થડમાં

ચોરાંક બાકારાં હતાં ત્રે તરફ આંમલી કરી તેઓનો બચાવનાર બોલીયો “આ બાકારાંમાંથી તમે પેનાં આકારોને જોઈ શકશો, જો તેઓનેજ જોવા તમે અને આખ્યાં હોવો તો”

ફેલીસે ચુપ છીદીથી પોતાની માના તરફ જોયું કાઉન્ટેસની છાતી કાંધ છુપી ઉશકિરણીથી ઉઠવાતી હતી “તમે શું કાંઈ બીમાર છો મમા?” ફેલીસે પુછ્યું, “મને તો આ ગ્રહસ્થ ઉપર કાંઈ કુદરતી ધણો વિપવાય આવેછ.”

“મારાં બચ્યાં હું બીમાર નથી. મને પોતાને પણ એવણુ ઉપર પુરેપુરો ભરપા છે”

“શું એ તદન ખરું છે?” પેના ત્રાહીત સખએ પુછ્યું. “તદનજ”

“તમારો આભાર માનું છ હું ઇચ્છું કે આહો અંધારું છે તેથી તમને હરકત નહી જણાતી હોય, હું કદાચ રોશની સત્રગાંઉ પણ પેનાઓ અજવાયું જોઈ આ મારો છુપો માર્ગ શોધી કાઢે, છુવો તેઓ અહીંજ આવેછ”

કાઉન્ટેસ અને ફેલીસે પોતાની આંખો તે ન્દાનાં બાકારાઓમાં ખોસી અને તેઓએ ત્યાં બહાર આડીએ આગળ ત્રણ આકારો જોયા. ત્રણે પેદાર વેપમાં તદન એક સરખા હતા; તે ગાડી માત્ર એ વારને છેડે તેઓ બેઠા.

“કેમ જેમ્સ આજ રાતે શું ખચર?” મોં પીએરીનો દોહર અવાજ સંભળાયો “પેરીસમાં કામ કેમ આવેછ?”

“વલ્ડજ સાહે, મારા દોસ્ત, પેરીસ બહુજ જોશપર ચલ્યુંછ. જાહેર દુહરાડની આગ પ્રજામાં વધારે પસારતી બજેછ, અરે એક મોટું યોજુતો રાજાં છુપના મેદલ ઉપરથી પતી ગીયુંતું અને રાજાને આપણા કાપડા કણુલવાની ફરજ પાડી. અરે જોજની દોસ્ત, થોડા વખતમાં એ રાજા ચતાને ઉઠારી દબને બધે પ્રજા રાજ ફેલાયેછ કે નહી તે હું જ જાણવાઈ”

“હા હા, તેજ વખતે આપણ મગરર ઉમરાવ માંરકરોને આપણા જોલાઓ બનાવયું.” પીએરી કીનાથી દાંતો કચકચાતી બોલ્યો.

“પણ જેમ્સ તું ખરું કહેછ કે હવે દુહરાડ મચાવાનો વખત નજદીક આવેછ?”

“અરે હારે ઉમરાવ આમીરોની કતવતો ચરખી ચઇ ચુકી, અને એ મોટરાઓમાં પ્રજાએ એવો તરખાટ મચાવ્યોછ કે બધા એ ખાસ વર્ગો ચોક્કી રજાજ વળા બાદશાહ તો નહાસી જતો તો પણ તેને તેના આખ્યાં કુદુંજ સાથે પકડી પારીને પરદેજ છીધોછ, હવે એ પ્રજાસતાકની ફતેહ નહી તો શું!”

“ત્યારે તો આપણો દાવપેચ બહુ સારી રીતે પાર પડે.” પીએરી બોલ્યો.

“બચ્ચીતર, હવે તમે પેદલાં બધાં ધરેણ્યાં માંદા હાથ કરી લેવો. આજજ કમાવાનો વખત છે, પેના ભેપકુદોનો પાદશાહ તારો મરદર કાઉન્ટ તો હજુર પોતાનુ ઘેરખાર મુડનુ મુકીને પેરીસમાં શું માયું કુટેછ, પણ આપણે મારે આજજ લાગ ઉત્તમ છે.” પેના બીજે સખસ બોલ્યો.

“એ તો કેવી સીકતથી બધું પસાર કરી નેવાનું તે મને આવરેછ પણ ખચરદાર હું તમુ ભેકોને આગલથી કહી રાખુંછ કે પેલી પોરી માઈ ઈનામ છે.” પીએરીએ કહ્યું.

“કાણુ, પેના કાઉન્ટની કીકરી કે? લોકો કહેછ કે તેણી ખુબસુરત છે, તુંબી મારો વ્દાકો જખરો દેણું, કાંઈ ભાવનુંજ નહી, પણ તેની કાંઈ એકાદ બેદનથી તો કાંઈ છે કે?”

“છે તો એક પુરી પણ એટલી મગરર છે, દમણ્યાં તો મગજમાં ખાંડી બંધ રાખ લખને ફરેછ પણ એના માખાપને કતવ કરીને એ દુકનીને હું મારે હાથ કરસ ત્યારે એની અનીમાનીનો બજાખર નીંતીએ અખારસ” તે મુઝ સખસ ધણુજ ઝનુનથી હવામાં મુકડી કકગતી બોલીયો.

ફેલીસે પોતાનો ધુજતો હાથ પોતાની માતાના હાથમાં મુકીયો. ગરીબ કાઉન્ટેસ ઠંડીગાર મારી ચઇ હતી બધારે તેઓને બચાવનાર પેના ત્રાહીત સખસની આંખો અંધારામાં પણ ચુરસાથી ચમકી રહી.

પીએચીએ બોલવું ચાલુ રાખ્યું. “આજ રાતે હું વધારે સોનાની પક્ષે લાવ્યો; કાઉન્ટની ગેરહાજરી આપણે માટે ધણીજ નસીબદાર કેહવાય આપણને આ હુતનો દેખાવ ઉભો કરવાનું સારું સુખ્યું. નોકરો તો એટલા બીહી ગીયાહ કે સાંજ પરતાં તો સૌ પોતાના ઓળાને બેઠનેજ બીટુછ અને કાંઈ સાંજના બહાર ફરકવું પણ નથી. આખું જંગલ આપણે માટે ખુલ્લું છે. આજે આંધ્ર સુનાની પ્લેટો લાવેછ તે આપણે અંહી દાટવી બેઠએ, યારો આપણેથી ધણી સારા ભુતો છીયે; લે ઉઠે હવે આપણે કામે વળગીએ” અને તે ત્રણે શખસો પાંચડા કાઢાડી ખતે મારી આગલ આશીયા તેઓના પગલાંનો અવાજ નાણુંદ યથ ગીયો પછી કાઉન્ટેસ બોલી :

“બોદાવંદતાસનો આભાર કે મને અંહી આવવાની ગેમી બસારત યથ. ઓ શું કામ કાઉન્ટ હજુર પેરીસમાં રોકાઈ રહ્યો?”

“કારણ તેજણ પેરીસ છોડી શક્તા નથી તેજણનો રસતો હુકમકા ખોરોથી ઘેરાઈ રહ્યો છે, છતાં મેં એક એવી યુક્તી કરેલી છે કે કાઉન્ટ છઠ્ઠીને આવી શકશે” પેરો અમાઓ સખસ બોલ્યો.

“તમે કેટલા માયાસુ છો?” કાઉન્ટેસ બબરી.

“હું માત્ર એનેજ માટે છતું. મારું બહાનું વતન ફ્રાંસ હુકમકા અને બસતીથી મોકલું યાએ તે મારાં ખરાં જીવનની આરજી છે; એક ધણી અકસમાતીક સંતેજે મને આ ઝાડું પેકકપણું માલમ પડી આવ્યું. એટલે મેં સાહુએતીથી અંહી એક દરવાજો કેાતરીયો તેને મેં છુપી યાંધા આપીછ અને અંહીથી નીચે બેંચમા જવાનો મેં રસતો કેાતરી અંદર બે આરડા બનાવીયાછ. આ મોટો રેકડો તમુને દીક્ષે છે તેની નીચે તે બે છુપા આરડા છે, હું તેમાં ખોરાકી ભરતો યાઉંછ અને મને ફૂકર છે કે ફ્રાંસ માટે જ્યારે તે કાલા દીવંસો આવશે ત્યારે તમુને અહીં તમારી બેડી થે આસરો મક્કશે તમે નીરદોષ અને બ્રજાં છો. કાઉન્ટ સાચની તમારી સગાઈને ખાતર તમને પણ હુકમકા કરી નાખવામાં આવશે જેમાંથી તમુને અચાવવા મેં તૈયારી કરી રાખીછ.”

“બોદા તમુને સુખી રાખે” ફેલીસ બબરી. કાઉન્ટેસ એક પલ વીચાર કરી બોલી “તમેએ કાઉન્ટનેથી મારી સાથે બચાવવા અને નકીતો હું કીદસામાવી એક ડગણુંથી આગલ ભરનાર નથી”

“જો મારેથી બનશેતો” હું જરૂર કરીશ” તેણે ધણી ગંભીરાર્થથી કહ્યું. “મારા જનના બેખમેથી હું કાઉન્ટને બચાવવાને બનવું કરીશ,”

“ઓ બોદા તમુને સુખી રાખે, એમાઇત્ર” કાઉન્ટેસ ડચકાં ખેંચી બોલી.

“એમાઇત્ર!” લેડી ફેલીસે અચરતીથી પુઝર માર્યા “મમા શું એજણ એમાઇત્ર છે? બોદા કેવું ઇચ્છુંછ કે અહીં આટલું અંધારું નહીં હોતે”

આ સાંસળી પેરોએ પોતાની કમરના પંડામાંથી એક નહાનુ શણસ કાઢી સલગાવ્યું અને તેના ઝમકાટમા એમ.હસે ચાતુર નજરની સુદર જવાન લેડી ફેલીસને બેઠ તેમજ ફેલીસેથી એકજ નજરમાં તે ઉમરાવી તોરવંતો ચેહરો તે કદાવર બાંધા અને તેની બાજુ જેવી તીણી ચલકની પણ માયાથી ભરપુર આંખો બેઠ લીધી.

“આગલી યાહોનો આપ હુજહુ ચીતાર, હું એમાઇત્ર વીધે કેમ જાણું?” તેને અબજેપીથી પુકાર્યું.

“મારાં મમાએ મને બધું કહ્યુંછ અને ઓ, હું તમુને માન આપુંછ અને હું ઇચ્છુંછ—” તેણી અચકી.

“હું શું ઇચ્છેછ, બચ્યા” એમાઇત્રે બહાનવી પુછ્યું.

“કે તમારી મોડી નીસશી માટે હું તમુને પ્રતો દીક્ષસો દઈ રાકું.” ઉઝાછકી ફેલીસે ખરાં દીવથી કહી દીધું.

આ શબ્દોથી તે કદાવર સખસનું તન બલ ધરધર કાંપી રહ્યું. તેણે પેરી જવાન છોડીતો હાથ લઈ જુરસાથી પોતાને હોઠ દાખ્યો અને તેના ગરમ આંખુઓથી ફેલીસનો રૂપાલો હાથ લીંચાઈ ગયો.

“બોદા સાહેબ છે કે તારા સખુનોએ મને જીવર બરી નાખનારો સંતોષ બક્યોછ.” તે બેચી

“કાઉન્ટેસ વર્ષો પછીની આ એકજ ઘડી મને સુખ અક્ષતી થઇ પડી.”

મરીજ કાઉન્ટેસે એક છુપું ડચકડું ખેંચ્યું. “એણે તમને તમારી લક્ષાઈનો ખદ્દો આપશે. એમાઇલ, કમળ તમારો આભાર કઇ રવેરે માનવો તે મને સુખ પરતું નથી.”

આ વખતે એમાઇલે પોતાના હાથમાંની રોશની કાઉન્ટેસના ચહેરા તરફ ફેરવી અને તે હુખી ગમગીન શીકો એકરો જોઇ તે સખત ચેંકિયો.

“આહ! તમે એક કાઉન્ટેસ થવાના કરતાં તમારાં છગરના રસતાએ દોરવામાં હોતો તો વધારે સુખી થયાં હોતે મારજેટ, તારામાં આ કેટલો ફેરફાર” તે અતિ ધણી લાગણીથી બોલીયો.

“હા, તમારે આગથી પાછડી યાદ કરવી જોઇતી નથી, તમારે જુદી જુદી જોઇતું નથી કે હું એક કુખી નાકોવત ઓરત છું અને કાઉન્ટેસ લેગમ્પક મારું નામ છે. આ બન્નેએ તમોને તે આગલા વીચારો કરવામાંથી રોકવા જોઇએ હું તમને હજુરની જુવાનીમાં નનદેસ્ત જોઇ ખોદાની ઉપકારી છું અને તમારી મેહર બાનીઓ માટે ધણીજ આભારી છું.”

તેની બાજુ જેની તીણી આંખો ફરી પાછી ફેલીસ તરફ ફરી. “જ્યારે હું આ મીઠો એકરો જોઈએ ત્યારે મને ગોથા આગમાં પકાઈ થઈએ વરસો એક દિવસ જેટલા લાગેછ. મને લાગેછ કે હું ગોથા મારા જવાનીના સ્વપના માફેલી, મારી મનની મુરતિને જોતો હોઉં” તે ધણી લાગણીથી બોલીયો.

કાઉન્ટેસ બેચેન જેની જાણી “મારી દીકરી, જવાન મારકીસ-ડ-મેરી સાથે અદરાએલી છે, લગન હવે જલદીજ થનાર છે.”

“મને તે વાતની ખબર છે.” એક મંજાર હસવાં સાથે તે બોલ્યો. “તે એક ધણેજ લગ્નો જવાન છે અને આ જવાન બાળકોને તદન લાયક છે. જો કે આ વખતે શાહદી રામસનીનો નથી છતાં હું એઓને લગનનું સંપુર્ણ સુખ પચાડું. હવે તમારી આસ-પાસ જે લાય છે તે માટે આપણે વાતો કરીએ : હમણાં

પેરીસમાં ઘણું અગત્યનું કામ છે એટલે મને ત્યાં જવા વગર છુટકો નથી; પણ હું ત્યાં લાંબો વખત માટે ચોલાનાર નથી. હું નહીં ધારતો કે મારી ગેર-હાજરીમાં અહીં કશું બનવા પામે. વળી તમારે માટે આ છુટકો જગો તૈયાર છે. હું ધારું છું ત્યાંસુધી બે એક દીવસમાં કાઉન્ટ પણ આવી પુગશે. આ નીમકહરામ પીએરી બાબે તમે તેને કહેશો?”

“નહી, તે કહેવું તદન ફેલ્ટ છે. પીએરીની વીરુદ્ધ એક સખન પણ કાઉન્ટ માનનાર નથી, તે સાંભો હમુને દગરાવશે અને પીએરી પાસેથી ખુવાસો આદવા જઇ તેને બધી હકીકતથી જાણીતો કરશે”—કાઉન્ટેસ દુઃખથી બોલી.

“નહી નહી, તો કાલનો દુકાવ આજે પડશે. તમે સમો સમાલીને કામ લેજો. વારું અહીં પાછો ફરું તે વખતે તમને જાણવા માટે મારે કાંઈ નીચાણી કરવી જોઇશે. હું શું કરશ?”

“કુલનો એક ગોટો આ સામેની બે ટેકરીઓ વચ્ચેની લીલા ઉપર નાખશે તો હમે જાણીશું કે તમે પેરીસથી પાછા ફર્યાં; હું રોજ ખામદાદમાં તે જોવા આવશ.” ફેલીસ બોલી.

“ફીક, હવે આલો હું તમને કિલ્લા સુધી મુકવા આવું.” એમ કહી તેણે ખતી છુપાવી નાખી. ફેલીસ પેહલાં ઝાડમાંથી બહાર કુદી પડી.

“હવે તારી ધારતી કદાં ગઇ, ફેલીસ?” તેણી મોતાએ પુછ્યું.

“પણ મને ખબર નહતી કે એમાઇલ આપણા જવાવનાર દાખત આવી પુગશે.” તેણી ખુશાલીથી બોલી.

“ઓ મીઠાં ફરજદં જેહાતાલા મને હમેશા રિશાસને લાયકનો કરે” એમાઇલે ધુજતે સહદે બોલ્યો. “કાઉન્ટેસ, તમારી બેટીને મોંસ માટે આવી માયાણ લાગણી તમે શીખવીછ, તે માટે હું ખરાં દીલથી તમારું હેશાન માનુંછ.”

“એના લગન માટે એને નસીવત દેવા ખાતર મેં એ જીના અને કહી હતી.”

“તમે આ લગન માટે શું ધારાછ?” એમાઇલે ફેલીસને પુછ્યું.

“એ રસમ બહુજ ધીકકારવા ભેગ છે, અને એ ભેગાણ માટે મને ઘણા મોટા શીટકાર આવેછ” તે જવાબ છોડી ઉશકેરાઈને બોલી ઉઠી.

“અને કાઉન્ટેસ તે માટે શું કેહછ?”

“નસીબ સામે લડવું એ મુરખાઇ છે છતાં એ રીવાજ તો બેશક ધીકકારવા ભેગ છે.” તેણી બોલી.

“આહ ક્રાંસ, તારી પછી આવતી દેખાએછ તેં આવા તારા અકલ્લેહીય સખત ધારાઓથી નાજની પસ્તદગીથી પરચુવું અને મહોમેદી ધર્મ મુજબ એકમેકના એદરાબી લગન આગમજ બેવામાં નહી આવ્યાં હોય એ રસમ બેશક પરચુનારને બાએ વખત દુઃખના દર્ધમાં દુખાડેછ, અને તેઓની ભવેદાનીની દાયકી ક્રાંસની ધર્તી છુરા શ્રાપ પામેછ એમાં શક નથી” અને પાસેની ઝાડી હાથી રહે એવી જખરી દર્દનાક હાથ તે સખસે મારી કાઉન્ટેસનું માથું નગી પરીધું.

ઝાડી પુરી થતાં તેણી બોલી “હવે વધારે વખત હમારી સાથે આગલ વધોના, અહીં ઉત્તસ પુરતો છે અને હમે કીલ્લા તરફ સલામત જઇ શકશું.”

તે ઉભો રહી ગયો કાઉન્ટેસે ગૂંનાઈત બોલી આગલ વધવાની તૈયારી કાધી પણ ફેલીસ તે મર્દના કદાવર ખબાને વળગી પડી.

“લક્ષાએમાઇલ, હમુને નચણા ધારતા ના તમારી તરફનાં હેરાનથી હમારું જીગર ભરાઇ ગયુંછ અને તે હમે શાન્દેમાં દર્ધથી શકતાં નથી.” અને તેણીએ વાંકી વળી તેનાં ખલાં ઉપર વહાલ અને માનથી હોહ દાખ્યા તેના ઉપર ઘણી અસર થઇ અને ફેલીસને રૂપાણી દાય દાખી તેણે મારગેદ તરફ રાકેહેન્ડ માટે હાથ જાગાવીયો.

વરસો પછી તેઓનો હસ્ત મેલાંપ થયો જ્યુ આ સ્પર્ધાથી બન્નેને ગઇ ગુજરીની સખત થાદ થઇ. એમાઇલ એક હયકું એવી દુરત પીડ ફેરવી ત્યાંથી

ચાલી ગયો અને કાઉન્ટેસે પોતાના લપેરા ખાતાં બદ નને ટેકા આપવા ફેલીસને ધરી લીધી.

કીલ્લાની બારીઓમાંથી લાંબુકદાર રોશની બહાર સુધી ખેંચાઇ આવતી હતી તેના ઉત્તસમાં તેઓએ આગલ પગલાં લાધ્યાં. જવાન ફેલીસ બજારી “ઓ મમા હું તમારે માટે કેવી હેરત થાઉંછ. નહી ખેતાએ, કે નહી અખુટ મંજે કે નાતો એવા સખત માંભજના એક હઝાર બાપોએ મને એમાઇલ જેવા બહાદુર પેદલવાનથી છુટી પાડી હતે”

બસ થઇ ચુકીયું. વરસોસુધી સારી સમજથી સમાવી રાખેલા તમામ ઉભારો કાઉન્ટેસમાં બેશથી ઉછલી આવ્યો અને પોતાની બેટીના ખલાં ઉપર પોતાનું માથું પટકી નાખી તે બેતાકાંત બનેલી આસ્ત. એક નહાના બાળક માફક રડી પડી. ફેલીસ આ બેઇ ગભરાઇ ગઇ. કાંઈક વખતે તે ગરીબ અખળા શાન્ત થઈ અને પછી તેઓ કિલ્લે પોંદ્યાં.

પોતાની મોટી આરામ ખુરસી ઉપર ડખ દખે બેસી પરતાં કાઉન્ટેસ બોલી. “ફેલીસ ઘંટ વખડીને કાશી મંગાવ મને કાંઇ દીક લાગતું નથી.”

તરતજ દાસી વીક્ટર આવોને ઉભી.

“ઓ મમામ, આજેની, જેનેટે બે આકારે બેયા. હમુને ઘણીજ બીહક લાગેછ એ કાણના ભુત હોશે, એ લોકના આત્માને ‘સંતોપવા બેઇએ’ વીક્ટર બોલી.

“મારાં ગરીબ આદમીઓ, ભવો, જખને બંદગી કરો કે તમે સલામત રહેા, બાકી ભુત જેવું દુન્યામાં કશું છેજ નહી” કાઉન્ટેસ ધણાં ભુરસાથી બોલીયાં.

તે છોકરી આ બન્ને ઉભરાવી મા બેટીઓની બહાદુરી ઉપર ડખ થતી નોકરોના ખંડમાં દોડી ગઇ.

“અરે ભુવોરે આખી સાંજ આપણા શેકાણી-ઓએ વાંચવામાં કાઢી અને તેઓ એટલા શાન્ત અને ખુરા દેખાએછ કે, જાણે ભુત જેવી ચીજ અહીં ભમતીજ નહી હોય” તેણીએ નોકરોને ખજર આપી.

(સાધન છે.)

બેહસ્ત ખીચારા પંચીરામ જોશીન.

અંધ ક્રિસ્તમસની રમ્મ જોગવવા યુસ્તાદ ગરગર અને તેનો પ્રિય દોસ્ત બંદમન બખ્ખા માસ્ટર મુજાબી નવસારી ઉત્તરી પડયા. નવસારીમાં કોઇ પીઠાણુવાનું નહીં હોવાથી તે બંનેએ “સોરાગ બાય”માં ઉતારી લીધા.

તે એક રિસેમથર માસની તા. ૩૦ મીની ખુશનુમાં સાંજ હતી. અને તે બંને દોસ્તોએ લાલવાવટા તરફ હેલું લીધું. ત્યાં યોળીમાસીનાં પેટમાં સજમડ ચચપટ પડવાથી લથર પથડ કરતા, નવસારીની પ્રખ્યાત ધુળો ફેસ પાઉર (1) એ પૂર લેના અને મ્યુનિસિપાલીટીનાં કણસોની સાથે અગગીરી કરતાં તે બંને મિત્રો મોડી રાત્રે પોતાને મુકામે આવી પહોંચ્યા. તેઓ પોતાનાં કપડાં વેર લીધે રીતે કઢાડી ષિઝાનાંમાં ઘોડાવા ગયા. યુસ્તાદ ગરગર તો મારો બંદાવો જતનાં વારમાં જ નિંદ્રાચીત્રે વસ થયા હાથો, જ્યારે બંદમન બખ્ખા માસ્ટરને બજારી બતીએ કઢીથી ઉધ આવતીજ નહીં, બતી ખુશવતો ત્યારેજ સાંતિથી ઉઘાતો હતો.

તે દિવસે તાડીની ખુશમાં બતી ખુલવા વગરજ ષિઝાનાંમાં જોડાઈયા, પણ સુતા પછી તેનું ધ્યાન બતી તરફ ખેંચાયું બતી હોએ તો ટેર એવી કે ઉધજ ન આવે ત્યારે કરવું કેમ? આજસાથે તો એવી કે ઉડે કંઈ બસારતનો બાપા કંડીગી સખન ને ખાસસી મજેની તરફથી એકી પોડીને થમ પડવા પછી પાણું ઉડવું કંઈ સહેલ હતુ વાર? અતે તેણે એક યુક્તિ શોધી કઢાડી અને યુસ્તાદ ગરગરને જગાડ્યો તેણે ખીચારાએ તો આટલા વારમાં અડધી ઉધગી ખેંચી કઢાડી હતી.

“મકુંજે યુસ્તાદ, એ યુસ્તાદ, તું જાગે કે?”
“બંદમન બખ્ખા માસ્ટરે તેને મોટેથી કહ્યું.

“કેમ?” યુસ્તાદે બંદુસમાંથી પોતાનું છેલેલું માથું બહાર કઢાડી પુછ્યું.

“મકુંજે પેત્રા પંચીરામ જોશીને તું એજાબેજ કે?”

“નહીં, કંચે?”

“નહીંરે, ખીચારો કાતે સહવારે મુજરી ગયો.”

બંદમન બખ્ખા માસ્ટરે પાટલાં જોડ્યાં “હું જાણું કે તું જોગખતો હતો—પણ ચાલ, નહીં જોગખતો ત્યારે તો કંઈ નહીં, સુધ જ ખીચારો ચટને પડ મરી ગયો.”

“શાએ?”

“ધણુંજ અજબ જેવું મોત! રાતે ખાઇ પીને સુતો તે સુતો, સહવારે ઉઠ્યો ત્યારે તો મુવેલો!”

“વરી મુવેલો હતો તો ઉઠ્યો કેમ?”

“અરે ઉઠતો શાનો જો! મરીજ મયો કંઠુજ ત્યારે!”

“અરે હા, પણ શાથી મરી ગયો?”

“નજવા કરણથી, રાતે સુતો ત્યારે જોરમાં કેવી બતી બટવા કરે ને એકસો જોડસારાજની નામની જે જેસ કોઇ કોઇ બતીમાંથી નીકળતાનું વેગવાતો પ્રકટરેએ શોધી કઢાડયું તે જેસ દમમાં જવાથી તેનો જોગ થઇ પડ્યો ને સહવાર સુધીમાં લાગેજ થઇ ગયો. આજનાં “નવધારી પ્રકાશ” માં તે માટે ખાસ લખાણથી એક લીડીંગ આર્ટીકલ પણ હતી જે સુતી વખતે બનતાં સુધી જોરમાં હોવો રાખવોજ નહીં.”

યુસ્તાદ તો એ સાંભળી ષિઝાનાંમાં ખડો થઇ બેઠો. “ત્યારે તુ ખી આપણા જોરમાંની બતી જુઝરી. નેજ સુતે કે ની?” તેણે અખાલ્યું.

“ઓ આપણીથી બતી બટવાજ કરેજ શું? મારું તો ધ્યાનથી નહીં! ચાલ કંઈ નહીં. હવે સુધ જ જુઝવાની હતી ત્યારે જુઝવા કરશે. મને તો ઉધ આવેજ.”

“હુંને ઉધ આવેજ તો ઘોડાજ જ. બા, મારે કંઈ પેત્રા પંચીરામ જોશીનાં મોતે મરવું નથી તો!” યુસ્તાદે ફફડતાં કહ્યું, અને એક તપાકે કુંકે મારી ષિઝાનાંમાંથી બહાર આપ્યો અને બંદમન બખ્ખા માસ્ટરના લારે સતીય વચ્ચે બતી યુન કરી તે પાણું ગોલુ મારી ગયો.

ખીજે દિવસે યુસ્તાદે મજકર પેપરમાં એમથી તેમ જોધવા કાંઈ માર્યાં, પણ કંઈ માસમ પડ્યું નહીં; તેથી બંદમન બખ્ખા માસ્ટરને તે આર્ટીકલ ખતવા પુછ્યું ત્યારેજ બંદમન બખ્ખા માસ્ટરે પોતાની ચાલાકીની ખરી દરીયાત ખુલ્લી કરી.

હજુરથી આ બંને મિત્રો જ્યારે સાથે મથે છે ત્યારે પેત્રા બેહસ્તી પંચીરામ જોશીનાં રહને હજારો હજાર ફુલ કરે છે.

બાવાજાન! એવી એક—હુડુકેલાર છે! કોઇ વખત કામ પડને અજમાવી જોતો, રામચાણુ ધવાજ છે. પરવાનગીની જરૂર નથી.

“નોચાકરો કેતી.”

“ઘેરના ઘેણા.”

મેથેદ રસ્તમદાર આગલ રામઘો દુખરા પોતાની ખાચી પેમલી સાથે આવી પુખ્ત અને ફર્ષદ કીધી કે “ને અધારખા, આ સોમલીની મા, મને બહુ હતાવે ને માર કીધું માને નીહ ને ગાર લાડતી છે.”

રસ્તમદાર મેથેદ પોતાનો ચસમે સઢાવી પેમલી તરફ જોયું અને પછી શિખામથુલું ઘરતાન શરૂ કીધું. “એમ કોણ કરે કે? માટીને તો પરતું છતર શમરતું જોઈએ. ને રામલા, તુંબી લાઇ મોડે જોવા ગયેડા છે. જરા પગમોતું ખાપર પગમોત રાખ્યે કેની? બધીની કંઈ મગદુર છે કે પાલું ખોલે! તડ દેતો કે તમાપો જોમી કાડ્યે ને દોરા કાઢીને એની વાત કરીયે કે બધીની યાતી દખીડ ઝાપ.”

આ ખત ઘરમાંથી મેથેદનાં ગોરાંજીનો અવાજ આવ્યો. “એ શું બકબકારો માંડયે! જુઝી પોરેલી છે. ને જગપે તો આપ તમારું તોડું લોજ નાખપ પાલો, તેમ જામને બકબક કરો, નહિતા સમેલું છુટડું મારપ.”

“રામલા, પાલ આપ પેલી તરફ આપણે વાત કરીયે.” મેથેદ બોલ્યા.

રામઘો બડબડતો ચાલતો થયો, “કેડી તારીએ વાત મારી જેવીજ દેખું! ઘેરમાં ઘેણા ને બહાર ડાહ્યો થવા નીહયો.”

“તારાકરો કી.”

નકરી જાણે મમાઇ.

(જેવણ પોતાને ઘણું જીવનમાં ખપાવા માંગતાં હતાં.)

મેરીમમ—જેમી, જેમી, અરે જેની પેલા કોણ મને કેમ ત્યારનો લેયા કરેછા! ન જમને ખખરાવ કે એમ તે કાંઈ બધારને દીકયા કરવાની રીત છે.

જેમીજગ્ગો—ખરેખરા લાવની જમને એને ખાખરો કરી નાખ.

મેરીમમ—(થોડવારે જેમી પાછો ખાવી લાગ્યો તેને) કેમ તુને હમ કેમ આવેછે. પેલાએ શું જવાબ દીધો અં!

જેમીજગ્ગો—તે તો કેહેજે, એની મમાઇને શોધતો તો તેનું તન તેવજુ જેવી લાગી તેથી કેહેજે જેવા કરતો. તે કેહેજ કે તું નકરી જાણે એની મમાઇ જેવી લાગેજ.

દીનાં અ. ફ. ચીતાઇ.

દુખી પરીન.

દોરાખ—કાંપ પરીન શું છે એમ દલગીર કાંપ ?

પરીન—તે શું કર. પેલા નાટકમાં જવાનું છે ને ત્યાં ગવરનર સહ આવવાનો ને મારી પાસે તો

નવી સારી નથી, તેથી ઘણી વમાસણમાં પડી ગઇ કે કંઈ પેહેર.

દોરાખ—(બેહેલી યુરડો ચંબને) એ મારાં કલેજ તું શું કરવા એટલી દુખી થાયછા! મારેથી તાર દુખ નહીં સોસાતું દીકગ, ચાલ હું મારેજ મારે એક દીકરી લાવશ. તુ તારે નર્થીત છવે ઘેરમાં રહેજે, મારા જ્વન દીનાં અ. ફ. ચીતાઇ.

મ્યુઝીકના ખાં યાને પારખતું પુછતું.

નાનખાખ—(જેવણ પોતાને મ્યુઝીકનાં ખાં સમજતાં હતાં, તેવજુ એક જોનસટમાં બેકાં બેકાં મ્યુઝીક કેટલુંક સમજતા હોય તેમ તરેહવાર ડાંચાએ કરીને દીકા કરતાં હતાં. એક ઘણું સરસ વગાડનાર ‘પીયાનીસ્ટ’ વગડવા બેઠો થોડો વાર તો તેવજુ મુંગા મુંગા સમજ્યા કીધું તેટલાં તે ‘પીસ’ની અંદર ‘રેસ્ટ’ આવેલી હોવાથી થોડાવાર પેલા ‘પીયાનીસ્ટ’ થોડાં.

નાનામાખ—અરરર! બીયારો ભુલી ગયો, તેમાં થોળી ગયો અં. અરરર! બધાં કોઠામાં કેટું બીયારોને લારી પડી ગયું હશે. વધી મ્યુઝીક થોડું આગલ ચાલ્યું ને વધી ‘રેસ્ટ’ આવવાથી પેલા જરા ધધુવાર થોળ્યો.

નાનીમાખ—મરેરે એતે કાંઈ રીતછે! એવા ભડાધ્યાને તે કાંઈ વગડવા બેસાડવાનો હોશે વાર? હરવાયો વગડતાં વગડતાં બે વખતનો અટકી પડ્યો ચોલો, ચોલો, નવલશા આપરે ઘેર જઇયે. મને તો આ મ્યુઝીક ઘણું મનનું આવડે તે એનું ક્યારોનું સમજતાં તો મુવો જીવ ઉકરી આવ્યો જેવોની આ આપણી આસપાસના બધાં જનોંખી મશાકરી કરીને હસેજ તેને તમે એમ એવ રડી પડે તેનું ડાખું શું કીધુંજ ને.

દીનાં અ. ફ. ચીતાઇ.

જીવ સટોસટની ઘડી.

શીરીન—જોરાખ એ જોરાખ. અહીં આવતો જલદી આવ એ માયરે હવે શું કર. આવનીતો જલદી.

જોરાખ—(જે ફરાગત થઇને ઇંઝીયર પર અધે દાખ્યો હતો તે સ્થીપર વગર, ઉધાડે પગે દોડી આવતાં સેનટરપીસ, સ્ટેન્ડ વગેરે બધું ઉઠાવી નાંખતાં) કાંપ કાંપ શું છે ડીવર! એ માયરે મોલની શું થયું?

શીરીન—અરે જેવોની અહીં આવોની પેલી બધરી મોહોલાને નોકે તો જઇ લાગી ને એવ કરતી દેખાતી બધ થશે તો શું કરશ જો, જેવોની, જેવોની એની સારી તમોને ગમેજ કે? એવી મને અવાવશેકે?

દીનાં અ. ફ. ચીતાઇ.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલકશ.

“ધર્મોન્નય,” “કુદરતનો ખેલ,” “કુપ્રીનો ચેરાગ”
વિગેરેના કતો.

અકરણુ ૩૦ સુ.

ગયાં મેકરણમાં આપણે દેવીદને રોઝીનેનો એકરાર વાંચતાં બેસાધ યજ્ઞ ગયલો. જોયો છે. દેવીદની યજ્ઞ પડેલી આવી રિથતિથી હેસતર ખેલ બેદ દલગાઈ બધ, તોપણ તે ઝોરત દિગ્મત હારી નહિ. અનેક એલાએથી દેવીદને શુધ્ધીમાં લાવતાં તેણીને ઘણે વિલંબ થાયો નહિ તેણે ડેળા કાઢી મીસ હેસતર તરફ જોયું એવી મતલબથી કે, જે એકરાર તેણે વાંચ્યો હતો તે ખુદ રોઝીનીનોજ હતો કે! થડી ભર એ એકગરના સાચવટપણાં માટે તેને શક ઉપજ્યો પછુ ખીજજ પછે તે તેણે દુર કીધો. રોઝીના અક્ષર તે સારી રીતે ઝોળખતો હતો. એટલે જ એકરાર ખુદ રોઝીના દાથેજ લખાયેલો હતો એવી તેને મજબૂત ખાત્રી થઈ. એ પછે તેને સેદરે હતો તે કતો વધુ ટ્રિકો કય પડી ગયો.

“દેવીદ, તારી આવી ખીમારીમાં તને રોઝીથી નાઉરેફ કરવા માટે મને માફ કર. બેલ, કે તે મને માફ કીધી. હું તારા ચેહરા ઉપરથી ખુદલી રીતે જોઈ ચકું. તારી તરફની રોઝીની આવી નાલેશી ભરી ચાલથી તારે હજર જખમી થઈ ગયું. પછુ હું ચું કરું! હું લાચાર છું!”

દેવીદ એક ઉડા નિસારો નાખી બોલ્યો, “હું રોઝીની ચાલચલન વધુ વાર યાદ કરી શકતો નથી. તે તે રોશન રોજ માફે મારી નજરમાંથી પસાર થઈ ગયું. અને મારી નજર આસપાસ અધકાર કરી પડ્યો. હું રોઝીને એ અધકારમાં જોઈ શકતો નથી. હું તે ઝોરતને જોવા માંગું. હું રોઝીને કેવી રીતે શોધી કાઢી શકશું!”

હેરતર ખેલે એકાદ એ કદમ પાછળ દહી પુછ્યું, “ચું રોઝીની તારી તરફની આવી નાલેશીલરી ચાલ પછી તેણીને મળવા માંગે?”

“કાં નહિ? તેણીએ મને દગ્યો, પછુ તેમાં હું તેણીનો વાંક જોઈ શકતો નથી. કેમકે તેણીએ જે

બોલું પગલું લઈ્યું છે તે પોતાના એકપુરાં નિર્દોષ ખગ્યાને લુપ્તે તવળતું નહિ જોઈ શકવાનું પરિણામ છે. હું અને હું રોઝીની જગો ઉપર હોઈએ તો આપણે પણ રોઝીથી બેદતર ચાલ ચલાવી શક્યે નહિ.”
“ઓ ખુદા!” હેસતર ખેલ પોતાના મન સાથે બોલી, “ત્યારે શું મહેનત બરબાદ અને મોનાહ લાજમ?”

તેણીએ મુરસાથી પોતાની મુઠી વાળી અને તે ચોટીક પછુ વિચારમાં પડી. અને તેણીને એક વિચાર સુઝ પડ્યો અને તે આંખોના ભવાં ચઢવી બોલી:—

“સાંભળ અને ધુન કે તારી રોઝીની બદમાશીની દહ કયાં છે? એ ઝોગત પરણેલી છે એટલુંજ નહિ પણ એ ઝોરતનો ખાવિંદ છવતો છે.”

“રોઝીનો ખાવિંદ છવતો છે! ત્યારે શું રોઝીને હું કદી પણ પરણી શકનાર નથી? જો! ત્યારે મારી છાંંગી શું કે મની? પણ મીસ હેસતર, હું માનતો નથી. તને ખોટી ખખર મળી. હું મારી નજરે રોઝીનો નસીબવાર ખાવિંદ જોવા માંગું.”

“હું તેને કાલે લાવીશ,” હેસતર ખેલે નોકનું ડીચકું ચલકાવી કશુકાત આપી.

ખીજે દિવસે મીસ હેસતર ખેલ દેવીદનાં ખિજાના આગળ કશુકાત પ્રમાણે હાજર થઈ.

“રોઝીનો ખાવિંદ હાજર છે, તે તમારી સાથે વાત કરવાને આર્જુમંદ છે.”

“બોલાવ તેને. હું તેને મળવા માંગું,” દેવીદે એક ઉડા નિસારો નાખી જવાબ દીધો.

મીસ હેસતર ખેલ ખીમારના ઝોરડામાંથી બાહર ગઈ અને એક શખ્સને દેવીદનાં ખિજાના આગલ લઈ આવી.

આ શખ્સ કોબજ નહિ, પણ હોતન હતો જેના કબજામાંથી હેસતર ખેલ રોઝીની બેટીને નહસાડી લઈ ગઈ હતી.

તેણીએ મોટી લાલચ આપી હોતનને દેરીદ
આગળ રોઝીના ખાઈદ તરીકે રજુ કીધા, ત્યારે
દેરીદની સ્થિતિ બહુજ દયાનનક થઈ પડી.

“તું કાણ છે?” હોતનને જોતાંજ દેરીદે સવાલ
કીધો.

“હું રોઝેલીનો ખાઈદ છું. રોઝી મારી
પરણેતર છે.”

“તમારાં લગન થયાં?”

“હા.”

“ક્યારે?”

“તે મને બરાબર યાદ નથી.”

“હમણાં તારી પરણેતર ક્યાં છે?”

“તે મારી બેટી સાથે કાણ જણે કડાં નાહસી
ગઈ.”

“રોઝી જાણે છે કે તું જીવો છે?”

“નહિ, તે મને મુવેશો ધારતી હતી પણ હું
સુવેશો પાછો કુટી નિકળ્યો. હવે હું તેની શોધમાં
નિકળું.”

“તું અહિં ક્યારે કુટી નિકળ્યો?”

“આજેજ.”

“આજેજ!” દેરીદ સર્વે ડાખ માર્યો હોય તેમ
જોઈને બોલી ઉઠ્યો, “પણ મીસ બેસે તો મને ગઈ
કાલે તારે માટે મને ખબર આપી હતી.”

મીસ બેસ અને હોતને જોઈ લીધું કે કાચું
કપાચું હતું.

મીસ બેસ કાંઈ ઈંગુડું મારવાની તૈયારીમાં હતી
તેણીને દેરીદે અટકાવી કહ્યું, “જાલુ, મહેરબાની કરી
એનેજ બોલવા દેજો.”

આટલું બોલી તેણે હોતન તરફ ફરી પુછ્યું,
“તને ખબર છે કે રોઝીની એક બેઠનગી છે?”

આ સવાલનો જવાબ શું આપવો તે હોતન
સમજી નહિ શકવાથી અને કાંઈ વધુ જાણેડો યતો
અટકાવવાની મંત્રમગ્ની તેણે હેસતર તરફ જોયું,
પણ હેસતરના ચેહરા ઉપર દેરીદની નજર કસી રહી
હતી. તેને હવે વેહમ પડ્યા માંડ્યો હતો. રોઝી પરણેલી
હોવી એમજ એમ તે માનતો હતો પણ રોઝીનો
ખાઈદ તેની સામે ઉભેલો શખસ હોય એમ તે માની
શક્યો નહિ.

પણ એટલામાં દરવાજો એકદમ ઉઘડી ગયો અને
ઝોરત અંદર ધસી આવી. તેણીને જોતાંજ હોતન
તથા હેસતર ધમરાઈ બે ચાર કદમ પાછળ હટી ગયાં.
તેમની આ દિલચાલ દેરીદે પામી ગયા વગર રહ્યો નહિ.

“કાણ મારી રોઝી!” દેરીદ એટલું બોલતાં
એક જાગ સમેત બિજાના ઉપરથી બાહર આવ્યો
અને તેણે રોઝીને ગમે લગાડવાને સહેજથી આનાકાની
કીધી નહિ. એ વેશાએ તેની નજર હેતન તર-
ફ જ હતી. તેણે જોયું કે હોતન પોતાની કહેવાતો
પરણેતરને બીજાનાં પાસાંમાં જોઈ સહેજથી ગુસ્સે
થયેલો યા કથવાંયેલો જણાયો નહિ. તેની આ દિલચાલથી
દેરીદની પુરી ખાતરી થઈ કે રોઝીનો ખાઈદ હોતન
હતો નહિ.

પ્રકરણ ૩૨ સું.

“રોઝી,” દેરીદ બેહદ ઉશકેરાઈ બોલ્યો, “પેશા
શખસ ઉપર તું નજર કરે. તું એને ઝોળખે?”

“હા, મને હવે સાચો એકરાર કરવા દો કે
મારી મુખાંધથી એ શખ્શના હું સંબંધમાં આવીશ,”
રોઝીએ સહેજ પણ ધમરાવાં નિના ખુશાસો કીધો.

“જોલ, રોઝી એ તારો ખરિદ નથી,”
દેરીદે વધુ એવું વધુ ઉશકેરાઈ સવાલ કીધો.

“મારો ખાઈદ!” રોઝી ચમકીને બોલી, “હા
જોઈ હું કશું કરું કે હું કુવારી નહિ પણ પરણેલી
છું પણ મારા ખરિદ કાંઈ છેજ નહિ. મારો ખાઈદ
મરણ પામ્યો.”

“ઓ ખુશા!” હોતન અને હેસતર તરફ ફરી
દેરીદ પોકારી ઉઠ્યો, “આ ફેવી બદમાશી! હું તુરંત
પોલીસને ખબર આપી બંનેના મુસ્કા ટાંટે કરાડે!”

આ સાંભળી તુરંતજ હોતન ધમરાઈ ગયો,
અને તેણે સાચો એકરાર કરી દીધો. આ સાંભળતાજ
હેસતર બેસ દેરીદના પગ આગળ પડી અને તેણીએ
મારી માટે મીનતજારી કીધી. આ મીનતજારી રોઝી
સુનવાથી દેરીદે કશુંક કીધી.

X X X

મિત્ર વાંચનાર, આ વારાં હવે વધુ લંબાવાની
જરૂર નથી. હેસતર બેસ રોઝીની દોલતની માલિક
થઈ છે. રોઝીને પોતાના કાકા જોનની દોલતની કશી
જરૂર રહી નથી. તેણીને માટે દેરીદની દોલત પૂરતી
છે. દોલત કરતાં તેણીને દેરીદનો સાચો પ્યાર જહુજ
હીમતી થઈ પડ્યો છે. ખુશાસી જ્યારે આવે છે
ત્યારે એમરથી આવે છે. દોરા પણ રોઝીને હાથ લાગી
છે. મીસીસ મોહરસે જે કમનસીમ ઝોરતે અકસ્માત
થવાથી પોતાની યાદગારત શક્તિ મુખાવવાની રોઝીને મને
ખબર આપી હતી તેજ દોરા હતી. રોઝીને પોતાની
બેઠન દોરા દેરીદનીજ કોશિશથી મળવા પામી છે.

દેરીદ અને રોઝી ધણી ધણીયાણી તરીકે દર
પર્યાં છે.

સમાપ્ત.

બાનુંબોનો બાગ.

લાખનાર—સાદનશીલ સખી.

મી, અને મિસિસ ગાંધીને એક દેશભક્ત મુખમમાં જે અસાધારણ આવનિતા, કાર મળ્યો છે, તે લાખકને લાચક માન મળ્યું છે; અને વિશેષ કરીને મિસિસ ગાંધી માટે હું મગર છું; મુખ્ય કરીને મિસિસ ગાંધીએ જે દેશ સેવા જાળવી છે ફક્ત તેજ માટે નહિ; પણ એક વફાદાર વનિતા તરિકે જે વિપત્તિઓ આ શુરવિર જિંદગી પોતાનાં ખાવિંદને ખાતર વેણી છે તે માટે. અને તે પ્રત્યેક પત્નીને માટે ધડા લેવા ભોગ છે.

મિસિસ ગાંધીએ એક પતિવ્રતા સ્ત્રી તરિકે પતિની પડખે રહી જેલમાં જવાની જરૂર ભોગ છે; અને કેદખાનાનાં સંકેતો ખુશીથી સહન કર્યા છે. એવા દાખલાઓ આપણને બીજા કેમમાંથી મળે; પણ હું નહિ ધારતી કે દેશ-સેવા ખાતર એક ભંચારની લાગણી બની, તેની સાથે બંદીખાને જવા કાંઈ પારસણ, ને જરૂર પડે તો, આજનાં જમાનામાં, જેલમાં જવા તૈયાર થાય! મિસિસ ગાંધીને જે માન મળ્યું છે, તે ભોમ કેટલાંક પારસી બાનુંબો મનમાં મગન થયાં હશે ને ધણીઓએ ઇચ્છ્યું હશે કે “અમોનેથી એવું માન લરિજમાં મળે!” પણ—પણ મને શક છે, કે તેજ વેળાએ, મિસિસ ગાંધીએ ખમેલાં કપડાં માથે લેવાની તેઓમાં સહનશક્તિ હોય! પરણીને ધણી સાથે દેશાવર જઈ આસાનીથી ને સુખ-ચેનથી વસનાનાં કારણને લીધે પણ કેટલીક પારસી કન્યાઓ યા તેઓનાં મા-બાપ રૂબન માટે ન્યા કહે છે. કાંય? કારણ, “દિકરીને નજર આગળથી દૂર કરવી નહિ;” ને કે દેશાવરમાં મહીરાં કરતાં ને મુશ્કેલ કરતાં સંકેતો જાતવું સુખ—સચવડ હોય; તોપણ દિકરીને કુંવારી રાખશે; પણ દેશાવરને આહણે, યા ખ્યાસી આપણ દાદાંથી ને ખેડી ધારતીને લીધે પરણીવશે નહિ, તો પછી મિસિસ ગાંધી જેવી સ્ત્રીઓ આપણા પારસીઓનાં તે કાંઈથી નરડે? વળી પરણેલી સ્ત્રીઓ પતિ સાથે તેનાં ધંધા અર્થે પણ તેની સાથે દેશાવર જવા નાખણ હોય છે; ને મહીરાંમાંજ સગાયા કરી તાણા-તપેલાના દુકાડા ખાવા તૈયાર થાય છે, તો પછી મિસિસ ગાંધી જેવા માન-પાન ને વખાણુ તે ક્યાં મળે!

હું હિંમતથી કહણું કે “રામ ને સીતા”ની કથાથી કેવળ પોણા પારસી ટોળા બીન મહિનગાર છે. હું ઇચ્છું છું કે કાંઈ હિંદુ સાક્ષર આ કથાને ટુંકમાં ગુજરાતીમાં છપાવી તેના બોહોળો પ્રસાર છુટવી કરે કે જેથી ધણી પારસી બાનુંબોને તે પરથી ભોમ મળે!

ભંચારની લાગણી બની, માત્ર સુખનોજ ખ્યાલ મન અને જીમરમાં રાખી, તેની વિપત્તિનાં વખતમાં વિશેષ રાખનારી લામિની, મિસિસ ગાંધીની પંક્તિપર, કથાથી આવી શકે? ફક્ત મિસિસ ગાંધી જેવા સ્વાર્થને ઠોકરે મારનાર અને સ્વભોગ આપનારા આત્માઓજ તેમ કરી શકે.

મિસિસ ગાંધીને જે માન મળ્યું છે, તે તેણીની સજીરીનો બદલો મળશે છે એમ કહી શકાય. ખાવિંદ સાથે તન-મન-ધનનાં ભોગે, દેશ દેશ ફરીને, દેશ-સેવા ખાતર અનેક વિપત્તિઓમાં વિરજાણુ, એ માત્ર પતિવ્રતા કુમાંગનાવુંજ કાંઈ હોય છે. સજીમાં સજી સ્ત્રીઓની સજતમાં તવારિખમાં અમર રહી જવાની કીર્તિ હોતી નથી, એવી મહીરાણી આ જગતમાં જવળેજ જન્મે છે અને તેઓ પોતાની સુરીતિરી સગા કાળ જીવતી રહે છે; આવી અપજાઓમાં એક મિસિસ ગાંધીનો ઉમેશ વપડો ભેજ, આપણે આનંદ પામ્યે છીએ.

હું ઇચ્છું છું કે સુશીલ મિસિસ ગાંધીનો સુભોધ પારસી સ્ત્રીઓ માટે એક દર્શાંત રૂપે રહે!

મિસિસ ગાંધી! તમારાં સુક્રોથી તમે સગા જીવતાં છો, અને રહેશો. જે માન-પાન-વખાણુ મેળવતા તમે આજે લાગવજાળી થયાં છો, તે તમારા ઉત્તમ મૂલિવાળા પ્રખ્યાત પતિના પ્રશ્ન સમજવા કે જેમના વિના તમે આજે આટલી રખણાત મેળવતા બાગવજાળી થાત નહિ.

આવી જાનની સુશીલ ને પતિને અર્પણુ થયતી સ્ત્રીઓથી પારસી કામ લીધી નિઃજો એવું ઇચ્છું છું!

મિસિસ ગાંધી! ધન્ય છે તમારી ધીરજ ને! તમારાં સહનશીલપણાને! પરમેશ્વર તમારી પડખે રહે અને તમારી કીર્તિ, તવારખમાં આવતી બોલાદ માટે એક નિંતમ નમુના રજુ કરે! તથાણુ!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૨ બે.

તાબેદારી.

મારા બહાણાં બાળકો,

નમો સનમુખ ગીએ મહીને જે સુંદર વાર્તા રજુ કીધી હતી તેની ઉપર તમોએ જરૂર મનન કીધું હશે એવી ઉમેદ છે. જીંદગી બે તંરાહની છે: બાહેરની અને આંતરની. હાથ તમો જે જીંદગી નીરદોશતામાં ગુજારો છે તે બાહેરની રસીલી મોજીલી જીંદગી છે પણ જ્યારે તમો મોઢાં થશો ને જ્યારે તમારી ઉપર સંસારના સુખ દુઃખો આવી પડશે તે વેળા જે તમો જીંદગી ગુજારશો તે હમનાના કરતાં તદન જુદીજ આલેખ પડશે; પણ યાદ રાખજો કે તમારી જીંદગીના હવે પછીના જે વરસોમાં જીંદગી તમો પસાર કરનાર છો તેનો સમજો આધાર તમો હાલમાં કેવી જીંદગી ગુજારો છો તેની ઉપર છે. જાતીભોગ, તાબેદારી, સમયગ્રાહ ને ઉદ્યોગ એ ચાર મ્હાન સદ્ગુણો છે જે તમારી હાલની નાનકડી જીંદગીમાં ખીલવવાના છે કે જ્યારે તમારી મોટી ઉંમરમાં મોટી ને જાહેર જીંદગીમાં તમોને વધારે ખુશખોદાર ને ખીલતાં બનાવી શકશે. જાતી ભોગ વીશે મેં તમોને ગીમે મહીને કંઈક કહ્યું હતું. આ હકતે તાબેદારી ઉપર કંઈક બોલીશ.

તાબેદારી એ એક એવો સદ્ગુણ છે જેના પાળનામાં તમારી જીંદગીનું તમામ સાર્યક છે.

તાબેદારી તમારા બહાણા માત-પીતાની, તાબેદારી તમારા ગુરૂ શીક્ષકની, તાબેદારી કુદરતના તમામ કાપદાઓની. આ જીંદગીમાં જેઓએ તમને જન્મ આપ્યો, જે બહાણાં માત-પીતાએ તમોને આ ધરતી ઉપર ઉતાર્યાં ઉછેર્યાં તેઓ પોતાની વૃદ્ધ ઉંમરથી તમારાં કરતાં દુનિવે દરજ્જે વધારે ઉંધોગી અને અનુભવી તેઓની જીંદગીનું ઉંધોગીપણું અને તેઓના ભલા

અનુભવનું આચરણ તમોએ ત્યારે મહત્ત્વ કીધેલું કેહવાશે જ્યારે તમો તમારી જીંદગીના દરેક તત્ત્વકામાં તેઓને તાબે થઈને ચાલશો. નાશરમાનીએ કાઢીને સુખ આપ્યું નથી ને આપશે નહિં. જો તમારા માત-પીતાને તમો નાશરમાન નીવડશો, જો તેઓની રૂડી સલાહનો અનાદર કરી તમારીજ મરજીનું છુતાપણું વાપરી ગેરવર્તણૂક તમો ચલાવશો તો કુદરત તેનો ગેખી ફટકો માર્યો વીના રહેશે નહીં માટે મહારા બહાણાં બાળકો એ બાળકમાં તમો ધણીજ સાવચેત રહેજો.

માત-પીતાની અને વડીલ ભાઈ બહેનોની તરફ તાબેદારીથી વર્તવા ઉપરાંત તમારા શીક્ષક અને ગુરૂ તરફ વફાદારી બરી તાબેદારીથી તમારું સર હર હમેશ નમાવવું રાખજો. જ્યારે માત-પીતાએ આ સ્વર્ગ દેહમાં તમને જન્મ આપ્યો અને આ દુનિયામાં લઈ આપ્યા ત્યારે તમારો શીક્ષક અને ગુરૂ તમોને આ દુનિયાના કાપદાઓથી માહીતગાર કરશે અને જ્ઞાનની રોશનીથી તમારી જીંદગીને ચળકતી કરશે. તમારો શીક્ષક તે તમારી જીંદગીનો રાહબર છે અને તેઓના શીક્ષણોની ઉપર તાબેદારીથી અમલ કરવામાં જ તમારી જીંદગીની ફતેહ છે પણ સહીથી વધારે મજબુત તાબેદારીમાં તો આપણું સર્વને કુદરતના કાપદાઓનેજ આધીન થવાનું છે. જ્યારે તમો તમારા માત-પીતાના ફરમાનને તાબે થઈને જીવશો અને તમારા ભલા ચરના કહાપસર ચાલશો તો વધતી જતી ઉંમર સાથે કુદરતના ગેખી ને ભેદ ભાંડાં કાપદાઓનું તમને વધારેને વધારે જ્ઞાન થશે અને તમારી જીંદગી વધારે સાદમાન ને સુખી થશે.

લ. તમારો હમેશનો ભણું મજબૂત,

મોહાબાવા

કિર્તીની ટોચ.

(એક દુટ્ટી વારતા.)

લખનાર—‘રશીક’

પોતે અને પોતાની ભવિષ્યની ધણીયાંની માટે આંધણાં સુંદર ધરમાંથી નીકળી આજે નવેરખર મહી-
નાની કકડતી ઠંડીની સહવારે ત્યારે જ્ઞેન પરસી ચાલ્યો
જતો હતો ત્યારે તે ખુશીથી એટલો કુલીકાલી ગયો
હતો કે જાણે તે જમીનપરને બદલે હવામાં ચાલતો
હોય તેમ લાગતું હતું.

તેમ કરતાં તે એક દળાવ ચઢીને ટેકરીપર
આવ્યો કે જ્યાં પોતાના બંને હથેલા કાટના બે ગજ-
વામાં ઝોસી મજેદુથી નીચાણમાં આવેલાં રમકડાં જેવાં
આખાં એશમીનસટર ગામને નિહાળતો તે ઉભો.

એમ ઉભો હતો તે વખતે તેની આખી કારકીરદી
જે ધણી ગરીબ અવસ્થામાંથી શુદ્ધ થઈ હતી તે તેની
સામે આવીને સીનેમેટોગ્રાફના પડા ઉપર પડતા દેખા-
વની માફક ઉભી રહી. અને આજે? આજે તે
એશમીનસટરનાં લોહિના બેહક સંતોષ અને શાખાસી
વચ્ચે તે ગામનો મેયર થઈને ત્યાં આખાં ગામને
નિહાળતો ઉભો હતો.

તે આખાં ગામને દીકતો ઉભો હતો તે વખતે
તેને યાદ થઈ કે એક ગરીબ વિધવાનો તે
એક પુરો દીકરો હતો અને ગરીબ નાનારેસનાં બચ્ચાં
તરીકે ત્યાંની સ્કુલમાં તેને મુક્ત દાખલ કરવામાં
આવ્યો હતો. પોતાનાં બચ્ચાંને એમ કોઈ પદગણુની
સખાવતથી શીખવા બેઠેલો જ્ઞેન તેની માયની આંખમાં
દરખનાં આંસુ આવી ગયાં, કેમકે તેણીને તેણીની
જીવતી જીવનમાં મોટો અફસોસ એ હતો કે ગરીબીને
લીધે તેણી પોતાનાં ફરજદને કશીયી કેળવણી લીધા
વગરનો મુકાને રખે તે મરી જાય.

જે તે મા દીકરને ઝોળખતાં હતાં તેઓ તે
જુદીને ખાતરી આપતાં હતાં કે તેણીને જ્ઞેન જે

જીવશે અને શીખવાપર ધ્યાન આપશે તો તેણીને
દાદાડો ફરી જતાં વાર લાગશે નહીં અને તેણે તે
બધાંઓની અટકલ પ્રમણે શીખવાપર ધ્યાન આપ્યું
ખરું અને કેળવણી પુરી કરી છુદા સ્ટ્રીપ્સી વધાવને
ત્યાં તે નોકરી રહ્યો. તે તે નોકરીમાં પોતાની જાતી
હુશ્વારીથી વધતો ગયો, તે એટલે મુધી કે તે સખાવની
તથેહના છુદા વધાવે પોતાનાં મરણની થોડુંક આગમન
તેને પોતાનો ભાગ્યો બનાવ્યો! અને તે વધાવનાં મરણ
પછી સ્ટ્રીપ્સી વધાવની આશીશ તે જ્ઞેન પરસી સોલી-
સટરની આશીસ દાખલ ઝોળખાવા લાગી.

એ મુજબ જ્ઞેન પરસી આગળ આગળ વધતોજ
ગયો અને ત્યારે તેની એકવારની ગરીબ જુદી મા મરણ
પામી તે વખતે તે પોતાના ધનવાન દીકરા સાથે
મુખની રેલછેલમાં પોતાને રહેતી જોવાનો તેણીને
સંતોષ થયો હતો.

હાલ તેની ઉમર ૪૫ વર્ષની હતી, અને તેણે
નાણુંથી સારું પેદા કીધું હતું; તે વળી તે ગામડાનો
મેયર થયો હતો, અને પોતે પોતાની ભવિષ્યની પરણે-
તર તરીકે તેણે પોતાનાં મનમાં જ્ઞેન ધારી રાખી હતી
તેને પરણનાર હતો. ત્યારે આજે આપણે ત્યારે તેને
પોતાની માલેકીનાં સુંદર ધરમાંથી નીકળી ટેકડી ઉપર
ઉભેલો જ્ઞેનને જીએ, ત્યારે તેના મ્હેરાપર જે ખુશાલી
પ્રમતી રહી છે તે તે દોલતમંદ બન્યો હતો તે કારણે
નહતી, કેમ કે દોલતની તો તેને હવે ગોવા આવતજ
થઈ ગઈ હતી, તેને તેની હાલતની કશી નવાઈ નહતી,
પણ તે મારગ્યા કેટલો ધણી થનાર હતો તેથી તેને
મ્હેરા ખુશીથી ઉરપુર જતો હતો.

વાંચનાર પુછશે કે કાંપ? તેમાં એવું શું મોટું
હતું? હા, મારગ્યાના ધણી થવામાં ખરેખર તેને મન

એતો એક મહત્વનું હતું, કેમકે, મારસ્પા જેની નામીથી ખુશસુરતી તેને મળશે એમ જોન પરસીને સ્વપ્ને વડીક ખ્યાલ નહોતો.

ફેટનું ખાનદાન ઘણું નામીયું અને દોહતત્રંદ હતું અને જવાનીમાં જો કેાઈ તેનું ભવિષ્ય ભાખી તેને એમ કહેતે કે આગળ ચાલનાં તે મારસ્પા ફેટનો ખુશનસીય ધણી થશે તો તેની તે ભવિષ્ય વાણીને ને પોતેજ હસી કાઢેને અને જ્યારે તે વખત આજે આવ્યો હતો ત્યારે તેનું હૈયું ખુશ થીથી ઝટાછટ ચાપ તેમાં કંઈ નવાઈ હતી?

તે એ વચ્ચે વીસ વર્ષનો અંતર હતો, પણ જોન પરસી પોતાની ઉંચર છતાં તંદોસ્તી એડી સાચવી શક્યો હતો કે કોઈ તેને ભાગ્યેજ ત્રીસની ઉંચરનો જવાન સમજી શકે.

“સાહેબજી, મી. મેયર”

નના સુમ્મી પોતાના ખુશ વિચારોમાંથી ચોંટાતે સન-હંદગી ચુનરસાછળ ફરીને તેણે એવું તો તેની નજર માલમ પડશે; પણ ચરેનાર એક યુદ્ધવર પડી; તે હવે પછીના જે વરસોમાં જે જવા ધરતી નીકળ્યો હતો હો તેનો સઘળો આધાર તમો તમારો તો કાંઈ ચુનરોછો તેની ઉંચર છે. જાતીભોગ, ...”

ને ઉદ્યોગ એ ચાર મહાન સદચુલો છે જે ... તો દીસે નાનકડી હંદગીમાં ખીલવવાના છે કે જે ... તો દીસે મોટી ઉમરમાં મોટી ને જાહેર હંદગીમાં તમો ... વાંકે?”

ખુશબોદાર ને ખીલતાં બનાવી ચકશે. જાતી ભોગ વીશે એ તમોને ગીથે મહીને કંઈક કહ્યું હતું. આ હરતે તામેદારી ઉપર કંઈક બોલીશ.

તામેદારી એ એક એવો સદચુલ છે જેના પાળ-નમાં તમારી હંદગીનું તમામ સાર્યક છે.

તામેદારી તમારા વ્હાલા માત-પીતાની, તામેદારી તમારા ગુરૂ શીક્ષકની, તામેદારી કુદરતના તમામ કામદા એાની. આ હંદગીમાં જેઓએ તમને જન્મ આપ્યો, જે વ્હાલી માત-પીતાએ તમોને આ ધરતી ઉપર ઉધાર્યો છે તેઓ પોતાની વધ ઉમરથી તમારાં કરનાં દુનિયો દરજ્જે વધારે ઉધાર્યો અને અનુભવી છે, તેઓની હંદગીનું ઉપયોગીપણું અને તેઓના બક્ષા

તમેની જે નિયમ હંમેશ ચાલતો આવોજ તેનેજ વળગી રહેશો કે?”

“તે શું?”

“નવો ચપક્ષો મેયર તેની સામે જે પહેલો ચપક્ષો આવે તેને છોડી મુકે એવો નિયમ ચાલતો આવેલો છે તે તમે જાણોજ કેની?”

“હા, તેનો જાણીતો બીના છે, હું જાણું કે કાંઈ વળી મીએ નવો નીયમ હોસે.”

એમ કરતાં તેઓ ગામમાં આના અને રસ્તામાંથી પસાર થતાં જપાં લોકોએ પોતાના નવા મેયરને હસી હસીને સાહેબજી કીધી અને કોઈ વધુ અતવગતાઓએ તેને શેકહેન કરી માન આપ્યું.

“જુલો ખરી મોટાઈ શું છે તે તમે આજે જાણોજ. પ્રમાણીકપણે મેળવેલી મોટાઈ બધે દુનિયાની વાખવાખી મેળવેજ, અને—પણ પેત્રો એપક્ષથી તમને હાથ કરી મોલાવેજ.”

મી. પરસીએ તે તરફ જોયું અને એપક્ષની જે પણ એક વડીલ હતો અને તે ઉપરાંત મેયરનો તેના આધ્યાત્મી રહે કસાઈ હતો તેની આગળ તે ગયો.

“સાહેબજી, મી. પરસી, તમે આશીસમાં જવો તે આગમજ તમારી સાથે હું વાત કરવા તક પી રહ્યો હતો; તમે પેત્રી ખજર સંભળી કે?”

એપક્ષથી પોતાનાં પાટલુનનાં ગજવામાં હાથ નાંખી તેમાં કાંઈ પૈસા હશે તે ખુશખુશારતો બોલ્યો.

“ધણી દલગીરીની વાત છે કે આજે પહેલેજ તમારો જન્મ-જન્મ ખનવા પામ્યોજ, કેમકે યુનેહગાર તેઓના શીક્ષણના રી આગળ પહેલો રજુ કરવામ માંજ તમારી હંદગી. નહીં. હું પેત્રા મારવીન ઉડન મજબુત તામેદારીમાં આંધી આપોજ જો!”

કાવદાઓનેજ આધીન થઈ પરસી પેત્રા એપક્ષથી માતપીતાના ફરમાનને તાંબે

બસા સુરના કહ્યાસર ચાલશે જે રડીપતી વડીલની સાથે કુદરતના ગેળી ને ભેદ ભણ વધારેને વધારે જાન થશે અને તે સાદમાન ને સુખી થશે. હું કહું છું કે એ ધણી

લ. તમારો હમેશનો ન વચ્ચે નાહાસી ગયો

પરસી જે આ સાંભળી શીકાદાય મારી ગયો હતો, તેણે જાણે તે વાત તેને ખબર નહીં હોય તેમ એક ધુણાવ્યું.

“તેને-તેને વખત એટલેલાંયો થયો કે-કે—”

“હા, બરાબર. તે વાતને લગભગ પચીસ વર્ષ થયાં; લેવાની તે વાત તમે જુદી ગણા હોય તો હું તમને યાદ દેવાઉં. તમને એટલું તો યાદ હોશે કેની કે મારડીનઉડ તમે અને સીયસન જે હાલ તમારો પોતાનો કલાર્ક છે તેઓ મરનાર સ્કીપસી વડીલની આશીસમાં સાથે હતા. સ્કીપસીના પોતાના એરામાંની એક કચાટનાં ખાનામાંથી ગીલ્ડી ૧૦૦ ની રકમ ચોરાય અને તે ચોરવાનો વાંક મારડીન ઉડને મળે એજાવાયો અને તે વાંક પુરવાર થતાં તેને એસન્સ જડને એક લાંબી મુદતની રેપ મારી, એ જાણું તમને યાદ છે?”

“હા, હા મને યાદ છે!”

“ત્યારે તમને એખી ખબર હશે કે તેને પોતાની રેપ લોગવવા અતરેથી લઈ જતી વખતે તે કમનસીબ કંઠાળ નાહસી ગયો હતો અને તે દીનથી તે ગઈ કાલ તાલક તેનો કશોજ પતો હતો નહીં.”

“હા-હા-ને આજે તે ક્યાં છે?”

“તેને મોટેજ તે મેં વાત સાંભળી, કેમ કે તેણે મને આજે એક પોલીસ સીપાઈ પાસે તેડવા મોકલ્યો અને મારી આગળ અંદીથી છટકી ગયા પછીની બધી વાત કહી, જે એમ છે કે અંદીથી નાસી ગયા પછી તે કેનેડા તરફ નીકળી ગયો અને ત્યાં પ્રમાણિક મેહેનત કરી ખુબ કમાયો, પરંતુ અને તેને ત્યાં આજે મજેહનાં ખુબમુસત બચાંઓથી છે. તે પોતાની સાથે પોતાની એક ગુલાબ જેવી દીકરીને લઈને અંદો આવ્યો.”

“ત્યારે હવે?”

“હવે શું? હવે શાય તે ખરું? એમ માલમ પરોઢ કે આજ બે ત્રણ મહીના થયા તેડું મન બસ અંદોજ આવવા લાગી રહ્યું હતું અને પોતે જાણે છે કે તેનાં મનના એ ધખારામાં સાફ ઘેલાપણું હતું, પણ તેને એમ વિશ્વાસ ધણો હતો કે તેણે શબ્દો દાનીથી અને તેનામાં થયેલા ફેર ફારથી તે આગળના મારડીન

ઉડ દાખલ એજાવાયો મુશકેલ થઈ પડશે. હવે તમને ખબર હશે કે તેનાં માથે બાપ અને બીજાં સગાંઓની કબર અંદોનાં દેવળમાં છે; ત્યાં બીચારો તે ગયો હશે અને કેટલો ધનસપેક્ટર મારડીન જે ઉડના કેસની વખતે કાનસતેજા હતા અને જેણે ઉડને પકડેલો, તેના જવાબમાં તે ત્યાં આવ્યો અને તેને એજાવ્યો. ઉડ અને તેની દીકરી જે પણ તેની સાથે દેવળમાં આવી હતી તેઓની પુડે પુડે મારવાય તેઓનાં હોતેલ તરફ ગયો અને તે મારડીનઉડ હતા અને તે હોતેલમાંજ ઉતરેલો હતો એવી ખાતરી કરી લઈ પોલીસની મદદથી તેને પકડયો. તે હાલ તાઉનજોલમાં કેદમાં છે અને તેને આજે તમારી સનમુખ ઉમે કવવાનો છે.”

“ત્યારે તે છોકરી બીચારી હામ ક્યાં છે?”

“તેની આગળ મારી બેરીને મેં મોકળાંજ; ગરીબ બીચારી તે બાળા! ઉડે ખરેખર અંદો આવવામાં સર્વામ મુરખાઈ કીધીજ; તમે જાણોજ કે ની તેને મારેલી રેપનો એક લાહોળી તેણે નહીં બરેલો હોવાથી તે જેમની તેમ ઉભેલી છે?” પરસીએ ‘હા’ કહી અને તેણે સાંભળેલી આ હકીકતથી તે ધજોળ દુઃખી થયો હોય તેમ લાગ્યો.

“વારું એ વાત બાહાર આવીજ કે?”

“એવી વાત એસમી-સટરમાં કાંઈ છુપી રહે?” એપલળી હસીને બોલ્યો. “એ વાત બધે શેહેરમાં ફેલાઈ ગઈજ; આજે હમણાં તમે મેજસ્ટ્રેટની કુસ બેચના પ્રમુખ તરીકે ખીતજશો?”

“હું ધારંજ કે એ કેસ પોકરાય તેની અગાઉ તેના સંબંધમાં અમે કેવાં પગલાં લેતાં તે બાબે અમે બધા મેજસ્ટ્રેટો વિચાર ચલાવે તો હીક.” પરસી બોલ્યો “કેમ કે કદાચ—”

“તમારીથી કશું-કાંઈજ થઈ શકે નહીં; તમારે કાંઈ તેની તપાસ કરવાની નથી, તેની તપાસ તો થઈ ચુકી છે અને હવે તો જે સજામાંથી તે છટકીને નાહાડે હતો તેજ સજા તેને લોગવવા પાછો જેલમાં મોકળવાતું માત્ર તમારું કામ છે, વધારે કમનસીબી તો એ છે કે આજે તમારી સનમુખ પહેલો લાવવાને બીજા નાનાં ગુનાહનો કેસ કોઈ નથી.”

પરસીએ પોતાનું ઘડયાલ કાઢીને જોયું અને તે જોયો. “હીક ત્યારે, હું હવે મારી આશીસમાં જાઉંછ. તાઉનંદાલમાં તમુને મળીશ. તમારાં ધણીયાણી બીચારી ઉડની છોકરી આગળ છે તે હીકજ છે. લાલો માણસ, હાં આયોજ શું કામ?”

પરસી પોતાની આશીસમાં ગયો અને હંમેશાં તે પોતાના રૂમમાં દાખલ થઈ ચંગ વગડી પોતાના મેન-જીંગ કલાર્કને બોલાવતો હતો પણ આજે તેણે તેમ કીધું નહીં અને પોતે પહેરેલા ફેક ક્રાટ તોપી અને હાથનાં મોગ્ન કાઢ્યા વગરજ વીચારમાં ને વિચારમાં તે પોતાની ટેબલ આગલ જઈ બેઠો.

તે એમ એકાંત વિચારમાં બેઠો હતો, તેટલાં તેનાં બંધ બારણાં પર ટકોરા પડ્યા અને અંદર આવવાનો હુકમ મેળવવાની વાટ જોયા વગર તેનો કલાઈ સીમસન પોતેજ અંદર આવ્યો.

સીમસનની આ બેઠાઈથી પરસી વફીજ ગુસ્સાથી લાલ જોળ થઈ ગયો.

“કેમ તું અંદર આવ્યો? મેં કાંઈ હજી તુંને તેડ્યો નથી. જા બાહાર, તુંને તેકું ત્યારે આવજે.”

પણ સીમસનની મરજી બાહાર જવાની હતીજ નહીં, એટલે પોતાના શેકેના હુકમને માન આપ્યાને બદલે તે તો તેની સામે અદ્વજવાળીને ઉભોજ રહ્યો, અને પરસીને તેનો દેખાવ જાણે ચળચળ પડેલા આવેશાં ગઈ પડી જોયા લાગ્યો.

“કેમ? તું શું માંગેછ? જા, હું તુંને બોલાવું ત્યારે આવજે.”

“તમારી સાથે મારે વાત કરવી છે.”

“તારી વાત ખાનગી હોય તો હાલ ઉતાવળ શું છે? હું હમણાં કામમાં છેલ પંજી બધું.”

“નહીં, તે વાત મારી પોતાની અંગત નથી; તે ખાનગી છે ખરી, પણ જેમ તે સાથે મને લાગેછ વળગેછ તેમ તે તમનેથી લાગતી વળગતી છે.” એમ કહી તે વફીજ સાહેબની સામે એક પુરસીપર તે ગોથાથો.

“મારડીનહીં પાછો પકડાયોછ તેતો તમે સાંભળ્યું હોસે? પણ હા, મેં તમને મીઠું એપલની સાથે

વાતે જોયા તે પરથીજ મેં જાણ્યું કે તમે એ વાત જાણી હોસે.”

“વારું, તેવું શું?”

“આજેજ તે બનાવ-બ-પોછ એ સૌની તેમજ મારીમી દલગીરી છે; પણ એક વાતે હું ખુશ છું કે તે બીચારાને નિરદોષ જાહેર કરવાની એક તક મારા હાથમાં આવી છે.”

પરસી જે આટલોવાર પોતાની સામે પડેલાં બ્લોઝીંગ પેડ તરફ દીક્રો બેઠો હતો તે હવે ચોંકાને પોતાની સામે બેઠેલાને ટગર ટગર જોવા પડ્યો.

મારડીન ઉડનું નિરદોષપણું? તે કેમ?”

તેણે સીમસન તરફ ડોળા ધુરણીને પુછ્યું.

“તેનો સુનાહ તમારે ગળે ઓળખીને” સીમસન મોહ કાવડું રાખી બોલ્યો.

એક મીનીટ સુધી પરસી પોતાની સામે બેઠેલા સીમસન તરફ દીક્રો સુપ બેઠો; તે જાણે એક સીતા-નના કમજમાં આવી ગયો હોય તેમ તેને લાગ્યું. તુરત તે છલાંજ મારીને ઉડ્યો અને સીમસનને તેના કાઠના કોલરમાંથી ધરી બાહાર બેચી લાગ્યો અને પોતાને ફેક ક્રાટ તોપી અને હાથનાં મોગ્ન બેચી કાઢી તે એક ગમ ફેંક્યાં અને તેની સાથે ‘ફાઇટ’ કરાવતો હોય તેમ તેવાર ટહુલપાર થઈને ઉભો.

“ચાલ, તારે જે કહેવું હોય તે કહે, તું શું માંગેછ?”

“ખુશીથી; હું એમ કેહુંછ કે હું તે સાબેત કરી ચકીશ કે પેલી સો ગીની મારડીન ઉડે નહીં પણ તમે ચોરી હતી!”

“ને તારી સાબેતી શું છે?”

સીમસન હસ્યો અને એક કપાટ તરફ આંગળી કરીને તેણે જતાવી અને તે બોલ્યો.—

“આજે પચીસ વર્ષ થયાં આવે રૂમમાં કસી ફેરફાર થયો નથી; પાસેના રૂમમાંથી આ રૂમમાં શું બનેછ તે બધું દેખાયછ એ વાત તમે જુઝીતો નહીં ગયા હશે; મીઠું જોન પરસી, મેં પોતે તમને તે ગીનીઓ લેતાં નજરો નજર જોયા હતા.”

જેન પરસી તેની સામે ઠીકતોજ ઉત્તો.

“જુવો, તમને તે વાતની યાદ નહીં આવતી હોય તો સેઓ હું તમારી યાદ દાસ્ત તાજી કરું અને ત્યારે તમે જોશો કે તમારી મુઠી મારા હાથમાં કેવી છે; હાં આપણે ત્રણ જન હતા; તમે ઉડ અને હું, જેઓમાં મારો દરજ્જો વડો હતો, અને તમે સ્કીપી સાહેબનાં જ્ઞાનીતા હતા; ઉડ જેમ માનીતો ન હતો તેમ અણ-માનીતો બી ન હતો અને વડો હું હતો એટલે પસંદ બોરોળી મારે હસ્તક વધુ હતો. એક બપોરે આપણને અપણાં કુલને સો ગીની આપવાની હતી; જો તે પૈસા બધાજ સોનાનાં ચૂસણમાં જોડતા હતા. હું એક કેનવાસની થેલીમાં તે પૈસા બેંકમાંથી લાવ્યો. મેં તે તેને ઠેકાણે મુક્યા તે અગાઉ આપણ ત્રણેએ તે ગણી જોયા. પેણું કુલ પૈસા લેવા આવ્યુંજ નહીં. હું આશીસમાંથી ગયો એટલે તમે બધાએ જાણ્યું કે હું ગયો અને તમે અને ઉડ આશીસમાંજ રહ્યા; બાદ, ઉડબી ગયો પણ તેને કાંઈ ‘એકરડા’ કામ કરવાનું નહોતે તે તેને જમીને પાણું આશીસમાં આવવાનું હતું. હવે તમે એકસાજ રહ્યા એટલે તે એકાંતવાસને લાલ લપ્ત તમે આપ આરડામાં આવ્યા અને પેટી કપાટનાં ખાણાંમાંથી તે પૈસા તમે લીધા, જે મેં આપ પાસેના આરડામાંથી નગરો નગર જોયું.”

હાં તે દમ ખાવા થોભ્યો અને પાણું તેણે ‘ઓલવું’ શરૂ કર્યું.—

“મારે કણુલ કરવું જોઈયે કે ઉડ પૈસા લેવાની આ ટક હાથ કરશે જોમજ મને વહેમ હતો અને તમને તે લેતાં જોઈ હું ધણો અજજ થયો. બીજી સદવારે શું બન્યું તે તો તમે જાણોજ. પૈસા જેજ થયલા મોલમ પડ્યા, અને ઉડ ઉપર વહેમ પડ્યો. તે વખતે તે ધણો જવાન હતો, નાદાન હતો. ઘોડાની ચારતોનાં તે શોખીન હતો અને હચોક દારૂનાં પીદાં-ઓમાં તે વારંવાર દેખાતો હતો; વળી તે વાગેવાળ કરજદાર હતો. તે વળી હાં પહેલા સોનાના સિક્કા સાથે ચાતનો કંટોલેક ભાગ એકસાજ પડ્યો હતો અને સહ-વારે તે સીકા જેજ થયલા મોલમ પડ્યા એટલે કુદરતી તેજ ઝીંકાયો. તેની તપાસ થઈ અને તેને લાંબી મુદતની

ઉંપ મળી. ત્યારે તમે તેની આગળ હતા-પોલીસમાં તેની પાસેજ ઉભા હતાં અને તમે મુપજ દબાવ્યા.”

“તેમ વુંબી મુપટીદી પકડી બેસો!”

સીમસન આ સાંભળી હસી પડ્યો.

“પણ મારા શેક, મેં તેમાં મારું બહુજ નિચાર્યું; મેં તમને એકેક પગથયું ચડતાં જોયા અને મને આતરી હતી કે તમે ભવિષ્યમાં મોટાં માણસ થશો અને તે વખતે મારી આ ખજારથી મને તારકી પડશે એમ મેં માની લીધું હતું, જે, તમે જુવોજ તેમ આજે ખરજ પડ્યું છે.”

“વાત તો તેં ઠીક જોડી કાઢી, સીમસન; વારં, તે માનશે કેણું?”

“તમે તો તે માનોછકેની? તે વાત ખરીજ છે તેથી તો તમે તે ખરી તરીકે માનોજ; જો હું બોલસ તો તે આખું શોદર માનશે. જોન પરસી, હું કંઈ મુર્ખ નથી, જુવો સાંભળો: બેંકમાંથી તે સીકા હું લાવ્યો અને તે કપાટમાં મુક્યા તેને વચ્ચાલે તે સીકા હું ઘેરે લઈ ગયો અને એકે એક પર મેં છુપી નીશાણી કીધી, કેમકે, ઉડ જ સિક્કા સાથે એડાં કાટશેજ અને તેને ઝીંકાવવો સહેલ થશે. એમ હું ધારતો હતો. હવે જે રહે તમે તે પૈસા ચોર્તા, તેજ રાત્રે તમે તમારાં માયની ધરવાલીને સાત સિક્કા ભાડાંના આપ્યા.”

સીમસન આટલે સુધી આવતાં પરસી તો શીકેડો ફચ મારી ગયો અને તે તેનાં આંખ પર ધસવા જતો હતો, પણ તેને અટકાવી સીમસન બોલ્યો “થોમે! મને મારું બોલવું પુરું કરવા દેશો તેમાં તમને લાલજ છે. મને ખજાર હતી કે પહેલી તકે તમે તમારાં માયની ધરવાલીનું લાકું મુકવશો કેમકે તે બધા મહીના થયા ચડી ગયું હતું અને તે જોરત જે મારીબી ધરવાલી થતી હતી તેને મેં હાથમાં લીધી. અમે તેમ તેને આપેલા સોનાના સિક્કા એક નાની કાંઠલીમાં મુશી તેને સીક કરી બીજી સદવારે બેંકના મેનેજરને સ્કાધિન કીધા હતા, જે તેની પાસે હજીબી છે, કેમ કે મને તે માંગી લેવાની જરૂર આજ સુધી પડી નથી. તે સિવાય બાકીના સિક્કા તમે જોએતે

આપ્યા તેઓની ખાતમી મારી પાસે છે અને વખત આવે તે હું રજુ કરીશ.”

“હીક, તું ચોલાક તો બહુ છે.” વકીલ પરસી બોલ્યો અને તે બોલતી વખતે તેના મ્હેરા ઉપર બેરકારીનો છાપ હતો—પણ વચિતારને કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી કે તે માત્ર કારણ કીધેલા હતો, બાકી અંદર ખાનગી તો તેવણનાં ‘પોતાં સેવાયશાં’ હતાં.

“તું હુસ્વાર છે તેથી મેં કબુલ કીધું, મી. સીમસન, પણ, ધાર કે તે મારી સામે આ બોલોતાન મુક્યું—તું સાક્ષીથી લેખ આપો પણ જ્યારે તુંને એમ પુછવામાં આવશે કે ૨૫ વર્ષ સુધી તું ક્યાં ટોપસા તબે દંકાઇ રહ્યો હતો, તો તેનો જવાબ તું શું દેશ?”

બજે એ સવાલ તેની કુચ્છ ખીસાદમાં ન હોય તેમ સીમસન હસ્યો અને બોલ્યો—

“જુવો, તેથી તમને કદું—હું એમ કહીશ કે હું આટલે સુધી ન બોલ્યો તેનું એક કારણ એ હતું કે મારદીનઉડ નાહસી ગયો હતો; બીજું કારણ એ કે તે સુખી હતો અને ત્રિભું એ કે એ કમનસીબ બનાવ ઉપસાં ખંને કારણ ગરુર નો દારી દેવાનો મેં દેશા કીધો હતો.”

તેની સામે અદખવાળીને ઉભોજ રહ્યો, અને પરસીને તેનો દેખાવ બજે ચળધું પકડ્યા આવેલાં ગરુ પછી જોયો લાગ્યો.

“કેમ? તું શું માંગે છે? બ, હું તુંને બોલાવું ત્યારે આવજો.”

“તમારી સાથે મારે વાત કરવી છે.”

“તારી વાત ખાનગી હોય તો હાલ ઉતાવળ શું છે? હું હમણાં કામમાં છેલ પછી બધું—”

“નહી, તે વાત મારી પોતાની અંગત નથી; તે ખાનગી છે ખરી, પણ જેમ તે સાથે મને લાગે છે વળગેલ તેમ તે તમનેથી લાગતી વળગતી છે” એમ કહી તે વજીર સાહેબની સામે એક ખુરસી પર તે ગયો.

“મારદીનઉડ પાછો પકડાયોલ તેનો તમે સાંભળ્યું હોસે? પણ હા, મેં તમને મીં અપકામી સાથે

રહેવાને માટે મને તું શું આપશે?” પરસી હવે અધીરો પડ્યો કેમકે તેને ટાઉનહોલમાં જમ મેજરેટ તરીકે ખીસાજમાન થવાને માત્ર ૩૦ મીનીટ રહી હતી.

“તું બજે, સીમસન, કે એતો પૈમા આજા-વવાની વાત થઈ અને કાપદાની નજરમાં તેથી એક મુનાહજ કેહેવાય! હું જો ચાહું તો હમણાં પોલીસને બોલાવું ને—”

“એક પરસી,” હવે સીમસને શરમ છોડી—

“કાપદો જેટલો તું બજેજ તેટલો મનેથી માત્રમ છે. મુગો મુગો મરી રહે. એક લાખ રૂબે તોલ, અને બધું જેમ ચાલેલ તેમ ચાલવા કે કેમ કે નહીં તો એક બીજી ગમથી તને મોહું તુકશાન—

“બીજી ગમથી? તે ક્યાંથી?”

“મારસ્યા કેડ.”

“હીક છે, સીમસન” પરસી થોડાક વિચાર કરી બોલ્યો. “તું બપોરે કાટ ઉઠ્યા પછી મને મળજો. આપણે એવિશે વધુ વાત કરસું. હમણાં હવે મને વખત નથી, કાગળ-બાગળ બધાં બપોરેજ લાવજો.”

સીમસન એકબી બોલ બોલ્યા વગર ત્યાંથી ચાલ્યો થયો.

તેનાં ગયા કેડે અશમીન્સતર શહેરનો નવો માંગેજનાં ગાનાં રમતી બારીએથી બાહાર એકી ટકે

“ખુદીથી;—રહ્યો.

શકીરા કે પેલી સો ગા પારી આગળથી હક્યો અને પોતાનો તમે જોરી હતી.”

“ને તારી સામેતી આવકાર મળયો, ત્યાં તેને સીમસન હસ્યો અવિશેની તેણે કશીજ દરકાર આંગળી કરીને તેણે બતાવી ચ.

“આજે પચીસ વર્ષ થયાં—પોતાના લાકખાં મેજસ ફેરફાર થયો નથી; પાસેના રમમાંથી ગા.

બનેલ તે બધું દેખાયલ એ વાત ત ત્રીધાર હતી, કેમકે ગયા દરો; મીં જોન પરસી, કે ત્રીધાર તેવરને જેટલું મીનીઓ લેતાં નજરે નજર નેવા નજા મેયરને જેટલું, મારદીનઉડ કાણ છે,

કેવો છે, તે ખીચારાનું શું થશે ઇત્યાદી બાબત તો એક સરખું ઉલટ મંદ હવું.

મેયર સાહેબ એટલા ઉશ્કેરાયથી હાલતમાં હતા કે તેવણે કાઢીને નીહાળીને જોયાં નહીં; પ્રકત તેમની નજર ત્યાં રમમાં એક ઘરડા ગૃહસ્થપાસે બેઠેલી જવાન છુટડીપર અને ઓસીસ એપલખીની પાસે બેઠેલી ખુબ સુરત છોકરીપર ખેંચાઇને ઠરી રહી હતી.

મુખારકબાદીનાં ભાષણો શરૂ થયાં અને તે પુરાં થતાં મેયર પરસીએ તેઓના પ્રસ્ંગોપાત જવાબ ક્યો. ને પછી કોર્ટમાં શાંત ચુપડીની જેને વારતા લખનારાઓ એક ઠાંચણી પડે તો તેનેખી અવાજ સંભળાય એમ એળખાવે છે તે—પ્રમત્રી રહી.

બાદ, એક નાટકમાં જેમ એકાંક એલી તો અચાનક કાંઈ દાખલ થાય છે તેવી દ્રવે મજબુત બાધિતો, શક્તી કહનો દાઢીવાલા મ્હેરાનો એક ગબર જવાન બંધવાને માટેનાં પીંજરમાં પોતેજ દાખલ થયો અને બધીગમ નજર કરતો ઉભો; તે મારડીન ઉડ હતો! આહ! ત્યાં કાંઈક ઉંમરે પુગેલાઓ હતા, જેઓએ જવાનીમાં ઉડને જોયો હતો તેઓ પાછા આટલે વરસે તેને જોઇ અચરત થયા અને ત્યાં એવાખી જવાનો હતા કે જેઓએ ઉડને જોયો નહીં હતાં પણ તેને મારે સાંભળવું હતું અને તે કમતસીજ ખીચારો કેવો હતો અને હાલ કેવો હશે તેના જે તેઓ વિચારમાં હતા તેઓ તેને હાલ જોયા ત્યાં એકઠા થયા હતા.

પેહેલોજ કેસ તેનો નીકળ્યો, કેમકે, જેમ કોર્ટમાં હંમેશ બનવું આવે છે તેમ હાથ પીને ધાંધળ કરવાના, કે રસ્તામાં હરકત કરવાના એવા નાના કેસો જેમને શરૂઆતમાં આટોપી લેવામાં આવેછે તેમાંનો કાંઈપણ કેસ આજે હતોજ નહીં.

કોર્ટના કક્કાડ ત્યારે મારડીન ઉડનોજ કેસ ઉઠાડવા ઉઠ્યો.

“નામદાર સાહેબ” તે બોલ્યો “મારડીન ઉડની બાજદમાં આજે—”

તે બોલનાર એપલખીજ હતો, પણ તે દુરલ અટકી પડ્યો કેમકે આપણા નવા મેયર અને ત્યાં

ખીચારોના મેલ્ડેટોના પ્રમુખ સાહેમે તેને હાથ કરી અટકાવ્યો હતો.

“થોથો! વધુ બોલવાની કાંઈ જરૂર નથી, મારે એ વિશે બોલવું છે.”

આહ! હવેજ તેની નજર ભર કોર્ટમાં તેની સામેનીજ બરાબર જગ્યા લેઈ પેલા સીમસન જે તેને ગરૂ જેવી આંખોએ જોતો ઉભો હતો તેની ઉપર પડી.

“મારા મેહેરબાન ભાઈજીધો” પરસી સાહેબે બોલવાની શરૂઆત કરી અને તે એકેક બોલ તેનાં મોહમાંથી એવો ખુસ્તો અને છુટો પડતો હતો કે તેનું બોલવું એકેકે જાણને રપ્પ સંભળાવું હતું. “મારા મેહેરબાન ભાઈજીધો, આપણે સારી પેટે ભવયેઈ કે આપ મારડીન ઉડ શા માટે આપણી સાંમે આવીને ઉભો છે. પણ મારડીનઉડ તાન નિર્દોષ હતો. યુનાહથાર તો એક ખીજોજ હતો અને તે આપ તમારી સામે ઉભો છે.” એમ કહી તેણે પોતાની તરફ પોતાની આંખો બતાવી.

“પેલા સોનાના સી સિકાની ચોરી તેણે નહીં, પણ, મેં કરી હતી. મેં મારા પોતાના મુરખી શેકનાં ખાણાંમાંથી તે ચોર્ચાં હતા. તે ચોરનાર હું પોતે જોન પરસી હતો!”

તે જરા થોખ્યો અને જ્યાં તેને સાંભળનારાઓનાં ગજગર તેના આ ચકરાયથી શું અસર થઈ હતી તે વિચારવું સહેલ છે.

તેણે આગળ બોલવું શરૂ કર્યું.

“મારો તે યુનાહ બોલો કરવા-કરાવવાનાં હું ફેકટ ફાંકાં મારતો નથી; તે મારા યુનાહને કાઈ આદાનાંનાં આંધાં હેથળ લાંકવાના પછાડા હું મારતો નથી; હું જાણુંછ કે મારા ચકરાયથી હું શું બોલોવસ અને કેટલું ખમસ, પણ આ સાચા ચકરાયથી મને સુખ કેટલું થશે તેનોજ વિચાર હું કરસ. તમે માનશે નહીં પણ આજે મારે મારેના આજના ખુશખબત દાઢાડે મારો વિચાર એક જણી આગળ એ વાતનો સાચે સાચો ચકરા કરી તેણીની સલાહ લેવાનો હતોજ, પણ હવે મેં જાહેરમાં મારે પાપ ઉઠાડું મુકવું છે, હવે તમે માન

ખાખમાં આહે તે પગલાં લેવો!" એટલું બોલી પોતાને ગળેથી મેયરના ઓધ્ધાની સોનાની ઝળઝળ થતી સમાંગી તેણે કાઢી અને તેજસ પર તે સુકી નીચી સુંડીએ તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

ઉપલા બનાવને એક કલાક થયા બાદ પરસી પોતાની ઓશીસના રૂમમાં બેઠો હતો ત્યારે એક કલાર્ક તેના હાથમાં એક ચીઠી સુકી.

"ગૃહ કાલે તમને એશમીનસ્ટર શહેર પોતાના મેયર દાખલ સુંડી કાઢીને તમને એક અનુપમ માન આપ્યું હતું, પણ આજે તમે તમારી તે કિર્તીમાં એક એવી કલગીર ઉમેરી છે કે જે એશમીનસ્ટર શહેરની હૈયાતી સુધી વિસરાનાર નથી. જે ગમે તે હવે ચાલ પણ ત્યારે ગમે ત્યારેથી તમે મારો હાથ તમારા હાથમાં લેવા આવશે ત્યારે હું સદા તમારોજ

મારેસ્થા

યજ રહેવાને

બોલીશ.

લગાયક વાંહણોની કીંમત—હમેશાં એવું ધારવામાં આવે છે કે સૌથી મોટાં અને ખરચાણું ખારકસો બસ ક્ષીટનોજ બાધ છે, પણ તેમ નથી. ક્ષીટીશોનું સૌથી મોટું લગાયક ખારકસ ૨૮૦૦૦ ટનનું છે.

જાપાને એવા ચાર લગાયક ખારકસ દરેક ૩૦૦૦૦ ટનનાં, અમેરીકાએ એક ૩૧૪૦૦ ટનનું, ત્યારે રશીયાએ ચાર લગાયક ખારકસો દર ૩૨૦૦૦ ટનનાં દસણું બાંધ્યાં છે. તે ખારકસો બાંધતાં રશીયાને દરેકને માટે લગભગ ત્રીસલાખ પાઉન્ડ લાગ્યા હતા, ત્યારે ક્ષીટી-યોની એક સુપરટ્રેડનોટ તે ઉપરના લગાયક સરંજામ વગર ૧૭૫૦૦૦૦ પાઉન્ડમાં તૈયાર થાય છે.

૧૮૦૦૦ ટનની દસ તોપ સાચવી એક ડ્રેડ-નોટનો ઉપર મુજબ ખરચ આવે છે, ત્યારે ૧૨૦૦૦ ટન અને ચાર તોપ સાચાનાં લગાયક ખારકસની કીંમત ૧૨૨૦૦૦૦ પાઉન્ડ લગભગ થવા જાય છે.

તે જોતાં નાનાં કરતાં મોટાં ખારકસો બાંધવા સરતાં પડે છે કેમ કે મોટાંનાં સંબંધમાં તે બાંધવાનો ખર્ચ એક તોપે ૧૮૦૦૦૦ પાઉન્ડ ત્યારે નાનાને માટે એક તોપે ૩૦૫૦૦૦ પાઉન્ડ થવા જાય છે.

ખાંજા તે બારણાપર ટકોરા પડીયા અને એક મોકરે ગાવી ખખર આપી—

"સાહેબ, ઇનિસપેક્ટર મારશલ બે કૉન્સ્ટેબલ સાથે આપાજ, તેવણ તમને મળવા માંગેછ."

"આવવા દે ત્યોને, હું તૈયાર છેઉ" જોન પરસી બોલ્યો.

અને પ્રિય વાંચનાર તેને તેના આગલી થનાહ માટે પોલીસના કૉન્સ્ટેબલોએ તેને બેઠી થોડી અને તે પોતે પોતાનાં દેરવાયાનાં નસીબને મહેરાઉપર સંતોષવા છાપ સાથે શરણ થયા.

 આવતા અંકમાં મીઠી રશીકની બહુતી કલમથી લખાયેલી સંપૂર્ણ પારસી સંસારી વારતા રલુ થશે.

પેત્રોલ મોટે ભાગે રશીયાથી આવે છે. ક્ષીટનનાં લશકરનો ખર્ચ ગયે સાલ ૨૮૦૦૦૦૦૦ પાઉન્ડ જેટલો થઇ ગયો હતો.

બેલજીયમનો દર્વાનો કીનારો ૪૨ માઈલ લંબિા છે.

ઇંગ્લેન્ડ કાફલાના એક અંકમીરલનો પગાર ૨૧૬૦ પાઉન્ડ હોય છે; તેને જે બધું મળે તે જુડું.

ઇંગ્લાંડના કેટલાક લક્ષાપતીઓની ધરવાતી પ્લેઝર બોટોને તરતી આરપીતલ વિગેરેના કામમાં લેવામાં આવી છે.

મેસરો પોતાના કાલરોની તબે જે કાચો રેશમી રકાર્ડ બાંધેલા આપણે બેઠયે છીયે તે તોચા નેલસનની યાદમાં પેહેરે છે.

યુરોપમાં ગઈ અડધી સદીમાં જમીનની જે લગાઈઓ થઇ છે તેમાંની અડધી અડધ બેલજીયમમાં થઇ હતી.

એક એક ઇંગ્લાંડની આજ સુધીની તવારીખમાં તેણે ફક્ત એકજ વખત નાણું આપવાનું થોડા વખતને માટે મોકુફ રાખવું પડ્યું હતું.

“લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ”

રચનાર:—“ફૂદીર”

સેતાખી તારો છે સહિપર સેતાખ
મલિકેની ખતકત પર તારો છે દાખ ૧
તુજ હાથ રહી નહી કાઢની બદલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૧)
માનવ જે જગમાં ધરે છે જનમ
આશક જે શીધે છે ખુદની સનમ
ઝેરીયાં શાહ બહે હોય અદલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૨)
જે જનમે છે જગમાં તે મરવાને કાજ
આલા કે અદના કે રમ્યત કે તાજ
બાજ સમ ભમે છે તે મોતની રમલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૩)
જો પેશુ રમતું પાણી પર કમલ
મરગાદી કરતું લઇ જોખનનાં વળ
કાલ તેની યાય છે જુદી મંજલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૪)
લીલી તે દુન્યામાં મલકાતું ગુલ
જ્યાં ભમે છે આશક ચંપને જુલજુલ
તેના પશુ ખરે છે રોશુંકદાર વળ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૫)
કુદરતની કરામતના ગુચેલા માળ
માં દરખાસ્ત મુકતાં ડોળાવીને ડાળ
મધુર તે પરવાની હાપ ઝુંગી કતલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૬)
પહાડી તે પુત્ર જગતો આદિતલ
પ્રભાત મીઠી જુવાનીમાં દેખોડે દાખ ૨

શામ તેની ઘડપણ, પાણી કપ્પ મંજલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૭)
કંડા મીઠસનો માયાળુ મહાતાલ
શરમક આપે રાત્રે કીર્તીતું આળ
દુઃખી સવાર જોઇ લે નીંદ્રાના વળ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૮)
મરેલાં માણસને મલેહ કપર
કપરમાં તે કરતો નથી કંઈ સખર
ખીજવાયલી કુદરતથી કપ્પ કતલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૯)
મોત તણાં દુતથી નથી છુટતું કોઇ
જળાને પાંદડે છે મોતની બદખોઇ
ચાલતી નહીં કોઇની નખીની ૨ અકકલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૧૦)
જનમ સાથ મરણ છે આજે કાલે
મરણ સરખાનું છે સહિને ફાલે
મરણ સાંમે રહ બધું સીકંદર બળ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૧૧)
“ફૂદીર” તુ કરને બસ નીતીનાં કામ
નથી જેતું બેસતું જગતમાં કંઈ દામ
કરવી છે નીતી ખુદા ધર બદલ
લખાઈ છે આખરતો સહિની અજલ. (૧૨)

(દોહરો)

આપે હથ હમ કીસ લીધે હમ કયા લે જાયે
ભલા કીયા ભલા ન મીલા જુરા કીયા કયા પાયે

Marcus Aurelius.

By Mr. Pestanji D. Khandalavala.

I am going to express to you my impression of Marcus Aurelius, the greatest of the Cæsars, who graced the imperial purple. His father's name was *Virius*. As a very candid child, he caught the emperor Hadrian's fancy, who dubbed him *Verissimus* (most true). While but a child of eight, he was promoted to a place among the priests of Mars. Of all the garlands flung on the statue of the God, his alone would light on the sacred head. When reciting hymns, he led the choir of priests. He had them all by heart. A favourite at court, his training was confided to the greatest of the teachers of his day. At fifteen he was made the first magistrate of Rome. Two years later, his uncle Antoninus Pius, the Successor of Hadrian adopted him, and gave his daughter *Faustina*, of wondrous loveliness, in marriage. The son proved more than worthy of his illustrious father. Antoninus himself, was the legendary King *Numa* of Rome come again to earth. During his reign of 23 years, Rome had a long spell of peace and equity. Gentle and courteous, he was accessible to all, and stood little on his dignity. So meek he was that thereby hangs a tale. While at *Smyrna* on circuit, as governor of Asia, the magistrates put him up at *Polemon* the Sophist who happened to be on a journey. Returning unexpectedly at dead of night, he knocked impatiently at his door. As nothing short of putting the guest out would pacify him,

Antoninus had to leave. He took the insult quietly. Years after, the Sophist came to Rome to show off his feats of rhetoric, *Antoninus* was then emperor. He welcomed him warmly to court, warning his lackeys not to turn the door upon him. Soon, an actor came to complain that *Polemon* as stage director had dismissed him. "When was it," asked the emperor. "At mid-day." "Why?" he thrust me out at midnight, and I lodged no appeal." But to return to *Marcus*. With him philosophy was on the throne. Nothing seemed to touch him. The witchery of the Sirens at the Court, the inebriating incense of flattery, nothing took. What nerve for one who had stepped in the shoes of the dread despots, the deified Cæsars, who to while away idle hours, had captives thrown to lions and tigers, who, with a glance or a gesture could wipe an individual, a family, or a people, off the face of the earth, and that without a breath of opposition, or murmur, save from the victims, without any convulsion taking place in the order of Nature, without the Sun veiling its face, or the thunder-bolts proclaiming that there was a heaven above men, and gods above emperors!

What a frantic world that of the heirs of *Cato* and of *Brutus*! What festivals of innocent blood! What orgies of unutterable lust! Within the palace halls of fabulous luxury, whose ceilings were covered with plates of gold set off by precious stones, whose walls were decorated with

gilding, and the most exquisite paintings and statues, whose floors were inlaid with unrivalled mosaics—there was nothing sacred. In the dining-hall lay the guests, extended on couches, spread with roses and myrtles, wearing garlands of odoriferous flowers, while from above fell showers of perfumes. Slaves fanned them and kept off the flies, musicians filled the air with delicious symphonies, and troops of young children executed voluptuous dances. As many as twenty different courses of rare delicacies were served up in vases of gold and silver, and anon the walls would fold away like a screen to display a theatre, where gladiators and wild animals fought bloody combats to give a final touch to the banquet. With such revelry to run riot in, think you, those imperial maniacs happy? No. There hung on most of them the livid shadow of a secret malady. Tormented by nervous irritation, they knew not rest nor peace. Sleepless of nights, Caligula ranged the vast corridors of his palace, watching for the earliest dawn. If such the state of the rulers, what were the ruled like? They were degraded to the lowest depth. Law and the moral discipline that moulded the Roman citizen was nowhere. When Nero had committed the infamous crime of murdering his own mother there was a general rivalry throughout the empire, to stifle by outbursts of rejoicing the cry of Nature in the matricide's heart. That once august body the Senate, which struck the invading Gaul with awe as an assembly of the Gods, had now fallen so low that to please Nero, they vowed statues to Minerva. One Senator alone had the courage at the cost of his life to guard the sacred trust of

conscience and he left the hall. Here is a picture of the depth of cowardice to which despotism and corruption had dragged even those souls, which seemed of the highest strain. You know that Seneca the Stoic was the spiritual director of Nero. Wishing to be excused from directing his own conscience, he carefully separated his maxims, and his conduct. He condemned tyranny, and was a tyrant's tutor. He condemned courtiers, and was never absent from court. He condemned flattery, and no man was more base a flatterer. Then there was Lucan the poet, Seneca's nephew, and a haughty republican. Caught in a conspiracy to strike Nero down, he not only betrayed his friends, but falsely accused his innocent mother of being an accomplice, in the hope of conciliating the emperor by a like crime. In the midst of this dismal degradation, all honour to the woman and she a courtesan, who put these noble (!) Romans to shame. Neither fire, nor rack, could wrest from Epicharis the names of the conspirators and she strangled herself lest the secret should escape her lips under torture. Never had **The Moral Standard** of the world fallen so low. It unbalanced the most robust moral constitution. It unbinged the most contented mind. Rome was infected. Her moral atmosphere, so to say, was as pernicious to men's moral lungs, as the soot, and smoke, and dust of a coal-pit, or a mine is to the lungs of colliers, and miners. It dirtied, it blackened, it corroded men's moral conceptions, and characters. This is why Victor Hugo says: "Ces hommes n'étaient pas pires que d'autres hommes, "Ce qui fait les Césars, c'est l'air fatal de Rome." (These men were not worse than other

men, what made the Cæsars was the fatal atmosphere of Rome). It is environment that makes the man. Environed by a decline without remedy, and a despotism without escape, the Roman gave up all earthly hope. Thought alone subsisted for him free. With the opening of the East there was an intermixture of religions. Races communicated with one another. Philosophies were mutually exchanged. These fed thought. Its horizon was enlarged. It asked of the divine world the Supreme Being refused it by this. A lather, and a citizen once, man became a philosopher now. The contemplation of the Infinite was his consolation in his miseries. But each went his own way. The masses were given to tradition and to dream. In legend and in ecstasy, they sought to enter the supernatural world. But there were sages, fortified by the science of the time, and by Greek wisdom. Of these Marcus Aurelius was one, and he happened to be the master of the world. He showed to bigots degraded, and distressed, what a Stoic's soul was.

What a sad dignity! Scraps of sincerity, and of disinterestedness may be found at least in one's equals. No caress, nor calculation is needed. They can be friends in earnest. Fear nor ambition need corrupt them. But, what could an emperor, to whom the law gave absolute power, meet with? Mercenaries and sycophants. What could he expect of them, but lies and cowardice. Marcus had these all about him in plenty, even in the bosom of his family. It was a tumbling world that he had to govern. He had saved the empire from revolt and the inroads of barbarians. Returning exhausted from a trying journey,

he spoke of his eight years of absence. And what was the sympathy shown him by his grateful people? They demanded the distribution of eight gold-crowns per head when they knew the palace drained by the war of all its treasures. His best general Cassius had turned a rebel. His colleague and son-in-law Vindex lay enervated by debauch. His children died. Was it calumny that about his wife, or was she criminal? How rapt and enigmatic was her gaze! And his son and heir Commodus! Was he an assassin and a monster? He saw men debase themselves, marriages decline, population decrease, land lying fallow, superstition extending, courage disappearing, love of public good vanishing. He had not the right of a private individual to forget these evils. His rank forced him ever to notice them all, to foresee the infallible and disastrous results, to remedy them in vain, to feel his impotence, and to fight them ever, ever to be defeated. The Stoic in him stands in stead. He exclaims, "the politician who plays the philosopher is but a poor brain. What a child, he, to hope for Plato's Republic! A little good, however small, let that suffice." This little good, he did, was to prop up the empire, enervated by disease, destroyed by earthquakes, devastated by floods, exhausted by pestilence, besieged by barbarians! Forced as he is to kill and destroy enemies, against his heart, and his maxims, his victories sadden him. Rare and unselfish as his services were, Rome disapproved of them. No love of glory, no joy of success, no hope of safety, no spirit of strife, sustained him but, conscience alone. A pilot without hope, he steered his ship, certain that the ship had

to sink. If it was hard in those days to be a man; it was harder still to be an emperor. Unflagging ever, he died at his post in Germany, in his tent, at 58, having preserved the empire intact, against treasons and barbarians despite the indifference of his people, the vices of his colleague, the corruption and cowardice of his soldiers. He abstained from pleasures. He avoided luxury. He restricted his powers, resisted the populace, respected the Senate. He never did but what was right, and just. He rendered the law more humane, protected the accused, the child, and the slave. He bore calumny and contradiction. To take the field he sold all his palace furniture, and on his return remitted to the provinces the tax that had been in arrears for 46 long years. He established schools of philosophy, subversive of his own doctrine, and pardoned rebels, who were for destroying him, or his. "To pardon the wives and children of those condemned to death is no great effort of mercy, O conscript Fathers, would that I could recall some of the dead to life!" Pity and goodness, and tenderness flowed from him in torrents, though taught by his creed, to look for the greatest happiness in indifference to pleasure or pain. This fierce doctrine had failed to dry up in him the milk of human kindness. As it gushed from its source it overflowed. He liked to love. His meditations radiant with the Divine Spirit are the record of a resigned life, left to us by the most pious of men, the most irreproachable model of virtue, and he an autocratic monarch of the world. In grateful effusions, he enumerates with the most minute and touching care, the kindnesses he has received from parents

and teachers. Venerating them, he remains to the last, their friend, their confidant, their debtor. From the loftiest heights of philosophy and politics, he comes down again into the bosom of his family. With the grace and delicacy of a mother, he is mindful of the petty troubles of his little daughters. The caresses and lisps of these darling sinners take him up quite. There is nothing turgid or dry in his thoughts; no tone of command, or of affectation, nothing strained, nor strange in his virtue. Returning home from the Senate at night, or while about to retire to bed in his Germanic camps, he writes these maxims by the midnight lamp. Short, impassioned, brilliant, they are the stifled cries of sober enthusiasm. As we read them, how chastened we feel. Our evergrowing luxury stands rebuked by their selfdenial. Our rebelliousness to Karma's decree stands condemned by their content. Our cynicism is shaken by their generosity. And a whole troop of little meannesses and vices, which lie like a scurl over the conventionality of modern life sneak away ashamed at their constant elevation.

If ever man bore about him

A silent court of justice in himself,

Himself the judge and jury and himself

The prisoner at the bar

that man was the laurelled hero and crowned philosopher, Marcus Aurelius Antoninus Caesar. Seated on the borders of some gloomy Panonian forest, or Hungarian marsh, the enemy's watchfires gleaming in the dark distance, and no sound to break the dead hush, save the sentinel's tread outside the imperial tent, he seeks the Society of his own noble soul which admires

him thus: "Men seek retreats for themselves, houses in the country, sea-shores, and mountains, and thou too art wont to desire such things very much. But, this is altogether a mark of the commonest sort of men; for, it is in thy power, whenever thou shalt choose to retire into thyself. For, nowhere either with more quiet, or with more freedom does a man retire, than unto his own soul, particularly when he has within him such thoughts that, by looking into them he is immediately in perfect tranquillity,—which is nothing else than the good ordering of the mind. Be pleased and content with what happens and with the thread which is spun for you. Do not defile the divinity planted in thy breast. Disturb it not by a crowd of images, but preserve it tranquil. Follow it obediently as a God. Say nothing contrary to truth, nor do anything contrary to justice. The world within you and without, flows away like a river. Make the most of what is here and now. Art thou in love with men's praises? Get thee into the very soul of them, and see! See, what judges they be, even in those matters which concern themselves. Like the race of leaves, the race of man is. The wind in autumn strows the earth with old leaves: then the spring the woods with new endows. Leaves! little leaves! thy children, thy flatterers, thine enemies! and what is common to all of them is but the littleness of their lives. And yet, wouldst thou love and hate! Folly! to be lifted up, or sorrowful, or anxious by reason of things like these. Ah! 'tis on a tiny space of earth, thou art creeping through life—a pigmy soul carrying a dead body to its grave. Think of infinite matter, and thy

portion; of infinite time, and thine own brief point there; of destiny, and the jot thou art in it; and yield thyself readily to the wheel of Clotho, to spin of thee what web she will. Death hangs over thee while thou livest: while it is in thy power be good. What has become of all great and famous men, and all they desired, and all they loved? Hippocrates the physician lifting wise brows at other men's sick beds, sickened and died. The wise Chaldeans who foretold the future died. Alexander, and Pompey and Cæsar killed thousands and then died. Lice destroyed Democritus and other lice killed Socrates. Augustus, and his wife, and daughter, and all his court, and all who in his day feasted, and married, and were sick, and chattered, and fought, and flattered, and plotted, and grumbled and wished other people to die, and pined to become kings or consuls, died; and all the idle people who are doing the same things now are doomed to die. It is not for us, but for the gods, to settle whether we play the play out, or only a part of it." What a noble, gentle, pure and sweet influence, these admirable precepts exercise over us! We feel reconciled to our lot, however obscure, and to the task given us to perform, our only care being to perform it aright, for the blessing of the great Whole, of which we are but insignificant parts. This undisputed lord of the Roman world, seated on the dizziest eminence attainable for human grandeur was a darvish as depicted by the Urdu poet:—

"Hay tan to gul kâ rang banâ, aur
munh par har dam lîli hay, "Juz aish aur
tarab kuch aur nabin, jis dinse surat sam-
bhâli hay.

"Hotome rāg tamāshe kā hat par
bājti tali hay," "Har roz bar aur Holi
hay, aur har ek rat divali h" "Har ān
hasi, har ān khushi, har w amiri hay
bābā" "Jab āshak mast fāhuc, fer kyā
dēlgiri hay baba."

(His body is of the col of rose, and
his face overspread with ses. There's
nothing save delight and j from the day
he has gained self-control There's music
on his lips, and the handstep time to the
tune. Every day there's fi and spring, and
every night Divali. Eve moment is one
of joy, of content, of nothess. When the
lover becomes the intecated mendicant,
what melancholy can tē be?

In carrying ideal piciples into practi-
cal life, Marcus Aureli was under an un-
ceasing self-discipline, is profoundly inter-
preted by Hafiz:—

"Ay bikhabar, akush, ke saheb e
khabar shavi" "Tarāhru na bashi, kai
rahbar shavi"

(O unknowing, rive to be a master
knower, till you hav not been a wayfarer,
how can you be a guide?

"Dar maktab hakayak, wa nazde
adibe ishk" "Har ay pisar, bakush, ke
pidar shavi"

(In the schol of truths, and before
love's teacher, stive O son! that one day—
worthy to be—fāher you may be)

"Khab o khurat, ze martabe ishk dur
kard" "Unghe rasi ba ishk ke bikhāb o
khur shavi"

(Far from loves degree, have sleep and
dainties put you. To love you attain, when
sleepless and foodless you be)

"Gar nure ishk, badil o janat uftad

Billah kāz aftar, basi khubtar shavi"

(If the light of good's love, falls on
your heart and soul, By God! fairer than
the sun will you be)

"Yak dam gharike bahare Khuda sho,
gumān mabar" "Kaz abe haft bahar, ba
yak mui tar shavi"

(A moment immersed be in God's sea,
think not that so much as a single hair of
yours shall get wet)

"Dast az misse wajud, chu mardane
reh bashuy" "Ta kimiyaē ishk bayabi wa
zar shavy"

(Like men of the Path, the (base) cop-
per of existence abandon, so that you
obtain love's alchemy, and be gold)

"Bunyade hastie tu, che zir o zabar
shauad" "Dar dil madar hich, ke zir o
zabar shavy"

(If below and above, the foundation of
your existence be, think nothing in your
heart, that above and below you can be)

"Gar dar sarat hawae wasal ast Hafiza
Bayad ke khake dargeh ehle basar shavi"

(If you desire union O Hafiz, it is
necessary for you to be the dust of the
court of Him possessed of vision).

It was thus, Marcus Aurelius became a
perfectly developed man. He was the honor
of human nature, says Renan, and not of a
determinate religion. Science may come,
and apparently destroy. God, and the im-
mortal soul, but the "Meditations" will
remain young with life and truth. It is the
absolute religion, that resulting from the
simple fact of a high moral consciousness
confronting the universe. Of no race, nor
country, no revolution or change can ever
alter it.

him thus: "Men seek retreats for themselves, houses in the country, sea-shores, and mountains, and thou too art wont to desire such things very much. But, this is altogether a mark of the commonest sort of men; for, it is in thy power, whenever thou shalt choose to retire into thyself. For, nowhere either with more quiet, or with more freedom does a man retire, than unto his own soul, particularly when he has within him such thoughts that, by looking into them he is immediately in perfect tranquillity,—which is nothing else than the good ordering of the mind. Be pleased and content with what happens and with the thread which is spun for you. Do not defile the divinity planted in thy breast. Disturb it not by a crowd of images, but preserve it tranquil. Follow it obediently as a God. Say nothing contrary to truth, nor do anything contrary to justice. The world within you and without, flows away like a river. Make the most of what is here and now. Art thou in love with men's praises? Get thee into the very soul of them, and see! See, what judges they be, even in those matters which concern themselves. Like the race of leaves, the race of man is. The wind in autumn strows the earth with old leaves: then the spring the woods with new endows. Leaves! little leaves! thy children, thy flatterers, thine enemies! and what is common to all of them is but the littleness of their lives. And yet, wouldst thou love and hate! Folly! to be lifted up, or sorrowful, or anxious by reason of things like these. Ah! 'tis on a tiny space of earth, thou art creeping through life—a pigmy soul carrying a dead body to its grave. Think of infinite matter, and thy

portion; of infinite time, and thine own brief point there; of destiny, and the jot thou art in it; and yield thyself readily to the wheel of Clotho, to spin of thee what web she will. Death hangs over thee while thou livest: while it is in thy power be good. What has become of all great and famous men, and all they desired, and all they loved? Hippocrates the physician lifting wise brows at other men's sick beds, sickened and died. The wise Chaldeans who foretold the future died. Alexander, and Pompey and Cæsar killed thousands and then died. Lice destroyed Democritus and other lice killed Socrates. Augustus, and his wife, and daughter, and all his court, and all who in his day feasted, and married, and were sick, and chattered, and fought, and flattered, and plotted, and grumbled and wished other people to die, and pined to become kings or consuls, died; and all the idle people who are doing the same things now are doomed to die. It is not for us, but for the gods, to settle whether we play the play out, or only a part of it." What a noble, gentle, pure and sweet influence, these admirable precepts exercise over us! We feel reconciled to our lot, however obscure, and to the task given us to perform, our only care being to perform it aright, for the blessing of the great Whole, of which we are but insignificant parts. This undisputed lord of the Roman world, seated on the dizziest eminence attainable for human grandeur was a darvish as depicted by the Urdu poet:—

"Hay tan to gul k̄ā rang banā, aur
munh par har dam l̄ālī hay, "Juz aish aur
tarab kuch aur nahin, jis dinse surat sam-
bhālī hay.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જી,

માર્ચ ૧૯૨૫.

અંક: ૭ થો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરોધ નવિન એ કરશે બે વાત;
સુધે ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
અકબુ' પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

નવરોઝની ખામદાદે બંદગી.

(જગતવાસી સૌ વંશની ખળીહારી—રાહ.)

સરસ ખામદાદને જુરે શેખાવીરે
ગાઉં ખુળી તારી હૈયે હરખ લાવીરે—સરસ
રાતે અંદ્રથી શીફાઈને શરખાવીરે,
દિસે સૂર્યથી સહવારને હરખાવીરે,
ભભુ' નામ તારું જોજ ખુળની ચાવીરે—સરસ
અધર આસમાન રાખીઉં થોખાવીરે,
કીધાં કુલો પમરતાં સુગંધ સમાવીરે,
દેખી કામ તારાં લકિત તારી લાવીરે—સરસ
શુલો હાળે જુ'કે ચાદે સર નખાવીરે,
ગાય પશુ પંખી સરોહ સરસરાવીરે,
હસે જીવ જહાદે 'રશીક' ને ચાહ આવીરે.—સરસ

પ્રભાતનો પ્રકાશ

જીંદગીની મહાન મુશ્કાઈની નીકલેલો માનવી સુખ અને દુઃખમાં પોતાની હેમાતી કાયમ રાખે છે. આખરે અવસ્થાથી તે જીવજોગી સુધી પુગતાં દરેક આદમી પોતાના અંગે આશાનું ધોરણ તેજસ્વી કરવાની ઉમેદમાં જીવે છે. તેમાં ફેરવાતા વરસની બદલાતી ઉમેદમાં રોજનું મીસકીન માનવી પોતાની હાલતથી કાંઈ રીતે અસંતોષ રહી શેષ્ટ ને સુંદર હાલતમાં જવાની રેહવાની હરહંમેશ આરણ્ય રાખે છે. જીંદગીના ભરપૂરપણામાં જીવનું એ જીંદગીની કાયદો છે; પણ જીંદગીના ભરપૂરપણામાં જીવનું એટલે શું? એટલે એક માત્ર આહરથી દેખાતાં નાશવંત શરીરને જ ખરૂં આદમ ન ગણતાં તે શરીરમાં કાર્ય કરતી ચીડીયાની શક્તિઓનું અવલોકણ કરી તે અમર તત્ત્વની પેદાશોનું પોષણ કરવું અને શરીર ભેગાં આત્માની વૃદ્ધિ કળિયાણુકારક સાધન શોધવું તે જ જીંદગીના ભરપૂરપણાનો કાયદો છે. આપણાં શરીરને, આપણા સ્વભાવને આપણી આશાને કે આપણા સર્વ વિચારો, ખ્યાલો અને લાગણીઓને ખસ ઉંચ દરજ્જે ચઢાવી ઉંચ લુપ્તોની તીર્થ ધવનીઓની સાથે એકસાન કરવું એ જ ખુબી મૂલ્ય છે, એમાં જ જીંદગીની શુદ્ધી છે, પણ તેમ કરવા માટે દુઃખ સહન કરવાની શક્તિ ખીલવવી જોઈએ. આ દુનિયામાં બધું જ જો આસાન હતે બધું જ સુખ રૂપ ને શાદમાન હતે તો પછી જીંદગીની વૃદ્ધિ જેટલી દુઃખની કસોતી વચ્ચે ઝડપથી થાય છે તેમ કવચીત થતે નહીં. પણ દુઃખ અને સુખ, આદત અને આરામ જરૂર અને જેઠમત, ખુશાળી અને દલગીરી, ચીંતા અને સંજીવની વીચેરના સામા સામા જોડકાં વચ્ચેની દર-રોજની નીરંતર લડત આપણા આરિત્રને મનવાને ઘણી જ કાર્યસાધક થઈ પડે છે. આપણે જાણીએ છીએ કે ઘણીઓ પોતાના દુઃખથી કંટાળી હાથ અને અફસોસના વિચારોમાં ગુચવઈ પડે છે અને કેટલાક કોતે શારીરિક દુઃખો કે વેદનાઓને મનની બેચેની કે દલગીરી સહન કરી નહીં શકવાના સખે આપણાત જોવા જણુન નાપે-કાર ગુનાહમાંથી ગુચવઈ પડે છે તે સઘળાંમાંથી છુટવાના અને જીંદગીના ભરપૂરપણામાં જીવવાનો એક જ સાદો-સુત્રો, સંગીનને સુંદર ઇલાજ છે કે ખુદતાલામાં

સંપૂર્ણ એકીન રાખવું અને કુદરતના અચલ પ્રપદામાં પુરતો એતેકાદ રાખી “સઉ સારું જ છે કારણ કે સઉનો કર્તા સારો છે” એવા શુભંદ વિચારોથી એવા સુંદર ખ્યાલોથી આપણા મનની બેચેની કાંઈ રીતે દુર કરી હીમતથી, દૃઢતાથી, અને આગલ વધીને કહીએ તો ઇશ્વરમાં પુરા વિશ્વાસથી આવી પડેલી શારીરિક વેદનાઓ ખમવી કે મનની મુશ્કેલીઓ આસાન કરવી એમાં જ જીંદગીના ભરપૂરપણાનો ભાગ સમાયે છે. જીંદગીથી કંટાળવું એ કાંઈ હીમતનું કાર્ય નથી. પોતાના માટે એવી કમનમીની ભરી હાલતથી અસંતોષી રેહવું એમાં કંઈ દહાપણુ નથી. પરંતુ ચાલાકીથી, આસાની ઉમદા મદદથી, “પરંતુ તમે આવેલો હાથ કહાડવો” એમાં જ બહાદુરી છે એમાં જ જીંદગીની ફતેહ છે; એમાં જ મનુષ્ય જીવનનું ખરૂં ચેતન્ય છે. દુઃખને તો ઉઘરો આવકાર આપવો જોઈએ કે સુખનો રાહ જલદીથી રોશન થાય. જો કાળાં કાળાં વાદલાં હોય નહીં તો સફેદ સફેદ વરસાદ વરસે કેમ? જો અંધકાર હોય નહીં તો તારાઓ પ્રકાશે કેમ? સુર્યની રોશની શુ કાંઈ રીતે તેના ધોભાંઓને આભારી નથી? ભોંકે શાન્તિ માગે છે પણ જીંદગીની લડતમાં હાર-જીતની હરીફાઈમાં સંઘર્ષની થવાની એકલપેરી ઉમેદ કાણુનાં જીવરમાંથી સમુદગી નાશ પામી છે? મહાન પેગામખરે તરફ નજર પુગાડો, દુનિયામાં ઘઈ બધકા, ને ઘતા ને રેહતા મહાન પુરૂષો તરફ તમારું લક્ષ લગાડો ને જીવો ને જાણો કે તેઓ સઘળાએ કેવાં કેવાં દુઃખો વેઠ્યાં, કેવી કેવી મહાભારત મુશ્કેલીઓ સહન કરી, કેવી કેવી પ્રાણજ્વાલ આપોતોની સામે ટક્યાં. કયે? કયે કે તેઓ સઘળા જીંદગીની ભરપૂર રાખનારા હતા, તેઓ સઘળા ધારતા હતા કે દુઃખનો દરેક ફટકો તેઓને સુખ લાવી આપશે. લાલચોળ થયલા લોખંડ પર પડતા લારી હથોડા વડે શુ લોખંડી ધાતુને કંઈ આકાર અપાતો નથી? અને તેમજ આપણા લોખંડી શરીર આકૃતના આતશ વચ્ચે લાલચોળ થઈ દુઃખોના હથોડા વડે ચૂંચાઈ સદગુણોમાં શુ સંપૂર્ણ બનવું નથી? હા! એ સઘળું થાય છે અને થશે. એમાં જ જીંદગીની મોજ છે, એમાં જ આદમની દેવાતીની ઉંચી ટાંચ છે.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

ગયો! તે વિરળો યુગ થયો!
 એનરેબલ મીંઠ દિન્દો એક નામાંકીત હીરો!
 ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫ ની
 સી, વ્યાધ. ધ. તે શીદા રાતે ગોખલેના મર-
 નામીયો નર યુમાયો છે અને તેની ખોટ પુરાતી બહુ
 મુશ્કેલ છે. મરીય પછુ આખરદાર માત પીતાને ત્યાં
 ૪૮ વરસની વાત ઉપર ૧૮૬૬ માં જન્મ લેનારો અને
 ૧૮ વરસની લુવાન વયે બી. એ. ની બીકત પરીક્ષા
 માન સાથે પસાર કરનારો અને પોતાની જન્મ ભુમીની
 યાદગાર વિખાસપ “પુરુષન” કોલેજમાં શીક્ષક
 તરીકે નાના પચાસના દરમાથે રહી કેળવણીની પીઠાથ
 કરનારો અને પાછલથી રાજદ્વારી હાંદગીમાં પડી દેશ
 પરદેશની મુસાફરી કરનારો આ એકો નર આપણી વચ્ચે
 આજે દેખાત નથી. લાંબી યાદના મરદુમ નામીયા નર
 જસતીસ રાનાડેનો વફાદાર ચેલો ગોખલે જાહેર રાજ-
 દ્વારી પુરવ તરીકે જે નામના મેકવી ગયો છે, તેની
 યાદ તેના કામોમાં હમેશની મોલુદ રહેશે.

નકલ કરવા બેજ નમુનેદાર તેની હાંદગી તેની
 સાદાઈ, સાહેદસાઈ અને નમનતાઈ, તે ઉપરાંત પોતાની
 ખાનગી કે જાહેર દુર જળવવાની તેની દ્રષ્ટા,
 જીવનની ચોખ્ખાઈ, પોતાના દેશને અને રાંક રૈયતને
 ઉપર લાવવાની તેની કીમતી કાશીય, “સરવંતસ એક
 હંડીયા સોસાયટી” સ્થાપવાની તેની હંડી નેમ, એ
 સપથું આપણા માન અને યાદ બેચવાને
 પુરવ છે; તેની નમુનેદાર હાંદગીનો ધડો સેવાયું થયું
 છે તેના માનવંત મોત પાછલ મહેતમ કરવા એક
 બે નદી પછુ દસદગર લોકથી મહેલી કા તેની તરફની
 આહેનાતજ જાહેર કરે છે.

એક બાલુ રૈયતનો અને બીજી બાલુ રાજનો,
 એક બાલુ સરકારનો અને બીજી બાલુ પોતાના
 મીત્રોનો પુરો વિશ્વાસ ધરાવનાર ધર્મ માંગે ચાલી
 રાખ અને રૈયતની, કે ઇગલાં અને દિન્દની, વચ્ચે

સુંદર સમતોલપણ કેમ રાખવું અને તેઓનો સમાગમ
 કેમ મજબુત ને મીઠો કરવો તેનો પાક શીખવનાર
 દિન્દ દેશનો ખરો ભક્ત પોતાની માનુભુમીનો ખરો
 પુત્ર, દેશની દાઝ હાંડે ધરનાર, અંતકરણના આવાજ
 પ્રમાણે સચ્ચાઈથી ચાલનાર, મરીય રૈયતનો દાદખાં;
 કેળવણી દુનિયાનો અગરેસર અને રાજદ્વારી બાગતોનો
 પુરતો માહીતગાર કુનેદયાજ ને કરવધિયો નર તે ગોખલે
 હતો. તેની રાજ્યનીતી ચોખી, તેની તકરાર વજનદાર
 તેની બોલવાની ધપ છતાંદાર, તેની રીતમાત દમામદાર,
 દરેકના જીવને જીતનારો, રંક અને રાયને ચાલનારો
 વહાલો ગયો તે મિત્ર મિત્રોજ બેદાન!

“બદનતુ ખાદી આ બોગિયુ તજ
 આદ્યો તે આતમા તો મિત્રોઈ મુકામ
 સુવું છે કેવું રૂવાન તેનુ શાન્તિ સહ
 પામ્યું છે તે ધરતીની ધેયાનપર આરામ
 હશે તેની છાતીમાં શી શી ઉમેદ
 હશે તેના મનમાં શી શી સુરાદ
 હશે તેના શુ શુ હાં ભરમને બેદ
 અજલના કાસદથી સર્વ ખરબાદ”

ગોખલેના ગુજરવાથી આખો દેશ ગમગીન છે, તેના
 રૂદને શાન્તિ હોળો એજ આપણા જીવનની બંદગી છે!

ઉપરનાં નામની મંડળી આજે
 તતવરે ઉપર તથા ચાર દાહેકા યથાં આપણી
 ગુજરવું ધાતકી- વચ્ચે થયું વખાણવા લાયક કામ
 પછુ અતકાવ- કરે છે તેની નોંધ લેવાનો પ્રસંગ
 નારી મંડળી. એટલા માટે આખો છે કે એ

મંડળીના પેત્ર નામદાર ગવરનર
 સાહેબ લોર્ડ વીલીંગટનના પ્રમુખપણા હેઠલ એ સોસાય-
 ટીનો વારસીક રીપેટ અને તેના કામકાજનો જાહેર
 છતેખાજ પોતાની આગલ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો
 અને નામદાર ગવરનરના બોલમાં એ મંડળીની નાના
 સંખ્યા રચાતી એવી તો સતોપકારક છે કે સરકાર
 પાસે તેને કાંઈપી રીતે પેસાની મદદ મેળવવાની જરૂર

નહી નથી; પણ કંઈ ગમે એટલું મુજબક કે ધરખમ હોય તે માંડ પુરવાર કરતું નથી કે કાંમ પણ તેટલુંજ મુજબક કે ધરખમ થાય છે. એ મંડળીની સ્થાપણા પ્ર ગે હવેલોડ મેહનત કરી એ મંડળીની સરખતને સુધરનાર બહી માદના મરદુમ શેઠ કાવસણ મેહરવાનજી સરાક હતા જેવનની કારસાહથી મરદુમ સર દીનસાજ પીટીટ પેહલા બેરોનેટ સાહેબ જનવરોની બાધ સાકર બાધ ઓરપીતલ વતીક બરપા કરાવી આપી છે, અને આજે આપણે એટલુંજ ઇચ્છીશું કે એ મંડળીના ચાલુ પ્રમુખ હાલના સર દીનસા પીટીટ અને હાલના સેક્રેટરી મી. નવરોજી કુપર પોતા અસતકની આ ઉપયોગી મડળીને વહીવત દુમનાના કરતાંથી વધારે વીસતારો કરે અને માલ ઘોડા કે બલદની ઉપરજી શુભગુ ધાતકીપણું અતકાવીને સંતોષ ન પામતાં, કુતરાં અને બકરાં મરધાં અને એ જાતના બીજી તમામ પ્રણી માતની ઉપર શુભગુ નહી વરતવી શકાય એવું ધાતકીપણું અતકાવવાની જરૂર છે. તે જોય અને અમલ કરે.

જનવર ઉપર શુભગુ ધાતકીપણું જો અમે વીસતારીને એક વરતન કરવા બેસીયે તો અમારી ખાતી છે કે અમારા વાંનારાઓની આખ્યોમાંથી આંસુઓજ વહે. ગરીબ બીઆંગ આ નીરોશ વાચા પીનાના મુગા પડેલ ઉપર દરરોજની કેવી કેવી બકા શુભર છે? મુજબ જેવા બોહલી વસ્તીના શેઠમાં કુર વીકતોપાલાઓ દુબળા યોદ્ધાઓને કંઈ ક્રીસમના આબકા મારે છે તેની બજાર મોતરકારમાં કરનારાઓને જવેલેજ દશે વળા સખત દહડાની છાતી ધરાવનારા ગાંડાબાળાઓ જબરજસ્ત બોલે ધસડતા ગરીબ બલદોની ગરદન કેમ કચડી નાખે છે અને તે મુગા ગોસપરોને પોતાની નીરદય લાતોથી કેમ તવાળે છે તેની બારીક માહીતી એસ આગમમાં અમન કરનારા શેઠ સેહલાનીઓને કયાંથી હોય?

આટલા સરખા કંડેડીઆમાં ઘણા સરખા મરધાં ભરી તિઓ ઉપર એક તરેહની જાસતી શુભર છે તેની ખબર માલેતોજરો હેતિસવાલાઓને કયાંથી હોય? અને નહી બોલી શકાય એવી ધાતકી રસમને લીધે લોકોના બિરાક અર્થે મુગાં બકરાઓની જે ગરદન દરોજ રેડંસંધ જાય છે તેનો ખ્યાલ માંસ ખાનારોઓને કયાંથી હોય? મુગાં જનવરો ઉપર શુભગુ ધાતકીપણું અતકાવનારી મંડળી આપણા વચ્ચે હસ્તી ભોગવે છે જતા આપણી આખ્યો સનમુખ ચાલી રેહલું અજબ ક્રીસમનું મુગા જનવરો ઉપરનું ધાતકીપણું તેઓ અતકાવી શકતા નથી એજ અમારી અભયથી છે.

જ્યારે અમે જનવરો ઉપર સાવકી માતાનું શુભગુ ધાતકીપણું ઉપર બોલીયે છીયે ત્યારે માણસો અને ખસુસ કરીને બાળકો ઉપર શુભગુ ધાતકીપણું અમે વીસરતા નથી. વીલાયતમાં અને અમે નહીં ભુલતા હોઇયે તો મુજબમા પણ બાળકો ઉપર શુભગુ ધાતકીપણું અતકાવનારી મંડળીઓ હસ્તી ધરાવે છે અને તેઓ ગુપ્તગુપ સંગીન કામ કર્યા જાય છે પણ અમે ધાયે છીયે કે જ્યાં લગી સંગીન કેળવણીનો પ્રસાર થશે નહીં ત્યાં લગી માણસ માણસ વચ્ચે અને બાળકો ઉપર શુભગુ ધાતકીપણીને અતકાવ મનમાનતો થઇ શકશે નહીં, અમન કેમોમાં અને અજાન વગોમાં કેટલીક ધાતકી માતાઓ પોતાના બાળકોને માર મારે છે તેના અસંખ્ય દાખલાઓ મોલુદ છે પણ જ્યારે પારસી જેવી કેળવાયકી અને સુધરેલા ને દયાળુ વીચારો ધરાવનારી એક કોમમાંથી છુતા છવાયા કુરતાના દાખલા મળી આવે છે ત્યારે આપણને અશ્રીશાજ લાગે છે. અત્રેના તાબ પ મી ફેબરવારીના પગે મધે એક પારસી સાવકી માતાના ધાતકીપણીને કેસ મેજસ્ટ્રેટ રાવળાદહુર યુનીલાસ સેતલવડની કોર્ટમાં મુકેલા જાહેર થયો છે જેમા ધાતકી હકુ ધરાવનારી ૧ મહીના ઉપરજી પરણેલી એક પારસી સાવકી માતાને પાંચ છ વરસના બે બાળકોની ઉપર ગંભીર હુમલો કરવાના વાંક સાર બે મહીનાના સખત કેદખાણની સજા થઇ છે. નાની નીરોશ શુચીને એક કાચ સાથે બાંધવામાં આવી તેણીને નેતરથી કટકાવામાં આવી હતી તે કુર કાયે જાણે પુરતુ નહી હોય તેમ તે બાળકોની આખ્યોની આસપાસ એક કપડુ વીટાળી તેણીના સરીરે એક ઘણુજ નાળુક લાગ ઉપર કામ દેવામાં આવ્યો હતો. અને એવીજ રીતે આ નાની બાળકોના નાના લાઇની ઉપરથી સાવકી માનો સાવકો સીતમ શુભગુ રહ્યાં હતા. અતે કેસ કોર્ટ ગયો અને ઉપર જણાવેલી શિક્ષા થઇ પણ અમે ધાયે છીયે કે એવાં સખત દહડાં ધરાવતી એક સાવકી માતાને બેને બદલે બાર મહીનાનું બંધી ખાણુ આપ્યું હતે તો તે વધુ વાજબી ગણતે અમારો અભયથી એટલીજ છે કે તે નીરોશ બાળકોના પીતા પોતાની બીજ પરણેતરની આવી ગેરવર્તેકથી માહીતગાર ન હતો?

ઉપલા કેસ ઉપરથી પારસી સંસારનો આપણને કંઈ ખ્યાલ આવે છે અને આજની કેળવણીના જમા નામાં પણ આવી ક્રીસમના આદમીઓ દેખાત રહે છે તેની ઉપર ભારી અફસોસ છુટે છે. પણ અમે મારીબે છીયે કે આવો કેસ માત્ર અપવાદજ છે અને તે અપવાદજ રહે.

મરહુમ જમશેદજી નસર-
હિન્દની ઉત્પત્તિ. વાનજી તાતાનું નામ તેઓના
કામની અંદર અમર રહ્યું છે.
પરંતુ સ્વદેશી ભક્ત, પરા ઉત્સાહી નર તે જમશેદજી
તાતા હતા કે જેવને હિન્દમાં દુનિવર ઉદ્યોગનું ખેતર ખરપા
કીધું ને હન્દિયને રોટલીનું સાધન પુરું પાડ્યું. ભરી
ચાલના નામવર સર જમશેદજી પેહલા બારોનિટ સાહેબ
જ્યારે સખાવતથી મશહુર થઇ દમરેડા ગરીબ શુરવીના
છત્રના સાન્યા આસીપ લીધા ત્યારે તેજ નામ ધરા-
વતા કેાઇ પણ સરકારી “તાદત્તલ” વગરના સાદા મીઠા
જમશેદજી તાતા પોતાના અચ્ચ જોહનના ને ઉત્તમ
કીસમના મગજમાંથી હિન્દને આખાદ કરવાની કંઈ કંઈ
ભારી યોજના રચી ગયા અને તે નાની જેની નહીં પણ
મહાભારત યોજનાઓને સંપૂર્ણ રીતે પાર પાડી આમેએ
ઉપર કહ્યું તેમ લખ્યો ગરીબોને છવતી અને ઉદ્યોગી
સખાવન ગોથા કરી ગયા અને આજુ રોજથી તેઓની
છાંદગીને ઝળકતી રાખી ગયા. દુરઅદેશ જમશેદજી
તાતાના બાહોશ અને વફાદાર ભેતાઓએ પીતાના વેપારી
બીઆંઓને પોખ્યાં અને તેઓની અંદરથી મ્હાન
યોજનાના કુસંદ દરખોલ-પેદા કર્યાં મુજબથી ૮૦
માઈલ લાનેાળી મધે પરતા યોધમાર વરસાદનું પાણી

આપાર મુઝી આસપાસ આવેલી ખીનોમાં ખરખાદ બહુ
હવું. આત્મ વિદ્યાના શોખીન બનણીતા એનછનીઅર મર-
હુમ ડેરીદ ગોસ્તીંગને અચાનક એક વિચાર સુઝ પડયો
કે એ વ્યર્થ જતા પાણીઓના બળ વડે આપણે વીજલી
કાંપ નહીં હિતપણ કર્યે, ગોસ્તીંગે તે વીચાર પોતાના મર-
હુમ મીત જમશેદજી તાતાને કહ્યો અને પરીણામ આન્યુ:-
“તાતા હાથકો ઇલેક્ટ્રીક પાવર એન્ડ સપલાઇ કંપની”.
આ કામની શરઆત લાનેાળી મધે ચાર પાંચ વરસ
ઉપર થઇ, લખ્યો રૂપ્યા ખરચાયા, મેહનત અને
મુસીબત, રંજ અને જોહમત ભરેલા દીવસો પછીના
દીવસો પસાર થયા અને મગડરીભરી ફતેહ શીરોજી
સાથે મરહુમ તાતાના ઉધોગી આપના ઉધોગી ભેતા
ઓએ એ કામ અતે પાર પાડ્યું.

સોમવાર, તા. ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫ નો દીવસ
મુજબન છત્રવામાં પાદ રહેશે કે જ્યારે લાનેાળી મધે
પડતા ભેસુમાર વરસાદના પાણીઓમાંથી અજબ ઇજનેરી
કલાની વખાણવાલાયક દુનિવરમંદીથી ગોઠવાયેલા સાંચાઓ
મારફતે વીજલીક પ્રવાહ મુજબની મીટ્રોને પેહલો વેહલો
પુરો પાડવામાં આવ્યો જેની અરકનથી મીટ્રોનો કુમારો
હવે દુર ધરો અને પ્રકાશીત વીજલીક પ્રવાહના કુલદ
બળ વડે મીનનો ઉધોગ અને વેપાર આખાદ થશે.

વિધાયેલાને શિક્ષણ.

ગજલ.

વિગાથું તો થયુંરે શું? કગાથું તો થયુંરે શું?
અરે દિલ કાં થયું જે હાલ, વિવશ ખાલી બન્યુંરે શું?
નવાઈ કંઈ નથી એમાં, વફાઈના મલ્લે જ્યાં ત્યાં;
નહીં એ દોષ કેનો એ, બિધિ સઉ ફરવે જોને.
વૃથા એ આશા રાખીતી, સરસની તે ખીયા બાને;
નહીં સમજ્યું આ લોલાતું, પથરમા પથ વસે તે શું?
તને દરકાર કેળી છે? શો સરકાર લેવો છે?
અના દારે થયો તો શું, ઉઠાસી ના બનેલું શું?
ઉંચા સંસ્કાર લીધાને, વળી સત્સંગ કીધાને;
અને શું પહાવડ આપું, જગત હાંસી કરે તેવું;
મહાતાની શુરૂ કીધા, વેદાંતે વિચરનારા;
રહ્યો તું કેમ માયામાં, ફસાસે મોહમાં જ્યાં ત્યાં;
સ્વજન તે શું ઇતરવાયું? નહીં પ્રભુથી ન શત્રુકે;
વિકારીના વિકારોએ ઉઠાવો મનના સર્વે;
હવે તું દિલ ખુદાને દે, રહે પરવા ન કેળીએ;
જહાં સારી ફરે તોયે, ખુદા તારો સદા રહાયે;
ભુહાં પ્રીત છોડી દે, પરમ આનંદ પ્રેમે લે;
ખુદા તારો સદા-રાહ. અપેક્ષા તો બીજાશાની!

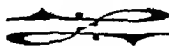
દોમોદર દુલભજી બેઘડા.

“હુ:ખપર હામ” કે “મનનું હામ?”

લખનાર:—મીઠો માણેક દ્રામણ સુનાવાલા.

જિજ્ઞાસુ એક સેપાહેને ડીલના વખતે છાકટપણમાં હોવાથી પકડી આઠ દીવસની અંધારી કોટડીની સજા કરવામાં આવી. એક રાત્રે જ્યારે તે પોતાનાં કંઠણ બીજાના ઉપર પડ્યો હતો ત્યારે તેણે ઘોડીમાં કાંઈ ખખડાટ સાંભળ્યો. તુરંતજ તેને લાન આવ્યું કે પોતાની કોટડીનું હવા આવતવન માટે રાખેલું નાનું બાકાઈ ખુલું મેલ્યું હતું, અને આ બાકાઈ જમીનની ઉપરજ દીવાલમાં હતું. કદાચ તે બાકાઈ ધમધોર અંધારામાં શોધી કઢાડી બંધ પણ કરે તો હવે બહુ મોડું થયું હતું. આથી તે સ્થીર પડી રહ્યો અને એક બે પળમાં તો બીજકુલ તેની લગેલગ બીજે ખખડાટ થયો, અને તરતજ તેના ઉઘાડા પગને સાંપની સુમારી અને થંડી આમડી લાગી. આ વખતે કાંઈપણ સાધારણ માણસ તે તો અલખત પુષ્કળ ધસરાટ અકગાટમાં પડી, નહદ માટે છુમે પાડી, કિલ્યાણ કરી મેળતે, પરંતુ આ કેદીએ એવું કાંઈએ કર્યું નહીં. તે તો સદંતર ચુપ અને સ્થીર પડી રહ્યો કારણ તે બરાબર જાણતો હતો કે તેની છુમે દૂર આવેલા સંત્રીઓના સાંભળનારા આવવી મુશ્કેલ હતી. જો તેની પાસે પુરતાં સુવાનાં કપડાં પણ હતા તો પોતાનાં શરીર અસપાસ લયેડી લઈ, કાંઈપણ કરી શકતે પણ આ ઝેરી સર્પ સામે તે કાંઈએ બીજે ઉપાય હાલ લઈ શક્યો નહીં. સહેજ પણ દીલચાલથી સર્પ ડંખ મારતો હોવાનું જાણવાથી તે પથર મીસાલ થંખ પડીજ રહ્યો. એટલામાં તો આ ઝેરી સાથી, કે જે હવે તેને ઘણો લાંબો જીણ્યો, તે તેના પગો અને શરીર ઉપરથી થઈ છેલ્લે તેનાં મોઢાં ઉપર આવ્યો. તેની આ અર્ખંડ બહાદુરી, સહેજપણ ચલવલ ન કરવાની તેની વખાણવા લાયક સમયસુચકતાથી આ ગંભીર અને ઉંચી કસોડી વચેથી તે પુર

ફતેહમંદીથી જીવતો છટકવા પામ્યો. એક કલાક વેર આ જીવલેન ગ્રાણી તેના સારાં તન બદન ઉપર ફર્યો, અને આખરે બરાબર તેનાં માથાં આગળ આવી થોભ્યો અને આસાવશ લીધી. પરોઢિયાં સુધી તે બહાદુર સેપાહ જરાયે હાલ્યાવિના તેજ હાલતમાં ચતોપાત પડી રહ્યો. આખરે પરોઢિયુ થતાં સાથ તે ધણીજ સંભાળથી અને બીજકુલ અવાજ કરવા વગર ઉઠ્યો, અને આસપાસ જોઈ એક ખુશમાં પડેલો મસમોલો પથર ઉંચકી પોતે સુતો હતો ત્યાં તે સર્પની શોધમાં પડ્યો. પણ કાંઈએ ત્યાં નજરે ન પડ્યું. આ ઉપરથી તે બીજાનાં પાસે ગયો, ટકવા ઉપર પગ મેલ્યો, જ્યાં સાંપ હતો પણ સાંપને તેનું માથું બહાર કઢાડવા દીધું, તુરંતજ પેલા મોઢા પપર વડે તેણે તે છુંદી નાખ્યું. જ્યારે નાસ્તાનો વખત થયો ત્યારે ફરજાને ખોલવામાં આવતાંજ તે બીઠામણા ઝેરી સાંપને બાહર ફેંકી દીધો. એક જોશીસરે અતિ અભાવગીમાં જોતાં તેને વીરો કંદી પાસે ખુલાસો માંગ્યો. ઉપર દર્શાવેલી પોતાની હેરાન બારી પરાક્રમની હરીકત આપવાથી તે અમલદારે તેને સત્તાવ કર્યો કે “જ્યારે તે જાણતો હતો કે તેનાં એક પણ ડંખથી તે તુરંતજ મરી જતો તો કેમ કરી આટલો શાંત પડી રહ્યો?” કેદીએ ઉત્તર વાલ્યો કે, “તે મેં સાંભળ્યું હતું કે કાંઈ બી સાંપ-પેહલાં પોતાને છેડામાં આવના વિના કાંઈ ઉપર હુમલો કરતો નથી, તેથી તેને ગમે તેમ મારી ઉપર મેં ચાલવા દીધો.” જ્યારે કમાંડોંગ ઓરીસરને આ વાત કહેવામાં આવી, અને સાંપ પણ દેખાડામાં આવ્યો, ત્યારે તે આ કેદીની હોંમતથી એકલો તો ખુશ થઈ ગયો કે તુરંતજ તેને છોડી મેલવાનો હુકમ કર્યો.

સરજતની સાંકળ

વાને

મોત અને માફી

(એક ખારસી સંસારી ગાલુ વાર્તા)

લખનાર—‘રશીદ’

મકરણુ ૭ મું.

શીરીન પોતાને બંગલે પાછી ફરી તે વખતે છેક દસ વાગી ગયા હતા. નરીમાનની ગાડીમાંથી ઉતરી તે દોલમાં આરતે આરતે દાખલ થઇ કે તેણીની નજર જમશેદજીની પાછડી અને લાકડીપર પડી કે તેણીનું હૃદય એક ખુશીનો ઉછાળો મારી મોઢમાં આવ્યું ‘શું ત્યારે’ તેણીએ વિચાર્યું કે ‘તેણીએ લખેલાં છેલ્લાં કામગીરી એટલી બધી અસર તેવજીપર થવા પામી હતી કે તેવજી એટલે છેટે આવવાની આદતી ઉતાવળ કાઢી હતી?’

તેણી તેવજીને શોધતી આગળ વધી તે વખતે તેણીના મહેરાપર રતાશ પ્રગટી રહી હતી અને તેણીની ખાતી ધડક ધડક થતી હતી.

તેવજીને તેણીએ પોતાના ઓરડામાં ઉમેલા ભેથા અને ત્યાં તેણી ઝડપથી ગઇ. તેણીની તરફ તેવજીની ખીડ હતી એટલે તેવજી તેણીને જોઇ રાકવા નહીં.

“જમશેદજી!” તે બોલી અને તેવજી આગળ એ હાથ પોહોળા કરી દોડી.

તેવજી એક ખતી આગળ ઉભા હતા અને તેવજીના હાથમાં એક કાગળ ઉઘાડું પકડેલું હતું.

તેણીનો અવાજ સાંભળી તે ઘણી ગંભીરપદ્ધતી થી અને તેના મહેરાજ જોતાં તેણીના દોસ કામ ઉડી ગયા.

તેના મહેરા ઉત્તરો વાપ જોવા દતો, તેના એળા લાલ અને તેનાં કપાળને ચીલેલાં કકોર હતો,

અને તેને જોતાં જ શીરીનનાં હાંમ ગગડી જ ગયાં અને તેણીએ તેને મળવા પોહોળા કીધેલા હાથ તેણીની ખાલુમાં પાછા પડી ગયા.

તેણી કોઇ બોલવાનો ગઇ પણ તેણીની જગ્યાએ અંદર ખેંચાઇ જતી હોય તેમ તેણીને લાગ્યું, અને પોતાના વરને ધાટી મહેરા જોઇ તે ધંપ થઇ ત્યાં જ ઉભી.

આખરે તે બોલ્યો અને તે બંનેની ગંભીર સુપકાઠી પર તેણીને મનસે જાણે જમાનો વીતી ગયા હોય તેમ તેણીને લાગ્યું.

“તારી સાથે સલાહ કરી તુંને પાછી મારે પડ્યે થેવા હું ઘરે આવ્યો અને—અને મને આપ મળ્યું.”

ફિરોજનું પેલું કમખખત કાગળ તે બતાવી બોલ્યો.

તે કાગળ તેણીની નજરે પડતાં જ તેણીના મહેરા ઉપર ગભરાટ છાઇ આવ્યો જે તેના ખાવિંદે પાપની બીલીકે તરિકે માની લીધા.

“એ શું છે?” તેણીએ પુછ્યું.

“એ શું છે?” જમશેદે પાછો સવાલ કીધો અને તેણીની આગળ જઇ તેણીને ખાલુમાંથી જોડતી પકડી “તું મને પુછે છે એ શું છે? તું જાણુની જ નથી કે એ શું છે? આહ! તું જાણે છે કે જે આદમી સારી આગળ સદવારે આવી હસડડતું છું” અને સમજાવી ગીધો તેની તરફનું આપ કાગળ છે.” એમ બોલી તેણે તે કમખખત કમખખત કમખખત અવાજ

લાને તેણે પકડેલી તેણીની બાલુમાંથી આંચકા મારી દુર ફેંકી દીધી અને જો તેણીએ આંચકા ખાતાં પાસેના પવનને પકડી લીધો ન હોતો તો તે આંચકા સમૃત તે જમીનપર પહોંચાઈ પડતો.

“હું હમણાં પાછો આવ્યો તે તુંને સમજાવીને સમાધાન કરવા નહીં, પણ જોને હું મારી લુલ્લ હમણાં આવ્યો ધી સુધી સમજતો હતો તેને માટે તારી માથી માંગવા હું આવ્યો, પણ હું મુખજ કેની કે એક જુદાને હાથે હું વેચાયો! હું અહીં આવ્યો ને આવ્ય કાગળને તારી રાહ જોતું પરેશુ મેં જોયું અને તે લઈને મેં વાંચ્યું ન હોતે તો હું ખરેખર જ ક્યાતે નમો જન્મે બાહ્ય યુક્તિબાળેના હાથપર વેચાતો” તે હવે તેની આગળ ધસી આવી તેને હાથ પકડી બોલી—

“જમશેદા! જમશેદજી! તમે ધણી લખકર લુલ્લ કરોજ! મને એ કાગલતો જોવા દેવા!”

“નહીં” તેણીને વળી પાછી ખસાડી નાંખી તે બોલ્યો “નહીં એ કાગળ મારા વડીલોને રાખવા આવું તેટલાં તે હું મારી પાસેજ રાખજ; તું તું એમ ધારેજ કે તુંને તે ફાડી નાંખવા આવું?”

“તેની ઉપર સરનામું મારું છે, તો તેની ઉપર હક્કથી મારો છે.”

“જ્યાં સુધી તારા વર તરીકે હું છેડું, ત્યાં સુધી તો નહીંજ.”

“વારું ત્યારે એમાં આવું તે તું લખ્યુંજ તે મને જણાવો.”

“નહીં!”

જાહે એકમેક સામે ટગર ટગર જોતાં ઉભાં.

“શીરીત” આખરે જમશેદજી બોલ્યા “તે” અને પેલા નાપકે મારી ઉપર આવ્યો કેવા સિતમ બુઝવોજ તેની તુંને ખબર છે? હું જે એવાં ધણક બીજાઓમાં જોઈને હરતો અને તેઓને ધિક્કારતો તેની ઉપરજ આવ્યો તમે લોકોએ ગુમરી? તું એમ ના સમજતી કે આજે હું ખુશીથી હમ્મજ, નહીં, આજે મને તારા કરતાં વધારે દુઃખ થાયજ. આપણા પાસીઓમાં એવા ધણક કારગરો છે; તેઓમાંના કેટલાક તો પર-

જોવાઓ છે અને કેટલાક કુંવારા છે. જે પરજોવાઓ છે તે લોકોની કુંવારી છોડીઓ સાથે એવા નાચ નાચેજ અને જોઓ કુંવારાઓ છે તેઓ લોકોની પરજોવી બેરીઓને આડે રસ્તે ઉતારેજ, પણ હું નહીં માનતો હતો કે આ છેલ્લા કહેલા કારગરોમાંનો એક મારાં સુખી ઘેરમાં ભરાજ મારાં પોતાનાજ સુખી સંસારનું આવ્ય રીતે સત્યાનાશ વાગશે. એમતો આવ્ય બાજુ તરફ દીર્ઘસોજ ધરાવનારાંઓએ મને સલાહ આપી કે એમાં કોરટ દરવારે ચઢીને ફાળેતી થું કામ કરોજ? તમે લોક સલાહ સંપન્ન થી જુદાં કાંઈ નહીં રહેતાં? પણ નહીં. એવાં ધણકા હું નજરે જોતો અને સાંકળતો ત્યારે ધિક્કારથી હસીને વિચારમાં પડતો કે એ બધી તરફ દાર મદાર નહીં કરતાં તેને ઉંઘાડી પાડી તેમાં સડોવાવલાંઓને તેઓને ફેરેજ પુગાડવાં જોઈયે. અને હવે જ્યારે એ કાંઠાંચી મારી ઉપરજ વીડીજ તો હું એ ઉપર દાર મદાર કરી ઠાંકણું વાળું? નહીં એમતો તે સંસારના શત્રુઓને ફાળીવું પાવ, એટલુંજ નહીં પણ મારું જો સાતતું હોય તો આપણા આવ્ય ફેર અને એવા બીજા બધા કેસો. બધે બારણું નહીં પણ ઉંઘાડેજ બારણું ચલાવવાના હુકમ ફરમાઈ. એવાઓને સોસાયટીમાંથી હટાડી કરી આખરેજ કુટુંબોમાં પગ પેસારો કરતાં અટકાવવા જોઈયે, પણ; આપણમાં સોસાયટીજ ક્યાં બળીજ? આપણામાં તો તેવા એક જવાન અંદરથી મેળો હોય, પાપી હોય, બદ હોય, ભુલે હોય, પણ જ્યાં સુધી તે ખુશસરત હોય, એસ્ટી હોય, ગમ્મર હોય, જવાન હોય, અને મોઢાંની ફેંકફેંક તેને મોઢે હોય તો તેવાને માટે દરેક ઘેરનાં બારણાં ઉંઘાડાં—

ગમે ત્યારે આવો—ગમે ત્યારે જવો! લોકોમાં આજે—

“પણ મેં ને ફિરોજે એટલું તે તું કીધુંજ જમશેદજી?”

“આથ કાગળ જો!” પાછું તેણે તે કાગળ તેણીને બતાવ્યું.

“જે લોકો ફિરોજે એ કાગળમાં કાંઈ એવું લખ્યું હોય કે જે તમને મારીથી કાવલપુર્વક છુટા થવા માટેનો વાજબી હક્ક બોલે, તો હું કેહુંજ કે તેમાં લખેલું બધુંજ જુલું હોવું જોઈયે, અને તેને માટે તમે

શીરોજ પર જે શીટકાર નાખ્યા તે થોડા છે. પણ શીરોજ એમ લખે તે વાત માનવાની હું સાફ ના પાડું છું.”

“ત્યારે તુને તારા તે દોરત ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે ની? તો મને કહેવા દે, એ કમઅફ્રક ઓરત, કે એ કામળ તારા પોતાના પરપણા ખાવંદની નજરે પડવા માટે લખાયું નથી, અને તેથી તે નીચની આપાક લાગણીને તેણે તેમાં ધણી છુટથી દોડતી છોડી છે.”

આ અપમાન તે અખળાથી નહીં સહન થઈ શકાયું અને તે અપમાન સાંભળી તેનાં હાડેહાડ ધુન્ધ્યાં. તે હાલ એટલી બધી હિરકાર્થ ગઈ હતી કે તેણીના નાકની શીકરાં ઉડતાં હતાં, તેણીની છાતી એક બેરેથી ચાલતી ધમધમી માફક ઉઠ બેસ થતી હતી અને તેણીની અખિમાં અંગાર ચમકતો હોય તેમ દેખાઈ હતું.

હવે તેણીના વર સાથનો તેણીના છેલ્લા મેલાપ અને તે વખતે તે કેવા ધાટડા પુરતાર થયો હતો, તે સ્મરણ તેણીને યાદ આવી ગયું, અને તેણીને મયક્ષા તે અનુભવને આધારે તેણીએ બેઠેલી વીધું કે તેની સાથે સ્પર્શ કરી અને એક પથરની લાદી સાથે માર્યું શોધ્યું એ બરાબર હતું, અને તેને તાજે થતા તેણીનાં સ્વપ્નને હવે સાફ ના પાડી.

અને તેની સામે ઉભેલા મઈને ટગર ટગર બેતી તે અખળા એક રાંછી જેવા ઠડોરાળી ત્યારે ઉરકરપથી હાલતમાં ઉભી હતી ત્યારે જે ખુબસુરતીથી તે દીપી રહી હતી તે ખુબસુરતી એવી હતી કે ધરીબર મોત પોતેથી જો તે વખતે તેણીના જાનને પોતાને હથેલે લેવા આવ્યું હતે તો તે જાન ધરાવનાર ઓરતની ખુબસુરતી બેઠ તે ત્યાંથી પાછું ફરતે!

બસ, તેણી પોતાનાં મનમાં એક અડકમ ઠેકાટ કરીને પોતાની તેમજ આગળ ગઈ અને પોતાના હાથમાંના પંખો એક ઝટકે લાંછ તેની તરફ જોઈને તે બોલી—

“જુલો, ત્યારે આપ પંખો પોતાની મેળે આપે ચશે ત્યારેજ મારું આવે તમે લાંછને જુદા કાપિયું દોલ પાછું બેઠાડને એક આંગી થશે. આવે તમને હાથે મારાં કંઈ સુઝ પડે, પણ યાદ રાખજે કે એક

વખત એવો આવશે કે ત્યારે સાચી વાત શું છે તે તમે જાણશો અને તેને ખરી તરીકે ત્યારે તમે માનશો ત્યારેજ સમજશો કે તમે મને નાહકની બદનામ કરી મારાં લખતું સત્યાનાશ લખ્યું છે, પણ એ બધું તમે ત્યારે સમજશો ત્યારે મારી માથીને માટે ધણુંજ અસુર મયલું હોસે એમ ખાતરી રાખજે. મારાં નાથકાં કુલ બચ્ચાને ખાતરથી તે વખતે તમને મારા પરપણા ખાઈને તરીકે હું કણ્ઠ નહીં રાખસ અને આપણે છુટાં પડ્યે તે અગાઉ સમજ લેવો કે હાં શીરોજશા પટેલ કરતાં તમે આજે મારી નજરમાં વધુ હેઠાણમાં ઉતરી પડ્યા છેવે; જોવા તમારું સુઝાયું કરો અને મારી વિરૂધ્ધતા તમારા મુકદ્દમામાં હું બચાવ કરવાની ઉભી રહેવાની નથી, કેમકે તમારા જેવાની સામે તેમ હિંમત રહેતું એ હું મારા દરજ્જાથી હલકું સમજું છું; બસ વધારે મારે કાંઈજ કહેવું નથી, માટે હવે અંહીથી તમે જશો? તમારી હાજરી હવે મને અકારી અલ્પ-ગમતી થઈ પડી છે.”

ધરીબર તેણીનું આ બોલવું સાંભળી જમશેદબી દંગ થઈ ગયો. તે હવે શું બોલે? શીરીને તેવજીને બોલવા માટે જગ્યાજ ક્યાં રાખી હતી? એક ઓરત જનાં હાથમાં પાપ હોય તે એમ એટલું બધું બોલે? તેવજી વિચાર્યું: પણ વળી પાછું તેવજી પકડેલું પેલું કમઅખત કામળ યાદ આવ્યું અને તેવજી ધાણું કે શીરીનના તે બધા દાંગ હતા. “કીક છે” તેવજી બોલ્યા “જેમ તારી મરજ; હું હમણાં પાંછે ‘કોનાટ’ માં બહુજ અને સહવારની મારીમાં મુંઝાપ જવસ ને ‘તાજ માહલ’ માં ઉતરસ મને કાંઈ લખતું મુકતું હોય તો મારા લખીલને લખજે”

“નહીં, મારે કાંઈજ લખવાનું નથી.”

એટલું સાંભળી જમશેદજી તે ઓરડા છોડી ચાલતા થયા અને થોડેક વારે તેણે બંગલામાંની નીચળી ચાલ્યા.

ત્યારે એ રીતે શીરોજ શીરીનાં મનની શાંતી કરવા જે કામળ લખ્યું હતું તેણે તો ઉમટું તેણીના સત્યાનાસની ઉપર સેવડતું સીલ માર્યું હતું. અને ત્યારથી તે બે ધણી ધણીશાંતી વચ્ચે એ અટપટ ઉભી

યથ ત્યારથી તે છેક આજે શીરીનને તેણીને એકાંત-વાસ હવે ખટકવા લાગ્યો હતો, અને બાકીની છ'ઠગી હવે-તેણીને નામોશીબરી તનહાઇમાંજ સુખરવી પડશે એ નિચારથી તેણીનાં આંગમાં ઠંડીનું એક લખત્રણ લરાઇ આવ્યું.

શીરોજનાં તે કાગળમાં શું હતું તે જો તેણી બાંધુને, તે વળી મુંબાઇ જઈ બધું સમાધાન કરી આવ્યો હતો તે વાતથી તેણી વાકેફ હતે, તો જમ-શોદણ સાથે કેમ કામ લેવું અને શું તકરાર કરવી તેની તેણીને સમજ પડતે; પણ ના જમશોદણએ તેણીને તે કાગળ વાંચવા દીધું કે ના તેણીને તેવણે શીરોજની સુધાકાત વિશે ખબર આપી, એટલે તેણીતો માત્ર એટલુંજ સમજ અફસોસ કરીને રહી કે જમશોદણથી તેણીને છુટી કરી પોતે તેણીને મેળવવાનો વાલીવાત ખ્યાલ હજી ઘાતર શીરોજે છોડ્યો નહીં હતો, અને બારવને જ્યારે તેણીએ બપેયું કે ઘાં શીરોજ લાંગા વખતને માટે મુંબાઇનો કીનારો છોડી ગયો હતો ત્યારે તે વિશે તેણીની ખાતરીજ યથ, તેણીએ મનસે નકકી માન્યું કે તેણીની સામેના કેસ પુરો યથ તેણી છુટી થાય ત્યાં સુધી તેણે બાહારજ રહેવાનું પસંદ કીધું એવું જોઇયે.

એ મુજબ પ્રિય વાંચનાર, સુધરવાપર આવેલી બાજી પાછી બગડી ગઇ હતી.

પ્રકરણ ૮ સુ.

ગયાં પ્રકરણમાં બનેલા બનાવપર એક વર્ષ પસાર થઇ ગયું, અને ઠાકટર શીરોજ પોતાની બટકની છ'ઠગી પુરી કરી એકવાર પાછો મુંબાઇમાં ફરતો હતો યથ ગયો હતો. એક વર્ષ અને તે એક વર્ષમાં 'શું' શું દુઃખદાયક બનાવો બન્યા હતા તેની તેને કાંઇજ ખબર પડી ન હતી. શેઠનાની શીરીનનાં કાંઈપી જુદા છેડા યથ સુધા હતા અને તે જોના હાથમાં એ આખેરીની નામોશીનો અટકાવ કરવાનું હતું તે મુંબાઈમાં બનતા એ બનાવનાં અચાનકણમાં ખુશાલ દુર દેશવર બટકતો ફર્યો હતો. હવે ત્યારે મુંબાઈ આવી તેને જ્યારે પહેલો નિચાર શીરીનનો થયો ત્યારે તેણેતો તેણીને

પોતાના બહાલા ખાઈદે જમશોદણ અને બહારી બેની તેહેમીનાં સુખમાં દીવસો સુખરતીજ ધારી.

મુંબાઈ આવી પોતાને બંગલે ફરીકામ થતાં સાંજે તે પોતાનાં માનીતાં ધામ પારસી છમખાનામાં થયો. બાહાર બોરકામાં કશી ધમયકરી હંગેશની માફક ન જણાતાં જમણી તરફના એક બોરકામાં તેણે ડાકા-બ્યું તો ત્યાં સાત આઠ મેગ્ગરો સાથે સુખજી વળી. કાંઈ વાતચીતમાં રોકાયલા તેણે જોયા, અને હરતે મોટે પોતાની પીકેપ ઉતારી બંધાને સામડી 'ગાડે' કરતો તે તેણે વચ્ચે જઇ ઉભો.

“એ એમ કાંય? હું બુનમુન હોયું તેમ મને બધા રીકાઇ કાંય?” તે જાલ્યો. “કાંઈ તો જરા મને ‘વેલ કમ’ કરો.”

“અરે! એ તો આપણો ડા. શીરોજ” એમ બોલી માણેક વાગ્યાએ તેને રોકકેન્ડ કરતા પેડેના હાથ લંબાવ્યો.

“કેકુ. માણેક, કેમ છે? હજી રીકા વધશે કે? જમશોદ, મેહેરાં સડ કેમ છે?”

“વોટસ અપ, ફેસાડ? એ આજે બધા મારી ગમ કાંય બોધા કરો? કાંઈયે મારાં મોંઘાપર મેસ બેસ લગાડીછ કે? ચીમોરની વાજા કલખનો વા અહીં છમખાનામાં તો નથી ઉડી આવ્યો?” એમ બોલી શીરોજે રમાલે પોતાનું મોઢું નુંછી રમાલ-સાદ નેઠું પોતેજ હર્યો.

“ઠાકટર સારેખ, વાત એમ છે કે જે એક કટોકટ વખતે તમારી હાજરી ધણીજ જરૂરી તેજ વખતે તમે સત્રેકા તીન પાઠે કરી જવા કેડે પોખારા માપી ગયા તે તમારી આલ તમારા આપ કેન્ડોને જરા રચી નથી.” હોમી ભાષા જે એક સારી વરાસે વણે ઉધરતો. સોલીસીટર હતો તેણે વાત છેડનાની ચરઆત કીધી.

“કટોકટ વખત-મારી હાજરી? એમ રીવજી સારી-શું કાંઈ માનીતા ક્રીકટરની ક્રીકટ કારકિર્દીની સીવર લુભીરી હતી કે દુન્યાની મુસાફરીએ ક્રીકટ-રોને લઇ જવાનું ફડ ઉરકાવવાનું હતું તેની મીટીંગ હતી? કાંઈ કાંઈ બરાબર બોલે તો માલમ પડે નથી?”

“ત્યારે શું તુંને કાંઈજ ખબર નથી?” ધન કાલસા દવાલે પોતાની માજરી આંખો શીરોજ પડે-
 સના મ્હેરાગમ ટાકિલી રાખી તેને પુછયું.

“આન માણ વડં એન્ડ એનર, મને કાંઈજ ખબર નથી, મને અતરેનું કાંઈ પેપરજ નહીં મળતું હતું, ધન ફેક્ટ હું તે મેળવવા માંગતોતોજ નહીં, કેમકે ચોક્કસ મુદત સુધી મારે મુખાધને બોળા બાળી મુક-
 વાનું હતું.”

“ત્યારે તુંને પેલા છુટા છેડાની કાંઈજ ખબર નથી?” માણેક વાછાએ તેને પુછયું.

“છુટા છેડા? પેલા છુટા છેડા એટલે કયા છુટા છેડા?” ફિરાળે ખરેખરજ અજબ યધને પુછયું અને તેની એ પ્રમાણીક અજબગીને માત્ર ઢોંગ સમજી એક ઉજબજ મેમ્બર જેને શીરોજને નામની ટાલક હશે તે જાણે કાકર શીરોજનાં એ અજસુપણુ વિશે સકમંદ હોય તેમ હસી પડ્યો.

“એ શું છે મને કેહોતો ખરા, મને કાંઈજ એ ખુદા, મને ખરું નહીંતો—”

“સખર, સખર, તું મકરા ના. આછસે ડાન્ડ ખી કુદસ” એમ બોલી માણેક વાછાએ શીરોજની આ લાગણી, જારી હાલત જોઈ ત્યાં કેટલાક હસી મસ્કેરી કરનારાઓને ડોળા કકાગ્યા “હીયર, બોય, પીક વન પેગ બાન્ડી એન્ડ સોડા—શીરોજ તું જરા બેસ, હું તુંને બધી વાત કેહુછ, પણ તે પહેલાં જરા મેં બાન્ડી સોડા મંગાવ્યોજ તે લઇ લે”

“નહી મને પ્હેલાં કહે, માણેક કે શું જમશેદજી શેઠનાએ—”

“હા, ખરી વાત છે, શીરોજ, શેઠના વિરધ એકના અને કાંડ પતેવવાલો મુકદમો, તથા મહીનાની વાત ઉપર નીકળ્યો અને ડીકી એનસોલ્યુટ થઈ.”

“તથા મહીના થયા! મ્રેટ હેવન્સ!” અને આ છેલ્લા શખરો કાંડ શીરોજ એવી તો દુઃખદાયક હવે પુઝારી ઉઠ્યો કે ધડીભર તેની આસપાસ એકઠા મળે-
 લાઓખી, ગમગીન અને ગંભીર બની ગયા.

પેલા ઉજબજ મેમ્બર જે પહેલે શીરોજની અજબ-
 ખીતે માત્ર એક ઢોંગ માની હસી પડ્યો હતો તે હજુમે-

ત્યાંથી વડી ગયો અને તુરત બાર આગળ જઇ બાંધ
 જે બાન્ડી સોડા લાવતો હતો તેના હાથમાંથી તે પોતે લઇ શીરોજ આગળ દોડી આપ્યો.

“લેવો કાકર, જરા આપ લઇ લેવો કે તમુને કાંઈ સુઝ પડે.”

શીરોજેથી તે લેવાની જરૂર જોઇ અને તેતર હાથમાંથી તે તમ્બજર લઇ એક ટાંચે તે પી ગયો અને તમ્બજર બાળુની એક તેજસપરજ મુકયું.

“કાંઈ ઘણીજ ગંભીર ભુલ યધ હોતી જોઇયે, કેમકે મુસાફરીએ ઉપડયા અગાઉ જમશેદજીને મળીને મેં બધો ખુલાસો કર્યો હતો અને તે તેવણુ સાચો માની પોતાની બેરી સાથે સલાહ કરવા મારીજ સાથે મુખાધથી પુને આપા હતા! અરરર, બીચારી નીરદોશ છાકરીની છાંદગી કુજ મળી ગેઇ! હવે?”

તેના સાંમજનારાઓની તેની તરફ દીક્સોજીતો બેંચાઇ પણ તે વાત કાંઈ તેઓના માન્યામાં ન આવી. કાંય? આગળ જણાશે.

“ઘણી ઉમનોજ એવીડન્સ તો એક કામગીરી પડી જે કાગળ તમે મીસીસ શેઠના ઉપર ભુલ મહીનામાં લખ્યું હોસે ને તે કાગળ કેલ સંજોગે જમશેદજીના હાથમાં ગયું હોસે. અનખત હતો પેપરને આધારે કેકુજ. જો તે કાગળ તમેજ લખ્યું હોય તો મીસીસ શેઠના પોતાના આજના છુટકારા માટે તેનેજ આજારી હોવી જોઇયે.” માણેક વાછાએ ખુલાસો કર્યો, અને ત્યારેજ શીરોજને અફસોસ કરવાનું બન્યું કે તે કાગળ જે તેજી-
 તાં રરે ચી ભુને એટલે તેના ઉપડયાની એક દીવસ આગળ લખેયું તે કદાચ જમશેદજીના હાથમાં જવાયી જમશેદજી, જેવણુ ખારડને એટલે રડ ચી ભુને શીરીનતે મગરા જનાર હતા તેવણુ તે કાગળ વાંચી પોતાનો વિચાર ફેરવી તેજ રાતે ત્યાં ગયા હશે અને ખબર રડુચ કકર થઈ ગયું હશે!

“અરરર, ક્યાંનું ક્યાં તેજી તે કામજ લખ્યું!” હવે તેજી મનસે વિચાર્યું “બીચારી શીરીનતે આડી એક રાતની કંગાળપતમાંથી બચાવવાની તેની તમ્બજીજે તો તેજીને સલાની છાંદગી સુનીતી કંગાળપતમાં નાંખી-

હતી! હવે કરવું કેમ? શીરીનતું હવે શું થયું હશે? અને તેને પોતાને માટે તે બીચારી શું ધારતી હશે?

“માણેક” તે માણેક વાજા તરફ જોઈને બોલ્યા તો જો કે પોતે જે કહેવતો હતો તે ત્યાં બેઠા મહેલા બધાઓને કહી સંભળાવવાની તેની મતલબ હતી “તે કાગળમાં એવું કાંઈજ નહીં હતું; જમખાનાં જેવાં એક કુલંજરથી મંદાનમાં મીસીસ શેઠનાને લગતી કાંઈબી ચુનોચેરા કરવી જો કે વાજાની નથી, તોપણ, હું હવે રૂબાસદ લેઉં તે આગઉ મારે એટલો તો ખુલાસો કરવાની મારી ફરજ છે કે મીસીસ શેઠના તમામ નિરુદ્ધા છે, એમ હું તુને અને બધાઓને મારી પ્રમાણીક ખાતરી આપું છું. તમે જો માનો થા ન માનો પણ એ ખાતરી હું મારા મરદમ માયજના કસમથી તમોને આપું છું. જો, હું જાણુ તે કે મારા આટલા ખુલાસા પછીની જમશેદજી પોતાની પરજીતર સામે પ્રોત્સાહન થનાર છે તો હું કદીબી સુબાઈથી બાહાર કેડે જતોજ નહીં”

એટલું બોલી બીજી થોડી વણી વાત કરી ગાં
ત્યાંથી ચાલતો ફર્યો.

પ્રકરણ ૯ મું.

એ બધું શું થય ગયું?

ડા. ફિરાજ જમખાનામાંથી નીકળી પોતાને જંગલે મીથો ખરો પજુ તે કશી જુમરમાં ન હતો; અરે જુમર શું બળાઈ? તેનું મગજજ દેકાજી ન હતું. તેનાં મગજમાં આગના સોળા ઉડી તેનું લેણું જુજાવું હોય તેમ તેને લાગ્યું. શીરીનના છુટા છેડા થઇ ચુક્યા હતા, ત્યારે તે દાલ કયાં હતો અને દાલ તે શું કરતી હશે તેના વિચારે તેને દેવાને બનાવી ચુક્યો. નહીં તેને બેહેલા કાકા સાથે વાત કરવા ગમી કે ના તેને જમરા ગમ્યું. જગલાના હોલમાંજ તે એમનો એમ ડગલા ફેંટા સાથેજ માથે હાથ દેઇ કપાલનો મીલ્લો ચઢાવીને બેઠો.

હજી તો રાતના સાડાસાત આંક થયા હતા અને દાલ તેણે કરવુંબી શું, જવુંબી કયાં, અને શીરીનનો ખેતો મેળવવાની કેમ?

હવે તે ખ્યાનમાં તે ખ્યાનમાં ‘લાઇમ્સ’ લઈને બેઠો, પણ તેનું ખ્યાન લાગેબી કેમ? તે બાળુએ ફેંક્યું અને હાથમાં જામે લીધું અને તેથી એમ તેમ ફેરવી બાળુએ મુકવા જતો હતો તેટલાં તેની નજર

“સુરીદે શક.”

(એક નાટક)

વહેમાયલા બરધારની કાંઠાંણી.

એ મથાંગાં ઉપર પડી અને ચોંટાને તે બાળુ: વાંચવા તેણે ‘જાગે’ પાછું પોતાની નજર સામે ધર્યું. તે મીં કાલસજી ખટાઉના બાળીના સુરીદેશક નાટકનો રીજ્યુ હતો અને તે તેણે આખો વાંચ્યો. તેણે તે પાછો વાંચ્યો અને તેને લાગ્યું કે આખો નાટક જાણે થોડાક ફેરફાર સાથે શીરીન અને જમશેદજીની જીવતી જાગતી કાંઠાંણી ઉપરથીજ લીધો હતો! તે રીજ્યુપરથી તેણે જાણ્યું કે તે પહેલાં આજે રોજ થનાર હતો અને તેણે તે જોવાનો ફેરાવ કીધો અને જમવાનું કંઠાંણી છુકાવાચક ખાદ્ય લઈ તૈયાર થઇ તે તે નાટક જોવા નીકળ્યો અને કોટની ગેંઠી નાટકશાળા જ્યાં તે નાટક તે રાત્રે રજી થનાર હતો ત્યાં તે ગયો અને આરંભેટ્ટા કરતાં ગેંઠરી તેને વધુ સગવડ ભરી લાગવાથી ત્યાંની દીકરી લઈ ગેંઠરીની આગલી દારમાં તે ગોઠવાયો. નાટક એકતો દોઢનો માનીતો એટલે તેને નાટકની તે રાત્રે ગેંઠરી અને તેથી વળી આગળી દારની દીકરી મહેબી શાની? પણ આજ કાલ નાટકવાલાઓ બાહારના મવાલીઓને દીકરીએ આગમજથી વેચી નાંખી પરવાડી જવાતું જે શીખ્યક છે તેના ડાં શીરજો લાલ લીધો હતો, જો કે તેમ કરતાં તેને તે દીકરીનાં ખર્ચ દામ કરતાં બેવડું બદલ લગભગ અઢી ગણું દામ આપવું પડ્યું હતું!

એ નાટકવાળા સાહેબો અને તેની આવા ફતેહ મંદ નેરવર પ્લે રજી કરનારા માણેકા એમ કાંઈ કરતા હશે? શું નાટક જોવા આવનાર શાખીનોમાં એવું દેખાડવા કે દાહાડાઓ આગમજથી દીકરી ખપી ગઇ છે? પણ ત્યારે એવા-લોકો પંદર વખત જોય તો ન ધરાય તેવા-નાટકનાં સંબંધમાં અમો ધારયે છીએ કે નાટકનાં માણેક સાહેબોની એ અધિરાજ

કોઈકની છે, કેમ કે જો તેઓ નાટક જોનાર શોખીનો આરોગી ગમેતો કાંઈક વધુ હાથે ટીકીયો વેચાતો ચુકે તો અમો ધરીમરગી માનતા નથી કે તેઓને કશી પીતના અવકાશ પડે. હશે, જેવી તેઓની મરજી કેમ કે હાથ આપણે કાંઈ તે સાહેબોને બોધ દેવા નથી બેઠા.

ડા. ફિરોજે ત્યાં ગોઠવાય એરચેટ્રામાં નજર ફેંકી તો તેણે તેની ખરેખર ધણીજ અત્યુચી વચ્ચે જમશેદજી શેઠનાને એક સીટ ઉપર ગોઠવાયલા જોવા અને ખરેખર જમશેદજી શેઠના જેવો એક ગંભીર આદમી 'મુશીદે રાક' જેવા નામીયા નાટકને એક સીટની પેટ્ટીએ આપવા આવે તેમાં અજાણ થવા જેવું હતું. જો નહીંજ, પણ જ્યારે શીરોજી જાણ્યો હશે કે એના અને એથીથી સરસ ઇચ્છે કંઈપનીના નાટકો તેની સાથે યાત્રા પોતાની પરણેનર સાથે જોવા આવવાની જમશેદજીએ કોઈ દીવસની કાળજી જતારી ન હતી ત્યારે હાથમાં તેમને એક ઉરદુ નાટકમાં ગોઠવાયલા જોઈ શીરોજીને જો અચરતો લાગી હોય તો તેમાં તે વાજનીજ હતો.

"કદાચ એથી" ડા. ફિરોજે વિચારું "મારી આકૃષ્ટ જામેમાં રીઝુ વાંચીને તો નહીં આપો હોય?" હોજખી અને નહીં બી હોય-પણ જમશેદજી ત્યાં બેઠા હતા અને તે નાટકમાં જે જનતું હતું તે ઘણું ધ્યાનથી જોતા હતા એ ખરું હતું.

પણ જ્યારે શીરોજી જોયું-અને તે જમશેદજીની દીવસાય ઘણું ધ્યાનથી જોતો બેઠો હતો-કે જમશેદજી પેલી દાસી જે તે વખતે મરદુમ અમર નાવક થતો હતો તેની વહેમી બાદશાહ સાથેની તકશાર-જે ખરેખર એ આખા નાટકમાં એક 'માસ્તર પીસ' છે તે-રોજ નરક ટીંગાઈ તણાઈ ખેંચાઈને 'તણાંજ' ધ્યાનથી જોતો હતો ત્યારે તેની ખાતરીજ યદ કે જમશેદજી તે નાટક રૂકત એક નાટક તરીકેજ જોવા નહીં પણ તેને પોતા ઉપર વીરિથી કંઈશી સાથે કેટલેક દરજ્જે સરખા સહીમાં મળતો આવતો જણીનેજ ત્યાં આપ્યો હોવો જોઈએ અને વળી વધુ ખાતરી તે વિશેની વેને ત્યારેજ થઈ કે તે તકશારવાદી સીન પુરો યતંજ પાવડી કંઈને જમશેદજી ત્યાંની ઉડી ગયો અને તેની પછીના સીનમાં

તે દેખાવોજ નહીં હતો. હવે પાછું તેનું ધ્યાન સામે ચાલતા નાટક ઉપરથી ખસી ગયું અને વાલીજ બાજુપર તેણે પોતાનું બેજું પોતું માંડ્યું.

"શું તે બીચારીનેથી કોઈમાં આવવાની પડી હશે કે?" તેણે મનસે સવાલ પુછ્યો. "અને તેણીને આવવાની ફરજજ પડી હોય અને તે બી જે ત્યાં ભર કોઈમાં ચારીજ હશે તો તે વખતે તેણી શું હાથત યદ હોતી જોઈએ તેનો વિચાર કરતાં કંપારી છુટી અને તેજ વખતે તે નાટકમાં તે બેઠોમા ભરથાતરી તેણીનાં નિરદોષપણાની ખાતરી કરી તેને પેની તરફ પાછો ખેંચવાની જે તે અજાણ્યે યુક્તિ રચી હતી અને તેથી જે તે બેઠોમાયે બાદશાહ અને તે વીણુડી પડેલી રાણી પાછાં એક થયાં હતાં તે સીન તેની સામે રજુ થયો અને તેણે મનસે સવાલ પુછ્યો કે શીરીનને જમશેદજી શું હજીથી એક ન યદ રાકે? નહીંજ યદ રાકે, કેમકે તે બંનેની છંદગીમાં બનેલા સંજોગો તથા તે બાદશાહ અને તેની રાણીની છંદગીમાં બનવા થયલા સંજોગો ઘણે દરજ્જે લુહા હતા. મુખ્ય વાતતો એજ હતી કે આખેર તે બાદશાહ પસતાયો હતો અને પોતાની રાણીને મરજી પામેલી સમજી તે હવેરાખતરો બની ગયો હતો અને તેથીજ તે રાણી અને તેની કુશળ દિલસોજ દાસીને તે પુતલાવાલા સીનમાં રજુ થતું. ચોક્કું ગોઠવવાનું રહેલ યદ હતું! ત્યારે જમશેદને તો કશો પસતાવો હતોજ નહીં! તે કાંઈ પોતાની કમનસીબ પરણેનરને મળવાને તત્તજ કરતો ટવળતો હતો નહીં? એટલે તેઓને સજાહ કરાવવાનો અને તે કરાવવાનું કોઈ માથે લેવ તો તે કામ પાર ઉઠાવવાનો ખયાલ ઘણો દુરદુરજ હતો, એમ તેને લાગ્યું.

પણ, હા એ વાતતો તેના ખ્યાલમાં ચારીજ નહીં કે જમશેદ આજે નાટક જોવા આવ્યો હતો! કોઈ દાહડો કોઈ નાટકમાં નહીં ને આજે તે એક ઉરદુ નાટકમાં આવ્યો હતો, તે નાટક તેણે ઘણુંજ ધ્યાનથી જોયો હતો, અને વળી પેલી દાસીની બાદશાહ સાથેની તકશાર પછીના સીનથી જે તે ઉડી ગયો હતો તે ત્યાં પાછો ફટકોજ નહીં હતો, ત્યારે શું તે સીનથી

તેની ઉપર કાંઈક અસર થઈ હતી? જો તેમ હોય તો તારા ધાંચે કાંઈ કટોક મારે તો શું? તેની અસર તેવણ પર નહીં થાય? થાય, પણ કઈ રીતે? શું તદખીરથી?

નાટક પુરો થયો, લોક બધું ધરોધર નાટકશાળામાંથી નીકળવા લાગ્યું અને તેઓ સાથે ડાંગ દિરોજ બી નીકળ્યો અને લાગલો પોતાને બંગલે ગયો.

બંગલે જતાંજ બેહેલા કાકા જે બીચારો પોતાના જવાન શેઠની વાત જોતો વરંડામાંજ એક બાંક પર કાને રૂમાલ બાંધી બાંક ઉપર બંને પગો વાળી તેમને પોતાના જોડે હાથેના કબજામાં ટેકવી લીંતે અહીંગીને બોલે હતો તે પોતાના શેઠને ગાડીમાંથી ઉતરી બંગલામાં આવતો જોઈ ચોંકીને ઉભો થયો.

“બેહેલા કાકા, તમને મેં સત્તર વખત ના કહ્યું કે તમે મારે વાસ્તે જંગો ના; હું આખી રાત નહીં આવતે તો તમે બેસી રહેતે કે? પછી તમે મરવા પડશો તો તમારું કોણ કરશે? જાવો મુઠ જાવો ને જુવો સહવારે વળી વીરતીરમાં પડીને ઉઠતા ના, કાંઈ નહીં આરતે રહીને ઉઠો સમજોજ કે? વાંચું! તે કયાં સુધીનું? શેઠની શીખામણ બાંધા સુધી કે?”

બેહેલા કાકા વાંચું કરીને ત્યાંથી વિદાય થયા “કે તેની પછવાડે દરદીને ટીકતો તેનો શેઠ ઉભોજ રહ્યો.

“મા ખુદા, એ છુટો જો આજે નહીં હતે તો મારું શું થતે? બીચારો કેવો લલો છે! લડાં માણુ સને કેટલુંક કે હવે ચોટુંક આપું તે લઇને ઇચ્છાપોર ગમડી રહેા, તો કેહેજે ‘હેઠ ઉત્તો ઢીજ મરવાનો’ વળી ઉલ્લુ જોવો છે કે મહીને મહીને પગારળી યાદ દેવાડીને લેતો નથી ને વળી સખાવતે બાહાદુર જોવો થવા જાય છે કે મારે કામે ખરચેલા પૈસાની પાઠા માંગી લેવાની કતવાર નથી કરતો! હોય એ ખુદા પાસે એવીજ લેલાઈ અને ભોળાઈ વખાવી લાયો હોસે તેને આપણે શું કરશું?”

બેહેલા કાકાનો ખરેખર ઘણેજ જીવ ડાંગ દિરોજ પર હતો. બેહેલા કાકાના બાપ ડાંગ શીરોજનાં મમાઈ મમાવાને ત્યાં નોકર હતા અને બેહેલા કાકાની લગભગ ત્યાંજ ઉછરીને મોટા થયા હતા, અને જ્યારે ડાંગ શીરોજનાં માથ શીરોજના બાપને ત્યાં પરણી આવ્યાં

ત્યારે જાણે બેહેલા કાકાને પોતાની સાથે રીતમાં લઈ આવ્યાં હતાં અને ત્યારથી બેહેલા કાકાએ શીરોજનાં મમાઈ મમાવાને ત્યાંની ઇમાનદારી અને જાનકેશાની શીરોજનાં બાપને ત્યાં ત્રાન્સફર કરીધી હતી; અને તેમાં વળી શીરોજનાં માતા ગુજર્યા પછી તો શીરોજને તેણે તન મન અને જાન અર્પણ કરીધાં તે એટલે સુધી કે તેનાં માથજની દેવાતીમંતો તે લલો માણુષ જરા તરાખી બાહાર નીકળતો હતો, તેની એક વિધવા બેહેલ જે એકલી બીચારી મજગામ મર્યાનની સ્થેલીપર રહેલી હતી તેનેથી બાંક દાહાડે પંદર દાહાડે મળવા જતો પણ પોતાની શોકાણીનાં મરણ પછી તો તેણે કેટ જવા આવવાનુંજી હોડ્યું અને પોતાની તે એક પુરી બેહેલનેથી આવારનીવાર કરી મુકી હતી.

તે બીચારી તેને કાંઈવાર મળવા આવતી હતી કેમકે લાઇની લાગણી બેહેલ ઉપર ગમે તેવી હોય તે છતાં લાઇ ઉપર બેહેલનાં હેતની વાત જોરજ છે, અને જ્યારે મળવા આવે ત્યારે તે બીચારી પરીચારો કરતી કે,

“બેહેલમંથ, બેહેલ મરેજ કે જીવેજ તે જોવાતો કાંઈ દાહારે આવો! અમસો બેહેલ એક દાહાડે મરી જશે ને લોકા લોક નાંખી આવશે પણ અખઇ રહી લાઇને તેની ખચરખો નહીં પરવાની!”

“તુને કાંઈ થવાનું નથી, કુમળી, તુને મળવા આવું તો થાય મારા પોદાને કાણુ પર મુકીને આવું?” એમ બેહેલા કાકા તેને સાદુ પરખાવી દેતા.

ક્યાં છે આજે તે બેહેલા કાકાઓ? ખરેખર પગેપગ અટવાતા બાંધ અતલર આયાઓ અને દેશ દુગાંઓની ધુમ ચકરીમાં તે બીચારાઓની જાત ગોયા આજે નાજુદ અર્ધ ગઇ છે.

ડાંગ દિરોજ બેહેલા કાકા સાથે હમાજેર કરીને પોતાના જોરડામાં ગયો તેણે કપડાં કાટ્યાં અને ઢોળવા પર પડ્યો પણ તેને ઉંધ આવી કે?

અરે આજે ઉપરાસાપરી બનાવો એટલા જનવા હતા કે ઢોળવાપર સુનાજ તેને નીચંતે ઉંધ આવી એમ ધારણું તે તેને ગોયા દેવાં સુહુનો જાહેર કરવા જરાજર હતું.

નાટકમાંથી ઘરે આવતાંજ તેણે વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે શીરીનને લોકની નજરમાં કેમ નિરોપ્ય જાહેર કરવી તેના તેણે કાંઈ તોર શોધી કાઢ્યો અને તે વિચાર અમલમાં મુકવા તે ઢોળયા પરથી હલાંગ મારી ઉઠ્યો અને એક પડીયેર ઉપર પડ્યો.

શીરીનનું 'શુ' ચયુ' હતું અને તે હાલ ક્યાં હતી, કેમ હતી, એ સંવાદો બેહલા કાકાને પુછવાનું તેને ધણું મન ચયુ', પણ તે વિચારજ તેને ગમ્યો નહીં. જીમ-ખાનાંમાંથી તે સાંજે શીરીનની બાજુમાં જે ચાનાળીની ચથ હતી તે તેને ગમી ન હતી પણ તેમાં તેના ઈલાજ ન હતો.

શું કુદરત છે કે શીરીન બે શીરીન છુટી થાય તો તેને પોતાની કરવાને તત્પર હતો, પણ આજે ત્યારે તે છુટી થઈ ચુકી હતી ત્યારે તેને હુંડી કાઢી પોતાનો તે વિચાર અમલમાં મુકવાનું તેને તો લાનજ આવ્યું ન હોતું. બસ આજે જે વિચાર તેને ઘેરતો હતો તે એજ હતો કે તેને તેણીનાં નામને શ્રાવેલા કલંકમાંથી મોકળી કેમ કરવી?

હવેજ તેને ત્યારે જીમખાનાંની વાત યાદ આવી ત્યારેજ તેને પોતાની ઉપર કહેર છુટ્યો કે નકાચું શીરીનપર તે નહેરત કાગળ તેણે લખ્યું હતું. બીચારીએ આટલી રાતનો માદા અગાધ દુઃખમાં કાઢી હતી અને હવે એક રાત વધુમાં શું ખાટું મોટું થઈ જવતું હતું કે તેણે ઉતાવળ કરી તે કાગળ ચીતરી કાઢ્યું હતું. જીમખાનાંમાંજ માણેક વાછાએ કહેલું તેને યાદ આવ્યું કે 'લણી ઉમનીંગ એરીડ-સતો એક કાગળની પડી, જે કાગળ તમે મીસીસ જૈકના ઉપર લખ્યું હશે અને તે કાગળ કોઈ સંજોગે જમશેદજીના હાથમાં ગયું હોય' અને હવે તેને સમજ પડી કે કાગળ શીરીનને બંગલે તેણે મોકળયું તે વખતે શીરીન ત્યાં ન હશે અને તેટલાં જમશેદજી સહવારે પોતાને બંગલે જવાનો પોતાનો વિચાર ફેરવી તેજ રાત્રે ગયા હશે અને તે કાગળ તેવણના હાથમાં આવ્યું હશે! એમ બે હોય તો તે કાગળમાંની બાજુ વિશે શીરીનનો માહિતગાર દર્શન નહીં અને તેમ બે હશે તો તે કાગળમાં શું હતું અને તે પોતે પુના અને પછી મુંબાઈ એકાદક

કાંઈ છાડી ગયો હતો તેનીથી શીરીનને ખચરજ ન હશે, ત્યારે તે બીચારીએ તો એમજ ધાયું હશે કે તેની મતલબને ખાતર-તેણીના ખાવાંદથી તેણીને છુટી થયવી જોવાને ખાતરજ-તે અતરેથી દુરદરાજ ઉપડી ગયો હશે.

હવે તેને એકવાર ફરીથી જમશેદજીને મળવાની લાલચ થઈ અને તે બે કે કુળતો માણસ શીશુને વળગે તેવીજ માન કોશિશ તેને લાગી તે છતાં તે લાલચને એક પકડું બવહાઈ રૂપ આપવાનો તેણે ઠંડાવ કર્યો. પણ તે ઠંડાવની સહવાર અગાઉ અમલમાં મુકી શકાય તેમ ન હતું અને તેટલા માટે તેણે સહવાર મુંઝી થોળવાનુંજ હતું.

જમશેદજીને મળ્યાથી બે મામલો ઠંડાણાંપર આવે તો શીરીન પાસ જઈ તેણીની માંરી માંગવાની તેની પહેલી ફરજ હતી એમ તે સમજ્યો.

હવે જમશેદજી આગળ તેણે કેમ જયુ', શું બાદાણે જયુ', અને શું વાત કરવી તેના તે લશ્કાજ ગંભીર વિચારમાં પડ્યો.

એક વર્ષ અગાઉ ત્યારે તે જમશેદજીને મળવા અને ખરી વાતનો ખુલાસો કરવા પુનેથી મુંબાઈ ગયો હતો ત્યારે તે વખતે શીરીને તેને આપેલી મુશ્કાલતો અને તે વખતની શીરીનની આલુછનો તેવણ આગળ તેણે કશોજ પ્રશ્નો કીધો નહીં હતો.

ખરું પુછો તો તેને તેટલી દદ સુધી પહેંચવાની કાંઈજ જરૂર પડી ન હતી, કેમકે તેને જે કહેવું હતું તે જમશેદજીને તેણે સાદી સરળ ભાષામાં કહી સંભળાવ્યું હતું અને તે સંધળું જમશેદજીએ તે ખરાં તરીકેજ માન્યું હતું. પેલું કમનસીમ ચોખ્ખે લખાયેલું કાગળ બે વચમાં નહીં આપું પડ્યું હતું તો સંધળું સમાધાનીથી પાર ઉતરતે એમ તેને હવે ખટકવા કીધું.

હવે ત્યારે તેણે એકવાર ફરીથી જમશેદજીને એ બાજુમાં મળવાનો વિચાર કીધો હતો તો તે એજ ઠંડાવ ઉપર આવ્યો કે હવે કાંઈમી વાત બાકી રાખવી નહીં; એ જરૂર પડે તો કેવી નીચ અને સ્વાર્થ મતલબને લીધે તેણે શીરીનવાલા કેસમાં બેડયા પ્રતિવાદી દાખલ કોર્ટમાં હાજર થવાનું તેણે માંડી વાળ્યું હતું.

તેથી જમશેદજીને હવે આપ કટોકટ વખતે કહી દેવાનો તેણે ટેરાવ કીધો.

પણ, વારં, જમશેદજી જો એ બધું છતાં તેની વાત માનવાને સાફ ના પાડે તો? તેને વળી વિચાર આવ્યો, અને એ સવાલનો તેનાં અંતઃકરણે જવાબ વાળ્યો કે તેની વાત જમશેદજીએ ના પાડવાનો સંભવ ધણો હતો.

ત્યારે તેમ થાય તો તેની પોતાની વાતના ટેકામાં રજુ કરવાની તેની પાસે સાબેતી શું હતી? કાંઈ જ નહીં, માત્ર તેનો સુખન અને શીરીનનો ભોગ.

એક જીવ સંતોસદના મામલાને તેને ઠંકણે પાછો લાવવાની એક ધનશાનમાં શકતી નથી એવી ખાતરી મળતાં જોડેસો તેનો જીવ ટવળે તેટલોજ ટવળાટ તેના જીવને હવે થયો.

તેમ જો થયું તો શીરીનથી જીવશેજી કેમ? તેનો પરણ્યો ખાવીક તેની કુચી તેહમી અને તેની ઇજત અને તેનાં માન વગર તેની જીંદગીના ખાકીના દાહાડા શીરીન ક્યાં જીવતરે જીવીને પુરા કરશે? પોતાની આખી જીંદગીમાં શીરોજ એકજ અને આપ પહેલીજ વખત ખુશી થયો કે આ બધું કાંઈતું કટેસર થયેલું મિલવાને અને સાંભળવાને આજે તેનાં મા દૈવાત ન હતાં.

પ્રકરણ ૧૦ સું.

ખબરદાર! પરતાયે!!

ખારબને અખાર-સાડા અખારને સુમારે ડાંગ શીરોજ, રોડનાના જમશેદજીને મળવા તેવજીની કોટની આશીસમાં ગયો.

જ્યાં તેવજીની આશીસ હતી તે મકાનના માળ ઉપર પહોંચતાં તેવજીને તેના આવ્યાની ખબર આપવાને ન થોખતાં તે લાગણો તેવજીના ખાનગી ઓરડામાં ગયો અને ત્યાં જમશેદજીને એક રોલ તોપ ડેસ્ક આગળ બેસી કાંઈ લખતા જોઈ તેને જીવ આવ્યો.

તે તે ઓરડામાં દાખલ થતાંજ તેણે તેલું ખારબ બંધ કરી અંદરથી પોતેજ સાંકળ દીધી કે અંદર કાંઈ આવી તે વાત કરતો હોય ત્યારે તેઓને ઠીસતી કરે નહીં.

“નહીં, બેસી રહેા” તેને જિતાંજ લવાનો ચીદેશ ચઢાવી જમશેદજી ઉઠવા જતા હતા પણ તેવજીને તેમ કરતાં અટકાવી શીરોજ બોલ્યો “મને લાન મારી બાહાર કાઢવાના ધરાણથી તમે હમચું ઉઠતા જતા હતા નહીં? કદાચ તમારી તરફના તેવા આવકારને લાપક હું હોઉં ખી કેમકે મેંજ પેલું મુરખાઈ ભરેલું અમાચું કાગળ લખ્યું હતું. તે કાગળ લખવાની, જમશેદજી, મારી કાંઈથી છુટી મતતંબ હતી નહીં. હવે આજે મારે જે થોડુંક વધારે કહેવાતું છે તે તમારે સાંભળવું જ પડશે; પછી મારાં કહેવાપર તમારે અમમ્મ કરવો કે નહીં તે તમારું કામ છે, અને ત્યાર પછી તમારે ગમેતો મને લાત મારીને ઉમે દાદરેથી ગમણી દેજો.”

શીરોજને તેનાં આ લાપાણુનો કાંઈથી જવાબ આપ્યા વગર જમશેદજીએ પોતાની વેરદનાં ગમચંમાંથી પોતાતું ધડમાલ કાઢી તેની સામે મુક્યું.

“તમુને ધણું તો હું દશ મીનીટ સ્પેર કરી શકું તેટલાં તમારે જે કહેવું હોય તે કહી દેજો ને. લાત મારવાના વારે પોતે ઉલ્લેસ સવાલનો મારો જવાબ એટલોજ છે કે તમને હાથ લગાડવો તો શું પણ એક મીપ્પા વડેથી તમારાં આંખને અડકવામાં હું નજીસાત સમજું છું.”

“એમ? ત્યારે તમારો એ વિચારતો ફેરાખજ નહીં જમશેદજી કે? આગળનો—”

“બસ, વધારે વાત નહીં, તમારે જે કહેવું હોય તે કહી દેજો.”

“ઠીક છે, ત્યારે શરૂઆતમાંજ મને કહેવા દેજો કે જમશેદજી તમે એક નિરદોષ અપકાતું નખ્યોદ વાળ્યું છું.”

“અં પછી?”

“આજે વર્ષની વાત ઉપર તમારા ‘ડાઇવેલ્સ સ્ટ’ ની આમમ્મ તમને પુનેથી મુંખાઈ આવી હું મળ્યો હતો તે તમને યાદ છે?”

“હા, ને પુનેનાં રેશનના રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં તમે મોંગાચેંગા ચઢ સન્નામતી લીધી હતી અને પેલી કંળાને માળા વાસી કરીતા બોલ્યા હતા તેથી મને યાદ છે.”

“જમશેદજી, ખરેખર હું આજે ગંભીર વાત કરવા આવેલો તમારા તાણા તપલા—”

“આહ-હા-હા, મેં તમને તાણા તપલા શું માયો? ઉલ્ટું તમે તે વખતે ભુકા સોગંદ ખાધને જે મને ઠગી ગીયા હતા તેની મેં તમને યાદ આપી, એટલું જ કે ની?”

“નહીં, જમશેદજી, તે સોગંદ ભુકા નહીં હતો, પણ, જે બધું કહેવાની મારી ફરજ હતી તે બધું મેં તમને તે વખતે કહ્યું નહીં હતું; મેં જેટલું તમને સોગંદપર કહ્યું હતું તે તમે બધું માન્યું એટલે વધુ કહેવાની મેં તે વખતે જરૂર નહીં જોઈ હતી.”

અને પછી ડાઁ દિશાએ જમશેદજી આગળ શીરીને તેને આપેલી મુલાકાત અને તે વખતે તેણીએ કીધેલી આભુજની બધી વાત કહી અને તે બધી જમશેદજીએ તેની સામે બેસી ધીરે મને સાંજળી.

“ત્યારે, તમે આજે મને એમ કહેવા આવ્યાછો કે મેં (અને પોતાની પરજીવનને તેમ નામે નહીં પણ માત્ર ‘પેલી’ના તુચ્છકાર ભરેલા એકલબધી જમશેદજીને બોલતાં સાંજળી શીરીજની છારીના પાટમાં બેઠાં) તદ્દન નિરોધ છે અને તમે-તમે-એટલે ડાઁ દિશાજીના બમનજી પટેલ કપારે હું તેની સાથે છુટા છોડા મેળવું કે પોતે તેની સાથે પરજી બધ તેની કાગને ડાબે વાર જોતા બેઠા હતા? ત્યારે તેથીજ તેજ નીચ મતલબથી તમે તમારા બચાવ રજુ નહીં કરનાર હતા કે?”

“હા, અને તેથીજ શીરીન મેં કહ્યું તેમ મારે બંજલે આવી હતી. મેં તેણીનું નહીંજ માન્યું અને તે ઘણી દુઃખી થઈને મારે ત્યાંથી પાછી ફરી હતી, અને ત્યાર પછી મને તે વાતનો પસ્તાવો થતાં હું તમને મળવા પુનેથી મુંબાઈ આવ્યો હતો, કેમકે મેં ‘જેયું’ કે જે અબલા તને અર્ને મને પાક તેની તરફ જેમ હું વર્ત્યો હતો તેમ વર્તવામાં શીર્ફ હાંચકારપણું હતું.”

“ત્યારે એક વખતનો તમે જેને તમે નિરોધ અબંધા સમજોછ તેણીની ઉપર જગતી લ્યાનન નખાવવા તમે તૈયાર હતા, નહીં? એ સંસારના શત્રુ, તારી એક નીચ મતલબને ખાતર તું મારા પરજી-સંસાર શું નખખોદ વાળવા તૈયાર થયો અને તેં તે વાળ્યું?”

ઓ નાપેકાર! ગામમાં શું પરી સુરત છોકરીઓના ટોટા છે? તારા જેવા એટલે જેવો તુંને એક વખત હું પારતો હતો તેવા જવાનોને વરવાને અને તેઓને સંસાર સુખી કરવાને આજે આપણી જાતમાં કેટલી પુતમના ચાંદ જેવી છોકરીઓ તૈયાર છે તેની તુંને ખબર નથી? આહ! અફસોસ છે કે પારસીઓમાં કાષ્ટ રેનહસ જેવો લડવૈયો લેખક નથી, નહીંતો “મોટા આંચરના ભરમે”નાં અર્થ સૂચક મથાળાં હેઠળ તેને કેટલું બધું લખવાનો ખોરાક મળે!”

“જમશેદ, તું-અરે-તમે જે બોલો તે સાંજળાને તૈયાર છેલ્લે બલકે એથીજી લાખ ઘણું સખત તમે બોલો તે નીચી મુડીએ બધું સાંજળાની આજે મારી ગોપા ફરજ છે. તે વખતે હું હેમક હતો ધડપત હતો દેવાને હતો કહો કે પાંખી હતો, આજે હું તે નથી.”

હાં જમશેદ યમક દેતા તેમજ આગળની પોતાની બેઠક પરથી ઉઠીને ઉભા થયા અને ડાઁ દિશાજીની સામે તેને ડોળા ધુરકતા ઉભા.

“અય છનશાન, તારી વાતનો એક ખોલ એક અક્ષરજી હું નથી માનતો; જા, નીકળ અહીંથી ઉઠા!” એટલું બોલી તેજી તેને પોતાના કાપા હાથની આંગળીએ ખારણું બતાવ્યું.

ડાઁ શીરીજની ઉઠીને ઉભો થયો પણ તેની સામે નરમીથીજ જોતો તે ઉભો.

“ત્યારે તમે મેં કહેલી વાત નથી માનતા?”

“એક ખોલ નહીં-એક અક્ષર નહીં!”
આ સાંજળી ડાઁ શીરીજને એક લખણું લરાણ આવ્યું.

“જમશેદ, એક વખત એવો હતો કે મારો એક બોલ તારે મનસે વકીલને ત્યાં થયલાં એક કર્મનામાં જોવા હતો.”

“હા, તેમ હતું, પણ તે વખત આજે નથી; તેમ હતું કેમકે તે વખતે તું મારા જીવનો મારા જાનનો સોજતો હતો; જો મારી કલગ નથી, નથી હું કાષ્ટ સાથે એટલો બેળાતો તે છતાં જેની દોસ્તીમાં હું આખી દુન્યા-સમજતો હતો તે તુંજ હતો; તુંને સાચીને મારાં દૈયાની પાસે મારી બોધમાં રાખ્યો તો તું ‘મારે

લગનની મોતેખરી.

લખનાર :—મી. મીનાચેહર માણેજી માદન.

(પાને ૩૦૩ થી ચાલુ.)

ઘોડે નીકળેલ જ્યારે કેદખાનામાં પડ્યો હતો ત્યારે તેને છુટકારો તેની પરણેતરે ક્યાં હતો. તેણી મળવા જતી હોય તેમ ગઈ અને એકમેકના કપડાં બદલી તે બહાર પડ્યો, જ્યારે તેણી બહારની ત્યાંજ પડી રહી ! એથી પણ હૃદયભેદક દાખલો તો જાતીયસના બાબમાં બન્યો હતો. લોસતીનના ભયંકાર કિલ્લામાં તે ૨૦ મહિના કેદ રહ્યો હતો, તેની પરણેતર તેની સાથ કેદમાં રહી અને તેની ગમગીની દુર કરતી. તેણીને અઠવાડયામાં જો વાર ગામમાં જવાની છુટ મળતી કે તેણી ચોપડીઓ ખરીદી લાવતી. ચોપડીઓ એટલી બધી વધી પડી કે તે માટે એક મોટી પેટી બનાવવાની ગરજ પડી. શરૂઆતમાં પોહરાગીરોએ તેને તપાસવા માંડી અને ચોપડીઓ બધી બીજી વેળા જોવાની તકલીફ ન લીધી. તેણીએ તુરત પોતાના ખાવંદને નસાડી લઇ જવાનો વિચાર કર્યો, અને ચોપડીઓને બદલે પોતાના ખાવંદને બેસાડી કિલ્લામાંથી બહાર પડી. ફરવાળના પોહરાગીરોએ જ્યારે તેને જોયો તો એક કે તેઓને ભારી માલમ પડી, ત્યારે તેઓએ મનકમાં કહ્યું “એ કંઈ પેસો કિલ્લાનો રહેનારોતો નથી ?” (પાને તેણીને ભર ચાર) ત્યારે તેણીએ હસીને ઉત્તરયું, “તદારે એતો તેની ચોપડીઓ છે.” પેટી સહીસલામત કિલ્લાની બહાર નીકળી અને તે સાથે તે જોડતનો કીમતી ખજાનો—ભરથાર,—પણ છુટકારો પામ્યો અને ત્યાંથી તેઓ નાશી ગયાં.

દુઃખ અને સંકટ એ પરણેલી જીવનની કસોટી છે, તેઓ એક જોડાની ખરી ખુખી અને ખરચત

ખુલ્લી કરવા ઉપરાંત તેઓને એકએકની વધુ નજદીક લઇ આવે છે. ઘણીવાર એક જોડાના સુખનો આધાર તમામ તેઓ ઉપરજ રહે છે; તેઓ એકબીજાને સહાય થાય છે અને દિવાસો મેળવે છે. જ્યારે હીન્સની પરણેતર મરણ પામી ત્યારેજ તેને માલમ પડ્યું કે તેને કેવી મોટી ખોટ ગઇ હતી. તેઓ બેઉએ મહોતાજમંદી અને કંગાલત હાથમાં હાથ ભેગવી અનુભવી હતી; અને તેણીના મરણ પછી તે ખાવંદને મોટામાં મોટું દુઃખ એજ હતું કે જ્યારે સુખ તેઓને શોધવું આવ્યું કે તેણી મરણ પામી હતી. જ્યારે તેણી મરણ પામી ત્યારે દુઃખ અને વિચારોથી ઉભાતી છાતીએ તે ભરથારે ઉચ્ચાર્યું :—“અરસાસ, મને જે ખોટ ગઇ છે તેમાંથી તેણીની મહોત્તતો હું બાકીજ રાખશ કે જેવી મહોત્ત કદાચજ કેંઇની હશે; જેણીથીજ હું સા કરતાં સુખી આદમી હો, તેણીએ કદી મારેથી સુખ અનુભવ્યું નથી છતાં અરે ! તેણીએ કેવા ખુશમીજથી સઘળું દુઃખ સેહવ્યું હતું. મારાં દરેક દુઃખમાં તેણી કેવી મને દિલસોજ દેખાડતી. અરે, જ્યારે હમારાં દુઃખથી હમો સાથે રડતાં ત્યારે તે અસલ દુઃખમાં પણ મારાં જીવરમાં શું લાગણી ઉત્પન્ન થતી હતી તેનો ખ્યાલ કેણુ આપશે ?”

એક મરદ પોતાની લાયકોતે જોરતનો પ્યાર પોતા તરફ જોએ છે તેમ તેણી પોતાના ખુશમીજથી તેને સંતોષ આપે છે. તે હરરના દાખલા ઉપરથી માલમ પડે છે. તેઓએ એકએકને પહેલવહેલ્લાં એક લાખા-જમા જોયાં હતાં, તે પરણેતર લખે છે :—“હું એક

ફરેસ્તાનોજ અવાજ સમજી; અને તે આત્મિક શબ્દો હતા જે તે ઉચ્ચારતો હતો; સાંજના હું તેને મળી અને મેં મારો ઉપકાર દરશાઓ તે વખતથી હમારા આત્મા એક હતા." પોતાના પરણવાનો હેવાલ લખનાં તેણી કહે છે:—“એક સુંદર સાંજની ધીમી અને મધુર રેલનીમાં હમો પરણ્યાં. હમો એક જગર અને એક આત્મા ધરાવતાં હતાં.” તે લગ્નના પોતે આમ લખે છે:—“મારી પરણેતર મારો દિલ્લસો, અને સુખ છે હમો હમારા દરેક વિચારમાં વટિક એક છિયે.”

જ્યાં ખરી મહોબત હોય છે ત્યાં મગરૂરી શીરખારી કે હું પછું હોતું નથી. અને “શીત”ના દાખલામાં તેમ નોંધાયેલું છે. તે બીચારો અતીધણી તમદસ્ત હતો જ્યારે તેની પરણેતર માસેતોજન હતી; પરણવા અગાઉ જ્યારે તેને બીજો ગામ જવું પડ્યું ત્યારે તેની પરણેતરે તેની તમદસ્તીનો ખ્યાલ કરી, નાણાની રકમ એકર કીધી. પહેલ્લી બારીમાં તેણે અપમાન લીધું પણ વિચાર કરતાં તેણી ઉપર એક માયાકુલ પત્ર લખ્યો, અને તે નહીં કશું કરવાને મારી ચાડી. લાંબા અરસાની સખખત જેજગારી પછી તે પુરતું કમાઈ સુકેલે કે તેણી સાથે પરણવાને પોતાને લાયક સમજ્યો. તેણે લખ્યું, “હીયરેસ્ત, હવે હું મને પોતાને તને અપેલું કરું છું” અને તે મારી જીંદગીના સાથી તરીકે કયુલ કરવાને પસંદ કર્યું છે તે માટે હું હેરાનમંદ છું. . . . હું માનું છું કે હાં આ દુનિયામાં કેલપણ સુખની જગ્યા નથી—પણ આ મેહનતની દુનિયા છે, કે જ્યાં દરેક ખુશાલી આપણને વધુ મેહનત કરવા ઉશકેરે છે, હાથમાં હાથ લઈ આપણુ તે જગ્યા તરીકાર કરીશું અને એકમેકને બગ અને ઉત્તેજન આપીશું. જે બાદ આપણો જોડાયેલો આત્મા તે મહાન શાંત બુમી તરફ ઉડી જશે.” તેની પરણેલી જીંદગી બહુ સુખી હતી. તેની પરણેતર એક સાચી અને દાનાવ ઓરત પુરવાર થઈ છે. તેણે બેક તે જેણે ચાલેલી લગ્નમાં લાયક થયેલાંઓની, સારવારમાં રોગીમાં જ્યાં તેણી એક નેહસ્ત તાપના હુમલામાં પડેલા પડી મારે લાગી. તે પોતે પણ તેના હુમલાથી

છટક્યો નહીં જતાં લાંબે વખતે સાચો થયો. તે પછુ પોતાની પતિવ્રતા - પ્રિયનાં અકાળ મોતમાં તે પણ જવાનું હિમરે સ્વર્ગે સિધાર્યો.

એક બીજો અસાધારણ દાખલો વીધમ કાળેટનો છે. તે પોતે એક તુમાબી, સંગીન બેઅદમ અને પાછો હતો. એકલેગા ૨૧ વરસની હિમરે તે એક રસ્તા ઉપરથી પસાર થતો હતો કે એક ૧૩ વરસની કુમારીકા ઉપર તેની નજર પડી તે બોલી ઉઠ્યો, “તે છેકરી મારે લાયક છે.” જ્યારે તેણી અદરવાં કે કાળેટે બહારગામ જતાં તેણીને ૧૫૦ ગીની આપી જ્યો તેણી નોકરી કરતી છોડી દઈ આરામમાં રહી શકે. જ્યારે તે પાછો ફર્યો કે તે તેણીને મળવા ગયો. ત્યાર પછીના હેવાલ તે લખે છે, “વરસના માત્ર ૮૦ રૂપિયામાં તેણી એક કુટુંબમાં નોકરી કરતી હતી. અને તે માટે એક પણ શબ્દ બોલ્યા અગાઉ તેણી મારી તરફ આવી અને ૧૫૦ ગીની તેમની તેમ મારા હાથમાં મુખી.” તેણી આ કરકસર, મેકનર અને લકી ચાલચલણ ઉપરાંત તેણીનો અપાર પ્યાર તે જીતી ગયો. થોડુંકમાં તેણે પરણી એક થયાં. તે પોતે તેણીની વખાણ ગાવામાં કદી ઠાકતો નથી અને તેની જીંદગીની ધણીક ફેલેહો માટે તે તેણીનેજ ઉપકારી ગણે છે.

આપણે ઉપલી લીટીએ દરમ્યાન પરણેલી જીંદગીની ફરજો, મહોબત, ઉજોગ જોડે ગયા તેમજ બહુજા બેગ દાખલાઓ આપી આપણા બોલવાને ટેકો આપ્યો. ચારા છે જે આપણી કામના જવાન પરણેલાં જોડાંએ નકલ કરી પોતા પાછળ એક મહોબતવંતુ, કેળવણુ સદયજી અને નામના અને નેત્રીમાં નાજ કરતું કુટુંબ મેળી જાય! પણ આપણને આગળ વધવાનું છે. એક પરણેલી જીંદગી કેમ અને કેવી હોય તે આપણે જોડે ગયા એ દરોગસ્ત છે, પણ ત્યાંજ આપણું કામ ખતમ થતું નથી. અને તેથી આપણે જે છેલ્લાં વલુ કારણે દર્શાવ્યાં છે તે ચીલના “ધર”ની ઉપર આવી કાંઈ બોલવાની રમ લખ્યું.

332

કુપનની કોપીઓ!

યાને

અધીપતીએ લીધેલું વેર.

એક કુટુંબી વાર્તા.

લખનાર:—સોલન.

“ઝોરંગા અખખાર” નો એડીટર-દીનશાહ દમરી વીચારવંત અદાએ મથિ હાથ દઈ તેજલપર બેઠો હતો. તેઅવર તેની સામે “ઝોરંગા અખખાર” નું છ મહીનાના હિસાબનું સરવાલું પહેલું હતું; તેની સામેની ખુરશીપર તે પત્રનો માલેક મીઠો સાવક રપેતસર બેઠો હતો. દેખપ્રતી રીતે તેની (સાવકની) દાળ દાઝી ગયલી હતી, કાસલુ આ હિસાબનું સરવાલું નફાને બદલે રોટો દેખાડતું હતું.

“કેમ મીઠો દમરી, તમે આપ તપાસ્યું કે?” તે બોલ્યો, “હવે તમારો એ વીરો શું વીચાર છે?”

“ગેતો મારેથી બનતું કાંઈ” દીનશાહે બચાવમાં કહ્યું, “ધરાણી ધટતી ભાવ છે, તેમાં કાંઈ મારો વાંક નથી.”

“હું કંઈ જાતમારો વાંક કહાડવા આવ્યો નથી” સાવકે કહ્યું, “હું તમુને એટલુંજ કહેવા આવ્યો છું કે આવતા મહીનાની પહેલી તારીખથી—એટલે આવતા સોમવારથી આપ પેપર બંધ થશે, અને તમારી નોકરીની હવે વધુવાર જરૂર રહેશે નહીં. મારો પૈસો કંઈ દરામતો નથી આવ્યો કે ફેક્ટમાં હું એની. પછાડે ધસાયા કરે.”

દીનશાહને લગાર કચવાટ લાગ્યો. તે કાંઈ સખત બોક્ષિમાં તેનો જવાબ વાળવા જતો હતો, પણ પાછો અટકી ગયો.

“કીક છે” તે બોલ્યો, “તમે કેહોજ તેમ આવતી પહેલીએ પેપર બંધ થશે, આજથી બરાબર અફવાડ્યું છે, પણ મારી તો એવી પછી-ખાત્રી છે કે

આપણે જો બીજા છ મહીના પેપર વધુ ચલાવીશું તો આપણે કાવ્યા વગર રહીશું નહીં. બીજાં ચીઠકપાંચો કરતાં તો એકેક આપણું “ઝોરંગા અખખાર” ઘણું સરસ છે. આટલા છ મહીનામાં કંઈ એક નવુંસવું પેપર શ્રવે નહીં, એ તો પહેલે એમજ ખોટ આવે પણ મોટું વહેલે—”

“મારે વધુ વાર એ પેપર ચાલુ રાખવું નથી!” સાવકે કહ્યું, “તમે મારો દરાવ સાંભળ્યો છે. તમુને અને તમારા રટાફને પુરેપુરો પગાર મળશે. હું તો આજેજ બપોરની ગાડીમાં દેવલાલી જઈ છું. પણ તમારો અધી બદોખરત કરીને જઈશ. તમે એક જ દહાડા અગાઉ ઊધી પેપરમાં લખી દેજો કે સોમવાર તા. ૧ લીથી પેપર બંધ થશે.”

એટલું બોલી તેણે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

“હું એવું એની પર વેર લખશા!” દીનશાહ બોલ્યો.

દરરોજ સાંહજનાં તે ઘરે ત્રામમાં બેસી જતો હતો, અને રાખેતા મુજબ આજે પણ તે તેમજ ઘરે પાછો ફરતો હતો, તેટલાં માર્ગમાં વીજળીક પ્રદાહ બંધ થઈ જવાથી તેની ત્રામ એકાએક થંબ ચર્ધને અમેરીકા ઈન્ડિયા સીનેમા આગળ ઉભી રહી ગઈ.

ત્રામ ઉભી રહેવાથી દીનશાહે ખદાર ડોક્યું કહાડ્યું અને જોવા લાગ્યો તો સીનેમાની સામેની બીલડી પર તેની નજર ગઈ.

તે બીલડીની નીચેની દુકાનમાં ધામધુમ ચાલતી તેની નજરે પડી. દુકાનમાં કામદારો હારેદાર લાગી

ગયા હતા. કોઈ યુનો હેતુ તો કોઈ બારીબારણાં સાફ સુક કરતું નજરે પડતું હતું. આ દુકાનની કાચની એક મોટી બારીપર હવે દીનશાહની નજર પડી. તેપર એક મોટા પપરદા જેવા હરદે મહેર ખચર નીટકાવવામાં આવી હતી. દીનશાહે તે વાંચી અને તે વીચારમાં પડ્યો; તે નીચે મુજબ હતી :

આ દુકાનમાં આવતા સનીવારથી મેશર સપેન-સરની કું પોતાની એક સાખા બોલશે કે જ્યાં તરફવાર આમ બોરાકી તથા પરચુટણ સામાન મારકીટ બાવે વેચવામાં આવશે.

આ નોટીસની હેઠળ વળી એક બીજી નોટીસ નીચે મુજબ લખાડવામાં આવી હતી.

સપળી જતી આવવી ત્રામેા હમારી દુકાન આગળ હળી રહેશે.

દીનશાહ આ મહેર ખચરો વાંચી બહુજવા પ્રસીધો.

“વાહ સાવક કાકા કારેકાર દુકાને ઉધાડતા ફરેજ પોતાને ત્યાં ટંકશાળ ચલાવે છે તે છતાં આવું રસ એક ન્યુસપેપર વધુ વાર ચલાવવાને ના પાડેજ! શક ખોટાની આવી તો શું ચલુ? પેપર કંઈ એક મજ ખાલી નીકળેજ?”

આખરે તે ઘરે આવી પુગ્યો. પોતાના શેઠપર કેવી રીતે વેર લેતું તેનો વીચાર કરતો તે બીજાને ગયો. તેનો બરાબર ઘાટ ઘડવાની તેણે મનમાં યોજના રચી રાખી હતી.

બહારવણે તે સ્પેનસરની નવી દુકાને ગયો. ત્યાંને મેનેજર ધાંધળામાં હતો. નોકરો પર તે દમ કરીને હુકમો કર્યાં જતો હતો. દીનશાહ ત્યાં ગયો. પણ પેશા નહોતું ભેળુનો નહીં હોય તેમ ઉમેગા રહ્યો.

“માફ કરજો મીં ૫૪ તમે આંચ નવી દુકાનનાં મેનેજર છોએ કે?” દીનશાહે પુછ્યું.

“હા, હુંજ મેનેજર છું. કેમ કંઈ ફરમાસ?” બંણે શું એક મોટો વાધ મારતો હોય તેમ મેનેજર લગાર-દમામંથીજ પુછ્યું.

“હું મીં સાવકશાહ સ્પેનસર તરફથી આવ્યો છું,” દીનશાહે કહ્યું.

સાવક સ્પેનસરનું નામ સાંભળતાંજ પેશા મેનેજરની દીનશાહ તરફની વર્તણૂક તદ્દન બદલાઈ ગઈ તે હવે ચીગોપીગી થઈ ગયો.

“માફ કરજો, સાહેબ, હયાં એકબી ખુરશી નથી તેથી હું તમને ખુરશીપર બેસવાની બોલ કરી શકતો નથી. પણ તમે જો કંઈ હલકું નહીં ધારતા હોય તો આ બોક્ષપર બેસો.”

દીનશાહે એક ઉંચા બોક્ષપર પોતાની બેઠક લીધી. “તમને માલમ છેની કે મીં સ્પેનસરનું “મેરગા અખચાર” નામનું એક પત્ર છે?” દીનશાહે પુછ્યું.

“હા, હું જાણું.”

“હું તે પત્રનો અધિપતી છું” દીનશાહે કહ્યું.

“વાર તમારું નામ શું?”

“મેરવાનજી”

“મીં મેરવાનજી, વાત એમ છે કે આપ મીં સ્પેનસરનાં ન્યુસપેપરનું ટકું કાંઈ બરાબર ચાલતું નથી. હવે એવણે કાંઈ નવીજ યોજના ધરી છે અને તેથી વળી તમારી આપ-દુકાન સનીવારે ઉઘડેજ એટલે એવણે બેવડો લાગ મંળી ગયો છે. સનીવારે પેપરનો છેલ્લેજ દીવસ છે તે દહાડે એવણે એવો ઠરાવ કીધોજ કે ન્યુસપેપરનું હોજરું આપ તમારી નવી દુકાને ભરવું.”

મેરવાન લગાર ગભરાટમાં પડ્યો.

“મ-મને સ-સહમજ નહીં પડતી” તે બોલ્યો.

“હું લગાર ગોળ ગોળ ગોણું છું. ન્યુસપેપરનો ફેલાવો ઘણો થોડો છે, જેથી તેને આપ દુકાનમાંથી એવું કંઈ પીણું આપવું જોઈએ કે જેથી તે વધુ ટકાર થાય.”

“પણ-પણ એવાં પીણાં માટે અમારી પાસે લાઇસન્સ નથી.” મેરવાન ગમરાટથી બોલી ઉઠ્યો.

મેરવાનને તેના બોલનાથી જે ગમરાટ ઉપજ્યો તેથી દીનશાહે હસવું આવ્યું.

“મારે તમારી સાથે ખુલ્લા શબ્દોમાં વાત કરવી જોઈશે. લાઇસન્સ કંઈ જોઈતું નથી, હું તો એમ

કેહવા માંગતો હતો કે જેમ ન્યુસપેપરને કરામતો ટેકા નોંધ્યો છે તેમજ આય નવી દુકાનનેથી નોંધ્યોજ. આવતા સનીવારે “ઝોરંગા અખબાર”ની વધારે કોપી કઢાવવામાં આવશે; લગભગ બે હજાર કોપીઓ કઢાવીશું, દરેક કોપીની અંદર એક કુપન રાખવામાં આવશે તે કુપન આંધ્ર દુકાને લાવનારને એક રતલ ખાંડ ભેટ આપવામાં આવશે. જો દરેકે દરેક કુપન લાં લાવવામાં આવશે તો તમુંને એક રતલ ખાંડની બે હજાર પડીકાં તૈયાર રાખવાં પડશે. લેખકપર તમારી “ગીતી” છાપ છે તે મારજો. કેમ સમજાવ્યું પડેછકે?”

“હા, આવી રીતે મફત ખાંડથી અમુને વધારે જાહેરાત મળશે.”

“જરાબર છે.” દીનશાહ બોલ્યો. “ખરચ થોડો છે જ્યારે નફો ઘણો જાહેલો છે. આવતા વ્રેસપત અને શુક્રવારનાં ન્યુસપેપરમાં અમે લોકની છતાશા ઉશકેરાત જાહેર ખબર આપીશું કે ‘સનીવારનાં પેપરમાં આય જગ્યા બેઠેજો કાંઈ તમારાજ લાભનું મળશે.” એટલે કોપી પર છુટાછુટ પડશે, અને જેમ કોપી પર છુટાછુટ એટલે લાં દુકાનપર તેટલોજ દરોરો ને છુટાછુટ. જેથી તમુંને અને તમારાં મદદનીશોને ઘણી તકલીફ પડવાની. ઘણાંજો ચોડાંજો આંધ્ર એક રતલ ખાંડ લઈને જતાં રહેશે. ખરાબ લાગશે કરીને કંઈને કંઈની ખરીદી તો કરશેજ. જો કાંઈ નહીંજી ખરીદી કરે તો તમે લગાર ચેશતા કરીને પુછજો કે કેમ કાકા મફતની ખાંડ લઈને ચાલ્યા તે કંઈ બીજું ખરીદતાજી નહીં કે? એટલે જ્યારો ચકુનમનો મારેલો કંઈની ખરીદશે. છુટો ધારૂં છે કે તે દહાડે તમારું કામ ચોપડું વધી જશે.”

ખુશાલીને મારે મેરવાનની આંખો ચમકવા લાગી.

“ઘણીજ સરસ યોજના છે સાહેબ!” તે બોલ્યો, “મી. સ્પેનસરને મારી તરફથી સંધ્યારો આપજો કે હું મારેથી બનતું કરીશ. ખરેખર એવન ઘણુંજ આલાક બેલું ધરાવે છે!”

“બેચક!” એટલું બોલી દીનશાહે ત્યાંથી ચાલતી પડી.

“ઝોરંગા અખબાર” તો માલિક સાવક સ્પેન દેવકામીમાં હવા ઘોરતો હતો. હોટલની અગામી પાં બેઠો હતો; આજે શુક્રવાર હતો, તેના હાથમાં કાલનું બ્રેકવતારનું “ઝોરંગા અખબાર” હતું. પકડી તે વીચારમાં પડ્યો હતો.

“જસ બેજ દહાડા આય પેપરને રવા” તે પડ્યો. “નોંધ્યો એમાં દીનશાહે એ વીશે શું ખુલાશ કરીછ, કંઈ ગાખડું મર્યુંછ કે?”

એટલું બોલી તેણે પેપર બોલ્યું. એડીટર બેજ પર કાળા દરેકે નીચત્રી જાહેર ખબર પર ન ટુરતજ નજર ગઈ.

આ જગ્યા પર નજર રાખજો.
આવતી કાલે અને સનીવારે આજ જગ્યાપર તમારી નજર નજર નાખજો. તમારે મરિં એ ઘણીજ અગત્યની ખબર લાં પ્રગટ થશે. આ નવી ખબરથી મુંબઈમાં કોઈ દીવસ નહીં યથલી જો દોહો ચઈ રહેશે.

આ ખબર વાંચી સાવક પહેલાં તો અજાણ પડ્યો, તેણે તે ખબર બીજી વખત વાંચી, અને તેને તેમાં કાંઈ રમુજ માલમ પડી.

“આય દીનશાખી કોઈ જગ્યાએ હુશયાર લાગે તે બોલ્યો, “જોની લોકને સાચુત બતાવી દે કાલે યા સનીવારે, એ ખબર આપી આપીને શું અ કે સામવારથી અમારું પેપર બંધ થશે. અને તે જાણુવા સારું એણે લોકની છતાશા જાખરી ઉત સાખાણ, બે દહાડામાં પાંચેક હજાર કોપી ચાલુ જશે, ચાલુ એજી સારું. એટલી આપુને જોત એ સનીવારે સાવક શુક્રવારની “ઝોરંગા અખબાર”ની કોપી લઈને હોટલનાં વરંડા પર વાંચતો બેઠો આજેજી સનીવારે તેની નજરે ગઈ કાકા વાંચી ખબર પડી. “આજે સનીવારે” દીનશાખ તેમાંથી કઢાડી નાંખવામાં ચાલ્યા હતા, આડી જાહેર ખબર તેજ હતી. તેને શું ખબર હતી કે હ તે (શુક્રવારનું) ન્યુસ પાંચતો બેઠો હતો ત્યારે ઘડીએ તેની મુંબઈની દુકાનપર શું દરોરો પડતો

ગયા હતા. કોઈ યુનો દેતું તો કોઈ બારીબારણાં સાફ સુક કરતું નગરે પડતું હતું. આ દુકાનની કાચની એક મોટી બારીપર હવે દીનશાહની નજર પડી. તેપર એક મોટા પપરદા જેવા હરદે મહેર ખચર નીટકાવવામાં આવી હતી. દીનશાહે તે વાંચી અને તે વીચારમાં પડ્યો: તે નીચે મુજબ હતી :

આ દુકાનમાં આવતા સનીવારથી મેરાસ સપેન-સરની કું પોતાની એક શાખા બોક્ષો કે ન્યાં તરેદવાર ખાધ પોરાણી તથા પરચુટલુ સામાન મારજોટ બાવે વેચવામાં આવશે.

આ નોટીસની હેઠળ વળી એક બીજી નોટીસ નીચે મુજબ લગાડવામાં આવી હતી.

સપ્તમી જતી આવતી ત્રામે દમારી દુકાન આજળ કંથી રહેશે.

દીનશાહ આ મહેર ખચરો વાંચી બડબડા પ્રયોગ.

“વાદ સાવક કાકા હરેકાર દુકાનો ઉઘાડતા ફરેજ પોતાને ત્યાં ટંકશાળ ચકાવે છે તે છતાં આવું રસ એક ન્યુસપેપર વધુ વાર ચલાવવાને ના પાડેજ! ત્યાંક બોટખી આવી તો શું થયું? પેપર કંઈ એક નિમજ ખીસી નીકળેજ?”

આખરે તે ધરે આવી પુચો. પોતાના સહુપર કેરી રીતે વેર લેતું તેના વીચાર કરતો તે બીજાને ગયો. તેના બરાબર ઘાટ ઘડવાની તેણે મનમાં ચેતના રચી રાખી હતી.

બહારજે તે સ્પેનસરની નવી દુકાને ગયો. ત્યાંની મેનેજર ધાંધળમાંજ હતો. નોકરો પર તે દમ કઢીને દુકાની કંઈ જતો હતો. દીનશાહ ત્યાં ગયો પણ પેટા નંબે નંબુનો નર્દો દોષ તેમ ઉમોજ રહ્યો.

“માફ કરજો મીં પચ તમે આવે નવી દુકાનમાં મેનેજર હોજો કે?” દીનશાહે પુછ્યું.

“હા, દુન મેનેજર હેડ. કેમ કંઈ ફરમાસ?” નંબે શું એક મોટો વાધ મારતો દોષ તેમ મેનેજરે લગાર દમામથીજ પુછ્યું.

“હું મીં સાવકશાહ સ્પેનસર તરફથી આવ્યો છું,” દીનશાહે કહ્યું.

સાવક સ્પેનસરનું નામ સાંભળતાંજ પેલા મેનેજરની દીનશાહ તરફની વર્તણૂક તદન બદલતી ગઈ તે હવે ચીંચીપોગો થઈ ગયો.

“માફ કરજો, સાહેબ, હયાં એકબી ખુરશી નથી તેથી હું તમને ખુરશીપર બેસવાની બોક્ષ કરી રહ્યો નથી. પણ તમે જો કંઈ હલકું નર્દો ધારતા હોજ તો આ બોક્ષપર બેસો.”

દીનશાહે એક હયા બોક્ષપર પોતાની બેઠક લીધી. “તમને માત્રમ છેની કે મીં સ્પેનસરનું “મેરંગા અખગાર” નામનું એક પત્ર છે?” દીનશાહે પુછ્યું.

“હા, હું જાણુંછ.”

“હું તે પત્રનો અધિપતી હેડ” દીનશાહે કહ્યું.

“વારે તમારું નામ શું?”

“મેરવાનજી”

“મીં મેરવાનજી, વાત એમ છે કે આવ મીં સ્પેનસરનાં ન્યુસપેપરનું ટકુ કાંઈ બરાબર ચાલતું નથી. હવે એવજે કાંઈ નવીજ ચેતના ધરી છે અને તેથી વળી તમારી આવ.દુકાન સનીવારે ઉઘડેજ એટલે એવજીને બેવડો લાગ મળી ગયો છે. સનીવારે પેપરનો હેડલાઈ દીવસ છે તે દહાડે એવજે એવો દરાખ કીધોજ કે ન્યુસપેપરનું હોજરું આવ તમારી નવી દુકાને ભરવું.”

મેરવાન લગાર મહારાટમાં પડ્યો.

“મ-મને સ-સદમજ નહી પડતી” તે બોલ્યો.

“હું લગાર ગોળ ગોળ બોલું છું. ન્યુસપેપરનો ફેલાવો ધણો થોડો છે, જેથી તેને આવ દુકાનમાંથી એવું કંઈ ખીલું આવવું નેહળ કે જેથી તે વજ ટટાર થાય.”

“પચ-પચ એવાં ખીલું મારે અમારી પાસે લાઇસન્સ નથી.” મેરવાન મહારાટથી બોલી ઉઠ્યો.

મેરવાનને તેના બોલથી જો મમસટ ઉપળો તેથી દીનશાહે દસતું આવ્યું.

“મારે તમારી સાથે ખુલ્લા રાનદોમાં વાત કરવી નેહળી. લાઇસન્સ કંઈ નેહળું નથી, હું તો એમ

ફેલવા માંગતો હતો કે જેમ ન્યુસપેપરને કચોનો ટેકો નોંધ્યો છે તેમજ આપ નહીં દુકાનનેથી નોંધ્યોજ. આવતા સનીવારે “ઝોરંગા અખબાર”ની વધારે કોપી કઢાડવામાં આવશે; લગભગ બે હજાર કોપીઓ કઢાડીશું, દરેક કોપીની અંદર એક કુપન રાખવામાં આવશે તે કુપન આપ દુકાને લાવનારને એક રતલ ખાંડ એટ આવવામાં આવશે. જો દરેક દરેક કુપન લાં લાવવામાં આવશે તો તમને એક રતલ ખાંડનાં બે હજાર પડીકાં તૈયાર રાખવાં પડશે. લેખકપર તમારી “ગીતી” છાપ છે તે મારજો. કેમ સમજાવ્યું પડેછકે?”

“હા, આવી રીતે મફત ખાંડથી અમુને વધારે જાહેરાત મળશે.”

“ખરાબર છે.” દીનશાહ બોલ્યો. “ખરેખર થોડો છે જ્યારે નહીં ધણો બહોળો છે. આવતા બ્રેસપત અને શુકરવારનાં ન્યુસપેપરમાં અમે લોકની છતાશા ઉશકેરવા બહાર ખબર આપીશું કે ‘સનીવારનાં પેપરમાં આપ જગા બેઠે કાંઈ તમારાજ લાભલું મળશે.’” એટલે કોપી પર તુટાતુટ પડશે, અને જેમ કોપી પર તુટાતુટ એટલે લાં દુકાનપર તેટલોજ દરોરો ને લુટાલુટ. જેથી તમને અને તમારાં મદદનીશોને ઘણી તકલીફ પડવાની. ધણીજ થોડાંજ આપ એક રતલ ખાંડ લઈને જતાં રહેશે. ખરાબ લાગશે કરીને કંઈને કંઈથી ખરીદી તો કરશેજ. જો કાંઈ નહીં ખરીદી કરે તો તમે લગાર ચેશતા કરીને પુછજો કે કેમ કાકા મફતની ખાંડ લઈને ચાલ્યા તે કંઈ બીલું ખરીદતાથી નહીં કે? એટલે બચારો ચકુનમનો મારેલો કંઈથી ખરીદશે. હું તો ધારે છ કે તે દહાડે તમારું કામ ચોવડું વધી જશે.”

ખુશાલીને મારે મેરવાનની આંખો ચમકવા લાગી.

“ધણીજ સરસ થોજના છે સાહેબ!” તે બોલ્યો, “મી. સ્પેનસરને મારી તરફથી સંધવારો આપજો કે હું મારેથી બનતું કરીશ. ખરેખર એવન ધણુંજ ચાલ્યા બેલું ધરાવે છે!”

“બેશક!” એટલું બોલી દીનશાહે ત્યાંથી ચાલતી પડી.

“ઝોરંગા અખબાર” તો માલિક સાવક સ્પેન દેવલાલીમાં હવા ધોરતો હતો. હોટલની અગાસી પૂં બેઠો હતો; આજે શુકરવાર હતો, તેના હાથમાં કામતું બ્રેસપતવારનું “ઝોરંગા અખબાર” હતું પડી તે વીચારમાં પડ્યો હતો.

“બસ બેજ દહાડા આપ પેપરને રલા” તે પડ્યો. “નોંધ્યો એમાં દીનશાહે એ વીશે શું ખુલાશ કીધોજ, કંઈ ગામડું માર્યું કે?”

એટલું બોલી તેણે પેપર બોલ્યું. એટલે તે પેપર પર કાળા દરેક નીચલી બહાર ખબર પર તુરતજ નજર ગઈ.

આ જગ્યા પર તરતજ રાખજો.

આવતી કાલે અને સનીવારે આજ જગ્યા પર તમારી નજર નજર નાખજો. તમારે માટે એક ધણીજ અગાસી ખબર લાં પ્રગટ થશે. આ નવી ખબરથી મુખ્યમાં કોઈ દીવસ નહીં ચલવી નોં હોડો થઈ રહેશે.

આ ખબર વાંચી સાવક પહેલાં તો અમુન પડ્યો, તેણે તે ખબર બીજી વખત વાંચી, અને તેને તેમાં કાંઈ રમુજ માલમ પડી.

“આપ દીનશાખી કાંઈ જગ્યાએ દુશચાર લાગે તે બોલ્યો, “જોની લોકને સાચત જાનાવી કાં કાલે યા સનીવારે, એ ખબર આપી આપીને શું કે કે ચોમવારથી અમારું પેપર બંધ થશે. અને તે બંધુવા સાથે એણે લોકની છતાશા જખરી ઉઘાડી, બે દહાડામાં પાંચેક હજાર કોપી ચટાજી જશે, આજ એથી સાથે. એટલી આપને ખબર આપી સનીવારે સાવક શુકરવારની “ઝોરંગા અખબાર”ની કોપી લઈને હોટલનાં વરંડા પર વાંચશે બેઠો આજેથી સનીવારે તેની નજરે અર્ધ કાલું વાંચી ખબર પડી. “આજે સનીવારે” તેમણે કહાડી નાંખવામાં આવ્યાં દતા, બાકી જે બહાર ખબર તેજ હતી, તેને શું ખબર હતી કે હું તે (શુકરવારનું) ન્યુસ વાંચતો બેઠો હતો ત્યારે ધણીજ તેની મુખબની દુકાનપર શું દરોરો પડેનો.

તારાં મનનો ગમ તું દુર કર.

લખનાર—“રોશન”

“સંગી હમારે ચલ ગય, હમથી જાને હાર;
કામજમે કછુ બાકી હય, તારે લાગી બાર.”
“જો મરનેસે જગ કરે, સો મેરે મન આનંદ;
કય મરીયે કય બેઠીયે, પુરણ પરમાનંદ.”

કબીર,

હે છવ, તારાં કાલ જ્ઞાણું ચુલર પામ્યું હોય,
જો તે તારાં લોહીમાંતુ લોહી, અને માસમાંતુ માસ
હોય, જેણે તારાં જીવર જીવેલું, અને પછી તેનો
ત્યાગ કરી ગયું હોય, તો પણ તેને માટે ગમ કરવો
મોકુફ રાખ! તે વાહાવા છવને, તારા અને મીનોત
આલમ વચે એક સાંધણુ, યાને ખુદા અને તારા
પોતા વચે એક વધારે ધાડો સંબંધ માની, દરેક
રીતે, તે આતમા મારફતે, કુશરને પીછાનવાનો સમ-
જવાનો અપલ કર. માન, કે તે ખુદાની દરબારે
(તુસ્ત વેલા) તારા એક કાસદ દાખલ, તારો તે
તરફનો માર્ગ મોકલો કરનાર દાખલ ગયલો છે, અને
તારી લાંબી જીંદગી દરમ્યાન, વખતે તે વખતે, તે
તારા સમાગમમાં આવ્યો, અને પાછો આવવાનોજ
અજ એકાન, તારાં જળતાં જીવરને ચંડક આપનાર
એમાંજ તારી મુક્તિ છે એમ જાણજો.

કારીગરને એક ઝવેર કારીગરી માટે સાંપનામાં
આવ્યું, તે તેવું પોતાવું થતું નથી. ઘણી માંગે અને
તૈયાર ન હોય તેમાં કમ્બર કારીગરનો. વિશ્વાસપાત્ર
કર્યો નહોતો; માંગનાર તો તે લખજ જવાનો. એજ
પ્રમાણે, જો તારી દરજ લહેસા પાત્ર જાળરી
હોય તો, ખુદી ધા, ગમ નહીં કર. ખાદ કર, કે
જો કદન તેણે પેઢેરયું તેજ તું પેઢેરશે, જે લોખંડના

તખતા ઉપર તે ગયો, તેજ તને પણ ઉલાવશે, અને
જો રસ્તો તેણે લીધો, તેજ રસ્તે તું પણ પાછળ
પડવાનો. ફક્ત તારી તૈયારી રાખ! અને, અરે!
જતાં તારી ગમખવારી અને જીવરનો દવળાટ કમતી
થતો ન હોય, દુનપી ખેંચાણો હવે નહીં જેવાં લાગતાં
હોય જેમ ચાટક પાણીના લાંબા અવવાસ પછી ચોક્કસ
નક્ષેત્રના જળ માટે આરભુમંદ હોય, તેમ, જો તારાં
જીવર તે જીવરનારને મળવાની તકળ કરતું હોય, તો,
તારે માટે એક માર્ગ છે. તારા મનની મુરતીને તે
માફાન “બેદ” સાથે એકત્ર કર. તેમાજ તે સમાઈ
ગઈ છે; અને, જાન, અગર કમ માર્ગે, લક્ષિતદારે તેને
જઈ મલ. તે શક્તિ તને પોતા લાશી ઉપર ઉકારશે,
તું તેને તારા તરફ દવે ખેંચી શકનાર નથી. જો
તને ગયલી ખુદ ન પુરાય એવી લાગતી હોય તો
બેઠેતર છે, કારણ, સંસારી બીજા ખટપટો સામે દક્કર
જીલવાને તું સામેત થશે, અને, દરેક બકી, જેમ
કાળીના પાંદરાં ઉપરથી દરના દીપાં ખરી પડે તેમ,
તારાં મન જે અહુરમજદતુ રહેલાં, તે ઉપરથી
આવ ખરી પડશે.

જો તને તારો ગુર મલ્યો હશે તો, આ બેદના
પાદો તાહરી આંખો સામે ખુલશે છે.

રબું, તેની ક્વધી તથા ખીજ ચસ્તોમાંથી મળતું તેને લગતું બ્યાન.

(પાને ૩૧૪ થી ચાલુ.)

લખનાર :—મીં ૦ ધનજીભાઈ માલુકજી વાચા.

આપણા પવિત્ર પૂરતકો પરથી માલમ પડે છે કે દરેક દરેસ્તાને તેની લાલકાત મુજબ તેને શરીર તરીકે વર્ણવેલું છે. જેમ કે અર્ધશિરને તથા અર્ધશિંગ ને નાજુકાઈ બહેલી છે ત્યારે ખીજ નર વળદોને તેણે પાક પરવરદોગારે બેરમદ વગેરે ચીતારીઆ. તેજ પ્રમાણે રસને માટે પણ મળે છે કે તે બળવંત અને છુલ્લંદ કદનો છે અને મેહેર યસ્તના ૧૦૦ મો ફકરા તથા ૧૧૬ માં ફકરાથી માલુમ પડે છે કે તે મેહેર વળદની જમની તથા ઢાળી બાલુએ ચાકે છે. અને જેમ ફરવરદીન યસ્તમાં દરેકની ફરવરશીએતે આરાધેથી છે તેમ રબુંની ફરવધીને પણ મેહેર અને શરોશની ફરવશી સાથે આરાધેથી છે અને વળી ખીજું જે અર્ધશિંગ યસ્તના પેહેલાં ફરદાના ૧૬ માં ફકરાપરથી માલુમ પડે છે તે એ છે કે રબુંની બેન અર્ધશિંગ છે ત્યાં લખે છે—“અએ સર્વથી ઉત્તમ યજત, સર્વથી જુનંગ યજત (અર્ધશિંગ) અહુરમઝદ તારે પીતા છે, પવિત્ર આરમઝતી તારી માતા છે, અશે અને પવિત્ર શરોશ જુનંગ અને બળવંત રબું બોહળાં એતરવાળો, હજર આંખવાળો, દશ હજર કાનવાળો મિથ્ર તારા બાઈ છે અને માજદીયસની દીન તારી બેન છે.

રબું, તે રાસ્તી તથા સચ્યાઈ પર મવકુલ છે. રાસ્તી અને સચ્યાઈને લગતું મળતું વર્ણન, અવસ્તામાંથી તથા પેદુલવી કેતાબોમાંથી મળતું વર્ણન, અને તેની અગત્યતા.

આ ખાત્રી દુન્યામાં આપણુ માણસ જાતને લાલચના ફાંદામાં નાખવાને કેટલીક ચીજો એવી છે કે જેની અંદર લગભગ દરેક માણસ થોડા ઘણા તેના સપાટામાં આવેલા

હોય છે. એ ચીજોમાંથી એક ચીજ છે તે સચ્યાઈ તથા રાસ્તીથી ઉલતી ચીજ તે જૂઠાઈ છે કેમકે એ જુઠાઈ માણસ જાતને પહેલ વહેલાં તો તેને લાલચના ફાંદામાં નાખે છે અને ઘણીક વખત તેમાં તેને સચ્યાઈ તથા કતોહ આપે છે પણ એ સચ્યાઈ તથા કતોહ લાંબો વખત ટકતી નથી અને મોડે યા વહેલે તેના નાશ થયા વગર રહેતોજ નથી.

અસલ આપણા ન્યાયાનોના વખતમાં એટલે અવસ્તા જમાનામાં જે મુખ્ય મનની કેળવણી તનની કેળવણી સાથે આપવામાં આવતી હતી તે તેઓને (બચ્ચાંઓને) તેઓના બચપણથીજ ખુદ આપણા અશે જરથેસ્ત સાહેબના કલામો જે સાચુંજ બોલવું વમાસવું તથા કરવું એ કેળવણી આપવામાં આવતી હતી. અને ફરજદાએ નાનપણથી આ શાબ્દોની ટેવ રાખવાથી ખુસ્તના કાયદા પ્રમાણે તેઓ પોતાનો વખત જવા પ્રમાણે મોટપણમાં ખીજ ઘણાક સાદા શુભો એ ઉપરથી સંપાદન કરે છે. અને તેથી ખીજને એવો સારો ધંડો આપે છે. આ બ્યાન પર ”હુરોહોટસ” પોતાના જમાનાના ધરનીઓ માટે શું કહે છે તે જાણ્યે. તે કહે છે કે “તેઓ (ધરનીઓ) પોતાના બચ્ચાંને પહેલાં સાચું બોલવાને શીખવતા” અને ખીજું જે તે નીચે પ્રમાણે કહે છે તે સઘળું તેના જમાનાના જરથેસ્તીઓ પોતાના વડાઓના વારસામાં મેળવેલા શુભો છે તે કહે છે “જે ચીજ કરવા ના રવા હોય છે તે ચીજ વિષે વાત કરવી પણ તેઓ નારવા ધારતા કે જુહું બોલવું એ દુન્યામાં અત્યંત નામોશી બહુ કામ છે એનાથી ઉતરતું (નામેસી) બહુ કામ કરજ કરવાનું છે તેના ઘણા કારણોમાંનું એક કારણ એ પણ છે કે કરજદારને જુહું બોલવાની ફરજ પડે છે.

આપણા પાક અવરતાના લખાણોમાંથી પુષ્કળ ઠંડાણેથી એ રાત્રી તથા સન્ધ્યાને મળતા દાખલા મળે છે અને મુખ્ય કરીને આપણા પાક અંશે જરથોસ્ત સાહેબના પાક ગાથાવાનીમાં તો ધણેજ ઠંડાણેથી રહે છે અહુનવદના એ રહે જરથોસ્તના ૨૮ માં ૨૨-દાના એટલે એ પાક ગાથાવાર્ષની રજઆતનાજ પેહેલા ફક્તમાર્ગ અંશે જરથોસ્ત સાહેબ દુવા માંગે છે “નમનતાઠથી દાય ઉચા કરીને સઉથી પેહેલા અનદીદ તથા આપ્પાદી કરનાર હોરમજદના તમામ રાત્રી ૧ બેલાં કામોને તથા બધા બધાં મનની અકલને આ ખુશાલીમાં હું માંચું છું કે જેથી કરીને દુન્યાના આત્મા (અથવા જોહરને) હું ખુશાલ કરું” આ ઉપરથી માલુમ પડે છે કે અંશે જરથોસ્ત સાહેબ પેહેલેથી રાત્રીને માટે નમનતાઠથી દુવા માંગે છે અને તેનેજ (રાત્રીને) પોતાની છેલ્લી ધડી સુધી જળવી રાખી હતી, કે જેનો પુરાવો બધારે એ અંશે તર અર્દીસુરની સાથે ચુરતેજ કરે છે ત્યારે અર્દીસુર જોને “અરેઝવા અશાઉમ જરથોસ્ત” કરીનેજ વાત કરે છે એટલે સાન્ધ્યા અને અંશે જરથોસ્ત-એમજ કહે છે-વળી એજ અહુનવદ ગાથામાં વળી એક ઠંડાણે એટલે અહુનવદ ગાથામાં વળજેના ૩૪ માં દાના ૭ માં ફક્તમાં તો ખુદ અહુરમજદને રાત્રી તરીકે ગણેલો છે ત્યાં કહે છે “ઓ રાત્ર તારા સિવાય બીજા કોણને હું જળવો નથી માટે હમને તું બચાવ.” વળી જો એક માણસે આ દુન્યાનું તેમજ પેલી દુન્યાનું સુખ મેળવવાની આશા રાખવી હોય તો તેણે પણ રાત્રીજ અખત્યાર કરવી જોઈએ, કે જે અહુનવદ ગાથાના ચળજેના ૨૮ માં દાના બીજા ફક્તપરથી માલમ પડે છે કે “(આ જે) દામદ તથા (પેલી) જે મીનો (એ) બેડુ દુન્યાના કાપદા (જે) રાત્રીથી છે) (યાને રાત્રીથી મેળવી શકાય છે તે) મને તું આપ, જે કાપદાઓની મારફતે ખુશાલી આપનાર” સુખ હાસિલ થાય” આ ઉપરથી માલુમ પડે છે જે આ દુન્યામાં

માણસ જાતને જે મુખ્ય પેદુલી ચીજ જોઈએ છે તે “સન્ધ્યા” અને લહુમન (સારી અકલ) છે. અને જે શખ્સ આ બેઉ ચીજોનો ધણી હોય છે તે તેને આ તકલીદી-અને ખાટી દુન્યાની-ખોટી-જુડી સમજતી લોભ લાલચ તેની ઉપર ગભરો કરતી નથી અને જો એવા માણસ ધણીજ દરિદ્ર હાલતમાં પણ હોય છે તોપણ તે એક ધણા પૈસાદાર માણસની બરાબર પોતાને ગણવા શક્તિવાન થઈ શકે છે એટલે તે સંતોષી રહે છે પણ જેઓ આ દુન્યાની જુડી માયા અને લોભ લાલચ મનમાં રાખે છે તેઓ આ દુન્યામાં તેમજ પેલી આવતી દુન્યામાં કંઈપણ ખર્ચ સુખ મેળવવાને નસીબવાન થતા નથી વારંતે સન્ધ્યા અને લહા મનની અકલ માણસ જાતને આ તેમજ પેલી દુન્યાનું ખર્ચ સુખ અને મોહોતાષ છે અને તે તેઓએ પોતાની નાની કાચી વયથી સંપાદન કરવી અને છેક પોતાની છેલ્લી ધડી સુધી જળવી રાખવાની બનતી કોશિશ કરવી વળી રૂપેન્તોમદ ગાથામાં-વળજેનીના ૪૯ માં દામાં ફક્ત ૭-૮ અંશે જરથોસ્ત સાહેબ પોતાને પોતાના દીન ફેલાવવાના કામમાં કોણ મદદગાર થશે તથા ખેરી તરીકે કોણ થશે કે જેઓ એ સાહેબને એઓના પેગમખરીના કામ માટે સારી શીખામણ આપે-એવી અરજ કરતા માલમ પડે છે. અને તે પાક દાદાર અહુરમજદ પાસે માંગે છે કે “મને મદદ તથા બચાવ આપવાની શક્તિ તથા રાત્રીની સરદારી અપે હોરમજદ! ફરશોરતરને (એ સાહેબના સંસાર-તથા દીન ફેલાવવામાં મદદ કરનાર) તું આપશે (તે આપ્યું છે). એ (અરજ) મારે ખાતર (હું) તારી પાસેથી માંચું છું, જેથી દમેશ સુધી તારી નેક પાદશીમાં સર્વ પ્રિય દુઓ થઈએ” એ ઉપરથી આપણે જોઈશું કે પેગમખરીના કામમાં પણ મદદને માટે રાત્રીની ધણીજ જરૂર છે. વળી એની પછીના ફક્ત ૯ માં કહે છે કે જે “સાન્ધ્ય” બોલનારે દુહા માણસની મારફતે (દુહા માણસની સાથે) સરદારી લેવી નહીં

(૧) ગાથાની અંદર જે રાત્ર રાત્રી તથા સન્ધ્યાની અંદર આવે છે તે ફક્ત ૪૧ મો દા એટલે હરતવધવી ગાથામાં આવે છે. બાકી બધે ઠંડાણે અથ રાત્ર લીધેલો છે અને એ. કા. એ. કાંજા અધેમની માએની આપતાં એને અંશે-રાત્રી સન્ધ્યા વગેરે કહે છે અને તેમજ એણે ગાથામાં બધે ઠંડાણે જે રાત્ર લીધો છે.

... , રાસ્તીને લીધે ... બહાદુર (શુસ્તર) અને જામરૂપ હકીમ જોડાએલા છે એટલે બેઉઓ રાસ્તીમાં પુરેપુરા હતા તેથી તેઓના દીક પણ એકજ હતો. વળી આપણે ખેરી તરીકે કાણુને ગણવા તેને માટે પણ આપણે રાસ્તીનાજ જવાબ મલે છે, જેમ કે ઉસ્તવદ ગાથામાં યજ્ઞશનીતા ૪૬ હાથા-ફરાર પ માં કહે છે “રાસ્ત-નેક માણુસોને પોતાના ખેરી તરીકે ગણવા—” આ બાબત પણ આપણા ધર્મનું ઉત્તમપણું અને એક દીક્ષા દેખાડે છે જેમ કે ... સાધારણ રીતે આપણે હાલમાં જેઓ જરથોસ્તીઓ નથી તેઓને ... “દરવંદ” તથા દેવો કહીએ છીએ. પણ એનો ખરા અર્થ તો એમ છે કે જે માણુસ બદ હોય અને અહુરમજ્દના તરીકાથી ઉત્તરી રીતે ચાલે અને એહેરેમનના માર્ગ પર જાય પછી તે જરથોસ્તી હોય કે કોઈ પણ જાતના એટલે ધર્મનો હોય-તેને દેવ કહેતા હતા-તેજ પ્રમાણે આનો પણ અર્થ થઈ શકે કે આપણા પોતાના ખેરી તો સજા પણ હોય, પણ જોઈએ નેક અને રાસ્ત હોય-પછી તેજો જરથોસ્તી હોય કે પર કોમના હોય તો પણ તેઓને ખેરી તરીકે

ગણવા એ સમજવાર છે. વળી વહિસ્તોદશત ગાથાના છેલ્લા ફરારમાં કહે છે “ખોરા એતેકાદવાળાઓને લીધે (દીન ઉપર) દેસ થયવા તારા. ધર્મ યુરઓને (અએ અહુરમજ્દ) સંકટ વેઠવું” પડે છે. જાણીએ છીએ રાસ્તીને હાણી કરનારાઓ તનાપુર (એટલે યુનેહમાર) થાય છે અથવા ગણાય છે. રાસ્ત સાહેબ ... કયાં (છે) કે જે તેજો શખ્સોના છુટા પણાનો તથા છંદગીનો નાશ કરી શકે. અત્યંત અએ હોરમજ્દ તારી પાદશાહી (ઝીરી છે) કે જેથી નેક છંદગી યુજરનાર ગરીબ માણુસને (તેની નેજીના બદલામાં (ઉં) બેહેતરી (એટલે જુદાં દરજ્જો) બલે છે.” આ ફરાર ઉપરથી પણ માલુમ પડે છે જે જેઓ ખરા ધર્મી અને રાસ્ત હોય છે તેઓને ખરાજ માણુસોથી વેઠવું પડે છે. ઈજ પ્રમાણે પેહેલવીમાં પણ રાસ્તીને ઉંધી જગા આપી છે જેમ કે મીનો ખેરદના એક બાબમાં, કે જ્યાં દરેક સારાં કામ જે માણુસ કરે છે તેના દરજ્જા પ્રમાણે મુકેલા છે, ત્યાં સખાવતને પેહેલી મુકી છે અને પછી બીજી રાસ્તી આવે છે અને પછી બીજાં જ્યાં સારાં કામો આવે છે.

લગાઇનો ખર્ચ શું? આ સદીમાં થયેલો બધી લગાઇઓ કરતાં હાલ ચાલતી જંગી લગાઇ સૌથી વધુ ખર્ચાળુ પુરવાર થશે. બાલકન લગાઇ આ લગાઇના પ્રમાણમાં ઘણી નાની હતી તે છતાં જ્યારે સુલેહ થઇ ત્યારે તે લગાઇના ખર્ચનો અડસટો પાંચ કરોડ પાઉન્ડનો કાલવામાં આવ્યો હતો.

રોડો તરફીશ લગાઇનો ખર્ચ મહીને દાહાડે એક કરોડ હેસી લાખ પાઉન્ડનો આવ્યો હતો. જ્યારે સુલેહ થઇ ત્યારે રશીયાએ હારેલાં તરફીનો ૧૪ કરોડ ૫૦ લાખ પાઉન્ડ આપવાની ફરજ પાડી હતી. પણ તરફીનાં સંરચાનો વિગેરે રશીયાને હવાલે કરતાં કુલે પાંચ કરોડ પાઉન્ડની બાકી તેને રોકડ નાણાંમાં આપવી પડી હતી.

ક્રાન્ડો જર્મન લગાઇ જે આંક મહીના ચાલી હતી તેજો ખર્ચ ૩૧ કરોડ ૬૦ લાખ પાઉન્ડ સુધી થવા ગયો હતો અને ફ્રેંચોએ જર્મનીને આવસેસ હોરન આપી દેવા ઉપરાંત ૨૦ કરોડ પાઉન્ડનો દંડ નજી દરેકે આપ્યો હતો.

લશ્કરી યુદ્ધના બગેલા અસાધારણ ખર્ચને લીધે સાધારણ છુટ શુના લાવોમાં ૨૫ ટકાનો વધારો થઇ ગયો છે.

જર્મન કાફલાનો ખર્ચ ૧૮૯૮ પછી ૬૦૦૦૦૦૦ ઉપરથી વધી વધીને ૨૩૦૦૦૦૦૦ પાઉન્ડ જેટલો થયો છે.

એવો અડસટો કાલવામાં આવ્યો છે કે હાલના જેવી લગાઇમાં રોકાવવા લખ્યો સિપાહોને માટે જોઈતાં ગોળાઓ બનાવવા જેટલું સીમું આખી દુનિયામાં કેડે નથી મળી શકવાનું.

ઇંગ્લેન્ડમાં જે કે એક પાઉન્ડની નોટનું ચક્ષુ નવું અને તેથી કાંઈક નવાઇ જેવું લાગે છે, પણ સ્કોટલેન્ડમાં તો તે ગોની કરતાં ઘણું સાધારણ વપરાસમાં છે.

રશીયામાં લગાઇ પર થયેલા મરદોનું કામ કરવ હખરા ઓઓ બાહાર પડી છે.

ત્રે કાલકન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનાર:—મીસીસ જરબાતુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ ચોથું.

પરો પછી કાઉન્ટેસ લેંગડોફનો અવળ સંલોગે પોતાની જવાનીના ભગ્ન મીત્ર એમાઇસ સાથે મેલાપ થયો. લેંગડોફ કાસટલની જાગીરી ઉપર ભમતા ઝાળાઓમાં શું ભરમ હતો તે બદલું લેવા કાઉન્ટેસ પોતાની બેઠીની સાથે શોધ કરવા નીકળી અને ત્યાં ઝાડીની અંદર આવેલાં એક ઝાડનું થડ એકાએક ખસી ગયું અને ત્યાં તે મા બેઠીએ એમાઇસને છુપું થઈ બાંધીને ત્યાં રહેલાં જોયો. પેલા ભમતા ઝાળાઓ લેંગડોફ કાસટલના નીમકદરામ રૂઝાએ મોં પીએરીએ ખાસ ઉભા કીધા હતા અને તેને તેના સાથીઓ જોડે પોતાના પાપી પ્રપંચને લગતી વાતો કરતાં સાંભળી કાઉન્ટેસે તે જુરા આસામીને તેના ખરા રંગરૂપમાં જોઈ લીધો તે આપણે બધું ગયા પ્રકરણમાં જોઈ આવ્યાં.

ત્યાર પછી તે મા બેઠી પોતાને મેહલે પાછાં ફર્યા. એમાઇસ સાથની મુલાકાતે તેણી ઉપર ઘણી અસર કરેલી જણાતી. કાસ્ટી મંગાવી ફેલીસ આરીને પોતાની માની પાસ બેઠી. કાઉન્ટેસ ધીમેથી બોલી—

“ફેલીસ, જો મારકીસ સાથની સગાઈ તુંને પસંદ નહીં હોય તો હું તુંને એ વાતની બોલેલ કરીશ નહીં. હું ખરાબર સમજું છું કે હૈલત દરમતતની ગમે એવી ઝાઝાલાલી કરતાં એક મરીમ બેકુલતા સાચાં જીવનના વ્હાલમાં વધારે સુખ છે. આવા અજીવતા જીવનમાંથી જવાન જીવોમાંથી નીકળતી હાથ પીલાવના આપથી ક્રાંસની ભુખીને બદલખતીએ થેરીછ; તું તારી ખાહેર પ્રમાણે ચાલજે, અરે પણ હું કેડું છુટું છું કે તારા પીતાને એ બાબે સમજવી શકું.”

લેડી ફેલીસ આંખે હાથ દઈ રહી પડી. તેણી જારી રહેશે સમજતી કે તેના કઠોર સખત દીલના

આપને સમજાવેલા એ હીમાળય પરવતને પોતાનાં બરફથી પીગલાવવા જોઈએ નહીં બનવા જોગ બનાવ હતો. કાઉન્ટેસે તે રાતે પોતાની બેઠીને પોતાના પાસાંમાંજ સુવાડી; રાતે કાઉન્ટેસ એક ધણોજ ત્રાસદાયક સ્વપ્નનો જોષ ઉંઘમાંથી ઝખડીને ઉડી. પોતાની પાસે પોતાની લાડપ્રી બેઠીને નીરદોષ ઉંઘમાં પડેલી જોઈ તેણી તુરત ચુંઠણ મંડીએ પડી અને ફેલીસના માર્યાં ઉપર અતિથણાં વ્હાલથી હાથ મેળી તેણી બચડી—

“મારી લાડપ્રી બેઠી ખોદા કરે ને જે દુઃખ તારી માતાના કમનસીબે તને વેડવું પરીપુંછ તે તારાં નસીબમાં હોય નહીં; તુંને ખરાં જીવરથી ચાહનાર એક માથાહુ ધણી મલે અને નહીં કે તારી માતા જેવેા સાંડડા મગજનો ગુરસેજાજ ને કાયા કાનનો, જો કે તે એવો હોવા છતાં પણ તે બેહસ્તનો માલેક સાહેબ છે કે હું તેના તરફ ખરાં ધડીનથી વશાદર રહી છું.”

જે પ્રમાણે એમાઇસ કહ્યું હતું તે પ્રમાણે બે દહાડા પછી કાઉન્ટ આવી લાગ્યો. તેની સાથે જવાન મારકીસનો જીવન પીતા અર્થ-ડ-બેરી હતો. તે બંને વહેવારઓ સારેજ આન્યા.

કાઉન્ટ દમામમાજ પોતાની પરણેતરને નમીથે પણ પોતાની બેઠીને તેણે વ્હાલથી પાસામાં ચાંપી. એટલુંતો ખરું કે તેણી તેને દુન્યામાં સચેથી ખ્યારી હતી સીવાય કે તેની ખાનદાની મગરૂરી અને જતી ખવાસની એકધપેટાઇ.

“ડ-બેરી, આ મારી બેઠી લેડી ફેલીસ છે, તમે જોયું એ હવે કેટલી મોડી યજ્ઞ તેર” કાઉન્ટ મગરૂરીથી પોતાની દીકરીને તેણીના બનીપવના સસરા સાથે ઝાળખાણ કરાવતાં બોલ્યો.

જીવન અર્થ-ડ-બેરી માનથી નમીથો.

“આ ખુબસુરત ચહેરાએ મારી આંખોને ઘણી ટાંક આપીજ દોરત, પણ બેશક એની મુંદરતાની કીમત તો મારો બેટાજ કરી શકશે.” ડ-મેરી નરમાસથી બોલીયો.

“તમારા બેટા તમારી સાથે આવ્યા નથી?” કાઉન્ટેસે પોતાની બેટીને જવાબ આપવાની ચુંચવણમાંથી બચાવી લેવાને ધારી કહ્યું.

“નહી, બાનુ તમને બેશક પેરીસની પ્રખ્યાત દુકાનની ખજર તો મશી હશે; મારા બેટાએ ઘણીજ ખદાકુરીથી આમ લોકોના અપમાનમાંથી નામદાર રાણીને બચાવ કીધો અને એ તેની હીમતથી તેને બચારને બહુ ખમ્બુ પરીધું; જ્યાં સુધી મારો બેટા અહીં સલામત આપી પુગશે નહી ત્યાં સુધી મારા જીને જપ રેહશે નહી.”

“એ પેરીસની ખજર ઘણી થોડી મેળવીજ, કારણ કાઉન્ટે અહીં ફ્રેન્સના ગામડાંમાંથી કોઇને પેરીસ તરફ જવા દીધા નથી એટલે ત્યાંની ખજર કાંઈ મલી શકી નથી, હું ઇચ્છું કે મામસો ધણે ગંભીરને નહી હોય.” કાઉન્ટેસ બોલી,

“શું બનશે તે કોઈ કહી શકતું નથી, હમણાંતો જશકે શાન્તી છે પણ પ્રખ્યાત આગેવાની લેનારાઓ પણ કાવત્રાંમાજ છે તેઓ એ એકાએક હુલસ કરાવશે તો કહી શકાતું નથી કે શું થશે; એવા આપણને બચાવે.”

કાઉન્ટેસે ઇતેભરીથી કાઉન્ટ તરફ બોલ્યું.

“તમે એમ ધારોજ કે એ હુલસ અહીં ફ્રેન્સ સુધીની આવશે?” તેણીએ પોતાના વરને પુછ્યું.

“હા!” કાઉન્ટે જવાં મળતી બોલીયો. “આરતો એવી બાજો શું સમજે? મારે પેઢકાં જમને મારા વીસવાસ મો. પીએરીને મળ્યું નેહએ. તેનાથીજ હું જાણી શકશ કે ફ્રેન્સની હાલિત શું છે.”

“થોમો” કાઉન્ટેસ વચ્ચે પડી. “તમે પેઢકાં મારાં સાંભળો—” કાઉન્ટે વુઝકારથી તેના તરફ શ્વેાં.

“તમારાં સાંભળું? અરેઅર? શું તમે કાંઈ રાજદવારી સમજ ધરાવોજ? માફ કરજો કાઉન્ટેસ

પણું તમારી આખી અક્ષર કરતાં હું મારા પીએરીની અરથી અંકકસને વધારે કીમતી ધારું.”

કાઉન્ટેસ લાલ લાલ મારી ગઇ, ફેવીસની આંખો ઝુકસાથી ચમકી ઉઠી. આપડો ડ-મેરી તો ડંગજ થઇ ગયો.

“આપણું બોલેયું તે કહી માનનાર નથી” કાઉન્ટેસ ધીમે બજડી; કાઉન્ટ ધસારામાં બહાર ગયો. કાઉન્ટેસે પેરીસને લગતી બધી ખજરો ડ-મેરીને પુછરા માંડી અને તે યુઝર્ગ અર્થ આ ચહેરેનમુન કાઉન્ટેસની ચાલકાઈ અને રાજ તરફની અતંત વફાદારી વખાણીયા વખર રહી શકીયો નહી.

“શું” તેણે મન સાથે વમાસીયું “આ ગુરસે બાજ કાઉન્ટ પોતાની અમીરી ખયાસની બાનુના ગુણે ભેદ શકતા નથી? જો મા જેવીજ ખસમત એની બેટીની ધરાવતી હશે તો બેશક મારો ભણે બેટા એક લાયક ધણીપણી મેળવશે.”

આટલા વખતમાં કાઉન્ટ નાચતો કુદતો પાછો આવ્યો “કેવી ખુશ ખજર? ડ-મેરી, આપણી બધી આશાઓ સફળ થશે; મો. પીએરીએ મારી ખાતરી કીધી છે કે આપણાં ગામડામાં તદન શાન્તી અને સુસદ રાજ કરે છે. પેરીસમાં જે જે બન્યું છે તે માટેથી એ માહીતગાર નથી અને ‘મે’ તેને જણાવ્યું પણ નહી માટે આપણા હાથમાં ઠીક વખત છે. આપણે આપણી દરેક કીમતી ચીજો લઇ, આપણાં છેલ્લાંઓના લગન કરી ફ્રેન્સથી વખતસર નહારી જઇશું.”

“તમારી ખાતરી છે લેંગડોક, કે આ માણસ તદન ખરજે હેહજ?” ડ-મેરીએ પુછ્યું.

“બેશક, અચીતજ આખાં યુરપમાં આવેા તીમક-હસાલ, વફાદાર વિજવાસ મણસ મલવેા મુશકેલ છે” આંધલા કાઉન્ટે જવાબ દીધો.

કાઉન્ટેસ અને ફેવીસે એકમેક તરફ બોલ્યું; તેઓની આંખો માહેલી ગભરાટની ધસારત ભેદ લેતાં ડ-મેરી બેચેન બની ગયો. તેણે કહ્યું. “આવા ગભરાટના કંટાંકીના વખતમાં આપણે આપણા તોકરો ઉપર બહુ બરો મુકવો નેહએ નહી, લેંગડોક.”

“અરે પણ મારા પીએરીના સખુનો ઉપરનો હુ મારી નોમીનગીરી આપવા તૈયાર છું.” અતીઆરી કહિન્ટ મોઢ્યો.

કહિનટેસે કાંઈ બોલવા માટે હોઠો ઉઘાડ્યા પણ પેલા યુસ્સેજાજનાં ભવાં ચઢતાં જોઈ તેણીએ પોતાની બેઠી તરફ જોયું.

“પપા તમારા અવિધવાસમાં હું બીજકુલ લાખ લેતી નથી” ફેલીસ બોલી ઉઠી “હું તમને કાંઈ હજીકત કહીશ કે જેથી તમે એ દુઃખોર પીએરીને તેના ખરાં રંગરૂપમાં પીછાણી લેશો.”

“દુઃખોર પીએરી!” કહિન્ટ ધીઝરથી પોતાની જાનુની સામે જઈ બોલીયો. “કહિનટેસ લંગરોક, તમેએ મારી ગેરહાજરીના ઘણો હીયકરો લાલ લીધો. તમે આપ છોકરીના મગજમાં તમારા જેવાજ દલકા વીચારો મારા લાક્ષ પીએરી માટે ભરી મુકીયાછ.”

ગરીબ કહિનટેસે આ બેનકત ભવાં સખુનો સાંભળી દુઃખથી પોતાનો હોઠ કરડ્યો. “ફેલીસ તમારી ખાતરી કરી આપશે કે આ સખુનો એના પોતાનાજ છે, હાલતો એ. વાત પડતી નાખો કારણ બીચારા અર્લે-ડ-બેરી યાકેલા લાગેછ, ચાકો ખાણાનો પણ રાહમ થયો.”

ડ-બેરીએ ઝટ પોતાની જમણા હાથની જાણુ કહિનટેસ આગળ ધરી અને તેઓ ખજે ચુપચુપ ખાણુંના ચોરડા તરફ ગયાં; કહિન્ટ પોતાની બેઠીને લઈ તેઓની પાછળ ચાલીયો.

ખાણુ ઉપર કહિનટે બતીબતી મારચોનેસ ડ-બેરીની સલામતી લીધી ને ફેલીસ ચુપ મોંઢે કસુલ રાખી.

“હું કેવું ઈચ્છું કે મારા બેટા એડવીન એકાદ અકવાડમાં આંખવા પામે” ડ-બેરીએ બહુ ઇતિ-નરીથી કહ્યું.

જ્યારે તે મા બેટી એક્લાં પડ્યાં ત્યારે ફેલીસ બોલી—

“મમા આપણે શું કરીએ? પપા કાંઈ આપણું માનશે નહીં, તેવજુને પેલા શુરા આદમી ઉપર ધણેજ

વિધવાસ બેઠોછ. અને આપણે જો એવજુને કહીશું તો એ વાત એવજુ પીએરી આગળજ લઈ જઈ તેનો ખુલાસો ખુલશે તો કામ બગરી જશે.”

કહિનટેસે કડવાસથી હાથ મારી.

“ફક્ત એકજ ચીજ ઉપર આપણો આધાર છે. એમાઇલ હવે વેદકો પેરીકથી આવે તો સારું; વું રોજ પેલા પુલના મોટા માટે તપાસ રાખજે, જે આપણુને એમાઇલની પધરામણીની ચુવાહી આપશે, અને હવે મારી દીકરી વું તારાં લગન માટે શું કેહછ?”

તે છોકીએ તીચી નજર કાઢી.

“મારા બાવાનો હુકમ હું કેમ તોડી શકું? તે સાથ વળી એમાઇલે તે જવાનને જોગોછ અને તે મારે લાપકનો છે એમ કેહછ ત્યારે તો હું મારાં નસીબને તાબે થવસ. એટલુંતો ખરું કે છુત્તમ ડ-બેરી મને પેહલીજ નજરે ગમી આપ્યાછ.”

કહિનટેસ વઢાલથી તેણીને બેઠી પડી.

“મારાં ખચ્ચાં, એ લક્ષા ખાપતો બેટા પણ તેવાજ નેક હોવો જોઈએ ખોદા વુંને હમેશા મુખી રાખે.”

“અજબ જેવું નથી કે પપાના અને ડ-બેરીના સ્વભાવમાં આટલો બધો તફાવત છતાં તેઓ એકમેકના મીન થઈ શકીયાછ.”

“છટ બેટી, વું તારા મુરબી તરફની ફરજ જુલી જાએછ” તે નેક કેરદાર ખાતુએ પોતાની બેઠીને રોકી.

બીજ સવારે કહિન્ટ અને ડ-બેરી તદન સાધા-રણ પોચાકમા તૈયાર થઈ થોડેરવાર બની ફેજસના માયાં તરફ ગયા. પીએરી તેઓને જતાં જોઈ કીનાથી હાંપાં કચકચાવી જમડ્યો “આપ બે મોટા મુરખાઓ વાપ મારવા નીકલીયાછ. એ લોકના પાછાં ફરવા પછીજ એ લોકની સુધ ઉપડસે.

તેઓ પાછા ફર્યાં ત્યારે ડ-બેરી ધણે ઉઢાસ જણુવો હતો. કહિનટેસે પુછયું.

“કાંઈ પરાજ ખબરતો નહીં હશે—”

“મગમ, હું મારાં બેટા માટે ઘણે ઇતિબર બની અપેાછ. મેં ગામમાંનાં દરેક લોકના ચેહરા ઉપર

હજાં નાપસંદ ચીન્દો નેથાં અને તેથી કાંઈ મને દીક
લ.નુ" નથી,"

કાઉન્ટેસે એક છુપી હાથ મારી.

દહાડના અઢવાડીયાઓ અને પછી એકદ બે
માસથી ગળડી ગયા પછુ નાતો જવાન મારકવીસ
ડ-બેરીની ખજાર કે નાતો પેલા છુપા પેગમનો પુલનો
ગોટા દરેક જણ ધારતી અને ચીંતાથી બેઠાખરાં નેવાં
ખની ગયાં હત્યા.

એક સવારે કાઉન્ટ અને ડ-બેરી બગીચામાં
ફાંતા દતા ત્યારે એક ચીમરેદાવ બેસુત તેઓ તરફ
ધસી આવ્યો. કાઉન્ટના બીંગ ફરી ગયાં પછુ ડ-બેરી
દરખજાર કાંચો ધસીને તેને બેઠી પડ્યો.

"મારા દીકરા, મારા એડવીન, આ તારા કેવા
હાસ?"

"બોદાનો ઉપર મારો પીતાજી કે દુ" તમુને
અવતો આવીને મરી રાખ્યો, પછુ મને લાગેજ કે દુ"
દમજાં બેસુદ થઈ જવસ" અને એટલું બોલતાંજ તે
જવાન પોતાના પીતાની પોદલી છાતી ઉપર ગળડી
પડ્યો.

કાઉન્ટ અને અર્ચ બન્ને મરી તે બેટોરા
અવાનને ઉઠાવી અંદર લઇ ગયા. લેડી ફ્રીસે ત્યારે
બદલ્યું કે મારકવીસ આવી ચડ્યો હતો ત્યારે તેણી
પોતાના આઠાના એકાન્તમાં ચાલી ગઇ.

જવાન મારકવીસને માર્યા ઉપર મોટાધા યજ્ઞેતો
જજાતો અને તેમથી પુકકલ હોડી ગયું દોષ ગેમ તે
જીવોરો તદન શીંગે ને કાદેશી જજાતો; પોતાના ગુલેગુલામ
જેવા તનરોરત કદાવર બેટાના આવા દામદવાસ
થવસા નેજ પેલા જુગે આપની ડાની દુખથી ફાડી
જતી હતી અને માથાડુ કાઉન્ટેસ તેને બની સડતો
દીસાઓ આપી જવાન મારકવીસની સારવારમાં એક
પગે ઉભી રેદતી.

ઉક સાંજ પડતાં મા બેટીનો મેલાપ થયો.

"આપણાં વહાલાં પેરીસ મારે મારકવીસ શું
ખજાર લાગાજ?" ફ્રીસે પોતાની માને પુછ્યું

"પછીજ બજબની શકા સમાચાર છે, બેટી.
અરે બોદા, આવો યીલા વખત શું કામ આવેજો!"

બાદશાહી મહાસમાં હુટ ચાલી રહીજ, વફાદાર આદમીઓ
બધાં રેદસાંજ ગયાંજ. અગીર ઉમરાવોનાં લોહીની નેદર
ચાલી રહીજ. રાજ્ય રાણી કેદ પરીયાંજ તેઓને બચાવવા
જતાં મારકવીસને જખમી કરીને પણ બંદીખાને પકડી
ગયેલા; એ કેદજ કે કોઇ નાહત સખસે એને એક-
રાત છુપો છોડી દીધા અને ફ્રેજરના ગામડાં સુધી તેને
મુકી આવ્યો. મારકવીસતો કેદજ કે હુદ્દાડખોરો અરી
સુધી યોગા વખતમાં આવી પુગવા જોઇએ."

"પછુ મમા હવે મારકવીસ આવી પુગાજ તે
આપણે બધાંએ શા માટે જોડી થયું નેજાએ? હવે
આપણે ઉતાવડે ન્દાસી જવું નેજાએ" ફ્રીસે બોલી.

"બોદા ખજાર કે આપણાં તાંબેમા શું લખ્યું"
હસે; પછુ મને કાંઈ ખરાખ બનવાની આધારી થાએજ.
મારી દીકરી આપણી કરણીનું જેતું થટે તેવુંજ ફજ
મક્કસે એટલે સજુરી રાખવા સીવાય હુટક નથી."

"પછુ જે પેલા ત્રાહીન સખસે એને બચાવીયો
તે કાણુ દસો?" ફ્રીસે પુછ્યું.

"કાણુ જાણે એ કેદજ કે તેવું નામ ધલુંજ
અજળ જેવું હતું." "ત્રે શકન" તેવું નામ હતું અને
તે કાંઈ ધજોજ દીલજીત દેખાવતો ને આઠ જેવી તીર્ણી
નજરનો સખસ હતો, મને રાક છે કે તે—"

આ પડે કાઉન્ટ ત્યાં એકદમ ધસી આવ્યો.
"મારજેટ, જલદીથી આપણી ફ્રીસના લગનની દવે
તંવારી કરવા માંડ, આપણે બનશે એટલી ઉતાવડે
ઇજકડ ઉપરી જમશું. મેં અને અર્ચ આપણી બધી
ચેકડના હીરા વેચાતા લઇ લીધાજ એટલે તે સાથે લઇ
જમશું. જો નોકરોથી અંજાણ બનશે તો આપણી
ચુનાની પ્યોરા પણ લઇશું ફકટ મોં પીએરીજ એ
વાત જાણરી."

"મોં પીએરી!" બંને મા બેટી પુકારી.

કાઉન્ટના બર્વા ચડ્યાં. "હા, મારો વીવચસ
પીએરી!" કાઉન્ટ દમામથી બોલ્યો.

"કાઉન્ટ લેગટાક, તમે એ આદમી ઉપર વિષ-
વાપ મુકીશ તો આપણુ બધાંનો નાશ કરશે. દુ" માંથી
લખને કદુંજ કે છંદગીમાં એકજ વખત મારો બોલ
માનો; મોં પીએરી એક રોગજીનો વરો છે જે રોગી

આપણુ અધાને મારી નાખવા તૈયાર છે." કાઉન્ટેસ ધણી ઉશ્કેરાઇને બોલી.

"એ એક સદંતર ખોટી વાત છે. દેખી શું તે હુલ્લુક શું? પેરીસની વાત તો એ એક શબ્દથી બાજુતો નથી."—

"એ એક ખરેખરે નીમકદરામ કય છે. હમે પોતે તેનાં કાવનાં કાનેકાન સાંભળીયાંછ"—

"મને બધા પુરાવો જોઈએ"— કાઉન્ટ બોલીયો.

"હા, હું તમને બધી હકીકત કહેવા તૈયાર છું. પણ એક સરતે કે તમે પીચ્ચેરીને જમને કશું કહેા નહી, નહીતર તે ભર મધરાતે આપણને હજાક કરી નાખશે."

"તમારી હકીકત એ બોલેબોલ જુઝાણું છે અને તેથીજ તમે પીચ્ચેરીને બચાવ કરવા માટેની ટક આપવા માંગતાં નથી. કાઉન્ટેસ, હું ખુશી છું કે બૈરચ્ચોની નીંદા માનું તેવા હું કાચા કાનનો નથી. હું હવે તમારું કાંઈથી સાંભળવા માંગતો નથી. મેં કશું ત મનાવ્યું કરે, ફેલીસ માટે એક રાત્રવંસી દબદબાબયો."

લગાઇમાં માર્ચા કેટલા બાથ છે? બંનવા જોય છે કે આ જંગી લગાઇમાં માર્ચા ગયેલાઓની સંખ્યા આગલી લગાઇઓમાં માર્ચા ગયેલાઓની સંખ્યા કરતાં ઘણી વધારે થવા જશે.

બાલકનની લગાઇથી ઘણી ખુનખાર નીતડી હતી તેમાં જેલ તરફથી દસ લાખ નેવું હમર સિપાહો ઉતર્યા હતા અને ત્રણ લાખ વીરા હમર માણસો માર્યા ગયા હતા જેમાં જે લાખ તર્ક હતા.

રશેા જેપેનીસ લગાઇ વખતે મુકદ્દમની લગાઇમાં ચેલીપાના સાહાક હમર રસીયનો કપાઇ મુરા પા જખમી

ચાહુદીનો પોશાક તપાર કરાવો. એવું એઈ કેઈ બોલશે નહીં કે લેંગડોક કુટુંબ ધાસ્તીને વખતેમી પોતાની ઝાઝોઝલાલી મેલવી સફીયું નથી" આટલું બોલી તે ચાલી ગયો.

"પહાડ જેવો સખત, હમેશનો પહાડ જેવો સખત," કાઉન્ટેસ બોલી.

જવાન મારકીસને જીજે દીવસે સખત બોખાર આવવી ચાહુ યધ અને દરેકના ચેદરા ઉદાસ મારી ગયા.

નાસતા પછી લેડી ફેલીસ બહારથી ફરીને આવી ત્યારે તેણીના હાથમાં એક પમરડો સુંદર કુલનો ગોરો હતો,

"આ મમા, આ ગોદાએ મને તાજ તનદરૂતની બક્ષીછ, મમા, એમાઇસ આપ્યાછ."

કાઉન્ટેસનો ચેદરો ધણી શાન્તી પામેલો દેખાયો.

"મમા, આજ સાંજે આપણે એવણને જમને મકશું, એવણ આપણને બંધી ખખર આપશે.

"તેમજ કરશું! બેટા"

યથા હના અને જપાન જેની તરફથી ૭ લાખ માણસ તે લગાઇમાં ઉતર્યું હતું તેમાંથી ૪૦,૦૦૦ માણસ માર્યું ગયું હતું.

રપેન અને અમેરીકા વચ્ચે જાગેલી લગાઇ દર-મ્યાન જેલ તરફથી ઉતરેલા ૧૩૧૨૦૦ માણસોમાંથી ૨૩૫૦૦ સિપાહો માર્યા ગયા હતા, જેમાંનાં ૯૫૦૦ લગાઇમાં, એક હમર તેમને યવસા જખમથી, દસ હમર તાવની જીભારીથી અને જીભ જુદાં જુદાં દંદથી ૩૦૦૦ એમ આંકડો આપ્યો હતો.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૩ નો.

“અદેખાઇ”

મદારાં વ્દાલાં બાળકો,

દર રોજની તમારી છંદગીને રમ-વ રાખવાની
ગીતનાં પરિત્ર શીશજો તમારી સનમુખ દર મહીને જે
રણુ કરવામાં આવે છે તેની ઉપર તમે પુરતુ લક્ષ
આપતાં હશે એવી આશા છે. તમારી દરરોજની નાની
મોટી રમતો કે દરરોજ તમારા વપરાસમાં આવતાં
નાનાં મોટાં રમકડાંઓની માત્ર સંતોષ પામીને તમારે
એમી રેલવાનું નથી પરંતુ ધણા ધણા મુંદર ને સંગીન
સદચરણોના સંગોરથી તમારા દીકરને સ્વચ્છ ને શોભા-
વમાન રાખવાનું મહામારત કામથી દરરોજ તમને
કરવાનું છે. અને તેવા ધણાક સદચરણોમાં તમેદારીતો
સદચરણ ધણા અગત્યનો છે જેની ઉપર ગીઆ પાઠમાં
પુરતુ વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું. તેની ઉપર તમેએ
વધુ મનન કરીશું હશે. આજ રોજે એક ધીજી વાત
તમે આગત કરવા માગુ છું અને તે “અદેખાઇ” ને
સમજી છે. ધણા ઉપરતાં ઉચરતાં બાળકોમાં આ દુર
ગુણ આવેલો વીગેલ નિષ્ઠાએ હીયે કે તેઓ પેતાની
દાસનથી સતોષ ન પામતાં બાળાં બાળકની કે કેાક
બીજાની બારે અદેખાઈ કરે છે. દરે અદેખાઈ એ
એકવેનાપણુનુ ઉકું રચાય છે. બસ તમેજ મોટાં
પણે ને દુનિયામાં વધુ તપ્તનેજ મને એ કોઇ કાકે
ગતી હો નહી. આ દુનિયામાં ધણીની આદ્યોને ધણીની
રોને ખુશ સાચવી લે છે અને તેઓ સધળાંની કરણી
તેવી પાર ઉતરણી કરે છે. “જેવું જેણે રોખું” હશે
તેવું તેને મહી રેલશે. જુઓ એક વાર્તા કહું. એક વેગા
ત્રણ મીત્રોને મુસાફરીએ જતાં ધન દોષત મર-
વાના કંઈ સંજોગ યથ પડયો. ત્રણ મીત્રો અસહયોગ
વ્દની હરેને દતા અને નરી માથ બીસકન મેલવવાની
ઉમેદમાં દતા પશુ કમનસીબે એક બનાવ બન્યો. ત્રણેમાં
અદેખાઇ ઉતપણુ યથ. બે મીત્રોએ એક સંપ કરી
ત્રીજાને એલકામ એર આપીને મારી નાખવાની જોહ-
વન કરીધી કે જે તેને મારી નાખે તો ખળનાનો વધેશે

લુપ્તકો પેલા બે મીત્રો વેદગી લે, એવું વિચારી પેલા
બે જને ત્રીજાને કંઈ અસેમજે સમજાવી પરદેશ મોક-
લ્યો ને કહ્યું કે ફક્તને દ્વારે તું પાછો આવજો આપણે
સાથે જમીશું. તેમ તેતો ગયો પણ તેનાં મનમાં કંઈ
અદેખાઇ ઉતપણુ યથ આવી. તેણે વિચાર્યું કે “જે
હું આ બે જનનું કાનનું કહાડી નાખુ ને કોઈ રીતે
એ જનને ને મારી નાખું” તો આખો ખળનો મારે
અસ્તક યથ જાય એવા જુરા અને અદેખાઇ લખા
એકલપેતા વિચારમાં સજ થયેલા આ આદમી પરદેશ
કરી ઠેકવેલા દીનજે પેલા અસહ બે મીત્રોને મળ્યો;
અને જમવા આવવાને મજે તેઓની મુલાકાત શીધી
બે જને વિચાર કરીધો કે ત્રીજાને જોરાકમાં એર આપી
મારી નાખવો ને ત્રીજાએ વિચાર કરીધો કે બે જનને
કાંઈમી રીતે ધાવક કરી તેઓની અમુદર છંદગીને
નાશ કરી નાખવો ને બાકી વધેજો ખળનો બસ
પોતેજ નહુંચી લેવો. હવે પરીણામ થું આવ્યું તે જુવો.
પેલકા બે જને ત્રીજાને માટે ધણો રવાદીશન જોરાક
તૈયાર રાખ્યો દનો, પણ જેની અંદર એર બેગથું હતું
તે ત્રીજાે ખાવા જાય તેની અગાઉ ત્રીજાે પેલા પાતાના
બીજા બે મીત્રોને ખુબ ધાવક કરી મારી નાખ્યા અને
ખળેજો મેલવવાની ખુશાગીમાં પેલું રવાદીશન જોગન
જમવા લાગ્યો, પણ જોગનમાંતો એર પીરકોનું એલકે
એ ગરીબ બીચારોથી છંદગીથી નાશ પામ્યો અને
ફક્ત થું આવ્યું ખળજો કોષ્ટનેની મચી રાક્યો નહો
અને અદેખાઇના પરીણામમાં ત્રણેના જીવ ગયા.

વ્દાલાં બાળકો આ વાર્તા ઉપરથી આપજોને નાની-
યન લેવાની છે કે અદેખાઇને અંત્રમ મજોગન-ધણેજ
જુરો છે, અને કોઇ પારકાની કે કેાકની ત્રીજાની
અદેખાઇ કરવામાં ઉચરે આગળનેજ ધણી મોટી દાની
છે, માટે વ્દાલા બાળકો એટલાં રેલશે.

લ. દુવાગીર તમારો,
મોહા બાવા

સાચા પ્યારની ફત્તેહ!

યાને

કોણ સરસ? પૈસો કે પ્યાર?

(પારસી સંસારની એક સંપૂર્ણ વારતા)

લખનાર:—‘રશ્મી’

પ્રકરણ ૧ હું.

વસંત રેણુની તે મોસમ હતી અને તેના એક દીવસની એક સાંજે ઝઝકાળામાં પુણાના પારેખ કાસ્ટ-લનો જવાન માલેક જહાંગીર પારેખ પોતાના કાસ્ટલને લાગતી વિદ્યાળ જાગીર જમીન નિહાળતો ઉભો હતો. તે જમીન અને જાગીર તેની પોતાની માલિકીની હતી. પણ તે પોતે વાળેવાળ કરજદાર હોવાથી તે કાસ્ટલ અને તેને લાગતું બધું મારગેજ દરું અને જે વખત વનંથ તેમાં તે બધું પારકે હાથ જવાબુ હોવાથી તે બધાંની એક છેલ્લી મુલાકાત લેવા તે ત્યાં ઉભો હતો.

“હવે મને લાગેજ કે આપ બધું ખોવાને લાંબો વખત લાગવાનો નથી” તે મનસે બડખાથે “એમ તો ચાહું તો એ હુંજ રાખું પણ કેટલી મોટી કીમત તેની મને આપવી પડે? ને તે હું આપું ક્યાંથી?”

એટલું બોલી તે આગળ ચાલવા જતો હતો તેટલાં તેની પછવાડે કાઠના ધીમાં પગલાંનો અવાજ તેને સંભળાયો અને પાછું ફરીને જોતાંજ તેણે પોતાની પાછળ એક રૂપાળા છોકરીને કાંઈ વિચારમાં ઉભરી જોય.

“મીસ પરીન્દેર! તમે આપ વખતે અહીં? આવે વખતે ને આપ રસ્તે તમે તો કાઠજન વખતે દેખાઓ?”

“શુભાખતે વાસ્તે વેશ-સ મેગેલીન લેવા રટે-શનના છુકે સ્ટાલ પર આવીતી, હવે ફરતી ફરતી ખંચે જાઉં. તમે અહીં શું કરો?”

“હું? હું મારી આપ જાગીર જમીનને છેલ્લી સત્તામ કરવા ખાસ હમણાં અહીં આપોજ, બપોરે મને તે આપી દેવી પડશે ત્યારે મને ધણુંજ દુઃખ ઉપજશે, ખરું કેની?”

“પણ, શું ખરેખર, તમુને એ બધું આપીજ દેવું પડશે?”

“તો બીજું શું? એ બધું આપી દેવાની મને ફરજજ પડશે.”

“મીસ. મેહેતા” થોડાકવાર ચુપ રહી તે બોલ્યો

“મીસ પરીન્દેર, તમે ધણું ભલાં છેવો અને મારી

તરફ તમે સાચી દિલસોજ કરાવોજ તેથી તમોને કહે-

વાની મને હીમત આવેજ કે મેં મારાં પારેખનાં નામોયાં

ખાનદાનને મારી ચાલથી ધણું નામેશીમાં મેગાધું છે.

પારેખ ખાનદાનનો હું છેલ્લોજ વારેસ છેઢ. મેં મારી

દોલત ખાધ ખરચી નાંખી છે, એ બધું નખખોદ

મારાં બીચારા માપ બાવા મને નાનો મુકી મુજરી

જવાને લીધે બન્યું છે, કેમકે, તેઓની ગુરદાજરીમ

મને સીધે રસ્તે દોરવી ઉધારનાર અને મને સારે રસ્તે

ઠેકણે પાડનાર મારે મળે વાંસે કમનસીમે કાઠ રેતું

નહીં દરું. હું મુખે બન્યો, અને એક વાર જે ઉચા-

લમાં હું મારા બાપદાદાથી મેગાપલો ત્યાંથી જે મેં

ઉતરવા મળ્યું તે છેક હેઠાંજમાં ગમડી ગમડીને અતે

આપ દાલતમાં હું આવી પડ્યો; હવે મને જ્યારે મારી

એ મુરખાઇનો દંડ આપવો પડેજ ત્યારે ધણીજ અચુરે

મને શુધ્ધી આવે તે હવે મને શા ખપની? એતો

પરીન્દેર દેખીતી પોતાની એ લીણી હાલતને
જાણે હતી રહી ને તાણે નહીં થાય તો જ્ય ક્યાં?

જદાંગીર પારખ અને પરીન્દેરના તે વાદ્યાર
જાપની સાંજ પછીના દીવસની રાત્રે પરીન્દેર
ગુલબાનુંના વળ એરતી હતી. બાપ સાહેબ આજે
અંધ વચ્ચે પત્યા મુઠમાં દીસતાં હતાં એટલે બોલ્યાં,

‘કાલે રાતે મને પેસો પારખ કારતલવાલો
જદાંગીર મળ્યોતો; પરીન્દેર, સાંજલેજ કે? મધુજે
તો રાતે મેસો જદાંગીર પારખ મળ્યોતો; મારી
પુરુષ ભમનારાઓમાં એ ખીયારો ધગો ખંતીસો અને
હી છે, તેથી મરે મને એની દયાથી લાગેજ ને તેથી
હે તેનાં હલાસનાંવલાસનાં અનેદાંદામાંથી છુટી મર
અને તેનાં બેનને રાત આપવા આખરે મને લાગેજ
કે મા રતેનાં માંગણી કહુલ રાખવીજ પડશે. હવે તું મને
પારખ કારતલનાં ગુલબાનું કરીને બોલાવવાની જર
જરા આવત પાડ. તુંને કાંઈ પારખ કારતલની પરી
ન્દેર હોતો ગમે કે? મરે, તુંતો એ માન અને મર
જાણી દેખતીજ જ્ય ને રક્ષાસ કરે, કેમકે તુંને એવી
આવજ નહીં દેની-ને તુંને કંઈ કેમ મોટું માન
સારું રક્ષાજ નહીં એથી તારાં સારાં નસી-
જેની?”

“એટલે?” અને લાં ગુલબાનું પોતાની રોઝ
પરીન્દેર તરફ ફેરવી તેને દીકરી બેઠી.

“એટલે એમ, ગુલબાજ કે હું હવે અંધીથી
રજ લેવા ચાહુંજ ને—

“તું કાંઈ ખસી તો નથી ગેમ?”

“જદાખી નહીં, એ પગલું લેવાનો હું ક્યારનો
વિચાર કરતોતી અને તમારી હાંધીના આ ફેરફારથી
મનેથી મારી હાંધીમાં ફેરફાર કરવાની તક મળશે
તમેને ખીજ નોકર તો સહુલાઈથી મળશે.”

“તું કાંઈ મારી નોકર નથી! ને તું અંધી
નોકર તરીકે રેહીજ ને અમે તુંને તેમજ મણીએજ
એમ કહેવુંજ નગુણપણું છે. મમા જો જણશે કે તું
તેવણની મેહરખાનીને માયાનો બદલો તું એમ આપેજ તો
તેવણ ધણાં ચીરાડશે; તારે બદલે કાંઈ ખીજ હોતે તો
અમારી ઉપર કહેવાય નહીં તેમ કરતે; આપ રીતે તું
અમારો ઉપકાર માનેજ કે? જ્યારે જરા તરા અમુને
તું કામ લાગતી યજ ત્યારેજ અમુને છોડી જવાનું તુંને
સુઝ પડેજ કે?”

અને એ વક્ષાન તે પારખાઉનાં ઘરમાં ચાલુજ
રહું? પારખાઉનાં રતનખાઉને પુછતું પડે? તેવણે તે
ખીલસ જેટલી વાતને વધારીને બાર હાથ જેટલી કરી
મુટી, અને માય દીકરી ત્યારથી થોળાં ચલાવીનેજ
ફાં પ્રધાં.

વળી ગુલબાનું એ એ વાત જદાંગીર પારખને

તેણીની વાલાત વાતથી તેણીને માટે શું ધારે? એટલે તેણી એટલું જ બોલી કે—

“નયુંબાપણું, બીજું શું? માથાને તો ઘણેજ ગુસ્સો લાગેજ તે મારા ધારવા પ્રમાણે વાજીબીજ ગુસ્સો લાગેજ. અમે તે અચ્ચું હતી ત્યારે તેની ઉપર દયા લાવી તેને ખાળી પોલી મોડી કીધી ત્યારે કેની? નહીં તો કાણ જાણે કાંઈ મારાં માથાજ કહે તેમ પારકાને ખાતણે બીચારી અફળાયા કરતે. ખરેખર અમે એની સાથે લલાચ કીધી તે જાણે એક ભુતજ કીધી; આખર ફરે તે નીચજ થોડી કેની?”

હાં જહાંગીર ડોળા ધુરડી જોશમાં પોતાની મુઠ મરડવા લાગ્યો અને તેના આ દેખાવને ગુલશાનું પરીચ્છેર પ્રત્યેના તેના ગુસ્સો સમજી ખુશી થઈ, પણ ગુલશાનુંનાં છેલ્લાં વેણ સાંભળી જહાંગીરને, તો એવું અતુલ છુટકું કે તે સોખવ કાઢનાર જે તેની સામે કોઈ મરદ હતે તો પોતાના હાથમાં પકડેલી નેતરથી તેની પીઠ ફાંડી નાંખતે!

જહાંગીર તેણીને શોધ વારમાં છોડી ચાકતો થયો અને પરીચ્છેરને મળ્યો.

“હું હમણાંજ તમારાં ગુલશાનું આગળથી આપ્યો, પરીચ્છેર, તેજણ તો તમારી સાથે ખુબ ખખાણેજ.”

“હાજી, તે હું જાણુંજ”

“ત્યારે એ વાત શું છે?”

“ગુલશાનુંએ મને પોતાની સાથે પારખ કાસ્ટતમાં આવવા કહ્યું અને મેં ના કહ્યું”

“તેમાં શું મોટું જોડું થઈ ગીયું? ત્યાં તમે શેકાણી દાખત જવા લાપક ત્યાં તમે જીંજનાં કચાલન દાખત કેમ જાણ્યા? પણ ત્યારે તમે પારખાઉંનું પેર છોડીને જવાનાં ક્યાં?”

“તે કંઈ નહીં નથી, પણ ફરે એ શોક સાથે મને એક વખત વાંધો ઉઠેજાજ, એટલે હવે મારેથી જાકું એ લોકને ત્યાં દકાષ નહીં”

“હા, તે ખરું, પણ એકકી તું જરોબી ક્યાં?”

પછી થોડાક વાર ચુપ રહી તેણે તેણીનો હાથ પકડ્યો અને બોલ્યો, ...

“પરીચ્છેર, કાલે તેં મને જે બોલ કેલા તે ઉપર મેં ખુબ વિચાર કીધા. મને મારા બે ચાર દિવસોજ દોરતોએબી એમ કાંઈ કહ્યુંતું ખરું, પણ તારે મોઢેમાં એજ તકરાર સાંભળવાથી મારી ઉપર અસર થઈજ, અને મેં ધારેકું પગલું હું ભરવા નથી માંગતો, તેમ તું જે મને મદદ કરે તોજ. બોલ તેમ કરશે? ફકત મને એટલુંજ કહે પરીચ્છેર કે તું મને આહેજ, તો લખખોતી દોલતને તુજી ગણી તારી સાથનો ગરીબ સહવાસ કરોડ દરજજે હું બેહેતર અને મુખારક ગણુસ. મારા જેવા એક મદીને માટે વાપ જેહાન એકકી હાલને રસ્તો લેવા જ્યાં મુરકેક, ત્યાં તારા જેવી નિરાધાર અબલા તો અટવાઈજ જાય! જ્યારે તું તેમી જોખમ માથે ઉઠાવવા તૈયાર થઈજ તો શે, મને સાથે શે ને મારી બધી મુરખાઈઓને પછાત નાંખી તારી સાથે હું દોર બાંધ્યો આવસ. તું મને કમુસ રાખશે તો હું એમ કરી નાંખસને તેમ કરી નાંખસ એવું એવું બોલવાની જ્યાં મારાંમાં નથી. આપણે એક થઈને ખાહાર કેડે દેશાવર ઉપડી જઈશું અને ત્યાં નવેસરથી જીંજી શરૂ કરશું. પાલનજ પારખાઉ મારું નામ પોતાની દીકરીને અપાવી, તેણીને પારખ કાસ્ટલની શેકાણી બતાવી મારૂં કરજ ભરપે દરજા અને પારખ કાસ્ટત જે તેવજીને મારગેજ છે તે છોડવી પોતાની દીકરીને અને મને તે બેટ આપવા એક પગે તૈયાર વધ દેલાજ તો, પરી, તારા પ્યારને ખાતર તે બધાંને ફેકર મારવા તૈયાર છેજ. બોલ કશુસ છે?”

“પણ તમને ખાતર છે કે તમારાં મુખને માટે તમને મારી જરૂરજ છે?”

જહાંગીર હાં એતી ગયો કે તેની કૃતેહ થઈ હતી એટલે તેણીને બાજુમાંથી પકડી પોતાની આનખ એમી તેણે એક કીસ લીધી.

“આજ કીવર, પ્યાર સિવાય જે કંઈ બીજું હોસે તે મારા માંગનારા ગીધીને હવાલે કરી આપણે અહીંજ ચાર ચોખા પરાની લઈ જાંચી કેડે ઉપડા જઈશું આસ.”

એક અકચારીકું તે વાતને વીની ગયું અને પાલનજ પારખાઉ પોતાનાં ધરજાણી સાથે ગેન સ્ટ્રીટમાં

આવેલાં તેમના બેઠાં બગસરિકાં ધરના હોલમાં વાતે બેઠાં દતાં. વાત બીજી હોય શું? પરીવ્હેર મજાજ ફેરફાર બેઠી હતી તેની બધી તકશર હતી અને હવે ને નયણી છાકરીનું શું કરવું તે ઠીસકસ કરવા તેઓ બેઠાં દતાં, તેટલાં, પરીવ્હેર પેતે સાદા સુતરા રૂસમાં સજા થઇ હાથમાં છતરી લઇ તે હોલમાં દાખલ થઈ.

“મેહેરખાની કરીને તમે મેહેરખાની મને આજેજ રજા આપશે? એ તમને કાંઈ અગવડ નહીં પડે તોજ.”

“અત્યંત, અમુને માણસ વગર અડચણ તો પરજોજ પત તારી જવાનીજ મરજી હોય તો જા, અમે તુને અટકાવતાં તથી. કાંઈ બીજો ઠેકાણો આકરી મળી કે?” રતનખાઇ બોલ્યાં.

“હા, હા.”

“તારે પરીવ્હેર એ નયણીપણુંજ કેની?” પાલનજી શેઠ બખાળ્યા “કાંઈ જોવી હોય તો રતનખાઇને શુજી જણવી તેવજીના પગ ધોઇને પાણી પીએ; આટલો વખત બેસીને ખુસ્યાની કાની ખાધું ને લગન જેવા અવસરે કામ કરવું પડે તેથી બીલીને ચાલી એ કેવું ખરાબ? વારું તુને કાંઈ આકરી મળી? તું કાંઈ જાણ?”

“પારખ કાસ્તકમાં હ.”

“પારખ કાસ્તકમાં? અરે, ત્યાં શું ધુર ધુન્ક-વાળી છે?”

“હા, પારખ કાસ્તકની શેઠણી દાખલ ત્યાં જાઉંજ, હું આજે તજી દાદાજી થયા જહાંગીરજી સાથે પરણીને—”

“એ શું બેઠી? તું સારીકાંની તો છેની? લાવ તારો હાથ જોઉં કાંઈ તાપખાપતો નથી આવતી? પાલનજી, એ બીચારી કાંઈ મેટતો—”

“અરે તું સાંભળ્યા કરતી, રતન! કોણ જાણે શું પોંડાવો હોસે; જહાંગીર એકતો બીખારી ને વરી એ તેથી સરસ ને—”

“તું ક્યાં પરણી? આસરવાદ કાણે સાચાં?”

“એ બધી વાતથી તમે મુરખીઓએ વાકેફ થવું હોય તો સરતી અચારીના આદરજી દસ્તુરને પુછો.”

“જાવો, પાલનજી, એતે એજ એ આપુને બતાવો આવીજ તો જો તે ધરો લાવરો કરીજ નાંખો ને આદરજી દસ્તુરને પુછી એને બધાં પુનામાં હરથુત કરો; વરી મોટી તોખમવાલી ને ખુશસુરતીનું બોલુશી પરી કેની તે જહાંગીર પારખની ધણપણી થવા નીકરીજ, જહાંગીરનું—”

“અરે પણ રતન આપુને શું? મરવા દેની! તારે એમજ થયું કેની કે અહીં રેહીને તેં અમારુંજ ઘેર ખણ્યું? ને કદાચ એક મીનીટનાં ઘેસાંપણાંમાં જહાંગીરે તુને કણુચીથી હોય, પણ તેને જ્યારે ખરો વિચાર આવશે ત્યારે તારે માટે તે સું ધારસો? ચાલ જા, પારખ કાસ્તકમાં જા ને ત્યાંથી તમે બેઠીને કેવાં પસેમાન કરીને કારંજ તે જા.”

“હા, મારા જીભર પાલનજીને એ પારખ કાસ્તક તો મારગીજ છે ને તે ઉપરાંત જહાંગીર એવજીનો મોટો કરજદાર છે તેથી એક મીનીટમે એવજી તમે બેઠીને લાત મારીને બાહાર કારસે; પછી જ્યારે રોટલીનો દુકડો ખાધને ને પછી જોજ કે—”

“વારંજ, થેંક્યુ” એમ એટલુંજ બોલી રતનખાઇની વધુ માગગતોચ સાંભળવા નહીં પામતાં તે બેઠીનું વધુ મેરવવા તેઓને નશીને પરીવ્હેર પારખ ત્યાંથી ચાલતી થઇ, અને અરધાક કલાક પછી પોતાના ખાવો દનાં પાસાંમાં ભરાઇ દસી દસીને તેઓની સાથની પોતાની સુઝાકાતની વાત કરતી બેઠી.

પ્રકરણ ૩ જી.

રતનખાઇએ પરીવેહેરને કહ્યું હતું તે ખરુંજ હતું કે તેણીના વરે જહાંગીરને ધણી મોટી રકમો ધીરી હતી; તેવજો એવું સમજીને તે અવારનવાર કાઠી આપી હતી કે જહાંગીર પારખ શુદ્ધખાનું સાથેજ પરજુશે એટલે એ બધું આપેતું આખરે શુદ્ધખાનુંજ ધરો કેની?

હવે જહાંગીર જોયું કે જ્યારે તેણે પાલનજીની ઘીકરીને તુલકાકરી કાઠી હતી અને પરીવેહેરને તે પોતાની પરજોતર બનાવી બેઠો હતો, એટલે પાલજીજ ‘દિલક-દોશ’ માંના શાક કોકની માફક પોતાનું માંજનું મેળવવાનું સુકવાના નથી. પારખ કાસ્તકપર હવે તેવજી જહાંગીર

જપતી લાવી તેઓને કાઢીથી ધરીએ બાહાર કઢાવશે ને તેથી તેઓએ તે સામેની પોતાની તૈયારી કરીજ રાખી હતી.

શતેશત હવે તેઓએ મુંબાઇ જવાનો ડેકાવ કીધો અને ત્યાંથી ક્યાં જવું તેથી તેઓએ મનમાં નક્કીજ કરી રાખ્યું હતું. બધું પેકયુક કરીને પરીવહેરને બધી મુસાફરીની નીકળેક તૈયાર કરતી હોડી જહાંગીર જરા બાહાર જવાને મુસે પોતાની બોહોળી જગીર જમીન પર એક છેલ્લી નજર નાંખવા મહેલમાંથી નીકળ્યો; તે હજીતો કંપાઈન્ડના દરવાજામાંથી બાહાર નીકળેક કે તેને ત્યાં દરવાજા અગળજ એક ખોળા લેવો દેખાતો ચુકરચ મળ્યો.

“શેઠ સાહેબ, આપ શેઠ જહાંગીરજી પારખ કે?”

“હા, હા; કાંઈ કામ છે? તમારે મને મેળવું છે?”

હા, મારું નામ અક્ષારખ્યા શીવજી હાસમ છે. તમે શેઠના મુંબાઇના વજાલો મેસર્સ બીકનલ મેરવાનજી એન્ડ મોતીલાલ તેજ મારાથી વજાલો છે. તેઓનીજ મુમના ઉપરથી આપ બંગલો-માફ કર્યો શેઠ કાંઈ મનમાં માનું ના લાવતા-દું જોવા આયોજ. તમે શેઠ લાંબી ઉપડી જનાર છો એમ એઓને ખબર હોયો તેથી મને તાકીદે અહીં મોકળ્યો કે તમારી સાથે વાત કરી મારે તમને એ વિશે પુછવું હોય તો પુછી બી લેઉં; દું હમણા ઇસ્તેસનપરથી ખાધેલ અહીં આયો, બંગલો જમીન સાંતો મને પસંદ છે પણ શેઠ તમે હામ બહુ મોટું મગીજ, કાંઈ જરા વિચાર કરીને ઉતરો તો આપણે સાહુ શેઠી રૂપે”

“તમને એ કાષ્ઠ તમારાં ધરાકને વરે જોઈયેક કે?” જહાંગીરે તેના રૂસ તરફ દીકતાં પુછ્યું.

“ના, શેઠ મારે પોતાને વાસ્તે જોઈયેક. શેઠ બહુ રેજગારી કરી, દુખખી બહુ જોયું ને ખાનાર કાષ્ઠ નથી એટલે જરા હવે લાંબા ટાંટયા કરી પાયે દેની?” એટલું બોલી તે હસી પડ્યો.

જહાંગીરે તો વિચારમાં ઉભો. તે મહેલની તે જે કીમત માંગતો હતો તે તેનાં મારગેજપર લેણે લીધેલાં નાણાં જેટલીજ હતી. આપ મેમણુ જો તે

લઈને તેને તેનાં નાણાં આપેતો પાસનજી પારાખાઉનો તે મહેલમાં આવી વસવાનો ખ્યાલ દયામાં અધ્ધર ઉડી બધ, તો જો કે તેને પોતાને તો તેથી કશોજ ફાયદો થાય નહીં.

“શેઠ છે, શેઠ અંદર આવો-આવો યાહે પાણી કરો, તમને તો અમારું યાહે કેની? તમે બરાબર કોટક વખતેજ આવી પુજા ‘કેમકે’ આજે રાતે સ્ત્રીપી-મકારવાથી જનમાં મારાં ધણીયાંથી સાથે દું મુંબાઇજ બહીં. તમે હવે જવાના ક્યાં છેઓ? આપણે સાથેજ જમ્યે કે બધું તમને જમતાં જમતાં કહેવાતું બની આવે ને—”

“નહીં, શેઠ, મારે નીમાજ કરવી ને વળી દું અહીં શેઠ કરીમલાઈ ઇલાહીમને બંગલે જનાર છું. ત્યાંજ મેં ઉતારો લીધો છે ને તેઓ મારી રાહ જોતા હશે. તમે એમ કરો, આજની રાત જવાનું માંડી લાવો, દું હમણાં જમીને આઈ છું, પછી આપણે નીરસે વાન કર્યે; જો સાહુ અને તો તેમ અને નહીં તો આપણે ત્રણે સહવારની જનમાં મુંબાઇ ચાલી જઈશું, કેમ?”

જહાંગીરને એ વિચાર પસંદ પડ્યો અને તે સક્ષા ખોળા ચુકરચ ત્યાંથી રૂખસદ આહતો હતો તેટલાં પરીવહેરે હસ્તી હસ્તી પોતાના હાથમાં ચાનુ કપ લઇ ત્યાં આવી.

“ઓ લેવો, શેઠ અક્ષારખ્યા, યાહે પીનેજ બવો” જાંગીરે તેને હાથ પકડી બેસાડ્યો.

“માફ કરજો બાઈ, તમને તજવી પડી; તમે બાઈને રહું ક્યારે ને યાહે બની ક્યારે? તમે પારસી લાકઓ જજરા, શેઠ, પારસીઓમાં મારો જનમારો ગીયો, તમને મેં અહુજ તજવી આપી બાઈ.”

“નહીંજ, એમાં શું છે? કાંઈ નહીં” પરીવહેરે જવાજ કર્યો અને તેણીને સલામ કરી મી. અક્ષારખ્યાએ યાહે પીધી અને ત્યાંથી રૂખસદ લીધી.

રાતના રોકેકનો અમલ ચલેલો હતો અને પારખ કારતલના આગળા હાલમાં જહાંગીર અને અક્ષારખ્યા શીવજી વાત બેઠા હતા,

“જહાંગીરજી શેઠ, મને બહુ અજબ લાગેક કે આવી મજેહની જમીન-આવો મુંદર મહેલ, અને એ બધાંની માવજત કરનાર તમારાં આતાં ધણીયાંથી જન,

તમે એ બધું વેચવા કાઢાજ, એ મને બહુજ દક્ષગીરી પેદા કરનાર લાગેજ”

જદાંગીર દીક્ષનો સાફ અને બોળો હતો એટલે ને શુદ્ધ આગળ પોતાની મુરખાઇની વાત એટલી ટુંકમાં કહેવાય તેટલી કહી અને ઉમેર્યું કે

“ને આખરે તેણીનો હાથ મને કબજાવાની ફરજ પડતે પણ મને પરીન્દેર મેહેતાના માણસાઇ સાથામાં એક ફિરરેતો મળ્યો અને તેણે મને બચાવ્યો—પરીન્દેર મેહેતા જે હું કેહુંજ તેવજુ મારાં ધર્યાંથી યાચ”

“કોણ? તમે શેઠ શું નામ બોલ્યા?”

“પરીન્દેર મેહેતા, કાંય વાર?”

“ના, કાંઈ નહીં—પણ તેવજુનો હમણું પોરેલાં ફોરો ને—”

“નહીંજ, જાગતાં હોસે એવજુને હમણું ઉઘ નહીં આવે પણ—”

“ત્યારે જરા તેવજુને મારી આગળ બોલાવશો?”

“હા, પરીન્દેર જાગેજકે? જરા એમ આવવી”

“હાજ આવી”

અને પરીન્દેર ત્યાં આવી પોતાના જદાંગીર સાથે ગોઠાઇ.

“મેહેન, તમારા બાવાજીનું આખું નામ શું?”

“હ, ફરદુનજ સોરાજજ મેહેતા”

“ને સોરાજજના બાવાનું નામ બેજનજ?”

“હ, હાજ”

“યા, અદમાહ! આપ શું સાંટક? બેસો બેસો, બાઇ તમે બેસો હું તમુને વાત કેહું તે સાંભળો”

આપ ઉપરાસાપરી સવાસોથી કાંઈક ગભરાઇને પરીન્દેર, જે ઉઘને ઉઘી થઇ હતી તેણીને બેસવાની ફરજ પડે કરતાં તે બેસેયો.

“આજથી વીસેક વર્ષની વાત ઉપર હુંને તમારા બાવાજી તે મારા રેસત ફરદુનજ સાથે આફ્રિકા ગયા. મુંબાઇમાંથી અમે થોડો થોડો વેપાર સાથેજ કરતા હતા. ત્યાં જઈ ટુંક પુંજમાં અમે વેપાર કરવા માંડ્યો તેમાં અમે કમાવા અને તે કમાવમાંથી અમે બાગમાં એક નાની ખાખ ખરીદી લીધી. ત્યાંના જાણીતા એકે અમુને ધણ ના કેશું ને ખરું પડેા તે મારાં મરજીની નહીં; શેઠની મરજી તે લેવાની થગી થઇ એટલે

તેમને રાજ રાખવા મારેખી તેવજુ સાથે જોડાવાની ફરજ પડી; નસીબ સંજોગે તે ખાણ વિશેના અમારા વિચારો ખેટા પડ્યા, અમે ધણી હેજમરી કીધી ને ફરદુનજ શેઠની તબ્બત તેવામાં લકડી, તેવજુ કંટાળી ગયા ને હવે પોતાના જીવવાના દાદાડા થોડા સમજ મને પોતાનો ભાગ વેચી નાંખ્યો. ભાગતો બાઇ હોય શાનો? ખાણજ નિષ્ફળ નીવડી તો તેવજુનો ભાગ હું વેચાતો કેમ કહે? પણ મારા તેવજુ ધણા મુરખી જવા દેસત હતા, એટલે તેવજુનું મન રાજ રાખવા મેં તેવજુના ભાગના પૈસા તેવજુને આપ્યા જે લઇ તેવજુ મુંબાઇ આવવા નીકળ્યા, પણ તે અચાઉ તેવજુ લોરે-ઓ મારકનીમ કાઢને મળ્યા ગયા અને ત્યાંજ બીથારા—પણ હવે તે વાત રેહી. તેવજુના ગયા પછીથી મેં તો ખાણ ઉપરની મારી મેહેનત ચાલુ રાખી. તેવજુને ગયા પછી દોરેક મહાને તે ખાણની ઉંક ઉડા-ણમાં ઉતરતાં એક નેસ અગોને જ્યાંજ જેની આખી લંબાઇએ પીળીપીળી રજકણ જીવાયરી દેખાઇ મારા કાન હવે ઉભા થયા; તેજ વખતે મેં મનમાં ચીત્યું કે જે એમાંથી સોનું નીકળ્યું તો ફરદુનજનો ભાગ કાચમ સમજસ અને તેવજુને ફાલે જે આવશે તે તેવજુનું કાંઈ સચ મળશે તો તેને દવાલે કરસ ને નહીંતો તેવજુને નામે ધરમ કરસ. તેવજુનું કાંઈ હવું નહીં પણ નવસારીમાં તેવજુની એક જુલી છે એમ મને કહેતાતા, વાસ્તે મુંબાઇ જઇ તે વિશેની તમાસ કરવાનો મેં હાજ કરી રાખ્યોતો; કાંઈક ચર્ચે તે ખાણ ગાંધી સારી કમાઇ કરી બધું ઉંચકી ઉપાડી તે ખાણ સારી કીમતે વેચી નાંખી હું પંદરેક દાદાડા થયાજ મુંબાઇ આવ્યો ને ત્યાં ફરીહામ થઇ ફરદુનજ શેઠની જુલીની તમાસ કરવાનો મેં હાજ કર્યો તો લેવો તેવજુ શેઠનાં જુલીમાવતો અદાજ મળ્યાં ને વળી—”

“ઓ મારા જદાંગીર, આપ એવજુ કહેજ તે ખરું દોસે કે?” એટલું બોલી પરીન્દેર પોતાના વરને વળગી પડી.

“ખરું, માયજી, સાત પાણીએ ધોવજુ ખરું; ખાણ વરી ખરી મેહેનને મેળવેલી દોલનને અડધી બાજી પારકને આવવા કાંઈ તૈયાર થાય? ખાણમાંની વેલી પીસી નેમ દેખાનાં મેં જે વિચાર કીધો હતો તેને

ધમાનથી હું વળગી રહો છું. મારું કાણુ છે? ને હવે તોળી શું થયું? ખાણુ હું પોતે ક્યાં લેતો હતો? તમારા બાવાજીએ બોહાંસ કાઢી ને મને તે લેવીજ પડી પછી તેવણુનો ભાગ—”

“પણુ છ, એવણુનો ભાગ તો તમુને એવણે વચ્ચે કેતી?”

“તેથી શું થયું અમે બેઠિયું નસીજ તમાં બેઠાયલું હતું કે ની?”

“હાજી, પણુ આજે હક હલાલનું કાંઈ નહીં આપે ને તમે પરખત—”

“કાંઈ નહીં બાઈ સૌ કેમ પોતાનાં નસીજનું ખાયજી, કાણુ જાણુ તમારાં નસીમે જોર કાઢ્યું હોય ને મારી દયાનતની કસોતી કરવા મને તે ખાણુ રૂળી હોય; હવે બધી વાત રહેવા દેવા તમે બધો આપ બાંધેલો સામાન છોડી નાંખો, તમારો આપ મેહેલ તમેજ મુબારક; પણુ વાઈ એમ કેહું કે તમે તો પરણીબી ચુક્યાં છો, ને તમારા બાવાના જની હોસ્ત હાખજ હું તે વખતે તમને કરી પેહેરામણી આપી નથી શક્યો તેવું કેમ?”

“હા, આપ કાંઈ તમે થોડું કાંઈક કહેવાય? હું નહીં ધારતી કે ખરી જાંઘીરનાં આવું કેમ વખતે થી બનતું હોય, કદાં બાવાજીના હોસ્તદારને કાંઈ—”

“કેમ શું છે?” એટલામાં એક નોકર ત્યાં આવ્યો જેની તરફ એણે જાંઘીરે “પુછ્યું”

“શેઠ, પાલણુ શેઠ આવ્યાજી”

“એ એવણુ એવડી રાતે કાંય આવ્યા હોય, જાંઘીર?”

“એવણુને ડીપર માલમ પડ્યું હોય કે સામ-અચારની જનમાં આપણે જવાનાં છે તેથી પોતાનાં મારગેજનું કાંઈ નક્કી કરવા—”

“એમ કે?” અલારખ્યા બોલ્યા “લેવો ત્યારે આખજ માણસ પાસે આપ એક હું લાખુજ તે એવણુને મોકળો, તમે પોતે ના જતા, કેટલા રૂપ્યા તમે મને કલાતા?” એમ બોલી તેણે પોતાની એક છુક કાઢી.

“અરે પણુ ઉતાવળ શું છે? સહવારે હવે વાત, બધું બરાબર કરીને એવણુને આપ્યેકેની? વખતે—”

“એમ? તો લેવો પરીવેરખાઈ આવ—” એમ બોલી તે બહો ખોળ મુદરથ તેજલ આગળ ખુરસી

તાણી એક બરવા બેઠો “લેવોજી, પરીવેરખાઈ એ એક, એ એકથી જાંઘીરનો પારખ કાસ્તલ તમે પે છોડવી મારી તરફથી એ મેહેલ મારી તરફની લગ-પહેરાંમણીમાં કબુલ રાખી પાંછો જાંઘીરલાઈને લગ કરજો ને જાંઘીર શેઠ—”

“ક્યાં ગીયા એવણું?”

“હા નીચે પેલા પાલનજી આગળ ગીયાજી, પે છ, તમે કાંય અમુને એટનાં શરમાવોજી? તમે—”

“કેમ જાંઘીર શેઠ શું કરી આવ્યા?” પે ખોળ મુદરથ પુછ્યું અને તેવણુને જાંઘીર જવા દેય તેવામાં “આજ જુવોની જાંઘીરજી” કરીને પરીવેર પોતાના બધીને પેલા તેણીને બેઠ મંગેલા એક વાત કહેવા જતી હતી પણ—

“જરા ઉભાં રેહોની બાઈજી, અમુને વાન પે કરવા દેશો કે નહીં?” એમ બોલી પેલા બહો ખોળ તેણીને સુપ કરી દીધી

“કેમ જાંઘીર શેઠ નીચે શું કરી આવ્યા?”

“શું કરી આવે? મેં તો તેવણુને રોકકું પગખાં કે સહવારે મેહેલ અને જે જે જમીન જાંઘીરનાં બ-તેવણુ પાસે હોય તે લઈને આવવું અને તેવણુનાં ના-બરખાઈ કરી બધું છોડવી લેવામાં આવશે. તેના મને થેલો સમજી હસવા ને કહા કરવા લાગ્યો પણુ મેં કાંઈ નહીં આપ્યું એટલે પોતાની મેજે આવતો થયો.”

“આપ જાંઘીરજી એવણું—”

“હુ હાંદહાંદ—” અલારખ્યા બોલ્યા “જરા ચલે એવણુને બે જાણુને વાત કરવા નથી દેતાં! આજો ત્યારે સાહેબજી”

“અરે, પણુ બાઈ આવ—”

“હું નહીં જાણુતો-મને હવે વખત થાય સહવારે આવીશ.”

“પણુ બાઈ આવ-અરે અલારખ્યા શેઠ, પણુ જરા—”

પણુ અલારખ્યાબાઈ ત્યાં હોયતો સાબજી કે ? તે ફિરસ્તો તો કપારનો ક્યાનો ક્યાં આલોપ થઈ ગયો અને સહવારે પારખાઈવાલાઓ દેવાં દાંત ધસતાં રહી જશે તે ઉપર હસતાં હસતાં તે ધણી ધણવાનીજી તે રાતે પહેલ પેહેલુજી નગીતે પોદવા ગયું.

સમાપ્ત.

“મારા વરને તો કંઈજ થયા મને નહીં જો”
અંધિ કહ્યું.

“એ તું મું બોલેજી દીદમાં,” તેની સહી
કાંઈ પુછ્યું. “આવો દયાળુ ને નરમ ચત્રસાવનો
તોખી તું એમ બોલેજી?”

“અરે તું એને દર બરાબર આજખતી નથી
જા” દીદમાં બોલી “તેની દમખાં બાળાને દાંત
વેળ તે બીચારો આખો દહાડો રસર ક્યાં કરેજી
પા આશીસ્ત્રથી આવે કે એવનની દહારી બેચીને
તને મુઝો મુઝો રમતો તો તે કાંઈ જાહેને દહારીજ
તારી આખાં દવે કાંઈ એવનને પુછે?”

“આનની ઠોકરીઓનો કંઈજ દાંતડો નથી.”
તો કહેલો થતાં બોલ્યો, કાંઈથી મુરખાએ તેણીના
તેની પહેલવહેલી માંખળી કાંઈ કે તુરત કુદી પડેજી
‘કાંઈ કે તુંથી એમજ કરે, કેમ ખરની?’

“તેતો દવે તમે પુછીને શોધી દહાડો તાહરેજ
પા.” મુઝાએ જવાબ દીધો.

પેત્રી વીચારમાં પડ્યોજ. એ પુછે તો મુરખામાં
કે નહીં?

“પણ, કારકર્તી હું તારા હાથ માટે તદનજ
જાણક હું જો” કાવસ મીથો થતાં પોતાની પ્રવાલી
કાંઈક બેઠક લેતાં બોલ્યો.

“આદ કાવસ,” દીના બોલી, “આંધ બાળકમાં
મે ને મારા બાપાજી તદન એક મત પર આવેજી
અમર દરેક બાળકમાં એવી રીતે એક મત થાયો કે
તો તો આપણો સંસાર હેવો મુખી જાણ?”

“દમખાં દમખાં માડીગ્રામો પૈસાપર પરજોજી”
પીત્રાંઈ કહ્યું “તમેજા એમ મારી સાથે મારા પૈસા
પર તો નથી પરજાતી?”

“નહીં,” દોમીએ જવાબ દીધો. “હું આજી
જાના પૈસાને ખાનદખી તારી સાથે નહીં પરજો.”

પીત્રાં દરજી સુધી સદમજી નથી રાધી કે દોમી
એમ બોલતાં દરજો કાંપ.

પડાં—(રેલવેમાં ખાતાં ખાતાં) અરે એક
પેટર, આંધ પુત્રીને લીધી, કેવી રીતે બતાવેજી? અદ-
લો સાદાંતની મીપ નીકળી? પેટર-અરાજર છે, સાહેબ
તમે કેઓનેટ પુત્રીને આરજી કાંઈકું કે ની?

(ઝોલન).

ઠાકરો ચાલક ખરો.

રકુલ ઇ-સપ્ટેમ્બર દુખાસીજ એક વખતે નીકા-
માં તપસ અંધે મળા દના ત્યાં તેવજી પહેલા વખતે
નામ કરવા માંડી અને ઠાકરાઓને જાણ્યું કે
ગસારી સાથે જવાબ આપવો

પહેલા સવાલ તેવજી એક દોડુ નીકાજાને કયો.
દુખાસીજ:—પેઠાસામ, બેદુ કેટલા?

પેઠાસામ:—બેદુ બાર સાહેબ.

દુખાસીજ આજવાજ સમજી નારાજ થઈ મળા
અને એક બીજા ઠાકરાને સવાલ કર્યો જે કર્મ સંજોગે
પારસી હશે.

દુખાસીજ:—અથવા જહાંગીર, બેદુ.

જહાંગીર:—સાહેબ બેદુ એટલે ઇડુ. મારા મમ્મા
અને રોજ એક આપેચ. (ઇ-સપ્ટેમ્બર સાહેબ શીવ, શીવ
કરતા રકુલની બહાર નાંચી ગયા.

બાપાજીનાં પેટમાં બુચો.

આદરજીને કર્મીગર (તરબુચ) ખાવાનો શોખ પડ્યો
પણ પાસેના પડોશી મંચુ મહારી રોજ ખાવાની વખતે
આવી બેસે એટલે આદરજીને મરી પીડા પડે એક
દીવસે આદરજી એક મોટું કર્મીગર ખાનદમાંથી લઈ
આવ્યા પણ નખાઈયો. મંચુ તે વખતે ઘરમાં હાજર
હોવાને સ્થળે તેવજી કાટની નીચે કર્મીગર સંતાડી દીધું
પણ કમનસીબે આદરજીને નાનો બુચો ત્યાં આવી લાગ્યો.
અને તેને બાપાજીનું પેટ મુજેનું બોયું જે વખતે હાલમાં
મંચુ પાસે દોડી ગયો અને જુમ મારી બોલતા લાગ્યો.

“મચેરજી મારા પપાનાં પેટમાં મમાજી માફક
બુચો ઉગેજો છે.”

(મરીજ બીચારા આદરજીને ભરમ કુદી ગયો
અને તેવજીને આખરે કર્મીગર કાપવાની ફરજ પડી).
“ફકીર”

છવતો દાખલો.

બુચો:—મમા લીજનો કાંઈકો કેવો હોશે!

મમ્મા—દીકરા તારા બાવાની દુખ જેવો.

માલેક:—શીરીન ડીવર હું મરી જાઉં તો તુંને
કાંઈ જાતની શીકર રહે કે?

શીરીન:—(હેતુને કટકો) નહીર ડીવર તમે
વીમો ઉતરાવ્યોએ એટલે પછી શીકર ચાની?

આંકે દીવસની વાત ઉપર વેણીલાલ મહેતાજીએ
ઠાકરાઓને એવું શીક્ષણ આપ્યું ‘હવું’ કે જ્યારે પશુ
જવાબ આપે ત્યારે દાખલા દલીલ સાથે આપવો.
વેણીલાલે આજે સવાલ કર્યો “અથવા રૂસ્તમ લગાઈ
કેમ થાય?” રૂસ્તમે તો પગર વીચારવે પાસે બેઠકા
પડ્યાસકર નામના ઠાકરાને બેચાર ઘણ લગાવા કદાવી
પડ્યાસકર એકદમ ઉગ્યો ને રૂસ્તમને મારતા લગ્યો.
રૂસ્તમે પણ વળતા જવાબમાં બેચાર દોડી કદાવી તેટલાં
વેણીલાલ વચમાં પડ્યા.

“અથવા રૂસ્તમ કાં આને યપક મારી?” રૂસ્તમે
ધીરજથી જવાબ આપ્યો સાહેબ તમે ધીખવેજી કે
દાખલાથી જવાબ આપવો તેથી મેં તમને દાખલા
દલીલ સાથે આપ્યો.

(વેણીલાલે દાખલા માંજાનું તે દિવસથી માંડી
વાળ્યું).

આપણું આયુષ્ય.

લખનાર:—શ્રી ૦ અકબરઅલી શ્રી. તુરાની.

આપણી આયુષ્યમાં સર્વથી અગત્યની બીજી એ શિખવાની છે કે, આપણું આયુષ્ય કેવી રીતે ગુજરવું? આ બાબત સમજવી સહેલ નથી. દિવોદિવસે પોતાનાં વેદકે અખતરાનાં સિદ્ધિઓની શરૂઆતમાં કહ્યું હતું કે, “આયુષ્ય ટુંકી છે, હુલર લાંબા કાળ માટે છે, આપણી નોકરી ક્ષણિક છે, એટલે કે, તે વારંવાર હાથ લાગતી નથી, અખતરાઓ નિશ્ચિત નથી અને નવા આપવો એ મુશ્કેલ છે.”

આપણી આયુષ્યમાં સુખ અને દુઃખ સંમેલો પર આધાર રાખતા નથી, પરંતુ આપણી પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખે છે. “ધણું મનુષ્યો બીજા-ઓએ તેમને નાશ કર્યા કરતાં, પોતે જાતે જ પોતાની પાયામાલી અને પડતી શોધી છે: ધણું ધરો અને સહેરો. ધર્તીકંપના આચ્છાદનોથી નાશ પામ્યાને બદલે મનુષ્યોનાં જ હાથથી નાશ પામ્યા છે.

દુનિયામાં બે પ્રકારનાં નાશ છે; એકનો એક વહી જતો વખત અને બીજાં પ્રકારનો નાશ મનુષ્યોનાં હાથથી થાય છે, બંધાં નુકસાનો અને નાશ કરતાં માણસોથી થતો નાશ અર્થાત પાયામાલી ખરેખર બેદનક છે, અને મનુષ્યને દુઃખ દુઃખન છે, કે જેની રીતે સેની-કાએ કહ્યું છે કે, તે પાયામાલી મનુષ્યની છાતીની બરાબર છે. સંહિતા સંજનહાર મહાન કિરતાર કશું પણ ખરાબ કરતો નથી, પરંતુ આપણને દરેક પ્રકારની છુટ આપે છે, અને જો આપણે આનો ખોટો ઉપયોગ કરીએ તો અરબ્ય આપણને આપણી બૂઝ માટે ખમ-તું જ લેઈએ, અને આ માટે પોતાની જાતને દોષિત બન્યું જોઈએ. શ્રી બ્રહ્મોની નામનો ચિદાંન કહે છે કે, “ધણું મનુષ્યો અન્ય માનવોને દુઃખી બનાવવા માટે પોતાનો ધણો વખત ગુમાવે છે.” કારણ કે, “જે બાબત બની ચુકી અને થતાં થઈ ગઈ, તેને કંઈથી કરી વખત

પણાટમાં ન લાવી શકે તેમજ એટ્રોપાસ કરી વખત સ્મરણ કરી શકે.” ધણું શાખ્યો પોતાની યુવાનીનાં વખતમાં પોતા પર એવી રીતનું જાનગી જગતની ધુસરી બેઠેરી લે છે કે જે શરૂઆતમાં ખરેખર સહ તથા ખુશકારક લાગે છે, પરંતુ ત્યાર પછીનાં વર્ષોમાં તે દિનચરિત અસહ્ય અને બેભાન થઈ પડે છે. મનુષ્યો પોતાની જાતને બહુજ આદે છે, હંદાપણ ભરી રીતે નદિ પણ સારી રીતે પોતાનું શ્રેય કમટે છે, અ-આ આયુષ્યમાં અધિકારવાળા એ પડછાયાઓ છે જેમાં એક માણસ પોતાનાં જ પ્રકારમાં નવારે ઉભો રહે છે, ત્યારે પોતાનો છાપો પાડે છે. આપણામાં જ પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની આયુષ્યને કેમ દરિદ્ર અને કંઠાળ બનાવવી તે સારી પેઠે જાણે છે. આ કામ ખરેખર સહેલું છે. સ્વાર્થો થાવ, પોતા વિશે જોઈને લાવી માન લગાડો, પોતાની જાત માટે વિચાર કરો અને અન્ય મનુષ્યો માટે કશોજ વિચાર લાવો નહીં, ઉશકે ચાવ, કરજના ખાણમાં ઉતરી પડો, ખવાપિતમાં મિનાહારી થવાને બદલે અકર્ષણિયા પેઠે ખાવા કરો, જોખમી દવા, કસરત અને મેદનન જોખી દ્યો અને આ સઘળું કર્યા પછી જોવો કે, તમે પુરનાં કંઠાળ અને દરિદ્ર છો કે નહિં?

આ ઉપરથી આપણે સહેલાઈથી જોઈ શકીશું કે, આપણી જાતને સુખી કરવાને આપણે કયા ઉપાયો યોગ્યતા જોઈએ?

દુનિયાનાં દરેક દરિદ્ર દુઃખો, હાડમારીયા આ અથાગ એકમની સારાં કાજેજ છે; એમ માન્યા માટે મને ધણી વખત દોષિત દરાવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ આયુષ્યની જાનગી એકમતો અને દિશ્વગીરીઓ હોવા વિશે દુઃ કાળજ ના પાડતો નથી. દુઃ એમ નથી કરી શકતો કે મનુષ્યો સુખીજ છે, પરંતુ મારું દેહવાનું

“મારા વરને તો કંઈજ થયા મને નહીં જો”
કાંઈ કહ્યું.

“એ તું શું બોલેલ હાલમાં,” તેની સહી
માંથી પુછ્યું. “આવો દયાળુ ને નરમ સવલાવનો
તોળી તું એમ બોલેલ?”

“અરે તું એને હજી બરાબર ઓળખતી નથી
કાં” હાલમાં બોલી “જેની હમણાં બાબાને દાંત
વેલ તે બીયારો આખો દહાડો રસર કર્યો કરેલ
ખા. બોરીસથી આવે કે એવનની દહારી ખેંચીને
જાને મુઝો મુઝો રમતો તો તે કાલે જન્મને દહારીજ
તરી આવ્યા! હવે કાંઈ એવનને પુછે?”

“આજની છોકરીઓનો કંઈજ દગડો નથી”
પ્રી મહેશો યતાં બોલ્યો, કાંઈથી મુરખાએ તેણીના
ચની પહેલવહેલી મંગણી કાપી કે વુસ્ત કુદી પડેલ
ધારેલ કે તુબી એમન કરે, કેમ ખરતી?”

“તેતો હવે તમે પુછીને શોધી કહાડો તાહરેજ
ખાખ.” મુનાએ જવાબ દીધો.

પેત્રી બીયારમાં પડ્યોજ. એ પુછે તો મુરખામાં
કે નહીં?

“પણ, કારણોગ હું તારા હાથ માટે તદનજ
ત્યાગક હોઉં છું” કાવસ મીએ યતાં પોતાની પ્રાવાની
કદીક એકક લેતાં બોલ્યો.

“ઓહ કાવસ,” દીના બોલી, “આંધ બાજમાં
એ ને મારા બાવાજી તદન એક મત પર આવેલ
મજ દરેક બાજમાં એવી રીતે એક મત ધાઓ કે
તો આપણો સંસાર કેવો મુખી બધા!”

“હમણા હમણાં માટીમાં પૈસાપર પરણેલ”
લીલાંએ કહ્યું “તમેયો એમ મારી સાથે મારા પૈસા
ર તે: નથી પરણતાની?”

“નહીં,” હોમીએ જવાબ દીધો, “હું આખી
પાના પૈસાને ખાતરની તારી સાથે નહીં પરણું”

પીત્રાં હજી મુખી સદમજ નથી શકી કે હોમી
એમ બોલતાં હથેલો કાંધ.

ધરમ-રેસોરામાં ખાતાં ખાતાં અરે એક
પર, આંધ પુર્વે જાને, કેવી રીતે બતાવેલ? અદ-
પીલાકાંની મીપ તીકળી વેટર-જરાબર છે, સાહેબ
એ કેળીનેટ પુર્વે જોરડર કાંધેલું કે ની?

(સોલન).

છોકરો આલાક ખરો.

રકુલ ઇન્સપેક્ટર દુમ્માસીંગ એક વખતે નીચા-
માં તપસ અર્થે ગયા હતા ત્યાં તેવણે પહેલા વર્ગની
ગાસ કરવા માંડી અને છોકરાઓને જણાવ્યું કે
પમારી સાથે જવાબ આપવો.

પહેલા સવાલ તેવણે એક હાંફુ નીચાળવાને કર્યો.
દુમ્માસીંગ:—પોપ્પાદાસ, બેદુ કેટલા?

પોપ્પાદાસ:—બેદુ બાર સાહેબ.

દુમ્માસીંગ આજવાબ સમજી નારાજ થઇ ગયા
અને એક બીજા છોકરાને સવાલ કર્યો જે કંઈ સંજોગે
પારસી હતો.

દુમ્માસીંગ:—અલ્યા જહાંગીર, બેદુ.

જહાંગીર:—સાહેબ બેદુ એટલે ઇડુ. મારા મમ્મા
મને રોજ એક આપેય. (ઇન્સપેક્ટર સાહેબ શીવ, શીવ
કરતા સ્કુલની બહાર નીકળી ગયા.

બાવાજીનાં પેટમાં યુઓ.

આદરજીને કર્તીગર (તરણુચ) બાવાનો શોખ ધણો
પણ પામેનો પડોશી મંચુ મહારી રોજ બાવાની વખતે
આવી બેસે એટલે આદરજીને મરી પીડા પડે એક
દીવસે આદરજી એક મોડું કર્તીગર બજારમાંથી લઇ
આવ્યા પણ નખોદ્યો મંચુ તે વખતે ધરમાં હાજર
હોવાને સમજે તેવણે કોટની નીચે કર્તીગર સંતાડી દીધું
પણ કમનસીમે આદરજીનો નાનો યુઓ ત્યાં આવી લાગ્યો.
અને તેને બાવાજીનું પેટ મુજેજુ બેઠું જે વખતે હાલમાં
મંચુ પાસે દોડી ગયો અને છુમ મારી બોલવા લાગ્યો.

“મચેરજી મારા પપાનાં પેટમાં મમાજી માફક
યુઓ ઉગેલા છે”

(મરીય બીયારા આદરજીને હરમ પુરી ગયો
અને તેવણે આખરે કર્તીગર કાપવાની ફરજ પડી).

“કર્તીગર”

છવતો દાખડો.

યુઓ:—મમો લીજનો કીરલો કેવો હોસે.!

મમ્મા—હીકરા તારા બાવાની દુમ જલેલ.

માલુક:—શીરીન હીયર હું મરી જાઉં તો તુંને
કાફી જાતની શીકર રહે કે?

શીરીન:—(હેતને કટકો) નહીરે હીયર તમે
વીએ ઉતરાવેલ એટલે પછી શીકર શાની?

આંઠેક દીવસની વાત ઉપર વેણીલાસ મહેતાજીએ
છોકરાઓને એવું શીક્ષણ આપ્યું “દતું કે જવારે પણ
જવાબ આપો ત્યારે દાખલા દલીલ સાથે આપજો.

વેણીલાસે આજે સવાલ કર્યો “અલ્યા રસ્તમ લડાઇ
કેમ થાય?” રસ્તમે તો વગર બીયારવે પાસે બેઠેલા
પંડયાશંકર નામના છોકરાને બેયાર થપ લગાવી કહાડી
પંડયાશંકર એકદમ ઉઠ્યો ને રસ્તમને મારતા લગ્યો.

રસ્તમે પણ વળતા જવાબમાં બેયાર દોડી કહાડી તેટલાં
વેણીલાસ વચમાં પડ્યા.

“અલ્યા રસ્તમ કાં આવે યપડ મારી?” રસ્તમે
ધીરજથી જવાબ આપ્યો સાહેબ તમે શીખવેલું કે
દાખલાથી જવાબ આપવો તેથી મેં તમોને દાખલા
દલીલ સાથે આપ્યો.

(વેણીલાસે દાખલા માંગવાનું તે દિવસથી માંડી
વાજ્યું).

આપણું આયુષ્ય.

લાખનાર—મી૦ અકબરઅલી ડી. તુરાની.

આપણી આયુષ્યમાં સર્વથી અગ્રત્યની બીના એ શિખવાની છે કે, આપણું આયુષ્ય કેવી રીતે ગુજરવું? આ બાબત સમજવી સહેલ નથી. દિવોદેહરે પોતાનાં વૈદક અખતરાનાં સિદ્ધાંતોની શરૂઆતમાં કહ્યું હતું કે, “આયુષ્ય ટુંકી છે, હુત્ર લાંબા કાળ માટે છે, આપણી તકો ક્ષણિક છે, એટલે કે, તે વારંવાર હાથ લાગતી નથી, અખતરાઓ નિશ્ચિત નથી અને ન્યાય આપવો એ મુશ્કેલ છે.”

આપણી આયુષ્યમાં સુખ અને દુઃખ સંતોષો પર આધાર રાખતા નથી, પરંતુ આપણી પોતાની માત ઉપર આધાર રાખે છે. “ધણું મનુષ્યો બીજા-ઓએ તેમને નાશ કર્યા કરતાં, પોતે જાતેજ પોતાની પાપમાઘી અને પડતી શોધી છે: ધણું ધરો અને શહેરો કાર્તિકેશના આંચકાઓથી નાશ પામ્યાને બદલે મનુષ્યોનાંજ હાથથી નાશ પામ્યા છે.

દુનિયામાં બે પ્રકારનાં નાશ છે: એક તો એકે વહી જતો વખત અને બીજાં પ્રકારનો નાશ મનુષ્યોનાં હાથથી થાય છે, બંધાં નુકસાનો અને નાશ કરતાં માણુ-ઓથી થતો નાશ અર્થાત પાપમાઘી ખરેખ ખેડજતકે છે, અને મનુષ્યનો દુષ્ટ દુસ્મન છે, કે જેની રીતે સેની-કાએ કહ્યું છે કે, તે પાપમાઘી મનુષ્યની છાતીની બરા-બર છે. યદિનો યજ્ઞનહાર મહાન કિરતાર કર્યું પણ ખરાબ કરતો નથી, પરંતુ આપણને દરેક પ્રકારની છુટ આપે છે, અને જો આપણે આતો ખેડો ઉપયોગ કરીએ તો અવધ્ય આપણને આપણી ભૂલ માટે ખમ-તુંજ નોંધએ, અને આ માટે પોતાની જાતને દોષિત ગણવી નોંધએ. લા પુએરી નામનો વિદ્વાન કહે છે કે, “ધણું મનુષ્યો અન્ય માનવોને દુઃખી બનાવવા માટે પોતાનો ધણો વખત શુભાવે છે.” કારણ કે, “જે બાબત બની સુખી અને થતાં થઈ ગઈ, તેને કંઈથી ફરી વખત

વણાટમાં ન લાવી શકે તેમજ એટ્રોપોસ ફરી વખત સ્મરણ કરી શકે,” ધણું શખ્શો પોતાની યુવતીનાં વખતમાં પોતા પર એવી રીતનું જંગળી જંગલનું ધુસરી નેહોરી લે છે કે જે શરૂઆતમાં ખરેખર સહ તથા ખુશકારક લાગે છે, પરંતુ ત્યાર પછીનાં વર્ષોમ તે દિનબદિન અસહ્ય અને બોળરૂપ થઈ પડે છે. મનુ-ષ્યો પોતાની જાતને બહુજ ચાહે છે, ડહાપણુ ભરી રીતે નહિ પણ સારી રીતે પોતાનું શ્રેય ધરે છે, આ આયુષ્યમાં અધિકારવાળા એ પડછાયાઓ છે જેમાં એક માણસ પોતાનાંજ પ્રકાશમાં જ્યારે ઉભે રહે છે, ત્યારે પોતાનો છાપો પાડે છે. આપણામાંજ પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની આયુષ્યને કેમ દરિદ્ર અને કંગાળ બનાવવી તે સારી પેઠે જાણે છે. આ કામ ખરેખર સહેલું છે. સ્વાર્થી થાવ, પોતા વિષે ઓછું લાવી માફ લમાડો, પોતાની જાન માટે વિચાર કરો અને અન્ય મનુષ્યો માટે કશોજ વિચાર લાવો નહીં, ઉડાઉ થાવ, કરંજના ખાણમાં ઉતરી પડો, ખવાપિવામાં મિત્રાહારી થતો બદલે અકસ્માતિયા પેઠે ખાયા કરો, ચોખ્ખી હવા, કસત અને મેહનત ઓછી લ્યો અને આ સંચાલું કર્યા પછી જોવો કે, તમે પુરતાં કંગાળ અને દરિદ્ર છો કે નહિં?

આ ઉપરથી આપણે સહેલાઈથી જોઈ શકીશું કે, આપણી જાતને સુખી કરવાને આપણે કયા ઉપાયો યોગ્ય જોઈએ?

દુનિયાનાં દરેક દરિદ્ર દુઃખો, હાડમારીયા આ અથામ એડમતી સારાં કાળેજ છે; એમ માનવા માટે મને ઘણી વખત દોષિત ફાવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ આપણની જંગળી એડમતો અને દિલગીરીમાં હોવા વિષે હું કશીજ ના પાડતો નથી. હું એમ નથી કહી શકતો કે મનુષ્યો સુખીજ છે, પરંતુ મારું કહેવાનું

ટકું ન કે, તેઓ મુખી થઈ શકે; અને જો તેઓ પ્રમાણે મુખી નથી, તો તેમાં તેઓનો પોતાનો જ કંઈ છે. આપણામાંના ધણીકા સુખ ભોગવી શકે, પરંતુ તેના લાભ નહિં લેતાં મુખ સાધનાં સતોષી જીવનનાં આગેના કુશોપણ લાભ વિધા સિવાય તેને ખાલી બેઠવા છે. આ બાબત દરેકને દુઃખી અને શોકાતુર કરી દે છે.

આયુષ્ય શુભાચનાં પુણ્યોનું મિઠાનું નથી, તેમજ જન્મજી સદ્ગતિની લગાઈ પણ નથીજ.

ધણી કોઈ પોતા પાસે કેટલીક વૈભવની ચીજો નહિં હોવા માટે, અને જે બાબત તેઓ અંતઃકરણમાંથી ખસેડી શકે તેવી હોય તેનો અકસોસ કરવામાં અને જે બાબત પોતે નહિં સમજી શકે તેમાં દાખલ થવામાં પોતાનું આયુષ્ય શુભાવે છે. યંત્રનું એક પૈડું અને પીંપ પણ મશીનને લાગ્યું ન બંધ થયેલું ન જોઈ ત્રવામાં આવે તો જેવી રીતે આપું મશીન બરાબર કામ આપતું જાહેર પડે છે, તેવીજ રીતે જો આપણે જનસમાજનાં મિત્રનસાર વાતાવરણમાં નહિં રહીને આપણો સંબંધ સંપીડી પ્રભ તરફ ન જોડીએ તો આપણને તે માટે અવરથ સદન કરવું જોઈએ. હદ બહાર દિગ્મન મનુષ્યોને હાલમાં બનાવે છે, હૃદયી વધારે લાગણી આપણી નજાણી બતાવે છે, અને હૃદયી અવધિ કરકસર હોબની ઉત્પત્તિ મુશ્કે છે. એ એક કેહવત ચર્ચા પડી છે કે “જેને માંસ એક ખોરાક થઈ પડ્યો છે, તેને માંસ બીજાંએને ઝેર સમાન છે.” કાંઈ પણ મનુષ્ય કુદરતનાં કાલકાલોમાં કસો પણ દેરકર કરવાને અથવા બતાવી શકવાને સમર્થવાન થયો નથી.

ધરાની ઝોલા દોરમઝરને પોતાનાં સુખનું કારણ ગણે છે. અને અરાજ વિચારો અને કૃત્યોના દેવ અહારીમરને પોતાનાં દુઃખો અને દિલગીરીઓનાં કારણભૂત ગણે છે. પરંતુ ખરું જોતા આપણે જાતેજ આપણી પોતાનીજ ભૂતિયી આપણી આયુષ્યની દાડમારીઓ વધાર્યા જઈએ છીએ કે જે ભૂલો બે પ્રકારની છે. તે એક-જે બાબત આપણને ખોટી જણાય છતાં આપણે આપણું શાંત કરે જઈએ છીએ; પરંતુ તે અરાજ અને ખોટા રસ્તે દોરવામાં ગયા છતાં પણ તેમાં પાછી ભૂલ

થાય ખાઈ જઈએ છીએ. જ્યાં સુધી પહેલી રીતની ભૂલ થાય છે, ત્યાં સુધી આપણે આપણી જાતમાં નહિ ભૂલ થાય ખાઈ જઈએ તેવા ખરા ભોમિયાની રાખણી કરી છે. તમારે જે કાર્ય કરવું જોઈએ તે બેલાશક કરવાનો પ્રયત્ન કરો અને તે કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં તમારે કસી પણ શંકા કરવી જોઈએ નહિં. આપણી ઉંઘાડી આંખો હોવા છતાં આપણે ખોટું કાર્ય કરી બેસીએ છીએ. કારણ કે જો તે ખુલ્લી હોતી નથી તો ખરેખર આપણે પોતે તેને જાણી જોઈને બંધ કરી દઈએ છીએ અને આવી રીતે આપણે કહાપણ વિનાનાં કૃત્યો કરે જોઈએ છીએ.

બીજી રીતની જે ભૂલો આપણે કરીએ છીએ તે બાબતપર આવતાં જાણવું આવશ્યક છે કે આપણે આપણું માતપિતાઓની, મોદેરાંઓની, મિત્રોની, આપણા જ્ઞાનની અને આપણી પોતાની સગજ શક્તિપર વિશ્વાસ અને આધાર નહિં રાખવા માટે છે. ખરેખર આપણું જ્ઞાન તે આપણી જાતનો એક ભાગ છે; આપણે સર્વે દરેક રીતે એકજ વિદ્યાર્થી તરિકે છઈએ કે જેને આપણે રાખવું અને કેળવવું આવશ્યક છે.

જે કંઈ આપણે આપણી જાતને શિખવીએ છીએ તે આપણે અન્ય મનુષ્યો આગળથી શિખેલાં કરતાં તે આપણી જાતનો એક વધારે ભાગ છે. આપણું જ્ઞાન નિશાળ છોડ્યા પછી પૂર્ણ થતું નથી; કારણ કે ત્યારે તો તે ભાગ્યેજ શરૂ થયું હોય છે. તેનો આપણી આયુષ્યસર-આયુ છે. સંતીકાએ કહ્યું કે, “જેમ મનુષ્યો પોતાના શરિરોને કસરતથી કે મેદનતથી કરે છે, તેમ તેઓનાં સગજોને કસતા હોત અને જેમ મોજમજાઓ બોગવવા માટે જોડેલાં શ્રમ વેડે છે, તેટલોજ શ્રમ સદગુણો પ્રદાણ કરવામાં લેતા હોત તો કેટલું બધું સારું લેખાય?”

કેટલીક જાતો નિશાળ પર આધાર રાખનારી હોય છે. તેમનાં મત પ્રમાણે દરેક ચીજ અગાઉથી ચલાવી નિર્માણ થયેલી છે, અને જે બનવાનું છે તે બન્યા સિવાય રહવાનું નથી, પછી બહોને આપણે ઇચ્છીએ કે ન ઇચ્છીએ મનુષ્ય માત્રને તેઓ આત્મચાલક (automaton) તરિકે લેખે છે. પરંતુ પોઈન્ટ કે

જે વિષે આપણે વિચાર કરવાનો છે તે એક સાયન્સ (science) ની આયુષ્ય છે કે નહિ? આપણે આપણું નાવ આયુષ્યના જમાનારૂપ સમુદ્રમાં તરારી હાંપી શકીએ કે કેમ? અથવાતો આપણે જલદીથી આ દુનિયાની અંદરથી ધસઘાટ જવાને વિચારને પાત્ર થયલાં હોય? આવો ઉત્તર સ્પષ્ટ છે. “મનુષ્ય તે મનુષ્યજ છે, અને પોતાનાં નશિયનો ધણી છે.” અથવાતો જો તે પ્રમાણે નથી, તો તેમાં તેનોજ વાંક છે. તે પોતાની આયુષ્યને આહે તેવી જનારી શકે છે, તેમજ જો તે ધારે તો પોતાની જાંદગીને મુખી, સંતોષી અને વિજયી તથા દરિદ્ર, કંઠાળ અને મોતસમાન પણ કરી શકે છે. “તમે જે રીતનાં જેવાં થવા ઇચ્છતા હો, તેવાં તમેા અવશ્ય થઇ શકશો; કારણ કે તેમ થવામાં પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરની સામટી મદદ સાથે આપણે ઇચ્છાની પ્રયત્ન તાથી તેવાંજ થઈ શકીશું.”

આવી અનુપમ શક્તિ ત્યારે આપણે આપણાં નશિય પર ધરાવીએ છીએ, ત્યારે આપણા માટે ધણજ અગત્યનું એ હોવું જોઈએ કે, આપણે આપણી જાતને જે રીતના થવાં ઇચ્છતા હોઈએ તે વિષે અને આ આયુષ્યમાં સર્વોત્કૃષ્ટ મુખ્ય સંતોષના પરમ દહાવાની મિત્રક્રતો કેવી રીતે ગ્રહણ થઇ શકે તે માટે પુછવું અને માંગણી કરવી જોઈએ આપણે પ હેલો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ હોયો ધટે કે આપણે સર્વથી સર્વોત્તમ જીવ-

નવાળી કેવી રીતે કરી શકીએ? હમખોલ્ડ નામનાં વિદ્વાને કહ્યું છે કે, “પ્રત્યેક મનુષ્યનો સર્વથી ઉચ્ચ ઉદ્દેશ દરેક કાર્ય પૂર્ણ કરવાનો અને પાર પાડવા માટે તેની દરેક શક્તિઓની સંપીકી ખીસવણીઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે હોયો જોઈએ જીવપાલ રીચર્ડરે કહ્યું છે કે, “પ્રત્યેક.” કાર્ય સંપૂર્ણ અને ફેતેહમંદ ઉતારવા માટે દરેક વ્યક્તિએ પોતામાં જેટલું પાણી હોય તેટલી બધી પોતાની શક્તિઓનું સામટું બળ વાપરી દેવું જોઈએ. આપણે આ માટે, તેમ છતાં, માત્ર સ્વાર્થ સુદ્ધિથીજ આ બાબત વિષે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ નહિ; નહિંતર તેમ કરતાં આપણે નિષ્ફળતાને સહન કરવા માટે નિર્માણ થયેલાં હોઈશું.” જેવી રીતે બેકને કહ્યું તેમ, “કોઇપણ મનુષ્યની પોતાની ખાનગી દોષતનો ઉપયોગ તે પી દયાથી સુધીજ કોઇપણ રીતે થવો જોઈએ નહિ.” એટલે કે તેણે પોતાની સંપત્તિનો ભાગ પરમાર્થી અને સખાવતી કામોમાં જણ આપી જવો જોઈએ કે જેથી કરીને તેની આયુષ્ય આદ પણ તેનાં નાંજાનો ઉપયોગ થઇ શકે. પ્લેટો અને ઍરિસ્ટોટલસ; જુદા અને સિન્ટ પૉલ નામનાં જ્રેષ્ઠ અને મહાન મહાતમાઓએ માત્ર પોતાનાંજ જીવનોમાં મગ્ન રહી સ્વાર્થી આયુષ્ય ભાંગવું નથી, પરંતુ બીજાંએને દરેક રીતે ઉપયોગી થવા પોતાની જાતને દરેક પ્રકારનાં સદયુક્તોથી ભરપુર કરી મહાન પુરોવા થઇ ગયાં છે.

નવલ—કોઇની વખત તેં અનુપમીથી વિચાર કીધોજ કે દોકેદર થા કારનેગીની દોષત તારી પાસે હોય તો તું શું કરે?

ફિરોજ—નહીં, એમતો વિચાર નથી કીધો પણ ધીધરી હું એમ અજબ ધણોજ ચાઉંજ કે તેજો પાસે મારી શકમકુશી હોય તો તેજો બીચારા શું કરે?

શીરીન—મરેરે પેલા ગાંધીની મુઠાં વિશે એ એવી ખરાય પાત સાંભળીજ કે બસ—

આસાં—તે શું અને કહેની!

શીરીન—નહીં, આપરી કલમમાં આવતા સનવારે “કોઇનીની છુરાઈમાં આપણે મગ્નદ માનવી નહીં” એ વિષય ઉપર તકરાર ચાલવાની છે ને મેજારો ધણા આવશે ત્યારે એ પાત કરસ કે બધાં સાંભળે.

એક બીચારો ગામડેલો પેકોજા મુંબાઈ બંગ્લો બેએક દોહાડા ગયા પછી નેને માત્રમ પડ્યું કે તેનાં બનીવાનનાં સોનાનાં બટન મુમ થયાં હતાં હવે મુંબાઈની પોલીસની ચપરાસીની વાતતો તેણે સચજેરી એટલેકે લાગશે દોહડો પોલીસમાં ને તે ચોરીની ત્યાં ખજાર નોંધારી.

ધરે પાછો આવીને જોયજ તે તેનાં બટન તેજ ખાતગાપરના. ટક્યા તજે હતાં હવે? ટુરત પાછો પોલીસમાં જવા તે દોહડો નીકળયો, તેજાં રસ્તાપર નવા નળ નાંખવાનું જોદાજાં ચાલવું હતું ત્યાં જઇ પુગી ત્યાં ઉભેલા મુકાદમને તેણે કહ્યું કે “ઓ સાય, હું કામ ફાંફાં મારોજ, મારાં બટનતો મચ્યાં!”

ખરો બોલોજ કેની?

The Secret of Success.

BY A PARSI LADY.

The wise men of old have said that our mind is always wavering and runs away from one thing to another. At first when a person tries to control it, he comes to know that it is so much difficult to bend and so fleeting like wind. In modern days when so many things appear to one's gaze and is tempted to do all in a sweep, the adage comes to our mind, seeing us running hither and thither before deciding which steps to be taken. The mind is said to be restless and how true are the words of wisdom even to-day, when we see man hurrying along for nothing and making fuss about trifles. The book of celestial song says thus:-

"For the mind is verily, restless, it is impetuous, strong and difficult to bend. I deem it as hard to curb as the wind."

This restlessness of mind is predominant in young age, which always resents control, but this is the time when the seed of wisdom should be planted in the plastic soil of mind. In youth the mind remains very imitative and takes up any path, which appears to the vision very attractive.

Why we are sent in different countries and nations, with different natures and habits of life! Why we see the different types around us, blooming forth like flowers of various colors, but shooting forth on one tree of life. If a person only grasps the fact, that he has not been sent in vain, in various nations and climes, but there must be some purpose in the Creator's mind in spreading all, wherever He thought to put them best. We all know that we do not live permanently here, after enjoying a few years of life, any way we have to depart

from here, so why should we not try to mould our lives according to the beneficial laws of nature, and principles shown by the great men of the past, who have recorded their own experience of life for the benefit of all mankind.

Truths of nature do not change according to times, and the great men have told us that they are changeless and immortal. The same is true now as of old, because we see the fact that this world is like a resting place, where man come and go, but the impress of his doings is left behind each, which is the sum-total of his thoughts and feelings. If a traveller goes to a country without making any necessary preparation for the journey, he is sure to meet with despair and sorrow and perhaps may not reach the desired goal. But the case is reverse for a man, who takes necessary steps before undertaking the journey, and will reach his destination with ease. The same rule should be applied to our coming and going in this world. We gain what we strive at, we prepare condition of ease or sorrow by our behaviour to others, our own cravings being in contact with the desired object of pleasure or pain, and in short we get what we deserve. The old dictum runs thus:- As we sow so we reap, and the lessons learnt in one life become the treasures of another life. At present we work for future, as we did in the past and built our present destiny of bitter or sweet experience of life. We all do not get the same experience in the same way, because the nature is very profuse in her plans and she teaches some by knowledge or suffering, others get it by love or devotion, and some rush forward

without caring for the results in either of the good or evil paths as they for time being suit them. But the difference lies in that, the sooner or later we have to repent or be glad for our choice, made at the beginning of an action or to satiate a cherished desire of long. Thus we prepare ourselves for good or ill and be worthy of our gains or losses.

Now we shall try to take the picture of the lives of great ones. What we see in them? Were the road for them strewn with flowers of life or full of hardships and trials! From the picture we could distinctly see that they braved all the difficulties of life with joyous heart and unswerving determination to follow the right path, taking no notice of whatever came to their lot. This kind of courage gave them the necessary strength and energy to cope with the undesirable things of life, and in the end they came out triumphantly.

Now where lies the secret of their success. They never got discouraged by the seeming reverses of fortune, but worked on and on to better their lives according to the good law, devised many ways and plans to bring nearer the desired end. They experimented with their lives in such a way, which was not contrary to the true path, but tried again and again to settle firmly on it, and followed the trade-marks of those, who left a good and permanent record of their doings in the world. They made use of the knowledge and experience of the wise ones of old, gained by the hard struggle of life, and profited by their counsels and words of wisdom preserved in the sacred books of old.

Another cause of their success was that they were not indifferent or lazy in their

gaining the object in view. They worked with resolute will and were never afraid of any kind of failure or got wearied with the work.

Nothing is achieved without paying the price. The labourer should be worthy of his wages, and this law was applied by them to the fullest. They worked hard along the line of development and disciplined their mind and body in such a way, that both these instruments were obedient to the inner will, which controlled and guided them, instead of being driven away on the way which pleased them. The following words of wisdom are as good and true now as they were before.

"The excited senses of even a wise man, though he be striving, impetuously carry away his mind."

"Such of the roving senses as the mind yieldeth to that hurries away the understanding just as the gale hurries away a ship upon the waters."

At the present time we enjoy the results of labour done for years together, in the invention or discovery of things, which were useful to man-kind, and the inventors or the discoverers sacrificed themselves to the last point of their energy, time and money.

Can we imagine what they gained by the hard toil of life? From the account of their lives, it is visible to our mind that they developed perseverance, strength of will, cultivation of mind, and good and better ways of life.

How useful and praise worthy these qualities of mind and body are. The men or women, who have got them are certain to be on the way to success in life. But practice makes a man perfect and without putting in practice what we already possess or know, no increase of knowledge, wisdom and experience is possible.

-પ્રભાતનું પંચાંગ-

માર્ચ ૧૯૧૫.

રવિ.	દીનુ માસ ફાગન, ચૈત્ર. જરથોસ્ત્રી ૬૯૨૧૩ મેદર.	સાતમ. ૭ આસર્ગાન.	ચાંદ્રા. ૧૪ સદરેવર.	પાંચમ ૨૧ જાગરીદ. જમથોડી નરોજ.	ખારસ. ૨૮ રસને.
સોમ.	પુનમ. દેવળી ૧ બેક જામ રામ.	આઠમ. ૮ જમીઆદ.	અમાસ. ૧૫ અસખનદાદ.	છઠ. ૨૨ ગોદર.	તેરસ. ૨૯ ફરવરીન.
મંગળ.	ત્રીજ. ૨ ગોઆદ.	નોમ. ૯ મારેસપંદ.	ચૈત્ર માસ. ૧૬ ખુરદા.	સાતમ. ૨૩ તીર.	ચાંદ્રા. ૩૦ બેદરાંમ.
બુધ.	ત્રીજ. ૩ દેવલીન.	દશમ. ૧૦ અનેરાંન.	ચાંદ્રાત. ૧૭ અમરદાદ.	આઠમ. ૨૪ ગોચ.	પુનમ. ૩૧ રામ.
ગુરુ.	ચોઠ ૪ લીન.	અગ્યાસ. ૧૧ અદુરમજા. માદ મેદર.	ત્રીજ. ૧૮ દેખાર.	રામનરમી નોમ. બેક ૨૫ જામ દેખમેદર.	આ મહિનામાં મહા લેખા:— માર્ગ મન, ઉદાર રીત.
શુક્ર.	પાંચમ. ૫ અરંગીસંજ.	ખારસ. ૧૨ જમન.	ચોથ. ૧૯ આર.	દશમ. ૨૬ મેદર.	
શનિ.	છઠ. ૬ આસર્ગા.	તેરસ. ૧૩ અરતીખરેસ.	પાંચમ. ૨૦ આર્ગા.	અગ્યાસ. ૨૭ કોચ.	

માર્ગમં મનન.

જાણ, મમના ને મરેસાપી મજાને મજાની મજાન મોજામાં મા
ઉ મેદરેવર મોજા.

પુસ્તક: ૨ જી.

એપ્રિલ ૧૯૧૫.

અંક: ૮ મા.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.
આરંભાની અવાજ (કવિતા) ...	૩૯૭
દુરબીનમાંથી બહાર ...	૩૯૮
સરખેતાની સાંકળ (ચાલુ વાર્તા) ...	૪૦૧
રમુજ ...	૪૦૯
લમનની ઝોતેબરી ...	૪૧૦
માતાનો પ્રેમ (દુઃખી વાર્તા) ...	૪૧૨
રમુજ ...	૪૧૫
રબને યજ્ઞત ...	૪૧૬
એ કાલકન (ચાલુ વાર્તા) ...	૪૧૮
શું હસમતપર દુનિયાંબી ઠહીય માહરી (કવિતા) ...	૪૧૩

વિષય.	પાનું.
નમસ્તુક (દુઃખી વાર્તા) ...	૪૨૪
બાનુબેનો બામ. ...	૪૨૬
બાળકોને બાનુ... ..	૪૩૦
મહાન પુરોના સોનેરી સચુનો ...	૪૩૧
ગુમાચલુ ગોદર ગોખલે (કવિતા) ...	૪૩૧
રમુજ ...	૪૩૩
બીનો (દુઃખી વાર્તા) ...	૪૩૮
પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૪૪૧
Musing's in Solitude ...	૪૪૨
પ્રભાતનું પંચાંગ ...	૪૪૬

વાર્ષિક લગાવનું ૩. આ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—૩. આ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરબોરની કુલો.

માસિકો "પ્રભાત," કાન્તા ટેરેસ, કલકત્તાની રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

ટેલીફોન

નાં ૩૯૧.

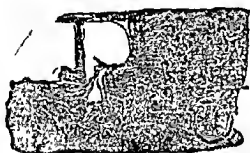
ટેલીગ્રાફીક એજન્સી.

“પ્રેસ, મુંબઈ.”

મુંબઈના નામદાર ગવર્નરોના ખાસ આસરા હેઠળ

ધી મોટ કોચ ફેક્ટરી,

ક્રીયર રોડ, મોદી બે, મુંબઈ.

મોટરકાર

ઉપલાં કારખાનામાં મોટરકાર માટે એક ખાસ ડિપાર્ટમેન્ટ ઉઘાડવામાં આવ્યો છે, જ્યાં દરેક જાતનાં હુધરો હપની મોટર ગાડીઓ શોભાયમાન અને મજબુત બનાવવામાં આવે છે. તેમજ દરેક જાતના શેરીનું રીપેરકામ પણ ઘણું સરસ કરવામાં આવે છે.

ગાડીઓ

ગાડીઓ હાલના દરેક નવા સુધારા તથા વધારા સાથે ઘણીજ અચ્છી ઢપ પર બનાવવામાં આવે છે, અને જુની ગાડીઓ તદ્દન નવી માફક રીપેર કરી આપવામાં આવે છે. ગાડીઓ તેમજ મોટરકારને બરનો દરેક સામાન વેલાતના જાણીતા મેકરોને ત્યાંથી ખાસ મોડા ભાવે અમો મંગાવ્યે છીએ, અને દરેક કામ અમારી જાતી દેખરેખ હેઠલજ થાય છે.

એક કાંઈ લખવે જોઈતી વીગત મુરત મુની પાડવામાં આવશે.

માલેક-મીં પેસતનજી બી. પ્રેસ.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જી,

એપ્રિલ ૧૯૧૫.

અંક: ૮ મા.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરંદ્રાપ નવિન એ કરશે બે વાત;
સૂર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિપાધિન કંઈકે પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
અકબુ પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

આસ્માની અવાજ.

(દેવીસન ઉપરથી)

આકેલ ને દાના એક મઠ સર્જાજ-
-ને કાને એમ પડયો ફલકથી અવાજ,
કે 'હુન્વાને તેમાંનું' સર્વસ્વળી,
ફના થાયે રહેશે ફક્ત એક ઘડી,
વળી ત્યાં એક ભિક્ષુકે માયો પુકાર,
'ખુશક આપો નહીં તો મરીશ હું આવાર,
હવે આપેલું તેણે લેવું શું કામ?
ને માંસ મારે તેને કહો હેવું શું કામ?
ને આખી આ વગતને સર્વસ્વળી,
રહેવાનું નહીંજ એકથી બીલ ઘડી.

‘રશીદ.’

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

જરથોસ્તી કોમમાં ધર્મ સંખ્યા
ખાતુઓનાં ધી ધણીક ધાર્મિક રેવાળેમાં
ધંબાર. “ધંબાર” એક બહુજ અગત્યની
જગ્યા રોકે છે. જરથોસ્તી દીનની
સરીયવ પ્રમાણે “ધંબાર” કરવાનું અને “ધંબાર”નું
રંધાયકું જમાવાનું એક ધણુજ પુરવવંતું અને સવાજકારક
કામ ગણાય છે, પરંતુ આજના જમાનામાં “ધંબાર”
પોતાનું અસલ ગંભીરપણું સાચવી રાખે છે કે નહીં
તેજ એક સવાલ છે. પુર્વના કાલના સંખીતબેદ જર-
થોસ્તીઓની નેક સખાવતના પરીણામે “ધંબાર”
ની ગોઠવતો આજેમી પારસી કોમમાં મોલુદ છે એ
ગનીમત છે અને કેટલાક સુધારકો ગરીબો ને તર્જોરો
એક પતિ જમ્મે એવા ધરાદાયી “ધંબાર” કરીને
પૈસા બરબાદ કરવાને બદલે ગરીબોને માટે “ધેરો”
બાંધવાની તરફેનમાં અથવા ઓરખીતલો જેવાં ખાતાની
ખીલવણી કરાવવામાં પોતાનું મત ઓથરે છે તે પણ
એક રીતે વિચારવાળેજ સવાલ છે. શુવરાર તા. ૧૦
મી માર્ચનો દિવસ મુંબઈની પારસી અનબુમનમાં
ગોપા એક તેહવાર દાખલ પલાયો હતો; કારણ કે
અનેના શેઠ કાવસજી બનાજીવાલા આતશબેદરામના
મંદર અને દીલપસંદ બગીચામાં મોટા મંડપ હેઠળ
જરથોસ્તી ખાતુઓ અને બાળકોની એક જગરદસ્ત
સંખ્યાને “ધંબાર”નું જમન પીરસવામાં આવ્યું
હતું. તે મજકુર આતશબેદરામ સાહેબના તરફી સાહે-
બોના હાથ હેઠળ રહેલા એક મોટાં ડુંડીની જરકતનું
પરીણામ હતું. આજ બે વરસ થયાં એ તરફી સાહે-
બોએ પેલસ કહાડી જરથોસ્તી ખાતુઓ માટે ખાસ
ધંબાર કરવાનું બીડું જડ્યું છે અને તેઓની મહેર-
બાનીયા કહે છે કે માત્ર ખાતુઓ અને બાળકો મહી
સગમન ૮૫૦૦ ની સંખ્યામાં સહવારથી તે સાંજ

સુધી જમન ચાલ્યું હતું. હવે આટલી બધી મોટી
સંખ્યાને જમાડવાનું અને તેઓની માવજત કરવાનું કામ
કંઈ “ખાવાનું” નથી અને જેઓ એ મેનીજ પોતાને માથે
લીધે છે તેઓને જો કે ખચ્ચીતજ સુચારક બાદી આપવા
ભેગ છે તો પણ અને અમો ધણીજ માન પુર્વક રીતે
કરતા કાવરતાઓનું ધ્યાન એક બે બાજદો ઉપર બેચીથ
કારણ કે એ ધંબારના જમન સાથ કેટલીક નાખુશ
ચર્ચાએ જન્મ લીધો છે, અને લખિબમાં તેનો અટ-
કાવ થવાની જરૂર છે. ફરીબાદ બાહેર આવી છે કે
કેટલીક બાઇઓ જ્યારે બે વાર જમી ગયા હતાં ત્યારે
કેટલીક ખાતુઓને જમ્યાં વગર ઘરે પાછું ફરવું પડ્યું
હતું. બીજું કેટલીક બાઇઓએ સજાનો તરીકા સાચવ્યા
વગર એક બીજની ઉપર એટલો બધો તો જમ્યો
ધસરો કીધો હતો કે અમારા સાંભળવા પ્રમાણે એક
માનવંત તરતીને મોટી જુમો પાડીને કહેવાની ફરજ
પડી હતી કે “ઓ લણેશી બાઇઓ જરા ધીરજ રાખી
સમ્યતાથી વતો.” વળી પાસે આવેલી બેદરામજી સ્કુળના
છોકરાઓ અંદર દાખલ થઈ કહે છે કે “રોતશી”નો
ચોરો એકથો કરતા હતા અને એ ઉપરાંત બીજી ધણી
મુશકેલીઓ તડી હતી. અમો સમજી ચકતા નથી કે
આની જાતને “ધંબાર” કરવામાં શું સરાન છે? વાદ
રાખએ કે અમો ધંબારની સામે બોલતા નથી પણ
આની રીતે ધંબાર કરવાથી ઉલટી કોમમાં હસી પાવ
છે. તેને બદલે સુખ સમવડ-સાચરવા ખાતર મુંબઈ
શહેરના જુદે જુદે સ્થળે એક દીક્ષિ માત્ર મુદ્દેસ અને
તમદસ્ત ખાતુઓ અને બાળકોને જમન આપવાનું
કાર્ય અમો ધાવે છીએ કે વધારે સવાજકારક છે; માલે-
તોમ્મરો કે જેઓ બે પૈસે સુખી છે તેઓને ખાન-પાણી
મુશકેલ નથી પણ જેઓ ગરીબ અને તાવારેસ છે જેઓ
દરરોજ અન-પાણીને માટે ગોપા દવબે છે તેઓને માટે

અને તેઓનેજ માટે વરસમાં એકાદ વાર જન્મદાવતું હર્ષ સાધણુ છાણું હોય તો તે ગણીમત ગણાય. બાકી "ધરેણી ગાંઠા" પહેરેલી ભપકાદાર પોપાકમાં સજ ચલેલી બાલુ એને "ધાનસાક" જન્મદાવામાં પુણુ હાસિલ થતું હોય એમ અમે બીલકુલ માનતા નથી. બીજી બાલુ, અમારી અભયખી ભરેલી દીકમીરી એટલીજ છે કે આ ગર્જનર પાયા ઉપર થતા ધાર્મિક અને જરથોસ્તી ધર્મારમાં પીરસાતી વાણીઓમાં એકજ નાંધા ભરેલી ચીજે અમારું વિશેષ ધ્યાન ખેંચુ છે તે "ગોસ્ત" છે જે મેલવવાને માટે સેંકડો ગરુઓનો ધ્યાન કહાડી ધંધાર કરવાનું ને દયાળુ જરથોસ્તનું દુરમાન હોય તો પછી જરથોસ્તી દીન અને કિર્મી કામ માટેનું આપણું માનનું માપ કરવાની જરૂર છે. દીનધર્મ પાલવામાંથી દુર અંદેશીની જરૂર છે; નહીં કે આંધણુ શત્રુન ને આંધણી રીવાજ.

આ દુનિયામાં ચલક ઉતર કરક અત્યંતની મના જે સેંકડો મનુષ્યો છવે છે કેળવણી. તેમ ગરીબ પણુ નીરાધાર અત્યંતને આપણી દયાને પાત્ર છે; તેમાં અસુખ કરીને ભંગી-મહાર-અમાર-પાહીયા વીજેરે લોકો જેઓને હાય લગાડવાનેથી કેટલાકો કમ-કમે છે તેવા તરફ દયાળુ ધનસાનો તરીકેની આપણી સાગણીઓ વિશેષ એવાય છે. આપણા લોકચીવ ગરર-નર લાડ વીલગમનનાં પ્રમુખપણુ હેઠળ ગણ તા. ૧૨ માં માર્યેને દીને હીદુસ્તાનની "ક્રીસ્ટ" કરાસીસ મીશન સોસાયટી"નો જે મેળાવડો અને મથો હતો અને ત્યાં જે રીપોર્ટ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો તે રત્નતીપાત્ર હતો. આ ગરીબ અને હીનાવર્ણ અત્યંતની કેળવણી ઉપર શ્રીમતોએ ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર એટલા માટે છે કે આવા લગાડના હીયામમાં આ ઉપોગી મંડળી હસતક આશરું કામ કાંઈખી રીતે ઉતરવું નહીં નોંધવે. આ ગરીબ કે નીરાધાર મનુષ્યોને કેળવણીથી જે નસીબ નહીજ. રાખવાં નોંધવે. હમોને યાદ છે કે યોગાંક વરસ ઉપર ભંગીઓએ પોતાની સહા મેલવી પોતાને લગતો કાંઈ ઠેકાવ પણુ પસાર કરીને

હતો. કેટલાંક વરસની વાત ઉપર યુગરાત તરફનાં રોહોમાં અને ગામડાંઓમાં "અભણુ" ગણાતા "કાલીઓ" "કુખરાઓ" અને "ગેલાઓ"એ પોતપોતામાં સમાયો મેળતી પોતાની નાત—ખતના સુધારા વધારાના ઠેકાવો પસાર કરીયા હતા. ને તેવા ઉલટમંદ ધનસાનોનાં કેલવણીનો વધુ પ્રમાર થાય તો તેના પ્રતાપે તેઓ પોતાની નાતખતને વધારે સુખીને આજાદ બનાવી શકે એમાં કંઈજ શક નથી.

નામદાર વાલસરોવની દીલ્હી નીરાળો અને ખાતે મલેલી કાઉન્સીલમાં એક કોલેજોમાં ભાષા અગત્યનો સવાજ ચરચાઓ હતો. નો ઉપોગ. આજ લાંબો વખત ઘણું કેળવણી સંજ્ઞા ઉત્સાહથી ભાગ લેનાર કેટલાક રાખસો જે સવાજ વારંવાર ઉગો કરે છે તે ધ્યાન પુગાડવા નેમ છે. પૃથ્વીના જુદા જુદા ભાગો ઉપર આજે કેળવણીનો વધુ અને વધુ પ્રચાર થયો છે અને થતો તંબ છે અને તેની અસર હીદુસ્તાન દેશમાંથી થવા લાગી છે એ ખુશી થવા નેમ છે, પણુ જે મુશ્કેલી બીજા દેશોમાં નાડતી નથી તે અહીં હીદુસ્તાનમાં આપણને ભોગવતી પડે છે. તે મુશ્કેલી તે ભાવાની છે. હીદુસ્તાન દેશની જુદા જુદા પ્રકારની જુદી જુદી નાતખતોમાં ભોલાતી વપરાતી ભાષાઓની સંખ્યા એક બે ની નહીં પણ સેંકડોની છે. કેદવામાં આવે છે કે ખુદ જગાલ પ્રાંતમાં જંગલીઓમાં ખસે બતની ભાષાના વપરાસ બંધજ છે. મરાઠી, હિન્દી, ગુજરાતી, તેલગુ વીજેરે અનેક ભાષાઓનો ચાલુ વપરાસ હીદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં એટલો બધો તો પસરી રહ્યો છે અને માનવંત ઇંગ્રેજ સરકારના ઇંગ્રેજ રાજ્યમાં હીન્દ મધે ઇંગ્રેજ ભાષાનો વપરાસ આસરે ૨૦૦ વરસ ઉપર ચર થયો હતો તે છતાં હીદુસ્તાન દેશના વતનીઓનો એક ઘણો ઘણોજ મોટો ભાગ ઇંગ્રેજ ભાષા બલુવાથી બે નસીબ છે અપચ તો તે રીખજ સમજવાના સન્નેઓથી નીરાળો છે. હવે આજનું આગળ વધતું જ્ઞાન-ખુદા-કુશલ કે આદમને લગતું—ઇંગ્રેજ ભાષામાં એટલું જનુ તો પડયું છે અને તેનું સાહીત્ય ઇંગ્રેજ જગતમાં એટલુંજ વીસતારમાં

આખરે દેખાવનાં અને આપણાં કાંઈ મમાઈ બપાઈ હોય તેવાં એક બાઈ બાહાર આળ્યાં.

“મરું કાણુને પુછાઉ?”

“હા, અહીં કાંઈ શીરીનબાઈ શેઠના આવી રેલાંય?”

“નહીં, શીરીનબાઈ શેઠનાતો અહીં કાંઈ નથી. એવણુ કાહારે અહીં આપાં? હમણાંતો નવું કાંઈ અહીં આણું નથી”

“નહીં, હમણાં નહીં, પણ વરસેક થયું—”

“તો તેવણુ નવાજબાઈ ખગસતો નહીં?”

આ નામ સાંભળતાંજ તેને વિજલીના એક ચમકારા પેરે યાદ આવી કે શીરીનને મહીરેનું નામ નવાજબાઈજ હતું અને તેણીના બાપની અટક ખરાસ હતી એટલે તે તુરત ખોલી ઉઠ્યો.

“હાજી, તેવણુજ—તેવણુ કંઈ રહેછ?”

“તારે ઉપર બીજે મારે સીધારેબા—આપ મારાં માથાંપરનોજ ઓરડો.”

“માફ કરજો.”

“નહીંરે બાબા કાંઈ નહીં.”

અને શીરોજ તુરત બીજે માલે ગયો અને તે માળપર તે જમને ઉભો રહેતાંજ એક ગમનું બારણું ઉઘડ્યું અને તેમાંથી એક ડોસાં બાહાર આળ્યાં, જે મને તેણે બેહેલા કાકાનાં કુંવરબાઈ તરીકે તુરત ઓળખ્યાં.

“કેમ છેવો કુંવરબાઈ, સારીકાંની છેવેની?”

“ઓ મરું, બાબા આજે તમારાં પગલાં કંઈ અહીં?”

“તમુને જરા મળવા આપો—કાંય, નહીં આઈ?”

“નહીંરે, મરું, ઘેર તમારુંજ છે, પણ કાંય આજે ચાલી ચલાવીને—મારાં બેહેરાંમજી સારી—”

“અરે, હારે હા, તંમારા બેરાંમજીને વરી હું સીક પડવા દેઉં? પછી મારી ચાકરી કાણુ કરે? પણ, જરા મને અંદર તો આવવા દેવો!”

અને કુંવરબાઈ તેવણુને અંદર લઈ ગયાં. શીરોજ શીરીનને મળવા ઘણો અધીરો થઈ રહ્યો હતો તેવણુ, કુંવરબાઈથી તેણી વિશેની બધી બાતમી મેળવવાનું વધુ દરસ્ત વિચાર્યું, કેમકે, તેને ખચર હતી, તે બાણુતો હતો કે શીરીન કદાચ તેને પોતાની આગળ આવવા દેશે નહીં અને જો આવવાથી દીધો તો તેણી ઉપર પડતા હારેસા અને હાકમારીની પુરેપુરી વાત તે તેની આગળ હરગેજ કરશે નહીં.

“કુંવરબાઈ, આજે અહીં હું એમ આવો કે અહીં પેલાં શીરીનબાઈ શેઠના રહેછ તેવણુને જરા મળું; તેવણુ કંઈ રહેછ?”

“હા, બીચારી તે અહીંજ રહેછ, છેક નાકેના મારામાં રહેછ પોતાને મહીરેને નામે રહેછ, બેરાંમજીજ મારી આગળ અહીં તેવણુને લઈ આવ્યા; બીચારી ગાય ગોલાજા જેવી બેરી છે ને એ એના વરને શું સૂઝ પડ્યું હોતે. આપરે તુસતો વાંચતાં મુઠાં પન બેરાંમજીએ થોડીવણી મારી આગળ વાત કીધી, તારે જાણ્યું.”

“પણ કેટલે એ બીચારી બાણુ આવેછ કે? ફરેછ હરેછ કે?”

“અરે નહીંરે ફરતી હરતી ડોસી થઈ, મારપરથી હેંડે નહીં જતી; ને ધરી ચપકા મારી આગળ જરા આવેછ ને તેથી સીવવા મુકવાનું લેવા કરવા”

“ત્યારે બાબા પીધાનું કેમ?”

“આપ પાંઉં, માખણ, ઈંડાં—ને કાંઈ વખત મારી પાસે જાગરમાંથી બીમો મંગાવેછ. હું જાગરમાં જાઉંછ તારે બીચારીને પુછતી જોઉંછ. મેંતો કેલું કે માથું મારી સાથે જમ. દીકરી હું જમસ તે તુને જમારસ, તો એકની બે નહીં થઈ. બે તન વખત બેરાંમજીએ તેને કેલું. પણ એરી બેહિંસીલી છે કે ‘ના’ની ‘હા’ નહીં.”

“વારું એનો વર કાંઈ મોકળેછ કે? તમુને કદાચ એણે કેલું હોય, ચાતો તમે કાંઈ જાણતા હોય તેથી પુછુંછ”

“મને વરની વાતતો માલમ નથી પણ એક વખત બેરાંમજી કાંઈ અડછતું બોલ્યા કે તેણે હરવાયે કાંઈ

સુસારો બાંધી આપવા કેલો, પણ અલગાણીએ ના કેહી ને આપ હું સીવવાના સદરા લઇ આવું છું તે એને આવું છું. બીજું કાંઈ આપ કારખોર ભરેછ તેમાંથી ચાલતું હોસે ને કાંઈ વરી એવા વરની બેરી તે એની પાસે પોતાનું જી કાઢજ હોસે નહીં?”

“આલો ત્યારે હું જરા તેવણને મળું તમે કાંઈ કહેતાં ના કે મેં તમને બધું પુછ્યું.”

“નહીરે બા હું બહુ છ. વધો મરું, આપ પેલે સાંચિનો ઝોરડો.”

એટલું બતાવી કુંવરખાઇ પોતાના ઝોરડામાં ભરાઇ ગયાં.

ડા. ફિરોજ શીરીનના ઝોરડા આગલ ગયો અને સારાં નસીબે તેણીના ઝોરડાનું બારણું ઉઘાડુંજ હતું એટલે જરા વારમાં તે બેઠીની નજર એક થઇ ગઈ.

બંને એકએક તરફ ટગર ટગર બેતાં ઉભાં.

“કેમ, તમે અહીં આપાં? બાહાર જાઓ, ગાલી જાઓ, હું તમોને નથી મળવા માંગતી” એમ કહી તે રેહિસાબર ઉડીને તેની સામે ટીકતી ઉભી.

“ખુદા ખાતેર, શીરીન, તું ઠંડી પડ, તું શાંત થા, હું સોમંદર કેડુંજ કે તુને કરી વતે હું હેરાન નહીં કરું. મારી જરાક વાત સાંભળ. પછી તું કેહેશે તે તારી આગળ કોઇ દાહાડે નહીં આવસ. તુને મારો ઝોજોબી નહીં દેખાડસ. બસ આપ વખત મારે જે કહેવું છે તે સાંભળ.”

તેને તેણીએ ખુરસી આપી બેસાડ્યો નહીં, પણ પોતે પાછી પોતાને જગ્યે બેઠી અને બારી તરફ બાહાર ટીકવા કીધું અને તે વખતે ડા. ફિરોજે જોયું કે તેણીની આંખે આંધળી તર હતી.

“શીરીન, હું—”

“ચુકપ, મારું નામ એ નથી. એ નામ જોયે પોતાને માટે ખ્યાર ગણીને પસંદ કીધું” તેણે ત્યારે તે નામને નાંમીથીમાં ગીરજતાર કીધુંજ તો મેંબી તે નામની નિશાણ નાશુદ કીધીજ. મારું નામ નવાજખાઇ છે.”

“ત્યારે, નવાજખાઇ, સાચું માનજે કે પેલા મેહેસ્ત મુકદમા માટે મને કાંઈજ ખજર નહીં, તેને લગતી દહીકતતો હું ત્યારે સુબાઇ આવો ત્યારેજ મેં જાણી. તું એમ સમજેજ કે તે મુકદમો નીકળશેજ એમ હું જાણતો તો તેમાંથી દુર રહેવા હું મ્યાપી નાહાસી જવા જેટલો હું નીચ કુતરો હતો? જે સદવારે હું પુનેથી ઉપડી સુબાઇ અને સુબાઇથી દુર દર્બારી મુસાફરીએ જવા નીકળ્યો તે સદવારની એક રાત આગમજ મને જમશેદજીએ ખાતરી આપી હતી કે તારી સામે તેવણ કરાંજ પગલાં લેશે નહીં, ને—”

“પુતા છોડ્યું તેની એક રાત અગાઉ—એક રાત અગાઉ?” તેણે કહેવું ધ્યાનમાં ન ઉતર્યું તેથી તેની તરફ એક તેણીએ પુછ્યું.

“હા, એક રાત અગાઉજ, પણ ત્યારે તે વાત શું કોટમાં નહીં નીકળી?”

શીરીને મોંદ ક્યવાયું અને તેને આખે આંખે જાણે લખલખું ભરાઇ આવ્યું હોય તેમ ફિરોજને લાગ્યું.

“કોટમાં શું બન્યું તે હું કાંઈજ જાણતી નથી ને મેં તે વીશે પેપરમાંથી વાંચવાની કનવાર કીધી નથી. મેં ધાર્યું કે તમે તમારો બચાવ કરવા નહીં આપા ને મારું સત્યાનારા તેથી વળી ગીયું પણ એ વાત હવે તાજ કરવામાં ચતલખ? હવે એ વાત મને કેહી મને સતાવવાની કાંઈ મતલખ? હું તમને હાથ જોડીને કરમરીને કેડુંજ, પીરાજશા કે તમે એજ કારમખી વાત સુંધવા અહીં આપા હોય તો તમે અહીંથી જાઓ—ખુદાને વાસ્તે જાઓ.”

“ઓ ખુદા, શીરીન—નવાજખાઇ તે વખતે તમે મારે વાસ્તે શું ધાર્યું હોસે? તમે મને કેવો બિઝાપો હોસે?”

જાણે તેની એ લાગણી જુડી હોય અને તેની સમ્માધમાં તેણીને રહીભાર વિશ્વાસ નહીંજ હોય તેમ તે જરા દસીને પાછી મંબીર થઇ ગઇ.

પાછી તે બેઠ વચ્ચે સુપડીડી પંચરાઇ રહી અને શીરોજનાં મગજમાંથી તરેલવાર વિચારો પસાર.

યધ ગયા, અને તે પસાર થઇ જતા તહરેવાર વિચારો માંથી હાલ તે હાલતમાં હતો. તે હાલતને ખસેના વિચારો સુરી કાઠી તે મુજબ કામ લેવાની તેને ભેગવાઇ થઇ.

તે હવે પોતેજ એક ખુસી પોતાની તરફ એચીને બેઠો અને તેણીને જે બધું કહેતું હતું તે ધીરજથી કહ્યું. શીરીને તેની મુલાકાત કરીને ગયા પછી તે કેમ અને કેટલા પંસ્તાયો હતો, અને તેજ રાત્રે તે પુનેથી મુંબાઈ જમશેદજીને મળવા કેમ તે ઉપડી ગયો હતો, અને તેમની સાથની તેની મુલાકાત પછી કેવા તે બંને સલાહ સંપંજથી પાછા પુને આગ્યા હતા, સાથેજ દાર પીધો હતો, તે બેઠે ધણી ધણવાણીના સંપંની તેણે કેવી સલામતી લીધી હતી, તેણીને તેજ રાત્રે મળવાની અને મળીને બધું સમાધાન કરી નાખવાની જમશેદજીની છાતી ન ચાલી હતી, જેમકે શીરીને તેવણને આગલી પાછલી ભુલી જઇ માફ કરશે કે નહીં તેને માટે જમશેદજી કેટલા શંકાશીળ હતા અને રખેને શીરીને એક વધુ રાત અશાંતીની કાઢવી પડે કરી તેણે—એટલે શીરીને—ગધેડા જેવાએ પેલું કાળજ લખ્યું હતું અને તેજ રાત્રે તે પોતાની લંબાણુ દ્યાની મુસાફરીએ જવ. મુંબાઈ ઉપડી ગયો હતો, તે બધું તેણે ધીરજથી તેણીને કહ્યું અને તેણીએ તે બધું ડોકું ખાસીની ખાહારજ રાખીને સાંભળ્યું અને જેવો શીરીજનો અવાજ બંધ થયો કે તે બોલી:—

“હું દલગીર છેઉં, ત્યારે કે હું તમારી ઉપર બેમાઇ અને મેં તમને ગેરમનસાફ કીધો.”

“તોખી મારો ગુનાહ કાંઇ આજે થતો નથી, મેં અથવા આપણે બેઠેએ એવણને હું જેમ મળયા તેમ મળીને બધો બુલાસો કરી દેવાની તક લીધી હતે તે, જમશેદજીને કોર્ટમાં જવાની ફરજ પડતેજ નહીં અને પું—તમે આપ હાલતે પહોંચતે નહીં.”

“તમારા કરતાં મારો ગુનાહ ઘણો ગંભીર કહેવાય કેમકે ઇનશા-અતમાં એક કાયદો છે કે જે બુલને માટે તે મદીને જેટલો જવાબદાર ગણે તે કરતાં સો દરજ્જે વધારે એક આરતને તે જવાબદાર ગણે છે. મરદના ડીડી ઠાઠા નિરદોષ મસ્કરીમાં નીકળી જાયજ, બંધારે

આરતને તેથી દશ ગણા, કમંતી ડીડી ઠાઠાને માટે લાખગણો વધારે દંડ ભોગવવો પડેછ.”

“એમ નથી, પણ—”

“હવે તે ગમે તે હોય તે વાસ્તે આપણે તકરાર હાલ કરવી એમ છે. હું તો તમારી વાંતે સાંભળી દલગીર થઇ કે પુનેથી મુંબાઈ વેરને તમારો ધક્કો અકારત ગીધો ને—”

“પણ મારી મુલાકાત કારમંત લાગી હોતે તો બધું—”

“નહીં, તોખી નહીં.”

“કાંય નહીં?”

“જવાબથી તેવણને ને મને છેલ્લી તકરાર થઇ ત્યારથી મારી ઉપરનો તેવણનો વિશ્વાસ આટલો બધો ઉડી ગયોજો બેઠે તેવણને માટેનો મારો બધો ખાર કચડાઇ અચડાઈ ગયો હતો, મારાં મુખનું પ્યાલું તેવણના અવિશ્વાસની અજાતથી ભોંયપર પટકાઇ પડી લાંગીને બુદ્ધા થઇ મુક્યું હતું ને—”

“હા, ને?”

“ને—ને તે દુકડાઓ ભોંયપરથી વીંછી એકડા કરી તેઓને જોડી તે પ્યાલું પાંછું આપુખી કરે તોખી તેમાં અસંખ્ય સાધાઓતો રહેજ.”

પ્રકરણ ૧૩ સુ,

* * *

“પણ, ત્યારે, તે દુકડા પું નહીં ઉચકીને એકડા કરે?”

“નહીં.”

“ત્યારે તેહમીનું શું થાય?”

આહા પ્રિય વાંચનાર, તે નિરદોષ બાળકીનું નામ દેતાંજ શીરીનનું દિલ મેદાપું.

“ને જમ—મારા વરે તમારું માન્યુંજ હોતે અને અમે બેઠે તેવણ કોર્ટમાં જવા વગર છુટા પડતે અને રહેતે તો મને મારી ગુલામ દીકરી ઉપર તેવણનું

જેટલોજ હક રહેતે પંચુ હવે જે નહીં અને તેથી વાત, તે ઉપર વિચાર શાનો કરવો?"

જે કે શીરીન એમ ક્યારા અને કંટાળાથી બોલી પશુ કાં દિરોજે જોયું કે તેહેમીની વાત છે. થાથી તેણીનાં હેમાંએ કાંઈક નરમાશ પકડી હતી, એટલે તેણે હોંમત પકડી તેણીને પુછ્યું.—

"ત્યારે, હું તારી—અરે—તમારી આગળ જરૂર આઉં જાઉં?"

"હા, મને કાંઈ અચ્ચતું નથી, પણ અહીં વેર છેક દેરો ખાવાની જરૂર શું છે?"

"શીરીન, તે દાહાડે મેં તુને દુઃખ દેખ થણી હાડમાર કાંધી તે મારી આજ આજ સુધી મારીથી મારૂં યથ રાખી નથી; પણ તું મારૂં કરશે?"

"હવે તે વખત ગીથો—તે વાત જાણ."

"તું ધારેજ, શીરીન, લોકા કું આશા રાખતાં હોસે તે?"

"હા, ને તે આવાતે. તેઓનાં દિલમાં જન્મ આપનાર તમારી હેમકાણજ કેની? તેમ જો આપણે હવે કહેવું તો આપણું જીવતર બળયું. આપણી—હું એકલીને માટે કેહું તો મારી શુદ્ધ થણી મોડેથી પણ થણી અસરકારક રીતે ઉઘડીછ."

"પણ, શીરીન,—હું તુને શીરીન કરીને બોલાઉં કેની? પણ, શીરીન, તુને રહેવાનું બીજું સારું કંઠાણ મળયુંજ નહીં? તું છેક ચાલી ચાલીને અહીં કાંવ આવ્યો? તુને અહીં કાણુ લાયક?" દિરોજે અજણુ મઠ આ ઉલ્લેા સવાલ પુછ્યો હતો.

"મારી ગળા પરમાને મારે રહેયું જોઈએ કેની? ને અહીં શું છે? માત્ર ગરીબી છે. આકી આજર ને જન્મત તો કારેકારે ડગલે ને પગલે છે. ને અહીંથી મને જગા કાંદાં મલવીતી? એતો બેહેલા કાકાનાં બીચારાં બેહેન મરજબાન આગળ ગીવાં. તેવણુને સમજાવ્યું કે મારું કોઈ નથી ને મારી મરજાં તેવણુની આગળ રહેવાની છે તેથી જમતેમ મને આજ જગા મળી."

"ત્યારે તારું જીવન કેમ ચાલેછ?"

"મારી પાસે થોડુંક છે ને વરી સીતુંજ સાંધુંજ કોર લાડેછ. બીચારાં બેહેલા કાકાનાં બેહેનજ મને સીવનાંબી લાવી આપેછ."

"ત્યારે બજાર દાડ? ને રાંધેલ કાણુ?"

"કાંઈ વખત પાઉં ને છોડાં તો કાંઈ વખત પાઉં ને માખણપરજ ચલાઉંછ. કોઈ વખત તેવણુ પાસે બજારમાંથી કાંઈ મંગાવી બેઉ વખતનું સાથેજ રાંધી નાંખુંજ."

"તુંજ રાંધેલ?"

"તો કાંવ નહીં? ત્યારે મીસતરી રાખું ને તેવજ મરે સંચે કરવા બાંધ રાખું? મરીબ સંસારે હું પરણી એક હોતે તો શું કરતે? હાથે રાંધેતે નહીં? હા, હાથે નહીં આવવરું હોતે, મારે મહીરે આખાં હાડકાંની રેડી ખુલવાની કાંની મેં. ખાખા કીધું હોતે તો આજે મારા દાંડા જણુતે. એણે એમ તે મને મારીક લવાજમ બાંધી આપવા કેહ્યું કે જે લવાજમ તેવણુની આવક તરફ જોતાં થણું મોડું મને મળતે પશુ—"

"તે ના કેહું?"

"તુજકોરથી મેં ના કેહું."

"તમારે બેહેલા કાકાનેબી આ કેસની થોરોક વખત આગળ મેં તેડાયા ને મારે વારતે એવી કાંઈ સગવડ રોધી કાઢવા મેં તેમને કેહ્યું પણ, ખરેખર મને અંકી કરીજ અચ્ચત નથી, બીચારાં કુપર રોસાંબી કહેવાય નહીં તેમ કરેજ ને મીઠા ખંખી બેરીએ બીચારી થોડી થોડી યથ જાયછ."

"પણ, તુને અહીં સોલાવાવજ કેમ?"

"આજ મેં કેહ્યું તે કામેમાં વખત નીકરી જાયછ. એમતો મારું વામોલીન જે મારે મહીરેનું હડું તે હું લઈ આવીછ પણ કોઈ કાહડે વગાડવા કાટ્યું નથી ને કાઢસખી નહીં, કેમકે આવાં ધરંમ ખાતેના ઘેરમાં રહેવું ને એવી શોખની મ્હેલ મ્હેલ કરતી તે રહેતાંરને ને રાખનાર બેહેને થણું નમોણું યથ. પંડે; એમ બીજાં એવાં ધરમાં મજનોતો થણું સામે પડેલા મેં વાંચે ને સાંચેયો છે."

“ને ફરવા દરવાજું?”

“હા, જવા માંડું” તો જાઉં પણ મારું કંઈ ધૂધ લાગતુંજ નથી. મને ગમતું નથી. બસ આટલુંજ છે તે ગધું:મતને બધી વાતે હું સતોપી છેઉં. ફક્ત એકજ આખદ અને રાતને દીસ દવળાવેછ.”

ને અહીં વળી તેણીની આખોનાં પાપણો હેઠલ પદપદ્યાં ભરાઈ આવ્યાં.

“તે કેમ બાબદ તે તમને ખબર છે? તે મારી યુવાળી તેહેમીની ગેરહાજરી! આજે બાર બાર મહીના ઉપર થયા મારી તે દીકરીને નથી જરા પેટમાં ચાંપી. અરે તેને જોવાનીજ આવશ્ય, તો પેટમાં કાંદાંધી ચાંપું? અરે મારી દુધ પીતી યુવાળી કળી, તે પોતાની માથને વારતે શું બાજીતી, શું સમજતી ઉધરશે?”

અને જ્યાં તે કમનસીબ અખલાતું હેયું ભરાઈ જમશેદજી-કુટુંબને. આખે રમાલ દાખી માથું નીચું કરીને એક વધુ રાત અશાંતીની ન જોયું કે તેણીએ ચેહેરા ચાંતો શીરોજી-ગધાઠા જેવાએ ચેષ્ટાદે તેણે જાણ્યું કે તે બીચારી નેજા રાત્રે તે પોતાની લાંબાણુ દવાળ.

મુંબાઈ ઉપડી ગયો હતો, તે બધું તેણે ધીરજાજ રહ્યો. તેણે કહ્યું અને તેણીએ તે બધું કોડું બારીની બાહ્ય વચ્ચે રાખીને સાંભળ્યું અને જેવા શીરોજીને અવાજ બંધ થયો કે તે બોલી:—

“હું દલગીર છેઉં, ત્યારે કે હું તમારી ઉપર વહેમાઈ અને મેં તમને ગેરહાજરી કીધી.”

“તોખી મારો યુવાહ કાંઈ ઓછો થતો નથી, મેં અથવા આપણે બેઉએ એવજીને હું જેમ મજથા તેમ મળીને બધો ખુશાસો કરી દેવાની તક લીધી હતે તે, જમશેદજીને કોર્ટમાં જવાની ફરજ પડતેજ નહીં અને તું—તમે આપ દાવતે પહોંચતે નહીં”

“તમારા કરતાં મારો યુવાહ ધણી ગંભીર કહેવાય કેમકે છનસાન્યતામાં એક કાચદો છે કે જે ભુજને માટે તે મદને જેટલો જવાબદાર ગણે તે કરતાં સો દરજ્જે વધારે એક આરતને તે જવાબદાર ગણે છે. મરદના લીકી દાહા નિરદોષ મરદોરીમાં નીકળી બાંધ, બ્યારે

ઉચલ પાચલ થતી હતી, તે શીરોજી સ્નેહમાં સમજી શક્યો હતો.

બ્યારે શીરીન કાંઈક શાંત થઈ તેણીએ મોહું છાંટ્યું ત્યારેજ શીરોજીની જખાં જરા ઉપડી.

“શીરીન તું એમ રોજ બળાપો કરેછ કે?”

“નહીં, રોજ એમ રડતાં કાંઈ પરવડે: રડતાં રડતાં આંસુ હવે ખલાસથી થયાં, તોખી હું માથ જેવી માથ તે બ્યારે મને મારી દીકરી યાદ આવેછ ત્યારે મને ધણું દુઃખ થાયછ.”

“હું તે સમજુંછ, પણ તું હીમત રાખ, તું સ્વાણી છે તુંને કાંઈ ઝાઝું કહેવું પડે તેમ નથી. ચાલ ત્યારે તમે હું જાઉં”

“જાઓ? બેસાંતી ચાહે કર, ચાહે પીતેજ સીધારે ને—”

“નહીં, કેંકયું, આજે નહીં, વરી કોઈ વખત હું આવસ. સાહેબજી”

અને તેણીએ પોતેજ શેકહેન્ડ માટે દાય લાંબા થયા, જે તેણે ધણીજ માનથી લીધો અને ધણીજ નરમાસથી શેકહેન્ડ કરી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

જતી વખત બેહેલા કાકાનાં કુંવરમાઈને મજલ સુક્યો નહીં અને તેવજીને મળી શીરીનની વિશ્વેશ લાગ લેવાની તેવજીને તાકીદ કીધી, જો કે તેની સેલી જની તે બાલી ગામકપન બાધને માટે કહી જવે

હતી અને સફેદ બરફ જેવા દુઝા કાંકનેથી બુજી રંગનો સંજ બાંધેલા હતા. પગમાં સફેદ મોજા હતાં અને સફેદ કીડનાં શુદ્ધ હતાં.

જેમ ગાડીમાં આખે રસતે તેમ શીરાજની કંકર બેસી દાદર ચડતાં, તે બચ્ચાએ “કહાં છે મમા” ના સવાલથી શિરાજનો છવ લાંબો નાંખ્યો હતો.

શીરીન રાખેલા મુજબ પોતાનું સીવવાનું લઇને બેઠી હતી અને એકાએક દાદરપર ચઢવાનાં કાંકનાં પગમાં સાથે બચ્ચાનો પટપટ કરવાનો કીણો સાદ સાંભળી તે ચોંકી ને તે અવાજ પોતાની તેહેમીનોજ અવાજ જણાતાં તે છુપી વાધણ પેરે પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠી અને બારણાંમાંથી બાહાર નીકળી ચાલમાં ગઈ. સાંટક એવું બન્યું કે તેણીનું ચાલમાં જતું અને શીરાજનું તે છુપી સાથે ઉંચર ઓળંગી ચાલમાં લાખલ થતું. એકાદ વખતે થયું એટલે તે મા દીકરીની નજર એક ચંદ્ર અને બેઠે એક એકને રોટે એવી સાંમડી વળગી પડી કે મજવાની પ્લેઝી તબજ કોણે કીધી તે શોધી કાઢવું શિરાજને માટે મુશ્કેલ ચંદ્ર પડ્યું.

માએ દીકરીને અને દીકરીએ માએને ગળાંસિ આપી અને પ્યાર લારી માડી મુખીઓને ત્યાં વર્ષાઈ વર્ષી રહ્યા.

શીરીન તે બચ્ચાને લઇને અંદર ગઈ અને તે પવિત્ર મેળાપ બંધે શિરાજ જેવાની આંખોને લાપક ન હોય તેમ શિરાજ બાહાર ચાલમાં એક બારીએથી બાહાર દીકરી ઉભો રહ્યા.

ચોડે વારે ઓરડામાંથી કાંઈ અવાજ ન આવતાં શિરાજે ફરીને જોયું તો છુપી ગઈ ડોહોરી ચંદ્રને તેજસ પર બેસી, દુધમાં બીજીટ બોરીને ખાતી હતી. તેને એમ ખાતી છેડી શીરીન શીરાજ આગળ આવી.

“શિરાજ! એ શુદ્ધશુદ્ધ કયા બાગમાંથી પકડી લાવ્યો?”

“શીરીન, એને માટેની કાલની તારી તલજગારી ચું તું એમ ધારેજ કે તારી આગળથી બાહાર જતાં હું પીસરીજ ગીયો હોવસ? નહીં, અંદોળી કાંઠે બાહાર

નીકળતાંજ તમે બંનેને એકબી વખત મેળવવાનો મેં પકડા વિચાર મારે મનસે કરી મુક્યો હતો, પણ મને ખબર નહીં કે તે વિચાર હું એટલો જલદી અમલમાં મુકસ. જમશેદજી બાહાર કેડે ગયેલા છે તે ખબર કદતાં મેં બાધ્યું કે તેને મુંબાઈ પાછો ફરતાં ત્રણેક મહીના લગી શકે તેટલાંતો હમણું સાદા ચારેકને મુમારે ચોપાટી તરફ ફરવા જતાં તારી પેલીજ આવા એશીન મને દેખાઈ તે છુપીને બાબાગાડીમાં ફરવા લારી હોસે ને વળી તેની સાથેજ મારા મેહેલા કાકાને જોયા એટલે ચોકું મજેહતું બેસી ગીયું.

મેહેલા કાકા સાથે હું કાંઈ વાતમાં ઉભો અને તે બાહારે મેં આવાને છુપીની જમશેદજીની જમશેદનાં માપ હીરાબાઇની ખબર અંતર પુછી આવાએ મને તારી ખબર પુછી અને એમ જરા લાલાત પર આવતાં તારાં નસીજમાં છુપીને મજવાનું તે બીચારી આવાથીજ બોલાયું કે

“સંજ, એક દાદરે બાઇની આગળ છુપીને લઈ જા. એ બીચારાં ‘જ હો’ થી કેમ કહેવું તે કાંઈ સમજતાંજ નથી. છુપી રોજ કાંઈ પંદર વખત મમા કાંઈ છે, આવા, મને મમા આગળ લાખતી કરીને બોલ્યા કરેજ. જરા નવું કુરતું પ્લેસજી કે મોંતું ધોઈજ કે મને પુછેજ કે આપરે મમા આગર જઈયેજ કે?”

મેંબી જોયું કે આજે જે યાંય તે કાલપર રાખવાની વાત સારી નહીં, એટલે હું બોલ્યા.

“લાંવની કોષ દાહાડે શું કામ? આજે મારીજ ગાડીમાં સેઇ જઇ લાવું. તું અહીંજ યોજાજ. હું પાછી એને અહીંજ લાવસ કરી છુપીને “ચાલ મમા આમજ આવેજ કે?”

મેં પુછ્યું ને તેતો તાની કુકરી મારીને ગાડીમાં ઉભી ચંદ્ર ને મારે રોટે વળગી પડી”

તેટલાં હવે તે છુપી દુધ બીજીટ ખાઈ રહી શીરીને તેના હાથ પોયા વાળ બેસાડ મેહેલા હતા તે પાછા ઓર્ષા અને મળી બેરીને તે મા દીકરાં છુટા પડ્યા.

ગરીબ નિરદોષ બચ્ચું તેતો મમાને પોતાની સાથે નહોં આવી બેઠા દયાધ ગણ અને અટલકનેજ ઉભી.

“નહોં મમાળી આવે”

હવે તેને કાણુ સમજાવે?

મામલો ત્યારે તદનજ આશા વગરનો લાગ્યો ત્યારે શીરાજે શીરીનને પ્રશ્નરત કીધી જે શીરીન સમજી ગઈ અને જરા વારમાં

“ચાલ, તેહેથી હુંથી આઉં છું ચાલ, માય”

કરી તે શીરાજ અને છુગી સાથે બાહાર નીકળી નીચે ઉતરી ગાડીમાં બેઠી અને શીરાજે કાયબેનને કહ્યું કહ્યું ગાડી હાંકવાનો હોકમ કીધો.

“શીરીન, એને કાંઈ ઘડીવડી લવાય નહોં મારું માને તો તારે વરે હું ગાડી મોકળયા કરું ને ગમેતો બાગેની ગાડીમાં તુંજ ચોપાડી તરફ બેચાર દાહાડે જમશેદ ગામ છે ત્યાં આવ્યા કર ને એને મળ. જેની બાપજો શું વાત કયેજ તે સાંભળેજ કેવી? તારાં કપડાં મુઠી આવી કરીને તું ત્રામ તરખીનસ આગળ ઉતરી જ, પછી હું એને વિસારી મુકસ.”

ત્રામ તરખીનસ આવ્યું કે શીરીને શીરાજ બતાવેલા પંથાન પ્રમાણે કીધું અને સધળું સમજાણુ પાર ઉતર્યું.

શીરીન થોડા વારમાં એકઠી બીચારી પોતાનાં એરડામાં બેઠી અને છુગીયાઈ બાબાગાડીમાં બેસી આપને દવાલે યથા પોતાના બાપને બંગલે સીધાયાં.

એમ લાગત ત્રણ મહીના મા દીકરી એકમેકને બેઠનાં રવાં અને આખરે શીરાજે તેણીને જમશેદના મુજાઈ આવી પુગ્યાની ખુબર આપી અને તેઓની તે મુસાકાત બંધ પડી ગઈ.

* * * *

હવે “આપને નહોં લાગું ને દાકને લાગું” તેમ શીરીનપર આવી પડેલું આ સંકટ બીચારાં બેહેલા કાકાને ધણું ડાંખડું હતું તેમાં એક ચોક્કસ વાત એક ચોક્કસ બીના તેવજને ધણીજ ખટકતી હતી તે શું હતી?

આપણે આગળ જોઈશું.

પહેલા બાબા પો તેને તેના રોક શીરાજનો હતો તે જોતો હતો કે દહાડે દહાડે શીરાજ નખાતો જતો હતો, અને તેમની લય તેમના રોકનાં બાબમાં ખરી હતી. શીરાજને શીરીનની રાત દિવસની ચીંતાએ ઘેરી રાખ્યા હતા. તેણીની તે હાલ તેનીજ મુરબાઈ તેનીજ નાદાનીને લીધે હતી એમ તેનાં અંતઃકરણથી ના પાડી રામતું ન હતું.

બેહેલાએ મામલો જોઈ પોતે ચીંતાતુર બન્યા હતા, કેમકે જમશેદજીને કોઈ જવાબદારીની ગેરહાજરીમાં છુટા છુટા અપાવ્યા પછી જેમ બધાં તેમ બેહેલા કાકા એકજ પરિણામની વધી રાખી બેઠા હતા અને તે એકે શિરાજ અને શીરીન પરણીને એક થશે, પણ ત્યારે તે વાતને દાહાડના દાહાડા, અને મહીનાઓ પસાર થઈ ગયા ત્યારે જેમ સૌની તેમ બેહેલા કાકાની અજબ બળીતા પાર રહ્યો નહોં. હવે ખરું કહ્યે તો એક ચોક્કસ બાબદથી બેહેલા કાકાને આ વાત બનવાં પામે તે વિશે શક્ય હતો. તે ચોક્કસ બાબદ કે જેણે બેહેલા કાકાને શીરાજ અને શીરીન પરણી બધ તેને માટે સંકટલીંગ બન્યો હતો તે બાબદ તેને એકલાનેજ ખબર હતી. અલબત્ત જેને તે લાગેવળગે તેઓ તે બાબતાં હતાં પણ તેઓ સિવાય જે બાહારનાને તે બાબદની ખબર હતી તે બાહારના માત્ર એક બેહેલા કાકાજ હતા એમ તેવજ જે બાબતાં હતા તે ખરુંજ હતું.

ત્યારે જે પ્રમાણિકપણે કહ્યે તો બેહેલા કાકાની બીચારાની હાલત તેજ બાબદને લીધે કંદોડી યથા પડી હતી.

ત્યારે હવે તેવજને માટે એકજ સવાલ રહેશે હતો અને તે સવાલ એ હતો કે તેવજ તે બાબદને ખબર કે શેઠવે કે નહીં?

જે તે બાબદ બાહાર લાંબી તેવજ તેને ઉંઘાડી પાડેજ તો શીરીનને શિરાજ એક થવાને બદલે જમશેદજી અને શીરીનને સલાહ થઈ જઈ તેઓ એક થઈ જાયજ જે તે બાબદ તેવજ પોતાનાં મનમાંજ રાખેજ તે શીરીનને શિરાજ એક થવાનો સંભવ રહેજ પણ પણ

નહી; તેને સર્વેથી સરસ, ઘર, સંભાળ, કેળવણી અને દરેક ચીજ મળશે! અમો તેની ઘણી જાતન કરીશું!”

તે નર્સ આ રવેશે વચાસતી હતી, જ્યારે મિસિસ ઍવરીટ પોતાનો પટપટારો ચૂંચાવી જતી હતી:— “હું જે ઇચ્છા ધરાઉછું, તે એજ છે કે, અમને કોઈ તાલેવંત વાંજયું ભેડું મળે અને તે આ નાના સોતાનને પાલક કરી લઈ પોતા સાથે રાખે, કે જેથી કરી મને કાંઈ વધુ કડાકુટ કરવી નહીં પડે!”

તે નર્સ પોતાનું સુંદર ટોપીવાળું માથું એકાએક ઊંચું કર્યું. “તમો આ ખરાં દિલથી ખોસાડ, મિસિસ ઍવરીટ!”—તેણીએ સવાલ કર્યો. “મિં ઍવરીટનું કેમ? શું તેઓને પણ સમજાવી લઈ શકાશે?”

“તેઓને સમજાવવાની કાંઈ જરૂર પડશે નહીં,”—તે જવાન પરણેતરે કડવાસથી કહ્યું. “તેઓનો સામા ધણીજ આભારી થશે. તેઓ આવે ત્યારે પુછી જોજો.”

તેજ સાંજે મિં ઍવરીટ તે નર્સીંગ હોમમાં પોતાની પરણેતર આવી હતી કે નહી તે વિષે ખજર કાઢવાને ત્યાં આપ્યો. તે મજબુત બાંધાતો, સાંવલા ચેદરાનો, ગંભીર દેખાવનો એક મર્દ હતો. નર્સને જોતાં તેણે રહેજ દરતું મોંઢ કર્યું.

“જખરી પિડા છે,”—તેણે નર્સને કહ્યું. “એનું અમારે શું કરવું તે કાંઈ સુખનું નથી!”

આ વેળાએ તે બાળકને દતક તરીકે આપી દેવાની સુચના તે નર્સે કરી અને પેન્ના અધીર મર્દ વિષે ઇશારો કર્યો; કે જેને તેણી આલખતી હતી. તે તરબેર હતો, અને કાપડ વણવાનું કારખાનું ધરાવતો હતો, અને વળી બાળકો ઉપર તેને ઘણી પ્રીતી હતી.

આ સુચના મિં ઍવરીટને ઘણીજ પસંદ પડી અને તે હાર પાડવાને તેણે નર્સને રજા આપી. “એજ માત્ર એક ઉપાય છે,”—પોતાની ટોપી ગોળ ગોળ ફેરવતાં, અને તે નર્સનો સુંદર પોચાક નિહાલતાં તેણે કહ્યું. “એ ઘણી ધણીવાણી બાળકોના માત પીતા થવાને ખરેખર લાયક છે. અમો ખતેમાંથી એક જણ

પણ એ બાળકને લઈને ખેસી શક્યે એમ નથી; અને કોઈ પણ સંજોગે એ નાના છત્રડાને રહેવાને એક ઘર અમારેથી પુરું પાડી શકાવાનું નથી. મારી પરણેતરે તમને કહ્યું હતું કે—વેલ, ખરી બીના એ છે, નર્સ, કે તેણીની અને મારી વચ્ચે ઘડી ઘડી કળયો થયા કરેછ. અફસોસ, લેખન હવે તમને એ પિડા પતાવવાનું સોંપ્યું છે. સાહેબજી. હું કાલે આવીશ.”

ખીજે દીવસે મિસિસ ઍવરીટ એક બાળકને જન્મ આપ્યો. તે બાળક એક બેટો હતો, અને તે નર્સીંગ હોમમાં તેને ‘વૉર બેબી’ ને નામે ઓલખવામાં આવતો હતો, કારણ કે બાળકના જન્મની ખખરની સાથેજ એક બીજી ખખર પણ બાહર પાડવામાં આવી હતી, કે જે ખખર ઇંગ્લંડમાં એક નાકીથી બીજાં નાકાં સુધી હોહોકાર મચાવી મેદણ હતો—તે ખખર બહાર લડાઈ થવાને લગતી હતી.

“અને હાં આપણે માટે એક જવાન સોલખજર છે,”—મગરરીથી રાતા થયલા ચેદરા સાથે નાના ઍવરીટને તાજવામાંથી ઉંચકતાં તે નર્સે કહ્યું. “એ એક ધણીજ દખલખાવો નાનો પોર્ષો છે! ગોપા મણુ અકવાડખાનો હોપ એટલો એ મોટો દેખાવ છે! તમે તો એને જોવા મંગતાં નહોતો, મિસિસ ઍવરીટ?”

“આ તેને જોવાને મને કાંઈ વાંધો નથી,” આનંદથી રાતા થયલા ચેદરા સાથે તે જવાન માતાએ કહ્યું; “તને મારી આગળ લાવો.”

પાછળથી મિં ઍવરીટ ત્યાં આપ્યો. “એને તેમ છતાં એ એક પોર્ષો છે, એ કીજ છે,”—એક નાના છેકરા મરેક બેદરકારીભરી સાદે તેણે કહ્યું; જ્યારે તે નર્સને હરેતું આપ્યું, અને તે જવાન મર્દના સોનેરી વાળો પીંખી નાખવાનું મન થયું, “હાલમાં એકરીએ ઝાઝી આવકારદાયક થઈ પડતી નથી. જે લોકો આ પોર્ષાને પાલક કરી લેનાર છે, તેઓ એને લચકરમાં સામેલ કરવા જેટલી અચ્છ ધરાવે છે કે નહીં, તેવો ખોદા જણે. તેઓ તાલેવંત તો છે.”

જ્યારે તે બાળક વનાવું તાલેવંત ભેડું નાના ઍવરીટને જોવાને આપ્યું, ત્યારે તે નાના મળમળાંને

જેનું તેઓ અતિથિ ખુશ થયાં. તેજ વખતે પોતાની રૂપકોલ્લેક્ષી ગાડીમાં તેઓ તે બાળકને લઈ ગયાં હતા. મગર નર્સે કહ્યું કે:—“હવણું નહીં.” તેણીએ ધાર્યું કે, કાંઈ નહીં. તો એક માસ સુધી તે બાળકને તેની માતાનું દુધ મળતું જોઈએ,

તે તનગર મરદની ઓ લંગલગ હેડાઇ પડી. “બીરાક”-તેણીએ કહ્યું “એ બાળકની માતા પોતે એને ધવાડવાની તો નહીંજ દરો? તેણી તો એમજ સમ જેલી લાગે છે કે, એ બાળકને પહેલેથીજ ઉપરનાં દુધ ઉપર ઉધારવામાં આવશે.”

“વેલ, મેં કહ્યું કે, મેં તેમ ધાર્યું હતું” તે નર્સે આનાંકાનાથી ઉતર કર્યો, “મગર એ બાળકને ધ વાડવાને તેણી પુરતિ શક્તીવાન લાગે છે અને વળી તેમ કરવાને તેણીએ ના પણ પાડ્યું નથી!”

નાનો એવરીટ પોતાની માતાનાં દુધના કુદરતી ખોરાકથી પોખોતો આશ્યો.

નોંધે શી તેમજ બેઝઅન લગાઇનાં મેદાનની હેલ્સામા હેલ્સી ખજારો સાથે નાના એવરીટના વજનમાં થતા વધારાની ખજાર તે નર્સિંગ હોમમાં ઉઘટ સાથે કાલિગયામાં આવતી હતી.

એક સાંજે નાના એવરીટનાં કપડાં ધોઇને નર્સે લઈ આવી જ્યારે તેણીએ દીકું કે તે બાળક પોતાની માતાના ખોળામા પેડેકું હતું, કે જે માતા એક ગાય ખજાર તરીકે પોતાનું નામ આરાકારા કરવાને તકથી રહેતી હતી. આ વેળાએ મિસિસ એવરીટ ડગ્ડાં ખાતી હતી— દા, તેણી મુગે મોટે ગમગીનીથી આજેઝ જાતી, ડગ્ડાં ખાતી હતી. તેણીના ગાંઠો ઉપરથી આંસુનાં મોટાં ટીપાં મળતી નિચે પડતાં હતા. અ, આંસુઓ માહેકું એક તે વોર બેબીનાં માથાં ઉપર પડ્યું.

“મિસિસ એવરીટ, બ્હાલો, આ પ્રમાણે દું આલવા દઇ શકીરા નહીં,”—તે નર્સે વધિા ઉઘાડ્યો. “તમારે એ પ્રમાણે ઉરોશતું નહીં જોઈએ; આ બાળક પ્રત્યેની ફરજ તમારે યાંદ રાખતી જોઈએ! આ બાળક આંદેના ખોરાકમા તમે પડાડો કરશે, તે દું આલવા

દઇ શકિત નથી! તમે એ રવેસ ગમગીન બનેશો, તો એ બાળક માટે પુરતું દુધ તમે આપી શકશો નહીં.”

“ખોદા સાહેદ છે, હું તેમ કરવા માંગતી નથી!”—તેણી રડતાં જોડી. “એ બાળકને ધાવતું હોડવવા હું માંગતી નથી—એને ખીનજોને આપી દેવા પણ હું ખીલકુલ રાજી નથી! પેલા કમકમાટ ઉપખવે એવાં માટી બેચેર એને લઇખવ તે હું—સાખી—

“તે માટી બેચેર કમકમાટ ઉપખવે એવાં નહીં પણ માયાણુ દિલનાં છે, બાઇ,—” તે નર્સે ધીરે ઉતર કર્યો; “તેઓ એ બાળક માટે સધળું કરશે!”

“તેઓ સધળું કેવી રવેસ કરી શકશે?”—તે જવાન માતા ઉરોશતું જોડી, “તમે જાણતાં નથી. નર્સ! જ્યાં સુધી તમે એક બાળકનાં માતા થાઓ નહીં, ત્યાં તક તમે તે જાણી શકો નહીં! હું પણ તે જાણતી ન હતી! કોઇન દવે—ઓ, હું એ બાળકને અતિપત આહું છું! જે મારેથી એને મારી પાસે રાખી ગઠોતો હોય તો! એને ખીનજોને આપી દેવાને મારા ભરથાર—”

એટલાંમા દાદર ઉપર દાંઇનાં પગલાં સંભળાયાં બારણાં ઉપર એક ટકોરો પડ્યો, અને તેણીનો પતી ઉતાવળે માઢિ દાખલ થયો.

“દક્ષા! મેરી, હું આપણને સારું કાંઈક ખજાર લાખોછું,”—તેણે ઉતાવળે કહ્યું. એમ છતાં તેના સાદમા ખુશાસી હતી, અને મગરરીથી તેની છાતી ખીલેલી હતી. ગોવા તેનાં ખભાં ઉપરથી કાંઈ ભાર ઉચકાઇ ગયો હોય, અને તે ખુશાલ બન્યો હોય, એવો તેનો દેખાવ હતો. “મારી પહેડી બધે યઇ છે,”—તેણે આગળ ચલાવ્યું. “દાઇને કાજતો હું નોકરી વનોનો યયોછું; મગર જે એક કોલજર તરીકે આપણા માન વત રાખતા લરાકરમાં હું જોડાઉં, તો મને અર્થ પગાર આપવાને અને લગાઇ ઉપરથી પાછો ફર્યા પડી ફરીથી નોકરી રાખવાને મારા રોડો ક્યુલ કરે છે. હું ધારું કે, હું અને આ બાળક મારા અર્થા મુકારા ઉપર આનંદમા રહી શકશો, માટે હું લગાઇ ઉપર જઉં!”

મિસિસ એવરીટ શે કાંથી તેને ટીકવાં-લોગી.

“આ બાળક અને હું?”-તેણીએ પડખા કર્યો, અને તે પછી તેણી જે બોલી તે સાદમાં અનહદ યુવાલી સમાયલી હતી, તે વિષે શક લઈ જવાને કાંઈએ કારણ નથી. “ત્યારે આ બાળકને હું રાખું કે?”

તે બાળકના પિતાએ એકી દમરે તેણીની તરફ એવું, અને ધીમેથી તે હસ્યો.

“મેં ધાર્યું હતું કે એમ કરવામાં કાંઈ અડચણ નહીં પડશે!”-તેણે હાંત કાઢતાં કહ્યું. “મેં અટકલ કરી હતી કે તું એ બાળકથી છુટી પડવાને નારાજ છે! મેં તારા ચારામાં એવા હતા!”

“મગર પેલાં તવંગર માંડી બેસેલું કેમ!”

“ઓ, તેઓ-તેઓ આગલે કરતાં પણ વધુ માતખંડ બન્યાં છે. તેઓનાં કારખાનાંમાં હમણાં ખાકી કૂક વણવામાં આવે છે, અને તેમાંથી તેઓ મોટી દોલત પેદા કરે છે!-તે બેરકારીથી હસ્યો. “લેડીન આપણે આપણા બેટાને-જે આપણે આપણા બેટાને આપી દઈએ, તે આ જગતમાં આપણું સર્વસ્વ આપી દેવા બરાબર થાય, મારે લાગે વિચાર કરતાં મને લાગે છે કે, ગમે તેમ કરી આપણે એ બેટાને આપણાં પાંસાંમાં રાખવામાં લાલ છે-કેમ, માલી?”

બમતું બાઈ-તુંને ખબર કે? કહે જે વલાતનો કાંઈ દારૂગોળો બનાવનાર ધરાધર જમીનો ઉપર ગોળાઓ મોકલી આપે છે!

ફ્રાંસમાં-એ શું બોલે છે? તે કેમ અને? એ તે ખરેખર થયું નામેથી ભરેલું! વાડ તે એ ગોળાઓ મોકલે છે કાલુની મારફતે!

બમતું બાઈ-આપણા ઇંગ્લેન્ડ સેપાહેની જાંકુ મારફતે!

“એમ આવ, એમ આવ, આવ કુતરોળી નહીં આવ તેવા કતબેસ ક્યાંથી લાગે? લઈ જા અંદોળી ને-” “લાવો લાવો મને નહીં ખબર-ત્યારે તે તમારીથી તે નહીંજ ખબર.”

કાંવેસ અને રતાં મો-જીની તે ત્યાં મરણીની એક હીરાની સેજત આપતાં બેઠાં હતાં. મરણીમાંથી મળી

તે, પતિ પોતાની પ્રિયા બેઠેલી હતી તે ખુસ્સી નેન્ટીકે ગુરૂપે પડ્યો, અને તેણે પોતાની પરણેલરની કમર આસપાસ પોતાનો હાથ નાખ્યો, ત્યારે તેણીના હાથમાં તેઓનો બાળક બેઠો હતો.

ત્યારે તે નર્સ તેઓના ઓરડાનાં બારણાં આગલ ગઈ, ત્યારે તેણીએ તેને બોલતો સાંભળ્યો:—“તું ધારે છે કે આ સંવત્સ હવે તુંને સુગમ પડવું થઈ પડશે? આપણી આગલી હાંદગી કરતાં બીજાકુંજન જુદાં પ્રકારની થઈ પડશે!”

નિમે ઉતરી જતાં તે નર્સ ધીમે સાદે, હસી “હા, મેં ધાર્યું હતું કે તેઓને આ નવીન પ્રકારનું લાગશે,”-તેણીએ વમાવ્યું. “હાનાં જવાબો! આ લાગનાં મનાયે કાંઈ નહીં તે આ બે પ્યારા જવાબો અને એકન કયાં!”

અરસાસ! આ નેહરત લગાઇએ ઉપર જણાવેલાં બે જવાબોને એકત્ર કાંઈ છે, લેડીન લગે જવાબોને સલાનાં જુદાં પાડ્યા છે, કે જેઓ માત્ર એક બીજાની હસ્તીમાં પોતાની હાંદગીનું સાધક સમજતાં હતાં.

આવતું પેલું “લડી બોન” રતાને બતાવી તેની સંમત કાંવેસ આપતો હતો.

“ને, આવ એક છેડા તું પકડ અને બીજો છેડા હું પકડી-આપણે તે બેએ હવે તારાં મનમાં તું કાંઈ ધાર ને જે તારી તરફનો છેડા જેસાં પુરી તારા હાથમાં આવે તે તે ધારેલું પાર પડશે.”

“મરે, હું શું ધાર?”

“કોઈની, મરેતે”

“પણ, મનેતો કાંઈજ યાદ નહીં આવતું” “આલ ત્યારે હું ધારે-ને મેં પકડેલો છેડા પુરી મારા હાથમાં આવશે તો એમ સમજાશે કે મારી સાથે પુનર્જી ને ને-”

“પણ, હાલા ત્યારે નકામાં કાંઈ માથાંદાં કરેલ-લેવની દમણીમાં કેલી દેવુંછે હું તમારી સાથે પરણુસ-નકામાં બીચારી મરણી પર આવતી!”

રૂપું યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો.

(પાને ૩૭૨ થી અંતમ.)

લખનાર :—મી૦ ધનજીભાઈ માણેકજી વાસ્જી.

મેહરદરજી તથા તેને મળતું અવસ્તમાં વર્તુન.

જેમ આપણે ઉપર જોયું તેમ રસ્ત અને મેહર
મળદ બેઉ એક એકના જાની હમશરીકા છે અને
ઉપર જણાવ્યું તેમ રસ્ત અને પોતાના ફતેહનો (સચ્ચાઈ
તથા રાસ્તી ફતેહનો) પાયો મેહર મળદઉપર રાખેલો
છે. તેમજ રાસ્તી સાથે (એટલે રસ્ત) એક માણસે
ખીજ માણસને આપેલા કોલથી બંધાયેલા રહેવું
(એટલે મેહરમળદ) એ બેઉને ધણા સંબંધ છે વારતે
એની ઉપર થોડું વિવેચણ કરવું વ્યર્થ નહીં જશે
જેઓ જાણ્યો વચન તોડનારાઓ કોલ આપ્યા મૂજબ
કામ નહીં કરનારાઓ વગેરેને મેહર યસ્તમાં “મિથ
દુષ્ટ” અથવા મેહરદરજી કરનારા કહેલા છે. જેઓ
આપેલા કોલો ખરાબર પાલે છે તેઓને મિથ-સ કાસેદો
તેઓની રખેવાલી કરે છે તથા બચાવે છે. એને મળતું
અર્થાત મેહરે યસ્તના ફકરા ૫ માં આવેલું છે
જેમકે “જેના મિત્રના લકિતલાવ ધરાવનારા કાસેદો
તમામ હંથી જગાઓ ઉપર અને તેમના મીનારા ઉપર
અવલોકન કરવા બેઠેલા છે જેઓ મિથ દુષ્ટને જોય
છે મીથને જેઓ આગળ ઠગી ગયા હોય છે જેમને
જેઓ યાદ કરે છે. જેઓને મીથ દરજે.....નાશ
કરનારો (કળ કરવા માટે) શીધે છે તેમના માર્ગનું
તેઓ રક્ષણ કરે છે. વળી ફકરા ૨૨-૩૪ માં કહે છે
જે સખસ મેહરદરજી કરતો નથી તેને મિથ સધળા
જીવમમાંથી દાલે છે અને સધળા નાશમાંથી ઉગાળે છે
તથા સંકેતમાંથી છોડવીને તેને બચાવે છે.....જે
દેશનાજાઓ મિથને ઠગતા નથી તેઓના દેશને મિથ
સરસ સવા તથા ફતેહ આપે છે તેઓના મકાનમાં તે
સંતોષી રહે છે તેઓને પુષ્કળ માણસો અને ગોસ-
પદાના રોળા મેળવી આપે છે. તેઓના મકાનને

ખાનુઓથી મોહોતાઈવાળાં અને ગાડી ગોડા અને
ફરનીયર વગેરેથી ખુશ્કરત કરે છે-તેઓને તે દોલત-
લીમત-જીના મવાળી ફતેહ ખુશીવાળી અરોષ-રવાનની
લગતી મોહોતાઈ હદાયણુ ભરેલી વિઘા-સધળા ઉપર
ફતેહ મેળવનારી પવિત્ર સરસાધ-તથા પાકીનનો
અભ્યાસ કરવાની ઉલત આપે છે; તેમ દેવરૂપી બરીઓ
સામે તથા ખરાબ અને પાપી માણસો તથા ઘાટકીઓ
અને જીવમગારો વગેરેની સામે મદદ અને ફાયદો કરે
છે જેમ મિથ કોલ-વચન-સોગંદ અને નિતીના રખે-
વાલ છે અને જેઓ તે પામે છે તેમને તે બંચાવે છે
તથા સંભાળે છે, તે પ્રમાણે જેઓ મેહરદરજી કરે
છે યાને કોળ તોડે છે, ઠગે છે-અને બેધમાન થાય છે
તેઓ ઉપર તે ગુસ્સે થાય છે-અને તેમને શિક્ષા કરે
છે-વળી જેઓ મેહર દરજી કરનારા છે તેઓને સંજ
કરવામાં આવે છે-જેમકે મેહર યસ્તમાં ૧૭-૧૯ ફક-
રામાં કહે છે મિથ કોલથી ઠગાતો નથી નહીં ધરખણીથી
નહીં મોહોલ્લા કે ગામના વડાથી. કે નહીં દેશના
રામથી. અગર જો કોઈ ધરખણી-અથવા મોહોલ્લા
કે ગામના વડાઓ અથવા કોઈ દેશપતી મિથને ઠગે
કોલ તોડે, તો તે ગુસ્સે થયેલો અને આજુરદે થયેલો
મેહર તે ઘેર-મોહોલ્લા-ગામ અને દેશનો, અને તેમજ
તેઓના ધણી અને વડાઓનો અને દેશના આગેવાનોનો
નાશ કરે છે-; જે પણ દીશાએ અને ઠંકાણે મેહરદરજી
કરનારા રહે છે ત્યાં સુધી ગુસ્સે થયેલો મિથ જતો રહે
છે અને બેદરશત વિધેની ખાતરી આપતો નથી વળી
મેહર યસ્તના ફકરા ખીજ પરથી માલુમ પડે છે કે
અરો માણસ સાથેના કોળ અને (દરવંદો કોલ એ
બેઉને એકજી ગણેલા છે-જેમકે એ ફકરામાં અદુરમ-
જદ.....રખેતમાન જરથોસ્તને કહે છે-” જેહુ” સી

તેઓ એક યાવ કે ન યાવ અને નહીંજ યાવ એવા સંભેગ હાલ વધારે હતા, એમ બેદલા કાકાને લાગ્યું.

ત્યારે હવે કરવું શું?

બેદલા કાકા કોઇનાંબી બાંમાં રાજ હતા, એટલે શીરીન અને જમશેદજી વચ્ચે પડેલા આ બંધકા અને તેનાં આવેલાં પરિણામથી બેદલા કાકા અકર વકરમાં પડ્યા હોય તેમાં કંઈ નવાઈ ન હતી.

ત્યારે 'ઝાદી બોલતી રખે તો કેહેજે નારે બાપા!.' તેથી હાલત બેદલા કાકાની યથ પડી હતી, અને તે બીચારો શું કરવું તેના સેવક પર આવે તેટલાં તો તે સુકાઈને અડધો યથ ગયો.

તેવણમાં ચયસો એ ફેરફાર શીરીજીસાથી છુપ્યો ન રહ્યો તે એટલે મુધી કે તેવણે તેને પોતે આપે તે

ધણી—માઈ ગોડ! તું શું બેઠો? આપ બની-યાનના તું રપ રૂપ્યા આપી આવી? અરે એમ કંઈય તું આવતયા—"

ધણપાણી—અમથા ના ગોધ્યાર કરોરે-દુ' આપી નથી આવી-બીલ તમારી ઉપજળ મોકલવા કહી આવીછ-હું કંઈ મુરખ હેઉ કે લગનથી તમે મેળવેલા હક હું છીણવી હેઉ?

"મનનુ"

"બાપ, એમ આવ, હું એમ મુણું કે જીવતી બે બાપડી કરવાની સજ્ન શું હોસે?"

"સજ્ન? સરકાર એવાઓને સજ્ન કરતીજ નથી-તેઓને દયા આવે છે કે-

હે એ-શું? દયા આવેછ?"

"તો નહીં? તે બીચારાઓને એકને બદલે એ સાસુ મળે એ કાંઈ થોડી સજ્ન કહેવાય?"

"મનનુ"

આ નીચલી જાહેર બજાર એક ગણદાંમાં આવી હતી:-

"એક સારા સબ્યા મુખવાસનો ખાનદાની અને પરણીને દર

દવા લેવા અને નહીં' તો બે મહીના પોતાને ગામ જઈ આવવા ધણી દયાણથી કરું પણ બેદલા કાકા માને શાના!

તેટલાં વળી તેવણનાં બેહેન કુ'વરબાઈથી બેદલા કાકાને બજાર મળી કે "હજીન દીકરીને મળવા બેટવાની શીરીનને લાલચમાં નહીં નાંખી હોતે તો પર વડતે કેમકે હવે તેદમીનાને મેળવાતુ સદંતર બંધ યથ જવાથી શીરીન ધણી મુગાતી હતી અને મરે હાલ તે યથ રહી હતી."

જસ, હવે બેદલા કાકાને છેલ્લય તેમ નહીં હતું: તેવણ જે એક બાજબ જોજીતા હતા તેનો બંધકો ફેડી દેવાનો તેણે હવે પકડે વિચાર કીધો અને તેવણ તે છેલ્લય કેમ અમલમાં લાગ્યા તે આપણે આવતા અંકમાં જોઈશું.
(સાધણ છ.)

એક કરેલ પાકટ છુપ્પીના આદમીની ઝોળખ કરવા રાજ છે કે જેનામાં તેને તેણે આ લેવા-ધારેલાં આપ-ધાટીક પગસાંથી બચાવી લેવાની શકતી હોય!"

"મનનુ"

ધન—ધાર, પનવાથી તો હાથ જોડવા-જો સાય તારં છુત લઈ નોકે મનુ'છ!

નસવાત—કાંય? કાંય! એટલું બધું તે શું યધું?

ધન—શું યધું? જરા પણની જોતી-જ્યારે જોછે ત્યારે જસ લાવ-લાવ-ને પૈસાજ લાવ-દીસે પૈસા મગિછ-આહે પીતાં પૈસા મગિછ, નારતો ખાતાં પૈસા મગિછ-અપોરતું જમતાં પૈસા મગિછ-સાંજની આહે પીતાં પૈસા મગિછ-રાતનું જોમરતાં પૈસા મગિછ સુતાં પૈસા મગિછ-ઉપમાં પૈસા મગિછ-સળજર યથ કે પૈસા મગિછ-ઉકાતાં—"

નસવાત—પણ તારી ઘેરી એ બધા પૈસાનું કરેછ શું? કાંઈ ખબર—"

ધન—(માજરી આંખે દસીને) બસા જાણે મારી, હું પૈસા આપવો હોઉ તો બળુ કેની?

લગનની મોતેબરી.

લખનાર — મી. મીનાચેદુર માણેકજી માદન.
(પાને ૩૬૩ થી ચાલુ)

બાળકના; મન ઉપર ગમે તેવી પણ નાની અસર કરવામા આવે તે તેની તમામ જીદગીભર વળગી રહે છે કવિ કહે છે, “બાળક માણસનો પિતા છે” મીનતન એ વિચારને બીજા શબ્દોમા રજુ કરે છે, ‘ જેમ સહવાર આપો દિવસ કેમ જશે તે બતાવે છે તેમ માળખેણની ભવિષ્યની જીદગી દેખાડે છે’ આપણી ધણી ઘણી ચાલચલણો અને ટેવો આપણા જન્મ પછી તુરત ધારણ કરવામા આવેલી હોય છે. બાળપણમાજ જનાઇ યા શુરાધના બીજે વધાય છે, જે આખી જીદગીવેર કડવા યા મીઠા ફૂલો આપે છે

એક તુરતજ બાળક એક નવીજ દુન્યામા આવે છે ન્યા જેની ઉપર પણ તેની આખો પડે છે, તે તેને નવાઇ જેવું અને વિસ્મય પમાડે એવું લાગે છે. શરૂઆતમા તે તેની સામે માત્ર જુએ છે, રફતે રફતે તેને ખાત્રીથી જોય છે, તપાસે છે, મુકામલો કરે છે, શીખે છે, અને તેના વિચાર અને ખ્યાલને મનમાં જાનવી રાખે છે અને જો એક માતા કાઢી અને બહેનની હેલ તે એ પહેલની જાણણી બદલી રહે કરતા ઉપરાત કાળેલ્યતથી તેના મગજ ઉપર ઠેસવશે એક દાનાન શરૂ કરે છે, ‘એક બાળક ૧૮’ અને ૩૦ મહિનામા જેટલુ આ દુન્યા વિષે શીખે છે, પોતાની શક્તિ માટે ખમર ધરાવે છે, બીજા સાથ મુજામલો કરે છે, અને પોતા મટે જાણતા શીખે છે, તેટલુ તે તેની આખી જીદગીમા પણ શીખી શકતું નથી.’ એક બાળક જે વિચર કરે છે, જે શીખે છે, તે અતી અગત્યના છે.

બાળપણમાજ આપણુ મન કોઇપણ મીજનો છાપ પકડી લે છે, અને તેની નકન કરવા મડી ના્ય છે. તે બાદ વિચારો બધાય છે જે તેની તમામ જીદગી રવે રહે છે. એ માટે અતિ જાણીતો દાખનો સ્કોટ

લાન્ડના નામીયા કવી, સ્કોટ નો છે તે પુરાણી વાર્તા-ઓને કવિતાઇ રૂપમા મુકી નામીયુ નામ કમાયો છે. અને હજુ તો તે વાંચના-વખતા શીખે તે અગાઉ તેનો છાપ તેની માના અને મમાઇથી તેના મગજ ઉપર પડયો હતો ન્યાળપણુ એક આપના (maior) મિસાલ છે જેમા તેની ભવિષ્યની જીદગીના છાપો દેખાય છે એક બાળકની વળણ તેની જીદગીની વળણ છે. અને એક બાળકની ભવિષ્યની જીદગીનુ મેદાન તેની બાળપણની ખુશાળી, દનગીરી, ફતેહ, નિબ્ધતા, કાશય અને નિરાસાથી બધાય છે

આપણી માણસાઇ જીદગીનુ મુખ આપણી ચાલ-ચલણ, મીજાજ, ઈજ્જા અને ટેવ ઉપર લેટકેડ છે, જે સવળાનો પહેલો છાપ બાળપણમા પડે છે આપણુ માણસ તરિકે મોક્કસ રીતનુ છુટાપણુ ધરાવે જિયે એ ખર છે પણ તે છના આપણી ઉતર બહારની અસરો પણ મોટા પ્રમાણમા પડે છે તે જુનવું નેહતુ નથી. એક ગમે એવા પહરેજગાર શીવસુદને ચાલુ જુરાઇ હવસ અને અનીતિમા મુકો તો તેની ગમે તેવી પહરેજગારી અને શીવસુદી જતા તે રફતે રફતે રેવેર થશે, તો તેવો પહરેજગાર શીવસુદ બહારની અસરોને વશ થાય છે તો ખ્યાલ કરો કે એક નિરાધાર મદદરતા બાળક ઉપર કેટલી અસર થતી હશે માટે જે ધરમા જુરાઇ હોય, કછ્યા હોય, અપરિવ્રતા હોય ત્યા કદીમી બાળકોના મન ઉપર મહોળત, નેજા શાતી અને યવિત્રાધના બીજે વાધી શકાય નહી

ધર એક બાળકની નિશાળ છે અને જેવી અસર એક નિશાળ દેનાવે છે તેવી અમર બાળકો લઇ ભરી-ખર્માં ઉધરે છે જે ધરમાં મહોળત અને ફરજ હોય, જે ધરમા મગજ અને હૃદયની દાનાઈનુ રાજ્ય ચાલુ હોય, જે ધરમાં રાજીદી જીદગી સદચણી અને પ્રમા-ણિક હોય, જે ધરમાં મહોળત, દાા, પ્રેમ કામ કરતા

હોય; તે તે ધરમાંથી આપણુ તેનાં સરસુણી, દરમિયાન સમજનારાં, પ્રમાણી, મહોત્તરવત જીવજીવોની આશા રાખીશું. કારણ બાળકો કાંઈ નહીં પણ માં-બાપની કુટુંબ-કુળીલાની નકલ કરે છે. તેથી ઉલટું જો મા-બાપો અજ્ઞાનતા, સ્વાર્થ, અસહ્યતાથી ધેરાયલાં હોય તે તે બાળકો અજ્ઞાણપણે તેવીજ આચરણન પકડશે અને જવાનીમાં વધુ અજ્ઞાન, વધુ સ્વાર્થ, વધુ અસહ્યતાનીકણી આ જીવંતીની લાલચોને વશ થઈ પડશે. એક એક શીલસુક કહે છે, “જો તમે તમારાં બાળકને શુદ્ધમના હાથમાં સોંપસો તો એક શુદ્ધમને બદલે બે શુદ્ધમ થશે.”

એક બાળકને નકલ કરવા સિવાય આથી શક્ય નહીં. જેમાં તે જોય છે તેની તે નકલ કરે છે. એક નામીયી “ગોપડી આ મુજબ નિવેચન કરે છે, એક માણસ માટે સૌ કરતાં અગત્યના વસ્તુ તે તેના બાળ પછુના છે; કે જે વસ્તુમાં તે બાળક બીજાને જોઈ તેની નકલ કરતાં શીખે છે. તે પછીની કેળવણી તેના ઉપર જોઈ અસર કરે છે. જો આપણે આખી જીવંતી નિશાળ ગણીએ તો એક મુસાફર તેના બાળપણમાં જો અનુભવ અને કેળવણી હોય છે. તે તેની તમામ મુસાફરી દરમિયાન પણ લઈ શકતો નથી. “(The Doctrine of Education” by Richter.)

આથી માન્ય પડે છે કે જે જે શીખે એક બાળક જુએ તે બહી હોવી જોઈએ; જે જે દાખલાઓ એક બાળક તેણે તે બહા હોવા જોઈએ અને એક સૌ કરતાં અતલગની અને સૌ કરતાં નજરને દાખલો એક બાળક માટે કાંઈ પણ હોય તે તે તેની માતા છે એક ધર્મજી કહે છે, એક બહી માતા સૌ માસ્ટરો કરતાં વધુ લાયક છે, એક માતા સધળાં જીવો અને સધળી આખીયું બેસાણું છે. તેણીની નકલ એક બાળક દરહમેશ કરે છે. અને આપણે ગણીએ છીએ કે હુનાર નરીહત કરતાં એકજ દાખલો વધુ અસરકારક છે તે વગર શબ્દોએ શીખવે છે અને વધુ અસરથી. એક સુરા દાખલાની દાગડીમાં સૌ કરતાં સરસ નરીહત અ ઉધોગી અને બે કામત છે. દાખલાની નકલ થશે અને નહીં કે નસીહતની. એક નસીહત કહી આપવી તે ઉપર અસર ન કરવા એ મોટામાં મોટું હિયકારાપણું છે. જે બેહલીભગતપણું શીખવે છે. બાળકને જોઈએ કે બાળકે પણ વિચાર કરી શકે છે અને તેથી મા-બાપો કહે એક અને કરે બીજું એ તુરંત

તે બાળક પ્રારંભી શકે છે. એક પાઠી માટે કહે છે કે તેની અંતરમાં ચોરેલી મરથી હતી જતાં તે પ્રમાણિ. કપણું ઉપર લાપણુ આપતો હતો!

નકલ કરવાથી આચરણ ધિરે પછુ મકકમપણે બધાય છે. એક નાના કામની અસર કદાચ માન્ય ન પડે પણ જેમ તીપે તીપે સરોવર ભરાય છે તેમ તેટલીજ નાની નાની અસરો આખી જીવંતી બાંધે છે.

એક પિતા કરતાં માતાની નકલ એક બાળક વધુ કરે છે માટે એક ધરમાં માતા બહી હોવી જોઈએ. કારણ ધર એ આરતનું રાજ્ય છે અને તેણીના બાળકો જેઓ રેવત જેવાં છે, તેઓ ઉપર તેણી પુરતો કાચુ ધરાવે છે. તેઓ પોતાની દરેક ચીજને માટે તેણી તરફ આગુરતાથી જોય છે. તેણી તેઓની સામે એક નકલ કરવા લાયક દાખલો છે, જેની તેઓ દર પળે નકલ કરે છે. એક બાળકના કુમળાં ભેજાં ઉપર કેમ અસર થાય છે તે માટે એક લખનાર જણાવે છે. જેમ એક ઝાડના થડ ઉપર નાનો પણ કાંપ હમણતક રહી જાય છે તેમ બાળકના ભેજાં ઉપર એક ન નો પણ કાંપ બુસરી શકતો નથી. એક બાળકને અપાતું શીલણ એક તૈયાર થયેલા જમીનમાં દાણાં રોપવા બરાબર છે જે લાયક વખતે કુટી નીકળે છે. એ રીતે એક માતા તેણીના બાળકોમાં ફરી જીવે છે. તેણીની આદતો તેઓની અને છે અને તેણીની ચાલ ચલણ તેઓમાં ફરી દેખાવે છે. માતાની આ અસર અને મહોત્તર હમેશતકની છે. એક બાળક આ ધરતી ઉપર જન્મ્યું કે તેની કેળવણી દરમિયાન તેની માતાની અસર ચાલુ થાય છે, અને એક બહી માતા તેની તમામ ઉમર વેર અસર કરતી રહે છે. વિચાર કરો કે એક બાળક મોંતપણે આ મેહતાજી રૂપી નિશાળના લીલા સુઝા અનુભવોની સોટીઓ આઈ અને જમાનાના હાથોની યપડો આધા-પડી કોણની તરફ દલાસા માટે ફરે છે? બેશક તે તેની માતા તરફ! જે પણ લાસ વિચારોના બીજો તેણીએ પોતાની જીવંતી દરમિયાન પોતાના બાળકના મનમાં વાળ્યા હોય તે વિચાર તેણીના મરણપાદ પણ ખીસતાજ નય છે! એમ કેહવું કરીજ રીતે હમે અધોગતી ગણતા નથી કે આ કુન્યામાં સુધારો કે કુધારો, સુખ કે દુખ, સીધીસીડેશન કે બારબેરીકમ એ સધળું એક આરતની ઘર સંબંધી અસરમા સમાયું છે. એક અમેરીકન શીલસુક લખે છે, “એક બહી આરતની અસર સુધારાનું પ્રમાણ છે.” એક માતાના બોળામાં રમણ બાળક આપણી ભવિષ્યની પ્રજા છે અને તેથી તે પ્રજા કેવી નીવડશે તે સધળું તે બાળકની માતાને કેવી કેળવણી આપે છે અને રીતભાત શીખવે છે તે ઉપર આધાર રાખે છે.

માતાનો પ્રેમ.

એક દુઃખી વાતા.

લખનાર—“ચેદમા.”

“તમે જાણો છો, હું એ બાળકને રાખી શકીશ નહીં,”—ઉરકેરાયલી, ચીરકાયલી અને ગભરાયલી હાલતે નર્સિંગ હોમમાં દાખલ થતાં મિસિસ ઍવરીટે કહ્યું “એક બાળકનું પોશન કરવા જેવી હાલતમાં અમે નથી, નર્સ.”

તે શાંત ચેદરાની અને યંડા રવબાવની નર્સ એન મોંઢ મળકારી ઉપલા બોલો સાંભળ્યા, કારણ એવી વાતો સાંભળવાની તેણીને ટેવ પડી ગઈ હતી; અને ઠંડે કહેજે ઉતર ક્યો કે, “તે બાળક પોતાનું નિસિજ પોતાની સાથે લેવું આવશે.”

“અમારા બાળકમાં નહીં,”—તે નર્સ નેતરની એક બારકેટની અંદર તક્યા ગોઠવતી હતી, તેણીની તરફ તથા તે બારકેટમાં આસપાસ નજર ફેરવતાં મિસિસ ઍવરીટે જીદ કરી. “અમારી સ્થિતિ ઘણીજ કઠોળ છે. તમે જાણો છો, મારા ભરથાર માત્ર એક નાના પગારના કર્મી છે. અને બોદા જાણે કયારે તેઓનો પગાર વધારવામાં આવશે! અને વળી—વેલ, અમારાં લગન એક મોટી ભુલ પુરવાર થયાં હતાં. એક સ્ત્રી ગાયબકાર, કે જે જે પોતાના ધંધાને વળગી રહેવા માંગતી હોય, તો તેણીએ લગનના ગાંઠથી કંઠી ત્રણ બેડાનું નહીં જોઈએ. મારો ભરથાર તે સમજતો નથી! અને અમારી પરણી જીંદગીના પહેલાં ત્રણ માસ પછીથી અમે બંને દરખોલ પૂરતાં જ છીએ!”

“ખરેખર?”—તે નર્સ પોતાના રાજેતા પ્રમાણે કાંઈ પણ મત ન આપતાં કહ્યું અને માસસ ઍવરીટે પોતાના બીજાણાં ઉપર બેસી આંગલ બોલવા માંડ્યું:— “મેં દુન્યામાં નામ કાઢ્યું હતું. હું એક ગાયબકાર છું; એટલે કે, હું એક ગાયબકાર બની હતું. હું પાછી

મારા સ્ટુડીઓમાં ગઈ હતું, અને જે છોડી સાથે પરણ્યા આગમજ હું રહેતી હતી, તેની સાથે જઈ રહેતે; લેકીન—આ પીડાને લીધે મારેથી તેમ યથ શક્ય નહીં!” આમ કહેતાં તેણીએ ગુસ્સાથી તે પાળણ તરફ આંગળી દેખાડી. “આ મને કેટલો ગુસ્સો ઉત્પન્ન થાયછ, તે હું કહી શકતી નથી!—અને વળી અધુરામાં પુરું. અમે બંનેનાં એવાં કોઈ સગાં નથી, કે જેને અમે એ બાળકને સોંપે. હું તેને ધવાડી શકીશ નહીં, તેમજ તેની માવજત પણ મારેથી થઈ શકવાની નથી! મારેથી તેને બીજાકુલ રાખી શકવાનું નથી; કહો મારેથી તેમ યથ શકશે? હું હંમેશાં સુસાફરી કરતી ફરેછું, કોઈ વેળાએ એક ફોનસર્ટ પાર્ટી સાથે તો બીજી વેળાએ કોઈ બીજી ટોળી સાથે; અને જે મારો ભરથાર તાલેવંત હતો, તેણે તે એટલો બધો તો આપરવાઈ છે કે તેનાં પરમા બાળકોની કલાઅકાર તે સાંખી શકતે નહીં. હું ધારેછું કે, સદાશ મોંઢ બાળકમાં આપમતકારી હોવા જોઈએ!”

“આ સઘળાજ નહીં,”—તે નર્સ વાંધા ઉઠાવ્યો. તેણી એક મર્દનો વિચાર કરતી હતી, કે જે તેજ સહવારે તેણીની મુલાકાત લઈ ગયો હતો. તે અધોર વયનો એક મર્દ હતો, અને તેના ચેદરા સોરાયલા છતાં માંચાવંતો હતો, અને તેણે તેણીને નિચે પ્રમાણે કહ્યું હતું:—“મારી ધણિયાણી ધણીજ સુખાય છે, તેમજ હું પોતે પણ અતીવ રૂંછા થાઉં છું, કારણ, અમને પરણ્યાને આઠલાં બધાં વર્ષો વહી ગયાં છે, છતાં અમને એકે અન્યુ થયું નથી! એક બેઠાનાં માત પિતા થવા કાજે કાંઈ પણ કરવાને અમે તૈયાર છીએ,

પૂરાઓ અશોભની દુન્યાને નુકસાન કરે છે તેટલો એક ખરાબ માણસ ને મેહેરદરજા કરે છે તે તમામ દેશનો નાશ કરે છે. તેથી એ સ્વીકૃતમ-; તું કોલ તોડતો મા. પછી તે કોલ એક દુર્વેદ (પાપી માણસ) સાથે કંઈ હોલકે તારી પોતાની દીનતાઓ એક અશો સાથે કીધી હોય-તો પણ તે કોલ તોડતો ના-કારણકે એક પાપી માણસ સાથે અને તેમજ અશો માણસ સાથે કીધેલો કોલ એ બંને એકજ સરખું છે” વળી સદરે ‘તરીવ નામની ચોપડીમાંથી એ બાબતપર નીચે પ્રમાણે મળે છે-“કોલ તોડવો તે પોતાની દીનની રાહથી ફરતા બરાબર છે-કે ને કોલ તોડવાને આપણી દીન મધે મેહેરદરજા કરીને કહે છે” તે મેહેરદરજાના કામથી ભોલોતી પરહેઝગારી તપાસીને તું ચાલતું કર-અગર ને કોલએ દુન્યામધે એ મેહેરદરજાપણું કીધું હોય તો તે કોલ ભાંગવાને લીધે બધે જ્યાંનમાં તેણ બોહાર તથા બદમખત થાય છે.

“તથા કોલ તોડવાના અથવા વચનથી ફરવાના જોનાદથી “મેહેર” તથા “રતને” પગત અને “આફતામ” તથા “માહતામ” તથા આસમાન ઉપરના તમામ ફરેસતાઓ પણ તે કોલને તોડનારા મરદથી ધણીએક-નાંખુશનું થાય છે-અને ધણીજ સખત લેવા-તો તે નાપક પર નાખે છે.

“એ ૨ (મેહેરદરજા) વિષે અશો જરથોસ્તે એજાન પરવરદેગારને એ રવેશ પૂછતું કે “જૂકું” બોલનારા શખ્સો હાલ તથા મરદ ગોરી પ્રકારના છે” ત્યારે.....જૂકું” બોલનારાના રવાનની જગ્યા અંધારાં દોજખ મધે એકદરેમનની નજદીકમાં અને તે જગ્યાએ તેના રવાનને ધણીએક દેવો ઇબ તથા આબુલ દે છે.

વળી આગળ ચાલતાં એજ કેતાબમાંથી મળે છે ને રાસ્તીએ કરી.....પરવરદેગારે જેની તથા મીનો, આદમ તથા આઝમ, દીન-પાટીજીની-નૂર જલકાટ-જમીન-પાણી-ગોસપદ-ઓરવર-પરવત-તથા દુન્યાની સર્વે ચીજો પેદા કીધી-વળી રાસ્તીથી દક-તાલાએ ફરતા આસમાન.....સેતારા આફતામ-તથા મહાતામનું પણ સરજતું કીધું છે-અને સરવે જેદાનનું કાયમ તથા બરપા રહેતું પણ એ ઇજદ તજાની રાસ્તીથીજ થયેલું છે,”

વળી જમીઆદ યસ્તના ૭ માં કરદામાંથી એમ મળે છે કે જર્પાં સુધી જમશીદ ખરો અને સાચો રહ્યો હતો ત્યાં સુધી તેનું ધોરેદ તેની પાસે હતું તથા તેની દરેક મુશ્કેલી બર આવતી હતી પણ જર્પારે તેજી જુશઈ જાંબો માગે ધર્મો કે તેનું ધોરેદ જતું રહ્યું અને પોતાની મુશ્કેલીમાં નાસીપાસ થવા લાગ્યો.

હેરજે આ બાબત પૂરી કરવા પહેલાં રવે-તોમદ માયાના ઇજરનેના ૫૦ માં દાનો ૯ મો ફકરો તાંકી લઉં છું.

“મારાં દિલના ઉલગના કવિતાથી વચનો, જે પૂરતી રીતે જણાવેલાં (છે તે) સાથે આજેજની રીતે શ્રેષ્ઠ હાય હિયા ધરીને, અએ.....અદુરમજદ-તુને હું પહેંચું. રાસ્તીની મારફતે તથા દિવાની જેટ સાયની બંદગીની મારફતે તથા નેક મનશનીની ખુશી મારફતે અએ અદુરમજદ તુને તુંને ખચિત હું પહેંચું.” (કા. એ. કાંબા)

સમાપ્ત.

૧ સાધારણ રીતે સદર કેતાબને નામે એજાબાય છે. જુઓ પાનું ૧૯૦-૧૯૧ (દા. દ. બ. મી. બમારપ આશાનો તરબી.)

૨ જુઓ પાનું ૨૯૪-૨૯૫.

સોસની પાત છે. ગરીબ ક્રાંસ તારી થતી હાલમાં કેવા હિતમ અમીરભદ્રાઓનું લોહી ચુસેછ, એ મારું જીવન પુટી જાયછ.” તે બહુ ગમજવારીથી બોલીયા.

કાઉન્ટેસ અને ફેલીસે ધણીજ તાલુખીથી આ બધું સાંભળ્યા કીધું. એમાઇલ ત્યારે કાણુ હતો? એની આંટથી બધી સત્તા હતી એવી કંથી ખબર તેઓને હતી નહીં અને તેઓ દંગ થઇ ગયાં.

“પીએરીને હું કાંઈવા દેનાર નથી, હું આજે દેજ સના ગામડામાં જઇને ત્યાંથી મારા થોડા વફાદાર આદમીઓને લઇ આવીશ જેઓ પીએરી ઉપર નજર રાખશે. પણ આવો, તમે આ બધી જાણી છુપી આવીઓ જેમ હોવા, કદાચ હું પાછો ફરું તે પેદલાં તમને એનું કામ પરસે.”

કાઉન્ટેસ થાકી ગયેલી હોવાથી નીચે બેસી ગઇ જ્યારે એમાઇલે ફેલીસને બધી છુપી ચાલીઓ ખતાવી. જ્યાં સુધી પોતાની મેલે તે ખોલી શકે ત્યાં સુધી ફેલીસે તે ઉપર ધ્યાન આપ્યું.

“ચાલો હવે આપણે જઇએ.” કાઉન્ટેસ બોલી “જોદા તમને સુખી રાખે. એમાઇલ હવે હમારે જનું જોઇએ.”

તે મા બેઠીના જતા આકાર તરફ દીલ્લગી ઉઠવાથી જોતો તે કદાવર તન સખસ થોડાવાર ઉભો રહ્યો. કાઉન્ટેસને આજો નજરેથી દુર થયો ત્યાં સુધી તેણે સુખી નજરે તે બેઠીમતી આકાર પાછળ દીકરા કીધું અને પછી એક જખરી હાથથી ત્યાંની ઝાડી હલાવી તે જાડની અંદર ઉતરી પડ્યો.

જ્યારે તેઓ બગીચા આગળ આવી પુગીયાં ત્યારે તેઓએ સમિથી કાઉન્ટેને દોરતો કુદતો આવતો જોયો.

“કાલ સવારે બધી તૈયારી થવી જોઇશે મારકીસ હાલમાં સાદળે થયેાજ એટલે કાલને કાલ તારાં લગન કરવાના છે. મારી દીકરી, જ્યાં સુધી હું લગનના દમામદાર પોસાકમાં સજ થસે નહીં ત્યાં સુધી તુને હું મારકીસ આગલ રજી કરશ નહીં, અને પછી તે તુને આપણાં ખાનદાની ઝવાહોરોમાં સજ થએલી બેશે ત્યારે તે તારી સુંદરતાથી કેવા છક થઈ જશે. મારી દીકરી, આપણે જ્યારે કાનસમાં રાતવતી થયા બાદ આપણે

વતન પાછાં ફરશું ત્યારે ધણીજ બપકાથી તારી સાદ દીની ખુશાલીમાં મેળાવડો કરીશું. કહિતો લગન પછી આપણે ઈંગલંડ તરફ ઉપડી જશું.”

“લગનની એક બેટ દાખલ પપા મારી એક માંગણી કશુલ કરશે? મોં. પીએરીને જણાવનાના કે આપણે કાલે મુશાફરીએ નીકળનાર છે” ફેલીસ રકતાં બોલી.

“રૂઝે કાં, ઘેલી?” કાઉન્ટેનો મીઠાજ ગયો.

“મને તે આદમીની બહુજ ફકર છે, એ મને એટલું વચન આપો, પપા”

“વારું કીક હવે મુંગી રહીજ. હમણું પીએરી આગલ જનાર નથી.” તે કશુલ કરતાં ખંચાણે કે હમણું અડધા કલાક ઉપરજ તે પીએરીને આવતી કાલના લગન અને મુશાફરીની તૈયારી માટે કહી આવ્યો હતો. કેવે ખરેખરો અઝલ હીણ!

ફેલીસ અને કાઉન્ટેસ દસકાં દીવે અને લગાર ખુશાલ મને કાસટલમાં દાખલ થયાં.

બીજી બામદાદે ખ્દારથી ગમે એવો સાન્ટ દેખાવ રાખવા છતાં આજે કિસ્લામાં કાંઈ ધામધુમ હતી એમ માલમ પડી આવતું. જવાન મારકીસ વરરાખતો પોશાક પેદાડીને બેઠો હતો અને ઉપરના ઓરડામાં તેની જવાન સુંદર કન્યાને પણ સાહદીનો કંઠેરો કરવામાં આવતો હતો.

“આહ! કેવી સુંદરતું લાગેછ, મારી બેટી, એક વીન તુને પેદાવીજ નમરે પસંદ કરશે.” પોતાનાં એક પુરાં ફરજંદની શુલ્કરી જેવી ગરદન આસપાસ મોતીની યાગા પેદાવતાં તે માતા મગજરીથી બોલી.

“ચાલો જલદી, કેટલી વાર કહાં સુધી ખોટી કરશે?” ખ્દારથી અધીરા કાઉન્ટે મગડાત કીધો.

કાઉન્ટેસે એક ગંભીર સુખી પોતાની બેટીના કપાલ ઉપર લીધી. “જોદાવંતાવા મારી બેટીને પોતાની પનાહમાં સંજાલે અને સદા સુખી રાખે.”

આહ! ત્યાર પછીથી ફેલીસ આખોમાં આંભુ-એની ધારા વચ્ચે આ પોતાની માતાના ઉલ્લા આસીસો કેટલાં દુઃખ સાથે બાદ કરસે.

કાઉન્ટ પોતાની ખુશમુરત બેઠીને હાથ ધરી દરખાવી ઉછલતાં છત્રે તેણીને નીચે લઇ ગયો જ્યાં થોડાંક વીશ્વાસુ નોકરો આ હાથપુમ વગરના લગન માટે મુજારકાદી આપવા ઉભાં હતાં. કાઉન્ટેસ ખોદાની બંછી બજાડતી તેઓની પુઠે આરતી હતી.

જેવી કન્યા તે શાહુદીના ઓરડામાં દાખલ થઇ કે પોતાના હવે થનારા ધણીને જોવા તેણીએ શરમથી મુલાકાતી બનેલા રોખણારાએ નમ્ર ઉંચે કીધી પણ મારકનીસની તેણી તરફ પીક હતી. તે બારીની બહાર જોતો હતો અને તે વીઆરમાં એટલો ચકચુર હતો કે તેણે પોતાની કન્યા તરફ જોવાની પણ દરકાર કરી નહીં.

કાઉન્ટ હવે પાદરી તરફ ફર્યો પણ તેજ ધડીએ મોં. પીએરીએ બહારની બારી વાટેથી માઠે કુદકા માર્યો અને પોતાના હાથમાંની સીવડી જોડથી વગડી કે બીજા પડે એક ડગલ ઘાટી ખરીસ રાખસો તે ઓરડામાં ધસી આવ્યા. જવાન મારકનીસ જે બીઆરો ધણા દીવસની બીમારીથી નાતવાન થએલો હતો તેના ઉપર હીચકારા પીએરીએ એક જખરજસ્ત ફટકો લગાવીયો કે તે પોતાની શાહુદીના લેખારામાં પોતાના સુઝર્ગ આપના પગ આગલ જગીનદોસ્ત થઇને પડ્યો. ગભરાટની એક બીહામણી સીરા સાથ કાઉન્ટ પોતાના કહેવાતા વફાદાર પીએરી તરફ ફર્યો. તે પાપી બદમાશે નફ્ટાઇથી હસી એક પીસટોલ પોતાનાં પેદરણમાંથી ખેંચી કાઢી. એકજ પગ તે તાતા મીનજના કમચક્રથી કાઉન્ટને, પોતાની મુરખાઇ, તેના કારભારીની દયાલતી બેવફાઇ અને પોતાની નેક ધણીવાણી તરફની બેરેહબીનો ખ્યાલ કરવાને મથી અને બીજા પડે પીએરીની પીસટોલથી જનથી બેજન બની એક કાકલુડીસરી માથીની નમ્ર પોતાની કાઉન્ટેસ તરફ ફેંકી તે પોતાની બેઠીના પગ આગલ મુરદું થઇ પડ્યો.

ફેલીસની દાવરી બાવરી બનેલી સીસેથી તે ઓરડો ધમધમી રહ્યો. તેણી પોતાની માતા તરફ વેચી દીવાની જેની દોડી પણ ગરીબ કાઉન્ટેસ પોતાના ધણીના ગળામાંથી ઉડતી લોદીની સેર જોઈ તેણીને

જન કખજ થઇ ગયો હોય તેમ જોઇ ઉપર તુડી પડી બીઆરા સુઝર્ગ કબેરીનું પોતાના બેઠાને કમોતે મરતો. જોઇ હાઈ બધ થઇ ગયું અને તે પોતાની બેકકમાંજ મરણ પામ્યો. ફેલીસ બેસુદ બની તુડી પડી.

ઘણેવારે જ્યારે ફેલીસ સુદીમા આવી ત્યારે પોતાનાં જ્ઞાતાઓના મુરકાં આગલ પોતાને પડેતી જોઇ તેણી કમકમાટીથી ધુછ રહી, અંતે હીમન રાખી તેણી પેદલાં પોતાની માતા નમ્રદીક ગઇ અને તેણીનું છત્ર વનાવું બદન તપાસવા લાગી, મગર સર્વે ફેકટ છતાં ત્યાં કાંઈગી ફટકો કે જખમ નહીં પડેતો જોઇ આવા કુખમાં પણ તે ગરીબ છોડીને સંતોષ મનીયો કે તેની પત્ની માતા કેાઇ ખુનીને હાથ મરણ પામી ન હતી પણ કુખના આંચકાથી તેણી બેહકતને માર્ગે નીકળી ગઇ હતી.

લકી કાઉન્ટેસ લેંગડેક. તેની બેટી જાણતી હતી કે અહીં કરતાં તેણી પેલી કુખમાં વધારે સુખ જોઇ શકશે છતાં તે મીડી માવતરને ખોદવાના ખ્યાલે તેણી માથું પડાડીને ધોધમાર રહી.

એકાએક તેણીને પોતાની કંગાલ એકલવાઇ દાલતની પાદ થઇ અને જો અંકાલ પીએરી ત્યાં આવી પુગે તો તેણીનું શું થાએ તે ખ્યાલે તેણીને નવું જોર આવ્યું. તેણીએ પેલા બીઆરા માર્યાએલા પાદરીના બદન ઉપરનો જખમો કાઢી પોતાના દીલ ઉપર ઓરવીયો અને બારી કુદાવી તેણી એક છુટેલા તીરની ઝડે પેલાં આગાઈવરાલાં ઝાડ તરફ જવા આડીમાંથી દોડી ગઇ એકાએક તેણીએ પોતા પાછળ કામનાં પગલાં સાંજનાં. એક ગભરાટની નમ્ર પોતા પાછળ ફેંકી જોતાં તેણીએ પીએરીને જોયો. તે દયાબોરને જોઇ તેણીનાં પગમાં વીજળીક જોર આવ્યું. આજુબાજુ આડીઓમાં ભરાતો પોતાનો જખમો જોયની તાણતી તેણી યાદોમ આગલ વધતી ગઇ પણ દમ્બર પાપી પીએરીનાં પગલાંને પડ્યા પાછળ પ્રગટ આરતો હતો. તે એક છત્ર સટોસટની પગ હતી. ઝાડની એક વજાણથી તે દમારાનો આકાર નમ્રેથી એક હાથવાર ગંધ થયો કે તેજ પડીએ પેલા ઝાડની છુપી ચારી દખી તેણી અંદર ઉતરી પડી.

એક ઠંડી ધુજરી તે નાણુક બદનમાંથી નીકળી ગઇ કારણ તે ઝાડનું ગકાન ખાધી હતું. એ બોદા તેણીને એકસા રહેશે બચાવનાર એમાઇસ ક્યાં હતો? શું તેણીને ખેરખાહ આ ધર્મ ઉપર હવે રહ્યો હતો નહીં? તેણી અવાચક જેવી નીચે બેસી ગઇ, અને પોતાની મીઠી માવતરનાં કમોત ઉપર એક દર્શન ભરીને ગમખાડીને આંસુ ઉતારીયાં “ઓ મારાં મા, મારાં મા, તમારા વગર હું કેમ જીવુંશ, આજે એમાઇસની શું મધ ગયા હશે અને ચંડાળ ખીએરી મને શોધી કાઢશે તો મારું શું થશે?” આ બધા વીચારથી તેણીના આંસુ સુકાઇ ગયાં અને તેણી મગજથી બે મગજ બની ગઇ હોય તેમ બેફામ જેવી ગાદેશ બની ગઇ. જો આવેજ એક કસાક વધારે જતે તો તે અચીત દીવાની બની જતે પણ તે ખડાર કોઇનાં ભારી પગલાં વાગીયાં, તે ન્હાને દરવાજે ખુલ્યો અને દ્વારો ખાતરો બનેલા જેવા એમાઇસનો સાહક પુકાર્યો:—

“હો દેલીસ, હો દેલીસ! તમે અંદીં છેઓ!” જવાબમાં તેને એક ઉંડુ ડચકડું એક દુખી દામ સંભળાઇ અને તેને અંદર આવી પોતા પાછળ દરવાજે બંધ કરીધો. મરીબ દેલીસને ત્યાં પડેલી જોઇ તેને અતી મનેતાથી તે બાળકીને પોતાના હાથમાં ઉઠાવી લીધી અને બે સીંકડી ઉતરી તે તેણીને નીચે બતાવેલાં ભોંયરામાં લઇ ગયો. એક નહાનાં ખીજાણું ઉપર તેણીને મેળી એમાઇસે બની સજગાવી અને એક ગત્તાસ ભરીને વાઇન લઇ તેણીના હોથ આગળ ધરીધો “આ પીળ મારાં બચ્ચાં, અને પછી મને કેહ કે તુંને કાંઇ ઇજા થઇ?”

દેલીસે જગરીથી હોહ ખેલી કહ્યું “ઓ એમાઇસ, એમાઇસ; મારાં મા મરણ પામીયાં.”

અતી દુખની વેદનાથી તે પીલતન સખસનો એકરો કરમાઇ ગયો. તેણે પોતાના હાથે મજાણીથી પોતાની છાતીએ દાખી દીધા, ગેપા ગમખારીથી તેનું જીગર ઉછીનીને ખડાર કુંદી પડતું હોય “હું બચ્ચું, મારાં ફરજંદ કે તારાં ને મારાં બન્નેનાં નસીબ કુટી ગયાં, એકા આપણને મદદ કરે. હું કમખખત તેમ

બનતું અટકાવવાને કમજોર હતો. મને જો બચ્ચર હતો કે આજે લગનનો દીવસ હતો તો હું મારાં આદમીઓને લઇ આત્રો તૈયાર રહેતો પણ ‘પણ’ મોડું થઇ જવા પછી મને આપ નીચ કાવનાંની ખચર મલી તેવોજ હું મારા સાથીઓ સાથ ત્યાં કીદસા આગલ દોડી પુગો. હમો ચંડાલો સાથ બાયાગાય લડીયા પણ મારાં માણસો થોડાં હતાં. પેહલાં મેં તુંને કાઉન્ટની પાસ પડેલી જોઇ હતી પણ જ્યારે તેઓ સાથે લડત કરીને હું ખીલતો મારાં માણસોને જોતાવવા પાછો ફરવા આગમજ તમે મા બેડીને ત્યાંથી ઉઠાવી લાવવાનો હતો ત્યારે મેં ફકટ તારા લગનની જાલી ત્યાં પડેલી જોઇ, તમે બન્ને મા બેડીને ત્યાં નહી જોઇ હું દુખથી ગાંઠા બની ગયો. તારી નેક માવતરનો ખીચારી બેકરતના બામમાં મજ હતી એટલે તેણીના રવાને તે ધુરાઓ ઉઠારી મવા પણ તુંને જીવંતી લઈ ગયા તે માટે મને ધણે અફસોસ મયો છતાં મને આશા હતી કે કદાચ તું બચીને અંદી દોડી આવી હોય. ખુદના શુકર મારાં ફરજંદ કે તું તે પાપીના કાલા હાથોમાંથી જગી જવા પામી.”

“પણ મારાં માતા, મારાં બ્હાલાં માતા” દેલીસ વીઘાય કરતાં બોલી.

“તે નેક બાતુ આ જગતી બધી જન્મજોમાંથી મોકલી થમજ એટલે આપણે સખારો લેવાનો છે, એમાઇસ તે દુખી છોડીને દીકાસો આપવાને મકસદે બોલીયો, પરંતુ તેની છાતી શરી જતી હતી. “હું તારા એક બાપ અને મા બન્નેની જગ્યા સખચ. તે મરહુમ ફરેસતાઇ ખસલત બાતુ તરશની મારી લાગણી હું બુધો નથી પણ દેલીસ આવી ધાસ્તીના હીંગામમાં તારે હીંમત રાખી જોઇએજ, બેટી, તારી હીંમત વગર હું તદન કમજોર થઇ જમચ.”

તે મરીબ છોડીએ મદદ એકમતે પોતાનાં આંસુ ગુળી નાંખીયાં અને તેના હાથમાં પોતાનો હાથ મુકીધો,

“હું મારેથી બનતી હીમત રાખીશ. મારી માવતરના અને મારા સાચા રીક એમાઇસ હવે તમેજ મારી સ્થીતીના મદદગાર એક એકલા આપ રહેવાજ.”

આ શબ્દોથી તે બહાર તન સખસ ઉપર ધણી અસર થઈ અને તેને પોતાની આંખમાં દોરી આવેલાં આંસુ છુપાવવા પોતાનો ચેહરો ફેરવી નાંખીયો.

“તે મંડળ ચોટ્ટી વધારે ખરાબી કરવા ફેજ-સના આમડાં તરફ પેતાના જવાજ બીજા પાપી સાથી-ઓની શોધમાં ગઈ છે તેટલાં હું કિસ્તામાં જઈ જે કાંઈ બે કાંઈમતી ચીજો હાથ આવે તે તારી દુકાન મતા તારે માટે લઈ આવું. તારા પોશાકોની મારે લાવવા જોઈશે, તેનો જગીયો ક્યાં હશે?”

ફેલીસે કુંકમાં કહ્યું પણ પછી ધાર્તીથી ઉભેયું “પણ તેઓ જે પાછા ફરી તમને પકડશે તો મારું અંદી શું થશે?”

“બીજા ના, મારાં માણસોએ હજુર કિસ્તાની રવાનીથી રાખીયો અને તેથીજ પેલા દુગાબોર વધારે મદદ લાવવા ફેજસ તરફ ગયો. વળી મેં ને મારાં બધાં આદમીઓએ ચેહરા ઉપર જુરખા પેદાવાયો એટલે પીએરી હમને છુદારાઓ દાખલજ ઓલખેજ. તુ જરાબી ફર ના કરતી દીકરી, અને હું પાછો ફર ત્યાં મુખી બતી બળતી રહેવા દેજે. અંધારામાં તુને વધારે ડર લાગશે.”

“વારું મહેરબાન એમાઇલ, હું તેમજ કરીશ.” તેણી બોલી.

એક કલાક મુખી માથું ઝુમાવી બોલતાવાની બંદગી કરતી ફેલીસ બેસી રહી અને સીંહડી ઉપરથી ઉતરતાં પગલાંએ ચોંટી તેવો ઉપર જોયું. અને એમાઇલને એક શીકા પાતલા જવાન સાથે ત્યાં ઉભેલો જોયો.

“એમાઇલજ એવણુ એક મારા મીન છે” એમાઇલ ઉતાવલે બોલીયો. “અને એવણુથી બીયારા પેલા પાપીઆને હાથ સપડાઈ જવાથી ધમ પામીયાય, આપણે એવણુને અહીં છુપાવીશું.”

તેણીએ ધણી દીલસોટીથી તે શાબીતા પણ કુખથી તમ્બર ખાતા તે જવાન તરફ જોયું.

“હું તમને બોલે તો નહીં થઈ પડું?” તે લારે એકમનથી જેમ તેમ બોલ્યો દેખીતી રીતે તે ધજોજ દેરાન. ચચેલો જણુતો અને એમાઇલ તેને લગભગ અરધો ઉચકાને ઉભો હતો.

“જરાબી નહી, અહીં કોઈથી દોસ્તાની જરૂર હતી અને હું તમને જોઈ ખુશી છું.”

“એવણુનાં માથામાં એક સખત જખમ થયોય મારે એઓએ એકદમ લેટી જવું જોઈએ સારું છે કે મારાં બાંએરાંના બે એરાડા છે” આટલું બોલતાં એમાઇલે ત્યાંના પથરોમાંની એક ચાંપ દાખી કે એક બીજો ન્હાનો એરાડો ખુસી ગયો.

“માણસો જોઈતી ચીજો લાવેજ તેઓને મેં અડીને નાકે ચોલાવીયાય હું જઈને તે બધું લઈ આવું, હું તેઓનેથી મારો છુપો જગો બતાવવા માંગતો નથી, એકમોજલ, તમે આ જવાનનું મથું ઘોઘ ઉપર પડે બાંધસો?” અને વોકો થઈ ને તેણીના કાનમાં બોલીયો “તારું નામ અને ખાનદાન એને કેહતીના એ તુને મારી એક મુફલેસ સગી ધારેજ અને તું એક આમનું ફરજં છે એમજ એને ધારવા દેજ.”

ફેલીસે ટુરત તામે થઈ ત્યાં પડેલા એક કુંખમાં પોતાનો રમાલ બોલી તેણે પેલા તલન હોંસથી બેહોથ પડેલા જવાનનો ધા ધાવા માંડ્યો. તેના રેશમ જેવા નરમ મુંવાડા બાંસો ધણેક ટેકાણેથી લોહીમાં ભીંજાઈને સખત થઈ ગયા હતા તે નરમીથી સાફ કરતા અને બેલાનીમાં પડેલા તે ખુબસૂરત ચેહરા તરફ દયાથી નેતાં તેણી બખડી. “આવા નાણુક ને દમામી ચેહરાને જવાન કહીથી એક ખેડુત તો હોઈ શકેજ નહીં. એક લલા શાહનવા જેવો એને તોબથી દેખાવ લાગેજ. આઠ કાંસ! તારી બદખખત ભુમી ઉપર વરતા ઉમ-રાવેતો શું આવોજ અંગમ વર્તાએલો છે, અરે આ બધી આશ્ત કપારે વહી જશે, અને મારું શું થશે, એક માખાપ વનાની મુફલેસ બનેલી છોકરીનું?”

આ શબ્દોના જવાબમાં એમાઇલ જે ટુરતોજ દાશે બરી સામન લઈ આવ્યો હતો તે બોલીયો.

“બહાશી બેરી, એક ફરેરતાઈ માતા, બેદસ્ત-માંથી તુંને મદદ કરનાર છે તે સાથ તે બેદસ્તનો પીતા આપણુ સર્વેનો પાત્રનાર છે, તેને શુલતી ના”

“મારા લલા રશીક, હું તે બુધી નથી અને કદી બુધીશ પણ નહી” ફેલીસે શાન્ત જવાબ દીધો.

શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી!

લખનાર:—મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપારવાળા.

પાક માહરા ખ્યારમાંબી પાચે ખતા,
નાશ માહરા વડીલની થઇ કુલ મતા,
સુખિયારી દેહુ જઇને ઉપજ્યા રોગ,
લાન માડું ભુલ્યો હું એળી મુજ લોગ!
કીરમત તું કાંય બેઠુંય કરવા ખવારી!
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૧

પાસ માહરી નથી આ જગતમાં જર,
કે ખ્યાર કરે જોઇ તેને ખ્યારી દિલબર—
ને ભાઇ-બહેન કે માતાતું ઘટે નહિં વહાલ,
ન નાર કરે લઇ મોહકું ધુવડ મિથાલ!
આ આદમ! છે જરથીજ હ્યાં કદર તાહરી!
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૨

કરૂંછ જો કોઇપર હું અદના ઉપકાર,
અભાગ માહરાં! જોઉંછ ત્યાં પાછો અપકાર.
કરૂંછ કોઇ દોસ્તોપર જરા દેશાન-
તો ટંપેછ તે સાંભા મજા હુટવાને માન!
શું ખાલી છે વકાઇથી ખત્રક સારી?
શું હશમત પર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૩

પ્રીયા જો કરતે ન આપી વચન,
ગમ એવો આપતે ન કાપી વચન;
નાશ મારા વડીલની મતા ન થાય-
તો હાલ માહરો નહિં આજે એવો બદલાય.
નસિખ કંઈ દેખાડેછ વલણ ન્યારી,
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૪

સુખિયારાં ઘરમાંથી નાહું કુલ સુખ,
હુંખ આવી ઉભું લઇ આકૃતતું સુખ.
તન-સુખ ને મન-સુખે કીધી સલામ,
લોલવાયું લેખુંબી માહરૂં તમામ.
લાન ભુલી ભયખિત તે યયું લારી,
શું હશમત પર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૫

કોણને છે કવેતની મારો કદર?
નાંખેછ કોઇ ઝાંખીબી તેપર નજર?
કોણને છે ખાલેશ તે છુબીને ખ્યાલ?

કોણુ બાણે ખ્યારની હોઇ કેવી મશાલ?
કોણુ બાણે કાયાનો જખમ કારી?
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૬

મો'ત મારાં જવાનની પડતાં ખબર,
આક તારૂં કેવું રે મશે જીમર?
શુધિ ત્યાં કુલ તારી યોહશે તું જો!
આખ નાખો આંખોથી રોશે તું જો!
કેહશે કે 'કેવી છું સંગઠિલ નારી!'
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૭

ઘરતી જો ફાટે તો ગરક હું થાઉ,
ગગન જો ગાળે તો ત્યાં જઇ ભરાઉં;
કેમ ભુલું ચેહરો હું તારો સનમ,
તે વચન, તે વખત, વિચારો, સનમ?
હામ માહરી સર્વે હ્યાં હવે હારી,
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૮

એવેબી આવશે તુજ હસ્તીમાં દન,
કે મો'ત મારાં જવાનપર કરશે રદન—
ને ખાલેસ મજા મોહખતનો આવશે વિચાર,
ને વહેશે તુજ ચરામથી આંખુની ધાર.
યાદમાં મજા કરશે તું હરદમ જારી,
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૯

એ શક્તિવાન સાહેબ ને આકારી બાપ!
હામ મને જખમ આ ખમવાની આપ.
મહાતાનિ મોટા ને સુદિનાં શાહ!
કાપ માહરાં કપોળી કૃપાથી રાહ.
કે રૂક્યો છે કોપને કંઈ તુંબી ધારી?
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૧૦

તેડ તારી પાંસે તું જલદી હવે,
જગમાં છે શોભા મજા જલદી જવે.
સરજતપર કરૂંછ હું મારી સખર,
પણ તેડ હવે કરી મજા હાલપર નજર;
વચનથી વડી મજા "દિલબાન" ખ્યારી,
શું હશમતપર દુનિયાંબી ઉઠીચ માહરી! ૧૧

(એક સપુર્ણ વાર્તા)

લખનાર-‘રફિક.’

હંમેકપલ ફાર્લો કંલુસ હતો તો કંલુસ પથુ સાથે નેહેસ્ટા શવનો, લુન્ડો, કપરી, નીચ, દગલખાજ, આપ મતલબી અને આંખમાં કદીથી શરમ વગરનો હતો.

કેટલાકો તો એને વાસ્તે એમથી કહેતા હતા કે તેની રોજગમાં હોદી નહીં સોનાનો ફર દોડતો હોવો જોઈએ. તેની હાંદગીની મોટામાં મોટી તેમ પેસો પેદા કરી તે સંધરવાની હતી. એમ તો દરેક ઇનસાનની ફરજ પેસો પેદા કરવાની છે, અને સંધરવાનીથી તેની ફરજ છે; પથુ આપ હંમેકપલની પેસો પેદા કરવાની રીત છુદી હતી. જ્યારથી ચકુલતો બાંક હોડી એક ઉનના દલાસની આશીસમાંની તેજલ ખુરરીએ તે બીરાજમાન થયો ત્યારથી તે તેનો શવ આખેર થયો ત્યાં સુધીની તેની તેમ મેં ઉપર કહી તેજ હતી.

એકનીસમે વર્ષે તે પરણ્યો હતો તે તે એમ પર પ્યો તેનું કારણથી થલું બીચીન હતું. તેને કાને એમ પાન આવી કે એકે ચુદુસે એક જન રાંધી આપ તેના કરનાં તેજ ચુદુસે જો બે જન પોતાનો ચુખરો કરે તો ધણે કાયદો થાય! એ વાતના ટકોરા તેના મગજની હોડી ઉપર વાગ્યાજ કાંધા અને તક સાંધી અનાજના એક મોટા વેપારીની દીકરી સાથે તે પરણ્યો. જોયું કેની? એમાંથી તેણે ફર કસરતોજ કાયદો અમલમાં મેલ્યો હતો!

તે નવા થયલા સસરાને તે સપરપુરો જમાઈ એવે મોખડો દાય લાગ્યો કે થોડાતારમાં તે બીચારો બીચકુ ગયો અને હંમેકપલ પાસે તેને નાણાંની મદદ લેવી પડી અને એક બે વર્ષમાં હંમેકપલ તે ધંધાનો માલેક થયો અને તેના સસરા તેને ત્યાં મુક પચારે બેઠાં રહ્યા.

થોડા વખતમાં હંમેકપલે નોકરી હોડી દીધી અને જેનરલ કમીશન એજન્ટ તરીકે શેહેરમાં પોતાની એક આશીસ કાઢીને બેઠો.

માંચ વર્ષની કંગાળ પરણેલી હાંદગી ચુખરી તેની બાપડી ખીચારી મરણ પોમી અને તેની દીકરી હુસા પોતાના બાપની સીધી સંભાળ હેઠળ મુકાઇ. બાપડી મરી ગઇ એટલે ધરના ખરચમાં બચાવ થયો તેને માટેની હંમેકપલે ખુલ્લી શુકરચુખરી કાંધી કે નહીં તેની મને ખજર નથી.

થોડા વારમાં તેનો સસરાની મારગ લાગ્યો, એટલે જીવીસ વર્ષની નવચુવાન ઉમરે હંમેકપલ પોતાની બાપડી રહેલી હાંદગી જેમ ગમે તેમ પોતાને પેદા પાતી રીતે ચુખરવાને પોતાની દીકરી હુસા સાથે એકઠો પડ્યો.

તેણે હવે પેલું પોતાના સસરાનું દાય કાપેલું અનાજનું ‘બીચનેસ’ સારે બાવે વેચી નાંખ્યું અને નાણાં ધીર ધારતી એજન્ટી રથાપી જે ઉપરાંત ગેરને સદામાં પડ્યો તે તેથી જે આપણી તરફના ઉદ્દેશ્યો ખુદાર થાય છે તેમ તે ખુદાર થયો કે? અરે ખુદાય ખુદાય કરો! હંમેકપલ જેનું નામ, તે તે ધંધામાં એ વોતો સાવચેત કદમે ચાલતો ગયો કે તેના પૈસામાં પેસો ઉમેરાતોજ ગયો. તમે ઉપર વાંચો, મેં તેને ચીતારતાં જે વિશ્વજો સગાડ્યાં છે તેમાં દુદ્ધસ બોલતો નથી વાપર્યો કેની? અને તે નહોતજ વાપર્યો તેનું કારણજ એ કે તે દુદ્ધસ નહોતજ હતો, બરેકે દદ બાદાર સવ-મેત અને ચો તરફ ચેનીને ચાલનાર તે હતો.

આશીસ વર્ષની ઉમરે તે તેનું માર્ખનું દામક બોડકું થઇ ગયું અને જે માત્ર બે ચાર પીસ્ટા રહી અર્ધાંદનાં તે બરફ જેવાં સુકે દતાં. તે પીડિથી વાંઝા વળી ગયો હતો અને તેનાં કરચળાવાધા બેરા સાથે તેનાં બેઠાં

ડાયાંઓથી અત્યારથીજ કદર ખીદામણો લાગતો હતો. તમે જો તેને જોઇ તેની દીકરી હુસી તરફ નજર કરો તો હુસી તેનીજ દીકરી થતી હતી તે વાત તમારાં ધ્યાનમાં કદીથી ઉતરી શકે નહીં. અને ઘણી વેળાં આપણને કાંટા કચરા અને યુવડના દય-માંથી એકાદ શુભાળ મળી આવે છે તેમ તે ઇએકય-લના ખરેખર કંગાળ સહવાસ છતાં હુસી એક શુભાળ જેવી દીકરી ઉધરવા પામી હતી.

હુસી સરોવરનાં કદની, હરણી જેવી ચરામની શુભાળ જેવા મહેરાની, મોતી જેવા દાંતની, મીઠી સાકર જેવા અને રાતા હોહની, હંસ જેવી ડાહની, અને કમળ જેવાં ઉજળાં હૈયાંની એક નવ જવાન નાજનીન હતી. તેણીના હાથની તલ્લખ કરતા કંઈક જવાનો તેણીના પગ પાસે પડ્યા હતા પણ તે સધળાએને એકજ જવાળ-“નહીં.” ફક્ત એકજ જવાન તેણીના હૈયાંની સાથે મેળવવા લાગ્યાશી થયો હતો; તેવું નામ દેવીડ કાલે હતું.

તે લાગ્ય ખાતાંની ઓશીસમાં એકે કશાંક હતો, અને તે આંગમાં કદમાં અને મહેરાનાં રંગ રૂપમાં હુસીને એટલો મેળતો આવતો હતો કે જેમ એક અણુની બે ફાડ!

અને સૌથી વધુ અજળ જેવું તો એકે ઇએકયલ જે આમખા પોતાની બેટીની મરજની હંમેશા વિરક્ષ જઈ તેણીને તોડતો. તે દેવીડ કાલે પ્રત્યેના તેણીના ખૂરને મારે તેણી સાથે એક મત હતો! તેને તે ઘેરે બોલાવતો, તેનો આવજો મોવજો કરી તેને માન આપતો, તે દીને તે એકું વાણી વધુ રંધાવતો અને તેને ખવાડી પીવાડી ઘેરે મોકલતો.

“પણુ એવણુ એમ કાંઈ કરેછ તે હું સમજું છું જાણી હુસી” દેવીડે પોતાની હુસીને એક સાંજે કહ્યું “તારા પપાને ખંચર છે કે હું સ્તીફન વેલવેરનો લગ્નિત્તે છેહ.”

“સ્તીફન વેલવેર? તેવણુ કાણુ?”

“વેલવેરની કા. ડું નામ તે નથી સાંભળ્યું? તેઓ ઉનના મોટા વેપારી છે.”

હુસીએ ‘ના’ તું ડોહુ ધુણાવ્યું તેથી દેવીડે ખુલાસો કીધો કે—

“તારા પપા ઉનના દલાલની આશીસમાં હતા ત્યારના એળમેછ કે સ્તીફન વેલવેર તે કાણુ. વેલવેરનું કા. તો અમરચું નામ છે, પણ તેના એકલા માલિક મારા કાકાજ છે, અને લોકના કહેવા પ્રમાણે તેવણુ ઘણા દોલતમંદ છે, મને તેવણુજ બચગીથી ઉધારો, પાવ્યો પોવ્યો અને કેળવણીથી મને તેવણુજ આપી, જો કે મેં તો તેવણુને કાઝ દહાડે જોયાજ નથી.

“જોયાજ નથી? એમ કેમ?” હુસીએ પુછ્યું.

“તેવું કારણુ એ કે તેવણુ છેક ન્યુ સાઉથ વેલ્સમાં રહેછ, પણ હવે ઇંગ્લાંડ આવવાનો તેવણુ ઇરાદો રાખેછ એમ મને લાગેછ. લોક કહે છે કે એવણુની તળીયતથી બરાબર ચાલતી નથી, એટલે પોતાના છેલ્લા દાહ્યા પોતાનાજ વતનમાં નીરાંતે કાઢવાની જો તેવણુને હોંસ હોય તો તે કુદરતી છે. તેવણુનો વારસ હું ઉઠે,”

“આહ! ને તેથી ત્યારે પપા તારી સાથે—”

“અ, ડીવર સમજ કેની?”

તે વાતને છ મહીના થઈ ગયા અને છુટો સ્તીફન વેલવેર ઇંગ્લાંડ આવી પુગ્યો. તે કેવો હતો, તે મને પુછાછ? તેવું શું વર્ણન આપું? છુટાં છવાયાં હાડકાંનો બરેલો એક ચામડાનો શેશોજ સમજ લેવો. જેમ તેની તનની રાકતી પડી હતી તેમ તે મનેથી નખોળા પડી ગયો હતો. તે. ચીરાહી, ફટાઉ અને એક ચરેલો. છુટો હતો, પણ તે દોલતમંદ હતો એટલે આપણા ઇએકયલ તો તેવણુ પરથી ઓઠાં પંથરાઇ ગયા અને બેહોંસ કરીને તેવણુ પોતાને લાવકતું કાંઈ મકાન શોધી કાઢી ઠરીઠામ ચાલ તેટલાં તેવણુને હસતક તેણુ પોતાનું મકાન સોંપી દીધું અને ત્યાં રહેવા તેવણુને લઈ આવ્યો, અને સ્તીફનને પણ તેવુંજ લાવવું હતું, કેમકે જ્યારથી તેની નજર ઇએકયલની પરીસુરત બેટી ઉપર પડી ત્યારથી તે છુટો હાડવત તેને પરણવાનો એક ખ્યાલ કરી બેઠો હતો.

અને તેથીજ તેનો જવાન બનીએ છુસી આગળ આવતો જતો હતો, છુસી સાથે ફરતો ફરતો હતો તે તેવજીને ગમતું ન હતું તે એટલે મુધી કે જો દેવીડ છુસીનો ખ્યાલ ન હોતો તેને પોતાના વારસા હીરસા-માંથી રદ ખાતલ કરવાની ધમકી વડીક તેણે આપી હતી. ઇમેક્યલે આ મામલો જોઈ દેવીડને પોતાને ત્યાં આવતો જતો બંધ કીધો.

હવે તે ડોસાએ નીરાંત હવે છુસીનો પીછો પકડ્યો.

“તું મારી સાથે પરણુ” છુસીને તેણે એક વખત કહ્યું “ને તું તુને ધરણી ગાંઠાંથી મરી નાખસ તુને મોટર અપાવસ, મેલેટમાં રાખસ અને તારે પગે પગે તોફાર નફરો દોડતા કરસ.”

પણ છુસીએ તેની તે વાત ઘુઘુકારી કાઢી.

હવે તે બાબદ ઇમેક્યલે પોતાના હાથમાં લીધી.

છુસી પોતાના બાપના ઘણા ધાકમાં હતી. બચ-પણમાં તેણીએ તેને હાથનો આધેશો જેરબથ માર તેણીને યાદ હતો અને તે પોતાના બાપને પુરેપુરી પીછાણતી હોવાથી તેણીને ખબર હતી કે તે તે આગલા વખતને પાછો યાદ કરાવવામાં પડાત પડે તેવા ન હતો. તે પોતે તો હતી મગજ ફેરાવત અને મક્કમ વિચારની છોકરી તે છતાં તેના બાપની તેણીને એવી દેખત હતી કે તેના ફરમાનને તાબે થવા સિવાય તેણીને છુટક નહતો. તેની મરજી તે તેણીને મનસે એક જીલમગાર દોષક સમાન હતી. તેણીનો બાપ તેણીની સામે બેસી તેણીને ડોળા પુરકી જ્યારે જોતો ત્યારે એક સાંપની સામે જેમ એક કણુનર ધુજો તેમ તેણી ધુજતી. તેના એ દેવાન્યત બારેલા કળામાંથી છુટવાની તેણીએ નરેદવાર તજીની કીધી હતી પણ તે બીજીજ દોષક ગઈ હતી. કેમકે, ઇમેક્યલ પોતાની બીજીજ મરજીમાં ફાવતો હતો.

તેના હાથમાં તે સાચા લાઇવાજ હતી અને તેના જતેમ કળામાંથી દેવીડ માટેના તેણીને બેદર જોશવર પ્યાર તેણીને છોડી એકે તેમ ન હતું.

“તારે મીં વેલવેર સાથે પરણુજ પારી, છોકરી.” તેણે એક વખત ગડગડાત કીધો “તું મને બોળખેક કની? પેલા બીખારી પોરવાને હવે છુસીજ ન. તેના એ કાકાજ અંદી નહીં હોતે તો વાત જુદી હતી, પણ ઝાડ પર બેઠલાં પંખેરાં પકડવા ખાતર, આપણા હાથમાં જે પંખેરાં આવેશું હોય તેને છોડી મુકવું એ મુરખાઇ નહીં તો બીજું શું? અને તેથી-”

અને દેવીડ જેમ આગળ આવતો જતો હતો તેમ આશુજ રદયો હતો તો તેના બાપની આ મનસે સમજાવટથી તેણી કેકણે ન આવતે, પણ દેવીડજ જ્યારે પોતાના કાકાની બીલીકથી ત્યાં આવવા જવાનું અને તેને મળતા બેટવાનું મુકી દીધું હતું એટલે છુસીને તેની દોમત હવે રહી નહીં હતી. તે મળતો હતો નહીં તો નહીં, પણ તેણીની સાથે કામગ પતરનો વ્યવહાર ચલાવવાનું તેણે બંધ કીધું હતું.

એકાદવાર તેણીએ દોમત કરી તેની આશીસને સરનામે એક કામગ વડીક લખ્યું, પણ કમનસીબે દેવીડ પોતે આશીસનાં કાંમે બદાર ગામ દુર દેવાવર ઠેઠે ગયેલા હોવાથી તે કામગ ડેડ લેટર આશીસમાંથી પાછું તેણીને મળ્યું, એટલે તેણીએ બધી દોમત હવે મુકી દીધી.

રોજની શીકર ચોંતા અને હાથ અરસાસી તેણીને હવે પોતાની જાંઠની વડીક અકારી પડી અને હવે તેણીનું શું થાય શું નહીં તે વિશે તેણી નફકરી બની ગઈ, અને પોતાના બાપની તે બધમ મરજીને આખરે તાબે થઈ.

તે ડોસા અને તે પરીસુરત સોજ વર્ગની કેમ-જાંઠી વચ્ચે લગન નકકી થઈ અને ત્યાર બાદ થોડા વખતમાં તે સાપ અને કણુનર પરણીને એક થતાં.

છુસી તે બધી કીવાઓમાંથી એક ચારી આપેલાં પુતલાં અથવા ઉંચાં આલતાં છનચાનની માફક પધાર થઈ.

જેવા તે બંને ધણી જુગારની પોતાની સામે આશીરવાદ દેવા ઉમેશ પાદરી આગળ યુગ્ય મરજે

પડ્યાં કે તેણીને લાગ્યું કે તેણીનાં તનનું ખોણું ત્યાં રહી તેણીના છવ ઉડી ગયો હતો.

તેઓને લગનના ગાંઠથી એક કરનાર પાદરીનો ઓક્તો અવાજ બંધ થયો કે તેણી પાછી ઉડીને ઉભી થઇ અને તે વખતે તેણીને ત્યાં કાંઈ ગડબડ થઇ રહી હોય તેમ લાગ્યું, અને આસપાસ નજર કરતાં તેણીએ જોયું કે તેણી સાથે પરણીને એક થયલા તે ખરીસ ખાવીંદના ગુરા જેમ ચુંકણ મરડયે પડ્યો હતો તેમ તેજ પોલીસનમાં વળગી ચડી ગયા હતા અને તેનીથી પાછું ઉઠાડુજ ન હતું તેની તે બધી ગડબડ હતી. જેમ તેમ તેને બધાઓએ પકડીને ઉઠાડ્યો અને તેને બે જાન પોતા વચ્ચે પકડીને લગનના ફરતાવેજ ઉપર સહી કરવા લઇ ગયા, અને ત્યાંથી નીકળી એક સીડી ઉતરી ‘દનીમુન’ ઉપર જવાને માટે ત્યાંજ તૈયાર ઉભેલી એક લપકા ભરેલી મોટરકારમાં ખેસવા તે ધણી ધણાણીનું જોડું બાહાર આવ્યું.

તેઓ તે સીડી ઉતરી મોટરમાં ખેસવા જાયજ તેટલાં તે નવા પરણેલા વરરાખને કરાંની ઠોકક લાગી અને મોટરકાર આગળ તે અફળાઇને પડ્યો. બધાઓ તેની મદદે દોડી ગયા અને તેને ઉચકવા જાયજ તેટલાં તો.—

“અરરર! બીયારો મરી ગયો” એ વાક્ય તે દરજીદાર થયલી લુસીને કાને પડ્યો.

ને હતુંબી તેમજ તે ડોસા તે ઠોકર ખાઇને પડતાંજ મરી ગયો હતો.

બીયારી લુસીને ત્યાંથી દુરતજ ઘેરે લઇ જવામાં આવી ભાં તે પોતાના ઓરડામાં જઈ પોતાનો લગનનો વાગો ચુચી પીખીને કાઢી નાંખી પક્ષગ ઉપર ઉઘિ મરતક પડી. તે એવી તો મલરાઇ મઇ હતી કે પેલા ખરીસનાં અચાનક થયલાં મોતથી તેને જે કમનસીબ ફેજમાંથી અચાનક છુટકો થયો હતો તેના વિચારથી છુટકારાનો એક દમ ખેંચવાનુંબી તેણીને જાન ન રહ્યું હતું.

* * *

તે વાતને ચારેક દીવસ થયા કે લુસીનો બાપ તેણીના ઓરડામાં આવ્યો અને તેણીને ધમકાવીને પોતાની સાથે નીચે પોતાના ઓરડામાં લઈ ગયો.

“જો, દુકતી માફ સાંભળ” તેણીને તે પોતાની સામે બેઠી રાખી તે બોલ્યો “મેં હમણાં મારા વડીલને બોલાવેલા છે, તે હમણાં અહીં આવી લાગશે, મેં તેને તારા મરહુમ ખાવીંદના વીલના સંબંધમાં અહીં લેડ્યોજ; મેં સ્વીફ્ટ પાસે આંક દાહડાની વાત ઉપર વીલ કરાવ્યું. મેંજ તે વીલ લખાવ્યું અને તે બીયારાએ મારા કહેવા પ્રમાણેજ કીધું, કેમકે તેજ સરતે મેં તુને તેની સાથે પરણાવવા કાઢી તી; તે છુટો છુચખ મારા હાથ તળે દવાપડેા હતો; તે પોતાની બધી દોલત તુને આપી ગીયોજ અને મને તારો નરડી તેણે ડેડવોજ એટલે તારી કુટુંબ અરકયામતનો વહીવટ મારેજ કરવાનો છે, પછી તું ઉમરમાં આવતાં તે બધું તુને મારે સોંપવાનું છે, હમણાં નહીં, તું સમજ? ઠીક, ત્યારે, મારો વડીલ આવે તેને તું હસીને કહેજે, આવું ધન ચકકર જ્યું મોડું ના રાખતી, તેને કહેજે કે તું તારી શીફ્ટ ને દોલતનો વહીવટ મનેજ સોંપવા માંગીજ, ધ્યાનમાં ઉતરજું કે ?”

તેણીએ તેની તરફ ટગર ટગર જોયું અને પછી ધીમે સાટે તેને પુછ્યું—

“એમ કે ? શું તમે મારી દોલત તમારે રચાધીન મારી પાસે કરાવવા માંગીજ ?”

“તો વળી બીનું શું ?” તે દાંત કચકચારી બેઠેલો. “ને તું જો સારી ચાલ—

પણ તે વાક્ય પુરો કરવાનું તેનીથી જન્યુજ નહીં, કેમકે તેટલાં તો પેલા વડીલ સાહેબ આવ્યાની તેને એક નોકરે ખજર આપી.

તેવણને અંદર બોલાવવાનો તેણે દુકમ આપ્યો અને જતા વારમાં તે વડીલ પોતાની દબ પ્રમાણે ધીલ ધરપચ કરતો અંદર આવ્યો અને લુસીને નખીને તે એક પુરસી ઉપર ગોઠવાયો.

“હું” સમજીતું બાતું” તે હુસી તરફ જોઈને બોલ્યો. “કે તમે મરહુમ વેલ્વેરની અરકયામતના સંજર્થમાં મારી સંકાહ લેવા અને બોલાવપોછ.”

“હા હા” ઇન્કેકપલેજ તેને જવાબ દીધો.

“અરેઅર!” તે વડીલ દશગીર થઈને બોલ્યો. હતા. આરા તેવણ વીલ વગર મરી ગયા તે ઘણું જોડું આવતો જોડું જોડું થયું.”

હવે તે ડો. વડીલ સાહેબ, વીલ તો કાપેલું છે.” પકડ્યો.

ને, પણ વીલ કરવાનો તે બીજાને “હું” મારી સાથે “જોડું?” વખત કહ્યું “તે હું” હું તેમણે પોતાની અકકસ હુંને મોટર અપાવસ, મેડેશનમાં આડે દહાડાની વાત ઉપર પજો નોટર નક્કો દોડતા કરસ.

પણ હુસીએ તેની તે વાત હુંને

હવે તે બાજદ ઇન્કેકપલે પોતાના હાને બોલ્યો-

હુસી પોતાના બાપના ઘણા ધાકમાં હા જવારે એક પલમાં તેણીએ તેને હાથનો આધેડો જેરજ ગાંધેલું વીલ તેણીને યાદ હતો અને તે પોતાના બાપને પુરે પીઠાણી દોવાથી તેણીને અજર હતી કે તે તે આગલા વખતને પાછો માદ કરાવવામાં પછાત પડે તેવો ન હતો. તે પોતે તો હતી મગજ ફેરાવન અને મક્કમ ત્રિચાલી છોડી તે છતાં તેના બાપની તેણીને એવી હેતવ હતી કે તેનાં કરમાનને તાજે થવા સિવાય તેણીને છુટક નહોતો. તેની મરજ તેણીને મનસે એક જુલમગાર દોડકમ સમાન હતી. તેણીને બાપ તેણીની સામે બેસી તેણીને ડોળા ધુરડી જવારે જોતો ત્યારે એક સાંપની સામે જેમ એક કચુનર ધુરે તેમ તેણી ધુજતી. તેના એ હેવાન્યત ભરેલા કચળમાંથી છુટવાની તેણીએ તરેકવાર તજવીજ કરાધી હતી પણ તે બધીજ ફેકટ ગઈ હતી. કેમકે, ઇન્કેકપલે પોતાની બધીજ મરજમાં આવતો હતો.

તેના હાથમાં તે સાચાર લાઇસાજ હતી અને તેના જલેમ કચળમાંથી દેવીઝ મારેનો તેણીને બેદ જોરાવર ખ્યાર તેણીને છોડી એકે તેમ ન હતું.

“શુ-ઉ-ઉ-ઉ-ઉ-ઉ?” એટલું બોલી ઇન્કેકપલે તે પોતાની બેક પરથી ઉછળીને વડીલની સામે ડોળા ધુરડતો ઉભો.

“ઘણું અજબ જેવું લાગે છે કે એ બીજા ઘણાઓથી અજબ છે, અને તે છતાં હું જે કેટલું તેજ અર છે. મીઝ વેરવેલે પોતાનાં, લગનની અગાધ જે બી વીલ કાપું હોય તે નકાચું ગણાયું જોઈ, અને તેથી અવણ વીલ વગરજ યુજરી ગયા છે એમજ આપણે સમજવું જોઈએ છે. ત્યારે હવે આપણા કપલ પ્રમાણે તેવણની અધી, અસકયામતનો ડોળે બાજ તેવણની પરજીનરને અને જાડાનો બીજો સાચાર તેવણના લતીમ દેવીઝ કાસને મળવાજ જોઈએ.”

આ સાંભળી “ઇન્કેકપલે તે તદન ફરી મારી ગયો અને આંખે હાથ દેઈ પુરસી પર બેસી પડ્યો.

X X X X
એકવત કહેવાની કેઈ જરૂર છે કે તે મે વીજુતાં પંડેશાં વડાંઓ દેવાડ અને હુસી એક થયાં અને પરજીને પરવારી જઈ પેલા વેરવેલની દોષત ઉપર તેઓ હાલ મળહ મારે છે.

શુક્ર “શું” હુર અંખર છે?”
રોજન “આરો ધુર ને ધમારો મારો-આરો કરજ પતાઓ-”
તેણીને હવે પોતાના હુંને કેટલું તે હું સમજતી નથી-તારાં હવે તેણીનું શું થાય”
બની ગઈ, અને પોત મારી પરથી હુંને કાંઈ ને જે આખરે તાજે થઈ. મત-”
તે ડોસા અને જે એમ છી કાંપ ખાવડ, મેં હુંને જાંગી વચ્ચે લગન નકકી રા કાંઈ બોલવાજ નહીં એ વખતમાં તે સાપ અને બી નહીં આપણ કે કોઈ સંજોડું
હુસી તે બધી કીધા”
પુલતાં અપવા ઉંધમાં આ”
થઈ.
જેવાં તે બંને ધૂળીનોજ વચ્ચે નહીં પુરાયો હોય
આરીરવાદ દેવા ઉમેલા પાકરી
“મારું”

આનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સદનશીલ સખી.

સાવકી માતા ને સાવકાં છોકરાં.

એક કમનસીબ સાવકી માતાનાં ઠાસની બીજી ધડીભરનાં યુરસાની ગંભીર બૂનનો મુકદ્દમો ધનસાફી દરબારમાં આવવાં કોમમાં ખતલવાત થયેલાં બેઠાં અફસોસ છૂટે છે! કમલાગ્ય બાપને નીચલી કોટ કરેલી સખત સગમાં, ઉપલી કોટ શેરીની દવા દેખાડી સખત જોઈ કરી છે, પણ આપણે આશા રાખીયું કે એથી પણ વધુ લેખી કોટ—સંધારની દરબાર—દવા અને માશીની રેહમ નજરથી જોશે. પણ પડતી પર પયાસ, તે કેહતી મુજબ, પારસી છાપાએ, શું પારસી કોમનાં થઈને, દવા દેખાડવામાં ઘણી બર્બાદાઈ કરી છે. અને કોમને ઘડે લેવાની શિખ આપી છે!! શું શિખ!

ધનસાફ સાથે ફાટાતું જોણું હમેશાં હોયું જોઈએ; દવા ક્યાં આસપાસનાં એ કે સગાં-બંધાનાં જોનાં છોકરામાંથી. શુભ મુજબ, તો કોટ કે કોમ તરફથી દવાની આશા કેટલી હોયી, જોઈએ? કમલાગ્યે બાપને કેદખાને નખાવવાથી કોમમાં શું સારો દાખલો કે ધડો ખેસાડવામાં આવ્યો છે? કોમમાંથી એક બાપ જેઠામાં ગંધ છે, અને તેથી પારસી કોમની દીક્ષિમાં ઘડાડો થયો છે!

સાવકી માતાઓનાં લુલ્હમાતને આગળો જમાનો દવે વધી ગયો છે, અને તે જગ્યા ધણે કેકણે સાવકાં છોકરાંઓએ લીધી છે. સાવકી માતા કરતાં સાવકાં છોકરાંઓ વધુ નિર્દય, અદેખાં, નયગ્યાં અને નિઃશક-રામ સામેલ થયલાં છે!

સાવકી માતાનાં લુલ્હમાતને એક દાખલાથી એવું નથી કરતું કે સખતી સાવકી માતાઓજ લુલ્હમાતર હોય છે. શું સાવકાં છોકરાંઓ નયગ્યાં અને નિર્દય નથી પુરવાર થયાં?

વર્ષ પયાસ પર તેમજ દાઝના વખતમાં ઘણી સાવકી માતાઓએ દવાગુણે દિલસોજીથી સગી માતા ઓની ગરજ સારી છે; અને તેવા ઘણા રૂઝા દાખલાઓ આજે પણ આપણી નજર સામે નામ-સમ સાથે સખી રાકાય તેવા છે. જો કોમમાં દાખલો કે ધડો ખેસાડવો હોય, તો આગળ ઘટ ગયેલી અને દાઝની સાવકી માતાઓનાં રૂઝા દાખલા તેઓનાં નામ સાથે જનરમાં મૂકવા જોઈએ, કે જેથી હિંદુ-મુસલમાન કોમ

કરતાં પારસી કોમના રૂઝા દાખલાઓનો સરવાળો વિશેષ મોટો જણાશે.

મારાં અઠી માતૃશ્રીએ એક સાવકાં માતા તરિકે, એક સાવકાં સાસુ તરિકે અને એક સાવકાં બપાઈ તરિકે—એક સગાં માથે, એક સગાં સાસુ અને એક સગાં બાપ કરતાં પણ ઘણી સરસ રીતે દવા-માથા. રેહમદિલી, લાગણી અને દિલસોજીથી વર્તી, સખતાં પાંખ-પાસામાં લઈને બેઠાં હતાં, અને સુખી થયાં હતાં. સાવકાં માતા તરિકે તેમણે સગાંઓને અને દુન્યાને એક નાનમ ધડો પોતાના જની સદગુણે અને જિયા, ઉમદા ખવાસ અને ખાસિતારી દેખાડેા હતા.

એવા તો પારસી કોમમાં હાજરો શુભ દાખલા મૂકી ગયાં છે; તેઓને જનરમાં લાગણી કોમમાં બીજી સાવકી માતાઓને ઘડો ખેસશે; અને નહિ કે કમ અક્ષત, અમલ્ય બાપઓને જેઠામાં ધકેલીને! કોમને એવા દાખલાની કે ધડાની કશી જરૂર નથી; બલકે કોમ કે પર-કોમમાં દિલ્લું લાગે છે! કોમમાં આજે પણ સેંકડો ઘણી ભારી સાવકી માતાઓ દેખાત છે, જેઓ સગી માતૃતરની ગરજ સારે છે.

પારસી કોમની નાણુક તારીઓને તેઓના ધડી-ભરના આકાર. મિલજની ગૃહમતિને લીધે, જેઠામાં નખાવીને બીજી સાવકી માતાઓને ધડો કે દાખલો ખેસાડવા કોમને આગર હોય, તો હવેથી લખિયામાં કુંવારી છોકરીઓ યા રંગવકી બાપઓ, બીજી, ત્રીજી કે ચોથી વખત બેરી કરવા નિકળતા બચ્ચાં-છોકરાં-વાળા રંગવકા માટીઓ સાથે પોતાની છંદગોની ધુગ કરવા અને લખિયાને શિદા કરવા આપમજ સાલેલા વખત વિચાર કર્યા પછી પણ પોતાના વિચરને અમલમાં મૂકતાં અચકારો, અદકરો, તેની દોલતને કે લાગવગને ઠોકરે મારશે, તેની કેળવણી, ચાગણી હલિયારી કે હુનરમંદી તરફ ધુલ્લગારની નજરથી જોશે, અને પોતાની સુખી છંદગોને દુઃખનાં દરિયામાં દુખાડવાને બદલે કુંવારી છંદગો યા નિષ્કામપણું વધુ પસંદ કરશે. પરિણામમાં ધણે મોટે ભાગે બચ્ચાં-છોકરાંવાળા રંગવકા માટીઓ રખડી જશે; અને જો કાંઈ જશે તો ઘર-માર અને બચ્ચાં છોકરાં જાળવવાની પોતાની મનશ્ચી અને સ્વાર્થી નેમમાં શરસ આગમજ સાધી પડતાં પકા જોઈએત અને બાગળી સરેતોને સારણુ થતું પડશે; કે જેમાં પણ તેઓનાં બચ્ચાંઓના રખડાટ સમાવડો રેહશે.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૪ થો.

નમનતાઈ.

મહારાં બહાસાં બાળકો,

તમારી ઉપરતી ઇંગ્લીમાં જે કાઠખી સદયુક્તની વધારે જરૂર પડતી હોય તો તે “નમનતાઈ”નો ગુણ છે. આપણી આસપાસ જ્યારે આપણે કાંઈ નાશરમાન, ખીન તાબેદાર અને વદકણાં છોડીને જોઈએ છીએ ત્યારે કુદરતી રીતેજ આપણને કચવાત ઉતપણ થાય છે. પરંતુ જ્યારે આપણી આસપાસ આપણે તાબેદાર અને મહત્વાકાંક્ષી સ્વભાવનાં છોકરાં નમનતાઈમાં રમતાં જોઈએ છીએ ત્યારે આપણને ખરે આનંદ થાય છે હવે કીયા વર્ગમાં તમે તમને સુકયા કે સુકાવવા માગો છો તેનો સંધેલો આધાર તમારી કેળવણી ઉપર રહેશે. નમનતાઈ એ કુદરતનો ગુણ છે; નમનતાઈ એ ખુદાઈ સ્વભાવ છે. તમારી આસપાસ ઝાડની ડાંખણાઓ જુવો! જુવો તેઓ કેવી નમનતાઈથી નમી રહી છે. જુવો જેમ જેમ તે ઝાડની ઉપર ફળ પાકતાં જાય છે તેમ તેમ તેની ડાળાઓ કેવી નમતી રહે છે! જુવો તમારી આસપાસ મનુષ્ય કામમાં ઉખીંગ લાગતાં જનવરો જેવાં કે ઘોડા ગાય અને કુતરા વીગેરેનાં મોંઢાં કેવાં જમીન તરફ નમેલાં છે. મગરની એ ઇંગ્લીની પાવમાલીની નીચાની છે. નમનતાઈ એ ઇંગ્લીનીની ઉચ્ચી ટોચ છે. મગરનીથી જમશેદ જેવો પાદસાદ પાવમાલ થયો. નમનતાઈથી મહુમ રાણી વીકેતેલી સલી ગણાઈ; કોઠખી એક ચીત તરફ તમારી નજર પુગાયો; તમારાં ધરમાહેલા કાઠખી તમારા

બહાસા તરફ તમારી નેગાહ પુગાડો. જે તેઓ નો ચેહરો નમનતાઈ બર્થે—તેઓનો ખવાસ સાથે સાથે બર્થે હશે તો જત તેઓ તમારું જીવર ખેંચશે પણ જે તેથી ઉત્કૃષ્ટ હોય તો પરીજામની ઉલ્કૃષ્ટ આવશે. કશર આંખોનો તીરસ્કાર બરો ચેહરો કાઠ ચીતમાં જોતાં શું તમેને કાંઈ જાતનો અનગમો થતો નથી? તો પછી તેવીજ જાતનો તીક્ષ્ણ વર્તીને ચેહરો દયા-માયાથી અજગો, ગુસ્સા બરેલો જે તમે તમારી આસપાસવાળોને દેખાડો. તો નીચપ માનને કે તમારેથી તમારી આસપાસવાળાઓ દુખી થશે, પણ નમનતાઈ સાહેસાઈથી જે તમે તમારો સ્વભાવ દરરોજ ખીતવતાં જાવો તો પરીજામ તેનું ધણું ગુણ આવશે. તમારા સારા સ્વભાવથી તમારી આસપાસ બધી બધાઈ પાંચરવાને તમે બંધાયલાં છો. તમારી સારી ખસલત અને ખાસપતથી તમારી આસપાસ તમે સુખ પાંચરી શકો—પુશાકી આપી શકો. નાનાં બાળકો—તમારી ઇંગ્લીમાં સરજતો તમે નીરદોશ ને નમાના બનાવ્યા છે તો તમારી ઉપરતી ઇંગ્લીમાંથી સમજન સાથે નીરદોશને નમાના રેલો એજ મહારી અંતઃકરણપુર્વક દુગા છે, જે તમારી ઉપરતી અને વધતી જતી ઇંગ્લીમાં જરૂર આખીન થયો.

લી. દુવાગીર સેવક

મીરામાવા.

મહાન પુરુષોના સોનેરી સખુનો.

લખનાર—“દીલ્લુશ.”

૧ એક માણસનો માયાળુ ચેહરો, શબ્દો, કામો, અને આવકાર સામાનાં દુઃખમાં આવેલો આશીર્વાદ સમાન થઈ પડે છે કે તેઓ પોતાની જાંઘની લાલત આસાની સાથે લડી શકે છે.

“હાલ.”

૨ “આતશમાં બધીદાનના વારંવાર ભોગ આપવા કરતાં આત્માનો ભોગ તે મહાન વચ કુંડમાં આપ્યા કરો.

“સ્વામિવિવેકાનંદ.”

૩. આપણે બધાં પ્યાર માટે જન્મેલાં છીએ, તેજ આપણી જાંઘીના મુખ્ય હેતુ અને છેડો છે.

“દાસરાયલી.”

૪ જાંઘીનો મીઠાસ, ચાહવામાં જ છે ચહવાવામાં નથી અને આપવામાં જ છે, લેવામાં નથી.

“દયુષ્કે.”

૫ ખરાં દીલની દીલસોજીનો મીઠાશ, થોડાક પ્યાર બધો શબ્દો અને મનના જુરસા પરનો થોડોક કાણુ તે સુખ અને દુઃખ વચ્ચેનો ફરક જુલાવી નાખશે.

“રઝાઈફ્ફ.”

૬ પેગમખર જીસ કાશ્કર સાહેબે દુન્યામાં આપીને હકને માટે ન બોલતાં ફરજ, પ્યાર, રસબોગ અને પકીન માટે જીવિચન કરી તેમનેજ સચોપરી ગણ્યાં છે કે જે સાહેબે પોતાના સુરતોથી સોનું બહુજ કર્યું છે.

“મંબીની.”

૭ “પુછતાવાનો સર્વથી સરસ આશીર્વાદ તે એક સહી આપડી છે.”

“મંબીની.”

૮ ગાહપણ કરતાં સરસ એક બઝરી બાવડી છે, જ્યારે તેણી કરતાં વધુ સરસ કંઈજ નથી.

“ચોસર.”

૯ સંભાલ! આ જાંઘીના ચેહા, તારા અંતરમાં, જે મહાનામી સાહેબનો પરીત અંશ છે તેનીજ સંભાલ રાખીને માત્ર તેનેજ ઉછેરવામાં તારા જીવન ગણો.

“એમીયલ.”

૧૦ જેનાં હેઠાંમાં નમ્રતા છે તેજ ખરો માણસ છે અને તેજ બીજાઓ ઉપર રાજ ચલાવવાને લાયક છે. તે એક ઉત્તમ શુભ છે અને માણુધાણ ખતસનો ઉમદા પામે છે.

“કનકુસુમીઅસ.”

૧૧ એક સારો અને મક્કમ ઠરાવ ઉમદા દેવ ઉત્તપન કરે છે અને તે નવી દેવ તમારો પોતાને એક લાગજ થઈ પડે છે.

“ફ્રેકલીન.”

૧૨ કરજ ખરાબ વાસના અને મેલ એ મહા જુરી ચીજ છે જેમાંની પહેલી બે કરકસર પ્રમાણીકપણું અને સ્વચ્છતાથી મટે છે જ્યારે છેલ્લી જે સાપની માફક હેરાન કરે છે તેને જેમ બને તેમ કાણુમાં રાખવી.

“સ્પરજીયન.”

૧૩ જ્યારે તનનાં દુઃખ, સંસારી કણ્યા અને ગેર ઇન્સાફ તથા નાસીપાસીથી તમારો મીઠજ જીવ ત્યારે શાંતી રાખી તે માયાળુ પીતા ઉપર વિશ્વાસ રાખી ખંદગીની એજમતી અસરથી તમારાં મનના જુરસાને કાણુમાં રાખજો.

“અંસ. લુક.”

૧૪ વખત, એ પુછતાવાની પરીત બહુસ છે અને એકેક દીવસ એક નાની જાંઘી સમાન છે તેનો સારો લાજ લેવાની કોશીસ કરો.

“સર જીન લખક.”

૧૫ મહાભારત દુઃખની વખતેજ તે ઇશ્વરની ખરાં દીલથી સેવા થઈ શકે છે તેની અતી દુઃખ ભરી વેદનાઓજ સ્વચ્છ તથા એજ લાયકાતોને અજવાલામાં આણી જીતરમાં સમાવણા સળગા પુખીવંત શુભોને બહાર બહારમાં આવવાની ટક આપે છે.

“માલીનાસ.”

૧૬ આશા સીવાય દુઃખની બીજી કોઈ દવા નથી દુઃખના વખતમાં, તે ઇશ્વર તરફથીજ પડે છે એમ માની આપણે ધીરજ રાખવી, તે બહારથી લાવકર લાગે છે પણ માહે કંઈ ઔરજ મીઠા માવો ધરાવે છે.

“એકરપીઅર.”

17. Hate and fear, breed a poison, in the blood which if continued affects eyes, ears, nose and the organs of digestion, therefore, it is not wise to hear the unkind things that others may say of us.

“PITHAGORAS.”

18. Love, when true, faithful and well fixed is eminently the sanctifying element of human life, without it, the soul cannot reach its fullest height of holiness.

“RUSKIN.”

ગુમાયલું ગોહર ગોખલે.

રચનાર:—“ ફકીર ”

અરે! ઓ હોંદ!, શું સરજત, સજ છે તુંજ, તે બાપે
કીધો શું વાંક, તે કારી જખમ સહે છે વિનાં કાપે
ખરી છે ખોટ, નહી શોભે, કદી કે ખાગ, વિનાં પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
અરે! કુદરત, કરો છો કાં, સીતમ ઝારી, ગરીબ હોંદ પર
હઝારો જખમમાં એક તે, દીધો કારી, ખરે પરવર
હવું કીર્તી તણું જે ઝાડ, કીધી હસ્તી, તેની ધુળધુળ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
ખરો હોંદનો, હવો કાઢીનુર, અરે ગોખલે, ગયો ચાલી
વિનાં ઝળકાત તુંજ ખલકત, દીસે દીવસને રાત કાલી
અથડતાં કાં, કીધાં અમને, છોડી વનમાં કરી પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ ખાગનાં ચુલચુલ.
હવું તું. કીર્તીતું એક વૃક્ષ, ચખાડ્યાં ફળ, અમને મીઠાં
થયું તુંજ, લોહીતું પાણી, જેનાં સુખો અમે દીધાં
અરે! જમડા, કુહાડી કાં, લગાવી તે મલ્લે મુલમુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
માયાળુ તુંજ, જ્યાં સમશેર, વિનાં ખુન કાગ ઉતારે પાર
ખરી ખાસ્યત, પ્રેસ્તાઈ, પસંદ થઈ, ફાની દરખાર
સુકાયા આશ તણા સાગર, કીધાં રહતાં, અમને પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
ઝળક્યો સુર્યસમ વહાલા, ફેલાવી ચંદ્રસમ શીતળ
પરગણુ રોહ સમ દોડ્યો, તરસ્યાં, ખતરે દંધ જળ
હોંદનાં સુર્ય સમ દીવા, ચહડી તુંજ પર, કેમ ચુલચુલ?
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
જવું છે, આખરે સઉને, અરે સર્જન, ફકીર કે શાહ
રહે છે હોંદ, આજે કુલ, ખોલી ખરો, ખુદ ખેરખાહ
પીયે છે ગમ, તણો પ્યાલો, ચહડતાં આશનાં પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.
થઈ ખલકત, હોંદ ગમગીન, ખુશાલી, બહેસ્તમાં બ્યાપી
મુસાફીર બાંધી, પુન ચેલા, શાહી ધણ ધરે સ્થાપી
હોંદને રહને, શાન્તી હજાર, આશીર્શ એ, હોંદનાં પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી નય, બધાં આ, ખાગનાં ચુલચુલ.

ગોહર ગું ગુમાઈ તું
ખુળનો ચયો છે ખાલી
લેવડ દેવડ કરી પુરી
ફકીર તુંબી ચાલી.

માણજીટ—(બંધવાને) હું ધારું છું મેં તને કેટલે વેચ્યો છે!

બંધવો—(નફટાઈ સાથે) ધારવાથી કાંઈ આવેલું સુકદમો આગળ વધી શકનાર નથી, એ માટે તો તમને યજ્ઞીનથી કહેવું પડશે, એટલુંજ નહીં પણ તમારી ધરમપોથી પર શ્રોત્રાંદ લઈ સાક્ષીઓ સાથે તમે અદાલતમાં કાંઈ દાખલ ન થાઓ એ મારો સંવાલ છે, જેનો ફરિયાદ ફક્ત બેચે કરવો જોઈએ.

એકર.

* * *

આદરજી અખરોત—(ચીરકાતમાં) પણ શું! શું તો ખરે જીવન કરેય! તારી અકલ કયા રોપવા તલે ઢાંકી મુકીય? આવા લાંબા લય ખીલો ચુકવતાં ખીળ મહીનામાં દીવાલું કુંકરા.

શુભા—આવા વીચારો તો તમારે પરણ્યા અગાઉજ કરવા હતા કારણ તમોજી તમારી ખુશી આંખે મને માથાથી તે પગ સુધી ફારીનમાં હુએલી જોવાં છતાં કાંઈ પરણી લાયા! એ વાંકે તમારો કે મારો? પણ હવે તો પડી ગયલાં કુધ પર ફેકટનો વીલાપ કીક નહીં—આ બીલ જરા ચુકવી આપો એક વરપ ઉપર થઈ ગયું—હાજી હાજી તેમજી બચારો ક્યાં લગી હાંમે?

આદરજી અખરોત—હે! એ શું બકેય? તું શું એમ કહેવાં મોગેય કે પરણ્યા અગાઉ તે જે ખરીદી કિધીય તેનાં ગિલોખી માદરેજ ચુકવનાં?

શુભા—(તણકથી) ત્યારે શું તમો નહિ તો તમારો બાપ ચુકવશે કે? મારી ખુશ્મરતીપર મોહિ પછાડરી જે ખરચ ક્યાં તે બધા ખર્ચ તમો નહિ તો ખીજો કોણ કરે?

આદરજી અખરોત—પણ તારા બાપને ભરનાં શું રોજ ઉઠ્યો?

શુભા—માદરા બાપને બિલ બે છોકરીઓ પરણાવવાની છે! ચાલો હવે મુગામુગા બિલ ચુકવી દો! વધુ ચેસ્ટા ના કરો!

(પ્રિય વાંચનાર! કદો ના! આવો જમાનોથી લગભગ નજીક આવી ગયેલો સંભવે છે.)

“એકર”

* * *

ઠાપરોલ નામનું એક ખુશનુમા પરગણું કે જે ઓઝીઆમા આવેલું છે, ત્યાં એવો કાપડો હસ્તી ધરાવે છે કે છોકરી જેવી ઉમરમા આવી કે તુરત કાંઈ લાયક સાથ પરણાવી દેરીજ જોઈએ. લગન ચતાજ તેણીને પોતાના પતિના ઘરે જતી વેળા જે ધાધમાર આમુઓ વહે છે તે નુછવા તેણીની માતા તરફથી અતિ સુંદર નકરીદાર રમાલ બેઠ મથે છે જે વડીજ તે વેળાના આમુ નુછવામા આવે છે. તે રમાલ “આમુ” નુછવાનો રમાલ” તરીકે ઓલખાય છે. આવાં આમુઓ નુછાયા બાદ તે રમાલને હંમેશા કરવામા આવે છે, જે દ્રક્ત તેણીના ગરણ પરજ બાદાર કાઢવામા આવે છે. તે કિમતી રમાલ ક્યાં મુકાવો જોઈએ એ સર્વ કાંઈ જાણતા હોવાથી તે સોધવો પડતો નથી. તેણીની માતા યા કોઈપણ વડો સગો તે બાદાર કાઢી તેના વડી તે મરવારોના ચહેરા ઢાંકવામાં આવે છે, જે તેણીની સાથે કખરમા જાય છે.

“એકર”

* * *

એક શાળામાં માસ્તરે એવી તોડીસ આપી કે જેઓ પોતાની “દંડ” માસ્તરની ટેબલ ઉપર બુલવીખી મુકશે તેને તેવણુ ફેંકી દેશે. હવે એક દીને માસ્તરે

પોતાની ટેબલ ઉપર એક હટ જોઇ અને ખુશીમાં આવી જઇ એક દમ તે બહાર દેખી દીધી, આ જોઇ છોકરાઓ હસી પડ્યા-જેવું કારણ પુછતાં માલમ પડ્યું કે તે ટોપી તો ખુદ મારતરની પોતાનીજ હતી!

ગરીબ ખીયારા મારતર! કેવું બુલકણું જોજી!

“દીલખુરા”

* * *

રસીને અકસ્માત થયો. દાકટરે તેની હડપચી ઉપરનો ધા ‘ડ્રેસ કરીને કહ્યું:—

“રસી, મને લાય છે કે આ ધા સદા સુધી રહી જશે”

“કંઈ શીકર ના કરો દાકટર સાહેબ,” તેણે ખુદલાં દીલથી જણાવ્યું મને દાદી ઉગરો કે તે તુલંજ આ ધાને ઢાંકી નાખશે સમજ્યા?”

“દીલખુરા”

* * *

જસી:—“રસી, હમના સુધી તો તું નાંકે છલ લગાડતો હતો ને એ તુને એકદમ પરણવાનું શું મન થયું?”

રસી:—“જેની માય, વાત એમ બની કે હું મારી એક પીતરાઇને મલ્યા જેની છ બેહનો ને ચાર લાઇ હતા જેની બેસ્વા બિલવાનીમી ધણીજ આપદા પડતી હતી તેથી તેમાંથી એક આણું ચાવ તો કંઈ સગવડ થાય કરીને તે મારી પીતરાઇને હું પરણવાનો છું—આપા સમજકે ખીયમે?”

“દીલખુરા”

આટલે બાકવાની નવી રીત.

અચ્છ મડમ પોતાના લાડકા છુચા સપલને સાથે લઇ પોતાની સહી શીરીન સુધરેલીને ઘર દી પાર્ટીએ ગયાં. અર્ધાં ચાહે પીવા બેઠાં ત્યારે શીરીન લાગણીથી છુચાને ફક ઝુકે, ખીસ્કાટ આપે, ચાહ પીવાડે પણ છુચો કંઈ ખાય પીએ નહીં. આ ઉપરથી શીરીને અન્યમી બતાવી કે, “બચુ, તારા છોકરાને

બહુજ થોડું ખાવાની ટેવ છે, આટલા છોકરાઓતો સારા ગામનું ખાય ને છુખાને છુખા. કંઈ દવાદાર કરેછ કે?” “શું કરે શીરીન, એ દુકતાના તો એનાં એજ કાતક. મારી માફક એ કંઈ મન મુકીને ખાતો પીતાજ નથી” અચ્છ મડમે નાલુકાઇ બતાવી શીરીન આથી છુચાને પટાવવા લાગી, “જો છુચા જરા જેલી આપું, અખરોત ખાય, રાસબેરી પીયે, આછા કંઈ ખાતીતો” અને છુચો કે જે બત્તાર સુધી મુગોજ બેસી રહ્યો હતો તેને થડે પેટે જવાળ દીધો, “નહીં છ, મમા કહેતાંતાં કે તું પારકા ઘેરમાં જઇને એધીની કાની દણસા મારસે તે ખરાજ લાયશે તેથી અગાઉથીજ મને ખુજ ચાંપીને ખચારેકું છે. ઘેરથી નીકળતાંજ મેં બે સપરચંદ, ચાર કેરાં ને એકે ફક ખાઇને બે ખાટલી ભરીને લેમલેટ પીધેય તેથી હમને તો પેટમાં જગા ખાલી નથી, તમે કહેો તો થોડે બાંધી લઉં”

“ખાકસાર.”

સ્વર્ગનું સુખ.

સાવક: પપા, ચોપડીમાં હું ધરીધરી વચિું છે કે “સ્વર્ગનું સુખ એટલે શું?”

પપા: પહેલે દીકરા તું જેની કે તારા મમા નજદીકમાં છે કે?

સાવક: નહીં પપા, નથી, પણ તમે મને પેલું કેહોનીતો.

પપા: દીકરા સ્વર્ગનું સુખ એટલે જે માણસ પરણે નહીં ને કુમારો રહે તે, હવે સમજ્યો.

“ખાકસાર”

પણ એ એક તે કોણ?

એક જણે એક વખતે “ગધેડા” ઉપર લાપણ આપ્યું. દાખલ થવાની દીકીટ ઉપર છાપું હતું. “ગધેડા ઉપર લાપણ, એકને દાખલ કરવો”

“ખાકસાર”

નફ્ટાઇની હાલ.

ભીમજીભાઈ બોલા એક દહાડે કામસર મારકેટ તરફ જતા હતા, એટલામાં રસ્તામાં નામચીન મંચુ ચીલકાપો મળ્યો. “સાહેબજી ભીમજીભાઈ, કેમ છો ખુશતો ખરા, કેમ કંઈ ચાલ્યા. મુરંખીને કેહું ને બે રૂપા બનશે સાંજ પડતા પહોંચાડી દઈશ.” ભીમજી-ભાઈએ પાકીટ ઉઘાડી બતાવ્યું કે તેમાં તો એકજ રૂપો હતો, “ચાલો કંઈ નહીં એખી ચાલશે” મંચુએ ચાટલો ગરપ કરી ચાલતી પકડવા માંડી. “હા, પણ તે એ રૂપો પાછો કહારે આપશે?” “પાછો? બલકની કુન્યા છે, બે રૂપાનું કામ હું જેમતેમ એક રૂપામાં ચત્તાવશ ને તમે પાછો મંગિયા? વારું કંઈ નહીં, હાલ તરંતતો મને ખીજ રૂપાની જરૂર નથી પણ આજ કાલમાં મોકલી દેજો હું મારેથી વધુવાર એમ ચોલાસો નહીં”

“ખાકસાર”

હીસાબી ખરો.

માસ્તરે કલાસમાં ગુણાકાર શીખવવા દોઢ કલાક બેલું કુમવી પહેલા સવાલ જાંચને પુછ્યો—

માસ્તર: “બોલ અથા ન્યાંય, બે તારા બાપને એક બકરી ખરીદવાના ચાર રૂપા બેસે તો ચાર બકરીનું શું પડશે?”

જાંચુ: (ઝડપથી) “પણ તે સાહેબ, ચાર બકરી ખરીદવાની જરૂરજ શું? એક બકરી ખરીદી તેને પાળ્યે તો થોડા વખતમાં ચાર તો શું ચાર બચ્ચાં પોતાની મેળેજ મળે”

કેણુ કહેશે કે આગલ જતાં આ છુચો નામ નહીં કહાડે.

“ખાકસાર”

બહાર ખખર આપવી

એખી એક-હુલુહઉત્તઅખર છે!

એક રેસ્ટોરાં પર નીચસી જાહેર ખખર હતી.

આ રેસ્ટોરાનાં માણેક ખરાબ ખોરાકને ધીકકારે છે, અને હમેશાં સોલોજ

ખોરાક વાપરે છે.

આ વાંચી એક દિવસે ધનલુ ધાનશાખખાઉ અંદર ધુસ્યો અને એક પ્લેટ ધાનશાખનો ખોડર

આપ્યો. ખારસો પા કલાક જવા બાદ એક વેટરે તેવણુ આગળ મેવાં અખતર જેવાં ડીસમાં કાંકરા અને છાંચી ભરેલા ચાવલ અને છીછાં હાડકાંવાળી કાળી મેશ જેવી દાળ લાવી મુખી. આ જોઈ ધનલુ એ વેટરને પુછ્યું:—

“તમે બહાર તો લખોછ કે સોજોજ ખોરાક આપવામાં આવશે અને—”

“સાહેબ, તમારી ભુલ છે! અને આપવામાં આવતા ખોરાક વિષે તો એક બોલખી લખ્યો નથી. ને લખ્યુંછ તે તો અહિંના શેક કેવા ખોરાક ખાવછ તેજ. બાકી ખીલું કાંઈ નહીં! સમજ્યા, મારા મહેરબાન!”

બચ્ચાંચોને ખેરવજો !

છુચી-તેહમી માસી, બે હું ખી તમારી સાથે માછલી પકરવા આઉં?

તેહમી માસી-માછલી પકડવા? મરે, વરી તે શું વાઢ બાપું? માછલી પકડવા કેણુ ભપછ જે!

છુચી-હાહ, હમે જાણીએચછ. કાલે પપાછ આગલ મમા બોલતાંતાં કે હવે તો પાસના બંગલામાં કેખચર કરકાયાલુસ રહેલા આપાછ, તે હવે તો તમે રોજ રોજ જાલ નાખવા જશો! હંઅંઅં! કેરા હવે, ખરું કેની?

તેહમી માસી-મરેરે, મરે, આએ દુકતીથી તો હવે હાથ જોડ્યા!

* * *

સાચ્ચો મિત્ર.

જહાંગીર-સાચ્ચું કહે દોસ્ત, લોકાનું મારે સારું શું મત છે?

માણેક-અને તેમ કરી તારી સાથે જનમ મુખીની દુરામનાઈ કરે? નહીરે, જવા દેની ચાર!

પોતાની ટેબલ ઉપર એક હટ જોઇ અને ખુશીમાં આવી જઇ એક દમ તે બહાર ફેંકી દીધી, આ જોઇ છોકરાઓ હસી પડ્યા-જેવું કારણ પુછતાં માલમ પડ્યું કે તે ટોપી તો ખુદ માસ્તરની પોતાનીજ હતી!

ગરીબ બીચારા માસ્તર! જેવું બુલકલું બેઠું!

“દીલખુરા” *

* * *

રસીને અકસ્માત થયો. દાકટરે તેની હાથથી ઉપરનો ધા ‘ડ્રેસ કરીને કહ્યું:—

“રસી, મને લમ છે કે આ ધા સદા સુધી રહી જશે”

“કંઈ શીકર ના કરો દાકટર સાહેબ,” તેણે ખુશ્તી દીલથી જણાવ્યું મને દાદી ઉપર કે તે તુર્તજ આ ધાને ઢાંકી નાખશે સમજ્યા?”

“દીલખુરા” *

* * *

જસી:—“રસી, હમના સુધી તો તું નાકે છલ લગાડતો હતો ને એ તુને એકદમ પરજુવાતું થું મન થયું?”

રસી:—“જોતી માય, વાત એમ જાની કે હું મારી એક પીતરાઇને મલ્થો જેવી છ બેઢનો ને ચાર લાઇ હતો જેવી બેસ્વા બહાનીની ધણીજ આપદા પડતી હતી તેથી તેમાંથી એક ચોણું થાય તો કંઈ સગવડ થાય કરીને તે મારી પીતરાઇને હું પરજુવાતો છું—આપા સમજકે બીચમે?”

“દીલખુરા”

આટો બાકવાની નવી રીત.

અચ્છ મડમ પોતાના લાડકા છુયા સપલને સાથે લઇ પોતાની સહી શીરીન સુધરેલીને ઘર ટી પાર્ટીએ ગયાં. બધાં ચાહે પીવા બેઠાં ત્યારે શીરીન લાગણીથી છુયાને કેક સુકે, બીસ્કૅટ આપે, ચાહ પીવાડે પણ છુયા કંઈ ખાય પીયે નહીં. આ ઉપરથી શીરીને અન્યથા બતાવી કે, “અયુ, તારા છોકરાને

બહુજ થોડું ખાવાની ટેવ છે, આટલા છોકરાઓતો સારા ગામતું ખાય ને જુખાને જુખા. કંઈ દવાદાર કરેછ કે?” “શું કરું શીરીન, એ દુકતાના તો એનાં એજ દાંતક. મારી માફક એ કંઈ મન મુકીને ખાતો પીતોજ નથી” અચ્છ મડમે નાલુકાઇ બનાવી શીરીન આથી છુયાને પટાવવા લાગી, “જો છુયા જરા જેથી આપું, અખરોત ખાય. રાસપેરી પીયે, ચોણા કંઈ ખાનીતો” અને છુયા કે જે અત્યાર સુધી મુગોજ બેસી રહ્યો હતો તેને થડે પેટે જવાળ દીધો, “નહીંજ, મમા કહેતાંતાં કે તું પારકા ઘેરમાં જઇને એધીની કાની દણુસા મારસે તે ખરાજ લાગશે તેથી અગાઉથીજ મને ખુબ ચાંપીને ખાવારેજું છે. ઘેરથી નીકળતાજ મેં બે સપરચંદ, ચાર કેરાં ને એક કેક ખાઇને બે આટલી જાસીને લેમલેટ પીધોય તેથી હમને તો પેટમાં જગા ખાલી નથી, તમે કહેા તો થોડે બાંધી લઉં”

“ખાકસાર”

સ્વર્ગતું સુખ.

સાવક: પપા, ચોપડીમાં હું ધરીધરી વાંચું છું કે “સ્વર્ગતું સુખ એટલે શું?”

પપા: પહેલે દીકરા તું જોની કે તારાં મમા નજદીકમાં છે કે?

સાવક: નહીં પપા, નથી, પણ તમે મને પેહું કેહોનીતો.

પપા: દીકરા સ્વર્ગતું સુખ એટલે જે માણસ પરજો નહીં ને કુમારો રહે તે, હવે સમજ્યો.

“ખાકસાર”

પણ એ એક તે કેણું?

એક જણે એક વખતે “મધેડા” ઉપર લાપણ આપ્યું. દાખલ થવાની ટીકાટ ઉપર બાંધેલું હતું, “મધેડા ઉપર લાપણ, એકને દાખલ કરેવા”

“ખાકસાર”

નફ્ટાઇની હુદ.

ભીમજીભાઈ ભોલા એક દહાડે કામસર મારકેટ તરફ જતા હતા, એટલામાં રસ્તામાં નામચીન મનુ યીલગડખો મળ્યો. “સાહેબજી ભીમજીભાઈ, કેમ છે? છુરાતો ખરા, કેમ કહાં ચાલ્યા. મુરખીને કેહું જે બે રૂપ્યા બનશે સાંજ પડતા પહેલાંથી દબશ.” ભીમજીભાઈએ પાછી ડેવાડી બતાવ્યું કે તેમાં તો એકજ રૂપ્યા હતો, “ચાલો કંઈ નહીં એખી ચાલશે” મનુએ આટલો ગરબ કરી ચાલતી પકડવા માંડી. “હા, પણ તે એ રૂપ્યા પાછો કહારે આપશે?” “પાછો? ભલકની કુન્યા છે, બે રૂપ્યાનું કામ હું જેમતેમ એક રૂપ્યામાં ચલાવશ ને તમે પાછો માંગો? વાર કંઈ નહીં, હાલ તરતતો મને બીજા રૂપ્યાની જરૂર નથી પણ આજ કાલમાં મોકલી દેજો હું મારેથી વધુવાર એમ થોભાશે નહીં”

“ખાકસાર”

હીસાબી ખરો.

માસ્તરે કલાકમાં ગુણાકાર શીખવવા દોઢ કલાક બેળું દુખવી પહેલાં સવાલ જાંચને પુછ્યો—

માસ્તર: “બોલ અલ્યા બપાંચ, જો તારા બાપાને એક બકરી ખરીદવાના ચાર રૂપ્યા બેસે તો ચાર બકરીનું શું પડશે?”

જાંચ: (ઝડપથી) “પણ તે સાહેબ, ચાર બકરી ખરીદવાની જરૂર શું? એક બકરી ખરીદી તેને પાંચે તો થોડા વખતમાં ચાર તો શું બાર બચ્ચાં પેતાની ગેળેજ મળે”

કોણ કહેશે કે આગલ જતાં આ છુટો નામ નહીં કહાડે.

“ખાકસાર”

જાહેર ખખર આપવી

એખી એક-હુલિલિલઅખર છે!

એક રસોડા પર નીચલી જાહેર ખખર હતી.

આ રેસ્ટોરાનાં માલિક ખરાબ ખોરાકને ધીકકારે છે, અને હુમેશાં સોજોજ ખોરાક વાપરે છે.

આ-વાંચી એક દિવસે ધનજી ધાનશાખખાઉ અંદર ઘુસ્યો અને એક પ્લેટ ધાનશાખખેનો એડર

આપ્યો. ખાસ્સો પા કલાક જવા બાદ એક વેટરે તેવજી આગળ મેલાં અખતર જેવાં હીશમાં કાંકરા અને જાલાંથી ભરેલા ચોવલ અને છીજાં હાડકાંવાળી કાળી મેશ જેવી દાળ લાવી મુકી. આ જોઇ ધનજી એ વેટરને પુછ્યું:—

“તમે બહાર તો લખોજ કે સોજોજ ખોરાક આપવામાં આવશે અને—”

“સાહેબ, તમારી ભુલ છે! અત્રે આપવામાં આવતા ખોરાક વિષે તો એક બોલખી લખ્યો નથી. જે લખ્યું છે તે તો અહિંના શેઠ કેવા ખોરાક આપજ તેજ. બાકી બીજું કંઈ નહીં! સમજ્યા, મારું મહેરબાન!”

બચ્ચાંઓને ખેરવજો!

છુટી-તેહમી માસી, જો હું બી તમારી સાથે માછડી પકડવા આઈ?

તેહમી માસી-માછલી પકડવા? મરે, વરી તે શું વાદ આપું? માછડી પકડવા કોણ નાપજ જે!

છુટી-હાજી, હમે જાણીએચજી, કાલે પ્રપાજી આગલ મમા બોલતાંતાં કે હવે તો પાસેના બંગલામાં કેખશર કરકાખાખુસ રહેવા આપાજ, તે હવે તો તમે રોજ રોજ જાજ નાખવા જશે! હંઅઅં! કેમ હવે, ખરં કેની?

તેહમી માસી-મરેરે, મરે, આએ દુકતીથી તે હવે હાથ જોડ્યા!

* * *

સાચ્યો મિત્ર.

જહાંગીર-સાચ્યું કહે દોસ્ત, લોકોનું મારે સારું શું મત છે?

માણિક-અને તેમ કરી તારી સાથે જનમ મુધીનીં ફુરામનાઇ કરે? નહીરે, જવા દેની માર!

તમોને નાંખ ક્યાં છે ?

દીનશાહ—માસ્ટર ! તમોને નાંખ છે કે ?

માસ્ટર—એ તે કેવો સવાલ ? આએ શું મારું નાંખ !

દીનશાહ—હું નહીં માનતો કે તમોને નાંખ છે.

માસ્ટર—કાંવ, કાંવ, મેં તુને હાથ મુકીને બતાવ્યું ની ?

દીનશાહ—હા માસ્ટર, પણ કાલે જ્યારે તમે મને માથાં સારે હું રડતો રડતો ધરે ગયો અને બાવાજીને કહ્યું કે “બાવાજી, બાવાજી, માસ્ટરે મને અમથો અમથો માથો.”

માસ્ટર—અં, પછી બાવાજી શું કહ્યું ? તુને માથાં તે સારું થયું એમ કહ્યું કેની ?

દીનશાહ—નહીંજી, બાવાજી તો એમ કહ્યું કે “તારા માસ્ટરને નાંખ ક્યાં છે કે એ મુધરે ! નરડને નાંખ હોવાજ નહીં.”

તેથી માસ્ટર મેં તો તમોને પુછ્યું.

(નોટ—શું ઇલાજ લેવો તેને માટે માસ્ટર સાહેબ વિચારમાં પડવાજી.)

હવેજ મારો છુટકો થશે !

રંડાયલો બાપ—(નવ વર્ષની દીકરીને) નાનું, તું જાણેજ કે તારી માસ્ટરજી મીસ મહેરાં મહેતા પરજીવાની છે તે ?

નાનું—(પ્રશાસીથી) એા ખરેખર ? મને ઘણીજ બુલાસી લાગેજ કે એ ધુવડથી હવેજ મારો છુટકો થશે. પેતખરી દરરોજ મને માથાં કરતીંતી. પણ કાણ નંબ શોધી કહાડ્યુંજ ?

રંડાયલો બાપ—(પટાવતાં) નહીં દીકરી, આપણી માસ્ટરજીને એમ નહીં જોલ્યે. હુંજ તેની સાથે પરજીવાનો છેલ્લે અને આવતા હોરમજદ રોજે તો તેથી તારી માથ થશે, સમજ !

ઉપકાર કે અપકાર.

બાગનો ઘણી—(એક નાનાં છોકરાને પોતાના હાથમાં એક પાટી ફરી પકડીને ઉભેલાં જોઇને) એ શું કરેજ ? આએ ઝાડ પરથી ફરી ચોરતાં તુને શરમે નહીં આવતી ?

છોકરો—નહીં સાહેબ, એ ફરી મેં કંઈ ચોરી નથી. એ તો નીચે પડી ગઈંતી તે હું પાટી ઝાડ ઉપર તેની અસલ જગ્યાએ મુકવા જતોંતો તેટલાં તમે આવી લાગ્યા.

હાડા થનારના ભોગ ?

ફેની—કેમ લાઇ શીરોજ, તું સ્કુલ નહીં આવતો કે ? આજે તુંને છુટી સાંતી મળી ?

શીરોજ—કેમકે કાલે મારી કલાસના માસ્ટર મરી ગયા, તેથી સ્કુલ બંધ રાખીજી.

ફેની—હે ! કલાસનો માસ્ટર મરી ગય તેથી કંઈ સ્કુલ બંધ રાખતા હોશે !

શીરોજ—હા, કેમકે તે માસ્ટર ધણોજ લાલો હતો. તેથી બધા માસ્ટરોએ ઠાવ કરીઓ કે તેની લલાઇની યાદગીરી રાખવા માટે સ્કુલ બંધ રાખવી જોઇએ.

ફેની—એમ ! અરે, ત્યારે તો મારો માસ્ટર પણ મરી જાય તો બહુજ સારું કેમકે તે પણ ધણોજ લાલો છે, તેથી તે મરે તો અમારો હેડ માસ્ટર પણ સ્કુલ બંધ રાખે, અને તેથી મને પણ છુટી ભોગવાની મળક પડે. કેમ શીરોજ ?

શીરોજ—હા ! હવે મારી સ્કુલનાં છોકરાઓ પોતાના લલા માસ્ટરોની મરવાની રાહ જોવાજ કરેજ !

વહીરે માથ, હવે કંઈ બનશે !
(દેખાવું એક દેનમાં.)

પહેલાં ચીતારો—હવે મારે ત્યાં આગમની માફક બચ્ચાંઓની ખરીદી ઝાઝી થતી નથી.

ખીખે ચીતારો-(જરા મોટા આવાજે) કોંઈ, મારાં તો ઘણાંજ જલદી ખરીદી લઇ જાયછ. મેં હજુર તો કાલેજ તથા બચ્ચાંઓનાં ડોકાં છાંટ્યાં, તેટલાંજ એક ગ્રાહકે કહ્યું કે થોડા દિવસમાં ખીખખી બચ્ચાંઓની ખરીદી કરશ.

પાસે બેઠેલાં એક છુટ્ટોર્ગ બાઈ-(ખારીની બહાર દોકું કઢાડી યુમ પાડતાં) ગાર્ડ, બાવા મરી જાઉં'રે જરા ગાડી ઉભી રાખતો; મને બહાર નીકળી જવા દેઓ; નહીં તો મારું ખુન થશે. (વધુ શીકકે ચહેરે) ચઢીરે માય, હવે કેમ કરું? કાંઈ જાઉં?

* * *

કાંઈ નહીંરે સાહેબ!

વીમાનો એજન્ટ-કેમ બાઇ, કાંઈ ધણાં ખુશ દેખાઓ છે?

બાઇ-કાંઈ નહીંરે સાહેબ! મારું ઘર આગળથી બધી ચાલ્યું તેથી હું તો વીમાના રૂપ્યા લેવા આવીછ.

સૌથી મોટો ખરચ શું?

જર ઝવેરી કે જેણી તરતનીજ પરણી આવી હતી, તેણીએ એક દિવસ પૌતાની સહી શીરીન સારાફને પુછ્યું:-

"હું મારા ઘેરમાં એવી કરકસર ચલાવવા કે કોઈ દહાડે અડચણ પડશે નહીં, તમે અચારનવાર મને

જરા જરા સલાહ આપતાં જમ્મે પલુ હું એમ પુછું કે સૌથી મોટો ખરચ તો ભાડું હશે? કેમ ખરું કે ની?"

શીરીન સારાફ કે જેણી આજ ઉંદલાં દશ વર્ષ થયાં સંસારમાં છપવાપથી છે અને જેણીને ત્યાં દર વર્ષે ચલગોટા જેવાં કેલેન્ડરોની શુદ્ધિ થતી ગય છે તેવણે જવાબ આપ્યો; "હા પહેલાં ચાર પાંચ વર્ષ ભારું એ સૌથી મોટો ખરચ."

"અને પછી?"

"પછી દુકતાંઓને સારે ઢગલા બંધ છુટ."

બોદાનો ઉપકાર!

કેપટન-અરર, તોમાક વઢાણુ કુખી ચાલ્યું. એક કલાકની અંદર તો આપણે બધાં કુખી જાણ્યું.

હરીયામાં સીક પડેતો ઉતાર-બોદાનો ઉપકાર!

"નોશાકરો કેમ."

* * *

વેલાતની સુસાફરીમાં ફાયદો તો ખરો!

ગ્રાક્ટર-તમે વેલાત જઇ આવ્યાં તેથી તમોને કાંઈ ફાયદો થયો કે ?

દરદી દાદી દુઆથ-હારે ગ્રાક્ટર, મોટો ફાયદો મારી હીફલા, સીલલા, સુના અને પીનાં દુકતીઓ પરણી ગયછ, અને મારે માથેથી બોળે દહાડો થયોછ.

"નોશાકરો કેમ."

કીનો !

લખનાર—“લોકર.”

“સાહેબ! આપના હુકમ મુજબ હું ત્યાં જઈ આવ્યો છું, એટલું જ નહીં પણ આંખો ખુલ્લી રાખી જાદુગર રાધુની તમામ હિલચાલ મેં ઘણી બારીકી સાથ તપાસી છે. મઘેં કરતાં નાજુક કંઠની ઓરતો તે પર ખરાં મને નિશાર છે! આપની મોહરદાર દોરીસ ને પણ મેં ત્યાંજ દિઠી હતી, કે જે જાદુગરની લગો-લગ હાથો જેડી ઉભી હતી. રાધુ જાદુજ ને ફાળ જેવાના હુજરમાં પ્રવીન છે. તે પોતાનું કામ એટલીતો સાહુમેતી સાથ બળવો જાય છે કે જેથી આપણી સરકાર કોઇ કાલેખી વચમાં આવી શકે તેમ નથી!”

“હરીલાલ! એક બારગી જે તે ફાળ જેવામાં એકકો દોષખી, પણ તે આપણી ઓરતોને ખોટે માળે દોરવી જાય છે તેનો શું કાંઈ ઉપાય છે જ નહીં?” તે હરીલાલના સાહેબે ઘણી આતુરતા સાથ સવાલ કર્યો.

“નહીં! કોઇએ ઉપાય નથી! તે ચાલાક એજુનો આસામી એટલી તો ચતુરાઈ સાથ કામ કરે છે કે જેથી તમે પ્રજા કે સરકાર તેના વચ્ચે આવી ચડનાર નથી!”

“હરીલાલ! હાલતો તું અતરેથી જા! માહર માયું ચકલમ ચયુંછા! કાલે આપરે શું પગલાં લેવાં તે પર વિચાર કરીશું!”

તે નિમકહલાલ નોકર બાહાર પડ્યો, ત્યારે આકૃતમાં ઘેરાયેલા તેનો સાહેબ તે પાહાડ જેવાં ફુગ સાથ વાથેવાથ કેમ થવું તેના ખ્યાલમાં મુગતલા થયો.

* * * *

“તારો શોક છે કે?” ખુબ્સુરત દેખાવાના એકાદ જવાને એક ચોકકસ કમારતના બંધ બારણાં આગળ આવી લાગતાં બાહાર ઉભેલા છોકરાને કાંઇક કચવાટ સહિત સવાલ કર્યો.

“અંદર જાઓ સાહેબ! તેઓ હાલ એકલાજ છે!” તે છોકરાએ બારણું ખોલી અંદર જવાનો રસ્તો કરી ઘણા નમ્રતા ભર્યા અવાજે બોલ્યો.

તે વિકરાળ જવાન ધસારાબંધ અંદર ધસી ગયો ને બપકા ભર્યા ઓરડામાં વચ્ચોવચમાં એક ઉંચી બેઠકપર જે રોય સહિત સકાયાઈ બેઠેલા હતા તે પર નજર ડિંધી. તેમું કદ મધ્યમ ઉંચાઇનું, સામળા રંગનો લરેલા ગાળો ને અણીયાલા નાકનો કાંઇક અંશે સામે-વાડાનું દિલ છતીલે તે વર્ણનનો જવાન હતો. તેનો બાંધો એક મઘેં કરતાં ઓરતને પેશ પડતો વધારે હતો.

“જેસો સાહેબ!” તે જવાને ઘણી સાલેસી સાથ ફરમાવ્યું—“કાંઈ ફરમાશ?”

“માહરે તારા કાળાં ધામમાં બે બડીથી વધુ દોળવું નથી! તું જેવા એક કાળાં કરતુકના કાચ માનવીને ઘોડાના ચાલુકે દૃઢકાવવા ખાસ અતરે હું આવ્યો છું!”

“વાહ! શું નેક કલામ છે તમારા? અય ખાશી-ઇનશાન! આય બધી ગરૂરી તું શા આધારે કરેછ?” યાદ રાખજે કે તું માહરી સામે રજ છે!”

“જાદુખનાં કરતુક પર મુસ્તાક રહેનાર જવાન તું પોતે ધર્માં ખુદ સામે રજ નથી! માહરા આ ચાલુ-કના ફટકા તાહરા નહેરેત ઇલમનો જરેર નાશ કરશે.” આટલું બોલતાં તે જવાને ચાલુકવાલો હાથ ઉઠાવ્યો અને તેની છેક લગોલગ ધર્યો ગયો.

“જેક હેરીસન! તારી મગ્ગલ નથી કે તું મઢને મારે!”

તે જવાન અજબ થયો અને એક પળ પાછળ હકથો!

હરીલાલના કલ્પા પ્રમાણે શું એ જવાન ખરેખર જાદુનું ઇલમ જાણતો હશે કે જેની મદદેજ તે તેનું નામ જાણી શક્યો “કેમ? તું શું મઢને હજીબી પિછાણતો નથી? જો! જો! તારી આંખો ફોડી તારા એક વારના માનીતા ચહેરાને ગૌરથી નિહાલ!” આટલું બોલતાં રાધુએ માંથાપરથી પોતાની કાલાહ રૂપી તોપી ઉતારતા લાંગા બાળ કુસંતા કર્યા “કાણુ? લુસી? કામળ

કંઈની બિહકણુ લુસી શું બુદ્ધિગર રાધુ બનવા પામીશ? બોલ ખુદ! આ બધાનો શો ભેદ?"

“આ બધાનો ભેદ એજ કે મહને બેવડા યજ્ઞ માહરેથી વધુ ખુબસુરતી પર લોભોવા ખાતર બદલા લેવા અને બળતાં જીગરને દહુ કરવું. એક કોમળ કંઈની બિહકણુ ઓરત સાથ પશુ તારા જેવા બદકાર મરેલો બેવડા સાથ છે તો તેના લુચ્છા એકાદ વિકરાલ વાધનથી જીવાદા ઉરાકેરાય છે! મિત્ર કિનાએ મહને ‘ઉસકેરયાથી માહ મહેનતે હું જીવોતીશ વિધવા શીખી સાથે વાલાતું’ દિલ કેમ જીતવું એ પર મેં જહેમત ઉઠાવી અને આજે તને માહરા કિનાનો ભોગ થવા આવી લાગેશે. ભોતા મેં ઉઠાવેથી તમામ મહેનતને જહેમતના હું ખંજ વસી ગયેશે સમજીશ!”

“લુસી! તારા આંધાં પગલાંથી તું ખરેખર તમામ ઓરતોની આંખોમાં નિચી પડશે! તારે તો સખી દિલ ચુરેલો બતાવી હમારાં સુખમાં તારું સુખ માનવું જોઈએ! હંડી પડ! અને ધીરજ સાથ એપર વિચાર કર, એ માટે આકેજતમા કહિશી તું પરતાશ નહીં”

“જરાબર છે. તને જે પાપમાલીએ ધુગાડીશ તો તમામ ઓરતની આંખોમાં નિચી પડીશ જ્યારે તે શું મહને પરજીવાને વચન આપી માહરી આજ-રૂનો ભોગ લીધો તે સારું તું શું તારી મરત ટોળીમાં વ્યથાતો લેખાશે કે? એ નાતરસ વર! માહરં જીરવું તે હવે શા ખપવું? તે ને એક ભુત કરી હોય તો નહીં માહ યજ્ઞ શકે તે ભુતવું પરીજામ તાહરે તાહરી બને આંખો સહીત જોવું પડશે! કામવું ઘર લાંચરી વખતે તાહરી ઉપરનું જાપડું ધસી પડી કચડાઈ મરશે તેનો તાહરે પહેલાં ખ્યાલ કરવો હશે.”

“એમજ જો છે તો મહને માર! હા! માહરે જીવ લે? હું એ માટે તને કદુલા દઈશ નહિ!” તુરત તે ચુકચુ પર પડતાં કરગરી બોલ્યો.

“તને મારવાથી માહરા કિનાનો આતલ કેમ ઓળખાશે? નહિ! નહિ! એક લાચાર બેચાર ઓરતની પાક દામન પર ઠગાઈથી દાઢ લગાડી ખસી જનારે તો ધણી મોહરી સળ ખમવી જોઈએ છે! તને મારી હું નાહક તારી પરજીવર અને ભુતકાં આજકાલો આપ

શા માટે માહરે સર ખેંચી લું? બસ? તું મુગો મુગો બોલા કર! એ પળનો તમાસો તને નહિતો આખો ધરતીને એક નેક દાખલો બેસાડશે, અને તે જાણશે કે હમારી આજર કાંઈ ગટરમાં ફેંકી દેવા જેવી હોતી નથી!—પરતાખ! જલદી આવ! આજણ તરફ ફરી તાજા ફેડતા પોતાના માથુસને હાંકે મારી.

પરતાખ નામનો એક વિચ્છાસુ નોકર તુરત પહેલાંથી પોતાને મલેલા હુકમ મુજબ એક નોકર લાલા સહિત ત્યાં દાખલ થયો જ્યારે તે શુરવીર કહેવાનો યુવાન હજેસ્ત અને કચ્ચાત સહિત નિચી મુડીએ ધુજતો ઉભો હતો. એક પ્રજ વધુ!

“અય બદખખત યુવાન! નિચે શું જોય છે? ઉપર નેગાહ કર અને તાહરાં નહેસ્ત કરમના ફજ આજે કેવાં થયાં છે તે જો!”

તે બેઅદમ અને અદના નોકરના આવાં કલામથી તે યુવાનનું લોહિ ઉછડી આધું, તુરત તેને કેસરી કિલવવા આગળ વધ્યો—પણ જો! તે અજમ હદ મુધી ચોંટી પાછળ હતી ગયો, કારણ તેજ કનોકત વખત છાપથી લુસી ત્યાં ધસી આવી અને સહેજ પણ વિચાર કરવાને તે યુવાનને વખન ન આપનાં તે વ્હાલાં ભુતકાંને ઉપર ઉઠાવ્યું જેણે તે નીરંજ પરતાખે પોતાના લાલા પર કિંદી લઇ પાછળ હતેલાં બાપ ભણી ખાતી ખોલ્યું ફેંક્યું—તે નીરંજ આગકે બાલાની નોકર પર પડતાજ દિલ ફાડી નાખે તેની એક કિની ચિચ્ચારી સાથ પોતાનો પ્રાણ છોડી દિધો.

હજી તો તે પોતાનાં વ્હાલાં ભુતકાંને પોતાના પાંસભા ચાંપે તે અગાઉ તે ભુતકાંની માતા રડતી ચરામ સહિત ધસી આવી અને કકળાત કરી બેઠો.

“મહને બેવડા યજ્ઞ એક નહેસ્ત મહંના પાસામાં કચ્ચાની મકસહે માહરં ઘર છોડી જરાની સળ તાહરા વ્હાલા રાધુએ આ આપીશ!” તે કમ-કમાત વચ્ચે બદખખ્યો.

“નહિ! નહિ! મહનેતો ખજર આપવામા આવીશ કે એ નહેસ્ત કામ તારું છે!” વિકરાલ વાધન સમલે અડગડી.

“આ તું આંધલી ઓરત તું જે મહેને ચાહેછ
તો કાંઈ ખરો મદં નથી તેતો મદંના લેખાસમા સંતા-
યલી એક બહુગરણી છે!”

“હું નહિ માતું!” આટલું બોલતાં તે રાહુ ઉભો
હતો તે તરફ ફરી તો તેની અતીથિત અન્યથા વચ્ચે
તેજ રાધુને પોતાનો મરદાઇ લેખાસ કાઢી ઓરતના
લેખાસમા ગોથા સજ થઇ ઉભેલી બેઠ ફાટીજ ગઇ.

“જેક! આ બધાનો શો ભેદ? આ ખુદા મહેને
બચાવ! જે જેક મહેને અહીંથી લઇ જા!” આટલા
બોલો સહિત તે ચાલુ પર પડી પથુ તે લલા યુવાને
તુરત હાથે પકડી ઉઠાવી પોતાને ગળે વસાવાવી.

“દોરીસ! માહરાં સુખમાં ખલસ નાખનાર આ
નાગણુ, તાહરા જેકમા હવે એવી તાકાત નથી કે જે
તને જ્યાંથી શકે! કરી લે બંદગી તને ખુદાને ધર
જવું છે!” પુર બંદગી વચ્ચે તે ઓરત બખાળી.

“માહરે કણુલ છે! માહરા ધણીની અગાઉ
જે તું મહેને મારવા ગયો છે તો હું માહરો ભોગ
આપું છું! તું કોણ છે એ હવે હું જણી શકું છું,
કરણુ માહરા ધણીએ તને અનેકવાર યાદ કરેલી મહેને
યાદ છે! હું માહરો પ્રાણુ માહરા ધણીના એક કસુર
ખાટે માહરો ભોગ હું આપું છું!”

તે ફગળાયલી અકરાયલી ઓરત તુરત તે નીદંધ
જોહાક સામે હજી તો જમ પુગે તે આગમજ તેજ
સામે આવી અને તિણા ખજર વરી તેણીને નિચે
તરપરી માછલી સમ તરખર કરતી છોડી મેલી!

“આહ! ઓરત! ઓરત! કસાઇ જેવો આટકી
પંથુ પોતાની ફરજયાત નોકરી તરીકે મેંડાં રહેસો
નાખવું ખાટે સહેજ આનાકાની કરી કાપતો હશે-
પણુ તું! આહ! જુહાક તું કેટલી સખ્ત હૈયાની હોવી
જોઇએ કે આવી નીદંધ કાપાકાપી ચલાવી શકીય!”

આજે કોઈકે કહ્યું જેકનો નીમકહલાલ નોકર
હરીલાલ ગળાડ કરતો ચડી ગયો! અને ત્યાં રમાઇ

રહેલી. રમત તરફ નિગાહ કરી હૃદયી છયાદ
તે કમકચો!

“હરીલાલ! હરીલાલ! આ ઓરતે મહેને પાપ
માલ કરી મેલ્યોછ, માહરો તને છેલ્લો હુકમ છે કે
એ નાખાક ઓરતને ધનસાકની દેવડીએ પુગાડે!”

હરીલાલ તો રાધુના ધરમા એક ઓરતને પોતાના
નોકરોને હુકમે આપતાં બેઠ હેરત સાથ કંઈ થઇ
ગયો!

“હરીલાલ! તાહરે માહરી ગમખાર કયા
જાણવી જોઇએ!

માહરા રમજમાં છે કે તારો શેક હવે દીવાનો
થઇ જશે અને તેમ થતાં આજે બનેલા બનાવો સદા
ખાટે અંધારા રહેવા પામશે-જો સાંભળ” આટલું
બોલતાં તે ઓરતે પોતાની આખી કથા તેણે કહી
સંભળાવી.

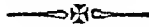
“તમારી કથા ધણી ગમતાક છે છતાં તમને
હું જતાં મેળનાર નથી. તમે માહરાં ને સરકારનાં
કેડી છે!” હરીલાલ આગળ વધી બોલ્યો-પણુ તે
તેણીને જીવતી પકડી રાક્યો નહી.

હરીલાલને આગળ આવતો બેઠ ધણી ચતુર્થ
સાથ પોતાની કમ્મરમાં છુપાવેલું ખજર બેચી કાઢી
છાટીમાં આરખાર ભોંટી દીધું-અને હસ્તા સુખડા
સહીત પોતાનો હીસાજ ચુકાવવા બારેકતાળાની દર-
બારમાં ચાલતી થઇ.

લુસીના કહેવા મુજબ કમનરીય જેક હેરીસન
ખરેખર દીવાનો બની ગયો અને અન્યથ હદ સુધીનાં
હસ્તાને રડવા સાથ આસેપાસેના લોકમા એકે આપદ
જેવો પુરવાર થવાથી તેને દીવાનશાળામાં પુરવામાં
આવ્યો. જાંદગીની આખેરી સુધી હરીલાલ પોતાના
શેકને ખત સાથ વળગી રહ્યો હતો. અને જેઓ
તે કમનરીય યુવાનની કથા જાણવા માંગતાં તેઓને
તે દુષ્પ્રત્યક કથા દુખી દીક્રે કહી સંભલાવતો હતો.

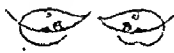
પ્રભાતનો પ્રકાશ.

આ દુનિયામાં આસોઆસનો એક મહાન કાયદો આવી રહ્યો છે જેને ઇંગ્લેન્ડમાં Inhaling and Exhalingના નામે ઓળખવામાં આવે છે. સાધારણ રીતે માનવામાં આવે છે કે આપણે માત્ર નાક વાટે રાત દીન દમ શ્વાસ લઈએ છીએ અને બાહર કઢાડીએ છીએ પણ ખરી હકીકતમાં તો નાક ઉપરાંત આપણી આમડીના કંઈ હબરો છીદ્ર મારફતેથી આપણે બેલાનપણે શ્વાસ ખેંચીએ છીએ અને તેજ રસ્તે રાત દીન તે બાહર કઢાડીએ છીએ. આ આસોઆસની નીચે તર આવી રહેલી કુદરતી ક્રીયાની ઉપર મનુષ્યની તંદરોસ્તીનો તમામ આધાર છે. પણ શું એ આસોઆસની ક્રીયા માત્ર મનુષ્યોમાં જ છે? અને તે શું માત્ર “દમ”ના “ધમન” ચાલવામાં જ સમાઈ છે? નહીં! જરા ઉંડી દાનાઈથી આપણે દરીયાઈ કરીશું તો આપણને માલમ પડશે કે એ મહાન કાર્યની ઉપર આપણી જીંદગીનો તમામ આધાર લટક્યો છે એટલું જ નહીં પણ કુદરતની તમામે તમામ પેદાવશ આસોઆસની ખરી ને ખુદાઈ ક્રીયા વગર પોતાની વૃધ્ધી સાચવી કે સંભળી શકતી નથી. માત્ર દરરોજ આપણને દમ વાટે કે આમડના છીદ્ર વાટે એજીબી હવાજ શરીરમાં દાખલ કરીને બેસી રહેવું નથી. પરંતુ પ્રેમ, કહાપણ, અને બીજા મહાત્મી ટોસમના સદગુણોનો આપણી આપણા જીવે દરરોજ ઉતારવાનો છે અને ઉત્સાહ-ઉત્ક્ર-મયા અને મોદ્યતના પવિત્ર પ્રવાહ દરરોજ નીચે નર બાહર પાડી આપણી અને આપણા આકાષાસવાંગોઓની જીંદગીને ખુદાશી લવેલી અને ખુબસુરત કરવાની છે.

રથુગ શરીરનો જે કાયદો તે ગોયા મીનાઈ મન નેથી લાગુ પડે છે માત્ર બાહરની શૈલ્યામાં જ કે બાહરનાજ

ચલકાતમાં કંઈ જીંદગીની મોતેખરી કે મરતબો સમાયે નથી પરંતુ આપણી જીંદગીને સદગુણોના અને સમ્ય-તાના સંગારથી સ્વચ્છને શાદમાન કરવાની જરૂર નથી. હવે એ કામ કરવાને માટે કંઈ એકાંત વાસની જરૂર નથી. પહાડની ટોચ કે જંગલના ખુનાને શોધી કઢાડી ત્યાં સદગુણો ખીલવવામાં કંઈ બહાદુરી નથી. ખરી રીતે સહિને રોશન થવું જોઈએ કે ખુદાતાલાએ આપણને જ્યાંથી અને જેથી સંજોગ કે રથીતી વચ્ચે જન્મ આપ્યો છે તેજ ખરેખરે સ્તુતીપાત્ર છે અને ત્યાંજ રહી જીંદગીની મહાન લડતમાં લડી સંપૂર્ણ રીતે સુંદર થવામાં જીંદગીની નેમ બર આવે છે. કેટલાકે જીંદગીનીથી કંટાળી જાય છે, કેટલાકે જીંદગીનીમાં કોઈ જાતનો કરાર લાગતો નથી, પોતાની હાલની હાલતથી તેઓ સંતોષ પામતા નથી. સમતોલ-પણામાં રહેવું એ કુદરતી કાયદો છે; આપણે પાછો “દમ”નોજ દાખલો લઈશું; જોઈએ તે કરતાં વધુ હવા આપણા “દમ”માં આપણે લઈ શકતા નથી કે જોઈએ તેથી ઓછી હવા આપણા “દમ” વાટે આપણે બાહર કઢાડી શકતા નથી, સમેતોલપણામાં આપણે જીવીએ છીએ. તેજ પ્રમાણે સદગુણોના સમતોલપણામાં કે મન-શાંતિ મીનાઈ મીજનમાં આપણને હર હંમેશ જીવવાનું છે. અદેખાઈ, મમરૂરી કે ધીમારે કોઈનાથી હદયને સુખી કે ખુશાન રાખવું નથી. ગરીબાઈ એ કાંઈ પાપ નથી. એ સમજી આપણે જાણીએ છીએ પણ તે ખરી હકીકતમાં આપણે સમજીએ છીએ કે? જો એ વાત સમજતા હોઈએ તો પછી જોઈએ શું! શ્વાસના સમતોલપણામાં જીવવા સકે કોઈ માંગે છે-સદગુણોના સંગારમાં કોણ જીવશે?

over raiding of ugly passion in the heart to conquer thy decrepit Reason. Shall not he think evil of thee? Surely, if not his heart will mysteriously curse thee. Thou shalt merit scowl for scowl as thou wilt Love for Love. Man is weak, frail mortall! What can'st thou do to fight revenge for revenge and hatred for hatred. God shall avenge the crime for God is Omnipotent.

Do thy best in all the actions that tend to benefit thy self and exalt the trend of thy environments. Do all thou can'st to be of use to mankind. Keep God in sight and the high Vocation of Duty and all actions impossible though they seem, shall fall within thy grip.

Impossibility existeth not. For him who is manly in thought and deed nothing is but what can be achieved.

When any peril comes over thee, remember! it is the transient cloud of destiny over ruling thee. Suffer and hear with patience all its troubles. The tempest will pass away as the fleeting Time and Tranquility shall succeed. Sufferance and forbearance ought to be the badge of humanity. Sufferance leads to universal Victory in the end. Triumph is meant for him who suffers with patience when troubles turn up. Patience is the goal to Glory. Patience is bitter but its fruits are sweet.

Why! Time is changeful as is the World. Art thou suffering to-day? Tomorrow the Sun of Happiness shall wake thee up. Be not melancholy nor gloomy for that is the sign of weakness in thee, and human infirmity, lack of power to suffer the torments of the ideal world. God likes thee,

not if thou lettest sorrow overcome thee for a bit of misery befalling thee.

Fall to the ground the Devil of Temptations and trample him under the curbing sovereignty of Virtue and no particle of an unclean thought shall be able to make an encroachment upon thee. This shall give thee no Sorrow.

Unveil not the Secrecy of thy heart to any one for as soon as it is unveiled the glimpses of its light are caught by the world-folk among whom it becometh current and the Secret becometh open unto all.

Tell thy secret to any faithful friend and honest relation of thine own whom you do not doubt. "Please speak this to none." Senseless fool thou! Thou hast no reason. Weigh a man ere thou givest him thy heart. Put no faith at once in one who professeth love towards thee. Why! that may be a hypocrite. Doubt, honestly doubt, the character of men that speak good of thee, and show friendliness. Try them. If they stand thy test put faith in them. Ere that to do so is dangerous.

In weighing be thou not suspected nor give any reason for suspecting thee-men love not those that suspect others.

Speakest thou ill of others! Oh! thou Scandal-monger. The Viper of poison shall eat away thy tongue. Revenge shall gnaw away thy heart. Thou whilest away thy time in vain in minding others' business and having no look-out for thine own. Destiny shall cudgel out thy brain.

Despair not if thou failest in any of thy vital tasks for that shall crumble down, thy

power of resolution. Who knoweth the depression may lead to a higher level! Despair is a sign of weakness and infirmity of purpose. Despair, think not, is a cankerer of life and that it bringeth misery. There are men whose whole periods of life are past away in despair and in not attaining to their purpose of life.

Hope beyond the bounds of Hope for a great piece of human happiness lieth therein. Hope till the end of thy life. Hope only perishes with the life above.

Be not discontented with thy lot. Discontent breedeth jealousy which in its stead leads on to self-ruin. Be discontent in the lofty and spiritual sense of the word, but not in its corrupt and physical. Think not that when thou hast attained to the great object of thy life thy will is satisfied, and object accomplished. Get onward! Higher duties await thee. Greater things thou hast still to do. Be not satisfied with what thou hast done. Deed never reaches its limit but with the end of life.

When thou art needy think of those that are more in need than thee. When art successful in life think of the more successful. Example shall teach thee to be what thou wishest to be. Example joined with experience is a greater teacher of life than

anything. Keep no limit fixed to thy deeds. As time progresses, progress thou too, on the path of action.

Seek not peace nor happiness nor rest on earth but seek them in Heaven. Futile are the businesses of Earth. Ever-living are those deposited in Heaven.

Know that the whole Creation moveth according to the bidding of the Law of God. The Order that pervades in the whole Universe and in the Life of Man is according to the Law of God. Man hath no power to alter even an atom of it, for he is but an atom of the Law-abiding Universe. All things that proceed from thee by the Law of Karma are in accordance with this Ordained Law whose active influence is every where and on everybody, man, beast and plant.

This Law hath much to do with what is called Destiny or Fate. Hence all thy Karma is worthy of thy Fate. Thy good deeds are so, because of thy fate moulded in previous life upon the basis of God by the purity of thy actions; and so, also for evil deed. Mark well this Truth and live accordingly.

Heaven's peace on earth! Gods' blessings on all!!

પ્રભાતનું પંચાંગ.

એપ્રિલ ૧૯૧૫.

રવિ.	સોમ.	મંગળ.	બુધ.	ગુરુ.	શુક્ર.	શનિ.
૪ અરસીસંગ.	૭૬. બેંક ૫ બંધ. આસતાદ.	૬ આસમાન.	૭ જમીઆદ.	૮ મારેસ પંદ.	૯ અનેરાન.	૧૦ અગુરમજદ. માદ આવાં.
૧૧ બેદમન.	૧૨ અરદીબહેસ્ત.	૧૩ શહેરવર.	૧૪ અસપનદાદ.	૧૫ ખુરદાદ.	૧૬ અમરદાદ.	૧૭ દેપાદર.
૧૮ આદર.	૧૯ જશન. આવાં.	૨૦ ખોરશેદ.	૨૧ મોહર.	૨૨ તીર.	૨૩ ગોશ.	૨૪ દેપમેહર.
૨૫ મેહર.	૨૬ સરોશ.	૨૭ રસતે.	૨૮ ફરવરદીન.	૨૯ બેદશંમ.	૩૦ રામ.	

પુસ્તક: ૨ ભુ.

મે ૧૯૧૫.

અંક: ૯ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાવું.	વિષય.	પાવું.
વખાલુ તે સાહેબની (કવિતા) ...	૪૪૭	સરદી ...	૪૭૫
પ્રભુત્વનો પ્રકાશ... ..	૪૪૮	એક સલાહની કીમત કેટલી ...	૪૭૭
દુરળીનમાંથી બહાર	૪૪૯	એ ફાલકન (ચાલુ વર્તા) ...	૪૭૮
૨૪ તે અઠ (કવિતા)	૪૫૧	આનુષંગિકો ખાતે	૪૮૬
તાબેતારી	૪૫૨	ખાનગરને જાણુ	૪૮૮
સરખતની સાંકળ (ચાલુ વર્તા) ...	૪૫૩	મોતીની માળા	૪૮૯
ખિલારનો ભુય (ચાલુ વર્તા) ...	૪૬૩	માલુસો ૫૨ પ્રથમ ધવલી લક્ષ્મી ...	૪૯૪
લખનની મોતેબરી	૪૬૯	પ્રજાતનો રે.પદ... ..	૪૯૫
ખદમાસે ખરબેર (દુર્મી વર્તા) ...	૪૭૨	The Throbs ..	૪૭૬
સળી કે ભુ	૪૭૪	પ્રથમ નવું પંચાયત	૪૯૮

વાર્ષિક લેવાગમ રૂ. ૩૦ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૩૦ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરબોરની કુલ

નાલેકો "પ્રજાત," કાન્યા રેલ, કાલકાલેની રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

હંદગીમાં જીવવાની કળા! આ દુકો પશુ અર્થસુચક વાક્ય ઉપર વાંચક તું જે વાર વિચાર કરશે? હંદગીમાં જીવવાની કળા? આ બોદણી ને પોદની પ્રિય ઉપર જે તરેલ્યાર કી પ્રમતા માનવીઓ વસે છે, તેમાંથી હંદગાનીના રંગ-રંગ અજન્મ પ્રકારે પ્રકાશના કે ધંકાતા આપણને માત્રમ પડે છે. માનવી જનને ખુદાતાલા કે કુદરત તરફથી અક્ષતું જોર જે મધ્યુ છે તેની ઉપરજ હંદગાનીમાં જીવવાનો સવલો આધાર આવીને અટક્યો છે પણ એકીન વગર રની અક્ષતમંદી શું કામની? જીવરની નેક ખસડત-ખાસીયન ખવાસ વગરની મનની હોશીઆરી શું ખપની કે ખુશીની! અને દષ્ટાંજ હંદગાનીની ખુશમુરતી જાહેર થાય છે. મનની હોશીઆરી કરતાં જીવરની જવાબદારી વધારે જોખમદાર છે. મગમની મગસુતા-ધના કરતાં હાંપની નર્મતા વધારે પક્ષદ કરવા ભેગ છે. અને જતાં દુનિયાના ધંગ કંઈ ન્યાય છે. કોષને તે ખ્યાર છે કોષને તે અકારા છે. હંદગાનીની જે બોદણી નહી વધી રહી છે તેની જાને આજુની ખીન ગોષા કમના કાંતાઓથી યુગચાઇ ગઈ છે. હંદગાનીની તે નદીના પાણી કાંઈ તલનજ રજા છે રાંત માત્રમ પડતાં નથી. તને રોદ કેટલો જોરાવર છે, અને તેમાં દરેક જણા દરેક રીતે માત્ર ધસડાયાજ કરે તો પછી એવા ધસડામાજ હંદગાની ઉપર નહી સમજ રાકાય એવો બોલો પડે અને પરીણામમાં પોતાની હંદગીને વધારે શોભાપમાન, ખુશમુરત કે ખુશીવંતી જનાવવાનું કાંઈ વ્યય જાય.

આપણું એક વેદનજ દાખલો લઇયો. જેમ કે એક આસામીને હાય અથવા ખપનો રોગ લાગુ પડ્યો હોય તેવું હાંપ ગોષા રાતને દહાડો પકાતુ અને કોતરોતું જન્ય તેમ કોષના દીનમાં દુઃખ કે દઝગીરીએ મજસુન વાસો કીધો હોય તો તે તેવું મન અક્ષતમ કરે અને તેવું જીવર બધું કોતરાઇ કોતરાઇ જાય. પરી-ણામમાં તે આસામી દુઃખીને ગમખીન યથ પડે, પણ દવે ધારો કે ખપના રોગથી પીડાતો પેલો આસામી રોદરની ગીચ વસતીથી દુર યથ કોષ રાંત પડાશે વાસાં એકાંત મુકામ ઉપર જઇને વાસો કરે અને ત્યાંની મુશી ને સુંદર આથો દવાનો લાભ લે તો પરી-ણામમાં તેવું દુઃખ એણું યતું યતું નાશુદ થાય અને ચરીરને આરમ થાય તેજ પ્રમાણે જેઓ હંદગીમાં દુઃખ કે દઝગીરીથી કંદાલી ગયાં હોય તેઓ જો પોતાની આસપાસ ખુદ કે કુદરતની રજાપાતમાં સરે સારજન લેય અને ખુદાના કાપડમાં સંપૂર્ણ વિધાસ

રાખવાની કળા હાય આવે તો પછી દુઃખ અને દઝ-ગીરીના ચિન્હોથી તે નીરાજો થાય અને પોતાની અંદરથી દુઃખ કે દઝગીરી આકૃત કે ચિંતાના ભષ-ભીત ખીઆંચો નાશુદ કરી ખુદાળી, સુખ અને સુંદરતાના કીરણો પોતાની આસપાસ ફેંકવા કે ફેંકા-વવાને તે સામર્થ્યવાન થાય. એ કળા આપણે હાય આવવીજ જોએ. દુઃખ, દુઃખને દુઃખના પોદારથી દુનિયા ગોષા દીવાની બની ગઇ છે. સુખ સુખને સુખના સખુનોથીજ હવે દુનિયાની દાદ લેતી જોડયે છે. અજમાત સુખ અને દુઃખ, દઝગીરી કે ખુદાલીની વચ્ચે માનવીને દરદમ જીવવાનું છે. એ એક ખીન વગડતું જીવેશુંખી ફેંકત છે, અને આવી જાતની સામ સામા પ્રકારની લાગણીઓ વચ્ચેની નીરંતર લલિતમાંજ હંદગીની જીવ આવીને ખપી છે. મનુ-ખ સીચો કુદરતમાં દેખાતી કોષની પેદાવણ હંદગાનીમાં જીવવાની કળા ધરાવવાને સામર્થ્યવાન નથી, ખરી દઝ-કતમાં અજમાતાં કુદરતની બધી પેદાવણો પોતાની મુકર કીધેલી દઝમાં પોતાની હંદગાનીને જાનગણો યુગરે છે. માણસની પેદાવણજ એવી છે કે જેની હંદગાની વૃદ્ધિનો તમામ આધાર તેના પોતાનેજ થર રહેલો છે. અને હાજ હંદગાનીમાં જીવવાની કળા હાય ધરાવતી જરૂર છે. "હંદગી" એ એક એવો બોદણો શબ્દ છે અને વળી તેમાં "જીવવાની કળા" એ એટલી બધી તો જીવંતી જાગતી ગોષા કીધી છે કે ખરી શીતમુશીમાં જેની કંઈ સરખાવખી નથી કે જેનો કશો અંતખી નથી. "જીવવું" એ તો સહિ કોષની સરખતે સચવાયુ છે પણ કાંપ જીવવું અને કેમ જીવવું એજ મહામારત સવાલો યથ પડે છે. એ સવાલોના જવાબો આપવા કંઈ સેહડું કામ નથી. એ સવાલોના જવાબો આપવા તે ગોષા હંદગી ભરતી મંજરતી રંગ એવવા કે એવવા ખરોજર છે. "લજા યતું" અને લજું કરવું" એજ માનવીની હંદગાનીની ચારી છે; પણ જુદાં જુદાં આસામીઓ તેજ ચારીનો જુદો જુદો રીતે ઉપોગ કરે છે. એકને માટે જે ચીજ સારી તે ખીનને ભારી યથ પડે છે અને જે ચીજ એકને માટે અકારી તે ખીનને ખારી યથ પડે છે. તે સવળી જુદાઇ વચ્ચે સમનોત્તપણું સાચી હંદગીની પ્રસાતને પ્રકાશીત કરતી એમાજ અદમાનો આનંદ છે. એમાજ મિનોષ જોજ છે. એમાજ હંદગાની ખરી ખુશી અને ખુશમુરતી છે. તમારામાં જો તેની કંઈ ખુશી કે ખુશમુરતી હોય તો તેમાં વધારો કરી દર દીન તેને ખીજવવામાં એ વ્હાવા વાંચકો પ્રમાતના પ્રકાશનો ઉપોગ કરશો!

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

નામદાર શ્રીડીસ સર-

લડતાં લશ્કરમાં કારની આબકારી નીતી કેવ
દારને ઉપયોગ. પ્રકારની છે તે તકરાર બાબુએ
મુદ્રી-ગીધા મહીતામાં આપણા
ભલા પાટલાહ નામવર રાજા છયોજનો દીલાવર દાખલો
“દાર”ના સંબંધમાં જાહેરમાં આવ્યો છે તે પરખરો
વખાણવા લાપકળ છે. હમના જે. કમનસીબ સંજોગો
વચ્ચે યુરોપની ભુમી ઉપર ભયંકર લડાઈ ચાલી રહી છે
તેમાં ભાગ લેતા સીપાહોમાંથી દારની બદી દુર યાપ
તેના સંબંધમાં છુદા છુદા રાજ્યો ધણી તરેહની
યોજના રચે છે. અને “રસીયન” લશ્કરમાંથી દારનો
ઉપયોગ-નાશુદ કરવાનું ફરમાન જાહેરમાં. પણ આવ્યું
છે. આપણા શ્રીડીસ લશ્કરને નામદાર હોડ કીચનરે
ધણીજ કીમતી સલાહ આપી છે કે દારથી નીરાળા
રેહવું; પણ સઉથી વધારે સરસ તો કીંગ છયોજ
પોતેજ દાખલો ખેસાડયો છે કે પોતાના ધરમા તેમજ
બાહેર દારનો ઝાઝો ઉપયોગ કરવો નહીં અને એ
દાખલો લઇ લશ્કરમાંથી દારની બદી જો દુર યાપ
તો તે કામમાં રહાય થવાની પોતાની મરજ
જાહેર કીધી છે.

દારની બદી ઉપર વિચેચન કરવાની કંઈજી
જરૂર નથી. એ જીવલેન ઝેરરથી કેવી ખાના ખરાબી
યાપ છે તેની ઉપર કંઈજી સરેહની જરૂર નથી. એ
દારની બદીથી લશ્કરમાં કેવી બીમારી પેદા યાપ છે
અને લશ્કરનો સામન્ય બાધો કેવો નમજો પડી જાય
છે તે સઘળું ધ્યાનમાં લઇને નામદાર છયોજને જે
ફરમાન બાહેર પાડ્યું છે તેની ઉપર વેદવાહ અમંથ
યાપ તો કેવું સાઈ!

જરથોસ્તી તોલાની જીજ્ઞાસો

અધોરનાન આધાર તેના ધર્મ-શુદ્ધિઓની ઉપર
મંડળ. છે અને તેઓની બેહતરીનો સવાલ

પારસી કામમાં એટલી બધી વાર
ચરચાઈને ચવાઈ ગયો છે કે હવે તો કંઈ વેદવાહ
ઉપાયો થોજ આ ગરીબ બીચારા હીનાતા અજ્ઞતાતા
“અધારઓ”ની દાલત તમામ રીતે સુધારવા સમા-
રવાનો મુરોલ સવાલનો જેમ અને તેમ જરૂરી નીવડે
લાવવાની જરૂર છે. અને અમે જાણીને ખુશી
છીએ કે ગયા એપ્રિલ માસમાં એક નવા મંડળની
સરચાત થઇ છે જેને “અધોરનાન મંડળ”નું કુંકું
પણ ભપકાભર્યું નામ આપવામાં આવ્યું છે. જેટલું
નામ ભપકાભર્યું છે તેટલું તેનું કામગીરી ધરખમ યાપ
એવી અમારી ઉમેદ છે તે પાર પડશે? કે રખેને
જેટલું તેનું કુંકું નામ છે તેટલી કુંકી હાથપાનીમાં તે
ખતમ થશે! છુદા કરેને હવે કંઈ જરથોસ્તી કામમાં
સંપ રાજ્ય કરે અને ધારેલાં મુસતકીમ કામે કામની
ઉત્તીતે માટે પાર પડે. “અધાર”નો દરજ્જો
કેટલો ગેરો છે-ધર્મશુદ્ધિની પદવી કેટલી છુદા છે
અને દસલુરનો ઓધો કેટલો મોતેવર છે તે આપણે
સર્વ જાણીએ છીએ. તે આપણે “જાણીએ છીએ.”
પણ “પાલીએ છીએ” કે? આજ કાલ મરીયને.
અમન અધારઓ બીચારા અજ્ઞાનપણાના અધિકારમાં
કેવાં ગોથાં ખાપ છે, આજે મોખેદોની મરવન રાખ-
નારા બેહતરીનો ક્યાં છે?

દસલુરનો દરજ્જો સાચવનારા દીનદારો આજે
ક્યાં છે? સઉ હીકા હીક છે.

બેહદીનો અને મોબેદીની જોડીથી પારસી બચ્ચોરતી કેમ તકી રહી છે અને રહેશે.

બંનેને એક બીજા ઉપર આધાર અને આસરો છે પણ કેટલો કમનસીબીભર્યો આ સવાલ છે કે મોબેદ પોતાની અલન અને ગરીબ હાલતમાં બેહદી-નોથી લીનાય છે અને બેહદીનો શીખેલા પમેલા અને સામ્યા ધાર્મિક ધર્મગ્રસ્તોની રાહબરી વગર રાતને દહાડો કેવા તવલે છે અને હેરાન હેરાન થાય છે. તમે જાણો છો કે ખુદ “મોબેદી તોળા”માં કેવી અને કેટલી મતફેરીઓ આજેની ૨૦ મી સદીના કેલવાપલા જમાનામાં મોલુદ છે.

ભગીયાઓ અને કકરીયાઓ અને મીનોબેદર હોમશનાઓ અને ફલાના મીનાઓ વચ્ચે “હક”ની લડત અને કાંઈ કાંઈની મમતભરી મતફેરી અફસોસ કે આજેની મોલુદ છે. “અયોરનાન મંડળ” શું જી બતાવે છે તેજ હવે જોવાનું રહ્યું છે.

એકાદશ મહીનામાં અત્રે બે

“શુક લાઇફ મંડળોની સ્થાપના થઇ. એક તો લીગ.” ઉપર કહેલું “અયોરનાન મંડળ”

અને બીજું તો આપણા શહેરના કેટલા ઉમંગી પારસીઓની બાહેધરી હેઠળ જન્મ પામેલું એક નવું મંડળ નામે “શુક લાઇફ લીગ.” નામના ત્રણે અક્ષરો ઇંગ્લેઝ? પણ તેના દેશી કામ દારો “ઇંગ્લેઝ”જ કામ કરી બતાવશે કે?

આં પુરવંકી ઉપર બધીતા શહેરોમાં ધણા ધણાથી ઉભરક જતા મંડળો છે તેમાં વળા એકનો નવો વધારો! આપણે તેઓના કાર્યને પ્રવેદ ઇચ્છીશું અને જોઈએ “એક લાઇફ લીડ” કરતા હોય તેઓને “શુક લાઇફ લીગ”નો હવાલો સોંપીશું કે દુનિયામાં આજના ધી, ખરી અને પ્રુબીવતી ભાષાઓની વધારો થાય અને પોતાની મમત અને મતફેરીમાં લોકો છંદ-મો ગુનરે છે તેમાં કંઈ ઘટાડો થાય. “શુક લાઇફ લીગ”ની નેમો તો ધણીજ બધી ને સારી છે

પણ તેને પાલનારાઓ અને પ્રગટ કરનારાઓ ને દર-રોજ જેટલા “બોલે” ભલા છે તેટલા વરતણ કે “ભલા” થાય તો પછી આ દુનિયા બે “દોજખતુ ધામ” કહેવાય છે તે “બેહસ્તના બાગ”માં બદલાઈ જાય.

“શુક લાઇફ લીગ”ની નેમો અને મકસદો અને તેના સ્થાપકોના અને કરતા કારવતાઓના નામો અમોએ બધે વાર વાંચ્યાં છે અને અમો ને જુલતા નહી હોઇપે તો જગ જાહેર થીઓસોફીકલ સોસાયટીની નેમોના આધારજ અને થીઓસોફીના સુંદર સાહીત્યમાં શીખવવામાં આવેલી છંદગી મુધારવાની રીતીઓજ આ ભલા ભાષાઓએ અખતાર કાઢી છે. એના સ્થાપકોના મુબારક નામોમાં થીઓસોફીકલ સોસાયટીના એક વેળાના કે હાલના સઘળા સભાસરોજ આપણને જણાઇ આવે છે. અને જાહેર પ્રજા આગલ આ વાત છુપાવવાની જરૂર નથી કે આ સઘળા ભલા અને નેક નીસાતાના સાહેબો પોતાનીજ હકુમત થીઓસોફીકલ સોસાયટીની અત્રેની ચાખા “બેલવાડ સડી લોજ”માં કમનસીબે મુકરર કરી શક્યા નહી અને થોડા મહીનાની વાત ઉપર તેની એક સામન્ય સભા છેડીને બાહેર ચાલી ગયા પછી થીઓસોફીનાજ જોર અને જેદનથી આ નવું મંડળ સ્થાપ્યું છે તો તેઓ સઘળાને આપણે મુબારકબાદી આપીશું અને એટલુંજ ઇચ્છીશું કે એ “શુક લાઇફ લીગ” ખરે-ખરીજ “શુક” નીવડે. આ પૃથ્વીના પડા ઉપર ફગવણીના કેટલો અધો પ્રચાર થવા છતાં સામન્ય આમ લોકમાં હજી ધણા પ્રકારનું અજ્ઞાનપણું જાયજ છે જેના પરીણામમાં ભલી છંદગી કેમ ગુનરવી તેના સામન્ય બ્યાનથી તેઓ હજી બેનસીજ છે તેવાઓની આગલ “શુક લાઇફ લીગ”ના “લીડરો” કંઈ પોતાનું પાણી અજમાવી બતાવશે તો અમો ધાર્યે છીએ કે તેઓ કંઈ ઉપયોગી કામ કાઢેલું કેદવારો બાકી કેમ વાપલા સખસો આગલજ ફગવણીની વાતો કરવી અને જેઓ પોતાનું ચારીત્ર ચણી શકવાને માટે બીજા મંડળોને આભારી છે તેઓની આગલ ચારીત્ર મુધાર-

વાની વાતો કરવી તે ભરેલા કુવામાં પાણી ભરા જેવું છે. કળવણી છતાં આજે હંદારની પુંઘમાં આપણી આસપાસ કેટલી ખાનાખરાબી, બદબોધ નીંદા ને નાણેસી ચાલી રહી છે. કેદવાતા ઝોમત વર્ગનો સહેલો સંસાર આજે કેવી દુલકી પંક્તી ઉપર ઉતરી પડ્યો છે. પોશાકના ખેંચાનકારક તત્ત્વ હેઠળ અનીતી અને એમદલાગપણ કેવું થેર ઘાલી બેઠું છે તે વિગેરે બાબતોની ઉપર જ્યારે આપણે મનન કરવા બેસીએ છીએ ત્યારે આપણે હૃદયે અફસોસજન છુટે છે અને ઉમેદનો એક ઉદ્યાર એવો બાહેર પડે છે કે “ભત્રી છંદગી”ની ઝગકતી ભરાઈ દેવાવવાનું કામ કેટલું બધું પુણ્યવંતુ છે, અને આજેથી ભત્રા થવામાં અને ભયું કરવામાં કેટલું સુખ આપી શકાય છે. “ગુડ લાઇફ લીગ”ના સુંદર નામ હેઠળ સંગીન કામ કરવાનું છે; માત્ર પોતાનીજ મતઝગતા વિચારો દેવાવવા આદર્યા બાદે લઇ દર સાંજના મઝનારાઓજ વચ્ચે મહી પોતાની માની લીધેલી અને પોતે જ છંદગી સુખરે છે તેજ “ભત્રી છંદગી” છે એવા અનુમાનથી

વર્તનારાઓએ જરા આંખ ખોલીને જોવું જોઈએ કે દુનિયા કેટલી બોદલી અને પોદલી છે અને મતમતના માણસોની લાગણીઓ વચ્ચે થતી વૃદ્ધિને ખ્યાલ કરી પોતાથી વીરધ મત ધરાવનારાઓથી પોતાનેથી તેટલીજ દરમાં ભરા ગણી શકે એ સંભવિત છે અને તેથી જાતના વિરધ મતની પણ ભત્રી છંદગી સુખર નાર “ગુડ લાઇફ લીગ”ના “લીડરો” કરતાં હજાર દરજ્જે બેદતર, ઝાની અને દાનેયમંદ સ્ત્રી-પુરુષો આ ચોખ્ખડ દુનિયામાં પડ્યાં છે તેથી ભુલી જવું જોઈતું નથી. “ગુડ લાઇફ લીગ”ની સ્થાપનાનું સુઝાજ એ “ગુડ લાઇફ” હોય તો પછી અમારે કંઈ ખોલવું નથી પણ અમેએ ઉપર કશું તેમ તે જો “મમત અને મતફેરીતુંજ પરીશ્રામ” હોય અને પોતાનાજ અહંકાર અને અભીમાનને સર્વોપરો આપવાનું જો તેમાં કંઈ ભાન હોય તો પછી એક દાવાવના સજુઓમાં એક સંતોષકારક સલાહ અમે આપીશું કે—
“Your goodness is of no use to you if you are not good to others.”

ગઈ તે ગઈ.

રચનાર:—“ફકીર”

સુનો મુજ અંધની અરજી, રહેશે દીલ સદા કરજી
લાવો ગઈ તેણી ક્યાં? દરથાન લેવા થઈ મરજી
રમી થોડા દીન મુજ સાથ, રાખી એ માહરી બાથ
કરી રહતો કાં ગઈ ચાલી, બનુ છું તેણીને હું પાઠ
ચલાવતી ચાલ લટકાલી, બની માળણ હું માળી
હાય! કરમાયું જોમન તેણીનું; દીસે દુન્યાં બધી ખાલી
ક્યાં હું હું? ક્યાં જોયું? ક્યાં પુછું? ક્યાં જોયું?
અરે! ગઈ તેણી બીજા સાથ, રહતાં હાય હવે જોયું
ફકીર બનાવી ગઈ-તે-ગઈ, ન પાછી આવવાની રહી
હજો દઈ જેણી ચાલી ગઈ, જુવાની ગઈ જુવાની ગઈ

જયસી ચાલ પાણીકી, વયસી જુવાની હય
ભર કંઠોરા, ગરખીયા, તો ફકીર તો શાની હય!

તાબેદારી.

લખનાર:—મી. જી. હંડીર દારાસા હુંગાલ.

તાબેદારી એ એક ખુદા તરફની આદમ જાતને ઉમદા બહેસ છે, જે વડે સામા ધણીનું માન અથવા બાદ આપણે જેથી સકવાને નશીબવાન થઈએ છીએ. ધણા એક શીલસુદો તેમજ લેખણુઆને પોતાની કલમનાં જોરે યા બેજાની ચકતીથી તાબેદારીને એક આશીરવાદ સમાન લેખી ગયા છે. અને તેઓનાં લખાણ ઉપરથી પણ માલમ પડે છે જે તાબેદારી આ દુન્યાને મુખ્ય પાચે છે. તાબેદારી ઉપર કાંઈ એક પુસ્તકો રચાયાં છે તથા એ ઉપર આજ સુધી ધણું જોલાયું છે. તો પણ આપણે હજી સુધીક તેની ખરી ખુખી ખીજાનવાને બે નસીબ રહ્યા છીએ.

આપણે સારી રવેશે જાણ્યે છીએ જે આ દુન્યા તાબેદારી વગર ચાલી શકતી નથી, યાને આપણે જ્યાં પણ જોઈશું ત્યાં સધલે તાબેદારીજ છે. એક ચાકર શેઠને, શેઠ કેતાવાલાઓને, સતાવાલાઓ સરકારને એમ સર્વ જણાં પોત પોતાનાં વડાને તાબે રહે છે. આ ઉપરથી માલમ પડે છે જે આ દુન્યાને મુખ્ય પાચે તાબેદારી ઉપરજ રચાયેલો છે.

હવે તમે નગર કરો કે એક લશકર પોતાના વડાને કેયું તાબે રહે છે? અને જે લડાઈનાં ખુનખાર મેદાનમાં તે લશકરનો વડો કાંઈ ખોટો દુકમ પોતાનાં લશકરને આપે છે, તો પણ તેવા બાહીક સમયથી તે લશકર પોતાના વડાને તાબે રહી તેના ખોટા દુકમને માન આપી પોતાની અમુલ્ય જીંદગીને લડાઈનાં મેદાન તરફ ઝીપડાવે છે: અને તેવા સમયે મોહતતો કરો પણ ડર ન રાખતાં પોતાનાં વડાને તાબે રહી પોતાના કીમતી જાનનો નાશ કરે છે, અને આવા ખોટા દુકમથી એક નહીં પણ એવા કોઈકો નીરોધા છવડાઓ માથો ગયા છે, આ તે ખરી તાબેદારી કહેવાય!

એ વીષેનો ખાસ સંદેહ આજે આપણું ધ્યાન એવી રહેલો છે અને તે ઇંગ્લાંડની તવારીખમાં સોનાના દરેકે લખાણે "Charge of the Light Brigade" નામે લખીતો છે, તેમાં તે લશકરનો સરદાર પોતાનાં લશકરને તોપોનાં મોઢાં બાણી ધરી જવાનો દુકમ આપે છે, અને તે ૬૭૦ બાદકુર લડવાયો તેનાં ફરમાનને તાબે રહી તે પ્રમાણે ધરી

જાય છે. અને આખરે માત્ર ૧૬૦ આદમી આ બાકી જેહાંન જોવા પામે છે જ્યારે બાકીનાંઓ પોતાનું નામ આ જેહાંનમાં તાબેદારીને સારું અમર કરી ગયા છે.

આપણે એ વીષેનું ધ્યાન ધરાવતી તવારીખમાંથી પણ કાંઈક મેલવી શક્યે છીએ અને ત્યાં પણ તાબેદારીને સારું એક ઉમદા દાખલો આપણી નજરે પડે છે; જે વીષે કયો જરયોરતી અંગણુ હશે?

સ્થાવલ કે જે ધરાવના પાદશાહ કેકાઉચનો બેટો હતો તેને એક દીન પોતાના બાપ સાથ ચોક્કસ બાખદ સર તકરાર ચવાથી પોતાના બાપના દુકમને અનાદર કરી અને તેની દરબાર છોડી તુરાન દેશનાં પાદશાહ અફરાસ્યાખ પાસ તે ચાલી ગયા. અને ત્યાં ચોરોક વખત બાદ તે અફરાસ્યાખની દીકરી સાથ લગનના ગાંઠથી જોડાયો; પણ દુક વખતમાં અફરાસ્યાખની કોપ તેની પર ઉતરયો અને આખરે તે પાદશાહે તેને મરદન મરાયો. મરતી વખતે તે બેઠેલો કે "જો હું મારા પેદરને તાબે રહ્યો હતો તો આજે મારી એવી દશા થતે નહીં" પણ અફરાસ્યાખે એ પ્રચાતાપ બહુ મોડો હતો.

આથી આપણને માલમ પડે છે જે કેટલાક રાખ્સો તાબેદારીનાં લીધે અમર થઇ ગયા છે કેટલાકાએ તાબેદારી સારું પોતાને જાન પણ કુરમાન કર્યો છે; અને જ્યારે કેટલાકો તાબેદારીનો અનાદર કરવાથી દુ:ખી પણ થયા છે કે જે વીષેનો મજાજુન પુરાવો આપણે સ્થાવલનાં દાખલામાં પુરવાર કરી ગયા છીએ.

આ ઉપરથી એમ નહીં સમજવું જે તાબેદારી માત્ર ગરીબોને સારુંજ સરખાવેલી છે, પણ એથી ઉઠડું તાબેદારી ગરીબો તેમજ તવંગરને માટે રચાયેલી છે. કદાચ કોઈ તવંગર પોતાના પૈસાનાં જોરે ગરીબોને તાબે રાખી શકશે; પણ તેજ તવંગર સરકારને તાબે છે, એમ પણ બુલવે નહીં. આથી આપણે જોઈએ છીએ જે આ બાકી જેહાંનમાં સર્વથી પહેલી અને સર્વથી અજાતની ચીજ જે કાંઈ પણ હોય તો તે "તાબેદારી" છે.

સરજતની સાંકળ

યાને

મોત અને માફી

(એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા)

લખનાર:—‘રશીક’

અકરણુ ૧૪. સુ.

જમશેદજી શેઠનો મિલસ આજે કમનસીબે બર બેલાફ દતો.

તેહુમીતાને પોતાની માયને મળવા જવા દેવાની આપણી લુચ્ચાઈ તેવણુને કાંઈ પસગવટ માલમ પડી આવી હતી, કેમ તે અમને ખબર નથી. તે બંને મા દીકરીને જેળવવામાં ફિરોજે જે ભાગ બળાઓ હતો તેનીથી તેવણુને જાણ થઈ હતી અને હજુથી ફિરોજે તેણીની ‘કાદી-મુકેલી’ બેરીને પીછો નહીં છોડ્યો હતો તે વાતથી તેવણુ બહુજ છોડાયા હતા; એમ કાંઈ? કમનસીબ સંજોરે વાજબી યા ગેરવાજબી સબખે વિખુંડી પડેલી માયને તેનાં પેટનાં બચ્ચાં મળે તો તે તેમાં તેમના બાપોને એટલો વાંધો કાંઈ? એ ફક્ત આપણે વારતાઓમાંજ નહીં પણ આપણા ખુદ જીવતા જાગતા સંસારમાં આપણે ડગલે તે પગલે જોઈએ છીએ.

તેહુમીને તેની માય સાથે ભવિષ્યમાં મળતી અટ-કાવવાને તેવણુ શું ઉપાય લીધા હતા અને શું લેવા ધારતા હતા તે આપણુને જણાયું નથી, પણ એટલું ખરું કે આવા જે વખતે ‘રક્તી રક્તી’ કુરમાં જવા પોતાના ગાંસડા પોદવા બાંધતી હતી તેજ વખતે બેહેલાકાકા જમશેદજીને મળવા તેવણુને બંજરે આવી ઉભા હતા.

બેહેલા કાકાને જોતાંજ જમશેદજીનો મહેરો ચીડનો આંખો કોર થઈ ગયો અને તેવણુ તેની સામે જઈ ચઢાવી ઉભા.

“બેહેરાંમજી તમે શું કામ આપાજી તે હું જાણતો નથી-તે છતાં જે કહેવું હોય તે હું કંઈ પટાવી ચાલતા ચાઓ, કેમકે મને હાલ કામ થયું છે.”

બેહેલા કાકા આપ હોરાથી બીચારા અકર-વકરમાં પડી પાણી પાણી થઈ ગયા અને ત્યાંથી મુગા મુગા પોખારા ગણી જવાડું તેવણુને થયું મન થયું પણ, નહીં, જે વાત તેવણુ કહેવા ત્યાં આવ્યા હતા તે તમામ પુરેપુરી કલા સિવાય ત્યાંથી બાહાર નીકળવું નહીં એવો પક્ષો ફેરાવ કરીનેજ તેવણુ ત્યાં આવ્યા હતા.

જમશેદજીને બેહેલા કાકા તરફ એક નોકર તરીકે માન હતું. બેહેલા કાકા એક નોકર હતા પણ બીજા નોકરોની કીસમતા નોકર નહીં હતા એટલે તેણે તેને બેસ્વા એક ખુરસી બતાવી અને પોતે એક સોફા પર બેઠા.

તેની લગભગ સામેજ જમશેદજીએ ખુનાવેલી ખુરસીની છેક કોર પર પોતાના બે પગને શુંકેણુ આગળથી બીડી તેવણુ બે પગના એક ખાંચામાં પોતાના બેઠે હાથની સુથપી દાખી ખભાં ચઢાવી બેઠા અને મનમાં યથા અપેક્ષાણી વાત રાફ કીધી જરા પેહેલે લડકાયા પણ પછી તેવણુને લીંમત જે આવી તે જાણે “પંબખ મેલ” છુટો!

તે વાતજ એવી હતી કે જમશેદજીએ મોંઢ કાઢીને તે ચાલણી.

વાત પુરી થઇ અને જલ્દી પોતાનું કાર્યની પુરું થયું હોય તેમ બેહેલા કાકા પોતાની ખુરસી જરા દુર ખસાડી જરા ફરાગાતથી બેઠા.

થોડાક વાર બંને સુખજ બેસી રહ્યા. તે ઓરડાની જમણીજમ ગોઠવેલી એક સાઇડબોર્ડ પર મુકેલાં મારગદર્શના ધડીવાત્રની ટીકટીક સિવાય બીજા કશો અવાજ ત્યાં સંભળાતો નહતો.

જમશેદજીને તેમના વિચારમાંથી જાગૃત કરવા બેહેલા કાકાએ એક ખખાર માર્યો અને બેહેલા કાકાની કોસ એકઝામીનેશન શરૂ થઇ.

“તમે શીરાજ્યાદનીજ તોકરીમાં હલુન છેવેલી?”

“હા, મારા મુરખી.”

“ત્યારે મારી આગળ જે હમણું તમે વાત કીધી તે તમે તપાસ શેઠને જણાવીશ કે?”

“હલુન નથી કેહો મારા મુરખી.”

“જુવેલી બેહેલા કાકા-અરે બેરાંમજી એ તમારી મુરખી અને મુરખો તપાસ શેઠને વરે રહેવા દઇ મારી સાથે સીધાં વાત કરો; એમ તમે ચેંગા મેંગા મારી આગળ થશો તેથી તમે જે મને બધું કહેવા નીકળ્યા છો તે હું માની દેવસકે?”

“વારંજી.”

“તમે અગઉ તમારા શેઠની એવી કાંઇ ખાનગી વાતની ખજાણ બેઠી હતી કે?”

“નહોંજી.”

“હું કેમ માતું કે તમને એવી ચાવાચીવીની ટેવ નથી.”

“હું હોંગનપર કેહુંજી, મુર-અરે-સાહેબ.”

“ત્યારે આજ વાત તમે કેમ સાંભળી?”

ત્યાં જરા આપણા બેહેલા કાકા શરમાઇને લાલચોળ થઇ ગયા.

“તે-સાહેબ-છે તે-કરીને-સાહેબ-”

“જુવો બેરાંમજી, મારી આગળ બધું હું જે પૂછું તે છે-તે-છે-તે-ક્યાં વજાર બરાજર કેહો નહોં તો હું તમને અહીંથી રસતો પકડાવસ.”

“તે-તે-તે, સાહેબ-આજ તમારી ને તમારા-હી-નખબ વચ્ચેની પચાતની મને થોડીક અડછતી ખખર પડીને-”

“તે તમારી છતાસા ઉરકેરાઇ, એમજ કેની?”

“હાજી, બરાજર.”

“વારં ત્યારે તમારા શેઠને પેલી વચ્ચેની વારં વાર થયેલી મુઝાકાતોની સામેની આપરા તમને તો મારા એક સાક્ષી હાથમ યોલાવેલા કેની?”

“હાજી.”

“તે તમે કેટલાં સાક્ષી આપેલી કેની?”

“હાજી.”

“ત્યારે આપ વાત કહેવા તે વખતે તમે ક્યાં ખાઇ સુતાંતા?”

“તે જુવો હાએમ, મને મારા હેઠનો વિચાર પડે આવે કેની? હવે હીરીનખાઇ જે મારા હેઠને મબેલાં ને મેં હેઠનાંજ બારણા આગળ વાત હાંમરેલી તે વખતે મારા હેઠનો વીચાર હું ઉતો તે મેં હાંમરી લીયેલા ને તો જે બાઈએ તો તે વિચાર જાણતાં છરી ઉંચેલી પછી, હેઠ, આપરે મરીમ મનીખની અક્કલ કેટલી? હું એમ હમજેલો કે હીરીનખાઇ છતાં ધરે તો કદાચ-”

“હા, બોલો બોલો-આગળ બોલો.”

“નીહ હાએમ મારી છમણીજ નીહ ઉપરતી તે?”

“ત્યારે હમણું કાંપ પુરી નીકળ્યા?”

“તે મારી બેહેને મને કીહેલું-”

અને જ્યાં બેરાંમજી પોતે બોમ્બાઈ પ્રતી જતા હોય તેમ અટકાવે ઉભા, કેમકે હીરીનખને કુરીકામ પાડામાં તેમનો હાથ દતો એમ જમશેદજી જાણીને રખે ચીર-કાઈ પડે તેની તેવજીને ધારતી લાગી.

“તમારી બેહેન? તમારી બેહેનની વળા છે કે?”

“હારેજી, મારી બેહેન જ્યાં રહેજ કેની તાંજ ક્યાં બાઈ રહેતાં છે તે કાંઇ મારી બેન તેવજીને મળી દોસી તે કહેનીતી કે જીવારી હીરીનખાઈના હાથ અવતાર પરી ગીનાજીને ખાવારી રાતને દાદારો દર-વેઝને-”

“હાંય? તવણે કાંય? શીરાજશાહો તેને મળેછ
બેટાને એમ કેમ? વારં એ બહાં રહેછ તે જગા
તમારા શેરેજ અધાવીને તાંહાં રાખી કેની?”

“નીરે હાથ, તેવણુનેતો પહેલું મેંજ કહ્યું તારે
તેવણુને બાહ્યું ઠેકાણું માલમ—

“આય તમે ખરંજ કહેછો? કાંય છુડા યમને
જુડું બોલેછ, બેરાંમણ?”

“હેવો હાથ આય બુવો” એમ કહી દાક દબને
ઉભા યમ એક હાથે કસ્ટી પકડી અને બીજે હાથે
દગ્ગા અને બનીયાતનાં ઉપરનાં બટન છોડી નાંખી
સદસણું ગેરબાન હાથમાં પકડીને ઉભા.

“ત્યારે, તમે તે બેઠિના પેલા મેલાપની વાત કેહી
તે સાચીજ છે? પેલીએ તમારા શેરને મુચ્છકારી
કાઢ્યો? તો એ ખરં છે?”

“બેઠે બોલ ખરં-કેહો તો જંદવરતની ચોપરી
લેખને કેહું.”

“નહી, દમણાં નહીં, પશુ હું જેની આગળ
તમોને લઈ બેઠે તેની આગળ તમે સામંદ પર કહેશો?”

“હા, ”

“ને તે તમારું આપ કહેવું બહું લખી લઈ
તમારી સહી મંગશે તો તમે આપશો?”

“બરાબર આપસ, કાંય નહીં હાથેજ?”

જમશેદજી દવે વિચારમાં પડ્યા; એટલા બધો
વખત તેવણુ યાંત બેઠા કે બેઠેલા કાઠાને ત્યાં એક
હાથમાં ગેરબાન અને બીજા હાથમાં કસ્ટી જેમ તેવણુ
પકડીને ઉભા હતા તેમ ઉભુંજ રહેવું કે ચાલી જવું તે
તેવણુને સુઝ પડ્યું નહીં.

“બેઠેલા કાઠા, આપ બહું તમે ખરંજ
કહેછો?”

“મુરખી, આપ હું તે જાણો છું?” કરી પેલા
મે હાથો રોકાયલા તેવણુ બતાવ્યા “બેઠેલાકાઠાને તમે
તારે આપખો નહીં મુરખી-તેને ચરે છરીખી કરે
કેની તો કસ્ટીને તે બુઠો હાથ ની લગારે, મુરખી.”

જાં જમશેદજી ઉઠ્યા ને લીડીવાલાં ધુલ્લકેપને
એક તાવ લાવ્યા અને તે તેજલપર મુખી ત્યાં યાદીનો

ખડકો અને સ્ટીલ પેન બોલીંમ સાં ચોક્કી ત્યાં
બેઠેલાકાઠાને બોલાવ્યા.

“જોઈ” હેવો તમે મને જે કહ્યું તે બરાબર
લખી કાઢી તમારી સહી કરો જોઈ.”

“તે હેઠ મને લખતાં એવું—”

“તમે ગામ કાગળ લખોછ કેની? તો તેમ
આય બરાબર લખોની!”

બેઠેલાકાઠાએ લખવાનું શરૂ કરી.

પેલાં તો કલમની ટ્રાય તપાસે તેમ સ્ટીલ
પેનની તેવણે તાંચ તપાસીને તે સાઢીમાં બોલીને
લખવા બેઠા.

પા એક કસાક થયો ને કાગળને હજી ઉપરજ
બામે તેવણુને ફાંફાં મારતાં જોઈ જમશેદજી ઉઠી તેવણુની
આગળ ગયા અને કાગળમાં ડાકું ખોરવ્યું.

“એ શું બહું આપડ શુભ લખ્યું?” “આપ બધી
દુન્યાને ખબર પુગારં છ કે હીરીનખમીના કાંઈ વાંક નથી
ને જમશેદજી હેડેનોખી વાંક નથી ને મારા હેઠ
હાકતર પીરાજદાનેખી વાંક નથી ને મારાખી વાંક
નથી ને ઉઠે—”

“એ બહું શું લખોછ? કાઠાને વાંક નથી ત્યારે
વાંક કોણુને? ને તમુને પશુ પુણ્ય કોણુ કે વાંક કોણુને
તે શોધી કાઢો? અરવાયા તમે લખતા, લાવો હું લખી
કાઢું ને તે બરાબર પાંચીને તમે સહી કરજો.”

“તે હાથ માફ કરજો, પત મકુજે એમાં મને
અરવાણુનો નહીંની?”

“અડચણ? અલખત, એમાં એકબી બોલ બુઠો
હોતો તો તમુને ખતબે—”

“અરે, તારે કંઈ નીક, ખોટો હોય તો કેની?”

“હા.”

“લખો તારે બેઠાહક હેઠ લખો. લાવો કેહોતો
પેલેજ મારી હાથ કરી દહકત મુકું લાવો.”

“તમે અપદ છેવો? તમે પેલેજથી સહી કરોને
પછી હું મારી મતલબનું લખું તો? તમે જોઈ
તપાસી મેં લખ્યુંછ તે બરાબર છે કે નહીં તેની
ખાતરી કરીને સહી મુકજો.”

“ની હાજ, તમે તેવા નીમરે-તમારીથી એમ થાયજ નીહ-તમારે તેવું થોહીજ નીહ-તે?”

“વારે ત્યારે, હવે પટપટ ના કરતા હું લખું ત્યાં વેર મુગાજ બેસજો.”

“વારે મુરખી-હવે મુરખી કેહની હાએમ?”

જમશેદજી આખરે જરા મુઝમાં હરયા ને બેહેલા કાકાએ જોયું કે તેવણની ફતેહ થઇ હતી, ખાપી જમશેદજી એમ હસે?

આખરે તે લખવાનું કામ પુરું થયું અને જમશેદજી હડિને બેહેલા કાકા આગળ આવ્યા અને તેવણે લખેલા ખુલાસો બેહેલા કાકાને વાંચી સંભળાવ્યો.

તે ખુલાસો કાંઈજ નહીં, પણ જેમ વાંચનારાં અત્યાર આગમજ એની ગયાં હશે તેમ શીરીન અને દિરાજ વચ્ચેના પેલા યાદગાર મેળાપને લગતો હતો. તે મેળાપની વાત જમશેદની આગળ દિરાજે તેણે પહેલી મુલાકાત લીધી તે વખતે છુપાવી હતી અને મુસાં શીરીથી ખાછો ફરી ત્યારે તે જમશેદજીને મળ્યો હતો. ત્યારે તે મેળાપ તેણે તેવણને જાહેર કીધો હતો, પણ જમશેદે તે મેળાપની વાત જોડી કાઢેલી તરીકે દરી કાઢી હતી. ત્યારે બેહેલા કાકાથીજ જમશેદજીની ખાતરી થઈ કે તે મેળાપની વાત ખરીજ હતી અને શીરીને દિરાજ સાથે પરણીને એક યુવાની વાત સદંતર તુચ્છકારી કાઢી હતી; ત્યારેજ જમશેદજીએ જાણ્યું કે કાકાની વખતે દિરાજે શીરીનનાં આંગને એક આંગળા વરીક નહીં લગાડવાનો દિરાજે શીરીન આગળ યકાર કરીધો હતો. ત્યારેજ હવે જમશેદજીની ખાતરી થઇ કે શીરીન સાચી અને તેવણનેજ વફાદાર હતી, અને ખરેખર જો શીરીન અને શીરાજના વ મેલાપની વાત કાઢ તેવણના વિશ્વાસ દોરતે જમશેદજીને કહી શકે તો જે અધો મુઝાડ, થોડાજો થયે હતો તે નહીંજ થતે.

“કેમ, આપ બધું મેં લખ્યુંછ તે ખરું છેની? બોલોજો. તમે મને જે કહેવું તેજ મેં લખ્યુંછની?”

“હાજ, મુરખી, ખરાખર છે. પન પન—”

“શુ? કાંઈ રેહી મીયુંછ કાંઈ જોડું?”

“ની” છ, છેતો ખરાખર. પન છમાં એમ લખોની કે શીરીનનો કાંઈ વાંક નીહ મરેને ને.”

“બેસ. પટપટારો. છેડો, ખરાખર છે કે?”

“હાજ.”

“લેવો ત્યારે હવે તમારા દસ્તને હું લખાઉંછ તેમ. લખીને તમારી સહી કરો.”

એમ કહી, બેહેલાકાકાએ લખવાનું શરૂ કીધું.

“ખુદાને હાજર નાજર—લખ્યું?”

“છ, હા—તમે હાએમ, ધીરે ધીરે બોલતા જાઓ, હું લખસ, તમે મને મુઝા ના થોમો.”

“એમ? ત્યારે આગળ ચાલો—તા. ૨૧ મી જુને ડા. શીરાજશા પનેલ અને બાઇ શીરીનયાઇ જમશેદજી રોકના વચ્ચે જે મુલાકાત, ડા. દિરાજશાનાં ઘરમાં થઇ હતી તે મુલાકાતનો આપ બેહેલાજ સાચો અને ખરો હેવાસ છે. એ મેં મારા રોક ડા. દિરાજશાના ઓરડાના બંધ બારણા આગમ ઉસા રહી અધી હપીકત સાંમળી હતી—ચાલો. આજની તારીખ લખો ને તમારી સહી કરો. દસકત પોતે; કરીને કરમે—અરે ઉસા રેહો—સહી ના કરતા.”

એટલું બોલી તેવણે ચંચ માયો, જેના જવાબમાં એક હમાત આપ્યો, જેને તેવણે હુકમ કીધો—

“બહો છાપખાનાવાસા પીરાજશાં રોકે મોલાવ”

મી. પીરાજશા અંપું, ઓરફનેજ પ્રેસ તંફથી જમશેદજીની આપીલેવું છાપખાનું કામ લેવા તેવણને ત્યાં આવતા જતા હતી અને આજે પણ તેજ કોરજુસર તેઓ આવેલા હતા. તેવણ ત્યાં આવતાં જમશેદજીએ તેવણને કહ્યું—

“જરા આપ બેહેલા કાકા સહી કરેછ તે તમે જોઇ તમારી સાખ મુકાની—ચાલો. સહી કરો બેહેલા કાકા” બેહેલા કાકાએ સહી કીધી અને પીરાજશાએ સાખ મુકા અને ત્યાંથી તેવણ આજના થયા કે જમશેદજી. અને બેહેલા કાકા બેઠે પાછા એકલા પડ્યા. અને જમશેદજીએ જો કે સીધી રીતે નહીં, પણ વાત કરતાં કરતાં આડકતરી રીતે બેહેલા કાકા પાડ તેવણની બેઠેવનું ચરનાસું જાણી લીધું અને પછી એમ રોક લોકનાં બારણાં આગળ બરાબને, કાકાની

પાત નહીં સાંભળી તે વિશે એક તાલું જેવું શેષર
કરી બેઠેલા કાકાને તેવણે ત્યાંથી રવાના કરી.

“અરે હાં-એમ” આવો બેઠેલા કાકા” બેઠેલા
કાકા છેક કમ્પાઉન્ડની ખાહાર નીકળી ગયા પછી
જમશેદજીને કાંઈ યાદ આવ્યાથી તેવણે પાછા બેઠાવ્યા.

“જુવો તમે આવે કપડે મારે ત્યાં હવેથી
આવતા ના, કાંઈ ગરમ ડગલો-ગરમો મોજો છે કેની?
ને” આવ. જોડાના શું હાલ ને પાપડી-ઉઠેલો એ
બધું—”

“તે હાજી, ગરીબ મનીષ કાંઈ લાઉં? ને જરા
એણી ગમ-પેણી ગમ ફાટેલું આઠે તો પણ કાંઈ કાંઈ
કે કુલ કાંઈ છે? જુવો” એમ બોલી બધે ગોળ ફરીને
પોતાના ડેસ તેવણને તેણે દેખાડ્યો.

“વારં વારં, પણુ જરા થોભો” એમ કહી
જમશેદજી અંદર ગયા અને જરા વારંમાં પાછા આવી
તેવણે બેઠેલાકાકાના હાથમાં એક બાંધ પરગીડું
સુક્યું.

“લેવો આવ-હમણા ઉઘાડતા ના ઘેરે જઇને
જોજો—એમાં કાંઈ ચીડી છે.”

પણુ બેઠેલાકાકા એમ ઘેરે પુગેજ શાના? તેવણે
કાંઈ કંઈ રહે?

રસ્તામાંજ તે ચીડી ઉમેડીને જોઈ તો તેમાંથી
સો રૂપાની એક નોટ નીકળી—અને ત્યારેજ બેઠેલા
કાકાને મોઝમ પડ્યું કે જમશેદજી તેવણને પોતાનાં
કપડાંને માટે તેડીને જે ખમ્પાડ્યા હતા તે ચાલ
રોંગ હતા.

* * *

બેઠેલાકાકા ગયા કે જમશેદજી હાથમાં બેસી
કાંઈ ખુશ વિચારમાં પડ્યા. એ વખતે તેવણને ઝડેરો
મંડુજ ઉદાસ હતો અને જો અમે જુલતા ન હોઈએ
તો તમના આંખોમાં આંસુ હતાં, તેમ જો હોય તો
તમારે ખાતરી રાખવી કે તેવણને કાંઈ ઘણુંજ મજાનું
સાગણીએ ઘેરું દેવા જોઈએ.

હવે તેવણ પોતાના ઘોડામાં, જરા ઉઘાડ્યા અને
જતાં જતાં એક હમાલને પુકારીને તેવણની મોટર
સાવતા વરદી કરી, અને હાલમાંથી ઉપર પોતાના

ઘોડા તરફ તેવણે જાયજ તેડતાં દાદરપર તેમને આપા
મળી. આપા રડતી હતી અને લેની કેડપર તેહેમી દયા
છને બેડી હતી. આપા રડતી હતી કેમકે તે ધણી જુની
આપા હતી અને શેઠે તેણીને આજેજ રત્ન આપી હતી.

“આપા, તું હમણું જતી ના, જુનીને તૈયાર
કર, હું એને ખાહાર લઈ જઈશ ને તું હું આઠે પછી
હું કેહું તો જાજ.”

“વારંજ” કરી દયાપત્ર સાથે આપા બોલી
અને જુનીને તૈયાર કરવા પાછી તે ઉપર ગઇ.

અને પ્રિય વાંચનાર ત્યાર પછી એક અંક
કલાકમાં તે બાપ દીકરીને લઈ સીટીનને મળવા તે
મોટરદાર જેટલી ઝડપથી દોડ્યા તેટલી ઝડપથી દોડી.

અકરણુ ૧૫ સુ અને છેલ્લું.

તેજ દીને જે દીને સહવારે જમશેદજી નાની તેડે
બીને લઇને મોટર કારમાં મજગાંમ તરફ જવા પોતાને
જંગલથી નીકળવા તેજ સાંજે ચારેકને સુમારે ‘એડ-
વોકેટ ઓફ ઇન્ડિયા’ની આરીસ આગળથી સાંજવું તે
પેપર લઈ વેચનારા પોર્ષોએ ધોધમાર ચારે તરફ
પોતપોતાની કાપી લઈ દોડતા નીકળ્યા.

“પછ પરાં આપડવો કાપડાં! મોટી અકરમાનગી
ખખર! એકે આણા—આપડવો કેમ?”

એ પ્રમાણે આ પોર્ષોએ અકરમાનગી ખખરથી
જહેર લોટને વાકેશ કરતા હતા ત્યારે ડા. માસીનાની
આરપીતલના એક ખાનગી એજાહેદા એરડામાં
ઉજળા પુણી જેવા એડરાની એક પારસી અમલો આવી
અને ત્યાં વચમાં ગોઠવેલાં એક બીજાણું પર સુતેલા
પોતાના ખાંદિનાં માથાની પાંચજ પોતાની કેડ
ગોડરી બીજાણું આગળ ચુંકણુ મરડવે પડી.

તે દુનિયા એડરાની અમલો શીશીન હતી અને તે
બીજાણું પર સુતેલા જમશેદજી શેડના હતા.

જમશેદજીનાં માથ પછું ત્યાં દનાં પછું તેવણું
બીજા બીજીતરો સાથે બીજા એરડામાં બેઠેલાં હતાં.

“જમશેદજી! એ મારા જમશેદ!!” શીમે કહે
તે અમાજથી અમલો બોલી.

તેનો સાદ સંભળી આંખ ઉઘાડી તેવણનો
અંદરે જતા મલકાયો. સારે નસીએ તેવણના ચહેરાને
કસીથી ધબ ધબ નહતી પણ ખીચારાની છાતી કચકચ
ગઇ હતી.

“તેહો કમ છે?”

“છે, સારીકંતી છે તેને અમથા ધસા લાગાછ
હાકતરે મલમ લગાડીને તેને ઘેરે મોકલીછ”

“શુકરાના જોદાતા!”

ઘોડાવાર ત્યાં સુપડીદી પંચરાઇ.

“ડીપર, તું ને-અરે!” છાં કાંઈ દુઃખ ધવાથી

તેવણે મોંઢ કુમળાવી છુમ પાડી.

“તું ને-મગવાળ ને અધું-આ! અધું સમાધાન

કરવાળ-નું તેહોમીને-લઇને-આવતો-તો—”

હાં શીરીનની આંખોમાંથી આંસુનો ધાધમાર
વરસાદ વરસ્યો અને તેણીએ પોતાના હાથમાં લીધેલા
તેવણના હાથને આંખોમાં ઠાપી તેને સુખીઓ લીધી.

“કહે શીરીન કે તે મને માફ કરીશું છે હું
શીરીન—”

“ઓ એમના બોલો, જમશેદજી એમના બોલો”

હાં તે ઓરડામાં એક નર્સ આવી પણ તે તે ખીમાર
આગળ જવાને બદલે ખીમારને પોતાની બેરી સાથે
ન્યેમ એક બારી આગળ જઇને ઉભી.

શીરીને તેવણને હવે નહીંજ માફ કરવાનો અને
તેવણને હવે નહીંજ મગવાનો પકડો ટૂંકાવ કાઢે હતો
અને ને તેવણ પોતાની જીવતી જગતી તંદરોસ્ત
હાલતમાં તેણી આગળ આવતે તો કદાચ તે પોતાના
કેરાવને વળગીથી રહેતે પણ આવી વખતે? ઓ ખુદા!
ઓરતનાં દેખાને—તેણીનાં જીવને કાણ પીછાણે?

શીરીન એમ ધસરાજીય આપણા નાટકોમાં
અનેજ તેમ કળાપીત કરતી નહીં આવી હતી. આવ્યા
અગાઉ તેણી ડાઁ માસિનાને મળી હતી અને ડાઁ
માસિનાએજ તે ખીચારીને ધણી દીઘસોજીથી ખગર
આપી હતી કે તેણીના ધણીની આશા ખોટી હતી,
અને આરે એકની જાંઘીથી માસીના જેવો કાજેલ
સાત્ર વેંજ હાથ ધોઇને એમ કહેતો પછી શીરીનને
પોતાના વરની હાલત વિશે કાંઈમી રાક રહે?

શીરીનને ખુદા ઉપર પુરતો ભરોસો હતો અને
તે ખીચારી ઉપર પડેલાં અગાધ દુઃખોમાંથી તે
ખુદાને ઘેરના ઇનસાફમાં માનતી હતી પણ આજે
તેણી ઉપર તુટી પડેલા પદાડમાં તેણીએ જાંઘીમાં
પહેલીજ વખત ખુદાના ઇનસાફી હાથને બદલામ છી
ધા હતો. ખુદાનું આ પગલું તેણીને આજે ગેશવાળખી
લાગ્યું હતું.

“જતી વખત શીરીન—તારા—નામને—પાક કરી
બવસ—મારા વકાલ કુળીને મેં બોલાવ્યોછ—તેને—પેલા
બેહેલા કાકાનો—મા—રી આગળ—અરે! માપરે! કીયે
હો ખુલાસો—મેં બંગલામાં—કાંઈ મુકેયોછ—તે કહેવસ
ને ને—”

હાં તે ખીચારાથી વધુ બોલાયું નહીં તેના દમ
ભરાઇ આવ્યો અને છાતીમાં વધુ દુઃખાવો થયો. તેવ-
ણનો જીવ ગભરાઇ આવ્યો.

પુરત તેવણ આગળ નર્સ દોડી આવીને ડા.
માસીના જેવણ પાસેનાજ ઓરડામાં હતા તેવણને
પુરત બોલાવ્યા.

તેવણે અમચી અમચીએ કાંઈ દવા આપી અને
તેવણને ઉકેરાવા નહીં દેવાની શીરીનને તાકીદ કરી
તે બેઠને એકલાં રહેવાની પાછી તક આપવા તેવણ
પાસેનાં ઓરડામાં જઇ બેઠા.

પેલા બેહેલાકાકાને માટે જમશેદજી કહેતો હતો તેની
તે ખીચારીને કાંઈ સમજ પડી નહીં, તે જતાં
તેણી મોંઢ કાવડું રાખીનેજ તેવણ જે કહે તે સંભળતી
બેઠી હતી.

“નહીં, જમશેદજી, એવું ના બોલો મારું નામતો
આજે તમારી આપ બેદમાં હું બેઠીયેજ પાક યક
ગીધુંછ. તમે સારા યકને ઉઠો કદાચ ખાતર નહીં તો
મારે ખાતર મેં ખમિલાં દુઃખને ખાતર જીવે અને
મને મારી બાજીની જાંઘી સુધી સુખ દેખાડે. જમ-
શેદજી આપ આર ચીતજ લઇને—”

“નહીં, શીરીન, હું કાંઈ-નાનું બચ્ચું છું?
મારી આંખ-જેવી-ઉંધડી ને-ડાઁ માસીનાનું મોઢું
જેવું મેં નેયું કે મેં જાણ્યું કે-મારા કેસ-ખરા
છે; તે લલા-દાકતરની આંખમાં-શીરીન-આંસુ દતો

તે-ખીઆરો-આપણી કાંઠાણી જાણે એટલે એટલે
આ. અથા મારો! આહા મને છાટીમાજ કાંઠ
એવું થાયછ કે. ને શીરીન જો ફિરોજ તુને ચઢતોજ
હોય ને ને—

“આ નહીં જમશેદ એમ જોલી મને વગર મોતે
આપ વખતે રીઆરીને ના મારો—”

“પણ લાંબે વખતે કદાચ—”

“નહીં નહીં જમશેદજી કપી નહીં હું તમારીજ
પરજોતર છેડે ને મારાં મોત સુધી તમારીજ રહેવસ
અને મુલા પછીખી તમારીજ યવસ.”

“મને મને એક કાસ લે શીરીન—”

શીરીને તેવજના હોઠપર એક કાસ લીધી

“આહા એ મારીની કાસ શીરીન, જેઠની—
જોત અને મારીની એકજ કાસ હવે હવે—”

“વરી, જમશેદજી તારે હું ઉઠી જાઉં, હીવર?”

હવે ત્યાં જમશેદજીનાં માપ, ૩૦ ફિરોજ ખીજ
જમશેદજી અને શીરીનના એળખીતાએ તે ઓરડામાં
આખ્યા અને ઉભા. ૩૦ માસીનાએ જમશેદજીની નાક
જોઈ અને મોઢું કુમળાવ્યું કે શીરીન માથે તડાપ મારી
કુરકે કુરકે રડી પડી.

ખાંઓની આંખોમાં આંસુ હતું; જમશેદજીનાં
માપ ડાઘાં પાંકાં હતાં; ધર યું અને ઈસ્પીતાલ યું તે
તેવજુ સમંજતાં હતાં અને જો કે પોતાના પેદાસ જેવા
દીકરાને આવાં અકાળ અને જાલેમ મોતને બીજાણે
પરેસા જોષ તેવજુડું કળેજું ચીરામ ફસાઈ જવું હજું
છતાં તેવજુ ધણીજ હદ વગરની ધીરજ અને સજુરીયી
એ બધું જોતાં ઉભાં હતાં.

“શીરીન, એ કાણ રડેછ? માપજી કહાં છે?
માપજી, એ રડવાનો સાદ કહાં બાવેછ?”

“દીકરા, હું અંહી છેડે એ તો દીકરા કાંઠ
પાસે સીકે હોયે તેવું સચું કાંઠ રડું. હોયે.”

તેવજુ સફપી વા. ઉગારી.

“શીરીન આજે સો રોજ?”

“આજે જોરદાર રોજ જમશેદજી.”

“ને મરીતો?”

“તોર”

“ત્યારે તો આપણા લગનનોજ મરીતો ને રોજ?”

“હા, હીવર,”

“કા. કયાં છે?”

“કેમ, જમશેદજી, હું અંહી છેડે કાંઠ કેહોય?”

“જરા મી. કેમીને મારી આજળ મોકલ્યાની?”

તેવજુને મેં જોવાવસા કહ્યું હતું તે આવાજ કે?”

અને હયાં, ત્યાં એકલાં મળેલાંઓએ પોતાના
ભય વચ્ચે જોયું કે જમશેદજીને દુસ્વારી આવેલી હતી
જેવી દુસ્વારી એવાં બીજાણે પરેસાઓનાં સંબંધમાં.
હમંશ છેલીજ હોય છે.

મેશર્સ કેમી, લીન્ચ, અને આપનની જાણીતી
પેટીચાસા બાહોશ વધીસ કેમી જે પોતાના લક્ષાપતી
કુલને પ્રાણધાતક અકસ્માત થયેલા સાંઘળી ત્યાં દોડીજ
આખ્યા હતો તે જમશેદજીવાસા ઓરડામાં દાખલ થયે
અને શીરીન અને તેવજુનાં સાસુ સિવાય બધા તે
ઓરડામાંથી આસી ગયા.

અડધેક કલાકે કેમી તે ઓરડામાંથી બાહાર
નીકળ્યો અને બધાં જમશેદજીને જોવા આવેલાઓ
જમશેદજીના ઓરડામાં પાછા એકલા થયા.

“માપજી, જરા અંદાં આવો.”

માપ ખીઆરાં તેવજુ આજળ ગયાં. તેવજુને કાનમાં
કાંઠ જમશેદજીએ કહ્યું, પછી માઢ મેહેનતે પોતાના બે
હાથ તેવજુની મરદન આસપાસ વિરાળી તેવજુને કોટી
કપી.

“શીરીન, સાહેબજી ફિરોજ માફ કરજો, મારી
શીરીન હવે ફરમાવે તેમ કરજો. નહીં શીરીન રડ ના.
જે બનવાનું હોયે તે બન્યું. તેહેમીતી સંભાળ લેજો.
તેને રડાવતી ના. જ્યું મેં મારા કેમીને કહેજું છે તે
જેમ કહે તેમ વું કરજો. શીરીન-તેહેમી એ માથેરો!”

બસ, તે ગંભીર તોરવતો સાડ વેષારી જમશેદજી
રોહાએ તેજાં સાંજે સાત વાગે પોતાનો ખાસ પ્રાણ
તે કીરતારને હવાયે કપી.

હવે અમારે માટે કહેવાનું કાંઠ બારી છે?

હા થોડુંક છે—જે અંદી તંદી ઝાડ ઝુડ કરીને
અમે વાંચનારથી રૂપસદ્દ આટીશું.

* * * *

શીરીનને માસીનાની ધરપીતાલમાં લાવનાર
શ્રીશંભુ જ હતો.

તે અકસ્માત બન્યાની તેને તુરતજ ખબર પડી
અને બેહેલાકાકાને તેણે તુરતજ મળ્યામળ દોડાવ્યા,
અને તાકીદ કીધી કે તે બનાવની ખબર કુંવરખાઇની
મદદ સાથે ધણીજ ધીરથી શીરીનને કરવી.

“ને બેવ બેહેલા કાકા, કુંવરખાઇનેજ કહેજો
કે શીરીનની સાથે માસીનાની ધરપીતાલમાં આવે,
તમે બેહેલા દોડી જાવોની.”

હા, ફિરોજ પોતેજ તે ખબર આપવા દોડતે
પણ તેની છાતી ચાલી નહીં.

જમશેદજી અને બેહેલાકાકા વચ્ચેના તે સહવા-
રના મેલાપથી તે વાકેફ થયો હતો.

બેહેલા કાકાએ જમશેદને ત્યાંથી આવતાંનેવાર
તે ખબર પોતાના શેઠને આપી હતી, અને તે વાત
કોર્ટમાંજ બેહેલા કાકાએ નહીં રજુ કીધી તે
ગાંઠે ફિરોજે તે બાબતને તે દાદાએ બહુજ
દાડમાર કીધી હતો.

બારવને સહવારનાં બધાં પેપરમાં જમશેદજીને
ચપલા અકસ્માત અને તેથી તેમનાં નિષ્ક્રિય મરણની
જમખબર નોંધ આપી હતી, જે નોંધમાં તેવજી અને
તેજીની પરજીવનની વચ્ચે થોડુંકપર ચપલા કમનસીબ
અણ જનાવની કાંદાંચીની વાદ આવતાં એકે એક વાંચ-
નારની દીલસોજી તે કમનસીબ મરનાર અને તેમની
તેજીજી કમતાલેની વિધવા તરફ એવાઇ હતી.

એક જાણીતાં રોજાંદાંએ લીધેલી એ જનાવની
નોંધ અધે વાંચનારાંઓની વાકેફગી ખાતર નીચે
ઉતારી લખ્યે છીયે:—

“આપણી તરફના જાણીતા ચાદ વેપારી
અને લક્ષાપતી શેઠના શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી
શેઠનાને ગદ્ય કાઢે સંજી ચપલા મોટરનાં અકસ-
માતથી નીપજેલાં તેમનાં દુઃખદાયક મરણની
આજે ખબર દેતાં ખરેખર દલગીરી ઉપજે છે

અંતે બ્યારે વાંચનાર જાણીશે કે જે વખતે
તેવજીને અકસ્માત થયો તે વખતે પોતાની નાની
દીકરીને લઇ તેવજી પોતાની ધણીવાણી કે જેણી
સાથે થોડુંકની વાત ઉપર તેવજી કાપલા પુવંક
છુટા છેડા કાપલા હતા તેણીને મળવા અને
મળાને પાછી સલાહ કરવાજ તેણીના મજમામ
ખાતેનાં રહેવાનાં મકાન તરફ જતા હતા. તે
છુટા છેડાના મુકદ્દમાની કૈફવત હજી અમારાં
વાંચનારઓનાં મનમાં તાજી હશે એટલે તે વાત
અતરે સુચવામાં સાર નથી એમ અમે માન્યે
છીયે.

“તોપણ, અમે સારી સત્તાને આધારે
કહેવાને આજે શક્તિવાન થયા છીયે કે તે છુટા
છેડાની ફાંદી સર્વામ એક ભુજજ હતી એમ
મરનારની ગદ્ય કાઢે સહવારેજ ખાત્રી કરવામાં
આવી હતી અને બ્યારે અમે કહી છીયે કે શેઠ
જમશેદજી જેવા એક ગંભીર અને ખરાં ખોટાં
ખરાખર તોલ કરનાર વેપારી બચ્ચાનીજ બ્યારે
પોતાની પરજીવન નીલોંપ હોવા વીશેની ખાત્રી
થઇ હતી તો તે લગી પરજીવનનાં નીલોંપણાં
બાથે વાંચનારાંઓના મનમાં કશોજ શક રહેવો
નહોંયે નહીં અને એ ખાત્રી મરનારને કેમ મળી
હતી અને કાણે આપી હતી તેને લગતી પુરેપુરી
વિગતની ગેરદાગરીમાં અમે વાંચનાર સનમુન
કશું રજુ કરી શકતા નથી, છતાં, તેવજીના
ગોળીગીર ની. કેળી અમને જે જાણ્યું છે તે ઉપ-
રથી અમે કહી શક્યે છીયે કે મીસીસ જમશે-
દજીની પોતાની પરજીવન પ્રત્યેની વફાદારી અને
સાચવટ એક જરાખી કલંક લાગ્યા બિનાનાંજ
પુરવાર થયાં છે.

“મીસીસ જમશેદજી શેઠના અને મરનારનાં
સુદાં માતાજી તરફ આ જુરા જનારથી હવે બાદાં
દિલસોજી એવાઇ છે. એ અકસ્માતને લગતો
લંગાણુ હેવાલ બીજા ભાગ ઉપર રજુ કીધેશે
જાણીશે.”

* * * *

જમશેદજીને શુભચિંતે ચાર દાદાકા થઇ ગયા
હતા અને આવતાં જતાંઓની મધુખરમાં કાલાનેજ

શીરીન પોતાના કોલાએના બંગલાની દર્વા સમિ-
ની પાળ પર એક સાંજે દુખેલા સુરજ ભેટી નાની તેહેની
સાથે બેઠી હતી. કાળી સાડી અને કાળી શીટ સાથેનાં
સુધ સુદેદ બન્યાનમાં તે એક જોવા ભંગ પીકચર
રજી કરતી હતી; કહેણ કે ખુબસુરત ચહેરા ખુબી
કરતાં ગમીમાં ઔરજ મીઠી અને દિલ ચરપ લાગે છે.
ખીજ ખુબસુરતીએના બાબમાં તેમ હોય કે ન હોય
પણ શીરીન જે વખતે પાળપર બેઠી હતી તે વખતે
તેણીને મુખડા જે ખુબસુરતીથી હીપી રહ્યા હતા તે
ઉપરથી તો અમે તે કહેતારની વાત સાચીજ માન્યે છીએ.

તેટલાં કાળી બાબુએથી ચાલી આવી એક
જવાન ત્યાં ઉભો રહ્યો. શીરીને તેને જોયો અને તેણે
શીરીનને જોય, પછી બુચી આગળ જમ તેને પછાડેથી
ઉચકી કાઢી, અને તેની સાથે આ ભંતની બેઅબની
કસાર કાઢ્યું છે તે ડોકું ફેરવીને જોવાની જે નિરદોશ
કાશોશો તે કરતી હતી તે જોય શીરીનને ચહેરાખી કાંધક
નરમીશ પકડી મલકાયો.

“શીરીન, બસ તું એ ખ્યાલ નહીંજ છેડશે?”
“એ ખ્યાલ છેડું? કાંઈ? મારું મોત આવે
ત્યારેથી જો એ ખ્યાલ મારીથી બુવાશે તો મારી તે
છેલ્લી નહીંજેખી હું અજબ થવશ.”

“ત્યારે હું કેહુંછ તે તો નહીંજ કે?”

“નહીં-નહીં-નહીં-ને નહીંજ!”

“તેવણની પોતાની તો મરજી હતી કેની?”

“નહીં-મારું દીલ જોવા બચારાએ મરતે દાહડે
મને અમસધું એમ કેહું હોસે, પણ એ વાત તું કાષ્ટ
દાહડે કરતોજ ના. બસ મારા દિલને ધંધી તેજ એકલો
હતો અને દુજી તેજ છે ને તેજ સદા રહેશે.”

“તારી મરજી-પણ હું તુને મળું બેડું તેમાં
તુને કાંઈ વાંધો તો નથીતી?”

“જરાબી નહીં.”

સમાપ્ત.

નોંધ:-સરજતની સાંકળ આજે પુરી થઇ એક
તરી પાવચુલ ડીટકરીવ વાર્તા આજના અંકથી શરૂ
આય છે.

અમે સદા અમારું કામ ગુપચુપ કરતા આવ્યા
છીએ. અમારું એકાદ કામ સારું છે એમ કહેવા
કહેવડાવવાનો અમને કશોજ અસખરો નથી, અને
અમારાં આધીન મત મુજબ તેવી કશી જરૂરી નથી,
કેમકે આજનો વાંચક વર્ગ તેને જે વાંચણ મળે છે
તે કેતું છે, કેતું નહીં તેતું બરાબર તોલ કરવાને
પુરેલા સામર્થવાન છે, અને તેથી જ્યારે એક લાપક
કલમની લાપક કદર કરવાના હેતુથીજ આજે જો અમે
અમારા એ નિયમથી વેગળા જતા હોઇએ તો વાંચનાર
અમને દરગુજર કરશે.

‘સરજતની સાંકળ’ જે કે એક નાની સીરી
યલ હતી તે છતાં તે પોતાના પોંટાની મજબુતીમાં કે
લખાણની ઝમકમાં ધણી ફેરેહમદ પુરવાર થઇ છે,
એમ અમને ભેતકસર ખાતરી મળ્યાથીજ, એક ખીજ
મારી સીરીયલ પણ અમે એ જાણીતા લખનારનેજ સોંપી
છે, જેનો પુરઆતનો થોડોક ભાગ આજના અંકમાં
અમે દાખલ કરીએ છે.

‘બીલોરી છુચ’ એક ધણીજ જોશવર પોંટાની
ડીટકરીવ વાર્તા છે. તે એક માલાન ચોર-જેને ચોરના
તેપોલ્યતની વાજમાં ઉપમા મળી છે તેની છંદગીમતિ
ધણીજ રસીકો, વાંચતાં હીતમાં આંગળાં પકડાવે, અને
ધરીબર રજોગમાં દોડતું હોહીખી થંબ કરી નાંખે
તેવા સજો છે. તેનાં પરાક્રમેએ આખાં યુરોપમાં પેક્ટી
પંક્તીએ લેખાતા પેરીસનાં પોલીસખાતાને ‘માહુ-માહુ’
બોલાવ્યું છે, તેનાં પરાક્રમે ઉપરથી લખાયલા લાટકાએ
આખાં યુરોપની રેએ ધુલવી છે અને એવી એકખી
સીનેમા કુંઠ આજે નથી કે જેની સ્કીનપર એનાં
પરાક્રમે નહીં નખાયાં હેય! ત્યારે તે એવા કાલ છે?

તે ઉઘાડગીરોતો ઉત્તર, ભલાભાઓને એક
ચુટકીમાં ઉડાવનાર, ચોરાનો શાહ, હથેલીમાં આંદ
દેખાડનાર, બ્લેક ગાંડોના બ્લેક ગાંડે, બુચરોના પીર,
પોતાનાં નાકના દીચકપર બેઉ હાથોની બીલસ મુરી,
તેમનાં આંગળાં ફેફડાંની મુજબ લીધું નહીં હડા દેવ
એવા ડીટકરીવાને ફજેત પોગલી કરનાર, ખારણીના
નકુચામાંથી કે સોપનાં નાકમાંથી નાહાસી જનાર, તે બી
‘સીરી’ની નથી સીરીયલનો નાપક.

આરસીન લુપીન!

અને ‘બિહારનો છુચ’ તનારી સનમુખ તેડું
આખેરી પરાક્રમ રજી કરશે.

ખિલોરનો

ખુચ !

(આરસેન લુપીનનું)

આખેરી પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર:—‘રશીક’

પ્રકરણ ૧ લું.

તે બાગની એક બાજુ તે સરોવરની તરફ હતી અને તે બાજુને તે છેડે જે એક ડકો બાહર નીકળી પાણીમાં લેખાપણા હતો, તે ડકને બાંધેલી બે હાડીઓ, દવાથી ફીકતી તે પાણીની સપાટી ઉપર બે ડાળાં હંસ હોય તેમ નાચતી ને ગેલ કરતી હતી.

જો કે તે રાત્રે-જે વખતની અમો વાત કર્યે છીએ તે રાત્રે-ધુમસ હતું, છતાં અહીં તંદી બતીના ઉજ્જસથી બારીઓ ચમકી રહી હતી, અને જો કે સપ્ટેમ્બરનો મહીનો હોવા છતાં, ત્યાંનું ભૂખીવું ‘એન્જલ-ફેસ્ટો’ ને નામે જાળખાવું કલમ હાઉસ તે સરોવરને સામે ડીનારે બહુકદાર વેશનીથી અગ્રજની રહ્યું હતું.

આરમાનપર થોડાકજ તારાઓ હતા, રાત અંધારી હતી અને પવન ધીમો અને ઠંડો હતો.

તેજ બાગનાં એક ખુણામાં બાંધેલાં સમર હાઉસમાંથી મોહમાં, પકડેલી શીંગાર પડેલો, આરસેન લુપીન બાહાર આવ્યો, અને તે ડકની પાળપરથી રોકાવતાં તેણે પુછ્યું—

“આઉસર? મેશર? સમો બંને અહીં છેવા ક?”

પરતુ તેનો અવાજ સાંભળી તે બંને બોલો માંથી એક જ નીકળ્યો, થયો—

“હા મેહેરબાન.”

“તારે તમારે રહેજો-ગીલગર્ટ અને વૉસરેને સંધ મોટરકરે પાછી આપતી સંભવાય.”

તે પછી બાગની જે તરફ મોટો ધોરી રસ્તો આવેલો હતો ત્યાં તે ગયો અને આંખ તાંબુને તેણે

બોધું તો તેને મોટરની આગલી મોટી બતીઓને ઉજ્જસ દેખાયો, અને જરાવારમાં એક મોટર તેની આગળ આવીને ઉભી, જેમાંથી મોટો આવર ફાટ પેઢેરેલા બે આદમીઓ ઉતરી તેની આગળ આવી લશ્કરી હંમે સન્નામ કરતા ઉભા.

તેઓ ગીલગર્ટ અને વૉસરે હતા. ગીલગર્ટ વીસથી બાવીસ વર્ષનો એક જવાન્યો હતો. તેના મહેરાનો ધટમ ધણો સુંદર હતો, અને તે આંખે પટલો અને દેખાવનો અચરાક હતો.

જ્યારે વૉસરે, મોટી ઉંમરનો, કઠેડી ગણ્યો સુધ્ધા જેવા વાળવાલો, અને ફિક્કા સીકેલી મહેરાનો એક આદમી હતો.

“કેમ?” લુપીને પુછ્યું “તમે તે ડીપુડીને જોધો?”

“હા, મહેરબાન” ગીલગર્ટ બોલ્યો “અમે તેને સાતને આલીસતી જેનમાં પેરીસ જતાં જોધો, તે અમે અગાઉથીજ જાણતા હતા કે તે તે જેનમાં પેરીસ જશે.”

“તારે આપણે આપણું કામ કરવાને આપણે છુટાજ છીએ?”

“તદન, એવકસાર, એ વીસા મરાયા જાણે આપણા આપણું મકાન હોય તેમજ સમજી.”

પેલી મોટરનો ‘શાફર’ જે પોતાની એકપરજ હતો તેની તરફ લુપીન હવે ફર્યો અને તેને હુકમ કીધો કે—

“તારે અહીં થોડાં નહીં, કોઈનું ધ્યાન ખેંચાશે. જરાબર સાકા નવે તું સામાન ભરતા અહીં આવશે તે જો બધું કામ સમજાણુ ઉતરું તો—”

“કેમ વાઈ? એમાં હવે શું વાંધો છે, સાહેબ?”
ગીલબર્ટ પુછ્યું.

હુ ખીને કશો જવાબ આપ્યો નહીં.

તે મોટર હંકરાઈ ગઈ અને તે પોતે પોતાના
તે એ સાથીઓ સાથે પાછો સરોવર તરફ આગ્યો.

“તે શું પુછ્યું ગીલબર્ટ?”

“આપણે ધારેલું એ કામ રામબાણુ પાર ઉતાર-
વામાં હવે વાંધો શું છે, સાહેબ?” ગીલબર્ટ પોતાનો
સવાલ પાછો રજુ કરીશ.

“વાંધો શું છે? વાંધો એટલેજ કે આપ
કામનો પદ્ધતિ મેં નથી નહીં કરીશ, અને જ્યારે
કોઈનાં કામની તૈયારી હું પોતે મારી જતી અઠગ
કરતો નથી, ત્યારે તે કામ માટે હું અડધે બાગે
ચકાસો રહેજો.”

“એ શું બોલો, સાહેબ? તમારી સાથે મને
કામ કરતાં ત્રણ વર્ષ થયાં ને હવે હવે બધી સુકિતઓ
અને સમજ પડતી જાય.”

“હા, છોકરા, તુંને હજી બધી સમજ પડતી
જાય છે તેથીજ રખેને તારાં કામોમાં કાંઈ નજરચુક
હોય તેની મને ખીલીક લાગે; હે, ચાલ તું મારી
મોટરમાં બેસ ને વાંચારી તું બીજી ઘોડા લે.....એમ!
આલો, મારો જોરથી હસેલા.....ને ને જરાખી
અપાત નહીં, હું કે?”

પેલા બે હોડીવાલાઓ આકેલર અને મેશરે તે
હોડીઓને હાંકી, અને સામેને કીનારે દેખાતાં પેલાં
કલમ હાલિસની ડાબી તરફ હેલું લીધું.

તેઓને રસ્તે એકાદ બે ઘોડા મળી, જેમાંની
એકમાં એક આઘક માથુકતું નોકું બેસીને ગમ્મત
કરતું હતું અને બીજામાં કોઈ જવાનોની ટોળાકી
ગીત રંગમાં મથાયુલ બેઠી હતી.

હુ ખીને પોતાના મોઢવાની છેક નજીક આગ્યો
અને ઘણુંજ હજવેથી તેને કાને લાગી તેણે પુછ્યું—

“ગીલબર્ટ, આપ-કામ તેં શીધી કાઢ્યું કે
ચોશરે એ?”

“તે સાહેબ હું તમુને ચોક્કસ નહીં કહી
શકતો; અમો ખાનને એ બાબે કાંઈક અફવાડ્યાં થયાં
નહીં કરતા. હતા, અને—”

“જોની, વાત એમ છે કે મને વોશરે ઉપર
ભરોસો નથી; તે દલકત ખવાસનો અને હુજો છે; તેને
જે એમણે તેજ એમણે. મને સમજ નહીં પડતી કે
મારીથી અને પેટા કેમ નહીં પકડાવાનો?”

“કાંય વાઈ, સાહેબ?”

“હા, હું કેહું છું તેજ ખરું છે. તે બેખમ
ભરેલા આદમી છે; મને લાગે છે તેનું અતઃકરણ
મેલથી ભરપૂર છે.”

તે થોડોકવાર ચુપ બેઠો, પછી પાછો બોલ્યો:

“તારી ત્યારે ખાતરીજ છે કે તે ડોલેક કેપ્ટન-
ડીનેજ જોશે?”

“મેં મારી આંખે જોયો, સાહેબ.”

“ને તું જાણે છે પેરીસમાં તેને કામ છે?”

“સાહેબ તે તાકડમાં જવાનો છે.”

“ને તેના નોકરો?”

“રાંધનારીને તો તેણે કેટ મોકલી છે, ને તેનો
ખાનગી નોકર પેરીસમાં પોતાના શેઠની રાહ જોતો
ચોખવાનો છે, અને ડોલેક જ્યાં જનાર છે ત્યાંથી તે
રાત્રે એક વાગ્યા અગાઉ પાછો ફરનાર નથી,
પણ.....”

“એ વળી પણ શું?”

“પણ, જેવો ડોલેકનાં મનનો લાહાલ! વખતે
તે પોતાનો વિચાર ફેરવે ને જલ્દીની નીકળી આવ-
વાનું મન કરે, વારતે આપણને જે કરવાનું છે તે
એક કલાકમાંજ આરોપી લેવું જોઈએ.”

“ને એ બધી ખબર તુંને ક્યારે મળી?”

“આજે સહવારેજ. વોશરે અને મેં તેથી તુરંતજ
એ તક હાથ કરવાનું બેઠેલ ધાર્યું. પાંચજ એક
નવું બંધાવું ઘેર છે. તેનો ખામ અને પસંદ કીધો;
કેમકે રાત્રે તે તદન એકલ રહેજ. આપણી હોડીઓને
માટે બે ખલાસીઓને મોકલી આપ્યા ને તુરંત મેં
તમને તાર કરીને બોલાવ્યા.”

“ચાલીએ તારી પાસે છે કે?”

“હા; આગલાંજ બારણાની”

“અંદીથી આપ સામે દેખાયછ તેજ મકાન કે?”

“હા, એજ ‘વીલા મરાવા.’ અને પેલાં બીજાં”

એ મકાને દેખાયછ તે તદ્દન ખાલી છે, એટલે મળે-
જદી નથીતે જે સામાન આપણને કાઢવે; હશે તે કાઢી
લઈશું. હું ખરું કહુંછ સાહેબ, કે એ એક ‘માત’ છે.”

“છટ, પણ કામ તદ્દન સ્થેર છે” લુપીન બડ-

ખડ્યો “એમાં કાંઈ મળતું નહીં.”

હવે તેઓ સામી તરફનાં તે સરોવરની ઉંચી
પાળ આગળ આંવી પહોંચ્યા અને ત્યાંજ કાઢેલા એક

ખાંચામાં કાતરેલી સીડી આગળ તે હોડીએને થોળાની
આરસેન લુપીન પોતાના મળત્યાઓ સાથે સીડના

ચુકમાં સીંદની દાઢી બોડવા જેવું સાદાસ કામ માથે
ઉઠાવી આવ્યો હતો. તેનાં કામોજ એવાં હતાં; તે અ-

ધારામાં શ્દેકા મારતો ન હતો અને જોળી કાંઈ કરતો
તેમાં તે લોલીનું એક દીપુંબી રેડવા દેતો નહતો.

આજે જ્યારે આપણે તેને જોઈએ છીએ ત્યારે કાંસના
એક માહાન એધિદાર ડીટેક્ટીવ ખાતાઓના વડા

ડેપુટી ડિવેક્તના વિચા મરાવામાંનું અતી કોમતી ફરની-
યર ઉંચકી લઈ જવાનું તેણે બીકું ઝડપું હતું, અને

એ કામ તેને મનસે એક બચાંની રમત જેવું હતું,
એમ વાંચનારે તેના ઉપલા ડીકાથી માની લીધું હશે;

તેને કાપળી સ્થેર કામ, સ્થેરમાં પાર ઉતરે તેવું
કામ પસંદ ન હતું. તેણે એવાં કામો કાપ્યાં હતાં

અને હજીય તેને એવાં કામો જોઈતાં હતાં કે જેમાં
તેને પોતાની ત્રાંચાની છાતી, લોખંડી મગજ અને

પોલાદનાં આંગળું કામ પડે, તે તે કામ, નહીંતો કાંઈજ
નહીં. જેવી હોડી તે સીડી આગળ આવીને ઉભી કે

તરફના રસ્તા પર ઉંઘડતા એક દરવાજા આગળ ગયો
અને લુપીન અને બીજાઓ તે સીડીના ખાંચામાં

ભરાઈને થોળ્યા.

તેઓ હવે લાગ જોઈને આગળ વધ્યા અને પેલાં
મકાન આગળ આવ્યા. ગીતજઈ ચાલી લગાડી જે

બરાબર લાગી અને બારણું ઉંઘડતાં તે ત્રણે લુપીન
ગીતજઈ અને વાંસરે તે મકાનમાં દાખલ થયા.

હોડમાં ગેસની બતી ખુલ્લીજ બળતી હતી.
“એવું કે સાહેબ?” ગીતજઈ બોલ્યો.

“હા, હા, પણ મને લાગેછ કે જે બતી મેં
જોધ તે એ નહીં” લુપીન બોલ્યો.

“ત્યારે તે કયી?”
“તે હું કહી શકતો નથી. પેલાં આરડા કરે

આપજ કે?”
“નહીં, સાહેબ” ગીતજઈ બોલ્યો, અને અજાજ

કે તે મોટે બોલતાં જરાબી બીહીતો કે અચકાતો
નહીં હતો. “સત્યામતીને ખાતર તેણે એ બધું ફરનીયર

પહોંચે મનસે પોતાના મુવાના અને બીજા આજુબાજુના
જે ઓરડામાં મુકયુંછ.”

“ત્યારે દાદર કયાં છે?”
“જમણી તરફ, પડદાની પછાડે.”

લુપીન તે પડદા આગળ જઈ તે ખસેડવા જતો
હતો, તેટલાં તેનીથી ચારેક પમસાં આમળનું કામી

મનનું એક બારણું ઉંઘડ્યું, અને તેમાંથી એક આદ-
મીનું માથું બાહાર આવ્યું.

“મદદ! મદદ! ખુન!” તે આદમીએ જુમો

પાડી, અને પાછો તેજ ઓરડામાં તે ભરાઈ ગયો.

“એ તો ડોલેકનો અંગત નોકર લીચો!”

ગીતજઈ બોલી ઉઠ્યો.

“એ જો ગડગડ કરશે તો એને હું સવાદ-

ચખાડસ” વાંસરે બોલ્યો.

“તારે કાંઈજ તેવું કરવું નહીં, વાંસરે, સમ-

જ્યો?” લુપીને તેને હુકમ કાપી, અને જે બારણામાં

તે આદમી પાછો ભરાઈ ગયો હતો તેજ બારણા ચાટે

તે તેની ખુડે દોડ્યો.

પહેલે તે જમવાના ઝોરડામાં આવી પુચો જ્યાં એક તેમજબર એક સલગાવી મુકેલું લેંપ હતું, જેની આસપાસ રકાબીઓ અને દારૂની એક ખાતલી ગોઠવી મુકેલી હતી; અને તે ઝોરડાને એક નોકે આવેલી ખાધ બોરાડી ભરી રાખવાની ઝોરડી આગળ પેલા લીયોને એકાદ બારી વાટે નાહાસવાનાં કાંઈ મારતો તેણે બેસે.

“જરાબી હહતું ના, મારા પકડ્યાં! થોળ ને આપ.... પણ આહા!” એમ કહી જેવો લીયોને તેણે પોતા તરફ હાથ લાંબો કરતાં બેસે કે લુપીન બોંધ પર સુઇ ગયો અને તેમ તેણે કીધું તો સારું જ થયું કેમકે તેજ વખતે એક પછી એક ત્રણ બોળીનાં બાર લીયો તરફથી છુટા. તરતજ સુતાં સુતાં લુપીને તેના પગ પકડીને તાણ્યા કે લીયો જમીન પર ફસ ઝાઈ પડ્યો, અને તેના હાથમાંથી લુપીને રીવાલર છુટવી લીધી અને તેને ગલચીમાંથી પકડ્યો.

“લુચ્છા બદમાશ! તું જાણેજ કોણ સાથે તું હીરજેરી કરેજ તે? એમ આપ, વેશરે અને બાંધા!”

તેને વેશરેને હવાલે કરી લુપીને પોતાનાં ગળામાંથી એક નાની વીજળીની બતી કાઢી તે પેલા નોકરના મોંદ ઉપર ધરી.

“આલ પુરં કીધું કે વેશરે? મારે આખી રાત અંહી કાટવી નથી.”

“હવે કાંઈ ધારતી નથી સાહેબ” ગીલબર્ટ બોલ્યો.

“ખરેખર? ત્યારે શું આપ ગોળીખારના અવાજને બાહાર સંભળાયા નહીં હોસ?”

“અલગત નહીં.”

“હીક, તે છતાં, આપણે તાકીદ કરવી બેઠયે વેશરે, આલ બતી લે, ને મારી સાથે ઉપર આવું.”

તેણે ગીલબર્ટને બાંલુમાંથી પકડ્યો અને તેને પોતાની સાથે ઉપર ઘસડતાં તે બોલ્યો—

“ગઈડા! એમ તપાસ રાખે કે? મેં જે શુર-આંતમાં બહેમ બતાવ્યો તે કાંઈ ખોટો હતો?”

“પણ, મેંદેરજાન સાહેબ, મને શું ખબર કે એ એમ વિચાર ફેરવી અંહી ખાણું લેવા આવશે?”

“જ્યારે લોકનાં ઘેર શાડી તેઓનો સામાન હોયમાં કરી જવાનો ધંધો કર્યે ત્યારે તો બધીજ ખબર રાખવી બેઠયે! હવે તારી ને વેશરેની મને ખુશ વાદ રહેશે, મુરખાઓ!”

તેઓ પહેલે મજલે પહોંચ્યા, અને ત્યાં ઝ્યાર-ડાઓમાંનું ગોઠવી મુકેલું ફરનીયર બેઠ લુપીનનો ખુશ થઇ ગયો અને તેનું જનુન તુરંત સંખી ગયું.

“ઓ, ખાલ બેવા! કાંઈ ધણું નથી, પણ જે છે તે ધણું જ—પણ જ અસલનાં વખતનું અને કીમતી છે. એ તે ખરેખર માલ!” એમ બોલી તેણે બધે નજર ફેરવી પોતાનાં મગજમાં તેની ટીપ ફરવા માંડી.

“હું ધારું કે આ માહેજા માત્ર એકે દાગીના માટે કોઈ અમેરીકન કરોડપતી પોતાની બધી દોલત આપી દેવા તૈયાર થાય; અને તોથી કેટલાક મુરખાઓ બજા-ડેજ કે અસલનું ફરનીયર ફેરે રહ્યું નથી! ને આપ ડોલ્ટેક સાહેબ એ ક્યાંથી લાયા હોસ? મોતાના પૈસા ખરચીને? અંરે ખુદા-ખુદા કરો! એ તો જેમ તે એવજના હાથમાં આવ્યું તેમ તે એવજનાજ હમન ખરદ આરસેન લુપીનના હાથમાં જવાતું!”

હવે ગીલબર્ટ અને વેશરેએ તેઓના વડાના હુકમ મુજબ એક પછી એક દાગીનો ખીસાડવા માંડ્યો અને બેઠેજે ઝડપ એવી કીધી કે અડધા કલાકમાં તે બોળ સમેત ત્યાંથી પેલી બે બોરોનાંની એક બાટ તો ઉપડીથી ગઇ; અને તે બોટમાં ગ્રાઉ-લર અને મેશરને ઉપડી જ્યાંનો હુકમ થયો કે જેથી તેઓ તે સાંમાન પેલી તેની વાટ બેતી ઉભેલી મોટરમાં લરવા કામ લાગે.

લુપીન પોતે તે મોટ ઉપડતી બેવા ત્યાં હાજર થયો. તે મંકોનમાં પોછો આવતાં પેલી ખાધ બોરાડી ભરી રાખવાની ઝોરડી તરફથી કાંઈ અવાજ આવતો હોય તેમ તેને લાગ્યું.

તે ત્યાં ગયો તો તેણે લીયોને બાંધેલા પડેલા બેસો.

“ઓ! ત્યારે એ ખુશ તું પાડેજ કે? ઉતાવળો. આકોનો તો શો, અમારું કામ હવે અંડ અજાસ થશે. ફકત આટલું જ ને” એમ કાંસ કરીને ફેરવી આવ્યું.

રાખશે તો અમારે સખત પગલાં તારા સંબંધમાં કરવાં પડશે. ટુને પેર ખાવા ગમેછ? ગમતું હોય તો હમણું આપણ દાઘની મુકાથી એક પેર તારાં કનોરામાં મુકી રેહું.”

એમ તેની ખુલામશ્કરી કરી તે ઉપર ગયો અને માછો તેને કાંઈ સાદ આપ્યો. એ શું સાદ હતો તે તે સુપચાપ સાંભળતો હોયો અને તેને કાને નીચે મુજબ અવાજે આપ્યો :

“મદદ! ખુદ! કાંઈ આવે!! મને મારી નાંખશે! પોલીસના વંડાને જલ્દી ખજાર આપો!!”

“મને લાગેછ, એ મુઠું મગજનો ગયેલો હોય ના તો હું કાણુ છું” તે તે બચ્ચતો નહીં હોય” હુપીન બાબતે “મરીય ખીયારી પોલીસ! રાત્રે નાં પાગે તકલીફ!”

એટલું બોલી તે પાછો કામે વસ્યો અને જોડશી હુટ મળી તેટલી હુટ તેણે પોતાના સાથીઓને એકઠી કરવાનો હુકમ આપ્યો. હવે તેની ધીરજનીયી હદ આવી.

“ચાલો, બસ હવે!” તે બોલ્યો “વધુ લોકને સાફ બધી બાજુ મારે નથી જગાડવી, અને હવે થોડાં ત્રણુને વસંતે મોટરને નહીં બોટી કરવી. ચાલો, હું તો હવે બોટ ચેલુંછ.”

તેઓ બધું લઈ દંધને કાનારે આવી જાગ્યા, અને તેઓ બોટમાં તે સામાન ભરી તેમાં બેસવા બાબત કે ગીલગટ્ટે હુપીનને બાબતમાંથી પકડીને ચોંચાવ્યો.

“મેહેરબાન સાહેબ, જુવો, મારાં માનોં તો અમે એક ફેરા બીજે મારી આવ્યે-પાંચેક મીનીટનું સમ છે.”

“પણ, શા સાર?”

“જુવો અમને એક અસલની નાની નાની બીજોલા સંગ્રહ સાધવી એક નાની કારકેટને મારે કહેવામાં આવ્યું હતું ને—”

“પછી?”

“તે અમુને મળી નહીં-પણ હવે મને લાગેછ કે પેલી બાધ બોરાકી ભરી રાખવાની ઓરડી આજ

મોટું તાણું મારેલી જે કપાલ છે તેમાં વખત—” અને ગીલગટ્ટે તે વાક્ય પુરા કરે તેટલાં તો તેણે પોતે પેલાં મકાન તરફ આવવા માંડ્યું.

બાંધેલી તેની પુઠે દોડ્યો.

“ચાલ, બા, ટુને હું દસ મીનીટ આપી ચકુંછ, એક મેક-ડબી વધારે નહીં” હુપીન બોલ્યો “દસ મીનીટ થશે કે હું ચાલતી પકડસ” પછી પોતાનું ઘડયાલ કાઢી જોતાં તે બોલ્યો

“પોણા નવતો થયા ત્યારે એ ઘેરાવણું નહીં તો બીજું શું?”

વળી તેને હાં યાદ આવી કે પેલાં ગયો સામાન ખસેડતી વખતે ગીલગટ્ટે અને વાંધારેના ચાળા માળા કાંઈ કીક નહિ હતા, તેઓ સાથેના સાથેજ રહેવાની સંભાળ રાખતા અને બેઠે જતે એક મેકનાં કાપ ઉપર તકેદારી રાખતા હોય તેમ લાગતું હતું.

“એ શું હશે?” હુપીને વિચારું.”

હુપીન એ જાનેના વિચાર કરતો હોયો. હવે તેણે જોરથી પોતાની સીસોડી ડુંકરી, અને પેચાઓ શું કરતા હતા તેવું માનજું જોરા તે રિક્તા મરાયા તરફ ચાલેલો પણ તેટલાં એકાધિક એક બંદુક ડુંકરાનો અવાજ તેને કાને આવ્યો, અને દુરતજ કાંઈની ચીયારી તેને સંભળાઈ. દુરતજ હુપીન અંદર દોડ્યો, તે હાતમાંથી પેલો દાદર ચઢી ગયો અને જમવાના ઓરડામાં તે દાખલ થઈને જોયછ તો ગીલગટ્ટે અને વાંધારે એકમેકને ત્રાસીને જમીન પર પડ્યા હતા. તેઓનો પેપાક લોડી હુકાન થઈ ગયો હતો; હુપીન તેઓને ઊઠાવવા ધસ્યો.

ગીલગટ્ટેના કપાળમાં તેનો હરીફ વાંધારે આવેલો હતો, જેના હાથમાંથી કાંઈ ચીજ જે કુટરી લેવાની તે જરૂરેક મેહેનત કરતો હતો, તે ચીજ થું હતી તે જોવાની હુપીને કશી તક મળી નહીં. વાંધારે જેને ઘણું લોડી મધું હતું તે જરાતરમાં એ મુખ થઈ પડ્યો, અને હુપીને તેને તપાસ્યો તો તેનાં ખસામાં જખમ પડેલાં હતા.

“એ જખમ કાણુ કીયો? તે કે મોટાન?”

હુપીને ઝુટી બની પુછ્યું.

“નહીં, લીધોએ.”

“લીયોએ? લીયોને તો આંધેલા છે!”

“તેણે દાંતે પોતાના બધા દીવા કીધાને તેની પાસે તોલ જે ત્યાંજ પડી હતી તે તેણે લીધી.”

“બેંક ગાર્ડ! ક્યાં છે તે?”

લુપીને હવે લેમ્પ હાથમાં લીધું તે પેલી ખાખ ખોરાકી વાળી ઓરડી આગળ તે ગયો.

ત્યાં લીયોને ખાંધીને રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યાં લુપીન ગયો અને જોયજ તે ડાંબ્રેકનો તે ખાસગી નોકર જે હાથ પોહાળા કરી ચપાપાટ પડેલા હતો અને તેનાં ગળામાં એક ખંજર ભેંકેલું હતું. તેનાં મોંદમાંથી લોહી ઝરકતું હતું.

“આહા!” લુપીન તેને તપાસીને બોલ્યો “એ તો ખસાસ થઈ ગયોજ!”

“તમે ધોરોજ, મેહેરખાન?” ગીલબર્ટ ધુજતે સાદે તેને પુછ્યું.

“હા, એતો મરી ગયોજ.”

“વોશરેએ એ કામ કીધું.....વોશરેએ એને મારી નાંખ્યો.”

લુપીને ચુસ્તપણે લાલચોળ ખની તેને ખાલુમાંથી પકડી હલાવી મુક્યો “ખરું બોલ, કેણે એ જીવન કામ કીધું? વોશરે એ કે તે? ખુન! ખુન! મારા નિયમથી ઉડેડું, આજે ખુન! મારો કાપડો શું? કે લોહીનું એક રીધું નહીં ને આજે ખુન? ઇનસાનનું લોહી ઇનસાન રેડે? ગમે મારો જન બચ, મારે હાથે મારો જન કબજ થાય, પણ ખુન? કદી નહીં. કીક મારું શું બચજ? તમે ખંનેની કમળખતી! એ જીવન કામનો કર તમારે જખરહસ્તીનો આપવો પડશે અને તે? ખુનનો બરહો ગરદન! તમે જોણજ કે ત્રી? કાંચ? વોશરેએ એને કાંચ મારી નાંખ્યો?”

“વોશરેએ પેલી કખાટની ચાવી લેવા એના જાડાં તપાસવા માંડ્યાં; તેમ કરવા જોવા તે વાંકો વળ્યો કે તેણે જોયું કે લીયોએ પોતાના હાથના બધા દીવા કરી હાથ છુટા કીધા હતા; એ જોય તે ખીધો અને તેને ખંજર ભોંકી દાડ્યું.”

“પણ પેલા બંદુકનો અવાજ?”

“તે લીયોએ કીધો. તેના હાથમાં રીવોલ્વર હતી. તે મુલો તેની આગળ તેણે તે દાંતને ફેડી...”

“અને પેલી ચાવી?”

“વોશરે એ લીધીજ.”

“તેણે તે કખાટ ઉંધાડી?”

“હા.”

“ને તેને જે ઓજ નેમકીતી તે તેને મળી?”

“હા.”

“ને તે તું તેની પાસેથી ચુટવી લેવા માંગતો? તો? તે ચીજ શું હતી? પેલા અસલ દાંતીનાની કારકેટ? ત્યારે શું? જવાબ આપ.”

લુપીને જોયું કે ગીલબર્ટ તેના સવાલનો જવાબ રહેલ સુલુકે નહીં આપવાનો તેથી ડાળા કકડાવી તે બોલ્યો—

“તું નહીં બોલવાનાની? પણ યાદ રાખ કે એક ખાલુ હું આરસેન લુપીન છેઉં, ખરચ્યા હાંલેતો હવે નાહાસવાની વેતરણ કરચે, પણ—ચાલ એમ આવ આપ—નાપાક વોશરેને ઉચક, એને ખોટમાં લઇ જઇયે.”

તેઓ બંને પોતા રસ્તે તે વોશરેને લઇને જમવાના ઓરડામાં આવ્યા, અને ગીલબર્ટ કાંઈ બોલવા જતો હતો જેને અટકાવી લુપીન બોલ્યો—

“જો, સાંભળ!”

તે બેઠેના મહેરા દેહેશતને મારે શીકા પડી ગયા હતા. કોઇ પેલી ઓરડી આગળ બોલતું હોય તેમ તેઓને લાગ્યું, અને તે છતાં તેઓની ખાતરી હતી કે ત્યાં પેલા મુલેલા નોકર સિવાય કોઇ નહીં હતું.

અને તે છતાં તે અવાજનો આવતો હતો, એમાં કશોજ શક નહીં હતો.

હવે લુપીન પોતે પેલા નોકરનાં મડદાં આગળ ચુટણ મરડયે પડ્યો.

ચોડકવાર તે અવાજ બંધ રહ્યો અને પાછો ચાલુ થયો.

“લાવ મને ખતી આપ” તેણે ગીલબર્ટને કહ્યું ગીલબર્ટ તે લેમ્પ ઉપરનું શેડ કાઢી લુપીન આગળ ધર્યું તો લુપીનને માંત્રમ પડ્યું કે તે અવાજ તે મુલેલા નોકરનાં શરીરમાંથી નીકળતો હતો!

“એ ગળખા એ શું?”

“મેહેરખાન સાહેબ, મનેતો ધુજરાં છુટેજ.”

ગીલબર્ટ બોલ્યો.

વળી પાછો તેજ અવાજ!

(સાંધણું છે)

લગનની મોતેખરી.

લખનાર:—મી. મીતાચેહર માણેજી માદન.

(પાને ૪૧૧ થી આશુ.)

આપણા સઘળા શીશુકોમાં માતા આપણને ખાણુસાંધણું શીખવે છે. મરદ મગજ છે ત્યારે ઓરત હગર છે; તે જ્યારે ઇનસાફ છે ત્યારે તેણી લાગણી છે; તે જ્યારે જોર છે ત્યારે તેણી ખુશમુરતી, શોભા અને દિવાસો છે. એક ભણી ઓરતની મહોજતમાંજ તેણીનું ગાન, અનુભવ અને હાપણુ કામ કરે છે. મરદ મનને ખીજવે છે ત્યારે ઓરત લાગણી કેળવે છે. મરદ જ્યારે મનમાં વસે છે ત્યારે તેણી હગરમાં જન્મ્યા છે છે. મરદના દેહવાદી આપણુ યોદ્ધા યોજ માની શકે ત્યારે એક ઓરતના શીશુકથી તે માટે મહોજત ધરાવી તેણીનીજ મારફતે સદગુણને પિછાન્યે છિયે. મોત ઓગરડીન નામના એક પવીત્ર પુરુષમાં મા—આપની અસરનો નોંધવા લાયક દાખલો મળે છે. જ્યારે તેના આપ તેને માત્ર રડુલની કેળવણી આપવા ખરજ મરેલો હતો ત્યારે તેની માતા તેને તેની પાપી હાંદગી માટે ઠપકો આપતી, સદ્ગાહ આપતી અને તેને માટે રાતો દીન બાંદગી કરતી અને તેને લહે રાહે દોરવવા મંડતી. આખરે તેણીની મહોજત ફાવી અને તેણીની ધીરજ અને લલામનો બદલો મળ્યો. અને તેણીનો બેટોજ નહીં પણ હરથાર પણ લલામ તરફ ફર્યો. તેણીની શરૂઆતનીજ કેળવણી અને અસર તે બેટા ઉપર પડી રહી અને. ઉવટે તે તવારીખના સંજોગો ઉપર એક પંચિત્ર અને ઝલકટુ નામ છોડી ગયો છે.

એવા ધણા દાખલાઓ પડ્યા છે જેમાં એક સુતા બેટાની હાંદગી તેની માતાના 'અણુ' આગ્રહથી તપદીવ યથ મોરપણમાં લઈ ફોડા આપતી થઈ છે. કોઈ વાર એવું દોસે છે કે એક બાળકને લલામને

માર્ગે ચાલવાની મા—આપની ગમે તેવી કાશેશ વ્યર્થ જાય છે અને ગોખા પથ્થર પર પાણી રેડવા જેવું થાય છે, પણ ઘણી વેળા જોવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ મરણ પામે છે અને કાષ્ટ વાર તો તેને પથુ ૨૦) ૨૫) વરસ વિટી જાય છે કે તેઓની ભણી સદ્ગાહ અને રૂડી નસીહત ફલ આપતી થાય છે. તેનો એક જાણવાનોજ દાખલો રેવરન્ડ જોન ઓર્ડ ઓલ નીમાં નોંધાયેલો છે. એક પાપી અને હવસી હાંદગી મુમરવા બાદ તેને લાંબે વખતે પોતાની પાપી હાંદગીનો ખ્યાલ થયો અને ત્યારેજ તેની માતાએ તેના બાળવયમાં આપેલા ભલા સંજોગ તેની યાદદાસ્તમાં તાજ થયા. ગોખા તેણીનો મુગો અચાજ તેને ભલાઈ તરફ દોરવતો હતો!

બીજો એક દાખલો અમેરીકાના રાજ્યાધિકારી રેનડોલ્ફમાં મળે છે. જે કહે છે, “હું એક નાસ્તિક થયો હતો પણ હું આસ્તિક રહ્યો છું તેનો સમય એ છે કે મારી બાળવયમાં મારી માતા મને મુઠ્ઠા ઉપર બેસાડી તેમાજ કરતી કે “અથ છુદા, તું બેહસાતમાં છે;” જેની અસર હજી મારી ઉપર પડી રહી છે.” બાળવયના વરસો અચિત થયા ઉઘોમી છે. એક ઇંગ્લેન્ડ કવિ કહે છે, “તું લલે ગમે તેવી મોટી હાંદગી મુમરે, છતાં તારાં પહેલમાં ૨૦ વરસજ સા કરતાં લાંબા અને ઉઘોમી છે.” જ્યારે હવસી અને નિદાખેર કોઠો વોલકત મોતને બિછાને પડ્યો હતો ત્યારે તેને જળગળતા સાદું ફુઆ ચાલી “આપ મને મારી બાળવય આપ!” માત્ર તેજ તેને મળે અને તે સુધરી, જ્યે, પણ ઘણુ મોડું થયું હતું.

નામિયો માપલુકાર ઝેની એક માતા માટે એટલો ઉભો નિચાર રાખતો હતો કે તે એક લાંબી માતાને “પુદા” શીક્ષક” કહે છે. અને તે દરોજસ્તજ છે. એક પિતા કરતા માતાજી પ્રત્યે ઉછેર છે, તાજ કરે છે અને તે પ્રત્યે આસપાસ નીતિજનક અસરો ઉભી કરે છે તેણીનું કહાપણ, પુશમીનજ, અને મોહનતથી બતાવેલી અસરોમાં તે પ્રત્યે પુશમીનજ, ચંતોળી, ડાહી અને શાંત રહે છે અને જે અસરો હેયજ એક ખરી બહાદુર લાવકાતની ખીજરણી થાય છે.

એક લાવક, કરકસરવાળી, પુશમીનજ અને અરો બાતુનું ગમે તેવું ગરીબ બુપકું પણ શંતોપ, સદયુષ્ય અને સુખ છે! તેણી એક કુટુંબની મજરો છે; ત્યાં મરદ શાંતીથી ખેંચાઈ આવે છે; ત્યાં આ કુન્યાથી ધરાપમેા ઠાકેસો અને પરેશાન મરદ આરામ લે છે; તેણી જીવનું બેહસ્ત છે—ત્યાં પરેશાનીથી રાહત છે—ત્યાં બદખખતીના દિવાસો છે અને હમેશગીનું સુખ છે. એ રીતે તમામ જીંદગીની સૌ કરતાં અસરકારક સ્કુલ તે ધર છે. ત્યાં છુટા કે નાના પુશમીનજ શંતોપ, જાતિસાવકાત નીતી—જાણી દરજ અને સેવાનું શીક્ષણ લે છે. નામિયા કવિ હરખર્દની માતા માટે કહેવાયું છે કે તેણી પોતાના ધરને પોતાનાં કહાપણથી તાખામાં રાખતી પણ તે એટલાતો પુશમીનજ અને મીઠાંપણથી કે તેણીનું સામું ધર તેણીનીજ કંપનીમાં મજાહ માનવું!

ધરમાંજ સાલેસાધ શીખાય છે; જેનો માસ્તર એક માતા છે જેણી પોતાના જાતિ—લાખસાથી ધડો આપે છે. ખર્જ કહ્યું છે, “આરત વગર મરદ માત્ર બે અદર્જ બે પયું બનાવર હને” ધરથીજ સખાવત રાફ થાય છે નામિયો રાજદવારી બર્ક કહે છે, “આપણા કુટુંબના નાના બાળકને ચાહવું તે આપણને તમામ જગતના ચાહ ઉપર લઇ આવે છે,” સૌ કરતાં દાનાવ અને લધી પુરૂષો પોતાના ધરમાં રહેવાને માટે કદી શરમાયા નથી. અને જે માણસ પોતાના ધરને ચાહે છે તે પોતાના દેશને પણ ચાહે છે. જેમ એક ધર ચાખચણથી સૌ કરતાં સરસ અસર કરનારી સ્કુલ છે તેમ સૌ કરતાં જુરી અસરોની પણ છે. અરે આપણે બાળકવયમાંથી જવાનીમાં

માં આવ્યે તે બાળકવય ધરનું અચાનકપણું શું શું કરી શકે છે? અરે, આપણે આપણાં જીવનનો પરિવેશો દમ ખેંચી બંને આખરી દમ છોડ્યે તે દરમ્યાન આપણી અચાન માતાઓ અને આયા—લાખાઓથી આપણો કેવો ખરાબો થાય છે? એક બાળકને અચાન, બુંડી અને નાલાયક માતાને હાથ ઉપરવા દો અને તે માટે તેની તમામ જીંદગીમર કોઇપણ કપાય મળી શકનાર નથી. એક માતાને બુંડી અનીતિવાળી, અને અસ્વચ્છ રહેવા દો; એક ધરમાં કંજીયોકાસ, ગડગડ અને અશંતોપ રહેવા દો—તો તે ધર નહીં પણ દોષખ છે—ત્યાં સુખ નથી પણ હમેશનું દુઃખ અને શંકટ છે;—અરે તેવી જગ્યાએથી નાહસવું હનરનાર સાફ છે;—પણ અફસોસ, દયા હોજો તે બાળકો ઉપર જેઓ તેમાં ધરમાં વસી મોટાં થાય છે; જેઓ અનીતિમાં ગમડી પડી ઓર વધુ સંકટનું બાજ થઇ પડી બીજાને હેરાન કરે છે!

નેપોલ્યન જેવો લડયો જોધ્યો વારંવાર કહેતો હતો, “બાળકની બખિખતી સારી અને માડી જીંદગી સધળી માતા ઉપર આધાર રાખે છે.” અને પછી એનાજ બનણીતા રાખેા ઉભરી આવે છે કે, “કહે નેપોલ્યન દેશને કરવા આપણાં, સરસ રીત જોજ છે કે દો માતાને યાન!” તે પોતાની સરકરાજી જીવદો અને કુતેહનો બેદ એજ બતાવે છે કે તેની માતાએ તેની ઇચ્છા અને જાતિ વિશ્વાસ કેમજો હોતો તેની જીંદગીનો વરતાંત લખનાર કહે છે, “તેની માતા સિવાય કોઇ તેને તાખામાં લાવી શકવું નહીં; જેણી તેને નરમાસ, અને સખતાઇથી પોતા તરફ ખેંચતી; તેણીથીજ તે તાખેદારીનો સદયુધ ચાખ્ખો હતો;”

એક સ્કુલના ‘રીપોર્ટ’ ઉપરથી એક માતાની અસર બાળક ઉપર કેમ થાય છે તેનો અજો દાખલો મળે છે. તે રીપોર્ટ કરનાર મી. તફનેલ કહે છે,

“મને એક મોડી ફેકટરીમાં કહેવામાં આવ્યું કે ફેકટરીના મેનેજરો એક બાળકને તોફરી લગાડવા અગાઉ તેઓની માતાની ચાકચણજી માટે પુછે છે, અને તે માટે જે ખાતરી આપવામાં આવે તો તે મેનેજરો માને છે કે તે બાળક પણ કામદાર અને

તાબેદાર નીવડશે પણ તે બાળકના બાપ માટે કશું પુછવામાં આવતું નથી.”

(કંગ્લે-૩ અને વેલ્સના પેરોક્યલ સ્કુલ સુનીયન ના કન્સપેક્ટર ચી. તફનેલનો રીપોર્ટ-૧૮૫૦)

એવું ધણી વેળા બેવામાં આવ્યું છે કે એક યા બીજાને કારણે બે બાપ છાકરો થતો હોય, કંઈયે કંકાસ કરી હાડમાર કરતો હોય પણ બે માતા દાનાવ અને દંભજતદાર હોય છે તો તે કુટુંબ સારી રીતથી રહી શકી બાળકો સારી આબરૂવાળાં ઉધરે છે. પણ તેથી ઉલટા દાખલામાં પરીણામ લખાનક આવે છે, બાપ ગમે તેવો આબરૂદાર અને લાપકીવાળો હોય છતાં બે માતા છુટી હોય તો બચ્ચાંની ભરી-ખરી હમી નેકનામી અને કારકીરદી ઉપર ત્યાજ દાંડણુ વળે છે! એક માતા પોતાના ધરના એકાંતમાં બોલુ ખંત અને ધીરજથી ચોલચલણુના બીજ વાવે છે, એક ઝોરત ગમે તેવી દાનાવ અને શીખેલી હોય તો તે ધણી જાહેરમાં આવતી નથી પણ જ્યારે તેણી ના બાળકો સરજણથી જાહેરમાં દીપી નીકળે છે ત્યારેજ તે ઝોરતની ખરી કીમત અને ખુખી સમજી શકાય છે.

એ તો ખરું છે કે જે મુજબ એક મરદ માટે આપણે તેની જાહેર જીંદગી માટે સમજાયે છીએ તેમ એક ઝોરતની ધરની જીંદગી માટે લુટું” યા લડું” સમજાયે છીએ. અને એક ભરી માતાની નામના અને જાહેર પિછાન મોટાં ચિત્રો દેવવા અથવા મોટી ચોપડીએ લખવા અથવા મોટા મોટા એલકાળોથી ચાંદીથી છાતી ભરી નાખવા કરતાં વધુ ઉત્તમ અને ઉંચા છે. એક ક્રેંચ લખનાર કહે છે, “એમાં તો કાંઈ શક નથી કે ઝોરતે એ મોટાં ચિત્રો દોષાં નથી; માદાભા-રત પ્રમારતો હમી કરી નથી; મહાન ગ્રંથો અને પુસ્તકો લખ્યાં નથી; સુદર પુરણાંઓ કેતવો” નથી; તેઓએ મોટાં દિકાઓ કે સાધુસતી શોધ કરી નથી;—જે તેઓએ એ સુધમાં કરતાં વધુ અને મહાસરત કામ કરી બતાવ્યું છે અને તે એજ કે તેમનાંજ પગો પાસ બેસી મહાન ચિત્રો દોરનારાઓ, પ્રમારત બાંધ-

નારાઓ, પુસ્તક લખનારાઓ કેતરનારાઓ અને જંગી શોધો કરનારાઓએ પોતાનું પહેલું શીક્ષણ લીધું છે.”

એજ ઉપરો લખનાર પોતાની ચોપડીમાં પોતાની માતા માટે માન અને મહોજતથી લખી જાય છે. તે પોતાની માતાને “ઉત્તમ માતા” કહે છે અને ઉમેરે છે કે, “તેણી એક ફરેશ્વો હતો જેણીને ખુદાએ થોડા વખત માટે માથુસાથ અવતાર આપ્યો હતો.” અને તે પોતાની સપગી નામના અને નેશી માટે તેણીનેજ આભારી લખે છે. જ્ઞેનસન જે એક ધણે સખખત અને કરડો હતો તે પોતાની માતાને કેવી મીઠી મહોજતથી ચાહે છે તે જાણવા જોગ છે. તેણીએજ તેના મનમાં ધર્મ માટે પહેલમાં બીજ વાચ્યાં દર્ના. પોતાની ગમે તેવી સખખત ગરીયાઈ છતાં તેણીને સહત આપવા તે બનતું કરતો; અને જ્યારે તેણી મરણ પામી ત્યારે તેણીનું નાનું કરજ અને મરણ દિવાના પૈસા માટે તે બેઠાએ પોતાનું નામીનું પણ નાનું ફિલસૂફીથી ભરપુર પુસ્તક “સસિલસ” લખ્યું હતું. એ બેઠાએ પોતાની ૫૦ ની ઉમરમાં પોતાની ૬૦ વરસની માતા ઉપર જે કાગળો લખ્યાં હતાં તે વાંચવા જોગ છે.

અમેરિકાના રાજદવારી છુટાપણું મેજરી આપનાર વેશીંગ્ટન જ્યારે માત્ર ૧૧ વરસની વયનો હતો કે તેનો બાપ મરણ પામ્યો. તે મોટો દિકરો હતો કે જ્યારે તેના બીજાં પાંચ ભાઈ બેદનો તેથી તે નાનાં દર્ના. પણ તેઓની મમતા નેક ચામચલણી, કરકમર વાલી અને કાફી ઝોરત દર્ની, પોતાના અપ નાનાં બાગેશી સંભાળ, જતન, અને કેજરબીની ફરજ તેથી પર આવી પડી. તે ઉપરાંત એક મોટી એસેનેની સંભાળ અને દેખ-રેખ દર્ની:—તે સપગું તેણીએ મોટી ફનેદ સાથે બન-વ્યું. તેણીએ એ ફરજને પોતાની દેખરેખ, ચોંપ, કજીથ, મહેનત અને હાનમ્મો ઉપડી લીધી; ૫૫ જે સી કરનાં તેણી માટે મોતેજર સારંગ તો એન દનો કે તેણીનીજ એકલી સંભાળથી ઉછરેલાં તે બાળકો નાનપણથીજ મા-આપને જેમ આપે એવાં ઉપવાં. (જુઓ સ્પાર્કની ‘સાર્ક એજ વેશીંગ્ટન’)

બદમાસ બરબેર.

એક ઢુંકી વાર્તા.

અખબાર:—“નોશાકરો કેડી.”

હુણ્ડીકુંપર આવેલા “દામના કોટેજ” માં આજે કાંઈક ખુશાલી વ્યાપી રહી હતી. લવજી હેઢરીના એક પુત્ર લાડકવાળા બેટાની આજે સાથપ્રેમ હતી. લવજી અને તેના વડા ભાઈ સોરાબ છોટાપાણી લઈ પોતાનાં મનને રાહત આપતા બેઠા હતા, જ્યારે તેવજીની સાંમિતા સોશપર તેવજીનો નાનો ભાઈ બરબેર બેસીને ચુસ્તથી વાત કરતો હતો. લવજી હેઢરી નવસારીનો એક જગીરદાર હતો. તેણે ઝીણી મલમલનો સદરો પહેર્યો હતો અને તેની ઉપર ખીંચી પહેર્યું હતું. જ્યાં એ બેઠો હતો ત્યાં સુર્યના કિરણો પડવાથી ખીંચીના બટનના હીરાઓ ઝગઝગી રહ્યા હતા. તેવજી નવસારીમાં એક સારા આજીરદાર ગ્રંથસ્થ તરીકે ઓળખાતા હતા. તેવજી ગરીબો તરફ માયાથી વર્તતા હતા, એટલું જ નહીં પણ છુપો ધર્મ કરતા તે કોઈનેથી માલમ પડવા દેતા નહીં. ખીંચી કેટલાક ખુશામત્યાની માફક એવજીને માનયાંદનો અસખરો હતો નહીં. એવજીના મોટા ભાઈએ આફ્રિકાના નાતાલમાં લગભગ ૨૦ વર્ષ ગુમરાં હતાં, અને ત્યાંથી બે પૈસા મેળવી હવે પોતાના વયજા ભાઈ સાથે નવસારીજ આવી રહેલા હતા. જ્યારે એવજીનો નાનો ભાઈ બરબેર જે ૨૨ વર્ષની ઉંમરનો હતો, તેણે ગયે સાલજ મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી હતી. તે પોતાના બેઠે ભાઈઓથી તદ્દન હિલટોજ હતો. તે જુગારી ખરાબ સંગતનો અને ગરીબોને હીજવામાં એકેડો હતો. તે પોતાની એવી ચાલ વિશેનો જરાપણ સંસારો પોતાના ભાઈઓના કાનપર જવા દેતો હતો નહીં. તેનામાં એક એવી ખાસત હતી કે જે કાંઈ ખોટું કામ થઈ ગયું હોય તો અટ પોતાના ભાઈઓ પાસે તે મારી માગી લેતો હતો, તેથી તેનાં બદકામો

તેના ભાઈઓને તેમજ કોઈને પણ માલમ પડતાં નહીં. આજે ખુશાલીમાં બહીસકીની બાટલીનું તબુ લાવતાં તેના વડા ભાઈઓએ તેને પરજીવા માટે કહ્યું તેથી સેજ ખીંચવાયેલા આપણે તેને ઉપર જોઈ આવ્યા. એટલામાં ડ્રોઈંગ રૂમમાં કોઈ દાખલ થયું.

“એ કોણ છે?” બહીસકીનું ગાસ ટેબલ પર મુકતાં લવજીએ પૂછ્યું.

“એ તો હું છું.” એમ કહી તેવજીના મહોરદાર શીરીન અંદર આવ્યાં.

. શીરીનના આવવાથી સોરાબ અને બરબેરે ઓરડામાંથી ઉઠી બહાર ગયા.

“કેમ શીરી!” લવજીએ પોતાની મીસીસને પાસે બેસાડતાં પૂછ્યું. “કાંઈ દરમાસ? કાંઈ હાકમ?”

“વરી હજુર પુછોજી તમેથી અમથા કાંમથા થયા?”

“ત્યારે બોલની શું જોઈએ.”

“મને કાંઈની જોઈતું નથી. મારે ફક્ત કહેવું જ છે કે આજે દીકરા અદીને સાત પુરાં થઈ આઠમું વર્ષ બેકું ને હવે એ જીમરાવાની નવજોત કરવી જોઈએ.”

“હા હુંથી એજ વિચારમાં છું, તુંને આજે કહેવાતોજ હતો. આવતા હોરમજદ રોજે મારાં બહેસ્ટી બાજાજની બાજ છે તે દહાડો દાખમાં લઈ એની નવજોત કરીએ.”

“ઓ વાપા તમેથી છેક અતીપર ધીક આવે ત્યારેજ બોલોજ. બાજને તો આજથી ફક્ત તેરજ દિવસ બાકી રહ્યા.”

“તેમાં શું થયું?”

“તેમાં શું થયું? હજુર તો મારે કપડાં અર્ધા વસાવનાં છે.”

“હજુરે તોરાર કપડાં બાકી રહ્યાંય શું? પણ વાર તો બંધીદત્તાં કેટલા દિવસ લાગશે. જા, કામ પરમ સુબાઈ બંધને લઇ આવ.”

આખરે હોરમજદ રોજ અને તે બાજનો દિવસ નહી. થયો: શીરીનબાઈ કાપડીયાની દુકાને મીઠાયાં અને કપડાંતો એક નાનો જેવો કુંગર વસાવી લાખાં તોળી મરે આવ્ય રહી ગયું. પેશુ રહી ગયું કરી બીજા કેટલાક ફેરા ખાઈ આપ્યાં. શીરીન જરા ઓછી હોવાથી કપડાં પાછળ બેશુમાર પૈસા ખરચતી. જેમી નવી નવી ફેશનો નીકળતી તે તેણી ખરીદતી. આથી લવજ કાંઈ કાંઈ વખત લગાર તીખ્ખો થઈ જતો હતો અને વારવાર બેઉ જણાં અડકી પડતાં હતાં. આખરે તે હોરમજદ રોજ આવી લાગ્યો.

* * *

આજે “દાર્દના હોટેલ” નો કાંઈ ઓરજ લખકો છે. આખો બાગ કીટસન લાખકથી તેમજ તોરણથી લપકાદાર રીતે શણગાર્યો હતો. બેડ તથા ટોલીઓ પોતાના મુંદર સરોહો વચ્ચે પરોણાઓને રીઝવતા હતા, કે જેઓનું માથું ખાઇ જતા હતા? ત્રણ યાગેથી લોકોની તેમાં ખમ્મસ કરી રંગબેરંગી સાડીઓમાં સજ થયેલી અવજાઓની આમદ શરૂ થઈ ચુકી હતી. દરવાજા આગળ બે મોખેદો, લવજ, સોરાખ, બરબેર અને શીરીન પરોણાઓને હસ્તે મુખડે આવકાર આપવો જોઈ હતાં, બ્યારે માસ્ટર અડી એમની તેમં ખુશાલીમાં પોતાના હોસ્તો સાથ મજાદ ઉઠાવવામાં પડ્યો હતો.

તેવામાં પીરોજગાદ પટેલનું ફેમીલી આવી લાગ્યું. તેજ કુંડુંજ સાથ એક બીજી અજગા પણ લખલ યઇ. તેણી કોણ હતી તે કાંઈ બોળખી શક્યું નહીં.

આ જુવાન અજગા આસરે ૧૮ વર્ષની બેનનમાં ખીજેલી હતી. તેણી સોદા સરખી રીધાં કંઠની, મોગરી આંખો તથા સોનેરી બાલચાળી એક ખુશમુરત નાર હતી. તેણીએ મુંદર પોતાક તેમજ મોથી કિંમતનાં એવરાંત પહેડેનાં હોવાથી કાંઈ પૈસાદારની ઓકરી માઝમ પડતી હતી. આ નાણુક અજગાની ખુશમુરતી તરફ રૂંદે જણુની નજર દીકરી દીકાને જોતી હતી. નવજેનનો

વંખત યવાથી દમ્પુરોએ તે પવિત્ર કિયાં કીધી. ત્યાર બાદ મીન અને મીસીસ લવજ હોદરીને તેમજ માસ્ટર અડીને હોસ્ત આસનાવો તથા સમા બહાસાંઆ તરફથી સારી પહેરામણી થઈ જે બધી બરબેર રાખતો હતો. ત્યાર પછી સવે જણુ શીરોગેન્ટ લેવા ગયાં. ત્યાં પેલી ખુશમુરત બાલુ પણ આવી, તેને બરબેર આઇસક્રીમ તેમજ પેલી વિગેરે આપ્યું તે તેણીએ હસ્તે મુખડે ઉપકાર સહિત સ્વીકાર્યું. હવે બરબેર તે અજગા સાથ તરેહવાર વાત કરવા લાગ્યો. તે લોક વાતમાં એટલાં તો મશગુલ થઈ ગયાં કે રાતના સાત વાગ્યા તોળી તે લોકને ખચર પડી નહીં. તે બેઉની કંપની વાત કરતાં બાજમા એક એકાંત જગ્યાએ આવી લાગી, ત્યારે તેણીએ કાંઈ જુદોજ રમ પકડ્યો. તેણી વાત કરતાં દસી દસીને એવા એન આગો કરવા લાગી કે બરબેર જેવા લુચ્યાના પીરને પુછવું શું પડે! હવે તેણે તેણીને પડકી એક કીસ લીધી; તેણીએ તુરત છુમ પાડી અને તે લુચ્યાના હાથમાંથી છુટવા બેચતાણુ કરતાં તેણીની પતલી ગોલાથી ઝાડીનું ચીથું નીકળ્યું; તેવોજ બરબેર શીકે પડી ગયો, ને તેણીને બાયમાંથી ઓડી દીધી. તેણીએ છુટકા મેળી તરત નેણુ ફેરવી તે બદમાસને લખકી આપી કે જે તેણીપર હુમલો કરવા માટે તેણીને એક હબર રૂપા તેમજ તેનાં આંગળાંપરની હીરાની પીંડી નહીં આપશે તો તરત બંધોને કહેશે, તેમજ હમલાજ આ મેળાવડામાં પોલીસ પાસ પકડારી આજરના કાંકરા કરવામાં આવશે. હવેજ તેને લાન આપ્યું કે એક નખરોબાજ ઓકરીના હાથપર ચાપ ખાઇ હુમલો કરવામાં પોતે ખરેખર કાણું કાંપું હતું. પોતાની આબરની ફજેલી યવાની બંધીકથી તેણીએ માંગેલી ચીજને તરત કઢાડી આપી. પેલી ઓકરી તો પોતાની ફજેહથી ખુશ ખુશ થઈ ગઈ અને પછારોના રસ્તા પરથી બહાર નીકળી ગઈ. બરબેર બાયમાંથી હવે પરોણાએ આગળ ગયો ત્યાં તેનો ખાસ મિત્ર યાવક સરજ મળ્યો. તેની આગળ આ વાતનો બધો ખુલાસો કીધો, સાવક જે કે બરબેર કરતાં ચાર ચાસડી સસર હતો અને તેને કાગારા લોકોનો બરબેર કરતાં

વધુ અનુભવ હોવાથી તરત બેઠિ જણ પાછલે બારણેથી બહાર પડ્યા અને પોતાની બારે અનુભવી વચ્ચે પેલી ફમારી છોકરીને એક ખુણામાં ઉભી રહી પોતાનાં સારીરપરથી કપડાં ઉતારતી જોઈ, તો તે એક ખુબ સુરત છોકરો માલમ પડ્યો. તેવાજ તે બને જણુ તેને પકડવા દોડ્યા તેની અગાઉ તો તે છોકરો રસ્તા પર એક ચીટી ફેંકી ચાલકાદીથી લેહેરો માપી ગયો. તે ચાલકામાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું:—

લાઇ બરજોર,

જો કે આ બધો બનાવની કારસ મને જાણવો પડ્યો છે, તે તારાં બલને ખાતરજ છે. તારી ખરાબ માલચલણુ સુધારવાને માટેજ એમ કર્યું પડ્યું છે. તું જણીને ખુશી થશે કે હું કાઇ છોકરી નહીં પણ તારો એક દોસ્ત છું. ફલગીર છું કે મારું નામ તુંને જણાવી શકતો નથી અને તું કદીથી જાણી શકશેજ નહીં. લવિષ્યમાં ફરીથી તું એવી અટકચાળી કાઢપણુ સાથ કરતો ના, નહીં તો તારા એથીને ખુરા

હાલ થશે અને આમરે શુભાવી બેસશે. માટે એટલાંમાંજ તારી ચાલ ચલણુ સુધરે તો સારું. જો તું સમજી હોય તો તારે માટે આ બે બોલ બસ છે.

લાઇ તારું બહુ ઇચ્છનાર,

એક દોસ્ત,

હજુર બીચારો બરજોર જણુતોજ નથી કે એ કાણુ હતું. તેણે લણીથી તજવીજ કરી પણ કરી પતો મલ્યોજ નહીં. હવે દિવસે દિવસે બરજોરની માલચલણુમાં સુધારો થતો ગયો અને પોતાની લાયકામાં પોતાના લાખએ સાથ વધારો કરતો ગયો. બરજોરની માલચલણુમાં એકાએક આવો સુધારો થવાથી તેના બીજા દોસ્તોથી વિચારમાં પડ્યાય, પણ આ વાત ફક્ત તેનો મિત્ર શાવક શરાફ, પેક્ષો સીના વેપમાં આવેલો જવાન અને પીરોજશાહ પટેલનાં કુટુંબ સિવાય બીજાં કાઇનાં પણ કાનપર આજ સુધી ગઇ નથી.

બરજોર પણ હવે પેસ્તનજી પાંડેવાલાની પીરોજ સાથે અદરાયો છે, અને તેનાં લગન આવતા હોરમજદ રોજે “કાઇના કોટેજ”માં બારે ધામધુમથી થનાર છે.

સખી કોણુ? શાહ કે કુંવર?

એક દીવસ ઇંગ્લાંડનો એક શાહ પોતાના કુંવર સાથે સહવારના કરવા નીકળ્યો. રસ્તામાં તેઓએ એક ગાડાવાલાને પોતાનું ગાડું કીચડમાંથી કાઢવાની કોશિશ કરતાં જોયો. તેઓએ પણ તેને મદદ કરી ગાડું બહાર કાઢ્યું. ઉપકારના બદલામાં બેઠેને ગાડામાં બેસાડી એક પીઠામાં લઇ ગયો અને ઝલાસની “એફર” કરી. બેઠેજણે તે ઉપકાર સાથે ના પાડી, અને જતી વેળા શાહે એક ગીતી અને કુંવરે બે ગીતી તેને આપી. અચાનક ગાડાવાલો આ બેઠેને એળખતો ન હતો તેથી તેને આ વાત પોતાના દોસ્ત આરુનાવે અજાળ કરવા માંડી. તેઓએ આ પરથી જણાવ્યું કે તે શાહ અને શાહમદદો હોવો જોઈએ. “જો એમજ છે,” પેલા ગાડાવાલાએ કહ્યું, “તો રાજા કરતાં કુંવર ધણે સખી છે,” અને

આ બીના તેણે દરેકને કહેવા માંડી. જ્યારે રાજાએ સાંભળ્યું ત્યારે તે કાંઈક ખેદ પામ્યો. અને જ્યારે તેજ ગાડાવાલો તેને ફરીથી મળ્યો ત્યારે તેને કહ્યું, “તમે મારી સખાવત ઓછી માનો છો એ ખરું. પણ જેમ તમારા બચ્ચાં ને તમારું કુટુંબ તમારી કમાઈ પર આધાર રાખે છે, તેમ મારી ઉપર રૈયતનો આધાર છે અને લાખો ગરીબોને મારે પાળવા જોઈએ અને તેથી એક રાજા તરીકે મારે સરખે સરખું આપવું જોઈએ. મારો દીકરો તો હજી નાદાન છે તેને તો મોજશોખ વ્હાલી છે. તેને ક્યાં કાઇની શીકર છે? બોલો ત્યારે વધુ સખી કેણુ?” એટલું બોલી તે રાજા જે કાંઈજ નહિ પણ જ્યોર્જ ધી સેકન્ડ હતો તેને એક વધુ ગીતી તે ગાડાવાલાને આપી ચાલતી પકડી.

ન, સ, ગોળવાલા,

સરદી.

લખનાર:—અરદેશર બેશમજી હોમાવજી.

આ કાલેક રોગ સેંકડો છોડી હજારોને જીંદગીએ હેરાન કરી આખી જીંદગી દરમ્યાન માણસોને દુઃખી બનાવે છે, રીખાવે છે અને છેવટે જીંદગીનો નાશ કરે છે. ત્યારે આ સરદી એ શું ચીજ છે તથા તે કઈ રીતે માણસાઈ શરીરને લાગુ પડે છે તથા લાગુ પડી તો તે નાણુક થવાના શું શું ઇલાજો હોવા જોઈએ એ માટે કુદરતી રીતે આપણને કંઈ બાણુ-વાની ઉલટ ઘણ આવે છે.

પ્રેફેસર રોજનો પોતાની એક ચોપડી "Preventive Medicine and Hygiene" માં કહે છે કે આ સરદી, નજીવી જેવી રીતે શરૂઆતમાં શરીરને વધુ દુઃખ ન હોય એવું દેખાડતી માણુ સોને લાગુ પડે છે તથા ધીમે ધીમે દુઃખનાં જોરમાં વધારો કરેલા શરૂ કરે છે. શરીરમાંના તેનો દેશાવો એટલો ધીમો છે કે તેની સહેજ પછુ અસર દરદીને પહેલાં લાગતી નથી પણ જ્યારે તે મજબૂત રીતે જડ થાય છે ત્યારેજ દરદી પોતાની બરિબની હાલતનો ખ્યાલ કરતો થાય છે. આ સરદીના સગાં પદાર્થોનાં નામ ઓળખાઈ મુશ્કેલ નથી. તેઓમાં ઠંડો, હાંસો, દમ, ખડી, ન્યુમોનીઆ વગેરે વગેરે. જુદીજાં દરદીનો સમાવેશ છે. જેઓ પાછળ દરદી પોતાના જાને તથા પૈસે ઠકે ખુદાર થાય છે.

હવે આ સર્વ. જીવલેન તથા સર્વ રીતે હેરાન કરનારાં હાલોનાં દરદીનું મુખ સરદી કેવી રીતે દાખલ થાય છે. તે માટે સર્વ લોકોનું સામાન્ય મન શું હોય છે તે આપણે જોઈએ. આપણે સર્વ એમજ સમજીએ છીએ કે આ સરદી રાત્રે તથા દીસે ગરમ કપડાં નહીં પહેડતા કાજ તથા રાત્રે સુતાના ઓરડા-ઓની ખારીઓ નહીં - બંધ કરવાની આપણને Drafts તથા Chill લાગે છે તેથી તથા ઠંડા

પીણ પીવાથી આ સરદીનું મુખ રોપાય છે કેટલેક દરજ્જે આ ચાલની આવેલી માન્યતા ખરી પણ હોઈ શકે પણ દુઃખાના ચાણુ અનુભવો ઉપરથી આપણને જે શીખવાનું મહે છે તેથી આ માન્યતા કેટલે દરજ્જે ખરી છે અથવા તેની સચ્ચાઈ કેટલે દરજ્જે માન્ય સમજી તે નીચલો ખુલાસો લખી હું વાંચક વચ્ચે મત બાંધવા સોપીશ.

સરદી, ઠંડો, દાંડણુ, ન્યુમોનીઆ, ખડી જેવા ખુરા દરદી, દીવસો સુધી બહાર ખુરસા જંગલોમાં ફરી ખાઈ સુઈ શીકાર કરતાં શીકારીઓને કહી પણ લાગુ પડતા નથી. આ કાલેક દુઃખોએ Camp Life ચુભરતા લશ્કરી સીપહેસાવારો જેઓ ખરફ અને વરસાદથી ભીંજતી પેતાની Camps માં મહીનાઓ સુધી રહે છે તેઓ તથા તરવાના હુન્નરથી કલાકો સુધી અંગ કસનારાઓ એ સધલાઓ ઉપર ગલથો કરેલો જણાયો નથી; ના એટલુંજ નહીં પણ ઇલાજ ઉત્તર તરફના અતી ઠંડા મૂલકોમાં આ દરદીનું રાજ હોયતું જણાયું કે વાંચવામાં આવ્યું નથી. તેથી પણ વધારે આગલ તપાસ ચવારીએ તો જે મુસાફરો અને શોધ કરનારા બેરખાહો Arctic તથા Antarctic જેવા અકાશી નાખનારા મથકોએ Expeditions કરે છે તેઓ આ જીવલેન દુરામનોથી તલન નીરાળા હોય છે એવું આપણને બાપોકાર જાહેર મનોથી જણાવવામાં આવ્યું છે, જે આથી તલન ઉત્કૃષ્ટ પાસુ તપાસીએ છીએ તો આપણને જણાવવામાં આવે છે કે જ્યારે આવા મુસાફરો, શીકારીઓ કે લશ્કરી સીપાહો આવા ઠંડીવાળા ખુરસા મથકોની મુસાફરીએ બી જ્યારે સહેરે થોડે પાછા ફરે છે ત્યારે તેઓ કાંઈ કાંઈવેલા સરદીથી પટકાજ છે પણ જ્યારે તેઓ ખુદ ઠંડકમાંજ વાસો કરતાં હોય છે ત્યારે તેઓને સરદીતો શું પણ તેઓના મથા કે નાંકને પણ અસર થતી નથી કે નથી તેઓને

એક ખોટી છીક વતીક આવતી. ત્યારે આ માણસોમાં ચતો ઓમીતો ફેરફાર આપણને શીખવે છે કે ત્યારે તેઓ ખુલ્લી હવામાં તથા ખુલ્લા ઠંડા ચોમાણામાં રહેતા હતા ત્યારે તેઓને અતી (Pure) ચોખ્ખી હવાં દમમાં લેવાની મક્કતી હતી તથા તે ધણા જઠામાં ને પ્રમાણમાં તેઓને મલવાથી તેઓના શરીર લોહીના અતી સાફ બનવાથી ચોખ્ખી બેરાવર તથા તદ્દરસ્ત બનતા પણ ત્યારે તેઓ વસ્તીમાં પાછા દાખલ થતા કે રૂતુ તથા હવાના એકંદ્રેક બદલાવાથી તથા તદ્દન ચોખ્ખી હવા આસમાં લેનારા તે લોકો થોડી ધણી ઝેરી હવાના સમાગમમાં આવવાથી તેઓ ઉપર સરદીનો ગલગો થતો હતો.

ચહેરે મધે રહેનારા લોકો વરસાદથી ડરી જઈ કે ઠંડીની રૂતુમાં પડતા ધુમસ યા દવથી ગલરાઈ જઈ ધરના બારી બારણાઓ ખમસ કરી રાતની વેલાએ મજબુત ઢાંકે છે એવા ખ્યાલથી કે રખે તેઓને Chill લાગે યા રખે તેઓ પવનના Drafts ના સપાટામાં સપડાય એટલાથી જ ન વસતાં તેઓ વલી પોતાના બાળકોને ગરમ રગમાં બરાબર લપેટવાની યોજના રખે છે તથા પોતે પણ મોંઘાવેર બંદુસ રગ ઓઢી થંડીથી પોતાનો બચાવ કરવા દરેક તરફ છે પણ આ કેવી હાણીકારક માન્યતા છે તે આપણને ઉપર જણાવેલી અતી ઠંડી રૂતુવાલી હવામાં વસનારા તથા મુસાફરી કરનારાઓની તદ્દરસ્તી ઉપરથી ખુલ્લી સમજાય છે. ખરી બીના તો આ છે કે સરદી એ સહીએડ, ગોવરાં કે બીજાં ઉડતાં દરદો માફકનો એક ઉડતો રોગ છે. આ રોગો કેટલી હદ સુધી ઉડતાં રોગો ગણાયલા છે તેનું વર્ણન કરતાં એક લેખક કહે છે કે દુન્યાના ડાઈ પણ ખંડમાંના દેશમાંથી આ રોગના જંતુઓ કાગળપત્રો માગફતે બીજાં કોઈપણ ખંડના કોઈ પણ દેશમાં ફેલાઈ શકે છે. બીજી સામેતી જે મળે છે તે આ છે કે સરદીવાલાં સધલાં દરદોનું જોર પણ બીજાં ઉડતાં દરદો માફક ચોક્કસ વખતે જ ઉભરે છે. ત્રીજી સામેતી એક એક ધરમાં વસતાં આખાં દુન્યા ઉપર, યાં એક નિશાને જતાં થોડાંક બાળકો ઉપર આવા સરદીવાલાં દરદોને, ગલગો આગરો થાય

છે. આં સગળી સામેતીઓ આપણને જણાવવાને પુરતી યદ પડે છે કે સરદીવાલા સર્વ રોગોને હવા સાથ યા કોઈ પણ રૂતુ સાથ ધણે મોટે ભાગે લાગતું વળગતું હોતું નથીજ. પણ ખુલ્લી હવા તથા વધારે થંડીવાલા દેશોમાં રહેનારાં માણસોનાં શરીરો આવાં સરદીવાલાં દુઃખ દરદેથી મોટે ભાગે નીરાળા હોય છે.

ત્યારે હવે આપણે એ માટે શું કરવું જોઈએ? મેલેવાં નહીં આવે તેની સંભાળ માટે આપણે મચ્છરોને, મારી નાંખીશું. તાછેછછથી બચવા માખીઓનો નાશ કરીશું પણ આ કોરોડો જંતુઓ મારવું એ એક કામ છે જે દરતાં વધુ અગત્યતા આ સરદી અને સરદીથી ઉત્પન્ન થતાં દરદોનો નાશ કરી તેથી બચવાની છે.

હલાજ ધણીજ સાદો, સહેલો ને સુતરો છે. માત્ર તે અજમાવવાની તથા તે અજમાવવા કાળ થોડીક શ્રમ વેઠવાની જરૂર તથા ખોટી છે.

શરીરની દોરસ્તી જેટલા અને તેટલા પ્રમાણમાં મેળવવાની તથા જાળવવાની યુક્તિઓ કરવી આ માત્ર એકલોજ હલાજ છે કે જે આપણને આવાં દુઃખ દરદેથી બચાવશે એમ મોટાં ડોક્ટરોના મત પડી ચુક્યાં છે. આ હલાજ અજમાવવા કાળ નીચલા નીચલો જાળવ્યા તો જરૂરજ હલાજ સાદો, સુતરો ને સહેલો જાણવો. ૧. તદ્દન ખુલ્લી હવામાં સધલો વખત ચુમરો, તથા રાત્રે નીંદાવશ પણ તદ્દન ખુલ્લી હવાવાલા ઓરડામાંજ થાઓ. ૨. સરદીના અથવા સરદી વાલા કોઈ પણ રોગથી પીડાતા દરદીથી અને તેટલા વેગળા રહેો. ૩. તમારી ભત્રી તેમજ ઘરઘટુ સ્વચ્છ તાઇ જાળવો. ૪. કસરત અથવા અંગને અતી મહેનત પડે એવા શ્રમ કરતાં શરીરને કેળવો.

આમનિ પહેલો નિયમ જાળવાથી આપણા શરીરનું જોર અને Resisting Power દુઃખ દરદ સામે ટકર મારવાની શક્તિ વધે છે; શરીરમાંની નકબી તથા ઝેરી ચીજો બહી જઈ તેનો નાશ થાય છે; રોગ ઉડવાનો લાય ઓછો બને છે; માટે તાજાં ચોડખી હવામાંજ બેસવાની, ફરવાની, તથા સૂવાની તથા પોડો. અને તેનાથી કંઠી પણ દુર જવાની.

તબવીજ ના કરો તથા તેનાથી કશી રીતે ડરો ના. જીજ્ઞે કાયદો લગાર શકે ઉત્પન્ન કરે છે કે શું આપણા સર્ગા બહાલિયા આવા દરદેથી પીડાતાં હોય તો તેઓને રખડતાં નાંખવા? નહીં આમ કહેવું ઈશ નહીં—પણ બનતી તબવીજથી ધણો વખત તે માણસના સમાજમાં ન રહેવું એ સલામતીભર્યું છે. તેઓના શરીરમાંથી નીકળતો પરસેવો, તેઓના દમમાંથી બહાર નીકળતી ઝેરી હવા તથા તેઓની યુગ્મ, ઝાડો પીડાણ વગેરેથી ધણું જ્યોત્સનાનું તથા બીજાનું કારણ છે કે જેને, દબરમે દિસે પછુ ખુલ્લી હવા તથા ચોળાણથી બીજાનું કારણ નથી. ત્રીજા કાલુનની અગત્યતા વિષે આદ્ય કહી સંકાપ કે જાતી સ્વચ્છતાઇ, નાહવાથી તથા વારે ધીએ શરીરના ખુલ્લા ભાગો સાફ કરવાથી રાખી સકાય છે, જ્યારે અંદરખાનેની જાતી સ્વચ્છતાઇ અંગકસરતથી રહે છે. ધરધતુ સ્વચ્છતાઇ વગર જાતી સ્વચ્છતાઇની શ્રમને પછુ ધણેક દરજ્જે ધોકો પહોંચે એમ છે. ચોથા નીયમમાંની અંગકસરત યાસોથાસની ઝાપી ફીયાને લીધે આનું સર્વ ઝેર બહાર કાઢે છે અને એ રીતે ઘેલીને સ્વચ્છ બનાવે છે. જેનું લીલી સ્વચ્છ તેનું

શરીર સ્વચ્છ, આ રીતના ત્યારે નજીક પછુ શ્રમ પડે એવા નીયમો કાઢેલ દરદના મુજોને જડ ધાલતાં અટકાવે છે. જે તેઓથી અચબુજ હોય અને મુખાકારી ખરી લોકાચરોજી છંદગી ચુમવાની ખરી ખાહેસજ હોય તો નીચકું વાંચી તે અમલમાં મેળો અને છંદગી સુધીનું સુખ સંપાદન કરો.

૧. ધર બહારની હવા ગમે એટલી જોજવાથી હેય યા પવન બહાર ગમે એટલા જોડથી પુકાતો હોય તો પછુ ખારી બારણા ખુલ્લાં મેળો.
૨. મોઢ માથું ઢાંકી, સુવાની આદત છોડી દેવા.
૩. ઠંડી હવા યા વરસાદમાં ફરવાની તથા ઠંડ પાણીએ નાહવાની આદત પાડો.
૪. જખરી અંગ કસરત ચાલુ કરો.
૫. જાતી ઉપર અને એટલાં ઢીસાં અને થોડો કપડાં રાખો.

૬. જે આરડાએ ગીચ હોય યા જેમાં ધણુ માણસનો વસવાત હોય ત્યાંથી દુર રહો.

૭. સરદીવાલાં યા અિવાં ખીજાં દરદથી પીડાતાં દરદીઓનાં ધણુ સમાજમાં જતાં અટકો.

એક સલાહની કીમત કેટલી?

He who can take advice is sometimes superior to him who can give it.
VON KNEBEL.

આગલા જમાનાનો એક રાજો પોતાના શેઠકે સાથીઓ સાથે એક દીવસ ફરવા નીકળ્યો હતો. રસ્તામાં તેને એક દરવીશ મળ્યો, જેની સાથે રાત્રીએ ધણુક પ્રકારની વાતો કરી છુટા પડતી વેળા તે દરવીશ બોલ્યો કે “જે કાંઈ મને સો સીકા આપશે તેને હું એક સારી સીકા મળ દેશ” આ સમજ રાજાના સાથીઓ હસવા લાગ્યા અને તેના ઉપર ટીકા કરવા માંડી પછુ રાત્ર દુર અંદેશ હતો, તેથી તેઓને તેમ કરતાં અટકાવ્યા. પછી ફરીને સીકા આપવા ફરમાવ્યું. સીકા લઇ તે દરવીશ બોલ્યો.

“નામવર શાહ! મારી સલાહ છે કે એકાદ કામ કરવા આગાઉ તેનું શું પરીણામ આવશે તેનો વિચાર કરવા વગર તે કામ કરી કરતા ના.”

ખીજાએ તે મનથી આ દરવીશ કુતાવે ગયો અને રાત્રીએ આટલી શબ્દો મારે સો સીકા આપી દીધા તે મારે પછુ ધણી ટીકા થઇ. રાત્રીએ એના ટીકાની દરકાર નહીં કરતાં પોતાના મેહલના બારો બારણા ઉપર અને તમામ વાપરવાની ચીજો ઉપર સચળે કેઠણે ઉપજા રાખ્યા કોતરાવ્યા. આ બાબને ચોક્કસ મહિના થઇ ગયા એ દરમ્યાન ધણીક ઉકલવાલે થઇ રહી. કેટલાક ઉમરાવામાં બેઠેલી બેગી, એકે તો

રાજાનો જીવ લેવા વિચાર કર્યો. આજા વખતમાં રાજ સખત માર્દો પડ્યો. કામેલ તખીએ તેની કસ ખોલવાની વિચાર દર્શાવ્યો. આ વાત પેલા ઉમરાવને કાને ગઇ એક તખીએ લાંચથી પુસલાવી એક ઝેરી ખંજર વડે રાજાની કસ ખોલવા ફરમાવ્યું. સારી જેવી રીત મળવાના વિચારમાં તે તખીએ આ કામ કરવા માંડે ઉઠાવ્યું.

નહી ચચેલા દીવસે એ તખીજ રાત્ર આગળ આવ્યો. લોહી ઝીલવા માટે એક તસ ત્યાં મુકવામાં આપી. જેવો તે તખીજ પેલાં ખંજર વડે કસ ખોલવાની તૈયારી કરે છે કે તેવીજ તેની નજર પેઢી તસપર કોતરેલા આકારોપર પડી. તેણે શું વાંચ્યું? “એકાદ કામ કરવા આગાઉ તેનું શું પરીણામ આવશે તેનો વિચાર કરવા વગર તે કામ કરી કરતો ના,” આ વાંચતાંજ તે વિચારમાં પડ્યો, “આ કામ જે કરીશ તે રાત્ર મરી જશે, તો મને ફાંસી મળશે તો મને તે સીકા શું કામ આવશે. ના, ચારે રાત્રને બચાવવાજ નેહાએ.” આ વિચાર સાથે તેણે તે ખંજર બદલી નાખ્યું. રાત્રીએ આ જોયું, તે તેમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. તખીએ તેનું કંપુલું તે સુચ્યું નહિ પછુ રાજાના અલસ વચનથી તેને સ્થળી હરીકેત કહી સંભલાવી. પછી સ્થળા શીટીએ તે સખ દરી અને પેલા સાથી ઓની અને ટીકારોની ખાત્રી કરી આપી કે ઉપલી સલાહના સો સીકા કુચ ગિસારમાં ન હતા.

ન. ય. ચોળવાળા.

ત્રે કાલકન.

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર :—મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી દોઢવાલા.

પ્રકરણ છઠું.

લેડી ફેલીસના લગનમાં અચ્ચુચ વધન નહયું અને દગાખોર પીએરી પોતાના જેવાજ પાપીઓ સાથે તે છુપાં લગનની નહાની મીઠાસ ઉપર તુટી પડ્યો અને એક પત્રકારમાં લેંગડાક કાસ્ટલમાં ખુના મરડી ચાલી રહી. લેડી ફેલીસ જેણી બચી જવા પામી હતી તેણી એમાઇલ તૈયાર કરેલાં પેલાં ઝાડવાલાં છુપા મકાનમાં જઇ લરાઇ જ્યાં એમાઇલ એક જખમી જવાનને લઇ આવ્યો ત્યાં સુધી આપણે વાંચી આવ્યાં.

લેડી ફેલીસનાં મકાનમાંથી તેણીને ઉપોગી થઇ પડે તેની કેટલીક ચીજો એમાઇલના આદમીએ ઉઠાવી લાવ્યાં હતાં તે પેલાં છુપાં જોયરામાં ગોઠવી રહી એમાઇલ પેલા જખમી જવાન તરફ જ્વાન આવ્યું. તે મોહત જેવી ભેદખીમાં પડેલા જણાતો અને ધણી મુશકેલીએ દમ લેતો હતો.

“અરરર, ગરીબ બીચારો, મને કહર છે ફેલીસ કે એની ઉપર ધણી સખત ખીમારી ગાળેમ આવશે પણ હું ખરાં દીલથી એની મદદત કરશ, કારણ આવા બહાદર નેકરીવ જવાનો ધણા થોડા હોએછ. એ એને પેરીસમાં એક હુફકડાની રાતે પેહેલવેહશે જાયો. એક ઉમરાવ ખાનદાનના બીશપની આસપાસ હુફકડાખોર આસામીનું ટોળું ફરી વળેયું હતું અને તે હીયકારાએ તે હથીવાર વનાના ધર્મ ચુરને ગમે તેમ હેરાન કરતા હતા ત્યાં આ જવાન વગર હથીવારે આટલા બધા ત્રીકાલ હુખમનો વચ્ચે તે પાદરીનો બચાવ કરવા ધસી ગયો એ દેખાવ કદી હું ભુલશ નહી. કેવો ચુરવીર, કેવો દીલસોજ, મારું હૈત એકેદમ એના તરફ દોડયું; પોતાની જખરદત મુઠીએ ચોનાળુએ ધમ-

ધમાવી તે પેલાં ટોળાને થોડા વખત બાળુ કરી ચકયો, પણ કેટલોવાર તેમ થઇ શકતો તે ટોળાંમાં હથીવાર બંધ અનેલા ખુની દીલના સખસો હતા જેઓ એનું નાહક ખુન રેડવા જરાબી કરતે નહી હું એકેદમ તેઓ વચ્ચે જઇ ઉભો મારા હુકમને તેઓ તામે થયા અને વીખેરાઇ ગયા; ત્યારથી મને આ જવાન ઉપર અજબ બહાલ આવેછ, કારણ એની ખીજ એવી બહાદુરી પણ ત્યાર પછીથી મારી નજરે પડીછ. અને હવે ફેલીસ, શું આપણે આવા નેકજખન જવાનને મરવા દઇયું?”

“નહી, કદી નહી, હું એની સારવાર કરવાનું મારે માથે લઉંછ.”

એમાઇલ સેહજ શીકું હસીયો.

“હવે મારે જવું જોઇએ, વખત ધણો કીમતી છે. પીએરી જ્યારે જાણશે કે એકબી બેમુલ દાગીતે તેને માટે રહ્યો નથી ત્યારે તે કેટલો હાથ પંચ અફાલી મેલશે. મારાં બચ્ચાં, તારા આ મજાની નીચેથી હું જોઇ શકુંછ કે તારાં ખાનદાની ઘરેણાં બધાં તારા આંગે જિપર છે. તેમ વળી પેનાની મીલકતો વેચી જે બેમુલા હીરા કાઉન્ટે બેગા કીધા હતા તે તેની કમરનધે બાધિત્તા હતા તે હું બધાં ઉંચરી લાયોછ અને તે મારી પાસ છે, તે બધું હું તારે માટે સાચરી સખત એટલે બહાલાં બચ્ચાં આટલી બધી મદબખતી છતાં હજુર તું ધણી માતબર છે, પણ મારે હવે જવું જોઇએ તેટલાં તું બીચારા આ જખમી જવાનને સંભાળજે.”

થોડાજ વખતમાં એમાઇલ હાંફેનો હાંફેનો પાછો આવ્યો.

તે નાપાકો પાછા ફર્યો તે હું જોઈ શકીયો.
સાથીઓને "મે" મોકલી આપીમાં—જ્યા
હું હું મું કેહું હું બહુ દુખ લાગશે પણ
કહેવું બહુએ. ઉમરાવોની મોટાઈ તારકના તે
ના ધીકારને રસ્તો આપરા તેઓએ તાર આપીકું
ન સહવાની મુક્યું. ગરીબ અચ્ચાં, તારો મહાલ
ની શુભદી જમાનાઓ સુધી નીબી રેદ તેવી ગુંબ
ર હતી તે ઉપર એક છેલ્લી નજર ફેંકતી હોય તો
આવ મારી સાથે બહાર આવ."

હેડી ફેલીસની સમજવાની શક્તી જોયા સુન
મારી ગઈ. મામાપના કમોદત પછી આ બાપીકી
મીનકત ન્યાં તેણીએ આટલી આટલી અહોજલાલી
જોગવી હતી તેનાં નાશની માહેતમે તેણીને વધારે
સાદવજ જનાવી મુકી. એમાઇએ તેણીને હાથ ધરી
મામાથી ઉઠાડી અને તેણી ગુપ્તગુપ્ત તેણી સાથ
બહાર ગઈ.

આહા! તે ત્રાસદાયક દેખાવ! તારાં સેતારાખી
આ ધરતી ઉપરની દુનિયા જેવા આંતરી લશુકના
એળા હેઠળ શીકા મારી ગયા હતા, જે અહો-
જલાલી ભર્યા મહાનમાં તેણીએ પોતાના પેદાસનો
પેદલો રોશન રોઝ જોએલો, ન્યાં તેણીએ પોતાનું
તમામ બાળપણ શુશ રમતમાં કાઢેલું જે હવે
પછીથી વંસ પરમપરા તેણી પોતાની મીલકત યનાર
હતી તે આ તેણીની ચશમો સનમુખ આક બરાબર
મલી જતી હતી. મીનારા પછી મીનારા અને કંચુરા
પછી કંચુરા ભરામ થતા ગયા અને ગરીબ ફેલીસે
દુઃખથી પોતાની આંખો વીંચી દીધી; એકાએક એક
જગરો કડક થયો અને ગરીબ ફેલીસે તે દમાખી,
મહાલને પોતાનું શુભદં સર જમીનદોસ્ત કરતાં જોયું કે
તેણી તરમર આક એમાઈના અજાં ઉપર ગજડી પડી.

"માર મારાં ફરજદ, જેમ કાંઈ બેદાતાવાને
દુકમ" તે ફેલીસને માયાથી પાસામા દાખતાં બોલીયો.
"ચોનો!" એક બોખરા અવાજે એકાએક
તેઓ વચ્ચેથી પુટી નીકળતાં તેણે ગગડટ ક્યાં "મને
જન્મભો એકદમ કે કોણ આ બદખત ઉમરાવોના
મહાનને ખેંચી નોતું ઉચું?"

એમાઇને મજબુત હોડ બીડ્યા અને ફેલીસને
એક ન્હાનાં પંખેરા માફ પોતાના હાથોમાં ઉઠાવી
વીજલી માફ આડીમાંમાં એકાએક; એક હવ સરો-
સટની મીનીટ અને પાછળ આવતાં પગમાંથી વધારે
હવ ઉપર આવી એમાઇલ પોતે જવાન છોડી સાથ
સલામત ઝાડની અંદર ઉતરી પડ્યો.

તેઓને આમ અચ્ચાચ જેવ થએલા જાણી
પેલાએ બહારથી એક મોટી બરા મારી
"પાછો એકવાર હું સળગડ હાથો તેઓ કેડ
ઉમરાવ આનદાનનાં હોવા જોઇએ નહીંતર એ
નાસતે નહી; હું કેપટન પીએરી આગવ પાછો જ
આ આખું જગલ કુચારી માફ તોજ શું" એ
એમ બગડતો ફરડો ને આવી ગયો.

"આપણે અહીં તદન સલામત છીએ." ફેલીસ
કંડા મારી ગયેલા હાથોને મસલીને ગરમી આપતાં
બોલીયો "છ માસ સુધી આલે એટલો મુકો પા
ખોરાક મેં અહીં જરી મુકીયોય અને પાણીના પીય
ભરપુર છે, તે સાથે વળી પાણીનો ઝરો કાંઈ અ-
દુર તથી હું રાત રાતના ભરતો જવસ અને
મારા ગરીબ અચ્ચાં લેંગરોક કાસ્ટલ તેમજ
માલેકનો નાશ થયો, તેઓની વારસ તું છવેજ
તારી પુટેખી કેટલાંક આદમીઓ તાંપી સ્વર્ગાં,
આ દુષ્ટ વખતમાં અમીરી વંશની કેટલી સલામ
માટે માફ માની તું ખી એક આમ હોકડું
હોએ તેવું એક સાદું નામ અખત્યાર કર. મારી
છોકરી હું બાણી શકું છ કે તુંને કેટલું અ-
થાએજ તે છતાં તારી હીમતને આકીન છે."

"તમેને જે ગમે તે નામ મને આ
તમે જેમ કહેશે તેમ કરવાને મને કશું છે"
નરામીથી જવાબ દીધો.

"તારે હું તાર નામ કસોટીમગ રા
નામની મારી એક ન્હાની જેન હતી હું બદ
વશ કે તું મારી જેનની જેડી છે અને મારે
મીવ ખી તુંને મેમોજલ કસોટીમગને નામે
ખશે. અરેરે હું કશું કે એ બીચા
સાદને યવા પામે. હવે કસોટીમગ તું

એ બેઠા, તેટલાં હું ફરી એકવાર જરા બહાર નહ આવું."

આ બહાર શબ્દ એટલું બોલી ફરી બહાર પડ્યો. તેને પોતા માટે તો જરાથી દેહચત્ર ન હતી કારણ તે પારીસમાં પ્રખ્યાત યથેચ્છા "એ ફાલ્ગુન" પોતે હતો. તેને જોતાં દરેક આમ વંશ તેનો હુકમ બળવાનું ચુંકણીએ પડતાં કારણ તેને દરેક હુકમ-બોરોને એમ બલવા દીધું હતું કે તે પોતે તેઓની રક્ષણે તેને ધણી પસંદ હતી. આથી આમ લોકો ના ઉપર છવ કુરબાન કરતાં અને તેનો એક સખુન કાવના માફક તેઓ બળ લાવતાં. લોકોને આ જાણે પોતા તરફ એથી સખી એ ફાલ્ગુન છુપીથી દલાહી અને ઉમરાવ કુટુંબોને મદદ કરતો અને પાક અગીર ઉમરાવોને કેય પ્રીત્તો અને અગીરી ના કારડીનલો અને બીયપો આ એકલા એક કમીની મોટી સત્તાને લીધે છુપીથી બચીને ઇંગ્લંડ થી જવા પામ્યા હતા. તેનો મોટો દેવ રાખ સા છુપ અને તેની પરજીતર રાણી મેરી ઇંગ્લેન્ડને તેના બાળકો સાથે બચાવવાનો પથ કમનસીએ તે આ તરફ રોકાઈ ગયા અરસામાં દુહસાબોરોએ બીયારાં તે બદખખત પરજેજ કરી દીધાં હતાં એટલે એ ફાલ્ગુન બહારથી તો તે બાબે ખુશીજ બનાવવી પડી. તે પોતાના પતિજ દીક્ષથી જે જાનુ તરફ રહેતો હતો તેના ઉમરાવો મકાન ઉપર ના નીંદા વાદનાં ધેરાતાં જત્યુ તે અડી બચાવમા રોકાયો હતો, પથ અરસીત તે માત્ર જાડી ફેરીસનેજ બચાવમા પડ્યો. કાઉન્ટેસ સા દુખી ઉવટથી આ પીતતન સખસની દુખા ગોયા મરી ગઈ હતી, માત્ર તે ફરજને બંને જીવો હતો. પથ ફેરીસને બચાવથી એ નાની મુતી વાત ન હતી કારણ પ્રજામાં પ્રમાણ ઉભો કરનાર કાંસમાં પ્રજાસત્તાક પેરતી રચનાર કસઈ દીક્ષના રાજસગીરે ફેરી ખાનદાનનાં આસામીઓનાં માર્યાં દીક

મોટાં મોટાં ધનામો કમીયાં હતાં અને એ વચ્ચે મોટા ખાનદાનના નામવર આસામીએ છતુની હાથે દયાલીજ રીને રેદસાઇ જતાં દનાં. બે કાંસની ધર્તી આ નીરદોષનાં ખુનથી દુખી ગઈ હતી અને તેરી વેગા ત્યારે લેડી ફેરીસને બે રાખથી એ ધણી મોટી 'મુચકેરીતુ' કામ હતું.

એમાઇને મધ્ય રાત્રીએ પાછો ફરતાં તેણે જો કે પેલા જખથી જવાન ભર ઉંઘમાં પડ્યો હતો અને લેડી ફેરીસ પાણીનો કુંજો પોતાની બાથમાં ઝડી રાખી બેઠેલ થાકથી ગીરફતાર બનેલી ભારે ધ્યાનમાં જમીન ઉપરજ પડી હતી. એમાઇજ ત્યાં બારણાને અડેલીને બેઠો. આજનાં ઉપરા સાપરી બનેલા ગમખાર બનાવોથી તેનું મગજ ચક્રમમ બની ગયું હતું એટલે તેને ઉંઘ આવવી મુશ્કેલ હતી. કાઉન્ટેસનો દેખાત તેની ચક્રમે સનમુખ આવીને ઉભો રહેતો અને તે જોશવર બદનના સખસનું બીતર ગમની હાવથી ધુજ રહેતું.

બહારથી, કોઇનો ધોધારી મોટો અજાજ અજોરો. "પેપીન, તું કાઈ ખરેખરો મુરખ છે." પીપેરીને સાહદ એમાઇને એજખ્યો.

"તે શું કામ એકેકમ બંદુક છોડીને તેને મારી નહીં નાંખીયો. આપ કંગાલ ઉમરાવના નેહસત મેદજ તરફ ગમીથી જોતો ઉમેનો હતો એમ તું કહેજ ત્યારે તો નક્કી બલુતું હતું કે તે કોઇ ઉમરાવ ખાનદાનનોજ હોવો જોઇએ અને ત્યારે તેં એકેકમ રીવાજવર કાંબ નહીં છોડી? પેપી દુકનીની મારા હાથમાથી છટકી ગઈ અને કાઉન્ટે કાંઈ સખ્યો દુખાના દીસ મોતી સંધરી રાખવાના તેનોથી મને પાનો મતીનો નહી. એ કહાં શુપ થઈ ગયાં હશે તે પી મને સમજવી પડતી નથી; પથ હું આકાશ પાતાજ એક યાએ ત્યાં શુધી મારી શોધ અજાવજ; એ લોકો કેડે અડીજ છુપાએલા હોવા જોઇએ. હજુર હું પેરીસ જનાર નથી એ ફક્તી અને જોતો બચાવનારો કોજુ એ માથાનો તેને હું શોધી કાઢું તોજ રેડું. પથ પેપીન, તારી ખાતો છે કે મેં આજ મુતી મોટી ધોડી કરીને જે સોનાની ખેટો અને અંત્રીકામ લાડીને અડી બોડીને દાડી

પરંતુ તે ચોરી જનાર કોઈ આપણી ટોળીમાંનો
 હોયો? "પી?"

અમારી મારી તદ્દન ખાતો છે મૈંજ્યો પીએરી કે આપણા
 ગમે. આમાં કોઈ દગાખોર નથી. આપણે આટલી મહે-
 સરત બધું મેળવ્યું હતું તે ઉઠાવી લઈ જનારની
 એજ આસામી હોવા નોંધએ. મારું માનો તો તમે
 જોઈ એક ટોળાં રાખો જોઆ આ જંગલનો કાળો
 હાંતડીવસ પોતા હસતક રાખે." એક ખીજે અવાજ
 બોલીયો.

"આપણે તેમજ કરશું, પણ અહીંનાં જેડુતો
 ઉપર જરાખી ભર્યો મુકાએ તેમ નથી કારણ એ
 આ દીકરી અહીંનાં જેડુતોને પણ પ્યારાં હતાં—"
 પીએરી બોલીયો.

"પણ પેલા છુદો જેનેટ કહા છે તેની ઉપર
 ઘણી ચોકાસીની નજર રાખવાની જરૂર છે" પેરીન
 બોલીયો.

"હા તેમ છે ખરું, અને તેથી મેં તેને મારી
 નજરથી દુર નથી રાખીયો; હોડી ફેલીસની દાસી વીકટર
 જખમી થઈને પડીની તેને એ ઉથપી જતોતો અને
 આરી પાસ કાફલુની કરવા આવેસો કે એટલી વીકટ-
 રને તેને પોતાને મકાને લઈ જવા દેવી અને
 મેં તેને તેટલી રગ આપીજ હતે એના શેઠ શેકાણી
 સુવાં એટલે એનો દાણ ભાવ પુકેજ પણ પેપીન કાલે
 સવારે હું અહીંનું આખું જંગલ હુંડાવરા" અને
 તેઓ આવીવા મથા.

"તારા કરતાં એ ફાલકનની આંખો વધારે તીવ્ર
 છે એા પાપી. પીએરી" એમાનસ પેતાને મનથી
 બતાવ્યો "પણ એક વાતની મારે સાવચેતી રાખવી
 પડશે, હું ધારતો હતો કે અહીંથી હમે ત્રણે મેડીટરનીયન
 નદી મારશત છટકીને ઈંગ્લેન્ડ આવી જઈશું, પણ તેમ
 ખનતું મહાલ લાગેજ મારે પેરીસ તરફ જતું પડશે
 અને ત્યાંથીજ કોઈ તદ્દખીરથી દુષ્કર્મનેતાં ડાખ્યાંથી
 નડમી જવાની પેરરી રચી પડશે. ફેલીસનેતો સહેલા-
 ંથી મારી ભાણેજ દાખસ ઓળખાવી ચકાશે પણ
 પેલા જવાનનું કેમ કરું? એનો ઉમરાળો દેખાવ છુપા-

વવો મુશ્કેલ છે મમે તે હોય પણ હું આ બંનેને
 બચાવશ."

જ્યારે બામદારે સુર્યની રોશની પ્રકાશી ત્યારે
 ત્યાં મઈ કાલે લેંગ્ડોક કારટલ પોતાનું દમાખી સર
 આકાશની છુનદીએ ઉઠાવી ઉભો હતો ત્યાં ખાખ
 રાખનો દગ પડેસો જણાશે તે મહાલનો મગર માલિક
 જે અબીમાનીથી માનતો કે તેનું બાપીકુ મકાન ખીજ
 એક સદી સુધી જવાબ આપશે તેજ મકાનની ખાખમ
 તેનું બદન પણ બગી જગીને રાખ ખાખ થત મુ
 હતું જે કીરણ આ લેંગ્ડોક કારટલની પાપામાર્ક
 ખતાવતું હતું તેજ કીરણનો પ્રકાશી એ. જો પે.
 માખાપ વગરની જવાન નાર જેથી ઉમમાંથી લપાં
 ધુજરી સાધતા ડચર્ક ખેંચી પડી હતી તેના ઉરે
 માકનાં ચામચી આવીને પડ્યું અને તેથી ઝળકી
 ઉડી પેલા જખમી જવાનને કાસને સાંભળ તે
 પેલી પાણીની સુરાડી લઈ તેના પાસે મન અને ના
 એમાનસ ત્યાં આવ્યો ત્યારે તેને ફેલીસને પેલા જો
 નને પાણી પાતાં નોંધ.

"તમુને આજે જરા ઠીક લાગેજ?" એ. જ.
 પુછ્યું.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સદનશીલ સખી.

ખરી રીતે પારસી બાનુંઓનો પારસી બેસંઓનો ગાહમ્માર ગેલવાયો જોઈએ; પણ તેઓ “બાનુંઓ” તરિકે વર્તવા નથી; તે એક સુધરેલી કેળવાયેલી કામને નીચું જોવાનું થયું છે. જાણે “ધાન—શાક” કોઈ દહારે જોયું—ખાધું નહિ હોય, તેમ નજીક દોડાદોડી, અધીરાઈ, જાહેરમાં કેવી રીતે વર્તવું તેની સરિયામ બેખબરી, અને જાહેર રીતસારની કોટાઈ જોવામાં આવી હતી. આવી કચવાટ ઉત્પન્ન થાય તેવી પારસીનાં બેસંઓની આલસલજીવી ધણીઓના છત્ર રંજીદ થવા ઉપરાંત, બીજાંઓને બેઠક મેદનત પડી હતી.

આ ગાહમ્માર ફંડનાં ખરીઓને મારી સચન છે, કે તેઓએ આવતે વર્ષે ઓકરાઓના યા પુરોણે, ગાહમ્માર કરવા કે જેવી કંઈ નહિ તો એક વર્ષ ખરીઓને તેમજ તેઓનાં કુટુંબનાં બાનુંઓને તકલીફ નાંખી મોકલ્યાં થયું પડે ને રાહન મળે.

* * * *

જીઠ વર્ષો સુધી શિક્ષણ આપવું એક ફેલેદમંદ અને તે પણ ખુલીથી અને પોતાના બાનું—શિક્ષક શિષ્યોનાં દિત હોયે ધરીને તેઓને કેળવણી આપવી, એ એક ધીરજ અને ખંતનો શ્રેષ્ઠ દાખલો છે; અને તે મિસિસ ગુરુવાઈ ના. રાણીનાઓ બેસાડયો છે. લગભગ અર્ધી સદી સુધી ઓકરાઓ પાછળ તન—મન તારી નાંખવા પડી આરામ લેવાનો બનાવ પારસી કોમમાં અને પારસી બાનુંઓમાં પેદાશોજ છે. આ તેમની અધાક જેદમતના જલ્દામાં તેમનાં આગલાં તેમજ દાસનાં શિષ્યોએ એક માનવત્ર અને “પક્ષ” આપીને એમની મુંદર સેવાની દેકે હર શુભી છે, તે શિષ્યોને પોતાનેજ ઓઆં અને માલ

લવું છે; અને લગભગ અર્ધી સદીની ખંત—રંગ તરે જોતાં મિસિસ રાણીનાને તે ધટારત છે; પણ રંજીદે ગંગ જે એવજો નિશાળના લાભાર્યે પાછો આપ્યો છે, તે ઉપરથી માલુમ પડે છે, કે મિસિસ રાણીનાની સ્થિતિ એક શિક્ષક તરિકે ધણી સારી હોવી જોઈએ. હું ઇચ્છું છું કે કોમનાં સવર્ગી શિક્ષકો પોતાની અંદર ધડપણમાં આરામથી અને આસાએસથી શાંતિમાં ભોગવવા માટે એટલાં દ્રવ્યના બને, કે જેથી તેઓ પોતાનાં શિષ્યો તરફની ઉદ્દવી માયા—મેહરબાનીને જે બદલો મળે, તે તેઓનાંજ લાભાર્યે વપરાય. પણ આપે. આપણી અગ્રાફ થું જોઈએ છિપે? દિલ્લુતાનમાં શિષ્ય કોની રી દશા છે? ક્યાં છે તેઓ માટે ફંડ? ક્યાં છે તેઓ માટે આસાએસનાં “હોમ”? ક્યાં છે તેઓનાં નિરાધાર થઈ ગયેલાં કુટુંબ માટે મદદ? જુદાની, જે અંદરોનો સાથી શ્રેષ્ઠ વખત, તે દળદેસરી અને વહીવટી ગાળી નાંખી, હુંકે પચારમાં તન—મન ધસી નાંખવા પડી, અંદરોની સાંજે નિરાંતે બેસવા યા અશક્ત થવા પડી ગયે રાતનાં સાંધન મેળવવાની કેટલી યોડી આશા તેઓ માટે રહે છે? એ સવર્ગ જેઓ જાણે છે, તેઓનેજ ખબર છે!

મિસિસ રાણીનાએ ઓપ્યો ઓડતી વખતે જાણ કરતાં સ્ત્રી—કેળવણી માટે અને પારસી કોમમાં દેવાઈ “મૅન્ડ” ના બખારા માટે, પોતાના લાંબા પાકે અનુભવ પરથી જે કિમી ચિચારો દર્શાવ્યા છે, તે આજની કેળવણી લેતી ઓકરીઓ અને તેમનાં મા—બાપોને મનન કરવા યોગ્ય છે!

* * * *

કોણ જાણે કોણનાં બેભાંશો “સી જરથોસ્તી આ વિચાર જાહેર પાડ્યો છે! હજી કોનફરન્સ” તો જરથોસ્તી ફોનફરન્સ મંડે કોમમાં બે મત છે; તેમાંથી ૧૧ થી એગ્રિવનાં “કવસરે દિન્દ” માં “સી જર

થેરતી કૉનફરન્સ” ભરવા માટે “લેડીઝ કોલમ” માં એક સુચના થઇ છે! હાલમાં સ્ત્રીઓની જે સંસથાઓ છે, કેલમાં પારસીનાં થેરઓનો જે તાણો છે, તે બેતાં આવી કોઇ સંસથા નહિ ઉઘડે તેમાંજ થેરઓની શોધા છે, ને મોબો ભરમમાંજ સચવાયેલા છે. જેઓ પોતાનાં અંગત સંગોઓનાં હોહીમાં રોટલી બોળીને ખાવા તૈયાર થાય, તેઓ કોમલું શું ફળદર શિદાડનાર છે? જ્યાં થેરઓ સાથે ભેગાં મળે ત્યાં “ડીગનીટી”(?) ને દરજ્જાનો પવન પુકે; જ્યાં રમત-ગમતની જગ્યા પર રમતી વખતે ખાનદાનોની પેહડી પર પેહડી ઉચ્ચ લાય; જ્યાં મંડળીના તરિકા પ્રમાણે સઘળાં એક પંક-તીનાં નહિ ગણાય, પણ વોતચીત કરવા કે એકમેક સાથે બોળાવા નાલાયક ગણાય; જ્યાં પૈસાનીજ પુંજ કરવામાં આવે, અને ગરીબો તરફ તુચ્છકારની નજરથી જોવામાં આવે; જ્યાં સાદાઈને ધિક્કારી ખર્ચાળ પોશાકોને વધુ માન અને ઉત્તેજન મળે; જ્યાં બેળનાં લપકાપર ગળવાનો લપકો વધુ સરસાઇ ભોગવે; જ્યાં કોમનો પૈસો પરકોમને પંપાળવામાં પુન્ય માની, ભત લાઇને આપતી વેળા પાપ સમજવામાં આવે; જ્યાં કોમના ઉધોગ હુનરને ઉત્તેજન આપવાને બદલે, અને નિરાધાર ગરીબોની દાઝ હેડે ધરવાને બદલે, પરમતની દયા ખાવામાં મોટું પુન્ય સમજવામાં આવે; જ્યાં જીવે લખલુટ ખર્ચો અને મોજ-મજાલ કે રમત-ગમત માં પૈસાનો ધુમાડો ઉડાડતી વખતે પૈસાનો ખાસ બેળમાં નહિ આવે; જ્યાં એક શુભ કાર્યના તળિયામાં, દુશ્મનો પર કિનો-કપટ લઇ હેરાન ને નુકસાન કરવાની નીચ નેમ હોય, અને તેજ વેળા લોકોને ખોટે રસ્તે દેરવવા સારાં કામો કરવાનું ખોટું ડાળ દેખાડવાનું

ધર્મીય ચાલુજ હોય; જ્યાં હુનર કે ઉધોગ હાંસલ કરી ગુનરાન કરવાને બદલે બીજા માંગીને મળદ કરવા લગ્નવાય નહિ; જ્યાં “હું સરસ કે તું સરસ” ની હોઝતોહીની, હાડખારી ભરી અદાળ છકની, ધકેલા પછાસની અને હાર-જીતની કંગાળ જીંદગી ગુનરવા પક્ષાપક્ષીની હંશવનારી હરીફાઇ આવે; જ્યાં જરતાં ભેરે ગરીબો અને દયાવલાં, અને હાથ હેડગનાંઓને પગ કચડેલાંજ રાખવા માટે સાંપની ફેણના જેવા ઝેરી પુંકારાનો પવન ચોતરફ પુંકાય, એવો જ્યારે કોમમાં મામલો મધ પડ્યો છે, ત્યારે, તેવા દુષ્ટ કાળમાં “સ્ત્રી, જરથોસ્તી કૉનફરન્સ” કોમમાં તડાં છે તેથી વધુ તડાં પડવાવા સિવાય બીજું શું કરી શકશે? જ્યે વિષે મને શક છે કે આવી કોઇ સંસથા કોમમાં આવકાર પામે; તેનાં કરતાં પારસી બાનુઓ માટે એક “ઇનડસ્ટ્રીયલ હોમ” ની વિશેષ જરૂર છે અને તે વધુ કાર્ય સાધક સંસથા થઇ પડે. કૉનફરન્સ ભંરીને ભાવણે વર્ષમાં એક વખત આપાથી કોમની સ્ત્રીઓનું કંઇ ફળદર શિદનાર નથી. આપણે ઘણી વેળા ભેદું છે કે જેઓ ભાવણે આવે છે તેઓ તેથી તદ્દન ઉમટી રીતે ચાલેછે; પછી ભાવણે આપવાનો ભાવાર્થ શું? મોહડેથી જોલર, કરતાં કંઇ કરી દેખાડું જોઇએ. “સ્ત્રી જરથોસ્તી કૉનફરન્સ” વર્ષમાં એક બે વખત મળે ને ભાવણેની હાર-માળા ચાલે ને તેમાં પણ માંડિમાંહે કચાકચી ચાલે: “પેલી કહેશે કે મને નહીં બોમવા દીધી ને પેલી કેહશે મને નહિ પ્લાટફોર્મ પર બેસાડી” એવી પંચાતીનો એક કપડો ઉભો થાય, તેનાં કરતાં એવી કોઇ કૉનફરન્સજ પહેલી નહિ ઉભી થાય તેમાંજ શોધા છે.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સદનશીલ સખી.

ખરી રીતે પારસી બાનુંઓનો પારસી ઘેરાંઓનો ગાહુઆર બોલાવો જોઈએ; પણ તેઓ “બાનુંઓ” તરિકે વર્તેલાં નથી; તે એક સુધરેલી કેળવાયેલી કામને નીચું જોવાનું થયું છે. જાણે “માન—શાક” કાષ દહાડે જોયું—ખાંડું નહિ હોય, તેમ નખોજ દોડાદોડી, અધીરાજ, જાહેરમાં કેવી રીતે વર્તેલું તેની સરિયામ બેખબરી, અને જાહેર રીતમાતની કાટાઈ જોવામાં આવી હતી. આવી કચેવાટ ઉત્પત્ત થાય તેવી પારસીનાં ઘેરાંઓની આસપાસથી ધણીઓના જીવ રંજીત થવા ઉપરાંત, ખીત્તોઓને બેહદ મેદનત પડી હતી.

આ ગાહુઆર ફંડનાં ત્રસીઓને મારી સૂચન. કે તેઓએ આવતે વર્ષે છોકરાઓના યા પુરોગેને, ગાહુઆર કરવા કે જેથી કંઈ નહિ તો એક વર્ષ ત્રસીઓને તેમજ તેઓનાં કુટુંબનાં બાનુંઓને તકલીફ માંથી મોકલાં થયું પડે ને રાહત મળે.

* * * *

૪૩ વર્ષો સુધી શિક્ષણ આપવું એક ફેરેહમંદ અને તે પણ ખુશીથી અને પોતાના બાનું—શિક્ષક શિષ્યોનાં હિત હેઠે ધરીને તેઓને કેળવણી આપવી, એ એક ધીરજ અને ખંતનો શ્રેષ્ઠ દાખલો છે; અને તે મિસિસ ગુલબાઈ ના. રાણીનાઓ બેસાડ્યો છે. લગભગ અર્ધી સદી સુધી છોકરાંઓ પાછળ તન—મન તારી નાંખ્યા પછી આરામ લેવાનો બનાવ પારસી કોમમાં અને પારસી બાનુંઓમાં પેદાશોજ છે. આ તેમની અયાદ—જેહમતના જહાઝમાં તેમનાં આગલાં તેમજ હાલનાં શિષ્યોએ એક માનવત્ર અને “પર” આપીને એમની સુંદર સેવાની કૃત કદર જુગી છે, તે શિષ્યોને પોતાનેજ શોભા અને માન

ભર્યું છે; અને લગભગ અર્ધી સદીની ખંત—રંજ તરફ જોતાં મિસિસ રાણીનાને તે ઘટારત છે; પણ રંજનો મંજ જે એવણે નિશાળના લાભો પાછો આપ્યો છે, તે ઉપરથી માત્રમ પડે છે, કે મિસિસ રાણીનાની સ્થિતિ એક શિક્ષક તરિકે ધણી સારી હોતી જોઈએ. હું ઇચ્છું છું કે કોમનાં સધળાં શિક્ષકો પોતાની જાંઘાં ધડપણમાં આરામથી અને આસાએસથી શાંતિમાં ભોગવવા માટે એટલાં દ્રવ્યવાન બને, કે જેથી તેઓને પોતાનાં શિષ્યો તરફની છેલ્લી માયા—મેદરજાનીતો જે બદલો મળે, તે તેઓનાંજ લાભાર્થે વપરાય. પણ આપણે આપણી અચાંદ થું જોઈએ છીએ? હિંદુસ્તાનમાં શિક્ષકોની શી દશા છે? ક્યાં છે તેઓ માટે ફંડ? ક્યાં છે તેઓ માટે આસાએસનાં “હોમ”? ક્યાં છે તેઓનાં નિરાધાર થઈ ગયેલાં કુટુંબ માટે મદદ? જુગાની, જે જાંઘીની સાથી શ્રેષ્ઠ વખત, તે દળદેસરી અને વહીવારમાં ગાળી નાંખી, ફંડ પગારમાં તન—મન ધસી નાંખ્યા પછી, જાંઘીની સાંજે નિરાંતે બેસવા થા અશક્ત થવા પછી મુજરાનનાં સાંધન મેળવવાની કેલ્લી થોડી આશા તેઓ માટે રહે છે? એ સમજું જેઓ જાણે છે, તેઓનેજ ખબર છે!

મિસિસ રાણીનાએ એમણે છાતી વખને બાપણ કરતાં ઓ—કેળવણી માટે અને પારસી કોમમાં ફેલાવેલા “મંત્રીક” નાં વખારા માટે, પોતાના લાંબા પાકા અનુભવ પરથી જે કિમતી નિયારો દર્શાવ્યા છે, તે આજની કેળવણી લેતી છોકરીઓ અને તેમનાં મા—માપોને મનન કરવા જોગ્ય છે!

* * * *

કાણુ જોણુ કાણુનાં બેજાંમાંથી “સૂરી જરથોસ્તી આ નિચાર જાહેર પર્યો છે! હજી કોનફરન્સ” તો જરથોસ્તી ફોનફરન્સ માટે કોમમાં બે મત છે; તેમાંથી ૧૧ મી એમિતનાં “કચરે હિન્દ” માં “ઓ જર

થેરતી કોનશરન્સ" હરવા માટે "લેડીઝ કોલમ" માં એક મુચના યજ્ઞ છે! હાલમાં સ્ત્રીઓની જે સંસથાઓ છે, કેમમાં પારસીનાં બેરંઓનો જે તાળો છે, તે જોતાં આવી કાંઈ સંસથા નહિ ઉધડે તેમાંજ બેરંઓની શોભા છે, ને મોલો લરમમાંજ સચવાયેલો છે. જેઓ પોતાનાં અંગત સગાંઓનાં લોહીમાં રોટથી બોળીને ખાવા તૈયાર થાય, તેઓ કેમવું શું દળદર શિટાડનાર છે? જ્યાં બેરંઓ સાથે મેર્ગાં મળે ત્યાં "ડીગનીટી" (?) ને દરજ્જાનો પવન ઝુકે; જ્યાં રમત-ગમતની જગ્યા પર રમતી વખતે ખાનદાનોની પેઢી પર પેઢી ઉધ લાય; જ્યાં મંડળીના તરિકા પ્રમાણે સઘળાં એક પંક-તીનાં નહિ ગણાય, પણ વાંતચીત કરવા કે એકમેક સાથે બોળાવા નાલાયક ગણાય; જ્યાં પૈસાનીજ પુંજ કરવામાં આવે, અને ગરીબો તરફ તુચ્છકારની નજરથી જોવામાં આવે; જ્યાં સાદાઈને ધિક્કારી ખર્ચાળુ પોશાકોને વધુ માન અને ઉત્તેજન મળે; જ્યાં જાતનાં લાપકાપર ગજવતો લપકો વધુ સરસાઈ બોળવે; જ્યાં કોમનો પૈસો પરકોમને પંપાળવામાં પુન્ય માની, જાત લાકડને આપતી વેળા પાપ સમજવામાં આવે; જ્યાં કોમના ઉધાગ દુનરને ઉત્તેજન આપવાને બદલે, અને નિરાધાર ગરીબોની દાઝ હોડે ધરવાને બદલે, પરખતની દયા ખાવામાં મોટું પુન્ય સમજવામાં આવે; જ્યાં જીવે લખડુટ ખચો અને મોજ-મજલ કે રમત-ગમત માં પૈસાનો ધુમ્મસો ઉરાડતી વખતે પૈસાનો ખ્યાલ બેજામાં નહિ આવે; જ્યાં એકુ શુભ કાર્યના તળિયામાં તે દુશ્મનો પર કિનો-કપટ લઈ હેરાન ને તુકશાનનાં કે તેને નીચ નેમ હોય, અને તેજ વેળા આ નમ્ર અંદાષી તે સોરવવા સારાં કામો કરવાનું ઇએવો કે તેનેજ મોઢેથી લેણું દેણું જોલાઈ જઈ દહતું. તેમાંથી લોહી ઝલ-તેણું કે જે મરદાને મરદને તરીકેજ પુંજતી હતી તેજ પાપી જાહેર કરતો આવે

એ વરસ સુધી તેં એ વાત
!"

ધર્મીજ ચાલુજ હોય; જ્યાં દુનર કે ઉધોગ હાંસલ કરી ગુજરાન કરવાને બદલે બીજા માંગીને મજલ કરવા લગ્નવાય નહિ; જ્યાં "હું સરસ કે તું સરસ" ની હોખતોજની, હાડમારી બરી અકાળ છકની, ધકેલા, પછારાની અને હાર-જીતની કંગાળ જાહેરી ગુમ પસાપક્ષીની હંફાવનારી દરીકાષ ચાલ; જ્યાં જોરે ગરીબો અને દયાયશ્વ, અને હાથ કચડેલાંજ રાખવા માટે સાંપની

કુંકારાનો પવન ચોતરફ ફેલાય, તે હતી, પણ તેણીને મામલો થઈ પડ્યો છે, ત્યારે, તે જોગવાઈ આપીજ નહીં, જરથોસ્તી કોનશરન્સ" કાનાની સળ યજ્ઞ હતી, નહીં? પગલાવા સિવાય બીજું ત્યાં રહે? "

શક છે કે આવી કાંઈ ધકાકાએ તેણીના ગોરા લટમારા તેનાં કરતાં પારસી રતાય ધાક આપ્યો, અને તે છતાં હોમ" ની વિશેષ ટગર તેનાં મોઢાં તરફ જોવાજ કીધું. સંસથા યજ્ઞ પડે મહીના" ખસ એટલુંજ ધીમે સાહે તે વખત આપ્યાર પછી—

નથી. આપણે! હું તીરહોપ હતી એમ તો તું માનેજ આપે છે તેએસ?" એટલું તેણીએ તેને પૂછ્યું.

ભાષણો આ: તે જાણી હતી કે તે તેણીને દોષિત કરતાં કંઈતો; અને તે છતાં એ સવાલ જ્યારે તેણીએ કોનશરન્સજીએ ત્યારે તેના જવાબને માટે પોતાનો જીવ દાન-ધીર રાખીને તે વાટ જોતી થોપી.

તે કાંઈક કઠવાસથી હસીને બોલ્યો—

"મેં જે બધું સાંભળ્યું છે તે ઉપરથી હું કેમ ઉંડું માની ચડ્યું?"

આ સાંભળી તેણીના મ્હેરા ઉપર કચઘટ ફરી વળ્યો અને મરતું જનશાન ઉંડી ધકીએ જેની તાજી તોડ કરે, તેની તાજીતોડ તેણીના મ્હેરા ઉપર હાથ જણાઈ.

"પ્રથમ સાહેદ છે એએસ, કે તુને એ બાબતમાં નિરોધ સમજાય અને માનવા માટે મને જો મારો જીવની આપવો પડે તો આપું, પણ—"

"મારુંસ, હું તમારી પરજોતર છેક; તમે મારી સાથે પોંચ વર્ષ સુધી જાહેરી ગુમરી છે ને-ને તે છતાં તમે મારા સંબંધમાં આપ મધીય વાત માનોજી."

૧ “હું” આજેજ લેડી એન્ડરસનને મળશે અને તેવજે મને એ બધી વાત કહી”

“તમે મને-તમારી હજીયર ધણીથીને ચેતાવ્યા ખર લેડી એન્ડરસનને મળ્યા?”

“અવ્યત” તે બોલ્યો અને તેણે ગળું તદન સુકડું હોય તેમ એ વખતે તેનો બોલવાનો સાદ બોખરો લાગતો હતો “કલ્પમાં મારી પરણેતરનેજ માટે જે તે જે તે બોલાવું સાંભળ્યા પછી, મારે માટે બીજો ધજાજી શું હતો? ને લેડી એન્ડરસનને ત્યાં ગયો તે એ વાત જુદી હોવાની પુરવારીનીજ તલખ કરતો હતો ત્યાં ગયો હતો કે જેથી કલ્પમાં તારી નીંદા કરનારાઓને તેઓની ધટ્ટી ફેંચે પુગાડવાનું મારીથી બને, પણ—”

“એ તમોને કાપકજ નહીં હતું. પહેલે તમારે મારી આજળજ આવવું હતું” તે બોલી અને ઉશ્કેરાઈને ઉઠી ઉભી થઈ.

“તું” બેસ, તું” એમ ઉશ્કેરાઈ ના બ, મારું” સાંભળ અને પછી મને કહે કે હું” તારી તરફ સખ્ત એવોડો?”

તે પછી બેડી અને માથેએ બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું:

“સાત વર્ષની વાટ પર આપણે એકમેકને ઓળખતાંતાંબી નહીં. હું” બાહાર ગામ હતો અને મે. કકત આજેજ જાણ્યું કે તું” લેડી એન્ડરસનની કમ્પાનીયન હતી; તું” તેવજ સાથે એક વર્ષ રહી, જો હું” કેડે જુડું” તો મને સુધારજે, તું” તેવજ સાથે એક વર્ષ રહી અને પછી તું” સીક છે એમ કહીને તેવજને છું” છોડી ગેજ, ખરું કેની?”

“નહીં, બોડી વાત છે. હું” છોડી ગેજ કારણ કે તેવજુતો દીકરો મને પોતાના પ્યારના પીંજણથી પલવતો હતો અને લેડી એન્ડરસન તે જાણેજ.”

“તું” ખરું જોલેજ, એલીસ?”

“તમારાં મનસે મને તમે મોરજ ધારી લીધીજ તો મને જુદી-જુદી-લખાણથી કાંય નહીં સમજતા? તમે મને તે માનો-હું” તો ખરુંજ કેદુંજ ને ખરુંજ કહેવાની.”

“વારું” ત્યારે હું” એ માનુંજ—ત્યારે એ કહીંજણીને તુટેલો છેડો પાછો લખને, આપણે આજળ આલ્યે. તું” લેડી એન્ડરસનને છોડીને તારાં માસીને ત્યાં રહેવા ગેજ, અને બીજેજ દીને મોતીની એક માળા લેડી એન્ડરસનને ત્યાંથી ચોરાવાની ખજર ચોતરફ ફેલાઈ ગેજ. સેવટે તે માળા તારીજ પેડીમાંથી એક રેશમી રમાડમાં વિંટાળેલી મળી આવી. તું” તો તેની એ હસ્તીને માટે નામુજર ગેજ. તારી કાપકાથી તપાસ આવી તો તે વખતે માલમ પડ્યું” કે તું” તારાં માય જેવજ તે વખતે સીક હતાં તેઓ ઉપર ચોડાક વખતમાં ૩૦૦-૪૦૦ રૂપાની રકમ તું” મોકલશે એમ તે” લખ્યું હતું, અને તેજ વખતે એમથી પુરતાર કરવામાં આવ્યું” હતું” કે તારી માસે તે માળા સિવાય તે વખતે એક ટુટી બદામનોખી અવેજ નહીં નીકળ્યો હતો. એ ચોરીની વખતે લેડી એન્ડરસનને ત્યાં, તેવજ, તું” અને તેવજના બીજે નોકરો સિવાય કોઈ વધુ નહતું. તારો વાંકે પુરેપુરો સામેત થયો અને તું” બાર મહીનાની સજા થઈ, અને તારી લકડતી તખ્તેતને લીધે તું” સાર મહીનામાં છોડી મુકવામાં આવી હતી. છ મહીના બાદ તું” અને હું” પરણ્યાં. એલીસ તેજ વખતે તે” મને એ વાત કાંય નહીં કહી દીધી? મને એ વાતથી અનજી રાખી તે” મને તારી સાથે પરણવાજ કાંય દીધો?”

“ઓ, તમે એટલું” નહીં સમજાવતા? મે” તમને તે વાત નહીંજ કેડી કારણ કે હું” તમને મણાજ જોરાવર પ્યારી ચાહતી હતી અને હું” તે વાતથી નિરદોષ હતી. જો હું” ચુનાદગારજ હોતે તો તમારી સાથે પરણી તમોને રીજું” નહીંજ લગાડતે.”

તેણીએ તે જતાં જોઈ લીધું” કે તેનાં માનવામાં તેણીની આ વાત આવી ન હતી, એટલે તેણીનાં દાઢમાં કકળાટ અને કાકલુદીની જગ્યા તેણીનાં સ્વમાને દહે લીધી; તેણીને દહે લાગ્યું” કે જેજે આખી જગતના બોલ આગલ તેણીને સોખન સર્વોપરી મણવો જોઈ તેજેજ જગારે તેને આ રીજી દાલતે પુગાડીજ તો તેને દહે વધુ અપીજ કરવી તેણીએ ના

તેમજ તેનાં છાપડાં હેઠળ તેણીથી હવે યુગ્મરો નહીંજ
યઇ શકે એમ તેણીએ માન્યું.

તે હવે રેહોંસાભર ઊઠી, પંથુ તેણે તેને હાથની
‘છરાતથી’ લાંબુ થોળાવી.

“આજ, બોમ હવે તારો ખુલાસો શું છે?” તેણે
પુછ્યું.

“નહીં, મેં તમારો ‘ચુકાદો’ સાંભળ્યો અને તે
ઉપરથી મારી ખાતરી ચાપછ કે તમે ધણાજ સખત
અપાછ; મને તમે સગ્ગની ટેપ મારી ચુકાછ તો મારી
તરફનો ગમે તેવો ખુલાસો તમોએ બાંધ્યું તે મત ફેરવી
ચાકનાર નથી. તમે લેડી એન્ડરસનની વાત માનવાનું પસંદ
કીધુંછ, (અને તે વાત મેં તમને જે એક આજદ
કહી તે સિવાય બીજી ખરીજ છે) તો હવે મારે કશું
કહેવાનું આજી રહ્યું નથી.”

“ત્યારે મેં સાંભળેલી વાત ખરીજ છે એમ તું
કમુલ કરેછ કે ની?”

“હા, ને તે છતાં બાર ચુકીને કેહુંછ કે હું નિર-
દોષ છોઉ.”

“આહ! શુકરાના ખુદાના કે આપણે ત્યાં બચ્ચાં
નથી.”

“હું હવે કોઇકન ખાતે મારાં માસીછને ત્યાં
નહીંજ, મને હવે અહીં રહેવામાં શોભા નથી. કોઇ
રાહડિ તમને સાચી વાત બોલમ પડશે ને—”

તે થોળી અને તેની તરફ એક નજર નાંખી
તે ત્યાંથી ચાલતી થઇ; ના તેણે તેણીની તરફ બેધું કે
ના તેણે તેણીને અટકાવવાની કાંઈ કારોશ કીધી.

૨

દશ દીવસ પછી એલીસે નીચે મુજબ એક
કાગળ લખ્યું:—

“કોઇકન તા. ૧૯ મી આગષ્ટ ૧૯

“બહાલી કોરા—જે નામોશી મેં તારે ખાતર
ખમી હતી તેને લગતી વાત મારા વરને કાને આવીછ
અને આજ લખી તુને અરજ કરુંછ—એટલુંજ નહીં
પણ ફરજ પાડુંછ કે તું મારી નિરદોષતા હવે
ફરવાર કર; જે યુનાઇડેડ કીધો તેને ખાતર હવે
વધુવાર હેરાન થયેનો મારો છરાદો નથી, અને

તે માટે મેં તુને આપેલાં વચનમાંથી મને તું
ચુકત નહીંજ કરશે તો એ ભેડો પડશે જેથી
લઈ તે ખુલ્લો કરવાની મને તું ફરજ પાડશે.
હાલ હું મારાં માસીછ મરાયા સાથે તેનજનાં
કોઇકન ખાતેનાં મકાનમાં રહું છું.

લી. દુવાગીર

એલીસ,

આ કાગળ તેણીએ ધડી કરી એક પરખીડમાં
મુક્યું અને તે ઉપર

મીસીસ રેન્ડોલ્ફ હડન

c/o લેડી એન્ડરસન

હાઇડ પાર્ક મેનશન

લંડન.

એમ સરનામું કરી તે ટપાલમાં નાંખ્યું.

ત્રણ દીવસ નીકળી ગયા પણ તે કાગળનો કોઇ
જવાબ આપ્યો નહીં.

ચોથે દિવસની બપોરે એલીસ પોતાનાં માસીનાં
મકાનના દ્રોષજ રૂમમાં બેસી કાંઈ નોવેસ વાંચતી
હતી, પણ તેની ઉપર તેણીનું ધક લાગતુંજ નહીં
હતું; તેણીને કાને કોઇ મોટર આવવાનો અવાજ
આપ્યો, અને એક પત્ર પછી તેણીને જણાયું કે તે
મોટર તેજ પર આગળ આવી ઉભી હતી.

તુરંતજ તેણીને કાંઈક અતરંગ થયું અને તે
આવનાર કોણ હોતું તાપણે તે તેણી ચેતી થઇ;
અને જરા વારમાં એક નોકરે તે ઓરડાનું
‘પારલું’ ઉઘારી ચીસીસ રેન્ડોલ્ફ હડનનું નામ પુકાયું
અને એક અમલાને તેણે અંદર દાખલ કીધી.

“ઓ, એલીસ” તે અપમા પોતાનાં મોઢ ઉપર
નાંખેલી બળી ઉંચારી નાંખી બોલી “તેં તે ઘાટની
કાગળ કાંઈ લખ્યું? મને ખાતરી આપ કે તેં તે માત્ર
હસવામાંજ લખ્યું હતું.”

“હસવામાં? અલગત નહીં.”

“ઓ ત્યારે તો—” પણ તે અમલાથી આગળ
કશુંજ બોલાયું નહીં અને તે બેઠેલી એલીસની આગળ
ધસી આવી તેણીના બેગના પર પોતાનું માથું મુકી
ધમાંધર રડી પડી.

“કોરા, તું મને ધીરજથી સાંભળ તે” કીધેલી એક ચોરીને માટે મેં જે ખમ્બુ તેને છ વર્ષ થઈ ગયાં; મેં તે બોગ આપવાને હા કહી એમાંજ મારી નખળાઇ હતી; તેથી હું આપણા ઇનશનોમાંજ હલકી પડી એટલુંજ નહીં પણ મને કેદની સજા વડીક યથા.”

“નહીં એ નહીં, એકીસ તું આગળ ના બોલ” તે અજણા ચીસ પાડી ઉડી બોલી.

“નહીં કોરા, તુંને હું જે કહું છ તે સાંભળતુંજ પડશે. ત્યારે લેડી એ-ડરસન માયુશે કે તેની માનીતી લાણેજ એક સાધારણ ચોરની મીસાલ ઘેર નવરંજેઈ તેણીને કામતી નેકલેસ ચોરો હતા તે તેવણું ધારશે? અજાત તેવણું અજાતો ધણીજ થશેની?”

“મને ના દવળાવ, એકીસ.”

“તેવણું શું કહેશે? ત્યારે તેવણું જાણશે કે તું પકડાવાની બીલીકે અહીં દોડી આવી મારી પેડીમાં તેં તે નેકલેસ છુપાવ્યો તો તે તેવણું શું કહેશે?”

“એકીસ, ખુલાના સોગંદ ખાધને કેહું કે હું પાછો લઈ જવાનીજ હતી.”

“હું તે માતું છ, પણ તે તું લાંબી લઈ જઈ તેના પૈસા ઉપજાવે તેટલાં તે એ મારી પેડીમાંથી પકડાયો, અને ત્યારે તેં જાણ્યું કે મારા તારી ઉપર જીવ ગયો હતો, ત્યારે તું મારી આગળ આવી, મારી પગે પડી અને તું જેની સાથે અદરાવડી હતી તેને નામે તેં મને વીણવી અરજ કીધી કે તુંને મારે દસાવવી નહીં. મને તેં મોટી લાંચ વડીક આપવા માંગી, તેં કે જેણે મારા સકમાધના એકલા કીધેલા ૪૦૦ રૂપ્યા, જે હું મારાં આજારી મા પર મોકલવાની હતી તેથી તું થીડજની રમતમાં હારી જઈ જે કરજ તેં કીધું હતું તે ફેરવા મારી પાસથી લઈ લીધા હતા અને—”

“પણ તે તો મેં તુંને પાછા આપ્યા કે ની?”

“હા, હું બંદીખાનેથી છુટ્યા પછી તારા વરને નામનો મને તેં ચેક આપ્યો, અને હું જે લુલતી નહીં હોઉં તો હું તારાં લગનને દીનેજ છુટી હતી.”

“હવે પણ તું કહેવા શું માંગેછ?”

“હું ધારું કે મેં તે તો મારાં કાગળમાં તુંને બરાબર ખુલાસાથી સમજાવ્યું છ”

“એકીસ, મારે વારતે તુંને જો દયા નહીં હોય તો મારાં બેળી-અમ્માં તરફ જો ને દયા કર; એ એકીસ, તું એટલી બધી હેયાં રહુની કયારે હતી?”

“જ્યાં સુધી તારો ગુનાહ હું એકલીનેજ લાગતો વળગતો હતો ત્યાં સુધી કોરા મેં સુપ્રતીદી રાખી પણ ત્યારે તારું તે પાપ મારી અને મારા પરણ્યા સંસારની વચ્ચે આવેલ ત્યારે તો મારે સચ્ચાઇ બાપુ-કાર જાહેર કરવીજ જોઇયે.”

“તું તારે ગમે તે જાહેર કરતી, તુંને માનવાતું કેણુ છે?” કોરા હવે નફરત યઈ બોલી.

હાં તેઓ જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાં પડા પછવાડે કાંઈ ખડખડવાનો અવાજ આવ્યો પણ તેની તેઓમાંથી એક બી કશી કનવાર કીધી નહીં. પોતાની સહી જોને લીધે એકીસે આવું અગાધ દુઃખ ખમ્બું હતું, તેને એવી બે શરમ અને નફરત નાકની જોઈ એકીસ ખરેખર ગભરાઈ ગઈ.

“તું શું, કોરા, ત્યારે એમ કહેવા માંગેછ કે—” પણ એકીસથી આગળ બોલાયુંજ નહીં.

“હાજો વરી! આટલાં બધાં વરસ પછી તારું માનરોજ કેણુ? અને તારી પાસે સામેતી શું છે? એક ખુલાઈ ગયેલી આગલી વાત તું ખણી કાઢાડી તે તોમાંથી ઉડતા કાદવે તુંજ છંટારો, કેમકે, હું તો સોગંદખર કહેવસ કે એ બીચારીને એવો કાંઈ ધખારો છે; હા, પેલા તારો ઇચ્છત વર તારું માને તો કેણુ જાણુ બાપી કેણુ તારું એ કહેવું માનવાતું નથી.”

“શીક છે, ત્યારે આપણી આપ મુલાકાત લેવા વખતમાં સાર નથી. જા, તું તારું મુઝવું ગમે તે કરજે, કોરા; અને મારું કોણ માને કે ન માને પણ એ વાત તો હું જાહેર કરવાનીજ.”

તેજ વખતે તે હોલતું અળતું બધું બારણું ઉંધણું અને એક અંદાર વધની બાહ અંદર આવી. તેણી બહાર જવાની હોય મા જાહેર આવી હોય તેમ તેણીના પોષાક પરથી લાગતું હતું.

તે ત્યાં મીસીસ રેનડોલ્ફ હીટનને જોઇને અજબ થઇ જાય છે. એના કારણે તે વખતે ઉઠવા જતી હતી તેણીને આ પીગ્મ તેણીએ બેઠિંસ કરીને જોસાડી, અને તે બેઠે સહીઓના ચેરપરથી તેઓ વચ્ચે વધેરાયેલું તેણીએ જોઇ લીધું તે છતાં પોતે જોઇને કશામાં હોય નહીં તેમ તે બંને સાથે હસી હસીને વાત કરવા પડી. મીસ મરાયા એક હસમુખા સ્વભાવનાં, ખુશાલ છવના ધરડાં પણ કુંવારાજ રહેલાં બાઈ હતી; તેવણુને તેવણની એલીસપર થયેલ છવ હતો અને પેલી મોતીની માળાની બાળદમાં તેણીને નિરોદ્ધાપ માનનારાં તેવણુ એક હતી.

આહે આવી અને તેઓ ત્રણે આહે પીતાં બેઠાં. “સારું થયું તમે થોખા” મીસ મરાયા કૌરા તરફ જોઇને બોલ્યાં “હમણું અમારો એક દોસ્ત અહીં આવવાનો છે મેં અડધાક કલાકની વાટપર તેને તેલીફન કીધો. તમારી સાથે તેની હું જોળખ કરાવવા માંગુ.”

કૌરા, મીસ મરાયાની આ મેહેરબાની અને માયાથી ઇતરાઇ ગઇ અને હસી હસીને વાતો કરવા લાગી. એમ તેઓ ત્રણે કહોળી કે બે-મીસ મરાયા અને કૌરા વાતમાં રોકાયાં હતાં, તેટલાં એક નોકરે આવી મી. માઇલ્સ શેરડિંગ્સ નામ પુકાર્યું અને તે અઢરથ અંદર આવ્યો.

હવે તે ઝોરડામાં શાંત સુપડીદી ફેલાઇ રહી, અને કાંઇ થયું છુડું બનવાની તે બંનેને આગ્રાહી થઇ. મીસ મરાયા, જેણી હવે શું બનવાનું છે તે જાણતી હતી, છતાં તેણીના ચેરપર પણ ચલરાટની નીરાણી હતી. એલીસ, પોતાના પાવીંદને ત્યાં એકાએક આવેલાં જોઇ ચમકી ચોંકીને હડી અને તે ઝોરડામાંથી બહાર નીકળી જવા કરતી હતી જેને તેમ કરતી તેણીની માસીએ અટકાવી.

“જેસ એલીસ” તેવણુ જરા ચીરાડાનેજ તેણીને હુકમ કીધો.

મીસ મરાયાએ મી. માઇલ્સ જેવણુ હજી એ બધીઓ તરફ નજર ફેરવતો ઉભોજ વહોયો હતો તેને

બી જેસવાની ઇશારત કીધી અને તે બેઠો અને મીસ મરાયાએ બોલવાનું શરૂ કીધું:

“આપણે આને ‘આવોજી અને બેસોજી’ ની તાજમ તવાજો માંડી વાળીયું કેમકે આપણને હમણું વધુ ગંભીર અને વધુ ઉઘોગી બાબદ હાથ ધરવાની છે અને તેથીજ માઇલ્સ મેં તુને હમણું તેલીફન મારફતે અતરે આવવાની ઉતારવડ કીધી.”

કૌરાએ જોયું કે તે માસીજનાં આપ બોલવામાં કશી નરમાસ હતી નહીં. તેણીએ વળી જોયું કે તેવણુ પોતે ઘણુંજ ઉરેરાયનાં અને ઝડુંતી બની રહ્યાં હતાં અને તેણીની ટગર ટગર જોતી આંખોએ ગોપા કૌરાને તેણીની પોતાની મરજી ઉપરાંત પોતાની તરફ જરડી સીકડીને બાંધી રાખી હતી.

“આને ખાસ કરીને બપોરથી મને ઘેરનું એવું જ કામ પડ્યા કરતું કે તેથી, આપ થોડીક મીનીટ તેલીફન આગળ મઇ તે સિવાય, મને આપ ઝોરડા આગળથી કાંઇ સંકેદો વખત પસાર થવું પડ્યું હતું, અને હું તો કારણ કે એલીસનાં સારાં નસીબે એ કામ નીકળ્યું હોયું જોઇએ, તેમ કરનાં જે થોડાક બોલ મારે કાને પડ્યા તે ઉપરથી મને બધું સાંભળવાની લાલચ થઇ અને વળી વધુ જે મેં સાંભળ્યું એટલે તો હું આપ પડદાની પછવાડે, આપ હોલમાં બેઠેકાંઓ મને જોય નહીં તેવી રીતે આવીને હું છુપાઇ. તું માઇલ્સ તમારે બધું જાણુરો તમારે એ બેની વાત એમ લરાઇ છુપાઇને સાંભળવાનો યતનાહ મારે માથે તું થોડકો નહીં. આલો તમારે કૌરા તમે બેઠે-તું અને એલીસ-વચ્ચે જે વાત થઇ તે અંહી માઇલ્સના દેખતાં કહી જવો, અને નહીં તો તમે કહો તો મેં જે સાંભળીજ તે ઉપરથી હું પાછી પોતે મી. માઇલ્સ આગળ પેલી તમારાં માસી લેડી એન્ડરસનની મોતીની માળાને લગતી તે વાત કરી નહીં? જોવ તમે રહેલ સુકું પોતેજ એ એકરાર કરશો તો ફક્ત ત્રણજ બળુને એટલે-મી. માઇલ્સ, લેડી એન્ડરસન અને તમારા પાવીંદને-એ વાત તમારે કહેવાની છે; અલથત એલીસના લાભને ખાતર એ વાત જાહેર

તો કરીજ પડશે, પણ તે વખતે તેમાં તે માળાનું ખડું ચોરનાર કોણ હતું તે કંઈ જણાવવાની જરૂર નથી. આલો, ત્યારે તમેજ બોલો છ કે હું કેહું?"

પણ કોરતો બોલીજ નહીં, એટલે મીસ મરાયાએ તે મોતીની માળાને લગતી બધી વાત કહી જેમ કરતાં લગતમ એક દવાક થયો.

* * *

તે વાતને અડી કલાક થઈ ગયા હતા અને પોતાની પરજીતરને તેણે પોતે કાપેલા એક છનસાફનો ડંખ ન ખમતો હોવાથી મી. શેરડીક પોતાના પગનાં શુદ્ધ ઉપર ટેકવેલા બે હાથના ખોલામાં પોતાનું માથું ઝુકી અફસોસ કરતો બેઠો હતો.

“એવીસ! હું હુ-પામાં જે સરવથી સરસ અખલા તે ઉપર બેઠેમ લઈ ગયો છ એટલે મને દવે તારી તરફની મારીની કેમ આશા રહી શકે? ને એ, માફ કર કરીનેથી હું બોલી કેમ શકું? તે મારીની તલમ કરવાનેથી હું લાપક નથી!”

જવાબમાં બે નાચુક હાથ તેની ગરદન આસપાસ વીટળાયા અને એક પુત્ર જેવું માથું તેનાં ખજાં ઉપર ઝુમી પડ્યું અને તેને કાને નરમ અવાજ પડ્યો કે—

“બહાવાં છાતર, જે જામદની દરરુજર થઈ શકી તેની મારી માંગવાની કરીજ જરૂર નથી” અને પછી એવીસે પોતાની ડાક નીચી કરી તેનું ઝુંભાપડું માથું જરા ઉચકી તેના હોઠો ઉપર કીસ લઈ તે મારીની ત્યાં બેઠું મોઢેર કાઢી.

માથુસોપર એક દહાડામાં પ્રસન થતી લક્ષ્મી દેવી.

ધણાં માથુસો વિષે આપણા સાંભળવામાં આવ્યું કે તેઓપર નસીમ દેવી પ્રસન થતાં, તેઓ એક દહાડામાં દુઝારો બદલે લાખો રૂપીઆના માલીક થાય છે.

કાખલા તરીકે, માનચેશ્વરના એક ર વજુનારનો કેસ હોતો કે જે અચવાડીઆની ૩૦ શીર્સીગપર કેટલાક વરસ થયાં મહેનત કરતો હતો.

એક દહાડો અકસમાતીક તેણે દવાને બદલે એસીતીક એસીડ પીધી, જે ત્રણ જણાને મારવાને પુરતી હતી, તો પણ તેનાં નસીમમાં જીવવાનું દર્શો તે આ છતાં પણ જેવો ને તેવો રહ્યો. આ કેસને એવો મોટો ગુણવામાં આવ્યો કે એક મોટા પ્રખ્યાત ડાક તરેતો અને માટે એક લાંડનના પેપરમાં લખાણ પણ કર્યું હતું.

આ લખાણની કોપી એક એસ્ટ્રેલીઆના ન્યુસ કાપી કે જે ર વજુનારના ભાઈના વાંચવામાં આવી, કે જે નાનપણમાં જ એસ્ટ્રેલીઆ ગયો હતો અને ત્યાં મોટી દોષ્ટ બેગી કાપી હતી. આ ભાઈ તરતજ લાંડન આવ્યો અને પોતાના ભાઈને-તેણે શાંધી કહાડ્યો, અને જ્યારે તે મોટું થયો ત્યારે પોતાના ભાઈને (ર જુવનારને) ૧૮,૦૦૦ પાઉન્ડ આપી ગયો.

નવ. કાંચા.

હૈનરી હાથેઈ ૧૮૫૪ માં ૧૮ વરસની ઉમરને હતો, તે એક દહાડો એક કૈન્ટીયા ગામમાં આગળના એક દરીયામાં નહાતો હતો જેવામાં તેણે એક મોટાં થોડેક દુર દુખતાં બેઠું. તે તરતજ પોતાની બોટમાં ફરી પડ્યો અને તે કુખતી બોટ આગળ ગયો અને તેમાંની એક બાઈને કુખનાં બચાવી; થોડેક વખત પછી તે તેણી સાથે પ્યારમાં પડ્યો, અને તેણી સાથે પરજીવા માંગ્યું. તેણી એક વીંચવા હતી, પણ તેણીએ ના પાડ્યું, એવું કહીને કે તેણીના મરજી પામેલા ધણીને તેણીએ ફરીથી નહીં પરજીવાનું વચન આપ્યું હતું. પણ તેણીએ તેને પોતાની આપકનો એક મોટો ભાગ આપવા કહ્યો, એવું કહીને કે તેણી પાસે થઈ હતું, પણ હાથોરને તે ના પાડી અને અમેરીકા જતો રહ્યો. થોડાક મહિના પછી તેને તે તીવરના સોલીસીટર તરફથી એક કાગજ મળ્યું કે જેમાં લખ્યું હતું કે તેણે જે બાઈને અગાઉ કુખનાં બચાવી હતી તેનાં મરજી પામી હતી અને તેને દર વરસ ૨૦,૦૦૦ પાઉન્ડ આપની મીલકતનો વારસ કરી ગઈ હતી અને તે ઉપરજ તેણીની કાન્સ, વૈરત ઇન્ડીઅન, ઇન્ડીઅન, ઇન્ડીઅન અને એસ્ટ્રેલીઆમાં આવેલી જમીનો તે આપી ગઈ હતી.

નવ. કાંચા.

પ્રભાતનો પોષ.

 નવાં અને લાયક લખનારાંઓને આ કાલમેનો લાભ લેવાને માનપૂર્વક આમંત્રણ કરવામાં આવે છે, જેઓની મરજી જોવાત નામે લખાણો કરવાની હશે તેઓએ અમારી અંગત જોણ સારું પોતાનું આપું નામ અને ઠેકાણું આપવું જ પડશે, તેમજ તે લખાણ ચોરીજનક છે કે કશા પરથી ઉતરે છે તે પણ અમેને જણાવવાને તેઓએ જુલડું નહીં. નહીં પસંદ પડતાં લખાણો પાછાં પોરતની રીટીટ બીડે વાળવામાં આવશે. લખાણો કાગળની એક જ બાજુએ સાદીથી ખુલ્લા હરફે લખવું. ટુંકા વિષયોની જગા જલદીથી થવાની આશા રહે છે.

‘ન. જ. ઇ.’—તમે કાંઈ ગંભીર વિષય ઉપર હાથ અજમાવો; અમને લાગે છે કે તેમાં તમે સારું કરશો.

‘મેહર નેગાર’—મેહરબાની યશઃ નાટક શરસ કે વારતા આખાં વાંચ્યા વગર અમારીથી તેમનો ચુરચાતનો ભાગ દાખલ થઈ શકે નહીં—માટે તમેએ જે નાટકનો એક ભાગ મોકલ્યો છે તે આખોજ મોકલો.

‘રેશન’—ઝાઝો દમ નથી. બીજું, તમે એટલે જ નંબરતાં હશે કે તમે હાલ પસંદ કાઢેલા તખલુસ હેઠલ મરહુમ મીં બાલીવાલા લખતા હતા—માટે એ તખલુસ હવે બીજું કોઈ વાપરે તે અસંભવ કહેવાય. માટે હવેથી કાંઈની મોકલો તે બીજાં જાવત નામ હેઠળ મોકલજો. કવીતા તમે એટલે જે તરદી લખ લખી મોકલી છે તેમાં ઝાઝો દમ નથી કાગળના તાવની બે બાજુએ લખતાનાજ.

ઢાંગી—તમે સાહેબો બધાજ રમુજ લખાણોનો શોખ કેમ ધરાવો છો? જેમ કવીતા બધાથીજ કરી શકાય નહીં તેમ રમુજ લખાણની જે ગમે તે કરવા જમ તે ઘણી વખત તે રમુજ મદ જાય છે. કાંઈ બીજું નહીં લખી શકો?

‘ફેરીર’—તમે પસંદ કાઢેલાં જાવત નામ હેઠલ મીં ફરીજ એટલેજ બર્યા આગળ લખતા હતા અને હાલથી કોઈ વખત લખે છે તો એજ નામ જાવતમાં વાપરે છે. માટે અમારી લલામણ છે કે તમે—હજી તો તમારી લખનાર તરિકીની શુરચાત છે તેટલાંજ બીજો તખલુસ પસંદ કરો.

અરદેશર બે, હોમાવજર—તમારો વિષય “સરદી” દાખલ થયેલો જોશે. બીજા એવા ટુંકા લેખો મોકલવજો.

જાંહગીર દાં, દુગાંલ—તમારે લખાણુ દાખલ થયલું જોશે. બીજું વધુ મોકલશે.

દીલખુશ—તમારા લખાણોનો જથ્થો ખલાસ થતા આવ્યો છે. વધુ મોકલશે.

નીચડી ચોખડીઓ મળી છે જેનો રીચું આવતામાં લેવામાં આવશે.

મીં જમનજ કાંબરાજની “નીના” તમા મીં મા. હો. ઘટચાંજની “જુલને મરવાનો જરચોસ્તી માર્ગ.”

નીચલા ચોખાંબાની પોંદાય સ્વીકાર્યે છીએ.

પુરસદ, સાહીત્ય, માનવર્ધક.

The Throbs.

BY A PARSİ LADY.

What throbs in man? It is said that the heart throbs and this throbbing of the heart can be realized and also counted. The wise men of old say that the heart of the universe also throbs and has got its own certain limit. The human existence is destined to make the limited beats of the heart, and as the given number is finished, the human life is said to be over. In the same way the heart of the universe pulsates and beats till its appointed time which is aeons and ages which evades man's calculation.

In the sacred songs of religions, the heart of the Founders finds expression, and through their devotees, the throbs of their heart and bursting forth of devotion give added strength and beauty to the charming rhythm of the particular air. These songs pulsate with the life of their creator and these throbs are realized when the singers devotedly try to be one with the life and endeavour to draw out the spirit of its creator, which is veiled under the simple words of its construction. Take the sacred songs of any faith and what will be marked out. The experience, the struggle, and the high aspirations of the Founder for the Supreme Lord will be easily cognized by the ardent spirit who tries to grasp the deep meaning of this seeming phraseology.

The knowers of the sacred science go deeper still and work out wonders what the people call miracles, which are but the knowledge of the working of the hidden laws of nature. It is said that she is an open book for the eyes of the seer, who has made a special claim on nature to open out her secrets by his purity of life and strength of character. How contrary she acts towards an ignorant man, making herself a sealed book for his gaze, whilst a man of knowledge partakes of her every boon, and day by day enriches his life.

It is believed from the olden time that there is no veil in nature for the pure in heart, and the innocent and child-like can even scale the heights of heaven, which the nature zealously guards from the gaze of

the impure and wicked, who cannot penetrate her depths.

"The peace of the eternal lies near to those who know themselves, who are disjoined from desire and passion, subdued in nature of subdued thoughts."

The man's heart throbs with the beatings of the heart of the universe because while it is alive it can pant and beat that is the activity going on in the worlds. When it is time for its rest, it stops throbs like the human heart which also ceases its incessant work of pantings and breathings at the time of his leaving the world.

The heart of the universe gladdens when the countries and cities flourish and prosperity and abundance pervade everywhere. It was the time of its youth which led into manhood that was growth; and afterwards like the immemorial law of up and down, the scales turned slowly backward, till it began to decay and decrease. For the throbbings of our heart the same rule can be applied. It rejoices in young age and plays and sings in youth and grows till the certain time appropriate to its increase. After enjoying fully well, the exhaustion gradually makes its appearance which results in the termination of the life forces which gives it the needed energy.

To know and realize the Divinity of the Creator, one must study nature. It is said that the reflection of His Divinity is also shadowed in the man's heart, so to see and experience it, study the heart of man.

Some hearts will show the splendour of its creator, will be warm with sympathies, and will shine out like the stars of heaven. It is always not the same case with every heart. Some darkens sometimes the beauty of its creator and veil His dazzling brilliance, with coldness of heart, which is comparable with the clouds of a wintry night, which chills and stiffens the passers by.

Like the cities which are now in ruins or in undeveloped state, they are said to be not in touch with the current civilisation, so the human heart is also said to have been lost the glow and magnificence of its Creator, and not in touch with His beauty.

It has brought its ruinous state or stands at a point where it is very difficult for the owner of the heart to pick up the roses and sweet flowers of life in the shape of the good qualities of the heart.

If the reins of this universe were not in the hands of its Creator, the system would go to pieces, and disorder and ruin would be witnessed everywhere. In the same way if the dweller in the body loses its control over its senses, the body is sure to run a ryst and fall into a chasm, whence it cannot come out without the help and guidance of a friend, who is willing to take trouble for the sake of the dweller in the body.

If the owner of a horse feeds his animal very much and takes no work from it, the animal will be valueless, and will one day break the leg of its owner by mischief. Now see the cause of this result. The horse was not well disciplined and was not trained to be obedient to the voice of its driver.

The owner breathes with rapid throbs of heart and cries aloud in the agony of pain. The immediate help of a doctor relieves his pain, but unless he becomes quiet, and let the doctor do what is necessary, till then he is to be calm and bear as much as he can. The deep pantings of his heart were useless, if he did not check and tried to breathe normally.

In the same manner the throbs of the heart, exhausted and laid waste by the mere exertion of body for animal pleasures, and of mind serving for no purpose, but only for the selfish ends, pulsate with speed as the end of the body approaches near, or the throbs decrease with age. Any way the heart loses its normal motion, and becomes out of order through want of discipline and regularity of its owner.

Take another example of a horse well cared for, but disciplined, obedient to the driver and hard-working. What an useful asset it can be to the possessor who always cares and loves it dearly.

The possessor of a good heart is always loved by others and well considered for. The instances of good and great men show always the grandeur and nobility of their hearts, which throb with equal beats gene-

rally ordained for a normal heart of a man. But what a vast difference in the heart of an ordinary man and in that of a saint. As if the throbs of the saint's heart were quite different, so the heart panting in the body manifested such a glow of sympathy and a vast store of humane attributes.

Now take the third example of a horse, which is underfed, overworked and not well treated for. First of all what a skeleton it may look like, which is repugnant to the vision and its rickety body is a burden on the driver, who complains to the owner of the horse of its uselessness and disability for service.

Then the owner sees his mistakes of negligence and of giving it what to be necessary in order to keep its body in health and vigor.

His folly of saving his money for food at the expense of the animal, corroborates with the man, who in search of God deserts his fellow-men and tortures the body that his soul may reach heaven.

After a very sad experience, the man knew that this was not the way to find God and in a crippled body the powers of his soul were more hidden than distinct.

With despair his heart throbs and the failure of his aims makes it breathe deep and sigh.

The body made useless by the extremities of life is like a jaded and worn out horse, and the heart underneath revolts against the lawlessness, and pants hard and throbs deep for the remedy. But it was too late to remedy evil and the owner had to pass his time heavily in this life as what was done could not be undone.

The gay and merry hearts throb in a peculiar way in the gaieties of life, which are quite distinct from the throbs and sighs of sorrow and pain.

But of all the throbs, when a good man experiences the joy of his Creator, when a great man or a saint tries to be one with its creator, are best. Because it is the saying of a great and renowned Founder of an old religion that the beautiful time of his life was that when His heart throbbed with the joy of God. He counted those precious moments as best.

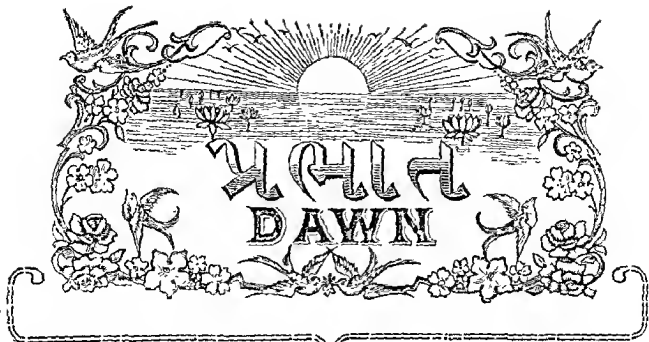
❧प्रभातनुं पंचांग.❧

મે ૧૯૧૫.

રવિ.	ત્રીજ.	અગ્યારસ.	બીજ.	ત્રીજ.	બીજ.
૨	૨	૯	૧૬	૨૩	૩૦
દેવદીન.		અ નેરાંન.	અમરદાદ.	ગોશ.	રામ.
સોમ.	ચોઠ	બારસ.	ત્રીજ.	દશમ.	ત્રીજ.
૩	૩	૧૦	૧૭	૨૪	૩૧
દીન.		અહુરમજદ.	દેવાદર.	દેવમેહેર.	ગોઆદ.
મંગળ.	પાંચમ.	તેરસ.	ચોથ.	અગ્યારસ.	જરથોસ્તી માહ
૪	૪	૧૧	૧૮	૨૫	આવાં અને
અરસીસંગ.		બહમન.	આદરનું જશન.	મેહર.	આદર.
બુધ	છઠ.	ચૌદશ.	પાંચમ.	બારસ.	હિંદુ માસ
૫	૫	૧૨	૧૯	૨૬	ચૈત્ર-વૈશાક.
આસતાદ.		અરદીબહેરત.	આવાં	સરોશ.	
ગુર.	આઠમ.	અમાસ.	છઠ.	તેરસ.	આ મહીનાનો મુદાલેખ:— તેનું, મનનું અને અંતકરણનું “ સમતોલપણ ”
૬	૬	૧૩	૨૦	૨૭	
આસમાન.		શદરેવર.	ખોરશેદ.	રસને.	
શુક્ર.	ત્રીજ.	અગ્યારસ.	ચોથ.	તેરસ.	
૭	૭	૧૪	૨૧	૨૮	
જમીઆદ.		અસપનદાદ.	મેહર.	ફરવરદીન.	
શનિ.	બીજ.	દશમ.	આઠમ.	અગ્યારસ.	
૧	૮	૧૫	૨૨	૨૯	
ગોઆદ	મારેસપંદ	ખુરદાદ.	તીર.	બેહરાંમ.	

જી. રૂ. મુદત :-

ये तु भवतः :- { मोहक मोहिनीयी मुक्ति मेजवी भया, भयाहा
अभयवती श्रीलक्ष्मी श्रीलक्ष्मी श्रीलक्ष्मी श्रीलक्ष्मी श्रीलक्ष्मी

પુસ્તક: ૨ છુ.

વૃન ૧૯૧૫.

અંક: ૧૦ મે.

માંકનીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
મરણી (કવિતા) ...	૪૬૯	દુખ એ શું ચીજ છે ...	૫૨૧
પ્રસાતનો પ્રકાશ ...	૫૦૦	એકીસ પુલ (દુકી વાર્તા) ...	૫૨૬
દુરળીનમાંથી બહાર ...	૫૦૧	શું સરસ (દુકી વાર્તા) ...	૫૩૧
નાના બાળકોની કેળવણી ...	૫૦૩	બાલુઓનો બાગ. ...	૫૩૬
બીલોરનો ભુય (ચાલુ વાર્તા.) ...	૫૦૫	બાળકોને બરડું ...	૫૩૮
લગનની મોતેબરી ...	૫૧૮	કાકાનું પીસ ...	૫૩૯
હરી ભજન (કવિતા) ...	૫૨૨	પુસ્તક પરિક્ષા ...	૫૪૬
કર ને જો (દુકી વાર્તા) ...	૫૨૩	ત્રે ફાલકન (ચાલુ વાર્તા) ...	૫૪૮
રોહનશાહી બખરો ...	૫૨૫		

પાપીક લગભગ ૩. ૩૫ પેરેજ સાથે દિવસનામાં—૩. ૩૫ દિવસના બહાર.

ચોન. બરજોરની કુા

માત્રો "પ્રભાત," કાન્તા યેસ, કાલ્યાણેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

Premier Art Salon

Choicest Stock of Photo Frames, to fit all sizes
The Renovating and Restoring

OF

OLD & FADED PICTURES

Picture Framed at a day's Notice.

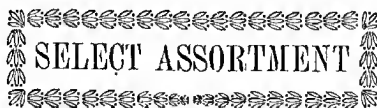
Artistic Furniture

Made to Order. Designs and Estimates free on application.

AN HOUR WELL SPENT IS PASSED AT OUR SALON.

Oil Paintings, Water Colours, Etching, Engraving

Uncoloured & Coloured Photogravures.

Antique and Modern Indian Pictures.

A Visit of Inspection to our Salon Requested.

Navsari Buildings, Hornby Road, Fort, Bombay.

હાડવેદ

પેશ્યાલીસ્ટ

જાણીતા ડાક્ટરોની

સરટીકીકેટસ.

જાણીતા ગ્રહરથોની

ડૉ. સર ખાલચંદર કિશોર નાથ,
 એલ. એમ. એ. બી.

ડૉ. આર. મોનીયરે, એમ. બી. બી. એસ.
 સરજરીના પ્રોફેસર.

મી. ખેરામ ન. ખંખાતા હાડવેદે જનાવેલો
 લેપ એ વાપડ્યો છે. અને તે ઘણો શુભકારક
 નીવડ્યો છે. હું તેની થી વખતણ કરું છું.

મી. ખંખાતાએ મારી હાજરીમાં લાગેલાં,
 ઉતરેલાં, ને કચકાપલાં હાડકાંઓથી પીઠાતાં ઘણાં
 માણસોને સારાં થીયાં છે ને તેમને દરેકને પુરતો
 સતોષ આપ્યો છે. એવા માણસનાં શરીરની રચનાનું
 ઘણું સારું જ્ઞાન ધરાવે છે ને વીજલીક વસ્ત્રથી
 હાડકાંને ફોટો લેતાં પણ જાણતા હોવાથી પોતાનાં
 કામમાં ઘણી ફતેહ મેળવશે એવી મારી ખાતરી છે.

હોરમજી ખંરશેદજી દરોગા તથા વરોડરાવાલા હકીમ.

હરજી તથા આમડીનાં દરેક દરદોનાં, અનુભવી, ડાક્ટર તથા આંખના તમામ દરદે
 જેવાં કે કુક્લાં, ખીલ, છારી, પરવાલ આંખમાં આવતો નજલો તથા ગ્રામર. મોતીઆ તથા એ
 ઉપરાંત તમામ જાતની બીમારીનો ખાતરી પુરવક ઇલાજ કરનાર.

દે. જકરીઆ મશીદ,
 હીશેળ સીદ, હળીમળી ચોલ,
 પેલે મારે.

મેલાપનો વખત.

શવારના ૮ થી ૧૨ તથા સાંજના ૫ થી ૮ વાગા શુધી
 સુખધ તાઇમ.

એસ. વાય. કરચે એન્ડ કુંઠાં આંટરોડ.

અમે ફરેક જાતનું લોખંડનું કામ કરીએ છીએ જેવું કે ઘડીના દરવાજા ફેનસી જાલીએ કુંપાઉંડના દરવાજા જાલીશીની પણ તથા ઇમારતને લગતું કામ તેમજ લોખંડની ખુરશીઓ, વગેરે ફરેક જાતનું કામ ખનાવી આપવામાં આવશે.

એન. ખરજેરની કુંઠાં

રખર સ્ટેમ્પ, પીતલના સીલો વગેરે ખનાવનારા તથા કોતરકામ કરનારા

કાન્તા તેરેસ,

કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ.

મેહરની કું.

અમારા ગ્રાહકોની ખાસ ફરમાસથી જુનીને જાલીતી મેહરની કુંઠાં એ આજે મહીનાથી પરચુ-તણ ખોરાકી તથા Oilmen Stores, વેચવાની ગોઠવણ કરી છે.

નાનાશંકર ચાલ,

આંટરોડ.

“મરાનની ટુકડી તવારીખ.”

આપણા નવાગમેને જેએ બદાદુર, શીર્કાંત અને મદાન થઈ ગયા તેમ તે લશ્તરી ટુકડી વાંચવા લાયક અને નસીહત આપનારી તવારીખ આજે આપણા સાહીત્યમાં નથી. તે નાવાગમેને પીછાણવાની ફરેક જાતનીની ફરજ છે. આ દુબાર ચોપડીમાં ચારે મદાન વસો—પીરાદા-દીઅન, કયાની અન, હામનીઅન અને સાસનીઅન પમાવવામાં આવ્યા છે. શીખંતો બાજકોને મટે એક અતી કીમતી ચોપડી છે તેમજ લાઇબેરી માટે અને સેલ માટે એક લાયક પુસ્તક છે.

કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦

એન. ખરજેરની કુંઠાં કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ નં ૦ ૨.

હીરા અને માણિકના ટુકડાઓ.

હીરા અને માણિકના ટુકડાઓને જેવા કિંમતી ગણવામાં આવે છે તેના કરતાં પણ વધારે કિંમતી બોધ લઈ શરીરે સુખી રહેવું હોય તો નીચેના સરનામે પત્ર લખી ઉત્તમ વાંચન મંગાવો. કિંમત કે દયાલ ખર્ચ કાંઈ પણ લેવામાં આવશે નહીં.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કોટ.

કાવસજી તથા દાદાભાઈ ચાનેવાલાની કુંપની.

નાં ૧૩૩, ગનખાત્રા લેન કોટ, મુંબઈ.

બ્રાંચ, રોહના ચાલ આંટરોડ, ધી. ખાંડ, ગોળ, ચોખા, દાળ, આટો, ગુલાબ, શરકો, મુંબઈ, લોખાન, અગર, એવા, કરીઆણું, તથા વેલાતી પરચુટણ સામાનના વેપારી.

Cawasji Sorabji

SERVANT SUPPLIER

No. 409, NEW SONAPUR LALE.

Next to Pork Market,

BOMBAY, 2.

ખાગની કોડી તથા સીપ દુબારે ત્યાંથી મલશે.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જી.

વ્હન ૧૯૨૫.

અંક: ૧૦ મે.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિત એ કરશે બે વાત;
મુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
પુણી સરખી દશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિવાહિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
અહવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

ગરબી.

રાહ—“એલને ગળેરે બાંધી ઘાંટરડી”

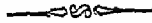
આવી વસંત પુરાણમાં ખરી, કાલી નગ્ન દુર ખીજાંન,
પટલી કમર ચાલે નાજ લરી, હોરને પુર નવ જવાન
સખજ સુનેરી સીંગાર સજી—

ચમન ચાહે તુંજની દીલગરી, મેના ખુલખુલોના રાગ
જડીદાર ફરસ જમીનેલીધો જડી, હુર્પીત કાયલો ને કાગ,
ચોકનો સોહાગ જગે દીધો તજી—

‘રશ્મિકે.’

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

પ્રુદા તાલાની તમામ પેદાવશમાં માનવીનો મોતેશ્વર મરતબો તેની અંદર રહેલી મનની મહાભારત સંક્રિતનેજ આભારી છે; અને તેટલાજ માટે એક મનસાનને પોતાની દાનાઇ યાને ખેરદ માને અઠકની વૃદ્ધિને માટે રાત ને દહાડે પરવરનો પ્રકાશ મેશ્વરવાની કાશેશ આશુ રાખવાની છે. એ મહાન શક્તિ મનુસ્થના મગજે કેમ અને ક્યાંથી આવી તેનીથી ખાતમી મેળવવાની જરૂર છે. અને તેના રૂઝા ઉપેચ વડે કેવા કેવા મોટાં કામો આ ધરતીની ઉપર પાર પડે છે તેની જોવાનું સમજવાનું છે મનની બળવાન શક્તિથી નહીં કંઈપી શકાય એવાં ગંભીર કામો આ પૃથ્વી ઉપર આપણામાં આવે છે. “એનજીનીઅર” ની કથા નરીઓ ઉપર રેલ્વેના મહાન પુઝા પાછીની ઉપર આપણને બાંધી આપે છે અને તેજ “એનજીનીઅર” ની મહાન કળા વડે પાણીના ખીસીઆર ધોધમાંથી તીકલતો પ્રવાહ વીજકીક બળ ઉતપણ કરવાને કામ ભાગે છે. મોટામા મોટી અને છતામા છતી ચીજો જોવાને ચઢક ઉતર શક્તિના કાચો માણુસની આપ્પોને લાગતાંજ કુદરતના મહો ઉકલાવવાને આપણને મદદમાર થઇ પડે છે પણ તે સધળામાં માનવીનું “મન” જ ને કામ કરવું હોય નહીં તો પછી માનવીતાજ મન વડે ઉભાં કાંધેલાં અભયમ પ્રકાશના ઓગરોથી કુદરતના કારોબારમાં વૃદ્ધિનો કાલો બાળજ છે તેમાં મન વગરનું માનવી શું ખપવું થઇ પડે!

આપણી “આગાહીઓ,” આપણી “સ્તીમરો,” અને આપણી “મોતરકારો” અને આપણા “એરા-પ્લેનો” શું માનવીના મગજની મહાભારત ફેટક પોકારતાં નથી? માનવીની મહાન મનની કંઈપના શક્તિથી શું આપણે જમીન, પાણી, આતશ અને હવાના આર અનાસરો કુદરતના પેદા કાંધેલાંની ઉપર આપણે કાણ મેલગ્યો નથી? અને એ સધળાં છતાં જમીન, પાણી આતશ અને હવા સાથના આપણા સમાગમમાં રાતને દહાડે અઠકસમાત પામવાની આપણી શીકર આપણા જીવનમાંથી સમુદાયી ગણ નથી. આપણી મીશી, આપણા કારખાનાઓ અને આપણા વેપાર રોજગારના મચકો મનની દ્રેષાઈ અને સરસાઈ શું પોકારી રહ્યાં નથી અને છતાં મનની ભેયેતી કે જીવનની અશાંતી આપણામાંથી તમામ નાબુદ થઇ નથી. ત્યારે એ શું ક્ષીબ્દ છે? તે એજ ક્ષીબ્દ છે કે “મન” માનવીનું જેટલું જોઈએ એટલું હજી એકાધ્યુ” થયું નથી. “મન” માનવીનું જેટલું જોઈએ એટલું ઉચ્ચ પાહોડીયે હજી પુગયું નથી. “મન” માનવીનું હજી મેલું છે. “મન” માનવીનું હજી ગણ છે. કાંય કે તે દનીયાઈ લોભ લાગ્યને લપટમાં

હજી પુગળ લપટી પડ્યું છે અને ત્યાં લગી જીવનને આનંદ કેવો છે, મનની શાન્તી ક્યાંથી મચી શકે તે વાત આપણે જોણીયે નહીં ત્યાં લગી મનની પ્રેષાઈની બાંધ પુકારી “અમે તો આટલા દોરડીવાર જીવ્યે” એવું કહેવું શુમાની ભણુંજ થરે છે. જીવનને નેમ આપણી ઘણી બુદ્ધિ જોઈએ. પ્રુદાઈ ખ્યાલોમાં તે ચક્રચુર રેલ્વો જોઈએ. દુનિયામાં તો આપણે સધળા જીવ્યે તે દુનિયા દગલયાજનાજ ને આપણે યજ્ઞને રહીયે તો પછી જીવનની મોતેશ્વરી અને જન્મનો ભેદ શો? પણ આપણે તો દુનિયામાં અનુભવ લેવા આગ્રહ છે. સુખ અને દુઃખ, ખુશાલી અને દગમીરી, આક્રમ અને આરામ, જ્ઞાન અને અજ્ઞાન, વીગેરે વીગેરેની વચ્ચે જીવ તોડ મેદનત અને મુશકેલીઓ વચ્ચે રાતને દહાડે આપણે આપણો રસનો કાંપીયે છીયે અને તે સધળાંની વચ્ચે મનની ચક્રચક આપણને જીવતી ચપલતા લાવી આપે છે. કુટુંબ અને કમીસો, દિસ્તો અને દુશમેનો કામ ધધાંના હમ શરીકો કે વિચાર આચારના મતનાવીશોકાના સધળા રાત દીસના કારોબારમાંનો છેવટનો અંત શું? મોતથી સધળું શું કના થશે? આ વિચારજ કેવો બ્યાનક છે. ને લોકો એમ જાણતા હોય કે મોતથી આ સધળું જના છે તો પછી મનની આ મહાભારત ચક્રચક શા માટે, પછી જીવનની બેરી ઉમેદવારીની મતજન શું, આમાની આશાનું પછી કામ શું? પણ પ્રુદા અને કુદરતના કાલો બહુ ન્યારા છે કાંઈને તે પ્યાર છે કાંઈને તે અકાર છે. જેની જેની દસ્તીએ આપણે દુનિયાને જોઈયે તેવી તેવી દસ્તીએ દુનિયા આપણને દેખાવે. લડી કે સુરી તે આપણા મનનુજ પરીણામ છે. મન કેળવણીથી ખીસી છે પણ જીવન સદયજીવ વગર મુવેલું છે. સદયજીવોના સંગાર કેળવણી છે પણ મન વગરની કેળવણી કે ખીસતનીથી શું ખપતી! ત્યારે આ સધળી જીવનની જેમમતને અંત શું?

ત્યારે આ સધળી રંજ પછીની રેલમની અ.રા કતી? જીવનના ભેદ ભરમો કેવા ઉંડા છે? તેઓ સધળાને સમજવા કેવા લામકારક છે. તેઓને મન વડેજ આપણે સમજીશ. હમકાં કે ઉતરતી પંકતીના “મન” ને આપણે ઉપલા અને ઉંચ “મન” માં બદલી નાખીશ તો પરીણામ એ આવશે કે આપણામાં છુદી યોજના અકકલ ઉંડી અને ખેરડ ખરી ખીસતી જશે જેથી પ્રભાતનો પ્રકાશ જેમ ઉભય લાવે છે તેમ કડા પછની રોશની આપણી જીવનની વધારે અને વધ રોશ નમદ કરશે અને આ વેળાના આપણા જન્મનો ફેરા સધળી નીવડશે. જીવનને રોશનમદ રાખવાનું કામ આપણે પોતાનું છે. તે જેટલું જમડી કરીયે તેટલું જીવન!

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

શ્રી ભારત નાટક સમેલનનો મેળાવટો નાટક, અંગ્રેજી ગોધરવ મહાવિધાત્મતા મંકનમાં ગીયા માસમાં થયો હતો તેની ખીજ દીવસની બેઠકમાં એક પારસી ડોસાભઈ એલ્લજી ભર્યા-સંસકી-તમાં રસોડા ગાંધી ભાસામાં એક લાપણુ આપવાનો ખતાવ અમો ધાયો છીએ કે પહેલ વેલ્લોજી છે. દરેક જમાનો પાછલા જમાનાને ભુલાવે છે. દરેક નવા જમાનામાં જુના જમાના કરતાં કંઈ નવું કંઈ ચડીઆતુ આપણે જોઈએ છીએ તેમજ નાટક, નાટક તકતો અને નાટક કરનારાઓનીથી વૃદ્ધી આગલા જમાના કરતાં હાલના જમાનામાં વીશેષ આપણને માલમ પડે છે પણ હજી તે દુનંતની સપુણું ટેવે ચઢી હોય એમ અમોને લાગતું નથી. એક ટેકાણે વાંચેલુ અમોને યાદ છે કે અસલમાં જ્યારે “નાટક” કરવાની રીત હંધે “જુજા”માં દાખલ થઈ ત્યારે દાખીતું ૩૫ તહેર કરવા માટે સુવેલા બકરાની પુછડીનો છેડો ચીરીને મોઢાં ઉપર લગાડવામાં આવતો હતો પણ તે રંગીય જમાનો હવે વહી ચયોછે તેને બદલે સુંદર ગીતો, દીકર્ષસદ દેખાવો હતા “સીનરી”ના પડદાઓ અને બંધાર કે દારપકારક “પ્લોતો” આપણી સનમુખ રલુ કરવામાં આવેછે. નાટક એ નીતીનો તકતો કેહવાય છે અને ખરું પુછો તો નાટકની અંદરથી આદમે ધણ ધણ શીખવા સમજવાનું છે પણ દલગીરી એટલીછે કે ઉચ પ્રકારના અને સંગીત શીક્ષણ આપનારા નાટકો કરતાં હસવાના અને ધીંગા મરતીના નાટકોના પાત્રો વડુ મોઢા પ્રમાણમાં હંધ કે વીચાપતમાં હરહમયે રલુ કરવામાં આવેછે. શેકિતો શોખ ઉચ પ્રકારનો કરવા નાટક ખરેખર જાણુ મદદગાર થઇ પડે પણ કમનસીબે તે ધારેલું કાંઈ ફતે-દમદીથી પાર પાડી ચકાતું નથી એજ દીલગીરીબુલુ છે.

જગી વીક્ષાપતના સુન્દા “એકતરો” અને “એક-ત્રેસીસ”ની સાથે હંધના દેશી “એકતરો” કે “એક-

ત્રેસીસ”ની સરખામણી કરતો તે મોખા આસમાન જમીનનો ફરક પામ્યા બરોખર છે. શું વીચાપતના નાટકોની બારીક હુતરમંદી, શું ત્યાંના નાટકોની વખાણુ અને શું વ્યાંના નાટકોની હાથ હડાલી! હુતર અને “ચાર્ટ”નું કેવું ખુન? કેટલી વેળા તે, જોનારનો જીવ બળાને ખાખ થાય છે. યોગ્ય અપવાદ સીવાય હિન્દે કાંઈ સગીન “એકતરો” પુરા પાડ્યા હોય એવું દીરણું નથી. કલકતા મધે બંગાલી એકતરો અને ખમ્મસ કરીને તેઓની સંખ્યાબંધ “એકત્રેસીસ” પોત પોતાના પાત્રો ધણાજ સંગીન આવશ્યકથી ભજી બતાવતા અમોએ અનુભવ્યાં છે; પણ કમનસીબે નાટકને નીતિનો ઉચ તકતો રાખવાને બદલે ધરુ પ્રકારે દલકા ખ્યાલોમાં તેને ખદશી નાખ્યો છે. ખુજ-છના કેટલાક ઉરદુ અને ગુજરાતી અને મરાઠી નાટકો ખરેખર નીતીના પાકે થીખવે છે પણ હજી અમેજી ઉપર કંચું તેમ મોટે ભાગે સગીનપણાને બદલે તકલી-દીપણુ વીશેષ તજરે પડે છે. તેમાં ખરા સુધારાની જરૂર છે. નાટક એ લોકોને કેળવવાનું મુખ્ય મોધન છે અને નાટકના લખનારાઓ અને નાટકના લખન. રાઓને અમારી અરજ છે કે લોકોના “તેસ્ત”ની દલખી પંક્તી પર ઉતારી દેવાને બદલે તેને હિંચા પંક્તી પર ચઢાવવાનો તેઓએ મત્ન કરવો અને તક લીધી ખ્યારના કાઢણી કાઢના કે હસવા હસાવવાનો ખીન અર્થના ટોંગ-સોંગથી દાખ હડાવવો. અમો એમ નથી કહેતા કે નાટકમાં દારપ રચના નહી જોઇએ. ઉચતું તે તો ધણુજ ચરચનું છે પણ તે કેલખી રીતે દલકા પ્રકારનું તો નર્દાજ નેઇએ. નાટકમાંથી મથતા નીતિના શીક્ષણો વીશે જે વિચાર અમેર ઉપર જણાયા છે તે આજના જમાનામાં “સીનેમેટોગ્રાફ” માં દેખાવવામાં આવતાં દેખાવોનેગી એક સરખા લાજુ પડે છે.

તમામ દેશોમાં અને તમામ પ્રગ્ન-
અશોઓની ઓમાં પોતાના બહાણ શુજરેલાઓની
આજ. યાદમાં કંઈક ધાર્મિક કીર્તી કંઈ પવિત્ર
યાદ કરવાની રીત ભવજ છે પણ
શુજર પામેલાં જાહેર પુરોનો જાહેર યાદ કરવાનો
રીવાજ પાસીઓમાં પોતાના ધર્મના પાક ફરમાનની
રૂએ ધણોજ વખાણવા લાયક છે. દરેક શુજરનારની
પાછલ “બાજ” કરવાનો રીવાજ એ જરથોસ્તી દીનનુ
મુસ્તકીમ ફરમાન છે અને તેને હાલના જરથોસ્તીઓ
ચીવતપણે વળગી રહી તે ફરમાનને પાર પાડે છે તે
ખરેખર ભુરી થવા લેગ બાબદ છે પણ તેને ભયર
હદની બાહેર લઈ જઈ કોઈ ખાતગી આસપીની “બાજ”
ને જાહેર “બાજ” નું રૂપ આપી ખાતા-પીતાના મોટા
ખરેખર કરવામાં આવે છે તે સ્વધર્મે અમારી નાકલ
સમજ મુજબ ઘણો પસંદ કરવા લેગ નથી. શુજરનારની
નકલપે “બાજ” કરવામાં આવે તેનો સવાબનું કામ
છે અને કોઈ બહાણ શુજરનારની નકલપે દર્શન કે દાર-
મની આસની કરવી એ સવાબમાં હાંમેશ કરવાનું કામ
છે પણ તે શુજરનારના નામે “બાજ” ના “ખાતા”
કરવાનું કામ જરથોસ્તી દીનના કીર્તી ફરમાન પ્રમાણે
સવાબકાર છે તે અમે જાણતા નથી.

જાહેર રિત-પુરોનો કે જેઓએ આખી કામને
માટે લારી ઉપકારના કામે કીર્તી હોય જેવા કે પ્રાયશ્ચીક
સખાવતના કરનાર અને કેળવણીખાતાઓ જગજર કર-
નાર પેદવા સરજમશેદણ છજલાઈ કે દુઃખી વખતમાં
માંડાં આદર્શીઓની દાદનો લેનાર ભડી યાદના
પરોપકારી. નર પરદુમ રોકતર કેખરાદા નસરવાનજ
બાદદુરજ જેવાની જાહેર બાજ વરસે દર વરસે કરવી
અને તે નામાકીત નરોની છંદી જે નસીયતથી ભરપુર
તેમાંથી આપણી છંદીને કાઈ રીતે ફલદ્ધ કરતીએ
તદન અર્થ મુચક છે એવા જગ જાહેર પુરોનો “બાજ”
કરવાનું ખરેખર સવાબ છે અને તેઓની “બાજ” ને
હીયરી “વાઅજ” આપવા અપાવવાનું કાર્યથી સ્તુતી.
પાત્ર છે પણ જેઓએ પોતાની હડમંજ રહી થોડું ઘણું

કામ થોડાઓને માટે કીધું હોય તેઓની યાદમાં તેઓના
વખાનનારોએ અને હોરત આસનાઓ જે ખાતગી
બાજ કરે તો તેમાં વાંધા જેવું કંઈ નથી પણ એકાદ
હેક માસતરે પોતાના હાથનીચે શીખેલા છોકરાઓને
સારી કેળવણી આપી કે કોઈ એકાદ સખાવતી બાઈ
ધર્મદા ચેસી બંધારી આપી તેની યાદમાં જાહેરમાં બાંધ
પોકારી બાજ કરવીએ મરદુમ શુજરેલા ઓના કાર્ય ને
એક રીતે ઉતારી પાડવા જેવું છે. તેઓના ખાતગી કુટ-
બોમાં અથવા તેવા મરદુમના ખાતગી મીત્ર મંડલોમાં.
“બાજ” થાય એમાં ખતીન કંઈથી વીરધ બોલવા જેવું
નથી પણ અમેએ ઉપર કહ્યું તેમ જેઓએ આપની પાસી
પ્રગ્ન માટે કંઈ ખાસ કામ કીધું હોય તેવા અપાવકોને
માટેજ જાહેર બાજના જાહેર મેળાવડા કરવા અમે
ધર્મછીએ કે વધુ વાજબી છે.

વધી બીજે દલગીરીઓ રીવાજ તો એ છે કે
કાઈ મરદુમની ખુદ “બાજ” ની કીર્તીમાં હમદારીકે
થવાને બદલે “કીર્તી” થઈ રહ્યા પછીના મેળાવડાઓમાં
અથવા “વાઅજ” માં અથવા ખાતી પીતીમાં લોકો
ભાગ લેવાને વધારે ઉત્કત કરાવે છે. “બાજ” ની
કીર્તીની મોતેખરી સમજવવાનું અમાર કામ નથી
પણ અમે જે મુખ્ય ધ્યાન ખેંચવા માગીએ છીએ તે
એટલુંજ છે કે “બાજ” ના જાહેર મેળાવડા કરવા કરાવવા
માટે જેઓ ઉત્કત કરાવે છે તેઓએ તે “બાજ” કેટલા
જગના સુધી ચોલુ રાખવી અથવા તેવી “બાજ” ના
જાહેર મેળાવડા માટે કોણ કોણ અને કેવાં કેવાં
શુજતનસીન સખસીની સામેલગીરી કરવી અને કીર્તી
કીર્તી મરદુમોની “બાજ” ની ચુદણી કરવી તેની ઉપર
ખમસ ધ્યાન પુગાડવાની જરૂર છે. પારસી કામમાં
ઘણાની નામાકીત સી પુરેકા થઈ થવા છે તેઓ સઘર્ષાન.
“બાજ” જાહેર મેળાવડાથી કરવીજ જોઈએ એવું કંઈ
નથી પણ જેઓ પારસી કામ ઉપર પોતાના પર્માર્થ
કમોથી સામંત્ય આભાર કદી થયાં હોય તેઓની નકલપે
જાહેર બાજના જાહેર મેળાવડા ખરેખર આવકદ
દાવકજ છે.

નાનાં બાળકો-તેઓની 'કેળવણી' તથા

આસપાસનાં સંબંધો.

લખનાર-અરેસર બહેરામજી હોમાયજી.

એકાદ બે ત્રણ માસનાં શુદ્ધાવની કળી સમ ખીલતાં બાળકને તમે ધ્યાનથી નીહાવ્યું છે? તેની સીસ્યાસોનું બારીક અવલોકન તમેએ કરી ક્યું છે? જે આપણે આ નાનાં રમકડાંને પોતાનાજ ખ્યાલોમાં લીધે બની તેના બીજાનામાં પડ્યું પડ્યું રમતાં તપાસીયું તો માત્રમ પડશે કે તેનામાં આજુબાજુઓમાં બનતા બનાવો ભેગમાં ઠસાવવાની તથા તે પ્રમાણે નક્ક કરવાની શક્તિ કેટલાં પ્રમાણમાં હોય છે. પડ્યાં પડ્યાં રમતાં એક બાળક આજળ તમે તમારો દેખાવ રજુ કરતાં સમેતજ તે પોતાની પેઢેરશી રમત યા ખ્યાલો ટુરત ભુલી બદલ તમારા ચેહરા તથા દેખાવનો અભાસ કરતું હોય તેમ તમે તરફ ટગર ટગર નજરે લીકતું માત્રમ પડશે. ત્યારબાદ જેવો દેખાર તમે અખત્યાર કરશો ગંભીર યા મોઝલો-તેવોજ દેખાવ તે થણુ ધારણુ કરવાની સધળી શેપેશ કરતું તમેને માત્રમ પડશે. દાખલા તરીકે તમે હસશો યા ખુશાળીથી તા, તા કરી તાલીઓ પાડતા તેની નજહીક ઉભા રહેશો તો તે થણુ હાથ મગોની અફડાતપડી કરી ખુદ બનવાની શેપેશ કરતું માત્રમ પડશે, થણુ બ્યારે રમતું યા જોજ કરતું હોય તેવામાં તમે ફક્ત ધમણીની નીચાની દેખાડનારો દેખાવ કરશો યા આગલી નાક આગળ ધરી બરા ધમણીથી "ચુપ" કરી જોલશો ત્યારે તરત પોતાની રૂ શરૂ કરી-મેળશે. એકાદ રમકડાંએ તે રમતું હશે તે વેળા જે તમે બીજું તદ્દન નવુંજ રમકડું લેતી નજરે સનમુખ ધરશો તો આ જોડું લાનસુદુ ટુરત પહેલું રમકડું પડતું મેલી બીજાને પકડવાની યા જોળવાની તરફથી મુરશી. માત પીતા યા સંબંધીકારનાં લાઃ તથા મહોબતનું માન તે ધીમે ધીમે પીછાણતાં શીખે છે. રફતે રફતે જે સધલાં આસામીઓ તેના સસા-

ગમમાં આવતાં બધ છે તેઓની રીતીઓ તથા ચલણુ વલણુનું શિક્ષણ તે નજરે જોવથી રીતે મેળવે છે. આ સાદા, સાધારણ બનાવો એક બાળકના બાળમાં ખતીમાં તથા બાળકની સંગતમાં રહેનારાં અને તેનાથી મોજમનદ મેળવનારાં ખુદી આસામીઓ હંમેશાં નીહાળે છે. ત્યારે આ ઉપરથી અનુમાન જે કાઢી શકાય છે તે એજ કે આ બાળકોમાં દરેક વીજની નક્ક કરવાની શક્તિ શરૂઆતથીજ એટલે લગભગ તેની ત્રણ ચાર માસની ઉંમરથીજ હોય છે. અને તેનેજ લીધે તેઓમાં કેટલીક ભડી મા બુંડી ટેવો તેઓની ચાર પાંચ યા વધારે વરસની ઉંમરે જામી ગયલી બેચમાં આવે છે. આ નાતું ભેદનું એક કેમરોની Sensitive plate મીસાલ છે જેમાં આજુબાજુ બનતા દરેક બનાવો ધણીજ મજબુત તથા ચીવટ રીતે છપાઈ બધ છે અને પાછળથી ટેવ યા આદતને આકારે તે પ્રગટી નીકળે છે. બાળક દરેક ચેહરા નીહાળે છે તથા નીચાની અને આપણા જોલવાના અવાજ ઉપરથી આપણા ખ્યાલો પીછાણના શીખે છે. આ સધળી સ્વચાલ્યો બાળમાં લેતાં નાના બાળકની રૂડી કેળવણી ત્રણથી ચાર માસની ઉંમરથીજ શરૂ થવી જોઈએ છે. આ કેળવણી કોઈ થણુ રીતે ભારી પ્રકારની નથી. જે માત્ર કરવાનું છે તે આજ કે ઘર અંદરની સર્વ પ્રકારની ચલણુ વલણુ તથા આજુબાજુના સર્વ બનાવો હંમેશા ભડા હોવા જોઈએ કે જેથી તે ભડી ચલણુવલણુ અને રૂઝ બનાવોના રૂઝ છાપ આ નાનાં કેમરોમાં હંમેશાને માટે છપાઈ રહે.

દુઃખી આસામીઓનાં સમાગમમાં ઉધરતું બાળક પુરેપુરું તંદરોસ્ત હોતું નથી કારણુ તેની આજુબાજુનાં દુઃખી બનાવોજ તેને દુઃખી ને રોગી બનાવે છે.

આ કારણ સર જે એક બાળક દરેક માંખાપંચા
આસામીએ બ્યાનમાં રાખવાની છે તે એજ છે કે તે
ગમે તેટલો પણ દુન્યાદારી બનાવો યા સંકટોથી જાતે
દુઃખી હોય છતાં બ્યારે તે એક બાળક આગળ પોતાનો
દેખાવ રજી કરે ત્યારે તેણે યા તેણીએ પોતાનું મોંદ
હુમેશાં હસ્તુજ રાખવું. તથા બોલવા ચાલવાની અને
તેને રમાડવાની બધી ઘણીજ શાંત બતાવવી. આથી તે
બાળક માત્ર પેશાં સુખ યાને સુખી એદરાતેજ ખ્યાલ
તેના બેજાંમાં હસાવે છે તેથી તે મોજીજ અને
નીરાગી રહી શકે છે.

બીજાના શરીરની સ્વચ્છતાઈ યા ગંદીલાપણા
વિષે એક બાળક નજરે જે જુએ છે તે તુરત તે
શીખી શકે છે, એટલે સુધાડાઈબધાં-યા ડર્દી-જેવા
દેખાવોના સમાગમમાં તે રહે છે તેવી ટેવો તેનામાં
તુરત પડે છે. બાળકને એક કલાક યા અર્ધ કલાક
પણ ગંદીલાં કપડામાં રહેવા દેવું નહીં કારણ કે તેમ
આથી ધીમે ધીમે તેને ડર્દી બનવાની ટેવ ચીવતાઈથી
મીળે છે.

બાળકો બ્યારે પોતાની રડ શરૂ કરે છે ત્યારે
કેટલાંક આસામીએ તુરત તેઓને કંઈ ઉંચકી લેવાની
દોડાદોડી કરે છે. આ બાળકના બાળમાં તેમજ
મોળાપના બાળમાં ઘણો ખરાબ બનાવ છે કારણ કે
સગવડની વખતે તેને એમ રડતાં બંધ પાડવા ઉંચકી
ઉંચકી જે ટેવ પાડવામાં આવેલી હોય છે તે ટેવ
બ્યારે માંખાપ માટે અગવડભર્યા વખત હોય છે
જેવો કે બહારના માણસોની આમદ યા ધરસંસારી
કામનું કાંઈ પણ ચોક્કાણુ-ત્યારે જેટલી કંટાલાભરી
છે તેટલીજ તે બચ્ચાંની તંદરોસ્તીના બાળમાં નુકસાન
ભરી છે. આ ઉપરથી કાંઈ કહેવાનું એમ નથી કે

બાળક રડતું હોય ત્યારે તેને રડવાજ દેવું અને સહીએ
પોત પોતાનું કામ કર્યાજ કરવું. ના એમ નહિં-પણ
જે માંત્ર કરવાનું છે તે આજ કે તેની રડ બંધ
કરવા તેની સોડમાં સાથે પડી અનેક હુકિતઓ અને
હસમુખા ચંદેશ સાથની રમત ગમતોમાં તેને પાંચ
દશ મીનીટ લીન કરવું જેથી તે તુરત રડતું બંધ
પડે છે. પણ તેને તેની જગ્યાએથી સુતેજી ઉચકવું નહીં.

બાળકનો નાહવાનો વખત તથા તેને રમવા માટે
પડતું મેલવા યા બેસાડવાની જગ્યા તેનાં રમવાનાં
રમકડાં તેનો સુવા યા ધવડાવવાનો વખત વગેરે માટે
જરા વધારે કાળજી રાખવાની તથા દરકાર ભર્યા બન-
વાની ઘણી જરૂર છે. સવારનો એકાદ સગવડ ભર્યા
વખત બાળકનાં નાહવા માટે ચોક્કસજ ગોઠવી રાખવે
જેમજે અને તેને દરરોજ તેજ વખતે નહવાડવાની સાવ-
ચેતી રાખવી જોઈએ. તેમ કરવાથી વખતસર દરેક ચીજ
બનતી જોઈ ચોક્કસ વખતે ચોક્કસજ ચીજની તલબ
બાળકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તેને ટેવજ પડે છે.
બાળક રડતું કે તેને ધવડાવવાની દોડાદોડ કરનારી
માતાને હુમેશા તે બાળક હેરાન કરે છે. પણ વખત-
સર તેમજેજ વખતે ચરઆતમાં મેહેજત લઈ પાડેલી
ધવડાવવા યા દુધ પાવાની આદત પાછલથી માતાને ઘણીજ
સગવડ તથા સુખ આપે છે. રાતના સુતી વખત બચ્ચાંને
દુધ પાવું ઘણુંજ નુકસાન ભર્યું છે. ખસુસ કરી ચોથે
પાંચમે મહીનેથી તો આ બનાવ બનતો અટકાવોજ
જોઈએ-બાળકને રમત માટે સુવાડવા યા બેસવા જગ્યા
અલાહેદી ચોક્કસ દેખાણું કરવી જોઈએ છે અને જે
બની રડતું હોય તો તેટલી જગ્યાની કાંઈ રીતે હદ
બાંધી લેવામાં આવે તો તે બાળકની સ્વચ્છતાઈ સુધ-
ાઈમાં અજળ ફાપદો કરે છે.

(સાધન છે.)

ખીલોરનો

ખુચ !

(આરસેન લુપીનનું)

આખેડી પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર - 'રશીક'

પ્રકરણ ૨ ભુ.

લુપીન અને ગીલબર્ટ તે આરડામાં કોઇ નહોતા જતાં તેમને કાને આવતો અવાજ ક્યાંથી નીકળતો હતો તેની શોધમાં પડ્યા હતા.

લુપીન પેલા માર્યા ગયેલા નોકર લીધેનાં શરીર આગળ વધે વળે અને વળી પાછો તેજ અવાજ આવ્યો. તેઓ જાણે કોઇ રમશાન લુપીનમાં હોય અને ત્યાં દારૂનાં મડદાંમાંથી કાંઈ અવાજ નીકળતો હોય તેવા ધોધારી અને ભયાનક તે અવાજ લાગતો હતો. લુપીને માંગવાથી ગીલબર્ટે ત્યાંનું એક લેન્ચ તેની ઉપરનું શેડ કાઢી લઇને લુપીનની આગળ ધ્યુ અને લુપીને બારીકાથી તપાસતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે અવાજ તે નોકરનાં શરીરમાંથી નીકળતો હતો. પણ તે હોયજ કેમ? ગીલબર્ટેનેથી તેમજ લાચું અને તેને ઠંડીનું એક લખલખું ભરાઇ આવ્યું.

"સાહેબ" તે બોલ્યો "મને તો ધુળરાં છુટેછ; મેહેરબાન."

વળી પાછો તે અવાજ નીકળ્યો, અને તે અવાજ આગળની માફક ધોધારી અને ભયાનક હતો.

એકાએક એમીતો લુપીન ખડખડ હસી પડ્યો અને તેણે પેલા મુલા પડેલા નોકરનાં શરીરને પકડીને બાજુ કરી નાંખ્યું તો—

"બરાબર!" તે શરીરની બાજુમાંથી મળી આવેલી અલકતી ધાતુની એક ચીજ જોઇ તે બોલ્યો

"બરાબર! એનોજ અવાજ ને મને તે શોધી કાઢતાં કેટલીવાર લાગી!"

ત્યાં તે જગ્યે જમીનપર તેલીફોનનું રીસીવર હતું જેના સંબંધને તેલીફોન ભીંતે જડેલા હતો.

લુપીને હવે તે રીસીવર પોતાના કાન આગળ ધ્યુ; પેલા અવાજ પાછો આવ્યો ધ્યે, પણ તે ખુલ્લો અને પરચેર ન આવતો હતો. તેમાં જાણે ધણાઓ સામટા બોલતા હોય, છુમે પાડતા હોય, કોઇને બોલાવતા હોય તેવા અવાજો સંભળાતા હતા જેવા કે—

"તમે ત્યાં છો કે?" "નહીં તે જવાબ નથી આવતો" "બરેબર, ઘણું ધારતી ભરેલું" "તે હોંકે તેને મારી નાંખ્યો હોય" "એ શું? હીંમત રાખો મદદ નીકળી ચુકીછ પોલીસવાલાઓ સોલજો."

"આહ!" લુપીન પેલું રીસીવર પટ્ટા નાંખી બોલ્યો.

હવે ખરી બીના શું હતી તે લુપીનને માલમ પડી. શુરઆતમાંજ ન્યારે તેઓ ત્રણે ઉપરની બધી છણસે ખસાડતા હતા, ત્યારેજ લીધે, જેના બંધ બરાબર મજબુત ન હતા, તે જેમ તેમ ફસડીને તે તેલીફોન આગળ ગયો હતો અને પછી મુઠકેલીએ ઉઘાડી યઇ તેણે તેનું રીસીવર લીધું હોયું જોઇયે, અને ત્યાંના તેલીફોન એકરચેજ સાથે તેણે વાત દાખી દેવી જોઇયે. અને બરેબર, પેટેલી બોટ તેઓની લુટ લઇને ગઇ કે લુપીનને "મદદ! ખુન, મને મારી નાંખશે!"

આ કારણ સર જે એક બાળક દરેક માથાપ થાં આસામીએ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે એજ છે કે તે ગમે તેટલો પણ દુન્યાદારી બનાવો યા સંકેતોથી જાતે દુઃખી હોય છતાં ન્યારે તે એક બાળક આગળ પોતાનો દેખાવ રજુ કરે ત્યારે તેણે યા તેણીએ પોતાનું મોંદ હાંમેશાં હસતુંજ રાખવું. તથા બોલવા ચાલવાની અને તેને રમાડવાની હાથ ધણીજ શાંત બનાવવી. આથી તે બાળક માત્ર પેલાં સુખ યાને સુખી એહરાતોજ ખ્યાલ તેના ભેગમાં ફસાવે છે તેથી તે મોજીલું અને નીરાગી રહી શકે છે.

ખીજના શરીરની સ્વચ્છતાય યા ગંદીલાપણા વિષે એક બાળક નજરે જે જુએ છે તે તુરત તે શીખી લે છે, એટલે સુધાગ્રહણ-યા ડર્ટી-જેવા દેખાવોના સમાગમમાં તે રહે છે તેવી ટેવો તેનામાં તુરત પડે છે. બાળકને એક કલાક યા અર્ધ કલાક પણ ગંદીકાં કપડામાં રહેવા દેવું નહીં કારણ કે તેમ ચાથી ધીમે ધીમે તેને ડર્ટી બનવાની ટેવ ચીવતાહથી પી બપ છે.

બાળકો ન્યારે પોતાની રડ શરૂ કરે છે ત્યારે કેટલાક આસામીએ તુરત તેઓને દડે ઉંચડી લેવાની દોડાદોડી કરે છે. આ બાળકના બાળમાં તેમજ મોળાપના બાળમાં ઘણે બરાબર બનાવ છે કારણ કે સગવડની વખતે તેને એમ રડતાં બંધ પાડવા ઉંચડી ઉંચડી જે ટેવ પાડવામાં આવેલી હોય છે તે ટેવ ન્યારે માથાપ માટે અગવડભર્યા વખત હોય છે જેવો કે બહારના માણસોની આમદ યા ધરસંસારી કામનું કાંઈ પણ રોકાણ-ત્યારે જેટલી કંટાલાલરી છે તેટલીજ તે બચ્ચાંની તંદરોસ્તીના બાળમાં દુક્કસાન ભરી છે. આ ઉપરથી કાંઈ કહેવાનું એમ નથી કે

બાળક રડતું હોય ત્યારે તેને રડવાનું દેવું અને સહિએ પોત પોતાનું કામ કર્યાજ કરવું. ના એમ નહિ-પણ જે માત્ર કરવાનું છે તે બાળ કે તેની રડ બંધ કરવા તેની સોડમાં સાથે પડી અનેક યુક્તિઓ અને હસમુખા ચહેરા સાથની રમત ગમતોમાં તેને પાંચ દશ મીનીટ લીન કરવું જેથી તે તુરત રડતું બંધ પડે છે. પણ તેને તેની જગ્યાએથી સુતેલું ઉચકવું નહીં.

બાળકનો નાહવાનો વખત તથા તેને રમવા માટે પડતું મેલવા યા બેસાડવાની જગ્યા તેનાં રમવાનાં રમકડાં તેનો સુવા યા ધવડાવવાનો વખત વગેરે માટે જરા વધારે કાળજી રાખવાની તથા દરકાર લાપ્યા બનવાની ઘણી જરૂર છે. સવારનો એકાદ સગવડ ભર્યો વખત બાળકનાં નાહવા માટે ચોક્કસજ ગોઠવી રાખવું જોઈએ અને તેને દરરોજ તેજ વખતે નહવાડવાની સાવચેતી રાખવી જોઈએ. તેમ કરવાથી વખતસર દરેક ચીજ બનતી જોઈ ચોક્કસ વખતે ચોક્કસજ ચીજની તલજ બાળકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તેને ટેવજ પડે છે. બાળક રડતું કે તેને ધવડાવવાની દોડાદોડ કરનારી માતાને હાંમેશાં તે બાળકે હેરાન કરે છે. પણ વખતસર નેમજેજ વખતે શરૂઆતમાં મેહેનત લઇ પાડેલી ધવડાવવા યા દુધ પાવાની આદત પાછલથી માતાને ઘણીજ સગવડ તથા સુખ આપે છે. રાતના સુતી વખત બચ્ચાંને દુધ પાવું ઘણુંજ દુકસાન ભર્યું છે. ખસુસ કરી ચોથે પાંચમે મહીનેથી તો આ બનાવ બનતો અટકાવવોજ જોઈએ-બાળકને રમત માટે સુવાડવા યા બેસવા જગ્યા અવાહેલી ચોક્કસ ઠેકાણેજ કરવી જોઈએ છે અને જે બની શકતું હોય તો તેટલી જગ્યાની કાંઈ રીતે હાં બાંધી લેવામાં આવે તો તે બાળકની સ્વચ્છતાય સુધાગ્રમાં અજબ ફાયદો કરે છે.

(સાધન છે.)

ખીલોરનો

હવે

અને તેનો
(આરસેન હુપીન આગળ પડેલાં
ગીલબર્ટને ખભાં-
ર પટકયો.)

એ આરં કનામ કે?"

કરું તેમ મને કરવા દે, અને

પ્રકુ-નારે હું જોખમદાર છેઉં, તમારા

નાખદાર છેઉં, તમોને હું કેદમાંથી

હુપીન અને કેની? પણ તે કયારે? હું પોતે
જતાં તેમને કોને ની?"

હતો તેની શોધ

હુપીન જે પેલી બારી આગળ પેલાં ઉરકે-

અળખ વાકે! અમ!" તે બોલી ઉઠ્યો "મેં તેઓને

આપ્યો, તેઓ! અમ!" તે બોલી ઉઠ્યો "મેં તેઓને

રયાં દારેલાં મદદ!"

તેણે થોડા પછી ગીલબર્ટને કાને લાગી તેણે કહ્યું—

હતો, હુપીને જરા વિચાર કરીને જવાબ આપજો,

તેની ઉપરનું હેલું છે? આપણને કામ લાગે તેવી તારે

અને હુપીને મને આપવી છે?"

કે તે અવાજનો પલાન થું હતો તેની સમજ ન પડ-

પણ તે ક્યારે તો ગભરાઈને હુલો ઘટ્યો જેવો થઈ

અને તેનો, પણ વાહિયારેને હુપીન પર પુરતો નિશાસ

"ને વળી તે જખમી થયેલો હોવાને લીધે તેણે

મેહેરબાવાની આજ્ઞા છોડી મુકી હતી અને તેથી તે

ડને બોલ્યો,

આજ "કડકટ, સાહેબને જેમ જેમ તેમ કરવા દે.

હુ છટકશે તોજ આપણું કદપાણુ છે."

હવે હુપીનને પેલા વાહિયારે પાસથી જુદી લાઇ

ગીલબર્ટ પોતાની પાસે હુપાવેલી નાની ચીજની યાદ

રી, એટલે તે ગીલબર્ટનાં જખમાં શોધવા પડ્યો.

"નહીં, કદી નહીં! ગમે જાન હોય પણ તે તો
કદી નહીં આપું!" ગીલબર્ટ હુપીનના જખરહેત
કખજમાં ખેંચતાણ કરતો બોલ્યો.

પણ હુપીન જેનું નામ! તેણે તેને પાછો ચતો-
પાટ જમીન પર નાંખ્યો. તેટલાં પેલી બારીએ જે
માણસો ચઢી આવેલાં દેખાયાં, કે આખરે ગીલબર્ટ
તામે થઈ ગયો, અને હુપીનને પેલી ચીજ આપી
દીધી, જે તુરત હુપીને જોવા વગર પોતાનાં જખ-
વામાં સેરવી દીધી, અને ગીલબર્ટ બોલ્યો—

"લેવો સાહેબ એ સલામીને રાખજો. એ થું
છે તે હું પછી તમને સમજાવજી. તમે ખાતરી
રાખજો કે—"

પણ તે વાક્ય પુરો કરવાનો તેને વખત નહીં
મળ્યો, કેમકે તેજ વખતે દરેક બારણાં અને બારી-
માંથી પોલીસવાલાઓ અને સામ્રજરો ત્યાં ધસી
આયા અને બીચારા હુપીનની મદદે ઉભા!

ગીલબર્ટને તેઓએ પકડ્યો અને તેને બાંધ્યો.

હુપીન હવે બાલુ થઈ જઈ બોલ્યો,

"અરે પારો ઠીક થયું તમે જલદી આવ્યા.

આથ નાપકે મને બહુજ તજવી આપી. પેલાને તો

મેં જખમી કીધો, પણ આપ—"

તેટલાં તેને કાનસતેખલે પુછ્યું—

"તમે પેલા નોકરને જોયાજ કે? તેનેથી એ

હુજાઓએ મારી નાંખ્યો છે કે?"

"તે સાહેબ હું થું જાણું?" હુપીને જવાબ

દીધો.

"તમે નહીં જાણતા?"

"અરે, સાહેબ ખુનના શોર પુકાર થતાં હું તો

તમારી સાથે ગામમાંથી દોડી આવ્યો. તમે બધા

કાળી ગમ ગયા અને મેં જખમી તરફ વળાણુ

લીધી, અને એક બારી ઉંઘાડી હતી તેમાંથી જેવો

હું ઉપર ચઢવા જઈઉં કે આથ બે ચોરોને તે

બારી કુદાવી નાહારતાં જોવા કે મેં આને (વાહિયારેને

ખતાવી) ગોળી મારી અને તેના પેલા (ગીલબર્ટ

તરફ આંખી કરી) સાથીને પકડ્યો.

હવે ખીચારા, ગરીબ લુપ્તિ પર વહેમ ફેલાવેલું હતું તેથી લોકોએ ખરડાયેલા હતા. તેણે તો પેલા નોકરના ખુનીઆને પકડ્યા હતા, અને તે ખીચારાને તેથી કેટલું ખમવું પડ્યું હતું તેના પોલીસ વાલાઓ સાક્ષી હતા!

વળી ત્યાં ગડગડ અને શોરખકાર એટલેકા થઈ ગયા હતા કે લુપ્તિને જે કાંઈ તે વડા કાનસતેજમને કહ્યું તે ઉપર મુજબમત કરવાનો કે કંડાં મળતે નિચાર કરવાનો વખતજ ક્યાં હતો? એવી વખતે પોલીસની સાથે આસપાસનું લોકજ એટલા મોટા જગ્યામાં જમાવ થઈ જાય છે કે પુછો ના અને એ જાણુ કામથી હોકાનાં મળજ ક્યાં કેમજે હતાં? તેમાંનો મોટો ભાગ ખાલી એમ તેમ દેડતો હતો, જે મળે તેને તરફવાર સવાલો પુછતો, તેઓને જે સવાલો પુછે તેના ભક્ષતાજ જવાબો દેતો, એટલે લુપ્તિને જે કાંઈ કહ્યું હોય તો તેની કસોટી કરવાનો કાષ્ટને વખતજ ક્યાં હતો?

હવે ત્યારે પેલી ખાધ ખોરાકની ભરી રાખવાની જોરડી આગળથી પેલા નોકર લીધેલું મકડું ન્યારે પોલીસને હાથ લાગ્યું ત્યારે તે વડા કાનસતેજમને પોતાની ખરી જોખમદારીની શુધ્ધી આપી, અને તે ધરમાંથી બંધા એકએકને કાઢવાના, અને આખાં ધરને પોલીસનાં પાહારા હેઠળ મુકવાનાં તેણે કરમાનો કંટ્યાં, અને જરાથી ટીલ વગર તેણે હવે તપાસ શરૂ કરી.

વાઉસરેએ પોતાનું નામ આપ્યું, ગીલગર્ટને તે આપવાની તાજ પાડી; તેણે સાફ સાફ જાણ દીધો કે તેને જે કાંઈ કહેવું હશે તે એક વર્ગીકની દાજરીમાં કહેશે, પણ જ્યારે તેની ઉપર પેલા નોકરનું ખુન કરવાનો ચાર્જ મુકવામાં આવ્યો, ત્યારે તેણે તે કામ વાઉસરેએ કીધું હતું એમ ખુલ્લું કહ્યું અને વાઉસરેએ તે કામના શુભાહાર તરીકે ગીલગર્ટને ખતાવી પોતે નામકેર ગયા; અને એમ તેઓએ તે ખુનનો વાંક એક ખીજ પર ધોરતી પેલા વડા કાનસતેજમનું જ્યાન પોતાની તરફ રોટી રાખ્યું, અને જ્યારે તે બાળેની સાથેની મેળવવા તે વડા કાનસતેજમ લુપ્તિને પુછવા તેઓ આગળથી તેની શોધમાં ગયા, તો તેને આલમ પડ્યું કે તે બંધો અકસ્મત ત્યાં કેડે હતા નહીં.

તે છતાં કાનસતેજમને કશો વહેમ ગયો નહોતો અને તેણે ધાર્યું કે તે જિજ્ઞાસુ ગમ પેલી ગમ કરતો હશે, અને તેથી એક પોલીસમેનને તેણે હુકમ કીધો કે-

“બ, પેલા ભક્ષા અકસ્મત ત્યાં હોય ત્યાં જઈ તેવણને કહે કે જરા મારી આગળ આવે.”

પેલા ભક્ષા અકસ્મતને બધે-જેણા પણ તેવણનો પતોજ હોય ક્યાંથી?

કાઠમે તેવણને તે ખંડકીની સીડી પર શીખાર પુકતા જેવલા જણાવ્યા, તો વળી કાઠમે ખમર આપી કે તેવણ ત્યાં એકઠા થયલા પોલીસવાલોને અને સાલજરોને ખીડીઓ વહેલી પેલાં સરોવર તરફ જતા દેખાયા હતા. પણ જતાં જતાં તેવણ ખીચારા દહી ગયા હતા કે કામ પડે તો તેવણને બોલાવવા.

તેવણને બોલાવ્યા, પણ ના તેવણ તરફથી કશો જવાબ હતો કે ના. તેવણ પોતે હતા.

પણ તેટલાં તે પોલીસમેન દોડતા આવી ખમર આપી કે તે અકસ્મત તો એક બાદમાં હમણાંજ બેસી જોરથી હંકારી ગયા હતા.

પેલા કાનસતેજમ સાહેબે ગીલગર્ટ તરફ જોયું અને ઝટ તેવણને વહેમ ગયો કે તેવણને ખતાવી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

“એકદમ અટકાવો તેને!” તેણે હુકમ બહાર પાડ્યો “છોડો જાણી તેની ઉપર! તેવણ આજ બદમાશોના મળત્યા કાગેજ!”

એમ બોલતા તે બાહોશ પોલીસ અધિકાર પોતેની ખીજ બે પોલીસવાલોને લખતે બાહાર દોડી આવ્યો, જ્યારે તેના ખીજ મદદનીશો પેલા બે ખંડકીવાનો સાથે રહ્યા.

કીનારે આવતાંજ તેણે પેલા ભક્ષા અકસ્મતને સાથેક વારને છેડે એક હોડીમાં હકરાઈ જતાં જોયો, જે ભક્ષા અકસ્મતની તેઓપર નજર પડતાં તે પોતાની ટાપી ઉતારી તેઓને નખી નખીને સપામ કરવા લાગ્યો, કવે નમાનો?

તેને એમ કરતો જોતાંજ એક પોલીસમેન પોતાની રીવોલ્વર તેની સામે ટાંકીને છોડી, જેનો આવાજ એ તરફ બધેગમ ફેલાઈ રહ્યો, પણ પેલા

ખીચારો ગૃહસ્થ પોતાની હોડીને હાથેમાં મારતો કાંધ ખુશ ગીત ગાતો સંભળાતો હતો.

હવે પેશી બીજી લાંબીને પહેલી હોડી પર પેટા કાન્સ્ટેબલની નજર પડી; તેણે સીસેડી ફેડી થોડાક સોજાજોરોને ખોલાવ્યા જેઓને તે કીનારાની સંભાળ સોંપી તે પોતે પોતાના એ પોલીસવાલા સાથે પેશી હોડીને તેના કબજામાંથી છુટી કરી તેમાં બેસી પેટા નાહતા ગૃહસ્થની પુરે દોડ્યો.

તેઓને લુપીનની પુકે પકડી રાખ્યામાં કાંધ મુરકેલી ન નડી, કેમકે તે વખતે પ્રકાશતા ચાંદની તેજસ્વી રોશનીના પ્રનાપથી તે કાન્સ્ટેબલ લુપીનની હીંચ્યાત્ર ધરાંધર જોઇ શકતો હતો.

વળી તે કાન્સ્ટેબલ પોતાના હરખ વચ્ચે જોયું કે જે હોડી તેને મળી હતી તે ધણી દુરકાં વજનની અને તેથી ઝડપી ચાલતી હોવાને લીધે તે પેટા નાહતા બદમાશની આગળનો આગળ આવતો જતો હતો અને દશ મીનીટમાં તો તેઓ વચ્ચેનો અંતર માત્ર પચાસ વારનો રહ્યો!

“અરે વાતમાં કંઈજ દમ નથી. આપણે પેટા કાન્સ્ટેબલને ખી નકામી તગડી આપી, જરા મને તે ઉપર મારો એક વાર હાથ મુક્યા દેવાને પડી તમે લોકો જોશો કે-પણ નહીં, પેટા લાગેજ પકડો!”

સૌથી દુસ્તા સરખું તો એ હતું કે પેટા નાહતા સનાર જાણે અત્યારથીજ નાકિમેદ યજ ગયો હોય તેમ તેણે પોતાની હોડીની ઝડપ એટલી કમા કરી નાંખી હતી કે જરા વારમાં તેને પકડી પાડવાની પેટા કાન્સ્ટેબલને હવે ઉમેદ આવી.

અને તેથી પેટા પોલીસવાલાઓ હવે જોરથી હાથેમાં મારવા લાગ્યા અને તે બોટ સસડાત એક તોરપીડો “હોય તેમ પાછીમાં છુટી; એક બીજા સા કદમ ને પેટા હાથમાં અગોજ સમજે.

“સખર!” કાન્સ્ટેબલ પેટા નાહતા બદમાશ (હવે અર્ધસ્થ નહીં) ને હુકમ કીધો; પણ પેટા સુદૃઢ તો ઉકરે કુકરે યમને હોડીમાં ખસીજ રહ્યો હોય તેમ તેને જણાયો. તેનાં હાથેમાંથી કાંધ જેવી જોઈ

તેવી ઝડપે હીંચતાં નહીં, અને આ દમ સાહસ વગરનો મામલો હવે કાંધક ચોંકાવનારો યજ પડ્યો.

કાન્સ્ટેબલનાં તેથી લાંબાં એમ લેવામાં કે પોતે ધીમે પડી જઈ તેઓને તેની નજીક આવવા દમ તેઓનું કાટખું કાટવાનો રખે તેનો વિચાર હોય! આજી જીવ લઇને નાહારતો આદમી એવી બેરકારી વાપરે તે વાત તેનાં બાહોશ મગજમાં ઉતરી નહીં.

“તામે થા બદમાશ!” તેણે જીમ પાડી.

હવે એ વખતે અંધાર વાહળાંઓ ચડી આવ્યાથી ત્યાં અંધાર યજ રહ્યું હતું અને તેઓને તે બોટમાંથી કાંધ એવું દેખાયું કે જાણે તેઓની તરફ પેટાએ લાંબો હાથ કીધો હોય એટલે તુરત પેટા ત્રણ બાહા-કુરો તે બોટને તળે ઉઠા મુક ગયા!

હવે જોઈ બોટ ગોથા પોતાની મેળેજ તરતી ચાલી.

“આપણે શું તેનીથી કરી જમણું? છોડો બંદુક એની તરફ, શાકો તૈયાર છેવો?” પડી પેટાને એક છેલ્લી ચેતવણી આપવાની મતસજથી તેણે જીમ પાડી.

“તામે થા.....નહીં તો.....!”

કાંઈજ જવાબ નહીં.

પેટા નાહસતા બદમાશનાં પેટમાંનું પાણી રી નહીં હીંચતું હતું.

“તામે થા!” હાથ ઉંચા કરે! નહીં! તું નહીં માનતો? ત્યારે તારી કમજબની સમજા જો હું પાંચ બોલું તેટલાં તામે નહીં થયો તો તું વિધાઈ જશે. એક.....બે!.....ત્રણ!.....ચાર!.....હજી નહીં? ત્યારે આપ પાંચાંઆંચ! ફાંપેર!”

તેઓએ પોતાની બંદુક છોડી અને તુરતજ તેઓએ હવેમાંને વળગી પડી બોટ એટલી જોરથી હંકરી કે જરા વારમાં પેટા બદમાશની હોડીની લાગે લય તેઓ આવી લાંગ્યા.

પેટા કાન્સ્ટેબલ જે હાથમાં રીચોવર પકડીને તૈયાર ઉઠ્યો હતો તેણે હવે પોતાનો તે રીચોવર વાળો હાથ ઉંચક્યો અને બોલ્યો—

“જો જરાબી હીંચ્યોજ તો તાર મગજ ફોડે નાંખસ!”

પણ પેલા બદમાશ જરાબી હીજ કે ચું કે ચું કરે?
જરાબી નહોં.

હવે તેઓની બોટ પેલાની બોટને આડી અને કાંઈ ઝપાછપી થાય તો તે માટે પેલા બે પોલીસવાલાઓ તૈયાર થઈને ઉભા પણ પેલી બોટની આવી સુરત હાલતનું ખરું કારણ કોન્સ્ટેબલ પુરતજ શોધી કાઢ્યું. તે બોટમાં કાંઈ હતુંજ નહોં!

પેલા કુશ્મન તે બોટમાંથી કુદી પડી તરતો છટકી ગયા હોવા ભોંયે એમ હવે તેણે માન્યું.

બધામાં પેલી ચોરેલી છલ્લસામની કંટલીક પડેલી હતી જે એવી રીતે ગોણી હતી કે તે ઢગની ઉપર એક જેટલે ઓળની તેની ઉપર ટોપી ગોઠવી મુકથાથી દુરથી તે આદમી હોય તેમ દેખાતું હતું.

હવે તેઓએ કાંડી સળગાવીને બોટમાં બધે તપાસ કરવા માંડી. તેઓએ કપડાંપર કે ટોપીપર કાંઈ નામ હોય કરીને બધું ખારીડીથી ભોંયું. તે જેકેટનાં ખીસા તપાસ્યાં તો તેમાં કાંઈજ ન હતું, પણ તે છનાં તેઓને એવી એક ચીજ મળી કે જેણે પાછળથી ગીલખર્ટ અને વાહિદારની તપાસને ઘણું ભખંકાર્ય આપ્યું. જેકેટનાં એક નાનાં મજવામાંથી તેઓને એક નીચીટીંગ કાંડ અળ્યો જેની ઉપર

“આરસેન લુપીન”

કરીને હાપેડું હતું.

* * *

ત્યારે જે વખતે તે કોન્સ્ટેબલ અને તેની સાથ-વાલાઓ પેલી ખાલી હોડીને ધસડી લઈ જતા હતા અને પેલા સીપાહો કીનારે પાહરો ભરતા હતા તે વખતે આપણે આરસેનલુપીન શું કરતો હતો? તે જે કીનારો તેણે બે કલાકની વાત ઉપર છાંડી દીધો હતો ત્યાં મનેહથી આસપાસ થતો હતો!

ત્યાં તેને તેના પેલા બે મદદનીશો ગ્રાહ્યર અને શેશર મળ્યા, જેઓને હુંકમાં જેટલું કહેવાયું તેટલું તેણે કહ્યું અને પુરતજ પેલી મોટરકાર જેમાં ડ્રેકેક આહેબનો સામાન ગોઠવેલો હતો તેમાંથી એક છઠ્ઠી એરમાં તે પોતે ગોઠવાઈને બેઠો અને એકાંત રસવેથી એટલે હંકારી જઈ તે નીચુલી પ્લેઝ્યો ન્યાં મોટરને

છાડી દઈ તેણે એક તેક્સી લીધી જેણે તેને સેન્ટ ફ્રીલીપના દેવળ આગળ ઉતાર્યો, ન્યાંથી તે મેડીગનોન નામના મોહોલામાંનાં એક મકાનમાં પેલા જેનો એક માળ તેણે લાડે રાખ્યો હતો જે માળ વિશેની ખબર ફક્ત ગીલખર્ટ સિવાય તેના બીજા કાંઈજી ગોઠવાને ન હતી.

જેવા તે પોતાના માળપર પ્લેઝ્યો કે તેણે કપડાં કાઢી પોતાનું આંગ લુગી નાંખ્યું, કેમકે તે નક્ક તર-બોર થઈ ગયો હતો અને તેના ગમે તેવા રાક્ષસી બાંધા છતાં રખે તેને સરદી થાય એમ તે બાંધા હતો.

બીજાણે જતાં દંમેશ માફક પોતાનાં ગળવાં તેણે ખાલી કીધાં અને બધું તેજલપર મુક્યું, અને ત્યારેજ તેની પકિટ છુટી અને ચાવીઓની વચ્ચે છેક છેલ્લી ધડીએ ગીલખર્ટ તેને આપેલી પેલી ચીજ ઉપર તેની નજર પડી.

અને તે જોઈને અજબ થયો કે તે એક કીચેન્ડ-રનો બિહારનો છુટ્ટ હતો! અને તે શુભમાં કાંઈ અસાધારણ નહોં હતું. જે માન તેમાં પ્યાન બેસવા ભોગ હતું તે એટલુંજ કે તેના ઉપલા કોતરકાંબાવાક ભાગપર સોનેરી ગીચીટ હતી, પણ, તેથી તેને એટલી બધી અગત્યતા તેના ગોઠવાઓએ કાંઈ લાગુ પાડી તેની. તેને સમજ પડી નહોં.

“હત તમારું ભણુ” થાય! એટલાને ખાતર ગીલખર્ટ અને વાહિદારે જીવ ઉપર આવીને લપ્યા!” તે મનસે બજબાપો “તેનેજ ખાતર તેઓએ પેલા નોકર લીધોનો જીવ લીધો! એટલાનેજ ખાતર તેઓએ આટલો કીમતી વખત બોલ્યો! અને એટલાનેજ ખાતર કેદખાનાનો તેમની તપાસનો અને આખરે ફાંસીને માંચડે ચઢવાનો તેઓએ ભોજમ બેસ્યો! એ શું બાબદ હોયે તેની મને સમજ પડતી નથી.”

હવે એટલી નજીવી બાબદપર તે પોતાનું બેચું પોતું કરવાને લલચાવ્યો નહોં. તેમ કરવાનું તેને મનની કાચાચુથતે તો તેમ કરવા જેટલી હાલ શક્તિ તેનામાં હતી નહોં. કેમકે, તે થાકીથી ઘણો ગયો હતો અને તેને હાંધ આંતરી હતી એટલે તે શુભ પાછો ન્યાં

ત્યાં સુધી દબ તે બીજાણે પડ્યો અને તુરત ઉઠાઈ ગયો.

તેની ઉપ નીરાંત જીવની હતી નહીં. તેને રૂબરૂ આંખો કે નજીવે ગીલપટ અને વાડિયારે પોતાનાં બંદીખાનાના ઓરડામાં ફસાઈ પડી તેની તરફ હાથ સાંધા કરી હુમ્મી પાડતા હતા કે,

“ઓ! બચાવો! બચાવો!”

અને તેઓને મદદ કરવાની તેની ગમે તેટલી કાવજી અને ઉલટ છતાં તેઓનાં સંબંધમાં કાંઈખી કરવાને તે અશક્ત હતો! જાણે તેને કાંઈ અણુદીક શક્તિએ તેની જગ્યા ખાંધી રાખ્યો હોય તેવી તેની હાલત હતી!

એમ બીજા તરફવાર બપોળક રૂબાઓ બોધ તે આખરે ઉઠ્યો.

“ઓ ખુદા! સગન કાંઈ સારા જણાતા નથી.

એટલું કીક છે કે બેઘને હું માનતો નથી. નહીં તો...પણ પેશા શુચમાં તેઓને છોડવવાનું કાંઈ તકેસમ તો ન હોય? જોઈ તેને પાછો તપાસું તો ખરો.”

એમ બોલી તે છત્રાંગ મારી બીજાણું પરથી ફરીને બાહાર આવ્યો અને પેશા શુચ મારીકાથી પાછો તપાસવાને માટે તે લેવા ગયો તો અનંધથી પર અનંધથી! તેનેથીજી અચરતની એક ચીસ પડાઈ મધ, કેમકે તે શુચ ત્યાં હતોજ નહીં!

પ્રકરણ ૩ જી.

હુપીન અને મારા વચ્ચે દાસ્તીનો ધણો ઘાટો સંબંધ હતો (અને તેમ ન હોય તો તેનું આ પરાક્રમ મારીથી તમારા લાલ અર્થે બંદુરમાં મેળાવજ કેમ?) તે છતાં, અને મારી ઉપરના તેના વિશ્વાસની ખૂબ મહેલો અનેક સાળેતીઓ છતાં જે એક બાબત બાજુ સુધી હું સમજી શક્યો નથી તે તેની ટોળાંની વ્યવસ્થાને લગતી છે.

તેની એક પોતાની ટોળાંની દરતી ગોળવે છે, અને તે એક પકકાં રાજ બંધારણનાં નીચમ ઉપર લામ કરે છે એ વિશે કશોજ શક નથી, કેમકે તેણે

અખવેલાં કેટલાંક કામોમાં તેની પોતાની ઉપરની જાંતી સાર શીદાગીરીના કાંઈ અણુદીક શક્તિ તરફથી થતી જીવતોડ જેદેમતના અને એક સંધી સામેવતની જોરવાર રજી થતી લાગણીના દાખલાઓ મળી આવે છે; અને તે જો કરી શકે છે તે બધું જોણે એક અતિ જોરવાર મરજીને આધિન રહી થતું હોય, તેમ છે, પણ તે મરજી કથી, તે કાણની, અને તે કયાંથી અને કાણની મારફતે બાહાર પડે છે તેની કાંઈને કરી ખબર નથી અને તે હું પોતેથી જાણતો નથી. હુપીને તે બાબત ભરમમાંજ રાખી છે અને હુપીન જ્યારે પોતે કાંઈ બેઠમાં રાખવા માહે તો તે ગમે તેવીની કાંઈની માધાંશ કોશીશથીજી બાહાર આવી શકે નહીં.

ત્યારે, હું જે માત્ર અટકમ કરી શકું તે એટલીજ કે તે ટોળાંમાં મારા વિચાર પ્રમાણે ધણાંજ થોડાં માણસો હોવાં જોઈએ અને તેથીજ તે એ તરફ દેશત ફેલાવી રહી છે. વળી, તે ટોળાંના એ તરફ દેશેદેશ અને શહેર શહેરમાં ફણા કુટેશા હોવા જોઈએ કે જો એ એક મુખ્ય સત્તાને તાબે રહી હુપીનના સીરા મોઝડો મુખ્ય ભુલો ભુલો કામો કરતા રહેવા હશે.

અને તેથીજ જ્યારે ગીલમટ અને વાડિયાર કાયદાની ચુંગામમાં આવ્યા એટલે કાયદો તેઓ તરફ એટલી તો સખ્તાઈથી વરતયો કે લોક માહે માહે કરવાં પડ્યું. હુપીનના સાથીઓ કાયદાની ચુંગામમાં આવે એ કાંઈ જોરી તેવી વાત હતી? અને તેઓનો ચુંગાદ શો? ખુનનો! અને તે જો જરાખર શાક્ષીઓથી પુરવાર થયો તો તેઓની સગ શું? મોતની!

ત્યારે વાંચનાર પુછશે કે જાણે આદમી હુપીન પેલી દોડીમાંથી પાણીમાં કુદી પડી નાહાડો ત્યારે વળી તેણે તેની પુકે પડનારાઓનાં મોંઢમાં પોતાના કાંઈ બોલું સામાટે આપ્યું હશે? એમને એમજ જો તે જટકો ગયો હતો તો પોતેની બચડે ને તેના સાથીઓની હુપીનનાં નામની બદનામીમાંથી છટકે કેની?

નહીં, હુપીનનું મેં આગળ તમને કહ્યું તેમ જો કામજ હતું, તેમાંજ એને મર્નદ લાગતી હતી.

ગીલખર્ટ અને વોશરને લંબિયાનાં ખુનના શુનાદ-
માર ઠગવા માટે બેઠતી સાક્ષીઓમાં એક શાક્ષી
તો તે નોકરે કાઠિયા તેલકિનની હતી, જે તેલી-
ફોનમાં તેણે કાઠિયા “મદદ?...ખુન!.....મને
મારી નાંખશે!” એ પુકારો તદ્દન અર્થ સ્પષ્ટ હતા
અને એ પુકારો તેલકિનના ઓપરેટર અને તેની
સાથના બીજા એક કલાકે પ્રગટ સાંભળ્યા હતા, એમ
તેઓએ કસમખર કહ્યું હતું. તેઓએ તે પછી તે ખખર
પોલીસના કોન્સ્ટેબલને પુગાડી હતી, જેણે પોતાની
સાથે સીપાહીઓ અને સોલજરોને લઈ તે વીલા
મરાયામાં આવી પુગતાં કરી વાર લગાડી ન હતી.

શુઆતથીજ આ કામનાં ભેખમનો લુપીનને
જરાયર ખ્યાલ આપી ગયો હતો. તેણે ઇટ બેઠ લીધું કે
આજ સુધીની લુદાં લુદાં મંડેલા સાથની તેની લડતે
હવે આજે લુદુંજ રૂપ લીધું હતું. નસીબે આ વખતે
ઉલટોજ ચક્રોએ ખાધેલા તેને લાગ્યો. આ વેળા તેના
ઉપર સાધીઓએ ખુનમાં પોતાના હાથ ભોળ્યા
હતા, જેમ કરીને તેઓએ તેના પોતાના ચાલતા
આવેલા કાપકાનું મોટું ઉલ્લેખ કરી પુકાર્યું હતું. આટલે
સુધી તેણે જે પરાક્રમો બળગ્યાં હતાં તેમાં તેણે
કરોડપતિઓની શેઠતો છુટી હતી, હુચ્છા સ્ટેશન-
ઓને તેણે વેતરી નાંખ્યા હતા, એટલે લોકો તેની
ઉપર જનુની બનવાને બદલે તેનાં આ પ્રમયો
ખુશ થઈ પેટ પકડીને દુસ્તાં હતાં. આ વેળા તેણે
જેયું કે તેમ ન હતું. તેના તે સાથીઓની ચુર-
ખામથી તે પોતે પોતાનો જથ્થાવ કરવાના અને તે
બેઠતી ચલત જતી બચાવવાના મોટા ભેખમમાં
ઉતરી પડ્યો હતો.

તેનું મગજ કેવી આઘાતથી આગળ હતું તે
ખતાવવા તેની પોતાની મોટ શુદ્ધિમાંની એક કે
જેમાં તે તેને શું ચવાનમૂરી બાબદો ટપકાવી દેતો
હતો તેમાંથી નીચેથી એક ઉતારો તમારી સન્મુખ
રજી કરું છું:-

“પહેલે તો મારે મોંધું બેઠયે કે મીઠ-
ખર્ટ અને લઉછરેએ મને હંબજ કીધો હતો.
વિદ્યા મરાયામાં ઘાડ પાડવાનો દેખીતો સખજ

તેમાંનું કીમતી ફરનીચર ઉંચકી જવાનો હતો,
પણ તે સાથે લઈ દાર પાડવાની મતલબ એ
બેની તદ્દન છુટીજ હોવી બેઠયે; અને તેજ
મતલબમાં સારો વખત બેઠેલું ખ્યાન લાગી
રહ્યું હતું, અને તેઓ ફરનીચરની નીચે અને
કપાટમાં ફક્ત એકજ મીજ સાંભળતા કાંઈ
મારતા હતા અને તે મીજ તે પેલા બિહારનો
શુચી, અને તેથી મારે હવે શું ઈલાજ લેવા
તેની સાથે, સમજણ લેવી હોય તો તેમની એ
મતલબનો ભેદ મારે પહેલે પાંચનો બેઠયે.
“એટલું તો ચોક્કસ છે કે કાંઈ ખાનગી કારણસર
બિહારનો તે બેઠી કડેડા તેઓની નજરમાં ધણી
મોટી અગત્ય ધરાવતો હોય તેમ લાગે છે, અને
તેમાં તે બંને એકલાઓનોજ નહીં, પણ કાંઈ
બીજાનો પણ લાભ સમાપ્તો હોવો બેઠયે,
કેમકે, તે બીજાએ તેથીજ મારી પાસેથી ચોરી
લઈ જવાની અજબ હીમત ખતાવી છે.”

અને આ ચોરીએ લુપીનનું બેજી ખરખરજ
પોચું કીધું.

બે સવાલો હવે મુખ્ય તેનાં મગજમાં રમ્યા
લાગ્યા: એકતો એ કે રાતે તેના ઓરડાનાં આગેડા બેઠી
પરોણો કાણ હતો? બીજો એક ગીલખર્ટનેજ તેણે પોતાનો
સંપૂર્ણ વિશ્વાસ સપુરક કીધો હતો, તેજ તેના પ્રાઉવેટ
એક્સ્ટ્રેટરી જેવો હતો અને ચેરીમોન-મોહિલાનાં તેનાં
આ ખાનગી મકાનનીમી ખખર તેને એકલાનેજ હતી.
હવે ગીલખર્ટનો બંદીખાને હતો, ત્યારે શું તેણે—એટલે
લુપીને એમ ધાર્યું કે ગીલખર્ટ વિશ્વાસનો લગ કરી
પોલીસવાલોને તેની પુઠે લગાડ્યા હશે? તેમ બે
હોય તો તેઓ માત્ર તે શુચી ઉઠાવીનેજ કાંઈ આલ્યા
ગયા? તેઓએ તેને પકડ્યો કેમ નહીં?

એક ત્રીજા બાબદ વધુ અચંબો પમાડનારી તેને
લાગી. એમ કહ્યું કે જે તેઓ તેના ઓરડામાં
આબ્યા હતા તેઓને તેમ કરવા માટે તેના માથું
આગળ બારણું લાંબવું પડ્યું હોયું બેઠયે તો બે કે
તેની જમર દસતીની નીચાણી તે બારણુંપર કથીજ
ન હતી તો તે પછી તેઓ તેના મુવાના ઓરડામાં

દાખલજ કેમ થવા પામ્યા હશે? તેને બરાબર યાદ હતી કે સુતી વખત તેણે પોતાની હંમેશની રીત મુજબ અને તેમાં તે કાંઈ દાહાડેથી પકાત પડ્યો ન હતો તેણે ખાસથી અંદરથી ઇસ્તાપરીઓ લગાડી કંઈ લીધી હતી!

અને એ બધું છતાં એ વાત મોજુદ હતી કે તે શિલ્પારનો છુપા છુપા થયો હતો અને ખાસજ નેમનું તેમ મજબુત બંધ હતું! અને જો કે છુપીનની ઉંઘ એટલી સમગ્ર હતી કે ગમે તેવી ભર ઉંઘમાંથી તે જરા સરખો અવાજ થરાથી જાગી ઉઠવાની વચાસ લેતો હતો તે છતાં તેઓ તે ઓરડામાં આવ્યાથી તે જાગી ઉઠ્યો નહીં!

તેણે એ બેઠને યુગી વળવાને કાંઈ ઝાઝાં ફાંફાં માર્યાં નહીં, કેમકે તેની ખાતરી હતી કે વખત જતે તે પોતાની એજ ખુલ્લો યશસ્વિ, પણ, તે આ બનાવથી એટલો તો નીરાશ થઈ ગયો હતો કે તેજ વખતે બધું બંધબેસત કરી તે મકાનમાં પાછાં પગ નહીં મુકવાના કસમ લઈ તે બાહાર પડ્યો.

હવે ગીલગર્ટ અને વાઉશરે સાથે પત્રવ્યવહાર કરવા પાછળ તે મંડ્યો.

હાં તેને વળી નવીજ નીરાશી મળી. સત્તાવાસા-ઓ જો કે તે શતાહમાં છુપીને સંદેશવામાં તે માટે જોઈતા ધરખમ સાક્ષીની ગેરહાજરીમાં ફતેક ન પામ્યા હતા તે છતાં તેઓએ એવું ડેંગવું કે ડેલેક્કના નોકર લીધેલાં ખુનની તપાસ તે ગામડાના મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં નહીં, પણ પેરીસમાં ચલાવવી અને તે તપાસને છુપીનના આગ્રહા શુનાહોની જે તપાસ હજી એમની એમ ઉભીજ રાખવામાં આવી હતી તેના એક લાગ તરીકે જ ગણવી, અને તેથી ગીલગર્ટ અને વાઉશરેને પેરીસની મોટી જેલમાં રાખવામાં આવ્યા હતા. હવે એવા હુકમો બધી કારોમાં અને તે જેલ-માં નીકળી ચુક્યા હતા કે છુપીન અને તેના બે ગોઠ્યા બંદીવાનો વચ્ચેનો સંબંધો પત્ર વ્યવહાર અટકાવે, એટલું જ નહીં, પણ તેમ કરવા લાગતા વળગતાઓએ દરેક ઉપાયો લીધા હતા.

વિશ્વાસ પોલીસમેનો તે બે બંદીવાનો ઉપર રાતને દહાડો પાઢરો બેસતા હતા જેઓ પોતાની નજરથી જરા દુર કેડે તેઓને જવા દેતા નહીં.

પોતાના બે ઠપાચી સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવાનાં ત્યારે છુપીને લગભગ પંદર દહાડા સુધી ફાંફાં માર્યાં અને આખરે તેને તે કાશિય મુરી દેવી પડી, એટલે હવે તેની ચીંતાની ટેમ્પરેચર એકદમ વધી મધ હતી એમ તમારે ખાતરી રાખવી.

"એક કામનો સૌથી મુશ્કેલ ભાગ તેની આખેરી નહીં, પણ શરૂઆત સમજરી." તે ઘડી ઘડી કહેતો જણાવે હતા.

પણ ત્યારે આ સંભોગો વચ્ચે તેણે તે શરૂઆત કયાંથી કરવી? કયો રસ્તો તેણે હાથ ધરવો?

હવે તેણે ખ્યાલ તે શિલ્પારના છુપાના અસલ માલિક ડેલેક્ક તરફ એવાયું; તેણે એવું કે તેના ભરમથી તે વાફેકે હોવો એમયે પણ ત્યારે ડેલેક્કની રહેણી કહેણીથી ગીલગર્ટ કયો રીતે વાફેકે થયો હોવો જોઈએ? કયો રીતે તેણે તે ડેલેક્ક ઉપર નજર રાખેલી હોવી એમયે? હવે તેને એ સવાલોનો ત્યારે ફરજો કરવાનો હતો.

તેના વિદ્યા મરાયામાં થપકી ચોરી પડી તે. ડેલેક્ક પેરીસમાં શીયાળામાં જઈ રહેલા માટે આસ રાખેલાં મકાનમાં જઈ રહ્યો હતો. તે તેણે પોતાનું મકાન હતું, જે લા મારટીન રકવેરની ડાબા બાજુએ અને વિક્ટર લુગો એવીન્યુની સામે આવેલું હતું.

પહેલે તો છુપીન પોતાની સક્રિય એકડી કાઢેલી દોલત ઉપર છવનરા એક જમક જરહાર તરીકેનો વેપ લઈ, હાથમાં લાકડી રાખી તે તરફ ફર્યા કાઢ્યો, અને પોતાનો ઘંજીખરો વખત ત્યાં રૂસ્તે અને પેટા એવીન્યુમાં ગોઠવી મુકેલા બાંકો ઉપર આરાનવાર બેસીને તે પસાર કરતો હતો.

પહેલે દહાડે ત્યાં તેણે જે શેષ કાપી તે એ હતી કે મજુરનો વેશ પહેરેલા બે શખ્સો બંને કરામાં હોય

નહીં તેમ ડેપુટી ડેપુટીનાં તે ધર ઉપર દેખરેખ રાખતા હતા. જ્યારે ડેપુટી બાહાર જતો ત્યારે તેઓ પશુ તેની પુઠે જતા, અને જોયો તે ધરે પાછો ફરતો કે તેઓ તેની પુઠે દેખાતા હતા.

હવે હુપીને તેઓની પુઠે પકડી તો તેને માલમ પડ્યું કે તેઓ ડીટકડીવા હતા.

“હત તેરીકી!” એમ માલમ પડતાંજ તે મનસે બડબડાશે “એવી કાણે આશા રાખી હતી કે ડેપુટી પંખેરની ચોકસ પાહારા હેળ્ય હોય?”

એવે દીને છેક રાત્રે ડેપુટી ઉપર દેખરેખ રાખનારા પેલા બેમાં બીજા જ નો વધારો થયો. જેઓ સામટા લા મારટીન રસ્કેરના સાથી અંધારા ભાગમાં વાંતે ઉભા અને એ નવા આવનારાઓમાં હુપીને એક એવાને જોયો કે જેને તેમાં સામેલ થયેલો જોષ તે ધણીજ અજબ થયો, કેમકે તે કોઈજ નહીં પશુ જાણીતો પ્રેક્ષવીલ હતો. એકવાર તે બારીસ્ટર હતો; તેને રમત રમતનો ધણો શોખ હતો, અને તે કોણ જાણે શા સમજથી ક્રાન્સની રાજ્ય સભાનો માનીતો હતો એટલે હાલ તે પોલીસના સેક્રેટરી જોનેરલનો ધણો મોટો અને માન ભરેલો ઓળો ભોગવતો હતો.

આજે તેને જોતાંજ હુપીને વાદ આવી કે આજથી ઉપર ઝનુનું ઉપર પ્રેક્ષવીલને ડેપુટી સાથે પેલેસ ખુશ થઈ પેટ પકડીને હસેજોજતોજ થઈ હતી જેનો જોયું કે તેમ ન હતું. તેના અભિપ્રાયોની મુદ્દા બાધથી તે પોતે પોતાનો બચાવ કરવાના અને તે બેઉની મરદન જતી બચાવવાના મોટા જોષમર્મ ઉતરી પડ્યો હતો.

તેનું મગજ કેવી આકાશથી ચાલતું હતું તે ખતાવવા તેની પોતાની નોટ જુઝમની એક કે જેમાં તે તેને શુચવાતનું બાજુ દેખાવી લેતો હતો તેમાંથી નીચેલો એક ઉતારો તમારી સમજુપ રહ્યું કર્યું:-

“પહેલે તો મારે નોંધવું જોઈએ કે મીન-બર્ડ અને વાઉકરેએ મને હાજમ કર્યો હતો. વિંડા મરાપામાં ઘાડ પાડવાનો દેખીતો સજ્જ

ગઈ કે ડેપુટીનાં ધરની જમણી બાજુના નાના બાગનો દરવાજો ઉઘડ્યો અને ડેપુટી બાહાર આવ્યો. પેલા બે ડીટકડીવા તેની પાછળ લાગ્યા અને તેણે જ્યારે એક ત્રામ લીધી કે તેણાબી તેમાં ચડી બેઠા.

પ્રેક્ષવીલ હવે તે રસ્કેરની બાજુ બેઠો તે મકાન આગળ આવી પહોંચ્યો અને બાહારનો ચંચ તેણે વળાડ્યો. એક બેડી જે પોરદાતું કામ ત્યાં કરતી હતી તેણીએ તે બંધ બારણું ઉઘાડ્યું, તે બેઉએ કાંઈ વાત કીધી અને પછી પ્રેક્ષવીલ અને તેની ટોળાને તેણીએ અંદર લીધી.

“ધર પ્રવેશ!” હુપીને બડબડાશે “ચોરી છુપીરી તેથી ગેર કાપદેની મુલાકાત. હાંમાં માણસ, સમજાતો ખાતર મને તો જરા ધમક્યું કરતે! વાઈ ચાલો તે છાં તમારી સાથે આવવાની વગર મોંઝાવે બે અંદર કંઈક તે માટે સેવકને દર શુજર કરાવે.”

પેલાઓ અંદર ધુસ્યા પછી બાહારનું બારણું તેઓએ બંધ કરવાની દરકાર કરી ન હતી, એટલે કરીશી આંચડી વગર આપણો હુપીને સડસડાટ તેઓની પુઠે ચાલ્યો, પશુ તેટલા પેલી પોરનેક તેને બાહાર ચાલ્યાંજ ઉમેરી દેખાઈ, જેને મોંઘા હાવકું રાખી જાણે તેને પેલાઓની સાથે આવનાં અમુક થયું હોય તેમ પુઠ્યું-

“પેલા સાહેબો અંદર ગયા?”

“હાજ તેણા એરીકરાવા ઓરડામાં છે.” તેણીએ જવાબ દીધો.

હુપી તે બેઠકક આગળ વધ્યો. તેણે ધારી મુક્યું હતું પોતે કોઈ તેને હવે મગસે તો તે જાણે કોઈ દુકાન હોયલિક સાહેબને મગસા આવ્યો હોય તેમ દોંઝ કરીઃ મથા તેના હીઠા બાહાણીની કચી જરૂર પડી નહીં.

બોળગી તે ગાંધીનું રમમાં આવ્યો, જ્યાં પજુ લાગી માકક કોઈ હતું નહીં. તેણે એ ગાંધીનું રમ આર્થકામને બરાબર લાવકનો જોષ લીધો, કેમકે આર્થકામ રમ જે એક મોટો અર્થકામ ઓરડો હતો તેના તેવું છેડેના બે ભાગ પારીસની કરામાં અગા ન અને તે બે ભાગમાંના એક ભાગ આરીક

તરીકે અને બીજી ભાગ ડાહનીંગ રૂમ તરીકે વપરાતો હતો, એટલે લુપીનને તે રૂમમાં ઉભા રહી પેમાં પારડીશનમાં જઈવા કાચો મારફતે ઓશીસમાં પેલાઓ શું કરતા હતા તે જાણવાનું ઠીક શપશે એમ લાગ્યું.

તે ત્યારે જોઈ શક્યો કે પ્રેસવીસે બોડી ચાપી-ઓના એક કુમખાની મદદથી તેમના બધાં ખાલુઓ ઉંઘાડી જોયાં. બાદ તેણે બધાં કાગળમાંથી તપાસ્યાં, ત્યારે તેનાં સાચાં ત્યાં ગોઠવી મુકેલી અલગાઇથી પરથી ચોપડીઓ પાડવામાં મુંઠાયા, અને જે ચોપડીઓ તેઓ કાઢતા તેનાં દરેકે દરેકે પાછું જોઈ તેમને નીચે નાંખતા.

“તેઓ કાંઈ કાગળની શોધમાં હોય તેમ લાગેછ.”
લુપીને વખતસુ “કદાચ મોટાની શોધમાં તેઓ હશે.”

“શું જુલમ છે?” પ્રેસવીસ બોડી ઉઠયો એક ચીજને વારતે—

અને તે છતાં તેણે પોતાની શોધ ચાલુજ રાખી અને તેને જાણે એકાએક કાંઈ પાદ આવી ગઈ હોય તેમ જુની ઢખનાં એક લીકર સ્ટેન્ડમાંથી તેણે ચાર ડીકે-ટરો લીધી અને તેમના બીચારના જુઓ તેણે એક પછી એક ધ્યાનથી તપાસ્યા.

“સેવો, હવે એબી ડીકે-ટરોના જુથ સાથેજ ક્રિશ્ન મારેછા!” લુપીન તેને તેમ કરતો જોઈ બડબડયો “ત્યારે તેઓ કાંઈ કાગળ કે દસ્તાવેજની શોધમાં નથી આવ્યા? ચાલો, ત્યારે હું હાથો.”

પ્રેસવીસે હવે બીજી જુદી જુદી ચીજો લાઇને તે તપાસી અને પછી તેણે પોતામાંના એક જણને પુછ્યું—

“તું જાં કેટલી વખત આવ્યો હતો?”

“ઉઘી સ્થાળાની મોસમમાં જ વખત સાહેબ.”

“ને તેં આવ મંકાન જરાજર તપાસ્યું?”

“એકા વખતે કેટલા દહાડાઓ સુધી એકેકેએક ઓરડા મેં તપાસ્યો હતો.”

“તે વખતે ઝંઝેક ક્યાં હતો?”

“પોતાને ચુરી કાઢનારા પ્રતીનીધીઓની તે મુશ-કાતે ગયેલાં હતા.”

“ને-ને-તે જાણે
કાંઈ મોઢર નથી કે?”

“નહી, તેને તેજા એકની મદદ તુરત તો તે બાહારજ જાગે છે અને આવ પોરત- (અખજા પોરટર) બીચારી પોતાની સક્તિ મુજબ ઘર સંભાળેછ, એ અખજા આપણાં કામમાં સામેલ છે અને...”

એમને એમ દોઢ કલાક સુધી પ્રેસવીસે શોધ ચલાવીને તેટલા અરસામાં કાંઈ સંકેતો બીજી તેણે ઉંચકી જોઈ અને તેમને પોતપોતાની અસહ જગે પાછી મુકી.

નવ વાગતાનો અમલ થતાંજ પેલા બે ડીકે-ટરો તે ઓરડામાં ધસી આવ્યા.

“પેલા પાછો આવેછ!”

“ચાતોજ?”

“હા સાહેબ.”

“નાહાસવાનો વખત છે કેની?”

“હારે સાહેબ!”

ધીર રહીને પ્રેસવીસ અને તેની સાથના પોલીસ વાકાઓએ તે રૂમ પર એક નજર નાંખી કે રખે કાંઈ જમ તેમ પાડ્યું હોય કે રખે કાંઈ તેની પોતાની અસહ જગે મુકવાનું રહી ગયું હોય અને તે વિશે પોતાની ખાતરી કરી, સંતોષ પામીને તેઓ હવે બાહાર ચાલ્યા.

ત્યારે હવે લુપીનનું કેમ?

પેલાઓ ગયા પછી લુપીનથી નીકળે, પણ તેમ કરતાં ઝંઝેકની તે સામ સામે થઈ ગયો તો? જો તે થોભે અને પછી બાહાર નહોં નીકળાય તો?

તેનાં જોતજો તુરત કામ શરૂ કીડ્યું અને આસ-પાસ નજર કરતાં તેણે જોયું કે તે ડાહનીંગ રૂમમાં જે બારીઓ હતી તે વાટે જો કામ પડ્યું તો રહેનારયા રસ્તાપર નીકળી જાય તેમ હતું અને તે વિશેની ખાતરી થતાંજ તેણે ત્યાં થોજવાનો વિચાર કીધો. તે ‘ઉપરાંત’ ઝંઝેકને આટલા નજીકથી બારીકાથી

લગનની મોતેબરી.

લખનાર :—મી. મીનાચેદર માણેકજી માદન.

(પાને ૪૧૧ થી ચાલુ.)

૧૨ વરસ વેર ઇંગલાન્ડની રાજ્ય ગાદીપર આઈતાં પર કોઈપણ મારતા કોમવેલના જન્મવૃત્તાં લખનારાઓ તેના બાપ માટે નહીં પણ માતા માટે ઘણું લખી જાય છે. તેણી એક નમુનેદાર અને દ્રઢ મનની ઓરત હતી—તેણી પોતાનાજ પગે ઉપર ઉભી રહેનાર નીવડ મનની ઓરત હતી; ગમે તેવી સુશિક્ષીમાં મજબુતાઈથી જળંગી રહેતી; તેણી જેટલી નરમ અને સચુરી ધરાવતી હતી તેટલી તેણી ઉત્સાહ ભરી અને ચંચળ હતી; તેણી પોતાનીજ મેહનતથી પોતાના પાંચ પાંચ બાળકોને લાયક કેળવણી આપી તથાગર કુટુંબમાં ઉભા રીત પણ ભેગી કરી રાખી, તેણીની મગજમાણિકપણું હતું અને તેણીની મોહબત તેણીનો પાસો હતો; અને ગમે તેવી મોટાઈ છતાં તેણીની પાંચકી કાળજી પોતાના દિકરાને તેના જીવનભરમાં આપવા ઉપર સદ્વાહ આપવાની હતી.

આપણે ગદાન ધન શ્રદ્ધાવાનર નેપોલ્યનની માતા માટે બોલી ચુક્યા છીએ કે જેને હરાવી શીકસ્ત આપનાર વેર્લીંગતન માટે બોલીયું. તે ઇંગ્લેન્ડ પોતાની માતા જેવો ઉધરયો હતો અને ચેહરો તો રહેયો પણ તેણીનીજ ચાલચલણ ધાવતો હતો.

જનરલ નેપર પણ એક નમુનેદાર માતા ધરાવતો માટે મગર થયો છે. તેણીએજ તેના કુમળાં ભેળમાં જીવંદી અને ફરજનો ફજોગો નાખ્યો હતો અને પોતાની છાંદસીમાં લલા થવા ઉપરાંત ફરજ જાળવતી જી ઉમદા શીક્ષણ તે તેણીથીજ શીખ્યો હતો.

કેનીંગ જેવો સુનંદો રાજ્યધારી પોતાની માતા માટે અતી ધણી માન-મોહબતથી લખી જાય છે.

તેણે વરતાં લખનાર કહે છે કે “બેશક તેની સમગ્રી મોટાઈ તેની માતાના જ્ઞાન અને મહોબતમાં સમાઈ છે. તેણી પોતાના મિત્ર-મંડળમાં ડાહી કહેવાતી હતી અને તેણીની નજીવી વાતોમાં પણ ઉઢાપણ, સાવેસાઈ, નરમી અને નેકી પમરતી હતી.”

ક્યુચી પણ પોતાની મોટાઈનાં સખખ માટે પોતાની માતાનેજ આભારી લેખે છે; તે કહે છે, “મારા બાપ તરફનો કોઈ પણ વારસો હોય તો તે બદ્ધુરત ચેહરો છે; પણ જો દુન્યાએ મારા બદ્ધુરત ચેહરો તરફ નજર ન કરતાં અને કાંઈ વધુ માની લીધા હોય તો તે મારી માતાની બરકતથી છે.” અમેરિકાના પ્રેસીડન્ટ એક્સે જોસ્ટન ખાતેની છોકરીઆની નિશાળના મેળાવડા વખતે પ્રમુખપદ લીધું હતું અને પોતાને અપાયલાં માનપત્રના જવાબમાં પોતાનાં જાતિ દાખલા ઉપરથી એક માતા પોતાનાં બાળકો ઉપર કેવી અસર કરે છે તે વિષે અસરકારક વિવેચન કર્યું હતું, “બાળકમાં, માણસ જાતને મળેલી મોટાઈમાં મોટી બક્ષેશ—એટલે એક માતાનું સુખ મેં અનુભવ્યું હતું કે જેણી મને લલે મારો દોરવવા આપુર અને લાયક હતી. તેણીથીજ મેં ધાર્મિક અને નીતીની અસર મેળવી હતી જે મારી તમામ ઉમર દુશીક કામચ રહી છે અને આ મારી કાંદગીમાં જો કોઈ પણ ખામી નજર આવે તો મારે એક દિલીથી કણુલ કરવું જોઈએ કે તે સમગ્ર મારીજ કચ્છીનું પરિણામ છે.”

હિન્દુસ્થાનના આગળા વાઈસરોય વેલેસલી, પણ પોતાની ઉંચી કેળવણી અને ચાલચલણ માટે પોતાનીજ

માતાનેજ આભારી હોજે છે. તેનો બાપ ૬૬ મનનો હોવા છતાં તે કરડો અને સખત હતો. જ્યારે તે પોતાનાં કડાપણુ અને સમ્માધી હમેશાં સાદી મુદ્દ અને નમાની હતી. તેણી પોતાનાં બાળકોની દીક્ષોજ મિત્ર અને માયાળુ. ખાસ્તર હતી, કે જેણીની સાક્ષ્યસજુ તેઓએ અખત્યાર કરી તેઓના ધર્મ સંબંધી વિચારો તો ખાસ કરી તેણીનેજ આભારી હતા. પોતાના કોલેજમાં શીખતા બેટા ઉપર તે માતા એક કાગળમાં લખે છે, “હું તને નસીદત કરું છું કે તું હંમેશાં નિયમસર વાહજ નેચી દરેક કીમતિ સીનીદને તું પીછાનતો ધરો અને તારી દરેક ફરજ આસનીથી બજાવી શકશે” તે બેટાઓએ પોતાની રુકુલ અને કોલેજની જીંદગીમાં જે મિત્રો બનાવ્યા હતા તે ખાસ કરી તેણીએજ પસંદ કર્યો હતા.

કારીગરો, ધંધાદારીઓ અને કવીઓ ઉપર તેઓના આચાર વિચાર અને પસંદગીની અસર તો તેઓની માતાઓએજ કરી છે, જેના નજીવરોને દાખલા રૂ, ચૌમસન, રોકાત, સાઉધી, ભુલવર અને ગીથે જેવા કવિઓમાં મળે છે. જેનો બાપ જ્યારે કરડો હતો ત્યારે તેની માતા નરમ અને દયાળુ હતી અને જે નેમ શરમાળ અને નમાનો હતો તેમ તેની જીંદગી પણ રમચ હતી. જ્યારે તેનો બાપ પોતાના કુટુંબને મુકી દયાહીનુ રીતે ચાલી ગયો ત્યારે તેજ ઓરત હતી જે આવડાં સંકટ વેળા પણ બાળકોની કેળવણી વિસરી જઈ રાહી નહીં. જ્યારે તેણી મરણ પામી કે તે બેટાએ તેણીની કબરમાં લખતી મારી, “તેણી એક મોટાં કુટુંબની માયાળુ, દાનાવ, અને નરમાસવાળી માતા હતી.” અને તેણે વસીહત કરી હતી કે તેના મરણ બાદ તેને પોતાની માતા પાસેજ દાટવામાં આવે.

ગીથેની માતા પણ એક અસાધારણ દાનાવ માતા હતી. જેનો છાપ તેણીના બેટા ઉપર પડ્યો હતો. તેણી ખુશમીજીજી પણ કાઢી હતી, અને એક બાળકને ચપળ અને ચંચળ કેમ કરવું તે તેણી નજીવી હતી. અને આ માણસાદ જીંદગી થું છે તે વિશે તેણીએ તેને બાળવપમાંજ મહીનગાર કર્યો હતો. કહેવાય છે કે એક જાણીતો મુસાફર તેણીને ઘર આવ્યો અને

તેણી સાંચ લાંચો વખત વાતચીત કરી કે તે અત્યવગીચો. ભુમ પાડી. ઉઠ્યો કે, “હવેજ હું સમજી શક્યો કે ગીથે એટલો નામાકિત કેમ થયો!” તે કવિ પોતે પોતાની માતા માટે કહે છે, “તેણી એક લાયક અવસા હતી.”

શાફર નામના ચિતારાએ પોતાના નામાકિત ચિત્રોમાં પોતાની માતાનીજ ખુબસુરતી ધરાવતી ઓરતો ચિતારી છે. જ્યારે તે કોલેજમાં શીખતો હતો ત્યારે તેની માતાએ તેની ઉપર લખેલાં કાગળો એક માયાળુ માતાની નસીદતો અને મહોબતવંત દિકસોજ ઓરતની લાગણીઓથી ભરપુર છે. તેણી એક કાગળમાં લખે છે, “અરે, તું જે મારી લાગણી પિછાતી શકે અને તારાં ચિત્રને આંખોમાં દાખી તે ઉપર મુગ્ધન કરી આંખોમાં આસુ સાથે કહું છું મારાં વદાલા બેટા! તે તું જે નેમ ત્યારેજ તું જાણી શકે કે હું તને વારંવાર નસીદન અને કંપકા લખું છું તેનો સમજ શો? . . . ઉદ્યોગથી તારી ફરજ બજાવજે—પણ મારાં કરતાં નમાનો અને સાહેસ થજે અને જ્યારે તું કોઈ ઉપર જીત મેળવે ત્યારે તું મગશરીથી કુલાવા કરતાં તું પોતે કેવો હતો તેનો વિચાર કરજે” વાહરે માતા! તારા જેવી માતાઓ જે દરેકની હોય તો અદકાર, અદેખ છે, હંકારાઈ, દેકારાઈ અને મગશરીના છુરા દેવોનો કેવો નાશ થાય!!!

એ ચિતારો શાફર જ્યારે પ્રપાવો થયો છતાં પોતાની માતાની નસીદતને ભુલ્યો નહીં અને તે નસીદતોને તે પોતાના છોકરાના છોકરાં આગળ બોલી જતો. એવી રીતે એક ઓરતની અપર જમાનાએ તક રચી રહી આ હુન્પાને હમેશ સાંત અને તાજી રાખે છે. એજ ચિતારાએ પોતાના દિકરા ઉપર કાગળ લખ્યું ત્યારે તેને પોતાની માતાની નસીદત ઉમરી આવી, અને તેણે લખ્યું, “મારા વદાલા બેટા, તું હમેશાં આ કાંમ થવુંજ નેહીએ—જનકુંજ નેહીએ નેહ વિચાર કરજે—કે જેને તારાં મોટાંમાય કરી પણુ. બુદ્ધાં હતાં નહીં. આપણી જીંદગીનાં કુદો આપણુ જાતિ-મેહનત અને જાતિ-પગ ઉપર આધાર રાખે છે. જે તને સખ અને સાંતી મેળવી દેલ તો તું

તારો જાતિ-ભાગ નાનાં કે મોટાં કાંમમાં આપજે અને મરુ કરવું એ દાનાવ આદમીઓનો કાલ છે.”

ક્રાન્સનો એક નામકિત લખનાર મંલિત પોતાની માતા માટે લખી જાય છે, “જે વાર હું આ લખું છું તે વેળા એક એવી ઉંચી મનશક્તિ ધરાવતી ઓસ્તનો વિચાર કરું છું કે જેણી મને આ મારાં કામમાં મદદ આપવાને જરા પણ ચુકતે નહીં. હું તેણીને આજ ત્રીસ વરસ થયાં ગુમાવી બેઠો છું (કે જે વારે હું એક બાળક હતો.) છતાં હજી તેણી મારી યાદદાસ્તમાં જીવે છે અને મારી જીંદગીનાં દરેક તબક્કા ઉપર મદદ આપે છે. તેણીએ મારી ખરીબીમાં ભાગ લીધો હતો પણ અફસોસ, મારી આજની સુખી હાલતમાં ભાગ લેવાને તે જીવતી નથી. જ્યારે હું નાનો હતો ત્યારે તેણીને મેં દલગીર કીધી, અને હવે આ મારી ઉમરમાં મારો દિવાસો લેવા તેણી જીવતી નથી, હું જાણતો પણ નથી કે તેણીના હાડકાં ક્યાં રાખ્યાં છે, અરે, તે વેળા હું એટલો તો નાનો હતો કે તેણીને દાલવાને માટે જગ્યાનાં ટુકડાં પણ ખરીદવા હું અસક્ત હતો. એ છતાં હું તેણીનો આભારી છું. હરેક વેળાએ હું મારી ચાલચલણ, રુખો, વિચારો, અને દષ્ટિમાં તેણીનેજ જોઉં છું—અને તેણી મારામાં વસે છે. મારી નસોમાં તેણીનુંજ લોહી છે જેથી તેણી મને દિવાસો આપે છે. હું હવે છુટાપા તરફ ધસ્યો જાઉં છું તો તેણી ના તે સમજા ઉપકાર માટે શું કરે? અરે એટલું છતાં પણ તેણી મારો ઉપકાર માનતે જો તેણી આ લખાયલું જોતે! ” આપણે કહીશું કે બહી માતા, લાયક માતા, ઉમરાવી માતા! કે જેણીના બેટાએ તેણીને ૩૦ વરસ પછી પણ આ મુજબ યાદ કીધી!!!

એક માતા પોતાનાં બાળકનાં કવિતાષ બેજ ઉપર સારો કે મોઠો છાપ પાડી શકે. દાખલા તરીકે, બાયરન કવિયું હતીવાપણું—બધી સદલાહનું તરછોડી નાખવું, તેનો પિકાર-વેર અને ગુસ્સાનું મુગ કારણ તેની જીદી-વેરી અને ગુસ્સાવાળા માતા હતી. તેણી એટલી તો પાથ હતી કે પોતાના બેટાની બદ-ખરતી માટે પણ તેને ગાળા-ભાંડતી અને તકરાર

વેળા તે જાલેમ માતા પોતાના બેટા તરફ છુટો ચીખે કે છરી મારવા પણ ચટકતી નહીં. આવી અકરુરી અને ઓરત જાતને દિલ્હું લગાડવે એવી ચાલનો છાપ તે બેટા ઉપર પડ્યો અને તે પોતાની ગમે તેવી ચલાથી છતાં પોતાની માતાનું કેહેર આખી જીંદગી વેર લેષ કર્યો, અને તેથીજ તે પોતાની કવિતાઓમાં ઓરતો માટે હલકું મત અને નીંદા કરી ગયો છે.

જેણીની નાટકકાર કુનની માતાએ પોતાના બેટા ઉપર પોતાનાજ જેવો છાપ પાડ્યો હતો. તેણી પાસે યુદ્ધજ પછસો હતો જે તેણીએ થોડાજ વારમાં ખરચી નાખ્યો અને કરજ પણ કરવા મુશી નહીં જેથી તેણીને જેઠમાં જવું પડ્યું. આવી હાલતમાં તેણીએ પોતાના બેટા ઉપર લખ્યું, “બહાલા બેટા, હું કરજ માટે જેઠમાં પડી છું; આવ અને તારી માયાળુ માતાને મદદ કર. લી. તારી માતા” પણ અફસોસ, તે માતાએ પોતાનાં બાળકમાં રાપેલાં ઉશ્કણણના બીજે મોટાં થયાં હતાં અને “વડ તેવા ટેટા”ની કેદવત ખરી પાડી. તે બેટા પણ કરજનેજ માટે જેઠમાં પડ્યો હતો અને તેથી તેણે માયાકુળ જણાવ્યું કે, “વહાલાં માતા તેમજ હું પણ પડ્યો છું; જેથી એક હેતાળુ દિકરો માયાળુ માતાને મદદ કરી શકતો નથી. લી. બેટા.”

એક અક્ષય માતા પોતાની જુડી અસરથી પોતાનાં બાળકાનું ભવિષ્ય જાણી નાખે છે. હેમર-તીનની માતાએ તેને એની રીતે ઉધાર્યો કે તેની ઉપર જુડી અસર થઈ અને તે જીંદગીવેર રડતો અને રડતોજ રહેતો!

જેમ એક વેપારીને ઉંચી રીતજાત, કાણુ, રૂધી, દેખરેખ, નિયમ, ઉધોય, કરકસર, કાળજી, ચોંપ અત્યના છે તેમ એક ઓરતને તેણીના ધર-સંસારી કારોબાર માટે પણ તે ગુણો ગુણકાર છે. એવા બેટા ખ્યાલ રાખવામાં આવે છે કે એક ઓરતને દિશાળ કેતાળ વિગેરેની કશી અમત્ય નથી. એક ઈંગ્લેજ લેખક કહે છે, “એક છોકરાને દિશાળ પકડા શીખવો અને તે માટીડા બનશે” કારણ કે તે શીખવાથી તે રૂઢી, નિયમ, ક્રીમત, કદર, ચોંપ, ચોકસાઈ શીખે છે. પણ

કેટલી છોકરીઓ દિસાખ કરી બળે છે?—સોમાંથી આગિળાઓ ઉપર ગણાઈ રહે તેટલી! અને પરિણામ? જો તેણી દિસાખ અને ગણીતથી અજાણ હોય તો ધરના ખરચ-ખુટણ, આવક-મલકતો દિસાખ ન રાખી શકે અને ભુલો કરી કુરંગમાં ઉતરી બપ. એ મુશ્કેલ તેણી પોતાની ભુલથી પોતાના ધરની શાંતી અને સુખ યોદધી નાખશે. હમોએ ઉપર વોશીંગતનની માતાનો દાખલો આપ્યો છે, તેણી પોતાના ખાવંદના મરજુખાદ એક મોટી એસતેત છેવટ સુધી આખાદ દાલતમાં રાખી શકી, જેનું કારણજ તેણીની રી, ચોક્કસાઈ હતી.

ચોક્કસાઈ, નિયમ અને રી એ કાંમકાજની કુતેહનો છવ છે. જેને ખુચવી હો તો કાંમકાજની 'નિખજતાવું' મુરદું રહેશે. એક કાંમ રૂધી અને નિયમ-નીજ મારફતે તરીપાર ઉતરી શકે છે. નિયમથી જે એક બીજને અગત્યનો શુધ્ધ ખિત્તે છે તે 'વખતસર' નો છે. એક કવખતસરની ઓરત વખતને ફાકટનો યુમાવી બીજની હાંસીનો ભોગ ચક્ર પડે છે. જેમ એક વેપારી નારતો વખત તેના પકસા છે તેમ એક ધર સંસારી ઓરતનો નિયમ તેની સુખ સપજ અને શાંતી છે.

તેમજ કહાપણ એક તેવોજ સદશુધ્ધ છે જે અનુ-ભવથી મળી શકે છે. તેથી એક સારી સ્ત્રીજ કંઈ અને તે કેમ કંઈથી તેનું જ્ઞાન આવે છે. માટે ધર-સંસારી સુખ અને આખાદાની માટે એક ઓરતે એવા ઉચ્ચા શુધ્ધા ખિલવવા જોઈએ છે. તેમજ તેણીને એક બાળ-કની નર્સ, કેળવનાર અને શિક્ષક થવાની પણ ગરજ છે.

માત્ર લાગણીથી દોરવાતો પ્યાર ફાકટ છે. માટે સમજ શક્તિને ખીલવવાની જરૂર છે. આપણા શરીર ઉપર મન અને આત્માનો ચોક્કસ પ્રકારે આધાર છે માટે તેને પણ ખીલવવું અગત્યનું છે. માટે એક ઓરતને કુદરતી કાપદાઓ બળજવાની ખેતકારે અગત્ય છે જેથી આપણી શારીરિક, માનસીક, નૈતીક અને આત્મિક સુખની ઉત્તતી થાય. ઘરે, એવા કાપદાઓની જેરદાજરીથી આપણા હજારો બાળકો દરસાલ કવખતે ચોરમાં દટાય છે માટે, બગો, ચેતે! *

ઓરતમાં સમજ શક્તિ બાળવવાની અગત્ય છે. કારણ તેણી કાંઈ વગર વિચારે પડી રહે એવી મરદના કાળીક જુરસાનું રમકડું નથી—તેણી પોતા માટે અને બીજા માટે છવે છે અને તેથીને સંસાર અને ધરમાં જે અગત્યની ફરજો બમરવાની છે તે માટે જેમ તેણીનું છગર કિસસોજ જોઈએ તેમ મગજ પણ ખીલવું જોઈએ. તેણીની ફરજ મોટી મોટી રિઝી-ઓ ધરાવી પોતાનો વખત તેમાં પસાર કરવાનો નથી. કદાચ તેથી તેઓનો દરજ્જો અને ખુશસૂરતી ભવે વધતી હોય (જે કે હમો તેમ માનતા નથી) પણ તેણી પોતાની ખરી ફરજ માટે નાહાયક ચક્ર પડે છે એમ દહે સાવનતીરતો પણ કષ્ટક કરવા લાગ્યા છે. અજ મત થોડોજ વખત થયો એક બાણીતા સાવન-તીરત-ડોકટરે ઉચ્ચારું છે.

પુરાણા રામ શેઢરમાં એક ઓરતની મગફરી Doumnam manasā, īṣṇam fecit હતી, ચોડાજ વરસો અગાઉ તપેલીને ગરમ કેમ રાખતી તેટલીજ રસાયણશાસ્ત્ર અને ધરમાં ઓરાડાઓ કેમ અને ક્યાં આવ્યા છે તેટલીજ ભૂગોળ પુરતી ગણાતી હતી. જ્યારે ઓરત માટે હકકો વિચાર ધરાવતો કવિ આપરન, જેની માતા માટે આપણે પિઠાર સાથ ખોલી ચુક્યા છિયે, તે કહે છે કે એક ઓરતે માત્ર તેણીનું ધર્મ પુરતક અને એક પક-વાન પોથી વાંચતી જોઈએ. જેમ એ વિચાર ધણો સાંકડો અને અવિચારી છે તેમ ઓરતોને કંદાળા લરી ચેતપ-ડીઓ અને તેઓને કદાચજ કામ લાગે એવી ચીજો શાખવવાનું કામ પણ ફાકટ, બર્થ અને અવિચારી છે, તેમજ એક ઓરત કેળવણીમાં વાતચીતમાં આચારમાં એકી જોઈએ એ પણ બેદુનું છે. *

સામાન્ય રીતે ખોસતાં, ખેડ મરદ અને ઓર-તની શરૂઆતની કેળવણી-જેમાં તેઓની આત્મચક્ષુ ધણે છે-તેમાં તેઓ ખેડ ખરાખર જોઈએ; તે વેળા જે કેળવણી એક બાળક-મરદને ઉપયોગી છે તેટલી તે બાળક ઓરત માટે પણ છે, અને બાળ-મગજમાં

* દર વરસ પારસી કોમમાં પાંચની ઉમરના બાળકો ભવજરી પ્રમાણમાં માર્ગે લાગી ભવ છે, તેનો સમજ એ છે કે કુદરતી કાપદાઓનું અજ્ઞાનપણ, મોણસાઈ શરીરની બાંધણીનું અજાણપણ અને ચોખ્ખાં દવા, પાની અને ઓરાકદું અદેહકતપણ છે. બુલો કે અનાવરોમાં બાળકોનાં મરજુ જેવું કંઈ નથી. ...

ભક્તી ચાલચલણ, નિયમ, રૂઢી, સાહેસાઈ માટે જેટલું
ભરવામાં આવશે તેટલું આપણું અને તેઓના સુખનું
સાંધણ થશે. ઘર કે દુન્યામાં જેટલી સમજ શક્તિ
ખીલવાશે તેટલી ઉપયોગી થશે જેથી તેણીને ઘરમાં નિયમ
અને રૂઢી રચવાની સમજ આવશે; પોતાની જરૂરપાતોને
સરતી અને સોજ કેમ મેળવાય અને સમાધાની કેમ
પંઘરાય તેનું જ્ઞાન આવશે. તેમજ મન શક્તિથી તેણી
નેદી અને બદીને ઓળખી શકશે અને તેણીની નીતિ
અને ધાર્મિક કેળવણીથી તેણીમાં ખીજાં ઉપર અસર કર-
વાનું બળ આવશે, અને ભતિ-હિન્મત અને ઉંચા ગુણોમાં
તેણી પોતાના ધરની શાંતી અને સુખ મેળવી શકશે.

ઉપર મુજબની માનસિક અને ચાલચલણની
કેળવણી તેઓના સુખનું સાંધણ યથાપડશે તેટલા માટે

હરી-ભજન.

હું મરી-સોરઠ.

(“મારેજ ચાંદની રાત” —રાહ.)

નમન તોહે કંઈ સુનો કીરતાર,

જગ પાલક તું તુંહીસે મુંકતી—ટેક

જગ હજ્યે સારી તોરે આસર,

જગકા તુંહોં આધાર, ૧

જગકા લીલા અને તુંહીસે,

“દીક્ષળન” સિવા તું ન પાર. ૨

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હું મરી-જલ્લા.

(“કંચનવા મેરા કરસે સરક ગયોરે” —રાહ.)

સરતાજ તોરે ચરન સરકો નમાઉરે,

તુંહોં હજ્યે મેરા માલીક-તુંહી હજ્યે જગકા ખાલિક-ટેક.

તુંહોં બનાયોરે, તુંહી જીભાયોરે,

તોહે જો બવે જુલે, દુઃખ સાગારમે વો રૂલે;

તુંહીમે મેરા ખ્યાલકો સખી લગાઉરે;

“દીક્ષળન” કો ન ચીતસે તોરે હટાઉરે.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

તે ત્યાંજ અટકવી એમણે તેમ નથી. ખીજાંતા સુખનું
સાંધણ-પણ યથા પડે તે માટે ખાસ જરૂર છે. જો
ઓરત હલકી નીતિની હોય તો મરદ નીતિજનક કદી
હોઈ શકેજ નહીં, એ મુજબ, પ્રજાની નીતિજનક સ્થિતિ
ધરની કેળવણીને આભારી છે. તેથી ઓરતને ભક્તી,
નેક, જ્ઞાની બનાવાનું કામ સૌ કરતાં પહેલી અગ-
ત્યતાનું છે.

નીતિજ નહી પણ એક મરદની માનસિક શક્તિ
પણ એક ઓરતની માનસિક ખીલવણી. ઉપર આધાર
રાખે છે અને જેમ એક બાલુને પુરતી લાવક
રીતે કેળવવામાં આવશે તેમ વધુ સમાધાની, ચાંતરી
અને સુખ જન્મ લેશે—તેમ તમામ પ્રજા જુરુ-
દીએ પુગશે!

હરી-ભજન.

કારી-હું મરી.

(“આ જા મે મદ ખી” —એ રાહ.)

નમું તોહે હરજ,

દાસ-ખાસ તોરો ધર આસ-ટેક.

તુંહી તાત જગ-રખનહાર,

તોરોહી હું કરજ. ૧.

“દીક્ષળન” મેરા મિટાય દુઃખસે,

કરે એહી અરજ. ૨.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

દેશ-હું મરી.

(“દેશ કોઇ ખી આકો બતા દીખેરે” —રાહ.)

તોરી મહેરહી મુજબ રહીદી. જોરે,

તોરે સિવા ચોરી કિસ્તી. હુબેળી-ટેક

“દીક્ષળન” તુંહી એ જગમે દમારો,

મુજે સુખ કહી મારંગ અંતા દીખેરે.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

“કર ને બો.”

એક હુકી વાર્તા—“મલાત” માટે ખાસ—લાખનાર—“દીલખુશ.”

વાંચનાર, સેવક એક ડીરક્ટીવ છે. એક દીવસે હું પેપર ઉઠાવતો બેઠો હતો તેટલાં મારો નોકર “સર બોર્ડે લૅનીસ્ટર ના નામનો કાડ લાવ્યો. જેમણે બોલાવીને બા આખર બેસાડ્યા બાદ તેવણે કહ્યું “સાહેબ મારો બેરો શુમ થયો છે જે ધણી તપાસ કરતાં મલતોજ નથી.” “શું તે શુમ થયો? મને બધી વિગતવાર હકીકત કહો” મેં પુછ્યું. “તે એક સખ્ત પણ લખ્યા વગર કેટલું શુમ થયો છે જેથી મને કર લાગે છે કે તેને કંઈની બેખમ પુગોડો હોવી જોઈએ. વળી તે મને શુમ પડાવો આવી મસકેરી પણ કરે એવો નથી” તેણે પ્રત્તિસા કયો. “તમે પોલીસને ખબર આપી? શું જુગાર પણ રમે? ” મેં પુછ્યું. “હા તે જુગાર રમે છે ખરો અને તમારી સલાહ વગર મેં પુલીસને ખબર આપવાનું દસ્ત ધારું નથી” તેવણે કહ્યું.

“ત્યારે જુવો સાહેબ” મેં કહ્યું “હાલ તો એક અઠવાડિયું થોડી જાન પછી એક ઇનામ જાહેર કરો કે જેથી જે તે છેડા આવી જશે.”

“મારા બહાસા ફ્રેન્ચે ખાતર હું ગમે તેટલાનું ઇનામ આપીશ” તે બોલ્યો. આ વાતને એક અઠવાડિયું વીત્યા બાદ ૧૦૦ પૌંડ ફ્રેન્ચ માટે ખબર આપનારને બપોરે ૧૦૦૦ પૌંડ તેને મેલવી આપનારને આપવાનું ન્યુસ પેપરથી જાહેર કરવામાં આવ્યું. ત્યાર બાદ એક અઠવાડિયાં પછી એક જાણ તરફથી એક ક્વોટ કરવર મળ્યું જેમાં લખેલું હતું કે:-

“રજ, ૧૭૨૮૧ ડૅન્ટસ-નેરટમીનીસ્ટર.
“માનવંત સાહેબ, તમે પેપરમાં જણાવેલાં વર્ણનનો છોકરો મારા ઘરમાં છે માટે ઉપર સીરનામે આવીને મલશે તો સારું થશે.

હા બોલાજો છુકસ વિધવા.
આ ખબરથી અમે ખુશી થયા અને આપેલે સીરનામે દંકરી ગયા. તે વિધવાએ ખાતર હું ઉઘાડ્યું અને કહ્યું કે:-

“સાહેબ, તે જુવાનને હું બતાવું, તે પેહલાં મારે કહેવું જોઈએ કે તેણે પોતાની માદદારત સકિત

શુમાવી છે અને તે મને મોહલામાં લઈકતો મળ્યાથી મને દયા લાગવાથી હું તેને અને લાવી છું”

“બાબુ, મમે તે હશે તોખી તમુને ૧૦૦૦ પૌંડનું ઇનામ તો મલશેજ તેની ખાત્રી રાખજે. હવે મને તેની સાથે મેલવો.” સર બોર્ડેએ કહ્યું.

અમે સોફા આગળ ગયા—“ફ્રેન્ચ-મારા બધ્યાનું કેમ છે?” તે અધીરા પીતાએ માવાથી પુછ્યું.

“પપા-બહાવા પપા-હું” ડીક છું. મારી માદ દસ્ત સકિત શુમ થયાથી હું રખડો મળ્યાથી આ મામાનું બાબુ મને અત્રે લાવી છે” ફ્રેન્ચે કહ્યું.

“બાબુ” તે બેરોનેટ મીસીસ છુકસ, તરફ ફરીને કહ્યું “હું તમારો બહુજ ઉપકારી થયો છું. મારે ધરે આવો અને બેલાશક તમારું ઇનામ ખુશીથી લઇ જાવ.”

તે બધાં તે મેહલ જેમાં મકાનમાં પાછાં ફર્યા તે બેરોનેટ તેણીને એક પત્ર લખી આપ્યો તથા એક નોટ પણ એક ઉપર લખી કે આ મોટી રકમથી આ બાબુપર નાહક શક આવી તે એક વટાવતાં હેરાન ન થાય તેનો અંદાજસ્ત કરવામાં આવે. એક લીધા બાદ તેણી ચાલી જતી હતી પણ તે ભુટાછને દયા આપવાથી તેણીને કંઈક રીફ્રેશમેન્ટથી ત્રમ કરવા તેઓએ તેણીને બેસાડી; અંગ વગાડવામાં આવ્યો અને વાઇન અને બીરકીટ મંગાવવામાં આવી તે રીફ્રેશમેન્ટની ટ્રે બોયના હાથમાંથી લેતાં તેણી ઉપકારમાં કંઈ બોલી નેથી હું ચોક્કસ—

“ઓ ખુદા! શું તે જાનવા જોગ હતું? જો મારો શક ખરો હોય તો હવે એક મીનીટ પણ બોહવા જેવી નહીં હતી” મેં વિચાર્યું.

“મીસીસ છુકસ” બટલરના જવા પછી મેં પુછ્યું “મારે તમુને એક સેવાલ પુછવો છે.”

આથી તેણી ચોક્કસને બોલી “તે શું મારા મેહરજાન?”

“આ ઘરમાં તમે કટલી વાર અધ્યાં હતો?” મેં પુછ્યું.

આથી તેણી ગભરાઈ ગઈ “શું? તમે શું પુછ્યું સાહેબ?” તેણી બોલી.

“મેહરબાની કરીને જણાવશો કે આ ધરમાં તમે કદી આગળ આવ્યાં હતાં?” મેં ફરી પુછ્યું.

“એકબી વાર નહીં સાહેબ” તેણીએ હીંમત થી જવાબ આપ્યો.

“આ તોફારીમાંના કાળને તમે કદી આગલ નોચા હતા?” મેં પુછ્યું.

“મારી જીંદગીમાં કદીથી—કાંઈથી વખત નહીં સાહેબ” તેણી બોલી.

“ત્યારે તો તમે જુદાં અને જુદાં છો અને હું ત્યાં છું ત્યાં સુધી તમે છુપા વેશમાં જાણીતાં આદમી છો” મેં ઉછીનીને કહ્યું.

“અરે! તે સાવ જુદું છે” તેણી ચીંચવાઈને બોલી. હવેજ જણાયું કે તેણીએ આગણો ઘોઘારી સાદ તથા દીણો ‘લેડીલાઈટ’ સાદ કાઢ્યો હતો. આથી સ્વચ્છાઈ બહાર લાવવા માટે મેં તેણીનો છુરજો અને પાલની વીગ જેવી કાઠી જ્યારે નવા લેખાસમાં તેણીને મળે તે બેરોનેટ પુકારી ઉઠ્યો “ઓ ખુદા! મારી મરી? મારી છુટાછેડા પામેથી બેરી?”

“હા સાહેબ, હું તેજ છું” તેણીએ ખુદાસો કર્યો. “હું જુગારમાં હારખહાર હારી જવાથી મને પૈસાની જરૂર પડી જેથી બીજા દીને તમારા દીકરાને મેં પુસલાવી આવી રીતે મને મદદ કરવા મનાળ્યો પેહલાં તો તે એકનો જ થયો નહોં પણ જ્યારે મેં તેને એક માતા તરીકેની માતા તરફની ફરજની યાદ આપી ત્યારે તે સમજ્યો. પછીનું કામ તો સુહેલ હતું. મેં તમારી જાહેર ખજાર વાંચી કાઢ પાસે ‘કાગલ લખાવ્યું’ અને ખોટી પીટી પેહલી-આંખ આગળ કેરમે-ટીક લગાડી તમેને એક વીધવા તરીકે બોલાવીને તમારો છોકરો મેં મેલવી આપ્યો છે તો હું આશા રાખું છું કે આ મને આપેલું ઈનામ તમે પાછું લેશો નહોં.” “નહોં ઇસાએલ, હું તુને આ રકમ ખુશીથી આપી માફ કરીને આશા રાખું છું કે હવે આ પૈસાથી તું તારી જીંદગીનું પાનું બદલી નાખીને નવી જીંદગી શરૂ કરશે અને હવે જા. ફરી મને તારાં મોહકું જતા પતી ના” તે ખુદાજીએ કહ્યું અને તેણી ગઈ.

“ફરેન્ક” હવે તે બેરોનેટ પોતાના બેટા તરફ ફરીને કહ્યું. “જો આ કામે ખરાબ લાગ લાગવા માટે તું ખરાં દોષ દીલગીર હોય તો જા, બેટા, હું તુને પણ માફ કરું છું.”

“ખચીતજ બહાવા પપા, હું આ દે મારાં ખરાં દીલની દીલગીરી જાહેર કરું છું” અને ફ્રેન્ક ચુંક્યું મંડીયે પડ્યો.

“ઉઠ બહાવાબેટા, ઉઠ-આપણે હવે જયું ભુલી જઈયું” તે બેરોનેટ કહ્યું.

“ખુદ તમને સલામત રાખે પપા” ફ્રેન્કે ખરાં દીલથી કહ્યું અને તે ઓરડો છોડી ગયો ત્યારબાદ સરબોદેએ મને કહ્યું.

“બાપ, હું તમને એક સવાલ પુછું?”

“હા, બેલાલક પુછો સાહેબ” મેં કહ્યું.

“શું તમે ઈસાએલ માટે મધમથીજ શકમંદ હતા?” તેણે પુછ્યું.

“નહોં સાહેબ, હું તો સામા તેને ખરીદ મીસીફ જુકસ માનતો હતો. જો તમારો જટલર દાખલ ન થતે તો આ કાવતરું અંધારામાંજ રહેતે” મેં કહ્યું.

“ઓ ખુદા! આ તમે શું કહો છો?” તેરણે પુછ્યું.

“એટલુંજ સાહેબ” મેં ખુદાસો કર્યો કે જોઈ ઇસાએલ જટલરના હાથમાંથી રીફ્રેશમેન્ટની ટ્રે લીધી તેટલાએજ મેં તેણીને બાલનાં સાંભળા કે “ઉપકાર. થયો દીક્ષિત!” જે ઉપરથીજ મેં ‘પાણું’ કે તેણી જો કાંઈ અંગણી હોત તો આપનાંજ ધરમાં આપનાંજ નોકરનું નામ કેમ જાણે?

“ઓ ખુદા હવે અને જયું સમજ પડે છે કે તેણીએ બાપનું નામ દીધાથીજ તેણી તેને બાલખતી હોવાનું જણાયું.”

“ખરાંજર એમજ છે સાહેબ” મેં તેને રકમ આપ્યો. “જેથીજ મેં પુછેલા સીસા સવાલને કંઈ બી સતોપકારક ખુદાસો તેણી આપી શકી નહીં જેથીજ મેં હીંમત કરી તેણીને ઉઘાડી પાડી.”

વાંચનાર, આ ઉપરથી થોડો એટલાજ લેવાનો છે કે બાહોસ ખંદમારોની અંજાણખુમાં, એક નજીક જુક કરી અદ પકાઈ આવે છે,

“શેહેનશાહી ખખરો.”

(અખતાર:—મીસીસ જાસ બરબેર ચીનાઇ.)

તે પરવરની શું ખુદરત છે કે કાષ્ઠી મનુષ્ય જાતીને કાંઈનો કાંઈ પણ શોખ હોય છે. ગરીબ હો, યા તવંગર હો, તોપણ તેઓ બહુજ શોખ કાષ્ઠી ચીજ પર ધરાવતા હોવાજ બેઠકો. તેજ પ્રમાણે આપણા શેહેનશાહી કુટુંબમાં પણ શાહી બાનુ યા અદરશોને ચોક્કસ ચીજપર શોખ હોય છે.

આપણા મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડ તરેહ તરેહ ચીજનો સંગ્રહ કરતા હતા. એવણુના collection સંગ્રહમાં એક લુનો ચીનાઇ વાસણુનો સટ છે કે જે લગભગ દશ હજાર દુકડાઓએ બનેલો છે, તે તેની કીંમત લગભગ રૂપિયા ૨૨૫૦,૦૦૦ ની થવા જાય છે. દરેક દુકડો એક ચોપડી જેથી આસપાસમાં રાખવામાં આવ્યો છે, તે ઉપરાંત એવણુનાં સંગ્રહ-સ્થાનમાં અજગ તરેહનો ચાહેના વાસણુનો સટ છે જે આસરે ૩૦ ૧૫૦,૦૦૦નો થવા જાય છે. આ સટ ૧૮૧૦ માં ત્રીજા જ્યોર્જની સાલગરેહને દીને તેની પાંચ છોકરીઓએ પોતાની સહીઓને ટીપાર્ટી આપી હતી તે વખતનો છે. દરેક દુકડા પર ત્રીજા જ્યોર્જની સખી પણ મોલુદ છે, મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડના સંગ્રહસ્થાનમાં એક રાઇટીંગ ડેસ્ક છે જે આંડમાં હેન-રીએ એટ બોલીનને લગતના દીવસે બેટ કાપી હતી તે ઉપરાંત એક લુની લીનીસ્થન ખુરસી છે જે ઉપર ૧૬૭૦ ની તારીખ છે; અને ૧૬૧૦ ના વર્ષની એક

ખીજ ટેમ્પ છે, જે ઉપર રાજા એડવર્ડનો ફેટલેફ ખખનો મુકવામાં આવ્યો છે. મરહુમ રાજા એડવર્ડના ચીજોનાં collection માં ધણીયું સુંદર ૨૧,૦૦૦) ચીજો છે કે જેની કીંમત બે સુમાર થાય છે. રાજા એડવર્ડના પ્રાઇવેટ મ્યુઝીયમમાં ફેટલીફ સોનાની અને રૂપાની ચાવીઓ છે કે જે ચાવીઓ મરહુમને ખીજડીંગસ અને પચ્ચીક હોલો ખુદરા કરતી વખતે મલી હતી. વધી એ સુંદર સંગ્રહસ્થાનમાં એક પીઝાનો કબો છે કે જે ૩૦ ૧૫૦,૦૦૦) નો થવા જાય છે. એ જાંઘ ૧૮૨૪ માં ચોથા જ્યોર્જ પાસે હતો. તે ઉપરાંત ટીપુ સુલતાનના વખતનું એક મુન્તાનું ગરૂક પડી છે કે જેની આંચ અને પાંખોમાં હીરા જડેલા છે. વધુ એ સંગ્રહસ્થાનમાં આસરે ૧૮૭ કીમતી લાકડીઓ છે કે જે લાકડીઓના સટ એવણુના માતાજી મહારાણી વીક્ટોરિયાએ એવણુને બેટ આપ્યો હતો.

એવણુની લાઇબ્રેરીમાં આસરે ૧૨૫,૦૦૦) ચોપડીઓ છે અને તે છેક પ્રીન્સ કોનસ્ટેના વખતની છે, તેની કીંમત લગભગ ૩૦. ૧૫૫,૦૦૦) ની થવા જાય છે, અને છેલ્લે એ ઉપરાંત મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડના Collection માં લાનલાતની ચીજો સમજાવેલી છે કે જે બેચાથી અવગત રીત ખુશ યાવ તેમાં કાંઈ શક નથી.

દુઃખ એ શું ચીજ છે?

લખનાર-સાકરલાલ ઇરાલાલ ધરીયા.

જગતમાં મનુષ્યથી માંડીને તે નાનામાં નાના માણસોને પણ દુઃખ હોય છે. દુનીયામાં દુઃખી કોણ નથી! કોઈને પૈસા જતા રહ્યા તેથી દુઃખ થાય છે; કોઈને તેની વહાલામાં વહાલી વસ્તુ જવાથી દુઃખ થાય છે, કોઈ ચારીરીક વ્યાધીથી દુઃખી છે, કોઈ સ્ત્રી નહિ સળવાથી દુઃખ માને છે. એવી રીતે આખી દુનીયા દુઃખથી ભરેલી છે એમ પડ્યા વારંવાર સાંભળીએ છીએ. આથી એમ સમજાય છે કે દુઃખ એ જીવંતીનો પડછાયો છે અને જ્યાં જીવંતીની હયાતી છે ત્યાં તે હોય છેજ એમ માણુમ પડે છે. ત્યારે શું એક પણ હૃદય એવું હશેકે જેણે દુઃખનો ડંસ નહિ અનુભવ્યો હોય? એવું એક પણ મન હશેકે જેણે ચીંતાથી સમુદ્રમાં મથન નહિ કર્યું હોય? અને એવી એક પણ આંખ હશેકે જેણે વરસાદની માફક આસુઓ પાડી તે આંખ સુકાઈ નહિ હોય? અને એવું એક પણ ધર નહિ હશેકે જ્યાં મૃત્યુ દેવનું કાળેંચી વારંટ પ્રવેશ કરી ચક્રયું નહિ હોય? આવી રીતે પ્રાણી માત્રને કયો. “હો! ઝડપી રહેલાં છે. આથી દરેક જણ પૈસાની જરૂર પડતો હજારો ઉપાયો કામે લગાડે છે, મેં પ્રસલાવી આવી નાં સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી, અને પેહલાં તો તે એકનો એ થયો નહા મજના પદાએ તેને એક માતા તરીકેની મારા તરફજીવે તેમાંજ યાદ આપી ત્યારે તે સમજ્યો. પછીનું કામ તો સંહલવ દતું. મેં તમારી જાહેર ખજાર વાંચી કોઈ પાસે કાગલ લખાવ્યું અને જોડી વીડી પેહરીઆંખ આગત કોરમેડીક લગાડી તમેને એક વીધના તરીકે બોલાવીને તમારો છોકરો મેં મેલવી આપ્યો છે તો હું આરામ રાખું છું” કે આ મને આપેલું ઈનામ તમે પાછું લેશો નહીં. “તદાં પ્રસામેવ, હું” તુને આ રકમ ખુશીથી આપી માફ કરીને આસા રાખું છું” કે હવે આ પૈસાથી તું તારી જીવંતીનું પાતુ જલ્લી નાખીને નવી જીવંતી શરૂ કરશે અને હવે બં. ફરી મને તારું મોહકું જતા વળી ના” તે શુભાશયે કહ્યું અને તેથી મન.

“બ દેખે સો દુઃખીઆ બાબા,
સુખીઆ કોઈ નાહીરે
“જોગી દુઃખીઆ, જંગમ દુઃખીઆ,
તપસીકું દુઃખ દુનારે
“આસા મનસા સમષ્ટ વ્યાપી,
કોઈ મહેલ નહી સુનારે
“રાજ દુઃખીઆ, મજ દુઃખીઆ,
દુઃખીઆ ધર બેસાગી
“દુઃખ કારણ વો સુખ દેવને,
ઉઠરી માયા ત્યાગી
“સય કહે તો સખ જગ દુઃખીઆ,
જુહા કહે ન જાધરે
“બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર દુઃખીઆ,
જીને સૃષ્ટિ કમાધરે
“ધુત દુઃખીઆ, અવધુત દુઃખીઆ,
દુઃખીઆ હે ધન રંકારે
“કહેત કબીરા, એ નંધી દુઃખીઆ,
જીને મનકું જીતારે.

જો આ પ્રમાણે સધળે દુઃખનું વાતાવરણ છે તો પછી તે દુઃખ અને ચીંતાથી જયવાનો શું રસો થરે કયો નહિ હોય? અથવાતો એવાં કોઈ સાધનો તેણે ઉપાયો છેજ નહિ કે જેથી દુઃખ રૂપી બેડીઓ હેવાનું જાય? જો એમ નથી તો શું સ્થાપી સુખ. “અને શાન્તી એ કહેવાની ભગ્નજાં અથવા તો આપ્યો. વમજ છે. જરા પારીકાથી કુદરત તરફ નજર પી સંગે જણાશે કે તેમાંથી છુટવાને રસ્તા છે અને જેથીજ પુખ મળે તેને વાસ્તે જડી છુટી તથા યુક્તિ વાં પ્રથમ આપણે વિચાર પુર્વક બેઠઈ” તો કે બાહ્ય દુઃખ મનની સ્થિતિથી ઉત્પન્ન થાય છે અને શુદ્ધ કરીનાનેલું દુઃખ ઉત્પન્ન થવાના કારણ, પૂર્વન!

અથવાતો ચાહુ જન્મના સંસ્કારને લીધે છે. કાંઈ પણ દુઃખો અકસ્માત તરીકે કે ઇશ્વરી કૌપ તરીકે કે કાંઈની સત્તાવણી તરીકે આવતાં નથી, પણ કુદરતના કાયદા મુજબજ આપ્યા કરે છે અને તેના કારણે જુત પણ આપણે છીએ. જેટલાં ખોટાં કૃત્યો મનુષ્યે ગયા જન્મમાં કરેલાં છે અથવા તે હાલમાં કરે છે તેનું ફળ તે માન મનને લાગતું દુઃખ છે; દુઃખ પડે ત્યારે દુઃખી થવાને બદલે ખુશી થવું જોઈએ, કારણ કે તેની આપણને જરૂર છે માટે તે આવે છે. તેને સહન કરવાથી વધારે મજબૂત, વધારે ડાહ્યા, અને વધારે ચંચળ બની અંખડ સુખની સમીપ જવાય છે. જેમ જેમ માણસને માથે દુઃખ પડતું જાય છે, તેમ તેમ તે પોતાનાં ખરા રૂપમાં પ્રકાશવાને શક્તિવાન થાય છે. ડાંચર ઉપર જેમ જેમ સંખેલાના માર પડે છે તેમ તેમ ચોખા ઉગસ પડે છે તેવી રીતે દુઃખનો અનુભવ મળે છે તેથી હૌમત, સહનશીલતા આદિ ગુણોની ખીસ વણીથી ઇશ્વર તરફ શ્રદ્ધા વધારે ઉત્પન્ન થાય છે. દરેક મહાન પુરુષને જે દુનીયામાં યથા ગયા તેઓમાંના ચોક્કસ દાખલા લેખક તો તેમાંથી જણાશે કે તેઓના માથે દુઃખના કુંગરો તુટી પડ્યા હતાં પણ તેઓ પોતાના નીચભામાં, તથા કાંઈમાં ડગ્યા નહોતા અને પોતાની પાછળ પોતાના અમર નામો મુકી ગયા છે. દાખલા તરીકે કાણ્ડ એ એક ઇશ્વરી દુત હતો પણ દુઃખોથી તેમજ આફતોથી મુક્ત નહોતો છેવટે દુઃખ મોજ પોતાનું સ્વયં શરીર તેને છોડતું પડ્યું હતું; તેવીજ રીતે પારસીઓના પેગમ્બર અશો જરથોસ્ત એ એક સત્વવાદી મહાન પુરુષ હતા, અને જનમ્યા ત્યારથી અનેક દુઃખોમાં પસાર થયા હતા અને દુઃખ મોજ તેઓના દેહને અંત આણેલા હતા. આવી રીતે મહાન પેગમ્બરોને માથે પણ દુઃખોના કુંગર હતા કે જેઓ તેઓનું નિવારણ કરવાને શક્તિવાન હતા, પણ મનુષ્ય રૂપે મનુષ્ય જાતને તેનાથી ડગવાને નહી પણ હીમતથી સતત પ્રયાસ ચાહુ રાખવાનેજ તેઓ પોતાના દાખલાઓ આપી ગયા છે.

દુઃખનું ખીલું કારણ મન ઇશ્વર ઉપરનો આપણો અવિશ્વાસ છે તેને લીધે છે. ઇશ્વર ઉપર પુરું

ભરસો છે એમ સવળાઓ ખોલે છે પણ તે પરમાત્માની કૃતી ઉપર અવિશ્વાસ અને અશ્રદ્ધાને લીધેજ આપણે દુઃખી થઈએ છીએ. એક વિદ્વાન કહી રહે છે કે—

If you have faith and doubt not, ye shall not do suly this,—if ye shall say unto the mountain, be thou removed and be thou cast into the Sea it shall be done.

આ ઉપરથી જણાય છે કે ઇશ્વર ઉપર પુરું વિશ્વાસ રાખવાથી માણસ ધારે તે કરી શકે તેમ છે, પણ તેવો વિશ્વાસ કાલમાં કોણ રાખે છે? વેપારમાં હાનિરો રૂપીઆની ઉચક પાચક વિશ્વાસથી ચાલે છે. હાનિ પામે હાનિમત કરવતાં તેનું તીકણ હરીવાર મળામાં ખોસી નહિ ધાલે વાસ્તે સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રહે છે પણ આશત વખતે જે ખુદા યાતો ઇશ્વર આખી સૃષ્ટિને પેદા કરનાર છે તેના ઉપર શા માટે તેટલો ભરોસો રખાતો નથી? તેને કરે છે તે સારાને વારતેજ કરે છે, એવું માની તેના ઉપર સંપૂર્ણ ભરોસો રાખવો જોઈએ, કારણ કે ખોદાને ત્યાં અન્યાય નથી. એક ગુજાપના ઝાડ વિષે વિચાર કરીશું તો જણાશે, કે તેની અંદર કેવી મુંદર ખુશખો તથા લહેજત રહેલી છે! પણ તે ખુશખો મેળવવાને વાસ્તે તેને કેવી કેવી વિપત્તિઓમાંથી પસાર થવું પડે છે! તેનું માથું તથા થાંકાળી નાંખવામાં આવે છે, પુરોને ચુરક લેગમાં આવે છે, અને મુગીઆને અગ્નિની જ્વાળા નીચે મુક્યા પછી તેની ખરેખરી છુપાએલી સુગંધ તીકણ આવે છે, તેજ માફક દુઃખમાં પણ સુખ છુપાએલું રહેતું છે; અને અંધારા પછી જાલસ કુપ છે, ત્યારપછી દિવસ ચાલે છે, તેજ માફક દુઃખ પછી સુખ આવે છે. જ્યારે આમજ છે ત્યારે અવકારમાં જે સુખનો કરો છુપાએલો છે તેને મેળવવાની શ્રદ્ધા હોય તો ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરો કે હે પ્રભુ! જ્યારે દુઃખ વગર તારી સાધના થનાર નથી, ત્યારે હે પરવર દોશારી તું જે દુઃખ આપે છે તેનું સદાલીલતા, ધીરજ અને શાન્તિથી સહન કરવા તૈયાર છું. ઇનિલાસ તરફ નજર કરતાં ધણા બંદોએ ઇશ્વરની શક્તિનું

દલ રહીને અસહ્ય દુઃખ વેઠવાં જણાઈ આવે છે. મારાંબાઈ મીતોડના રાણાની રાણી હતી. તેના ઉપર રાણાએ કેવી કેવી વિપત્તીઓ નાંખેલી હતી તથા તેને મારી નાંખવા માટે વિષનો પ્યાલો, સરપોથી ભરેલા કુર્ડીઆઓ અને પીશાતોથી ભરેલું રહેવાલું રચાનું યંત્રાદી ઘણા પ્રકારની વીટંબણાઓ છતાં કૃષ્ણ પરમાત્મા ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી તે સઘળી પીડાઓને તરી જવા સક્તિવાન થઈ હતી અને છેવટે તેનાજ સ્વરૂપમાં મળી ગઈ હતી.

હવે ત્રીજું દુઃખનું કારણ તપાસીશું તો જણાશે કે તે ઉદારી મન છે, એટલે કે કંઈ પણ બાબત દીલગીર બનવું અને તેનાજ વિચારમાં શરીરને શોષવું તે છે. એક વિદ્વાન કવિ કહે છે કે:-

To be happy the Passion must be cheerful and gay, not gloomy and melancholy. A propensity to hope and joy is *real riches*; one to fear and sorrow, *real Poverty*.

સુખ મેળવવાને સ્વભાવ આનંદી અને ખુશ માન્ય રાખવો જોઈએ અને ઉદાસ રહેવું જોઈએ નહિ, કારણ કે ખુશ અને આનંદી રહેવામાંજ સુખ છે. ખારતી રાખવી અને દીલગીરીમાં રહી શોક કરવો એજ ખરેખરી દરીદ્રતા છે. કાષ્ઠપણ બતાવું દુઃખ આવે તેને ખરેખરી દરીદ્રતા થવું નહિ, કારણ કે તેમાંજ આપણી કસોટી છે. જેવી રીતે સોનાને સોલું બહુ પ્રીય છે તેથી તેને અગત્ય કમીને ભુલે છે તેવી રીતે ઇશ્વર પોતાના ભક્તને

વધારે માહે છે તેથી તેને વધારે દુઃખ આપી કસે છે. કેટલાકે ગરીબાઈ એને મોટું દુઃખ માની સત દિવસ તેનીજ ચિંતામાં પડ્યા રહે છે, પણ ગરીબાઈ એ કંઈ ખરેખર દુઃખ નથી, તેને આપણે આપણી તબબાઈ અને સુરતીપણાને પોશાક પહેરાવેલો છે તેથી તે આપણને દુઃખ રૂપે ભાસે છે. જ્યારે આપણે આપણા નસીબના કડીઆ બની, આત્મ સુધારણાનું કાર્ય હાથ ધરીશું ત્યારે આ દુઃખો પોતાની મેજે અદ્રશ્ય થઈ સુખ આપનાર નીવડશે અને તે વખતે ગરીબાઈને ઉપયોગ સહનશીલતા, હીમત અને શ્રદ્ધાના સંદેશો ખોડવાનું શીખવવામાં થશે.

છેવટમાં પ્રીય વાંચક! આગળ કહેવામાં આવ્યું તેવી રીતે જો તું કદાપી નાશ નપામે એવો સુખનો કરો, કદાપી અંત ન આવે એવો આનંદ અને કદી ભંજ ન પડે તેવી શાન્તિ મેળવવાને ઇચ્છા રાખતો હોય, જો તું આ અનંત જીવન-મુક્તિનાં દ્વાર તરફ જવા ચલાતો હોય તો પ્રથમ તારા મન ઉપર કાણ મેળવ, અને તદ્વાર દરેક વિચાર, માનસીક ઉભરા અને તૃપ્તિને તદ્વાર અંદર રહેલી દિવ્ય શક્તિને અતુલ બતાવ અને ઇશ્વરી પ્રેમમાં સંપૂર્ણ અધ્યાત્મી લીન થઈ, તદ્વાર નિરોધ જીવન ગાળવાને પ્રયત્ન કર જો તું તે પ્રમાણે કરવાને ઇચ્છતો ન હોય તો પછી તું ગમે એટલી પ્રાર્થનાઓ અને ક્રિયાઓ કરે તે સઘળી નિષ્ફળ અને નિરૂપયોગી સમજાશે, કારણ કે મહાન પુરુષો કહી ગયા છે કે જે મનુષ્ય પોતાના મનને વશ કરે છે તેજ દિવ્ય જ્ઞાનનો અને ખરા સુખનો અધિકારી બને છે.

એપ્રીલકુલ !

અવિના કોરગાઓના તરેહવાર ખેમોનો.

લાખનાર—“K. D. J.”

એપ્રીલકુલની રસમ બહુ વર્ષની જુની છે. તે ક્યારે શરૂ થયું તે માટે આપણને કશી પણ નોંધ માલમ પડતી નથી, કે તે વિષે કોઈ પણ જાણતું નથી. જે જાણાયું છે તે એજ કે એ રસમ જુનામાં જુની છે. આખા યુરોપ ખંડમાં તે ઉપર અમલ કરવામાં આવે છે, અને પહેલી એપ્રિલ ત્યાંના કેટલાક અવિનાઓ જાને તોળા પડાવે છે. તેઓ ત્યાં તરેહ તરેહના કારસો લખાવે છે : જેવા કે પરખીડામાં મુલેલા ઉદર તેમજ એવુંજ કાંઈ પેકેટ બનાવી રસ્તાપર પડ્યું હોય તેમ નાંખશે, અને પછી દુર ઉભા રહી મજાક લેશે. જો કોઈએ તે કાંઈ અગત્યનું પેકેટ સમજી ઉઘડ્યું અને ખોલ્યું તો તે બાપડાની કમખખતી ! તરતજ તેને એપ્રીલકુલની જુમોથી વધાવી લઈ વાળતો ગાજતો તેઓ તેને તેના ઘર સુધી પહોંચતો કરી આવશે. વળી કોઈ રસ્તે ચાલતા જુએને આંખીને કહેશે કે “કાકા, જરા ગજવું તપાસો, પેલું પડી જશે.” અને તે બાપડો ગઝરાઈને ગજવું તપાસવા જશે તો એપ્રીલકુલની જુમો સાથે તેને વધાવવામાં આવશે.

અને પણ હવે દિવસે દિવસે એ પવન ફેલાયો છે, અને એપ્રીલની ૧ લી તારીખનો કાલ લઈ કેટલાક નાપાક કોરગાઓ સુખી ઘરમાં સડો પેલા કરે છે, જેવા કેટલાક દાખલા મારી જાણમાં છે. કેટલાકો કોઈની માસુક, કોઈના આસક મા કુટુંબો પર જુહાં નામેથી લલતા લલતા ગંધીય શબ્દોથી લટપટ કાળો લખે છે, અને કેટલાકોએ તો મરણના ખોટા સંદેશો પણ મોકલ્યા છે, કે જેમાંને અત્રે રૂક્ત એકજ દાખલો આપીશ.

નવસારીનાં એક કુટુંબમાં મુરતથી નીચણે તેથીઆમ આવ્યો.

“તમારા છોકરા ગુજ્યા, પાપદસ્ત રાખેલી છે. મોડું જોડું હોય તો જલદી આવો.”

આથી તેનાં કુટુંબમાં ભારે સ્મરણ આવી રહી. તેનાં સગાં વડાવાંએ ઉપર તારો મથા અને તેનું કુટુંબ પહેલી મક્તી ગાડીએ સુરત ઉપડી ગયું. સુરત જઈને જોયજ તો પેલા લાઇ તો તદન સારી પેડે દત્તા અને કોઈએ ખોટા તાર મુક્યો હતો. એજ પ્રમાણે એક બીજાં જાણીતાં કુટુંબમાં પણ એવાજ દાખલો આવ્યો હતો. આ નીચ કામ કરનાર કોરગાને પકડી ધટતા ફેળે પુગાવતા ધણીબી તથાસ કીધી પણ સત્રજી વ્યર્થ ગયું.

આ નીચ કામ કેટલાકો દુસ્મનાઈ યા રમુજને લીધે કરે છે. ભણે, ને તેઓએ રમુજ મેળવતી હોય તો બીજી ધણીબી છે, ને નહીં કે આવી ખેશરમ ભરેલી ! જેમ દરેક રીતની હદ હોય છે તેમ એની પણ હદ હોવીજ નોંધવે.

આ ટકે મારાં વાંચકો સનમુખ મારે જણાવવું જોઈએ કે આ અદના સેવકપર પણ એપ્રીલની ૧ લીએ પોસ્ટ પારસકથી કાંઈક નવીન પ્રેક્ષની નવાજેલા થઈ હતી. અને તે અવિનાએ તે મારા એક ખાસ ફરેન્ડના નામથીજ મોકલ્યું હતું : પારસક ખોલતાં અંદરથી શું નીકળ્યું ? એક ગ્લાસ પેપરવેટના લાંગેલા કટકો, Fun and Frolic નામની એક અંગ્રેજ રમુજ કુચકોની કસારાએ ખાઇ નાખેલી ચોપડીનાં થોડાં છુટાં પાનાં અને પંપરના દુધા. હું અગળખીયાં ગર-

કાવ થયો પણ એક લલા મિત્ર કે જેવળું મારે ત્યાં
પરોણા દાખલ ઉતર્યા હતા, તેવળે તરતજ માથું
ખાન ખેંચી કહ્યું કે “એ તો આજે એપ્રીલની
પહેલી તે તમોને કાલેએ એપ્રીલ પુલ બનાવ્યા.” પણ
કાંઈ નહીં, તે ગ્રેન્ડ પણ મને કાંઈ ઉપયોગમાં આવી
છે. તે નાગીચો (1) ગ્લાસ મારી ઓરીસમાં
મારી ટેબલ પર પેપરવેટ તરીકે કામ બજાવે છે,
ત્યારે પેલી ચોપડીનાં થોડાં પાનાં પણ ઘણાંજ ઉપયોગ-
માં આવ્યાં છે, કે જેમાંથી મને કેટલાક રમુજ દુચ-
કાઓ લખવાના મળ્યા છે. એક દિવસે બપોરે મારી
લાયબ્રેરીમાં બેસી હું મજકુર પાનાંઓ ઉઠાવતો હતો
ત્યારે એકાએક એક પાનાંની બાલુમાં પેલા
કોરમાનું નામ તેના પોતાનાજ અક્ષરે લખેલું મારી
નજરે પડ્યું ત્યારેજ મારી ખાતરી થઈ કે આ ભેટ
(1) મોકલનાર મી. .... છે. આથી મેં મજકુર
શખસની સખન રીતે ખબર લીધી હતી, અને ફરીથી
કોરમની ઉપર પણ એવી નાદાન્યત નહીં કરવાની તેને ચેત-
ણી આપી હતી. અરે! હવે એપ્રીલની પહેલી
નારીખ પરથી કેટલાક બદમાસો તો પતેલી જેવે ડુલ
દિવસે પણ તરેહ તરેહના ફારસો લખવી રંગમાં
સંગ કરે છે. પણ આહ! હાલ હું મારા વિષયથી
દુર ગયો છું, માટે એ બાબત અગ્રેજ પડતી તોખી
ભવિષ્યમાં મલતી દેકે એ ઉપર કાંઈક વધુ વિવે-
ચન કરીશ.

(આ બાબત અમારા એપ્રીલના અંક માટે ખાસ લખાઈ આવી હતી, પણ જગ્યાની કોરમને કીરે તે હમણું
સુધી રહી નવા પામી હતી—અગ્ર ૩૦)

એપ્રીલ પુલને લગતો એક રમુજ બનાવ એક
ઈંગ્લીશ પેપરમાં મારા વાંચવામાં આવ્યો હતો, જે
અને પ્રસંગોપાત હોવાથી ટપકાવીશ.

એક બાકુએ એપ્રીલ પુલની રમત કીક બખવી
હતી. તેણીએ પોતાના એક દોસ્તનું સોનાનું ઘડિયાળ
તારીખ પહેલી એપ્રીલે ગેપ કર્યું અને ત્યારે તેણી
પકડાઈ અને કોરટમાં તપાસ ચાલી ત્યારે તેણીએ
જવાબુ કે “એતો મેં એપ્રીલ પુલ કીધું.” એ
વેળાએ તેણીને મેજસ્ટ્રેટે પુછ્યું કે “આજે તારી
પાસ તે ઘડિયાળ છે કે નહીં?” તેણીએ જવા-
બમાં ચોખ્ખી ના પાડી એટલે તેણીનાં ધરની જાતી
લેતાં તે ઘડિયાળ ત્યાંથી મળ્યું. પછી ત્યારે કોર્ટને
હમવા માટે તેણીપર વાંક મુક્યો ત્યારે તેણીએ હસીને
કહ્યું કે “એતો મેં કોર્ટને પણ એપ્રીલ પુલ બનાવી.”
આથી કોર્ટ પણ એવું હસ્યું કે તેણીને પણ
એક વર્ષ સુધી એપ્રીલ પુલ બનાવવી. તેથી તેણીને
મેજસ્ટ્રેટે કહ્યું કે “આવતી પહેલી એપ્રીલ શુભ
ત્યારે કેદખાંને રહેતું, અને એક વર્ષ પછી કેદખાના
માંથી છુટે ત્યારે એમ સમજવું કે કોર્ટ તને પણ
એપ્રીલ પુલ બનાવી.” એમ કહી મજકુર જોને
એક વર્ષ સુધી વગર ભાડેની કોર્ટમાં હવા ખાવા
મોકલી આપી એ તે એપ્રીલ પુલની ખરી મજાદ!
આ બાબત કહી અગત્યની છે અને દુકાંડેથીજ
આવાં કામ કરનાર કોરમાઓના ટાંટયા ભાંજાજાજ એજે,
કે જેથી ભવિષ્યમાં તેનો ફરીથી લાલ લેવાય નહીં.

શું સરસ-ઈમાન કે સોનાની ખાણ ?

(એક વાર્તા)

લખનાર - 'રશીક'

“તમારે ગમે તો મને રીલીફ કમીટીનો એન્ટ સમીટ લેવો” તે ચસમા વાલે આદમી બોલ્યો. “લડાઈએ કાંઈકોને નોકરી ચાકરી વગર રવળતા રહ્યા કરી દીધા છે અને તેથી જુદી જુદી રીલીફ કમીટીઓ આજકાલ ધણી ઉખોળી યદ્ય પડી છે.”

“પણ મારે કોઈ દી કોઈની સખાવતપર જીવડું પડશે એમ મેં ધાયુતું નહીં” રૅપર્ટ ડેનીએ તેની સામે સોનાની મોહોરથી લરેલી એક ભેગ લઇને ઉભેલા પેલા આદમી તરફ નેઢ કહ્યું.

“છટ-છટા” પેલા આદમી બોલ્યો “લડાઈમાં આપણે એકમેકને મદદ કરવી ચટારૂ છે. તું હવે કરશે શું? તું એક પે વગરનો લંગડો લુલો અને તારી ચૈરી લુખમરાએ આડી મરી ચાલીછ,”

“તું અમારે વાસ્તે બધુંજ જણુતો દેખાયછ” રૅપર્ટ કાંઈક કચેવાળને બોલ્યો.

“તે બધું જણવાતું અમારું કામજ છે” પેલાએ જવાબ દીધો “ચાલ, કહે તને શું નેહયેછ? એક ગીની દમણું જરૂરીયાતને માટે આપું?”

“પણ મારી જીંદગીમાં કોઈ પાસે મેં લીખ માંગીજ નથી” રૅપર્ટ પેલાના હાથમીનો ભેગ નેહ બોલ્યો.

પેલા આદમીએ પોતાના હાથમીનો તે ભેગ એક તેજસપર મુક્યો.

“વાર, એમ સમજો કે હું તમને મદદ કરું તે ફાકટની નહીં હોય: આપણે તેને એક જાતના ધંધાતું રૂપ આપ્યો: હું તમને પૈસાની મદદ કરું તેના બદલામાં તમે મારું કાંઈ કામ કરો તો?”

તે માણસની આ દરખાસ્તને તેની ચરજને પેશ પડતો જવાબ આપવાની ઉસ્કેરણીમાં માથ ઉપરથી ખોં-ખોં કરીને ચાંસવાનો રૅપર્ટ ડેનીને અચાજ આપ્યો. રૅપર્ટ ડેનીએ તે સાંભળ્યો. તે પોતે ખીચારો લુલો લંગડો હતો, તે છતાં તેની જીંદગીની એકની એક મોજ તેની પોતાની પરણેતરમાં તેણે ભરી મુકી હતી. પણ હાલ તે ખીચારી માથ પા જુખી મરવા મુતી હતી. તેણીને લાગ પડેલી જાતેજ ખીચારીને ડાકટરો કહાય ગમે તે ખીખાં નામે ઓળખાવે, પણ તે પોતે તો જણુતોજ હતો કે તે ખીચારી લુખમરાનોજ ભોગ યદ્યને મુતી હતી.

“ચાલ, ત્યારે બોલ, તારે ૫૦૦ પાઉંડ કમાવાછ?” પેલા માણસે તેને પુછ્યું.

રૅપર્ટ ડેનીની નગર હવે ત્યાંનીજ એક ખાસ પેરાસી ભરી રાખવાને વપરાતી કમાટ તરફ મઢ અને તેને માલમ હતું કે ત્યાં ભરી મુકેલાં વાસણો તમામ ખાલી હતાં.

“ને ખરૂંજ કેહું તો ૫૦૦ પાઉંડ તો શું પણ પાંચ પાઉંડ કમાવાને માટે હાલ હું કોઈ શનાદ કરવાનીજ કોશિશમાં હતો. ને તું રીલીફ કમીટીને ખરેખરો જીજન્ટમ હોય તો મને થોડીક મદદ કર. હું ચૈરી કરું તેનાં કરતાં તારી મદદ ઉપર હાલ મુરત જીવું તે બેહેતર.”

“અરે, હું તો પાંચસો પાઉંડની વાત કરુંછ” તે બોલ્યો “તુને નેહના હોય તો તુંને આપું ને આપા!”

એમ કહી પેલાએ પેલા બેગ ઉઘાડ્યો અને તેમાં સીંચી મુદ્રણ સોનાના સીકકા અને નોટોનો ઢગ તેણે તેને ખતાવ્યો.

“જેમને શું કરું?”

“તમે પ્રેફેસર ઇન્જેન સાથે કામ કરતા હતાની?”

“તમે મારે માટે બધું જ જાણો છો? હા, એવજુની ડેમેરેટરીમાં હું કામ કરતો હતો. હું તેવજુને ત્યાં એક નોકર હતો અને તેમનાં કામમાં મદદ કરતો હતો.

“ત્યારે તેવજુ સાથની તમારી કારકીરદીની બધી વાત મને કહેો.”

“હું બાર વર્ષ તેવજુ સાથે હતો, તેમાંનાં બે વર્ષ તેવજુ સાથે મેં રીગેટમાં અને દસ વર્ષ બેલજીયમ માં કાઢ્યાં હતાં, હું તેવજુની હાઉસકીપરની દીકરી સાથે પરણ્યો હતો.

“જેવજુ ઉપર હમણાં સીક છે.”

“હા, જે ખીચારી હમણાં મરવા મુતેશી છે.”
જાન્યે બોલ્યો, “જો કે ઠાકરે એમ કહ્યું નથી પણ ના મહેરા પરથી હું ચેતી ગયો છું.”

“ત્યારે કાંઈ શક્તિનો બોરાક—”

“ઓ ખુદા, એવું બોલીને તમે કુખ ઉપર ઝાઝામ ના મુકો, ઠાકરેખી શક્તિનો ખુરાક લેના કેલું પણ, તે ત્રાણે ક્યાં મુકુલામાંથી?”

પેલા આદમી એક ખુરસી તાણી હવે બેઠો, અને રોખંડેને જાણે તે વીજાસમાં થેતો હોય તેમ બોલ્યો—

“બસદસમાંથી તમે પ્રેફેસર ઇન્જેની સાથેજ હતા ની?”

“હા”

“ને જ્યારે તેનાં ઘેર પર દરોણે પડ્યો ને એવજુને તે તણ જવાની દરજ પડી ત્યારેખી તમે હતા ની? ને બે વર્ષ પછી તમે એન્ટવર્પમાં તેની

સાથે આવ્યા કે ની? ને તે બાદ પ્રેફેસર દુન્યાની સફરે નીકળ્યો ખરું કે ની?”

“હા, ને તેટલાં તેમની હાઉસ કીપર મરી જવાથી તે કામ મારી ખેરી કરતી હતી.”

રોખંડે ડેનીને પેલા મળવા આવનારે પોતાનો ચરમો કાઢીને કુછવા માંડ્યો.

“ત્યારે અમુને તારા જેવોજ માણસ જોઈયો” તે બોલ્યો—“પ્રેફેસરનો વિચાર એક ધાતુને બીજા ધાતુમાં ફેરવવાનો હતો ની?”

“ફેરવવાનો?”

“ત્યારે શું મોતું બનાવવાનો?”

“નહી, પ્રેફેસર એવા ઉત્કુ નહીં હતા કે એવાં વાહીયાત શાંકાં મારે; તેનો વિચાર સ્વીકાર કરતાં કોઈ વધુ ચીવત ધાતુ બનાવવાનો હતો.”

“ને તેથી તે ધાતુઓ મોટા જથ્થામાં ખરીદતો હતોની?”

ડેનીએ કોઠની ઇશારતથી હા કહી; તેણે બોગ વેલી આગલી છાંદગીની યાદ તેને હાથ કાંધક માંજ આપતી રહી હતી.

“એક વખત તે ત્યારે એક આંખું વાહાણ ભરીને સેંકડો ટન ત્રાણું લાવ્યો હતોની?”

“હા, પણ તે તે લુગ્ગમાં ખરીદી લાવ્યો હતો અને તેમાં તેણે ધણો માર ખાધો હતો.”

“ત્યારે તે ત્રાંખાતું શું થયું?”

પેલાના આ ઉપરાસાપરી સવાલોથી રોખંડે ડેની અજબ થયો, તે વિચારમાં પડ્યો કે પ્રેફેસરને લગતી એ વાતમાં તેને શું લાજ હતી?

“પ્રેફેસર ઇન્જેને કેટલુંક અખતરામાં વાપડ્યું” તેણે અડધે મને જવાબ દીધો.

“કેટલું? આદિક રતલ?”

“નહીં વધારે.”

“ત્યારે હું કેટલે એટલે એકસો બારેક રતને આશરે ? ને તે બી પેલાં સેંકડો દનમાંથી ? ત્યારે ‘આડીનાંતું’ શું થયું ? કેટલે જાણે મુકયું હોયું નેકધે, તમે લોક તે એન્ટવર્ષ લઈ ગયા ?”

“નહીં, પ્રોફેસરનો વિચાર બસલસ લઈ જવાનો હતો અને તે માટે તેવજી એક જગ્યા શોધી કાઢી હતી.” ડેનીએ જવાબ આપ્યો.

“ક્યાં ?” પેલાએ પૂછ્યું.

“કેટલેક દુર હું તે એક ભાડેની માડીમાં લઈ ગયો, જેને તે ધારેલે ઠેકાણે જતાં પંદર દહાડા લાગ્યા હતા. તે બાજે ઘણું ભારી હતો, અને બે એક માઈલ જવાનું હતું.”

બાં પેલા ડેનીને મળ્યા આવેલા આસામી ધણે ઉસ્કેરાયેલા લાગ્યો.

“તે તમે ક્યે ઠેકાણે લઈ ગયા ?”

“હું તે જગ્યાનું નામ ભુલી ગયો છું.”

“પણ તે જગ્યા ક્યાં તરફ આવી તે તો તમે જાણતા હશો, મને નક્કી પર તે જગ્યા કેખાડી શકશો ?”

“હા, હું પચાન દોરી ચકું પણ તે એટલા કામ—”

“જો, મને તે પચાન તું આપે તો તેના જાદવામાં આવ પાંચસો પાઉન્ડ તારાજ સમજ.” પેલા પોતાની બેગ ઉઘાડી બોલ્યો.

“પાંચસો પાઉન્ડ ! પણ શા માટે ?” તેણે હિંમત સુઠ બની પૂછ્યું.

પણ પછી એકાપક તેને કાંઈ પાદ આવી દોષ તેમ ઉછળાને તે ઉઠ્યો, અને ખુલ્લામાં ગોડરી મૂકેલી પેલીજ કગાડ આગળ જઈ, તેમાંથી તેણે એક જાંડલ કાઢ્યું. તે જાંડલ તેણે ઊઠાડ્યું તો તેમાંથી અંધું પાઉ નીકળ્યું, જે બાણુએ મુકી તે જાંડલવાળો ન્યુસપેપરનો દુકડો લઈ તેણે તેમાંથી કાંઈ વાંચ્યું અને તેને જે વાંચ્યું હતું તે વાંચી લઈ તે દુકડાને ધડીવાળી ખીસામાં મુક્યો. તેણે તેમાં જે બાજદ વાંચી તેનું મધ્યાશું નીચે મુજબ હતું.

“જરમનીને ત્રાંબાના પડતા અવકાશ ! બેલજન્ય.

મનાં ઘરેલાં બારણાં બારીનાં પીતલનાં

હેન્ડસો અઘરા અને કળો. તેઓએ

ઉભેલા માંડ્યાં !

તેણે હવે તે પેપરનો દુકડો પોતાનાં મજવામાંથી કાઢી તેમજવર પેલાની નજર સામે પાંચ્યો.

“આજ કાશુ સર તમે સવાલો મને પુછો ?”

પેલા હસ્યો,

“એમ ધારો કે હા”

અને તેનાં મોંઢમાંથી આ શબ્દો પડતાંજ રોજનું ડેની ઉસ્કેરાઈ ગયો.

“ને તું મને પુછે છે કે એ ત્રાંશું તારે ક્યાંથી મેળવ્યું કે જેથી તેજ ત્રાંશાંમાંથી જરમની પોતાનાં ખાના ખરાબીનાં હથ્થાર બતાવે ?”

“હું તો તારે પાંચસો પાઉન્ડ કેમ કમાવા ને બતાઉં છું”

પેલા મોંઢ લાવકું રાખીને બોલ્યો.

તેનો આ જવાબ સાંભળી રોજનું ડેની એવો ઉસ્કેરાઈ ગયો કે તે પેલાને ટોટજ બાઝને, પણ તેટલાં ઉપરથી “અરર, એ” કરીને ભુમો પાડવાનો સાદ આપ્યો અને તે તુરત ઉપર દોડી ગયો. અને ત્યારે તે પાછો ત્યાં આવ્યો ત્યારે તેની આંખોમાં અંધાર ચમકતો દોષ તેમ પેલાને લાગ્યું.

“કેમ ?” પેલાએ પૂછ્યું.

“ખુદા ખાતેર, તમે અંદોથી જાવો !”

“તમારી બેરી બેલાલ છે કે ?”

તેને કશોખી જવાબ આપ્યા વગર રોજનું નિસોસ થઈ એક પુરતી ઉપર પહોંચી પડ્યો, ને પછી એકાપક ઉસ્કેરાઈ જઈ બોલ્યો—

“લાખ મને આપ-દમભાંજ પેલા આપ ! ને એક કલાક રેડીને પાંચસો પાઉન્ડ લખને આવજો; મને તે પચાન દોરનાં એક કલાક લાગશે.”

પેલા આદમી દરુપો અને તેજલ પર પાંચ સાવ-
રીનું મુકી ચાલતો થયો.

એ રીતે રાજર્ટ હેનીએ પોતાનું ધ્રમન
વેચ્યું.

* * *

તે ખીમાર બાઇનો ખાવીંદ રૉર્ટ કાંઈ ખુબ
રોહિતમાં રોકાયેલા હતો અને તે ખીચારી તેને જોતી
એડી હતી.

તેણીનાં કપાળ પર કરમળી વળેલી હતી, અને
તેણીનાં ભવાંના ચીરેલા ચહેલાં હતાં; તેણીની બાલુમાંજ
ઉંચા વાઇનની એ ત્રણ બાટલીઓ અને સોજ તાજ
ફરતી ભરેલી એક બારકેટ હતી.

“રાજર્ટ!”

“કેડી રીપર!”

“આપ તું કયાંથી બધું લાયો?”

“એ મને કાંઈક કામના બદલામાં મળ્યું.”

“એ તું કાંઈ પ્લાન દોરેલ કે, રૉર્ટ?” તેણે
ગભરણ જમને પોતાનું તે કામ છુપાવી દીધું.

“રૉર્ટ, મેં સ્વપ્ન જોયું કે ખરેખર તુંને કાંઈ
આપણા પ્રેક્ષકર ધ્રમનો તાંબાને માટે પુછતું હતું?”

“કેડી, જાણી તું હવે જરા આસાપથ લે” તે
બોલ્યો.

“રૉર્ટ, તું મારીથી કાંઈ છુપાવેલ? આગળ તો
તું એમ કહી નહીં કરતો હતો.”

તેણીને સમજાવી પડ્યાંને વાહી લેવા તેણે પોતાની
પેન બાલુ મુકી, પથ તેણીના ચહેરાપરથી તે ચેતી
અંધા કે તેણે માથે લીધેલા કામના સનસારો તે પાખી
મર્જ હતી.

“તમે શું કરોલ તે હું જાણું છું!” તે બોલી
“મને અહીં માળપરયા થી થી પેલાં ત્રાંબાનો વિચાર
આન્યાજ કરતો હતો. જરમનોને જોટો શપ્થો યાચ
તેવો બેદ તમે વેચવા નીકળ્યાલ!”

“કેડી!”

“હા, તે તેમ કરી તમે તમારું ધ્રમન વેચોલ!
સહ જાવો મને એનો એક છુક બા હવે દરમ છે.”

એટલું બોલતાં તેણીની આંખો આંસુનાં પહોળી
ભરાઇ ગઇ.

“એથી નજીવાં કારણસર લક્ષી નેક અબલાઓ
લુખી પાસી મરી જઇ દુ-પામાં પોતાનું તામ મુકી
જેમજ; મારી ફરજ હું બી બખવસ હું બી લુખી
મરીજ જવસ”

“કેડી! કેડી!” તે બોલ્યો.

“રૉર્ટ, આપણે ત્યાં દીકરાની બસેસ ખુદાએ
કીધી હતે તો તેને તું તારા દેશની સેવામાં અર્પણ
કરતે; હું જાણું છું કે તું તેમ કરતેજ! તારો દીકરો નથી
તો તારી પરણેતર તો છે. લે તેને તારા રાજ અને
દેશની સેવામાં અર્પણ કર.”

રૉર્ટથી તેણીના આ શપ્થો સાંખી શકાયા નહીં
તેથી તે ઉઠ્યો અને પોતાની તે પરણેતરનાં કપાળપર
એક કીસ લઇ તે પ્લાનના ચીરે ચીર્યાં તેણે કરી
નાંખ્યાં, તેજ વખતે તેનું બારણું કાપ્યે થોડકું.

પેલા વેર વીખેર થોડાક પડેલા ખોરાક પેલી
બારકેટમાં તેણે ભરી દીધો અને પછી નીચે
ઉતર્યો.

“લે આપ પાંચસો પાઉન્ડ” પેલા આદમી જોને
રાજર્ટ બારણું ઉઘાડી અંદર લીધો હતો તે બોલ્યો
“દશ દશ પાઉન્ડની ત્રીસ નોટના અડધા કકડાને બસો
પાઉન્ડ રોકડા, મને પેણું ત્રાણું તારા પ્લાનવાહી જગ્યે
મળતાંજ બાકીના ત્રીસ દુકડા તને તુરત મળશે.”

“નહીં જોધ્યો!” રૉર્ટ જરાડ મારી બોલ્યો.

“એટલે?”

“એટલે એમ કે મારે તારું એ કામ નથી કરવું.”

“તે કામને જે તે થોડાક પૈસા લીધાલ કેની?”

“લે આપ તેમાંના બાંધી વધ્યાલ તે” એમ કહી
તેણે થોડુંક પચુટણ પેલા આગળ તેજલઉપર હડસેલ્યું.

“લે આપ ને ચાલ્યો જા”

“પથ, ભાઇ તુંને—

“તે બેદ મારો નથી, પ્રેક્ષકર ધ્રમનો છે, જા
તેને જમને પુછ”

“પથ તેવો મરી ગયો”

“તો તું ખી મરી જા”

“એન્ટરપ્રાઇઝમાં તેની ઉપર એક બોંબ પડ્યો ને તે ગઈ કાલેજ માર્યો ગયો.”

“તારે લે આપ તારા પૈસાની ખાણ ને ઉતાવળે મરી જા કે રસ્તામાં તેવણને ને તારો મેળાપ થઈ જાય તો તું ને છેક સુધી નહીં જવું પડે!”

“પણ, તું એ કામ માટે કશું થયો હતો, તેને પેટે તે પૈસા લીધા હતા અને તે તેમાંના કેટલાકનો ખર્ચાની ખી નાંખ્યા. વિચાર કર, મારા જગ્યા દોરત ને આપ તારી તજ્જર સામે રાખી નિરાંતે માર કર, હું પાછો રાતે આંક લાગે આવીશ.” પેલાએ રોજાઈને પટ્ટાની લેવાની હવે બાજી રમી.

* * *

પેલા ખીચારો કાંગડો રોજાઈ ઉપર ગયો અને પેલા ખાસકે તરફ દીકનો તે ઉભો; પછી પોતાની પરજી તર તરફ નેમ્ર બોલ્યો.

“બુલ્લી, મને તારી હોંમતમાંથી થોડીક ઉઝીજી આપ.”

તેણીએ તેનો હાથ લપ્પ આંખોમાં દાખ્યો અને હસી.

“કેટી, મને તે થાય પણ આપણે સારી રહે કે જેથી જે હાથ તારો થાય તે મારો ખી થાય.”

“હા, રોજાઈ” તે બોલી.

વળી પાછું નીચેનું ખાસકે થોડાંયું; તેણીને તે છોડીને નીચે ગયો અને ખાસકે ઉઘાડ્યું તો તેણે એક કુચા કદના દાડીવાલા મરદને પોતાની સામે ઉમેરો દીધો.

“તમેજ રોજાઈ કેવી?”

“હા, સાહેબ”

“કેટલાંક વરસો સુધી પ્રેક્ષક ઇંગ્લેન્ડ નોકર અને મદદનીશ?”

“હા.”

“પ્રેક્ષક એક બોંબની કાપલ થયા હતા તે તમે જાણો?”

“મેં હમણાંજ સાંભળ્યું સાહેબ.”

“તેણે ગઈ કાલેજ ગુજરી ગયા, હું તેવણને વખાસ અને એકત્રીકપુટર છેડે; તમે જાણો એવણનાં કામના સગાં બહાલ નથી તે?”

“હા, મને ખબર છે.”

“એવણ કાંઈ પણ પૈસાવાળા ન હતા; તેમની વાર્ષિક આવક માત્ર ૩૦૦ પાઉન્ડની છે. તે ઘણી વધારે હોતે, પણ તેવણને સત્તાનો અને ખીજાં નીજાં બહેનનો ઘણો શોખ હતો. તેવણનું ખુદ નાણું અહીં ઇંગ્લેન્ડમાંજ છે.

“તેવણનાં મરણની ખબર સાંભળી હું દગ્ગીર છેડું”

“તેવણ તમને પોતાના વારસ ટુંકવી ગયા છે” પેલા વળી બોલ્યો “અને પોતાની બધી અસકામત તેવણ તમારાં નામ ઉપર કરી ગયા છે.”

“એક જરા મને માફ કરશો? હું હમણું આઉં” એમ બોલી તે ઉપર દોડી ગયો અને પેટી કુટ અને વાઇનની ખાસકે કેટીને જતાવી તે બોલ્યો.—

“ડીપર, આપ હવે આપણીજ છે—હવે આપણા હાથ પૈસાની તે છે” પછી તે પાછો નીચે આવ્યો.

“તમે જે કેહો છો તે શું ખરું છે કે પ્રેક્ષકનો તમામ પૈસા મને મળશે?”

“હા! થોડાંક કાલે મળશે, ખાણીના મળતાં જરા વાર લાગશે, પણ તમને હાથ જરૂર હોય તો થોડાં હું આપું.”

“હા, સાહેબ, એક પાંચ પાઉન્ડ આપો તો મદુરવાની”

પેલાએ પોતાની પાકટ કાઢી.

“વધારે જોઈયે તો વધારે લેઓની?”

“નહોં સાહેબ પાંચ પાઉન્ડ જોઈયે”

“પણ પાંચ કાંઈ?”

“મારે મારે વેચેશું ધમાન પાછું ખરીદી લેવું.”

“એટલે?”

“તે હું તમને કાલે સમજાવીશ, તેટલાં સાહેબ.”

“સાહેબ.”

એ રીતે રોજાઈ કેવીએ પોતાનું વેપાર પ્રારંભ ધમાન પાછું ખરીદી લીધું હતું.

(સમાપ્ત.)

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનરસીક સખી.

દિકરીઓ કોણની પાસે રહેવી જોઈએ ?

આ એક મોટો અને મહત્ત્વનો સવાલ છે, જેનો જવાબ સૈંકડે નજીકથી આસામીઓ આપશે કે, “માતા પાસે.” અડધી વેહતા સુધારના રોહમાં જટલાંક મા-આપો એટલાં ઉતાવળે ધસાડા—તણાડા બપ છે કે કુવારી દીકરીઓનાં બંધનનો બપ તેઓની સામે ડોળા ધુરકતો નથી, એજ આપણી અવસ્થા છે!

આજનાં મા-આપની ફક્ત ઇચ્છાજન કેળવણી આપવાની હદ બાહર ઉલટને લીધે તેઓ દુ-પાછરીનો લાંબો વિચાર કર્યા વગર પોતાની કુવારી નિર્દોષ દિકરીઓને નજરથી દૂર પરધર્મની અને પરકોમની વાતાવરણમાં છુટી છોડી દે છે; જ્યારે બીજાંઓ, સગાં—સ્નેહીઓનાં ઘરમાં કેળવણીને બાહરે સૈંકડો મૈલ દૂર દિકરીઓ ધોરે છે! આવા દાખલાઓ જ્યારે આપણે પારંપાર કામમાં જોઈએ છીએ, ત્યારે આપણને કુદરતીજ વિચાર આવે છે, કે એક માતા પોતાની પવિત્ર ફરજનું ફરજ બીજાંઓને અદા કરવા કહે છે! પોતે પ્રત્યેક જન્તસ-જેખમમાંથી અજગ થવા પ્રયત્ન કરે છે.

બીજાંઓ, વરની નોદરી દેશવર હોવાથી, યા ધણી; પ્રદેશમાં ધધા કરતો હોવાથી, પોતાની બેટીઓને બીજા બાલુ મીલન ખાતાંઓ કે કો-વેનટ સ્કૂલમાં બેવડી ફી આપી, રાત-દહાડો “બોર્ડર” તરીકે ધેડી દબને પોતે નીરાંત હવે બેસે છે, આવી જાંબીર ગફલતીનું પરિણામ છેવટે શું આવે છે? નજરથી દૂર રહેવાથી મા-દીકરી વચ્ચેનો પ્રેમાળ ઝરો પેહતો રહેતો નથી, પણ વળો વહી જવાથી સુકાઈ જાય છે. અરસપરસનું એકબીજાનું બંધારણ લીધું થય

બપ છે: માતાનું મહત્ત્વપાણું દિકરીને દેખું, યુદ્ધમાં માતાનો દરજ્જો કેવો મહત્ત્વ અને છે, તે દિકરી ભૂલી જાય છે, ધણી વેળા શુભામગીરી ગણવામાં આવે છે; માતાજીની શરણ થવામાં છુટાપણું છુટાઈ ગયલું સમજવામાં છે. મોજ-મજાહનો અલખપરો, એસ-આરામની મે દરેક ઠેકાણે દેખાર દેવાનો હલકો ચડસ; સધળી ગમતમાં લાગ લેવાનો મનનો ધખારો; પૈસા. ખપવા કાળે ખેલું ડોળ દેખાડવાનાં પાખંડ, દેખણી શીસીઆરી દેખાદેખાથી દેખાડવાની ખાલી બેગની પતરાછખેર બગાડ દેખાડવાનો દમામ, એ સધળું એક માતાને પોતાની દિકરીથી યાવવાનાં કારણોમાંના મુખ્ય કારણો હોય છે. રાનાં ઓઠાં હેઝળ, ગમે તે આસામી સાથે, ગમે તે છકેલપણે છુટથી ફરવામાં તેણી બાહદુરી સમજે છે, અને પારકા પુરુષો સાથે મધ્ય રાત્રિ સુધી બેગવાળાં માફક છકેલપણે લાટકવામાં હિમ્મત માની છે. અહીંજ મા-દીકરી વચ્ચેની પ્રેમની સાંકળમાંથી કડી છુટી જઈને સાંકળ છુટી થઈ જાય છે! અને માતા પોતાનાં આગળાં અવિચારી પગલાંનો પશ્ચાત્તાપ મુજે મોહડે કરે છે.

જેવી રીતે એક માતા પોતાની બેટીની બાળવણી કરી રોકે, કાળજી રાખે, તળિયત અને તંદરેસતીની સંભાળ રાખે, અભ્યાસ માટે આવડતા ધરાવી તેણીનાં અભ્યાસમાં સવગતા કરી આપે, અને દિકરીની કુદરતી ખાસિયત, સ્વભાવ, ટેવ અને આલસલખ પર યોગ્યતા નજર રાખે, તેમ પારકાઓ રાખે એ માનવું ને સમજવુંજ અકુદરતી છે.

વળી, બીજા હાથ પર, કેટલીક માતાઓ પોતાની જાન-મગ્નહની લાંબી મુસાફરીને બાહાણે પોતાની નિર્દોષ દિકરીઓને પારકાઓને આધારે છોડીને દવા ખાધ અને પછી તેના પરિણામે માતાની ઇચ્છા નુસાર નહિ આવે, તો તેમાં બીજાઓને કે દિકરીઓને દોષ દેવા કરતાં, પોતેજ પોતાનો આત્મા માનવાનો છે; અર્થાત્ ખરેખરે માતાઓને પસ્તાવો શુર થાય છે, એવું તે ઘણાં મોટેથી. ઘણાં દાખલાઓમાં કેંઈ કેળવણી-નેજ બાહાને દિકરીઓ માતાથી છુટી પડતી નથી, પણ ખુદ માતાઓ પોતાની મોજ-મગ્નહ, આસાઓસ, વિગેરે માટે તેમજ જાનલમાંથી મોકળાં થવા કાળે અનેક બાહાણે તેઓને દૂરને દૂર રાખે છે; અને એ રીતે દિકરીઓને પારકાં રક્ષણ હેઠળ સોંપી પોતે મનદ આરે છે. ઘણી વેળા તો માતાઓ પોતાનાં મહીરાંની સગવડ સાચવવા દિકરીઓની કેળવણીમાં અને તેઓ નાં જીવિષ્યમાં આડે આવે છે. મહીરાં તરફની હુક બાહેરની આગ-દાઝ અને કાળજીનાં પરિણામમાં ઘણી વેળા મા-દિકરીની ધારેથી ધારણાઓ નિરાશી અને નાસિપાસીમાં આવે છે.

ઘણી વેળા, સગાં-રતેલીઓ કે મિત્રો પર વિશ્વાસ રાખી, તેઓની સંભાળ હેઠળ, કેળવણી કે હુનર ઉદ્યોગ સંપાદન કરાવવાની શુભ નેમથીજ, દિકરીઓને પારકે ઘર, પારકાઓનાં આશરામાં સોંપવામાં આવે છે; પણ તેમાં મોટે ભાગે ફગાવવાંજ તેઓ (માતાઓ) હોય છે. મતજબી દુન્યા કેવી સ્વાર્થી હોય છે, અને કેળવણી કે હુનર આપવાને બદલે મતલબીયાંઓ કેવું પોતાનું કામ કાઢી લે છે, તે તો બપોરે તેઓ દિકરીઓને અભણુ જોય છે, ત્યારેજ સમજીને પસ્તાય છે. આવી રીતનું છેવટ એજ આવે છે, કે તે નિર્દોષ બચ્ચાંઓ છંદગી સુધી જેને આશરે થોડો વખત પડેલાં હોય, તેઓનાં તાબેદાર, દબાવલાં, એસીયાળાં, તાણુ-તપકા ખાતાં રહે છે; અને તે એક માતાની મંભીર ભૂજલ પરિણામ દિકરીઓને સોસલું પડે છે.

ઘણી વેળા ધર્મને ભોગે કેળવણી આપવા માટે એક દિકરીને દૂર રાખવામાં આવે છે. આવી જાતની કેળવણી કરતાં તો એક દિકરી તદ્દન અભણુ રહે તેજ ઠીક. ખરું, કે તેણી ફક્ત ઇંગ્લેન્ડ કેળવણીથીજ ને નસીય રહેશે; તેમ સામાયકીમાં ફરવાનાં ખર્ચાણુ પોશાકોથી અને સોસાયટીનાં ભારે કંડથી તેણી મોકલી રહેશે; પણ તેજ વેળા જે તેણી ડાહી, સમજુ, સારા સ્વભાવની ને ઉંચા મંભીર-ખાસીયતવાળી હશે તો કેળવણી કે હુનર વગર પણ તેણી મા-આપ કે ગરીબ ઘણીનાં ઘરમાં ઉગરદું કરશે!

ધર્મ કે નીતિ-રીતિના ભોગે જે ઇંગ્લેન્ડ કેળવણી એક માતા પોતાની દિકરીને આપે, તેણી ક્યાં અને કોણ સાથે ફરે છે, તે વિષે એક માતા જે બેખબર રહે, તો તેણીને માતાનું ઇચ્છ નામ જાળવું નથી.

એક માતાની મંભીરમાં મંભીર ફરજ છે કે પોતાની નિર્દોષ કુવારી દિકરીઓને પરકામમાં, યા સગાં-વડાકાંને ત્યાં, કે મિત્રોને ત્યાં કેળવણી આપવાને બાહાણે, કે કોઈ પણ કારણે ધીરવા પડેલાં લાખ વેખત નિચાર કરવો સમજર છે. ત્યાં સુધી તેઓ પુખ્ત ઉમરનાં થાય અને પોતે પોતાને સાચવી શકે, ત્યાં સુધી તેઓને એકલાં છોડવામાં કદાપણુ નહિ, પણ એક માતાની મંભીર ભૂત છે. ભલે તે દીકરી અમશુ રહે, યા અંગ્રેજ કેળવણી (i) બેખબર રહે, તેમાં શું મુશ્કેલી?

સારું છે કે એ પતન આપી કામમાં નથી દેવાયો, પણ કેળવણીને બાહાણે દિકરીઓને દૂર દેશવર નજરથી ને સંભાળથી દૂર રાખવાનો ધમરો મોટું રીતની માતાઓનાં મગજમાં ભરાવકો છે, જેનાં ઘણાં નહિ ઇચ્છાવતેજ પરિણામો આપેલા કાનને કચવાટ સહીત કોઈ કોઈ વેળા અથડે છે, તે સમયે દુન્યાદારી સમજનારી માતાઓની મુખાંઈ, ભૂત અને કમઅકલી-પણા પર આપણને અફસોસ છુટે છે!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૬ ઠો.

ખંત.

મહારાં બહાસાં બાળકો,

મીયા અંકમાં તમોને "ઉદ્યોગ" ઉપર કંઈ સીક્ષણ આપ્યું હતું. આ વેળા તેની જોડેન "ખંત" નીકળે છે. શોડું જોતીશ. આ દુનિયામાં ખુશ અને કુદરતનો એક કાચો છે કે સવળું કંઈ આસાન પાર પડે તેની અગાઉ તે સીજતે પાર પાડવા તેની સાથે લડત કરેલી પડે છે. તે લડતને માટે "ખંત" ના ચુલ્લી ત્રિપેશ જરૂર પડે છે. આ દુનિયામાં સવળું જ કંઈ સહેલું હોતું નથી.

કેમથી સીજમાં ફોલ મેળવવા અગાઉ તેને માટે સખત મેદનત કરેલી પડે છે. સરખાતમાં નીચકળતાની ખુશ નડે છે પણ જો ખંત રાખી હોય તો સોમથી નવવનું તકા ફોલની આસા રહે છે અને ધારે કે કદાચ આપણે મેદનત કરતાં નીચકળ નીચકળ તો શું થયું? જે ખંત આપણે આજ રાખી હતી તે આપણામાં શક્તિનો કેવો વધારો કરશે? તમોએ કોઈ દીરસે ઉંદરને કાંઈ સીજ કરડતાં જોયો છે? તે ઉંદર કેવો ખંતથી તેની અને તેનીજ પુડે લાગી જઈ કોતરી નાખી ધારેલી મક્કલ પાર પાડે છે તેમ સીજતાઈથી કોઈની ધારેલી મુશ્કેલી આપણે ખંતના ઉદ્યોગ વડે પાર પાડી શકીએ છીએ; દુનિયામાં જેમી મહાન શોષ થય છે તે એકદમ એક તરફ નહીં પણ દીરસોની મેદનત, રંજ અને ખંતનું તે પરીણામ છે. દુનિયાનાં મહાન આ પુરોસોની મોટાઇનું માપ તે તેઓની ખંત છે. ધીરકાસમાં જણાનાં દાખના એસા નોધાવા છે જે મહાન પુરોસોની ખંતના કંઈ ખ્યાલ આપણને આપે છે, પણ હું ગણુક કે ધનુક વેળા તમો ઉવરતાં બાળકો ધનુક બાળકમાં,

હારી ખાવોજો અને જે કામ ખંતથી પાર પાડી જોઈએ તેને બદલે આલસાઈની હકુમત ચલાવી તે તમો પડતું નાખે છો; ધનુક વેળા કંઈ બીકત કામ તમો ઉપર આવી પડે છે તો "એ કાલુ કરે" કરીને તમો કરવાના તમો અખાડ કરો છો, પણ એ સવળું "ખંત" ની ગેરલાજરીનું પરીણામ છે.

લુહાર પોતાના હાથ નીચેના લોખંડ ઉપર મોટા મોટા હથોડા ફરી અને ફરી માર્યાજ કરે છે અને સોની પોતાના હાથ નીચેના સોનાના ધરેણા ઉપર નાની હથોડી વડે ફરી અને ફરી ટીપન કપાજ કરે છે, પણ આખરે તેની અંદરથી તેઓ શું ઉત્પન્ન કરે છે? સેકો હથોડા પડ્યા પછીજ તેઓ ધારેલી સીજ તેઓ બનાવી શકે છે, તેમ મહારાં બહાસાં બાળકો તમારી હંડગીની અંદર મોટી મુશ્કેલી બીનાઓ આવી પડે તો લોખંડની ઉપર લુહાર જેમ જગરદસ્ત હથોડા મારે છે તેમ, અથવા કોઈ જીન કામ રંજ લરી ખંતથી પાર પાડવાનું હોય તો પેલા સોનીની માફક તમારા સહચરોના સોના ઉપર માન, તામેદારી વીગેરે વીગેરેની જીની જીની હથોડી ફરી અને ફરી માર્યાજ કરો અને મુરો કે પરીણામમાં તમને ધારણ કામ પાર પાડવામાં તમો ખરેખર ફોલમંદ નીચકળ. કુદરતનો એ કાચ દોજ છે કે જેઓ ખંત રાખે તે તેઓને જ જીવંતી ફોલ મલે છે. તે કાચથી તમો કદીથી છુટી શકશો નહીં માટે સવચેન રહીને ખંત રાખનાં સીખસો તો ખુશનું આદતુ છે ફોલ તમારોજ છે.

લીંક દુવાગીરે તમારો
મોટા બાવા.

કાકાનું વીલ.

લખનાર:—મીસીસ મેદરબાતુ ફિરોઝશાહ એનવાલા.

પારસીઓની જુની જાહોઝશાહી માટે પ્રખ્યાત મુરત શેહરમાં આપણી આ નાહની વાર્તા ઉંઘડે છે: વાર્તાથી હાલનાં જમાનાની નથી, પણ અસંખ્યાં જમાનાની જુના અને નવા શરૂ થતા વખતની છે.

બપોરે મુંબાઈનાં પારસીઓ અસંખ્યા રીતીઓ-માર્નાં ધણાંક દહીંઓને વખોડી નવા દહીંઓ પોતાના સંસારમાં આમેઝ કરવા બેઠેલા તેવા વખતમાં જુના વિચારનાં શેઠવા કેદવાતા મુરતનાં રહીશ જેહાંગીરશાહ જંગીરદાર કોઇ પણ પોતાને પેટને વારસ પાછળ મેલ્યા વનાં શુજરી ગયા; તેઓનું પોતાનું રસનાર ખાનાર કોઇ ન હતું, પણ તેવજુના ત્રણ મરદુમ ભાઈઓનાં ત્રણ દીકરાઓ હતા, તેઓને પોતાની તમામ અસંખ્યા-મત અને રોઝપુછનાં વીલ મારશત વારસો ટેકવી ગયા. મરદુમ જેહાંગીરશાહ જંગીરદાર મુરતનાં પોતાનાં મુંડળમાં ધણા રમુછ અને વીચારવંત નર કહેવાતા, તેઓનું વીલ આ પ્રમાણે હતું.

“વીલ.”

આપણે કંઈ સરકારી દરજારી વાતો કે રાહરીતીઓ જાણતા નથી. પેટના કાકાનાં વંશથી ઉતરી આવેલા બાપેલાદે હમે ખેડુત હૈયે; પણ ખેડુત એટલે જમીન ખેડનાર અને જંગીરદાર એટલે જમીનો વગેરેનાં ધણી. સરકારી દરજારી રીત પ્રમાણે મારે મારાં વીલમાં આ રજીદો જરૂરજ વાપડવા બેઠ્યે ને તે એ કે “હું મુરત શેહરનો રહીશ, ગામની પાદર ખેત્રાંઓ ધરાવનાર જંગીરદાર જેહાંગીરશાહ, આ મારું વીલ, મારી પૂર દુસ્વારીમાં, અને જાતિ ચંચળાઈથી કરી જનકે.”

“પેદહુ” તો એ કે મુરત અને બીમપોર જવાને અડધે રસ્તે જે મારું ખેત્રું આવે છે તે હું મારા મરદુમ બાઈનાં દીકરા ગુસ્તાદશ ગોરખરને આ લખ્યાથી આપી

જણેસ કરી જનકે; એ બીચારાને દુકરાં પાગવાને ધણો સોખ હનો, અને દુકરને અસંખ જમાનામાં ગોરખર કેદનાં એમ સહ આગળ બચ્ચે થઇ વાતો કરતાં ગુસ્તાદશના બહેની બાવાતું નામ ગોરખર પડી મળ્યું. બહેન દોળે તેવનને:

“બીજું એ જે ગુસ્તાદશના નેલાગ થયા, હવે શીજી ભાઈના દીકરા જમશેદ સમ્યા શીવાની વારણ આવી-એ મારા મરદુમ. ભાઈને મુડી મુડીને સમ્યુજ ભોમવાની ટેવ હતી, તેથી તેને બીચારાને સહ સમ્યાથી કરીનેજ આગળતા- બહેન દોળે તેવનને-શી-જમશેદ સમ્યાથી ને બીમપોર મોદરનો કાગા હાથનો આખો જમીનનો કંદો, અથવા બીમ. પોરનું મારું ખેત્રું હું આપી, ગોંપી, સપુદું, જણેસ કરી જનકે; એટલું બહુ પુણું લખવાનું કારણ એ જે એ પેર્યાઓ મારાં વીલને બીનીંગ કરાવવા પાસતે દહારે કોરત દરખારે દોરે નહીં.

“ત્રીજું અને છેલ્લું નહીં, વલસાડ ગામે આવેલું” મારું ખેતર હું મારા નાહના ભાઈના દીકરા નરોજ નયનવાઈને આપી જનકે-બહેન બીચારા એનાં આવાને, તેવનને દરેક વખતમાં નયનવાઈ કરવાની બેગવાની અને કરી જમતરવાની ટેવ હતી, તેથી લોકોએ તેવનને આખે નામ આપેલું હતું, બાકી ત્રણે ભત્રાંજઓ મારા ભાઈઓનાં દીકરા તેથી સહ જંગીર-દારજ કેદવાપરે, પણ મોંઢવોત્રું તે જાણે આવું જેની વાત છે.

“હવે છેલ્લું મુરેશા, હું: છેલ્લું તે એ કે આ લખ્યાથી હું મારા એક્સીકુનાર રોઝ દોરાજયા નીમ-હમીને માથે ફરજ નાંખી જનકે, કે મારી રોઝ પુછનાં રૂ. ૭૫ હજાર છે તેને સારાં વ્યાજે વધસ હો અને આખાં દસ વર્ષેવર એનું વ્યાજ વધીને પત્ની એ બચાવ

સાધની આખી રકમ મારા ઉપર જણાવેલા ત્રણે ભત્રીજાઓ માંહેલા જે કોઇ સર્વથી તરંગર બનવા પામે તેને સપુર્ણ કરે.

“હવે, તદનજ ઉદયુ” તે એ કે આ મારી મર-જીથી, મારે હાથે, પુર સુખલામાં લખાયકું વીજ-વસી-યત છે તે પ્રમાણે મારા દાનાવ, ઇનસારી મીતર શેક દોરાખશા નીચદ્દામી અમલ કરવો, અને કોઇમી ગીધને બોટું લુટ્યા વચ્ચે આવવા દેવું નહીં. તમે સમજ્યા કે? ગીધ તે કોણ? વધત્ર સહજ તમારી હજારો મારી. આપરે દરમી સરકારી કામ કંઈ જાણતાંજ નથી તેની વાતજ કેવી?”

આ વસીયતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે શેક દોરાખશ નીમદ્દામ ખરેખ ઇનસારી અને પોંદ્દેલા માણસ હતા, તેવચુને મરદુમ જેહાંગીરશાના ત્રણે ભત્રીજાઓને તેડીને તેઓને આપવા ચાહેલાં જેનાં વેહેંચી આપ્યાં અને પોણો લાખ રૂપો મરદમની ખવાહેશ પ્રમાણે મોટાં વ્યાજે એક માતખર પેડીને દસ વર્ષની મુદતે સોંપ્યો.

આ જેમાં જુદી જુદી કીમતનાં હતાં; ગુસ્તાદ ગોરખનું ખેતું ધણો મોટો સુધારો જોઇતો હોય તેવું દેખાતું; પણ જો તેમાં જોઇતો સુધારો કરે તો પછી તે ખેતરમાંથી કાયાં સોનાં પકે એવું મુલદાર હતું જમશેદ સચ્ચા મીયાનું ખેતર સર્વમાં ઢેકે હતું, અને તાહના નવરોજી નયનવધનું સર્વમાં સરસ હતું.

મરદુમ જેહાંગીરશાહની વાડીની પડોસમાં, વસ્તાં અને સુરતનાં બીજાં ધણીઓમાં વીતની વાત જરૂરીજ ચરવા જેઠ, તેઓ આપસ આપસમાં આ ત્રણે સુરતી જવાન્યાઓ માટે જાત જાતનાં અભીપ્રાયો આપેવા લાગ્યા, તથા દસ વર્ષની મુદત પછી આ ત્રણમાંનો કોણ રોડક પુછ્યું ઇનામ જીતવા પાંમશે તે ઉપર સરત લેવા લાગ્યા.

તે ત્રણેનાં ખરાસ પ્રમાણે લોભા મન ઉચ્ચારનાં. ગુસ્તાદ ચીશો અને પૈતા ખર્ચવાનું આન્યું ત્યાં બીકન્યું હતો. જમશેદ સચ્ચાં મીયાં દલાપજીવી ઉડા પિયાર કરીને કંઈમી કરવામાં જાણીતો હતો, અને નવંસ નયનવાઇ તેનાં મરદુમ બાપ જેવો દરેક નવી

બાખદોમાં વગર વીચારે અને વગર થોખવે છપકું દ્યે તેમાંનો હતો; તેથી વળી તે ધુધીમી ઉડવાનો.

સહ સહને પોતાનું ખેતું મેળવવાને એકઠું અઠ-વાડયું વીત્યા બાદ, ત્રણે ભત્રીજાઓ જેહાંગીરશાહની વાડીમાં જમતા જમતા વાતો કરતા જણાય છે. નવસ નયનવાઇએ ગુસ્તાદ ગુરખરને પુછ્યું.

“લાઇ ગુસ્તાદ, હવે તું તારા ખેત્રાંમાં સુધારો કરવાનું ક્યારે શરૂ કરેછ?”

“સુધારો? ત્યારે શું અંદર કંઈ બીગાડોગી છે કે શું? સુધારો કરવા જતાં કુધારો થાય તે તું જાણેછ કે?” આએ પૈસો ખરચવાની વાત આવી ત્યાં બીકને ગુસ્તાદે રોડકું પરખાવ્યું.

“તારા જવાબ પરથી મને તો લાગેછ કે તું ખેતરમાં કંઈજ સુધારો નહીં કરવાનો, ઉગ્ગ જમીનોને ખેડાવવાનીથી કંઈ તકલીફ લેશે કે ફક્ત ખેતી થયતીજ જગ્યા વાપડવા કરશે!” નવસે જમવાનું અટકાવી ધણીજ નવાઇથી ગુસ્તાદનું મોઢકું ટીકતાં પુછ્યું.

“મારે નવો ખર્ચ કંઈ કરવોજ નથી.”

“હું! ત્યારે તો મીચીટ મારો કે તપુને કાકાનાં પેણો લાખનો ઢેકોથી કદી મલવાની વકરીજ નહીં,” નવંસુએમી રોડકું જ કાઢ્યું.

“નહીં તે કેમ? ખાખી તો તારેજ કહે તો મીચીટ મારી રાખજે કે કાકાનો પેણો લાખને તેનું બધું બ્યાજ સાથે મારંજ આવે છે.”

“અહીંની દુ-માં અહીં જાએ તોગી નહીં પણ જો તારે તારી વગર ખેડેલી જમીન ઉગ્ગજ રાખી હોય તો મને તે ઉપર ખેડકામ કરવા દેશે? હવે કંઈજ નહીં તો તારી જમીનપર ઠીચેઠીચે ઉગેલાં ઝાડોનાં કાચી દાખલાં એક બીજાને હરકત કરે છે અને પુન આપતાં એક બીજાને નડેછ, તેમજ તો કપાવી દેરા દે?”

“મારે એક ઝાડ નથી કપાવતું, એક દાખલું નથી છંટેકાવતું, એક તું કંદણે કે એક છાડયું છોલાવ તો તેમી નહીં, નહીં ને નહીંજ,” ગુસ્તાદ ગોરખરે મજજુનાઇથી કહ્યું. મારે કશોજ ફેરફાર કરવો, કપાવવો કે કરવા દેવાનો ઇચ્છો નથી. સમજ્યું હવે!”

“એમ કેમ વાર?” અત્યાર તુનીક સાંભળ્યા કરતો જમશેદ દબે વચ્ચે પડ્યો. “ભાઈ ગુસ્તાદ! કંઈ સારો સુધારો થોડાક ફેરફારથી થતો હોય તો તેથી નહીં કરશે?”

“જમશેદ, તું કાંઈ નકામો માથું ફુલવેજ? સુધારો, વધારો, કે ફેરફાર તો હું કંઈ કંઈ નહીં કરાવતો. મારા બાપદાદાઓ જેમ જેવી વારતે હજી કરાવતા, ખેડાવતા, રોપાવતા, કપાવતા, વડાવતા અને વેચાવતા તેજ હું જી કામ કરીશ. તે સિવાય ફેરફાર કે સુધારોને આપરે ઓળખતા નહીં.” ગુસ્તાદે જમશેદને મિઠાસથી જવાબ કહ્યો.

“પણ હમણાં નવી ફરી પ્રમાણેનાં હજી નિકર્પાંજ તેતો જરૂરજ મંગાવીને વાપડજો.” વડી પેસા નય-નવાઈ નામનો પોર્સો વચ્ચે હોમણો.

“નારે ફીકરા, જુનું તે સુનું એ ખેતરાં સાથે મને સોંપાયલાં જુનાં મારા બાપદાદાનાંજ ઓખરાં મારે હંમેશાં વાપડવાં છે, હમે સમજ્યો. તુંની વાદ રાખજો કે જુનું તે સુનું.”

“પણ મિશદર, નવું તમે વાપડ્યું કે અજમાયું નથી, ત્યારે જુનું તેજ સુનું એમ કેમ કહી શકો? મેં તો અજમાયુંજ, અને જુની ફરીનાં હજી કરતાં એ નવાં નિકર્પાંજ હજી ધણાજ ફાયદા કારક પુરવાર થય્યાં મેં નવપયાંજ, અનુભવ્યાંજ,” જમશેદ પણ નવાં હજીની દિમાયતમાં નિકળ્યો.

“તે ગમે તે હોય, નવું ખરીદવા, નવો ખર્ચ તેટલો ફાયદો જુનાંમણીજ હું મેળવી જોઈ લેવજા-મારા બાપ દાદાનાં વખતની અરસી ચીજોપર અને અરસી ફરીઓપર મને ઘણો નફો છે. ભાઈઓ.” નવા ખર્ચની બીહને ગુસ્તાદજીએ વાત ઉઠાવી.

જુનું તે સુનું આ શબ્દો ધણા ધણાજ દંડતાથી બોલતા રહી પાંચ સાત વખત તેનું તેજ પીછ ગુસ્તાદ-જીએ ખાણું પુરું કહ્યું. તનેનાં કંટોળો ખાઈ તેનાં તરફ ચોખ્ખી પીઠ ફેરવી દબે નવત નયનવાઈ પોતાને ક્યોષે ઉતરી આવેલા નવા નવા ચોખ્ખો ઉઠગપાટળ કરવા વિચારો જમશેદને કહી સંભવાવવા મંડ્યો.

“જોની મારા જાતી ભાઈ જમશેદ,” તે બોલ્યો. “તું કંઈથી વાત સાંતીથી અને દલાપણથી સાંભળેજી તેથી તારી સાથે કામને વાતથી કરવા ગમે ખરી; મારી બધી શુકિતઓ મેં રચી રાખીછ તે હું તુને કેદકેદ તે સાંભળ.”

“ફીક, ખેરાદર કેદવે, પણ તમે જે કેદવે તે બધુજ મારે કશુક કરવું જોઈએ એવી છે આશા નાં રાખજો.”

“અરે નહીં તે કેમ? જોની મારી ચોખ્ખાજ એવી ઉત્તમ છે કે તે સાંમજાનાં વાર ખુશીથી તું તે કશુક કરશે. ભાઈ, મારી જમીનની તદનજ લગોતજ તરકારીનાં ખેતર અને તેની પાસે મોટું દોગાર, એટલે દોર લોક વડી રાકે તેવી મોટી જગ્યા ખામી છે, એ બધું હું કામમાં લેવા માંડ્યુંજ, કેમ વાર, એ શું પૈસાનાં ઢગલા—”

“તું ભાઈ એમ તો નહીં વમારતો હોય કે મોટો અરખો ખરીદી લઇને તેપર તું મોટા મોટા ખર્ચો કરવા ધારેજ?”

“અદાહ! તેજતો તરકારીનાં ખેતરની ઉપજ તે દર વર્ષે ઘેર બેઠા પૈસાનાં ઢગલા લાવેજ સાથે કેમ જે તરકારી તો સકે ખાવ અને ગાય મેદાં, ગરૂં, ખેસારાં લગારાં, એની થોડાં ખરીદીને દોગારમાં ભર્યાં કે પછી ભાઈ, તું જાનેજ તો ખરો કે એ લોકો વડામાં બમે તજી તજી અચ્ચાં ઉપખવે, તે જે ધાર કે જાણે કે અંચે વર્ષે મેં એકસો દોર ખરીદ્યાં તો આવને વર્ષે ૩૦૦ નવાં ઉમેરામને ચમચો ઘણે, વળી તે ચારસોમાં બીજે વર્ષે બીજાં ચારસો ઉમેરાશે તો આંસો ઘણે એમ કાકાના વારસો દસ વર્ષ મધે તેટલાં દર માસે દોરોમાં રખારો થતાં જુનાં દોરો વેચશે જરૂર તો દસ વર્ષમાં મારા જેવો પૈસાવાળો બીજો દાન આ બધોપર નહીં રહેશે.” આ નવજુની અજમ યુલિ, દોઝન વધારા દેરાની જોઈ સાંમજીને જમતાનાં દરેક વર્ષે રેદકાણુજ નહીં.

“પણ દોરો ખરીદશે તે લોકો જમ આપીજ વધ્યા કરશે તો કોઈનું મોત નહીં નીપજશે કે?”

છપ મરથી આંહી દીનમાં મરી ગેઇ. કેમ? ચીલ હંચી ગયા. ૩૦૦ બકરાં મેડાંમાંથી સવાસી મરી ગયાં? કેમ? ચારવાની જગ્યા ઉપર જમીનમાં મોડાં કાંટા છે તે નાંકમાં અંદરવેર લોકાકળને કોઢી છત ચઇ ત્યાં કોઢાની કીડ ચઢી. પાસેનાં તરકરીનાં ખેતરમાં મર્યાં બટકાં ને ઠોરો જઇ ચડી સત્યાનાથ વાળતાં તે કપોદ લુદી. નચનવાઇ ને એક આંખનાં પળાંકારા લાર ફરસદ ન રહેતી. એક જનવરનું વેચાણ થાય તેટલાં દસ મરી ગયાંતી વાત આવે. માંજસો ગેર ખાખી ચોરી નય અને સંખ્યામાં ગણતરી મુજબ અગુદદ વધારો થવાને બદલે ઘટાડોજ થટાડો. આપ-તાજતો, ઠોરોને વેરાનમાંથી નીકળી પોતાના ફળદ્રુપ ખેતરમાં ગેરી જતાં બટકાવવા જમશેદે સલાહ આપી કે 'હાથા કાંટાની વાડ રોપાવવી, પણ ચોપડીઓમાં વાંચુ' કે એક નાદની તળાવની મારફત ઉંડી જગ્યા ખોદવી, અને તેમાં પાણી સમાય તેવું કરવું' કે જ્યોત્સનામાં તેનો ખેતરમાં આવતો જતો પગ ડહો દુટે ને જો ને ખેતરને ઘટે ત્યારે પાણી મણે લેમજ ઠોરોળી પાણીએ અને હાંસો બટકાઓ વરે.

જા મતલબે ખેતર અને જનવરની જગ્યાની વચ્ચે નચમાં મોટો ઉંડો ખોડો ખોદવાની હેઠકોડી આપી. ખોડો ખજાતો જાય ને અચાનક ઠોરો અંદર પડીને પગ લાંછ લુકાં લંગેલાં થતાં જાય, પણ કાંટાની ખાતની સમજણ મગજમાં ઉતરે. વેલાતમાં આ નવી ફરેલી ચનેક ફાવતાઓ થાયજ, અને જુની અસલ ઝીંગ કાંટાની વાડ હવે ફેલનમાં કે ચટાણમાં નથી.

દસો, ખોદાને ખગર શા કારણે ઢગલે ઢગલે ચરવા લાગ્યાં. બકરાં મેડાં દુરજય ચઇ ગયાં, ગાયો બેસો અરસ બરાડ મારવા લાગી અને બહુ ધાર્પાં બેચું પુરાપુરાય દીરવાને બહો સીકવી ને રડમેસ જાલન ખતાવવા લાગ્યું. મુવેલાં ઠોરોનાં આમડાં અમાવવા જતાં ઉપરીપણું બરાબર નહીં તે અડધે આંધ લોકો ઉચાપન કરી જતાં, દસોના પીઠા ને કીચીળી દુધનારાઓ ઠોરની આંખ પોતા પર નહીં લેખને તેનોળી અડધો અડધ જગ્યા પોત્ર કરવા લાગ્યાં, કાંટાના ટોપકાળી રપનેજ ગયા.

જમશેદે એ પોપનિ આવો મામલો જોઇ ધણીજ દીલગીરી સાથે વધુ ઘોંટાળામાં હોમાતો વારવાતું કર્યું અને ફરેક ઝીજની દેખરેખનાં માણસોની ઉપાતે અકેક સુકાદમ, ઘરડો, વીધાસુ રાખવાતું સમજાવ્યું. હજીથી જમશેદ ધણો દીલગીર થતો, પણ જરા નવાઇ નવલને મન બંધી વાતની ઉચટ હતી. પહેલા ચાર છ મહીનામાં 'દેખુ' એમજ દેખું, ખરમ-પણ કંઇ નીકળે નહીં. બાપરે, આ એ કંઈ ઠોરોને મરપરાં આ ખાયજ, કે કાહરંનતો ખાજનોળી ખુરી ખપ. પણ સસલાં બધાજ પૈસા વાળી આપી દેવાનાં એવું તેને કંઇકે લાગતું. મુંબધથી ઉપડતી ચીનની આગમોટો સાથે સીધા વેપાર તેણે સસલાં નો શરૂ કર્યો. ચાર રૂપે દજનની ખરીદી કરતો, અને બાર રૂપે દજનનું વેચાણુ! એક દજન વેચાતાં લીધાં હોય તો કેહવું એક એ મહીનામાં છ દજન સાથ એ. બહુ તેણે વાંચેલું. પણ આસીસ; વાંચેલુખી આટલી હલ મુધી ખોટું દડતું દેખુ! વધારો કંઇ થાય તેમ જણાયજ નહીં. એ શુ ભેદ હશે? જમશેદે તેવું ધ્યાન ખેંચ્યું કે સસલાંને ઘેરી રાખવાની જે હલ છે તે પોચી માટીની બનાવેલી લીંટ છે, તેમાંથી કોમીને તેઓ હાર-દાર રોજકાં નાહસીને કારેકાર જંગલમાં બરાઇ જાયજ અરર હલ બાંધી લાઇને દેવાળતી ઉપર ભોંજિસા કાચ જડેલા તે તો દેખું આજની ફેશન રીવા કયા કાટતું નહીં. અંદરથી તળું ભેડી સસલાંજઓનું બરાહર ઘેરેબારે જઇને ગોઠવાતું દેખું. ધોવાણુ!

ગુસ્તાદ વધુને વધુ હું હું કરી તેને તોડી પાડવા લાગ્યો, અને મનમાં ને મનમાં હવે નવલ નચનવાઇને લાગતા માંડ્યું કે આવો મામલો ચાલુ રહ્યો તો હુંક વખતમાં પૈસાદાર તો શું પણ બીજારી કરતાં નખેહતર હાલે પુગાવાનું.

તે હીમત હાંપી નહીં. સસલાં જે બધા નાહસ લાગ કરી ગયાં હતાં. તેઓને નામે પૂરો મુકી, રહેલું તમામ સસલું એક લાંદમાં મુંબજની મારકીટ ને હવાલે કરી તે જમીન ખોડાવી ત્યાં રોપણી કરાવી; અને જાણે સસલાંઓપર વેર લેવાઇ મુચું હાંપ તેમ તે સુંદર દર્પણ બંધવા લાગ્યો.

આંઠ દીવસમાં શું સુંદર છોડ થયા કે હાહા! નવલ નય-નવાઇ જેને દરેકજ નવું નવું જોવાની કરવાની બહુજ મજા હતી તે તો આ મામલો જોઇ હરખાઇ હરખાઇ ગયો. ઉગ્ગ વેરાંનમાં ખાતર પાડતાં લુચ્છાં દુખ્યાં સસલાંઓને બદલે આ તેને વધુ લાલ્ચુ પશુ વાંચનાર! શું તેની નિરાસની વાત ક્યે? જે લુચ્છાં સસલાંઓનું લશકર નાહડેલું તે પોતાની આ અક્ષલ જગ્યા કે શું વપ્ત જોવા આવેલું તે ત્યાં આવા મનનાં લીલા મીઠા કુમળા છોડ જોઇને ત્યાંજ છાંવણી નાખી પડી કુર કુર ખાવા મડેલું. અને માહ જેહમતેથી આંઠ દહાડા તે લોકને ત્યાંથી વિખરાતાં લાગ્યાં જેટલાં અરસામાં તેઓ બધું પાછું ખુઝારી સફા ચક જમીન છોડીને વગે દારે દર પડ્યાં!!

નવલ નય-નવાઇને ખોટ લારી ગઇ, પશુ તે કરતાં તેને અમળી લારી લાગી જેમ તેને ધાર્યે હતું તેમ કેમ નહીં થયું તેજ એની અબળપી લારી હતી.

એક એ દહાડા તે આવા બનાવોથી નિરાસ રેહતો, અને પાછો નથી ઉશ્કેરતાં ઉગી નિકળી પાછો કુશામાં કીપલાવતો.

“અરે કંઈ નહીં રે” ત્યારે આવા મામલા જોઇને ગુસ્તાદ હરતો અને મજાક કરતો, તથા જમશેદ દીલગીર થતો ત્યારે નવલ નય-નવાઇ પાછી ઉઘટ તાણ કરી બોલતો. “વેપારનું સાધન તે શું એક સસલાંજ છે કે? થોડાં ઉટપી સુટપી હંસ, બટકાં, મરધાં સુવેથી ને હંસનાં કવીજ પીઝાં હાથમથી જરવેથી શું બધું આવી રહેલું હં સમજશ કે? સસ્તો ઉન ઉતારીને સાડી છસો મેંદું મેં એક ભર વાડને સોંપ્યું, તેથી કેમ? વેલાતતાં લોહા ઉન ઉતારીને જે બંદીઆ તે લોકને પેહાગવીજ, એથી શું કે મેંદું એક ફરમે ને ચરબદાર થાય તે લોકની ચામડી બીગડે નહીં તે લખણખાં ચહડીને તવાઇ સુકાઇ નહીં જાય. કાલે તે તોળું તેડાવીજ, તું જે જે તો ખરો જાય. જોઇને હલતાઇજ જશે કે બરબચન મેંદું કે આસ્ત્રેલીયન મેંદુંથી એટલું ચરબદાર નહીં હોય.” તેને જમશેદને હીંમત આપી.

એ બાપડો નિરાસને દીલમાં બે ધડી ઉભી રેહવા દેતો નહીં. કાંઈ જેવું હોય તો અકળાઇ

બેરાઇને મરે નહીં તો મરવાની આણીપર પુગે અથવા અડધું દેવાનું થાય; નવલ નય-નવાઇમાં આશા ઉમેદે ધણીજ હતી. આશા પર ને મોટી ઉમેદો પર તે રહી શકતો.

બીજે દીને તેને પોતાનાં મેંદાંઓ ભરપોડો પાસે દોડાવી મંગાવ્યા. આ અસ્સાસ! બાપડાં તે લોકને પેહાગવેલાં કરતાં તો બાણે એક ટેલી પોષ હોય તેમ તેઓ પર ક્રુપી પડેલાં એવાં લેવાઇ તવાઇને પાણીનો પોષરો થઇ ગયલાં. એ કેટલી હીંમત રાખે?

“તોખાહ! તોખાહ! તારાં મેંદાં, દેસ્ત જમશેદ મજના કુબલ છે પણ મારાં તો એવાં હતાં કે ત્યારે ચરખી થત થત, તે લોકનાં આ એ શું અપતાર?” નવલે અસ્સાસ કરી.

“બધું હોવા જાય તે અડધાંમાથીજી જાય.” ગુસ્તાદે કીરના કરી.

“ત્યાં છે ત્યાં મારું નસીબ ચાલતું નથી.” વળી કાંઈ આશા ઉછેરવા તેને નસીબને દોષ દીધો. “પશુ પેશા કહે તેમ મેંદું નસીબ પાતરાં તજે; એક કુક મારી કે પાનું ઉડી જશે ને નસીબ ઉઘડી જશે.”

“જે દીકરા, મારી વાત માનતે તો સુનાં. ચતે, હું મારું હોજાર સપારમાં સુરખનાં કિરણ નિકળ્યા વગર બહાર ચારવા કાઢવા દેતો નથી; કેમજે આખી રાતનો દવ પડેલો તે સદે ખોરાક એ લોકનાં પેટમાં જાય ને સદે લાગી કુબલ થઇ જાય ઉપરથી બદલાં કરતાં પેહાગવે તેમાં શું સાર્થક સચવાય?

“પશુ મેં ભરવાડોને એથી તારી ચેતવણી મુજબ ચાલવા કહીજ રાખેલું, કેમરે, હેમક, તુંને મેં શું કહેલું કે એ લોકને સદે પડેલો, દવ વડેલો ખોરાક ચાવવા નાં દેતો?”

“ચે? ફારે કાચેલું જે? દેવથો તો અમનેજ એ વાત હાંબલતોરે બા.” ભરવાડે કાનિ હાથ દીધાં.

“હોશો, હોશો, ખોરાક આપવા જઈ તેટલાં કંઈ બીજાં કામમાં થુંટાઇ ગયો હોઉં, એમ હોય.” નવલે ભુલ કણવી.

“કામનું કાઢેલું તે નહીં કાંઈ એમ થાય?” ગુસ્તાદે ટીકા કીતી.

“બધું જોરી હોય ને બધુંજ અધુરું તે અકારત જાય.”

(સાંધણ છે.)

પુસ્તક પરિક્ષા.

ફિરદોસ.

પ્રગટ કરનાર:—એરવદ દોરામજી રૂ. બી. દસ્તુર મેહેરજી રાણા.

ઉપલે નામનાં માસિકની એક નકલ અમારાં
‘પ્રસાદ’ની એક નકલનાં બદલામાં તેમનાં (આગકા)
પ્રગટ કરનારાઓ તરફથી અમને નિયમીત મળતી
રહેતી હતી, પણ જ્ઞાનેવારીથી તે મારમ સુધીની તેની
એક સરખી ગેરહાજરીએ અમને કાંઈક તાલુમ
કીધા હતા. પછી વળી દાખલામાંના જુલની માફક
એકાંધે એવી ‘તુ’ લાલમત્રાલ રહેરે રૂએ બહન સાથે
અમારી તેમજ ઉપર જ્યારે તે ગયા મહીનાની શર-
આતમાં ફીફ્ટોશ આવી બેઠું ત્યારેજ તેની ગેરહાજરીનું
કારણ અમને જણાયું, અને એ ત્રણ અંકનો પોથે
નપાસી જોતાં જેમ અમને તેની આટલે સુધીની ગેરહા-
જરીથી ઉપજેલો ગુસ્સો કંઠગાર થઇ ગયો તેમ અમને
પતરીજ છે કે કાગને ડોળે તેના એ બધા ચઢી ગયલા
અંકોની વાર જોતા વાંચક વરગતી અધીરાઇ અને
તેના કુકુટ અટકાવેના પુરપુરો ખાંગ તેથી વળી ગયો
હોતોજ જોઇયે. અમે એક માસિકવાલા યત્રને જ્યારે
અમારા એક લાભ્યમંધને માટે બે સારા સોખન બોલ્યે
ત્યારે તે ખરાં દીલ અને ખરાં મનથી કહેલાજ સમજવા.
તેનાં પાણી ફેરવી જોતાં એરવદ સાહેબની પાંદે જે જે
લખનારાઓનો જમ્બો ચોટિલો નજર આવે છે, તે
ઉપરથી અમે તેનું લવિષ્ય ઘણું સારું વરવી
શક્યે છીયે.

એક ચોપાન્યાના સંબંધમાં બાંધ રશીકની કલમ
શું પરિણામ નિષ્પન્નવી શકે છે, તે અમને તેમજ
અમારાં વાંચનારાંઓને કાંઈ રીતે અજાણ નથી, એટલે તે
ઉપર સરેહ કરીને બોલવાની કશીજ જરૂર હોય એમ
અમે માનતા નથી પણ, માત્ર એટલું અમને કહેવા
વગર આલતું નથી કે જે મીંડ રશીકની ચાલુજ મદદ
મેળવવાનો કાંઈ બંદોજસ્ત થયો હોય તો પછી તેના
પ્રગટ કરનાર યા બીજા લાગતા વગગતાને એની દસ્તી

માટે શંકાશીલ રહેવાનું કાંઈજી કારણ રહેયું ન જોઇયે.
મીંડ ‘રશીક’ અમારા મુખ્ય લખનાર છે તેથીજ તેમની
આટલી સીકરસમાં અમે ઉતર્યા છીયે એમ સમજવાની
મેહેરજીના વાંચનારે જુદાં કરવી નહીં, પણ, જે બાઈની
કલમનું ઉપોગીપણું જાણ્યા પછી જે તે માટે એક
બે બોલ કાઢી આવી તક મળતાં ન ‘લખ્યે તો તે
શીર્ષ નજીલુપણું કહેવાય.

એ બધું ત્યારે બાલુએ મુકતાં તેના પ્રગટ કર
નારે આ ચોપાન્યું બહાર પાડવાને જુસ્મો માથે લેતાં
જે ઉમદા નેમ રાખી છે તે અલગત ધણીજ સ્તુતી
પાત્ર છે, અને તે એ છે કે એ ચોપાન્યું ચત્રાબાધી
તેની જે આંતક થયે, તેમાંથી એ ચોપાન્યાનો વાજબી
ખરમ બાદ કરી તેમાંનો બાકી રહેતો ભાગ નવસારીની
પારસી જેનરમ એરપીતલનાં કંડમાં આપી દેવામાં
આવશે. એક અથોરનાન અને તેથી એક ગરીબ શુભ
સતો અથોરનાન પોતાના ધંધામાંથી તેને કાજલ
પડેતો વખત આવી પડેપકાર જેહમતમાં ગાળે
અને તેની તે જેહમતની જે પુરતી કદરશનાસી
નહીં ‘ચાલ તો’ પછી તે બીનાને એક ખરીજ કમ
નસીબી સમજવી. પણ નહીં, ગુજરાતી લાઈટ વાંચલુનો
શોખ ધરાવતી પ્રજા અમારા અનુભવ પ્રમાણે એટલી
બધી બે કરે તો નથીજ; તેને દરે માસે સારું તંદ-
રાસ્ત, મેકી નીનીતું ઉત્તરન નહીં કરે તેનું વાંચણ
મળે અને તે વાંચણ માટે તે જે વાર્ષિક કીમત આપે
તેનો વળી દેટકાક ભાગ ધર્મ ખાતામાં ન્દય એ તે
વાંચક વગેને માટે કાંઈ થોડા સંતોષની વાત નહીં
કહેવાય અને તેનું વાર્ષિક લવાજમખી શું? પોટેજ
સાથે માત્ર રૂ. ૩-૮-૦! અમે નહીં ધારના કે આ
બધું જાણ્યા પછી એક પારસી ઘર આ માસીક વગ-
રનું રહેશે.

નીની.

લખનાર:- મીં બમનજી નવરાજ કાબરાજ,

“પુસ્તક” અને “નવરાજ” ના માલિક અને અધિપતી ભાઈ ‘બમનજી નવરાજ કાબરાજ’ની નવી પ્રગટ થયેલી ઉપલે નામની વારતાનું પુસ્તક-અંદે દળદાર પોથો અમને અમારા અભિપ્રાય માટે મળ્યો છે, જેની ખેંચ ઉપકાર સહીત સ્વિકારતાં અમને ખુશી ઉપજે છે; વધુ ખુશી એમ કે મીં કાબરાજના રહેઠાણને એક લખનારે કાંઈ બીજી બાદાણે નહીં તો નહીં. પણ પોતાની પ્રગટ કાંઈક વારતાને રીઝુ કરાવવાના હેતુથી બી અમારાં આ અદના માસિકમાં પોતાનો પગ મુકવાની મેહેરબાની કરમારી છે.

વારતાની એક ચોપડી અને તે ઉપર ભાઈ બહમનજીનું તેના રચનાર તરીકે નામ એટલે તે વારતા સારી હોવા વિશેની બીજી વધુ જાણીતી થી જોઈએ? અને કદાચ જો કાંઈક તેવી સીધારસની જરૂર હોય તો અમને કહેવાને સતોય છે કે અમે એ વારતા આખી વાંચી છે અને અમને ખરેખર તે ઘણીજ ગમી છે.

એક વારતા તેનાં અસલ ઇંગ્રેજી નામ હામ સાથે હોય તે છતાં તે યુગ્મવાતીમાં ઘણીસારી અને ફત્તેહમંદ બની શકે છે, જો તે સારી સમજ પડતી અને જોશ-વર ઠંવારતમાં લખાઈ હોય તોજ, એમ અમારૂં મનજીનું માનવું છે, અને અમને અતરે લખી વાળવાને કદીથી

આવડી રહેતી નથી કે અમારી તે માન્યતાને અમારી આગળ જોડેલી ભાઈ બમનજીની નિતા એ બોલે બોલ ખરી પાડી આપી છે. ભાઈ બમનજીની લગભગ બધીજ વારતાઓ અમને વાંચવાની જોગવાઈ થઈ છે, અને તેમાં કોઈક વારતાઓ અમને તેના અસલ પ્લોટમાં કાંઈક નરમ પડતીથી લાગી છે, મગર, તે છતાં ભાઈ બમનજીની એક એક સ કોસમની લખાણબાજી તે વારતાઓ વરીકે અમે કાંઈક ઓછા ઉત્સાહ કે કમરી પ્યારથી વાંચી હોય એવો અનુભવ અમને આજરૂક તો થયો નથી, ષડીની વાત તો અમો કદી શકતા નથી. આ વારતાના સંબંધમાં તેમ નથી; તેના પ્લોટ અસલમાં ઘણા જોશવર અને તેનું ‘હેરોઈન’ છેલ્લે સુધીનું વળું ધણું રસીક છે એટલે તે ભાઈ બમનજીની કલમથી આવો અચુક હનસાદ પામી હોય તેમાં નવાઈ નથી.

ભાઈ બમનજીને પોતાને હસ્તક પ્રગટ થયેલાં અને થતાં પુસ્તકોમાં અમને અવશ્ય જ ગમે છે તે એ કે તેવણનાં સધળાંજ પુસ્તકો એકજ કદ અને એક સરખીજ આઈન્ડીંગનાં બાદાર પડ્યાં છે અને પડતાં રહે છે. એક સારી કલમ, સુંદર પ્લોટ, ડીસન્ટ છવાઈ, પછી બાંધણી અને લગભગ ઝરપ પાણીનો દળદાર પોથો, એ બધું વારતાના કથા વાંચનારને ષસંદ ન આવે એ એક સવાલ છે.

ત્રે કાલકન.

(આલુ વાર્તા.)

લખનાર:—મીસીસ જરખાતુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ ૮ મું.

એમાઇલના જવા પછી તે પોકસ ઝાડના છુપાં મકાનમાં એકલાં પડેલાં જવાન છવેા ધણાં શોકાતુર બની ગયાં હતાં.

“હું મોઝયો એમાઇલનો જગીયો કદીબી પુરી શકશ નહી કસોદીલડા, પણ તોળી હુ હવે તનદસ્તી મેળવતો જાઉંછ એટલે તમુને બની શકતી મદદ કરશ” લુલસે કહ્યું.

“લુલસ હું તમારી બહાદુરી અને અમીરી ખવાસ જાણુંછ, મેં તે મારા મુરખી એમાઇલને મોટે સાંભળી હતી અને હું જાણુંછ કે મારા જેવી નીરાધાર અજાણને બચાવવા તમે તમારાથી બનતું કરશો, પણ હું ધારુંછ કે આપણે અહીં દુખમનોથી તદન સલામત છીએ પણ મને મારા મામા માટેજ વીચાર આવેછ. ઓ જો તેવણને કાંઈ કશું થયું તો પછી આપરું શું થશે?”

“કસોદીલડા તમે અમંસથી ફકર ના કરો, કારણ મારી ખાત્રી છે કે તેવણના એક બાલનેબી કોંઈ વાંકો કરશે નહી. તેવણે બહારથી હુદકાડખોર પ્રજાની પક્ષ ધરીછ એટલે લોક તેઓ ઉપર કુરખાન છે.”

“તમે શું ધારોછ લુલસ, આવાં હુદકાડ માટે મુખ્ય જોખમદાર કોણુ હશે?—” કસોદીલડા વાતે ઉતરી.

લુલસ તેણીને માત્ર એક ખેડુતની છોકરી ધારતો હતો એટલે રાજ્ય સંબંધી તેણીને કશી સમજ ન હોય એમ તેનું માનવું હતું એટલે તેણે સમજાવવા માંડ્યું.

“હું ગરીબ વર્ગનો ઝાઝો કસુર જોતો નથી, રાજ્ય તરફથી ઘણો મોટો ફર તેઓ ઉપર નાખવામાં

આવ્યોછ અને છેક અતેરું થઈ ગયુંછ એમાં શક નથી પણ તેમાં આપણા નેક શાહની તકસીર નથી. સોલમા લુછ રાજના બપાવા પંદરમાં લુછ રાજના વખતથી બાદશાહી તીજેરી તદન ખાલી થઈ ગઈછ; લુછ પંદરમે ઘણો લખલુડીયો રાજ થઈ ગયો તેની માનીતીઓએ જેમ બન્યુંછ તેમ પ્રજાનો પૈસો મોજ શાખમાં બરબાદ કીધોછ તેમાં મેડમ હુજેરી નામની તેની માનીતી કાઉન્ટેસે એ પંદરમાં લુછને એ અજાજના કરજના ખાડામાં ઉતારીયો હતો. તે વખતથી રાજની તીજેરી ખાલી પડેલી છે. પંદરમે લુછ તરેહ કીસમની મોજશાખમાં લખલુડ છાંછળી યુગની પોણાસોની ઉમરે ચાલતો થયો. અને આ તેના દીકરાનો દીકરો આપણો હાલનો બાદશાહ લુછ સોલમો ગાદીએ આવ્યો. એ ખીચારો તદન આખાવરખી ગાદીએ બેઠો છતાં એણે લોકો ઉપરથી ફર ઓછો કરવાનું કીધું પણ એના ખાધ વધેલા અમીર ઉમરાવોની મંડળીએ તે માન્યું નહી અને સામેા કર વધારીયો; તેમ કરીને કાંઈ રાજની તીજેરીમાં પૈસા ઉમેરાયા નહી પણ એ કાવત્રાંખોર ઉમરાવોનાં ગજવાં છુપીથી ભરાયાં. એ ધણું ધાટકી કામ હતું, ખીચારા ગરીબ વર્ગની હલાલ મહેનતના તેઓને પેટ પુરતાં મલતાં નાણામાં આ પ્રમાણે થામંત વરગે બાચકાં મારવા માંડીયાં એટલે લોક ઉરકરાઈ રહ્યું હતું, તેટલાં ગએ વરસે નેહસ્ત દુકાલ પડયો અને લોકો ભુખમરાથી ગાંઠાં જેવાં બની ગયાં. બધી ટોપકો ગરીબ રાજ ઉપર આવ્યો અને રાજને ઉંધું વાળી અમીર ઉમરાવોનો નાશ કરી પ્રજા સતાક સ્થાપવા લોકોએ મનસુબા કીધા અને તેઓને તેમાં મુખ્ય મદદ કરનાર રાજસંધીઅર અને રૂઝો જેવા પ્રજાપ્રાંય બાદશાહો મશી ગયા. તેઓએ અમીર ઉમ

રાવોને વગર દયાએ રેંદસી નાખતા માંડપાછ અને અંધી લુલસ જરા વ્યથાથી પણ પછી મનજ સાવધ રાખી તે બોલીયો. “હું હંમેશાં અમીરોની તરફેણમાં હોવાથી કોઈ મારાં લોહીનાં પણ તરસીયાં બન્યાં.”

“કાણુ જાણે, કેમકે હું તમને સાધારણ આદમી સાબત માની શકતીજ નથી” કલોડીયા ગંભીરાઈથી બોલી.

“તેમજ અન્ય જેવું છે કે તમને હું કાંઈ લાક્ષી ક્યેસ કે પ્રીનસેસની તમે સરોજરી કરી શકો એવાં ખાર્જ.” લુલસ લાગણીથી બોલીયો.

કલોડીયા સરમાધને સુખ રહી. લુલસે પોતાના ખુદસા દલકે તેની આગળ એક પુસ્તક વાંચવા માંડ્યું અને એ પ્રમાણે તેઓ વચ્ચે દીવસો પુરા થયા લાગ્યા.

કોઈ વાર તેઓને બહારથી લોકોનાં લુલસેલું કરતા અવાજો સંભળાતા અને તેઓ ઇંદોળરીથી એમાઇલની રાહ બેતાં.

આ પ્રમાણે હેજત ધસકનો એક આખો માસ પીડી ગયો પણ એમાઇન પાછો ફર્યો નહી.

એક સાંજે લુલસે કલોડીયાને રડતી જોઈ.

“મીડી કલોડીયા હીંમત ધર, હજુરથી સહિ સાઈજ થશે.” તે જવાને તેણીને હીંમત આપી.

“ઓ લુલસ, મારા મામા એમાઇન સુખ ચર્ચ ગયાછ, તે કોકે તેઓને મારી નાંખેલા હોવા જોઈએ. હવે આ બેકદર, ઘાટી કુનામાં હું પદનજ એકલી પડીછ—”

લુલસ તેણીની નજીક સુંઠું ઉપર ધડેલાં અને તેણીને હાથ પોતાના હાથમાં લીધો.

“કલોડીયા વહાલી, હું તારે માટે મારો જાન આપવા તૈયાર છું. હું એ બેદ મારા મામાને કહેવાનો હતો પણ હુંને આવી રીતે ગમ કરતી હું જોઈ શકતો નથી. કલોડીયા હું હુંને ખરાં દીવસો આહુછ. હું જે ખુદ શાહ પોતે હતો તો પણ તારા જેવી જાતુ મેળવવા માટે હું મને પોતાને લાગ્યશાલી

ધારતે. હું આમતું ફરજ છે પણ તારી અન્ય જેવી મનોહર યુગસરતીથી હું ખરાં દીવસો તારો પરસવાર બનીયોછ.”

લેડી ફેલીસ હંમ ચર્ચ ગઇ.

તેણી કે જેણીએ એક માલેતુજર મારકનીસના હાથનો વૃત્તકાર કરેલો તે શું આ આમ લોકના બેટાને કહ્યું! તેણીએ પોતાના દમાથી ખાનદાનનો વીચાર કર્યો છતાં લુલસનો ખાનદાની ચેદરો જોઈ તેણીએ ચાની રાખતાં કહ્યું—

“તમે મને અન્ય કરોછ લુલસ, શું તમે વીચાર કરીને બોલોછ?”

“હા મારાં દીવોખનથી, પણ હું મને નાસીપાસ કરતી ના”

“તમોને નાસીપાસ કરતાં હું પણ નાસીપાસ ચાહ્યા એમ છે.” તેણીએ નીચી ચસમે જવાબ કરીયો. “લુલસ, પણ હમણાં એ વિષે વધારે વાત કરતા ના. મારા મામાને આવવા દેવા તેવણું શું થયું હશે તેજ વીચાર મારામાં સંવોપરી છે”

“તારા આટલા જવાબે મને બેદસ્તનું સુખ દીધુંછ, તારી આદેશ હું મારે સર ઉઠાઉંછ, હાલ હું એ વીષે એક સખુનથી બોલીશ નહી.”

ફેલીસ ઉઠીને પોતાના અંદરના ઓરડામાં ચાલી ગઇ.

પોતે શું બોલી હતી તે ઉપર ફરી વીચાર કરી બેતાં તેણીને પોતાની બહાલી માવતરના સખુનો માદ આવ્યા. આહ! તેણીએ સાદ કહ્યું હતું કે—“કોઈ કોઈ માતજર ઉપરાંતની બહારની ઝાહોજવાલી કરતાં કોઈ સાચાં દીવસોં જેડુતાં વધારા હેતમાં વધારે સુખ સમાએયું હતું અને ફેલીસને એમ લાગીયું કે તેણીની આ પસંદગી માટે તેણીની માવતર બેદસ્તમાંથી પણ હસતી હોવી જોઈએ પણ તેણી પોતાના કોન્ટ્રીમાંથી વીચાર કરી શકી નહી. લેગેડાં ખાનદાનની એક અમીરોની એક સાધારણ જેડુત વર્ગના બેટા સાથે સગાઈ કરે એનો ફકત એક ખ્યાલજ

મોહતની ઘેરમા સુતેલા કાઉન્ટનાં ખાકી દાડકનિખી કમકમાવા ભેગ હતો!

મહીનો પસાર થઇ ગયો કે હવે એમાઇલ માટે જીવને પથુ ફર પેસવા માંડી અને ફેલીસનો મોહરો વધુને વધુ શીકા પડતો ગયો. એક દીવસ તેણીએ જીવસ આગળ ધુજતે હોઈ કહ્યું—

“જીવસ, હેલુ” પાણીનું પીપ ખાલી થઈ મધું છ હવે ભાએગે એકાદ કુંડી જેટલું પાણી બચીયું હોયે”

“કાંઈ ફર નહી, હું આજે રાતે ઝરામાથી પીપ ભરી લાવસ, તું મને જરાની નીશાણી આપ—”

“શું તમે આવું જોખમ ભર્યું કામ માથે લેશો?” તેણી ફગલાઇ ગઇ

“જો તમે તેમ કરશો તો હું તમારી સાથે આવસ”

“કંઈ નહી મારી બેમુલ ક્લોટીલ્ડા પડી એમાઇલ માટે માટે શું ધારે?”

“તમે કાંઈપી કરો પણ હું તમારી પુઠે આવસ એ માફ જળું તો અત્યારથી પાણીની તંગીને લીધે મુકાવા માંડ્યું છું”

જીવસે ગલાસ ભરીને તેણીને પાણી આપીયું.

તેણીએ ચુસી ચુસીને પીધું. “આપણા હીરા મોતી કરતાં આપણને પાણી બેમુલ છે” તેણી બોલી.

હવે હું ઉપર જઇને કુસાંભડું છું, જો કશો સનસારો જહારથી જલુરો નહી તો હું પીપ લઇને જહાર નીકલવ.”

ત્યાં તમામ શાંત હતું. હવે બંને જણ હીમત ધરી જહાર નીકળ્યાં; જીવસે પીપ ખાલી માંડીયું અને ફેલીસે કુંજો લીધો. તે ઝરા નજદીકમાંજ હતો. જીવસે કુંજો ભરીને ક્લોટીલ્ડાના હોઠ આગલ ધર્યાં. આંધા તે ઠંડું નીરમલ તાલું પાણી! આજેજ તેઓએ ખૂબી તરસે પેટ ભરીને પીધું. તેઓ બંને જહારની ખુલ્લી દવા. દમમાં લઇ ધણી ખુસાલ બની ગયાં. જીવસે પીપ ભરવા માંડ્યું, તેટલાં તેને દુરથી કોઇ એળા દેખાવા લાગીયા. “ક્લોટીલ્ડા, એકદમ ધર

કોટી બે” જીવસ બોલીયો. “હું પાણી લઇને દોરયો આવું છું”

ફેલીસે પણ તેજ પડે પેલા આકારો નેવાં કે તેણી જીવસને ખેંચીને દોડવા લાગી. જીવસે પીપ પડતું નાંખ્યું અને ભરેલો કુંજો ઉઠાવ્યો.

“ક્લોટીલ્ડા તું દોડ પેદલાં અને દરવાજો ઉઘાડ” જીવસ બોલીયો. “આપણે અંદર એકદમ ભરાઇ જઇએ.”

ફેલીસ એક મંખેરા માફક ઉડી પણ જીવસ તદન નખસો પડી ગયો હતો અને આઘતાં લપેરા ખાતો હતો. ફેલીસ ઝાડમાં દંમ ખેંચીને ઉતરી પડી ખુલ્લું બારણું રાખી જીવસની વાટ જોતી ઉભી.

તેણીને દુરથી કોઇના મદદના પુકારો સંભળાવા લાગીયા અને શું બન્યું હતું તેનો તેણી કાંઈ નીચાર કરી શકે તે પેદલાં એક આકાર ત્યાં ધસી આવ્યો, અને ઝાડમાં ઉતરી પડતાંજ છુપી આવીથી દરવાજો બંધ કરી લીધો.

ખોદાના શુકર કે તે જીવસ હતો પથુ તેના હાથ આલી હતા જહારથી કોઇના યોધારી અવાજો ધણી તીરસકારી ભરીયા આવતા હતા.

“વરી પાછો તે શુભ થઇ ગીયો, હવે તો દેખ દન પીચેરીને કહી આ જંગલનો બધો ભાગ સલગવી મુકવો જોઇએ” અને તેઓ બખડતા ફરતા ત્યાંથી ચાલી ગયા.

જીવસના કેદવા પ્રમાણે તેને એક આદમીએ મળજીત ઝાલી લીધો હતો પણ સમ્યસુચકતા રાખી તેણે પોતાના હાથમાનો ભરેલો કુંજો તેના નાખ ઉપર જોરથી મારીયો જેનાં પાણીમાં તે શુંગળાઇ ગયો તેટલાં જીવસ જટકીને નહોડો.

તેઓ બંને આ પોતાનાં બચાવથી ખોદાતાલાના શુક કરવા શુંદણ મંડીએ પડ્યાં. પણ તેઓ એક ટીપુબી પાણી પોતા સાથે લાવી શક્યાં નહી; તેના નીચારે તેઓ બંને દીલથી ધણી ફકરમંદ બની ગયાં હતાં; વળી પેલા આદમીએની ધમકી સાંભળી તેઓ દેખતાઇ ગયાં. ફેલીસ બોલી “અરેરે. આપણે જહાર

ન્યાય નહીં હોતે તો કેવું સારું? આપણે પાણીનું એક ટીપુબી મેળવી શક્યાં નહીં અને હવે પેસા પાણી પીએથી અહીંનું જંગલ સસમાણું મુકી આપણને જીવતાં મારી નાખશે, ઓ ખોદા તું રહેમ કર.”

એક બીજો દીવસ પસાર થઇ ગયો. હવે તે બંને વચ્ચે માત્ર એક જ ગદાસ પાણીનું બાકી રહ્યું હતું.

“પી ના ક્લોરીડા” જીવસ હેતથી બોલીયા, “હવે પીએથી હાથે મરવાનો વખત નજીક આવ્યો છે. હવે ઉપાય જેવું કશું બાકી રહ્યું નથી.” તેણે સખત હાથ મારી.

“પીએરી! ઓ જીવસ, મને એક વાતનું વચન આપ કે તે પાણી આદમી મને પકડે તો તેજ પહે તારી પીસડોલથી મને જાનથી મારી નાખજો મને વચન આપ—”

“મારી મીડી ક્લોરીડા ખોદા આપણા ઉપર મેઢેર કરશે અને તેવો દહોડો બતાવશે નહીં, એક છેડેના ઉપાય છે, બાજુ રાતે આપણે નહાસી જઇએ?”

“પણ આપણે ક્યાં જઇશું?” તેણીએ શકથી પૂછ્યું.

જીવસે એક દુખનું ડચકું ખાધું. “ખચીત આપણે ક્યાં જઇશું? ઓ એમાઇલ, લલા એમાઇલ, તમારું શું થયું હશે?”

તે શબ્દો બોલાઇ રહેતાંજ તેઓએ કાંઇ ખખડાત સાંભળ્યો. બંને મુરઠાં જેવાં શીકાં મારી ગયાં. કેલ્ડ ઝાડની અંદર કુડીને ઉતર્યું; ઓ ખોદા, તે કાણુ હતું? કુન્યા ભરતી ચીંતાની એક પલ વધારે અને બીજા પહે, ઓ ખુશાલી! તેઓએ એમાઇલનો હર્ષીત મેઢેરો ભર્યો. એક ટીકપારી સમેત ફેલીસ દોડીને એમાઇલનાં પગ આગલ ઘુંટણુ ઉપર પડી; તેણે એક બચ્ચાં મારક ટુરત પોતાના હાથોમાં ઉમરી લેતાં તે પીલતન પીસના આંબુઓથી ફેલીસનો મેઢેરો ભીંગણ માર્યો.

“મારાં બચ્ચાં, મારાં બહારાં ફરજદ, ખોદાતાલાના બહારો હેલાન કે તું સલામત છે. જીવસ, ખચીત તે

માહેકની આપણુ તણે ઉપર ઘણી રહેમ છે, તુંને એક વાર પાછો તનદરત જોઇ મને નેહાયત ખુશી ઉપજે.” અહીં તે થોડો વખત થોભ્યો. જીવસ તેના હાથોને મજબુત ઝાલી ઉશકેરાડથી અવાચક જેવો ઉભો રહી ગયો હતો; તે બંને વહાલાંઓને ચાંત ચવાનો વખત આપીયા બાદ એમાઇલે પોતા પાસેનાં બંડલમાંથી બે ખેડુતના પોસાકો બહાર કાઢીયા.

“એક પલ પણુ આપણે ખોદવી જોઇએ નહીં. જે કાંઇ લેવાય તે તમે તમારી સાથે લઇ લેવો; આપ બીલીયાણો બધાં હું મારી કમરે બાંધી લઇશ.”

જે માહેલાં એકબી તેને કશો સવાલ કીધો નહીં પણ ટુરત તેના હુકમ મુજબ કરવા મંડીયાં, અને થોડ વખતમાં તેઓ તૈયાર થઇ ગયાં.

એમાઇલે હવે એક નાની દુખી બહાર કાઢી અને તે માહેલી જુગી ફેલીસના મોંડ અને હાથ ઉપર લગાડી કે જેથી તેણીની રૂપાકી મુદેદ બરફ જેવી આમડી ઘેરી બની ગઇ. વળી તેણે એક જાતની પ્રચલી કાઢી જીવસના મુંદર સોતેરી બાહોને લગાડી કાઢા કરી નાખીયા અને તેઓ બંનેને પેસા ખેડુતના લેવારા પેઢાગરી તે તેઓને આગલ લઇ ગયો. તે નીમકદલાસ ઝાડથી છુટું પડતાં તેઓને ઘણું લાગીયું અને પછી ખોદાનું નામ લઇ તેઓ રસતે ઉતરીયાં; જીવસે ચોપાસ જોયું, ત્યાં કાંઈની પીએરીનું આદમી જણાતું ન હતું. વગર ઇલાએ તેઓ જંગલને છેડે જઇ પુર્ગા.

“આહ, મારા પીસનામું છરીને અચ્છી બનવી તે કેદનો શરાખ લઇ આપો હવે અતે પીએરીનાં દરેક આદમીને પાથો હશે તેમાંજ આપણે વગર દરકતે ત્યાંથી અહીં મુકી નીકલી આવી શકીયાં” એમાઇલે કહ્યું “હવે કાલે તો આપણે પેરીસ પુગી જઇશું; અહીં આપણે માટે એક ગાર તૈયાર છે અને ત્યાં પેરીસમાં શ્રી કાલકનના ભાણેને ક્લોરીડા અને જીવસને માટે મકાન તૈયાર છે, સંભળજો મારાં બચ્ચાંઓ, તમે બહારથી જાને એક મેકના લાઇ બેન છેઓ તે યાદ રાખજો, અને પેરીસમાં મોકલે મને રહેજો; ખેડુતના અતારમાં

તમેને કાઠખી હેરાન કરશે નહીં મગર ધરની બહાર
કાઠખી દહાડો નીકળતાં ના”

“તમે હમારી સાથે છો મુરંબી એમાઇલ, એટલે
હમોને જરાખી ફર નથી” કલોરીયા દામતથી બોલી.

“એકાતાલા તમેને તમારી નેકીને બારો બદલી
આપે” ખરાં દીવથી જીલસ બોલીયો.

પેરીસમાં તેઓનાં આરાંને ઘણી તરફથી રોકવામાં
આવ્યું પરંતુ એ કાલકનને જોતાંજ તેઓ સર્વ માનથી
નમીને બાળુ યજ્ઞ જતાં.

તે વતે પેરીસનો માથવો તલ દાથથી ગયો
હતો; ગરીબ કમનસીબ નીરદોષ રાજ શોલમા લુધુ
રોક્યું દીમરાં ઉપરથી ઉરાડી મેગવામાં આવીયું અને
તેની આસીપત રાણીના પજુ તેજ દાસ થોડા વખ-
તમાં થનાર હતાં; લોહો કસાઇ દીસનાં બની ગયાં હતાં.
ધણીજ ખુશાસીના લુરસા સાથે એ ફાલકનને પેરીસમાં
આવકાર મલતો. તેને પોતાનાં સગાઓને એક ન્દાના
મુખવાસી મકાનમાં ઉતારો આપીયો અને પોતે પોતાની
મંડળીને બેટવા ગયો. તેની બે દીવસની આ ગેરદાજરીમાં
ગરીબ રાજ લુધની આખેરે આવી ગઈ હતી; તે બહુ
તેને બેદ દુઃખ થયું પણ તેનો કસોખી ઇલાજ
આવી શકે એમ હતું નહીં. દુઃસ્વખોરો ધણીજ ખુશી
માં આવી ગયા હતા અને એમાઇલ જખરી કછી.
પોતાનાં મન ઉપર રાખી બહારથી તેઓની ખુશાલીમાં
આજ લેવાનું ડોળ ધાધુ.

એમાઇલ કાંઈ કલોરીયા અને જીલસની સાથે
રહી શકતો નહીં, કારણ તે લોકોનો વડો સીંદરાજ
હતો અને તેને શીકર હતી કે જે તે પોતાના બ્દાલાં.
ઓ સાથ રહેતો લોકોની આવનજાવ તેના મકાનમાં
થાએ અને કદાચ કાઠને તેનાં તે ખેરીઓ માટે વેદમ
પડે, આથી તે ટક મલતી ત્યારે તેઓને ઉડતી મુલા
કાત આપી જતો તેજ. તેઓનાં તે શોભીતાં મકાનને
પ્રજોજ દિવચમન બાગ્યો હતો અને તેમાંથી
પુલના તોરા બનાવી તેઓ અકાશીયામાં બે વાર
એ ફાલકન ઉપર મોકલો તેમાં તેઓ છુપા સદેશ
મોકલતાં; આવી રીતે તેઓ એક બેડુતના છેકરાને
પોતાનો પેમામચી બનાવીને તેનાં મારફતે કામ
લેતાં હતાં.

આવી રીતે તે નામાંકીત પણ નીરદોષ લોકોથી
રાજ બીજાતાં તે શેતાનના આપમાં પ્રસેદાં બદખખત
શેદરમાં તે બન્ને જીજી શાન્તીથી વસતાં હતાં. લેડી
દેલીસ પોતાની આગલી મોટાઈ લગલગ જુડી ગઈ
હતી. તે પોતાને એક ન્દાના જુપડાં માહેડી કસોરીયા
જ ધારવા લાગી. જીલસનું બીતર પોતાના શેદરની
ખાણખણથી જળીતું હતું, પણ તે કશું બોલતો
નહીં અને કલોરીયા જેવી મુંદરી સાથ તે શાન્તીથી
દહાડાં બેઝારતો.

મગર આટલું સુખ કે શાન્તી પણ તેઓનાં
નસીબમાં હતું નહીં તેની તેઓને ક્યા ખજર હતી!

(સાધન ઇ.)

પુસ્તક: ૨ જી.

જુલાઈ ૧૯૧૫.

અંક: ૧૧ મા.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
તકતીરની તકતીર (કવિતા) ...	૫૫૩	૨મુજ સંઘડ. ...	૫૭૬
પ્રજાતના આહવાને ખબર ...	૫૫૪	બીચારનો જીવ (ચાલુ વાર્તા.) ...	૫૭૭
દુરબીનમાંથી બહાર ...	૫૫૫	જાતુઓનો જાગ. ...	૫૮૪
કાકાનું વીલ (ચાલુ વાર્તા) ...	૫૫૭	જાળકોને બરતું ...	૫૮૬
હરી-ભગ્ન (કુંભરી). ...	૫૬૪	કાપી મંડળી (કુંઝી વાર્તા)...	૫૮૭
નાઈ જાળકોની કેળવણી ...	૫૬૫	સેવક તમારો પરજી કે નહીં ...	૫૮૮
હરી-ભગ્ન (કુંભરી) ...	૫૬૬	સૌ અને તેણીનો દરજ્જો....	૫૮૯
લગ્નની મોતેબરી ...	૫૬૭	પુરાતન દિંદરી નવાઈઓ. ...	૫૯૦
એ ફાલકન (ચાલુ વાર્તા) ...	૫૭૦	મોરના પીછામાં કાગ ...	૫૯૧

વાર્ષિક લગ્નમ ૩. ૩૫ પોસ્ટલ સાથે દિંદુસ્તાનમાં—૨. જા દિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરબોરની કુલ

માલિકો "પ્રમાન," કાન્તા ટેલે, કાલ્યાણેરી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

ગીયા મહીનામાં અત્રેના એક પારસી સાહિત્ય, પુરાં નાનકડાં “પારસી લેખક મંડળ” સનમુખ વરોડરાવાલો જનશ્રીતા હિન્દુ સાક્ષર રા. બા. દરગોવીદાસ દવારક-દાસ કાંટાવાળાએ “પારસી સાહિત્ય” ના રસીજા વિષય ઉપર એક રસીજું લાપણુ આપ્યું હતું જેને જાહેર પત્ર દ્વારે ઠીક આદરસકાર થયો હતો. મનુષ્ય જાતના જુદા જુદાં તોણા કે કાંમની રોહરીતીઓ-આચાર વિચારો કે લોક-લક્ષણો શું શું અને કેવાં કેવાં છે અને તે જુદાં જુદાં જમાનામાં કેમ કેમ અને કેવાં કેવાં બદલાય છે તેનો કંઈથી ખ્યાલ જો આપણને આજુ જમાનામાં મેલવંવે હોય તો તે તોણા કે કાંમના સાહિત્ય ઉપરથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે. જેમ પારસી પોતાના પારસીપણમાં જોડેલો વિચીત્ર અને વિવેકશુ છે તેમજ તેનું કેહવાતું પારસી સાહિત્યપણ તેટલુંજ વિચીત્ર અને વિવેકશુ છે. પણ આટલું તો ચોક્કસજ છે કે પારસીઓમાં વિદ્યા અને કળવણીનું ખમીર અસલથીજ મગજે હોવાથી ગમે એવા જમાનામાં ગમે એવી મુશ્કેલીઓ વચ્ચેથી વિદ્યા કે કળવણીના નીતે પ્રગટ થતાં રહ્યાં હતાં અને હાલના ચાલુ જમાનામાં પણ પારસીઓનો પ્રકાશ તેઓની કળવણી-વિદ્યા નો જાતી જોનમાં પ્રગટ થતો ખુદશો માલમ પડે છે. વળી તે સધળું જ્ઞાનમાં લીધા છતાં બીજી લાઠપંધ કેમ અને મનુષ્ય જાતના જુદા જુદાં ટોળાના અસલી કે હાલના જુદા જુદાં સાહિત્યના સિદ્ધાંતો સાથે સંબાવતાં આટલું તો કશુંજ કંઈ વિના આપણને આંજોળ નહીં કે આપણું પારસી સાહિત્ય માત્ર નાગતું જીવ જાન વિનાનું ને માત્ર કહેવાતું છે. નથી તેના સાક્ષરોમાં કાંઈ વધારો, નથી તેના પુરત-દાન કંઈ ઉચ્ચ પદ્ધતી, નથી. તેના કાબાણોમાં

કાલમતી ઉંડી દાનાઇ, નથી તેના વિચારોનું શેષ બોદલાપણું, નથી તેનામાં ઉચ્ચ વિચારોનો કવિતાઇ જુસ્સો કે નથી તેનામાં પણ લખાણોનો પકો પડ્યો. દશે ખુલ્લે ખાંચરે પડેલા, પોતાની કામતી લેખક કીસ્તીની જરા પણ કદર પીછાનાથા વગરના જમણા હાથની છેલ્લી આંગલી ઉપરના કાપા ગણાય એટલા સાક્ષરો પારસીઓમાં કદાચ પડ્યા દશે પણ હજી મુઝી વોલટર સ્કોટના જેવી નવલ કથા લખનારાઓ અને રશિન્દનાથ ટાગોર જેવી કવિતા લખનારાઓ અને પોતાના બોદલાને જુલંદ ઉંડા ને. ઉંચા વિચારોથી જગતમાં કેળવાપકા વર્ગમાં વિખ્યાતી પામનારા પુરુષોને પેદા કરવાને હજી આપણી કેમ લાગ્યેશાળી થઇ નથી. છતાં “જ્યાં હોય ત્યાં પારસી પેદાશો” એ જનશ્રીતી કેહતી મુજબ ગુજરાતી સાહિત્યના મેદાનમાં પણ પોતે કાંઈ યુગ જીવતું કરી બતાવવાને પારસી પાછવ રહ્યા નથી મરહુમ મેલચારી મેહરામજી કે જવાન મિત્ર અરેશર ખખરદારના સંસ્કૃત ગુજરાતી કવિતાઓ, કે મરહુમ કવિઓ શીરાઝ કે દા. એ. તારાપોરવાલાની મધુર કવિતાઇ સીરીઓ, કેખરો કે અમનજી કાપરાજીની જોશવર “નેવેશો” કે જાદગીર મરજ્યાન ની હારપકારક વાર્તાઓ, મરહુમ મનચેરજી મનમુખના ધરખમ લખાણો કે “ચાલુક” માં લખાણો કરનારા ચાલવંતા આનંદરાની ચીમકીદાર ચાંચકાઓ આજેની પારસી સાહિત્યની શોભામાંનું સંગીનપણ જાલવી રાખે છે; પણ તેઓના વાંચનારાઓ અને લખાણનારાઓની ચોક્કસજ હદ આવી રહે છે. વળી ગુજરાતી જાણના બીજાંની પેદલ કહાડનાર અને ગુજરાતી પત્ર પેદાશ વેલું યજ્ઞ કરનાર મરહુમ ફરદુજી મરજ્યાનજી કે ફરસી સાહિત્યથી ગુજરાતી સાહિત્યને પેદાશ દીધા વનાર જય આસકાર મરહુમ મુસાંરીરાઝ જેવા સાક્ષરો

પારસી કામમાં દરજ્જાને પેદા પડતા રહે એવી આપણે આશા રાખીશું એવી આપણે દુઆપણુ યુનિટીશું; અને એટલીજ આશા રાખીને સતોષ પકડીશું કે માત્ર ભાષાની શુદ્ધતા—કે જેની કળા કમનસીબે હજી આપણે હાથ આવીજ નથી—દરદીન સુધરતી જાય એટલુજ નહીં પણ આપણી માણ વપરાતી યુનિટી ભાષામાં માત્ર સંકૃતજ નહીં પણ પરગાતી ભાષાના મધુર રાખેલો મન માનતો ઉમેરો થાય કે જેથી આપણી પારસી યુનિટી ભાષાની મધુરતા—મીઠાસને મોહીની વધતી જાય અને આવતા જમાનાના સાહિત્યમાં તેનું પણ નામ પડાય.

આ પૃથ્વીના પદ્મ ઉપર સેંટ જોન એમખ્યુલન્સ ધણીખી સંસથાઓ કાર્ય એજોસીએશન કરતી હશે પણ અમે કાયે છીએ કે આપણા વચ્ચે જાણીની અને માનીતી યથ પહેલી સેંટ જોન એમખ્યુલન્સ એજોસીએશન જેવું પુન્યવંતુ અને પંકાયણુ કાંમ કોઈખી બીજી મંડળી કે સંસથા કરતી હોય એમ અમેને સંભવતુ નથી. ખીમાર પહેલા આદમીઓની સારવાર કરવી એ બહુજ પુન્યવંતુ કાર્ય લેખાય છે પણ તેઓને સંભાળ અને સારવાર “સાયન્ટીફીક” રીતે યાને બરોબર કેળવણી કુદરતી કાયદાને આધીન થઇને કરવી એ બહુજ તારીફ લાયક વાત ગણાય છે. સીમલા મધે નામદાર વાઇસરોયે ગીરે મહીને એ સંસથા સળંધી જે જે સખ્તોએ યોગ્યતા હતા તેને એ એજોસીએશન પુરેપુરી લાયક છે. નહેર મેળાવણાએ વળતે કે લડાઈના હીંગામે કે કોઈખી મુરાકેલ પ્રસંગે એ એજોસીએશનવાલા સલાસદો જે પ્રમાર્થી અને પુન્યવંતુ કામ આતોખી રહ્યા છે તેની ખુશીના પમરાત જેઓ કમનસીબ સ્થિતી વચ્ચે ચતુર્બલ છે તેનેજ સહત માલમ પડે છે. આપણે એટલુજ ઇચ્છી શું કે આ પ્રમાર્થી ખાતાંનો વહીવત હજી વંધુ પ્રમાણમાં લોકો વચ્ચે ફેલાતો થાય અને ઘણી મોટી સંખ્યામાં નવા નવા ઉમેદવારો ઉલતથી બાહર પડે કે જેથી નાત જાત જાતી કે જાતના તકાવત કે મેદ વગર લલી અને ખરી ભાઈપથીતુ ભણુ અને વેહવાર કામ એ સલાસદો કરી રહ્યા છે તેઓના કામની કદર જુગત અને તેઓની જીંદગીની જેહમતનો જશ મહે. એજ અમારી દુઆ.

હિંદુસ્થાનના ધણા નામાકીર મુબંબ, શહેરની શહેરમાં પ્રખ્યાત મુબંબ નગર ખુબસુરતી શહેરની રાણી ગણાય છે અને તેને ટુંકમાં Bombay the Beantife કહેવામાં આવે છે. સામાન્ય નજરે એ તદન સાચું ને બરહક છે પણ ત્યારે એ ખુબસુરત મુબંબને તેની બારીકાઈમાં તપાસવામાં આવે છે ત્યારે તેની દરેક એમે આપણી આંખો સામે ખુલ્લી થાય છે અને એ પ્યારી નગરીની તહેદારી માટે સરકારની, “શેઠરી બાવાઓ”ની કે તુપાચલાં કે તુપાતાં “ઇમમા મેંટ તરટ”ના શેઠર સુધારકોની કેટલીક બેદરકારી કે ખામીથી સાથે સાથે ખુલ્લી થાય છે. શેઠરની ગરીબ ગીચ વસ્તીના કંગાલ મોહલાઓ સુધારવા સમારવાને બદલે માલે તોળરોની “મેતરં” સગવડને ખાતર રરતાઓ પોહલા કરવાના “ઇમમા મેંટ તરટ”ના કાંમે ઉપર તેના એક તરડી. શેઠ. દી. એ. વાચાનો ધુજારો ખરેખર રતુતી પાત્ર છે; અને મુબંબ શહેરને અનેક રીતે રળીયામતું કરવાની સરકારની ઉમેદખી વખાનવાળો છે મુબંબ શહેરને સ્વચ્છ અને તંદોસ્ત અને નમુનેદાર બનાવવાની શેઠરી બાવાઓની અઠવા રીક જખરી નેહમતખી આપણને ગાહેર છે પણ તે સધળાં છતાં મુબંબની કેટલીક એમે અને ખામીઓ હજી દુર યથ નથી એજ પ્રજાનો ભારી અફસોસ છે.

મુખમના રહીશોને બોરીબંદરનું પ્રખ્યાત.સ્તેસન નથી પોરત બોરીસની સુદર છમારત અને બીજીબીજી ઉંચી નીચી નીચી હવેલીઓ વચ્ચે આવેલો પુરોણો “લાત્યા બાગ”નું નામ યાદ હશે “નામ યાદ હશે” એમ કરીને અમેએ લખ્યું છે કારણ કે તે જગ્યા ઉપર “બાગ”નું નામ હવે રહ્યું નથી બાગ જેવું ત્યાં કંઈખી દીસતું નથી. એટલે જગ્યાની ઉપરખી ખુદા ખબર કેટલા સુદહ્યા પડી ચુકાં છે અને હવે પડી પડશે. ત્યાં અસલ જીવતાં જીવત મુકાબલું શહેરી બલેનીતું જીવંદ બાવળુ તે મરહુમેનો મરણ પાછલ આજે સુનપાતમાં વીતલાયને પડ્યું છે તેની ઉપર પ્રજાનો અનેક પોકાર પડી ચુકાં છે પણ “શહેરી બાવાઓ”ની શુષ્ક હજી ઉલટી નથી તેથી આપણા અફસોસમાં વધારો થાય છે. વળી નામાકીર નામદાર પેહલા સર જમશેદજી હજીલાઈતું મંદર ને દમામદાર બાવળુ મુખમના “તાઉનહોલ”ના એક પાછલા ખુનામાં પુર ખાતું પડ્યું છે તેને વીશે આપણા જગરમાં બેવડો અફસોસ બરપા થયો છે. લાત્યા બાગ સુધારક કમીટી એ જીવંદગીના બાવળાઓ અસલ લાત્યા બાગવાળી જગ્યા ઉપરના નવા રોનકદાર સરકલમાં ગોઠવી શેઠરની શોભામાં વધારો નહીં કરી આપે!

કાકાનું વીલ.

અખનાર:—મીસીસ મેલરબાહુ ડિવોલ્ડશાહ એડનવાલા.

(પાને પાપ થી આટ.)

મકરણુ ૩ ભુ.

નવલ નય-નવાજીને આ યોટાળાજીઓ, અફસોસ-કારક, મામલાની દીલગીરીથી નિરાશા નિપટ નહો. હજી ખીચા દુ-આમાં ધંધો ધણા નવા નવા પડેલા છે. મરઘાં, કુટુંબમાં નસીબ નહીં હોયો ને કંઈ ખીજામાં હોયો. આમ આશાથી જીવરને ઉછળવું ને ઉછળવું જ રાખતો, વળી ફેક્ટ આશા ઉમેરો બાંધીને બેસી ન રેહનાં યાદોમ કામમાં જીવવાપતો જતો.

એનામાં કામનો ઉમંગ અને ઉત્કટ, આશા એ બધું વખાણવાજોગ હતું, જો એટલી ઉત્કટ સાથે એક જગત વીચારવંત તે હતો તો ધણું જ મેળવવા પામતો તેમાં શક નહીં; તે ઉમંગ ઉત્કટને મરવા દેતોજ નહીં. પણ તેમ વીચાર કરવાથી તે ચોક્કસ નહીં, આજેજ બધું થઈ જાય ને કરી નાખવું જ ખરું એમ કયોજ જતો. બધાં મેટાંમતો પોણા લાગ મરી ગયા અને હજી તેની યોગનાતો અધુરો રહેલી લાગ બળવવા તે તળપાપડમાં હતો; હજી તે પેલા પાડોસી શેઠપા સોરાબજીની તળાવડીની ખરીદી કરવાની હતી. માછલાં વેચાણ અને તે સાથે વળી ત્યાં બગલાં ઉછેરવાનું તેનું મન હતું, પણ અંદી જમશેદ વડે પડયો, બગલાં ઉછેરે તો માછલીના ધંધા પર પૈસા પેદા કરવાની આશા રાખવી નહીં. બગલાંને માછલીનો ખોરાક એ તળાવડીમાંથી સડ્યા ઉપાંત મોટા વેપારથી થઈ શકે એવું બનવાજોગ નહતું એમ તેને કેદવામાં સમજાવવામાં આવ્યું અને એ તેના વાંચ્યામાં પણ આવ્યું કે ખુબસુરત તંદુરસ્ત બગલાં ઉછેરવા માટે તળાવડીમાં દગલે દગલાં માછલાં રેદનાં બેઠાયે, ને તે વાત તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી. તેણે સોરાબજી સુરતી નામના

એક ધણાજ એક માર્ગી પણ મોટા બગીચાદાર અને બોદળી હકુમત ધરાવતા 'બુના વિચારના શેઠ'ના ઉપર તેવનણાં પંખીઓનાં વેચાણ માટે માંગણી મોકલી.

હવે વાત એમ હતી કે સોરાબજીમાં બુના ખાનદાનની પૂરાણી ગત પ્રમાણેની ગરરી અદુજ હતી. તેવણની તકોપરી એમ હતી કે જાપેદારેથી વારેસાઓમાં આવતી આવતી જમીનો, ખેતરો, તળાવો, નાળાંઓ, ટેકડાઓ, બંગલાઓ, જનાવરો વગેરે વગેરેમાંથી એક કાંટો પણ વેચવો નહીં. ગમે તેટલું મોટું દામ કાપ નહીં અવડું પણ તેઓ કશું પણ વેચાણમાં ધરતા નહીં. દરેક ચીજ યું તેઓના જાપેદારોનાં વખતની ન હતી? ત્યારે જો તેમાંનું કંઈ પણ વેચે તો નામનો નાશ થાય, એવો ડર રાખી તેઓએ કશું પણ અત્યાર તુલીક વેચ્યું નહતું, અને અલિખા ધાંધળા નવન નય-નવાજીએ ત્યારે તેવનનાં ખુબસુરત દુધલડીનાં જોવાં રૂપેરી પાંખનાં બગલાંઓને વેચાતાં લેવાની માંગણી મોકલી ત્યારે જોઈ લેઓ તેઓનો મીનાજ: ધરતીથી ઘુછ રહી, અને તેવનની ગર્જનાથી બે થકી સુરતની સરદાર પર વસ્ત્રાં દુબરાઓની કુકડીને ગોથા ધગડિંપેનો આંચકો લાગ્યો.

તેવણે ધણાજ ધણાજ વાંકા ફુંકા બોલોમાં નવલની આટકણી કાઢવા ઉપાંત એટલી સુરતાપી વેર આજગ વધીને કેદવાડ્યું કે આની તરફ તારું પગદ ફેરવ્યામાં હારતો રખે, કે જોથી મારાં માણસો મારી હકુમતનાં બગલાંનાં વેચાણની તારી માંગણીથી એટલાં છેડાળાં, કે મને થીક છે કે હું તારી પર ઝડપાની ગર્જનાનું વાદલ તોડી પાડું તે પેદલાં તેઓજ તારો ખીજો ખુરદો કરી નાંખશે.

“બગલાં એનાં પણ કાપદોળી કંઈ એનોજ સમજતો દેખું.” એ સાંભળીને બગલાં પાલવાની ઉલટમાં કુદી રહેલા નવલને સોરાબશા સુરતી કરતાં પણ કંઈજ ઓછી ચીઠ ચઢી નહીં.

ફફડતો ચટકતો તે સોરાબશાહની જમીનપરથી તેમની વાડીની બાલુમાંથી જતો હતો, તેટલાં એક સાદા દેખાવના જવાનને એક ધણીજ તોરવત ખુબ સુરત ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈને જતાં જોયો. તેણે ધાર્યું કે એ માણસ આ તુરંજ મિલનના સુરતીનો ઘોડો હાંપી જતો હશે, તેથી તેને વાતમાં ઉતારવાને નવલે કહ્યું “ઘોડો ઘણોજ આગદાર ને તેજ છે, સાહેબ, તમારો!”

“આહાહ?” તે જવાને પોતાનો ઘોડો નવલનાં રેડ્યાલ ઘોડા આગળ ખેંચી લાવતાં હસીને વાતમાં ઉતરવાનું કીધું. “આ જમીનનાં જાગીરદાર શેઠ સોરાબશાહ સુરતી યા તેના તુમાખી બેર દીકરા જેહાંગીર પાસે પણ એવો એક ઘોડો નથી. અરે એ સુંવારે ઘોડાને ખચરમાં ફરકતો સમજતા!”

હાલ વખત એવો હતો કે સોરાબશાહ અને તેનાં કુટુંબ માટે જેટલું ભુરં બોલાય તેટલું નવલને ધણું મીઠું લાગે, તેથી તેને આ વાત વધારવાનું ચાલુ રાખ્યું પણ વળી તે સાથે તે પોતાનું રેડ્યાલ મોંઢતું ઘોડું તેના સુંદર ઘોડા આગળ હજાર દરજ્જે ઉતરતું જોઈ શરમાઈને લાલ થઈ ગયો. સોરાબશાહનાં ઘોડાની મશ્કેરી કરતાં તેનાં ઘોડાની પણ મશ્કેરી ચપીજ જોઈયે. એમ તેને લાગ્યું.

પેલાએ આ તેનાં સુંચવાડા અને શરમ લણી આંખ ઝાડા કાન કરી જઈ વાત ચલાવી. “જુલોની, સાહેબ, એ પારસી આપરી જાત પર્થો, પણ હું તો કેદુલ કે જે કોઈ પોતાન ખાનદાની ટેક માટે એટલો બધો મગર અને યુસ્તાબ અને તેને એવાં છોક રેડ્યાલ ઘોડાં રાખવા શરમાવું જોઈયે. એ પછી તે પર્થોએ આ નવા નવા ધંધામાં ઝીપલાવનાર નય નવાઈને રેસનાં ઘોડાઓનું તથા સુંબઈની આલસખીની અને પુનાની રેસીસોનું એક એવું તો સુંદર જ્વાન કરી બતાવ્યું કે નવાં નવાંમાં વાહોમ જીપલાવનાર તે

જવાનવાનું જીગર નાચી કુદી રહ્યું. ઘોડાની શરત નાં નિરાશા ઉપજાવનાર, ધિકારવા જોગ પરિણામની ખરાબી તે દરજ્જાવતે શાનો? વળી તેને છેલ્લે ઉમેર્યું:

“આંખે ચીરસો પારસી શેઠયો, પોતાના જવાન દીકરા જેહાંગીરને એક ઘોડો માંગેજ તે નહીં ખરીદવા દેતો; હું રેસનાં ઘોડાઓ ઉછેરુંજ, અને વેચુંજ અને રેસમાં દોડાઉંજ, તેથી જેહાંગીરે મારી પાસે એક તેજ જવાન મંગાવ્યું, પણ એ પર્થો જરાક ખચાળું દેખું, તે પુરી કીમતનું દામ હાથમાં નહોં તે બાપ પાસે માંગવા ગયો, તેણે મને ને તેનાં દીકરાને બેન્ને એ બાબે ધમકાવીને ધિકારી નાંખ્યા. બહુજા એ અરસી ભાવ્યા ભુગા પારસીનાં ટેર ઘોડું ખચરું બધું એકજ સમજેજ.”

જોઈ લેવો નવલ નય-નવાઈનાં જીગરની નાચકુદ જો તે દેખાતી હોય તો આહાહ! એક વખત મહાધ-ધામીના રેસનાં મેદાનમાં જવું, અને ધણીજ ચાલદાર તેજ ઘોડા ઉપર બેસીને, સોરાબશાહ સુરતીની યુસ્તાબીનેઆ કેવો મજાનુત પડેકો પુગાડશે. એક સુંદર ઘોડો ધરાવીને અસલી શેઠયાને દેખાડવું કે તેનાં ખચરાં કરતાં નવલ કેટલી હદસુધી ચઢકતી પોએરીનાં ઘોડા ધરાવી શકે છે. તેને એક ધણીજ સરસ, તેજ, આગદારની પછણ ત્યાંને ત્યાંજ તે પારસી જવાન્યા સાથે કરી લીધી.

તે રેસવાળા જવાન્યા આગળ વાત નિકળતાં પોતાનાં અનેક ધંધાઓ પછી સોરાબશાહનાં પંખી બગલાઓની પણ બંધી વાત કીધી. તુરતજ તેનાંમાં નવા ધંધાઓમાં જીપલાવનારી જે ઉલટ હતી તે જોઈ લેઈ પેલા જવાન્યાએ તેનાં આગળ પોતાનાં ધંધાનું રસીલાંપણું કહી સંલગ્નવ્યું, અને કંઈખી ચીજના હેડા માટે ગલિરાઈથી વીચારવાને થોજવાની આદતજ તેનામાં નહીં એટલે તુરતજ નવલનું મન ઘોડાની શરતનાં ધંધાપર ચોટ્યું.

ત્યારે નવલ ઘર પોહ્યાંઓ ત્યારે તેને આ નવા ધંધા ઉપર એટલી ઉલટ છુટી આવેલી કે પોતાની બધા તેના આરંભેલા ધંધાઓ તેને હવે જુના, ફાડેલા અને ધિકાર્ય જણાવા લાગ્યા,

તેનાં બાપી રહેણાં લગભગ ત્રણસો મેંદાં, જે મંથા ન હતી તે મરવા કાંઠે જેવાં ડુબળાં થઈ રહેલાં તે વેચી નાંખવા કહાડ્યાં. પણ વેચતાં જ્યે કોણુ જે? આખર જમશેદ સચ્ચાંચીવાને આ પોર્થાનું હીત હેડે લાગતાં તેને તેની કીમત આપી પોતે ખરીદ કરી લીધાં.

“બીજાં છસો કુતરાંઓ મારે ત્યાં અમથાં પડી રહેજે, તે મને કંઈ કામ નહીં આવશે, એ આંજો ત્રણસો મેંદાં સાથે હું તેને બક્ષેસમાં વાડું આપી દઉં છું” મારા જમશેદ, કેમ જે તે મારી પર મેહરબાનીઓ કાઢીછ, તે મેહરબાનીનો બદલો મેં મેહરબાનીથીજ વાળવો જોઈએ. ભાઈ, તું એટલો મેહરબાન છે કે મારેથી તારો ઉપકાર વાળનાનીથી તાકાત બતાવી શકાતી નથી; તું બધાંનુંજ સારું કરે છે; ત્યારે આપણે આંજો ભાઈ ચુસ્તાદ. તોઆહ! એનેથી, એ એટલો એકતરફી છે કે બીજાંનું કંઈજી કામ એ ધ્યાનપર લેતોજ નહીં. ત્યારે દસ વર્ષ પછી કાકાની દોહલ મને મળશે ત્યારે હું જમશેદ તુંને મોટા દીસેસો તેમાંથી જરૂર આપીશ. પણ ચુસ્તાદને વારતે હું હમણાંથી કહી રાખું છું કે સવા રૂપિયા આપીને એની કાસળા હું મારાં વીલમાંથી પડાવશ.”

આવું નવલનું બોલવું સાંભળીને ચુસ્તાદે ફરી એવડી કહા કરી. “અરે બા, ના આપતોની. પણ તેથી તું જલોજ કે એથી તારી ધમકાઓમાં હું ડરીને તુંને મારો પેસો બરબાદ કરવા આપશ કે? તુંને શું મહીનાના ત્રીસે દહાડા તું નવા નવા ધંધામાં જીવવા વવાની હામ બીડે છે.”

“સમજેછ કે? જમશેદ, કાકાની વાત તુંને ખબર કે? કાલે મેં એને કહ્યું કે ભાઈ ચુસ્તાદ, એક સો ગીની આપ ન મારી સાથે ધંધામાં ભાગ્યો આ, તો સાફ ના કહ્યું. મેંથી એનું ફક્ત દીલ જોવાજ ચુકેયું.” નવલે જમશેદને કહ્યું.

“ભાઈ ખાલી થયા ત્યારે ધંધામાં ભાગ્યો શોધવાને બાહજે બીજાંને પેસા વેપાર કરવા નિકળ્યા.” ચુસ્તાદે કહ્યું.

“અરે બા, એમના સમજતો કે હું થોડી ધંધાની ખોટમાં પેસે ખાલીજ થઈ ગયો છું જરાથી નહીં, એતો હાલમાં તુંતે વેળા રોકક કાંઈ નહીં હતું તેથી કરીને મને એક જને એક ધણોજ ચાલદાર થોડો ફક્ત એક સો ગીની એટલે ૧૫૦૦ રૂપામાં વેચી દેવાની માંગણી કાઢેલી તેને ભરી દેવા જોઈતાતા. પણ હવે કાંઈ ફકર નહીં, તે થોડા થોડા લેવાની કણુસ થયોછ. એવો મારો તે મિત્ર ભલો છે!”

“મિત્ર? તું જે માણુસ સાથે ગઈ કાલે મેર તરફ સોરાજલાહ સુરતીને ત્યાંથી પાછો વળતાં આવ્યો તે કે? તે દોસ્ત તારો કયે દહાડો? એ એતો તદન જમજહેર જોડી જમજો છે, નવલ, એની દોસ્તી તુંને ભારી પડશે, હાં! એ લલાંસ હાંધીને તુંને કંઈ છેતીને પહેડાની જવાનો,” જમશેદે હવે ધંજીર થઇને ખરી દીલગીરીથી ભાર મેલી નવલની સુઝ બોલી.

“તું બીજાંનાં ભાઈ, એ છેત્રી જાપ તેણે નમકો પોચો હું નથી. એની પાસે એક ખુશ્ચરત ચાલદાર થોડો એકસો ન વીસ ગીનીની ખરીદતો હતો, તે એને બિચારાએ મને એકસો ગીનીમાં વેચી દીધોછ.”

“ત્યારે શું તે ખરીદી કાઢીથી કે વળી?” ખરા અફસોસથી જમશેદે પુછ્યો.

“નવલ, તારાં માન્યાંમાંથી કેમ આવેછ કે એક દિવસની કહો કે એક મહીની દોસ્તીમાં એક ખરા દોસ્ત તુંને વીસ ગીનીની ભેટ કેવી કરી શકે?”

“ભેટ? વીસ ગીની ભેટ કેણું મને આપીને તેની વાત?” નવલે બોલ્યો.

“એ ભેટ નહીં તો બીજું શું? એકસો વીસ ગીનીની એ ચીજનાં તુંને એ માણુસ એકસો રૂપા ચારજ કરે ન વીસ ગીની ભેટ તરીકે તું નહીં ગણું?”

“તેનોજી જવાબ મારી પાસે મળતો છે, ભાઈ જમશેદ, તું ધલરાનાં, જોની, આંજો મેદાનમાં શરતના ધોમ્મો ભાગમાં ઉછેરવાનો હમે બેઠ ધંધો કરનાર છીએ, ત્યારે જો પહેલેજ તજકકે એ મને વેચેતો પછી દહાડા આગળ કેમ લેવાય? તેથી વીસ પચીસ ગીની એમ કે એમ!”

“ભાઈરે મારા, તું ધણોજ હેરાન થશે, તું મારે માને તો આ એ એનાં થીસ પચીસનાં ઉપકારમાં તું એની સાથે આવા અણદાવા ધંધામાં ગ્રીપકાવવાનું કરતોજનાં. એ ધંધામાં ચાની જેટલી નથી તેની ખુશ રીતો તદન સાણતને નકીજ છે. જરૂરજ એમ કર કે આંએ જે થોડો ખરીદ્યોજ, તે લઈને તેનું દામ એને આપી દઈ એનેથી સદાનોજ છુટો પડ. તું ઉંધાંથી આંએ એમ ખાડામાં હોમાયજ, તે હું તુંને પડવા દેનાર નથી.”

“એટલું બધું? હું તારી સલાહ માનું છી, પણ દોસ્ત જમશેદ, તું જાનેજ, હવે હું એનેથી કેમ છુટો પડું? થોડો ખરીદ્યોજ પણ તેની પુરી રકમ આપી દેવાને મારી પાસે રોકડ હાજર નથી.” શરમાઈને તેને કશુંક કીધું.

“ત્યારે એમ કેહાં સરમાયજ રાતો? આજ મારી પાસે ગઈ કાલે મારા ખેતરની ગણોતની દહોડ હજારની ડેલી આવીજ તે તું લે ને એને આપી દઈને છુટો થા.” જમશેદે હાતમ દીધે બતાવ્યું. તે બ્યારે આ એકર—આ ઉદાર માંગણી કરતો હતો, ત્યારે તેને તેમ કરતો વારવા-રોકવા મારે ચુસ્તાદ એસાર તેનાં દાયાની કાણી તેને માર માર કર્યો જતો હતો. પણ જમશેદે તેની ચેતવણી ન ગણકારતાં નવજ પાસે પચન લીધું કે દોહડ હજાર રૂપ્યા તે એવી શરતે નવજને આપે કે તે તે થોડાની કીંમત આપી દઈ એકી જમલાથી સદાનો છુટો થાય. જો તેને શરતને માટેનાં થોડાંએ ઉઠેરવાનું મનજ હોય તો પછી મુંબાઈ પુનાની રેસમાં થોડાંએ આપનાર એક છુટા ગઢરજને તે જોળખતો હતો તેની પાસેથી હીસાય કિતાબ મેળવીને તે નવજને વધારે જણકાર કરશે પછીજ નવજે તે ધંધામાં ચડવું તેટલાં નવજે ખરીદ કરેલા નવા થોડાને શર્તમાં ઉતારવાને તેનો જીવ તલપાપડ થતો બેઠક ધણીજ ના મરજ પછી તેનાં મુંબાઈની રેસમાં જવાની પરવાનગી આપી અને નવજ જેને આ મરગ લાખોજ રૂપ્યા મેળવી દેવાનાં હવે આપનાઓ જેવા મડિલા તે પોતાનાં મુંદર થોડા સાથે મુંબાઈ ગયો.

મકરણ ૪ થું.

પંદરકે દીન તુલક નવજ તરફથી જમશેદે કશું સાંભળ્યું નહીં, પછી આ નામચીન કાગળ જમશેદને હાથ આંબ્યું, જેનો લખનાર નવજ હતો.

“વાહલા મારા બિરાદર જમશેદ અરે તુંને મુંબાઈની કાહોજલાથી નાં શું ખ્યાલ આવ્યું? શું મોટી મોટી ધંધારતો, અને મોટા મોટા દર્શાનાં કિનારા? અને ત્યાં શું જગતની બ્યુટીઓ બધી એકઠી થાયજ. અને મહા લક્ષ્મીની રેસ વખતે ત્યાં શું દરોરો! ચોર કે ધાડપાકુઓનો નહીં જો? પણ પારસી હોડની બેરીઓ ના અને પેહડેલા એટેલા પારસી માટીડાઓનો તું તો મુંબાઈ આવે ત્યારે એ પાંચ દહાડા વાવયા વાડીમાં કે છુમલા ચોરની ગલીમાં રોજનાં આંક આના આપીને ઉતરે ને દુઃદડતા ગલીય ગંધારામાં જમેળી ને મુવેળી બારરે, બારરે, દર વખતે હું મુંબાઈ આવતો તો ત્યારે કુબી એમજ કરતો હતો. પણ હવે તો એવા ઉતારાની મને ધણીજ સ્ત્રજ છે. હોટલ તો કેહ જેનું નામ કોટમાં મોટા હોટલો છે ર. પાંચ રોજનાં આપ્યા કે મોટા લાડસાખમાં ખપી જવાનું પણ અર્દાનાં લોકો ખાજ કેવા સરસ સમારેજ, ને નેકટાઇ દોલર ને આક-ગ્લાસને સુનાની કે રૂપાંની મુકની હાથમાં એકી લાક-ડીઓ પકડેજ હું તો તે લોકો સામે જાણે નરો ભાલર જુએ એટલો ગપાટ દેખાઉંજ તુંને ખબર કે જમશેદ હવે મારી ઉમરગી ચર્ષ, તુંને ચુસ્તાદ હજ પરજુતા નહીં તે હું શું કરું. પણ મારું પણવાનું મન થયુંજ ને મેં એક છોકરીને પસંદખી કાઢીજ. તું જોશે તો વુસ્ત કેહશે કે કાચની ડોલી છે કે વેલાતનાં વાહજુ પરથી હીંદુસ્તાન ઉતરેલી મગ છે. શું કરું, જમશેદ. એ છોકરીને લીધે, રાતને દહોડો મને કંઈ ધંધોળી નહીં સુજતો એ છોકરીનો એક ભાષ છે તેની દુકાન છે હારમોન્યમને ખીજાં ભેંપુરા વેચવાની તે વેચાણ વાસ્તે એ છોકરીથી ત્યાં દુકાનપર બેસેજ. એ લોશનું દુકાનનું નામ, બોરશેદ મેહરની કું. કોટ, મોડા સીટ છે. તું વળી કંઈ સુમાખ નાં ઉઠતો કે દુકાનદારને મેં બેરી તરીકે લેવાનું નકી કીધુંજ, મારાં ધનભાગ્ય હોય કે એવી છોકરી મને મલે. છોકરીનું નામ

ખોરશેઠ મેહર હોમછ છે. દુકાનની અંદરના ભાગમાં એ હોકાડું ઘેર છે. મેં તો મનથી નક્કી જ કરી પૂછ કે તે હોકાડીને તું જોય ને મને સલાહ આપે, પછીજ હું આગલ પગ ભરું. વાસ્તે જરૂર આવજો, દીકરા, ભવિષ્યની પાલ આંધવાની તે ચૂસ્તાદની તકાવરીની તચાકડીમાં ઉઠારી દેવાની વાત નથી. વાસ્તે જરૂર આવજો. ને આવતી વખતે મારી ખોરશેઠ વાસ્તે મારા ખોરડાની અલગાઈ પર એક ગાયનની ચોપડી છે, તેમાં અધાં નાટકોમાં અસલ ગીતો છે તેથી લેતો આવજો. મને ખરાબર યાદ નથી કે તે ચોપડી ક્યાં છે? પણ તું લાઇ, એટલી મેદનત લઇને જોઇ, ખોરડામાં કે અલગાઈ પર કે ખોરડાની ટેબલ પર કે લાકડાની વખારમાં, યા ગંધારામાં યા—યા—તું જરાક ખોળીને કાઢાડ જેની કે પંચાત પડે. હાલ જરાક સારું મગજ મારી ખોરશેઠની યાદનાં ઉત્તરમાં ચક્ર-લમ થઈ રહ્યું છે, તેમાં મને મારું મુકેડું મેલેડું યાદશી નથી આવડું.

“મેહરખાની કરીને લાઇ, તું જો મને સુખી થયશે જોવા ચાહતો હોય તો તું આવજો. ને જુનાં ગાયનની તે ચોપડી ખાવાજીનાં અપાવાજીની છે તે લેતો આવજો. જરાક સોષડું પડશે એમ મને લાગે છે લંડારાંખી જોજોની આ જરા.

લા. તુંને ધણી ધણી દુવાનો દેનાર નવક.

તા. ૬૦ ખોરશેઠનો લાઇ મી. મેહર હોમછ ધણેજ માયાળુ અને ભણે માનસ છે. તે પોતાની ખેન સાથે મારા જેવા સાદા ભાગરજીવને પરચુ-ચવા કંઈજ વાંધો નથી લેતો; હવેજ સોરાબચાહ સુરતી જોશે કે તેની હેંકારી કેવી ખીન ફેકતની હતી. વળી લાઇ હું ખેતીવાડી અને જમીનો ઝાડ ઝાંખરાં સહિ વેચી નાંખી કંઈ વધારે સારો વગવાળો ધંધો કરવાનું પસંદ કરું છું, જેમ મારી ખોરશેઠની ચાહો છું અને તેનો લાઇથી કેહછું, મને પોતાની ખી લાગે છે કે ખેડુત ભાઈનાં લાવ અંદી પરત્વાન જેવા મુંબઈમાં કોઇ પુછે નહીં તો વધારે વાત તું લાઇ અંદી આવશે પછી આપણે મોંઢે મોંઢું કરી લઇશું. મારી ખોરશેઠનાં ખાલનો ભારો તદન ચળકેનો

કાળો ને ગોરું દુધ જેવું કપાળ છે તેથી એ ધણીજ દમામદાર સુંદર દેખાયછે તું અને જોતાં વાર મારે વાસ્તે પસંદ કરશે.”

નવક.

આ કામજ વાંચીને જમશેદ સચ્ચાંખીયાંની પુરી ખાત્રીજ થઇ કે તેને આ કરવા ધારેલી ધણીજી ખોરશેઠ મેહર હોમછ તેને એક કમરસખી ગમવાની નથી. તેણી જો ભડી અને નેક મનસ્વીની હતે તો કમાઈ ખાવાનું મોટું સંધિન તે નવલની જમીનો વેચી નાંખવાની તેને સલાહ આપતે નહીં, આ વાતથી તેને જુકી માણું કે તેણી ભલા ખયાસની અને ઉંડા ખયા-રની નહીં પણ આજકાલની સુધરેલીમાં ખપતી, જાતકાં મગજની કાઈ ચોરત હશે.

જમશેદ ધભરાયો, એક તો નવક પોતાને આ ખોરશેઠનાં ખપરમાં લીન થયેલો સમજેછે અને ખીજું તો નવો ધંધો કરવાની ઉલટમાં ને ઉતાવળમાં રખેને તે આપેલાંને ખેતરનો ધંધો કાઢી નાંખવાને કોઇ સાથે જમીનની વેચાણ ખતની પાવતીઓ લખી લખા-વવાની ઉતાવળથી કરતો ફરે, તેમ કરતો તેને અટકા-વવાને હવે જમશેદ ખતની તાકીદે ત્યાં જવા નિકળ્યો. મુંબાઇ જવું ને નવલને વગર વિચારે ફસતો અટકાવવો તે તેની મુખ્ય નેમ હતી.

ખીજી સવારે ચૂસ્તાદ દમશની પોતાની રાખેતાની રીત પ્રમાણે પોતાના ખેત્રાંમાં કામ કરતાં માંજીસો ઉપર ઉપરી પણ ચકાવવાને જતો ત્યાં તેને જમશેદ થોડેવાર થયેલો સમો મળ્યો અને તેને તેણે પુછ્યું કે તે મુંબાઇ જતો હતો, ત્યાંથી કંઈ તેનું કામકાજ યા મંગાવવું મુકવું હોય તો તે તેનું પુછવા આવ્યો હતો.

“મને મુંબાઇમાં કંઈજ કામ નથી, આ, તારી મેહરખાની જમશેદ, લાલાજી હવે તમેજી ચાલ્યા કે મુંબાઇ! હુતો જાણતોતોજરે, કે મુંબાઇની રેસની ધધુખર બધી લખીને એ પોર્થો તુનેજી ત્યાં ખેંચવાનો તો ખરોજ જોવો તમેજી નવક જેવાજ થવાનાં હં, આ, ખોદા તમને તોફાન બહે ફુજ રહેવાં ભલા.”

ચુસ્તાદે હંમેશની રીત મુજબ ચુસ્તાખી ભયું હરણું કરનાં કહ્યું.

“હું રેસમાં નથી જતો, ચુસ્તાદ, હું તો નવલની સેવા બગવવા બહિષ્કાર.” જમશેદે જવાબ ક્યો.

“સખાવત ધરેથી થવી જોઇએની!” તેઓએ.

“વાળખી છે, સખાવત ધરથી શરૂ થવી જોઇએ, પણ તે ધરમાં જ કરીને બેસી ન રહેતાં ખીજાં જોને જોઇતી મદદ કરવી જ જોઇએ, નહીં તો પછી આપુને ત્યારે ખીજાંની મદદ જોઇએ ત્યારે તેઓ આપુને આપે નહીં તો, ત્યારે આપુને મદદ જોઇએ ત્યારે આપણી મદદે આવે કાણ?”

“જેઓ ખીજાં જોને મદદ આપે નહીં, તેઓ કાકાની મદદ માંગવાની હાલતમાં આવી પડતાં ખીજાં નથી, લાઇ,” ચુસ્તાદ પોતાનું જોણવામાં ચુકે તેવા ન હતો. “અરેપણ, બેમાં કે પેલાં મારાં માણસો, બે જોણ વારી સાથે વાને ઉભો તેટલા એ ગમરાયખી હાથ ત્યાં હાથ અને પગ ત્યાં પગ રાખીને ડાહોડા વળગાવે, ચાલ લાઇ, જમશેદ સખાવત અને મદદ ઉપર હું લેકચર આપવાનો વખત જોહિઉ તો મારી જમીન ખેડાઈ દેહવાની, અને કાકાનાં વારસાની આશાથી પુરી પડવાની, સાહેબજી મારી યાદ લાઇ નવલને સાહેબજી.”

તે પોતાનાં કામ તરફ દોડ્યો, તેનાં કડવા મુજબ તેનાં માણસો બધું પડતું છોડી બેસી રહેલાં; ત્યારે ચુસ્તાદ ત્યાં જમીનપર ફરતો રહેતો, ત્યારે એકલી સખતથી માણસો પાસે કામ લેતો કે ત્યારે તેની નજર એક ધરીથી તેઓ ધારતા કે ત્યાંયાં દુર છે તો તેનો લાલ લેવાને ચુકતા નહીં. એ કારણે મનુરો બધાં તુલક ખીજાં બાહાર મનુરો મલતી હોય તો ચુસ્તાદને ત્યાં આવવા રાજી થતા નહીં. તે ગંજુની કરતો કે પછલા કરવાનો વખતનો પલેપળનો ઉપોગ કરતો, તેમ કરવાથીજ પછલા ધણો મેળવી શકશે,

હવે ત્યારે લોકોનાં સાંભરવામાં આવ્યું કે નવલ નવ-નવાઇ શરતની પુકે મુંબાઇ ગયો હતો, ત્યારે લોકો જંગાં અજમ કે દીલગીર જમી નહીં, તે ગયો તેવા વળી નવા ધંધાનો ધખારો પુરો પાડી ચોરા વખતમાં પાછો આવશે એમ લોકે જણી ચુકેલાં પણ ત્યારે

લોકોએ સાંભર્યું કે જમશેદ તેની પુકે મુંબાઇ જમણ ત્યારે સહિ ધણાંજ દીલગીર થયા અને તેને વેહલો પાછો કરવાને દુવા દેવા લેખ્યાં.

જમશેદ મુંબાઇ આવ્યો તો ખરો, પણ નવલ પોતાનાં કાગળમાં પોતાનાં ઉતારાની જગ્યા કે મર્કાન ચોક્કસ મોહલો કહ્યું લખેલું નહીં એટલે તેને તેનો જગ્યા શોધવાની ધણી મેહનત પડી. આખર જોરશેદનાં લાઇની દુકાન અને રેહાંણ પેહલા શોધી કાઢી ત્યાં જવું એવા ધરાવાએ કાટમાં વસ્તા એક તેનાં જીવન આપ્યા ખટલું મેહતાને તેને પુછ્યું.

“ત્યારે આવોજી મારા શેડ, હું તમને દરોજરત એ લાઇએલા પેતા આપું. તમે ચીનીનાં અજમણ, તે હું તમને ત્યાંજ લઇ જઇને મુકું. મારા મેદરનાં.” ખટલું મેહતાએ જમશેદનાં કામનો યજ પડવા માટે માન લઇ વણધી કહ્યું. અને તેને લઇ ચાલ્યો હવે જમશેદે વખાસ્યું કે ખટલુને સલાહ કરી એ લાઇએલી રીતસાતની વાત જણી લેવી કીક પડ્યે; પણ દીલગીરી સાથે ખટલુએ કહ્યું કે હું એ લોકને જરાકથી જાતિ પિછાણે પિછાણતો નથી, પણ જે કંઈ ખી જણવું હોય તો એ મેહર હોમજવાળાઓની પાડોસમાં એક માટે ધરનાં બાઇ રેહતાં હતાં તેવન ચીનથી બધું હર તરાંહવું કાપક મંગારીને વેચતાં તેવનને એ લાઇ જેન સાથે ધણો ધરોજો હતો.

અને જમશેદ હવે તે જાણને ત્યાંજ પેહલો ગયો. ખટલુને સલામ કરીને વદાય કરી તે પેલાં ચીનથી કાપક મંગારીને વેચનાર બાઇ ધનબાઈજી કાપડયાને ત્યાં ગયો.

આવને માવને થયા પછી જમશેદે એક ચિનાઇ બાટપોટનું ઝસલું પોતાનાં મિત્રનાં જુવા વારસે પસંદ કરી ખરીદ્યું, અને પછી અંહી તંદોની વાતમાં ઉતરતાં જમશેદે પુછ્યું.

બાઇ, તમે મારા ગામનો સુરતી નવલને પાસેનાં તસાં પાડોસાએ હારમોન્યમ વેચનારને ત્યાં જોયોતો હશે જ્યેને કાપડનો ધણો શોખ છે, કંઈ ખરીદી ખી કીધી કે વાર?”

“અંહં હં! મારી પાડેસન ખોરશેદ મેહર હોમછ
ને ત્યાં નવરોજી નગીરદારને ત્યાંના આવન નવન
કરેછ તેની વાત કેહવોછ કે? તે નાન તો કંઈ ખરી-
દીએ આપ્યા નથી. પણ ખોરશેદને પેહલ આદનો
હારી શોખ છે. હજી તો દોહોડ હમર રૂપો મારો
માંગતો નિકળે છે તે એ લોકે લખી નથી, ખોરશેદની
સાડી બંદીઓ ને લેસ રીખીન બધું મારે ત્યાંથીજ
લેછ, ને બેઠ લાઇ બેન છુટોળી મારેથીજ લેછ. ને
એવનનાં લાઇનાં સુટની મારે ત્યાંજ સીવાયછ.”

“એમ કે? ત્યારે તો સારું?” દોહોડ હમરની
રૂકમ કાપડની ખરીદીની ઉધાર કરનાર માણસો કેવાં
હોવાં જોઇએ તેનો વિચાર કરી લેતાં જમશેદ બોલ્યો.

“બીલું થું કે, ખોરશેદ મડમ જેવી દીસેછ
તેમોતું કંઈ નહીં હં? એ પેહલે મળે રેહછ ત્યાં
અચાનક જમને જુઓતી ને કેવી કાળી મસોડાં જેવી
છે, એ તો આર દહાડે ને આર દહાડે એક એકા
આસ્તરફીમ” કરાને કંઈ ઇચ્છેછ મેળવણી છે તે
લગાડેછ ને ગોરી ગોરી દેખાવાના પછા મારેછ,
વળી મરેરે, પછાડા બળે, બીલું તે ખજર કે?
આલખી બીમારીનાં કેદા જુદારા માફક મારા જેવા
છે, ને રંગે કંઈ છુપ્યાં જેવું દેખું તો, તેને ચળકતા
કાળા બેમર જેવા કરવા વાસ્તે હેર હુશ મોંઘાં દાદ
વાપડેછ.”

“પણ કાંઈ, એમ ખોટો દેખાવ કરવાનું કંઈ
કારણ?” જમશેદે અજબ થઇ પૂછ્યું.

“બાવા તમે કંઈ બાહારગામનાં કે, વારું?” તે
બાઇએબી અજબ થઇ પૂછ્યું. “અહીંની છોકરીઓકની
તે સારે ઘેરે જલ્દી ઉચકાઇ જવાના પછાડામાં એમ
છલ્લાં અવત્યાં મારેછ, બાવા, ને પછી એવી મોંઘી
દાત દવાઓનાં પછાડા, પટા ને લેસ, રીખીન, બો,
જુગ દેકરમાં તણાઇ ટુટેછ.” ધન્યાઇએ જુલોસો
ક્યો. “તેમાં પાસેની ખોરશેદ મેહર હોમછનાં
જેવી ફેશનમાં ચકચુર ને આંખ વીંચીને
હોમાતી છોકરીઓમાં તદન આગેવાનને ફસડે નજર

આવે હં! મારું માંનમે આવ્યમ, લેરે મરે, ખોરશેદજ
આવેછ હં! તમને અહીંજ મસવાની જોગવાઈ થશે
ને તમે જલ્દી કે મારું જોલવું. જુલું છે કે ખોટું.”

જમશેદે ગળવામાંથી એક સોનાનાં સીકાથી ભરેલી
ટૂકી ખેંચી કાઢી ધન્યાઇએને ઝમકાંની કીમત
આપવા માટે એક મોહર તોડાવવા આપી જે વખતે
અંદર આવી તે આતીને આવીને સાથે વાગેલોટ પાડ-
ડર, ચેરી બોલસમ, હેરદુશ, એકાચાસ્ત કીમ સઉનો
ધીમા મોટો પંમરાત અંદર આરડામાં ઝસરી રહ્યો.

“આવો, ખોરશેદ, આવો માય, આંખે મારા
ગ્રાહક છે, શેક, કંઈ બીલું લેજોની? મારી પાસે
ગીનીનું છું હં” કંઈ નથી.” ધન્યાઇએ કહ્યું.

“તમો બાઇછ પાસે કંઈ હોશકેછ?” જમશેદે
હવે નવી ફેશન પ્રમાણે ઇન્ટ્રોડ્યુસ થયા પછીજ વાત
ચીત કરવી એ બધા તરીકાઓ બાલુ મેલી સીધું
ખોરશેદનેજ પૂછ્યું.

જવાબમાં ખોરશેદબાઇએ શરમાઇ જવાનાં ડોળ
બતાવ્યાં, પણ તેવનની મદદે ધન્યાઇ હાજર હતો.
“એવાય એ લાડકી સુંદરીનાં ગળવાં ક્યાં છે ને?
ગળવાંજ એટલાં ને એક ચોખે રૂપોગી નહીં
માય સમાય.”

ખોરશેદ આ મામેતુમર જવાંનને જોતીજ રહી,
તેનાં હાથમાંથી ગીનીથી ભરેલી મોટી ટૂકી, તેના ગોરા
ભરેલા ગોલાખી ગોલા, જુલ્હી મોટી આંખો, તંદુરસ્ત
હોયો બાંધો એ જોતાં તેણી ખુશી થતી જણાતી.

તેઓ ત્યાં જરાક વાતે એમાં મુજબની અને
બાહારગામની તારીફ બંને ખોરડુંઓ પોતપોતાને
લાયકની કરતાં, જમશેદે બોલ્યો.

“મને અહીંની ધણીક ચીજો પસંદ પડેછ, હમારાં
ગરીબનાં સુરતતી બાઇઓ કરતાં, અહીંની બાઇઓની ખુશ
સુરતી ખચીત ધણી તારીફ લાયક છે.” જમશેદે
જોયું કે ખોરશેદે આ બોલથી ધણીજ હરખાઇ ગઇ.
વાત ધણી આગળ વધી, દરેક વખતે જમશેદનાં બોલવાને
ખોરશેદે પોતાનીજ તારીફમાં બોલાવું ગણી-માંની

લખને શરમાઇ શરમાઇને નીચું જોયા કરે. હવે પોતાની જુજ્જતાથી તેને છક કીધો તો બાહી રહે તો તેને હવે પોતાનાં સુરીલાં ગણતાં કંઠથીથી ફેરત કરી લઇ પેલની તરફેવમાં ખેંચેવો. એમ વીચાર કરીને તેણીએ માંગ્યા વનાંજ એક ગીત ગાઇ સંલક્ષાવવાની પોતેજ આફર કરી, અને પોતેજ ગાયુંબી.

જમશેદ વિચારવંત હતો. તે ખુલ્લું જોઇ શક્યો કે તેને છતવા પછાડા મારતી હતી. વળી તેણીનાં ગાયનનો આવસ તેને જરા કે પસંદ પડ્યો નહીં, તે ગાની વખતનાં અડધાં મરવાં તોળનાં ચેલુચાળાથી તેને કંઈક વિચારવા જોગ લાગ્યા.

જમશેદ અધું પૂરું થતાં જવા ઉઠ્યો. તેને જતાં જતાંથી તેણીને જણાવ્યું નહીં કે નવલ નય નવાઈનો તે પિતાર્થ લાઇ હતો. ધનપાઇની તો બાજુ કે આ એકાકુ બાધ ખેડે તો વચમાંથી મારા રૂપ્યા દોડ હજાર નિકળી આવે; જમશેદ ઉઠીને ત્યાંથી નિકળેલો પાછો ધર્મશાળામાં

આવ્યો. નવલને ક્યાં શોધવો તેનો તે વિચાર કરતો હતો જમી લખને પાછું પેલાંઓની દુકાન તરફ તેને કુદરતી હેયું લીધું; ત્યાંજ નવલને મલવાનો દરેક સંભવ હતો. બન્યુંથી તેમજ. ઘણીક ઉતાવળ અને દોડાદોડી ધકાકા મુકી કરતો નવલ તે રસ્તે જતો તેને અકચે રસ્તો મળ્યો.

“ઓહોહો! તું ક્યારે આવ્યો? હું પરમ દહાડથી દરેક જનપર જતો જતો હાજી ગયો, પણ તું જણાયો નહીં?” નવલે કહ્યું.

“પરમ દીનથી! જ્યારે તે મને કાગળ લખ્યું ત્યારથીજ કે? જરાક કાગળ મને, બધું ઉંચું નીચું કયું પછી નીકલેકની ભાઈ? કાગળ પોસ્તમાં નાંખતાં ને વાર સુરતની ગાડીઓપર મને લેવા જવા ન્યા કીધો? કેટલો નાદાન થયેછ? જે ગાડીમાં હું આવ્યો. તેમાંજ તું મને લેવા નહીં આવ્યો! અને નવલ શરમાઇ ગયો.

હરી-ભજન.

હું મરી-પરજ.

(“સગ ભાઇ હમારે સગ ચલો”—રાહા.)
દાસ પાપપત્રી હરજી દયા કુછ લિયો,
આસરાહી તું મ્હારા-ઉસે કે દીધો—ટેક
બીમીએ બહતરજે-જન્મ ચુમયો,
કહ્યું તોરે હીતકા કરમ નાં કીધો ૧
“દીક્ષગન” હએ વ્યવ તોરી નેક રાહવે,
બી દુર કર કે હએ સંતને સિયો.
લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હું મરી-પિલુ.

(“મેરારે બેરાગી બેગીઆ”—રાહા.)
દુઃખી હાલવે કરવું નિગાહ,
આસિકે-ખુદરત, હું પાપિ પુકારત—ટેક
સંસાર સારા બીમી ચુમયો,
આખિર તેરહિ આસરા ૧
“દીક્ષગન” એ મએ ભજન કરેહું,
ખુદાવંદ મોહે રહાય આ. ૨
લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હું મરી-ખમચ.

(“દુષ બેચને મય નાં બનુ” સૈયા” રાહા.)
પિતા પાલનહાર પડું તોરે પછપા,
સગ દુખસે તું ખાસિક ઉગાર—ટેક
હીરદેમે એ બસો તુંહી અખ,
લે હરકે આકત મેરી સખ;
“દીક્ષગન” તોરે શરમાનપે સદા
કરું નિશાર ૧

લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

મલાર-હું મરી.

(“એક કામિની બન-બન આવે”—રાહા.)
હંમ શિવા તોરે કહાં બવે,
ચરણ-વદન હમ પડત હી તોરે, આશ
હમારી પુરાવે—ટેક
પાપત્રી ગહડી તુંહી છુટાવે, સખચેહ
દુઃખસે તુંહી બચાવે;
જમ-“દીક્ષગન” તોરેહી છાંએ, કેતે
દુખ રાહા પાવે? ૧
લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

નાનાં બાળકો-તેઓની કેળવણી તથા આસપાસનાં સંબોગો.

લખનાર-મી૦ અરદેસર બહેરામજી હોમાવજીર.

(પાને ૫૦૪ થી ચાલુ)

કેટલાંક બેવકુદ લોકો પોતપોતામાં યા મીત્રી
આન્યા હોય તેઓ સાથે વાત કરતાં યા કાંઈ રમત
રમતાં હોય તે રમતનાં ઝનુનમાં બાળક નજીક જોડા
હોય છે તે વખતે પણ મેક્ષી યા ગંદી લાવામાં ગોલવા
યા વાત કરવાની મંજાહ લે છે. બાળકની લવિષ્યની
છાંદગી માટે આ એક ઘાટકી રીતી છે જે કેટ-
લાંક અણધરો અગણપણેજ નહીં પણ કેટલીક વખત તે
બાળકી છુટ્ટને અમલમાં મેલે છે કારણ કે જ્યારે તેઓને
દેહવામાં આવે છે યા ઈસારો કરવામાં આવે છે કે અચ્ચાનાં
દેખતાં તેમ ન કરવું ત્યારે તેઓ જવાબ વળતાં
સમજાય છે કે અચ્ચાની જાણે બસા. આ કારણેને
હીધે જ્યાં પાંચ પંદર છુદા છુદા ખવાસના ઉમરે
પુગેલાં માણસો એકઠાં થતાં હોય ત્યાં પાંચ સાત યા
એટલીજ વધુ ઉમરના નાનાંઓને લેઇ બેસવામાં
કેટલાક ખાપો છુદ કરે છે. દાખલા તરીકે મેદાનના
સાદરી શાણસો, ગુછીક કલઓ વગેરે મથકો એવા
હોય છે કે જ્યાં બધાજ માણસ એકજ જગતના
આચાર વિચાર યા નીતીરીતીનાં ભેગાં થાય એ તદ-
નજ અશકય બનાવ છે. માટે આવી જગ્યાઓએ
બાળકોને સરઅવસરે પણ લઇ જવા ન જોઇએ.
માયાળું અને સારા શબ્દોના પદ્ધા બાળકના કુમળાં
ભેગમાં પડવાથી તેના શબ્દો પણ માયાળુ તથા
લલાજ બને છે. ધર મધ્યે મધુર હલકે ગાવામાં
આવતી કવીતાઓ યા ગાયણો, રમણીય દેખાવના
મીત્રો, તેમજ ઉપર ગોઠવવામાં આવતાં દુકો, નુછી
નાંછી સાક તથા અળકતું રાખવામાં આવતું ઘરનું
સર રામચંદ્રીયું વગેરે દેખાવોની ઘણી રીતી તથા તંદ
રોરતી આપનારી અસરો બાળકો ઉપર થાય છે જ્યારે

ધર મધ્યે કુટુંબીઓમાં થતો અરસપરસનો કચ્છો
યા મોટેમોટે થતી ખોલાચાલી, પાછલે ચોરડે યા રાંધ-
ણીમાં કામ કરતાં આસામીને આગલે ચોરડે ખોલાવવા
માટે પાટામાં આવતી છુમો, આ સંધક્ષા બનવો
બાળકોમાં છુરી ટેવો દાખલ કરે છે એટલુંજ નહીં
પણ એક યા બીજી રીતે તેની તંદરોરતી ઉપર પણ
અસર કરે છે. ના, એટલુંજ નહીં પણ ધરનાં ઉઘાડ
લાંક દરવામાં આવતાં બારણાં બારી માટે સંભાળ
લેવાની જોઇએ છે કે તેઓના કમાકમ અઘડાવાતો
અવાજ સાંપ નહીં પણ તે સંભાળથી તથા ધીરજથી
ઉઘાડ બંધ થાય અને તેની સાંકળ યા કળ બરાબર
રીતે પોવામાં આવે. મેચીક સજાગવતી વખતે
દાખડી ઉપર જે એમીતો અમકારો થાય છે તે
પણ બાળકની હાજરીમાં થવો ન જોઈએ, આવા
કડી કડપી પણ ન શકાય એવા નજીક બનાવો ઘણી
વખતે બાળકને અતી હેરાન કરનારાં અને છુરી ટેવો
પાડનારાં યાદ પડે છે.

બાળકને એકસ ચીજ ખાવા ગમે છે તેટલા
માટેજ તેને તે ચીજ આપવી એ કદાચી રીત છે.
જે ચીજ નુકસાન કરનારી યા તબીબત અગાડનારી
હોય તે બાળકના ગમે તેટલાં કમલમાં છતાં ન આપવી
યા અપાવવી જોઈએ. ઘણીક વેળા કાંઈક છુદ જે
તેહેનારો પર-જેવાં કે, આતશ બહેરામ યા
અમીયારી જેવાનાં વરસને હીને ત્યાં જઇ
ફારેય થયાં પછી, યા-ચોંદરાતને દિવસે. દરિયે દુધ
સાકર ચંદાવી ફારેય થયાં બાંદ યા કોઇ પણ મેળો
જેનાં જાંય તે દિવસો વગેરે હીંગામો ઉપર માત્રાપ યા
વડીલો એમ ધારતાં જણાય છે કે અચ્ચાને ઈરાની ॥

સ્માધસ્ત ૧૮૪૩ માં "The Union" માં લખતાં કહે છે કે ઓરતોને આવી રીતે ધષ્ટા રાજગારમાં લગાડવાથી ધણાં નાશકારક પરીણામ આવે છે. જે લખાણ હમારી આ બાબતને મજબુત ટેકા આપે છે. મોઢરી ધષ્ટા કરતી ઓરત ગમે તેટલું કમાતી હોય પણ તેણી પોતાની ફરજમાં ભુલે છે એમ સધળાંઓ કહી શકશે. ઈંગ્લાંડની મોક્ષ અને ફેક્ટરીઓમાં ઓરતો કામ કરે છે તે માટે એક નીતિ સારસ્વતો લખનાર કહે છે:—“એ મુજબ ધષ્ટા કરતી ઓરતોએ ભલે આપણા દેશની દોલતમાં વધારો કર્યો હશે પણ આપણી સંસારી જીંદગી ઉપર મોટી નાશકારક અસર થઈ છે. આપણાં ઘરની પવિત્રતા અને કુટુંબની સગાઈનો ગાંઠ ઘુટી ગયો છે. ખાવંદ અને પરણેતર જીવન પડ્યાં છે અને માતાને બાળકો અલગ થયાં છે તેની મોટી અસર ઓરતોની નીતિ ઉપર થઈ છે. તેણીની ખરી ફરજ તેા ઘરસંસાર સંભાળવાની, સદગુણી બાળકો ઉછેરવાની અને ખાવંદને રાહત આપવાની છે પણ એ મુજબ ધષ્ટા-ચાકરી લાગવાથી તેણી તે સધળું ગુમાવે છે. બાળકો સ્વસ્થ-સ્વસ્થતાં થઈ જાય છે; નાણુક લાગણીઓ મંદ થાય છે, તેથી વધુવાર એક માથાણુ દિલસોજ મરદની મિત્ર ઓરત રહી નથી બચકે મરદની હરીફ અને તેનાજ જેવી જવાબદારી ધરાવતી થઈ છે. તેણી એવી હવામાં જીવે છે જ્યાં તેણીનું સરમાણપણું-જે સદગુણને બચાવવાની એક ધાત્ર છે-તે નાશ પામે છે. કાંઈપણ વિચાર-કુર અંદગી અને દંડ પણ વગર તેઓ છૂટાપણું મેળવે છે. મા-બાપની ધાકમાંથી અને પરવરસીમાંથી તેણી છુટી પડવા આવે છે અને તેમ થતાં તેણી મોટી લાલચોને વશ થઈ ખુડી નાર તરીકે ઉત્ક્રાંતી પડે છે. તેઓ જે જાતની હવામાં વસે છે તેથી તેઓની શારીરિક અને નીતિક જીંદગી ઉપર અસર કરે છે; જેથી હવસ ઉત્ક્રાંત થાય છે; બીજા દાખલાઓ એકે તેમ કરવાની મરજી થાય છે; જે કરતાં આદત બંધાય છે અને તેની અસર આખા દેશ અને પ્રજા ઉપર પડે છે.”

તેજ મુજબ તેણીને રાજદવારી હોય સોંપરા એ તેણીની ફરજથી બાહેર છે. એક ઓરતની રાજદવારી

હોકાનું ખેતર તેણીનું ઘર છે જ્યાં તે પોતાની દાનાઈ બતાવી તે નાના ગ્રામ્યને બને તેટલું મુખી અને શાંત બનાવે! રાજદવારી હોકા માગનારી ત્રીયાઓ તેમાં પોતાની વૃદ્ધિ સમાવડી માને છે પણ હમો તેઓને બાપોકાર બાહેર ચેલ્લ કરી પુછ્યે કે તેઓ દેશની વૃદ્ધિ કરવે તૈયાર હોય તો તેઓએ પોતાના ઘરની ફરજ બાળવી છે કે? પોતાના ખાતીદાને સુખ સગવડ અને તાબેદાર રહી છે કે? તેઓએ કદી એક મોટો રાજદવારી તરા નાણાં શાસ્ત્રી, વિધવાન, દિવસુર પુત્ર દુન્યાને આંધ્રો છે કે? જો તેમ ન હોય તો પોતાના ઘરને સુધી દેશની વૃદ્ધિ કરવાનો તેઓનો ખ્યાલ દંડ વહેમ છે.

છેવટે, ઓરતોની ઉન્નતીના ધણા માર્ગોમાં તેઓને રાખણુ વિધાની “સાધનનીયીક સ્કુલ” માં મોકલવાની ગરજ છે. જેથી બીમારીના મોટા અટકાવ થઈ શકે તેમજ થોડે પૈસે, થોડા બગાડે સંતોષ આપી શકે એવો ખોરાક તેણી બનાવી શકે; જે એક ઓરતનું આજીવણ છે?

છેવટે, બાનુઓ, તમારાં ઘરને તમે એવું પવિત્ર એવું સ્વચ્છ, એવું ખુશ બનાવો કે તમારા ખાવંદો, લાઈઓ, પિતાઓ અને કુટુંબીઓ પેલું સ્વચ્છ પણ મીઠા ખાવાયોથી બરપુર ગાયણુ ગાવા માંડશે કે:— ભલે, આપણુ મગાહો અને મેહસોમાં મહાત્મે, જતાં તે ધર-કે જેવી બીજી કોઈ જગ્યા નથી, તેનાથી કમ છે.

આકાશમાંથી મોહ ગોપા ત્યાં આપણને આવકાર લાવે છે, જેને ભલે દુન્યામાં દુરો પણ ત્યાં મળી શકનાર નથી. ધર-મીડું ધર-ધર જેવી બીજી કોઈ જગ્યા નથી ધર જેવી બીજી કોઈ જગ્યા નથી. ધરથી દુર થયલા માટે સધળો લાપકો ફોટ છે!— અરે, મને મારું ફરી કંગાલ કુપણું આપો, જ્યાં પક્ષીઓ સુંદર હલકે મારા અવાજને જવાબ આપે છે,— અરે, એ સાથ મનની શાંતી મને આપો! ધર-મીડું ધર-ધર જેવી બીજી કોઈ જગ્યા નથી ધર જેવી બીજી કોઈ જગ્યા નથી.

બાનુઓ, આ ટકે મેં આ નાનકડો પેગામ તમો સન-
સુખ રજી કરવાની છુટ લીધી છે. આપણી કોમમાં
કુવારપણીના પવન જોશભરે ફાટી નિકળે છે એ
સત્યાપ છે. અને તેને દુર કરવાના ધણી સાંધણો રજી
થયા છે. આપણી કેળવણીમાં ફેરફાર થવો જોઈએ,
આપણી રસમો બદલાવી જોઈએ, રીતની બીજ બંધ
પડવી જોઈએ વિગેરે સાંધણો રજી થતા રહે છે. એટલે
તેઓ તેની હદમાં ખરાબ અને વજન ધરાવે છે.
પણ તે અખત્યાર કરવાને કેટલો વખત, કેટલી રંજ,
કેટલી તકરાર અને કેટલી સહિતની જરૂર છે તેનો
ખ્યાલ સાધારણ મગજ ને આવી શકતો નથી. અને
વળી આપણો વખત વાત વાતમાં જ નીસરી નબ છે
અને જે સુદર ટકોમાં આપણે આપણું ધણી રીતનું
જીવું કરી શક્યે તે ટકો આપણે તાના જાણી, વાત-
ચિત, અને તકરારમાં ગુમાવીએ છીએ વધી બેઉ પક્ષ
મરદ અને ઝોરત-ખાલીભરી છે, અને તેથી માત્ર
વાતવાતનાજ સાંધણોએ જે પોકાર કોમમાં ફેલાયો છે
તેને દુર કરી શકાય નહીં તે જાણી દહતે ખાત છે
અને હાલ આપણા સંજોગો જોતાં તે વટાવી શકાય
એમ હમે માનતા નથી.

તેથી એવા વિચારો ખ્યાનમાં લઈ હમેએ આ
નાનકડો પેગામ તે બે પક્ષની માયાળુ-નરમદિલ પક્ષ
બાનુ-પક્ષને કહેવાની જરૂર જોઇ છે. હમેએ આ પેગામ
ખાસ એજ પક્ષને પહોંચાડવાની મક્કસ રાખી છે
તેના કારણો નીચે મુજબ છે. (૧) એ પક્ષ ખાસ કરી
માયાળુ-નરમદિલ-જલ્દી અસર કરી શકાય એવી કુદ-
રતની અનોખમ બહેન છે. (૨) જે જે સોંધણો એ
પવન માટે રજી થયા છે તે, હમેએ કહ્યું તેમ, સંજો-
ગોમાં, વાપડનાં થોગ્ય નથી. કોમ ધણીક જવારો-પરો
અને પાર્ટીઓમાં વેઠ્યાયલી છે. તેથી આ એક પેગામ
એવો છે જે સવળા વિચારના બાનુઓને એક સરખી
રીતે પેશ પડશે (૩) આ પેગામ, બીજાં સાંધણો
કરતાં, ઝોછો મુશ્કેલ, સહેલ, અને પ્રત્યેક જાણસની
કોશરોથી સમજી પિછાની અને આપણાં ઘર સંસારમાં
વાપડી શકાય એમ છે. (૪) એ બાબે આપણી કોમમાં
ભયભીત અજાનપણું બંધાવી રહ્યું છે જેથી આ પેગામ
ને ધીમી-મધુર રોશની તરિકે દાખલ કરવાની નેમ
રાખી છે (૫) જે એજ અદના પેગામને અનુસરી
એક બાનુ ચાલવાનો કસ્ટ કરે તો તેણી પોતાના ઘરને
બીજાં કોઇ પણ સાંધણુ વગર, બેદસ્ત સમાન
સુખી બનાવી શકે અને એક મોતેજર દાખલો કોમ

સનમુખ રજી થાય (૬) ઉપરે હમારો એવો મત છે કે
એ ખરાબીનું મુજ-શરૂઆત જે પણ કહો તે-એજ
છે કે એક બાનુ પોતાના ઘરમાં તેણીના કેવો મહાન
ઉંચો દરજ્જો છે તે સમજી શકતી નથી અને ઘર
અને તે શું તેથી તેણી અજાન છે.

હમે ત્યારે રૂખસત લખ્યે તે અગાઉ કેટલાક શબ્દો
હિમેરવાની રજી લખ્યે છીએ. જરૂરોસ્તી કોમની બાનુઓ
આ ઉપરથી તમે શું ખ્યાલ નથી કરી શકતાં કે
એક લડું' યા ભુકું' ઘર, એક લડું' યા ભુકું' કુકું' ય
અને લંકા યા ભુકું' ફરજી પેશ કરવાનું સવળ
તમારાજ હાથમાં છે. ભલે તમે ગરીબ હો, ભલે તમે
ધણેજ અને ફૂંચ ન શીખ્યા હોવ, છતાં શું' તમે
ખુશમીજાજ અને સદચણી રહી નથી શકતાં? જ
તમે, મે દાખલા આપ્યા છે, તેવી પત્રિય બાનુઓ
માફક દ્રઢ નીચપથી તમારા ખાવંદની તાબેદારી અને
ઉપર આધી અથવા દાખલાઓની ભડી પરજોડેરી અને
ભડી માતાઓ માફક જીંદગી ગુજારો તો જે ફરયાદો,
જે કુવારપણીના સડાઓ, આપણાં કોમનું જીવર
કોતરી ખાય છે, તેઓનો કેવો મરો થઇ જાય! આજ
સદીઓ અને સદીઓ વિદી જવા છતાં બખતાવર
પણ કમનસીબ ઇરાનના મહાન પુખ્ત અશો જરૂરોસ્ત
પેગમખરના શબ્દો, જે અધર્મીસુદ્રેમ ગેહમાં જલવાઈ
રહ્યા છે, તે શબ્દો એકે એક જરૂરોસ્તી કહેવાડતી
બાનુને એક સરખા લાડુ પડે છે અને જે પત્રિય
શબ્દો ઉપર મનન કરતાં આપણુ રૂખસત લખ્યું.

“માનહે નમાનો પદનીમ અપવનેમ
અપહે રતુમ યજમહદે.”

અર્થ:- “થેરની ઘર ધણિયાણી (જે) અશો
(તથા) અથોછો સરદાર (તેને) હમે વખાણીએ છીએ.”

“અશો નારી (જે) વધારે નેકે મનરની
વાળી, વધારે નેકે મનરનીવાળી, વધારે નેકે કુનરની
વાળી, પુત્તી રીતે (તથા) સારી રીતે શિખેલી, પોતાના
ખાવંદને તાબેદાર (તથા) સાચું ખોત્રનારી (તથા) જે
(નારી) સપંદારમદ (અમેશાસ્પંદના) જેવી, તથા, અથો
અદુરમજદ, તારા જે (બીજા) નારી શિક્ષતા ફરેસ્તાના
જેવી, (એવી ઝોરતને) હમે વખાણીએ છીએ.”
(અધર્મીસુદ્રેમ ગેહ)

(સમાપ્ત)

ત્રે ફલકન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનાર:—મીસીસ જરખાતુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ ૬ સું.

લુલસ અને ક્લોડીસી પારીસના તે ન્હાતાં મકાનમાં એકલાં વસતાં હતાં અને પોતાના બગીચા-માંનાં સુંદર ફુલોના તોરા બનાવી એક ખેડુતના છોકરા મારફત એમાઇલ ઉપર મોકલાવી તેમાં તેઓ સંદેશ દહેવાડતાં.

આજે તે છોકરા પોતાની ટોપલી લઇ ખુપાનાં ઉંચર આગલ ઉભો હતો, ક્લોડીસી પોતાને હાથે સુંદર ફુલો બાંધતી હતી અને લુલસ પેગમ લખતો હતો ત્યારે એકાએક પારણાં આગળ એળો પડીયો અને કાલાં કપડાંમાં વીંટલાએશે એક સખસ અંદર આવીયો.

દુરત તે છુટથી હસીને બોલીયો “યુડે, મારી ખુખમરત માલણુ મને એક તારો તોરો વેચસે?”

લુલસે મોટા ગભરાટ વચ્ચે ક્લોડીસીને મોહત જેવી શીકી પડી જતાં નેઇ તે સમજી ગયો કે કાંઈખી અસાધારણ હલ્તું ખરું એટલે ઝડ નજદીક જઇ તેને પેલા તુશના બે ભાગ કરી એક તે સખસ, આગલ ધરીયો; તેને તીણી નજરે ટીકી ટીકીને લુલસનો મેહરો નેયો અને પછી કુલના પૈસા આપી તોરો લઇ તેને મુઝે મોટે ચાલતી પકડી કે ક્લોડીસીએ એકદમ લુલસનો હાથ પકડીયે.

“આપણે અહીંથી નકાસવું નેઇએ, એક કસક તો શું પણ એક મીનીટ કે એક પલગી આપણે ખોદતી નેઇએ નહી; એ મો. પીએરી હતો અને એને મતે ઝોળખી કા છ તેમાં તો જરાખી ચક નહી મેં એની આંખમાં અદાવતી ફોદ નેઇ લીધી આ લુલસ આજો આપણે એમાઇલ નજદીક જઇએ નહી તો આપણુ આવી બનશે.”

લુલસે ધાસતી નેઇ લીધી.

“તારી ટોપી અને ક્રાટ લે, ક્લોડીસી, આપણે આ છોકરાની સાથે એમાઇલની મોલિમાં જઇએ; આપણે સાથે તરકારી ભરીને ટોપલી લઇએ અને તે વેચના નીકળ્યાં હોઇએ એવું ડાળ ધાલવું નેઇએ.”

ક્લોડીસી ફકરથી ચરચર ધુજતી હતી લુલસે પોતાની ટોપસી તરકારીથી ભરી અને ક્લોડીસીની કુલ ને રોપાથી ભરી અને બંને જથ્થુ પેલા છોકરાની સાથે ઉશકેરાએલાં જેવાં બહાર નીકળ્યાં પણ પાછળ આવતા ચડાળ પીએરીને તેઓએ નોંધો નહી, જે સાવચેતીથી તેઓની પુઠે છુપો આવતો હતો.

મોહલાઓમાં આદમીએને ગંભીર ટોળામાં એકકાં ચતાં નેઇ તેઓ અજબ થઇ ગયાં. જે રીતે આ ખવીસ આદમીઓ ધમધમાટ મચાવતાં હતાં તે ઉપરથી લાગવું કે કોઇખી અસાધારણ બનનાર હલ્તું ખરું. તેટલાં તે ખેડુતના દુકતાએ પટપટારો માંડ્યો.

“આપણે નામચર એ ફાલકનને અહી. થોડા વખતપાંજ મલમું કારણુ ન્યાં આવા લોહી રેડાવાના બનાવો બનેછ ત્યાંજ તે હંમેશાં રેડ છે. આજે પેત્રી ઝોસ્ત્રીયન રાણું મગર રોડું ધુળમાં ઉરાડવાઈ છે. કેવી ગમ્મત પરશે. તમેખી ધણાં ભાગ્યશાસ્ત્રી દેખું કે તે દેખાવ જેવેવાને તમુને મલશે.” તે દયાહીણુ દુકતાની આ બકવાથી લેડી દેખીસે પોતાનાં તનખદન માં છુટેસી ધુજરી અટકાવવાનું કીધું. તેણીએ મારફત જેવી ઝીને લુલસ તરફ નેધું. તે જવાન બરફ જેવો સરેદ મારી ગયો હતો. તેના પોતાના હાથો મગજન આપણાં ગચેલા હતા. અને જ્યારે તે બોલ્યો ત્યારે લુલસથી તેની આંખો બલતી હતી.

“હમને ખતાવ કે એ ફાલગુન ક્યાં છે અને તારે રસ્તે ચાલ્યો જા, હમારો વખત કીમતી છે.”
તે છોકરો બેચદખીથી દુસ્તીયો.

“તે એવાં તે ક્યાં લવગની લાડીએ જાવો! બે કોઈથી સાંભરે કે લુવગી રાજવંશીઓની ક્તવ્ય જીવનને તમે વખત ખોલેલો કેહો છો તો તમને અમીર ઉમરાવોની સફના માની પુત્ર દીમરાં નજદીક ધસડી લઈ જાએ” તે છોકરો નફટાઈથી બોલીયો.

લુલસે બેયું કે તેને કાચું કાપીયું હતું. હવે તેને સમો તપાસી લેવાયું કાચું. વળા તેને એક માલેલી ડાસીને તેઓ તરફ દીકા દીકાને જોતાં જોઈ ખોટી કહ્યું—

“કલોદીસ, હાસમાં આપણે કુલ વેચીશું નહીં, ખટલાં એ ફાલગુનને મલીડુઆવીને પછી વેચસું.”

પેલી માલેલી ગામડીયણ ખવીસ જેવી ચમકતી આંખે તેઓ નજદીક આવી “એ ખુબસુરત પોરી, તારાં કુલો ખરીદવાને હવે કોઈથી કંગાસ અમીર ઉમરાવો જીવતા રહ્યા નથી. એ નાખી દઈ હાથમાં કાંઈ ખરછી લાલો ધર, તેનુંજ હવે તો કામ પરસે.”

“શું એકલ પેદા અમીર ઉમરાવોજ કુલોની મજાદ આપે કે?” લુલસ મગજ ડેકાણે રાખી બોલીયો. “એ તો ખુબસુરતીનાં અવર છે કે એક ઓટો તમેથી તે લઈ જાવો, કેવાં શોભેછ?”

તેણીએ પોતાના જાડા પરબચડા હાથોમાં તે સુમળી કુલો લીધાં. “હીક, હીક, મને એનું હમણાંજ કામ પરસે, પેલાં ઓઝીયન ચારત પોતાનું માયું દીમરાં ઉપર નમાવસે ત્યારે હું એ તેણીની ઉપર નાખસ, એ કુલોના નીસારથી તેણી ખુસ ખુસ થશે અને તે કરકસા ચારત દુસી પડી લુલસેથી હસવામાં લાગ લીધો પછુ તેનું જીવ ખરફ મીસાફ કહું મારી અયું હતું. નાદાન ફેલીસે અયું જુલી જઈ લારે તીર-સકારથી પેલી ડાસી ઝરી તરફ જાયું.”

પેલી કાંઈએ તે તરત જાયું અને ગુસ્સાથી બોલી.
“આંખે બવકુર છોકરીને મું છે? શું એ પેલાં લુલમીઓની પક્ષે એમનારી નથી? મારી તો ખાત્રી ચાએછ કે એણી પોતેથી એક અમીરઝાદી છે.

શીલીસ ઉઝરી વાખ યદ ગદ લુલસે ચેતવણી મારે તેણીના હાથ દાખીયે અને પછી ધણોજ ગુસ્સામાં આંખો ફોળે તેમ બખાલીયો.

“અરે એતો તદન મુરખ છે, દયાહીણ અમીર ઉમરાવોનો નાશ કરવો એજ વાજખી છે તે એ હજુર સમજતી નથી. હમણાં એ મોડી માંદગીમાંથી ઉઠેલો છે તેથી એનું મગજ ખી પુરતું સારવ થયું નથી.”

“પણ મને તો લાગેછ કે એ અમીરી ખાનદાનની છે એમ આરે છોકરી, મારી સાંખે ઉભી રહે. નહીં, નહીં, નહીં. આવો દીંગતી જેવો ચેદુરા કોઈ ખેડુતણીને હોએજ નહીં મારી ખાત્રી ચાએછ કે એ કોઈ દુસ્મન તરફનીજ છે” પેલી વડકણીએ એમ બોલતાં ગરીબ ફેલીસને બેચીને પોતાની સાંખે ઉભી કાપી.

તે ગરીબ છોકરી એક પુટકાં જેવી દીગમુદ બતી મઈ તેણીએ અતિ કાકજુદીની નજર લુલસ તરફ ફેંકી જ્યારે પેલી માલેલી ચારતના લોખંડીન દાંધો હજુર તેણીની નાલુક બાજુ ઉપર લીટલાઈ રહ્યા હતા “એ ધણીજ નાલુક છે, બાઈ, એનેથી લોહીનો દેખાવ જોવાઈ શકોતો નથી, તેથી એ બીલધેલી છે એને છોરી દેવો, હું એને ડેકાણે લાવસ.” લુલસે કહ્યું.

પણ આ વખતે ડોળાનું ખાત ત્યાં એવાવા લાગીયું અને આસપાસ ભેમાં થતાં તેઓએ સવાલ ઉઠાવીયા “અરે એક ઉમરાવઝાદી, તેણી પેલી ઓસડીયન રાણીને બચાવવા નીકળી છે.” પેલી ચારતે લોકોને ઉચકેરવા માંડીયાં.

“હાલ ત્યારે એને અને બદીઆને લઈ ચકાવો.” ઝળેનો બધે ધાટી સખસી ત્યાં ધસી આવતા બોલીયા.

“એ જંગલી છોકરીને મારે હવાલેજ સાંધો, હું એની મતી ડેકાણે લાવસ” લુલસ આખાં બદ-નનાં દર દર કાંપતો પણ ખહારથી અજગ લીંગત રાખતાં બોલીયો.

લેલી ફેલીસ તરફથી કાકજુદી કે દયા માંગવાનો એક સખુન પણ નીકળ્યો નહીં તેણીના હોડ જંજે મુગા મારી ગયા હતા.

“એ છોકરીને અહીં ઉભી રહેવા દઇ પેલી મગર રાણીનું ડોકું છુરમાં ઉડી જતું એને જોવા દેવો.” એક અવાજ પુકાયો.

“આપણી સાથે એનેથી પોકાર કરવામાં સામેલ થવા દેવો. બાદશાહ અને ઉમરાવોને મોહત! દમેશનુ છુટાપણું અને પ્રજાસત્તાક!” એક ત્રીજો અવાજ પુકારી ઉઠ્યો.

“ઓ એણી એમ ખુશી સાથે બોલસે, ચાલ કસોટીદાર મારી સાથે પોકાર કરવામાં સામેલ થા.” અને જુલસ હવામાં પોતાની ટોપી ઉરાડી મોટેથી બોલીયો.

“પ્રજાસત્તાકની જય! જય! જય!”

ગરીબ જુલસ ભુલી ગયો કે ટોપી માથાં ઉપરથી ઉંચકવામાં તેણે જુલસ છીંધી હતી. તેના દીલચ્છત લાંબા બાલના બુલકા જે કે રંગીને કાલાં બનાથી નાખ્યાં હતાં પરંતુ તે વીખરાઇને તેનાં ખભાં ઉપર પડ્યાં, ટોળાં માંહેલાં એક સખસ આ વખતે છોક જુલસની લગોલગ ધસી આવ્યો અને તેને દીધી દીધીને જોતાં તે મનસે બોલીયો.

“હા, તેજ, તેજ, ચેહરો, ત્યારે એ મુલો નથી.”

જુલસ તેને જોયો અને પીએરીને ઝાળખી લેતાં તે હંડોળાર બની ગયો. હવે પીએરી ટોળાં તરફ ફરી બોલ્યો.

“ઓ એ જણને બતાવો કે કાંસની મગર રાણી આમ હોક તરફથી કેવા તીખા તમતમતા તાતેલાં દાદમનો દાર પેહરવા ખામેજ. હું આપ બંનેને ઝોરખું અને મારા સાથીઓ એ લોકને આગલ જોએને ઉભા કરો અને મેરી એનરોઇનેટનું ડોકું ઉડી જતું એ લોકને જરૂર બતાવી. આપો.”

“શું આ જવાબ ઉપરથી તમને શક છે શું?” પેલી લડાવક ઝોરત બોલી ઉઠી. પણ તેણીને જવાબ મલીયો નહીં.

લાખો આદમીના ગંજવર ટોળાંના શેતાનીચત ઘાટફી પુકારો વચ્ચે તે બદખત જવાબ રાણી મેરી એનરોઇનેટને ત્યાં દીમરાં આગલ લાવવામાં આવી. ત્યાં તેણીના ધણી રાગ સોલમાં લુહનું લોહી રેડવામાં

આવ્યું હતું ત્યાંજ તેણીને ઉભી કરવામાં આવી, આહ! એકવારની તે દમામી ખુબસુરતી, તે રાજકરતી બાનુતી ઝોહોઝવાસી, એક આંગલીના ઉંચકાવા આગલ લાખોની પ્રજાની તાબેદારી એ અધું હાલમાં કહોં હતું? હાલ તેણી શીકી દુઃખી, જીંદગીથી ઘેરાએલી પોતાની આંખો આકાશી આપની યાદમાં બહેત તરફ ઉઠાવી રાખી પોતાના બદનસીયાને તાબે મૂક ઉભી હતી. તેણીની સુંદર ગરબન ખુદસી હતી અને તેણીનાં બુલકાં ખભાં ઉપર વીખેરાઇ પડ્યાં હતાં. તે નેહરત જગીવા “ધ-પલેસ-ડ-લાન્ડ-રોયલ્યુસન” લાખો આદમીઓથી ઉભાઇ ગયો હતો. જર ઉપર આવેલા ખતીરા પેરીસીયોને બદ સખુનો ઉચ્ચારી તે એકવારની તેઓની રાજકર્તા રાણીને અપમાન કરતા હતા ત્યાં જુલસ અને ફેલીસને લઇ જઇને ઉઠાં કરવામાં આવ્યાં ત્યાંને દેખાવ બેઇ તેઓ બેઆખરાં જ્યાં બની ગયાં. પીએરીની કરડી નગર તેઓના ચેહરા ઉપરના ફેરફારો તપાસતી હતી. જ્યારે ગરીબ આપડી મેરી એનરોઇનેટનું માથું હજારો નીરદોષોનાં લોહી, ચાખી ચુકેલાં દીમરાં ઉપર મુકવામાં આવ્યું ત્યારે જુલસ અને ફેલીસે એકમેકનો હાથ મજબુન ઝાલી આંખ વીંચી દીધી. પોતાની ભલી રાણીનો આવો અંજમ તેઓથી ખુદસી આંખે તામેશ યમ રાકાએ એવો હતો નહીં.

એક ધવની તદન શાન્ત મુખ છીડી પડી જે રાક્ષસી અવાજે ટોળાંમાંથી ઉડી રહ્યા કે તે બંને જવાબ જોવાયે જણીયું કે પીમારી તેમની રાણી પોતાના નીરદોષ ધણીને ભેટનાં બેહરતની સફે નીકળી ચુકી હતી. તેજ પહે ફેલીસે પોતાનું માથું જુલસનાં ખભાં ઉપર બે મુખીમાં પડકી નાખીયું, એટલે હજારોના ટોળાંમાં તેણી કંચકાના લાગી.

જુલસ ધણી મુશકેલીએ તેણીને ટોળાંમાંથી બહાર લઇ જવા લાગીયો પણ પાપી પીએરી અને પેલી કરકસા ઝોરત તેઓની પુઠે લાગીયાં.

“તું હોમ ફરેજ, એમ જવાબ, આંખે છોડીખી કાઢ અમીર આનદાનના છે. હવે એનું માથું પી દીમરાંને સપુરે મુક બેઇએ. તેણી જો એ મોટેરાં જુલમીઓની પક્ષે બેનારી નહીં હોતે તો ખેર બેસુક

કેમ થઈ જતે?” અહીં તેણીએ હવામાં પોતાનો રૂમાલ ઉરાડી ફાટી દેખાડી આફક બરાડ પાડી.

“જુલમી રાજા નહીં! મગર રાણી નહીં! જસ ક્રાન્સ સદા છુડું! પ્રજાસત્તાકી જય! એકસરખાં પશુની જય! અમીર ઉમરાવોને મોહત! અને પ્રજાસત્તાકી જય!” બરાડથી તદન ખોખરા મારી ગયેલાં અવાજે તેણીએ ફરી અને ફરી પુકાર ઉઠાવ્યા.

“ચાલે જવાન, એનેથી કહે કે એમ પુકારો મારે.”

“એ તદન નાદાન બચ્ચાં જેવી છે અને આવા લોહીનો દેખાવ એને કદીથી આગમ નોથો નથી તેથી એ હેબંતાઇ ગઇ. એ કે ફાલકનની બાનેજ છે, હું કસમ ઉપર કહું છું કે એ કોઇથી અમીરજાદી નથી.”

“શું એક અમીરજાદી નહીં? અને આવા ડોસી જેવા ચેહરો ને નાલુક હાથ પમ? હટ જવાન તું છું” બોલે છે.

“અને તમે શું જાણતાં નથી કે આવી ઉતમ જુજમુરની મરીએમાંથી હોય છે? આ ખાતુ આપણા વર્ગની છે એમ હું તમને કસમ ઉપર કહું છું એ માનવંત કે ફાલકનની બાણેજ થાયે છે” જુલસ બોલીથી.

ફેલીસ આ વખતે સુઢીમાં આવી. પેલી બેંસાનુર એરત બોલી.

“તેમ હોય તો નામાંકીત કે ફાલકને પોતાની હીમતનો થોડો ભાગ પોતાની બાનેજનેથી આપવો હતો, પણ હું જાણતી માયું છું કે એને અહીં કોઇ ખીલું ઝોળખનારું છે કે?”

“જેને તમે જેવા ઇચ્છો તે અર્હીજ છે.” પીએરીને અચાજ આંખો અને ગરીબ ફેલીસે એક હાથ ઉઘો કુદકા માથે. “હું” એ ઊઠકરોને પુરવી રીતે પીછાણું, એ પોતે તમારી ખાતો કરી આવસે, લાલો હું એણીની સંભાળ લેવસ.”

જુલસેથી પીએરીને ઝોળખી લીધા અને તે જવાનને હવે શું કરવું તે કશું સંજ્ય નહી.

“જે તું મારી સાથે ગુપગુપ ચાલી આવસે તો આંધ ટોળાંથી તું ને જરાખી ખીહવાનું કારણ રહેશે નહી.”

પીએરી ફેલીસના કાનમાં ધીરથી બચડે. “હું” લાખી વખત થયો તારી શોધ કરતો હતો ફેલીસ, અને અતે તું મારે હાથ આપી.”

તે ઉમરાવ છોડી પેલા ચંડાલના નફ્ટ સખુનોથો કમકમીને તેના આગળથી હટી ગઇ. જુલસે તેણીને હાથ મજબુત ઝાલીયા.

“પીએરીના ભવાં ચડીયાં અને તેણીના કાન ઉપર ઘડિયાળ વળી ફરીથી તે બચડે—

“જે તું મારી પનાહમાં આવશે નહીં તો તું ને તારી છંદગીથી હાથ પેલા પડશે. તેઓ તું ને મારી નાખી તારો છુછો છુછો કરીને કચરી નાખસે. હવે શું કેહવું?”

હવે તે અમીરી અજાણમાં પોતાનું અસલ ખમીર ઉભરી આવ્યું. પોતાના પીતાના તમકથી પરવરસ યથેચા તે નીમકદવામ પાપી સખસ તરફના ખુદ્દા ધીકારથી તેણીની રજો ચપકવા લાગી અને ખુદ્દા મુન્કારથી તેણીએ કહ્યું.

“આવા છવ સરોમદના વખતમાં પણ એ જેરી સર્પ, મારાં મા બાપનો નીચ ખુની, હું તારી મદદનો મુન્કાર કરું છું. તારી પનાહના ખ્યામ કરતાં તો હું હજાર ધણા ભયંકર મોહતે મરવા તૈયાર છું.”

“મર ત્યારે” તે દેવ કીનાના દાંત કચકચારી બોલીશે “અને તારી સાથે અધિબી મરસે જે તું ને લઇને ગુમ થઇ ગીયો તેમ એ તારો બહાડો હશે, એને પેટનાં તારી નજર આગમ ધણાજ કમકમાટ લરીયાં મોહતે મારી નાખવામાં આવસે. બોસ હજુરની તારો નિચાર કરે?”

“કદી નહી, શેતાનની ખાહેશો કશુંકી દુનખી છંદગીએ છવવા કરતાં ઘાટકી મોહતની ગમે એકી વેદના ભાલી.” તેણી ધણાજ ઉઠકેરાટથી બોલી.

“હીક છે” પીએરી બોલીયા અને પેશાં ટોળાં તરફ ફેર્યો. “આ બે જ્યુ ઇનસાફના હાથમાંથી છટ-કાને નહાસતાં ઉમરાવ ખાનદાનનાં છે એએને બંદીખાને નાખવાં નેહએ.”

પીએરીનું સાંભળી પેત્રી ખડતલ એરત બોલી.

“પણ એણી તો કે ફાલકનની બાનેજ થાયે છે?”

“સદંતર ખોટું મારી ખાતી છે કે કે ફાલગુને તો કદી એઓને જોયાં. પણ નહીં હોય.” અને ફેલીસને મળ્યુંત કદી તેને લુલુપના હાથોમાંથી ખેંચી કાઢી. લુલુપે એક જગજગસ્ત મુઠ્ઠી કકડાવી પીએ-ડીના ઝાંચાંમાં થોડી કાઢી કે તે હીચકારો તુરત ધુળમાં પડ્યો.

પણ હવે ટોળાનું ત્યાં ધ્યાન ખેંચાયું, અને તે બાદશાહી તાગ્ન લોહીના દેખાવથી ઉશ્કેરાઈ રહેલાં ટોળાને આ લગ્નમાં સામેલ થવાનું, ઘણું જ ગમીયું.

પીએરીએ જમીન ઉપરથી હિંતાં ફેલીસ તરફ આગલી ટાંકી મોટેથી કહ્યું. “અમીરઝાદી લેમોકાક!” કે તુરતજ તે અર્થાં ગેથાં બનેલાં માણસાઇ જમોકાએ “અમીરઝાદીને મોહત! અમીરઝાદીને મોહત!” ના પુકારો ઉઠાવીયા. અને ગરીબ ફેલીસ એક પીઠાની માફક એક ખરીસ હાથમાંથી બીજા રાક્ષસી હાથોમાં ફેંકવા લાગી. જુનસને ચક્ર ચઢી આવીયા તેટલાં એક ઝતુની ટોળકી તેની ઉપર ઉતરી પડી. તેને જોયું કે ક્ષોડીલકા પાછી બેફામ બની ગઇ હતી. જુનસને દયામા ઉઠાવી નીચે પડે તે પેઢલાં તેના કાન ઉપર એક મત્તાવાન બકાલર અવાજ પડ્યો. ઓહા! તે તેને બેઢરતના વાજાં જોવો મોઢાં લાગે. તે એમાઇત હતો.

“સ્વદેશીઓ” તેને વાદન મગડનું. “આ તોફાનનું શું કારણ? અને શા માટે આ જગમાં બાકી રહેલી મારી એક જુદાકી બેઠીને તમે આ પ્રમાણે અહીં તહો ફેંકાજ? એને તમેને કેમ નારાજ કીધા? અથવા શું મારેથી તમે દંટાળીયાજ, કે મેં કાંઇ કામગમં ગરજતી કીધીજી. શા માટે હું તમારો વીચાસને લાખેક હવે રેલા નથી? કોણે પેઢલાં છુટા. પણ અને સરખાપણા માટે પુકારો ઉઠાવીયા હતા? કોણ પ્રભસપાકની મોટી તરફદારી કરેજ?”

“એ ફાલગુન! એ ફાલગુન” ટોળાંમાંથી હજારો અવાજો પુકારી ઉઠયા. “હમેશાના દમારા માનવંત ખેરબાદ એ ફાલગુન છુટાપણું અને સરખાપણું એજ એ ફાલગુનનો મોટો છે, તેજ હમેને મુખ બજનાર છે.”

જે બી એમાઇત મગજરીથી હસીયો છતાં તેની આંખો ગુસ્સાથી બલતી હતી. વાંકા વળી તેને બેફામ ફેલીસને પોતાના હાથોમાં ઉઠાવી. “કાંય આ નીરોપા છોડીના આવા હાલ કરવામાં આત્યાજ, કાઇ એનો બાંધસ સમજાવમે?” એમાઇતે પડાક ધુજ રહે તેવો મગડાત કર્યો.

પેરી મડતલ, બેઠુતની ટોળાઓમાં પોતાની કાણી મારતી પીએરીને ખેંચી ધરી ત્યાં તાણી લાવી. “આય માણસ જવાબદાર છે, અને એણીને અમીર-આદી કદી એ જો જુદો હોય તો એની કમચાખી આવેલી નાણુથી” પેરી આરત બોલી. પીએરી બચાવમાં કાંઈ બોલવા ગયો. પણ એમાઇતની આંખો માહેથી ધમકાવી તે દબી ગયો તે જાણુતો. હતો કે એ ફાલગુનનો એકજ સખુન અને લોકો તેની ત્યાં ત્યાંજ મોટી મોટી કરી નાખે. બંને એકમેક તરફ નેતા થોડી પલ સુખ ઉભા. પીએરીએ મનથી વીચાયું. “હ, ત્યારે પેરી જગજગમાંની છુપી નહાસતો એને આભારી હતી.”

“અને મારે કાંમ પારખી લીધુંજ” એમાઇતનું જીમર બોલતું હતું અને શાન્ત દમામથી પોતાને હાથ હીલાવી એ ફાલગુન બોલીયો.

“કોણેબી ગેરજનસાક થવો જોઇએ નહી. સ્વદેશીઓ તમે એને ખંડીખાને લઇ જવો. એને શું કહેવુંજ તે કાલે અપોરે હું સાંભળસ.”

તેની આંખો આસપાસ કરાંતી શોધમાં ફરવા લાગી. જુનસ પાખી ગયો કે તે તેને શોધતો હતો એટલે જટ તે નજદીક આવી બોલ્યો.

“સ્વદેશી, આંધ છોડરીને ઉચકવામાં મને તમુને મદદ કરવા દેવો.” જુનસનું આ સંભાળજીવું બોલતું એમાઇતને ગમીયું તેને જટ ફેલીસનો બેફામ આકાર જુનસના હાથોમાં મુકીયો.

“નામદાર એ ફાલગુન” એક રાખસ અહો વચ્ચે પડ્યો. “આ જવાન અમીરોની સંજોનો છે એવો એના ઉપર શક છે—”

“એમકે! ત્યારે તો એને મારી નજરેથી દુર કરવો જોઇએ નહી. મનેબી એનો દેખાવ શક પરતો

લાગેલ ખરો. હું એને કાઢીથી બહારે મારી સાથે જ રોકી રાખશ.” એમાઇલ તે સખસ ઉપર વાંકો વળી ધીમેથી બોલીયો. એટલે તે નમીને ખસી ગયો.

જુલસ ફેલીસને ઉંચકી એમાઇલની પુઠે ચાલીયો. થોડાં તેજાને રસતા કરી આપતાં. અતે એક ગાડી ચોભાની એમાઇલ તેઓ બન્નેને લઈ અંદર બેઠા અને માહેથી બારણાં બંધ કરી એમાઇલે પહેલા સવાલ સુધીયો.

“તમે જુવડાંમાંથી બહાર કાંપ આવાં? તમે જોઈ લીધું કે રસતે નીકલવાનું થયું બચકર પરીણામ આયું.”

જુલસે બંધી બીના કહી. પીએરી ત્યાં પુલ ખરીદવાને બહારે આવ્યો અને કલોડીલ તેને જોઈ ગાભરી બની ગંધ અને એમાઇલની શોધમાં તેઓ નીકલ્યાં તે જુલસે કહ્યું “રસતે એક કાંઈ ખરવસ-તર આરતે હમોને શોભાવી આપણાં ગરીબ રાણીયું મોહત લેવાને હમોને ફરજ પાડી તે જોતાં કલોડીલ એમુલ યધ ગંધ અને તેથી એનાં ઉપર વહેમ બેચાલો અને કામ બગડ્યું.”

“તમે બહાર નીકલી પડ્યાં તેથી આપણું કામ કાંઈ આપણું બગડ્યું નથી હવે તો જોદા આપણો બચાવ કરે, અત્યાર સુધી તો લોકોને હું માટે વિશ્વાસ થરાલિંછ પણ પીએરી કાંઈ રમંખાણું ઉભું કરશે એવી મને દેહશત છે. હવે તો આગળે આજ આપણે ઉપર ઉપડી જઈએ તેજ એક આપણો બચાવ છે પીએરીને જીવતાં છોડવામાં મેં જુલ કાંઈ હવે આપણો બેઠે તે નીચ સખસના હાથમાં આવ્યોછ તે તમેને અગીરઝાઈ પુરવાર કરી આપતે તો—”

“પણ કલોડીલ તો આમની બેઠી છે તમે જુ કામ એનો જાત જોખમમાં ધારવા જોઈએ” જુલસ બોલીયો એમાઇલ ચુપ રહ્યો.

“ઓ મો. એમાઇલ આ કેવો સીતમ આપણા મુલક ઉપર વરસી રહેયોછ થોડાં તો ગોયાં દીવાના બની ગયાંછ જણે રસતાઓ ઉપર તો દેવધાન ઉતરેછ. ગરીબ કલોડીલને કેટલું ખમવું પડ્યું છે.”

“હલુર મને આશા છે. હું હમણાં જ જઈને રોખસપીવર ખાસેથી ઉપર જવાના પ્રવાના લઇ આજી મને તો કાંઈ રોજનાર નથી મગર તમે બન્ને મારે એ પરવાનાની અતિ ધણી જરૂર છે. ગરીબ આદર્યાદ માયો ગયોછ અને હાલ તરતતો આ કસાઇ દીલને રોખસપીવર કાંસની ગોયાં લગામ ધરીને બેઠો છે પણ કલોડીલ ક્યારે હુશીયાર થશે.”

અતે તે ગરીબ છોડીએ પોતાની આંખો ખોલી અને ગભરાટથી આસપાસ જોયું.

“મારાં બચ્યાં.” એમાઇલ તેણીના ઉપર હેતથી વાંકો વળ્યો. તેણીએ એક દમ ઉછલી ઉઠી તેને મઝે હાત લપેટી જીગરે ટુટી જાયે તેવાં કચકા બેચવા માંડ્યાં

“ઓ એમાઇલ, મેદરયાન એમાઇલ, તમે મને પાછી નવેસરથી બચાવી ફરી એક વાર મારી છોડવી તમુને આભારો થઈછ, જોદા તમુને ધણ સખ બસે. ઓ જોદા તાણ તમેને એનો બદલો આપો!”

તેણીનું સુંદર માથું માંમાંથી પસવારતાં એમાઇલ બોલયો.

“શાન્ત થા બેટા, હલુર આપણે તદન સકામન નથી. તારી ઉશકેરણી કાંઈએ જોની જોઈએ નહીં. એકજ દીવસ વધારે અને આપણે આ નીરદોષતાં લોહીથી ભીંજીએલા કમનસીબ શહેરને સદા સુધીનું છોડી જઈશું.”

તેણી આ સાંભળી શાન્ત થઇ થોડે વખતે મારી એક મકાન આગલ શોભી, અને ફેલીસને હાથ પકડી જુલસ અને એમાઇલ અંદર ગયાં.

એક બીમાર જેવો દેખાતો જવાન ટેબલ આગલ કાગળના ચોરામાં મુકું ખોસી કંઈ અતરતો બેઠો હતો. તે એ કાગળને જોઈ માંમાંથી તુરત ઉઠી ઉભો થયો તેના સાથીઓને જોઈ તે હેરાત થયેલો લાગો. પણ તે કાંઈની બોલીયો નહીં.

એમાઇલે તુરત એક આરામ પુરસી આમલ બેઠી “અહીં બેસ કલોડીલ તું ધણી યાદી મગંછ” પછી તે પેલા સખસ તરફ ક્ષો “લીમિત થોડાં સર બ પાકે અને ગોરત અહીં લઇ આવ તું કેદ બહાર હાત જીવાનાં મને તાર કામ પડશે.”

તે જવાન અંટ પોતાની કમમ મુકી દઇ ખરીદી મારે બહાર પડ્યો. આંખા આદ એમાઇલે પેનો લીઓ નને બાલું લઇ જઈ કહ્યું. “હું જરા બહાર જઇ આંહિં. આપ જ જવાન મારી સાથે આવેલો છે તેને કેદ બહાર જવા દેતો ના, અને મારી ગેરદાજરીમાં અહીં કાંઈથી આવે તો તેને અંદર લખાવ થય. દેતો ના. જોને સમાજને મારી ગેરદાજરીમાં આ જવાવને કાંઈ મંત્રવા આવે નહીં, હું હમણાં એકાદ કમોકમાં પાછો ફરીશ” આંટકું કહી તે બહાર પડ્યો.

“કુવારકોના બજારાત.”

હોટલના માલિક—(કલાઈને) હોરમરાજ બોલને કહો કે તાબરતોય “હલ” ને માટે નારતો લાવે.
કલાઈ—(અજબથી) તે સાહેબ એટલા બધા કાંઈ ધંડાં નથી! બોય ક્યાંથી લાવશે?
હોટલના માલિક—અરે મારા સાહેબ હલ માણસ નહિ પણ નં. હલ ને માટે હવે સમજ્યા? કાંઈ તદ્દન પોપયું છે. (ભલાં બરબેર ચીનાઈ.)

“બાવાજીનો મદદગાર.”

જડજ—પણ હજુર તું નાહાન છે ને એટલી વારમાં ચોરી કરેયા બોલ તે ચોરી કીધી કે નહીં?
જવાબદાર—હા, સાહેબ મેં ચોરી કીધી પણ મેં મારા બાવાજીને બદલે કીધીય.

જડજ—એટલે?

જવાબદાર—એટલે એમ સાહેબ કે મારા બાવાજી રાત દહાડા એજ ધધા પર છે ને તેવણ હમણા શીક ને ખાવાનું બુદી ગીધુય સાહેબ તેણે સાહેબ એવણને બદલે હું તોડરી કરંય. સાહેબ દીકરાની ફરજ છે કે વખત આવે માખાપને મદદ કરવી. ખરી વાત નહિ સાહેબ? (ભલાં બરબેર ચીનાઈ.)

“એ બી ઠીક.”

બાવાજી—તો દિકરા તું રકુલ જશે તો તારાં વરસ પર ધણી મળની ભેટ આપણ.

દિકરાજી—પપા શું ભેટ આપશે?

બાવાજી—હું કહે તે દિકરા આપસ.

દિકરાજી—ત્યારે પપાજી મને ટેલીફોન અપાવશે?

બાવાજી—ટેલીફોન લઈને શું કરશે?

દિકરાજી—તે પપા હું રકુલે મુકરા ને એક છુંગડું આપે ત્યાં રાખાય તે મહેતાજીના બધા જવાબો ચેરે બેસીનેજ આપસ, રકુલે જવું પડશેજ નહીં. કેમ પપા?

(ભલાં બરબેર ચીનાઈ.)

બીન્વારાને દેખાવુંજ નથી!

લરકરમાં બરતી થયલા નવા સીપાઈએ ન્યારે કલાઈ કરતાં કંટાળી જાય છે, ત્યારે તેણે કાંઈ પણ રીતે નાપાક થતા માટે તરેહવાર યુક્તિ કરી ડાકટર પાસે આવે છે. એણે એક સીપાઈ એક રિવસ ડાકટર પાસે આવ્યો.

ડાકટર—તમને શું થાય? તમારી નજર ઠીક છે, એમ તમોને લાગે?

સીપાઈ—હા, સાહેબ!

ડાકટર—એટલે ક્યાં મુખી દેખાવું નથી?

સીપાઈ—આ લુઓ, ડાકટર સાહેબ સાંધે કંપા-છંડની બદાર પંડું હોરપીટલના નામનું પોટીયું ટાંચેલું છે તે તમોને દેખાય? કે?

ડાકટર—હા દેખાય!

સીપાઈ—એની જમણી બાજુએ જે એક બારીક ચુંકે મારેલી છે તે આપના જીવામાં આવેલ ખરી કે? ડાકટર—વારં હશે!

સીપાઈ કહે ત્યારે હવે સમજી લ્યો કે જે ચુંક તમને દેખાય, તેને હું મુદસ જોઈ રાકતો નથી.

(નોટ—ડાકટરે શું રીઝલ્ટ આપ્યું તે જણાવું નથી.)

“નોરાકરો કમી.”

બુચી હુરમાર તો ખરો!

બુચીએ દારબદાર દરતુર કે જેવણ ધણા સખાવતી હતા તેવણ મોરફનેજમાં વારંવાર ઊકારાઓની મુલાકાત આપવા જતા હતા. એક દીવસ તેવણે એક ઊકારોને અચ્છુચ સવાલ પુછ્યો:—

“બુચા તું મોટો થશે ત્યારે શું કરશે?”

“ખેડુત સાહેબ.”

“ઠીક, રેયતને ખોરાક પુરો પાડશે એ સાફ છે, (ખીમ તરફ ફરીને) અને તું—”

“મારતર થવસ સાહેબ.”

“સાફ, એ ખી મજાનું. નાનાં બચ્ચાંને કેળવણી આપવી એ સાફ છે, (ખીમ તરફ ફરીને) અને તું!”

“દરતુરજ થવસ.”

“સૌથી સરસ, મારાં નાનાં બચ્ચાં! નાનાં બચ્ચાં એનાં બેળમાં રાખામણનું લાપણું ઉતારવાં એ ધણું સાફ છે. વારં, શું કારણ સર તું ને દરતુરજ થવા ગમે?”

તે નાના ઊકારાએ પોતાની મતિની આંખો ખુલાશીથી ચમકાવી જવાબ આપ્યો.

“કારણ કે તમો ન્યારે આવોજ ત્યારે મરવીને પુડીંગનું ખાણું હોતે મહેલ.” “નોરાકરો કમી.”

એવચ્છે માણું કાંય મારેલ?

એક પ્રોફેસર એક વાર પોતાના ચેલાઓને એક ફેકટરી દેખાડવા લઈ ગયો. ધણીક જુદી જુદી જાતના સાંચાઓ દેખાડવા પછી એક સાંચા આગમ હિસા રહી તેની ખુમીએ સમજાવેલા લાગ્યો. આ વખતે પાસે ઉભેલાઓમાંના એક કામદાર જેવા આદમી અવારનવાર કાંઈ કાંઈ વચમાં ટાપસી પુરી તેને સુધારી કહેતાં આખી પ્રોફેસર સાહેબનું પાંખી આખ્યું, તેવજી ચરસામાંજ ફેકટરીનો ઉપરી આગલ ગયાં અને પુછ્યું:—

“એ પેણા છે કાણુ? જલે મારા કરતાં વધારે સમજતા હોય તેમ વચે વચે પુરાવા કરે?”

“કેણુ? આપ પેણા જાડો અને જતકો જોવા છે તે? એ તો સાહેબ, જેણે એ સાંચો સૌથી દહાડ્યો તે પોતે છે.”

(નોટ—પ્રોફેસર સાહેબનું કાડું બોય.)

“નોરાકરો કમી.”

ખીલોરનો

ખુચ !

(આરસેન હુપીનતું)

આખેરી, પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

સપ્તાર—‘રશીક’

પ્રકરણ ૪ થું.

‘ઝાંખેકને ત્યાં’ કમગજ કરનારી પેલી
જ્યોરત કહેમેન્સ ઝાંખેક આગળથી ગયા પછી ઝાંખેકે
કાગળો લખવાનું શરૂ કર્યું, બાદ તેણે લખવાનાં મુદ્દે
કાગળ પર કાંઈ વ્યાકરણો માર્યા, અને તે કાગળના
પ્રહોકને ઉભો પકડી તે તરફ તે દીકરી બેઠો, અને
તેથી તેની ‘પછવાડે સીમાધને, બેતા ઉમેલા હુપીનને
જોવાનું’ બની આવ્યું કે તેણે નીચે મુજબ વાળ્યાકીને
એક હીસાખ કર્યો હતો—

૯-૯-૧.

એ સપ્તનું આપણે ગયા વાંચી આવ્યાં.
તે હીસાખ પોતાની નજર સામે પકડી રાખી તે
જાણવો,

“નવમાંથી આંહી ગીયા તો એક રહ્યો.....
તે વિશે કશો સક છેજ નહીં.”

તેણે એક કાગળ વધુ લખ્યું; તે કાગળ મંલું
કુકું, અને ટચ હવું. તેને તેણે પરખીડમાં મુક્યું અને
તે ઉપર સીરનામું કર્યું, જેમ કરી તેણે તે તેજલ
પર ઉપર એટલે સીરનામાંવાકી સાઈડ ઉપર કરીને
મુક્યું કે હુપીને તે સીરનામું વાંચી લીધું જે નીચે
મુજબ હવું?

“માંશુ પ્રસવીલ.

“પાંક્ષીસ ખાતાંના શેફેરી જેનેરસને પુણે.”

બાદ, તેણે ચંચ વગાડ્યો, અને જેથી પેલી દસી
કહેમેન્સ અંદર આવી તેની સામે ઉભી રહી કે તેને
તેણે પુછ્યું.

“કલેમન્સ, હું નાની હતી ત્યારે રક્ષમાં ગંધેલી
કે?”

“હા, સાહેબ, અમતલ હું ગેઈલી.”

“ને હુંને હીસાખ શીખવતા કે?”

“હાજ તો, સાહેબ.”

“ત્યારે હું બાળ્યાકીમાં ધણી કાન્તી છે.”

“તે તમે શા ઉપરથી કહેજ, સાહેબ?”

“કેમ કે હું જલુની નથી કે નવમાંથી આંહી
જાય તે એકજ રહે; એ ધણી અગત્યની ખીના છે
ને એ હીસાખનો પાયોજ હુંને ખબર નહીં હોય તો
પછી તારી છંદગીજ તકામી.”

તે એમ બોલતો બોલતો ઉઠ્યો અને પીઠ પાછળ
પોતાના હાથે મોઢી ડાલતો ડાલતો બધા ઝોરકામાં
હસ્યો, અને પછી ગાઈનીંગ રમ આરમ થોખી તેણે
તેનું બારણું ઉપાડ્યું, અને બોલ્યો—

“જને તો એમ ગણ કે આંહીને નવમાંથી મેલો
અને તોખી મેજાજ રહે, અને તે એક તેજ કે જે
અંદી બાકી રહેલો છે, ખરું કે ની? અને આપ
મીસ્તર આપણને તેની સામેની આપેજ, ખરું કે ની?”

એમ બોલી પેલા ને પડા પાછળ લુપીન હતો તે તેણે પોતાના હાથે પસવાયો.

“અરે, પણ મારા હેમલેટના તમે અંદી લગભગ શુંગાઈ મરતા હોસો! ને હું ઝનુનમાં આપ પડામાં ખંજરજી મારતે તો? તમે જાણો છો કે હેમલેટને હાથે પેલા પડા પછવાડે ભરાયેલા વજર ફજ માર્યા ગયા હતા? એ કેણુ? અંદર ઉંદર તો નહીં હોય? પણ હોય તો છવતો હતો કે મુવેલો? આલો બાહાર આવો મારા હેમલેટના વજર સાહેબ, મારા પટે પોસ દોસ્ત, બાહાર આવો.”

હવે આપણા આરસેન લુપીનને આ જાતની હાલતમાં મુકવાની આદતજ નહીં હતી એટલે પોતાને આ કામ અને કદાચી હાલતમાં જોઈ તેને ધણો પિયાર છુટ્યો હોય તો તેમાં કાંઈ નવાઈ ન હતી. ખીન પંખેરમિને છટકામાં પકડવા, તેમની પાંખ તોડવી, તેમના હાથ પગ તાણવા એ બધું લુપીનને મનસે ગીઝગીટ્યા ઉપજવનારું હતું, પણ ખીનજો તેને આમ મીડવે અને તેને પૈસે ખડખડ હસે એ લુપીનને અણગમતું હતું. “તેરી તો હી હી ને મેરી તો હે-હે” તેવો લુપીન સાહેબનો હીસાંબ હતો. ત્યારે હવે પેલાના રામજાણુ તાણાનો તે જવાબ ખી શું આપે?

“મીં હેમલેટના મીં વજર” પડો ઉચ્છવને બોલો વગર એકે લુપીનની ઠેકડી આંધુજી રાખી. “તમે શીકા ફજ મારી ગયલા હોસો.” પછી પડો ખસેડતાં મુપીનને જોઈને “હસો, એવજી તો પેલાજી આજરેકાર જુદા અદરજ છે કે જેવજી મારે માટે આ મહાનની આજુબાજુ ઉભા રહી દાહાડાના દાહાડા થયા હાંડ્યા મોરેડા! ત્યારે મીં વજર તમેખી પોલીસમાંજ છેવો કેની? નહીં, નહીં, હી મત રાખો, હું તમને કદી છળ નથી દેવાનો!..... કલેમન્સ તું જરા, બેવજ કે મારો હીસાંબ કોઈ વાતે ખોટા નથી. તે મને કહ્યું કે મારા પાસમાં નર જનુસો આવ્યા હતા, અને લાંબી બાહાર નીકળના એજો મને મન્યા, તેજોને ગળ્યા તો આંજી થયા હતા. નવમાંથી આંઈ લઈયે તો એક રડે કેની?

અને તે એક તે આપ કે જે જેટલું તેનીથી જોવાય તેટલું જોઈ લેવાને પાછળ રહી ગયા હતા!”

“વાર? પણ પછી શું?” લુપીનનું હવે એટલું પાછી આંધુજી હતું કે જાણે પેલાને ટોટે વજગી તેને સદાનો સુપ કરી નાંખે! પણ તે એટલુંજ પુછીને રહ્યો.

“અને પછી? કાંઈ નહીં, મારા ભાદા દોસ્ત વધારે તું મગિયજી શું? કારસ તો તમામ થયો. બસ એટલુંજ કે આપે મીડી વારા વડા પ્રેસવીલને તું પહેંચાડે તેજ હું તારીથી માંડું છ. કલેમન્સ, આપ મીં હેમલેટના મીં વજરને બાહાર જવાનો રસ્તો દેખાડ, અને, ફરીથીખી કોઈ વખત અહીં આવવાની એવજીની મરજી થાય તો આવવા દેજો અને એવજીને બા.આખર બેસાડજો અને એવજીની આગતા સ્વાગતા કરજો.” બા, મીં વજર, મને ત્યારે આવજો જજો, થેર તમારજ છે અને તમારો આપ નોકર.....

લુપીન કાંઈ જોઈવા જતો હતો પણ તે અચક્યો. તેનું તો ધણું મન થયું કે તોપના ગોળા જેવું કાંઈ જોઈનેજ તે ત્યાંથી વીદાય થાય, પણ તેની બાજુ જે દાર થઈ હતી તે એવી દયા ઉપજવનારી હતી કે માથે તોપી ધાસી પેલી દારીની પુડે જોશમાં ચાલી જવા સિવાય તેણે કશુંજ જોઈતર નહીં કાર્યું.

પણ બાહાર આવતાં એકેના તે આરસાની પારી ગમ મુઠી લુપીનની બંધાયેલો—

“નીચ, લવાનતી કુતરા, મટરના મેડ, તુંને એ અપંમોનનો સ્વાદ ચખાડીશ તું પોતાને ધણો મોટા સમજેજ! ને મારા જેવાને દખરાવવામાં તું વડાઈ માનેજ તો રીકં છે, પણ એક દાહાડો, ખચ્યા એવો આવશે કે.....”

લુપીનના શકસાનો પાર નહીં હતો. અમે કહ્યું ની કે એવો દમનજદ પોતાની સામે જોવાની તેને આદતજ નહીં હતી, અને જે આંધાગીથી એકે આ કામ હાથ ધરી બનજી હતું તે ઉપરથી એકેની મગજ સક્રિય કેટલી ઉચી હતી તે વિશે લુપીનની ખાતરી થઈ હતી.

જે સફાઈથી તેણે ડેબેકને આ વખતે કામ લે-
તો એણે તે ઉપરથી તેણે માનીજ લીધું કે તે ડેબેક
એક પ્રણામ મળજીત મનુની, શાંત અને સમતોષ
મજાની, હીમતી, પેતાને વાસતે અને રોતે જે બાજુ
રહે, તેને માટે ખાંતરી બરેલા એક ઇનશાન હતો.

ત્યારે હાલ ડેબેકના હાથમાં જે બાજુ હતી તે
શું હતી? અને તે બાજુ કાણ કાણ અને કેટલા જણ
પર્યંતની હતી? હુપીને આ સવાલો પેતાને મનસે
પુછ્યા પણ તેના જવાબો તે આપી શક્યા નહીં; એ
જયે ગંધા ઘોડાઓ શું હતો તેની તેને કશીજ સમજ
પડી નહીં; તેમાં તે ઉધે મસ્તક બંધાવનાં કશાંબી
સાંધન વગર અંદર પડ્યો હતો, કેમકે, બધીજ
બાંધણો બંધાવે વિચાર કરતાં તે એમ ક્રોધે માની
સક્યોજ નહીં કે એ બધી ધુધુખર અને ધાંધળ એક
માત્ર બીલિરના છુતને માટે હોય.

માત્ર એક બાબત તેને ધણીજ ગમી અને તે
એ કે ડેબેક તેના વેપમાં તેને ઓળખી કાઢ્યો ન હતો.
ડેબેક તો તેને પોલીસનો એક નોકરજ સમજ્યો હતો,
અને તેથી તેને વિચારવાનું બની આવ્યું કે ના ડેબેક
જાણતો હતો કે ના તે પોલીસને ખબર હતી કે તેઓની
પગાલીમાં એક ત્રાહત ત્રીજો સામેલ હતો.

એ એકજ બાબત તેની તરફેણમાં હતી અને
તેથીજ તેઓની વચ્ચે તેને જ્યાં અગત લાગે
ત્યાં, જેમ ગમે તેમ અને જ્યારે ગમે ત્યારે પોતાની
સુંડી ખોસવાને તે છુટો અને આપઆપવાર હતો.

હવે વખત નકામો ખોદ્યા વગર ડેબેકે
તેને આપેલું પ્રેસવીલને નામનું કાગળ તેણે ઉખેડ્યું,
જે નીચે મુજબ હતું :

“તારા નાકના દાંડા આગળ. મારા બહાણ પેસ-
વીલ, તારી આંખોનીજ નીચે. તેને તે હાથ વીક
લગાડ્યો! એક જગા વધુ કાશીસ પુ કરતે તો મારી
બાજુ પકાડા આવતે, પણ હું તો મુરખજ છે કે ની!
અને તોથી મને દંડાવાવા તેઓએ તારા જવાને પસંદ
કીધો! ગરીબ બીચાર કાસ.”

“સાહેબજી, પ્રેસવીલ પણ જે બીજી વાર તેને
પકડ્યો તો તારા શુરા હાલ સમજ્યા, કેમ કે મારો
નીપમ જેનાં જોતાંજ એનાં માં ગોળી મારવાનો છે.
ડેબેક.”

“તારા નાકના દાંડા આગળ” તે કાગળ પાછું
વાંચતાં હુપીન બડબડ્યો “અને મારો કે તે હુડે
સાચું જ કહેતો હોય તો! કાંતવાની કોથી રહેલ જગ્યા
તેજ કોથી સદામત જગ્યા; હવે તેની તકાશમાં આપણે
રહેલું નોંધ્યે અને વળી ડેબેક પર એટલી તકાશ
કાંપ રાખવામાં આવે છે તેથી બાજુનું નોંધ્યે, તેમજ
એ અપસને લગતી વધુ વિગતથી આપણે મેળવવીજ
જોઈએ.”

હુપીને એક ખાતરી ઇન્કવાયરી ઓશીસતી
મદદ લીધી અને તેઓએ તેને ડેબેકને લગતી નીચી
દટીકત પુરી પાડી :

“એલેક્સીસ ડેબેક બેશ-કુ-રોહન તરફથી
એ વર્ષ થયાં કે પુણી; સ્વતંત્ર મેમબરોની સંક્રમાં
બેસનારો રાજ્યદારી; મત કાંઈ ઓક્સ નહોં, રાજ્ય
સભામાં જે લાગ તરફથી તે બેસે છે, તે લાગ ઉપર
કુમ પૈસો ખરચવાને લીધે ત્યાં તેનું ‘પોલીસન’ પણ
મકામ છે. ખાતરી આવક કરી નથી, તો જે કે
પૈરીસમાં એક મકાન હોવા ઉપરાંત ઇ-જન ખાતે
એક અને નાઇસ ખાતે એક વિકા. છે. જુગારમાં
ખુબ ખાહે છે તો જે કે તે તે નાણું ક્યાંથી મેળવે
છે તેની કાઠને ખબર નથી, તેના લીજવગ જગરોછે
અને પ્રધાનોને કોઈથી મસ્ક લગાધ્યા વગર તે પોતાનો
ખોલ તેઓ વચ્ચે ઉપર રખી રહે છે, એ કરાવ
રાજ્યદારી સરકારમાં તેના ફેરતો ધણા હોવાને લીધે
એમ હોય.”

“એટો એને લગતો ધંધાદારી, દસ્તાવેજ કહે-
વાય.” હુપીન તે વિગત બે વાર વાંચીને બોલ્યો
“મને જે નોંધ્યે છે તે સંસારી ચાતો પોલીસનો
દસ્તાવેજ કેમકે તેમાંથી ગમે તેવા એકની ખાતરી
છેદીની દટીકત મળી આવે છે, તે, જે મને મળે
તો હું જાણી શકું. આપ ડેબેકની સાથે માથાં
ઝીક કરતાં હું કાંઈ વમજમાં તો નહોં અડવાડ
જાઉં? ને વખત હવે ધણીજ થોડો ખાતરી છે.”

હુપીનમાં મકાનો એકથી અનેક હતાં, જેમાંનું
એક જે તે વખતે તે વારંવાર બાપરતો હતો તે રશ્મ
તો આ-કાં મોહકમાં ત્રાવફલ આવ્યો ની નજીક
આવેલું હતું જ્યાં તે માંકક મોમન્ટનાં નામ હોય

રહેતો હતો. 'તે' ધણી સંગવડ' કાર્યો-મોળ-દતો' અને તેની દેખરેખ તેનાં મોકર આલંબદનાં હોયમાં હતી. તે મોકર તેના શેઠ ઉપર શીઘ્ર હતો અને તેનું મુખ્ય કામ કુપીનના ગોઠવાઓ તરફથી તેને માટે ટેલીફોનથી આવતી ખબરો મોકી લેવાનું હતું.

કુપીન પોતાને એ ઘરે પહોંચ્યા અને તેની અનુયયી વચ્ચે તેને ખબર કરવામાં આવી કે પા કલાક થયો તેને મળવા એક અખલા ખોટી યમ્મને ખેડી હતી.

"શું?" તેના મોકરે તેને ખબર આપતાં તે પુકારી ઉઠ્યો, કેમ કે, તેનું તે મક્કમ તદ્દન ખાનગીજ હતું અને તેને કોઈ ત્યાં મળવા આવે એવી તેણે આશા રાખી હતી નહીં "એમ કેમ? અહીં તો મને મળવા કોઈજ આવવું નથી. તે જવાન છે કે?"

"નહીં, સાહેબ હું નહીં ખારતો."

"હું નહીં ખારતો? એટલે શું?"

"કારણ કે તેણે ટોપીને બદલે માથે અમરથી લેસની શીઘ્ર મુકી છે, અને તેથી તેણીનાં ચહેરા બરાબર દેખાતો નથી; તે કોઈ દાખપ રાઇટર થતો દુકાનમાં તો હું-હું-તેથી તેવી લાગેજ, તેણીના ડ્રેસનું ખી કાંઈ ત્યારે હવે પેલાના રા- નામે પુછ્યું?"

એ."

"મીં હેમલેતના મીં વછરે ~ કાંઈ આવીજ?"
તેણે વગર ડોલેકે કુપીનની ઠેકડી આપી. તે
"તમે શીઘ્ર ક્યે આવી ગયલા હોસોજ" પછી પછી
ખસેકતાં કુપીનને જોઇને "હોલો, એવણુ તો પેલાજ
આખરદાર જુદક ગ્રહસ્થ છે કે જેવણુ મારે માટે આ
મકાનની આજુબાજુ ઉભા રહી દાહાડાનાં દાહાડાં ચલા
દાંટ્યા તોડેજ! ત્યારે મીં વછરે તમેખી પોલીસમાંજ
છેવો કેની? નહીં, નહીં, હોં મત રાખો, હું તમને કંઈ
ખજ નથી દેવાનો!..... કલેમન્સ-હું જરા, જોવજ કે
મારો હોસાજ કોઈ વાતે ખોટો નથી. તે મને કહ્યું કે મ
ધરમાં નવ જાંસુસો આવ્યા હતા, અને લાંબી પા
નીજળતા જોઓ મને મેળ્યા, તેઓને ગણ્યાં તો નીજી."
થયાં હતાં. નવમાંથી અઠિ લખયે તો એક રહે હું તેણે

ખારણુ ખોલ્યું અને અંદર ધસારાખંધ દાખલ થયો.
પણ અટ પાછો અચકીને ઉભો.

"ક્યાં છે? હું શું બકેજ? અહીંતો કોઈ નથી!"

"કોઈ નથી?" આજબટ તે તરફ દોડતાં ચાલ્યો.

"ક્યાં છે?" અને ખરેખર તે આરડામાં કોઈજ નહીં
હતું.

"સાહેબ, સાચું કેદુંજ કે એમ કેમ તેની મને
સમજ પડતી નથી; દમણાં પાએક કલાક થયો મે
ખારણુ આગળ ચીમાઇને જોયું તો તે અખલા અહીં
જેઠેલી હતી ને મારી આંખને તો કંઈ ધમ્મ નથી કે
હું લાલવુંજ જોઉં!"

"વાંર, તે અખલા અહીં વાટ જોતી ખેડી ત્યારે
હું ક્યાં હતો?"

"હાલમાંજ સાહેબ! મેં હાલ એક સેકન્ડ-મી
છાડ્યો નથી તેણી જો બાહાર મઘ હતે તો હું જોઈ
શકતે."

"પણ હમણાં તો તે અહીં નથી ની!"

"હા, હમણાં તો નથી, ને ખોટી યધ યમ્મને
કલાય ચાલી ગેઇ હોસે, પણ તે ગેઇજ કેવી રીતે તેજ
અમખથી છે!"

"તે મઘ કેવી રીતે? તેખી હુને કહેવા માટે
કોઈ જીદુગર-જોઇયે કે?"

"એટલે સાહેબ?"

"એટલે એમ કે તે બારી વાટેથી ગેઇ; જો બારી
હજી ઉંધાડીજ છે, ને આખ લેવિતજન્યુ કે ની? એટલે
બારી વાટે આખ વખતે કોઈને રસ્તાપર કુદી પડતાં
ત્યારે કેટલી? રસ્તામાં આખ દાખમે લોકની આવજ
ખી ઝાઝી રહેલી નથી. તે એમજ બતી રહેલી એમાં
કોઈજ શક નથી."

હવે તેણે આરખાસ બધે ફરીને જોયું અને ત્યાંની
બધી જીજુસો જમની તેમ મુકેલી જીજુતાં તેને સંતોષ
મળ્યો. તે આરડામાં એવી કોઈ કાંમતી જીજુસ રહેતીજ
ન હતી અને એવો કંઈ અગત્યનો દરતાવેજખી ત્યાં
નહીં રહેતો કે જેથી તે અખલાનો અંગ એકાધક
ત્યાંથી ચાલી જવાનો સખજખી માલમ પડે.

“કામનો વેશીકાન આપો” તો !

“ નહીં.”

“ કાંઈ કામનો ?”

“ હા, હેલા તપાલમાં એક આપું.”

“ ક્યાં છે તે ?”

“ તે સાહેબ હમેશ માફક તમારા બોરડાની તેજ-
લપર મેં મુક્યું છે.”

જુપીનનો સુવાનો બોરડો દરોઈંગ રમતી પાસેજ
હતો, પશુ તે બે બોરડા વચ્ચેનું બારણું તે હમેશાં
બંધજ રાખતો હતો, અને તેથી તે કામજા હેવા તેને
હોલમાંથી યદને પોતાના તે બોરડામાં જવું પડ્યું.

ત્યાં જઈ જુપીને ઇલેક્ટ્રીક લાઈટ સળગાવી અને
બધે નજર કરી તે બાકી ઉઠ્યો.

“ ક્યાં છે ? મને તો કામજા નથી દેખાતું ?”

“ હા.....મેં પેલાં ફાલાર વાળની પાસેજ
મુક્યું છે.”

“ અહીં તો કાંઈજ નથી ” જુપીન હજી બધે
નજર કરતો બોલ્યો.

“ તમે સાહેબ લગતેજ જગે શોધતા હોસો ”
એમ બોલી પેલા આલખઈ જે આટલે સુધી બાહારજ
ઉભો રહી સવાલ જવાબ કરતો હતો તે હવે તે બોર-
ડામાં આવ્યો અને જ્યાં તેણે તે કામજા મુક્યું હતું
ત્યાં તેણે બધે જોયું તો તે કામજા તેને મળ્યું નહીં.

“ નખખોદપર નખખોદ ને તેની ઉપરથી નખખોદ !
એ પેલીનુંજ કામ.....પેલીએજ તે કામજા લીધું
અને તે કામજા લઇને નહાડી હોવી જોઈએ; આ સ્પતાન
ની દાદી !”

“ તું દીવાનો છે ! દરોઈંગ રમ અને મારા આપ
બોરડા વચ્ચે રસતેજ ક્યાં છે ?” જુપીન બોલ્યો.

“ તારે સાહેબ એ કામ કેમ્યું ?”

તેઓ હવે બેઠે સુપ રહ્યા—જુપીન પોતાનો ગુસ્સો
તામોસ કરી વિચાર કરવા લાગ્યો તેણે પુછ્યું,

“ તે તે એનવેલપ જોયું ?”

“ હા સાહેબ.

“ તે કેવું હતું ?”

“ સાધારણ જોયું ને સીરનાયું પેનસીવે કીકું
હતું.”

“ આહ ! પેનસીવે ?”

“ હા, સાહેબ, ને તે ચીતરી કાઢ્યું હોય તેમ
લાગતું હતું.”

“ વારં. સીરનામાના બોલ બરાબર શું હતા ?
તને તે યાદ છે ?”

“ હાજી, મને તે યાદ છે, કેમકે મને તે જોતાંજ
જરા અજબ જોયું લાગ્યું.”

“ બોલ, જશ્દી બોલ !”

“ તે પર મોંસુ ડી બોમન્ટ માઈકેલ કરીને
લખેયું હતું.”

જુપીને હવે પોતાના તે નોકરને ખાંખાંથી પકડી
ઢીલવાને તેને પુછ્યું

“ તેમાં ડી બોમન્ટ હતું ? તારી ખારી છે ?
ને બોમન્ટની ખાછળ માઈકેલ લખેયું હતું ?”

“ હા સાહેબ મારી પકી ખાતરી છે.”

“ આહ ! તારે તે ગીલખટે તરફતું કામજા હતું !”

એમ બોલી તે ફિશ ક્ય મારી ગપડા મ્હેરાએ અદ-
બ વાળા ઉભા; તે કામજા ગીલખટે તરફથીજ હતું તે
વિશે હવે તેને કશો શક રહ્યો હતો નહીં. ગીલખટે
જુપીન સાથે પ્રત બચ્હાર ચત્રાવતી વખતે કાંઈક વર્ષો
પયાં એજ નીપમે સીરનાયું દરવાની દબ જુપીનના
કહેવાથી અખત્યાર કાપી હતી, અને ગીલખટે આખરે
તેને મળેલી કાંઈ તકનો લાભ લેઈ તેની ઉપર એક
કામજા લખ્યું હતું. તેમાં તેણે શું લખ્યું હશે ? તે

કમનસીબ કેદીએ શું શું બોલીને તેમાં લખી ચોક્કાની દશે? તે બીચારને શું મદદ નોંધતી હતી? અને તેણે શું યુક્તિથી તેમ કરવા માટે પોતાના વડાને સલાહ આપી હતી?

હવે હાં લુપીને બધે ફરીને બારીકીથી જોયું; કેમ કે હાં-દરોઈગ રૂમથી ઉલટું-અધાં ઉપોગી ઓગળી રાખવામાં આવતાં હતાં, પણ તેને એકથી તાણું ભાંગેલું કે કળ તુટેલી દેખાઈ નહીં, અને તેથી તેને પોતાને માનવાની ફરજ પડી કે પેલી અજસાની મતલબ પેલું ગીલખડેલું કાગળજ ચોરવાની હોવી જોઈએ.

હજીથી તેણે પોતાના વધતા જતા ગુસ્સાને ધણી રોક્યો અને તે બોલ્યો-

“પેલું કાગળ આપું તે વખતે એ ઓરત અહીં હતી કે?”

“નહીં, પણ જે વખતે તે કાગળ આવ્યું તેજ વખતે તે ઓરતથી આવી હતી.”

“તેણીની નગર સીરનામાપર પડી હોય, એમ તું ધારે?”

“હા.”

લુપીને હવે જે અનુમાન ખાંધું હતું તે તે બાંધી ચુક્યો. હવે તો તેને એજ શોધી કાઢવાનું હતું કે તે અજસાએ તે ચોરી કાઢીજ કેમ? શું બાહારથી એક બારીમાંથી યદ્ય તે બીજી બારીમાં આવી દશે? તે બનવા નેજ હોય નહીં, કેમકે લુપી-મના પોતાના ઓરડાની બારી તેણે બંધ કાઢી હતી અને હાલથી તે અંદરથી બંધજ હતી.

વારં, ત્યારે દરોઈગ રૂમ અને તેના ઓરડાની વચ્ચેનું બારણું? તદ્દન નહીં બનવા નેજ, કેમકે તે અપત બંધ હતું, તેને કળ હતી અને તેના અડગરા જેમના તેમ હતા.

પણ ત્યારે એક આદમી પોતાની કુચ્છનું સાર દિવાલમાંથી તો પસાર થાય નહીં! કાઢખી ઓગળામાં

કે તેની બાહર જવું હોય તો તેને એક રસ્તેથી બીજો રસ્તે તો જવુંજ જોઈએ; તે એ ઓરડાની દીવાલમાં તો કાંઈ ખાનગી રસ્તો કાતરી કાઢેલા તરીકે હોય કે જે તે ઓરડાને એકલીનેજ માલમ હોય? નહીં, તેમજી નહીં, કેમકે, તે દીવાલજ એટલી જાડી નહીં હતી અને તે તમામ ખુલ્લી હોવાથી તેવું કાંઈ હોય તો માલમ પડવા વગર રહે નહીં.

આ બધી અટકોના બાંધો-તેને દમ સાસ વગરના મળ્યાથી લુપીને પોતાનું બધું ધ્યાન હવે બારણાંપર રોક્યું.

તે પાછો દરોઈગ રૂમમાં ગયો અને તે બારણાંને ખુબ બારીકીથી તપાસવા માંડ્યું, અને તે ચોંક્યો ખરો. તેણે પહેલીજ નજરે જોઈ લીધું કે તે બારણું ચાર જુદાં જુદાં ચોકડાંનું બનેલું હતું અને તે દરેક ચોકડું એક સત્રંગ પાટલાનું નહીં પણ છ સાંકડી પડીઓનું બનેલું હતું. એક નજર આંખ રાખીને જોતાં તેને માલમ પડ્યું કે નીચેનાં ચોકડાંનાં પાનડાંને જ નાની ત્રીનત્રી તેકસાથી માન, ટેકની રાખવામાં આવ્યું હતું. કેવીરીતે? જેમ એક આરસીની ફેમની પછગડેનાં પાડીયાંને નાની તેકસથી જડી લેવામાં આવે છે તેમ. લુપીને તેને આંચકો માર્યો તો આસાનીથી તે પાનેલ નીચે પડ્યું અને તેની સામે એક ખાંચો રજુ થયો.

આકળાઈ અજબખીની ચીસ પાડી, પણ તેને અટકાવી લુપીને બોલ્યો,

“એમાં આપણે શું મોટો વાધ માર્યો? એ બધું છતાં આપણે આપણી શોધમાં એક ડગલુંજી વધવા નથી; આ એક ૧૬ ઇંચ બિચો અને ૯ ઇંચ પોહોળો ખાંચો છે, જેમાંથી નવ દસ વર્તનું એક બાળક નહીં પસાર થઈ શકે તો એક અજસા તેમાંથી પસાર થઈ કાગળ ચોરી લઈ જેઠ એમ તું મને સમજાવે?”

“નહીં, પણ તેણીએ એમાંથી હાથ ધાલીને અડગરા કાંઈ નહીં બિઘાડવા હોય?”

“નીચેના અડગરા ખરો પણ ઉપરનો તો નહીંજ; હવે પોતેજ તે બિઘાડવાની તજવીજ કર.”

આલખડે તેમ કરવાની કાશેશ કાધી પણ તેનું કાંઈજ વળધું નહીં.

“હવે ત્યારે?” તે બોલ્યો.

હુપીને તેને કશો જવાબ દીધો નહીં, તે લાંબા વખત સુધી વીચાર કરતો ઉભો, અને પછી એકાચ બોલી ઉઠ્યો.

“લાવ મારી તોપી લાવને ડગલો—.....

તેણે ધણીજ ઉતાવળ કાધી અને જેમ તેમ તૈયાર થઈ તે રસ્તે પડ્યો અને તેજ વખતે ત્યાંથી પસાર થતી એક ખાલી તેક્સીમાં તે કુદી પડ્યો.

“જલ્દી ચલાવ રૂઠ મેતીગનોન!”

વાંચનારને ખબર હશે કે આ મોહોલ્લામાં હુપીનડું બીજું ધર હતું જ્યાં તે પેલાં ફરનીમરની આંખો ફરી ગીલખડે અને લાઉશરેને ઇનજન વીધીમાં પડતા મુકી નાહાસી આવ્યો હતો અને જ્યાંથીજ પેલા બીજારનો છુય ગય્ય થઈ ગયો હતો!

તેનું તે ધર આવી લાગતાં તેક્સીમાંથી તે કુદી પડ્યો, અને તેમાં દાખલ થવાને પોતાનો ખાનગી ફરવાગે બોલી તે મકાનમાં પેડો અને ઉતાવળે દોઢગ રૂમમાં દોડી જઈ ત્યાંની લાહટ સળગાવી તેની પાસેનાજ પોતાના બેડરૂમનું બારણું તપાસતો તે બોંબ પર ફસડયાં મારીને બેઠો.

તેની અટકળ ખરી પડી! એ બારણાનું બી એક પાનેલ પેલાં બારણાંની માફકજ હતું. અને તે પાનેલ

વાંઘા ખાંચોની પેલાં બારણાંનાં પાનેલવાલા ખાંચાંના બેટકોને હતો!

“સત્યાનાસ!” તે બોલી ઉઠ્યો અને જે યુરસી તેણે આટલે સુધી દાખી રાખ્યો હતો તે સોડાની બાટલીના છુયની માફક હવે બાહાર કુદી પડ્યો “આ નખોલ્લા કામની સિવટે તો ત્યારે મારીથી પુગારોજ નહીં કે?”

ગીલખડેજ તેને પેલા બાટલીના છુય આપ્યો હતો, ગીલખડેજ તેની ઉપર પેલું કાગળ મોઢનું હતું અને તેણેજ મોઢલેલી બેઠી ચીજ એકી વખતે શુભ! નહીં, તેણે માન્યું અને તેની પછી ખાતરી થઈ કે એ બેઠી બનાવો કાંઈ માત્ર સંનેગનેજ આધારે બન્યા હોય એમ નહીં પણ તેના પોતાના બગની વિરૂધ્ધ કાંઈ નીજી પોતાનું બજ વાપરતું હતું, અને એવું બે માંમાંનું કાણુ હતું તેની તેને ખબર ન હોવાથી તે વધુ અને વધુ શયયાયો, તેણે આજ સુધી અજવાળા કામે પાર ઉતાર્યો હતો મગર તેને કાંઈથી લંબતે આવી નહતો કડી નહીં નડી હતી; અને હવે તેની નજર સામે એક ચોક્કસ તારીખ આવીને ઉભી રહી, જે તારીખે કાષ્ઠાની ચુંગાળમાં ફસી પડેલા બેને ફક્તીને માચડે ચઢવાનું હતું, તે બે તે તેના સાથીઓ હતા જેઓ તેનાં દરેક કામમાં તેને પડખે ઉભા રહેતા અને તેણે તેમનાં તે બધાં કામે માટે પોતાના જ્ઞાનથી તે દંડ ભરપાઈ કરનાર હતા અને આરસેન હુપીન દયા નાચાર નિરધાર હાથ બેઠીને બેઠો હતો!

(સાધુ ઇ.)

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

લેખક મંડળ.

મરહુમ લાઇ શેરાખ. લી. પાલમકોટે સ્થાપેલાં લેખક મંડળને ૧૭ વર્ષ પૂરાં થયાં છે. તેના વાર્ષિક ખાણુ દરમ્યાન તા. ૨૨ મી મેએ કામાં બાગમાં એક જશન થયું હતું. મંડળની ૧૭ વર્ષની હેવાતીમાં જશન કરવાની શુભ શુરૂઆત વિદ્વાન ડોક્ટર મોદીએ કરી છે. તેમ કરવામાં બે શુભ નેમ સચવાઈ છે: મંડળને ખાણુ માટે એક લાયક સારી જગ્યા કે જે સાંભળ્યા પ્રમાણે જશન કર્યા વિના તે જગ્યા મળી શકત નથી) મળી છે. અને બીજું તે એ કે એક ધાર્મિક કાર્યની પેઢલ થઈ છે. તે શુક ગુર્જરીતું જશન ખરેખર શુક કરવા જેવું જ હતું. કારણ આપણે લાંબા વિચાર કરીશું તો માનુસ પડશે કે ડોક્ટર મોદીની ખત અને મી. મુનશીની મેહન-તથી મંડળ મજબૂત બન્યું છે, તે એક શુક કરવા જેવી જ બાબત છે; અને જશનની જે પેઢલ થઈ છે, તે બરાબર અને બરહક છે. મને અજબ લાગે છે કે આગળા પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓને એ વિચાર કેમ સૂઝ પડ્યો નહિ! હું ક્યારું છું કે હવે પછી હમેશાં વાર્ષિક ખાણું જશનની ક્રિયા સાથે થાય, અને સલા-સદો ખાણુમાં હાજર થવા આગમજ જશનની ક્રિયામાં પણ સામેલ થાય!

લેખક મંડળ જેવી એક સંસ્થા પારસી કોમમાં ઉભી કરવાનો પ્રથમ વિચાર મરહુમ લાઇ શેરાખ પાલમકોટના મગજમાં પેદાશો ઉભો થયો હતો, જે નક્કર થતાંજ, મરહુમે પોતાના કરતાં વધુ છુટ્ટોગે વિદ્વાનોને પ્રમુખપદ આપવાનું દરેક ધારી આગળી હરો-

લમાં મુખી માન આપ્યું હતું; અને પોતે પ્રમુખપદનું માન લેવાની સેદજ પણ અલિલાયા વિના, ફક્ત તેના સેક્રેટરી તરિકે પોતાની જાંઘીની આગેરી સૂધી રેહવામાં સંતોષ માન્યો હતો, અને મંડળને ધણકોના વેરલાવ, દુસ્મનાઇ; અને તોફાન સામે નિભાવી રાખવાની, તેમજ જીવન-મગનું રાખવાની આવડતા તેમજ કાળજી મરહુમની છેલ્લી ઘડી સૂધી સેદજ પણ આછી થઇ નહી હતી.

લેખક મંડળ છેલ્લાં થોડાં વર્ષોમાં પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓનાં બાબમાં ઠેક કમનસીબ નીવડ્યું. એટલે એક પછી એક પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓએ સ્વર્ગ પાસ શોધ્યો! પણ બે-ત્રણ વર્ષો થયાં મંડળનું સુકાન સમશુલ ઓલમાં ડોક્ટર જીવનજી જ. મોદી બી. એ. ના હાથમાં આવ્યા પછી, ખતીલા સેક્રેટરી મી. રસ્તમજી ન. મુનશી સાથે મંડળને નિભાવી રાખવા પાછળ શ્રમ અને ઉત્સાહ દેખાડવામાં તેમણે કંઈ ખામી રાખી નથી. ખન્ને અદરશીની શુભ નેમ એટલે સ્તુતીપાત્ર છે.

જેઓ વગર વિચારે અને વગર સમજે (વળી કેટલાક તો સલાસદો થઇને) મંડળને બંધે તોડી પાડવાની વાતો કરે છે, તેઓને આપણે એટલું જ પૂછીશું કે ડો. મોદી અને મી. મુનશીની જગ્યાએ બે તેઓને નેમ્યા હોત, તો તેઓ અધુ પડી કરી દેખાડી શકત નહિ! અને મંડળ ક્યારનું સ્વર્ગપાસ થયું હોત, કે જેમ કરવાની કેટલાકોની નેમ હતી અને

છે; કારણ કેલકાકાએ તો લેખકે મંડળ એ બે શબ્દો સખવાની કે બોલવાની “બાધા લીધી છે”! મરહુમ મીઠા પાલમકોટલું આપેલું એ નામ હોવાથી, મંડળના એ નામમાં પણ ફેરફાર કરાવવાની અનેક યુક્તિ અને તદ્દનીયર યથા હતી અને હવે થાય છે. આપણે ઇચ્છીશું કે “લેખક મંડળ” જેવું જોણીતું-માનીતું અને તમામ બંધનેસતુ નામ સદા કાયમ રહે! જો નામ ફેરવાયું તો પછી આપણે માની લઈશું કે મંડળથી ચેરવાયું; એટલે “બહુરૂપી” બન્યું! યા મરણ પામ્યું!

લેખક મંડળ તરફથી મોટી મોટી આશા ઉમેદ રાખનારાઓ એવી અસંખ્યાવા ધરાવે છે, કે “મંડળે બ્રા કરવું, જોઈએ ને પેલું કરવું જોઈએ; નહિ તો મંડળ શું કામનું?” આવી રીતે બોલીને મંડળને કચરવાસ કરાવનારાઓ મંડળના સભાસદો નહિ પણ દુરમ નોજ ગણ્યાના જોઈએ. આવે પ્રસંગે આપણને પેલી ઇંગ્લેશ કહેવત “Save me from my friends!” યાદ આવી છે. તેઓ જે માંગે છે તેના ખ્યાલ કરતી વેળા ભૂટી જાય છે કે મંડળની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ એટલી મજબૂત નથી કે પ્રમુખ સાહેબ તેઓની મોટી મોટી ઉમેદો, બસ મોહડામાંથી બોલ નિકળતાં જ બર લાવી શકે. વળી તે બોલનારાઓને જ જો મજબૂતમાંથી નાણાં કાઢવાં કલાં હોય તો પેહલાં તેઓજ વમાસણમાં પડે.

જેઓ પોતાની સ્વાર્થી કે પરમાર્થી નેમ પાર પાડવા મંડળને ચોક્કસ બાબતોમાં લલમણ કરે છે, તેઓએ પોતેજ પેહલાં પોતાના ખીસામાં હાથ નાંખવો, તેમજ ખીજાઓને પણ ખીસામાં હાથ નાખવાની ફરજ પાડવી, અને તે રીતે એક મોટું ફંડ એકઠું કરી આપણું જોઈએ, અને પછીજ મંડળને અને

મંડળના મુકાનીઓને મોટે મોટું શિખામણ દેવાની સેષી કરવી જોઈએ.

શુભેચ્છ અને વિદ્વાન ડોક્ટર મોટીએ અનેક જાળણા, રોકાણા અને તરેહ પ્રકારની મેહનત છતાં લેખક મંડળ માટે તેના ખંતીલા, ઉમંગી અને જુવાન સેક્રેટરી સાથે જે કરી બતાવ્યું છે તે માટે ખૂબ જોતાં તો સઘળા સભાસદોએ તેઓના ઉપકાર માર્ગનો સન્નવર છે; કે એ બે ગ્રહસ્થાની ખંતીયા મંડળ છાવણું બાંધતું રહેવા પામ્યું છે. જેઓને સજુરી કે કે સતોષ નથી તેઓએ મંડળને વગેવગા અને તેને તુકશાન કરવા કરતાં તેનાં ફંડની સ્થિતિ સુધારવાની કાળજી અને કારોશ કરવી જોઈએ અને જેમ ખીજા ફંડમાં લોકો નાણાં લારે છે તેમ લેખક મંડળના ફંડમાં નાણાં લારવા માટે લોકોતુ લક્ષ એ ફંડ તરફ ખેંચી એક જાહેર વર્તમાન પત્રમાં તે ખુલ્લું રાખવું જોઈએ.

આ વેળા “સાહિત્ય પરિષદે” લેખક મંડળના વિદ્વાન પ્રમુખને જે માન આપ્યું છે, અને સેક્રેટરી મીઠા રત્નમજી ન. મુનશીનો રસીકો રસાલો દાખલ કયો છે, તે પરથીજ મંડળની પ્રતિષ્ઠા પૂરવાર થાય છે. બાહરનાં બેસબર આસામીઓ, તેમજ લેખક-મંડળના સંકારીય સભાસદોને મારી લવામણ છે કે મંડળનું ફંડ મોટું થાય, ત્યાં સુધી સહનશીલ બની, હાથ જો છે તે પર સજુરી ગ્રાખી શુક કરવું કેમમાં આવું એક પુર મંડળ દેખાતી ધરાવે છે તો તેને નિસાવી રાખવા પ્રયત્નો કરવો મંદજે કેક કરી દેખાડ્યું છે અને હવે પણ ભવિષ્યમાં કરી બતાવશે, જેઓ એમ કહે છે કે “મંડળે કંઈ કંઈ નથી.” તેઓ માટે આપણે માની લઈશું કે તેઓ મંડળના ચેરબાદ નથી. પણ દેવગાવથી બોલનારાઓ છે.

બાળકોને 'બરનું'.

પ્રભાતનો પાઠ ૭ મો.

પ્રમાણિકપણું.

૧૯૩૮૯૯

૨૬મી જાણી બાળકો,

જલ 'મહીને' દર મહીને તમે સનમુખ આ ચોટીક લીટીઓ લખવાની છું જે કોયેકા કંઈ છું તેનું પરીણામ શુભજ આવતું હશે એવી ઉમેદ ધરાઉ છું. તમારી ઉધરતી છંદગીમાં જેમ શરીરની તંદુરસ્તી નક્કરથી લાભકારક છે તેમ સદ્યજીવોનો સંગઠ સાચવવો ફાવેદારક છે. આપણુ સર્વને ધણા ધણા દુર ગુણો લાગ પડ્યા છે તે સર્વ દુર કરી ખરા રવચ્છને સુંદર સદ્યજીવોમાં આપણુ સર્વને સંપૂર્ણ થવાનું છે. તેવા ચોક્કસ સદ્યજીવો ઉપર મેં આગલા અંકમાં વીવચન કીધું હતું. આજે પ્રમાણિકપણાના ગુણ ઉપર એક બે બોલ રહ્યું કરવાની ઇચ્છા રાખું છું.

મદારા બદાલા બાળકો, પ્રમાણિકપણાને ગુણ કોટશો બધો તો ઉમદા છે, તે ગુણ તમારી છંદગી બાર તમને કામ આવશે. એ ગુણની ખીલવણીનો કાપલો આધાર તમારી બચગીના સંજોગોના ઉપર છે. એ ગુણની જે બરાબર આપણે ઇતેજરી રાખ્યે અને જેમ એવા સંજોગોમાં પણ એજ ગુણને વધગી રેલવાની કોશિશ કર્યે તો આપણે તે આપણને કારજ પરીણામ લાવી આપે.

એ ગુણની ખીલવણીની સાથેજ સચ્ચાઈ અને વશદારીના ગુણો સાથે સાથે ખીલે છે

જુડું, નાદરમાની; બેદરકારી અને બેવશાઈ મનુષ્ય જાતના મોટામાં મોટા દુશ્મનો છે. જુડું કદીથી રહી

શકતું નથી. નાદરમાની, બેદરકારી કે બેવશાઈ તમેને કોઈથી દહાડો બહાર કે ભૂલે દે બનાવશે નહીં.

હિત્યાસના અસંખ્ય દાખલાઓ જુવો, તમારી દરરોજની છંદગીમાં બનતા સંકેટો બનાવોની ઉપજ ન્યા ધ્યાન લગાડો ને જુવો કે સાચ્યા, પ્રમાણિક, મેહનતુને વશદાર આદર્મોજ આ દુનિયામાં છેવટે જીત્યા છે. 'મોતાર'—ખ્યાલીને તકલીફી છે, પ્રમાણિકપણુ ખવિત ને મજબુત છે. તમારી છંદગીની અંદર ધણા નરમ ગરમ બનાવો બનશે, તમારી છંદગીની અંદર લોભ લાલચો તમેને ઘણીખી નકશે છતાં હમેશા તમારા અંતઃકરણને સાચ્યા ને તમારા મનને હમેશા પ્રમાણિક જ નીવડાવે. ને તમારું અંતઃકરણ ના કહેતો પછી ગમે એવી લલચાવનારી ચીજોને અડીના, સત-સચ્ચાઈ અને પ્રમાણિકપણુ એ બેહુ સગી બેદનો યાવ છે; એ બને હમેશા સાથેના સાથેજ રહે છે અને એ બને ગુણોનું જેઓ પાલન કરે છે તેઓને ત્યાં-તેઓના જીવે રાશ્તિને સતોષ રાખ્ય કરે છે. બદાલા બાળકો તમેને કદાચ લાગશે કે મં નવું કંઈ કશું નથી પણ નવું કહેવાનું કંઈ રહ્યું નથી. જે રહ્યું છે તે દરરોજ નવું થવાનું છે, નવું કરવાનું છે અને નવું બનવાનું છે. પ્રમાણિકપણું તેની ઉપર અમલ, કશો અને રીતે તમારીજ છે

૬. તમારો હમેશનો

ગ્રામ બાવા

છુપી-મંડળી.

“તોફર.”

“ઓવન હોસન-એકાદ પગલર થયેલી મિલનો આવાક ઝહેનનો ખડતળ ધમનેર, પોતાના કામથી ફારગ થઇઃ ધરનો રસ્તો લેતો હતો, અર્થે રસ્તા પર તેણે એક નાહના છોકરાને, પોતા સનમુખ આવી ધણુ તાણમ તંવાળો, સાથ, સલામ ખેંચી કાઢતાં નરમાસ સાથે તે યુવાનવુંઃ નામ જાણવા માંગ્યું.” નાહના એકરા! માહરઃ નામ, ઓવન હોસન છે! કાંય? કાંઈ કહેવું?” “છ હા! મહને આ ખત તમે સાહેબને હાથો હાથ પુગાડવાનો દુકમ થયો છે!” આટલું બોલતાં તે નાહતો વિશ્વેશ તે લાલા, યુવાનના હાથમાં મેલી પાછી એક સપામ ખેંચી ત્યાંથી નાણુદ થઇ ગયો.

“તમે આજે કશું જોવા જોઇયે તેવા પુણાસ નથી. આજે એમ કાચ?” ઓવન હોસનની ભવિષ્યની મોહરદાર એકીશે ઉચીત મન સાથે સવાલ કયો. “મહને કાંઈ નથી! તું જુલેછ! હું રોજના જોવા પુણાસ ને, આનંદી છું!” તે લાલા યુવાને ઉડાવતારો જવાબ કયો.

“હું જુલતી નથી બલકે તમે તમારી વ્હાલી પ્રિયાને કમગાની ને કોથીશ કરો છો તેમાં તમે પોતે મોહરી જુલ કરો છો! તમે દિલ્લમાં દિલ્લમાં મુજબો છો. મહને કહો તમને શું છે? તમે જો કાંઈ મુશ્કેલી તમામાં સપડાયા હો તો તે મહને કહો! હું તમારી ભવિષ્યની મોહરદારને તે બધું જાણવાનો, શું હક નથી? મહને તે કહો! વ્હાલા ઓવન તમારી તે મુશ્કેલી તતુ વર્ણન માહરી કણે કહો-સામદ આપરે બન્ને સાથે મંલીને દહાવી કાઢવામાં ફતેહ પાચે! ખુદા આપણને જરૂર શાએ પાશે!”

“તું જ્યારે આમ જીવ કરેછ ત્યારે તો હું સાચાર છું! હું હાલ જે પુરા સકંજમાં સપડાઈ

ગયોછ તેમાંથી બાહાર નિકલવું ખરે માહાલ છે! તારી સાથ અડરાયા આગમજ માહરે માહરી રિયતીનો ખ્યાલ કરવો હતો! પણ અફસોસ કે માહરી આખો તે વેળા દુટ્ટેલી હતી! અફસોસ! માહરી સાથ મેં તારી વેચુળ જીંદગીની કચડી નાખી!”

“એમ ના બોલો! વ્હાલા ઓવન એમ ના બોલો! આવા સખત સખુનો માહરી છાટી વિંધી નાખેછ!”

તે દુટ્ટેલા દિલના જવાનમાં વધુ બોલવાને કાંઈ તાકાતજ બાકી રહેવા પામી નહિ અને તેથી મુજે મોહરે એક છાપો પોતાની માહજુબના હાથમાં મેળી તે ચોક્કસ ફરો વાંચવા ઇસારો કયો.

તેણીએ તારીફ લાયક ધીરજ સાથે તે આંખો ફરો નીચે મુજબ વાંચ્યો.

રશખન ગવરનરતુ જંબુન ખુન!

લાખવાને ભારે અફસોસ થાય છે કે રશખાના વાપની ઉપમા પામેલા દ્રઢ મનથી ખરી ખત સાથે કામ કરનારા ગવરનર જનરલ કોર્પોરેશી ને આખી જહાનમાં મશુર થઇ ચુકેલા છે. થઇ કાને સાકજના ચારના અમલે વઝિરે આક્રમના મયકથી પોતાના રહેઠાણે વાપસ ફરતાં રસ્તામાં નિર્દય પહોંચી ગયો છે ખુની ધવાન નિકલીશ સહે જમાં છટકી જતો પોલીસના હાથમાં ઝિલાયો છે. બોળ કરતાં એ એકાદ છુપી મંડળીનો સમાચર જણાય છે, પણ તેમ હેલાનો તે સાફ ઇનકાર કરવા સાથ ગવરનરતુ ખુન કરવાતું કારણ પણ કેટલું આપતો નથી. ધણું ફરી એ જવાબાંજે કરાણી સળમાં વગર તપાસે તોપના મોહરો, પર મુકવામાં આવશે.”

“હું તો કાંઈની સમજ શકતી નથી કે એ ફર-પીણુ જુલાન્યા સાથ તમને સંબંધ શું છે!” તે લાલી ઓરતે દુઃખી થતાં જીવે સવાલ કયો.

ગયો, ત્યાં એક નજીવા બાંસનાને ગંભીર રૂપ આપી દમો-મરાયાં તેનો જન લેવાના સોનંદ આતો હું ચીરકાતમા કલથ છેડી ચાલતો થયો. છેક મોટી રોતે હું હોટલમા દાખલ થયો, ગભરાયેલો અકરાયેલો હું ત્યાં જઈ પુગો અને ત્યાં કોષ્ટનેથી ખજર ક્યાં વળા ફક્ત વેટરને બોલાવી મંદિર ત્રિલ ચુકવી ત્યાંથી નિસરી સીધા સ્તેશનપર જઈ પુગો-અધ્યાત્મિક કલાકમાં ને ગાડી આવી પુગી તેમા હું સવાર થાઉં તે અગાઉ ટીટેકટીવ કોષ્ટે આવી માહરી ગરદનપર હાથ મુક્યો અને ક્રી-સની સરકારના નામે મદને પરહેજ કીધો.

“માહરે કામ ધણું અગત્યું છે! આવી બેના-દક રોકાણ મદને સહેજે પસંદ નથી!” મેં કરગ્રાધી તેજે અખ્યાત્યો.

“તમારા કામની દમજો રતી લાર પરવાદ નથી” તે તુછકાર સાથ બોલ્યો.

“દમો તો ફક્ત દમારજ કામ કેમ કરવું તે જોજો!”

“પણ મદને આમ પગવવાનું કારણ શું છે? ને કાંઈકાંઈ થર ફેરવું નથી કે કોષ્ટને લુટ્યો નથી!”

“તે જનવા કાજ છે, પણ તખને કાંઈ થર ફેરવા કે ચોરી કરવા મારે પડવામાં આવતા નથી, પણ પીટર પેટરોસ્ટીનું ખુન કરવાના આરોપ મારે સાબુન પુરાવા સાથ પરહેજ કરવામા આવે છે. તેની લાસ દમજો કલખના કપખાંડિયાંથી હાથ લાગીજ.”

“એ બધું લુકું છે!”

“જીવન સાહેબ! લુકાં ખરાંની પરીકા કરી ખરું ખોલું તોથી કાઢવાનું કામ જો કે દમાર છે છતાં ધનસાફ તોગવાનું કામ સરકારે બીજાના મારે રાખેલું હોવાથી એ બધું તમે એકાદ ધનસાફ તોગનાર કોજેજ ભોલવાનું સુવનની રાખો! હાલતો માહરા વધ પાસે આવે તો ને હુકમ આપે તે પર બધી આધાર રહેશે છે!”

હું ગુસ્ત રાગેલો થયો અને તેની સાથ ગયો. મદને ખારી હા વચેથી લઈ જઈ વધ પાસે ઉભો કરવામાં આવ્યો.

“કેમ કોક? પિટર પેટરોસ્ટીનો ખુની ત્યારે શું આખર કિલ્લો?” ત્યાં જઈકાંઈતોજ વધારે કોકને સવાલ ક્યો.

“જી હા! કોકિયે જવાબ ક્યો. જે બાદ અંકે સાક્ષીએ માહરી વિરૂધમાં જખાની આપી કે જેઓ કલખના મેમખરો હતા. જખાની પુરી થતાં માહરે ખંજર તપાસવામાં આવ્યું.”

“સાક્ષીઓની જખાની જો કે એ સુવનની વિરૂધ જઈયજ, છતાં મરનાર પર વપડાયલું હથવાર ખેસક આ નથી, જે તખીય પોતે સામેત કરી ચુકા છે. ખુનીએ જે જરખ લગાવેજ તે ખંજર કરતાં એક કુડાખનો લાસ આપે છે. એટલુંજ નહિ પણ એ બંધવાનાં પોસાક પર લોહિનું એક ટીપુંથી જખાણું નથી. સાક્ષીઓની જખાની સીવાય મિજ કોષ્ટ સાદ-હત એની વિરૂધ જતી નથી. ગુરસામાં જેની કાંઈ એ બોલ્યો હોય તો તેથી એ સામેત થવું નથી કે પિટર પેટરોસ્ટીનો ખુની એજ હોવો જોઈયે, અને તેથી માનવંત સરકાર તરફથી મદને અપાપની સલાની રહે એ નિર્દોષ બંધવાને માન સહીત છોડી દેવાનો હુકમ કરેજ!”

મદને ગુસ્ત છોડી દેવામાં આંગ્યો-સ્તતામાં મદને ખજર આપવામાં આવી કે પિટર તો કપારનો છુપા લેખાપમાં અમેરિકા પસાર થઈ ગયો હતો.

નજી માલના એક નાદના ગાળા બાદ તે જનો વ્હાલો લગનના પવિતર ગાંધીને એકથા એક થયાં તે જનોને તે છુપી મંડળીનો એટલો તો ડર હતો કે જે સજમે જીવન પોતાના મિત્ર પિટરને ફરી રીતે જખાની રાક્યો તે કદિથી કોષ્ટને તો શું પણ પોતાનાં અચ્ચાંચો વડીકને કહેવાનું દરસ્ત ધારયું નહિ. આ જિના લાંબા વર્ષો લગી છુપીજ રહેવા પામી ફક્ત જીવનનાં અગ્રણ મરણ બાદજ વાતોની રૂપમા પિટર તરફથી બાદાર પાડવામાં આવી કે જેથી આજે એ ખરી વાર્તા જાણવા જેટલાં આપણ નરીગવંત નિવડયાં છીએ.

સેવક તમારો પરણે કે નહિ ?

કોઈ સલાહ આપશો, પ્લીઈઈઈઈ ?

સલાહનો તલજગાર-સોખીન.

૧

ઓ પરણેલા વાંચકો ખોલી જાના,
કરો કંઈ ખુલાસો કરી કરમ;
ખોલો—ઓ કહો રસીક મહેરજાન,
કે શાંત પડે મુજબું આ બેલું ચક્રલમ;
મુશકીલ એ સવાલથી ગયોછ અકરમ,
એ ઉખવાણુ! લેદીથી ગયોછ ગભરમ;
ને બેલું મુજ ગયું છે તદન લખરમ,
ઓ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૨

અઝીઝ, છું કુંવારો હાલમા બા હું,
ને ખર કહુંછ સુખી છું તદન વાંચનાર;
ખુદા ખખર બેગમી, આયુંછ કંઈ મુ?
કે કરવા શાદી બહો થયોછ તૈયાર.
લાઉંછ હું દોઢસોનો માસીક પગાર,
ને મન ગમતાં મોજવા મારુંછ હું ભમ;
શું મારશ એ મોલ્યાં, લાવી એક નાર?
ઉઠ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૩

ખાઇ પી કલજમાંથી મોડે હું આઉંછ,
ને નાટકને ફાટકમાં મળા હાઉંછ;
દુધવારા સાથે પ્યારા ધરે હું જાઉંછ,
ને વારંવાર ગટરમાંથી હું જીવજાઉંછ;
સામતી રળ બેંકમાં પડેછ અગર,
તો ઉપદી જવા બહારગામ રાખ્યુંછ લખી;
બસ ફરજને દરજ, નથી કસી શીકર!
હા! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૪

પુછનાર યા પરછનાર નથી બા કોઇ,
મુજ જીવનો હું મલીક છું, ડીપર વાંચનાર;
ચાહે સો કર—ન નડે ભઈ કોઇ,
છું સુખ્યારો ખરે નર હાલને કાજ વાર;
મોસીર પર રાખુંછ કુલ પગાર મુજ પાસ,
નહિ ભાગ તેમાં પડનાર બરખું છે કોઇ;
નથી મારતું બેસાદર તેમાં કોઇ વાંચ,
પસ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૫

છું એક વાતેજ દુખ્યારો મહેરજાન વાંચનાર,
અગર હું પડું છું ને કોઇ વાર સીક;
ત્યારે નથી કરવાવાલુ કોઇ મુજની સારવાર,
પ્રસ્પીતાલમાં પડવાની લાગે છે ખીક;
કમ્યુનુંછ કે નથી કંઈ મોડું એ દુઃખ,
પણ આસ્યારે યના કોઇનું ગમતું નથી;
છે ખીજ વાતે બધું બંદાને સુખ,
અરે! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૬

ઓ પરણેલા વાંચકો ખોલો જાના,
મુજ કમીનાની લુલ બા ભાંજળેરે કોઇ;
જાંદગી પરણીના સુખદુઃખનું કરો કંઈ જાના,
ને સાચો બા હેવાલ સુનાવો કોઇ;
કહો પરણી જાંદગીમાં છે કે બા સુખ ?
યા દુઃખ કુંવારી જાંદગી યાને બરખું છે ભમ,
સાચુંજ બા કહેજો, ના બોલતા અનટરખ,
હટ ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

શ્રી અને તેણીનો દરજ્જો.

લખનાર-ગામરેની મારી.

શ્રી એ માન એક અક્ષરી શબ્દ છે છતાં આ દુન્યામાં તેણીનું કાર્ય, ઇનશાન ઉપર તેણીની અસર અને કુલ ખલકતના કારોબાર ઉપર તેણીની હકુમત કેવી જોરાવર પણ અનદીક છે તેના ખ્યાલ તો એ બ્રાહ્મણે ઉગ્રાણુથી તપાસતાંજ આપણને આવી શકે છે. આ જીવનનો રાગ જો કે મરદ છે છતાં શ્રીઓ હાકમ ઉપર પણ હકુમત અધાવનારી અને સરદારી યોગવનારી છે-ખરેખર જોતાં તો તે પોતેજ એક બાદશાહ જેવી છે કે જે મોહનતત્ત્વ તાજ પહેરી નીતીના રાજદંડ વડે એ કહેવાતા જોરાવર મરદને તાબે કરતી રહી છે. ગ્રેમ તેણીનો કાયદો છે-સહનશીલતા તેણીનો ઇનસાફ છે અને નમનતાય તેણીનાં ફરમાનો છે કે જેની સામે ગમે તેવો મજબુતમાં મજબુત મંદ પણ પોતાનું મગર સર, ઝુંકાવાને સર-નયસો છે, અને ત્યારે આવી એક સ્ત્રીનો દરજ્જો ધર કે બાહાર શહેર કે દેશમાં એક મરદનાજ જેટલો અડો ને ઉડો છે એમ જો આપણ કહીએ તો તે કોઇથી રીતે ગેરવાંજળી ગણાય નહી. મગર અપ્ર-સોસ કે તેમ જતાં ધણીકવાર આપણ મરદોનેજ નહી પણ બાનુઓને વડીક બોલતાં સાંલલીએ છીએ કે શ્રી ગમે તેટલી આગલ વધેલી હોય તો પણ તે દર એક બાબદમાં મરદ કરતાં ઉતરતીજ થવી ને ગણાવી નેહએ અને ત્યારે આપણે સવાલ કરીશું કે એમ કાંય? અલખત-સારીરીક બાંધમાં તો તેણી તેના કરતાં ઉતરતી એટલે નાજુક, અને મંગદી છે અને તે કારણ સર અગર તેણીને હલકી ગણી ઉતારી પાડવામાં આવે તો ખચીત તદ્દન તેના જેવું ગેરવાંજળી બીજું, કાંઈજ હોઇ શકે નહીં સગળકે શારીરીક બળથીજ અગર માનવી ઇનશાનની

ઉંચી હાલતે પુગી શકતું હોય તો હાથી એક હેવાન હોવા છતાં તેમા મનુષ્ય કરતાં વધુ બળ છે તો શું તે કદીથી એક મંદ કરતાં વધુ અશક્ત મંદ કે અડો ગણાય શકશે? એવા દાખલાઓ ઉપરથી ત્યારે આપણે નેહ શરૂએ છીએ કે સ્ત્રીની શારીરીક નબળાઈ કે નાજુકાઈ કોઇથી રીતે તેણીને એક મંદથી હેડી પંકતીએ ઉતારતી કે મુકતી નથી. હવે મગજની રચીતી તપાસે કહે છે કે એક મંદનું મગજ એક સ્ત્રી કરતાં હંમેશાં અડતું હોય છે કારણ કે તે કદ અને વજનમાં વધુ મોટું માલમ પડ્યું છે પણ એ દલીલથી કાંઈ દરેકજ દાખલાઓમાં ટકી શકતી નથી કારણ કે તોલ કરતાં માણસ પડ્યું છે કે એક મગર મનુષ્યનું બેજું એક મરદના સૌથી વજનદાર બેજું કરતાં પણ વજનમાં વધુ ઉતર્યું છે મગર તેથી કાંઈ એક ઇનશાન ને આપણ મગરમનુષ્યની ખરોખરીમાં યુગી શકતાં નથી એટલે એ દાખલા ઉપરથી પણ સીધા થાય છે કે એક સ્ત્રીના વજન ઉપર કાંઈ તેની સમજ શક્તી કે જીવધીને આધાર રહેતો નથી વડી સ્ત્રીની મગજશક્તી કેટલાક દાખલાઓમાં એટલી તો જોરાવર પુરવાર થયલી છે કે તેને મુકાબલે મરદો અજબ જેવી હદે ઉતરતા જણાયા છે. લેખક ખાતુ તરીકે Jane Austin નો દાખલો જગમહેર છે. ધરમ અનપારી તરીકે લખએ તો Mary Howard એક બોલમાના જેવીજ પુરવાર થયતી છે. વળી એક લખક તરીકે સુરતીર પણામા મરદોની બાજુ બેસાડે તેવી ફ્રેન્ચ પ્રજાની માનીતી, Jeannede classe હતી. એજ મુજબ સીતારાની સોધમાં ગણીત શાસ્ત્ર વીગેરેમાં પણ સ્ત્રીઓએ કરેલી સોધો અને મરદની ખરોખરીમાં ઉતરેલા તેના દાખલા આજે નોધમાં મંગોણુ છે મગર આપણા પારસી દાખની કેટલીક

ખાનુઓને નહીં પણ કેટલાક કેસવાપસા મરદોને પણ આપણું કહેતાં સાંભળીએ છીએ કે એ જ્ઞાનની બાબદમાં આમ સ્ત્રીને આગલ વધવા દેવી સગવડ નથી. તેવા ડોહોડ ચતુરો કહે છે કે તેમની સ્ત્રી ફક્ત તેઓની સગવડને ખાતર માત્ર તેમનું ઘર સ્વચ્છ રાખવા તેમને સારાં સારાં પકવાનો જમાવવા અને તેમનાં બાલકોની સંભાલ લેવા માટે જ સરગમચી છે અને એવી રીતે પોતાની પાક પરણેલર પોતાના બાલકોની માતાને એક ગુલામગીરીમાં અસીર કરી રાખવામાં તેઓ વગાઇ લે છે પણ અફસોસ તેઓ જાણતા નથી કે આવી હિતરતી પંકતીએ રહેલી સ્ત્રી તેની બોલાવની જુદી કરનાર માતા છે કે જે પોતાની આવી હીનાયશી હાલતને લીધે તેજ ફરજ દોને જન્મ આપશે કે જેઓ પણ તેવાં જ નખલાં અને સાંકડાં મનના તથા સ્ત્રી જાતી તરફના અજાણને ગેરમાનને લીધે મખાલ તેણીનો નાશ કરનાર પોતાના કુલવંત નામને નામોશીમાં લાવી મુકનાર પુરવાર થશે. હોંદુ તથા મુસલમાન વર્ગમાં સ્ત્રીની યુક્ષામી હાલત આપણે સારી રીતે જાણ્યે છીએ જો કે હોંદુઓનો અસલ ધર્મ તો એ બાબદથી તમામ વેચેલા જાય છે કેમજે મનુ, નામના તેમના એક આગલા પપ્પગમપરે પોતાના એક ધર્મ પુસ્તકમાં કહ્યું છે કે “જ્યાં સ્ત્રીઓને માન આપવામાં આવે છે ત્યાં ખુદ પણ રાજ ચાય છે.” વડી આપણા જરથોસ્તી ધર્મમાં પણ સ્ત્રી અને તેણીના ઉંચા દરજ્જા માટેનું ફરમાન ધણું જ વખાણવા જેગ છે. અવસ્તામાં જણાવ્યું છે કે “અશોનારી જે નેક મનવાસી હોય છે, જે નેક સખુંતો બોલે છે તેને હમો વખાણીએ છીએ જે નેક કામો કરનારી અને સીખેલી હોય છે તેને હમો વખાણીએ છીએ.” અને ત્યારે આપણને ખ્યાલ કરવાનો છે કે હમણે વરણ ઉપર તે શીદા જમાનામાં કે જે વખતે સ્ત્રીને ખરખર એક ગુત્રામ તરીકે ગણવામાં આવતી હતી તેવા અજ્ઞાન જમાનામાં વડીક આપણા પવિત્ર પંપગમપરે સ્ત્રીને ભરી અને મરદની ખરેખરીમાં ગણેલી અને જાહેર કરેલી છે તો હવે મુધારાની હમણે સાલ પસાર થવા છતાં અફસોસ આપણું તેજ પાક ધર્મના પાવનાર તેણી માટે તમામ

હિલુ અને હલકુંજ મત ધરાવીએ એ ખરેખર આપણા પાક મહંમમની સામે થવા જેવું થલકે પવિત્ર જરથોસ્ત અને ખુદ ખુદાના વડીક કોપલ અને કુકમનું ઉલ્લંઘન કરવા ખરેખર છે. અવસ્તામાં જણાવ્યું છે કે એક સ્ત્રીને તેણીના ભરખાર જેડે દરેક ધાર્મિક ક્રીઆમાં લાગ લેવાને એક જ સરખો હક છે પણ તેથી હલકું કમનશીએ આપણું જોઈએય કે કેટલાક આપણા ગ્રંથોમાં પોતાની સ્ત્રીઓને એ તેણીના હકનો હીરસો આપવામાં ધણું જ નીચું અને હલકું સમજે છે એટલું જ નહીં પણ એ બાબદને અનવધતી છુટ અને નહીં ઘટતા કુધારા તરીકે લેખવાની મુધારા કરે છે. તેણીને તેઓ કહે છે કે આંકોશમાંજ રાખવાનું કાદાપણુ ભરખું છે કારણ કે નહીં તો એવી છુટ પારસી કોમમાં ખચીત ધણી બીગાડ કરનારી પુરવાર થશે. પણ આ વિચાર તમામ જીલમયો છે ખરાબીને ખગાડો. એરખી તેણીને હદ વનાના આંકોશમાં જાન કે નીતિના કાંઈ પણ શિક્ષણ વિના એક જાનવરી હાલતે ધરમાં રાખી મેલવામાં છે સખજ કે આવા હદ વનાના આંકોશથી તેણીને આ દુન્યામાં ધરમાં રાખી મેલવામાં છે કારણ જે એવા હદ વનાના આંકોશથી તેણીને આ દુન્યાની સારી ને જુરી બાણુ તપાસીને તોલ કરવાની તક મળતી નથી તથા પોતા ઉપર કાણુ રાખી પોતાના દુરચણોને પોતાની જાતી કોશીયથી દુર કરવાનું તેણી સીખતી નથી અને તેથી થાય છે એમ કે તે આંકોશમાં એક તલજાર પણ ફેર પડતાંજ તેણી પોતાના બીન કેલવાયસા ખવાસ અને અજાનપણને લીધે જે પગલું ભરે છે તે આપણ તેણીને નાશ કરનાર જ પુરવાર થાય છે. મગર હવે સ્ત્રી માટે આવા વીચારો કાંઈ દરેકજ માણુએ ધરાવતાં નથી જેમ તેણીને શીદા ચીતરનાર અજાનો હરતી ધરાવે છે તેજ પ્રમાણે તેણીના સવેતમયજ્ઞાની રતુતી ગાનાર યુરવીરો પણ કાંઈ જોજા નથી એ વીરો એક વીજ્ઞાન ના સખુંતો નીચે પ્રમાણે છે તે કહે છે કે—

The beautiful see the beautiful and the base the base. Men portray their own Characters by the manner in

which they portray the character of others and this is specially true with regard to their judgment of women. If they have treated them as toys and playthings they esteem those frivolous and empty. If they have used them lawlessly they write them down as base. If on the other hand they have honoured or cherished them they will hold them as superior to themselves in all finer human qualities." "We pity the man."

says Ritcher, "for whom his own mother has not made all other mothers Venerable."

એટલે—હાં મહં તેણીમાં ભુજા જેવ છે અને છુરો છુર, તેણી પોતાના અંતરણ વારે યીને નિહાલે છે કે જે અંતરણ જેવું હોય છે તેવોજ પડાયો નાખે છે. જેણે તેણીને એક રમકડાં પેટ રાખી છે તેણે તેને ઉછાળીને, બેવલુદ ગણે છે. જેણે ગેર કાવરે તેની સાથે વર્તેલા છે તેણે તેણીને છુરીજ ધારી છે મગર ખીજ હાથ ઉપર જેણે તેણીને એક પવિત્ર છોડવા મીસાલ માન અને ભક્તિનાં પાણી ઉધારી છે તેણે તેણીને દુનીઆમાં સર્વેથી ઉતમ અને ખોદા તરફની, એક પાક બ્રહેસ તરફે જાણી છે. રીયર નામનો એક વિદ્વાન કહે છે તે માણસની હું દયા કરું છું કે જેને તેની પાક અને ખારી માતા તરફના ભક્તિભાવે વટીક કુલ દુનીઆની માતાઓને સ્ટેટ ગણવાનું સીખવું નથી.

હવે ધર્મની લાગણી જનેમાં તપાસીએ તો તેમાં પણ ઓજ વધુ સર્વોપરી જણાય છે. એક મદં સ્વતંત્ર, મગરર અને પોતાના બળ ઉપર યુસ્તાક હોય છે જ્યારે શ્રી પોતાના નરમ ખવાસને લીધે પોતાથીથી કોઇ પાક એટ સક્તિ ઉપર આધાર રાખવાને આપુર બને છે. કે જે યીજ ધર્મ અને ખોદા છે, એક વિદ્વાન કહે છે કે ખુદા અગર કદીથી

જાણાય તો તે એક પાક શ્રીની આંખમાંથીજ છે. તેણીનો ખુદા આતમાજ ખુદા તરફના ભક્તિભાવ અરથા અને આધારની એક બેઠક છે. જે કે વામીક લાગણીવાદ મદં સ્વતંત્રીઓના દાખલા આપણે ધણાંક જાણ્યા છે. તોપણ શ્રી તો ગોવા પોતાનો હક, ધર્મની ખાણ અને ખુદા ખુદાના આતમામાંજ સમને જન્મેલી છે. કદાચ એમ થવાનો સમય તેણીના સમાર પીકણ સ્વભાવને લીધે હોય અથવા ખીજ ઉપર આધાર રાખવાના એ તેણીના સ્વભાવીક ગુણને લીધે પણ હોય. ગમે તેમ હોય પરંતુ આ એક પુરવાર થયેલી ખીજ છે કે તેણી હંમેશાં સામન્ય રીતે ખુદા ઉપર એક મરદ કરતાં વધુ ભરસો રાખનારી હોય છે. શ્રીની શીદમરીના ધણાંક દાખલાઓ નોંધાયા છે કે જેમાં એક હોંડુ ખાવું, મીરાંઆધનો દાખલો ધણોજ જાણવા બેગ છે. મેવાડની આ રાણી માટે કહે છે કે તેણી પોતાના ધર્મ ઉપર એટલી તો શીદ હતી કે જ્યારે ભોજરાજ સાથે તેણીને પરણાવવાની માંગણી થઇ ત્યારે એક રાણી થવાના ખ્યાલે વટીક તેણી પોતાની પવિત્ર આરથાથી શ્રી કે હકી નહી સેવરે પોતાના રાજવંસી ભરથારને ત્યાં જવા પછી તેણીએ તે બાદશાહી સુખનો કશોજ લાલ લીધો નહી અને એક ભક્તિપૂર્ણી છંદગીએ જીવવાનું શર કર્યું, ભોજ રાજે તેણીની સામે વધો ઉઠાવો સારાંસ થયું એમ કે સેવરે તેને તે પવિત્ર નારને ગુસ્સાના અવેશમાં બંદીખાને નાંખવાનો હુકમ કરમાવ્યો પણ જ્યારે તેમ કરવાથી તેનું કાંઈ વધ્યું નહી ત્યારે તેણીને મારી નાંખવાના હેતુથી એક ઝેરી સર્પને એક દાખલામાં બંધ કરી તેણીની ઉપર રવાના કર્યો તે દાખલો ખુસતાજ જે ઝેરી કાકો તેણીની નજરે પડ્યો તેથી તે જરાથી ગુસ્સે થઇ કે ઝરી નહી પંચુ રાત હસવા સાથ તેનો રસીકાર કરતાં તેણીએ કહ્યું કે "ફકર નહી એક ભક્તિપૂર્ણી આત્મા પોતાના ભરથાર તરફની કોઇપણ બેટને આવકારદાયક ગણુશે" અને આમ કહી તેણીએ તે કાજરચીતરા સર્પને ખુદા તરફના પુર છત્યાર સાથ પોતાની સુંદર ગરદનની આસપાસ વીટાળ્યો અને કહેવાને અજબ જેવું છે કે જનનવરે તેણીને કશીજ ઈજા

કરી નહીં ટુંકમાં તે પછી તેણીએ વનવાસ અખત્યાર કર્યો અને એક અંગણુમાં નામ હેઠલ વરસો પસાર કર્યાં. હવે એક દીવસ એ વાતની જાણ તેણીના બાદ-શાહી ભરથારને યાત્રા પોતાની ચાલનો પસતાવો કરી તે પોતેજ તેણીની માફી માંગવા છૂપા લેખાશમાં ગયો. સેવટે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તેણી આંગલ માફીની આજ્ઞામાં ગુહ્ય પડેલો રાખ્શ તેણીનો ભરથારજ હતો. ત્યારે ઠપકાના એકબી શબ્દ વિના તેણીએ તેને ઉઠાડ્યો. અને ખુશી સાથ પોતાના રાજ્યથી મેહેલમાં તેની સાથ પાછી ફરી. એવા દાખલાઓ ઉપરથી ત્યારે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે એક સ્ત્રીનું પાર્શ્વિક બલ એક મદદ કરતાં હમેશાં વધુ હોય છે.

અને ત્યારે મદદ અને આરામનું આ દુનિયામાં કાર્ય અને એક બીજાં તરફની ફરજ શું છે તે ટુંકમાં આપણે તપાસીએ-કુદરતનો કાયદો છે કે સ્ત્રી મદદ કરતાં તનથી નબળીજ. હોવા જોઈએ. અને તેથી શારીરિક મેહેનતથી તેણીનું યજ્ઞરત્ન કરવા તેણીની સગવડ તપાસવા પોતા ઉપર ગમે તેવીબી આદત છતાં તેણીને સુખશાંતિમાં રાખવાની મદદની ફરજ છે એટલુંજ નહીં, પણ સ્ત્રી તરીકેનો તેણીને દરજ્જો જાલવી જીંદગીમાં તેણીનો Guide એટલે દોરવનારે બની બાહુફરીથી તેણીની બાજુમાં તેણીનો બચાવ કરવા આપી જીંદગી સુધી એક મદદ બંધાયેલો છે અને બદલામાં સ્ત્રીએ તેણીના સુખદુખનો ભોગીઓ બની પ્યાર અને ભક્તિભાવ કે જે તેણીની જાતિનો ખરો સત્તાર છે તે સાથે જેની જીંદગીના અધિકારમાંથી તેનો Guiding Star એટલે રાશની આપતા સીતારાની માફક પોતાની જીંદગી તે જોરાવર મદદને અર્પણ કરી દેવાની છે કે જે અરસપરસની આપ લેખા જ્યારે વાંધો થાય છે ત્યારેજ કુદરતના ત્રાજવામાં ફેર પડી જાય છે અને પરીણામમાં સ્ત્રી અને મદદના સંસારમાં આબાહીને જગે બરબાહી અને રાશનીને જગે શીદા અધિકાર વ્યાપી રહે છે. મંગર જે મદદ સ્ત્રી માટેના આ વિચારો સાથ મલતા ત સાથ તથા જેમને સ્ત્રી નામની છીટજ હોય તેમને સદા યાદ રાખવાનું છે કે તેમના હાલના ગમે તેવા વીચારો છતાં

અને તેણી માટેના ઉત્તરતાં મત છતાં તેમને પોતાની ખુદ હસ્તી માટે તેણીનાજ આભારી થવાનું છે તેણીનાજ નાનુક હાથોમાં તેઓ ઉધર્યા છે વધી જ્યારે તેઓની શારીરિક કે સ્વભાવીક ખામીઓને લીધે અગર તેઓ હીનાયા હોય તો પણ તેણીએ તો તેમને સદા એકજ સરખી નજરે અને એકજ સરખા પ્યારે જોયા અને ચાહ્યા છે. સૌથી પહેલી તેમની આંખો જ્યારે આ જુવન ઉપર ઉઠકી ત્યારે એક સ્ત્રીનાજ ચહેરા ઉપર તે દેરી હતી. જ્યારે નાનકડી છત્રે તેઓએ સૌથી પહેલો પુકાર કર્યો ત્યારે તે તેણીનાજ મીઠાં નામને હતો. આજે તેણીનો કાયદો અને હુકમ તોડવામાં મક્કેને તેઓ વણધ લેતા હોય પરંતુ તેઓ ઉપર સૌથી પહેલું ફરમાન કરનાર હમેશાં એક સ્ત્રીજ હતી. હા!! ખરેખરા ભણેલા અને બધા તો તેઓ છે કે જેઓ તેણીને પોતાંથીથી ચઢતી મણુવામાં મોજ માને છે. અને ત્યારે હવે એક સ્ત્રીએ મુદ્દર હોય તો તેણી એક રમકડાં તરીકે મણુવી જોઈએ નહીં, અગર તેણી તંદોસ્ત હોય તો બોલકો પેદા કરી તેઓને ઉધારી મરદની સગવડને ખાતર તેમનું ઘર રાખી તેમને સ્વાહીસ્ત પકડાતો જમાડવાને માટે પણ સરખપથી નથી વધી જ્ઞાન તથા ઉમદા વીચારોથી બે નશીબ રાખી તેણી ઉપર હરએક તરાહની સરદારી ભોગવવા પણ કુદરતે તેને બનાવી નથી. તે તો સદા યાદ રાખજે કે બાલકોનો રક્ષણ કરનાર સહજર જવાનોને સલામત દોરવનાર ફીરરતો જુધોની બાજુમાં મદદ આપતો એક સાચો મિત્ર અને કુલ પરચરીના મેહેરતનો ભોગીઓ છે કે જે અગર મેહેરતનો દરવાજો કાષ્ટ કમખખત માટે બંદ હોય તો પણ તેની શીદા જીંદગીમાંથી રાશનીનું એક ગોખું ફીરજ ફેરનાર એક સીતારો છે. સેવટે એક જાણીતા કવીની, ઉમદા લાઇન સાથ આ વીચાર હું ખતમ કરીશ તે કહે છે કે:—

What were earth without a woman's face
A life without a woman's love

A desert waste without a resting place

A starless pathway through a silent grove

યાને:—એક સ્ત્રીના ચહેરા અને તેણીના ભક્તિ ભાવ વીનાની દુનિયાં તે એક આંસરા વીનાના અધિકાર વેરાણુ જેવી હતે અને તેમાં મદદ એક અધિકાર રાતે ગીચ ઝાંઝીથી ઘેરાયલાં એક શીદા માર્ગમાં ચાલતા એક થાકેલા મુશાશીર જેવો હતે જેના અધિકાર અંતે જેની જીંદગીના માર્ગનો કદીમી છેડો આરનેજ નહીં.

પુરાતમ હિંદની નવાઇઓ.

(લખનાર:—માણિકજી કરામજી સુનાવાલા.)

સર્વથી પુરાતમ હિંદી ઇમારત.

તેપાસની સિમાએ આવેલાં 'પીપ્રાહવા' નામે જગ્યા નજદીક ઇ. સ. ૧૮૯૮ ના. સાલમાં Mr. W. C. Peppé એ એક ઇમારતની શોધ કરી હતી. અનેક મજબુત સાહુતો ઉપરથી આને ઇ. પુ. ૪૫૦ અતરાફની મુદતનાં બાંધકામ દાખલ ગણવાનું વિદ્વાનોને વાજબી કારણ મળે છે. ઐતમ જુદ્ધનાં મરજીની માત્ર ચોક્કસ વખત પછીનો અરસો થક રહિત હોય છે. આ અસલી બાંધકામ તેનાં ખર્ચ સંગીન પર્મા ઓઢાવા પામ્યું હતું. ઘુમટ (Cupola) ના આકારનું પાછી છટનું આ પ્રખ્યાત પુરાણું બાંધકામે તમુનેદાર છે, જેની તખ્તેની વ્યાસ ૧૧૬ ફીટ, કે ન્યારે ઉંચાઇ ૨૨ ફીટની મપાય છે. લાદો મીસાલની છટાને એક કીસમના સુનામાં બેસાડેલી લાગે છે, કે જેઓમાની સર્વથી મોટી છટનું માપ ૧૬ " * ૧૧ " * ૩ " જેટલું છે.

પુરાતમ હિંદી બાંધકામો.

પુરાતમ હિંદી બાંધકામોનો નમુનેદાર, કળાબાજ દુલર અશોકના રાજ્ય અમદ (ઇ. પુ. ૨૭૨-૨૩૧) રમ્યાન અતીથ્ય ખીચેલા જણાઇ આવે છે. માર્કેઈ વંશ ના આં નામકિત રાહુનરાહના વખતમાં આવી કળાઓ જે પગમર થવા પામી હતી તે છેક સદીઓ તક અલગત કાંઇક ફેરફારો સહિત આજુજ રહેવા પામી. મધ્ય હિંદમાં સોપાલ તરફ આવેલાં Sanchi ખાતે બૌદ્ધ ધર્મને લગતાં સંખ્યાબંધ 'રુપા' (stupas) અને ઇમારતો મલી આવે છે. તેમજ નાગોદ જિલ્લામાં

આવેલાં ભરત ખાતેનાં ઘણાંક કીમતી કોતરકામોને નાશ પામતાં બચાવી લેવામાં આવ્યાં છે. પાતલીપુત્ર. ચાને હાલનું પતના, બુદ્ધ ગાયા, અને જમના ઉપર આવેલાં પુરાણાં પ્રસિદ્ધ મધ્યક મધુરા ખાતે અસલી બાંધકામોના સિત્ર સિત્ર ઇમારતો નમુનાઓ મલવા પામે છે.

સાંચી ખાતેનાં એક મોટાં ઘુમટ, કે જેને અશોકના વખતનું બાંધેલું ધારવામાં આવે છે, તે: ઉંચાઇએ ૫૮ ફીટ જેટલું છે. વખતમા વહેવા સાથ. જેમ તે વેળાનાં બાંધકામોની ઉંચાઇ વધતી જતી. તેમ ઘુમટનો આકાર બદલાઇ સીધો, ઉંચો, મિનાર: સરખો થવા લાગ્યો, કે જેઓને 'રુપા'નું નામ: આપવામાં આવતું. આવાં 'રુપા' દરેક દેશભેંથી જડી આવે છે.

ઘણાંક આવાં બાંધકામો ઉપરનાં કોતરકામો: સિખાડે છે કે સુનાનિ તેમજ ધરાનિ દુનરોની. વિશેષ અસર થવા પામી હતી. સીકંદરની ચઢાઇ બાદ જેમ અનેક હિંદને લગતી બાબતોમાં બંધુવાનેય ફેરફારો થવા પામ્યા હતા તેજ સુજબ આ ટકાણે પણ જોવામાં આવે છે. એસિઆના બીજા સુધરેલા દેશો, તેમજ આફ્રિકા અને યુરોપ સાથ માર્કેઈ વંશ જે ઘણા સંબંધ ટેકરી રાખવા કુતોદમંદ નિવડ્યો હતો, તેનુંજ અલગત આ પરિણામ લેખી શકાય. અશોકના રચ્યો તપાસ્તાં જણાશે કે તેમાંજેમ શીક નક્કીકામની હાજરી માલમ પડે છે તેમ વળી ઇરાની બાંધકામની ૯૫ પણ મોજુદ દિસે છે.

પ્રભાતનો વધારો.

મોરનાં પીછમાં કાગ.

(મોટી ચાલુ વારતા.)

લખનાર:—‘રફિક.’

તે

‘સરજતની સાંકળ,’ ‘હક ઇનસાફ,’ ‘શુબ્બર’ ‘ગમગીન ગુલાં,’
‘બિલોરનો ભુચ,’ ‘નિતા,’ ઈત્યાદિના રચનાર.

પ્રકરણ ૧ લું.

બુન મહીનાની એક શાંત અને સુંદર સાંજે ઈંગ્લાંડના એક ઘણા પુરાણું મહેલના મોટા દરવાજા આગળ લોકોનું ટોળું એકઠું થયું હતું. તે દરવાજાથી થોડેક ઠંઠમ દુર એક મોટું લોકડાનું કામચલાઉં આરકુ હતું કરી તેને તરેહવાર રંગબેરંગી પુલોના ભરેલા લીલા ઠંજર વેલથી ખુબ તરેહ સીંગારી લેવામાં આવ્યું હતું. અને તેની ઉપર મોટા ફાફરડા જેવા અક્ષરે ‘Welcome to Ridge Court’ એટલે ‘રીડજ કોર્ટ’માં ભલે

પદાર્થોનો આવકાર આપનારો લેખ મારવામાં આવ્યો હતો, અને તે આરકાની બાબુમાંજ તે ગામનું વળણાયલું જેન્ડ 'ક્યારે-ગાડી-નજર-પડે-કે-અમે-લે'કડો-તાણ્યે'ના તોરથી તૈયાર ટટણખાર થઈને ઉભું હતું.

મોટા લેખડના દરવાજામાં દાખલ થતાંજ એક મોટો ઢળાવદાર પોહોળો રસ્તો આવતો હતો જે વારે તે ધનાઢય મહેલમાં જવાતું હતું, જ્યાંના વિશાળ ચોટલાપર સારાં સોજાં કપડાંમાં સજ થઈ તે રીડજ કોર્ટ મહેલનાં નોકર નફરે ઉભાં હતાં, જેઓમાં ત્યાંના હિંડ જતલર—જે હમેશાં એવા માતળરોના મહેલોમાં ઘણો મોટો અને અગત્યનો દરજ્જો લોગવે છે તે—સીડીપર પોતાની આંખોને નમતા સુરજનાં કીરણથી બચાવવા કપાલપર પોતાના જમણા હાથની હથેલી આડી કરી દુર નજર તાણતો ઉભેલો દેખાતો હતો, જ્યારે સીડીની નીચે ખેલ બાબુએ ગોઠવી મુકેલા પથ્થરના સીંહોની આગળ અડધીક દબન કોચ-મેનો અને ઘોડાવાળાઓ કમરે બાંધેલા પટામાં હાથ ખોસી દરવાજા તરફ જતા ઉભા હતા.

જે રીતની ત્યાં સામાન્ય ધામધુમ હતી અને ધધુખર મચી રહી હતી તે ઉપરથી કોઈ એમજ સમજે કે ત્યાં કમમાં કમ કોઈ શહેનશાહીબાનુ આવી પુખ્યાની રાહ જવાતી હશે, પણ જો ખરૂં પુછો તો તેઓ જેનાં આવી પુગવાની એમ કાગને ડોળે રાહ જતાં ઉભાં હતાં તે માત્ર વિસેક નાતાલ જોઈ વળેલી એક જવાન છોકરી હતી, જે તે રીડજ કોર્ટ અને તેને લગતી વિશાલ બગીચાની જમીન અને વર્ષોથી એકઠી થતી આવેલી ગંબીર દોલતનો કબજો લેવા ત્યાં આવતી હતી.

એમ પાંચ મીનીટ પસાર થઈ, દશ થઈ, તો પણ સ્ટેશનપરથી આવતી ગાડી દેખાઈજ નહીં, એટલે તે જતલરે કસામાંજ પોતાનું ઘડીયાલ—જેને તેનાં કંઠપરથી ગંધણીમાંના કોઇ અવિત્રા હુકતાએ પુર્ણિંગ ભુંજવાના તંદુરની ઉપમા આપી હતી તે—કાઢ્યું અને તેમાં જોઈ 'સીરીયાઈસ' ડાયુ કરીને બડબડ્યો—

“ત્રેન લેટ થઈ હોવી જાઈયે.”

“યા તો એ છોકરીએ ત્રેન ‘મીસ’ બી કીધી હાય !” એક ઘોડાવાલો બોલ્યો.

જેવો તે બોલ્યો કે તેને તે જતલર જેનું નામ મીં સોમ્સ હતું તેણે ખાધો.

“તે છોકરી? તે છોકરી એટલે શું? તે છોકરી કેઈ રે? નામ દઈને બોલતાં મોંઢું લાંગી બચઈ કે? ખબરદાર! યાદ રાખજે કે ગાંધ સાહેબનું નામ મીસ રીડજ કોર્ટ છે.”

તોપના આ ગોળાથી તે બોલનાર ઘોડાવાલો ખાપડો ગલરાઈજ ગયો અને ઝટ પોતાની ચીમની પોટ હેઠને હાથ લગાડી તેણે તે ‘મોટાં’ માણસની દરેશુજર આંહી.

“નહીં છોકરા, મીસ રીડજ કોર્ટ ત્રેન ‘મીસ’ કરે એમ હું માનતો નથી. રીડજ કોર્ટવાળાઓએ એવી બેદરકારી કોઈ દહાડે બતાવીજ નથી, અને જો મીસ રીડજ કોર્ટને સ્ટેશનપર આવતાં લેટજ થયું હોય તો તેવજ માટે ત્રેન ખોટી થઈજ હોતે.”

“હા, હા.” એટલું જ બોલી તે બીચારા ઘોડાવાલાએ ટુંકમાં જ પતાવ્યું, અને તે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંથી હડીને જરા દુર જઈને ઉભો, કેમકે, આટલું બોલવામાં જ મીં સોમ્સે એટલો ઉશ્કેરાઈ ગયો હતો કે રખેને ડાળા હાથની એક અછાતથી તે બીચારાની ડોક ફરી જાય એમ તે ઘોડાવાળો બીધો હોય તો તેમાં કશું જોઈ ન હતું.

પણ નહીં. મીં સોમ્સે કહ્યું તેમ મીસ રીડજ કોર્ટે જન ‘મીસ’ તો નહીં જ કીધી હતી; કેમકે આ નાની ટપાટપી ચાલતી હતી તેજ વખતે મીસ રીડજ કોર્ટેને માટે ગયલી બેડીની ફાંકડી ગાડી તેવણને લઈને ત્યાંનાં સ્ટેશન યાર્ડમાંથી બાહાર નીકળતી હતી, અને દુરથી ‘હૂરેરેરે’ના પોકારો ત્યાં ઉભેલાંઓને ઠાને આવતાંજ પેલા બેન્ડવાળાઓએ પોતાનાં બેંબુડાં મોંહમાં ધોર્યાં અને તે કુંકવાની તૈયારીમાં ઉભા.

તે ગાડીમાં ત્રણ જન—એક છુદાં ડોસાં અને બે જવાન છોકરીઓ—બેઠેલાં હતાં. તે જવાન છોકરીઓમાંની એક, મીસ રીડજ કોર્ટેની સહી હતી, જે હાલ તેણીની સાથે રહેવા અને વસવા આવતી હતી. તે બધુ આંખે અને રેશમ જેવા નરમ અને સબુના જેવા રંગના વાળોવાળી ગોરી ઘટમારી છોકરી હતી. તેણીના હોઠો પટલા અને આંખે ઝીણી હોવાને લીધે તેણીના ચહેરા ખુણસુરત તરીકે લીધી નીકળતો ન હતો, અને તેણીને જોનાર એક તડાકે ઠડી શકે કે તેણીની આંખેમાં કારસ્તાન ભરેલું હતું. તે ઠાવકી અને ખાંધી દાસ્તી હતી. તેણીની બેડમાં બેઠેલી છોકરી તે પોતે મીસ રીડજ કોર્ટે હતી.

મીસ રીડજ કોર્ટેનું વર્ણન? પીસતાલીસ વર્ષની આ અઢાર વયની ઠલમ ઘણુંક લખ્યું હશે, કંઈક ખુણસુરતીઓ ચીતારી હશે, પણ આજે ખાલેસ દીલનો એકરાર કરવાને તે જરાબી શરમાતી કે અચકાતી નથી કે એ જવાન બાળાની જે અનુપમ ખુણસુરતી ત્યાં ઉભેલાંઓની નજરે પડી તેનું પુરેપુરું વર્ણન કરવાને તે કલમ બીચારી અશક્ત છે. તેને એક દીલકશ ગુલાબનો ગોટો કહો તો તેણી બરહકક છે. તેને મીઠાશ બદનાર મોળતી માલણ કહો તો તેણી દરોળસ્ત છે. તે ખવાસની નરમ, મીઠાસની સાલેસ, અને ખારથતની મનપસંદ હતી. તે મીઠાસ બદનાર મનમોહન નાજનીનની પેશાંનો લંબાચી ગોળ, અને તેણીનું આંગ સીધું, સડનાં આડ જેવું ઉચું, પટલુ અને એક પુટડી હીંદવાણીના જેવું ચપળ હતું. તેણીના બન્ને ગાલો ઉપર ગુલાબી રંગની ગોચા રબલ પંથરાઈ હતી. તે પરીન પચકરનાં આંધાંના વાળ ચળકતા સોનેરી રંગના હતા, જે તેની સાફ સફાઈદાર અને સુવાળી ગરદન પરથી નીચે ઉતરી તેની છેક ઠમર સુધી પહોંચ્યા હતા. ટુંકમાં તે એક કમળની ખીલંતી પણ સુંદર અને નાબુક કળી જેવી જ હતી. તેણીની આંખો કંઈક ભુરી હતી અને તેનાં પાંપણ ઉંડા ઘઉં વરણના રંગનો સીંગાર લઈ બેઠાં હતાં, અને તેનીથી જરાક ઉંચે તેણીનાં લવાંની ઠાળી ઝીણી લીટી તેણીના આંખા ચહેરાને સંપુર્ણ બનાવી તેમાં કાંઈ આરાજ મીઠાસ ઉમેરી રહી હતી. તેણીના કુંધીયા રંગના દાંત કાચાં અનારના દાણાની મીસાલે તેણીનાં મુખની મોહક સંદુકમાં ગોઠવાઈ રહ્યા હતા, અને તેણીના ચહેરાની એ બધી અપાર ખુણસુરતીની હદ તેણીની ગોળ ચપટી હડપચીમાં આવીને અટકી હતી. એમજ સમજી લેવાની કે ગોચા એ નાજનીનને કુદરતે પોતાની

ગમત અને પોતાનો શોખ પુરો પાડવાને માટેજ કકડે કકડે જેમ પોતાને કુરસદ મળતી ગઈ તેમ માહા મુરકેલીએ ધીરે ધીરે ગનાવી હતી. એવી એ લુસી રીડજ કોર્ટ હતી.

પેલાં જઈક ડોસાં—મીસીસ ડોસન—મુ'વાં જાણે આખે તન બદને અકડી ગયાં હોય તેમ સીધાં ટટાર હસતે ચહેરે ગાડીમાં ગોઠવાયલાં હતાં. પેલી મીસ મેરી વરનર તેઓની ગાડીને મળતો ઉત્સાહભરેલો આવકાર હસતે ચહેરે ભેટી બેઠી હતી, જ્યારે લુસી રીડજ કોર્ટ ઘણી ગંભીર અદાથી, જાણે ઉઘમાં કાંઈ ખાખ ભેટી હોય તેમ પોતાની સીટની ખાખ-ખી પીઠને અઢેલીને બેઠી હતી.

જેવી તેઓની ગાડી રસ્તામાં ઉભા કીધેલાં એક આરઠાંમાંથી પસાર થઈ કે એક બાદ્યો—

“બાપરે ! કેટલી ખુબસુરત ! પણ જરા મીઠસી લાગેછ.”

“મીઠસી ?” તેને બીજાએ જવાબ આપ્યો. “બધાંજ ‘રીડજ કોર્ટ’વાળાંઓ’ મીઠસી હતાં પણ તેઓના મીઠસમાં હંમેશ મીઠાસ રહેતો ચાલેછ.”

હવે તે ગાડી પેલા દરવાજા આગળનાં આરઠાં આગળ આવી અને લોક અત્યાર સુધી જે શુચ્છલાંમાં આમ તેમ આડું તીડું ઉભું હતું તે એક પલટણની માફક હારે ઠટાર ગોઠવાઈ ગયું અને કોઈકોએ પોતાની ટોપીઓ, તો કોઈકોએ પોતાના રૂમાલો હવામાં ઉંચે હીલવી ખુશાલીના પોશરો કીધા. જેવો એ ઉત્સાહ મીસ રીડજ કોર્ટને ઠાને પડ્યો કે તેણી પોતાની સીટપર બેઠી થઈને બેઠી અને મોંહ હસતું રાખી ડાક હીલવી તેણીએ તે બધાંઓનો જવાબ કર્યો.

મીસ વરનર ઘડીમાં આય બાજુ અને ઘડીમાં પેલી બાજુએ પોતાની ચબરાક ચળ-કતી ચથમ ફેરવતી, બધે ભેટી બેઠી, પછી પોતાની તે ચથમ મીસ રીડજ કોર્ટ તરફ ટીકેલી રાખી તે બોલી—

“મારી બહાલી લુસી ! તું કેટલી ઠંડી ને બેદરકાર ?”

“ઠંડી ?” પોતાની કમ્પેનીયન તરફ જોઈ મીસ લુસી બોલી.

“હા, ઠંડી, જાણે બરફ ! ને આય હું ભેળી ! કેવી ઉલટમાં આવી ગેઈછ ? મીસીસ ડોસન પર બી ભેળી કેવી અસર થઈછ તે !”

“બરેબર” મીસીસ ડોસને ટાહુકો પુર્યો “આ બધો દેખાવ જોઈને હું તો જાણે લસઈ આવેછ.”

“ને લુસી તું એવો દેખાવ કરીને બેઠીછ કે જાણે તારી છાંદગીમાં એવા બનાવો ભેળાની તુંને આદતજ હોય !”

“ત્યારે, તમે લોકો મને કહો હું શું કહું ? ગાડીમાં ઉભી થઈને નાચું ?”

“અમે તું ને નાચવા ક્યાં કહેઈ ? પણ જરા તારા ચહેરાપર ખુશાલીની લાગણી તો દેખાડ !”

“હું જ એક છોકરાજ હોતે તો ગાડીમાં હોલો થઈ, ટોપી ઉતારી બધાને ‘બાઉ’ કરતે પણ હું છોકરા નથીની !”

“ગમે તેણે કોઈ ગરીબ ને કંગાળ હોય તેની જરા લાગણી દેખાડવાને ચુકે નહીં, ને તું તો જાણે એક શહેનશાહનાતું હોય તેમ અહીં બેસી રહીશ. કોણ ધારે કે આજે અઠવાડયાની વાત ઉપર તું ફ્રાન્સની એક સ્કુલમાં અડધી ભુખી ઠોકાતી એક છોકરી હતી!”

“કાંઈ, એમ તુચ્છકારથી કાંઈ બોલેછ? આપણને તો પેટ ભરતું ખાધાતું મળતું હતું.”

“તે હોસે, પણ જરા વિચાર તો કર કે કાલે જો એક સ્કુલમાં શીખતી છોકરી હતી તે આજે આય બધાની રાજ કરતી માલેક થઈશ. તું એક રીડજ કોર્ટજ છે તેની જો કાંઈ વધુ પુરવારીની ગરજ હોતે તો તારી આજની આય ગંભીર અદા અને કઠેરાથી તે મળી આવતો.”

“તું ભુલી જાયશ, મેરી ! કે આય બધો ઉત્સાહ રીડજ કોર્ટના વારસને માટે છે, મારે પોતાને માટે નથી, હું જો હમણાં છેક તેને જાહેર ખખરી-વખરી ગયેલી એક ડાસી બી હતે તો તેઓનો આજનો ઉત્સાહ આય ઉત્સાહ કરતાં કોઈ રીતે કમતર નહીં રહેતો.”

“પણ રીડજ કોર્ટની માલેક તો તુંજ છે કેની? ને તેથી આય બધી ધધુખર વારેજ માટે કહેવાય, ને તે છતાં તું જાણે કશાંમાં હોય નહીં તેમ ધુધસ જેવી બેસેશ, ને—આ એ શું?”

તે પેલાં બેઠનો અવાજ હતો.

લુસી હસી અને બોલી—

“એ અવાજ ખતાવેશ કે આપણે ઘેરની છેક નજીક આવી લાગાંશ.”

મેરીએ તે તરફ જહાર ડોકાવીને જોયું અને તેણીની નજર રીડજ કોર્ટની ડાબી બાજુએ ઝાડોની ગીચ ઘટાએ દંકાયેલાં એક મોટાં મકાન ઉપર પડી.

“એ આય કયું મકાન ! એ મર્લ હોલ હોસે લુસી, જો !”

લુસીએ તે તરફ જોયું

“હા, એજ માર્કવીસ મર્લનો મેડલ હોસે” મીસ વરનરે બોલવું આણ રાખ્યું, “એ તારો સાથી નજીકનો પડોસી થાય, લુસી, ને આય ગામમાં તારા કરતાં અગત્યમાં બીજા દરજ્જાએ ભોગવતો એ હોસે. મજેહવું ફાંકડું મકાન છે !”

પછી થોડીક વારે તે પાછું બોલી—

“તું ને આવકાર આપવા એ માર્કવીસ બી અહીં આયો હોસે કે? તે બીચારો ગજવે ગરીબ છે, એટલે નમાનો તો હોસેજ.”

“એ બધું તો કેમ જાણ્યું?” લુસીએ તેણી તરફ જોઈને પુછ્યું.

“વકીલ મીંડ હેડે મને કહ્યું—ને તેવણ તુંનેથી કહેતે પણ તારું ધક્કા કયાં તે વખતે કેકાણે હતું? હું તો બા બધું ચીપીચીપીને પુછ્યું.”

અને ત્યાં ઉભેલાં બધાંઓ એ કેરસમાં સામેલ થયાં, એટલે, હુસીએ ને બધાંઓ તરફ નજર ફેરવી બોલી—

“હું તમારો ઘણો ઘણો ઉપકાર માનું છું ને હું ઉમેદ રાખું છું કે આપણે બધાં સલાહ સંપન્ન થી સાથે રહીશું. એક વાર ફરીથી તમારો હું ઉપકાર માનું છું.”

તે જવાબ દુઃખે ને ટચ હતો, પણ તે જવાબ દેનારનો અવાજ એટલો તો મીઠો અને એવો તો મધુર હતો કે તે ત્યાં ઉભેલાં બધાંઓનાં હૈયાનાં ઉંડાણમાં પહોંચી ગયો અને તેઓ ઉલટમાં આવી જઈ તે ગાડીની આસપાસ ફરી વળ્યાં, અને ત્યાં એ ત્રણેને માટે ખોટી થતાં લાગતાંવળગતાંઓને ફીકર પડી કે આખી રાત એમ ગાડી ત્યાંજ ઉભી રહેશે કે કેમ? અને કદાચ તેટલાં ઘોડાઓએ તે સામટા અવાજેથી ચમકી તે બધાંઓનાં હૃદયમાં કચડાઈને લચકાઈ મંરવાની દેહશત ન બેસાડી હતે તો. આખી રાત તો નહીં, પણ કોણ જાણે કયાં સુધી તે ગાડીને એમને એમ ખોટી થવું પડતે તે કહી શકાતું નથી.

તે ઘોડાઓ એવા ચમક્યા કે તે ટોળાંને ફરજયાત દાયણાય થઈ જવું પડ્યું અને ગાડીએ આગળ ચાલવા માંડ્યું.

“વાહ! અંહીનાં કોઈ પેપરને માટે આ બનાવને લગતી કેવી ફક્કડ આટીંકલ લખી શકાય” મેરી વરનર બોલી “રીડર્જ કોર્ટની વારેસતું” હ્યાં આવી પુગવું—લોકનેા ભારે ઉત્સાહભર્યો આવકાર—રીડર્જ કોર્ટની જગીરનાં ભાડુતોની શ્રીદાગીરી—લોકોનાં ટોળાંએ ગાડી ઘેરી લીધી—સ્સ્તાઓ ઉપર કુલનો છંટકાવ—મીસ રીડર્જ કોર્ટનું છટાદાર ભાવણ—વિગેરે—વિગેરે.”

“મેરી, તું ને નાટક કરવા મુકી હોય તો હું નહીં ધારતી કે તું જમવાનું ખી માંગે,” હુસી હસીને બોલી.

“ખરેખર? નાટકની તો મારામાં કુદરતી બહેસ છે.”

“મીસ વરનર, તું હવે પટપટ છોડ ને જરા સુલુક રાખ, પછી વળી તું કહેશે કે—”

“અરે મુગાં રહેા, આપણે સીડી આગળ આવી પુગ્યા” મેરી મીસીસ ડોસનને મુગાં રાખતી બોલી “એ આય સીડીની પગથી ઉપર કોણ છે, હુસી! પેલા તો મીં હેડ વકીલ અને પેલો બતલર છે કે કોઈ બીશપ સાહેબ છે? ને પેલો, ઓ, હુસી મારી ખાતરી છે કે તે મારકવીસ ઓફ મર્લ હોસે.”

બતલર મીં સોમ્સ બે ગૃહસ્થો વચ્ચે ઉભેલો હતો. તે બે ગૃહસ્થોમાંનો એક જે અધોર વયનો, ગોળ ચહેરાનો અને જરા જરા સફેદ થવા આવેલા વાળનો હતો, તે મીં હેડ સોલીસીટર, અને બીજો જે જવાન વયનો પતલો, ઉંચો શબ્દી પ્રમર જેવી આંખો-વાળો, ફિક્કા ચહેરાનો હતો તે મારકવીસ ઓફ મર્લ હતો. કોઈનો દરજ્જો તેના ચહેરાપરથી માલમ પડી આવે છે, તેમ મારકવીસના બાળમાં ન હતું. એટલે એમ કે તેને જોતાંજ કોઈ એમ ન જાણે કે ઇંગ્લાંડનો બીજો પંક્તીનો તે એક માન પામેલો ઉમરાવ હતો. ઉલટું તેના દેખાવમાં કાંઈક એવું હતું કે જોનારને તે રહેશે કાંઈ ઝાઝો ગમેજ નહીં અને

તે રહેશે ધરાવનારને માટે તેને માન કશુંજ બરપા થાય નહીં. ગમે તેમ હોય, પણ હુસીની નજર તે રહેણ પર પડી અને તેને તે રહેણે ગમ્યોજ નહીં.

પેટી ગડગડમાંથી છુટી ઘોડાઓ એવા નેશથી ત્યાં દોડી આવ્યા કે પેલા સીડીની આગળ વાટ જોતા ઉભેલા ઘોડાવાલાઓ ગવરાઈને તે આવતી ગાડી આગળ દોડી પહોંચ્યા અને ઘોડાઓની ડોકને પોતાને કબજે લઈ લીધી અને તેઓને ધીમા પાડી કદમ કદમ ચલાવી તે સીડીની આગળ લઈ આવવામાં ગાડી પર બેઠેલા ક્રાયમેનને તેઓએ ઠીક મદદ આપી.

બટલર દોર બાંધ્યો સીડી ઉતરી પડ્યો અને તેણે ઝટ દૃઢને ગાડીનું બારણું ઉઘાડ્યું, અને પેલા વકીલ સાહેબ હાથમાં ટોપી લઈ તે ગાડી આગળ આવ્યા, અને તે બાનુઓને તેવણે પોતાનો હાથ આપી તેમાંથી ઉતારી.

“લલે પધાર્યાં મીસ રીડજ કૉર્ટ” તે હસીને બોલ્યો.

હુસી લાલ સૂર્ય રહેરે ત્યાં ઉભી રહી, અને જેવી તેણીએ પોતાની બે સહીઓ લેગી સીડી ચઢવાની શરૂ કરી કે લોર્ડ મર્લ ટોપી ઉતારી તેઓને નમ્યો.

“અતરે તમને આવકાર આપવાને મને રજા આપશો, મીસ રીડજ કૉર્ટ” તે બોલ્યો, “તમારા સાથી નજીકના પાડોશી દાખલ તમને આજે મળતા આવ આવકારમાં મારી સામેલગીરી આપવાની મેં છુટ લીધી છે.” તેનો અવાજ જો કે ધીમા હતો તોપણ બેસુરો હતો અને બહુ દરેક બોલ ગોખી ગોખીને તે બોલતો હોય તેમ લાગતું હતું: “તમે લાંબી અને કંટાળાભરેલી મુસાફરીથી થાકી ગયાં હોસો.”

“મુસાફરી લાંબી હતી ખરી, પણ હું કાંઈ થાકી ગેઈ નથી. લોર્ડ મર્લ, આપ એવણુ મીસીસ ડોસન અને એવણુ મીસ મેરી વરનર.”

લોર્ડ મર્લ તે બેઠેને નમ્યો; બાદ, તેની નજર મીસ મેરી ઉપર ઠીક રહી, પણ તે માત્ર એકજ પલ અને બીજી પલે તેણે ત્યાંથી તે ખસાડી નાંખી હુસી ઉપર ઠીકેલી રાખી.

વળી પાછા ત્યાં બાહાર પુકારો થયા અને હુસી તેઓ તરફ ફરી, અને હસ્તે રહેરે નમન કરી ચાંદર દ્રોઈંગ રૂમમાં દાખલ થઈ.

તુરંતજ લોર્ડ મર્લે એક ખુરશી તેની જગ્યાએથી ખેંચી કાઢી હુસીને બેસવા માટે ગોઠવી.

“તમને આવકાર દેવામાં સાથી રહેલો ગણાવવાની હું ફરજ સમજતો/તો, મીસ રીડજ કૉર્ટ, અને મેં તે ફરજ હવે અદા લીધી છે, એટલે હું રૂખસદ ચાલીશ.” લોર્ડ મર્લ બોલ્યો, “તમેથી હવે આસાથશ લેવો. તમને કાંઈની જરૂરી કામ પડે તો હું તમારે નજીકનો પાડોશી હેઠું એમ યાદ રાખવાની મહેરબાની કરજો. મને જ્યારે બોલાવશો ત્યારે હું તમારી ખીદમતમાં હાજર થવસ.”

“ તમારો હું ઉપકાર માનું છું, લોડ મલ્ ” હુસી બોલી.

“ સાહેબજી, ખાનુઓ ” તે બીજાઓને નમીને ત્યાંથી નીકળી ચાલ્યો.

“ તે ” તેને જમવા કાંઈ થયેલું નથી, હુસી ? ” મેરીએ કાનમાં કુંક મારી.

“ હું થાકી ગેઈ છું, મેરી ” હુસી બોલી.

મીસીસ ડાસન હાલમાં ગેઈ અને એક મેડને લઈને તે બે જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાં આવી.

“ આય તમારી દાસી છે, મીસ રીડજ કૉર્ટ ” તેવણ બોલ્યાં, “ એ તમને તમારા ચોરકાઓ ખતાવશે. ”

હુસી હવે ઊઠી અને તે દાસીની સાથે ચાલતી થઈ. તે મેહેલ કેટલો ગંભીર હતો તેના ખ્યાલ કરવાને હાલ તેણીને કશો વખત મળ્યો હતો જ નહીં.

તે દાસી તેણીને તેણી માટે તૈયાર કીધેલા ચોરકાઓમાં લઈ આવી, જે એવા તો ચારાસતે કીધેલા હતા કે મેરી વરનર જે તે બેઠેલી પાછળ પાછળ ચાલી આવી હતી તેનીથી અભયબીની એક ચીસ પાડ્યા વગર સ્ટેવાયું નહીં.

“ હુસી, અહીં તો અલાઉદ્દીનનો મેહેલ નમ્મર આવે છે ” તે બોલી “ હું ” તે આખો ફરીને ક્યારે જોવસ ? પણ હમણું નહીં, તું થાકીને હુસ થઈ ગેઈ છે, એટલે હું હાલ તુરત મારા ચોરકામાંજ સંતોષ પકડસ. કાંઈ જોઈએ ? કાંઈ મારી જરૂર—પણ, આહ ! હું બી શું બકું છું, જ્યારે તારી મરજીને તાબે થવાને ને તારો પડ્યો બોલ ઉઘડી લેવાને અહીં કુડીબંધ નોકર નફરો હાજર છે. ”

“ ને છતાં મને કાંઈ જોઈએ જ ખરું ” હુસી બોલી.

“ તે શું ? જટ બોલની આય દેતી કે હું—”

“ મને જોઈએ આસાથસ, ને-ને-આય—બધું જ ખરું છે—ખ્યાલ નથી એ મારાં મગજમાં કસાવવાની મને ઘણી જરૂર છે, તેથી એકાંત—”

“ આહ ! હવે સમજી—એટલે એમ કે મીસ મેરી વરનર તમે અહીંથી પટો—લે હું ચાલી, સાહેબજી. ”

પેલી દાસીએ ઝટપટ બેગ્સ અને ટ્રુકો બોલી નાંખી, અને બધાં કપડાં ઝપાટામાં તેઓ માટે તૈયાર રાખેલી કળાટો અને ખાલુમાં બોલવી નાંખ્યાં, જે સઘળું હુસીએ ઘણા મોટા સંતોષ વચ્ચે જોયા કીધું.

જેવી તે ઊઠી તે કામ પુરું કરી સ્ત્રી કે તેણીને બી હુસીએ ત્યાંથી જવા દીધી.

“ તું જા હવે, છોકરી ! હું જરા અળેટાઉં છું, પણ તારું નામ શું ? ”

“ સુસી—સુસી બોન્ડ. ”

“ નામ મજેહુતું છે—જા, મને કાંઈ જોઈશે તો અંગ મારીને તું ને બોલાવસ. ”

સુસીને આ હાકમ મળતાંજ તેણીએ તે ઓરડાની ખારી આગળ મોટી આરામ ચેર ગોઠવી અને પકદા બરાબર કરી ત્યાંથી પગના અંગુઠા ઉપર નીકળી આવી. નોકરોવાળા ખંડમાં તે ગઇ અને તુરત ત્યાં રીપોર્ટ દીધો કે

“ગાંધી, ઘણીજ નમાની, સાલેસ, લોળી અને અતી ખુબસુરત છે.”

પ્રકરણ ૨ નું.

ખારી આગળ સુસી જે પેઢી કુશાદે આરામ ચેર ગોઠવી ગઇ હતી તેમાં હુસી રીડિંગ કોર્ટ, બેઠી અને નિરાંતે ગાહારના દેખાવ જોવા લાગી. તે ખરૂં પુછો તો ખારી નહીં હતી. તે મોટું બે લાગતું ગારણું હતું જેને આડધે લાગે નકસીદાર કટેરા જડી લઇ તેને આડધું બાંધ કરી દેવામાં આવ્યું હતું, એટલે તે ખારીનીજ ગરજ સારતું હતું; માત્ર ફરક એટલોજ કે ખારીને નીચલે આડધે લાગે દીવાલ હોય છે, યા તો કટેરા હોય છે અને ઉપરની ખારી બુદ્ધી અને નીચેની બુદ્ધી હોય છે, જેથી તેનો જે ગમે તે લાગ—ઉપલો યા નીચો બાંધ રાખી બીજા ઉધાડો રાખવામાં આવે છે, યા તો જાને બાંધ રાખવામાં યા તો ઉધાડા રાખવામાં આવે છે. હાં તેમ ન હતું, તે ગમે છલું તેમ અખંડ ખાસણું હતું અને તે ખુદલા લાગતે બે કકડે બેઠેથી નાખવામાં આવ્યો હતો અને નીચે કટેરા ભરી લઇ ઉપલો ખુદલોજ રાખવામાં આવ્યો હતો.

તે ત્યારે તે આરામ ચેરમાં નીરાંતે બેઠી અને હાલ જે તેણીના ખાખમાં બન્યું હતું તે ઉપર તે વિચાર કરવા લાગી. તે જે તેણીનાં સંબંધમાં બનવા પામ્યું હતું તે એટલું અચંબા ભરેલું હતું કે તેણી બહુ તે બધું એક ખુશ સ્વપ્નામાં જોતી હોય તેમ તેણીને લાગ્યું. ખરેખર, મેરીએ તેણીને યાદ આપી હતી તેમ એક આઠવાડીયાંની વાત ઉપર તો તેણી સેંટ મેલોની જોરડીંગ સ્કુલમાં શીખતી માળાપ વગરની એક સાધારણ છોકરી હતી, જેણીને માટે, ત્યાંથી શીખીને નીકળ્યા બાદ એક ગવરનેસ યા ટીચર થવા ઉપરાંત પોતાની જીંદગીમાં કમાઇ ખાવાનો કસો વધારે ચાન્સ હતોજ નહીં.

તેણીના એક કાકો હતો તેની તેણીને ખબર હતી. તે વળી રીડિંગ કોર્ટનો માલેક હતો, એક મોટો બગીચદાર હતો અને તેની પાસે બેશુમાર દોલત હતી એમણી તે જાણતી હતી; પણ, ના તેણીએ તેને કોઇ દાહાડો નજરે જોયો હતો કે ના તેનાં આલીશાન મકાનમાં તેણીએ કોઇ દીન પગ મુક્યો હતો, એટલે પોતાના કાકાને લગતું તે જેટલું જાણતી હતી તે કેવળ નકાસું હતું અને વગર અગત્યનું હતું. ત્યારે એમને એમ એકસાં ઢપે તેણી સ્કુલ લાઇફનો શુભરો કરતી આવી અને એમને એમ વર્ષ પછી વર્ષની ગબડતાં આવ્યાં. તેણીની અપાર ખુબસુરતી અને તેણીની રીતભાતથી તે સ્કુલમાં વટીક તેણીની સાથે શીખતી છોકરીઓની અને શિક્ષકોની એક સરખી રીતે પ્રથાંસા પામી હતી, અને તેણી પોતાની એ જીંદગી માટે સુખી અને શુકરશુભર હતી. તેણી બધાંઓમાં લોક પ્રિય હતી તે છતાં તેણીનામાં ઠાંધક એવું હતું કે જેથી તે બધાંઓથી અલગજ રહીને પોતાનો ત્યાં

નિરવાહ કરતી હતી. તે કાંઈ એટલી ચાલાક, ચળરાક કે હુસ્વાર નહીં હતી, તેમ વળી તે મગરૂર કે મીઠાસીથી નહીંજ હતી—તો જો કે રીડજ કોર્ટવાળાઓ પોતાની જે મોતે-ખર મગરૂરીને માટે નામીયાં થઇ ગયાં છે તે તેણીની રજેરમાં દોડતી હતી—છતાં, તેણીના આખા દેખાવમાંજ કાંઈ એવું હતું કે જે તેણી અને બીજા બધીઓ વચ્ચે એક લીટી દોરી ઉભું હતું. તેણી કોહેલી કે કુંજરી તો હતીજ નહીં, તેમ વળી તે પટપટખોરી કે જરા જરામાં હસી પડે તેવીથી તે હતીજ નહીં. તે નમાની, સાલેસ અને લેસરાઉ હતી, પણ તેમ વળી લેહેકતી કે આંગળી આપતાં ખેંચે પકડે તેવીથી હતી નહીં.

ત્યારે, મેં ઉપર કહ્યું તેમ એમને એમ વર્ષો પસાર થતાં ગયાં, અને એક હકબાંધ શુલકળી જેમ વખત જતે ખીલી પોતાના રોશન બાહારને ખીલવતી જાય તેમ તેણી વખત જતે ઉધરતી ઉધરતી ગઇ, અને તેટલાં એક સહવારે મીંડ હેડ સોલીસીટરે ત્યાં આવી તેણીને ખબર આપી હેખતાવી મારી કે રીડજ કોર્ટવાળા મીંડ રીડજ કોર્ટ ગુજર પામ્યા હતા અને તેવજુ પોતાનું સર્વસ્વ તેણીનાં નામ પર કરી ગયા હતા !

હવે તેને અઢલે આ ખબર કોઇ બીજા છોકરીને કાને પડી હોતે તો તે કેવીએક ખુશીમાં આવી જઈ ફેલી ફાલી જતે, પણ, મીસ મેરી વરનરે તેણીને ઉપર જણાવ્યું તેમ હુસીના બાળમાં તેવું કશુંજ બન્યું નહીં; અને જ્યારે એ ખુશ વધાઈ તે સ્કુલમાં બધે ફેલાઈ ગઇ અને તેણીને એ ખુશબગીચી માટે સુનારકબાદી આપવા તેણીની આસપાસ બધાં એકઠાં મળ્યાં ત્યારેથી જેમ તેણીએ પેલા મીંડ સાધમન પોલરને તેનાં સ્પીચને માટે 'થેકયુ' કરી ઉપકાર માન્યો હતો તેમ તેઓનેથી માત્ર એજ શબ્દોમાં તેણીએ હસીને ઉપકાર વાળ્યો એ સર્વની અજબગી હતી.

મીંડ વડીલ તરીકે ઘણો પ્રમાણીક અને ઇનસાન તરીકે ઘણોજ માયાળુ હતો, અને તેથી તે પોતાની બધી કાયદાપુર્વક કરજ બજાવ્યા વિના તે જખીને બેઠાજ નહીં. જોલે તો તેણે જોયું કે જે નવજવાન વારેસ ઉપર નસીબ દેવી ખડખડ હસી હતી તે હુન્થામાં વાગ્યે જહાંન એકલી હતી; એટલે આવા મોટાં ધંધાર મકાનમાં તેનીથી એકછું તો રહેવા જવાયજ નહીં અને રહી શકાયજ નહીં. ત્યારે તેણે એક અધાર વચની 'કમ્પેન્યન' માટે જાહેર ખબર છપાવી અને મીસીસ ડાસનમાં પોતાનાં મનને સંતોષ આપતી એક કમ્પેન્યન તેણે શોધી કાઢી અને મેળવી. હવે તેણે વિચાર્યું કે હુસા આગળ લગભગ તેણીની ઉંમરની એક બાલકબૂટી, ખુશ સ્વભાવની અને લેસરાઉ 'કમ્પેન્યન'ની જરૂર હતી. અને તેવી કોઇ તે સ્કુલમાં હોય તો તે જોવા તેણે હુસીને અરજ કીધી.

નસીબ સંજોગે હતી—ત્યાં એવી એક છોકરી મીસ વરનર નામની—હતી, જેની સાથે હુસીને બીજા છોકરીઓ કરતાં વધુ સહીમીતાં હતાં. તે છોકરીથી તેણીની માફક માત્ર બાપ વતનીજ હતી. તેણીને સ્વભાવ બધી રીતે હુસીના સ્વભાવથી ઉલટોજ તેવજુ જોયો અને જેમ વિજલીના બાળમાં છે કે એકમેકથી ઉલટી ખાસતની વિજલી એકમેક તરફ જોઆય છે, તેજ નિયમ તેવજુ ઇનસાન જાતનેથી લાગુ પાડ્યો અને મીસ મેરીને તેથીજ તેવજુ વધુ પસંદ કીધી.

“હા, મને કાંઈ ચાડ્યણુ નથી” વક્રીલે પોતાનો વિચાર તેણીની આગળ જણાવતાં હુસી બોલી હતી “જે મીસ વરનર આવશે તો હું તેણીને લેવસ.”

અને મીસ મેરી વરનર તો હુસીના મોંઢમાંથી એ ઓફરનો થોડોક સનસારો સમજતાંજ કુદી પડી હતી.

એક અઠવાડિયામાં તો બધી તૈયારીઓ સંપૂર્ણ થઈ ચુકી અને આજે તેને પરિણામે હુસી રીડિંગ કોર્ટ—તેણીની માલેકીનાં રીડિંગ કોર્ટની ખારીએ બાહાર બગીચામાં નિહાલતી બેઠી હતી.

તેણીને તે બધુંજ નવું નવું અને અન્યત્રબીલકેલું લાગ્યું અને ત્યાં તેણીની સાથે જે કે મીસીસ ડોસન ઉપરાંત તેણીની સ્કુલની સહી અને કુડીથી ગણાતાં નોકર નફરો હતાં છતાં તેણીનાં મનમાં લય અને વસવસો પેદા થયો કે તેણીને ત્યાં નવરૂં અને એકાંત ધણુંજ લાગવાતું.

હવે, તેણીને બહલે જે એક જવાન મર્ડ તેણીની માફક ત્યાં આંબ્યો હતો અને જે તેની લાગણી એ ક્રીસમની હતો તો તે દરજુજર કરવાબેગ જે લેખાતે તો હુસીની ક્રીસમની એક જવાન આગળા માટે તો તે છુટછાટ અકસર જરૂરની લેખાવી બેઠયે. તેણીને જવાને બની આંબ્યું હતું કે તેણીને ત્યાં આવેલી બેઠ બધાં પુરો થયાં હતાં—તેણીની બગીચામાં વસનારાં લાડુતોએ તેણીને દીલોબનીલયે આવકાર દીધો હતો અને નોકર નફરોએ તેણીની કદમબાસી કીધી હતી, અને તેણીના સૈથી નજીકનો પડોશી દોર્ડ મર્ડ વટીક ત્યાં તેણીને આવકાર દેવા આંબ્યો હતો, અને તે છતાં ગાડીમાંથી ઉતરી તેણીએ સીડીપર પગ મુક્યો ત્યારથી તે હમણાં સુધી તેણીને બહુ જીવંતમાં હજી કાંઈ આછાપણું હોય, હજી કાંઈ અધુરું હોય તેમ ખટક્યા કીધું હતું, પણ તેણીને શું બેઠતું હતું, તેણીને તે જીવંત ચાહિ તેવી સંપૂર્ણ સુખદાથી જનાવવાને શાની જરૂર હતી તે તેણી વટીક સમજી સમજાવી શકી નહીં હતી.

ઘોડીક વારે તેણી તે ખારી આગળથી ઉઠી અને એક અંગ જે ત્યાં પાસેજ હતો તે વળાડ્યો.

“જે માંચું તે બધુંજ મારી પાસે છે” તે બડબડી, “અને તોળી એક બરચું જેની પાસે હુન્યા વરણનાં રમકડાં હોય તોળી આરમાન પરનો ચાંદ લેવા છેડાય અને ગોઠ્યાડું કરે તેવી મારી હાલત છે. જે મારે બહલે આવ જગે મેરી હતે તો, ઓ, તે કેવી સંતોષી અને સુખી હોતે! ને હું—પણ ત્યારે મને બેઠયેય શું?” અને આ પોતાના વિચાર પર તે પોતેજ હસી.

પેલા ઘંટના જવાબમાં સુસી અંદર ઓરડામાં દોડી આવી અને બહુ તેણીને શા માટે હમણાં બોલાવવામાં આવી હતી તે તેણી ચેતી ગઈ હોય તેમ પોતાની જવાબ બાધના વાળ ઠરી તેણીને દ્રેસ બદલવા મદદ કરવા પડી ગઈ.

તેટલાં ‘ડીનર’ના મોટા ઘંટ થયો અને મેરી વરનરે હુસીનું ખારણું ઠોક્યું.

“આલની હુસી. જમવાનો ઘંટ થયો” તે ચાંદર આવી અને બોલી “તું તૈયાર થઈ બી કે? વાહ! આય મજલીનો ‘સુટ’ તુંને કેવો મળેહનો શોભેહ! હું તો બાણુ’ કે મારા આય રક્ટ અને પલાઉમાં હુંજ દીપી રેહીછ, પણ તું તો—”

“મને મારી ‘મેડ’ એવી મળીછ કે મારો દેખાવ બધો તેનેજ આભારી છે એમ કહું તો ચાલે” હુસીએ હસીને જવાબ દીધો.

તેઓ બંને નીચે હોલમાં ગયાં, જ્યાં મીં હેડ તેમની વાટ જોતા ઉભા હતા. હુસીને તેવણે હાથ આપ્યો અને તેણીને કાષ્ઠનીંગ હોલમાં લઈ ગયો.

તે ઘણો મોટો હોલ હતો, અને પેટ્રી નજરે જોતાં તે હજારો મીનબતીઓના ઉભા સથી ઝળઝળ થઈ રહેા હતો, પણ તે મીનબતીઓ નહીં પણ મીનબતીઓનાં ‘શેન્ડ્રીયરો’ માં વિજળીક બતીઓ ગોઠવી લેવામાં આવી હતી, જે એ પ્રમાણે ઝળઝળી રહી હતી. ત્યાંની ટેબલ અને ત્યાંની સાઇડ બોર્ડો વિગેરે ફરનીયર કોતરી કાઢેલાં ચોક્ લાકડાંનું અને ગ્લાસ કામ વિનીશ્યન કાચ અને કારીગરનું હતું. રીડજ કોર્ટની વારસની આજની આમદની ખુશખબતીમાં રીડજ કોર્ટનાં નક્કર સોનાં રૂપાંનાં જમવાનાં અને બાણુ સર્વ કરવાનાં વાસણો આજે ખાસ બાહાર કાઢવામાં આવ્યાં હતાં, જે ઉપલી બધી દીમતી જણસોની સાથે મળી રીડજ કોર્ટની મોતેબર મોટાઈની બુલંદી પુકારી રહ્યાં હતાં.

હુસી વળી પાછું સ્વતંત્ર જોતી હોય તેમ બેઠી. જે બધું તેણીની નજરે પડ્યું તે તેણીનું જ ખરેખર હતું કે કેમ તેના વિચારમાં તે સુંદર બાળા સરખસર ઉતરી ગઈ.

“હુસી” મેરી વરનર બોલી “આય સુધાં ત્રીછ વખત મીં હેડે તુંને બોલાવી પણ તારૂં તો થકકજ નથી, જરા બે મીનીટ તો ધ્યાન દેકાણે સખ!”

“ઓ, માફ કરજો હું મીં હેડ” હુસી ખરેખર બણે ઉઘમાંથી ઉઠી હોય તેમ શોફીને બોલી.

“કાંઈ નહીં, મીસ રીડજ કોર્ટ, તમને હું કીસટર્ન નહીં કરતે પણ આય મીસ વરનરનું કહેવું એમ છે કે મારે તમને તમારા કુટુંબને લગતી તવારીખ કહી સંભળાવવી.”

“નહીં, મીં હેડ મારૂં કહેવું એમ નથી. તમે જો તે તવારીખ કહેવા માંડ્યો તો અમુને બધાંને જુદાં આપશે. હું જરા જરા લચલચતી જમાને કહી સંભળાવું અને જ્યાં બુલ કઈ ત્યાં તમે મને સુધારવાની મેહેરબાની કરજો.”

“હા, મીસ વરનર, મારા કરતાં તે તમે વધુ સારી રીતે કહી શક્યો. ચલાવો ત્યારે.”

“હુસી, અમે બધાં હમણાં લોર્ડ મર્લની વાત કરતાં હતાં. મેં તુંને કેહું તેમ આય રીડજ કોર્ટ એક વખત એ મર્લવાળાઓનું હતું.”

“હા” હુસીએ હુંકારે પુર્યો.

“ત્યારે એમ માલમ પડેછ કે મરહુમ મારકવીસ તે આય હાલના મારકવીસના બાપ બેહિસ્તી પૈસો ખરચવાના બહુ શોખીન હતા અને એ કીસમનો શોખ ધરાવનાર બીજા બધાઓની માફક તેવણે પૈસો ખરચવા—કહો કે છુટાવવા માંડ્યો એટલે તેવણે આય

રીડન્જ કૉર્ટ તેમાંના સર્વસ્વ સાથે તમારા કાકાને આપ દેહ વેચવો પડ્યો. એ કાંધ નાનો જેવો ભોગ આપેલો કહેવાય? અને તેથીજ હાલના મારકવીસ સાહેબ કાંધક કંટાળેલા અને કાયલી જેવા લાગેછ.”

“પણ મને ખબર છે ત્યાં સુધી તો એવી મિલકતો ત્રસ્ટમાં હોયછ એટલે વેચાય નહીં?” મીસીસ ડોસને મીંડ હેડ તરફ જોઈ સવાલ ઉઠાવ્યો.

“વડા દીકરાની સંમતીથી તે વેચી શકાય” મીંડ હેડે સમજ આપી, “અને મરહુમ મારકવીસને જી તે જાણું વેચવા અગાઉ તેમના વડા દીકરાની સંમતી લેવી પડી હતી અને જો નહીં વેચતે તો સદંતર તેઓનો નાશ થાય તેમ હોવાથી તેણે તે તુરત આપી. જે તેઓને તે વેચાણમાંથી મળ્યું તેમાંથી થોડુંક તેઓએ રાખી આપ ‘હાલ’ જેમાં હાલ મારકવીસ રહેછ તે તેઓએ ખરીદ્યો.”

“ત્યારે, એ હાલનો મારકવીસ પોતાના બાપનો એકજ દીકરો કે?”

“હા, મીંડ હેડ, એમાં કાંધક ભેદ જેવું અમુને લાગેછ, વાસ્તે જરા માંડીને એ વાત અમુને કહો.” મીસ વરનરે વકીલને વિણ્યો.

તે વકીલે હુસી તરફ જોયું.

“હવે આલો, મીંડ હેડને તેવણના વાઇનની મજાહ આખતાં હાલ તુરત ડીસ્ટર્ન્ ના કરો” મીસીસ ડોસન વચ્ચે બોલ્યાં અને તે ત્રણે બાનુઓ દ્રોઈંગ રૂમમાં આવીને બેઠી.

મેરી વરનર ખ્યાના આગળ દોડી ગઈ અને બેસવા અગાઉ હુસી તરફ ફરી તેણે પુછ્યું:—

“હુસી હું એક બે પીસ વળડું કે?”

“હા, એમાં પુછેછ શાનું? પણ જો વરી એવું ના કરતી કે મીસીસ ડોસન કંટાળીને ઉઠી જાય.”

“ને તું? અહી બેસેછ કેની?”

“નહીં, હું તો જરા વરંડામાં ફરુંછ. ત્યાંથી તું વળડશે તે હું સાંભળસ.”

મેરી વરનરે એક ઓપેરા ઓવરચર શુરૂ કરીયા જે સાંભળતી હુસી બે ચાર મીનીટ ત્યાં થોડી અને પછી ત્યાંથી તે વરંડામાં બાહાર નીકળી, અને એક ખુલ્લે આવીને ઉભી. હજી તો તે ત્યાં ઠરીકામ થઈ આસપાસ નજર ફેરવેછ, તેટલામાં તેણીની નજર સામે બાગમાં એક ઝાડનાં ઘડને અર્ધાંગી નીચે જમીન પર બેઠેલા એક જવાનપર પડી અને તે ચોંકી.

ખેલે તો તેણીને લાગ્યું કે તે એકાદ બાગબાન હશે, પણ તેણીની નજર તેણે પેહેરેલા કપડા પર પડતાં તેણીએ જોયું કે તે કોઈ નોકર જેવો નહીં લાગતો હતો; તેમ વળી કોઈ સહેલાણી ગૃહસ્થ આસામી જેવો પણ તેનો દ્રેસ નહીં હતો. ત્યારે હુસીએ ધાર્શું કે તે કોઈ તેણીની નાગીર ઉપર દેખરેખ રાખનારો ‘ગેમ કીપર’ હશે. વળી, તેની આગળ એક કુતરો અરડાધને પડ્યો હોવાથી તેણીએ પોતાનું તે અનુમાન નકડીજ માન્યું.

તે જવાન બાણુતો હશે કે ત્યાં તેને જોનાર કે તેને કહેનાર પુછનાર કોઈ ન હતું, એટલે આપ લાખ આલીસનાની આફક મજેહુથી લાંબા ટાંટ્યા કરી, પગ પર પગ ચઢાવી ત ખેઠો—કહો કે તે અખેટાયલો—હતો, અને તે તેણીને લગતો કોઈ નોકર હતો કે નહીં તે ખાખેનો વસવસો હજીબી હુસીનાં મનમાં હતે તો તેનું હાલનું પોઝીશનજ તેણીને તે વસવસો દુર કરવાને યસ હતું.

હુસીએ તેની તરફ ધારી ધારીને જોયું અને તેને એ રીતે કોઈ જયજ એવી તેને બાણુ બશારત થઈ હોય તેમ તેણે પોતાની ડાક ઉઘડી પણ તેણીની ઉપર તેની નજર પડી નહીં, પણ હુસી હવે તેનો ચહેરો બરાબર જોઈ શકી અને તેણી કધાઈને તે ચહેરો જોતી સ્તબ્ધ ઉભી રહી, કેમકે તેણીની નજરે પડેલો તે ચહેરો કુદરતી રચનાનો એવો સોગાર પામેલો હતો કે તેણીએ તેને કોઈ નાખીયા ચીતારા અથવા ઉસ્તાદ પુતલાં કોતરનારના અવ્યાસને લાયકનાં ધાર્યો. તેના દેખાવ મોભાદાર અને દિલપશુર હતો અને તેની કાળી પ્રમર આંખો અને પટલા હોઠથી તે ચોરજ દીપી રહ્યો હતો.

હુસીને તે ચહેરો ધણોજ—ધણોજ ખુબસુરત લાગ્યો. તેણીએ તેની શીક જેવી પે-શાની ઉપર મનની ભલાઈ અને ધજતની આખાદ નીશાની જોઈ લીધી. તેને એમ નિહા-ળીને જોતાંજ હુસીની છાતી ધડક ધડક થવા લાગી. શા સળખસર તે તેણી પોતેજ સમજી શકી નહીં, અને તેની આગળ કોઈની હાજરીનું જે વખતે તે જવાનને જરાએ બાન નહીં, તે વખતે ત્યાં ઉભી રહી તેના ચારામારા જોવાનું નામુનાસેખ સમજી તે ત્યાંથી જતી રહેવા કરતી હતી, પણ, કોણ બાણુ કયી અણુદીક શક્તીએ તેણીને ત્યાંજ થઈ કરી ઉભી રાખી, અને હવે જવું કે જરા વધુ થોભવું તેના તે વિચારમાં હતી તેટલાં તો ત્યાં એક બીજા આકાર આવીને ઉભો રહેતો જણાયો.

પેલો તે જવાનની પાસે અરડાઈને પડેલો કુતરો જે અત્યાર સુધી ભર ઉંઘમાં હતો તે ત્યાં કોઈનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળીને ચોંકી ઉઠ્યો અને હુસીએ બી તે તરફ નજર કરતાં તેણીએ ઢોર્ડ મર્દના પટલા ઉંચા આકારને ત્યાં ઉભેલો જોયો. તેણે પોતાનો એક હાથ પોતાનાં ગજવામાં ખોસ્થો હતો અને બીજા હાથમાં તેણે લાકડી પકડી હતી જે ઉપર તે હાથ ટેકીને ઉભો હતો, અને તેની ચશમ ફીડજ કોર્ટના મકાન ઉપર તેણે ઠેકચેલી હતી.

હુસી તેને એમ પોતાના મકાન તરફ ટીકતો તે શા માટે ઉભો હતો તેના હજી તો વિચાર કરે તેટલાં પેલો કુતરો લોસ્યો અને ઢોર્ડ મર્દે ચોંકીને તે તરફ જોયું તો તેની નજર ત્યાં પેલા અખેટાઈને પડેલા જવાન ઉપર પડી. તે જવાન પર તેની નજર પડતાંજ તેના આખો ચહેરો કાંઈ અજળ કીસમે પ્રકાશી રહ્યો અને પેલા અખેટાયલા જવાન તરફ જોઈ તે બોલ્યો:—

“ત્યારે તું હજી અંહીજ છે કે ?”

“હા, હું હજી અંહીજ છેક” તે જવાને જવાબ દીધો અને તેનો તે અવાજ હુસીને કાને પડતાંજ તેણીનાં તન બદનમાં ખુશાલીનો રેલો ઉત્પન્ન થઈ દોડતો થયો હોય એમ તેણીને લાગ્યું.

“ને કાંઈ?” મલ્લે તોરમાંજ પુછ્યું, “હવે તારૂં રહેવાનું અંહી કશુંજ કામ નથી. હવે મામલો બદલાયો છે, ને તારા જેવા રખડવા લીખારીની મીસ રીડજ કોર્ટને કશીજ જરૂર નથી.”

પેલો જવાન હવે ઉછળીને ઉભો થયો અને બોલ્યો:—

“તમે મીસ રીડજ કોર્ટ તરફથી બોલો છો? અને તેમ હોય તો શું સત્તાથી તમે એમ બોલો છો?”

“એક ઈયાશી હુઆની હાજરીથી મીસ રીડજ કોર્ટને મોકળી રાખવાની મારી તેણીના સાથી નજીકના પડેશી દાખલ કરજ છે.”

“ખબરદાર!” તે જવાન ગુસ્સાથી પણ ધીરે રહીને બોલ્યો, “તમે જાવો અને મને મારે મારેગસર રહેવા દ્યો. તમને તમારે લાયકની સબ હું કરી શકતો નથી અને એક પડેલા માણસને સત્તાવનારા તમે હીચકારા છેવો એટલે તેવી કાંઈ હું જરૂર જોતોથી નથી.”

“જી, મારૂં માન ને તું જા. તુંને પૈસા જોઈતા હોય તો તે હું આપું ને—”

પેલા તેની સામે ઉભેલા જવાને પોતાનો હાથ લાંબો કરીને જે લુસીએ જોયું કે પાંદડાંની માફક ફુજતો હતો.

“ખુદા ખાતેર તમે જાવો! ફક્ત એકજ મીનીટ વધુ હું મારો ગુસ્સો તામોસ કરી શકસ પછી શું જાનશે તેને મારે હું કોઈ રીતે જવાબદાર રહેવસ નહીં.”

લોર્ડ મલ્લે જોયું તેની પોતાની ગણતરીમાં તે જવાન તુરંત હોય તેમ ધિક્કારથી હસ્યો અને પછી ત્યાંથી તે ચાલતો થયો. છેક લાંબે જમને તે ચોખ્યો અને તેણે પાછળ ફરીને જોયું. એક પલ તે બેઠીની આંખો એક થઈ અને તે મારકંડીસનો ચહેરા વિકાળ જાની રહ્યો અને જરા વારમાં તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

લુસી આ દેખાવ જોઈ ક્રીછી ક્રીચ મારી ગઈ હતી. તે તો દરેક પલે વચ્ચી રાખતીજ ઉભી હતી કે જે જવાનને પેલા લોર્ડ મલ્લે અપમાન કરીયું હતું તે ઉછળીને તેને ટોટોજ વળગશે, અને તેમ જો થયું હોત તો તેણીને ખાતરીજ લાગી કે તેના જબરદસ્ત હાથોમાં પેલો મલ્લે એક મગતરાંની માફક કચડાઈ લચડાઈજ જતો, અને તેથી જ્યારે મલ્લેના જતો આકાર તેણીની નજરે પડતો ખંધ થયો કે તેણીએ નિરાંતનો એક દમ ખેંચ્યો.

પેલો ત્યાં બાકી રહેલો જવાન પાછો જમીન પર પડ્યો અને પોતાના જાંઘેલાંની હથેલીમાં માથું મુકી તે બેઠેલા જાંઘને તેમની કાણી આગળથી પોતાનાં પગનાં ચુંકણા ઉપર ટેકવીને તે બેઠો. પણ, જરા વારમાં તેણે તે માથું ઉંચકી લીધું અને પોતાના કુતરા તરફ ફરી બોલ્યો:—

“ખરૂં છે, છપ, હું ગરીબ છેડ અને રખડેલ છેડ, એટલે મારે અંહીથી વંજ માંપવોજ જોઈએ, પણ, છપ, હું મારી બચાગીની એ જગ્યા કેમ છોડું? ને તે છતાં કાંઈ નહીં, છપ, આપણે હાંથી જતાજ રહીશું.”

તે હવે કાતરેલાં ઘાસથી લાંબા ગાલીયા જેવી બની રહેલી જમીન તરફ આગળ વધ્યો, અને તે લુસીની નજર આગળથી એમ ગુમ થઇ જતાં લુસી હવે વરંડા પરથી ઉતરી અને જ્યાં પેલા લોર્ડ મર્લ સાથે તે જવાનને ‘ત્રણ-પાંચ’ થઇ હતી તે જગ્યાે જઈને ઉભી, અને હવે શું કરવું તેનો તે હજી તો વિચાર કરે છે તેટલાં તો તેણીની ખાછળ કોઈના પગ-લાંનો અવાજ આંચો અને પાછું ફરી જોતાં જોતાની સામેજ તે જવાનને તેણીએ ઉભેલો જોયો, અને તેને જોઈને જેટલી તે ચોંકી તેટલોજ એક જવાન અખવાને પોતાની ફળક જોઈને તે ચમક્યો. તેણે તુરત પોતાની ટોપી ઉતારી હાથમાં લીધી અને દરગુજર માંગવાની ઢપે તે કાંઈ બાબતો: અને પેલા કુતરે જે લુસીની આગળ તેણીને બાંધે તે કેવો-એક આજબતો હોય તેમ દોડી ગયો હતો તેને પાછો બોલાવી ત્યાંથી તે ચાલી જવા કરતો હતો, પણ પછી તેનો તે વિચાર એકાએક ફેરવાયો હોય તેમ તે જડ થઈને જ્યાં હતો ત્યાંજ ઉભો અને બોલ્યો:—

“તમારી હું માફ માંગુ છ. આજે જે બાનું એ: અહીં મીસ રીડજ કૉર્ટ સાથે આંચ્યાં તેમાંના તમે એક છેવો ?”

અને “નહીં, હું મીસ રીડજ કૉર્ટ પોતેજ છે” એમ બોલવાને બદલે લુસીએ તેના સવાલના જવાબમાં ફક્ત ‘હા’ કરીને કહ્યું.

“આહ! મેં ધાર્યું તુંજ” તે પેટી પોતાની ટોપી હાથમાં રાખીને બોલ્યો “હું—હું પણ મારે તે બોલવું થઈતું નથી. તમારી સાથે જે બોલ બોલવાની મેં એઅદબી કીધી હોય તો હું દરગુજર ચાહું છ.”

“તમે મને શું કહેવા માંગતા હતા ? તમે શા માટે બીહોછ ?”

“હું તમારી પાસે એક મેફરબાની માંગવા ચાહતો હતો” તે બોલ્યો “તમે મીસ રીડજ કૉર્ટનાં સહી છેવો તો આજે રાત્રે તમે તેવણને મળશો ખરાં કેની ? તમે માયાળુ અને નરમાશવાળાં નજરે આવોછ, તો જમાનાની ગીરદેરીમાં આવેલા એકને માટે એક બે બોલ તેવણને કહેશો ?”

“તમારે માટે ?”

“હા, મારે માટે.”

“અહીં રીડજ કૉર્ટમાં રહેવાની મને પરવાનગી જોઈયેછ” તે બોલ્યો અને તેણીએ જોયું કે તે બોલતી વખતનો તેનો અવાજ ગળગળતો હતો. “હું તેણીની ખીદમત બન લાવીશ. એવણ જે કહેશે તે કરીશ. અહીં એવું એક ઝાડ નથી, એક ફોપા નથી, એક ઘોડો નથી કે એક કુતરો નથી કે જેને હું આજબતો નહીં હોઈ ને ચાહતો નહીં હોઈ. લોકો મને હેબતાવી મારેછ કે મને હવે અહીંથી જતું રહેવું પડશે, કેમકે હવે મામલો બદલાયો છે. સ્કવાયર રીડજ કૉર્ટ સાહેબ મને આજબતાતા ને તેવણે મને અહીં રહેવા દીધોતો, પણ મને મીઠું હેડ વડીલે કહ્યું કે મારે હવે જવાની તૈયારી કરી રાખવી, ને મને અહીંથી નીકળતાં જીવપર આવેય ! મને એ બાનું પર કયો હક નથી; પુણ એ બીચારીને સુખી રાખે; મારું કાંઈ તેવણ પર જોર નથી, ફક્ત તેવણનો નોકર થઈ રહેવા

દેવાની તેવણી, મેહરણાનીના હું તલગંગાર છેઉં. ખુદા ખાતર તેવણને મારી તરફથી સમજાવજો, અને—અને—હું કાંઈક ઉશ્કેરાધને બોલ્યો હોઉં તો મને માફ કરજો, પણ મારો ગયો છવબાન એમાંજ છે.”

તે અવાજથી, તે અરજ કરતા ઉભેલા ચહેસથી લુસીતું હેયું બેઠાયું.

“તમારું નામ શું ?”

“હેરી હર્ન.”

“ઠીક છે. મીસ રીડજ કોર્ટની બાહ્યલી માટે બાયો હું જવાબદાર છેઉં. તમે અંહી રહેજો.”

“ઓ, બાઈ, હું તમારો ઉપકાર કેમ વાળસ ? તમારે મનસે આય બાળદ નજીવી લાગતી હોસે પણ મને તમે—” તે જે બોલવા જતો હતો તે નહીં બોલ્યો, “માફ કરજો, તમારો ઘણો ઉપકાર માનું છું. મને તમારું નામ કહેશો ?”

લુસી આ સવાલ સાંભળતાંજ લાલ લાલ થઈ ગઈ અને તેની સામું જોઈને બોલી:—

“મારું નામ મીસ લુસી રીડજ કોર્ટ છે.”

આ ખરો ચક્રાર સાંભળી ના તે ચોંક્યો કે ના ગભરાધને ઉજળો વાખ થઈ ગયો, પણ જાણે આજે હૈયાત હોઠસે લગાડવાને તરસી બની રહેલી આંખે તેણે તેણીના ચહેરા તરફ જોયાજ કીધું.

“મારે તે ખેલેથીજ બાણું હતું” તે બોલ્યો “મારે ચેતી જવું હતું. મીસ રીડજ કોર્ટ મારામાં તમેને એક એવો નોકર મળશે કે જેના જેવી તાકાત અને નિમકહલાલી કેઈજ નોકરમાં તમે જોશો. હું મરસ ત્યાં સુધી તમારું એ એહસાન ભુલસ નહીં. ખુદા તમને સુખી રાખે અને તમારો નિગેહબાન થાય.”

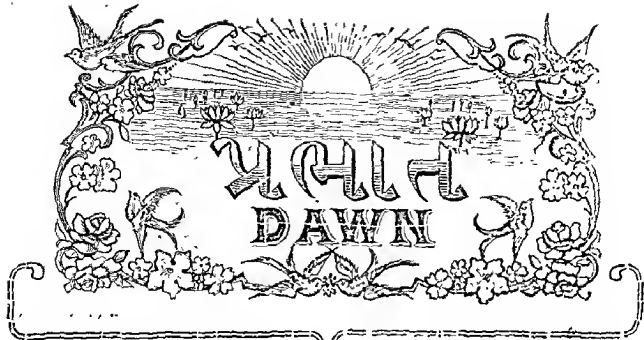
એટલું બોલી તે તુરત શુઠણ મરડ્યે પડ્યો અને એક હાથે તેણીના મજલીનના મોટા ફાકની કોર પકડી તે ઉપર ઘણાંજ માનથી તેણે ચુંબન કર્યું, અને પછી એક છલાંગ મારી ઉઠી તે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

લુસી તે ગયા પછી પેલાં ઝાડનાં થડને ટેકીને ઉભી રહી, અને જેવાં તેનાં જતાં પગલાંનો અવાજ બંધ થયો કે આંખે હાથ દઈ એક ગરચાંની માફક તે રહી પડી.

એ હાલતમાં તેણીને જો મીસ વરનર જોતે તો તેણીને લુસીની બેદરકારી કે ઠંડી લાગણીને માટે ફરીથી ફર્યાદ કરવાનું કશું કારણ કારણ રહેતે નહીં.

ગરફ ભાગી ચુક્યું હતું. તેણીના ફાકની કોરને પેલા જવાન હેરી હર્ન જે કીસ લીધી હતી તે ગોયા તેણીના હોઠ સુધી ખેંચી હતી, અને એક ધગધગતા અંગારના કકડા પેરે જલતી અને તે હોઠોને જલાવતી તે ત્યાં ચીટકી રહી હતી. તેણી હવે ત્યાંથી ફરી અને ઉતાવળે કદમ તેણી પોતાનાં મઠાનમાં ચાલી ગઈ.

(સાંધણુ છે.)

પ્રભાત DAWN

પુસ્તક: ૨ જી.

ઓગસ્ટ ૧૯૧૫.

અંક: ૧૨ મો.

સાંકળીયું.

વિષય	પાનું.	વિષય	પાનું.
કરુણું શું (કવિતા)	૧૧૫	ઐ કાલકન (ચાલુ વાર્તા)	૧૩૬
આદર્શ તથા લેખકોને ખબર	૧૧૬	પુરાતન હિંદની નવાઇઓ.	૧૪૪
દુરળાનમથી ખદાર	૧૧૮	બીચારનો છુચ (ચાલુ વાર્તા.)	૧૪૫
મરહુમ ઓ. મી. આદામ તથા કાન્નલભાઈ	૧૧૯	ગુલાબના ઝાટ સાથે સરખાયાળી	૧૪૪
મહેસુળની મુરતી (કવિતા)... ..	૧૨૧	બાલુઓનો બાપ.	૧૪૭
સંસારમાં હું શું કરું (કવિતા)	૧૨૨	બાળકોને બરતુ	૧૪૮
કાકાનું વીસ (ચાલુ વાર્તા)	૧૨૩	ફાની આ દુનિયાનો ફાની કારંચાસ	૧૪૯
નમ્રતા	૧૨૪	મોતના પીછામાં કામ	૧૧૧

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૦ પોસ્ટેજ સાથે દિલ્હીનામાં—રૂ. ૧૦ દિલ્હીના ખદાર.

એન. બરોડેરની કુલ

માલિકો "પ્રભાત," કાન્ના ટેરેસ, કાન્નાટી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

Premier Art Salon

Choicest Stock of Photo Frames, to fit all sizes
The Renovating and Restoring

OF
OLD & FADED PICTURES
Picture Framed at a day's Notice.

Artistic Furniture

Made to Order. Designs and Estimates free on application.

AN HOUR WELL SPENT IS PASSED AT OUR SALON.
Oil Paintings, Water Colours, Etching, Engraving

Uncoloured & Coloured Photogravures.

Antique and Modern Indian Pictures.

A Visit of Inspection to our Salon Requested.

Navsari Buildings, Hornby Road, Fort, Bombay.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જી.

ઓગસ્ટ ૧૯૨૫.

અંક: ૧૨ મો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરોધાય નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય તે લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિપાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
અકબુ' પડવું' સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નંકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth,

કરવું શું?

(સવૈયા એકનીસા)

જે ધંધામાં વિત્ત ન જડે નહિ, એ ધંધો આદરવો શું?
જે જોગે જગન્નાથ ન જડે નહિ, તેવો જોગ તે ધરવો શું?
જે તરણીથી તીમિર ટળે નહિ, તે તરણીને કરવો શું?
જે સંકટમાં રહાય ધાય નહિ, તે સહાયકૃતે કરવો શું?
જે શુરૂનથી જ્ઞાન મળે નહિ, તેવા શુરૂને કરવો શું?
સ્વાસ્થ્ય બુદ્ધિથી કરે પરમાસ્થ, તેવો પરમાસ્થ કરવો શું?
જે સેવાથી ધાય ન સિદ્ધિ, તેવી સેવા કરવી શી?
જે બુદ્ધિથી મરણ નીપજે, તેવી બુદ્ધિ ધરવી શી?
જે કથામાં કૃષ્ણ કથન નહિ, તેવું કથન કરવું શું?
જે મથનથી માખણ ન મળે, તેવું મથન કરવું શું?
જે વિદ્યાથી વિનય વધે નહિ, તેવું અણુતર: અણુવું શું?
જે ધમારત પડે અણુતા, તેવું અણુતર: અણુવું શું?

દયાશંકર ભવાનીશંકર કવિ.

૨૫-૮-૨૫.

વાંચકો, લેખકો અને ગ્રાહકોને ખબર.

અમોએ ગીચે મહીને અમારા વાંચકો અને ગ્રાહકોને ખબર આપી હતી તે મુજબ આવતા મહીનાથી અમારું 'પ્રાણ' "પ્રજ્ઞાત" બીજા હાથ નબ છે, અને તેની માલિકી "શીરોશ" ચોપાન્યા સાથે એક થઇ છે. ૧૯૧૩ ના સપ્ટેમ્બરમાં પેહલો અંક બાહર પાડતા જે ઉત્સાહ ઉત્ક્રાંત અને ઉમંગ અમોએ ધરાવ્યો હતો તે ૧૯૧૫ ના સપ્ટેમ્બરમાં રહ્યો નથી એજ અમારી દીક્ષગીરી છે, વધતો જતાં બીજા ત્રીજા કામ કાળેના દબાણ હેઠળ અમો "પ્રજ્ઞાત" ની ઉપર જેવું જોઇએ એવું સંકલ્પ આપી શકતા ન હોવાથી, તેમજ ધણી તરેહની મુશ્કેલીઓ અને મુજબનો અને મતદારીઓ વચ્ચે અમોને કામ લેવું પડતું હતું તે સમયથી જેહમત વાંચક વર્ગના શોખ ખાતર અમોએ શીથી ઉપારી લીધી હતી. પરંતુ "પ્રજ્ઞાત" ધારે છે તેને ખુલા કરે છે શું" તે મીસાલ અમારી ધારેલી યોજના ને ઉમેદ બર આવી નથી કે કમનસીબ સંજોગથી બર લાવી શક્યા નથી તે માટે અમારાં કરતાં વધુ દીક્ષગીર ને ગમગીન કાઢી દરી?

વાંચક વર્ગમાં પેહલી પંકતીનું એક માસીક, ચિત્રો સાથે પ્રગટ કરવાનું અને તેમાં જુદી જુદી કીસમના અને ખાસીયતના ને ખવાસના વાંચકોના મન રંજન કરવાનું કામ કંઈ જેવું તેવું નથી છતાં અમારી શક્તિના પ્રમાણમાં અમારેથી બન્યું તેટલું કીડું હતું અને જો અમારે હાથ રહેતો તો હજી એમા ધણી નવા નવા સુધારા વધારા અને ખેત્યાનકારક વાંચકો અને "શીયરો" નો ધણો મનમાનતો ઉમેરો કરતે પણ અમારા નસીબે અમોને ચારી આપી નહીં છતાં આટલુતો સંતોષથી અમોને કેહવું જોઇએ કે જ્યારેથી અમો ગયા અને ત્યાંથી અમો ગયા ત્યારે અને ત્યાં અમોને ધરોજ મનમાનતો આચકાર મળ્યો હતો અને શું ગ્રાહકોની સંખ્યામાં સંગીન વધારો કે શું લેખકોની ગણતરીમાં વધારો અને વધારોજ જાહેર થયો

રહ્યો હતો. પણ પાછમથી લગાઇના ગમખતાર હીંગામે અને બીજી ત્રીજી નહીં ધારેલી મુશ્કેલીઓએ અમોને એવેન બનાવ્યા અને "પ્રજ્ઞાત" ના વહીવતને અમો અમારા વેપારી કામમાં દરકત કરતા થઈ ન પડે એવી ઇચ્છાથી અમોએ અમારી રાજી ખુશીથી કંઈથી કામ લીધા વીના "પ્રજ્ઞાત" નો સર્વ હક "શીરોશ" ચોપાન્યાના માલિક બી. દોરાબજી રશતમજી દશતુર ને સવાધીન કીધો છે અને હવે અમારા બહાવા વાંચકો અને કદરદાન ગ્રાહકોથી છુટા પડતાં છેવનની એક લખી ફરજ અમારે ખાતરી છે અને તે અમોને સાહિત્યના સાગરમાં સંગીન હરીયો આપનાર દીક્ષગીર લેખકો અને અમારી કમીની કોરોશી પ્રસંસા કરનારા અમારા તમામ ગ્રાહકો, એકજ બર જથી જાહેર ખબર આપનારાઓ, અને અમોને સામન્ય રીતે ઉતેજન આપનારા અમારા સર્વ ખેરખા મિત્રો અને છેવટે અમારી કારકીરડી જોઈ અંદરથી બળતા "કેહવાતા દુશમનો" વતિકનો અમો ખરાં જીગરથી ઉપકાર માનીયે છીએ. જે વરસની ખુસ્ત દરમ્યાન દર મહીને નીચમીત અંક ચિત્રો સાથે કઢાડી બીજાં કામથી ચોપાનિયાંઓ સાથે સેજની હરીફાઈમાં ઉતર્યા વગર લખાણોનો જે સંગીન ફાલો અમોએ વાંચક વર્ગ આગળ રજુ કીધો છે તેવું સમજી હેશાન કંઈથી કામ લીધા વીના લખનાર દીક્ષગીર કલમ કંઈતો અમો માનીયે છીએ. ડાન ફોતોગ્રાફી રુદ્રીયોવાલા મી. હોરમસજી સોરાબજી મીસ્ત્રી જેવને અમારીજ ફરમાસથી "દરમીસ" ના તખતુસ સાથે બાહર પડી "પ્રજ્ઞાત" ની પ્રજ્ઞાત પ્રકાશમંડ કીધી હતી, કે જેવનના લેખો અને કવિતાઓ આજે છાપે છાપે જાણે હવે સાધારણ યજ ગયા છે. અમારા લેખકોની અંદર બીજી નાગ વાગળી મગરૂરી સાથે અમો જોડન બીજાજી લીમજીજી પાત્રમજીકાંતુ લખતું જેણી કંઈની સચાઈ વગર પ્રજ્ઞાતની માલિકી કે "મેનેજમેન્ટ" માં જરાની

જાગ લાગ વગર સંખ્યાબંધ આદકો અમેને મેલવી
આપવા ઉપરાંત અનારનવાર પોતાની યરેલ અને ક્રીમતી
કલમનો લાલ અમેને આપ્યો હતો તે ઉપરાંત અમારી
શુશીલ બેઠન “સહનશીલ સખી” એ નીચમીત એકબી
અપવાદ શીત્રાપ બારુડુ ચેવીસ અંકોમાં “બાલુએનો
બાળ” દીપામેશન કીધો હતો. બધારે અમારા એક
મોટાની “મોટા બાવા” એ “બાળકોનો બાળ” કંઈબી
મોટામ માગ્યા વગર ૨૪ અંકોમાં નીચમીત સાચવી
રાખ્યો હતો. મરહુમ કવિ અને અમારા ખેરબા મિત્ર
દા. એ. તારાપોરવાલાને અમે જુલતા નથી જેવને
પોતાની ઘણીક ક્રીમતી કવેતોથી અમારા પ્રભાતને
ચલુગાર્યું હતું અને પોતાના મરહુ બાદથી એવનવું નામ
અમારા પ્રભાતમાં ખરેખર દીપવું હતું. બાલુતા હિન્દુ
લેખક મી. જેકીસન. લ. હુ. બારલાપાએ પોતાની તેજ
કલમનો અને બોહોલી લાગવગનો અમેને લાભ
આપ્યો છે તે માટે તેઓનાંબી અમે ઉપકારી છીએ.
બાલુતા લેખક એહનો મીસીસ. જરબાતુ મેદરવાતજી
કોઠાવાળા અને મીસીસ મેદરવાતુ શિરોજશાહ એહન-
વાળાએ તેમજ મી. કકીરજી ખરશીદજી દમણીયા, તેમજ
બાલુતા અને માનીતા વાર્તા નવેસ “રશીક” પોતાની
રસીલી વાર્તાઓથી અને મી. સા. મ. દેસાઈ, મી. બમન
બનાજી, મી. મીનોએદર માણેકજી માદન, મી. માણેકજી
કવસજી પટેલ, મી. રાવકશાહ હોરમસજી અલવાળા

એઓ સવેએ યુગરાતી છત્રેજી આરતીકશો નીચમીત
લખી અમેને ઉપકારી કર્યા હતા. બધારે Miss.
“Irene” “ફ્રેન્સી નીલસ વર્ડ” નો વિલાગ પુરતી
ચાલાકીથી ચલાવ્યો હતો. નવસારીવાલા બાલુતા
બવાન લેખક “દીકખુશ” ના અર્થ રમુજ અર્થ સંગીત
લેખોએબી પ્રભાતના પાનાઓ દીપાખ્યા હતાં. બધારે
બાલુતા અને માનીતા રોહરીઓ અને લેખકો ડો.
બહરીર દાહ ડો. જીવનજી મોદી અને મી. ર. પે.
કરકરીયા જેવા યુનદ લેખકોએ અમારી એકજ અરજ
અને આજા ઉપરથી પોતાના સંગીત લેખો ત્યારેબી
માગ્યા ત્યારે પુરા પાડ્યા હતા. અમારી આપ વડાઈ કરવા
અમે માગતા નથી. એટલુંજ ખસ. છેવટે છુના પડતાં
હમો હમારા મેદરવાન વડાજી મીત્ર લાઇ ખુરશીદજી
જમશેદજી બમનજી વાડીયા જેવને પ્રભાતનું નામ પહેલ
વહેલું પાણી ઉપર ઉતાર્યું તે વેલાથી તેવું સુકાન છેવત
સુધી પકડી રાખી નીલાવીયું તેવણને હમો કેમ વીસ-
રીએ. એવન લાઇબી અયાગ મેહનત અને કાલજીથી
અમેને અતહદ તેજા મઝીઓ છે, જે માટે હમો
એવનનો ધણો મોટો આભાર માન્યે છીએ. જેવટે
પરવરદેગાર આગલ અમારી એટલીજ પ્રાર્થના છે કે
સાહિત્ય સંગરમો ઉતપણ કોષેકું આ અમારે પ્યાર યાગક
“પ્રભાત” પારકા પીતાના હાથમાં વધુ અને વધુ
ચોખ્ખા અને જેમ જેમ તે ઉમરમાં લાગવું અપ તેમ
તેમ તેનો પ્રકાશ દીનપર દીન વધતો જાય તથાસ્તુ!
અમે અમારા આદકથી છુટા પડતા નીચથી હુવા નવા
સાલ માટે ઇચ્છીએ છીએ. લાંબુવાગીર સેવકો,
એત. ખરજેરની કું. માણેકો “પ્રભાત.”

સાલ સુખારક!

(આગમજથી)

સાકી મયખાનેથી નીકળી શીશો. લઇ તું બહાર આવ.
બમ ભરી તું પા બધાને ગમગીને ખુશયાર બનાવ;—
તું સિતારી તાર તાણી ગા હકીકી ચીજ કંઈ,
કહે તે માલખુને જગાડી શું દરતા યા હાર બનાવ;
શુભ તું કહે ભુલખુલને તારાં રોજ સખકતો આજનો,
બાગ, શુંલશનને ગબવી દિલગીરને દિલદાર બનાવ;
તુંબી ભુલખુલ જલદી જઈ બાદે સખાને કર ખબર,
કહે જીનાને સૂકી બાહેર, લઈ નવું તૈયાર આવી;
તે નવાને કરને તાકીદ હસ્તે. રહે ખુશ સદા,
સોને શાંતી ને સુખ આપે જેમ તે પાસ યકરાર બનાવ;
આહી રખ પાસે હું માંજુ કાંઈ ઘણું નહીં એજ ખસ
રહેમ ઉતારી તારી સૌપર જગને ખુશ શુદ્ધાર બનાવ.
“રશીક”

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

કેળવણી એ મનુસ્મ મન-મગજ કન્યા કેળવણી, નો ઉમદા સંગાર છે અને તેમાં અને સ્ત્રી અને પુરુષની વિધ્વાની મદા થોભા છે. આપણે ત્યારે અરધી સદી ઉપરનો જુનો જમાનો યાદ કર્યે છીયે ત્યારે તે વેળાની કેળવણી આપવાની રૂઢી, તે વેળાની નીસાણો, અને રી રીઝો, તે વેળાના કેળવણી ખાતાઓ અને પુસ્તકો આજની સરખામણીમાં તો જલ્દી જવ પીનાના અને નદીજા જેવા દતા પણ વખત અને પાશ્વિમાતની આગળ વધેલી કેળવણીના રોડે દિન્દ ઉપર પણ અસર ધોધી અને દિવેજ બાદકુર સરકારના અમલમાં કેળવણી ની રૂઢીએ ધણા પ્રકારનો ફેરફાર અને વધારો સુધારો કરી મેળ્યા. "ફ્રેલેષ" અને "ઇન્ટર ગાર્સન" ની રૂઢી તો જલ્દી આપણા મા-મમમને ખજરની ન દની અને રમતા રમતા સોતીના માર વગર થીખવું એવો જલ્દી આપણા બાપ દાદાઓ મારે નવાઈનું હતું. તે સમયે આજે ફેરવાયું છે અને તેની સાથે કેળવણી લેવાનું કે આપવાનું સંગીનપણું બી ગોવા ફેરવાઈ બદલાઈ ગયું (જેમ પ૦) વરસ ઉપરની જો રહી રીનીયા તપાસીયે આપણને માલમ પડશે કે સ્ત્રિઓને કેળવણી આપવાનું શું પણ ઘેરમાંથી બાહર નીસરી ફરવા-દરવા જવાની જાગે વીચીત્ર અને વીસમય પમાડનારું હતું.

પુરણો જોગા સિત્ર કેળવણીનો પાયો અરધી સદી ઉપર ત્યારે નખાયો ત્યારે તેના લાભ લેનારાઓ જમના દાયની ઉદ્ધી આંગવી ઉપર ગણાય એટલાં દનાં છતાં પરમેશ્વર કૃપાથી અને લીમતવાન નર નારીઓની જોડમતથી કન્યા કેળવણીનું ટામ આગમ વધતુ ગયું અને જો પાછલા પારસી રીત્યાસ ઉપર નજર નાખીયે તો શ્રેષ્ઠ ખરોદી માણેકજી સરદાર અને શેઠ સોનાજી સાયુરજી જંગમી, શેઠ દાદામીન નવરાજી એવો શેઠ નવરાજી ફરફુજ જેવા અગ્રેસરો પેદા પડ્યા જેઓ દિમતથી લડ્યા, આગમ પડ્યા અને પારસી સ્ત્રિઓમાં કેળવણીનો ફેલાવો થાય તેની યોજના પછીની યોજનાઓ સ્ત્રી એટલુંજ નદી પણ ઉપલા નીચલા વર્ગોની નીસાણો પણ રચાઈ તેઓને પોતાના અર્થે નીસારી અને તેના ફોજો આજના જમાનાની ઉધરતી જાતુઓ ફેટલાં દેશાન સાથે લે છે એ જળીતી વાત છે. પુનીવરસીદીની બીજા પરીકાઓ પાસે ફરસી એ કાંઈ મેદવું કામ નથી; અને તે પણ આપણી જાતુઓમાંની ફેટલાં ઉચ્ચમંદ જાણોએ કરી જનાવું છે. શું પોતાની કે શું દાવદની, શું આંટની કે શું દુનરની પુનીવર-સીદા ડીઓજો મેક્કી ફેટલાં પારસી જાણોએ લો

ખચીત નામ કદાચું છે. વળી આજે જ્યાં જુવે ત્યાં મારસીક મોપાન્યાઓમાં અને ખસુસ ફરીને "પ્રકાશ" માં પુરુષ ભેગા સિત્ર લેખકો પોતાના ખરો અને ખુદકા નામ સાથે તદ્દરવાર બાબદ ઉપર તદ્દરવાર લેખો લખી પોતાની કોમની અને કેળવણીની સીધી કે આડકતરી ફરજો જાળવતી માલમ પડી છે. અને વળી પારસી સ્ત્રિઓને જાહેર ભાવથુ આપવા અપાવવાનો શોખની હમના ધણો વધ્યો છે અને એ રીતે સિત્ર કેળવણીનો સારો પ્રસાર થતો માલમ પડ્યો છે. આજે કોઈજ પારસીનું ઘેર એવું હશે જ્યાં ઉધરતી પારસી અથવા કેળવણી અને વીધ્વાના મીયાં ફળ આપતી ન હોય અને પારસીઓને જોઈ હીન્દુ કે ઇસલામી કોમે પણ પોતાની નાની બાગીચોને બરની કેળવણી આપવા અપાવવાનું બીકુ જડાયું છે એવી ખુશી થયા જોગ બાબદ છે.

વળી એ ઉપરાંત નાની-મોટી પારસી કન્યાઓને મારે એક "બોર્ડિંગ સ્કુલ" લેનોલી ખાતે મીઠા બદા-કુરજ અસતક સંચાલવામાં આવે છે, તેવું ખાતુ જો ૪૦-૫૦ વરસની વાત ઉપર ઉભું ફરવાની વાતો આપણી કોમમાં આવી હતે તો અજો ધાર્યે છીયે કે ગરીબ બીચારા બદાકુરજને છુજરોગો તરફથી જરૂરજ નાકોમેરી અને નીસારીના સરખાવ મલતે, પણ વખત પોતાનું કામ કયો જાય છે અને કન્યા કેળવણી દીનપર દીન આગમ વધતી જાય છે.

આ સમયે છતાં એકજ મીઠા અગોને અદ-શમાં નાખે છે અને તે દાહના જમાનામાં અપાતી છોકરીઓને છોકરા જનાવનારી કેળવણી છે. અગોને એ વીશે ધણોજ ભય છે કે "એકાદજા ને યુક્તીક ને ત્રીત્રોમેત્રી" ચીખતી, ભુગોત-વીધ્યા અને અસકી રીત્યાસના નામે ભરતી કે આજની ઉંડી "સાવનસ" કન્યા પોતાના કુટુંબનું કે સંસારનું સુખ કેમ જાળવી રાક્તી દશે? રાધનકળા, સીવલ ભરવાનું, વાસન ઉચકવાનું કે ઉગરવાનું અચ્ચાં ઉઠેરવાનું કે છુજરોગ માન-પીવાને તાપે યજ, સાદી, સાહેદસાદ ભરી છ'દંગી છુજરવાનું સવે ચીસજી ઉધરતી અગળાઓને ફેટવું કાંઈ સાધક છે તે સંજાણી લખી જણાવવાની જરૂર નથી.

સ્ત્રી કેળવણીનો ખરો સંગાર તે તેની સંસારની સાદામમાંજ સમાયો છે, અને અગો એટલુંજ ઇચ્છીયે છીયે કે સ્ત્રીને જાળવતીજ વીધ્યા સ્ત્રીને મલે અને પોતાની સાદીને સંગીન કેળવણીના ધનાપે પોતાના પીવાના સંસારનું સુખ આપવાને અને લેવાને તેણી આગવશાથી ધાય.

બાધીતાં વેપારીઓની હરોડમાં આવી ગયો હતો. ત્યાર બાદ તે ફાલ્ગુ લશ્કરી (Indian Army Reserve of Officers) અમલદારોની સંક્રમાં દિહી લશ્કરમાં ભેડાયો હતો, અને ત્યાં નામના કાઠી તે નામદાર વાઇસરોયના માન્યધારી એ-૩-કાં થયા પામ્યો હતો. નામદાર શહેનશાહના નામથી ઝાળખાતી રકોટસ ઓડી-ગારની ટુકડીના સભ્ય થવાનું માન તેને ૧૯૦૪ માં મળ્યું હતું.

ત્યારે કલકત્તાથી નીકળી તેની બદલી મેસર્સ આદામની કુંાં ની કરંચી ખાતેની શાખામાં કરવામાં આવી ત્યારે ત્યાં પણ તેણે સારી નામના ધણા જીજ વખતમાં મેળવી હતી. પરંતુ ત્યાર બાદ ધણા થોડા વખતમાં તેની બદલી મુંબઈ ખાતેની શાખાના ઉપરી તરીકે ૧૯૦૯ માં કરવામાં આવી, અને આવતાની સાથેજ તેણે વેપારીઓમાં પોતાની સારી છાપ પાડી હતી અને આજે એમ્પર એવ ડામર્સ ના ઉપ-પ્રમુખનું સ્થાન તેને બે વખત આપવામાં આવ્યું હતું, તે ઉપરાંત નામદાર મુંબઈ સરકારની ધારા સભામાં વધારાના બેઠાસદ તરીકે તેની નેમલુંક કરવામાં આવી હતી. ત્યાર બાદ તેની ચુંટણી વડી પાછી ધારા સભામાં નામદાર સરકાર તરફથી થઈ હતી અને તે સ્થાન તેણે અત્યાર સુધી ભોગવ્યું હતું. થોડા વખત ઉપર કાપડીઆઓની મંડળીએ, માલ મંગાવવાની શરતો માટે વધિા ઉઠાવ્યો હતો. અને તે માટે કાપડીઆઓ તેમજ માલ મંગાવી આપનારી અંગ્રેજ વેપારીઓની પેટી વચ્ચે સખ્ત વિરોધ પડવા પામ્યો હતો, તે વખતે બેડે પદ્માને સમન્વયી તેનું નીકારણ કરનાર, મરદુમ કેપ્ટન આદામજ હતો. આથી દેશી વેપારીઓનો તે માનીતો યદ્ધ પડ્યો હતો. તાત્કાલિક મદદ કરવાની સેન્ટલેન એન્જીન્યુઅન્સ એસોસીએશનનો ઉપ-પ્રમુખ હતો અને તેથી ગયા માસની તા. ૧૪ મીએ ધાવલ થયલા મેપાહોને લઈને નૈકા "મદાસ" આપણું બારામાં આવી પુગી ત્યાં તે ગયો હતો, અને કાનનદાંચે ચતુનિવાર ભંડારીમાં ૩૦ શીટની ઉચાઈએથી તે પડી ગયો, અને તેનાં શરીરને સખ્ત ઇર્ષ થઈ. તેને ત્યાંથી તાત્કાલિક સેન્ટ. બોર્ડસ હોસ્પીતલમાં લઈ જવામાં

આવ્યો અને બનતી સઘળી સારવાર કરવામાં આવી છતાં થએલી ગંભીર ઇજાને લીધે તેજ દિવસે રાતના તેણે પોતાનો પ્રાણ ફિરતારને સોંપ્યો. બીજો દિવસે તેનાં મરણના સમાચાર સાંભળી ધણીઓને અત્યંત બીજી, કારણ કે, સોમવાર તા. ૧૨ મીએ ભરાયલી ધારા સભામાં પુના મધ્યે તેણે પુર ઉત્સાહથી ભાગ લીધો હતો, એટલુંજ નહીં પણ તા. ૧૩ મી એ. રાત્રીના પુનાના સરકારી મેદલમાં જ્યારે ધારા સભાના સભ્યોને નામદાર ગવરનર તરફથી ખાણું આપવામાં આવ્યું ત્યારે તે ત્યાં હાજર હતો.

ચાલીસ વર્ષની જુવાન વયે આવી રીતે દેશી અને અંગ્રેજ વેપારીઓનો માનીતો અંગ્રેસર જે મુંબઈ બેંકનો પ્રમુખ હતો તેનું મરણ વેપારી આક્રમને વિકાસ કરવાનાં હતું, અને મુંબઈ બેંક, મેસર્સ આદામ ની કુંાં તેમજ મેસર્સ ત્રીભોવનદાસ વરજીવનદાસની કુંાં તથા આદામની કુંાં બેડે કામ કરનારા વેપારીઓએ પોતાની પેટીઓ બંધ રાખી તેઓની તરફ માનની લાગણી દર્શાવી હતી. તેમજ દેશી વેપારીઓનું એક ડેપ્યુટેશન તેમના મરણની દિલગીરી જણાવવા મી. ચતુર્જી શિવજીના પ્રમુખપણા નિચે મેસર્સ આદામની કુંાં માં ગયું હતું. તે ઉપરાંત આદામની કુંાં હસ્તકની રીમરો અને બીજે રચે એકાધી કાઠીએ વાવટા ચઢાવવામાં આવ્યા હતા. મરદુમ પોતાની પાછળ વિધવા, ચાર નાના પુત્ર અને એક પુત્રી છોડી ગયો છે. તેમની ઇચ્છાનુસાર મરદુમ કેપ્ટન આદામ તું રાજ જંતુ રહીત કરી કોટના મોટા દેવળમાંથી સુખ વાર તા. ૨૧ મીએ સાંજનાં લશ્કરી માન સાથે કાઠી રીમર ઉપર ચઢાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાંથી તેને રકોટલડ ખાતે જ્યાં તેના પિતા છે ત્યાં પુરાવામાં આવશે. આ વખતે કોટના દેવળમાં ધણા જોડીના અંગ્રેજ અને દેશી મદદથીની હાજરી જણાતી હતી. જે સમયે દેવળમાં રામને કાદરાની ક્રિયા થતી હતી. તેજ સમયે મરદુમ જોનાં કેપ્ટન આદામની જની મિત્રએ પણ આ દુનિયા તજી સ્વર્ગ માટે કુચ કરી છે.

ઓનરેબલ મીં ફાઝલભાઇ મેહરઅલી ચીનાઇ, સી. આઇ. ઇ.

ઓનરેબલ મીં ફાઝલભાઇ મેહરઅલી ચીનાઇ સી. આઇ. ઇ. કેપ્ટન અને કાઠીઆવાડમાંથી જિતરી આવેલા જોગ કુટુંબના હતા, અને તેઓએ પ્રથમ પોતાના પિતાની પેઢીમાં કામ કરીશું હતું. રાજદારી ચલાવવાને લીધે પુનામાં જ્યારે બે અંગ્રેજોના મુન કરવામાં આવ્યા હતા ત્યારે મીં ફાઝલભાઇએ સરકારને સારી મદદ આપી હતી, અને તે બાદ જ્યારે અરબી વિષે નામદાર સરકારે કમીટી નેમી ત્યારે તેમની સલાહ બહુ ઉપયોગી થઈ પડી હતી.

મુંબઇની મ્યુનીસીપલ કોર્પોરેશનના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેઓ રેન્ડોંગ કમીટીમાં હતા અને તેના પ્રમુખ તરીકે તેઓએ ઇ. સ. ૧૯૧૩-૧૪ કામ કરીશું હતું, તેજ વર્ષમાં તેઓને મુંબઇના શેરીફ નેમવામાં આવ્યા હતા. આ માન મેલવવા માટે તેઓને માનપત્ર આપવા ખાતર સર કરીમભાઇ ઇબ્રાહીમના વડખુ નીચે રૂ. ૧૨૦૦૦ ભરાયા હતા. જે તેઓની ઇચ્છા સાર ખોટા બંધમાં ન ગુમાવતા એસ્લામી વિધર્માઓની શિષ્યવૃત્તિમાં વાપરવામાં આવ્યા છે. એસ્લામી કામ તરફથી તેઓને મુંબઇની ધારા સભામાં સજાસદ ચુટવામાં આવ્યા હતા જે સ્થાન તેઓએ આજ દિન સુધી ભોગવ્યું હતું. એક આગેવાન જોગ વેપારી તરીકે તેઓને ગયા જાન્યુઆરી માસમાં નામદાર સરકાર તરફથી સી. આઇ. ઇ. ને ખેતાબ બક્ષામાં આપ્યો હતો.

મરહુમ મીં ચીનાઇને મેસર્સ આદામની કાંઠે અંગત સંબંધ હતા. તે પેઢીના તેઓ જોખમ દાર દલાલ હોવા ઉપરાંત તેજ પેઢીને હસ્તકની એસી-યાટીક પેત્રોલીયમ કુંઠા ના મુખ્ય આગીવા હતા. તે ઉપરાંત મેસર્સ વોલકર્ટ બ્રધર્સને હસ્તકની બોમ્બે ફાઇવર એન્ડ એઇસ મીલના જોખમદાર દલાલ હતા, અને ઘણી સંસ્થાઓના તેઓ (ડાયરેક્ટર) માર્ગે વિદેશક હતા. મુંબઇના નામદાર ગવર્નરની છેલ્લી ધારા-સભામાં તેઓ પોતાની સખ્ત માંદગીના સખે દાખરી આપી શક્યા ન હોતા અને તે વખતે તેઓની સખા-કરી માટે ચિંતા કરવામાં આવી હતી. મરહુમ મીં ચીનાઇ મરહુમ કેપ્ટન આદામના અંગત મિત્ર હતા, અને જે કે માંદગીને સખે તેઓ મિત્રના મુખ વખતે દાખર ન હોતા, છતાં જે સમયે ઓન. કેપ્ટન આદામનું રાજ કાઢવાની ક્રિયા કરવામાં આવતી હતી. ત્યારેજ મીં ચીનાઇએ પોતાનો પ્રાણ પશુ કિસ્તારને દવાસે મુકી, ઓર્થોલુ ત્યાં બે મિત્રો સાથે મળવાનું ઉચિત ધાંધું છે. અને આવી રીતે બે ઉપયોગી તેમજ ઉધોગી છંદગીનો અંત આવ્યો છે, બને પ્રદરથો સ્વભાવે બહુ મીઠનસાર હતા અને પોતા પાછલ મુકી ગયલા કુટુંબ અને મિત્ર મંડળનું વ્હાલ અને હીત સદા પોતાને હઇઝે ધરનારા હતા. તે બને ઉધોગી ઉધોગી નરોના અમર આત્માને સ્વર્ગમાં શાન્તિ મલ્લને એજ પ્રાર્થના સાથે આ ગમગીન નેંધ ખતમ કરીશું.

સંસારમાં હું શું કરું?

(જંગલો)

(૧)

સંસારમાંહિ હું શું કરું, સંસારમાં ન સુખજી,
સંસારમાં સુખ શોધતાં, ભાંગે લક્ષ્મીથી ભુખજી. સંસારમાંહિ.

(૨)

રડવાને મરવાના રોગમાં, હોય સુખના દુઃખેશજી;
માયા ત્યાં સુખ નથી સુખમાં, કાયા ત્યાં છે કલેશજી. સંસારમાંહિ.

(૩)

સંસ્થિતા વહેછે અસંતોષની, તેમાં મનડું તણાયજી;
મનડું રહે છે સુઝાઈને, શોક રહે છે સદાયજી. સંસારમાંહિ.

(૪)

ભવાની ગમે નહિ ભવ ભવે, ભવમાં નડે ભોગજી;
સંસાર ન ગમે સ્વપ્નમાં સંસારીને છે શોગજી. સંસારમાંહિ.

ભવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.

મહેબૂબની મૂર્તિ.

(ગઝલ)

મહેબૂબ તારી મૂર્તિ, નિહાળવા ઘેટો થયો
તરૂંમત તનુ'લે તન્યાં, તનનાં સુખડાં તન્યાં,
મનથી મહેબૂબને, નિહાળવા ઘેટો થયો. મહેબૂબ.

(૨)

જમવું ના ગમે જરા, જમવું બે ભાનમાં
અજબ તારી આંખડી, નિહાળવા ઘેટો થયો મહેબૂબ.

(૩)

તુ'હિ તુ'હિ! તાનમાં! ભમું હું બે ભાનમાં
માથુક તારૂં સુખડું, નિહાળવા ઘેટો થયો. મહેબૂબ.

(૪)

શરીર સૂઝાયને, મનડું સુઝાય છે
માથુકના મેઝાપને, નિહાળવા ઘેટો થયો થયો. મહેબૂબ.

ભવાની શંકર નરસિંહરામ કવિ.

કાકાનું વીલ.

લખનાર:—મીસીસ મેલુરબાઉ ફિરોઝશાહ એડનવાલા.

(પાને ૫૬૪ થી ચાલ.)

પ્રકરણ પાંચમું.

“ચાલ, શુક્રાનાં, હું આખર આગ્યો, આવ, આવ, હું તુને મારી દીઘવર ખોરશેદ પાસે લઈ જઈ.”
તે ઉતાવળમાં હજીબી પોતાનીજ વાતનું ગાલનું અખ-
ડવતો રહ્યો.

“જરા ધીરો પડ, અકળાતાં, ચક્કાવ, ચાહેનો
વખત થયોછ, આંખે ધરાંનીને તાંહ ચાહેને ખીસ્કીટ
ખાધી. ચાલ.” જમશેદ તેને ધીરો પાડ્યો. પશુ તે
અધીરો અધુનજ ઉતાવળે કરી નાંખવાની ઉલટવાળો
છોકરો થયો ધરાવ શનિ. તે ઘણેજ અનળ થયો કે
ખોરશેદ જેવી એક રૂપસુંદરીને મલવા જવાનું ચાહ
ખીસ્કીટને ખાતર દીક્ષમાં કેમ નાંખવા જમશેદને
ભાવતું દરી. પશુ ત્યારે જમશેદ ધરાંનીને ત્યાં ગયો.
ત્યારે તેની પૂઠે તેને જ્યા વનાં છુટકજ ન રહ્યો.

“એ કપ ચાહ અને અડધો દળન બટર ખીસ્કીટ.”
જમશેદે ખોરશેદ આપ્યો અને ટેબલપર ખુસી ખેંચી
એડો. જમશેદ સાથે તે નવલખી શાંતીથી બેઠો કે?
નહીજ તો. તે અંબુખરા પેરે સાંકડી જગ્યામાં અજાડ
પછાડ કરવા લાગ્યો.

ચાહ આવી તેને ઠંડી કરીને બે કલાકે પીવાઈ
ખવાઈ રહે તેના ધીરજથી જમશેદે તે પીતી ચાર કરી,
નવલનું ઉભાઈ આવ્યું.

“જમશેદ ભાઈ, હું એક વખત મારી ખોરશેદને
મસે કની તો બીજી વખત મલવા જતી વખતે આખ
ધીરો દેઈ નહીં થમ લાગે.” તે બોલ્યો.

“એમ કે? ત્યારે શું તારી ખોરશેદને ત્યારે
ધણીજ ઉતાવળમાં ખાતું બેઠ્યે? તેમ જો હોય તો
મારેથી ખાધામાં ઉતાવળ કરવી બેઠ્યે; કેમજે મેં

તેણીને આજે સવારે બેઠા. હમણાં બે કલાક થયાંજ
બેઠા.”

“હે! એ શું મરેરી? હું મારી ખોરશેદને
કમથી બેઠે?”

નવજ તો ઉતાવળમાં પાછો જ્યાં ત્યાંજ રહે
તેમ હવે, પશુ જમશેદે તેને ખોરશેદને ધનખાઈ
કાપડયાને ત્યાં મલવા માટેની સમજી વાત કહી અને
વળી ઉમેર્યું કે તેણીનાં મેનચાળા તેને પેઢીજ તમકકે
પસંદ ન હતા.

“એ ફક્ત એક ધણીજ ખર્ચાળુ જ્યાન છે, અને
દેખાવ બધો ઉભો કાપેશો છે. જો તારે તે વાતની
ખાતીજ કરવી હોય તો એનો ચાહ કેરલો પૈસાપર છે
તે જાણવુંજ હોય તો કુંક વખતમાં હું તુને ખવાઈ
આપીશ કે એ તુને પરજુવા ચાહતી ખોરશેદ મારી કેલી
ઉપર કેલી જરદીજ લગી જશે તો.”

નવલતો આ ખચરથી ઘણીજ દીક્ષીર થયો,
પશુ જમશેદે જે કંઈ બોલતો અને તેને કહેતો તે
કેટલી હદ સુધીનું ખરું પડતું તેથી ખીજાને પાસેની
ખુસીપર બેસી જઈ ચાતું કપ આટી ગયો.

“સમજેછ કે નવજ, મારા પૈસાનાં, જોરે હું તે
પસંદ કરેલી ખોરશેદને છતવા માંડું તો કંઈજ વખત
નહીં લાગે તેવો મામલો મેં બેઠ લીધો છે, જો તારી
ખાતી કરવી હોય તો એક થોડા દલામાં હું બેઠ
લેશે, મારા કલાપર ચાલશે તો. બાવિખ આખું એક
હાથ સોંપવાનું તેમાં હું જીવી નહીં થાય તો મારું.”
નવજ કંથુજ થયો. વળી તેને કથુજ કયું “કે પેતે
થોડો મેનચાર જ્યાં જમશેદનાં કેલવા પ્રમાણે ખરેજ
લુચ્ચો અને લટખટ હતો એમ બધીથી તેને અંબજ

આવનાં સાંભળ્યું હતું” એમ તારૂં દરેક કેદવું આપદે ખરૂં જ હોય, અને તું જે ખોરશેદ માટે કેદલ તેથી વખતે ખરૂં હોય, તારા પૈસા સાથે વળી તારો દેખાવ ભેંસને મારાં કરતાં જે તુને તે પસંદ કરે તો હું તેમાં તેણીનાં વાંક ભેજોજ નથી પણ મને લાગેછ કે એક વખત મને દરેક આશા આપીને, મને હા ફીને પછી તેણી તુને ક્યુલ કરેજ ચાનો. તે કરતાં તું કેદલ તેમ હું થોજા.”

“મારો ડાહ્યો દીકરો, મારો ધણીજ ડાહ્યો દીકરો. તું મારા કેદવાપર જરાક થોજશે તો તું સુખી થશે. હું ખોરશેદની પરીક્ષા લેવા માંડ્યું, જે હજી તેણી તે મારી પરીક્ષામાં પસાર થશે તો તુને તારી ખોરશેદ મુખારક. જે તેણી ડગમગતી અને પૈસાની લોખી જણાશે તો પછી એવી જાળમાં ફસવાનાં કરતાં કુમાર રહેવું સારૂં, કેમ?”

“પણ તું ભેજે તો ખરો, મને નહીં લાગતું કે એ લોહી તારીપર જરાખી લોભાય? એ લોહી જાણે છે કે મારી પાસેથી પુરતા પૈસા છે ને વળી ખોરશેદનાં લાભ રસ્તે ખડું ચોટ્યું એટલે વેર જોડવી રાખ્યું છે હમે જેવાં પરણે કે સુરતની મારી તમામ જાળીને ખેતર ને અસ્તેત સવં વેચી નાંખીને અહીં એક મોટી નાટકશાળા આંધવી તેના માણેક ને મેનેજરની દુખે બેઠે જાણીએ. મારી ખોરશેદ ગાયનમાં ધણીજ પ્રવીણ છે તેણી હારમેળવ મે ને ગાયન સડ પોતાપર રાખશે, રસ્તમને એનાં દોરતો કેદલ કે બે પાંચ વર્ષમાં હમે એવાં તો મગી જાણું કે જેનું. નામ? પૈસેપુરને નામની સારૂં કહાડીશું.”

“નામની વાત નાં કરતો જા, પછી વખતે તું પૈસેપુર થાય ખરો, પણ જગીરદાર તે એક ઉમરાવ કેદવાય તું રોકવાનો ઉમરાવનો કુટુંબી તે નાટકકાર થાય અને તારી આપડી નાટકમાં ગાયન ગાઇ દોગકર્તા વગાડે એ બધો ખવાલ તુને ખુશ કરેલ, પણ જે નરવ એ તારા પ્લાનથી મારાં આંગડું રેવેરું ઉઠું થઇને કમકમેલ આપણાં મમાઇ ખપાઇ એવી ગાયનકાર નાટકવાળી વડુ મેલવવા કેવાં અત્યારે હેસ્તમાં

કમકમેલાં હશે. એવું કંઈ કરતો નાં, જે કરે તો હમે તને હમારાં કુટુંબનાંમી કેદવા લજવાઇશું.” હવે જમશેદે તેને બહુજ ખુખવાવી તેની શુધ ખોલવાનું કયું. નરવ રહ્યા જેવો થઇ ગયો મુંઝાઇ આવ્યોછ ત્યારથી નાટકશાળાને દર રાત્રે હજારો રૂપ્યા નાટકમાં મેળવવાનાં સ્વપનાઓ ભેજો ડોસો થાયછ ને આંખે શું કરર બુસાં તેની પાદ આંખું કે તેનાં વડવાઓને આ ખવાલ તદનજ ચિતારવા ભેગલાગતો હતો.

“હું મારાં સુરતી આદરગપ માલમતાનાં વેચાં છૂની ઉતાવળ કરીશ નહીં, હવે, જમશેદ, તું પેદલાં ખાતી કર કે ખોરશેદ ખોટાં દીકરી નથી.” તે ક્યુલ થયો.

“હીક ત્યારે, જે મારો પત્રાન સાંભળી લે, હું પેલી એ લોકની પાડોસન ધનખાઇએ ત્યાં એક એરડો ખાતી છે તેમાં બાડે રેલવય ને ધનખાઇએ મને રાંધી ખવાડશે, હું જુદો જુદો એ લોકોને મલયા કરશ, તેટલાં તુખી તે લોકોને મલતો બેટ્ટો રેલવે ભેંસે બેમાંથી કેણને એ પસંદ કરેછ પણ સાથે સાથે એનાં લાભ સાથે તારી નાટકશાળાનાં દવામાં કિલ્લા આંધતો નાં. એનો લાભ તારી સુરતની અરકખામત કાઢી નાંખવાનું કહે ત્યારે એટલુંજ ખોલજે કે પેદલાં લગન થાય, પછી આપડીને લઈ જઇ સુરતનું બધું મારૂં દેખાડવી પછી વેચાંછુ કરશ ત્યાં વનાં નહીં એમ ક્યુલ ચા.”

“હા, હા, હું બધો વખત ખોરશેદને મલતો બેટ્ટો રેલવું તો પછી મને કશાની ના નથી. એ ઊકરીતું ખાન મારીપર ધણુંજ છે ને રસ્તમ તો વળી મને પોતાનો લાભજ ગણેછ. વેચાંછુ ખતની ઉતાવળ હું નહીં કરું એમ હું તુને વચન આપુંછ.”

એ પ્રમાણે તેઓ અવારનવાર ખોરશેદને મલતો બેટ્ટો રેલવો, જમશેદે ખટકું મેદના મારફત, તેની ગાયડી મારફત, અને છેલ્લે પોતેથી વાતચીત મારફત ધનખાઇએ જાણવા દીધું કે તેની દોલત ને જમીન ને અરકખામત ધણી જોદગી હતી, અને તે એક લગી ગાયડી મેળવવા મુંઝાઇ આવ્યો હતો, અને તેનું કારજ કરનારને તે સારી રકમ આપશે.

હવે જોઈ લેવો ધનપાઈછનાં પછાડાં વળી તે કરતાંથી હજાર વધુ પછાડામાં બાપડી ખોરશેડ પડી. ધનપાઈછ મનમાં પ્લાન ગોઠવતાં કે ખોરશેડ સાથે એ સુરતી જોડવાને ગોઠવી દેઈ. તો કાઠજ કરવાની મોટી રકમ મળે, જોડું જોડવાનું સવાળ મળે, ને ખોરશેડ ઉપર ચઢેલાં નાણાં પાછાં નિકળે. હવે તે ડોસાંએ પેદલાં દીને ખોરશેડનાં બાહને ક્વર માટે બધું કહેલું ઉઘાળવા પડ્યાં, અને ખોરશેડને ધણીજ સરસ તેની નજરમાં ચિતારવા માંડી. જમશેડ આ ફેરફારથી મુંઝામાં દસીને મોજ મેળવતો.

આણીગમ નવરને પણ ઘેરી રાખવાની સીદત તે ભાષળેન આસુ રાખતાં, એ જમશેડ આખર હાથ આવ્યો નહોતો તો પછી નવલ તો છેજ, રસ્તમ મેદેર હોમજીવું કરજ દરદહાડે વધુ જવું અને તેનાં માંગનારાઓ તેને ધાધ ધાઈ કરતા. તે તેઓને ચોખાડતો મરવા પડતો.

ખોરશેડનો બધો વિચાર જમશેડમાં હતો તે તંદુરસ્ત, ખુશસુરત, અને પૈસામાં તેમજ વિચારવત અને ધીરજવત બધાંમાંજ નવલ કરતાં વધું હતો. તે બાપડી તેને રીજવવાને ગાંવનો ગાતી અને હારમો-પમ વગાડતી જે જમશેડને એર જેવું કડવું લાગતું. પણ તેણી સમજ નહીં રાકતી કે નવલ જેમ તેણીનાં ગાયન અને વગાયનથી ખુશ થકને તેણી ઉપરથી હાળાઈ પૂછાણ જતો તેમ જમશેડ કેમ નહીં કરતો ?

એવા અછાડા પછાડામાં પંદરેક દીન ગયા પછી જમશેડે ખટલુની ધણીયાણી સવાળ આગળ જાહેર કીધું કે મુ'બાઈમાંથી બાપડી મેળવવી તેને ધણી કહેલું પડતી તેથી હવે તે પાછો પોતાને વતન સુરતજ જઈને ત્યાંની કેાઠ તંદરસ્ત, ધરનાં કામમાં હાડાં બાંજેલી, કજાગરી બાપડી ગોલી લેનાર હતો ! આવો ખોરશેડ અને તેનાં ભાઈને તેમજ ધનપાઈછને ધણીજ દીકરીરી આપનારી ખબર હતી. ખોરશેડ તેને જીતવાને કેટલા પછાડા માર્યા તે બધું શેકેટ.

“પણ હું તુને કહું કે આંખે તારાં કંપડાં પીડવાસનાં ખર્ચ પાછા હું મરવા પડ્યો. મને મોટું

કરજ મળે ગયું. મુ'બી મુ'બી નવરને કણુ કરી દે કે પછી બધી પંચાતમાંથી ઓછાં ધન જઈશે.” તેણીને બોધ રસ્તમ હવે બખાલવા લાગ્યો.

“પણ ધાર રસ્તમકે, ધરણીને એ મને સુરત લઈ જઈને રોટલા થપાવવા બેસાડે તો પછી ?” ખુરશેડ હસત બતાવી. તે બાઈસાહેબ કામકાજનાં આખે હાડકનાં હતાં, અને ઉધાર પૈસે ધરમાં બોય ખટલરથી કામ લેતાં.

“પણ એને સુરતનું વેચાણ દરેક અસ્કયાંમતનું કરવા કરોવવાનું આને વળી પાછું દબાણ કરી નીકળે. એતો તારીપર એટલો જીવ છે કે એ એવું કંઈ ઓડાંતીપણું કરેજ નહીં. વળી સુરતી ગામડાવામાં બપવાનું હવે એને ગમતુંજ નથી, તેથી પોતાની મેળેજ મુ'બાઈમાં ગોઠવાશે.”

હવે તે ભાઈ બેન નવરને વધુ રોકવા માંડ્યો. તેને સાથે લઈને અસલ માફક દરવું, દરવું, ખાવા પીવા નિકળવું, નાટકમાં જવું વગેરે બધી ધણુપર કરવા માંડી, એ દરમ્યાન સાથે સાથે મુ'બાઈની મોહીનીનો રસ રસ્તમ નવરને પિવાડતોજ રહેયો અને સુરતની જંગલી રાદરસમો, અને ઓલ્યા ચાક તરફ ધિકાર ઉપભવતો રહેયો. પછી વળી તેને તેની અસ્કયાંમતનાં વેચાણખત તરફ ખેંચવા માંડ્યો. નવલ જરાક જરાક ધરાવા માંડ્યો હતો. એ તેને જમશેડને આ બાબદમાં થોપી જતાનું વચન ન આપ્યું હતે તો તે બનતી ઉતાવળે પોતાની અસ્કયાંમત કાઢી નાંખી નાટકસાથા બાંધવા અત્યાર પહેલાં ઉતાવળમાં ઉતરીતી પડતો. પણ જવાબમાં તે તેઓને ઉડાંબા કરવાનું કરતો અને પોતે ધરવા પછીજ એસતેત વેચી નાંખી એમ મજાજુતાઈરી તેઓને કહી સંભળાવતો.

તે પોતાનાં બોલને વળગી રહેયો; પંથુ રોટલું નડું નંડું કરી જમજનવાર તે ધણીને આમ પોતાની મુક્તિ પાર પાડવામાં જે દીક્ર ખમરી પડતી તે ધણી હતી.

કરકરણુ ૬ થું.

રસ્તમ મહેરહોમજી અને ધનપાઈછ હવે ખોરશેડને નવલ સાથે ગોઠવી દેવા પોતાની બનતું કરવા લાગ્યાં; રસ્તમ અચારનવાર કેહતો કે નવલ તેણીનું

“તું હમણાં ધણેજ ઉત્કેરાઈ ગયો છે, તે તારાં આંત્ર ધક ઠેકાણે રાખતા મને તારી સાથે આવવાની ધણી જરૂર જણાયછ, તું પવનની પીઠપર જતો હોય તેમ ઝડપથી આવેછ: તોખી હું તુને સરોજર રેહવા ખારેથી ખનતી ઝડપ વાપડીશ.” ખેતજી મોહલા વટાવ્યા ત્યાં સુધી નવલને ગોડીદોડે આવતો જમશેદે છોડ્યો પંછી તેને રોકવાનું કર્યું. તેને તેના ખભામાંથી ધરી સપ ધીરજથી કહ્યું.

“ભલા ભાઈ, એ મોડીસ કાઢાડનારનો તમામ હીસાજ હું સારી રીતે ચુકતે કરી આપીશ, તું મારી પર વિશ્વાસ રાખ. અગ્યારસો રૂપા તારા નસીજમાંથી ઉતરવાના થયાછ, ખીલું કેંઈજ નહીં.”

“અરે અગ્યારસો રૂપા શું એવી જીસાદમાં છે? મારી ગરીબ ખોરશેદને શું હું ખેજલતને મોતે મરવા છોડશ કે? અત્મારે જણ પાંચ હજારથી હોતે તો તેખી હું નહીં જતા દેતે?”

“જેમ તારી મરજી. હવે ધવાતું છે તેજ ધશે. મારાં માનશે તો સુખી ધશે નહીં તો તારી મરજી.”

નવલે જમશેદનું સાંભલવાની દરકાર ન કરતાં દોડતો ઉડતો ગયો ખોરશેદને ત્યાં, ત્યારે જમશેદ પાછો તેણીની પાડોસજી ધન્યાપછ અજાણ આવ્યો. તેને તેણીને મોહરથી સાંભળ્યું કે “શું કહું, મારેા દોકરો આદરજી કાપડયા હવે ખોરશેદનાં રૂપા વચ્ચે કરી લેવા મને લડી લડી કહીને ઘેરમાં મારી સાથે નીકળ્યાં શડે તે મેં આખર મોડીસ કહાડીછ.

જમશેદે ત્યારેજ જાણ્યું કે મોડીસ ધન્યાપછને ત્યાંની હતી, અને તેમાં લખેલું બહાનું વલન ગયલ હતું.

તેજ સાંજે ખુશીથી ઇલાજજ જીગરે નવજ જમશેદને મલ્યો, અને ખોડ્યો.

“જમશેદ, તારેથી થાય તેમ તું મારી ખોરશેદને અજમાવ, તેણીની પરીક્ષા લે, પણ તેણી કેવ ધશે નહીં. મેં તેણીનું કરજ લાર્યુંછ, અને આજે તેણી અને ને મનેજ દુન્યામાં એકલાને ધણી કરવા વેચાર છે.”

તે ખુશીથી લાંબલાલ ચપ્પ ગયેલો. “મારાં જેને સુખી મદે દુન્યામાં કાંઈજ હશે!”

‘જમશેદે કેંઈજ ખોડ્યો નહીં; કેમજે ધર આવ્યો, ત્યારે તેને એક ચીડી મલી હતી જે વાંધોને તેને ગમને ખેલ્લી હતી. તે ચીડી ખોરશેદે તેની ઉપર પેસાની અરજમાં આ પ્રમાણે લખી હતી.

“મરીમાની દીલસોજી હેડે ધરાવનાર એક નિરદોષ ઓરત તમને આ સતરો લખીને આજુજી દરેજ કે સેકડો પારસી નરનારને તેઓના ગરીબજા અવતારમાં રીજતાં-મરતાં ખચારી લેવાનાં પરિણામે એક નાહતી રકમનું લેણું તેણીને સર ચોડ્યુંછ, તેમાંથી તેણીને ખચારી લેશેછ. મોહરે મોહકું મને સવકું કહેવા છતેજાર લાં તમને એકલાનેજ આખી જગમાં વધુ હેવથી આદનાર તમારી ધવા ઇચ્છનાર ખોરશેદ મેહર હોમછ.

આ ચીડી તેનાં ગમવામાં હજી હતી. જમશેદે નવલને કહ્યુંજ કહ્યું નહીં. મનથી તેની દયા ખાધને તે ચુપ બેઠો. નવલના જવા બાદ તે તેણીને મલવા જવા તૈયાર થયો. અને કહ્યું મોહકું, તે તેણીને હમણાં મલવા આવતો હતો એમ તેણીએ ત્યારે જમશેદની આમદ જણી ત્યારે દુક વખતપર વચનથી ખચાવતી તે નાદાન લયકથી છોકરીએ મનમે વમાર્યું, કે જમશેદ જે જરાકથી તેણી માટે વીચાર જણાવશે તો નવલને તે ખખેડી કાઢડવા વાર નહીં લગાડશે.

હા, ખોરશેદે હમેજ કરતાં ધણીજ વધારે ખની-હનીને જમશેદને મલવા વારને હેડે રસ્તમની દુકાનની આજુમાં ઓરડો હતો ત્યાં આવી. જમશેદે તો ખુશ્વે દીઁ તેણીની ચીડીપર વાત ચલાવી.

“એ તમારી ચીડીપરથી મને જણાય છે કે તમે જે હું તમારા હાથની માંગણી કરું તો મને કશુજ કરશે. પણ તમારાં હેતાજી સહી અને પાડોસન બાધ ધન્યાપછ” —

“અરે નહીરેજ, એવન મલ્યાં પાડોસન ખતાં, પણ હેતાજીની નહીં ને સહીની નહીં.” ખોરશેદે દોડ કરીને તેને વધુ ખોલતાં અટકાવ્યો.

લોકો વમાસ્તાં કે જમશેદ એ બ્રીબડી સાથે પરણ્યો નહોતો પણ પૈસા એવે રસ્તે ઉમેરવાનાં કરતાં ધરમાં મુખ ઉમેરવાની કાળજી સમજી જમશેદને વધુ હતી.

ચુસ્તાદખી બત્રીસ વર્ષની ઉમરે પુણ્યો હતો, એટલે તેજ ઉમરે લગન કરવાં એમ તેની મરજી હતી, તેથી તેને પોતાને પેદા પડતા એક કન્યાસ મિલ્લેસની વિધવા ઓરત મુનાઇ મુતારને પસંદ કીધી તે વિધવા ઓરત પાસે માથ બાપને ઘેરનો પૈસો અને તેણીને ધણુને ત્યાંની પૈસા ધણો હતો અને વળી તેણી ધણીજ સંઘરાઈ હતી એવી વાતો ચુસ્તાદે સાંભળેલી તેથી લોકોએ ગમે તેટલો તીરસ્કાર બતાવ્યો પણ ચુસ્તાદને તેણીજ પોતાને લાયકની લાગી.

લગનને પાંચ મહીના નહોં થયા તેટલાં તે ઓરતે તેનાં દીનમાં ખાસદું આપ્યું. પણ લોકોને આ પોતાની બેગલત ન દેખાડવા ખાતર તે દરતો ને દરતોજ રહેતો. તેણી પાસે શું પૈસા હતો, અને તે ક્યાં હતો કે કેટલો કેટલો હતો તે તેણીએ તેને જણાવવા દીધા નહીં, અને કદીથી નહોંજ જણાવ તેની કાળજી તેણી રાખતી. વળી તેણી એટલી ચીસી હતી કે બાજે વખત આવ્યા પિવાબુની બદુજ કમતી અને કંઠાગ ચુસ્તાદને આપતી, અને લડી વડડીને દર મહીનેના ખર્ચ તેનાં પાસથી મોટા પોતાને દાપ થતી. જે વધુ કટકટ ધઈ તો તેણી કશુંક કરવાની સુક્તી નહોં, કે જોતા ન કરે ને ચુસ્તાદનેથી વ્યથા આવે તો પછી તેણીને આધાર શું? તેણી તેણી પોતાને ખાતે જીરો પૈસો સંઘરતી. એમ ચુસ્તાદ ધણું સંઘરવા જતો, અને દસ વરસનાં ગાનખર થઇ જવાનાં સ્વપના જોતાં સંસારે દુઃખીને કંઠાગ થઇ જાયો. દવે બની તેતો બની આ બાપડી પરબવામાં તેને કેવી સખત છકક આધી હતી તે કશું લવા જેવી દરડી પંક્તીપર તે જતો નહોં, પણ વિચારવન જમશેદથી ખરા મામલો તે છુપાવી રાકતો નહોં. જમશેદ પોતાનાં લગનમાં થયું જોઈએ તેમ ધણીજ મુખી સંસારનો નિવડ્યો, તેની બાપડી નાલુ ધણીજ કાઢી, ગરબી, અને નમાની સાથે જમશેદ જેનીજ વિચારવન દવાળી દીલની હતી. તેણીનાં મરદમ કાકાની દીકરી આણં પણ તેણીનાં જેવીજ ખુબસુરત, નમાની

ને કાઢી હતી. તેણી જમશેદનાં ધરમાં કાઢી આવન જાવન કરતી; પણ તે છોકરીના વારસામાં તેણીનો મરદમ પીતા ર. ૩૦ હજાર આપી ગયો હતો, છતાં આણં મુખી નહતી. કારણ કે તેણીના ધરમાં તેણીની સાવકી માતા હતી. તેણી પોતાનાં બાપનાં ધરમાં મુખી હતી નહોં; છતાં સોરાબશાહ સુરતી જેવા તાલેવંત શેઠયા તેણીને પોતાની વહુ કરવા, પોતાનાં સપુત જેઠાંગીર સાથે વરવાને અવાર નવાર માંગણી તેણીની સાવકી માતાપર મોકલતા; જે આ છોકરી સ્વીકારતી નહોં, તેની બાબદમાં મોટી પંચાતીએ તેણીની સાવકી માતા તેણી સાથે કરવા જતી પણ મુજે મોંઢડેની આણં ધણીજ સમજીપણે પોતાનો કાપવંતો નાનો જવાબ આપી બધા વખત સુપ રહેતી.

આણંની સાવકી માતા હીલુઆખને આ સગાઇ બદુજ પસંદ પડી હતી, પણ આણંને કેમથી કરીને તેણી સમજાવી શકતી નહોં. આ કારણે તેણી અવાર નવાર આણં સાથે નવી પંચાતીએ જગાડી કથકો દેતી; જેથી તે સમજી છોકરી ધરતું પોતા હસ્તક સોંપાયું કામકાજ કરી લઇ, સીધવા ભરવડુ લઇને પોતાની પીતૃજ બેન નાલુ જમશેદને ત્યાં જઈને પાછળા પોઢરે બેસતી.

સોરાબશાહ સુરતીનું નામ મોટી જગીરો અને મગલક પૈસાને જોરે તાલેવંતમાં ખપતું ખરું, પણ તેવનની કુર હકુમતથી તેણી ત્યાં બ્રીબો વચ્ચે ધણો છુપો તીરસ્કાર મેળવી સુકયા હતા. તે સાથે તેવનનો બેટો જેઠાંગીર કાઠ તદનજ. ઉધત, અભણેલ, એવામુ અને ઉઝાડ પુરવાર થઇ ચુકેલો એટલે આણં જેવી સમજી છોકરી તેનાં પૈસાને જોરે તેને કશુંક કરે એ બનવાબેગ નહતું. તેણીની યાસ ચલગતનો અનુભવ જમશેદ અને નવલ ને હીક અસર કરતો. જમશેદ જણી સુકયા દતો કે તેણી નવલને કશુંક કરે તો તે સમજી નાર તેને સીધે રસ્તે ચલાવી જરર મુખી કરશે. નવલથી દવે જમશેદનાં અને ચુસ્તાદનાં સંસારો જોઈ અનુભવ મેલવવા પાંખેલો દતો, તેથી તેને પણ આ કાઢી છોકરી બદુજ પસંદ હતી.

તેઓને તેણીની માંગણી કરવાને આ એટલ
પણ ખીચકાવતી.

તે શું હવે? તે તેણીને વારસો હતો. આવી મોટી-
તે વખતે રૂપા ત્રીસ હજારની રકમ સુરતમાં ધણી
જયાર દરેક કેદવાતી-રકમ ધરાવતી તે છોકરી એમ
તો નહીં માની શે કે તેણીનાં પૈસા ખાતર જમશેદ
તેણીને પોતાનાં ધરને વર અપાવવા તૈયાર હતો? વળી
ધનવાન જેઠાંગીરને તેણી નાપસંદ કરતી એથીયે તેઓ
પાછળાં પગલાં લેતાં, પણ તેણી તે વેળાએ તેઓ
બંને-નવસ અને જમશેદ-તેણી પૈસાપર ખેંચાઈ તે
જેઠાંગીરને વરવા તક કરતી નથી એવું બોધ તેઓ
બંને તેણીનાં ઉમદા ગુણની વધુ તારીફ પોત પોતા
વચ્ચે કરતા.

દીવરો ગબડવા લાગ્યા, તેમ તેમ નવસ ગુસ્તાદની
બાપડીનાં કર્તાત પછાંથી બીહ દલનીને પરણવા બાબતનાં
વિચારમાં વધુજ કંઈયે થવા લાગ્યો. દહાડામાં દસ વખત
ગુસ્તાદ પોતાની જીંદગીને શ્રાપ દેતો, પણ જમશેદ કે
નવસ આગળ છાતો કાઢીને બાકાં કુંકેતો કે એતો
હોયજોતો. બેરાંઓ એટલી મજાસુત લગામ નહીં રાખે
તો પછીં પૈસો સંઘ્રાએથી નહીં તો, હું તો એવુંજ
પસંદ કરું.” દોષથી રીતે પોતે આવાં લગનથી
અસુખી નથી બન્યો એવું બતાવવાનું કરતો. પણ
જમશેદે જે નવસજ કહત નહીં, પણ દીવસ જતે તે
એરતનાં કર્તાંતપણની વાત બધે પ્રસરી રહેતાં ગુસ્તાદનો
સંસાર ભૂંડી બાપડીથી બીગડી ગયો હતો એમ બાહાર-
નાંઓ પણ બોધ લેવા પામ્યાં હતાં.

અવાર નવાર જમશેદ અને નવસ પોતાની બાપડી
અને તેણીની સગી આજ્ઞા સાથે લગન સંબંધી માફવીવાદ
અજાવતાં, અને ત્યારે તે બંને પિત્રાધ લાઇઓ આજ્ઞાનાં
વિચારોથી થણા ખુશ થતા. જમશેદની બાપડી નાણુ
અને આજ્ઞાનાં વિચારો પરણવા સંબંધી એકજ હતો.
અને તે બહુજ ઉંચા હતાં. ઉંચા એટલે પૈસામળાં
ધેરે પરણી જવું એમ નહીં, પણ એકે લક્ષાં ઉત્તમ
હીસતો માણસનું ઘર આપાદ કરવા જવું એનાં જેવું
મોટું લાજ અને બીજું કંઈજ નથી એમ તેઓ કેહેતાં.

રેહતાં રેહતાં સંપુર્ણ ખાત્રી થતાં જમશેદે પોતાની
બાપડી મારફત આજ્ઞાને નવસ સાથે ગોઠવવાની ગોઠવન
કીધી. તે નવસનાં ધણાં સુખ શતોપ વચ્ચે સંપુર્ણ રીતે
પાર પડી; અને આજુએ ઉઠાઉં ક્યેપામુ જેઠાંગીરનાં
કરતાં, હુંકે પુણાળા, પણ મેહનત અને દયાળુ નવસને
ધણીજ ખુશીથી પોતાનાં ધણી તરીકે કબુલ રાખ્યો,
અને એ રીતે નવસથી જમશેદની સમજાવતથી એક
લડી એ સાથે ગોઠવાવા પામ્યો.

પ્રકરણ આઠમું.

પાંચ વર્ષનો અરસો પુરો થયો તે વાતને કે
ત્યારે તે પિત્રાધએ વચ્ચે કાકાનાં વારસાની વેહંચણી
થઇ હતી.

એ પાંચ વર્ષનાં દરમ્યાનમાં સર્વથી માત્રજ
જમશેદ થઇ ચુક્યો હતો, તેની પાસે ૨૦ ટકાનું બાજ
ઉપજે તેવો ધંધો તોમી સુખો હતો; તેની જમીનને
વડતો સુધારો અને ફેરફાર તેને કરવા માંડ્યો, પણ
તેનાંમાં નવસ જેટલી ઉઠાટ ઉમંગ ન હોવાને લીધે તે
તે કામ સુલતથી રાખ્યો જતો હતો, જેથી નવસને
જણાયું કે તે જમશેદનાં હઠ બાહારનાં ઉપકારોમાં
દખાલદો હોવાથી તેને પોતાની ખતી ઉઠાટ જમશેદે
કરવા ચાહ્યું તેમ આગળ રહીને પોતે માણસો પાસે
કામ લઈ જમશેદની ખેતીવાડી તેને ધન દેશે કરી મેલી.
એથી તે પચીસપણું પેદા કરી રાક્યો.

“ગુસ્તાદ ગોરખર હજી ત્યાંજ રહેશે
હતો. નાતો એક પાછ વધી કે નાતો એક પાછ તેની
ઘડી. તે સુધારા વધારામાં કંઈ અર્થતોમી નહીં તે
પછી તેની ઉપજ કંઈ મોટી વધારે થતીમી નહીં.
આ રીતે તે પેદશાં હતો ત્યારથીજ જેવાને તેવો
રહેશે હતો.

નવસે બાપડાએ ઉતાવળે દોગદોડીમાં ધણું ખેાહું
હવું, પણ તેમ ખોડીને બીહ કરીને બેસી રહે તેવો તે
ન હતો, અનુસર મેગવતાં રહી તે લજુ ધણતો જતો.
અને તેથી વળી જમશેદની રોસતીથી તે જે ખેાહું તે
પાણું મેગવતો જતો અને હવે હવે જે કંઈ કામ

આરંભતો તેનો પાયો જમશેદનાં કબા પ્રમાણેજ રચતો, જેથી દબે ખોદવાનો સંભવ ન રહેતો.

આપુ વર્ષમાં ગુસ્તાદે પતેતા પેર્લા, જેનાં કરતાં ધણાંજ વધારે કોમતી નવલની જમીને પતેતા આપ્યા; કેમજે તે કામ કર્યાં પેદનાં જમશેદની સલાહથી તેને મામશેદનનાં પપૈટાવાળાએને પોતાની જમીનપર રોક્યા, અને વળી ગોદ્ડીસ લોકોનાં પપૈટાનો અનુભવ મંભારી તે મોંદડે કર્યા. આ કારણે તેને જમીનમોંથી. ધણે ઉત્તમ માલ મેળવ્યો.

આ તેનું પેદનુંજ કાર્ય હતું, કે જે તેને ફતેહ-મંદ કર્યું હતું. એ ફતેહનું મુળ કારણ દબે દલાહલીની ઉતાવળ દુર કરી, લાંબો વિચાર કરી પછીજ કામ મજબુત પાયે રચાવીત કરવાને લીધે હતું.

ગુસ્તાદે ગોરખરે ત્યારે સાંભળ્યું કે નવલનાં પતેતા ધણાજ વખાણવાળેજ અને મોંધા લાવે ઉચકાય તેવા દના દ્યારે તેને નાક ચઢાવી જમશેદ આગળ ખખાગા કાઢવા માંધા.

“નેનેની, જમશેદ, એ પોર્લાએ આંધ્રે વર્ષે ઉત્તમ માલ ઉતાવળે તેવો આપને વર્ષે એનેથી ધનાર નથી. તે વખતે વળી કંઈ ખીલુંજ કરી ગતાવતાનો. દમણાંજ એનાં ભેળમાં કંઈ નવા વિચાર નહોં દેખાતા તેથી કે, એ લેએ, એવનજ દસ્તા દસ્તા બેઉ હાથમાં કંઈ ચીઠાં લઈને આવતા દેખાય. કેમ બા, વળી કંઈ નવું મુન્યું કે ?” ગુસ્તાદે દસ્તા દસ્તા ઉત્કેશછને કંઈ નવું કહી દેવાની ઉતાવળમાં તે તરફ આવેલા નવલને પૂછ્યું.

“ને જમશેદ આ બે કપડાંનાં દુકડામાંનો કયો સરસ રંગેશો જણાય ?” તેને ગુસ્તાદનાં બેલવાપર ધક ન આર્ષનાં પોતાનુંજ અપહનું.

“અલગતાં, દીકરા, તારા જમણાં હાથનું કપડું ધણુંજ પુનઃરત રંગનું દીપેલ. બેઉ એકસરખા બધું રંગનાં છે પણ એકપર રંગ ધણાજ સરસ બેસેલ.” જમશેદ મોંધો.

“એટ! ફતેહ! ફતેહ! એ સાંભળી તેને મઝમઝ મચ્યારી મુંડી. નેની, બાઈ, ગુસ્તાદ, મેં ત્યારે મેંદાં, ખારાં, ગાય, જાગદ, સસલાં, દંસ, તગાવ મચ્ચી

વગેરેનાં ધધાએમાં અગાઉ છકક ખાંધી ત્યારે તું મને ધણું દસ્તોલ, પણ તારા મળક મસેરીનાં તાણાં મેં થાદ અપ્યા નથી. આંધ્રે રંગ મેં નવો શોધી કાઢયોલ, અને તેનું હું પેટનું લેનાર છઉં, પછી લજમી ઉછળશે તે હું તુને તેમાં જરૂર લાગ નાંખવા દેવશ.”

“કુઃ કુઃ બહે તારી વાતઃ મને તું કોઈથી તારા વેપારમાં લાગ આપવાની વાતજ નાં કર, દીકરા, તું તારી કમાણી ખાયા કર.” ગુસ્તાદે જમશેદનો હાથ ડાળીને નવલને જવાજ કયો. તેને જમશેદનો હાથ ડાળવાનું કારણ એટલુંજ કે તે હજી દમણાંજ કેદતો તો કે નવલ વળી કંઈ ત્યા તરંગો કરતો હશે. તેમજ ચપું.

“લાઈ ગુસ્તાદ, હવે નવલ ધણે ધડાયોલ. તેથી એ નવો વેપાર શું છે તે સાંભળ્યા પેદનાં તું કેમ જવાજ દેલ? વખતે કંઈ ધરખમ પાયે હોયખી.” જમશેદે તેને કહ્યું.

“મને તે હોય, પણ એના ઉઠાડીનાં ધધામાં મારે લાગ કરવો કે નાંખવોજ નથી.” ગુસ્તાદે ખજાં ખડખડાં.

“જમશેદ તું સમજતો ખરા, નેની લાઈ, આજ લાંબો વખત થયાં રંગરંગનો ધધો ધણો પૈસા પેસ પારેલ, તેમ તું નેકેલ, પણ સાથે સાથે ધણાક રંગ એવા કાચા હોયલ કે જ્યાં દીલમાંનાં ખીલત કપડાં તેથી રંગાઇ જાય. મેં છટકીની એક મોટી દંભારી ફર્મ સાથે કામગીરન ચઢારીને ધણીક સમજણુ મેળવીલ, તે ઉપરાંત હું રંગનાં ખીલતની ઉપજની અહીં એનીની કરનાર છઉં. તથા રંગ શી રીતે મજબુત, ઓળવવા વનાંતો રહે તેનોખી મેં અભ્યાસ કરીને ધણાક કડગ્યો રંગી નેકે ખારી કીધીલ. અને તે વળી મેં છટકી ગારા ફેસર મોકલી નેલા, જેને તે જાદુજ પસંદ કરી મારી સાથે આખાં દંડયા વને આપન ચઢાવવા મોંઘીસ આપ્યુંલ. એવા ધધામાં નાણાંની ડોહણુ અજગતાં મોટીજ નેહવે. પણ ખાઈ, એમાં એક દમડીની ખોટ નથી, મેં પાતો ધણાજ મકમ કીધોલ. બસ તારા જેવો એકજ વિચારવંત અને દંડ મનદતો કાઢવો

માણસ મારો ભાગ્ય થાય તો મને અવારનવાર ખેંચી પકડેલા રાખે. વાહલા ભાઈ.”

“અંદાહ!” સુરતાદે એટલા કાર્ય. “સમાજને, જમશેદ, એ પોંચી તારીપર શીશમાં ઉતારવાની જાળ નાંખેછ, હા!”

“તારું તે શું બહુ ધરી, સુરતાદ.” ખાંપણનાં તાપતાં, નવે ધંધા માંડવાની ઉચ્છત્તી વચ્ચે સુરતાદ આવતો જોઈ નવજા છેડાયો. “જમશેદ બોલતી, મેં કંઈ કોઈ દહાડાથી તારી કે કોઈની સાથે પ્રપંચ માંડીને કોઈને મારી સુગમાં ડાહ્યાવાછ?”

“નહીં દીકરા, હવે તું ઘણા ધડાયોછ, અને કંઈની કરે તે નહીં કરે તેવુંજ છે, વારતે ધીરે ધીરે બહુ સમજવ. જો તું મારા જેવો એક પ્રકાર અને વીચારવંત, હાવવંત માણસ જોઈતો હોય તો મનેથી ધંધા કરવા પેહલાં તારા જેવો એક ઉચ્છત્ત મંદ ઉમંગી માણસની ધણીને જરૂર છે, જેથી આપણે બન્ને ભાગમાં ઘણા ફાયદા જોઈ શકીએ છીએ. સુરતાદ, મેં તારા પકડવા માંડી કે? ભાઈ.” જતાં સુરતાદને જમશેદે કહ્યું. તે તો આ બન્નેને મારું રાજતા છેડી ચાલ પકડી ગયો.

પછી શું બન્યું?

એવા મોટા ધંધામાં નાણાંની ધણી મોટી ચાપણ જોઈએ, અને નવજની ધણીઓ પોતાનું સર્વસ્વ રોકા પોતાનાં ધણીનાં ધંધામાં રોકવા મોટી ખુશી દેખાડી અને જમશેદની આપડી નાણુ પણ પોતાની આપે આપેથી જણસો, તથા પોતાની માએ આપેલી જણસો વગેરે વેચી માટીને સમજી પોતાનાં ધણીને તેમાં રોકવા માટે આપ્યું. તે બન્ને પોતાના ભાઈઓ સાથે ભાગમાં પેટાં લઈ આ રંગનો ધંધા માંડ્યો. જમશેદ કણુસ કરતો કે નવજનાં ધણીઓ, ઉચ્છત્ત સાથે વર્તી જમશેદથી તે ધંધા એકઠે હાથે ચતે નહીં, જ્યારે નવજ જમશેદનો આભાર સહ આગળ ગણીને બોલતો કે જો જમશેદ તેને પાછા હાથથી અને ઉંઝા નિચારથી સીધો ચલાવે નહીં તો તે આ ધંધામાં ફાવે નહીં.

લોહા પેહલાં ખુબ બગડતા કે જમશેદ સમજી માણસ ચઢતે ખાલી હાથની જોરત સાથે પરણ્યો. પછી વળી વધુ બગડ્યા ભાગ્યા કે એવા સમજી વીચારવંત થઈને પેલા નવજના સાથે ધંધામાં જોડાયો. પણ બન્ને વાતમાં જમશેદના વાજબી હતો અમ તેઓએ ઉછેરનાં જોડાં.

કાલી સમજી જોરતો મેઘવવાથી તેઓ કેવા સુખી અને નેદાળ થયા તે સર્વેએ જોયું. એ દરમિયાન લોકોને નવજે મોટા પગારે પોતાને ત્યાં નોટર્યા તેમાં

પગાર સહ કરવાને તેની ધણીઓનાં રોકા નાણાં તેને ઘણુંજ કામ આવ્યાં.

તે પરદેશી લોકોએ મોટાં મુદ્દકમાંથી નવજને ત્યાં આવીને તેઓનો તે ધંધા ઘણાજ સરસ રીતે વધારી દીધો અને જેઓ નવજ ઘણાજ નાદાન અને દરેક કામમાં જીતવાની હાડમાર ચતાર તરીકે લેખતાં આવેલાં તેઓએ જોઈ લીધું કે હવે નવજ નવજના સાથે રહેશે ન હતા જમશેદની સેવ્યત તથા એક બહી સમજી જોરત પાંચમથી તે ધંધા અને સંસારે સુખી થયા પાંચે.

દસ વર્ષનાં અરસામાં વાંચનારાંઓ—આપણે સુરતાદ જોરપર હજીની જાંનો ત્યાંજ રહેશે હતો. એક કંઠકાર જોર તે જોરત વધારી શકે ન હતા. વધારામાં વધારી તેમાં કંટુજમાં લડતાં વડતાં સાત છેડાંઓની તુફાની અભ્યારનો થયો હતો. આથી તે સીવાય વૈસે તેની હાલત જેની તેજ હતી. તે આજેવેર જોલ્યાજ કરતો કે આખર ને અવલ જમશેદ ને નવજ જોઈ દિવાળું યુક્તી તે તેથી ત્યારે પૈમાવાળામાં ગણતો તેજ એક સાજીત બાકી રહેશે પણ કંટુ તેવું દસ વર્ષનાં હાંગમમાં ન બન્યું, તે બીયારો ધમરાઈને દરજીયા થઈ ગયો જ્યારે દસ વર્ષ પછી એક દીવસે કેવેકે વખતે કાઠનો વારસો આપી દેવાને તેઓનાં ધંધાનાં ચોપડા શેઠ દોરાજશાહ નીમદહીમે મંગાવ્યા તે પરથી જાણીયું કે જમશેદ અને નવજ દિવાળું કાઢવાની અણીપરતો નજ હતા પણ તેનાં કરતાં હજારે રૂપ્યા રોકા પૂરાંતે તેઓ નિપજની રાક્યા હતા.

“આલો સાહેબો. મોલો, હવે મને જણાવો, તમે બન્નેમાંથી કેણને આ કાઠનાં વારસાનું નાણું આપું વાર?” તે ભાગમાં કામ કરતા જમશેદ નવજને દોરાજશાહે ચોપડામાં જોડા પછી, પુછ્યું.

“અજાનાં સાહેબ, જમશેદને તેજ મંજવા જોઈએ; કેમ જે એની મદદ વનાં હું જરૂર આપાડે પાર્થ વનાતો હતો.” નવજે એણે દીને કણુસ કર્યું.

“નવજનેજ એ નાણું મંજવું જોઈએ,” જમશેદે ધંબીસાધી કહ્યું. “કેમ જે એની ઉચ્છત્ત ઉમંગી આ ધંધા મચ્ચોછ, જાકી મારામાં એટલો ઉમંગ હતો નહીં કે હું આ મોટો ધંધા રથાપી શકતો.”

“કેંક ભાઈઓ, ત્યારે તમે બન્ને જણાઓ કાઠનો વારસો સરખે દીવસે વેહેવી લેવો, જોડાં ઉમંગ, ઉચ્છત્ત સાથે કાવ અને દયાળુપણે કરેલો ઉંઝા નિચાર એ જોડાય તો કેવાં સારાં પરિણામ મળી શકાય હા?” દોરાજશાહે સુરતાદને કહ્યું. તેઓ કાઠનો વારસો મેઘવી સુખી થયા.

સમાપ્ત.

અન્યાર—“દીક્ષાપુરા.”

“By humility and the fear of Lord,
are riches, honour and life.”—Solomon.
Humility that low sweet root,
From which all heavenly virtues shoot.”
MOORE.

પાંચનાર, નમ્રતાએ ત્વેરાવરને, નાનાએ મોટાને, નમવામાં કરીને દસકાઈ સમજવી નહીં, કારણ, જે મજાવાને નમે છે, તે ખુદાને નમે છે, કારણ મોટાને મોટો બનાવનાર પાક પરવરજ છે. યાદ રાખજો, કે નમનનાઈનું નીચાણ કશુંક કરવાથીજ મોટાઈમાં ઉઠ્યા-જીમાં લગાય છે.

તમે નમ્રતાથી નીચે બેસશો તેમાંજ તમારી દુશ્મની છે. શાજવાનું પદ્યું ત્યારે ઉઠ્યું ચડી અપ છે ત્યારે તે વજનની રૂચાઈમાં આવે છે. કહે છે કે:—

‘નમન નમેસો આપકુ—નમેસો ઉઠ્યા હોય
નમે તરાણ પડકાં—નમે જે ભારી હોય’

વળી, દરીયામાં મોતી ઉક નીચે લઈને જોસે છે કાંચ કે તેની કીમત થાય છે ત્યારે કચરો સપાટી ઉપર તરી આવે છે કારણ કે તેની કીમત નથી. ત્યાંથી કચરો હોય ત્યાં સદા નરમાસ રાખજો કાંચ કે રેરામથી પોતાની નરમાસથીજ તલવાર પણ તેને કાપી શકતી નથી.

દાનાવો કહી ગયા છે કે મીઠી જુવાન, નરમાસ અને ખુદીયાં તમે એક દાથીને પણ ખાવ છો એની શક્યો ત્યારે મગરીમાં તો પગથી કપડાં સુધી શ્રેર ભરેલું હોવાથી તે ખાતાજ તમારો નરમાસ, એ જ ભરેલાં ઝાડની શીલાં ન, કારણ એક વગર જીવું જાડ દમેશાં મગરીથી શીડુંજ ઉછું રહે છે. નમ્રતાનો એવો નેજાપર પડવાથી તે ખોરબી વડુ ઝગડી રહે છે. ચડતીમાં નમ્રતા રાખવી એજ ખરી નમ્રતા છે. યાદ રાખજો કે ખરી મોટાઈ

અને માન નમ્રતાથીજ મળે છે, બાકી એક મગર માણસથી તો ખુદ ખુદાથી દુરજ રહે છે. જુવો, કે કીડી નમ્રતાથી ખાકમાં સર મેસે છે જેથી તે ચાકર ખાય છે, ત્યારે દાથી ગરીથી સરપર ખાક નાખે છે તેને કંઈજ મલતું નથી. વળી નમ્રતામાં પણ ફેર હોય છે. ક્યારી નમનતાઈ જોડી તે મતજગી હોય છે જેવી કે ગરજવંત ધણો નમે છે, દગાખોર બેવડો નમે છે વિગેરે. જે તમે જેને બહા દશો, સદગુણનો ઝરો તમારાં દેઈમાંથી વેદનો દશે, તમારા ઇશ્વરનો તથેને ઇર રહેશે, તો ગમે એવી દાવનમાંથી તમે, નમ્રતા બલવી શકશો. દાનાવ થવાનું પેદ્યું પગથીયું નમ્રતાજ છે. મદાન પુરો કહી ગયા છે કે ઇશ્વર પ્રાપ્તીની કાપેશમાં ડીપકાવવા પેદ્યાં તમારે એક બાકડ જેવા નમ્ર અને નિંદાશ ધતું જોઈએ. એક નમ્ર મનુષ્યની નમ્ર વાણી, કમ્યાઈને ઝકકાત આપે છે. આ બધાનીમાં આગળ વધવા માટે સર્વેએ કુદરતના કાપડા પ્રમાણે ચાલી મગરી તથા નમનતાઈ એખતાર કરી જોઈએ, કારણ ત્યારે એક મગર માણસ દાડમાર થાય છે ત્યારે એક નમ્ર માણસ શાંતપણે ઇશ્વરી આદીપોદની દીક્ષાપુરા લેદગત ભોગવે છે. એક પુરુષના સર્વ અવગુણોથી તેને અથાવવાને માટે નમ્રતાને સદગુણ પુરા બલવાન છે. એવી કાઈમી નીજ નથી કે જેમાં નરમાસ નથી. સદવારની દીક્ષાપુરા લેંદગી, સાંજના સુરેના આદમતી વેજાના ધીમા શીતજ કીરણ, વસંતનો મુગથી પવન, રાતના પડીના માયજીમે મીઠાઈ એ સર્વ, ઇશ્વરની નમ્રતા ભરેલી કૃતીનો આમેદુજ પુરાવો છે. એક નમ્ર, માણસ, સાચો, પ્રમાણીક અને પોતાની જુદા કશુંક કરવામાં દમેશ તપર હોય છે. વિદતા અને નમ્રતા આ બે યુગો જે એક પંડીતમાં હોય તો પડી તે પોતાની તરફ દેણું દીક ન બેસે? નમ્રતા વગર બીજા સદગુણો મેજવવા કોઈક છે કારણ ખરો ખુદાઈ

અંશ એક નમ્ર માણસમાં જન્મી રહેલો છે, જે શુભ આપણને સુધારીને ઉંચે દરજ્જે પુગાડે છે. આપણા દુઃખ અને ખુશમાં અવિશ્વાસ ભરેલી લાગણી માટે ધીરજનો પેહલો પાઠ નમ્રતાજ આપણને શીખવે છે. જેમ ખુબસુરતીને સાદો પોશાક શોભાવે છે તેમ ડહાપણને નમ્રતા શોભાવે છે. એક નમ્ર મનુષ્યનું જોશવું સત્યને પ્રકાશ આપે છે અને તેના દરેક સદશુભ ઉપર નમ્રતાની છાંયા પડવાથી તે આ અવનીમાં સુખ, શાંતી, માન, અને મરતબો મેલવી વધુને વધુ દીપી નીકળે છે.

શામલભટ્ટ કહે છે કે “વિનય (નમ્રતા) એ વશીકરણની વિદ્યા છે જેથી સર્વે વશ સહેલથી ચાલે છે. ખુશામત એ અસત્ય બોલીને બીજાને પ્રસન્ન કરવાની વિદ્યા છે જ્યારે નમ્રતા એ સત્ય બોલીને બીજાને સહેલથી વશ કરવાની વિદ્યા છે, કહે છે કે:—‘A good word is a good obligation’.

નરમાસ એ નશીબનો ચોડીખાત છે. તે માણસનું કુશીનપણું પરખાવે છે. ખાનદાની ખમીર વિના નમ્રતા હોતીજ નથી. કહે છે કે:—

“નમનતાઇ દે છે—સુખી છ’દગાની,
અરે એજ છે મોટપણી નિસાણી.”

(મરહુમ દા. એ. તા.)

જ્યારે નમ્રતા માટે મરહુમ સોહરાજ પાઠમકોટ કહી ગયા છે કે:—

“ખાનદાની માણસથી ખુબી મહે
નીય મારે ફક્ત કંઈ નહીં વળે,
ખાનદાની માણસમાં નમનતાઇ છે,
કુલ રહીત નરમાં—કોટાહી છે.”

વળી ફારસીમાં કહે છે કે:—

“તેજી-વ-વુંડી ન આમદે એકાર
નરમી-નરઆવદે—એ સુરાએ મારે”

એટલે—“તેજને વુંડી કંઈજ કામ આવતી નથી પણ નરમાસ તો સાંપના દરમાંથી વટીક સેહલથી સત્તામત રીતે બહાર આવે છે.”

જ્યારે સર તોમસ મુર કહી ગયા છે કે:—

“નમ્રતા—વડાં તરફ ફરજ છે, બરોબરી તરફ માન છે—આપણથી નીચાં તરફ લાપડી છે અને બધાં તરફ સત્તામતી છે, અને તે નીચી છતાં સર્વે ઉપર સત્તા ધરાવે છે.”

છેવટ સંત કબીરદાસની એક કથાનો દાખલો દાંડી આપણો વિવેચ અસંખ્ય ભરી દુવાઓ સાથે ખતમ કરીશ. સંત કબીરજી પોતાના આંકમાં જન્મમાં કહે છે કે:—

પીછએ કયા?—તો કહે તામસ—એટલે—ગુસ્સો.

“તામસ—પી—શીતળ ભયા—ફિર કછુ રહી ન પાસ બૃગમુની મારી લાતસે—પ્રભુપદ ગ્રહ્યો ન્યું દાસ.”

યાને કે:—જો કોઈ પોતાનો ગુસ્સો પી જાય, અને ગમે એવું અપમાન મળ્યા છતાં તે ખમી જાય અને પોતાનાં મનની સાંતી જાળવી રાખે તે માણસને પછી બીજાં કર્શની તરફ રહેતી નથી. બૃગમુની કરીને મોટા તપેશીયાવા હતા. જેવણે ઘણાં લાંબા કાળ સુધી ભંગવાનનું તપ કર્યું હતું અને તેવને ઈંદ્રાસન પણ મેળવ્યું હતું. પણ તેમને પોતાને વિષે એવો ગર્વ થઈ ગયો હતો કે એક વાર તેઓ વિષ્ણુજીની દરબારમાં ગયા, ત્યાં તેમને જોઈ સર્વેએ ઉભા થઈ માન આપ્યું પણ વિષ્ણુજી બેસી રહ્યાથી બૃગમુનીને અપમાન લાગ્યાથી રીસ લાગીને તેમને વિષ્ણુજીને એક લાત મારી પણ વિષ્ણુજી તેથી શાંતી જાળવી જરાયે ગુસ્સે ન થતાં બૃગમુનીનો પગ ઘણાજ વ્હાલથી પકડીને દાખ્યા લાગ્યા અને બોલ્યા કે “ઓ, મહારાજ તમારા પગમાં વાગ્યું હતો—માટે મને તે દાખ્યા દે.” આવી જતની સહનશીલતા જોઈને બૃગમુનીને બહુજ પસ્તાવો થયો જેથી વિષ્ણુજીને પગે પડ્યા કે ‘મહારાજ મને માફ કરો.’

ત્યારે કબીરજી કહે છે કે બૃગમુનીએ ગુસ્સો કરી ગરીબી વિષ્ણુજીને લાત મારી તેમાં સાચું તેમનાજ પગમાં વાગ્યું અને છેવટ પસ્તાવું પડ્યું તેમાં વિષ્ણુજીનું કું જવું રહ્યું? જે મને તો સામે વિનય વાપરીને સહનશીલતા બતાવી હતી. વાંચનાર આવું નામ તે નરમાસ અને સહનશીલતા!

કીધી અને તે ત્રણેયને ખોદાવું નામ લઈ માટે જીવિતો લીધી.

પોતાનું વઢાણું વતન ઉડતાં કીધી કોઈને આટલી દહે ખુશાલી લાગી ન હોય. તે ત્રણે હવે છૂટકારોના દમ ખેંચવા લાગીયા અને આતુરતાથી તેઓની આંખો પેલાં ઈંગ્રેજ વઢાણુ લણી દીકાઈ રહી. હોડીવાલો એમાઈસ સાથે વાતે ઉતરયો.

“અરે સાહેબ, ગઈ રાતે હમારી હોડી ઊડીને પાંદર એક યુરોને એક આરત બેસીને અહીંથી નહાણી મળી, હમણે ઉપમાંથી જાગી ઉઠ્યાં અને તેઓને જોયાં તેમજ હમે બંદુકના બાર કીધા પણ તેઓ તો સલામત આવી ગયાં.”

“કહાય દુઃ જોઈને શોખું તેઓજ તેહશે.” એમાઈસે કહ્યું. “તેમજ ને દશે તો દુઃ ધગલું મુધી તેઓની પુઠે પડત.”

“ઈંગ્રેજે આપણને તપાસેલ, લુલો ડેક ઉપર રે.” મળે ઉઘાળ કહાય તેઓ આપણને વધારે નાનીક જવા દેશે નહીં.” હોડીવાલો બોલીયો.

એમાઈસે પોતાનો સફેદ રમાડ કાઢી દવામાં ડાલીયો. વઢાણુ ઉપરથી હોડી ચોઆવવાની હસારત મળી અને તુરત એક ઈંગ્રેજ કેપટને ઝાઝ ઉપરથી પૂછ્યો.

“તમે કેણુ છેઓ ને મું મળિાલ ?

એમાઈસનું જીવર ખુશાલીથી ધપકના લાગીયું.

“હમે દારતો છેએ, અને ઈંગ્રીસ વઢાણુની પનાદ મંજવા આપીયલ.”

“કીડ કીડ” ખુશીમળાં સાહેદે ત્યાંથી જવાજ મળ્યો.

ધોડાજ વખતમાં તે ત્રણેયજ વઢાણુની ઉપર સલામત જઈ ઉભાં. કેપટન પાસથી ઈંગ્રેજની સફરતી તળ પડેજ લીધી પછી એમાઈસ પેલા હોડીવાલો આગળ વાંચી વળી પાંચેથી તેના કાનમાં બોલીયો.

“તું હવે પાછો ફરે દુઃ અહીંથી મારા મીકા-રતી રોલમાં જાહેલ.”

તેને કીધોત્રી વેદમ ઉપજ્યો નહીં અને તે ગીતો ગાતો પોતાની હોડી હંકારી ગયો.

તે ઈંગ્રીસ વઢાણુના ડેક ઉપર એમાઈસ આંખોમાં બીનાસ સાથે ફેરીસ અને લુલસનો હાથ ધરી ઉઘો.

તે માલિક ખોદાવું હેરાન માતો મારાં બચ્યાંઓ કે અંતે આપણે બચવા પામીયાલ.”

હોડી ફેરીસ મુંદણુ ઉપર પડી અને લુલસે તુરત એમાઈસનો હાથ લઈ પોતાને હોડી દાખીયો. “અને ખોદાવાલા પછીથી હમે તમને આજારી ચપાલ” તે ખરાં જોસથી બોલીયો.

“અને મારા પછીથી રોયસપીયરને ને કે તેમ કરવાને તેને રવપનેત્રી વીચાયું ન હશે” એમાઈસે જવાબ દીધો.

દ્યાણુ ઈંગ્રેજ કેપટને તેઓની કહાણી જાણવા માંગી ને કાંઈક સાપમેલીના સપુનો સાથ તેને કહેવામાં આવી.

તુરંતજ આ ત્રણેએ ભોગવેલી વીપતીની વાત ઉતારેઆમાં ફરી વળી કે દરેક જણ દીકસોજીથી તેઓ તરફ ખેંચાઈ આવ્યું અને બની રાકે એવી રીતે તેઓની ખાતરદારી કરવા માંડી.

“હમારો હેતુ એજ પ્રમાણે નીરહોયેને બચાવવાનો છે.” કેપટને કહ્યું. “તે સાથ એક બીજી ખોસ મતલબને ખાતર ઈંગ્રેજ મુધીથી હમે આ વઢાણુ અને લાગણ તે કામ સરજામ ઉતરે ત્યાં મુધી હમે અહીં ચોખીશું.”

“દુઃ કાઠ રીતે તમોને મદદે લાગી રાધું એમ છે?” એમાઈસે ઉતરથી પૂછ્યું.

“કેપટને ગમખવાદીથી કહ્યું” દુઃ હમારા ઈંગ્રેજ બીદપ હોડી પામરરટનને બચાવવા અહીં ચોખીયો તેઓ પેદીસમાં એક કારડીનમતી મુલાકાતે વેસાતવેરથી આવવા દતા. ખજર મલવા મુજબ તે કારડીનમતી મકાન દુરસખોરોએ તારાજ કરી નાખ્યું અને બધાને જન્મેદ કીધાં પણ હોડી પામરરટન ત્યાંથી નીકળી નાહાલ એમ પકે પામે તમને ખજર મલીલ; પણ તેઓ કયાં

હશે તે બાળે હમુને બહુજી મીઠા થાએજી. તેવજી છુંગીસ મેન છે એટલે પેરીસીયોની મગદૂર નથી કે તેમના બાલનેબી વાંકા કરે પણ આવા હેવાનીયત વખતમાં કાંઈ ધણે ભર્યો પડતો નથી.

એમાઇએ અફસોસથી કહ્યું “હું કહેવાને અતિથય દલગીરજી” કે તે લલા ધર્મશૂરને બે માસની વાત ઉપર લેંગડાકે કાસટલમાં મારી નાખવામાં આવ્યા હતા.”

કેપટન આ સાંભળી ધણો ખેદ પામ્યો. “ત્યારે હવે અહીં થોડી રહેવામાં કાંઈ સાર નહીં. વહાણ ઉપર બોલ્મબી નહાસી જનારાંઆ છે અને હું ધારું કે હવે તમે બધાંની સલામતી ખાતર વહેણું લગર ઉચકી એતો સારું. ચાલો, મારા મેહનતુ સાથીઓ ઉપડવાની તપાસી કરો.”

પેલી તરફ જુલસ અને ફેલીસ ખુશાલીથી ઉભાંતાં છગરે ડેક ઉપર ઉભાં હતાં. “કચોરીડ હવે બોલતા-લાની મેહરથી આપણા ઉપરની બધી આશત વહી ગઈછ, હવે હું મારી ઉમેદ ફળવાની વધી રાખું” તે જવાબે પુછ્યું.

પોતાના સંકેતમા ખરી સાહયતા આપનાર આ નેક જવાન તરફ ફેલીસનું દાઢ ખેંચાયું હતું અને તે જો કે તેણીના ધારવા મુજબ આમ જગતો હતો પરંતુ તેણીની નજરમાં એક લલા ઉમરાન કરતાં પણ અદતો હતો.

“જુલસ, હું તો એમજ સમજું છું કે દુ-પામાં હું તમારે માટેજ સરળએલીછું, પથુ-પથુ તમે એમાઇએ આગલ એવાએ જરૂર વાત ઉરમે અને એઆ તરફથી કાંઈ તમે ખુલાસો સાંભળો તો તેથી તમે તમારું મત મારે માટેનું બદલશેના; જુલસ હું અચ્ચીત તમારીજીજી”.

તેઓ બનેના છગર ખુશાલીથી ભરાઈ ગયાં હતાં. આ વખતે ત્યાંથી એક જુઝર્ગ સખસ પસાર થયો ફેલીસ તેને જ્વેતાંજ સખત મોંઘી અને સામેથી એમાઇ-લને આગતાં જોઈ તેણી બોલી. “ઓ મેહરબાન એમાઇએ, મેં એક જુનો માનીતો મેહરો હમણાં જોયો. આ ખચીત તે હમારો જુદો કારકારી જેનેટ હતો એમાં તો શકજ નહીં તે મને દીકરી દીકરને જોતો

હતો પણ મારા આ ફેરવાએલાં સ્વરૂપથી તેને મને એકેદમ પીછાણી નહીં, ચાલો આપણે તેને જાણવીએ કે લેંગડાકે ખાનદાનનું એક વારસ હજુર હેવાત છે અને તે ખચીત સંભળીને ધણો ખુશી થશે.” ફેલીસે સાંભે આગલી ટાંકી ઉમેર્યું. “એ જુનો હજુર એ મનેજ દીકર.”

ડેક ઉપર ધીમજ ધણાં આંસાંમી હતાં જેઓ બધાં ફેલીસને દર રીતે મદદ કરવાને નજદીક આવીને તેણી સાથે એ એક વાત કરી જતાં મગર એક જલો હજુર સુધી કચીખી દીઠચાલ કરી હતી નહીં. એક ઉચી દુઃખી દેખાતી આશત, પોતાની આંખો ઉપર રૂમાલ ઢાંકી દીવાલને માથું એકેલી ચપચપ બેઠી હતી પણ ત્યારે જુદો જેનેટ ત્યાં એકેદમ ધસી આવ્યો ત્યારે તેણીએ રમાત ખસેડી ઉપર બેસ્યું.

“ઓ તમામ ફેરતાઓના નામથી!” જુદો જેનેટ એક નહાનાં બાળક માફક ડચાં ખેંચી બોલીયો “ઓ મારાં જવાન શોણી, ઓ એતો તમેજ છેઓ! મેં તમને પેદલાં તમારા આ પેદરવેસથી પીછાણ્યાં નહીં પણ એ બોલ, આ ફેલી ખુશાલી, અરે પણ એવજી ક્યાં ગયાં, એવજીની ખુશાલી કેટલી બધી—” તેને વધારે ડચાં ખેંચ્યા.

“મારા લલા જેનેટ મેં ધારીપુનુંજ કે મને છજતી જોઈ તારાં લલાં છગરને ધણી ખુશી ઉપજશે તે એક વારની હમારી ચોટાઇ જે હાલ જુલસમાં મઝી મઝ છે તેની એકલી રહેલી—”

પણ જેનેટ માત્ર એટલુંજ બોલતો “અરે પણ એવજી ક્યાં ગયાં એવજીની ખુશાલી—”

તે વધુ બોલે તે પેદલાં એક ઉતાવલા હાથે જેને તને બાલુ કીધો અને એક ઉચો પાતલો આશતનો આકાર ધસીને ફેલીસ તરફ દોડી આવ્યો, એક પલ સુધી દીઠની જેની અદાએ તેણીએ તેને દીકમા કીધી. પણ પછી ફેલીસને વગગી પડી તેણી બોલી “મારી દીકરી, મારી ફેલીસ, ઓ દયાળુ પેદરતાના બાપ, હું કેમ તારું હેશાન માની શકશ.”

ને કબર ઉંઘડી અંદરથી મુરદું બહાર કુદીને પડે તો લેડી ફેલીસ આટલી ચમકેને નહીં!

“મારાં મા, મારાં બહાલાં મમા! ઓ ખોદા ખાતર મને કહે! કાષ્ટ કે હું સ્વપ્ને જોતી નથી. એમાઇલ, લુલસ, હું જાણું છું કે ઉધારિં છ, ઓ શુ અચીત મારાં માતાજી મને મહીયાજ” તે ગરીબ છોડી ગાફલે જેવી બખડવા લાગી.

એમાઇલ ઉંઘર ઉપર એક બરફના પુટલાં મીસાલ થંભ થઇને ઉભો હતો તે એક સ્પષ્ટથી બોલીયો નહીં લુલસ અબજેબીમાં ગીરફતાર બની ગયો હતો; પણ જેનેટ તેઓ બંનેના હાથો પકડી પુકારી ઉઠ્યા.

“ખોદાના શુકર કે એ કાંઈ સ્વપ્ને નથી મા બેડી બંને સલામત બની ગયાં છ. જેઓ આજ સુધી એકમેકને મુઠેલાં ધારતાં હતાં. ઓ તે તાતરસ ઘાટકી દીવસ પછીથી આ કેવી મુખની સવાર”

આ બધી વખત કાઉન્ટેસ માતા અને ફેલીસ પકેમકને લેડી કચકાં ખેંચતાં હતાં, કેક ઉપરના એકબી આસામીની આંખ સુકકી રહી હતી નહીં અતે કેપટનની કમરતથી એક પછી એક ઉતાર્યો તે વીપુટાં પડીને પાછાં મલવા પામેલાં બહાલાંઓને એકલાં છોડી ત્યાંથી સમ્યક્તા ખાતર ચાલી ગયાં.

“ઓ મારાં બચ્ચાં! મારાં બચ્ચાં! દુન્યા મને કેવી અકારી ઝેર જેવી લાગતી હતી અને તે કેવી હવે આનંદી અને ખુશનુમા લાગેજ” કાઉન્ટેસ બજડી.

“મેં અને એમાઇલે તમને શુન્દરી ગચ્છાં ધાયાં હતાં, ઓ તે વીચારે મને કેટલી કેટલી દુખી કીધી.”

“એમાઇલ? ત્યારે શું તુને એમાઇલે બચાવી?” કાઉન્ટેસે પુછ્યું. “હા મહેરબાન એમાઇલ, તમે કયાં છો?” ફેલીસ પુકારી.

તે કહાવર તનસીતર હુજતે પગલે નજદીક આબો, આગલા તમામ પધીત્ર લુસ્સાઓએ તેને હાથમાં તદન આલેજ બનાવી મેલ્યો હતો તેને નજદીક આવી કાઉન્ટેસને હાથ ઉઠાવી પોતાને હોડે દાખીયો.

“હું બોલી શકતો નથી, તમેને જીવતાં જોવાનાં આ અદભુત ચેમકારો મને ખોદાતાલાના આભારમાં ક્યારી નાખ્યોજ” એમાઇલ પોતાના દીવજીત હલકે બોલીયો.

“તરે કેમ બચી જવા પામ્યા મારા બેમુલ મમા, તે મને કહે” “જેનેટને એ માટે પુછ મારી બહાલી, હું તો કશું જાણતી નથી.”

શુદો જેનેટ ઘટતી મગરૂરીથી મતકાયો.

“હા મારાં જવાન લેડી ફેલીસ, હું તમને બધું કહીશ. તમને એકવાર પાછાં હસતાં જોઇ મારી ઘરડી આંખોમાં દાઢક પરેજ પેલા લખંકર દીવસે હું તદન જંગલી જેવો બની ગયો. ચંડાલ પીખેરીએ બપોરે એકદમ કહેર વરસાવીયો ત્યારે હું પડોસના આરડામાંજ હતો. હું તદન બે આખરો બની ગયો હતો. તેના શુરા સાથીઓ નોકરોના જનન લેવાનેબી ડર નહીં તેના હતા તેથી હું છુપઇ રહ્યો પણ બપોરે ફેજસનાં ગામમાંથી તેઓ વધારે માથુસો લાવવાને ગયા ત્યારે હું કાષ્ટથી લુલે નહીં તેમ પેલા બદખ્ખન આરડામાં ગયો. બહાર ઉંઘર આગલજ તમારી જવાન દાસી વીકટર તદન નહીં આલખી સકાયે એવા છુંદાચેન્ના મહેરા સાથે પડી હતી. હું આગલ ગયો મેં તમને ત્યાં જોયાં નહીં, ગરીબ કાઉન્ટ લોહીમાં લોટીને બેબન પડેલા હતા પછી હું મારાં કાઉન્ટેસ બાલુ આગલ ગયો મેં એવજીની નાઃ ધણીજ ધીમેથી ચપકતી જોઇ હવે મને એક વીચાર સુજ્યો. તે ઘાટકી સખસો કદીબી કાઉન્ટેસ બાલુને જીવતાંતો રેહવા દેજ નહીં એમ મારી ખાતી હોવાથી મને એક સારો વીચાર સુજ પડ્યો. મેં ટુરતજ બીચારી વીકટરનું એપરન ઊરવી લઇ મારાં લેડીને બાંધું અને વીકટરની ટોપી પણ મારાં શેકાણીને પેઢાથી તેઓને ઉઠાવી મારે કુપડે લઇ ગયો પણ રસતે મને પીખેરી મલ્યો તેને મેં કાલાવાલા કીધા કે જખમી વીકટરને મારે ત્યાં લઇ જવા દેવી તેને મને ટુંડાધથી જવાજ કીધા કે તેણી પોતાની બાઇની જીંદગી બચાવવા મને અરજ કરવા આવી તેથી તેણીને જખીન દેસન કીધી, તેને ત્યાર પછીથી વીકટરને

મારે ઘર લઈ જવાને પરવાનગી આપી અને આવી રીતે હું મારાં લેડીને મારે કુપરે સલામત ઉચ્છેદી લઈ ગયો. ત્યારે મારાં લેડી સુધીમાં આવ્યાં ત્યારે તેવજી બન્નેમાં જેનાં નોકાવત યથા ગયાં હતાં. મને મોટી ચીંતા હતી કે તેવજી સુધીમાં આવતાંજ પોતાની બેડી માટે પુછસે અને તેથી મેં બન્ને સુધી જઈએ એમને લેડી ફેલીસ માટે ઉઠાવ્યું પણ તેમ ક્યાં સુધી ગતી શકે. અતે તેવજીના ચાલુ સવાલોથી હીમત હારી જઈ મેં કહી દીધું તે સંભળવાથી તેવજી ઘણાંજ બીમાર પડી ગયાં પણ તે માલિક ઉપર મને પુરતો ભરસોતો અને મેં રાતોદીન એવજીની ચાકરી કરી ઉઠાડ્યાં. પેરીસની છુરી ખખડો મને ફેજસના ગામડામાં ઠર હમેંસ મજતી રેહતી અને તેથી મેં નહીં કીધું કે મારાં કાઉન્ટેસ બાલુ માત્ર ઈંગ્લંડમાંજ સલામત રહી શકે તેમ હવું એટલે ઈંગ્લંડ નહાસી જવાનો મેં પાકકો વીચાર કીધો તે માટે પૈસા જોઈતા હતા અને માઈ લેડીનું એક સાદું ધરેણું હમેં દુરત વેચીયું અને ખેડુતના વેપમ મુશાફરી કરતાં હમેં ગઈ કાલેજ કહે આવી પુગીય રાતે અધારાનો લાલ લઈ હમેં એક હોડી છોડી તેમાં બેસીને આ સ્ટીમર તરફ નીકળી આવ્યાં પણ ચોડાક સોંતજરોએ છપ્પડી ઉઠી બેંદુકનો મારો ચલાવીયો પણ તે માલિકની મેહરથી હમેંને કશી અસવજ આવી નહીં.

“આ ભણા તેક જેનેટ, તારી ભણાઈતો આભાર કેમ વાળી શકાયો?” ફેલીસ તેનો હાથ હેતથી દાખતાં બોલી.

“અરે ફેલીસ એ નેક સખસે મારે માટે કેટલું કેટલું વેકયું છે તેનો એક સખનખી તેને તુને જણાવીશો નહીં” કાઉન્ટેસ બોલી.

ગરીબ જેનેટના કરમએકા ગાંઠો ઉપર સુખના આંબુ ઉતરી આવ્યા “આ ભાએગશાસી દીવસ હું જોવા જીવ્યો એજ મને મોટાંમાં મોટાં બંદો મઠી રહ્યોછ, હવે હું સુખથી મરવા તૈયાર છું.”

“ભણા જેનેટ, મરવાની વાત કર ના હમેં તારી ઘણીજ માથ અને હેતથી સંભાળ લઈયું” એમાઇલ

આંખોમાં બીનાસ સાથ જેનેટના ખભાને હેલથી વળ ગતાં બોલીયો “તુને હમારા સુખના સેતાશ સમાન હમેં પુનઃ.”

હવે જુવસ અભએવીથી ગાંઠેલ જેવો બની ગયેલો એમાઇલ તરફ આવ્યો, “મને કશી સખજ પરતી નથી મોંઝયોર એમાઇલ તમે તો કહોટીડને તમારી ભાનેજ કેહતા હતા એટલે મેંતો તેને આમ વર્ગની બેડી ધારી લીધી હતી—”

એમાઇલ મગરરીથી હસીયો “ત્યારે મેં એને ના વારેસ મા આપ વગરની યથ ગએગી ધારી ત્યારે મેં એને મારી ભાનેજ કરી લીધી પણ હાલમાં એના કાઉન્ટેસ મમા હૈયાત છે અને એ હવે પોતાનું ખાન-દાની નામ પાછું અખતાર કરશે, પણ હવે એ ઉમરાજ ખાનદાનની છે એમ જાણી તું શું તારા વીચારોમાં પાછો ફરશે?”

“કહી નહીં મેંતો પેહલી નજરેથીજ માની લીધું” હવું કે એની એક ભડી ડચેસ કે પ્રીનસેમ જેવી દમામી હતી પણ-પણ-હું બીખારી મુશ્કેસ અતારનો બની ગયેછ માટે કદાચ એના મા વંધિ લેશે”

“કાઉન્ટેસ માટે તો મને પુરેપુરી ખાતરી છે પણ ફેલીસને પોતાને શું કહેવું છે?” એમાઇલ હસીને બોલીયો.

તેણી મીઠાસથી હસી અને જુવસ તરફ આવતાં બોલી “જે બીલું નામ મને જુવસથી છુરી પાડે તો હું કહોટીડ નામ હેડગજ રેહવાને ખુશી છું” પછી તેણી પોતાના મા તરફ ફરી બોલી “ત્યારે મારાં કાઉન્ટેસ મમા જોજીશે કે માઈ દીક તમારી તરફજ છે ત્યારે એવજી તમારી ખેડુતની એમાઇલ માટે જરાબી વંધિ લેશે નહીં એવી મારી પકડી ખાતરી છે જુવસ મારાં માતાજી નજીક આવ્યા.

“જુવસ! ખેડુતની એમાઇલ” કાઉન્ટેસ તે જવાન તરફ દીકી દીકીને જેતાં બોલી “મને સખજ પરતી નથી આંખ તો-આંખ તો—”

“મારકનીસ એડવીન જુવસ-ડ-મેરી હવે હવે દુરનજ બોલી ઉઠ્યો: “એવીન

અદરાએલાં લેડી ફેલીસ લેંગડોક છે. હું ઇચ્છું છું કે તમે બંને એકમેકને રાજ ખુશીથી કબ્જ કરાજ.” અને એમાઇએ હરખાતાં જીરે તે બંનેના હાથ જોડીયા. તેઓ બંને અળખેખીથી સખત ચોક્યાં.

“તે મારકવીસ, જેને હું ધીકકારતી હતી તે?” ફેલીસ બોલી ઉઠી “લેડી ફેલીસ, જેણીને હું તેણીના આપ જેવી પાછને મીઝસી ધારતો હતો તે?” એડીન બુલસ બળડયો.

એમાઇએ ગીકાસથી હસી કાઢિનટેસ તરફ ફરી બોલાસો કીધા “હું જાણતો હતો કે વગર કારણે તેઓ બંને એકમેકને ધીકકારતા હતા મને તમારી ખાહેશની ખબર હતી કે તમે એ બંનેને એક થએલાં જોવાને આતુર હતાં જ્યારે મેં જવાન મારકવીસને ફક્ત એક પુરકાથી ધાએલ થએલા પડેલો જોયો ત્યારે હું તેને મારાં ઝાડના મકાનમાં ઉંચકી ગયો અને એ બંનેને એકમેકને ઝાળખવા દીધાં નહીં મેં ધારી રાખ્યું હતું કે એવું ઉવટ એવુંજ આવશે.”

“હમૈશના હમારા માયાજી ખેરખાહ કાઢિનટેસ મંકુર હકકે બોલી “હમારી પાસે કુલ દુનિયાને અખુટ ગંજ હતો તો તે પણ તમારી નેડીના જહામાં નજેવો ગણતો.”

એમાઇએ કાંઈ બોલવા માટે હોઠ જીવાડીયા પણ તે ટુરતજ જાણુએ ફરી ગયો, તેના ઉપર ધણી અસર થએલી લાગતી.

એડીન બુલસ હસતી ફેલીસને લઈ કાઢિનટેસ આગળ આવીયા.

“જહાલાં માદર, હંસુને તમારા આવીપ આપો. જો કે હું દોલત મીલકત વગર ફક્ત એક નામના ખેતાજ સાથે તમારી સુંદર બેટીના હાથની મંગણી કરું છતાં હું એણીના સુખને ખાતર મારી જીંદગી આપવાખી તૈયાર છું.”

“હઝારો આવીયા તમેને આમીન થજો જહાલા બેટા, તમે લેંગડોક કાસટેલમાં પધારી હતા તે કરતાં સજીવ વધારે ખુશાલ દીધે હું મારી બેટી તમારાં

હાથમાં સપુરદ કરું છું કારણ તમે બંને એકમેક માટેજ સરખએલાં છો એમ તમે હમણાં સમજી શકાજ અને તેમાંજ સંસારનું સમપુર્ણ સુખ સમાજીલું રહેજ મારી જાગીરો એટલીજ છે કે મારાં ફરજંદને તેનાં કુટુંબની મોટાઇ પ્રમાણે હું લગનની ઉમદા પેહરામણી કરી શકતી નથી.”

“તે માટે ચીંતા કરવાની કશી જરૂર નથી. મરહુમ કાઢિનટે પોતાની રોઝ રકમોથી તેમજ મીલકતો વેચીને નાણાં ઉઠાં કરી તેના જે જેમુલ હીરામોતી ખરીદી રાખીયા હતા તે બધા મારા પાસ સલામત છે વળી ફેલીસ જ્યારે મારાં ઝાડવાલાં મકાનમાં ઢોલી આવી ત્યારે તેણી લગનની કપાના પહેરવેષમાં હતી અને તમારાં બધાં તે ખાનગીની અગાહેરો તેણીએ પેહરેલાં હતાં તે પણ મેં સાચી રાખ્યાંજ એટલે આજે તમે હજુર લખખોપતી છો તમારી મોટાઇ અને ઝાહોઝલાકી ઇંગ્લંડના પારકાં મુલકમાં તમે ધણી સારી રીતે જાગરી શકશો અને એડીનના હાથમાં એ નાણાં ચાર ધણાં થવાને વાર લાગશે નહીં.”

આ સાંભળી બધાંને એમાઇએ એક પરીત ફરેસ્તા જેવો વહાલો લાગયો “ખરેખરા ઉમરાવ દીલના એમાઇએ” તે જવાન જોડું બોલીયું.

“તમે બધું હમારાં સુખ માટેજ કીયુંજ, તમારા પોતાને માટે શું કયુંજ નહીં?” કાઢિનટેસ ધીમા સાદે બોલી.

તે પોતાની જાતી ઉપર હાથોની અદખ વાળી સુખ ઉઝો. લેડી ફેલીસે તેના બલાં ઉપર અતીધણી મમતાથી હાથ ચુકી તેનાં કાનમાં ધીમેથી કાંઈ કહ્યું. જવાબમાં તે બહાદર સખસ એક નેતરના ઝાડ મીસાલ કરકર કંપી રહ્યો અને એક સખુનખી બોલીયા વગર ત્યાંથી ચાલી ગયો.

“તે શું કહ્યું, મારી દીકરી? કાઢિનટેસે આતુરતાથી પુછ્યું.

“મેં એવજીને એક વાતનું વચન આપીયુંજ હું તમને વખત આવે તે જાણ કહેવશ એ મમા, આપણે તેવજીનો કેમ આભાર માની રાખીયું?”

તે નેકજીવન ઝાંઝે ધણી સારી મુશાફરી કરી તેઓને સુંદર ઈંગલેન્ડને ડીનારે વખતસર લાવી ઉતાર્યાં.

ક્રમનસીળ પણ વહાલાં મંત્રન ક્રાન્સની નદી સાથે જોડાએલી સુંદર નદીની સામે તેઓએ એક પુશ્પુમા મકાન ખરીદ્યું અને ત્યાં તેઓ જઈ રહ્યાં.

લુલસ અને ફેલીસનાં લગન થયાં અને લેંગડોક ખાનદાનના દરેક ઉત્તમ ગ્લાઝીરિમાં કન્યા ધણી દીધી રહી. લુલસનાં જેવા મગરૂર વરરાજા દોષ ખીજો જવ-લેજ જેવામાં આવ્યો હોય. સુંદર લેડી ફેલીસ ઉપર તેને તનોનનથી કુરખાન થયેલો જોષ કાઉન્ટેસે યોદાતાલાનાં આભારમાં પોતાની આંખો આકાશ તરફ ઊઠાવી.

લગન પછી એમાઇલ તેઓનું મકાન મુકી ગયો. તેને પોતાનો રસતો ખોળા લેવાનું નકકી ક્યું. દીન ઉગતે તે વધારેને વધારે મંજીર અને દલગીર થતો જતો હતો, અને જ્યારે તેને મકાન મુકી જવાની તકવારી કરતો લેડી ફેલીસ-ડ-ખેરીએ જોયો ત્યારે તેણી અમતાથી તેનો હાથ ધરી બાગમાં ચલાવી. લાંબી બગીચામાં એક માંડવા આગળ કાઉન્ટેસ વાંચતી બેસી હતી. ફેલીસ બોલી “ભાલા એમાઇલ, તમે અજમાવાં લુવો, જરૂર અજમાવી લુવો” આટલું બોલી તેણી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

ધણીજ છતેજરીમાં ફેલીસ અને લુલસ માંડવાથી થોડક છેટે ઉભાં રહ્યાં. તેઓ બન્ને પોતાના નેક ખેરખાહને માર્ગી મુશદે પુગેલો જોવાને અતી ધણી આવુર દતાં પણ કાઉન્ટેસ થું ડેહરે તે બાળે તેઓ ચીંતાથી અરધાં થઈ ગયાં હતાં.

અતે ફેલોક વખત પછી કાઉન્ટેસ અને એમાઇલને તેઓ તરફ ધીમે પગલે આવતાં તે જોઈએ જોયાં. એકજ નજરે તે વહાલાંઓ શું પરીણામ આવ્યું હતું તે પામી ગયાં.

એમાઇલની બાજુ જેવી તીણી આંખો જીગરની ખુશીથી ચમકતી હતી. કેવું સંતોષી મધુર હસતું કાઉન્ટેસનાં હોઠ ઉપર પંચરાયું હતું.

“ફેલીસ, આજ પછીથી મારી પોતાની બેરી, તે હમને સુખી કીધાં” એમાઇલ, સુંદર ફેલીસને પોતાના પાસાંમાં લેતાં બોલીયો,

આવી રીતે તે યુરસેબાજ પાછા કાઉન્ટનાં કુટુંબીઓ તેના લેંગડોક નામથી સદંતર છુટા પડી ગયાં.

કાઉન્ટેસના દરજ્જાની ઝહોઝલાલી કરતાં સાદી મહેમ એમાઇલ દાખલ તેણીએ ધણું વધારે સુખ ભોગવીયું; અને જ્યારે ક્રાન્સમાં તમામ સુલેહ શાન્તી પંચરાય ત્યારે તેઓ પોતાનાં પ્યારાં સ્વદેશે પાછા ફર્યા.

જેનેટ ધણી વખત મુધી જીવીયો અને એકવાર પાછું જ્યારે તેઓએ ફ્રેન્સમાં એક સુંદર મકાન ખરીદી ત્યાં વસવાટ કીધો ત્યારે તે જુઝર્ગ નીમકહસાલ પુરખી ખુશાલી માંડ સમાઈ ગઈ નહીં.

અને ત્યારેજ તેઓએ જાણીયું કે પીએરી હુલ્સડખોરોને હાથ મારીયો ગયો હતો તેને પોતાના લાલ અંચે કાંઈ મોટું કાવતરું પોતાના સાથીઓ સામે રચીયું એટલે તેઓએ ઉશકેરાઈ તેને જબ્બહ કીધો.

લેંગડોક કાસ્ટલની અમીરી જાગીરા લેડી ફેલીસને તેણી એકલી બાકી રહેલી વારસ દાખલ હાથ આવ્યો; અને ત્યાં તેઓએ તે મેહલ તેની અસલ રહેઠાણમાં નવેસરથી પાછો બંધાવીયો. જુદો જેનેટ પોતાની જવાન લેડી ફેલીસના બાળકોને દરરોજ તે પોકલે ઝાડ આગમ લઈ જઈ તેઓના માતપીતાની આગલી વાતોથી વાકેફ કરતો અને આવી રીતે ૩૧ ફાલ્ગુનનું તે જુહું મકાન હજુરની યાદગાર રહી ગયું.

સમાપ્ત.

પુરાતમ હિંદની નવાઇઓ.

(પાને ૫૬૬ થી આશુ.)

(લખનાર:—માણેકજી દશમજી સુનાવાલા.)

‘ભરત’ ખાતેનું ‘રદુપા’.

અવાહબાદથી દક્ષિણ—પશ્ચિમે આસરે ૧૦૦ માઇલે છે તે ભરત ખાતેનાં ‘રદુપા’ (Bharhut) ખાતે જે ‘રદુપા’ આસરે ઇ. પૂ. ૨૦૦ થી ૧૫૦ વર્ષે બાંધવામાં આવ્યું છે, તે ૭ ફીટ ઊંચું છે. આનો દરેક ભાગ કાતરેલાં ચિત્રોથી ભરપૂર હતો, તે ઉપરના હેખો જે અનેક દંતકથા રજૂ કરતા તેમાંની ધણીક વડી કેટલીક પાહલી ભાષાની ક્રીતાઓમાં મલી આવે છે. તે ઉપરાંત ૨૦૦૦ વર્ષની વાત ઉપર હિંદના વતનીઓની જીંદગી કેવા પ્રકારની હતી તેનો પણ ખ્યાલ તે ઉપર કોરાયલા ચિત્રો ઉપરથી સહેલાઈથી આણી શકાય છે. સાર એલેકઝાંડર કર્નીગલેમને કલકત્તાનાં, ‘ઇપીગ્રાફ મ્યુઝયમ’ માં આ સમગ્ર કાતરકામોને તદન વાજબી પછેજ ખીસાડ્યાં હતાં, નહિતર ખીન્ને એવાંજ કેટલીક કિમતી કાતરકામોને નાશ થયો તેવેજ કેળે યુગ્તે.

‘સાંચી’ ખાતેનાં ખંડિયરો.

ગોપાલ રાજ્યમાં આવેલાં ‘સાંચી’ ખાતેનાં ખંડિયરો પહેલાં ઈ. સ. ૧૮૧૮ માં શોધાયાં હતાં, જે ૧૭ ‘રદુપા’ ત્યાં ખડાં હતાં; પરંતુ પાછળથી કારણે ખોદકામ થતાં ધણાં કિમતી જાણવા ખંડિયરોને નાશ થયો હતો, ઇ. સ. ૧૮૮૦ નાં સુધી આ પાછળ ધણી વખાણવા ભોગ ખતે રાખ્યાં આવે છે. મુખ્ય સર્જના આર્કિયોલોજિકલ સર્વેયર Mr Cousen તેણે બધા મલી રડક મોટા કેદના ફોટોજ ૧૯૦૦-૧ માં લીધાં હતાં.

ત્યાંનું સર્વેથી મોટું ‘રદુપા’ કદાચ અજોડના અમલની પણ આગમ્યનું હોય તેમ જણાય છે. આ બાંધકામની આસપાસ પત્થરની ઉમદા ‘રેલીસ’ પણ કરવામાં આવી છે. ત્યાંના કેટલાક સ્થળો ખુદ તે ગાઉપ સાહેનસાદ અરેસોકના અમલ (ઇ. સ. ૨૭૨-૨૭૧) રમ્યાનના હોય એમ પુરવાર થાય છે; વળી ત્યાં આર્ય જાતનાં કાષ્ઠક થવાનાં પ્રવાનઓ તે વેળાની એ ચારીક કળાનો વધુ પુરાવો રજૂ કરે છે. અને જેમ ભરત ના નક્કીકામ વિષે આપણે ભેદ સુકયા છીએ તેમ ‘સુરજ આ દેકણે’ પણ તેવીજ દેખા જણાય છે.

હિંદની અતિ પુરાતમ તવારીખના સદ્ગતિમાં ‘પ્રોજ એજ’ યાને “ગ્રાંખાનો જમાનો” કહો સસ્તો આપતો નથી; એટલે જે ગ્રાંખાનો કોષપણ સમનો દયારો બનાવવામાં આવ્યાં હતાં નહિ. આ

કાતુનો મુખ્ય ઉપયોગ લેખ, વાજ અને એવાજ પ્રકારની ઉચ વસ્તુઓને સજીવારવા થયો થતો હતો. પરંતુ ‘કોપર’ નાં દયારો હિંદનાં અનેક ભાગોમાં તે વેળા જાણીતાં હોવા ભેદજો, જેની સળિતીઓ અચુક મલી રાકે છે.

ઇ. સ. ૧૮૭૦ માં મધ્ય હિંદમાં Gungeria ખાતે ગ્રાંખાનાં કેટલાંક એજાનો મલી આવ્યાં હતાં, જેથી એક તદન નવી તવાઇ બહાર આવવા પામી છે. મધ્ય પ્રાંતોમાં આવેલા ખાલાઘાટ જગ્યામાં ઉપર કોષણે એક ઉંડા ખાડામાં કંઈક સંભાલથી, ડટાયેલા તે ખજાનો મલી આવ્યો હતો. બધાં મલી ૪૨૪ ગ્રાંખાનાં એજાનોને તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેનો વજન ૮૨૯ પાંડ જેટલો થવા જતો તેમાં ૧૦૨ ખાતલી રૂપાની વાળીઓ (વજન ૬ પાંડ) હતી. ૨૧ એજાનો હાલ પ્રસિદ્ધ. ક્રિષ્ટપ મ્યુઝયમમાં પુર સલામતીમાં ગિરાજે છે, કે જેઓ દરેક જુદી જુદી ઢપનાં છે.

ગેશીયોનિયન, ઇજીપ્શન, તેમજ પિરમ્યન ઢપનો તેઓને મોટો ભાગ બનેલો રજૂ થાય છે, તેમજ વળી આધરીય પુરાતમ ઢપ સાથ તેઓને મુકાબલો વધુ વાસ્ત વિકપણે કરી શકાય, રૂપેરી (ખરાં રૂપાની) વાળીઓ ઉપર ગોધાનાં માથાંનું કાતરકામ દીઠામાં આવે છે. આ બતલાવે છે જે તે વાંસણે ખાસ કોઈ પવિત્ર મંદીરને લગતાં હોવાંજ ભેદજો, એવું કહેવામાં આવે છે. વાંસવામાં આવે છે જે તેઓની જુદા અસરે ૩,૫૦૦ થી ૪,૦૦૦. વળી આગમ્યની હોય ભેદજો. કાનધોર, કસેદગર, મધનપુરી, અને મધુરા ખાતે વારંવાર તલવારો, ભાલાઓ, ધિગેર જે દયારો જરૂર છે તેવા ધણુ કરી ગ્રાંખાનાજ બનેલા હોય છે. [અને જાણ અગમ્યનું યદ્ય પડ્યો જે બાળિકોને ખાતે ખોદકામો કરતાં રસરજ ગણુ જડી આવે છે. આનો ધણો પહેળો ઉપયોગ તે વખત થતો હતો, સ્ત્રીઓ યુનિવર્સિટીનાં મ્યુઝયમમાં ગ્રાંખાની કેટલી પુરાણી તખ્તીઓ જાળવી રાખવામાં આવી છે.

ઉપર ખાતે એક રૂપાનો ‘વાજ’ ગ્રાંખાની એક ઉપર લગાડેલો લેવામાં આવે છે, જે સર્વેથી કિમતી તેમજ પ્રાચિણ હોવાય છે, એવોજ એક કિમતી નક્કીદાર રૂપા રૂપા છે. જે ઉપર Maram, Sin, જે. ઇ. પૂ. ૩૭૫૦ માં યદ્ય ગયો હતો તે સોમિરેક, શહેનસાદનું નામ જણાય છે. ત્યારે છેક ૬,૦૦૦ વર્ષ ઉપર પણ ગ્રાંખાનો ઉપયોગ કેમ થતો તે આ ઉપરથી જણાઇ પડે છે. †]

† જુઓ, “The Imperial Gazetteer of India, Vol. II. p. 98.

† જુઓ, “The Scientific American” for Nov. 12th, 1910.

બીલોરનો

ખુચ!

(આરસેન હુપીનનું)

આખેરી પરકમ)

(માયુ વાર્તા.)

લખનાર—રૂડીક

પ્રકરણ પ. સુ.

હવે આપણે આપણા હુપીનને છાડી રૂપિયી ડોલેક જેની સાથે આપણને લગભગ ગણી નેહુજ આ વારતા દરમ્યાન કામ છે તેના ધર સંસાર તપાસ્યે.

આગલ ડોલેકને લગતી જે બાબતો આવી ગઇ તે ઉપરથી વાંચનારે નોંધું. હશે કે તે એકદી અટુલા રહેતો હતો. તેનાં ધરમાં પેલી કલેમન્સ નામની એક આરતજ હતી જે તેનાં ધરનું બધું કામ કાજ કરતી હતી અને ડોલેકે જમવાનું બાહારજ રાખેલું હતું.

હવે જે દીને પ્રીસવીલે તેનાં માણસો સાથે અને હુપીને તેનાં ધર પર દરેરો નાંખ્યો તેની બારવને બપોરે જમીને ડોલેક જેવા પોતાને મકાને પાછો ફર્યા કે તેને કલેમન્સે ખબર આપી કે તેણીએ એક પકાવવાવાળી વિશ્વાસ આરતનો બંદાબસ્ત કીધો છે, જે થોડા વખતમાં આવી પુગશે.

તે પકાવવાલી આરત થોડાક વખતમાં આવરદાર ટુકણીની ભલામણ ચીડીઓનાં એક બંડલ સાથે ત્યાં આવી લાગી. તે ચાલાક અને અધાર વચની હતી. કોણી મરદ નોકરની મદદ વગર ધરનું બધું કામ કાજ ઉચ્છી સેવાને તે રાજ હતી. છેલ્લેથી તે કાઉન્ટ સેલ્વેટને ત્યાં રહેલી હતી અને ડોલેકે તેણીને માટે પુછી જોવા કાઉન્ટને ટેલેફોન કીધો અને કાઉન્ટની તરફથી

તેના કારભારીએ તેણીની ઘણી મજબુત ભલામણ કીધાથી તેણીને ડોલેકે રાખી લીધી.

હજીતો તેણી પોતાની ત્રંકલાવી ઠરીકામ યથા તેટલાં માંતો બાણું પકાવવાનો વખત થાય તે અગાઉ તેણીએ આખું ધર વારીકુરીને સાફ કરીનાખ્યું અને આરડા-આની જમીનને ચોક્કી ચોક્કીને સ્વચ્છ કરી નાંખી.

બાદ, રાતનું બાણું ઝડપથી તૈયાર કરી તેણે ઉપર સુક્યું, જે બાદ ડોલેક બાહાર ગયો.

પેલી પોસ્ટ્રેસ કલેમન્સ મુર્છ ગયા બાદ રાત્રે અગધાર વાગે પેલી પકાવવાવાલીએ બાગનું બારણું ઉંધાર્યું અને તે યાદે એક આદમી અંદર આવ્યો.

“એ તમે છેવાડે?” તેણીએ તેને પુછ્યું.

“હા, હું હુપીન છે.”

તેણી તેને ત્રીજા માળગરના પોતાના સુવાના આરડામાં લઇ ગઇ અને એકદમ રડવા તતરવા પડી.

“આજ વરી પાછાં તારાં ધણુક કોહોતાં કાવતરાં વગર તારીયી નહીં છતાં? મારા હાથો તારાં નહીં કાપોથી કાંઈ ખરડેલ? મને મુગી મુગી કાંઈ નહીં મરવા દેતો?”

“પણ મારી આંખી વીકટરી હું કરી ની બ્યારે મને આવરદાર દેખાવાનાં બંધનશાનનું કામ પડે ત્યારે હુંજ મને ઘુરન

નયણ? અને દુન્યાની કરોડોને અબજોની વસ્તીમાંથી મારાં કામને લાયક તું નેજા ધારી તું નેજા હું ચુંટી કાઢું છું તે પરથી તો ઉલટું તારે ખુસ થવું જોઈએ!”

“જસ એટલું જ કેની? ને મને તેમ કરી તું કેટલી જોખમમાં નાંખેછ તેના તેં કાંઈ વિચાર કીધો? તારે મનસે તો જાણે તેં હસવાનું કીધું!”

“એમાં તું જોખમ શું જોય છે.”

“તે તું મને પુછેછ? આપ સરદારીકિટો બધીજ જુડી ઉપર કરેલી નથી?”

“સરદારીકિટો હંમેશા ખોટીજ હોયછ.”

“તે ધારકે ઈચ્છેને તે માલમ પડે-તે એ વિશે ખબર કોણે તો?”

“તેણે ખબર કાઢીખી!”

“શું? તે શું?”

“તેણે કાઉન્ટ સેલવેટના કારભારીને તેલીફોનથી કીધો ને—”

“આલ, ત્યારે જોયું કેની? હવે મારું આવી જાયું!”

“નહીં, કાઉન્ટના કારભારીએતો તારી હજાર મોટી તારીફજ કીધી”

“પણ તે મને ક્યાંથી જોરખે?”

“પણ હું તેને જોરખુંછ કે ની? મેંજ તેને કાઉન્ટને ત્યાં રખાવેલો એટલે તું સમજ ગેઈ ની?”

હુપીનના આ ખુલાસા પછી વીકટરી કાંઈક સાંત પડેલી દેખાઈ.

“હીક” તે બોલી “જેમ ખુદાની મરજ થાતો ને ખરું બોયું તો જેમ તારી મરજ. વારું ત્યારે આપ બધું રમખાણ જગાડી હવે તું મને કહેવા શું માંગેછ?”

“પહેલે જે તારીથી હું ચાહું છું તે એકે મને જાણી ઉતારો આપ. તું એકવાર મારી જયગીની આપા હતી એટલે આપ જોરડો આપણે બે ભાગે વાપરવું ને ફરીચેરપર હું મુવસ.”

“વારું પછી?”

“પછી મને તારીથી જે બને તે ખાવાનું આપજો.”

“ને પછી?”

“ને પછી મારી સરદારી ફોલ્ડલ જેમ હું કેહું તેમ મારી સાથે બધી ઇચ્છી લેવા—”

“શું કરવા?”

“પેલી એક કીમતી જાણુસની મેં જે તારી આજળ વાત કીધી તે મારે શોધી કાઢવીછ.”

“તે કીમતી જાણુસ કેવી?”

“બીલોરનો ભુય.”

“બીલોરનો ભુય? યા ખુદા! ને તારો તે નખખોદ ગીયો ભુય નહીં મળયો તો?”

હુપીને તેને આસ્તેથી બાબુમાંથી પકડી અને મંહીર ચપ તે બોલ્યો.

“તે આપણે જે નહીંજ શોધી કાઢયો તો ગીલખટ, જવાન ગીલખટ જેને તું દીકરાની માફક આહેછ, તે મારો જયો, ને તેજ હાલ વાહિશરના થશે.”

“વાહિશરે જહાંજમ જાય, મને તેની પુરવાહ નથી પણ ગીલખટ.....”

“તે આજનાં પેપરો વાંચ્યાં? મામલો બેહેકતો જાયછ. વાહિશરે પેલા ઈચ્છિકના નોકર લીયોનાં ખુનને માટે ગીલખટનેજ ગજો પડેછ, ને વધી એવું માલમ પડેછ કે એ જાણુન કામ કરવાને નાપાક વાહિશરે એ ગીલખટનીજ જુરી વાપરેલી દેખાયછ. એ વાત આજે સહવારે બાહાર આવી. ગીલખટ આ ઉપરથી ગભરાઈને જેતે જેતે બેઠેજ જ્યો ઉલ્ટો તે વધુ ફસવાનો સંભવ છે. આલ બોલ, મામલો આવો છે તો તું મને મદદ કરશે?”

* * * *

ટપ્પુડી ઈચ્છિક મંથરાને ધરે પાછો ફર્યો. એ મુજબ કેટલાક દીવસો સુધી હુપીન ઈચ્છિકને ત્યાંજ રહી તેનુંજ ખાણ પોતાની શોધ ખોલ કરતોજ રહ્યો. જેવો ઈચ્છિક ધરમાંથી બાહાર જતો કે તે પોતાનું કામ રોજ શરૂ કરતો અને એકે એક જોરડો તે ઘણીજ બારીકાથી, એવો જેતો કે તેનું એક ખુણું તે બાકી ન રાખતો.

વિકટરી તેનાં કામમાં સરોજર તેને મદદ લાગતી હતી. તેજસના પૈયા, ખુરસીની ગાદીઓ, જમીનનાં પાટયાં, ઉપરની સીંચીંગની કારનીસો, આરસાઓ, પીક-ચરની ફેમો, ઘડયાળો, પાણીની શીટીંગ્સો વગેરે વગેરે જે એક બાહ્ય ભોળાને ગુપ્ત સુજે તે સધળું તે તપાસી બેઠો હતો. તેઓની નજર તેટલાં વળી ઝંઝેક ઉપરથી જરાખી ખસી ન હતી. તેઓ તેની દરેક દરેક હીલચાલ ઉપર નજર રાખતાં હતાં. તેના ચહેરાનો વખતો વખત બદલાતો કરો. વંદીક તેઓની નજરથી છુપ્યો ન રહેતો હતો. તે શું ચોપડીઓ વાંચતાં ન્યુસ વાંચતાં તે કહી ખજારને વધુ અગત લાગુ પાડતો, તે શું કાગળો લખતો અને તે કેણુપર લખતો હતો તે સર્વેની નોંધ તેઓની નજરમાં સમાઈ રહેતી હતી.

અને તે ગધું કામ સેહેલ હતું કેમ કે તે ખુલ્લે બારણે રહેતો હતો. કાંઈને તે મળતો બેઠતો નહતો અને ઘડયાળનાં ચક્કરની માફક તેની રહેણી કહેણી એક સરખી રોજ ખરોજ નિયમીત રહેતી હતી. તે ડેપુટીઓની હાશીસમાં બપોરે જતો અને સાંજે કસબની મુકકાત લેતો હતો.

“હજી કાંઈખી એવું હોસે કેજે આપણે ન બેસું હશે” બધેની શોધ સંપૂર્ણ થઈ રહેતાં હુપીન બોલ્યો.

“તેવું કાંઈજ નથી” વિકટરી બડબડી “તું નકામો વખત કાઢેછ. ને મારી ખાતરી છે કે તેમ કરતાં આપણે પકડાઈ જવાનાં.”

વાંચનારે જાણવું જોઈએ કે પ્રેસચીલના ડીટેક્ટીવોએ ઝંઝેકનો હજી કાંઈ પીછો છોડ્યો નહતો અને તેઓને ઘેરની બાહાર ફરતાં હરતાં વિકટરી જોયા કરતી હોવાથી તેનાં પેટમાં છવ ન હતો. તે તો એમજ માનતી હતી કે તેણીનેજ પકડવાની તેઓની મતલબ હતી અને ત્યારે જરા તરા કાંઈ લેવા તે બાહાર નીકળતી અને ત્યાંથી જ્યારે સલામત પાછી આવતી ત્યારે ઘણી અજબ થતી કે તેઓને મળેલી તેણીને પકડવાની આ તક તેઓએ શાખાટે શુભાવી હશે ?

એક દીવસ એમ બાહાર ગયલી તે ધુજતી લખલખતી ઘરે આવી.

“શું છે મારી બહાલી વીકટરી?” હુપીને પુછું
“તું એટલી શીકી કેમ?”

“શીકી? તો ખીલું શું? મારે જગ્યે તું હોત
શું તું ચતો માતો દેખાતે?”

તે ત્યાં આવીને બેસી પડી અને પછી
ખામને બોલી.

“મેવા વાલાને ત્યાં હું લાવ પથતી હતી તે
વખતે એક માણસે આવી મારી સાથે વાત કીધી”

“હત તેરીકી! તે તું ને નહાસાડી લઈ જતા
માંગતો તો?”

“નહી, તેણે મને એક કાગળ આપ્યું.”

“ત્યારે હવે ક્યાં શાન્તી? તે ખ્યાર પત્ર હોસે ને
તારીખી મરછ હોય તો ચાર ચોખા.”

“નહી, તેણીએ કેહ્યું કે આપ તારા શેઠને આપજો.
મેં પુછ્યું કયો શેઠ, ડોલ્ફ સાહેબ કે? તો કહેજો
નહી, તારા રમમાં જે રહેછ તેને.”

“એમ?” હવે હુપીન ચોંક્યો ખરો.

“લાવ તે મને આપ” અને વીકટરીએ તે પોતાનાં
મજાનાંમાંથી બાહાર કાઢનાં હુપીને તે તેણીના હાથમાંથી
ઝુંટાવી લીધું.

તે એનવેલપ ઉપર સીરનાયું કશું નહતું પણ
એક ખીલું કવર જે તેમાંથી તેણે ખેંચી કાઢ્યું તે ઉપર

“મોરથુ આરસેન હુપીન

C/o વિકટરી.”

એમ લખેલું હતું.

“સેતાન!” તે વાંચી બોલ્યો “મામજો થત
યતો જાયછ.”

તે સીરનાંમાંનાયું પર ખીલું તેણે ખેંચ્યું. તેમાંથી
એક કાપડી નીકળી જે ઉપર નીચલા બોલો મોટા કાળા
અક્ષરે લખેલા હતા

“તું જે કાંઈ મારેછ તે ફેડેટ છે

અને તેમાં મોટા બેખમ છે.....

વાસ્તે બધું ઓડી દે”

વીઠરી એક હાથ મારી બેથુંદ્ર થઇ ગઇ અને લુપીન જાણે કાઠથી તેની સામા આવી તેનાં મોઢપર યુદ્ધી તેને અપમાન કરીયું હોય તેમ શરમથી લાલ થઇ ગયો. જાણે તેના બચર ખાહોના ધણાખી નાકહેલાં છતાં તે પોતાના હમત બરદ સાથે તરવાર બાજમાં તે ઉતાર્યો હોય અને પોતાની તે હુલકાઇનાં પરીણામમાં તેનાં મોં અને હાથ ઉપર જખમો લઇ પાછો ફર્યો હોય તે કીસમની નાતોસી તેના મ્હેરા ઉપર પંથરાઇ રહી.

તો પણ તે સુપજ બેઠો, વિકટરી પોતાની બેહોશી-માંથી હુશયાર થઇ કામે વળગી અને લુપીન ત્યાં તે ઝોરડામાં બેસી વીચારમાં પડ્યો.

તે રાત્રે તેની જરાખી આંખ લાગી નહીં. તે બડબડો:—

“વિચાર કરવામાં કાપદો શું? હું એવી એક ગુચવણ છોડવા માંગુ છ કે જે મને તેટલી અઘડથીની નથી છુટતી. એટલું તો ખરું જ છે કે આપ આખરમાં હું જ એકલો નથી. ડોલ્ફ અને પોલીસની વચ્ચે ત્રીજો ચોર હું હોવા ઉપરાંત એક ચોથોખી કોઇ છે જે પોતાને હીસાએ અને જોખમે એકામપર મડેલો લાગે છે અને તે મને જાણબે છે અને હું શું કામપર હાલ લાગેલો છું તેમી તે જાણે છે. ત્યારે એ ચોથો ચોર કણ? હું કંઈ બુઝતો તો ન હોયું? ન..... અરે, મારો ગોળા એ આખરને! હું તો હવે મુઠ્ઠા જાઉં!”

પણ તે ઉધી શક્યો નહીં અને રાતનો મોટો ભાગ એજ રીતે પસાર થયો.

પાછળી રાતે ચાર વાગે ઘરમાં કંઈ ગડગડ થતી તેને સહન કરી ને તે કુદકો મારી તે ઉઠ્યો અને દાદર આગળ જઇ જોતી ડોલ્ફ નીચે ઉતરી બાગ તરફ જતાં તેને દેખાયો.

હવે લુપીન જે હાલ વીઠરી વાલો ઝોરડો વાપડતો હતો તે આખી બાજુ બાગ તરફ જ હતી એટલે તે તે ઝોરડાની બારીએ ગયો તો થોડા વારમાં તેને ડોલ્ફ ત્યાં બાગમાં આવતો દેખાયો. એક મીનીટ પછી તેણે તે બાગનું બારણું ઉઘાડ્યું અને એક મોટા ફર્નિચના કાચરવાલા ઝોવર કોટમાં મોઢાં છુપાવેલા એક આદમીને

તેણે અંદર લીધો અને તે બેઠે જણ ડોલ્ફની આશીસવારો ઝોરડામાં ગયા, એમ લુપીનને માલમ પડ્યું.

હવે જેમ વિકટરીવાલા તે ઝોરડાની બારી બાગ તરફ હતી તેમ નીચલા ખંડમાં આવેલા ડોલ્ફની આશીસ પણ બાગ તરફ હતી અને તે તરફ તે આશીસની બારી આવેલી હતી. લુપીન હવે દોરડાની એક સીડી લીધી (અને તે તેને ક્યાંથી મળી તે તમે પુછો છ? જાવો, મારાં મેહેરજાન ત્યારે તમે લુપીનને જાણખોજ નહીં. જરા તમે તેનો ડગલો જોજો તો તેમાં શું શું કટોકટ વખતે કામલાગે તેવી જાણસો ભરેલી હતી તે તમે જોઈને અજાજ થવો.) અને તેને છોડી નાંખી બારીએ તેનો એક છેડો બાંધ્યો અને બીજા બાગમાં ઝુકતો રાખી તે નીચે ઉતર્યો અને જોવો તે પેલી આશીસની બારીની એક સપાટીપર આવી લાગ્યો કે સીડીપર ટોળાઇને તે થોખ્યો.

તે બારીએને વીનીશપન હતાં અને તે અંદરથી બંધ હોવા છતાં તેમની બાજુએ જે ખુદશી જમા રહી હતી ત્યાં આંખ ચીટકાવી તેણે અંદર જોતાની કોશિશ કરી તો અંદર શું બનતું હતું તે સાંભળી નહીં પણ તે જોઈતો શક્યો.

ત્યારેજ તેને મલમ પડ્યું કે જેને ડોલ્ફ પોતાની સાથે બાગને રસ્તે અંદર લાગ્યો હતો તે મરદ નહોં પણ એક ઝોરડા હતી. જે કે તેના માથાના વાળમાં કોઈ કોઈ સુફેદ તાર દેખાતો હતો છતાં લુપીન જોઇ શક્યો કે તે એક જવાન ઉંચાં કદની ધટમ દાર મ્હેરાની અખલા હતી. તેણીને પોશાક સાદો પણ સ્વચ્છ અને સુધ્ધ હતો અને તેણીના મ્હેરા જે ખુશસુરત ધણેજ હોવો જોઈએ તે હાલ કંઈકે હુંખને મારે કજરાયેલો અને કમોળાયેલો હતો.

“મં એ અખલાને ક્યાં જોઈ છે?” તેણીના મ્હેરા પર લુપીનની નજર પડતાં તે વિચારમાં પડ્યો “મને એ મ્હેરા, એજ દેખાવ, અને મ્હેરાનો એજ કલ્કો કેટ જોઈએ પાડ છે.”

પ્રકરણ ૬ હું.

તે અખલા તેમજપર બે હાથનો થેસો દઇ ડોલ્ફ જે પણ ઉગેલો હતો તે ને કંઈ બોલતો તે ખ્યાંતી સાંભળતી તેની તરફ પોતાની નજર ટોકેલી

રાખી ઉભી હતી ડોલેકની પીઠ લુપીન તરફ હતી. પણ ડોલેકની સામેની એક આરસીમાંથી લુપીન તેનો મ્હેરો આપ્યાદ જોઈ શકતો હતો અને તેથી જે હપે ડોલેક તે અખલા તરફ જોતો ઉભો હતો તેની તે દબ જોઈ લુપીન ચોંક્યો. તેને તે બધો દેખાવ એક સરપ અને કચુતર જેવો લાગ્યો. જાણે પોતાની સામે ઉભેલાં એક કચુતર તરફ કુંદાડા મારતો એક સરપ તેને ગળા જવાની તક જોતો ઉભો હોય તેવો મામલો લુપીનને તે વખતે લાગ્યો. અને એમ તેઓ એકમેક સામે દીકતાં ધણે વારનાં ઉભાં હશે કેમકે તે અખલા કંટાળીને હવે એસી પડી એમ લુપીને જોયું. જેની તે અખલા બેડી કે ડોલેક તેણી આગળ વાંકા વગેરે અને પોતાના વાળવાળા કદરૂપા મજબુત હાથે તેણીને તે બગલગીરી કરવાનો તેનો ધરાહો હોય તેની દબ તેની હતી, અને તેજ વખતે લુપીને જોયું કે તે અખલાની આંખોમાંથી હસહસ આંસુનાં દીપાં બહોતાં ચયાં. કાલુ જાણે તે આંસુની ધારથી ડોલેક ઉરકેરાયો હોય કે કેમ તે તેણે ઝટ પેલી અખલાની તરફ ધસી જઈ તેણીને પોતાના મજબુત હાથોની બગલગીરીમાં પકડી લઈ પોતાની તરફ ખેંચી. પેલી અખલાએ તેને ધણાંજ કમકમાટ અને ધિક્કારથી પોતાની આગળથી તેને હસેલી મુક્યો અને તે પછી એક થોડા વારની બેચ તાલુ પછી બંને એક સાથે દીકતાં ચોખ્યાં.

ડોલેક હવે બેઠો. તેના મ્હેરાપર ફરતા અને તેની આંખોમાં મસ્તીતું એણે લુપીનને પેલી આરસીમાંથી પ્રગટ દેખાઈ અને પછી જાણે કાંઈ સાથે બેઠેલા મદદનીશને તે કાંઈ લખાવતો હોય તેમ તેજસ ઉપર આંગળાંના ટકારા મારીને બોલવા લાગ્યો.

તેણી એક જરાખી હીલો ચાલી નહી. પણ તેની તરફ દમામથી જોતી તે એસી રહી. લુપીનને તે વખતે તે અખલાનો મ્હેરો એટલોતો ગમ્યો કે તેણીને તે જોતો ઉભોજ રહ્યો અને તેણે તેણીને ક્યાં જોઈ હતી માતો તેણે કાઈ જોયલી બીજાના જેવી લાગતી હતી કે કેમ તેનાં વીચારમાં તે પડ્યો, લુપીનનું હવે ટુરત ધ્યાન ખેંચાયું કે જરાખી માલમ

નહી પડે તેમ તે અખલા પોતાનો હાથ દયા તરફ લઈ જવાની કોશિશ કરતી હતી.

એમ તે પોતાનો હાથ સેરવતી સેરવતી તેજની એક બાજુએ લઈ જતી હતી કે જ્યાં લુપીને જોયું. બીહારના છુય વાલી પાણીથી ભરેલી એક ડીકંતર હતી. તેણીના હાથ ત્યાં સુધી પુગયો, તે ડીકંતરનો તેણીને તે હાથ લાગ્યો તેણી જરાક ઉઠી અને પેલો છુય તેણીએ પકડ્યો. તે તરફ પછી જરાક તેણીએ ફરીને જોયું અને તે છુય તેણીએ પાછો છોડી દીધો. એ ઉપરથી એમ માલમ પડ્યું કે તે છુય લેવાની તેણીની ધારણા હતીજ નહીં.

“આપ કાંતક જોયું?” લુપીન બડબડ્યો. “તેની બીહારના છુયનીજ શોધમાં લાગેજ, અને એ રીતે મામલો દીનપર દીન વધુ ગંભીર બનતો જાયજ એમાં કાંઈજ શક નથી.”

પણ પાછી તેની નજર તે અખલાપર પડતાં તેણીનાં મ્હેરા ઉપર એકએક ઝડપ મસરી રહેકું તેણે જોયું કે તે દંગ થઈ ગયો, અને તેને માલમ પડ્યું કે પેલા છુયની શોધમાં ગપડો તેણીને તે હાથ હવે તેજની એક બીજી તરફ જ્યાં વેર વિષેર ઘણ પરખ કાગલોની અંદર એક ખંજર છુપાઈને બેકું હતું તે તરફ ગયો.

એક વીંટાડી પોતાની સાથેની ચઢીની નજીકને નજીક આવી જેમ પોતાની સુગંધમાં લેવા કુદેકો માં તેમ તે ખંજર લેવા તે હાથે કપડું અને તે લીધું.

ડોલેકનો વાત કરતોજ રહ્યો તે હાથ તેની પીઠ પાછળ હવે ઉભો થયો; અને લુપીને હવે દીગમુક થઈ જોયું કે તેની જોષા જેવી ગરદન પર ત્યાં તેણીક પેલાં ખંજરથી ધા કરવાનો હતો, તે તરફ તેણીને પોતાની નજર ટાંકી શકી રાખી.

“જુલમસુત આરત તું મળું મુરખાઈ ભરેજ કામ કરેજ” લુપીન તેણીની મતલબ પામી જ, બડબડ્યો.

તેણીએ તે ખંજરવારો હાથ પોતાની ગરદન ઉપરથી અને જરા અચાપીને ઉઠી.

હુપીન આ મામલો જોઈ ચિકટરીને પોતાની થી લઈ ત્યાંથી રત્નર હજાર કેમ નાહસતું તેના વચારમાં પડ્યો.

તેણીએ પોતાના હોઠ ખુલ્લા રાખી દાંત કચકાવ્યા ચિકટકારની સાગણીથી તેણીનો મ્હેરો કઢ્યો. ૧૬ શુદ્ધ ચંદ્ર રહ્યો અને પેલી શરદનમાં તે ખાના રાખીનું દરવાજા ચલાવી દેવા તેણી.—

પણ તેજ વખતે ડોચેક વાંકો વળી ગયો અને ડાક દેતો ઉડી ઉભો થયો અને પેલી ઓરત ગમ ફરી પેણે તેના હાથની હવામાં જીવે ઉછળી રહેતી નાણુકે હાંડી પોતાની જગરદસ્ત મુઠીમાં પકડી લીધી.

અને તે છતાં ધણું જ અજાણ જેવું કે તેણે પેણી ઉપર આડનાં શ્રાડ નહીં તોડી પાડ્યાં! તેણીનું કામ જણે તેની કોઈ બીજાદમાંજ ન હોય તેમ જિ તે મજાને તેને પુચ્છકારી કાઢ્યું તેણે તેનો પેણા પેણા હાથ એક શ્રાડ મારી તેજસપર પટકયો, અને ક્રિમેત તેણીએ પોતાના હાથમાં પકડેલું તે ખંજર ની દીધું અને પોતાના બંને હાથોમાં પોતાનો મ્હેરો પાળી તે કુચ્છે કુચ્છે રડી પડી.

તે હવે તેણીની આગળ પાછો આવ્યો અને પિને કાંઈ કહ્યું.

તેણીએ પોતાની ડાક ધુણવી જવાખમાં તેને કડી તેણે છદ કરી અને તે ઓરત જમીન પર પાનો પગ ગુસ્સાથી અફાલી ઉભી થઈ અને હુપી-સંજાણ તેના મોઢા અવાજે બોલી.

“નહીં! કદી નહીં!”

તે ઉપરથી એકથી બીજો બોલ બોલવા વગર ક્રક તે અજાણનો બરતો કોટ લાવી તે તેણીનાં અબાં-તેણે નાંખ્યો અને તે અજાણએ પોતાના માથાં અને હાંપર એક હેસ નાંખી બાહાર જવા તૈયાર થઈ.

તે તેને બાહાર-મુઠી મુઠી આવ્યો.

એ મીનટ બાદ તે બાગનાં બારણાં તાણું દેવાનો શબ્દ હુપીનને કાતે આવ્યો.

“દલગીરીની વાત છે કે હું તે ઓરતની પુકે જમ નથી શકતો” હુપીન બાગમાં “નહીંતો ડોચેકને લગતી તેણીની સાથે જરા વાત તો કરું. મને એમ લાગે છે કે તે ઓરત અને હું સાથે થઈએ તો કાંઈ કામ પાર ઉતારે ખરું.”

ત્યારે ગમે તે હોય પણ ડોચેકના સંબંધમાં જગી એ આવે પુરવાર થયું કે જેની છાંટગી હમેશા એક સરખી નિયમીત ગણવામાં આવતી હતી તે વચીક પાછળી ગમે છુપાછુપ જે વખતે તેનાં ધરપર પોલીસની નજર નહીં તેવે વખતે મુશ્કાકાતો લેતો હતો.

હુપીને તે સંબંધી તપાસ રાખતા પોતાની ટોળીના એ જનપર ચિકટરી પાસે કેલવડાવ્યું, અને બીજે દીનની રાત્રે તે પોતેથી આખી રાત જમતો પડી રહ્યો.

આગલા દીનની માફક પાછલી રાત્રે આર વાગે હુપીને વળી પાછી કાંઈ ગડગડ સાંભળી અને તે દીનની તે પાછળી રાતની માફક આવે પચુ ડોચેકે કોઈને અંદર લાવ્યું.

હુપીને પોતાની ટોરડાંની સીડી પાછી આગસા દીનની માફક ઉતારી અને પેકોજ બારીમાંથી તેણે ત્રીમાઈને જોયું તો ડોચેકના પગ પાસે પડીને બેઠે જમ રહતો એક મરદને તેણે દોડા.

તે મરદાને મરદ બીચારો કુચ્છે કુચ્છે રડી ડોચેકનાં યુવક પકડતો અને ડોચેક પોતે તેની એ લીજી હાલત ઉપર હસી પોતાની આગળથી હસીકતો. પેણા માણસ તો તેને વળગીજ રહ્યો અને પછી તેના મગજમાં કોઈ વાહરું આવ્યું હોય તેમ આંખરે તે અંધો ઉઠ્યો અને ઉછળીને તેણે ડોચેકનું મથું બે હાથે નેરમાં પકડ્યું અને તેને પુરતી ઉપર પછાડ્યો.

પેણાએ તેનું મથું એવું તો જોરથી દાખ્યું હશે કે ડોચેકના ટોળા બાહાર નીકળી આવ્યાં અને તેનાં કપાળ પરની નેશીનો ભારો ઉપડી આવ્યો પચુ પછી એ સેતાનનાં જોરે તે પોતાના દીવાના મન પરવા લાચમાંથી છુટી થયો અને એક હાથે તેને પકડી બીજે હાથે તેનાં મોઢપર એ કકડાવીને ફટકા માર્યા.

તે આદમી હવે ઉઠીને ઉભો થયો તે તદ્દન ઉજળો પાખ થઈ ગયો હતો અને તેનાથી પુરું પાંધરું કાચું વટીક રહેવાતું હતું નહીં, તે એક પદ્મ જાણે ચાક લેવા થોડાં અને પછી પોતાનાં ગજવામાંથી એક રીવોલ્વર કાઢી ડાબેકની સામે ધરી.

ડાબેક બંદો જો કે તે રીવોલ્વરની નળી તેનાં નાકને લાગી તેથી ના ચલ્યા કે ના સવ્યાં, એટલું જ નહીં પણ જાણે તેની સામે ટાંકેલી તે પીસ્તોલ એક નાના ચેકુસની એરગન હોય તેમ તેની તરફ દીકતો હરતો ઉભો !

એક પીસ્તોલવાદો પોતાનો હાથ લાંબો રાખી તે આદમી દશથી પંદર સેકન્ડ ઉભો, જે પછી ધીરે રહીને તે પીસ્તોલ પાછી તેણે પોતાનાં ગજવામાં મુકી અને બીજા ગજવામાંથી નોટલું એક બંડલ તેણે કાઢ્યું.

ડાબેક તેની આગળ હવે આવીને ઉભો. પેલા આદમીએ તે નોટલું બંડલ તેની આગળ ધર્યું અને ડાબેકે અધીરાપથી તે તેની પાસથી લીધું; અને નોટો ગણી જોઈ તે હગર હગર કાંકની શ્રીસ નોટો હતી.

પેલા આદમી ડાબેક જે વખતે નોટ ગણતો હતો તે વખતે તેને જોતો સુપ ઉભો. કદાચ તેણે હવે વધુ કશું બાલવાનું વાજળી નહીં ધાર્યું હોય, ડાબેક પોતાનાં કામથી પસ્તાઈને હડે તેમાંના આદમી નહીં હતો ત્યારે તેની આગળ બાંધી બજારીનેથી શું કરવું? એમ તે આદમીએ કદાચ ધાર્યું હોય. પોતાના તે હુસ્મનને જાગેડ કરવાની બીતે આદમીએ આશા છોડી હોય તેમ લાગતું હતું. તેણે કદાચ એમની ધાર્યું હોય કે ડાબેક મુલાથી બી તે ડાબેકના સકંજમાંથી છુટે તેવા સંજોગો ન હતા.

તેણે પોતાની ટોપી લીધી અને ત્યાંથી તે આલતોં થયો.

સહવારે અગ્યાર વાગે ચિકટરી બજારમાંથી પાછી ફરતાં તેણીએ લુપીનના હાથમાં ચીડી મુકી. તે તેના જોડામાં તરફથી હતી. જે તેણે જાણી ને નીચે મુજબ વાંચી.

“જે ઘણી ડાબેકને આને પાછલી રાત્રે મળવા આવ્યો હતો તે સ્વતંત્ર પાર્ટીનો વડો, લેંગર ડેપુટી હતો તે ઘણો ગરીબ અને બચરવાસ આદમી છે.”

“આલો” લુપીન જોડ્યો “એટલું તો પુરવાર થયું કે ડાબેક ધમકીથી નાણાં કઢાવેલ; પણ, એ તે કામ કરવાની તેની શું અસર કારક રીત છે?”

અને ત્યાર પછીના બતાવો એથી લુપીને ડાબેકના સંબંધમાં બાંધેલા આ અટક ખરી પાડી આપી.

તણ દાહાડા બાદ એજ મુજબ એક બીજો મળવા આવનાર ડાબેકને મોટી રકમ આપી ગયો, અને એ દીન પછી એ બીજો આવીને પોતાની માથા તેને હવાલે કરી ગયો.

પેહેલો આવનાર ડેપુટીના નામનો એક સેનેટર હતો અને બીજો મારકશીસ ડી અલસ્ટ્રુ ફેક્સ તે પ્રિન્સ નેપોલ્યોનો વડો પોલીસીકલ એજન્ટ અને બોના પાર્ટીની પાર્ટીવાદો એક ડેપુટી હતો.

એ બધી વખતે દેખાવો લગભગ પેલા લેંગર ડેપુટીની મુલાકાતના જેવાજ હતા અને જેમ તે વખતે તેમ એ બધી વખતે જીત ડાબેકની થઈ હતી.

“અને ત્યારે એમજ બધું આલવા કરેલ” લુપીન ને એ બધી બચર મળનાં તે બડબડ્યો.

“આર મુલાકાતો તો મારી રજા થઈ અને તે અગાઉ અને હવે પછી એની કાંઈક મુલાકાતો થઈ હશે અને મંશે મને એ બચર આપનારાઓ તરફથી અહીં મુલાકાતે આવનારાઓ કોણ કોણ હતા તેજ માલમ પડ્યું છે એ ગની મત છે. હવે તે લોકોને જાણને મળું? શા વાતને? તેઓને શું બચર કે તેઓ મને પોતાનો લાભ કહેશે? વાર, ત્યારે હું અહીં પહોંચ રહેલું? તેથી શું કામ? હું અહીં કહેલુંથી શું ને ચીકટરી મારી નરકથી અહીં રહેશે તેથી મારા જેટલું જ કામ બચવાશે.”